

DE
RELIGIONE ET ECCLESIA

PRÆLECTIONES

SCHOLASTICO-DOGMATICÆ

QUAS HABEBAT

CAMILLUS MAZZELLA SOC. JESU

IN GREGORIANA UNIVERSITATE STUDIORUM PRÆFECTUS

ET THEOLOGICÆ PROFESSOR

ACADEMIÆ ROMANÆ S. THOMÆ AQ. SOCIUS E DECEM URBANIS

EDITIO ALTERA

ROMÆ

EX TYPOGRAPHIA POLYGLOTTA

S. C. DE PROPAGANDA FIDE

1880

46956

RELIGIONE ET ECCLESIA

PRAEFATIO

SCHOLASTICO-DOGMATICA

VOLUME I

CAMILLUS MARELLA SOD. JESU.

IN VENERANDA UNIVERSITATE LUDOVICA-MAXIMILIANA

Editor sibi vindicat ius proprietatis.

MUNICHAE MDCCCXIII. C. 1000

MUNICHAE

UNIVERSITÄT MÜNCHEN

BIBLIOTHECA

1000

1000

FRANCISCUS VANNUPELLI

PRAEPOSITUS PROVINCIAE ROMANAE S. I.

Cum librum, cui titulus : DE RELIGIONE ET ECCLESIA, PRÆLECTIONES etc. a P. CAMILLO MAZZELLA nostrae societatis Sacerdote conscriptum aliqui eiusdem societatis Theologi, quibus id commisimus, recognoverint et in lucem edi posse probaverint, facultatem damus ut typis mandetur, si iis ad quos pertinet, ita videbitur.

In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas et sigillo societatis nostrae munitas dedimus.

Romae die 8 Julii 1880.

L. S.

IMPRIMATUR

Fr. Vincentius Maria Gatti O. P. S. P. A. Magister.

IMPRIMATUR

Iulius Lenti Archiep. Siden. Vicesg.

12

JESV · SERVATORIS

VERÆ · RELIGIONIS · ECCLESIAEQVE

AVCTORIS · PROVIDENTISSIMI

MARIÆ · DEIPARÆ · IMMACVLATÆ

TENERRIMÆ · CHRISTIANORVM · MATRIS

CORDIBVS · SANCTISSIMIS

PRÆLECTIONVM · DE · RELIGIONE · ET · ECCLESIA

AVCTORIBVS · PRINCIPIBVS · SVAVISSIMIS

OPVS · IPSVM · QVALECVMQVE · EST

VOTO · DICATVM

CVM · VOTIS · REDDITVR

PROŒMIUM

I. Quænam, juxta divinam œconomiam a Domino nostro institutam, sint Ecclesiæ partes quum de revelatione cognoscenda agatur, ex iis quæ in tractatu de Fide superiore anno disputavimus nemini incompertum esse puto. Diximus quippe Ecclesiæ magisterium maxime obvium atque rei naturæ maxime accommodatum esse medium quo Revelationis existentia certo innotescat; seorsum ab Ecclesia imparem quemquam esse revelationis depositum integre assequendo; unam denique Ecclesiam germanam revelationis intelligentiam authentico posse magisterio hominibus proponere.

II. His quæcumque ad fidei regulam pertinent, quam *proximam* vocant, complexi fuimus. Hæc tamen, ut ibi monuimus, constitui non poterant quin divinam Ecclesiam extare pro certo haberemus, omnibus prærogativis dotibusque præditam quibus Eam Christus exornare adamavit, atque illo imprimis perenni infallibilitatis charismate, quo aucta, ipsius vice Christi, omnem hominem usque ad consummationem sæculi illuminare nunquam desisteret. Quæ ergo illic ut constabilia

adsumpsimus, hic enucleare atque validissimis corroborare argumentis pro viribus conati sumus.

III. Nec his limitibus coarctandus fuit labor. Ab ipsa religione fuit exordiendum; hinc vero generalibus circa eam quæstionibus absolutis, ad revelationem gradum fecimus: cujus possibilitatem, necessitatem ipsamque existentiam postquam adstruxerimus, Christianam religionem unice esse veram ostendere satagemus. Ita dum ætatis nostræ late grassantes atheismi, naturalismi ac rationalismi errores refellere curavimus, prono alveo ad Ecclesiam devenimus, quippe quæ est ipsa Christiana religio in concreto existens.

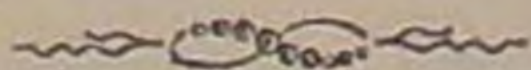
IV. In hac duplici tractatione, de religione nempe et Ecclesia, ipsius Ecclesiæ magisterium, prout præcipue ex S. Pontificis Pii IX. encyclicis, allocutionibus, syllabo, nec non ex Conc. Vat. innotescit, audire non destitimus. Vera ac integra Ecclesiæ constitutio diligenter fuit declaranda, ipsiusque prerogativæ et jura ab adversariorum oppugnationibus defendenda, et ita quidem ut non modo perversos hæreticorum errores, verum etiam quorundam adoriremur sententias, quos nomine tenus Catholicos, reapse infensissimos Ecclesiæ hostes jure meritoque dixeris. Quum demum orationem ad visibile Ecclesiæ caput contraximus, nihil nobis fuit potius quam ut Constitutionem „Pastor Æternus” tractandarum rerum normam atque regulam haberemus. Singula proinde ipsius capita ex ordine expendere, ea conquisitis undique luminibus declarare, firmissimis argumentis communire, nec non contra omnes adversariorum impetus qua licuit vi propugnare adnisi sumus; ita ut in tota hac nostræ tractationis parte veluti commentarium in illam constitutionem exhibuisse videamur.

V. Vix necesse est indicemus non minimo nobis auxilio fuisse ea quæ superiore anno disputata fuere. Multa quippe ibi de munere Ecclesiæ et rationis in re fidei diximus, quæ huc etiam apte referuntur; multis ibi occurrimus objectionibus, quas disjicere illo in loco necessarium duximus, quasque

hoc anno indicare tantum licuit, pro fusiori earumdem declaratione illuc lectores remittentes. Consulto id fecimus ne istius tractationis moles nimium excresceret; nec tamen breviores esse potuimus; plurimæ enim obversabantur quæstiones quas neque omnino omittere, neque pro rei gravitate breviori oratione exigere fas erat.

VI. Has demum nostras disputationes legentibus profecto constabit nos ita maximorum quorumque theologorum, ac præsertim Suaresii et Bellarmini, præcipue vero omnium principis Divi Thomæ usos, quum locus esset, auctoritate atque doctrina, ut nonnunquam ipsa eorum verba exscripserimus. Id ex industria factum est; prout enim monuimus in præcedentibus nostris tractatibus, « consulendum iis putavimus, quibus illi auctores præsto esse non possunt; tum etiam quia quæ a tot tantisque viris tradita audiuntur majori excipiuntur reverentia; tum denique atque præsertim, ut juvenum mentes eorum modo quæstiones pertractandi, usurpatoque sermoni paulatim assuescant, atque ita cum Magistri auxilio primas, quæ in iis pervolvendis occurrunt, superaverint difficultates, facilius deinceps, theologiæ curriculo emenso, ad eos fontes adeundos alliciantur ». Recentiorum tamen auctorum opera, uti par erat, minime negleximus; imo his omnibus, quorum nomina hic illic in tractationis decursu citata invenies, plurimas ab hoc ipso operis initio agimus gratias, ingenue fatentes nos eorum laboribus et doctrina quamplurimum profecisse.

VII. Ac ne lectores diutius detineam, unum etiam atque etiam rogo, ut si quid ex ista elucubratione emolumentum capiant vel ad eos qui extra Ecclesiam versantur in Christi ovile reducidos, vel ad eos qui Ecclesiæ obsequuntur in vero christianæ religionis amore confirmandos; id omne Supremo muneris cuiusque Largitori acceptum velim unice referant.

DE RELIGIONE ET ECCLESIA

DISPUTATIO I.

DE RELIGIONE GENERATIM

ARTICULUS PRIMUS

Germana Religionis Notio Traditur.

1. Religio, si vocis etymon spectes, trifariam præcipue sumitur. Nam — 1) Lactantius (Divin. instit. l. 4. c. 28.), religionis nomen ducit a *religando*; eo quod religionis proprium sit homines per cognitionem et amorem denuo ligare Supremo Numini, cui jam per dependentiam sive quoad esse, sive quoad cætera bona ab eo accepta devincti sunt. « Hoc vinculo pietatis, inquit, obstricti Deo, et relegati sumus: unde ipsa religio nomen accepit. » — 2) Cicero (de nat. Deor. l. 2. c. 28.). nomen illud ducit a *relegendo*; quia hominis religiosi est, quæ ad Deum, ejusque cultum pertinent, sæpe sæpius meditari, ac suo in corde revolvere, quasi repetitis vicibus ea legendo. Quod etymon ciceronianum Lactantius improbat; nam post allata verba e vestigio subdit: « non ut Cicero interpretatur a relegendo. » — 3) S. Augustinus (de civ. Dei, l. 10. c. 4.), nomen religionis a *religendo* profectum esse censet, quia Deum, quem homines per peccatum amiserunt, rursum per religionem acquirere satagunt. Communius tamen Lactantii etymon valde probatur, quo ipse S. Augustinus (de vera Relig. c. ult.) usus est, cum dixit: « religet nos religio uni omnipotenti Deo. »

2. Quoad rem etiam, religio non unam habet significationem.

Quandoque enim *late* accipitur; et tunc, uti advertit S. Augustinus (de civ. Dei l. 10. c. 1.) « latina loquendi consuetudine non imperitorum tantum, verum etiam doctissimorum, cognationibus humanis, atque affinitatibus, et quibuscumque necessitudinibus dicitur exhibenda religio. » Unde habetur religio erga parentes, amicos, Superiores etc.: cf. Forcellini qui in suo lexicon quatuordecim enumerat diversas acceptiones *religionis*, omnesque exemplis ex probatis auctoribus illustrat.

3. Verum si *stricte* accipitur Religio, uti convenit inter auctores sive ethnicos sive christianos, ordinem dicit solummodo ad Deum. Hinc D. Thomas (2. 2. q. 81. a. 1.) repetit imprimis probatque Tullii dictum « religio est virtus, quæ superioris cuiusdam naturæ, quam divinam vocant, ceremoniam cultumque affert; » et deinde, relatis variis religionis etymologiis, concludit: « sive autem religio dicatur a frequenti relectione, sive ex iterata electione ejus, quod negligenter amissum est, sive dicatur a religatione, religio proprie importat ordinem ad Deum. Ipse enim est, cui principaliter alligari debemus tanquam indeficienti principio, ad quem etiam nostra electio assidue dirigi debet, sicut in ultimum finem; quem etiam negligentes peccando amittimus, et credendo et fidem protestando recuperare debemus. »

4. Nec obstat, quod (Jac. I. 27.) legitur: « religio munda et immaculata apud Deum et Patrem hæc est: visitare pupillos, et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc sæculo. » Id, inquam, non obstat; nam, uti animadvertit D. Thomas (l. c. ad 1.): « Religio habet duplices actus: quosdam quidem proprios et immediatos, quos elicit, per quos homo ordinatur ad solum Deum: sicut sacrificare, adorare, et alia hujusmodi: alios autem actus habet, quos producit mediantibus virtutibus quibus imperat, ordinans eos ad divinam reverentiam: quia scilicet virtus ad quam pertinet finis imperat virtutibus ad quas pertinent ea quæ sunt ad finem. Et secundum hoc actus religionis per modum imperii ponitur esse, *visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum*, quod est actus elicitus a misericordia. *Immaculatum autem se custodire ab hoc sæculo*, imperative quidem est religionis, elicitive autem temperantiæ vel alicujus hujusmodi virtutis. »

5. Igitur, sive ratio etymologica sive communis acceptio spectetur, religio dicit vinculum quoddam, hominem Deo conjungens; adeoque ejus essentia melius cognosci nequit, quam perfecta ejusdem vinculi intelligentia. Re quidem vera etsi inter Deum et hominem infinita est distantia; arctissimo tamen nexu homo Deo conjungitur: quemadmodum enim homo absque Deo existere non potest; ita, si semel existit, nequit ad alium quam ad ipsum Deum, tamquam ad ultimum finem ordinari, eidemque subjiciatur necesse est.

6. Hinc duplex vinculum hominem Deo conjungens, distingui potest; unum *physicum*, *morale* alterum. Primum consistit in physica relatione, qua creaturæ omnes rationales æque ac rationis expertes, a suo creatore, et gubernatore pendent. Alterum vero consistit in eo, quod creaturæ ratione ac libertate præditæ Deo seu ultimo fini, Legislatori suo sancto, et Judici justo subjiciuntur. In hoc morali vinculo proprie consistit religio. Quisque autem videt hanc relationem hominis ad Deum veritatibus per intellectum cognoscendis inniti, et officiis libere adimplendis absolvi (1). Atque inde oritur distinctio religionis in *theoreticam* et *practicam* quæ haberi debent non tamquam duæ religiones, sed tamquam duæ partes unius veræ et integræ religionis. Summa veritatum, quæ relationes inter Deum et homines clare, et accurate determinant, *Religio theoretica*; summa officiorum, quæ ex relationibus præfatis deducuntur, et adimplenda præscribuntur, *Religio practica* nominatur.

(1) Ex his jam liquido patet, materialistas ac fatalistas e fundamentis religionem subvertere, utut religionis nomine abutantur. Etsi enim « omnia agentia necesse est agere propter finem tamen, inquit D. Thomas (1. 2. q. 1. a. 2.), considerandum est, quod aliquid sua actione, vel motu tendit ad finem dupliciter. Uno modo sicut seipsum ad finem movens, ut homo. Alio modo, sicut ab alio motum ad finem: sicut sagitta tendit ad determinatum finem ex hoc quod movetur a sagittante, qui suam actionem dirigit in finem. Illa ergo, quæ rationem habent, seipsa movent ad finem; quia habent dominium suorum actuum per liberum arbitrium, quod est facultas voluntatis et rationis. Illa vero, quæ ratione carent, tendunt in finem propter naturalem inclinationem, quasi ab alio mota, non autem a seipsis: cum non cognoscant rationem finis... Et ideo proprium est naturæ rationalis, ut tendat in finem, quasi se agens, vel ducens in finem; naturæ vero irrationalis, quasi ab alio acta vel ducta; sive in finem apprehensum, sicut bruta animalia; sive in finem non apprehensum, sicut ea quæ omnino cognitione carent. »

7. Ex his³haud difficile est veram religionis definitionem colligere. Ut clarius tamen ea proponatur, receptæ consuetudini insistentes, dicimus religionem considerari posse *objective*, prout est in se; et *subjective*, prout residet in homine qui eam profitetur. *Objective* sumpta Religio est « Summa veritatum et officiorum relationes morales Deum inter, et homines determinantium. » *Subjective*, Religio est « virtus residens in homine relationes istas et agnoscente, et perficiente; seu est ipsa adhæsiō præfatis veritatibus, prædictorumque officiorum exhibitio. »

8. Quare latius patet Religio generatim sumpta, quam religio uti est specialis quaedam virtus; illa enim omnes veritates et officia complectitur, quæ utcumque in Dei obsequium tendunt: hæc vero est « virtus moralis inclinans hominem ad debitum cultum et honorem Deo exhibendum ob ejus excellentiam. » Qua definitione clare exprimitur formale hujus virtutis objectum: unde D. Thomas (2. 2. q. 81. a. 4.), ait: « Cum virtus ordinetur ad bonum, ubi est specialis ratio boni, ibi oportet esse specialem virtutem. Bonum autem, ad quod ordinatur religio, est exhibere Deo debitum honorem. Honor autem debetur alicui ratione excellentiæ. Deo autem competit singularis excellentia, inquantum omnia in infinitum transcendit secundum omnimodum excessum. Unde ei debetur specialis honor: Sicut in rebus humanis videmus, quod diversis excellentiis personarum diversus honor debetur, alius quidem patri, alius regi, et sic de aliis. »

9. Atque huc redeunt ceteræ religionis definitiones, quæ efferri solent. Ita ex. gr. S. Augustinus (de civ. Dei. l. 10. c. 1.) religionem definit *Dei cultum*. Quæ tamen definitio, si ad veram religionem restringatur, exprimi recte potest hisce verbis: « Debitus cultus veri Dei. » Quod divus Thomas complexus est dicens: « Religio est virtus, qua vero Deo debitus honor et cultus redditur. » Nam omnis cultus aut vero Deo *modo indebito* exhibitus, aut exhibitus *non vero Deo*, non religiosus sed superstitiosus censeri debet; vera enim religio et debitum modum et debitum objectum postulat. Alii religionem definiunt « liberam hominis a Deo dependentiam: » cum enim hæc dependentia sit præcipuum officium hominis erga Deum, cetera omnia in se continens, et necessario supponens veritates de Deo existente, creante etc., qui-

bus fundatur; religionem tum practicam tum theoreticam complectitur; ac proinde hæc definitio cum alia a nobis tradita apprime quadrat.

10. Quoad religionis partitiones satis erit præcipuas innuere. Dividi solet religio — 1) in *veram* et *falsam*. Vera religio ea est, quæ veram de Deo existimationem et fidem habet, verumque ac legitimum cultum ipsi exhibet, et definiri potest: « Certa ratio ac modus colendi Deum, vi cuius ipsi in hac vita placere, et in altera æternam felicitatem consequi possumus. » Religio *falsa* ea dicenda est, quæ falsa de Deo docet, aut adulterinum ipsi cultum rependit — 2) Dividitur religio in *naturalem* et *revelatam*. *Naturalis* religio ea est, quam ratio sola, sibi relicta, nata est dictare, et ad quam natura inclinatur; seu est collectio principiorum et officiorum ad Deum colendum spectantium, quatenus naturali lumine innotescere atque naturali vi physice impleri possunt. Religio *revelata* ea est, quæ extraordinaria et supernaturali seu indebita Dei manifestatione nititur et innotescit. Haec vero est supernaturalis *simpliciter*, nempe etiam *quoad objectum*, si ipsum vires intellectus creati humanæque naturæ exigentiam excedat; est autem *supernaturalis* solum *secundum quid*, si modus quo objectum manifestatur est indebitus, non vero ipsum objectum. Hoc altero sensu religio naturalis de facto est etiam supernaturalis: nam etsi naturali medio cognosci possit; re tamen spectata historice, inventa ea non fuit ab initio per medium naturale, sed a Deo per revelationem manifestata. Unde, historice loquendo et ratione *medii*, religio non est nisi una, nempe *supernaturalis*, quæ, ob diversitatem obsectorum, quæ complectitur, distinguitur in *naturalem*, *positivam* et *simpliciter supernaturalem*. — 3) Revelata vera religio, secundum diversas epochas ac status, dividitur in *primævam*, quæ data fuit Adæ et Patriarchis; *judaicam*, quæ data fuit a Deo per Moysen Judæis; et *christianam*, quæ manifestata fuit a Deo per Jesum Christum humano generi universo.

11. Ex data veræ religionis notione statim rejici possunt falsæ quorundam sententiæ. Ac I. *Pseudomystici* speculativam omnem religionem respuunt, asserentes eam essentialiter consistere in nuda simplici exteriorum operum praxi. Hic error non est novus, sed vigeat jam ætate S. Augustini apud ethnicos, qui

repetebant: quid nostra interest credere? Sat est bene agere. Sci. licet separabant cognitionem ab operibus, religionem theoreticam a practica, ac censebant, quemque, etiamsi male de veritate sentiat, posse salutem consequi. Renovatus est autem hic error inter Protestantes; cum enim quælibet eorum secta se veram Christi doctrinam habere jactaret, ac ea propter innumeræ prope orirentur inter eos quaestiones et dissidia, quin ulla esset auctoritas rem definire valens; putarunt nonnulli hujusmodi litibus finem imponere, statuendo religionis essentiam in bonis operibus exterioribus, nil pronunciando, nec inquirendo utrum veritas potius apud hanc, quam apud illam sectam extaret. Confirmatus vere fuit hic error ex absurda illa philosophia, quae nullam veritatem theoreticam objectivam admittit. Ipse Deus existit, quatenus apprehenditur ut existens; de quo tamen nil certi habetur an revera extramentem existat necne; ac proinde nec etiam religio partem *objectivam* seu *dogmaticam* habet, sed tantummodo partem *practicam*.

12. Sed enim, quantum a vero aberret haec sententia quisque per se videt. Etenim — 1) vel res agitur cum iis, qui factum revelationis agnoscunt; atque hi quidem nequeunt theoreticam religionem respuere, nisi primum religionis officium transgrediendo, denegando nempe fidem Deo loquenti; praeterquam quod non possunt revelatam a Deo legem servare, vitamque suam ad revelationis normam componere, nisi revelatis praeceptis ac veritatibus mente adhæreant. Vel res agitur cum iis qui naturalem tantummodo religionem admittunt; atque hi etiam nequeunt recte vitam instituere, ac Deum practice colere, nisi finem, ad quem ordinantur, cognoscant, media ad illum, legem quam servant, etc. Hæ vero similesque totidem sunt veritates ad naturalem religionem pertinentes.

2) Sane cultus Deo exhibitus exterioribus operationibus præcipue importat ut voluntas bonum in ipsis sequens, ad Deum recte ordinetur. At voluntas nequit bonum amplecti, quin sit præcognitum; neque recte operabitur homo, nisi id quod intellectus bonum esse dictat, opere compleat. Religio ergo practica doctrinam ipsam religiosam supponit ac necessario includit.

3) Hinc viderunt omnes qui sponte non coecutiunt, scientiam moralem supponere metaphysicam, eademque niti. Fac enim neget,

Deum existere, eum esse Creatorem ac supremum dominum, nos libertate donari, animam esse immortalem, et reliqua hujusmodi; quomodo poterit Deus coli, libera ab eo dependentia exerceri, verbo practica religio observari?

13. Neque II. minus absurda est eorum sententia, qui religionem collocant « in immediata conscientia, seu sensu quodam spiritali absolutæ dependentiæ a Deo. » Nam — 1) religiosi animi sensus præsupponunt cognitionem veritatum ad religionem pertinentium, a quibus excitantur. Si sint sensus lætitiæ et grati animi, prærequirunt ideam beneficii accepti, existentiæ alicujus entis, a quo illud accipitur, dependentiæ hominis ab isto. Item si sensus sint tristiciæ, hi oriuntur ex apprehensione mali futuri, aut nempe ex timore Dei vindicis, aut ex malo ipso, quod jam torquet. At quomodo potest in hujusmodi sensibus essentia religionis constitui? Nisi mente teneas Deum existere, eum esse bonorum largitorem, eundemque pro sua justitia præmia bonis, pœnas malis rependere, illos grati animi aut tristiciæ sensus non concipies.

2) Religio est libera hominis dependentia a Deo. Sensus autem liber non est: in nostra enim potestate non est, proposito objecto, ne sensa ex intuitu veri, boni et pulchri oriantur. Impius virtutem quandoque admiratur, etiamsi speculative eam negare videatur, negando scilicet bonum a malo secerni.

14. Silentio III. præterimus — 1) sententiam materialistarum, qui religionem constituunt in sensu quodam materiali, originem ducente ex impressione rerum sensibilium, et quem *instinctum* religiosum vocant: ubi deest spiritus, intellectus, voluntas, uti monuimus, vinculum morale est impossibile — 2) Sententiam pantheistarum, qui religionem consistere dicunt in sensu infiniti: quamcumque enim formulam adhibeant, cum negent Deum personalem realiter ab homine distinctum, nequeunt veram hominis a Deo dependentiam, seu veram religionem admittere — 3) Sententias eorum, qui nonnisi verborum abusu religionem admittere videntur; re tamen penitus eam destruunt: ita Renan religionem esse dicit: « aspirationem ad mundum idealem: et Deum esse cathedram idealis. » Qui potest capere capiat. Hæ omnes atque aliæ hujusmodi sententiæ tam evidenter absurdæ sunt, ut tempus frustra tereremus, si in earum refutatione moraremur.

ARTICULUS SECUNDUS

An Aliquam Religionem Admittere Necesse sit.

§ I.

Declaratur Status Quaestionis.

15. Quod proprie investigamus in hoc articulo est, utrum homini insit *moralis* necessitas, seu obligatio religionem profitendi. Titulum tamen generaliore præposuimus, ut quæ ab aliis, distinctis quæstionibus fusius pertractantur, paucis complecteremur. Solent enim nonnulli quærere — 1) utrum existat aliqua religio. Porro si ostendatur *moralis* necessitas religionem profitendi, eam existere necesse est. — 2) Quærunt etiam, an religio sit homini necessaria necessitate veluti *physica*, quatenus nequit absque religione bene esse. At si ostendatur *moralis* obligatio religionem profitendi ex ipsa hominis natura dimanans, profecto religio dicenda est eo sensu necessaria; quod enim est homini naturale, id necessarium ei est. — 3) Quæri solet, an religio sit homini utilis: atque ejus utilitatem variis argumentis ostendere satagunt. Dicunt ex. gr. — a) quo homines religiosiores sunt, eo magis se se invicem diligunt, ac cavent ne sibi noceant; imo solliciti sunt, ut mutuam opem sibi ferant. — b) Omnibus hominibus calamitatibus, morbis, doloribus, malisque omnigenis obnoxiiis, religio maximi solatii est: ea enim efficit ut vel ab ipsis liberari per divinum auxilium speremus, vel ut ipsa patienter feramus patientiæ præmium a Deo expectantes. Conferantur justis cum impiis. Si utrique priventur repente bonis, possessionibus, filiis, amicis; imo si accadat ab amicis prodi, a parentibus deseriri, injuria ab omnibus ac ab iis præsertim in quos beneficia quis contulit, lacerari, quid eveniet? etc. Verum hæc et similia argumenta, quæ facile ab omnibus inveniuntur, nonnisi secundaria sunt; vera enim et præcipua utilitas, quæ ex religionis professione homini provenit, ea est quæ ex legis executione, atque adhæsiōe Deo ultimo fini oritur. Quare satis nobis erit obligationem profitendi aliquam religionem iis argumentis confirmare, ex quibus religionis existentia, utilitas, necessitas veluti sua sponte fluunt.

16. Porro nondum hic agitur de religione revelata, sed de aliqua religione in genere. Propterea quæstio instituitur contra turbulentissimos homines, qui, ut inquit S. Pontifex Pius IX. (Alloc. *Maxima quidem*, die 9 Jun. 1862, ex qua desumpta est prop. 3. et 56. damn. in Syllabo), « perversorum dogmatum cultores blaterant, morum leges divina haud egere sanctione, et minime opus esse, ut humanæ leges ad naturæ jus conformentur aut obligandi vim a Deo accipiant, ac propterea asserunt, nullam divinam existere legem. Insuper inficiari audent omnem Dei in homines mundumque actionem, ac temere affirmant, humanam rationem, nullo prorsus Dei respectu habito, unicum esse veri et falsi, boni et mali arbitrum, eandemque humanam rationem sibi ipsi esse legem, ac naturalibus suis viribus ad hominum ac populorum bonum curandum sufficere. »

17. Hinc patet nos agere in præsentī quæstione — 1) contra Atheos: hi negantes existentiam Dei, qui est religionis cultusque objectum, religionem omnem negent oportet. — 2) Contra Pantheistas, qui sub quacumque forma suum errorem propugnent, tandem in eo conveniunt, ut hominem cum Deo confundant: adeoque cum homo nequeat respectu suiipsius esse inferior et superior; omnem dependentiam a Deo, seu omnem religionem inficiantur. — 3) Contra materialistas, qui si negent solum existentiam spiritus in homine, ut diximus, eo ipso negant cognitionem Dei et liberam dependentiam ab illo; si vero cujuscumque spiritus existentiam negent, ipsum Deum, religionis cultusque objectum, e medio tollunt. — 4) Contra Fatalistas, qui divinam providentiam humanamque libertatem respuunt. — 5) Magis directe contra *Indifferentistas absolutos*, qui religionem ut rem prorsus indifferentem, et nequaquam necessariam negligunt. Atque his adnumerari debent qui *absolutam* hominis *independentiam*, *absolutam* rationis *autonomiam*, *absolutamque* conscientiæ, ut aiunt, *libertatem* prædicant. Diximus *absolutam*; quia sunt mitiores quidam *Indifferentistæ*, qui necessitatem quidem alicujus erga Deum cultus fatentur, docent tamen cuivis licere religionem, quam libuerit, profiteri: contra hos infra agemus.

18. Verum argumenta, quibus doctrina statuenda confirmatur, vera religionis fundamenta patefaciunt; hinc eorum etiam erro-

res evertunt, qui religionem aliquam agnoscere videntur, at verum ejus fundamentum auferunt. Falsum ex. gr. probatur quod *Eudæmonistæ* asserunt, Religionem nempe ideo tantum necessariam esse, quia est medium necessarium ad felicitatem; Deus enim non solum, quia nobis bonus, sed etiam ac præcipue quia in se bonus est, a nobis coli debet. Falsa ac maxime impia probatur doctrina *Machiavelli*, cujus sententia est, Religionem non requiri nisi ut medium necessarium ad securitatem externam in statu civili obtinendam.

19. His itaque prænotatis —

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. I. 1. *Ex principiis naturali lumine notis evidenter ostenditur inesse homini moralem necessitatem religionem profitendi — 2. nec absque religione moralis obligatio esse aut concipi potest. A vero ergo aberrant qui humanæ rationis autonomiam ita statuunt, ut ipsam unicam boni et mali arbitrum, ac sibi ipsi legem esse doceant.*

20. *Prob. 1ma pars. I. Tenetur homo agere juxta rectum naturæ ordinem, siquidem primum moralitatis principium est «serva ordinem». Atqui juxta naturæ ordinem homo totaliter pendet a Deo, a quo creatus est. Ergo tenetur agere cum hac dependentia. Quemadmodum autem quodlibet ens tenetur agere modo consentaneo suæ naturæ, et viribus, seu facultatibus quæ ipsi insunt (facultates enim proxime ad operationem ordinantur, et indicium sunt voluntatis Creatoris); ita homo ratione et libera voluntate præditus, debet liberam operationem, ratione præeunte, exercere. Atqui in libera hominis dependentia a Deo consistit religio. Ergo. — Vide Taparelli. (Dr. Nat. vol. 1. c. ix.).*

21. *Præclare hanc in rem inquit Genuensis (Metaphys. p. 7. c. 5. § 20.): «Hæc dependentia inter nos et Deum necessariam relationem constituit, ex qua porro fit, ut illi nos servitutem et religionem debeamus. Quocirca ut nequit esse homo nisi a Deo, ita absurdum est, ut sine auctoris sui cognitione et cultu vivat.*

Uno verbo: Religio nostra erga Deum naturam Dei et nostram necessario consequitur. » Sane *Superiori* seu domino debetur ab inferiore obsequium; atqui nullus magis quam Deus est hominis dominus, quum dominium in hominem obtineat sicut opifex in opus manuum suarum, sicut Creator in creaturam; ergo. — *Benefactori* debentur grati animi sensus; atqui Deus summus est bonorum omnium Largitor. — *Patri* debetur reverentia et amor; atqui Deus est eminentissime hominis pater. — *Regi* debetur honor; atqui Deus Rex supremus est, *Rex regum et Dominus dominantium*, *Rex sæculorum immortalis* cui honor, virtus et gloria debetur.

22. II. Tenetur homo suum ultimum finem prosequi: facile enim ostenditur illud primum moralitatis principium « serva ordinem » æquivalere alteri « age juxta finem tibi a Creatore præstitutum, » cum sermo sit de ordine morali, qui nonnisi a fine desumitur. Atqui finis ultimus hominis, ut in philosophia probatur, est Deus (Vide D. Th. c. g. l. 3. c. 17.). Ergo tenetur homo ad Deum tendere. Atqui id efficere nequit, nisi cognoscat tum Deum, tum media quæ ad illum ducunt; atque operationes suas huic cognitioni accommodet. Ergo id præstare tenetur homo. Atqui, si id præstet, jam agnoscit et perficit relationes morales, quæ inter ipsum et Deum existunt, in quo, ut diximus (n. 7.) consistit religio. Ergo.

23. Quare increduli, qui hominem religione expoliare nituntur, ipsius hominis perfectioni et felicitati adversantur. *Perfectioni* quidem; nam illam non consequitur homo, nisi consequendo suum bonum; nec summe perfectus est, nisi consequatur suum summum bonum. Sed summum hominis bonum est ultimus ejus finis. « Illud ad quod, inquit D. Thomas. (c. g. l. 3. c. 16.), aliquid tendit quum extra ipsum fuerit, et in quo quiescit quum ipsum habuerit, est finis ejus. Unumquodque autem, si perfectione propria careat, in ipsam movetur, quantum in se est; si vero eam habeat, in ipsa quiescit. Finis igitur uniuscujusque rei est ejus perfectio. Perfectio autem cujuslibet est bonum ipsius. Unumquodque igitur ordinatur in bonum sicut in finem. » Vide etiam cap. 3. — Adversantur autem hominis *felicitati*. Nam hominis felicitas consistit in ultimo fine, quo solum possesso, quiescit. Finis autem ultimus esse non potest, nisi Deus, qui omnia creavit, providet,

conservat. Porro tunc Deum ultimum finem agnoscit homo, cum propter ipsum operatur eumque colit ac glorificat: quod fit per religionem theoreticam et practicam. Homo igitur sicut carens religione theoretica, caret debita cognitione finis ultimi, ad quem tendere debet, ac mediorum quæ ad eum perducunt; ita carens religione practica, nequit ea peragere, ex quorum recta executione felicitas ejus æterna dependet.

24. III. Religio ordinatur ad exhibendum vero Deo debitum honorem. Ut vero aliquis honore dignus habeatur, id requiritur, ut excellentia præfulgeat: sed Deus infinite excellens ost; qui enim nutu suæ voluntatis omnia e nihilo condidit, omnium perfectiones formaliter aut virtualiter cum eminentia contineat oportet. Ex altera vero parte, ut quis hunc debitum honorem Deo exhibeat, debet pollere intelligentia, qua divinam excellentiam contemplari valens, in ejusdem admirationem rapi, eidemque subjici possit: huiusmodi autem est hominis natura. Quare, inspecta tum Dei, tum hominis natura, necessario exurgit religionis vinculum. Sed vinculum, quod tali nititur objectivo fundamento, totidem deinde titulos habet, quot sunt divina attributa: sive enim consideres Dei sapientiam aut infinitam sanctitatem, sive supremum ejus dominium aut justitiam, sive divinam providentiam; impossibile est ut Deus non exigat a creaturis intelligentibus eam subjectionem ac dependentiam, quæ secundum objectivum ordinem ei est debita, et qua rationales creaturæ sunt capaces.

25. IV. *Ex communi naturæ sensu*, qui innotescit — 1) in naturali inclinatione, in instinctu illo manifestata, quo, imminente periculo, ad orandum Deum impellitur homo: hoc testimonium vocare possumus cum Tertulliano *testimonium animæ naturaliter christianæ*, vel saltem naturaliter religiosæ. « Quæ anima, inquit (Apolog. c. 7.), licet carcere corporis pressa, licet institutionibus pravis circumscripta, licet libidinibus et concupiscentiis evigorata, licet falsis Diis exancillata; cum tamen resipiscit vel ex crapula, vel ex aliqua valitudine, Deum nominat, hoc solo, quia proprie verus hic unus Deus, bonus et magnus. Et quod Deus dederit, omnium vox est. Iudicem quoque contestatur illum: Deus videt, et Deo commendo... O testimonium animæ naturaliter christianæ. »

2) *Ex sacrificiis.* Etenim sacrificia inveniuntur apud omnes populos. Apud omnes quidem sacrificia animalium usui erant; sed apud ferociores quasdam nationes sacrificia etiam humana interdum offerebantur, praesertim in maximis publicis calamitatibus. Christianismus sacrificia omnia cum animantium, tum praesertim humana abolevit; iis tamen sacrificium incruentum Jesu Christi substituit.

3) *Ex disertis testimoniis.* Ita ex. gr. Plutarchus (adversus Colot. Epicuræum), inquit: « Et si terras obeas, invenire possis urbes muris, litteris, regibus, domibus, opibus, numismate carentes, gymnasiorum et theatrorum nescias: urbem templis, diisque carentem quæ precibus, jurejurando, oraculo non utatur, non bonorum causa sacrificet, non mala sacris avertere nitatur, nemo umquam vidit. Sed facilius urbem condi sine solo posse puto, quam, religione et Diis penitus sublata, civitatem coire, aut constare. » — Julianus (Ep. ad Heracl.): « Omnes ante doctrinam numen esse aliquod persuasi sumus, eo respiciendum, ad eum properandum; credoque sic animos nostros se habere ad Deum, ut visu prædicta ad lucem. » Cicero (Orat. pro Flacco): « Sua cuique civitati religio est. Deum quippe natura venerari novit; nec quisquam est homo, qui lege quæ hoc præcipiat, careat. » Et (Tuscul. Disput. l. I. c. 13.): « Ut porro firmissimum hoc afferri videtur, cur Deos esse credamus, quod nulla gens tam fera, nemo omnium tam sit immanis, cuius mentem non imbuerit Deorum opinio. Multi de diis prave sentiunt; id enim vitioso more effici solet: omnes tamen esse vim et naturam divinam arbitrantur. Nec vero id collocutio hominum aut consensus efficit: non institutis opinio est confirmata, non legibus. Omni autem in re consensus omnium gentium lex naturae putanda est ». Et (de Nat. Deor. l. I. n. 23.) refert: « Abderites quidem Protagoras... sophistes temporibus illis vel maximus, cum in principio libri sic posuisset, de Divis neque ut sint, neque ut non sint habeo dicere, Atheniensium jussu urbe atque agro est exterminatus, librique ejus in concione combusti ».

4) Ipsi impii, qui religionem omnem abolere vellent, ne generi humano universo opponi videantur, passim de religione loquuntur, quamvis genuinam ejus ideam pervertant. Dici ergo hic potest quod de Dei existentia observat Cicero (de Nat. Deor. § 5.):

« Itaque inter omnes omnium gentium constat. Omnibus enim innatum est, et in animo quasi insculptum esse Deos. Quales sint varium est; esse nemo negat. » Porro una ex causis, qua religioni valedicendum censent, est quia, inquiunt, facit homines fanaticos. Tantum ergo abest ut homines sint quoad religionem indifferentes, ut potius maximi illam faciant!

5) Nonnisi inepte autem hunc communem humani generis consensum infirmare contendit Baylius, dicens illum tribuendum esse hominis desidiæ. Huic enim et similibus exceptionibus jam responderat Cicero (l.c. § 2.): « Non tam stabilis opinio permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec una cum sæculis, ætatibusque hominum inveterare potuisset. Etenim videmus cæteras opiniones fictas, atque vanas diuturnitate extabuisse... Opinionum enim commenta delet dies: naturæ judicia confirmat. Itaque et in nostro populo, et in cæteris Deorum cultus, religionumque sanctitates existunt in dies majores, atque meliores. » Hoc argumentum pluribus illustrari posset: vide inter alios, Valsecchi (*Dei fondamenti della Religione etc.* V. 1. c. 8-10.).

26. *Prob. 2^a Pars. I.* Cum veri Dei conceptu, hominis rerumque omnium Creatore, uti facile patet ex datis argumentis pro prima parte thesisi, intime et necessario connectitur religio: quæ ergo probant nullam obligationem moralem existere, sublato Deo; probant etiam illam destrui, sublata religione. Unde: Omnis obligatio fundatur in aliqua lege; lex autem a legislatore, auctoritate, potestateque prædita, emanat; nam est « quædam rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata; » ergo si non existit lex, neque etiam obligatio moralis existit: hinc Apostolus ait (Rom. IV. 15.): « ubi non est lex, nec prævaricatio. » Atqui, sublato Deo, nullus existit legislator auctoritate præditus. Etenim sicut sublato ente necessario nequit existere ens contingens, ita sine primo Legislatore absoluto et independente, nequit secundus et dependens existere.

27. Quod argumentum ita præclare exponit D. Thomas (1. 2. q. 93. a. 3.): « In omnibus autem moventibus ordinatis oportet quod virtus secundi moventis, derivetur a virtute moventis primi, quia movens secundum non movet nisi in quantum movetur a

primo. Unde in omnibus gubernantibus idem videmus, quod ratio gubernationis a primo gubernante ad secundos derivatur, sicut ratio eorum quæ sunt agenda in civitate, derivatur a rege per præceptum in inferiores administratores; et in artificialibus etiam ratio artificialium actuum derivatur ab architectore ad inferiores artifices, qui manu operantur. Cum ergo lex æterna sit ratio gubernationis in supremo gubernante, necesse est quod omnes rationes gubernationis quæ sunt in inferioribus gubernantibus, a lege æterna deriventur. »

Hujusmodi autem rationes inferiorum gubernantium sunt quæcumque aliæ leges præter æternam. Unde omnes leges, in quantum participant de ratione recta, in tantum derivantur a lege æterna: et propter hoc Augustinus dicit in I. de liber. Arb. cap. 6. ad fin., quod in temporali lege nihil est justum ac legitimum, quod non ex lege æterna homines sibi derivaverint. »

28. II. Sublato Deo, vero obligationis moralis fonte, ei substituant humanam rationem. Atqui humana ratio nequit esse supremus obligationis moralis fons. Etenim

1) Natura quæ non est independens, nec habet facultatem independentem; atqui humana natura, creata, contingens, finita est essentialiter dependens; ergo et ratio, quæ ejus facultas est, dependens sit oportet. Atqui quod est natura sua dependens nequit esse supremus obligationis fons; siquidem ipsum subjicitur illi, a quo dependet. Ergo.

2) Rationis officium non est producere suum objectum, sed cognoscere; ac proinde illud supponit, eidemque conformari debet, ut vera ac recta sit. Ergo si humana ratio moralem obligationem cognoscit et refert, eandem non producit, sed potius supponit.

3) Nemo obligari moraliter potest nisi a suo Superiore. Atqui humana ratio non est superior homine. Ergo.

4) Si humana ratio, tamquam supremus moralis obligationis fons, aliquid præciperet aut vetaret; id faceret, libere aut necessario. Atqui, si libere id faceret, essentielle discrimen inter virtutem et vitium, bonum et malum destrueretur; nec ulla esset actio intrinsece bona aut mala: quod certe communi sensui repugnat. Sin autem id necessario faceret, antecedenter ad suum imperium ipsa ligaretur, adeoque non esset supremus

fons obligationis. Dicent fortasse ligari quidem rationem antecedenter ad suum imperium; sed ligari ab ipso objectivo rerum ordine. At vero — 1) sublato Deo, in quo fundatur immutabilitas, necessitas, universalitas rerum ordinis essentialis? — 2) Quis obligat ad conformandas operationes nostras rerum ordini essentiali et objectivo? — 3) Præcipuæ obligationes, quæ ex rerum ordine objectivo exurgunt, profecto sunt officia erga Deum; si tamen jugum Dei excutere potest humana ratio (id faciunt qui religionem negant), quænam tandem obligatio salva consistet?

5) Ipsi Pagani hujusmodi veritates agnoverunt, quas tamen in clarissima revelationis christianæ luce, recentiores increduli ignorare fingunt. Hinc Cicero (l. 2. de legibus, cap. 4.): « Hanc igitur video, inquit, sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingeniis excogitatam, nec scitum aliquod esse populorum, sed æternum quiddam, quod universum mundum regeret, imperandi, prohibendique sapientia. Ita principem legem illam et ultimam, mentem esse dicebant, omnia ratione aut cogentis, aut vetantis Dei: ex qua illa lex, quam dii humano generi dederunt, recte est laudata. Est enim ratio, mensque sapientis ad jubendum et ad deterrendum idonea. » Et paulo post ait: « Erat enim ratio profecta a rerum natura, et ad recte faciendum impellens, et a delicto avocans: quæ non tum denique incipit lex esse, cum scripta est, sed tum, cum orta est: orta autem simul est cum mente divina. Quamobrem lex vera atque princeps, apta ad jubendum et ad vetandum, ratio est recta summi Jovis. »

29. III. Res confirmari potest ex consecrariis impiæ doctrinæ, quam impugnamus. Cum enim, Deo sublato et religione, humana ratio impar esset ad moralem obligationem fundandam, eo tandem devenerunt, ut alii omnis honestatis et obligationis fontem ponerent in cumulandis divitiis, seu in utilitate; alii in voluptate; alii in jure physice fortioris; atque omnes juris notionem penitus amitterent. Unde damnatæ sunt in Syllabo prop. 58.: « Omnis morum disciplina honestasque collocari debet in cumulandis et augendis quovis modo divitiis ac in voluptatibus explendis. » — 59.: « Jus in materiali facto consistit, et omnia hominum officia sunt nomen inane, et omnia humana facta juris vim habent. » — 61.: « Fortunata facti injustitia nullum juris sanctitati detrimen-

tum affert. » Scilicet dum rationis vim et jura nimis extollerent, justo Dei judicio, comparati sunt jumentis insipientibus, et similes facti sunt illis! Sed hæc prosequi alterius est loci.

ARTICULUS TERTIUS

An Religio Necessaria sit Societati.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

30. Non defuerunt nec desunt homines, qui licet religionis necessitatem pro homine individuo agnoscant, negant tamen pro societate; imo censent nullum in hanc salutarem influxum eam exercere. Putant scilicet societatem sine religione consistere sal-
tam posse, ac rempublicam, quamvis atheam, nulloque religionis vinculo colligatam, tuto regi atque gubernari posse. Hypothesim absurdam et impiam confinxerunt de atheo virtuosam vitam agente, a sola virtutis pulchritudine, suaeque conscientiae approbatione allecto: finem civilis societatis, quem in mutua civium concordia ac pace collocabant, obtineri posse dixerunt absque religione, ex sola naturali honestate.

31. Quod hi somniaverant quidam Robertus Owen ortus in Angliae pago, cui nomen Newton, superiori saeculo, conatus est in actum traducere. Ingenio pollens ac potiori agendi efficacia donatus, librorum lectioni multum, ac potissimum industriæ animam applicuit. Ideis impii philosophismi imbutus, societatem absque religione fundare et instituere aggressus est, solum de bonis materialibus, rerumque corporalium fruitione sollicitam. At vero exitu funestissimo, qui hujusmodi societati contigit, ad desistendum e proposito compulsus est.

32. Vera hujus erroris origo latet in *atheismo philosophico* elapsi sæculi. Cum enim vellent increduli hominem religione exuere, in primis *directe* ac totis viribus id consequi conati sunt. Re tamen eorum votis minime cedente, moliti sunt eundem finem consequi *via indirecta*. Itaque religionem a publica rerum administratione separare aggressi sunt, eo quidem consilio, ut, sublata religione a parte imperante, integra tandem societas absque re-

ligione consisteret. Sibi enim stulte persuadebant, religionem radicatus ex omnium cordibus evelli, si publica religionis professio semel desineret.

33. Nunc temporis vero non modo religionem minime necessariam, imo inutilem societati proclamant; sed insuper contendunt neglectum religionis socialis maxime ad societatis bonum conducere. Quare S. Pontifex Pius IX. (Encycl. *Quanta cura*, 8. Dec. 1864.), hanc ordine primam propositionem proscripsit: « Optimam societatis publicæ rationem, civilemque progressum omnino requirere ut humana societas constituatur et gubernetur, nullo habito ad Religionem respectu ac si ea non existeret, vel saltem nullo facto veram inter falsasque religiones discrimine.»

34. Imo in eadem Encyclica sapientissimus Pontifex breviter indicat impii hujus principii pessimas consequentias. « Quoniam, inquit, ubi a civili societate fuit amota religio ac repudiata divinæ revelationis doctrina et auctoritas, vel ipsa germana justitiæ humanique juris notio tenebris obscuratur et amittitur, atque in veræ justitiæ legitimumque juris locum materialis substituitur vis; inde liquet cur nonnulli, certissimis sanæ rationis principiis penitus neglectis posthabitisque, audeant conclamare: voluntatem populi, publica, quam dicunt, opinione vel alia ratione manifestatam, constituere supremam legem ab omni divino humanoque jure solutam, et in ordine politico facta consummata, eo ipso quod consummata sunt, vim juris habere. »

35. Uti legenti patet, S. Pontifex docet hæc mala sequi tum - 1) ex neglecta religione; cum - 2) ex neglecta religione revelata. Sed hoc alterum infra pertractandum relinquimus, nondum enim agitur de revelatione. His itaque praestitutis —

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio

PROP. II. *Religio, quæ est unicum juris justitiæque fundamentum, ita civili societati est necessaria, ut hæc sine illa non possit salva consistere. Qui ergo politicum atheismum inducere conantur, veræ justitiæ legitimoque juri materiales vim substituunt; atque sub specie progressus, civilis societatis ruinam vere moliuntur.*

36. *Prob. I.* Civilis societas nequit salva consistere sine officiis justitiæ, fidelitatis, mutuæ dilectionis, etc. Atqui nequeunt hæc officia salva consistere absque religione. Ergo absque religione nequit civilis societas salva consistere — *Prob. min.:*

1) Nequeunt illa officia salva consistere sine vera necessitate morali, seu *obligatione*. Atqui sublata religione, ruit quæcumque moralis obligatio, ut diximus (n. 26.). Ergo — Revera quemadmodum Dei Creatoris existentia secum necessario fert religionis officia; ita negatio religionis recta ducit ad atheismum. Si autem Deum esse neges, inficeris etiam oportet legis æternæ existentiam: ea enim nihil est aliud, quam summa supremaque rerum omnium gubernationis ratio in divina mente existens, movens ac dirigens omnia ad debitum finem. Sublata vero lege æterna, quæcumque lex illico destruitur: omnis enim lex a lege æterna derivatur, ac ab ea omnem vim obligandi habet; et iterum, sublata omni lege, tollitur omnis obligatio. Sublata ergo religione, tollitur omnis obligatio. At quisque videt, societatem sine ordine morali consistere non posse, quemadmodum consistere nequit inter bruta, in quibus ordo moralis locum habere non potest.

2) Nequeunt officia illa justitiæ, fidelitatis, mutuæ dilectionis, etc. salva consistere absque sufficienti sanctione. Atqui religione sublata, deest sufficiens sanctio. Etenim impossibile est, ut omnes boni virtuosique cives præmia a societate referant; mali vero pœnas. Nam — a) sæpe honestæ bonorum actiones ignotæ hominibus manent: aut saltem non ita ad publicam notitiam perveniunt, ut reipublicæ administratori innotescant. Plures autem

sunt actus, qui privatim eduntur, quam qui publice, quin tamen negari possit ex actibus bonis etiam privatis plurima bona communitati obtingere. - *b*) Dato etiam, quod honestæ omnes actiones a societatis gubernatore cognoscantur, aliorum invidiæ sæpe subsunt, calumniis appetuntur, atque ita merita deprimuntur: unde fit ut sæpe sæpius ipsi boni præferant ignorari, quam cognosci. Vicissim multi ex pravis hominibus pœnas effugiunt vel pecunia, vel fraudibus, vel machinationibus, aliisque subdolis mediis. Neque ergo boni omnes præmio donantur, neque mali omnes plectuntur pœnis. Sublata igitur religione, deest civibus medium efficax quo alliciantur ad legum observantiam, et ab earum transgressione arceantur. - *c*) Sane pœnæ a legibus sancitæ vix sufficiunt ubi religio viget; quid igitur esset absque religione? Præsertim, religione de medio sublata, quis finem societatis sibi potius in bono publico, quam in privato constituet? Quis pacem concordiamque communem suæ præferet utilitati? Quid principes ipsos posset coercere? Legi quippe a se latæ, saltem coactive subjecti non sunt. Quare scribebat Tullius (de Leg. 1. 1. n. 15.): « Quod si justitia est obtemperatio scriptis legibus, institutisque populorum; et si, ut iidem dicunt, utilitate omnia metienda sunt; negliget leges, easque perrumpet, si poterit, is qui sibi eam rem fructuosam putabit fore. Ita fit, ut nulla sit omnino justitia, si neque natura est; et ea quæ, propter utilitatem constituitur, utilitate alia convellitur. » - *d*) Absque religione, nulla fides in testibus; attamen juramentum semper habitum fuit ut medium efficacissimum ad obligandam fidem, et finiendas controversias. Unde Apostolus (Heb. VI. 16.), ait: « Homines per majorem sui jurant: et omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est juramentum. » Et Cicero (de offic. 1. 3. c. 31.): « Nullum vinculum ad adstringendam fidem jurejurando majores arctius esse voluerunt. Id indicant leges in XII. Tabulis, indicant sacratæ, indicant fœdera, quibus etiam cum hoste devincitur fides: indicant notiones animadversionesque censorum, qui nulla de re diligentius, quam de jurejurando, judicabant. » Et (de Leg. 1. 2. c. 7.): « Quis negat, cum intelligat, quam multa firmentur jurejurando, quantæ salutis sint fœderum religiones? Quam multos divini supplicii timor a scelere revocarit, quamque sancta sit societas civium in-

ter ipsos, Diis immortalibus interpositis tum iudicibus, tum testibus? » - e) Hinc veteres omnes Legumlatores, uti Pythagoras, Solon, Lycurgus, Anacharsis, etc. tamquam civilium institutionum fundamentum, atque medium efficacissimum, quo observarentur, religionem constituerunt.

37. II. Præcipuum fundamentum, quo nititur moralis necessitas pro homine individuo religionem profitendi, est ejus essentialis dependentia a Deo, ut diximus (n. 20.). Atqui eadem ratio viget etiam pro societate; siquidem et ipsa a Deo primitus in bonum hominis instituta est. Ergo.

Decl. min. Possumus in societate duo elementa considerare, auctoritatem nempe quæ præsidet, et multitudinem quæ ei subest. Jamvero qui auctoritatem habet, seu Superior, a Deo pendet non modo ut homo est, sed etiam ut est Superior; ergo etiam ut Superior debet liberam sui dependentiam a Deo (religionem), profiteri. Atqui si, agens ut Superior, hanc dependentiam profitetur, multitudo debet ejus impulsu sequi, seu ei obedire; atque multitudo agens prout mota a Superiore, vere exercet operationem socialem. Ergo admitti debet socialis professio religionis. Hinc S. Augustinus (ep. 185, alias 50. ad Bonifacium), ait: « Aliter servit Deo, quia homo est, aliter quia etiam Rex est. Quia homo est, ei servit vivendo fideliter; quia vero etiam Rex est, servit, leges justa præcipientes et contraria prohibentes convenienti rigore sanciendo: sicut servivit Ezechias lucos et templa idolorum, et illa excelsa, quæ contra præcepta Dei fuerant constructa, destruendo. . . . sicut servivit Rex Ninivitarum universam civitatem ad placandum Dominum compellendo. . . . sicut servivit Nabuchodonosor omnes in regno suo positos a blasphemando Deo lege terribili prohibendo. »

38. III. Nequit civilis societas salva consistere, nisi auctoritas dirigat et moveat multitudinem ad commune bonum prosequendum. Atqui id præstare nequit sine religione. Ergo.

Prob. min., quæ imprimis patet ex dictis in primo argumento; sublata enim religione, deest vis moralis efficaciter movendi multitudinem. Sed insuper

1) Præcipuum bonum est honestas et virtus; atqui, religione sublata, moralis honestas et virtus destruitur; ergo.

2) Quæ a natura sunt, ordinata sunt; ordo autem haberi nequit, quin inferiora superioribus subjiciantur: atque ita finis proximus societatis civilis subjici debet fini ultimo, qui est Dei ipsius consequutio. Sine hac subordinatione, posset auctoritas ita finem immediatum promovere, ut ultimo fini noceret; quo in casu finis ille desineret esse bonum, sed esset potius malum. Atqui, sublata religione, nequit auctoritas finem proprium societatis civilis promovere cum hac subordinatione ad finem ultimum. Ergo.

39. Quod argumentum desumitur ex D. Thoma (de Reg. Princ. l. 1. c. 14), ubi ait: « Gubernare, est id quod gubernatur convenienter ad debitum finem perducere. . . . idem autem oportet esse judicium de fine totius multitudinis, et unius. . . . Videtur autem ultimus finis esse multitudinis congregatæ, vivere secundum virtutem. Ad hoc enim homines congregantur, ut simul bene vivant, quod consequi non posset unusquisque singulariter vivens. Bona autem vita est secundum virtutem. Virtuosa igitur vita, est congregationis humanæ finis. . . . Si quidem autem ad hunc finem perveniri posset virtute humanæ naturæ, necesse esset, ut ad officium Regis pertineret dirigere homines in hunc finem. Hunc enim dici Regem supponimus, cui summa regiminis in rebus humanis committitur. » Et (c. 15.): « Sicut autem ad vitam, quam in cælo speramus beatam, ordinatur, sicut ad finem, vita, qua hic homines bene vivunt; ita bonum multitudinis ordinat sicut ad finem, quæcunque particularia bona quæ per hominem procurantur, sive divitiæ, sive lucra, sive sanitas, sive facundia vel eruditio. Si igitur, ut dictum est, qui de ultimo fine curam habet, præesse debet his, qui curam habent de ordinatis ad finem, et eos dirigere suo imperio; manifestum ex dictis sit, quod Rex, sicut dominio et regimini quod administratur per Sacerdotii officium, subdi debet, ita præesse debet omnibus humanis officiis, et ea imperio sui regiminis ordinare. Cuicumque autem incumbit aliquid perficere quod ordinatur in aliud sicut in finem, hoc debet attendere, ut suum opus sit congruum fini. »

40. Hinc etiam S. Augustinus (cont. Cresconium l. 3. 57.) scribit: « In hoc Reges, sicut eis divinitus præcipitur, Deo serviunt in quantum sunt reges, si in regno sua bona jubeant, mala prohibeant, non solum quæ pertinent ad humanam societatem, verum

etiam quæ ad divinam religionem. Frustra dicis: relinquer libero arbitrio. Cur enim non in homicidiis et in stupris et in quibuscumque aliis facinoribus et flagitiis libero arbitrio dimittendum esse proclamas? Quæ tamen omnia justis legibus comprimi, utilissimum ac saluberrimum est. »

41. IV. Ut melius perspiciatur, politicum Atheismum legitimo juri materiale vim substituere, atque in societatis ruinam inducere, juverit ita instaurare argumentationem: absque justitia, ut diximus, nequit societas salva consistere; atqui, sublata religione, nequit justitia salva consistere. Justitia enim efficere debet, ut cuique reddatur jus suum: ergo ubi deficit jus, deficit etiam justitia. Atqui, nullum jus concipi potest sine religione. Sane jus est « potestas moralis aliquid agendi vel obtinendi inviolabilis, seu vi cujus alii erga nos obligati manent ». Jus igitur in uno supponit obligationem in altero, alioquin vanum esset et illusorium: unde hæc duo correlativa esse dicuntur. At quænam potest esse potestas in homine, sublato Deo, a quo omnia procedunt? Si nullum est jus Dei in hominem, quem creavit (id porro contendunt impii religionem negantes); quodnam potest esse jus hominis? Quænam potest esse in aliis moralis necessitas non violandi jus nostrum, si obligationis origo in sola religione invenitur?

42. Quare juris notioni corruptæ materialis vis substituitur, nisi statim societas penitus subvertatur. Nulla enim est societas, ubi non est unitas in multitudine: « Respublica, inquit Cicero (de Rep. l. 3.), est res populi; populus autem non omnis cœtus multitudinis, sed est cœtus juris consensu et utilitatis communione sociatus ». Principium autem unitatis est auctoritas, quæ eatenus vim habet in unitatem redigendi multitudinem, quatenus jus habet imperandi. Jure sublato, nil superest præter physicam vim multitudinem in unitate continendi. Si enim fingatur pactum, hoc ipsum vim non habet, nisi prius constet de morali obligatione fideliter illud servandi. Cf. Liberatore (*La Chiesa e lo Stato* cap. 2. art. 2.).

43. SCHOLION. Cum *cultus* nihil aliud sit, quam exercitium religionis; ea, quæ hujus necessitatem demonstrent, illum quoque necessarium adstruunt. Ad melius tamen rimandam cultus natu-

ram, juverit pauca addere; pauca inquam, quia de his agi solet in philosophia morali.

44. Ac imprimis, quemadmodum, ut diximus (n. 8.) *religio* sumi potest pro speciali virtute, aut latiori sensu; ita *cultus* vel generatim sumitur pro quolibet actu honesto, de se tendente in Deum, finem ultimum, ejusque gloriam: vel proprie ac formaliter pro actu obsequii, Deo exhibiti, ob ejus excellentiam. Notat autem D. Thomas (2. 2. q. 81. a. 3. ad 2.) « quod eodem actu homo servit Deo et colit ipsum; nam cultus respicit Dei excellentiam, cui reverentia debetur; servitus autem respicit subjectionem hominis, qui ex sua conditione obligatur ad exhibendam reverentiam Deo. Et ad hæc duo pertinent omnes actus qui religioni attribuantur, quia per omnes homo protestatur divinam excellentiam et subjectionem sui ad Deum, vel exhibendo aliquid ei, vel etiam assumendo aliquid divinum. »

45. Quamvis autem aliis, præter Deum, possit cultus exhiberi, siquidem et in aliis, potest aliqua participata excellentia relucere; cum tamen Dei excellentia suprema sit et imparticipata (n. 7.), cultus, qui ei exhibetur, est alterius omnino et superioris rationis. « Cum servus, inquit D. Thomas (2. 2. q. 81. a. 1. ad 3.), dicatur ad Dominum, necesse est quod ubi est propria et specialis ratio domini, ibi sit specialis et propria ratio servitutis. Manifestum est autem quod dominium convenit Deo secundum propriam et singularem quamdam rationem, quia scilicet ipse omnia fecit et quia summum in omnibus rebus obtinet principatum; et ideo specialis ratio servitutis ei debetur. » Hinc etiam cultus Deo exhibitus speciali nomine donatur. Cum enim cultus Sanctorum dicatur *Dulia*; cultus Beatissimæ Virginis, quæ inter Sanctos eminet, vocetur *Hyperdulia*; cultus Dei proprie dicitur *Latria*. « *Latria*, inquit S. Augustinus (de Civ. Dei. l. 10. c. 1.), secundum consuetudinem, qua locuti sunt qui nobis divina eloquia condiderunt, aut semper, aut tam frequenter ut pene semper, ea dicitur servitus quæ pertinet ad colendum Deum. »

46. Porro integer cultus comprehendit triplicis ordinis actus, nempe *mentis*, *cordis* et *corporis*; quorum priores duæ species cum pertineant ad animum, cultum *internum* constituunt; tertia vero efficit cultum *externum*. Itaque cultus internus est « reve-

rentia et obsequium Deo exhibitum actibus qui in animo manent; » cultus vero externus est « cultus interni expressio sensibilis, et manifestatio. » Ex qua externi cultus definitione statim patet, eum sejungendum non esse ab interno; qui enim actus religionis exterius efficit, cum internis minime concordantes, non *religiosus*, sed *hypocrita* dicitur. Hinc D. Thomas (1. 2. q. 101. a. 2.) ait: « Est autem duplex cultus Dei, interior et exterior. Cum enim homo sit compositus ex anima et corpore utrumque debet applicari ad colendum Deum; ut scilicet anima colat interiori cultu, et corpus exteriori; unde dicitur in Psal. 83, 3.: 'Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum.' Et sicut corpus ordinatur in Deum per animam, ita cultus exterior ordinatur ad interiorem cultum. Consistit autem interior cultus in hoc quod anima conjungatur Deo per intellectum et affectum. Et ideo secundum quod diversimode intellectus et affectus colentis Deum Deo recte conjungitur, secundum hoc diversimode exteriores actus hominis ad cultum Dei applicantur. »

47. Jamvero cultus externus spectari potest vel relate ad individuum, et dicitur cultus externus *privatus*; vel relate ad societatem, et dicitur cultus externus *publicus*. Unde cultus privatus ille est, quem homo suo nomine Deo exhibet. Cultus autem publicus, non ita proprie vocatur quia publice exhibetur (ipse privatus cultus publico in loco exerceri potest); sed quia conjunctis sociorum animis votisque, ipsius societatis nomine Deus honoratur. Ritus autem publici cultus a Deo ipso aliquo modo determinantur; hinc uti docet D. Thomas (3. p. q. 60. a. 5.), ante legem scriptam « ex interiori instinctu determinabatur eis, quibus rebus sensibilibus ad Dei cultum uterentur; » in lege Mosaica revelatus fuit a Deo determinatus cultus publicus, quo Judæi eum colerent; in lege autem christiana, quædam determinata fuerunt a Christo; in reliquis facta est ab ipso Ecclesiæ potestas cultum determinandi.

48. His de cultus natura delibatis, quisque videt, necessitatem cultus *interni* evidenter erui ex argumentis datis (n. 19. seqq.); si quid enim ea probant, hujus saltem cultus necessitatem ostendunt. Nec opus est hic iterum demonstrare necessitatem cultus *publici* seu socialis; ea enim satis constat ex argumentis propo-

sitis (n. 35. seqq.). Sane si individuorum totalis dependentia efficit ut Deo servire debeant; nonne ipsa societas, ens quoddam morale, a Deo ordinata est? Si beneficia a quolibet individuo accepta postulant grati animi sensus erga Benefactorem; nonne Deus plurima beneficia confert in societatem, ut societas est? Si insigne quoddam beneficium acceperit societas, non putat se officio satisfacisse, nisi per legatos aut primores populi, nomine societatis ipsius, gratias agat; nonne par ratio habenda est de beneficiis acceptis a Deo? Hinc apud omnes gentes cultus quidam publicus semper viguit, ac viget: extant sacerdotes, ritus, sacrificia, signa aliqua, quæ publicum cultum omnibus communem ostendunt; ita ut ipsi ethnici philosophi, qui sæpe superstitiosas cæremónias in corde suo deridebant, faterentur tamen, Deos una cum populo esse colendos. Superest itaque, ut pauca subjiciamus de necessitate cultus *externi* etiam privati.

49. Eam ita breviter ostendit Card. Toletus (in 2. 2. q. 84. a. 7.). —1) Cultus externus necessarius est ratione sui. Nam—*a*) homo quum constet anima et corpore, quod totum a Deo est, convenit ut utraque parte colat Deum: et sicut peccat anima cum corpore, ita utrisque Deum debet colere; et sicut corpus etiam in resurrectione præmium accipiet, ita etc.—*b*) Deo tantum debemus, quantum non possumus ullo modo reddere. Ergo convenit ut illi serviamus omnibus modis possibilibus juxta illud: Ossa mea exultaverunt in Deum.—*c*) Omnes aliæ virtutes habent suos actus exteriores: ergo multo magis religio præstantior.—*d*) Quum homines debeant se fraterna charitate diligere, cultu exteriori indigent, qui sit omnibus communis et notus. Contra, ablatis cæremóniis, quisque secedit in viam suam.

2) Necessarius est cultus externus ratione interni cultus. Nam—*a*) hæc exteriora multum conferunt ad doctrinam spiritualem; et ideo Christus nobis dedit sacramenta sensibilia, ut per ea instrueremur de effectu sacramentorum in anima.—*b*) Juvat ad excitandam voluntatem, ad devotionem, si quis tamen dispositus est.—*c*) Juvat ad memoriam: nam optime retinemus res per aliqua exteriora.—*d*) Complet perfectionem rerum spiritualium, id est facit, ut multo pluris æstimentur, ut experientia docet; vilescunt autem spiritualia, ubi hæc non habentur—Cf. D. Thomam (c. g. 1. 3. c. 119.).

50. *Dices I.* cum Thomasio: Deus externo cultu non indiget; tum quia summe dives est, tum quia intimos animi sensus introspicit. Ergo cultus externus non est exhibendus.

Respondetur: Laborat objectio falso supposito; supponit enim necessitatem cultus externi fundari in Dei indigentia, cum allata argumenta aliud ostendant. Jam docuerat D. Thomas (2. 2. q. 81. a. 7.): «Deo reverentiam et honorem exhibemus, non propter seipsum, quia ex seipso est gloria plenus, cui nihil a creatura adjici potest, sed propter nos, quia videlicet per hoc quod Deum reveremur et honoramus, mens nostra ei subjicitur; et in hoc ejus perfectio consistit; quælibet enim res perficitur per hoc quod subditur suo superiori, sicut corpus per hoc quod vivificatur ab anima, et aer per hoc quod illuminatur a sole. Mens autem humana indiget, ad hoc quod jungatur Deo, sensibilibus manuductione, quia 'invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur,' ut Apostolus dicit Rom. 1. 20. Et ideo in divino cultu necesse est aliquibus corporalibus uti, ut eis quasi signis quibusdam mens hominis excitetur ad spirituales actus, quibus Deo conjungitur. Et ideo religio habet quidem interiores actus quasi principales, et per se ad religionem pertinentes; exteriores vero actus, quasi secundarios, et ad interiores actus ordinatos.»

51. *Dices II.* cum Kant, qui antiquam objectiunculam contra orationem refricat (apud Oischinger, *Dict. Encycl.* t. 19. p. 473.): nulla saltem oratione opus est: Deus enim omniscius non indiget, ut nos illi necessitates nostras exponamus.

Respondetur: Huic etiam objectioni satisfecerat D. Thomas, qui (2. 2. q. 83. a. 2. c.); docet: «Quod ex divina providentia non solum disponitur qui effectus fiant, sed etiam ex quibus causis, et quo ordine proveniant. Inter alias autem causas sunt etiam quorundam causæ actus humani. Unde oportet homines agere aliqua, non ut per suos actus divinam dispositionem immutent, sed ut per actus suos impleant quosdam effectus secundum ordinem a Deo dispositum; et idem etiam est in naturalibus causis. Et simile est etiam de oratione; non enim propter hoc oramus ut divinam dispositionem immutemus, sed ut id impetremus quod Deus disposuit per orationes esse implendum, ut scilicet homines postulando mereantur accipere quod eis Deus omnipotens ante

secula disposuit donare. » Et (ad l.), addit: « Non est necessarium nos Deo preces porrigere ut ei nostras indigentias vel desideria manifestemus, sed ut nos ipsi consideremus, in his ad divinum auxilium esse recurrendum. »

52. *Dices III.*: Legitur (Jo. IV. 23.): « Venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. »

Resp. 1) *indirecte*. Nequeunt hæc verba excludere cultum externum, siquidem Scriptura non contradicit Scripturæ. Jamvero Christus ipse externo cultu adoravit Patrem tum in Templo, tum in Horto, in quo positus genibus, et procidens in faciem suam oravit; orare docuit Apostolos, qui post Ascensionem templum adierunt hora orationis nona, erant unanimiter perseverantes in oratione etc.

2) *Directe* cum Toletio (l. c.): « Respondeo, Christum duo ibi docuisse Samaritanam. Unum est, cessaturam illam adorationem, quæ fiebat et in Jerusalem et in monte illo, nam illa rogaverat tacite, utra adoratio esset melior. Alterum est, illam adorationem transformandam esse in quandam adorationem spiritualem; cui non repugnat, quod fiat in loco aut in templo, et cum cæremoniis exterioribus nostris. Nam adhuc totum hoc spiritualis adoratio est; nostræ enim cæremoniæ duplici de causa assumuntur: 1º quia effectus sunt abundantiae devotionis internæ; 2º ad excitandam devotionem internam; hoc autem non aufert spiritualitatem adorationis. Sicut confessio exterior fidei spiritualis est, licet fiat voce; ita etiam laudare Deum ore, ut fecit Christus: *Confitebor tibi, Pater*, etc. In hoc igitur differunt nostræ cæremoniæ a cæremoniis Judaicis, quod Judaicæ assumebantur propter illasmet cæremonias, quatenus erant figuræ futurorum mysteriorum; quod voluit dicere Christus Samaritanæ. » Ceterum impii non agnoscunt auctoritatem Scripturæ; Novatores et ipsi ejus auctoritate damnarentur, adhibent enim cultum externum—Sed de his redibit sermo, ubi de visibilitate Ecclesiæ.

ARTICULUS QUARTUS

An Indifferens sit Quamlibet Religionem Profiteri.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

53. Quæ hactenus disputavimus satis ostendunt necessitatem alicujus religionis, relate sive ad hominem individuum sive ad societatem; adeoque satis evertunt impium systema de *indifferentia absoluta* in re religiosa. Sed, ut innuimus (n. 16.), præter indifferentistas *absolutos* sunt alii mitiores, qui *Indifferentistæ relativi* dici etiam solent: contra hos nunc dimicare aggredimur. Eorum error in eo consistit, quod licet fateantur necessitatem alicujus cultus erga Deum, « tenent tamen varias religiones esse æque bonas et utiles, atque in qualibet earum posse hominem salvari. » Præcipuæ hujus erroris radices videntur esse—1) *rationalismus*, qui nimis extollens vim et jura privatæ rationis uniuscujusque hominis, ei tribuit supremum veluti judicium de veritate aut falsitate religionis: cum vero homines valde inter se dissideant, religionem ad quoddam veluti *systema* reducunt.—2) Ignorantia aut pervicax negatio veri fundamenti obligationis religionem profitendi; quo sublato, docent religionem accomodandam esse indoli cœli, ac moribus populorum: nequit ergo una eademque ubique et semper esse religio.

54. Duplex distingui debet *Indifferentismus relativus*; unus nempe *universalis*, alius *particularis*. Primus complectitur omnes religiones quæ in mundo sunt, easque prædicat æque bonas, atque ad æternam salutem utiles. Alter admittit, aliquam religionem in mundo veram esse et alias falsas; sed quia quælibet religio suas sectas habet, in quas divisa est, arbitratur, nullum essenziale discrimen esse inter religionem et ejus sectas. Ita qui christianam religionem ceu veram admittit, vi *indifferentismi* existimat quemque posse in sua secta salvari, seu omnes christianas sectas utiles esse ad salutem æternam obtinendam. *Particularis*

indifferentismi refutatio petitur tum ex dictis in tract. de Virtutibus (disp. 2. a. 7; et disp. 4. a. 3.), tum ex dicendis cum de Ecclesia sermo erit: proinde quæ *directe* illum impetunt hic vix attingimus.

55. Porro exitialem hunc errorem sæpe denunciavit S. Pontifex Pius IX. Ita (in Ep. Encycl. *Qui pluribus*, 9. Nov. 1846.) post enumeratos varios errores, subdit: « Huc spectat horrendum, ac vel ipsi naturali rationis lumini maxime repugnans de cujuslibet religionis indifferentia systema, quo isti veteratores, omni virtutis et vitii, veritatis et erroris, honestatis et turpitudinis sublato discrimine, homines in cujusvis religionis cultu æternam salutem assequi posse comminiscuntur, perinde ac si ulla umquam esse posset participatio justitiæ cum iniquitate, aut societas lucis ad tenebras, et conventio Christi ad Belial. » — Et (in Ep. Encycl. *Singulari quidem*, 17. Mart. 1856.) postquam reprobaverit *indifferentismum* absolutum, addit: « A qua turpissima sane *indifferentismi* forma hand admodum distat illud de religionum *indifferentia* systema e tenebris eruptum, quo homines a veritate alienati, veræque confessionis adversarii, suæque salutis immemores, et inter se pugnancia docentes, et nunquam stabilitam sententiam habentes, nullum inter diversas fidei professiones discrimen admittunt, et pacem passim cum omnibus miscent, omnibusque æternæ vitæ portum ex qualibet religione patere contendunt. Nihil enim interest illis, licet diversa tractantibus, dum ad unius veritatis expugnationem conspirent. » — Et (in Allocutione *Maxima quidem*, 9. Jun. 1862.): « Cum autem, inquit, omnes religionis veritates ex nativa humanæ rationis vi perverse derivare audeant, tum cuique homini quoddam veluti primarium jus tribuunt, ex quo possit libere de religione cogitare et loqui, eumque Deo honorem et cultum exhibere, quem pro suo libito meliorem existimat. »

56. Hinc habemus damnatas in *Syllabo* sequentes propp.: 15. « Liberum cuique homini est eam amplecti et profiteri religionem, quam rationis lumine quis ductus veram putaverit » — 16. « Homines in cujusvis religionis cultu viam æternæ salutis reperire æternamque salutem assequi possunt » — 18. « Protestantismus non aliud est quam diversa veræ ejusdem christianæ Reli-

gionis forma, in qua æque ac in Ecclesia catholica Deo placere datum est. »

57. Ab *Indifferentismo relativo* parum aut nullo modo differt *Tolerantismus*, seu *Tolerantia religiosa*; quæ tamen duplex est, *religiosa* proprie dicta seu *dogmatica*, et *politica* seu *civilis*. Prima est « expressa vel tacita professio veritatis omnium religionum omniumque sectarum, qua scilicet quisque tenet religiones omnes aut sectas æque veras ac bonas, hominique proinde omnes æque salutare esse. » Altera est « legum dispositio, qua publicum cultus exercitium permittitur, aut etiam æqualis protectio promittitur externæ professioni cujuscumque religionis. » Ut quisque videt, *Tolerantia dogmatica* idem est ac *Indifferentismus relativus*.

58. Verum idem error proponi etiam solet sub nomine *libertatis conscientie*, aut *libertatis cultuum*: quas formulas præstat breviter exponere: jam enim suo tempore animadverterat Tacitus (Histor. l. 4. c. 73.), quod « sæpe libertas et speciosa nomina prætexuntur, nec quisquam alienum servitium et dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet. » Itaque — 1) libertas male confunditur cum independentia: nam libertas est etiam in creaturis, quæ, ut diximus, sunt intrinsece et essentialiter dependentes; nec conscientia potest dici *independens*, cum natura sua subjiciatur legi, quam particularibus casibus applicat. Vide quæ diximus in tract. *de Virtutibus Infusis* (nn. 1013 — 1016.) — 2) Libertas proprie dicit exemptionem a necessitate et a vi; unde fit ut qui liber est, habeat in sua potestate sese determinare ad unum vel aliud, seu habeat *facultatem eligendi*. Si adsit aliquod principium *intrinsece* determinans voluntatem ad unum, cessat *libertas a necessitate*, quæ est proprie dicta *libertas*; si principium determinans ad unum sit extrinsecum et contrarium inclinationi subjecti, cessat *libertas a coactione*: utraque hæc libertas dicitur *physica* — 3) Si vis extrinseca ligans voluntatem ad unum non est *physica*, sed *moralis*, uti est lex; voluntas dicitur carere *moralis libertate*, seu obligari ad aliquid faciendum vel omittendum, quamvis *physice* libera sit ad utrumlibet.

59. Hic notandum est, principium determinans voluntatem an-

tecedenter ad unum, vel illam obligans, posse illam determinare aut obligare *juxta* rectam tendentiam subjecti; et est vera perfectio libertatis; vel *contra* eam tendentiam; et est libertatis imperfectio. Etenim perfectio libertatis, sicut cujuslibet entis, consistit in consequutione objecti ad quod naturaliter tendit: libertas autem non est facultas quædam distincta in nobis; sed est *radicaliter* intellectus, et *formaliter* ipsa voluntas; objectum ergo, ad quod naturaliter tendit, et a quo nata est perfici, est illud idem, ad quod tendit intellectus et voluntas. Sed intellectus objectum est *verum*; voluntatis *bonum*. Libertas ergo prosequendi verum et bonum est perfectio ejus; libertas e contra prosequendi falsum et malum est ejusdem imperfectio. Hinc Deus, Christus Dominus, Beati in cælo carent facultate eligendi malum; et inde eorum libertas perfectior est nostra (1). Simili ratione lex impediens prosequutionem veritatis, honestatis, etc., est contraria veræ libertati, seu perfectioni ejus; lex e contra dirigens nos ad prosequendum verum et bonum, est adjumentum libertatis promovens veram ejus perfectionem. Sed hæc pro re nostra attigisse sufficiat; siquidem tradi solent in metaphysica.

60. His igitur præstitutis, quæritur quid intelligant *nomine libertatis* qui *libertatem conscientie et cultuum* prædicant. Cer-

(1) - Ad rationem liberi arbitrii, inquit D. Thomas (2. Sent. dist. 25. q. 1. a. 1. ad 2.), non pertinet, ut indeterminate se habeat ad bonum vel ad malum; quia liberum arbitrium per se in bonum ordinatum est, cum bonum sit objectum voluntatis, nec in malum tendat, *nisi propter aliquem defectum*... Et ideo ubi perfectissimum est liberum arbitrium, ibi in malum tendere non potest, quia imperfectum esse non potest. Sed hoc ad libertatem arbitrii pertinet, ut actionem aliquam facere, vel non facere possit, et hoc Deo convenit; bona enim quæ facit, potest non facere nec tamen malum facere potest. Cf. etiam (de Ver. q. 22. a. 6.). Præiverat S. Augustinus, qui (Oper. Imperf. l. 1. c. 103.) scripsit: "Dicturus es, ut video, Deum necessitate premi, ut peccare non possit, qui ntique nec potest velle nec vult posse peccare. Imo vero si necessitas dicenda est, qua necesse est aliquid vel esse vel fieri; beatissima est ista omnino necessitas, qua necesse est feliciter vivere; et in eadem vita necesse est non mori, necesse est in deterius non mutari. Hac necessitate, si necessitas etiam ipsa dicenda est, beati non premuntur, sed fruuntur: nobis autem est futura non præsens". Hæc recitavimus in tract. *de Gratia*, exponentes verum conceptum libertatis; sed non sine fructu hic repetantur; *Liberales* enim dum libertatem prædicant, veram ejus notionem perfectionemque minime assequi videntur.

te — 1) non agunt de libertate *a necessitate*; quis enim negat hanc libertatem, quam miserrime oculis nostris conspiciamus, profitendi quamlibet religionem? — 2) Asserunt ergo libertatem quamdam *moralem*, nempe exemptionem a lege: et si quidem sit exemptio ab omni lege etiam naturali et divina, *libertas cultuum* est unus idemque error cum *indifferentismo relativo*, aut *tolerantia dogmatica* — 3) Si vero asserant exemptionem solum a lege humana, sive ecclesiastica sive civili; tunc habetur error *liberalismi*.

61. *Liberales* itaque (sic vocis abusu vocantur sectatores hujus systematis) tenent — 1) jus inesse cuicumque homini, quoad societatem, tum civilem tum ecclesiasticam, profitendi religionem, quam vult; ac proinde injuste agere auctoritatem sive civilem sive ecclesiasticam, quæ tolleret aut imminueret libertatem cultuum — 2) Imo, addunt, *libertas cultuum*, seu *tolerantia politica* est *per se* bona, et *per se* in bonum societatis cedit; adeoque *absolute* et non solum *hypothetice*, seu nulla habita ratione conditionum quibus versatur aliqua societas, concedenda est — 3) Non desunt tamen qui hunc errorem mitigantes docent, quod licet solum *hypothetice* concedenda sit *libertas cultuum*; ea tamen est præsens temporum conditio, ut non amplius ullibi expediat religionem catholicam tamquam unicam Status religionem haberi.

62. Quid autem Ecclesia sentiat de *Liberalismo*, liquet ex cit. Encycl. *Quanta cura* (8 Dec. 1864.), ubi S. Pontifex, ait: « Ex qua falsa socialis regiminis idea haud timent erroneam illam fovere opinionem, catholicæ Ecclesiæ animarumque saluti maxime exitialem, a rec. mem. Gregorio XVI. Prædecessore Nostro deliramentum appellatam, nimirum libertatem conscientiae et cultuum esse proprium cujuscumque hominis jus, quod lege proclamari et asseri debet in omni recte constituta societate, et jus civibus inesse ad omnimodam libertatem nulla vel ecclesiastica, vel civili auctoritate coarctandam, quo suos conceptus quoscumque manifestare ac declarare valeant. Dum vero id temere affirmant, haud cogitant et considerant, quod libertatem perditionis prædicant. » Unde habemus prop. ordine tertiam in eadem Encycl. damnatam, quæ sic se habet: « Libertatem conscientiae et cultuum esse proprium cujuscumque hominis jus, quod lege proclamari et

assereri debet in omni recte constituta societate, et jus civibus inesse ad omnimodam libertatem nulla vel ecclesiastica, vel civili auctoritate coarctandum, quo suos conceptus quoscumque sive voce, sive typis, sive alia ratione, palam publiceque manifestare ac declarare valeant. » Huc etiam faciunt sequentes propp. damnatæ in Syllabo, nempe 77: « Ætate hac nostra, non amplius expedit Religionem catholicam haberi tanquam unicam Status religionem, cæteris quibuscumque cultibus exclusis » — 78: « Hinc laudabiliter in quibusdam catholici nominis regionibus lege cautum est, ut hominibus illuc immigrantibus liceat publicum proprii cujusque cultus exercitium habere » — 79: « Enimvero falsum est civilem cujusque cultus libertatem, itemque plenam potestatem omnibus attributam quaslibet opiniones cogitationesque palam publiceque manifestandi conducere ad populorum mores animosque facilius corrumpendos, ac indifferentismi pestem propagandam. »

63. At vero, si Ecclesia improbat systema *liberalismi*, agnoscit tamen posse quandoque civilem aliquam societatem in iis circumstantiis versari, ut non modo *possit*, sed etiam *debeat tolerantia politica* admitti: quo in casu admitteretur *hypothetice*, seu suppositis illis circumstantiis; non vero *absolute*. Recte tamen monet Card. Tarquini (Jur. Eccl. Publ. Instit., ed. 4. pag. 67. in not.): « Nihil in hac re inconsulto Summo Pontifice esse discernendum, tum quia agitur de casu gravissimo circa statum Ecclesiæ, de quo nonnisi Summus Pontifex judicare potest; tum quia tolerantia hæc civilis legibus ecclesiasticis per se prohibita est. »

64. Quærenti autem, quomodo libertas cultuum quæ *per se* illicita est, concedi quandoque possit et debeat; respondetur cum Card. Tarquini (l. c.): « Duplici ex causa, seposita lege positiva, eam esse illicitam; quia nefas est cooperari superstitioni heterodoxorum; tum quia nefas est catholicos periculo seductionis exponere. Inde consequi, ad eam honestandam eas condiciones necessarias esse, quæ ad honestandam cooperationem alterius peccato, tum ad licite sese exponendum occasioni, sive periculo peccandi communiter a Theologis traduntur. »

65. D. Thomas (2. 2. q. 10. a. 11.), ita rem explicat: « Humanum regimen derivatur a divino regimine, et ipsum debet imitari. Deus autem quamvis sit omnipotens et summe bonus, permittit

tamen aliqua mala fieri in universo, quæ prohibere posset; ne eis sublati, majora bona tollerentur, vel etiam pejora mala sequerentur. Sic ergo et in regimine humano illi qui præsunt, recte aliqua mala tolerant, ne aliqua bona impediuntur, vel etiam ne aliqua mala pejora incurrantur, sicut August. dicit, in lib. 2. de Ordine, cap. 4. circa med.: 'Aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus.' Aliorum vero infidelium ritus, qui nihil veritatis aut utilitatis afferunt, non sunt aliquatim tolerandi, nisi forte ad aliquod malum vitandum; scilicet ad vitandum scandalum vel dissidium quod ex hoc posset provenire, vel impedimentum salutis eorum qui paulatim sic tolerati convertuntur ad fidem. Propter hoc enim etiam hæreticorum et paganorum ritus aliquando Ecclesia toleravit, quando erat magna infidelium multitudo. »

66. Veram doctrinam integre perstrinxit Becanus (de Virt. Theol. cap. 16. q. 4. n. 2.), dicens: « De hac re ita statuendum est—1) Libertatem religionis omnino esse illicitam, et divino præcepto repugnantem. —2) Reipublicæ esse perniciosam —3) Non debere præcipi, approbari, aut introduci ab ullo Principe aut Magistratu: sed potius omnibus modis, si commode fieri potest, impediri et profligari —4) Si autem commode impediri non possit, nisi cum majori damno aut malo Reipub. aliquo tempore tolerari posse —5) Et si hoc modo toleretur, et in pactum deducatur, fidem servandam esse. Hæc Catholicorum sententia est. » Atque ultimum assertum sic probat (n. 11.): « Fides servari debet in omni pacto licito et honesto; atqui licitum et honestum est tolerare libertatem religionis ad majus malum evitandum; et de ea toleranda licite et honeste pacisci potest Princeps catholicus. Ergo, si paciscitur, fidem servare debet. »

67. His igitur adumbravimus Ecclesiæ doctrinam, atque errores ei contrarios: superest ut illam, quoad præcipua saltem capita, vindicemus. Id, claritatis gratia, distinctis §§ præstabimus, rejicientes—1) tolerantiam *dogmaticam*, ac dein —2) veram de tolerantia *civili* doctrinam statuentes. Unde —

§ II.

Rejicitur Tolerantia Dogmatica.

PROP. III. *Una est vera religio, quam omnes homines amplecti ac profiteri tenentur; adeoque impium et absurdum est systema de tolerantia dogmatica, qua cuique jus tribuitur libere cogitandi et loquendi de religione, eumque Deo cultum exhibendi, quem pro regionum populorumque varietate, aut pro suo quisque lubito meliorem existimet.*

68. *Prob. I.* Ex tradita notione religionis (art. 1.), liquet tria posse in religione considerari, nempe — 1) Deum cui debetur cultus et obsequium — 2) creaturam rationalem, seu hominem debita religionis Deo exsolventem — 3) ligamen morale conjungens hominem Deo. Atqui ex quocumque capite res consideretur, religio non est nisi una. Ergo.

Prob. min. quoad 1^{am} partem. Nam — 1), uti ipsa ratio ostendit, Deus non est nec potest esse nisi unus; ergo quantum ad Illum attinet, cultus ei debitus non est nisi unus; ac proinde nonnisi una potest esse vera religio — 2) Ideo Deo, vel in ordine naturæ, debetur cultus, quia est in se summæ excellentiæ, primum principium et ultimus finis; atqui talis semper et ubique est Deus relate ad omnes homines; ergo ab omnibus hominibus, nonnisi unus cultus ei semper et ubique debetur. — 3) Deus uti Supremus Dominus, jus habet non modo ut colatur sed ut colatur eo modo quo ipse vult: ergo si, supra naturam agens, ipse hunc modum revelat, eo modo colendus est. Atqui Deus nonnisi unum modum quo colatur, seu unam religionem revelavit, (id patet contra hæreticos, qui admittunt revelationem christianam, ex iis quæ traduntur alibi de unitate Ecclesiæ et de unitate fidei; contra alios ex contradictione inter varias religiones, de qua mox dicemus). Ergo.

Prob. min. quoad 2^{am} partem. Fundamentum religionis ex parte hominis reponendum est, ut diximus, in ipsa essentiali et totali dependentia ejus naturæ a Deo. Ergo ubi una est specie natura,

atque eadem dependentia; ibi una eademque erit religio. Quare cum una sit specie natura in omnibus hominibus, cuiuscumque temporis ac loci; omnes ubique et semper ad eadem grati animi, subjectionis, pietatisque obsequia tenentur erga Deum. Quæ ratio viget etiam si supponatur religio aliqua supra naturam: quemadmodum enim Deus jus habet ut colatur eo modo quo vult; ita hominis officium est juri illi satisfacere: si igitur probetur, uti paulo ante diximus, revelatam religionem quam Deus omnibus proponit, unam esse; illam omnes homines amplecti ac profiteri tenentur.

Prob. min. quoad 3^{ti}am partem. Ligamen conjungens hominem Deo oritur ex jure Dei, et ex iis quæ essentialia sunt humanæ naturæ, atque his correspondet. Ergo si ex parte Dei et hominis una est religio; una etiam erit ex parte ligaminis conjungentis hominem Deo. Pro majori intelligentia tum huius partis *minoris* tum totius argumenti, præstat imprimis distinguere officia religionis *absoluta* ab *hypotheticis*. Officia *absoluta* inspicuntur in ordine creaturæ rationalis ad Deum, attenta solum Dei perfectione hominisque natura. Ordo autem ille necessario exprimitur quibusdam veritatibus (religio theoretica), ex quibus officia quædam generalia (religio practica), homines erga Deum sponte fluunt. Hujusmodi veritates et officia, utpote absolute fundata in ipsis rerum essentiis, eadem necessario sunt pro omnibus hominibus. Officia vero *hypothetica* pendere possunt ab hypothesis, quæ afficit omnes homines, sicut esset ex. gr. hypothesis revelationis publicæ ac universalis; atque hæc etiam officia sunt omnibus communia: secus enim ipsa officia absoluta deficerent. Pone quod possit quis pro lubitu amplecti vel respuere revelationem, exequi vel negligere cultum quem illa dictat; destruitur absolutum officium adhærendi summæ Veritati, obediendi supremo Domino, quod certe pertinet ad essentialem et absolutam dependentiam creaturæ rationalis a Deo. Officia hypothetica, verificata hypothēsi, transeunt in absoluta. Sin vero hypothesis sit particularis, sequuntur particularia officia religionis: ita ex. gr. aliquis ex voto, quod emisit, teneri potest ad aliquid Deo reddendum, ad quod ceteri homines non tenentur. Applices hæc ad modum manifestandi internum cultum; si aliquis modus sit pro omnibus a Deo deter-

minatus, debent omnes in eo convenire; quoad alios vero sufficit convenientia mediorum ad finem, fidelitas in expressione veritatis, quin obstat si modi illi sint materialiter diversi.

69. II. Religio est veritas et justitia; veritas quidem procedens a Deo, sive ut auctore naturæ sive ut auctore ordinis supernaturalis, determinante relationes hominis ad illum; justitia, quia inclinat ad reddendum Deo quod debitum est ei. Atqui veritas est una, et e contra error multiplex; justitia etiam est una: nequit enim aliquid simul esse debitum et indebitum Deo. Ergo.

70. Re quidem vera religiones, quæ in mundo sunt, contradictorie invicem opponuntur; ex contradictoriis autem, nonnisi unum potest esse verum. Secus verum esset, Deum verum esse tantum unum, uti Monithestæ tenent; et verum esset, Deos veros esse plures, uti volunt Polytheistæ. Verum esset nonnisi naturalem religionem esse admittendam, uti Rationalistæ docent; et verum simul esset admittendam esse religionem revelatam. Verum esset Mahumetem esse Prophetarum maximum, ut sibi persuadent Mahumetani; et eum esse solemnem deceptorem, ut ipsum habent omnes Christiani et Hebræi. Item, verum esset, Jesum Christum seu Messiam a prophetis prænunciatum advenisse, ut profiterentur christiani; et verum etiam esset, eum nondum advenisse, ut putant hebræi: ipsum Jesum Christum esse verum hominem verumque Deum, ut credunt catholici ac fere omnes christiani; et eum esse puram creaturam, ut blasphemabant olim ariani, et blasphemant nunc eorum asseclæ sociniani: Jesum Christum fundasse unam visibilem Ecclesiam extra quam non sit salus: et posse extra Ecclesiam homines salvari; etc. Fingas religionem accomodandam esse diversarum regionum indoli ac moribus: ergo Romæ ex. gr. credendum est Christum esse Filium Dei, et adorandum; apud Judæos, eum esse impostorem, et crucifigendum; apud Turcas, eum esse præcursores Mahumetis, et abjurandum!

71. Dices I.: Judaismus et Christianismus sunt duæ religiones oppositæ, uti dicitur in ipso argumento: et nihilominus Christiani censent Judaismum suo tempore fuisse veram religionem, sicut nunc Christianismus est verus.

Resp.: Judaismus et christianismus non sunt duæ religiones diversæ et oppositæ quoad essentiam, sed sunt una tantum eadem-

que; quatenus idem objectum iis est, nempe Christus. At diversitas et oppositio est solum quoad *statum* et *formam*: Judaismus enim recte credebatur Christum venturum; cum nunc e contra recte credant Christiani, eum jamdiu advenisse. Pariter praecepta legis moralia confirmata sunt in lege christiana; sed caeremonialia, cum essent figurae Christi ejusque Ecclesiae, recte adhibebantur quamdiu veritas non advenerat: nunc vero male adhiberentur, si quidem significarent Christum adhuc venturum. Sed de his paulo fusius, cum sermo erit de Institutione Ecclesiae.

72. *Dices II.* Plures e Protestantium sectis tenent in qualibet illarum posse homines salutem consequi, dummodo retineant fidem in Christum. Ergo non omnes religiones ita invicem opponuntur, ut non possit homo nisi in una ad aeternam vitam pervenire.

Respondetur: 1) Licet sectae Protestantes habere videantur hanc mutuam tolerantiam; omnes tamen aequae infensae sunt Ecclesiae Catholicae: id vero hujus veritatem confirmat. Cum enim veritas sit una, et error multiplex (eo quod plures sunt viae quibus fit aversio a vero, et plures modi quibus ipsum impugnatur); necessario consequitur omnes errores opponi veritati, atque eam esse veram religionem revelatam, cui religiones omnes oppositae sunt — 2) Semel admissa veritate religionis christianae, facile ostenditur ejus fidem debere esse *unam, unam* Ecclesiam in qua debent omnes illam profiteri, ac propterea *unam* religionem — 3) Si vere putant Protestantes, posse quemquam in qualibet eorum secta aequae salvari; cur dividuntur et subdividuntur in dies? si sufficit fides in Christum, cur excludunt ac impugnant catholicam Ecclesiam? — 4) Denique si concederetur, sectas Protestantes invicem non opponi, cum tamen opponantur omnibus aliis religionibus in mundo existentibus; sequeretur solum, indifferens esse ad *quamlibet* illarum pertinere, quod absque incommodo eis consentire posse videmur; at minime sequeretur indifferens esse *unam* illarum, aut aliam religionem (catholicam) profiteri.

73. III. Constituto principio de unitate verae religionis, ruit fundamentum *tolerantiae dogmaticae*. Juverit tamen magis directe illam impugnare. Ac imprimis si res sit cum haereticis, qui christianam revelationem retinent, sufficit hic exscribere quae brevi-

ter tradit Becanus (l. c. n. 3.); « Sane, inquit, in Evangelio multa sunt, ex quibus constat, Christum unam fidem mandasse, variam ac multiplicem prohibuisse. Primo, voluit unam tantum esse Ecclesiam, unum ovile, unum baptismum. Hæc autem sine unitate fidei consistere non possunt. Secundo, voluit discipulos suos attendere a falsis prophetis: at in multiplici religione necesse est alios esse veros, alios falsos Prophetas. Ergo si hi excludendi sunt, fides una retinenda est; varia explodenda. Tertio, voluit Ecclesiam suam esse perpetuam, cui omnes inferorum potestates resistere non possint: ac perpetua esse non potest si una omnium fides non sit, quod ipse testatur 'Omne regnum in seipsum divisum desolabitur.' Lucæ 11. 17. Apostolus disertis verbis id confirmat, Rom. 16 17, 'Rogo autem vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendicula præter doctrinam quam vos didicistis faciunt: et declinate ab illis.' Galat. 1. 8. 'Licet nos, aut Angelus de cælo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. ' »

74. IV. Generatim vero contra omnes *Indifferentistas relativos*, ita arguere possumus: tenetur homo debito religionis erga Deum: adeoque — 1) Illi ut suo Auctori obsequium et servitutem præstare; — 2) ad Illum tamquam ad suum ultimum finem tendere; — 3) Illi tamquam infinite excellenti honorem et reverentiam exhibere (nn. 19—24.). Atqui semel admissa tolerantia *dogmatica*, non posset homo hæc officia exhibere Deo. Ergo.

Prob. min. quoad 1^{am} partem. 1) Ut servus debitam servitutem exhibeat Domino suo, debet illi ea exhibere officia quæ Dominus vult; ergo ut homo debitam servitutem et obsequium exhibeat Deo, debet illum colere eo modo quo vult ipse Deus. Sed *Indifferentismus*, quem impuguamus, contrarium statuit principium: docet enim hominem posse pro suo lubito quamlibet religionem profiteri. Ergo.

2) Revera, uti sæpe jam indicavimus, hoc non competit homini, neque ex natura rei, neque ex Dei concessione: non quidem ex natura rei; per se enim jus determinandi modum servitutem exhibendi apud Dominum est: neque ex Dei concessione; quis enim dicit religiones invicem oppositas æque Deum honorare? Num Deum æque honorat veritas et error, virtus et vitium?

Prob. min. quoad 2^{am} partem. 1) Nequeunt illi, qui per oppositas currunt vias, omnes ad eundem terminum pervenire. Atqui, admissa *Indifferentismo*, homines per oppositas vias currunt; siquidem variæ religiones in mundo existentes invicem opponuntur. Ergo.

2) Nequit homo suum ultimum finem consequi, nisi recte ad illam tendat, implendo omnia officia quibus adstringitur, ac præsertim, quæ præcipua sunt, officia erga Deum. Atqui, admissa *Indifferentismo*, homines non implerent officia erga Deum: non enim ei debitum obsequium et servitutem exhiberent. Ergo.

Prob. min. quoad 3^{iam} partem. 1) Nequit honorem Deo exhibere qui ea profitetur, quæ divinis attributis repugnant; hæc enim injuriosa potius sunt Deo. Atqui *Indifferentistæ* ea profitentur, quæ divinis attributis repugnant; siquidem profitentur Deum delectari mendacio et veritate; quod repugnat Dei veracitati; profitentur Deo æque placere malum et bonum; quod repugnat divinae sanctitati, etc. Hæc quidem sequuntur, si animo retineamus veram religionem esse tum theoreticam tum practicam (nn. 11. seqq.), atque varias religiones invicem opponi.

2) Sane quænam esset indifferentiæ radix? Putatne *Indifferentista*, omnes religiones esse veras? tunc insanus esset, putans contradictoria simul esse vera. Admitteret enim hæc et similia: Christum esse merum hominem et Christum esse Deum; Romanum Pontificem esse Christi vicarium et eundem esse Antichristum, etc. — Censetne unam esse veram? tunc esset hypocrita, reliquas omnes æque adprobando. — Iudicatne demum nullam esse veram, sed omnes falsas? tunc esset impius in Deum, noxius in societatem, et hypocrita si aliquam exerceret. — Vide objectiones apud Perrone (de Vera Religione, part. II. prop. 12.).

§ III.

Statuitur vera Doctrina de Tolerantia Civili.

PROP. IV. 1. *Unitas in vera religione ad verum civilis societatis bonum per se apprime conducit* — 2. *atque suprema auctoritas jus habet et officium illam conservandi ac promovendi* — 3. *si tamen graviora quandoque mala ex illa timeantur, ad ea vitanda poterit pluralitas cultuum tolerari. Civilis ergo seu politica tolerantia non absolute, sed hypothetice tantum admitti potest.*

75. *Prob. prima pars.* I. Societas, uti recte dixit S. Augustinus, est « concors hominum multitudo ». Ergo quo major est concordia sociorum inter se, et multitudinis cum auctoritate, eo perfectior erit ipsa societas. Atqui ex unitate religiosa major habetur concordia. Ergo unitas religionis ad verum societatis bonum per se conducit.

76. Revera, nisi habeatur operatio, qua societatis membra conjunctis viribus prosequuntur aliquod commune bonum, non habetur operatio socialis, nec potest ipsa societas consistere. Sed societas est inter homines; operatio ergo socialis debet *humana* esse. Operatio autem humana procedere debet a voluntate, et voluntas non agit nisi prævio lumine intellectus. Ergo nisi habeatur conjunctio voluntatum et intellectuum, non habebitur operatio socialis *humana*, nec ipsa externa operatio socialis poterit, saltem ad longum tempus, salva consistere. Iamvero intellectus non conjunguntur nisi cognitione ejusdem veritatis, sicut unio inter voluntates consistit in amore ejusdem boni; religio vero docet summum verum et summum bonum, et quæ ad illud ducunt. Nisi ergo habeatur unitas in religione, deerit unitas mentium, voluntatum, operationis externæ; deerit perfectio propria societatis. — Nec dici potest operationem externam societatis civilis non pendere a veritatibus religiosis. Nam religio ordinat ad ultimum finem, adeoque ad veram perfectionem et felicitatem (nn. 22. 23.); ultimo autem fini et amori felicitatis omnia subordinantur.

tur: religio est præcipuum vinculum quo homines conjunguntur, est enim fons et origo omnis obligationis (nn. 26. seqq.): maximus ergo est religionis influxus in operationem sociale (1).

77. II. Præstat fere idem argumentum paulo aliter proponere, ut melius ejus vis perspiciatur. Ubi deest unitas mentium, seu ubi adest animorum dissensio; ibi est germen perturbationis. Atqui ubi est pluralitas cultuum, seu ubi deest unitas religionis; deest unitas mentium. Ergo ubi deest unitas religionis, adest germen perturbationis. Sed perturbatio est malum societatis, ad cujus dissolutionem tendit. Ergo.

78. Revera—1) est in ipsa natura humanæ mentis, ut possidens veritatem velit illam propagare; eo vel magis quod veritas aliis communicata non amittitur, sed augetur: atque eo ardentior est amor veritatis propagandæ, quo majoris momenti illa est, et certius possidetur. «Quant au changement moral, inquit Guizot (*Hist. de la civil.* lec. 1.), qui s'opère dans l'homme quand il acquiert une idée.... quel est le besoin qui s'empare de lui? c'est le besoin de faire passer son sentiment dans le monde extérieur etc.» Atqui veritas religiosa est maximi momenti, uti sæpe jam diximus; ergo maximus est ardor illam propagandi. Sed ubi plures sunt religiones, oppositæ quidem sunt inter se (nn. 75. seq.); si ergo unusquisque suam propagare velit, eamque aliis persuadere; qualis animorum dissensio inde non exurget?

2) Insitum est humanæ voluntati, natura sua ad bonum tendenti, ut, cum possit sine sui jactura, illud aliis participare desideret; atque eo ferventius est desiderium illud, quo pluris fit bonum quod possidetur. Imo est officium hominis erga alios, ut illis velit bonum, quod sibimetipsi vult; atque in quantum potest, illud aliis etiam procuret. Sed bonum, ad quod ordinat religio, est summum bonum, a quo æterna felicitas pendet: maxima ergo est humanæ voluntatis tendentia ad illud aliis etiam procu-

(1) Hinc ipse Proudhon (*Confessions d'un révolutionnaire*), dixit: « Il est surprenant, qu'an fond de toute politique nous trouvions toujours la théologie. » Et Donoso Cortes (*Essai sur le catholicisme*, l. 1. ch. 1.), addit: « Ce qui est surprenant c'est l'étonnement qu'expriment ces paroles. La théologie n'est-elle pas la science de Dieu, l'océan qui contient et embrasse toutes les sciences, comme Dieu est l'océan qui embrasse toutes choses? »

randum. Sed ubi adest pluralitas religionum, unusquisque aperit aliis viam, quam ipse sequitur, ad summum bonum perveniendi; atqui viæ illæ sunt oppositæ inter se. Ergo. « Exemplo sit, inquit Becanus (de Virt. Theol. c. 15. q. 6. n. 7.), discordia inter Isaac et Ismaelem in familia Abraham: inter Jacob et Laban in Mesopotamia: inter Moysen et uxorem Sephoram, dum proficiscentur in Ægyptum; quomodo ergo in toto regno, provincia, civitate, pax et concordia sperari potest, ubi religionis ac fidei summa est discordia? Vidit hoc olim Julianus Apostata, qui cum Christianorum Ecclesiam turbare ac pessumdare vellet, libertatem ac veritatem doctrinarum introduxit. Refert Ammianus, et ex illo Lipsius, in libro contra Dialogistam de una religione. »

3) Unusquisque in id tendit, ut se et societatem, cujus est membrum, a malis etiam materialibus liberet, ac suum jus quoad materialia etiam bona sartum tectumque servet. Atqui medium omnium efficacissimum id obtinendi, est religio, a qua omnis moralis obligatio pendet, et quæ sola firmiter docet sanctionem quæ sola valet homines in officio continere (n. 36.). Ergo, id unusquisque curare debet, ut integra maneat religio. At quænam religio? Si unicuique permittitur eam religionem profiteri, quam ipse vult; quamnam securitatem possumus inde capere? Sectatores Mahumeti ex. gr. putant sancte ac meritorie agere, si Christianos prodant, bonis expolient, et trucidant!

4) Neque hæc mala vitari possunt, dicendo, posse auctoritatem civilem principia naturalis religionis urgere, atque ea punire quæ publicam pacem perturbant. Nam—*a*) jam restringitur tolerantia civilis absoluta ad solam religionem revelatam; ac proinde atheismus, pantheismus, materialismus etc. proscribendus esset; quænam enim securitas, si negatur existentia naturæ spiritualis, hinc libertatis, immortalitatis etc.?—*b*) Rationes præcipuæ, quibus adstruere nituntur hanc absolutam tolerantiam, sunt quia debitum religionis est solum erga Deum, cui soli reddenda est ratio; quia auctoritas civilis nequit aliis imponere veritatem quam non possidet infallibiliter etc.: atqui, si quid probant hujusmodi rationes, æque valent pro religione naturali—*c*) Ut habeatur securitas in exercitio justitiæ, fidelitatis etc., non sufficit ut suprema solum religionis naturalis principia retineantur; sed requiritur ut

consequentiae propius praxim respicientes æque admittantur: quod quidem, ut infra ostendemus, absque revelatione est moraliter impossibile—d) Quoniam *Tolerantistæ absoluti* suum systema propugnant nomine libertatis; nonne videtur magis libertati contradicere, ut homines adigantur externam operationem exerere quæ cum suis principiis pugnat; quam eos adjuvare ad vera principia profitenda? « Quid est enim libertas? inquit Tullius (Paradoxon V.), potestas vivendi, ut velis. Quis igitur vivit, ut vult? nisi qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui vivendi via considerata atque provisa est: qui legibus quidem non propter metum paret, sed eas sequitur atque colit, quia id salutare maxime esse judicat: qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, nisi libenter ac libere: cujus omnia consilia, resque omnes, quas gerit, ab ipso proficiscuntur, eodemque feruntur: nec est ulla res, quæ plus apud eum polleat, quam ipsius voluntas atque iudicium; cui quidem etiam (quæ vim habere maximam dicitur) Fortuna ipsa cedit; sicut sapiens poeta dixit: *Suis ea cuique fingitur moribus*. Soli igitur hoc contingit sapienti, ut nihil faciat invitus, nihil dolens, nihil coactus. Quod etsi ita esse, pluribus verbis disserendum est: illud tamen et breve et confitendum est, nisi qui ita sit affectus, esse liberum neminem. Servi igitur omnes improbi. »

5) Hinc ipsi politici, quamvis ex falsis principiis, fassi sunt unitatem religionis ad verum societatis bonum conducere. Ita ex. gr. Machiavelli (*La mente di un uomo di stato*, l. 1. c. 12. § 4.), ait: « Quelli principi e quelle repubbliche le quali si vogliono mantenere incorrotte, hanno sopra ogni altra cosa a mantenere incorrotte le cerimonie della religione e tenerle sempre nella loro venerazione. Perchè nessuno maggior indizio si puote avere della rovina di una provincia che veder dispregiato il culto divino. » Ita etiam Rogier (*Journ. des Débats*, 17 Avril 1844.): « En bonne politique, inquit, n'est-il pas préférable de réunir en un seul corps les divers membres d'un pays que d'en perpétuer la division? Un corps politique ne devient nation, qu'autant qu'il a une âme nationale » — Cf. Bergier (*Dict. Theol.*, V. *Tolérance*), ubi philosophorum omnium nationum testimonia refert.

79. *Prob. 2^a pars.* I. Ipsa societas jus habet et officium profitendi ac promovendi veram religionem (nn. 37. seqq.). Atqui vera religio est una (nn. 74. seqq.). Ergo jus habet et officium profitendi ac promovendi unicam religionem. Porro jus est potestas moralis, adeoque secundum rectam rationem; ergo nequit dari jus ad falsas religiones profitendas: pariter nequit dari officium prosequendi malum; at omnes religiones, præter unicam veram, malæ sunt.

80. II. Tenetur suprema auctoritas verum societatis bonum promovere; sed unitas in vera religione maxime eedit in societatis bonum; ergo tenetur hanc unitatem promovere et conservare.

81. III. Tenetur civilis auctoritas jura subditorum tueri, atque debiles præsertim contra injustas fortiorum aggressiones defendere. Atqui id non præstaret, si in societate jam possidente unitatem in vera religione, pluralitatem cultuum permetteret atque protegeret. Ergo—Revera—1) quod facit publicum vitium in ordine practico, id facit error in ordine speculativo, qui tandem et ad praxim descendit: atqui publicum vitium est scandalum inducens aliorum ruinam etc.—2) Quemadmodum abusus vis locum habere potest in ordine materiali, ita etiam in ordine morali. Quare qui majori ingenio, doctrina, eloquentia pollent, his donis abutentes facile possunt ignorantibus aut rudioribus nocere. Quemadmodum ergo debet societas debiliores tueri contra potentiores sua vi abutentes in ordine materiali, ita etiam in morali. Sed id non facit, si, ubi viget unitas in vera religione, permittitur ut quisque propagare possit falsos cultus. Ergo—Hinc patet quam merito S. Pontifex hanc *absolutam tolerantiam* dixerit *libertatem perditionis*.

82. IV. Contra *Catholico-liberales* possunt addi auctoritates Patrum; siquidem S. Pontifex Pius IX. (in cit. *Encycl. Quanta cura*) ait: « *Contra sacrarum Litterarum, Ecclesiæ, sanctorumque Patrum doctrinam*, asserere non dubitant; 'optimam esse conditionem societatis, in qua Imperio non agnoscitur officium coercendi sancitis pœnis violatores catholicæ religionis, nisi quatenus pax publica postulat.' » Revera S. Augustinus (ep. 185. alias 50.), scribit: « Cum nondum Reges Domino servirent sed adhuc meditarentur inania adversus Dominum et adversus Christum ejus,

non utique tunc possent impietates legibus prohiberi sed magis exerceri.... Postea vero quam cœpit compleri quod scriptum est: «Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes servient illi,» quis mente sobrius Regibus dicat: Nolite curare in regno vestro a quo oppugnetur Ecclesia Domini vestri; non ad vos pertineat in regno vestro quis velit esse sive religiosus, sive sacrilegus; quibus dici non potest: Non ad vos pertineat in regno vestro quis velit pudicus esse, quis impudicus? An fidem non servare levius est animam Deo quam feminam viro? » S. Gregorius M. (lib. 2. ep. 11.), inquit: «Ad hoc potestas super omnes homines Dominorum nostrorum pietati cœlitus data est, ut, qui bona appetunt adjuventur, ut cœlorum via largius pateat, ut terrestre regnum cœlesti regno famuletur.» S. Leo M. (ep. ad Turrib.), scribit: «Profuit ista districtio ecclesiasticæ lenitati, quæ etsi Sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit ultiones, severis tamen Christianorum principum constitutionibus adjuvatur: dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium.»

83. Thesis quoad 3^{iam} partem probari non indiget; tum quia a nemine impugnatur, tum quia patet ex dictis (nn. 72. seq.)—Cf. quæ de tota hac quæstione solide et eloquenter disserit Taparelli (Drit. Nat. vol. 1. dis. 4. c. 4. a. 2.).

§ IV.

Difficultatibus Satisfit.

84. Dices I.: Auctoritas civilis nullum jus habet conservandi aut promovendi unitatem in vera religione; ergo tolerantia politica debet absolute admitti—*Prob. antec.* Religio est voluntaria ac libera dependentia a Deo (n. 9.); talis autem dependentia necessario supponit adhæSIONem intellectus veritati (12.): ergo qui non potest conservare et promovere unitatem in veritate, nec jus habet conservandi et promovendi unitatem veræ religionis. Sed auctoritas civilis id certe non potest; cum infallibilis non sit, et jus aliis imperandi adhæSIONem intellectus absque infallibilitate intelligi nequeat. Ergo.

Respondetur 1): Sunt quædam veritates ad religionem perti-

nentes, quæ lumine naturali sunt *evidentes*, et secundum ipsam naturam absolute necessariæ ad ordinem in civili societate servandum: talis, ex. gr., est Dei Providentia, quæ bonis præmium malis pœnam rependit; animæ immortalitas, existentia libertatis etc. Iuxta ordinem naturæ, Societas jus habet et officium prohibendi ne aliquid proferatur contra illas veritates; siquidem jus habet et officium tum conservandi seipsam, tum sociorum bono providendi.

2) Quod autem absque auctoritate infallibili obtineri nequeat unitas in vera religione, præsertim *positiva*, aut *supernaturali*, ac proinde nec perfectio societatis; id haberi potest tamquam indicium, quod Deus non creavit hominem pro solo ordine naturali, sed naturalem ordinem ad supernaturalem direxit. Ut enim inquit D. Thomas (2. 2. q. 2. a. 3.) « perfectio rationalis creaturæ non solum consistit in eo quod ei competit secundum naturam, sed in eo etiam quod ei attribuitur ex quadam supernaturali participatione divinæ bonitatis. » Quare si Deus reliquisset hominem sine revelatione et auctoritate infallibili, nec alio modo providisset unitati, de qua loquimur; in hac hypothese unitas illa fuisset impossibilis: ad impossibile autem nemo tenetur. At ex hoc non sequitur quod, data ex Dei benignitate revelatione et auctoritate infallibili, ac proinde data possibilitate obtinendi unitatem in religione, adhuc remaneat penes arbitrium tendere ad perfectionem societatis, unitatem religionis promovendo, aut illam negligere: in hoc casu nulla esset excusatio ex parte impotentiae.

3) Si revelatio divina et auctoritas infallibilis existit; uti probavimus in tract. de Virtutibus (disp. 4. a. 7. et 8.), ea est obligatoria. Non modo autem singuli homines, sed ipsa societas debet veram religionem profiteri (nn. 37. 57.); ergo ipsa societas civilis debet et revelatam a Deo religionem amplecti, et infallibili auctoritati in iis, quæ ad religionem pertinent, subjici. Semel vero acceptata revelata religione, infallibilique agnita auctoritate, potestas civilis unitatem in religione promoveret non ipsa, auctoritate sua, præscribendo quid sit credendum, sed obligationem ab infallibili auctoritate inductam urgendo.

4) Jamvero infra probabimus revelationem factam esse; veram esse revelationem christianam; in vera revelatione christiana dari

auctoritatem infallibilem: nunc ergo et potest et debet mediante hac auctoritate, promoveri unitas veræ religionis. Supponamus ergo membra, moraliter saltem omnia, alicujus societatis civilis esse etiam membra Ecclesiæ catholicæ, atque ita ipsam societatem pertinere ad catholicam religionem; ex datis probationibus in thesi, tenetur suprema auctoritas hujus societatis catholicam unitatem servare. Hæc omnia pulcherrime exponit Taparelli (l. c. nn. 876—891.).

85. *Dices II.* Civilis societas diversa omnino est a societate religiosa (ab Ecclesia), et pro fine habet felicitatem temporalem; cum societatis religiosæ finis sit felicitas æterna. Atqui jura et officia ex fine desumuntur, nec debent duæ illæ societates confundi. Ergo societas civilis nihil potest in iis quæ ad religionem pertinent; adeoque nec jus habet neque officium unitatis promovendæ.

Resp. dist.: societas civilis catholicorum *distincta* est a societate religiosa (seu ab Ecclesia) *conc.*; *separata* est ab illa, *neg.* Pariter finis societatis civilis est temporalis felicitas *proxime* et *directe*, *conc.*; *ultimo* et *indirecte*, *neg.* (n. 39.); cf. etiam Card. Tarquini; (Jus eccl. publ., pag. 47. ed. 6.^a). Cum in hypothesi, de qua agimus, eadem sint membra societatis civilis et ecclesiasticæ; hæ duæ societates nequeunt esse *separatæ*, sed *distinctæ*; sicut in homine anima et corpus sunt partes ejus distinctæ, at non separatæ. Hinc quemadmodum corpus debet animæ cui subjicitur, ejusque operationibus inservire; ita societas civilis debet religiosam suo modo adjuvare. Qua comparatione usi sunt Theologi passim: D. Thomas (2. 2. q. 60. a. 6. ad 3.); Suarez (de Leg. l. 4. c. 9.); Bellarminus, qui (de Rom. Pontif. l. 5. c. 6.), relatis PP. auctoritatibus, ita scribit: « Ut enim se habent in homine spiritus et caro, ita se habent in Ecclesia duæ illæ potestates. Nam caro et spiritus sunt quasi duæ Respublicæ, quæ et separatæ et conjunctæ inveniri possunt. Habet caro sensum et appetitum, quibus respondent actus et objecta proportionata, et quorum omnium finis immediatus est sanitas et bona constitutio corporis: habet spiritus intellectum et voluntatem et actus atque objecta proportionata, et pro fine, animæ sanitatem et perfectionem. Invenitur caro sine spiritu in brutis: invenitur spiritus sine carne in Angelis.

« Ex quo apparet neutrum esse præcise propter alterum: invenitur etiam caro adjuncta spiritui in homine, ubi quia unam personam faciunt, necessario habent subordinationem et connexionem. Caro enim subest, spiritus præest, et licet spiritus non se misceat actionibus carnis, sed sinat eam exercere omnes suas actiones, ut in brutis exercet, tamen quando eæ officiunt fini ipsius spiritus, spiritus carni imperat, eamque castigat, et si opus est, iadicit jejunia, aliasque afflictiones, etiam cum detrimento aliquo et debilitatione ipsius corporis: et cogit linguam ne loquatur, oculos ne videant, etc. Pari ratione si ad finem spiritus obtinendum, necessaria sit aliqua carnis operatio, et ipsa etiam mors; spiritus imperare potest carni, ut se ac sua exponat, ut in Martyribus videmus.

« Ita prorsus politica potestas habet suos principes, leges, judicia, etc., et similiter Ecclesiastica suos Episcopos, canones, judicia. Illa habet pro fine temporalem pacem; ista, salutem æternam. Inveniuntur quandoque separatæ, ut olim tempore Apostolorum; quandoque conjunctæ, ut nunc. Quando autem sunt conjunctæ, unum corpus efficiunt, ideoque debent esse connexæ, et inferior superiori subjecta et subordinata. Itaque spiritualis non se miscet temporalibus negotiis, sed sinit omnia procedere, sicut antequam essent conjunctæ, dummodo non obsint fini spirituali, aut non sint necessaria ad eum consequendum. Si autem tale quid accidat, spiritualis potestas potest et debet coercere temporalem omni ratione ac via, quæ ad id necessaria esse videbitur. »

86. *Dices III.*: Si societas civilis, veram possidens religionem, jus habet et officium conservandi ac promovendi unitatem religionis, quatenus hæc promovet externam pacem et unitatem nationalem; etiam societas heterodoxa haberet idem jus et officium quoad falsam religionem. Sed nos id reprobamus in republica heterodoxa: videmur ergo duplici, ut ajunt, mensura uti.

Respondetur 1): Hæc objectio falso supponit idem jus competere veritati et errori; cum e contra errori nullum jus tribui possit: jus enim est potestas moralis, ideoque secundum rationem; et error est contra rationem.

2) Falso etiam supponitur, unicam, aut saltem præcipuam rationem promovendi unitatem in vera religione esse externam pa-

et tranquillitatem societatis civilis: cum præcipua ratio sit obligatio respectu individuorum et societatum profitendi unicam veram religionem (n. 37.), ac consequenter impediendi « secundum quod possibile fuerit » quidquid illi obstat. Quando agitur de falsa religione, repeti potius debet illud: « Non veni pacem mittere sed gladium »; namque dissensio nationalis minus malum est quam perseverantia in errore quoad religionem, a qua æterna salus pendet.

3) In hac objectione, uti recte notat Tarquini (op. cit. pag. 68.), « supponitur *errori*, eo saltem nomine, quod talem se non existimat, eadem jura competere, ac *veritati*, quod æque falsum est, ac si quis dicat, *amentibus*, eo saltem nomine, quod tales se non existimant, eadem jura competere, quæ *mente sanis*. Sed in hac re triplex distingui debet respectus, *primus* relate ad conscientiam Ecclesiæ, *alter* relate ad conscientiam heterodoxorum, *tertius* relate ad rem ipsam, qualis ab extraneo quopiam judicari deberet. Ad *Ecclesiam* quod attinet, ea certa est non tam opinione propria, quam divinis testimoniis, in se una veritatem esse, in ceteris pseudo-religionibus errorem, idque ad articulum fidei pertinere, contra quem nihil agere potest: inde ei nulla mensuræ duplicitas, sed lex æterna firma manet, quæ veritati præ errore dominatum defert, negatque esse posse participationem justitiæ cum iniquitate, aut societatem luci ad tenebras (2. Cor. 6. 14.). Quod spectat ad *heterodoxos*, quatenus in *bona fide* maneant, eodem jure erunt, ac amentes, quibus nihil imputatur ex iis, quæ in amentia agunt. Quod denique attinet ad *rem ipsam*, ea tales habet characteres, ut in foro saltem externo nemo æquus non agnoscere Ecclesiæ jura debeat. Quidquid enim sit de interna bona fide heterodoxorum, ea certe probari extrinsecus nemini æquo potest. Aut enim serio, rectaque cum voluntate attendunt ad motiva credibilitatis Ecclesiæ catholicæ, et ad notas falsitatis sectæ suæ, aut non attendunt, vel serio, rectaque cum voluntate attendere nolunt. Si nullo modo, vel rite non attendunt, cum eorum ignorantia aut crassa sit, aut etiam affectata, una cum bona fide esse nequit. At si rite attendunt, multo minus admitti poterit, eos bona cum fide in errore suo persistere... Quidquid igitur sit de interno uniuscujusque heterodoxi statu, de quo Deus

judicabit, extrinsecus certe nemo æquus judicare poterit, eos *bona fide* esse; unde omnis objectæ criminationis species evanescit, Ecclesiam *duplici mensura* uti: qua tamen ne in hypothese quidem *bonæ eorum fidei* uteretur, cum vera inter se atque eos relatio, ut dictum est, eadem illa esset, quæ est inter sanos, et amentes qui se sanos putant. »

87. *Dices IV.*: Si concedatur libertas cultuum, atque facultas propagandi diversas doctrinas religiosas; nihil mali, et non leve emolumentum inde proveniet. Nam veritas potiore vim habet, quam error; et virtus magis allicit, quam vitium: veritas autem et virtus undique disputata, clariori luce refulgens errorum vitiorumque tenebras dissipabit.

Respondetur 1): Veritas et virtus *objective* et in se majorem vim habent, quam error et vitium; sed non item *subjective* ei quoad nos. Quod iis, qui fidem habent, manifestum fit ex iis, quæ fides docet de effectibus peccati originalis; cæteris constat saltem ex experientia. « Fascinatio enim nugacitatis (Sap. IV. 12.) obscurat bona, et inconstantia concupiscentiæ transvertit sensum: quibus respondet illud « video meliora proboque, deteriora sequor. » Unde etiam S. Bernardus (de Consid. l. 5. c. 1.), ait: « Ubi sumus vallis est lacrymarum, in qua sensualitas regnat, et consideratio exulat; in qua libere quidem et potestative se exserit sensus corporeus, sed intricatus caligat oculus spiritualis. »

2) Hanc veritatem confirmat communis veluti sensus. Nam si objecta ratio quidquam probaret, æque ostenderet libertatem concedendam esse pro omni flagitio; at in omnibus recte constitutis societatibus, lex in quædam publica delicta animadvertit. Unde repeti hic debent quæ supra (n. 40.) retulimus ex S. Augustino: « Frustra dicis: relinquer libero arbitrio (quoad res religiosas). Cur enim non in homicidiis et in stupris et in quibuscumque aliis facinoribus et flagitiis, libero arbitrio dimittendum esse proclamas? Quæ tamen omnia justis legibus, comprimere, utilissimum ac saluberrimum est. »

3) Si ulla inesset vis argumento, cui respondemus, nonne transferendum esset ad ipsam domesticam societatem? Virtus et veritas potiore vim habent vitio et errore: ergo parentes, nulla adhibita prudenti cura, sinent ut filii et filiæ quoslibet libros,

etiam contra fidem et mores, legant; nullius conversationem societatemque devitent, ad quemlibet locum accedant, etc. Sed nec ipsi, quos impugnamus, ita se gerunt.

88. *Dices V.*: Ipse Deus relinquit nobis libertatem profitendi religionem, quam volumus; quomodo ergo ad unam determinate retinendam compellet nos humana auctoritas?

Resp. dist.: Deus relinquit nobis libertatem *physicam*, de qua non est quæstio, *conc.*; libertatem *moralem*, de qua unice agitur, *neg.* (nn. 65. 67.). Certe, uti patet ex supra disputatis, Deus legem statuit, qua tenemur veram religionem profiteri; atque auctoritas a Deo constituta, ut dicitur (Rom. XIII. 4.) « Dei minister est... vindex in iram ei qui malum agit. » Unde S. Leo M. (ep. 75.), scribens ad Leonem Imperatorem, ait: « Debes incessanter advertere, regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium esse collatam. »

89. *Dices VI.*: Negata tolerantia politica, turbatur pax et tranquillitas societatis civilis; ergo concedenda est.

Resp. dist. antec.: per se, *neg.*, uti patet ex demonstratione thesisi: per accidens, *subd.*; et tunc *hypothetice* concedenda esset tolerantia politica uti minus malum, *trans.*; *absolute* uti in se bona, *neg.* « Excutit, inquit Tarquini (op. cit. pag. 66.), omnem metum Auctor de regim. Princ. l. 1. c. 15. ubi in hoc principum officio declarando naturalem illam conditionem apponit 'secundum quod possibile fuerit.' Quapropter circumstantiarum Reipublicæ habenda ratio est, quæ si ejusmodi sint, ut illud præstari vetent, ea tolerantia adhibenda erit, quæ in aliis etiam permittendis malefactis non raro adhibetur, ita tamen ut princeps negative ac passive se habeat; nihil autem, quod Ecclesiæ bono contrarium sit positive approbet. »

90. *Dices VII.*: Intolerantia politica in re religionis videtur potius alienos facere a vera religione hominum animos; apprehenditur enim ut improba dominatio, quæ terrore potius, quam doctrina statuitur.

Respondetur cum S. Augustino (ep. 93. alias 48. ad Vincen-
tium): « At enim quibusdam ista non prosunt. Numquid ideo negligenda est medicina, quia nonnullorum insanabilis est pestilentia? Tu non attendis nisi ad eos, qui ita duri sunt, ut nec istam

recipiant disciplinam. De talibus enim scriptum est: 'Frustra flagellavi filios vestros; disciplinam non receperunt:' puto tamen, quia dilectione, non odio flagellati sunt. Sed debes etiam tam multos attendere, de quorum salute gaudemus. Si enim terrerentur, et non docerentur, improba quasi dominatio videretur. Rursum si docerentur et non terrerentur, vetustate consuetudinis obdurati ad capessendam viam salutis pigrius moverentur; quandoquidem multi, quos bene novimus, reddita sibi ratione, et manifestata divinis testimoniis veritate, respondebant, cupere se in Ecclesiae catholicae communionem transire, sed perditorum hominum inimicitias formidare.... Cum vero doctrina salutaris terrori utili adjungeretur.... de multorum, ut dixi, salute lætamur benedicientium nobiscum Deo, quod sua pollicitatione completa, qua Reges terræ Christo servituros esse promisit, sic sanavit infirmos. » Et infra: « Et tamen vereris, ne cum imperialibus legibus ad unitatem cogimini, nomen Dei a Judæis et Paganis diutius blasphemetur; quasi nesciant Judæi, quemadmodum primus populus Israel etiam bello delere voluerit duas illas tribus et dimidiam, quæ ultra Jordanem terras acceperant, quando eas putaverunt se ab unitate sui populi separare. Pagani vero magis nos blasphemare possunt de legibus, quas contra idolorum cultores Christiani Imperatores tulerunt: et tamen ex eis multi correcti, et ad Deum vivum verumque conversi sunt, et quotidie convertuntur » — Cf. præclara quæ scribit de hac controversia Liberatore (*La Chiesa e lo Stato*, cap. 1. art. 4—7.).

ARTICULUS QUINTUS

An possibilis sit Divina Revelatio.

§ I.

Quaedam de Revelationis Natura Praestituuntur.

91. Ex hactenus disputatis apertissime liquet, tum religionem necessariam esse homini individuo ac societati, tum unicam esse veram religionem. At quænam est *vera* illa religio, siquidem plu-

res in mundo existunt inter se discrepantes religiones? Ut huic quæstioni respondere possimus, quædam inquiramus oportet de religione *revelata*; cum enim præcipua religionis partitio sit in revelatam et naturalem, imprimis innotescere debet, num unica vera religio sit revelata, an naturali solum contenti esse possimus. Incipiamus igitur a revelatæ religionis possibilitate.

92. Vix expedire videretur in quæstionem adducere revelationis possibilitatem, cum factum ipsum revelationis tam evidentibus signis manifestetur, ut infra patebit, ut ea considerantibus impossibile sit ejus existentiam inficiari. Nihilominus tot sunt sophismata quæ hodierna impietas contra ipsam possibilitatem revelationis congerit; ut hanc quæstionem minime negligere possimus.

93. Præstat imprimis veram revelationis ideam paucis statuere. Ecclesiæ documenta hac de re sunt præcipue sequentia. Conc. Vaticanum (Const. *Dei Filius*, cap. 2.), inquit: « Eadem Sancta Mater Ecclesia tenet et docet, Deum rerum omnium principium et finem, naturali humanæ rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse; invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur: attamen placuisse ejus sapientiæ et bonitati alia, eaque supernaturali via se ipsum ac æterna voluntatis suæ decreta humano generi revelare, dicente Apostolo: Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis: novissime, diebus istis locutus est nobis in Filio. »—Et (cap. 4.): « Hoc quoque perpetuus Ecclesiæ catholicæ consensus tenuit et tenet, duplicem esse ordinem cognitionis, non solum principio, sed objecto etiam distinctum; principio quidem, quia in altero naturali ratione, in altero fide divina cognoscimus; objecto autem, quia præter ea ad quæ naturalis ratio pertingere potest, credenda nobis proponuntur mysteria in Deo abscondita, quæ, nisi revelata divinitus, innotescere non possunt. Quocirca Apostolus, qui a gentibus Deum per ea, quæ facta sunt, cognitum esse testatur, disserens tamen de gratia et veritate, quæ per Jesum Christum facta est pronuntiat: Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo principum hujus sæculi cognovit: nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum: Spiri-

tus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Et ipse Unigenitus confitetur Patri, quia abscondit hæc a sapientibus, et prudentibus, et revelavit ea parvulis... Divina enim mysteria suapte natura intellectum creatum sic excedunt, ut etiam revelatione tradita et fide suscepta ipsius tamen fidei velamine contexta et quadam quasi caligine obvoluta maneant, quamdiu in hac mortali vita peregrinamur a Domino; per fidem enim ambulamus, et non per speciem. »—Et (can. 2. in cap. 2.): « Si quis dixerit, fieri non posse, aut non expedire, ut per revelationem divinam homo de Deo, cultuque ei exhibendo edoceatur; anathema sit. »—Et (can. 1. in cap. 4.): « Si quis dixerit, in revelatione divina nulla vera et proprie dicta mysteria contineri... anathema sit. »

94. Ut hæc intelligantur, advertatur, revelationem, quæ juxta vim vocis significat *remotionem veli*, proprie importare « manifestationem rei occultæ »; hic tamen sumi pro « manifestatione veritatis, sive ea possit sive non possit aliunde cognosci ». Hinc revelatio potest esse *humana* vel *divina*, prout homo vel Deus est qui veritatem manifestat—Hic agitur de revelatione *divina*.

95. Sed divina revelatio, habita ratione principii ac medii quo veritas manifestatur, distinguere solet in *naturalem* et *supernaturalem*. Revelatio naturalis in eo consistit, quod Deus se nobis manifestat, dum per exercitium virium intellectualium, quæ naturæ insunt, ex rebus creatis assurgimus ad cognitionem Dei, aliarumque veritatum, quæ naturali lumine ex illis erui possunt: atque hæc est cognitio, de qua Ecclesia docet: « Deum rerum omnium principium et finem naturali humanæ rationis lumine ex rebus creatis certo cognosci posse: invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. » Revelatio vero supernaturalis ea est, qua Deus ipse directe hominibus veritates patefacit: consistit videlicet in manifestatione veritatum uni aut pluribus a Deo facta, non per naturalem evolutionem intelligentiæ, sed per formalem locutionem ipsius Dei: atque hæc est illa cognitio, de qua docet Ecclesia, placuisse divinæ « sapientiæ et bonitati alia, eaque supernaturali via, seipsum ac æterna voluntatis suæ decreta humano generi revelare, dicente Apostolo: multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis; novissime diebus istis locutus est nobis in Filio. »

96. Revelationem hanc divinam supernaturalem, quæ est *proprie dicta revelatio*, quatenus consideratur ex parte ipsius Dei revelantis, distinguere solemus in *immediatam* et *mediatam*. Deus videlicet solet quosdam immediate alloqui, atque ita ipsis immediate veritates communicare; deinde vero hisce utitur tanquam legatis suis qui revelatas veritates aliis hominibus communicent: ad hos igitur *mediate* revelatio Dei pervenit.

97. Quamvis nostrum non sit determinare modum quo Deus ad homines loquitur; possumus tamen cognoscere varios modos posibles, secundum quos revelatio immediata distinguitur in *internam* et *externam*; vel in *sensitivam*, *imaginariam* et *intellectualem*. Ut enim docet D. Thomas (2. 2. q. 173. a. 2.), «repræsentantur autem divinitus menti prophetæ quandoque quidem mediante sensu exterius quædam formæ sensibiles; sicut Daniel vidit scripturum parietis, ut legitur Daniel 5.; quandoque autem per formas imaginarias, sive omnino divinitus impressas, non per sensum acceptas (puta si alicui cæco nato imprimerentur in imaginatione colorum similitudines), vel etiam divinitus ordinatas ex his quæ a sensibus sunt acceptæ; sicut Jeremias vidit ollam succensam a facie aquilonis, ut habetur Jerem. 1.; sive etiam imprimendo species intelligibiles ipsi menti: sicut patet de his qui accipiunt scientiam, vel sapientiam infusam, sicut Salomon et Apostoli.» Et (c. g. 1. 3. c. 154.), hæc ipsa explicans, ait: «Revelatio fit quodam interiore et intelligibili lumine mentem elevante ad percipiendum ea ad quæ per lumen naturale intellectus pertingere non potest; sicut enim per lumen naturale intellectus redditur certus de his quæ lumine illo cognoscit, ut de primis principiis, ita de his quæ supernaturali lumine apprehendit certitudinem habet. Hæc autem certitudo necessaria est ad hoc quod aliis proponi possint ea quæ divina revelatione percipiuntur; non enim cum securitate aliis proferimus de quibus certitudinem non habemus. Cum prædicto autem lumine mentem interius illustrante adsunt aliquando in divina revelatione aliqua exteriora vel interiora cognitionis auxilia, utpote aliquis sermo exterius sensibilibiter auditus, qui divina virtute formetur, aut per imaginationem interius Deo faciente, perceptus, sive etiam aliqua corporaliter visa exterius a Deo formata, vel etiam interius in imaginatione

descripta, ex quibus homo per lumen interius menti impressum cognitionem accipit divinorum; unde hujusmodi auxilia sine interiori lumine ad cognitionem divinorum non sufficiunt, lumen autem interius sufficit sine istis. »

98. Porro ejusmodi revelatio, sive interna sit sive externa, ut audivimus a Concilio Vaticano, vere est supernaturalis. Supernaturale enim id dicitur quod est naturæ indebitum (*de Deo Creante*, n. 664. seqq.); naturæ autem certe indebitum est quod ejus exigentiam superat. Jamvero humanæ naturæ (rationali) debitum quidem est ut ad veritatem pervenire possit; at ad id natura media subministravit, evolutionem nempe et exercitium virium intellectualium, ita ut inquirendo, discurrendo ex creaturis ad notitiam assurgamus Creatoris. Quod ergo hæc notitia habeatur per immediatam Dei communicationem, gratiæ adscribi debet. Itaque revelatio divina ac supernaturalis, de qua unice agitur, describi potest *subjective*: « alicujus veritatis manifestatio homini a Deo per locutionem internam aut externam, mediate aut immediate facta »; *objective* vero inspecta, est « ipsa veritas vel veritatum complexus, per viam naturali rationis lumini indebitam, seu per formalem Dei locutionem manifestatus ». — Hæc notiones compleri debent iis quæ dedimus in tract. *de Virtut. Infusis* (n. 327. seqq.), ubi præsertim exponitur conceptus *locutionis formalis*.

99. Hæc quidem de germana revelationis *indole*. Nunc pauca exponenda sunt de ejusdem *objecto*. Illud generatim est duplicis ordinis, uti docet Concilium Vaticanum; revelatione enim possunt tum manifestari « ea ad quæ naturalis ratio pertingere potest »; tum etiam proponi possunt « mysteria in Deo abscondita, quæ nisi revelata divinitus, innotescere non possunt ». Quoniam est specialis difficultas quoad *mysteria*, juverit eorum naturam paulo accuratius exponere.

100. *Mysterium* generatim importat rem aut veritatem *occultam*. Multiplici autem modo res aut veritates possunt esse nobis occultæ; nam — 1) aliæ sunt *absolute* occultæ, aliæ occultæ *secundum quid*: absolute occultæ dicuntur illæ, quas mediis naturalibus assequi *nullo modo* possumus; occultæ secundum quid sunt illæ, quæ etsi non possint cognosci cum certitudine, conjectura-

liter tamen naturalibus mediis cognoscuntur (hujusmodi sunt ex. gr. quædam futura libera); vel cognosci nequeunt defectu propositionis, ita tamen ut sit aliqua naturalis via eas proponendi (hujusmodi sunt ex. gr. secreta cordium, quæ tamen verbo externo possunt aliis manifestari). — 2) Res aut veritates possunt esse occultæ *per se*, vel *per accidens*: per se occultæ sunt illæ, quibus cognoscendis desunt omnino vires in natura; per accidens occultæ dicuntur illæ, quibus cognoscendis naturales vires minime desunt, at cognosci nequeunt ob difficultatem earum exercitium præpedientem (hujusmodi est ex. gr. numerus stellarum). — 3) Res possunt esse occultæ *quoad existentiam* (an sint), vel *quoad essentiam* (quid sint): quoad existentiam solum dicuntur occultæ eæ veritates, quas absque revelatione invenire non possumus, ea tamen supposita, intelligere valemus (hujusmodi sunt ex. gr. quædam *positivæ* institutionis, uti auctoritas R. Pontificis); occultæ autem quoad essentiam sunt illæ, quarum intrinsecam rationem (cur et quomodo sint), nec post revelationem intelligimus. Porro mysteria *proprie dicta*, quæ Conc. Vat. docet in revelatione divina contineri, sunt « veritates absolute et per se occultæ tum quoad existentiam, tum quoad essentiam »: quæ nempe « suapte natura intellectum creatum sic excedunt, ut etiam revelatione tradita et fide suscepta, ipsius tamen fidei velamine contexta, et quadam quasi caligine obvoluta manent ».

101. Ex his facile est intelligere quid veri, quid falsi lateat in illo veluti axiome « mysteria sunt incomprehensibilia ». Certe — 1) non possunt dici incomprehensibilia, quatenus verba, quibus enunciantur, nullum sensum habent, atque ideo nullam perceptionem in animo excitant: enunciantur enim verbis communi hominum usu adhibitis, ita ut conceptibus, non quidem propriis sed analogicis, intelligamus quid revelatur, ac proinde quid credendum proponitur. Sic ex. gr. dum enunciat hęc propositio: in Deo est una natura, et sunt tres Personæ; profecto intelligimus terminos, nexumque convenientiæ inter subjectum et prædicatum adeoque aliquo modo intelligimus quid sit credendum — 2) Hinc est, quod, supposita revelatione, plane intelligimus *existentiam* mysterii unius naturæ ac trium personarum in Deo. — 3) Quid est ergo quod non comprehenditur in mysterio, nec post re-

velationem ejus existentiae? Est intima ejus natura, seu intrinseca ratio qua prædicatum subjecto convenit, aut ab eo discrepat: in præfato mysterio Trinitatis ex. gr. nescimus *cur* et *quomodo* Tres personæ sint unus Deus. Convenientia prædicati cum subjecto constat in casu ex auctoritate, sed non perspicitur ejus intrinseca ratio. Verum est hujusmodi cognitionem esse imperfectam; sed » est incomparabili felicitate præstantius, uti docet S. Augustinus (de Gen. ad lit. l. 5. n. 34.), Deum ex quantulacumque particula pia mente sentire, quam illa universa [creata] comprehendere ». Et D. Thomas (c. g. l. 1. c. 5.): « de rebus nobilissimis quantumcumque imperfecta cognitio maximam perfectionem animæ confert, et ideo quamvis ea, quæ supra rationem sunt, ratio humana plene capere non possit, tamen multum sibi perfectionis acquiritur, si saltem ea qualitercumque teneat fide ».

102. Quæ hactenus exposuimus satis patefaciunt quid sit revelatio ad mentem Ecclesiæ, quidque ipsa proprie doceat, cum definit « possibilem esse revelationem etiam mysteriorum ». Huic tamen doctrinæ contradicit error his temporibus late per orbem diffusus, qui generali vocabulo *Naturalismus* dici solet. *Naturalistæ* ita nominantur, quia nimis extollunt naturæ, seu humanæ rationis vires. Ipsis humana ratio plene sufficiens est ad cognoscendas veritates omnes ad religionem pertinentes; ipsa est unicus fons harum veritatum ac suprema religionis norma; non alia quam naturalis religio probatur. Hinc revelationem omnem respuunt; sive quia humano generi minime necessariam, sed superfluum censent, sive etiam quia impossibilem eam prædicant. Distingui a quibusdam solent *Naturalismus* et *Rationalismus*: non quod essentialiter inter se differant, sed quod rationalismus mitiorem quamdam formam induat, etsi non minus sit Christianismo injuriosus. *Naturalistæ*, aiunt, id solum admittunt, Deum rerum universitatem produxisse, hominibusque tribuisse facultates intellectuales, per quas iisdem satis providit, ut rationis viribus utentes, ex consideratione universi ipsum agnoscant, necessarias cognitiones religiosas proprio labore acquirant, easque magis imagisque perficiant: verbo *Specialem omnem* directionem Dei in negotio religionis negant. *Rationalistæ* vero admittunt, aliquam specialem curam providentialem tum populos tum singulos homi-

nes in negotio religionis dirigentem: Deus enim, aiunt, eosdem impellit ad veritatem per vires suæ rationis quærendam, ac dispositione providentiæ suæ et singulis occasiones sese instruendi præbeat, et viros excitet acriori ingenio præditos, qui veritates, quas ipsi melius cognoverint, etiam alios doceant. « Universalis revelatio, inquit Wegscheider (Inst. theol. christ. dogm. proleg. c. 1.), ea est quæ naturalibus animi facultatibus aliisque universæ rerum naturæ præsiidiis efficitur, quibus homo ad concipiendam colendamque rerum divinarum notitiam adducitur. Particularis vero eademque mediata ea est, quæ continetur complexu rerum secundum naturam evenientium, quibus Deo auctore nonnulli homines excitati sunt, ad vera religionis principia cognoscenda, eaque populorum desideriis accommodata, insigni cum successu aliis tradenda. »

103. Quamquam semina aliqua rationalismi jam medio ævo apud doctores quosdam inveniantur, proprie tamen, quatenus systema religiosum est, suam originem hæc doctrina ex protestantium erroribus ducit. Quod quidem historice et philosophice ostendi posset: sed hujus rei testem habemus Conc. Vat., quod (initio Constit. *Dei Filius*) ait: « Nemo enim ignorat hæreses quas Tridentini Patres proscripserunt, dum, rejecto divino Ecclesiæ magisterio, res ad religionem spectantes privati cujusvis judicio permetterentur, in sectas paulatim dissolutas esse multiplices, quibus inter se dissentientibus et concertantibus, omnis tandem in Christum fides apud non paucos labefactata est. Itaque ipsa sacra Biblia, quæ antea christianæ doctrinæ unicus fons et judex asse- rebatur, jam non pro divinis haberi, imo mythicis commentis accenseri cœperunt. Tum nata est et late nimis per orbem vagata illa rationalismi seu naturalismi doctrina, quæ religioni christianæ utpote supernaturali instituto per omnia adversans, summo studio molitur, ut Christo, qui solus Dominus et Salvator noster est, a mentibus humanis, a vita et moribus populorum excluso, meræ quod vocant rationis vel naturæ regnum stabiliatur. » — Cf. *de Virtutibus Infusis* (n. 980).

104. Itaque principium *rationalistarum* proprium, a quo deinde plures absurdas inferunt consequentias, est sufficientia, ac proinde *autonomia* seu *independentia* rationis. Ad præsentem autem

quæstionem quod spectat—1) *Naturalistæ* simpliciter negant revelationem. — 2) *Rationalistæ* videntur quidem revelationem admittere, sed nomine tenus; siquidem revelationis nomine intelligunt vel cognitionem per naturalem evolutionem naturalium facultatum, vel cognitionem per mentem specialiter excitam naturalibus eventibus: rejiciunt ergo revelationem divinam *supernaturalem* a nobis descriptam. — 3) Utrique vero praesertim excludunt omnia mysteria, quæ humanæ rationis captum superant. — 4) Aliqui denique peculiaribus argumentis impetunt possibilitatem revelationis *mediate*. Dicunt nempe impossibile nobis esse dijudicare utrum revera Deus quibusdam revelaverit ea quæ ab illis nobis deinde transmittuntur; adeoque repugnare divinæ sapientiæ, ut voluntates suas per alios homines nobis manifestet. Ita inter alios Rousseau (*Emile, Profession de foi du Vicaire Savoyard*).

105. Ex his facile patet quænam sint statuenda, ut catholica doctrina de possibilitate revelationis integre propugnetur. Unde—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. V. *Divina revelatio, seu manifestatio veritatis per medium naturæ indebitum, sive 1. immediata—2. — sive mediata possibilis dicenda est—3. Imo non modo veritates, ad quas naturalis ratio pertingere potest; sed etiam mysteria, seu veritates absolute et per se rationis captum excedentes, supernaturalis revelationis ambitu contineri posse evidenter ostenditur.*

106. *Prob. 1ma pars. I.* In actu revelandi tria considerari possunt: Deus qui revelat; homo qui revelationem accipit; objecta ipsa quæ manifestantur. Ergo si ulla esset repugnantia in revelatione ea repetenda esset vel — 1) ex parte Dei revelantis vel — 2) ex parte hominis revelationem excipientis, vel — 3) denique ex parte rerum revelatarum. Atqui nullum horum dici potest. Ergo.

Prob. min. quoad 1^{am} partem. — Sane cur diceretur Deus per se non posse revelare? Num quia veritates revelandas ignorat?

Id certe repugnat infinitæ ejus scientiæ. Num quia ipsi deest medium manifestandi veritates quas novit? Id repugnat infinitæ ejus potentiæ. Num denique quia non potest ipse velle manifestare veritates? At id solum nequit velle Deus quod repugnat suis attributis; sapientiæ, sanctitati, etc.: nihil autem hujusmodi reperitur in revelatione, quæ in hominum potius utilitatem, ac ipsius Dei gloriam cedere potest. Si enim Dei manifestatio per lumen rationis hæc bona procurat, cur eadem obtineri non possunt quando supernaturali modo Deum se manifestat?

2) Hæc confirmantur rejiciendo ipsas rationes repugnantiae, quas rationalistæ assignant. Dicunt enim *primo*, Deum revelando sibi metipsi contradicere, quatenus cum jam dederit naturale lumen ad veritates cognoscendas, vult deinde ut illas per aliud medium, per revelationem nempe, cognoscamus. Atqui id nihil est; potuit enim ab æterno velle ut duplex illa veritatis assequendæ via pateret: quo in casu nulla est contradictio. Revera ille revelando sibi contradiceret, qui secus, aut contra ac sibi præstituerat, ageret. Sed Deus revelando, nedum ageret diverso, aut contrario modo, ageret prout sibi præstituerat. Ergo si revelat, nulla in eo est contradictio. Quemadmodum igitur ab æterno cursum naturæ modumque naturalis cognitionis Deus constituit; ita etiam ab æterno decrevit, per revelationem supernaturalem homini veritates communicare; atque duplicem hunc tum naturalis tum supernaturalis cognitionis ordinem harmonice disposuit.

3) Dicunt secundo dedecere divinam majestatem, ut creaturas tam miseras alloquatur. At quid Deum deceat, vel dedeceat, finita nostra ratione non semper metiri valemus. Imo in casu ratio ipsa ostendit Deum haud dedecere ut homines alloquatur in iis potissimum quæ conferunt ad debitum cultum ei exhibendum, et ad eorum bonum ac felicitatem. Deum non dedecuit hominem condere, et quidem ad felicitatem; ejus curam gerere, de eoque providentiam habere; eum propterea nec dedecet viam tutam eidem homini indicare, qua ad optatam beatitudinem possit pervenire.

Prob. min. quoad 2^{dam} partem. Nam — 1) homo facultate cognoscendi præditus est ac proinde capax est cognoscendae veritatis: sicut autem ab aliis hominibus, ita multo magis ab ipso Deo erudi potest. Nec dubium est hominem posse de obtenta hac eru-

ditione divina certo sibi conscium fieri posse. Sæpius enim homines cognitionum suarum adventitiarum originem perspicere solent, et affirmare valent, an hanc et illam veritatem per institutionem oralem, an per librum, an per experientiam, an per reflexionem rationalem didicerint. Cur igitur homo non poterit certo cognoscere, se ab ipso Deo erudiri? Num dicemus ipsi Deo omne medium deesse, quo nos certos reddat ipsum loqui, quando ipse est qui per formalem locutionem non edocet?

2) Absurdum autem est quod rationalistæ contendunt, revelationem nempe repugnare dignitati humanæ rationis. Si enim non dedecet hominem ab homine edoceri, cur eum dedecet edoceri a Deo, cujus intellectus infinite superior est quocumque intellectu creato? Ex alia parte, vera dignitas humanæ rationis consistit in amplitudine et certitudine cognitionum: multa autem ex revelatione discit homo, quæ absque revelatione ignoraret; ac de multis certus redditur, de quibus absque revelatione dubitaret — Cf. dicta in tract. *de Virtutibus Infusis* (nn. 1076 — 78.).

Prob. min. quoad 3^{iam} partem. Cum enim veritas sit objectum intellectus, ejus manifestatio ipsius naturæ non repugnat, sed potius convenit. Sive autem manifestatio fiat a Deo, sive ab homine, a quo reapse fieri testes sumus; sive fiat tantum quoad existentiam, sive etiam quoad essentiam, semper erit quædam ipsius manifestatio, ac proinde aliquid ejus naturæ congruum.

107. II. Quod potest homo, id a fortioritribuendum est Deo nisi involvat imperfectionem. Homo autem suas cogitationes aliis hominibus manifestare potest ac manifestat. Cur igitur non poterit Deus? Numquid quia involvit imperfectionem? Sed enim posse manifestare conceptus aliis entibus intelligentia præditis idem est ac posse communicare aliquid de propria scientia, quod certe perfectionis est; et contra imperfectionis est, eam communicare non posse: etiam inter homines donum Dei judicatur facilitas communicandi proprios conceptus. Nonne melius est, Deum posse suam voluntatem notam facere, quam non posse? Profecto hoc postremum omnipotentiam Dei limitibus circumscribit.

108. III. Ideam Revelationis, extraordinario modo divinitus factæ ad homines edocendos, antiquissimam esse et inter omnes fere populos viguisse historia testis est. Ut vim huius communis sensus ac con-

sensus effugiant rationalistæ, cum repetunt ex ignorantia ac stupiditate populorum, qui effectus omnes, quorum causas non cognoverunt, influxui Divinitatis adscripsisse dicuntur. At vero — 1) nisi communis jam esset persuasio de divinis communicationibus immediatis et extraordinariis, haud facile rudis populus ex miro aliquo effectu ad immediatum divinitatis influxum assurgeret. — 2) Præterea idea, seu persuasio populorum de aliqua divina revelatione est factum historicum, cujus causa et origo non per meram speculationem ac veluti a priori, sed potius ex authenticis monumentis determinanda est. Monumenta autem antiquissima (libri præsertim Moysis) mature a Deo, immo primis jam parentibus factam Revelationem ostendunt: ex facto igitur ipso, cujus notitia, licet valde hinc inde corrupta, per oralem saltem traditionem ad populos propagata fuit, persuasio universalis de facta divina revelatione repetenda est.

Prob. 2da pars. I. Quod hominibus competit, et nullam involvit imperfectionem, Deo certe tribuendum est. Atqui homines tam per se quam per alios possunt suos conceptus ac voluntates aliis patefacere. Ergo.

109. *II.* Si repugnaret revelatio *mediata*, id esset vel — 1) quia nequit de ejus veritate certa haberi notitia — vel 2) quia corruptioni est obnoxia: ad hæc fere reducuntur adversariorum difficultates. Atqui ex neutro capite adstrui potest illa repugnantia. Ergo.

Prob. min. quoad 1^{am} partem. Obtineret enim hæc difficultas si ostenderetur nullum Deo præsto esse medium, quo possit authenticam et credibilem reddere revelationem a se alicui factam; et per hunc aliis manifestatam. Atqui hoc medium Deo deesse nunquam probarunt adversarii — imo multa esse hujusmodi media ostendetur, cum de revelationis notis sermo erit. Ergo. Sane si rex terrenus certa ac authentica signa missionis suo legato collatæ præbere potest; cur negabimus, supremum regem ac dominum idem præstare posse erga praeconem suum?

Prob. min. quod 2^{dam} partem. 1) Valeret enim hæc difficultas, si ostenderetur Deum non posse ullo modo hanc corruptionem impedire. Atqui id tum repugnat Dei omnipotentiae, tum destrueret omnem historicam fidem. Ergo.

2) Si ulla inesset vis huic difficultati, a fortiori dicenda esset impossibilis revelatio *immediata*; quam jam ostendimus possibilem. Revera, uti bene arguit Perrone (de Religione par. 1. prop. 2.): « Eodem modo ac homines cupiditatibus irretiti abusi sunt rationis lumine, quod omnibus affulget, atque in absurda non pauci lapsi sunt, sic etiam communi ejusmodi revelatione abutentur, eamque ad cohonestanda turpia quæque deducerent, quin nunquam argui possent falsitatis. Singuli enim a Deo ea se accepisse affirmarent, quæ non essent nisi propria mentis deliria, ac totidem essent religiones quot capita, prout evenisse in ea, quam ipsi vocant primitivam revelationem, experientia demonstrat. Quare et hoc habetur emolumentum ex mediata revelatione, quod scilicet unitas atque consensus, quæ sunt præcipuæ veræ religionis notæ, inde exsurgant, tum publica hominum societas atque professio, necnon publicum societatis istius et professionis vinculum. Alioquin, ne fraudi daretur locus, a singulis efflagitanda essent miracula et vaticinia, quod quam absurdum sit, nemo non videt. » Cf. tract. de *Virtutibus Infusis* (n. 975. seq.)

3) Hæc difficultas penitus evanescit in Ecclesia catholica, quæ agnoscit auctoritatem divinitus institutam, ad custodiendum infallibiliter revelationis depositum.

110. *Prob. 3^{ia} pars.* Si mysteriorum revelatio esset impossibilis, id esset vel — 1) quia nulla sunt mysteria — 2) vel quia etiamsi sint, nobis a Deo manifestari non possunt; ad hæc enim reducuntur omnia adversariorum effugia. Atqui neutrum dici potest. Ergo.

Prob. min. quoad 1^{am} partem. Nam — 1) intellectus majori vi ac perspicacitate præditus plura cognoscere potest quam alius intellectus inferioris ordinis et acuminis: id patet vel inter homines; nemo enim dicet rudes ea omnia intelligere, quæ sapiens attingit, aut æque perfecte rerum rationes introspicere. Atqui intellectus divinus perfectione sua infinite excedit quemlibet creatum intellectum. Ergo plura ac melius intelligit, quam quilibet intellectus creatus. Sunt ergo veritates intellectui divino notæ, quæ tamen effugiunt intellectum creatum: eas dicimus mysteria. « Duorum enim, inquit D. Thomas (c. g. 1. 1. c. 3.), quorum unus alio rem aliquam intellectu subtilius intuetur, ille cujus intelle-

ctus est elevatior, multa intelligit quæ alius omnino capere non potest; sicut patet in rustico, qui nullo modo philosophiæ subtiles considerationes capere potest. Intellectus autem angeli plus excedit intellectum humanum, quam intellectus optimi philosophi intellectum rudissimi idiotæ. . . . Multoque amplius intellectus divinus excedit angelicum, quam angelicus humanum. . . . Unde non omnia, quæ angelus naturali cognitione capere potest; nec ad omnia, quæ angelus naturali sua virtute intelligit, humana ratio sufficit capienda. »

2) Alterum argumentum ita proponit idem Angelicus Doctor (l. c.): « Quum principium totius scientiæ, quam de aliqua re ratio percipit, sit intellectus substantiæ ipsius, eo quod, secundum doctrinam Philosophi (Anal. post. 11, text. comm. 2.) demonstrationis principium est *quod quid est*; oportet quod secundum modum, quo substantia rei intelligitur, sit eorum modus quæ de re illa cognoscuntur. Unde si intellectus humanus alicujus rei substantiam comprehendit, puta lapidis vel trianguli, nullum intelligibilium illius rei facultatem humanæ rationis excedet. Quod quidem nobis circa Deum non accidit. Nam, ad substantiam ipsius capiendam, intellectus humanus non potest naturali virtute pertingere, quum intellectus nostri, secundum modum præsentis vitæ, cognitio a sensu incipiat. Et ideo ea quæ in sensu non cadunt non possunt humano intellectu capi, nisi quatenus ex sensibus eorum cognitio colligitur. Sensibilia autem ad hoc ducere intellectum nostrum non possunt, ut in eis divina substantia videatur *quid sit*, quum sint effectus causæ virtutem non æquant. Ducitur tamen ex sensibilibus intellectus noster in divinam cognitionem, ut cognoscat de Deo *quia est*, et alia hujusmodi, quæ oportet attribui primo principio. Sunt igitur quædam intelligibilium divinorum, quæ humanæ rationi sunt pervia; quædam vero, quæ omnino vim humanæ rationis excedunt. » Unde Lactantius (Inst. Divin. l. 3. c. 6.): « Neque te omnia scire putes, quod est Dei; neque omnia nescire, quod est pecudis. Est enim aliquid medium quod sit hominis. idest scientia cum ignorantia conjuncta et temperata ».

3) Quot sunt vel in rebus creatis, de quorum existentia dubitari non potest, occulta tamen manente intima eorum natura? Si

oculos conjiciamus in ea quæ nos circumstant, plane videmus phænomena ex. gr. electricitatis, magnotis, attractionis corporum, etc., de quibus experientia ipsa certos nos reddit: at nemo asseret intimam eorum naturam ac causam perfecte a nobis cognosci, etsi præclara ingenia longo sæculorum cursu, atque nostris præsertim temporibus, ipsis explicandis animum applicuerint. Si oculos ad nos convertimus, mysteria quædam in nobis ipsis invenimus: quæ enim ad triplicem vitam qua gaudemus pertinent, nemo hactenus perfecte cognovit quoad modum quo fiunt, etsi quisque certo percipiat quod fiant. Philosophorum confessiones hac de re passim leguntur; cf. si lubet, Hettinger (*Apologie du Christianisme*, t. 1. diss. 2. 10.). Porro si id contingit in rebus quæ sub sensus cadunt; a fortiori mysteria inveniemus in Deo, cujus essentiam non intuemur, et de cujus perfectionibus nonnisi analogicos conceptus habemus ex creaturis desumptos. « Rerum enim, inquit idem S. Doctor (l. c.), sensibilibus plurimas proprietates ignoramus, earumque proprietatum, quas sensu apprehendimus, rationem perfecte in pluribus invenire non possumus. Multo igitur amplius illius excellentissimæ substantiæ, transcendentis omnia intelligibilia humana ratio investigare non sufficit. »

Prob. min. quoad 2^{am} partem. Nam—1) Probavimus universim possibilitatem revelationis; ergo etiam veritates, quæ humanæ rationis vim exuperant, revelari possunt.

2) Revera ex eo revelatio mysteriorum præcipue impugnatur, quod ipsa, fatentibus christianis, comprehendere nequeant et supra rationem sint. Unde inferunt adversarii, etiamsi mysteria revelentur, a ratione humana nihil intelligi, adeoque ejusmodi revelationem omnino inutilem esse. Atqui hæc ratio nullius est momenti. Nam facta revelatione mysteriorum, ut diximus (n. 100. seq.) intelliguntur *quoad existentiam*, et licet impervia maneat *intima eorum natura*, ipsius tamen, revelatione supposita, aliquam analogicam ideam efformamus. Unde Conc. Vat. docet: « Ratio quidem, fide illustrata, cum sedulo, pie et sobrie quærit, aliquam, Deo dante, mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur, tum ex eorum, quæ naturaliter cognoscit, analogia, tum ex mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo ».

111. *Dices I.*: Veritates superintelligibiles videntur involvere contradictionem; si quid enim est *superintelligibile*, proportionem non habet cum intellectu; sed veritas dicitur per relationem ad intellectum. Unde cum omne ens sit verum, si veritates superintelligibiles (mysteria) non habent rationem veritatis, nihil revera sunt, seu non sunt; nam super intelligentiam nihil potest esse, nisi contradictio seu nihil; omne enim ens intelligi potest; ergo veritates superintelligibiles non existunt.

Resp. Veritates *præ omni intellectu* superintelligibiles involvunt quidem contradictionem; essent quippe veritates et non essent; essent, ut dicitur; non essent, quia quamcumque intelligentiam excedentes in nullo intellectu esse possent. At cum nos dicimus mysteria veritates superintelligibiles, loquimur de superintelligibili non *absolute*, sed *relative* ad intelligentias creatas, et secundum ordinem naturalem. Unde dicimus veritates illas cognosci ab intellectu divino, et per revelationem nobis quodammodo manifestari.

112. *Dices II.* Atqui nulla est veritas superintelligibilis *relative* ad intellectum humanum; ergo stat difficultas—*Prob. antec.* Intellectus humani objectum est ipsum ens; sed præter ens non est nisi *nihil*; ergo.

Resp. dist.: intellectus humani objectum est ens cognoscibile juxta modum et gradum intellectionis humanæ, *conc.*; cognoscibile juxta superiorem modum et gradum, *subd.*; si superius addatur adjumentum, *conc.*; secus *neg.* Ita ex. gr. Deum in præsentī statu naturaliter non cognoscimus, nisi ex creaturis; creaturæ autem nec repræsentant omnes divinas perfectiones, nec illæ, quas repræsentant, ea perfectione repræsentantur, qua sunt in Deo. Si ergo solis naturæ viribus relinquimur, plura sunt quæ de Deo cognoscere non possumus; nec eorum quæ de eo cognoscimus conceptum proprium, sed analogicum habemus. Ex alia parte, Dei potentia non coarctatur ordine creationis, ita ut nihil supra ipsum possit efficere; si quid autem supra illum ordinem efficiat, certe nequit ex eo colligi. Non videntibus ergo Deum intuitive, id nequit constare nisi per liberam Dei manifestationem, seu revelationem. Sed penitior hujus difficultatis solutio petitur ex iis quæ traduntur in metaphysica de modo nostræ cognitionis: cf. si

lubet quæ diximus in tract. de *Deo Creante*, agentes de objecto cognitionis angelicæ, et de possibilitate visionis intuitivæ.

113. *Dices III.*: quæ sunt supra rationem non sunt rationi conformia; sed quæ non sunt rationi conformia, sunt contra rationem, adeoque nihil: siquidem quæ repugnant non sunt. Ergo mysteria, quæ supra rationem esse dicuntur, revera non sunt.

Resp. dist. maj.: Quæ sunt supra rationem non sunt rationi conformia, idest non eruuntur ex principiis naturali lumine cognitis, *conc.*; idest ostenduntur contraria principii naturali lumine cognitis, *neg.* Demonstravimus in tract. de Virt. (nn. 1048-1050.) nullam esse pugnam inter rationem et fidem: quisque videt totam difficultatem in misera æquivocatione fundari (1).

(1) Baylius eandem objectionem proposuerat, dicens: « Les plus orthodoxes avouent, que nous ne connaissons pas la conformité de nos mystères aux principes de la philosophie. Il nous semble donc, qu'ils ne sont point conformes à notre raison. Or, ce qui nous paraît n'être point conforme à notre raison, nous paraît contraire à notre raison, de même que ce qui ne nous paraît pas conforme à la vérité; et ainsi pourquoi ne dirait-on pas également et que les mystères sont contre notre faible raison, et qu'ils sont au-dessus de notre faible raison? » Ei tamen respondit Leibnitz. (*Discours de la conformité de la foi avec la raison*, n. 63.): « Je reponds, ... que la raison ici est l'enchaînement des vérités, que nous connaissons par la lumière naturelle; et dans ce sens l'axiome reçu est vrai, sans aucune équivoque. Les mystères surpassent notre raison, car ils contiennent des vérités, qui ne sont pas comprises dans cet enchaînement: mais ils ne sont point contraires à notre raison et ne contredisent à aucune des vérités, où cet enchaînement peut nous mener. Pour ce qui est de la question, si nous connaissons la conformité de nos mystères avec notre raison, je reponds, qu'au moins nous ne connaissons jamais, qu'il y ait aucune difformité ni aucune opposition entre les mystères et la raison; et comme nous pouvons toujours lever la pretendue opposition, si l'on appelle cela concilier ou accorder la foi avec la raison on en connaît la conformité, il faut dire que nous pouvons connaître cette conformité et cet accord. Mais si la conformité consiste dans une explication rationnelle du comment, nous ne la saurions connaître. »

ARTICULUS SEXTUS

AN Divina Supernaturalis Revelatio sit Necessaria.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

114. Ecclesiae documenta, quae hac in re prae oculis habeamus oportet, haec praecipue sunt. Conc. Vatic. (Const. *Dei Filius*, cap. 2.) postquam veram revelationis ideam tradiderit, subdit: «Huic divinae revelationitribuendum quidem est, ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani conditione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint. Non hac tamen de causa revelatio absolute necessaria dicenda est, sed quia Deus ex infinita bonitate sua ordinavit hominem ad finem supernaturalem, ad participanda scilicet bona divina, quae humanae mentis intelligentiam omnino superant; siquidem oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum.» Et (can. 2. in eodem cap.): «Si quis dixerit, fieri non posse, aut non expedire, ut per revelationem divinam homo de Deo, cultuque ei exhibendo edoceatur; anathema sit.» His addi debet prop. 4. damnata in Syllabo: «Omnes religionis veritates ex nativa humanae rationis vi derivant; hinc ratio est princeps norma qua homo cognitionem omnium cujuscumque generis veritatum assequi possit ac debeat.»

115. Ut recte intelligatur catholica doctrina de necessitate revelationis, quam Conc. Vat. proposuit, recolamus imprimis objecta revelationis divinae ad duplicem ordinem pertinere. Alia enim «humanae rationi per se impervia non sunt»; alia vero «quae humanae mentis intelligentiam omnino superant.» Jamvero evidens est revelationem veritatum hujus alterius ordinis esse absolute necessariam, supposita humani generis elevatione ad ordinem ac finem supernaturalem: finis enim hujusmodi, eo ipso quod supernaturalis est, naturali rationis lumine nec inveniri nec explicari potest; pariterque media positivae institutionis et supernatu-

ralia (proportionata) ad illum finem assequendum naturale lumen rationis excedunt. Unde Conc. Vaticanum dixit: « revelatio *absolute* necessaria dicenda est... quia Deus ex infinita bonitate sua ordinavit hominem ad finem supernaturalem ». « Nullus, inquit D. Thomas (c. g. l. 1. c. 7.), desiderio et studio in aliquid tendit, nisi sit ei præcognitum. Quia ergo ad altius bonum, quam experiri in præsentī vita possit humana fragilitas, homines per divinam providentiam ordinantur... oportuit, mentem evocari in aliquid altius, quam ratio nostra in præsentī possit pertingere, ut sic disceret aliquid desiderare et studio tendere in aliquid, quod totum statum præsentis vitæ excedit. Et hoc præcipue christianæ religioni competit, etc. ». At quisque videt, hæc omnia non tam adstruere, quam supponere revelationis necessitatem, quam increduli impugnant: tota enim fundatur in elevatione hominis ad ordinem supernaturalem; atque illa elevatio non nisi ex revelatione innotescere potest.

116. Possumus quidem hic sistere, nec ulterius inquirere necessitatem revelationis. Cum enim christiana religio et œconomia tota quanta est uti omnino supernaturalis exhibeatur; demonstrata possibilitate revelationis atque ordinis supernaturalis, sufficeret ad demonstrationem veritatis christianæ religionis ostendere, eam reapse divinam originem habere; quod, ut videbimus, conficitur ex criteriis revelationis, seu motivis credibilitatis. Nihilominus ut funditus subruamus rationalistarum systema, veramque doctrinam integre evolvamus; consideranda est revelationis necessitas, quoad primi ordinis veritates.

117. Coarctatur igitur quæstio ad eas veritates, « ad quas naturalis ratio pertingere potest », et quæ proinde « humanæ rationi per se imperviæ non sunt ». Imo hic ipse « naturalium veritatum » ambitus restringendus est. Etenim—1) agitur de veritatibus per se non imperviis humanæ rationi, sed *pertinentibus ad religionem*, seu ad debitum cultum vero Deo exhibendum, et ad bene instituendam vitam in ordine ad ultimum finem. Si enim ageretur de toto complexu veritatum rationalium, sive illæ ad religionem pertineant sive non, nimis evidens est, sine charismate prorsus extraordinario eas cognosci non posse; neque ulla est necessitas cognoscendi omnes hujusmodi veritates, neque sola reve-

latione quæ pro omnibus facta est, cognoscuntur aut cognosci possunt—2) Neque hæc cognitio *complexus veritatum ad religionem spectantium* consideratur hic relate *ad omnes et singulos homines*: non posse enim omnes et singulos totum illum complexum solo rationis lumine assequi fere ita evidens est, sicut impotentia cognoscendi omnes simpliciter veritates naturales. Neque determinamus quot et quæ sint veritates, quas singuli homines possent ac deberent sine revelatione cognoscere, ita ut ceterarum ignorantia excusaretur in illis ex ignorantia invincibili; ipsa enim invincibilis ignorantia in maxima hominum parte circa veritates *per se* necessarias argumentum existeret necessitatis revelationis earumdem veritatum pro humano genere universo—3) Consideratur ergo necessitas revelationis veritatum ad religionem spectantium relate *ad humanum genus in communi spectatum*; et proprie quæritur, utrum hæc veritates ita ex intrinsecis ac objectivis principiis manifestæ censi debeant, ut humanum genus in communi non indigeat revelatione ad illas cognoscendas; an e contra revelatio ad id sit necessaria.

118. Distinguenda est *substantia* cognitionis prædictarum veritatum a *modo supernaturali* easdem cognoscendi. Porro evidens est revelationem, de qua agimus, in præsentī ordine providentiæ, esse *absolute* necessariam *ratione modi*, quo veritates illæ cognoscendæ sunt. Etenim cognoscendæ sunt quatenus referuntur ad ultimum finem, et modo illi proportionato; sed in præsentī providentiæ ordine finis est supernaturalis; ergo debent cognosci supernaturali modo. Atqui modus proprius supernaturalis cognitionis in via est fides; ergo veritates illæ ita cognosci debent ut fide divina credantur. Sed fides nititur revelatione, uti ostendimus in tract. *de Virtutibus Infusis* (disp. 2. art. 4.); ergo in præsentī ordine providentiæ, ipsæ veritates rationi non imperviæ ad religionem spectantes, *ratione modi* quo cognosci debent, absolute exigunt revelationem.

119. Quæstio igitur versatur unice circa *substantiam* cognitionis; ac proinde inquirimus «utrum in præsentī ordine revelatio veritatum naturalium ad religionem pertinentium ita necessaria sit humano generi in communi, ut sine revelatione cognosci non possint». Dicimus *in præsentī ordine*; haud enim inficiamur plura

alia adjutoria præsto esse divinæ omnipotentia ad subveniendum defectui nostræ naturæ; adeoque etiam supposita impotentia naturalis luminis, non necessario sequeretur necessitas hujus adjutorii, quod est revelatio. At cum Deus ex pluribus illis adjutoriis jam elegerit revelationem; hac electione supposita (in præsentī ordine) recte dicitur revelatio necessaria.

120. Jamvero hac in re aliqui peccant per defectum, alii per excessum, doctrina vero catholica mediam tenet viam. Etenim *Rationalistæ*, si qui possibilitatem revelationis videntur admittere, omnes absolute et simpliciter negant ejus necessitatem, statuantes tantam esse vim humanæ rationis sibi relictæ, ut ipsa sibi, in iis quæ ad religionem pertinent, sola sufficiat. « Est rationalismus, inquit Wegscheider (Instit. theol. § 7.), ea cogitandi lex seu regula, qua, cum in omnibus rebus, quæcumque nobis in vita universæque disciplinæ ambitu offeruntur, tum in rebus gravissimis, quæ ad religionem moresque pertinent examinandis judicandisque, rationis recte adhibitæ, ut summæ animi facultatis normam, strenue sequendam nobis esse censemus. » Et (proleg. c. 1.): « Ipsa, ait, humanæ mentis natura, et summi numinis idea recte efformanda omnem excludunt supernaturalis revelationis necessitatem. Quemadmodum enim omnia alia animantia iis viribus prædita sunt, quibus naturæ suæ fines attingere possunt, ita procul dubio homines ratione sibi concessa præstant reliquis animantibus, eisdemque facultas data est ea omnia intelligendi et observandi, quæ ad summos humani generis fines obtinendos, scilicet ad officia tuenda et ad religionem colendam spectant.... Quicumque autem, spreto hoc rationis humanæ principatu, revelationis, quæ modo supernaturali ad certos homines delata dicitur, eam esse auctoritatem statuit, ut ei sine ulla dubitatione cæco quodam instinctu aut sensu parendum sit [alibi probavimus assensum fidei non esse cæcum neque ex instinctu], is veram hominis naturam tollit atque evertit. »

121. Alii e contra, qui *Traditionalistæ* audiunt, existimarunt revelationem veritatum naturalium ad religionem pertinentium esse *absolute* necessariam; seu absque revelatione, hominem laborare impotentia *physica* cognoscendi veritates illas, aut ullam

moralem notionem claram et certam acquirendi (1). Refutatio philosophica hujus erroris tradi solet in Metaphysica, et legi potest præsertim apud Liberatore (*Della Conoscenza intellettuale*, V. 1.); nobis hæc adnotare sufficiat:—1) Concilium Vaticanum docet « Deum rerum omnium principium et finem, *naturali humanæ rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse* »: at si homo laboraret illa impotentia physica, vere *non posset* cognoscere Deum; quemadmodum si revelatio esset absolute necessaria ad cognoscendum Deum, *non posset cognosci e rebus creatis naturali lumine* contra illud (Rom. I. 20.) « Invisibilia ipsius per ea quæ facta sunt etc., quod citat ipsum Concilium—2) Ipsum Conc. docet expedire quidem revelationem veritatum, quæ humanæ rationi non sunt per se imperviæ; sed immediate subdit: « Non hac tamen de causa revelatio absolute necessaria dicenda est, sed quia Deus ex infinita bonitate sua ordinavit hominem ad finem supernaturalem »: quod certe conciliari nequit cum *physica* impotentia cognoscendi illas absque revelatione—3) Ceteris omissis, facultas naturalis quæ non posset evolvi absque adjumento supernaturali importaret confusionem ac importaret destructionem utriusque ordinis: facultas enim illa *exigeret* illud adjumentum: adjumentum autem cujus est *exigentia* in natura est illi debitum, seu naturale, non vero indebitum seu supernaturale.

122. In doctrina catholica igitur revelatio veritatum rationalium ad religionem pertinentium etsi non est *absolute* necessaria, est tamen *moraliter* necessaria. Antequam hujusmodi necessitas

(1) Bonnetty ex. gr. scripserat (*Annales de philos. chret.* 4. Ser. vol. 5): « quand nous avons dit que la philosophie ne doit pas rechercher la vérité; par le mot vérité nous avons entendu seulement les vérités de dogme et de morale nécessaires à croire et à pratiquer, enseignées en philosophie, c'est-à-dire les vérités suivantes: Dieu et ses attributs, l'homme, son origine, sa fin, ses devoirs, les règles de la société civile etc. etc. » Et D. Bontain, antequam se submitteret, scripsit ad Episcopum Argentoratensem (1837.): « Quid assertio, hominem solis argumentis rationis posse demonstrare existentiam Dei ejusque infinitas perfectiones, aliud sibi vult, nisi hominem posse ex propriis viribus ad Deum ascendere, et Deum sine Deo cognoscere? ». Quæ respondent illi veluti axiomati a Lamennais invento: « toute certitude repose sur la foi ». Cf. propp. quas emendandas judicavit S. Congregatio Indicia (1843. 1844.): quod etiam mandatum confirmatum fuit (1864. 1866.) a SS. Congr. S. Officii et Indicia.

adstruatur, paucis declarari indiget. Itaque necessitas revelationis non potest concipi, nisi supponatur in natura aliqua impotentia ad cognoscendas veritates, de quibus agitur: pro diversa ergo impotentiae indole, diversa etiam erit necessitas. Jamvero duplex impotentia distingui hic debet, *physica* et *moralis*. Impotentia physica proprie consistit in physico defectu proportionis inter facultatem et actum, hic inter humanum intellectum et cognitionem veritatum ad religionem pertinentium. Defectus autem ille potest ex duplici capite oriri, nempe—1) ex defectu intrinsecæ vis ad aliquem actum ponendum necessariæ: ita ex. gr. sensus nequit universales conceptus habere, visus nequit percipere sonos, etc.—2) ex defectu alicujus extrinsecæ conditionis, juxta physicas naturæ leges necessariæ, ut facultas possit suas vires exerere, seu in actum prodire: ita ex. gr. in præsentī statu unionis anime cum corpore, necessaria est debita dispositio sensuum ut intellectus possit actum intelligendi exercere; debita distantia vel lux est necessaria conditio, ut visus possit aliquod objectum attingere. Defectus tamen conditionis physice necessariæ quandoque talis est, ut possit removeri; et tunc erit impotentia physica temporaria seu *per accidens*. *Physicæ* impotentiae respondet *physica* necessitas, in hypothesi quod actus sit ponendus.

123. Impotentia vero moralis habetur, cum facultas, physice capax alicujus actus, illum non exerit ob impedimentum quod juxta mores hominum illius exercitium præpedire solet. Hinc impotentia moralis supponit potentiam physicam, et unice fundatur in difficultatibus ordinis moralis, quæ illius exercitium impedirent. Hæc vero difficultates possunt exurgere ex parte subjecti cognoscentis, ex parte objecti cognoscendi, vel ex utraque parte: quænam autem sint obstacula, quæ humanam rationem impediunt, quominus absque revelatione cognoscere possit complexum veritatum ad religionem pertinentium, patebit ex demonstratione thesīs statuendæ. Ipsa denique natura et fundamentum hujus moralis impotentiae efficit, ut gradus admittat; et sic sit major vel minor pro majori vel minori impedimentorum numero et efficacia—Cf. quæ diximus in tract. *de Gratia* (n. 353-55.; 378-381.).

124. Morali impotentiae respondet moralis necessitas, in hypothesi quod actus sit ponendus. Quando enim obstacula tam ma-

gna sunt, ut præpediant facultatem ab aliquo actu, ad quem est physice potens, necessarium est illi facultati extrinsecum quoddam adjumentum, ut possit obstacula superare atque in actum prodire. Quemadmodum autem dantur gradus in morali impotentia, ita etiam est diversitas graduum in morali necessitate.

125. His igitur præstitutis—

these things therefore being at fo H

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. VI. *Tantum abest ut omnes religionis veritates ex naturalia humanæ rationis vi derivent, ut, vel si agatur de veritatibus ad naturalem religionem pertinentibus, ea sit moraliter impotens ad eas assequendas: in præsentem enim humani generis conditione, nequeunt illæ ab omnibus expedite, firma certitudine, et nullo admixto errore, absque revelatione cognosci.*

126. *Prob. I.* argumento D. Thomæ (c. g. l. 1. c. 4.), qui simul ostendit causas moralis impotentiae, de qua agimus. «Hoc autem (revelationem esse necessariam), inquit, de illa (veritate) primo ostendendum est, quæ inquisitioni rationis pervia esse potest; ne forte alicui videatur, ex quo ratione haberi potest, frustra id supernaturali inspiratione credendum traditum esse.

«Sequerentur tamen tria inconvenientia, si hujus veritas solummodo rationi inquirenda relinqueretur.

«Unum est, quod paucis hominibus Dei cognitio inesset. A fructu enim studiosæ inquisitionis, qui est veritatis inventio, plurimi impediuntur tribus de causis.

«Quidam siquidem impediuntur, propter complexionis indispositionem, ex qua multi naturaliter sunt indispositi ad sciendum. Unde nullo studio ad hoc pertingere possent ut summum gradum humanæ cognitionis attingerent, qui in cognoscendo Deum consistit.

«Quidam vero impediuntur necessitate rei familiaris. Oportet enim esse, inter homines, aliquos qui temporalibus administrandis insistant, qui tantum tempus in otio contemplativæ inquisi-

tionis non possent expendere, ut ad summum fastigium humanæ inquisitionis pertingerent, scilicet Dei cognitionem.

« Quidam autem impediuntur pigritia. Ad cognitionem enim eorum quæ de Deo ratio investigare potest, multa præcognoscere oportet, quum fere totius philosophiæ consideratio ad Dei cognitionem ordinetur. Propter quod metaphysica, quæ circa divina versatur, inter philosophiæ partes ultima remanet addiscenda.

« Sic ergo nonnisi cum magno labore studii ad prædictæ veritatis inquisitionem perveniri potest; quem quidem laborem pauci subire volunt pro amore scientiæ, cujus tamen mentibus hominum naturalem Deus inseruit appetitum.

« Secundum inconueniens est, quod illi qui ad prædictæ veritatis cognitionem vel inventionem pervenirent, vix post longum tempus pertingerent, tum propter huiusmodi veritatis profunditatem, ad quam capiendam per viam rationis nonnisi post longum exercitium intellectus humanus idoneus invenitur; tum etiam propter multa quæ præexiguntur, ut dictum est; tum propter hoc quod, tempore juventutis, dum diversis motibus passionum anima fluctuat, non est apta ad tam altæ veritatis cognitionem, sed in quiescendo fit prudens et sciens, ut dicitur in septimo *Physicorum* (text. comm. 20.). Remaneret igitur humanum genus, si sola rationis via ad Deum cognoscendum pateret, in maximis ignorantiae tenebris; quum Dei cognitio, quæ homines maxime perfectos et bonos facit, nonnisi quibusdam paucis, et his paucis etiam post temporis longitudinem, proveniret.

« Tertium inconueniens est, quod investigationi rationis humanæ plerumque falsitas admiscetur propter debilitatem intellectus nostri in iudicando, et phantasmatum permixtionem. Et ideo apud multos in dubitatione remanerent ea, quæ sunt verissime etiam demonstrata, dum vim demonstrationis ignorant, et præcipue quum videant a diversis, qui sapientes dicuntur, diversa doceri. Inter multa etiam vera, quæ demonstrantur, immiscetur aliquando aliquid falsum, quod non demonstratur, sed aliqua probabili vel sophistica ratione asseritur, quæ interdum demonstratio reputatur. Et ideo oportuit, per viam fidei, fixa certitudine, ipsam veritatem de rebus divinis hominibus exhiberi.

« Salubriter ergo divina providit clementia, ut ea etiam quæ

ratio investigare potest, fide tenenda præciperet; ut sic omnes de facili possent divinæ cognitionis participes esse et absque dubitatione et errore. »

127. Hinc etiam Tullius deplorans hanc inveniendæ veritatis difficultatem, præsertim ex educatione perversa et ex præjudiciis, scribit (quæst. Tuscul. 1. 3. c. 1.): « Nunc natura parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibusque depravatis sic restinguimus, ut nunquam naturæ lumen appareat... simul atque editi in lucem et suscepti sumus, in omni continuo pravitate et in summa opinionum perversitate versamur, ut pene cum lacte nutricis errorem sxisse videamur. Quum vero parentibus redditi, deinde magistris traditi sumus, tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas et opinioni confirmatæ natura ipsa cedat.... Quum vero accedit eodem, quasi maximus quidam magister, populus atque omnis undique ad vitia consentiens multitudo, tum plane inficimur opinionum pravitate, a naturaque desciscimus. »

128. II. Factum est publicum, universale et constans, nullum populum, sive barbarum sive excultum, quamdiu revelatione destitutus fuit, sive quod ab illa caruerit, sive quod illam abjecerit aut corruperit, cultum qui Deo dignus esset, eidem exhibuisse atque turpissimos errores contra sanæ ethices principia devitasse. Atqui id arguit moralem humanæ rationis impotentiam assequendi complexum veritatum ad legem et religionem pertinentium, absque revelatione: siquidem hujus facti constantis et universalis nulla alia constans et universalis causa assignari potest. Ergo.

Major hujus argumenti pluribus posset illustrari: pauca seligemus. Atque — 1) Eminent certe inter gentes Græci et Romani, qui, licet in aliis scientiis, disciplinis et artibus floruerint, et in his ad plusquam mediocrem culturae gradum pervenerint, circa religionem tamen in maximis tenebris et erroribus versabantur. *Symbolum* ipsorum non *unum* Deum, Deos proponebat Deasque, hisque non solum origo, dependentia, aliaque attributa humana, sed turpissima quoque crimina adscribebantur. Quid de cultu hujusmodi Diis exhibendo docere potuerunt? Eo vel magis quod circa Dei providentiam errantes, Fatalismo sæpe addicti,

donum quod maximum est sibi adscribebant, adeoque divinæ remunerationis ideam deturpabant vel etiam penitus auferebant. Ea quæ profert Cotta apud Tullium (de Nat. Deor. l. 3. c. 36.): « Hoc quidem omnes mortales sic habent, externas commoditates, vinea, segetes, oliveta, ubertatem frugum et fructuum, omnem denique commoditatem prosperitatemque vitæ a Diis se habere. Virtutem autem nemo unquam acceptam Deo retulit. Nimirum recte: propter virtutem enim jure laudamur et in virtute recte gloriamur: quod non contingeret, si id donum a Deo non a nobis haberemus... Nam quis, quod bonus vir esset, gratias Diis egit unquam? » Quibus consonat Ovidius (ex Ponto, l. 2. ep. 1):

« Di tibi dent annos; a te nam cetera sumes;
Sint modo virtuti tempora longa tuæ. »

Et Horatius (l. 1. Epist. 18. ad Lollium):

« Sed satis est orare Jovem, qui donat et aufert;
Det vitam, det opes: æquum mi animum ipse parabo. »

Hinc S. Augustinus licet celebret quasdam naturales Romanorum virtutes relate ad alias gentes, hæc tamen (de Civ. Dei, l. 5. c. 12.), scribit: « Veteres igitur primi Romani, . . . quamvis ut aliæ gentes, excepta una populi Judæorum, deos falsos colerent, et non Deo victimas sed dæmoniis immolarent, tamen laudis avidi, pecuniæ liberales erant: gloriam ingentem, divitias honestas volebant; hanc ardentissime dilexerunt, propter hanc vivere voluerunt, pro hac et mori non dubitaverunt; ceteras cupiditates hujus unius ingenti cupiditate presserunt. »

2) Sane præcipui inter philosophos, Socrates, Plato, Cicero, quibus nihil sublimius novit ethnica antiquitas, qui privatim irridebant deos, colebant publice; docebantque uno ore, in iis quæ de religione patria consuetudine constituta sunt, nihil esse immutandum, neminemque sanæ mentis id unquam suscepturum. Socrates probabat illud oraculi Delphici responsum, *Deos ex instituto civitatis colendos esse*; et morti proximus rogavit familiares suos, ut Esculapio gallum quem voverat pro se sacrarent. Consentit Cicero qui scribit (lib. 2. de Leg.): « A patribus ac-

ceptos Deos placuit coli.... illud ex institutis pontificum et aruspicum non mutandum est, quibus hostiis immolandum cuique Deo.» Seneca, apud S. Aug. (de Civ. Dei, lib. 6. c. 10.) ait: «Omnes istam ignobilem deorum turbam, quam longa superstitio congegessit, sic adorabimus, ut meminerimus cultum istum magis ad morem quam ad rem pertinere.» Et (l. 3. c. 12.): «Hi omnes... et ipse Plato diis plurimis esse sacra facienda putaverunt.» Ad quem locum ita Vives: «In Timæo deos numerat Saturnum, Opem, Junonem, reliquosque inter se fratres, agnatosque. In lib. de Repub. et de Legibus, diis, dæmonibusque, et heroibus sacra, et cæremonias fieri jubet. In octavo vero de Legib. et duodecimo illos nominat, quibus civitatis status, et felicitas votis, comprecationibusque commendanda est.» Novimus idololatricam, uno fere excepto, fuisse omnibus populis communem. Hinc Horatius (l. 1. Sat. 8.) canebat:

«Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum;
Cum faber, incertus scamnum faceretne Priapum,
Maluit esse deum. Deus inde ego.»

Et Juvenalis (Sat. 15.):

«O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis
Numina!»

3) Si agatur *de animi immortalitate*. Cicero (Tusc. l. 1.), ait: «Ea quæ vis ut potero explicabo; nec tamen quasi Pythius Apollo, certa ut sint et fixa quæ dixero; sed ut homunculus unus e multis, probabilis conjectura sequens: ultra enim quo progrediar, quam ut verisimile videam, non habeo.» Ibidem scribit: «Nescio quomodo dum lego (ea quibus conficitur immortalitas animi) assentior; cum posui librum et mecum ipse de immortalitate animorum cœpi cogitare, assensio omnis illa elabitur.» Credebam facile, ait Seneca, opinionibus magnorum virorum, rem gratissimam promittentium magis, quam probantium.» Ipse Socrates, qui in morali philosophia totam ætatem consumpserat, in ultimo quem habuit ad amicos sermone dubitanter de vita futura locutus est, quod Tertulliano occasionem præbuit hæc scribendi: «Adeo omnis illa tunc sapientia Socratis de industria venerat consultæ æquanimittatis, non de fiducia compertæ veritatis.»

Jam vero, confitente ipso Cicerone, « nisi hæc pro certis habeantur, necesse est homines in maximarum rerum ignorance versari, quibus sublati (vel in dubium vocatis) nulla potest esse pietas, nulla sanctitas, nulla religio; et perturbatio vitæ sequitur, magnaque confusio; fides etiam et societas humani generis et una excellentissima virtus justitia tollitur. »

4) Ita errantes circa primarias naturalis religionis veritates, quid docere poterant quoad mores? Plato uxorum communitatem commendabat; concubitus vagos seu fornicationem permittebat; infantium expositionem tam crudelem et a naturali parentum amore tam abhorrentem, non modo non improbavit, sed commendavit quidem, ubi non essent bene conformati: denique in festis Bacchi ebrietatem non damnat. Aristoteles tam obscure de Deo scripsit, ut atheus a multis habitus sit; quam ineptis argumentis confirmare contendit novam suam opinionem de mundi æternitate! partuum abactiones non reprobat, neque in infantes crudelitatem; turpes et lascivas deorum imagines excusat aut etiam approbat. Stoici maxime erant in scriptis obscæni: ipsis Deus igneus erat; plerique fatalem rerum concatenationem defendebant, fornicationem probabant universi; incestum etiam a natura maxime abhorrentem patris et filiæ, matris et filii concubitus non horrebant: quam absurda sunt eorum dogmata! —

5) Quod si variæ ad religionem spectantes veritates philosophis tum antiquis tum recentioribus perspectæ fuere, animadvertendum est imprimis cum plurium errorum admixtione eas docuisse, nec plenam de iis certitudinem assecutos esse, eam nempe quæ inducit persuasionem necessariam ad vitam moraliter instituendam. Nemo præterea ignorat, revelationem factam fuisse ab initio primo homini et Patriarchis; quædam ejus semina, ut omnes eruditi concedunt, apud gentes etiam penetrasse; quod a fortiori verum est de revelatione christiana. Hinc merito Locke (Reasonableness of Christianity, chap. 14.), scripsit: « Qui nunc longa itinera conficit, vim suam commendat, qua tam brevi temporis spatio viam tantam est metitus; causam tantæ celeritatis corporis sui robori adscribit: nec considerat quantum debeat iis qui ne mora deciderunt, exsiccarunt paludes, constituerunt pontes, viam straverunt, quæ si facta non fuissent, jamdiu itinere defatigatus

nonnisi paululum processisset. Multa sunt, quæ ab infantia usque didicimus, ita ut cum jam eorum notiones insitæ nobis sint, et quasi congenitæ nobiscum sub Evangelio, nos eas ut veritates, quæ impugnari nequeant, ducamus faciles, quæ detegantur, faciles, quæ evidentissime probentur, non advertentes, nos de iis dubitatu-
ros, aut ignoratu-
ros fuisse diu, nisi revelatio ea nobis patefecisset. Atque ita valde revelationi adstringimur etiam insciantes. »

6) Ast etiam post revelationem christianam, qui illam deseruerunt, ethnicorum philosophorum absurditates iterum in lucem protulerunt. Materialismum, observat Knoll (Theol. gener. p. 1. §. 58. c. 2.), cui ansam præbuit theoria Jo. Lockii, qui omnes ideas a sensibus repetiit, in tota sua enormitate excoxit Auctor impii libri *de systemate naturæ*, quem nonnulli secuti sunt, spiritualitatem, et immortalitatem animæ negantes. Pyrrhonicorum *Scepticismum* renovarunt *Dav. Hume* ac *Baylius*, Pantheismi restaurator *Ben. Spinoza* fuit. Kant statuta autonomia rationis practicæ, Deum tantum ut Remuneratorem, non autem ut supremum Legislatorem admittit, et officia erga ipsum immediata penitus negat, hac ipsa paradoxa assertionem rectam Religionis ideam subvertit. Qui ex Philosophia critica prodierunt, Fichte, Schelling, Hegel, etc. sic de Deo locuti sunt, ut non theismum, sed *autotheismum*, *pantheismum* vel *atheismum* propugnare videantur. Talia præterea placita proponunt, quæ sunt omnibus revelatæ Religionis mysteriis incomprehensibilia, utpote quæ rationem non solum superant, sed illi aperte contradicant: sic e. g. Fichte statuit ∞ Ego, quod se ponit, et non ponit, simul finitum, et infinitum, absolutum et relativum, dependens et independens est, et perveniendo ad punctum incognitum X sui compos fit etc. Schelling naturam temporali subjectam æternam ponit, et ex illius obscuro abisso Dei originem seu evolutionem conspicit et declarat!! — Hegel principio contradictionis rejecto in sua Logica futili sophismate aliud principium probare tentat, nempe: esse est non esse, et non esse est esse! Hoc argumentum erudite evolvit, inter alios, Valsecchi (*Dei Fondamenti della Religione*, l. 2. c. 1-5.).

7) Hinc est quod ipsi philosophi ethnici asseruerunt impoten-

tiam rationis ad certo cognoscendas veritates, quæ Dei cultum rectamque morum institutionem respiciunt. Eorum testimonia jam collegerat Lactantius; sed videri possunt apud Bergier (*Diction. Theol. V. Révélation*).

129. Quare, cum rejecta revelatione, vel præcipuæ naturalis legis et religionis veritates obscurentur aut amittantur; merito docuit S. P. Pius IX. (n. 34.), non modo amota qualibet religione, sed etiam repudiata ista sola divinæ revelationis doctrina, ea mala sequi pro Societate, quæ (nn. 36. seqq.) demonstravimus.

130. *Dices I.*: Asserta necessitas revelationis non videtur cohære-
re cum conceptu divinæ justitiæ ac providentiæ. Cur enim reliquis-
set Deus per tot sæcula homines destitutos eo medio, quod necessa-
rium dicitur ad Dei cultum atque rectam vitæ institutionem?

Respondetur: Qui hæc objiciunt videntur supponere, in doctri-
na catholica revelationem incœpisse, cum Verbum Dei caro fa-
ctum mundo apparuit. At contra res se habet; omnia enim mo-
numenta testantur, Deum ipso rerum initio se hominibus manife-
stasse revelando veritates religiosas. Benigne etiam providit Deus,
ut hæc primitiva revelatio, renovata in Patriarchis, conservaretur
ac per successivas generationes transmitteretur. « Cessent igitur,
inquit S. Leo (Serm. 3. de Nativ. c. 4.), illorum quærelæ, qui
impio murmure divinis dispensationibus obloquentes, de dominicæ
nativitatis tarditate caussantur, tamquam præteritis temporibus
non sit impensum quod in ultima mundi ætate sit gestum. Verbi
enim Incarnatio hoc contulit faciendum quod factum; et sacra-
mentum salutis humanæ nulla unquam antiquitate cessavit. Quod
prædicaverunt Apostoli, hoc annuntiaverunt prophetæ; nec sero
est impletum quod semper est creditum... Non itaque sero con-
silio Deus rebus humanis, nec sera miseratione consuluit, sed a
constitutione mundi unam eandemque omnibus causam salutis
instituit ». Quod autem homines culpa sua pretiosum hoc veri-
tatis depositum amiserint aut deturpaverint, id ipsis et non di-
vinæ providentiæ vitio verti debet: quemadmodum si princeps
pauperibus distribueret media, quibus possint sibi necessaria com-
parare, filiis ac nepotibus transmittenda; non principi, sed patri-
bus tribuendum esset, si accepta media respuentes se suosque fi-
lios in egestatem conjicerent.

Neque hic sistit divinæ providentiæ œconomia (cf. *de Gratia* n. 838. seqq.). Si qui enim inter homines absque sua culpa revelatam doctrinam ignorarent, legem tamen naturalem, medicinali gratiæ cooperantes, servarent; Deus ipsis non denegaret auxilia necessaria ut possint ad fidem pervenire. « Si aliquis, inquit D. Thomas (de Ver. q. 4. a. 11. ad 1.), nutritus in silvis, vel inter bruta animalia, ductum rationis naturalis sequeretur in appetitu boni et fuga mali, certissime est credendum, quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea, quæ sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret. » — Sed huic difficultati plene satisfacimus in tract. *de Gratia* (n. 848. seqq.).

131. *Dices II.*: Si homo non posset absque revelatione cognoscere veritates ad naturalem legem et religionem pertinentes, debita homini esset revelatio. Sed quod debitum est humanæ naturæ, dici nequit supernaturale (n. 104.). Ergo.

Resp. dist. maj.: si homo non posset potentia *physica, conc.*; potentia morali, *subd.*, si aliud esset medium naturæ proportionatum, *neg.*; si deesset tale medium, *trans.* Ut intelligatur hæc solutio, breviter adnotemus — 1) Revelationem non esse unicum medium, quo Deus *possit* subvenire morali impotentiae cognoscendi veritates naturalis religionis; sed præsto ei esse alia media, tum interna tum externa, quæ in ipso ordine naturalis providentiæ continentur — 2) Unde revelatio non esset moraliter necessaria loquendo *simpliciter*, sed tantum *disjunctive*, ut diximus, nisi videlicet Deus alia providentia consuleret morali possibilitati ad hanc cognitionem necessariam acquirendam. Cum autem Deus in præsentī providentiæ ordine non aliis præsidiis, sed revelatione uti velit; nunc est necessaria revelatio — 3) Attamen non inde sequitur revelationem nunc non esse donum indebitum; nam non modo ea nunc dirigitur ad ordinem et finem supernaturalem (n. 127.), sed etiam in se inspecta est modus cognoscendi veritatem excedens exigentiam naturæ (n. 104.), adeoque ei indebitus — 4) Quærenti autem, utrum in alio providentiæ ordine possibili (puta in statu puræ naturæ) subvenisset Deus aliis præsidiis naturalibus morali nostræ impotentiae; respondetur id quidem valde *conveniens* fuisse providentiæ Dei boni et sapientis, ut

omnes fatentur; sed non certo omnibus constare eum *debuisse*. Potest enim Dens, aiunt, creare et relinquere naturam finitam cum defectibus, qui naturaliter eam consequuntur: moralis autem impotentia de qua agimus, uti patet ex datis probationibus, naturaliter consequitur ipsam humanam naturam. Attamen communior sententia affirmat, quod in statu puræ naturæ, si extitisset, non defuissent alia naturalis ordinis media ad moralem hominis impotentiam sublevandam.—Cf. quæ fusius de hac re disseruimus in tract. *de Gratia Christi* (n. 396–403.).

ARTICULUS SEPTIMUS

An omnis religiosæ veritatis cognitio jugi rationis progressui, exclusa revelatione, attribui possit.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

132. Ecclesiæ documenta, quæ huc faciunt, ad hæc præcipue revocantur:—1) S. P. Pius IX. (Encyclica *Qui pluribus*, 9 Nov. 1846.) ait: « Neque minori certe fallacia, Venerabiles Fratres, isti divinæ revelationis inimici humanum progressum summis laudibus efferentes, in catholicam religionem temerario plane, ac sacrilego ausu illum inducere vellent, perinde ac si ipsa religio non Dei, sed hominum opus esset, aut philosophicum aliquod inventum, quod humanis modis perfici queat. In istos tam misere delirantes percommode quidem cadit, quod Tertullianus sui temporis philosophis merito exprobrabat, 'qui Stoicum, et Platonium, et Dialecticum Christianismum protulerunt.' » — 2) Hinc prop. 5. damnata in Syllabo: « Divina revelatio est imperfecta, et ideo subjecta continuo et indefinito progressui, qui humanæ rationis progressionis respondeat » — 3) Conc. autem Vaticanum (Const. *Dei Filius*, cap. 4.) ait: « Neque enim fidei doctrina, quam Deus revelavit, velut philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis perficienda, sed tanquam divinum deposi-

tum Christi Sponsæ tradita, fideliter custodienda et infallibiliter declaranda. Hinc sacrorum quoque dogmatum is sensus perpetuo est retinendus quem semel declaravit Sancta Mater Ecclesia, nec unquam ab eo sensu, altioris intelligentiæ specie et nomine, recedendum — 4) Et (can. 3. in cap. 2.): « Si quis dixerit, hominem ad cognitionem et perfectionem, quæ naturalem superet, divinitus evahi non posse, sed ex ipso ad omnis tandem veri et boni possessionem *jugi profectu* pertingere posse et debere; anathema sit. »

133. Ut bene intelligatur status quæstionis, duplex error hic distinguere debet. Unus eorum, qui nomine saltem revelatione admissa eamita rationi subjiciunt, ut illi debeat accommodari. Cum autem, inquiunt, humana ratio legi continui progressus substat; juxta varias ætates diversimode intelligit et explicat revelatas veritates: ac proinde scientia progrediente, ab earum veritatum sensu olim recepto recedendum est. Contra hunc errorem nihil in præsentī quæstione directe disputamus; tum quia supponit revelationem, cujus existentia hic nondum probata est; tum quia satis illum refutavimus in tract. *de Virtutibus Infusis* ubi etiam verum in fide progressum demonstravimus (n. 583. seqq.). Alter vero est error eorum, qui ideo humanæ rationis progressum inducunt, ut excludant necessitatem revelationis, quam thes. præc. adstruximus: si qua enim, ajunt, præstantia apparet in religione christiana præ præcedentibus religionibus, ea non revelationi, sed rationis progressui est tribuenda; aut si qua fuit aut adhuc est ignorantia quoad religionem, ea non necessario per revelationem, sed per jugem ipsius rationis progressum dispelli debet. Hunc errorem hic refutandum suscipimus, ea etiam mente ut revelationis necessitas melius confirmetur.

134. Juverit tamen quædam præstituerē, ut clare procedat disceptatio. Ac imprimis, vox *progressus* a verbo *gradior* et præpositione *præ* derivata, proprie significat gressum seu motum ad anteriorem partem; unde dixit Tullius (de offic. l. 1.): « earumque *progressus* et quasi *anteceSSIONES* non ignorat ». Ille ergo *progreditur*, qui ultra procedit; sicut *regredi* dicitur qui *retrosum* graditur. Translate vero *progressus* accipitur pro fructu, quem rei alicui operam dantes facimus: « Philosophiæ, inquit Ci-

cero (Tusc. 4.), ipsius principes numquam in suis studiis tantos *progressus* sine flagranti cupiditate facere potuissent »: hinc etiam communiter *progredi* aliquis dicitur in literis, scientiis, virtute, pietate etc. cum in illis fructum facit seu proficit. Ex qua vocis *progressus* significatione quisque colligit—1) *progressum* importare quidem motum seu mutationem; sed non omnem mutationem esse *progressum*: dari enim potest motus qui non sit ad *anterior* rem partem, quo *ultra* non procedimus, qui non sit mutatio in *melius*—2) In omni *progressu* aliquid supponi quod immutatum permanet; non enim diceretur aliquis progredi, seu moveri ad anteriorem partem, seu mutari in melius; nisi idem esset ille qui prius erat retro, nunc ante; qui nunc melius se habet quam antea. Quod quidem proprium est cujuscumque *mutationis* proprie dictæ. « De ratione mutationis est, inquit D. Thomas (1. p. q. 45. a. 2. ad 2.), quod aliquid idem se habeat aliter nunc et prius. Nam quandoque quidem est idem ens actu aliter se habens nunc et prius, sicut in motibus secundum quantitatem et qualitatem; quandoque vero est idem ens in potentia tantum, sicut in mutatione secundum substantiam, cujus subjectum est materia. » Et (c. g. 1. 2. c. 12.), ait: « In omni mutatione vel motu oportet esse aliquid aliter se habens nunc, quam prius; hoc enim ipsum nomen mutationis ostendit. »

135. Hinc S. Augustinus, qui sæpe docet res omnes creatas mutationi subiacere; docet simul aliquid in eis esse quod semper idem permanet. Ita ex. gr. (in Ps. 121. n. 6.), scribit: « Quod corpus habet, non est idipsum: quia non in se stat. Mutatur per ætates, mutatur per mutationes locorum ac temporum, mutatur per morbos et defectus carnales, non ergo in se stat. Corpora cælestia non in se stant, habent quasdam mutationes suas, etsi occultas: certe de locis in loca mutantur, ascendunt ab Oriente, in Occidentem, et rursum circumeunt ad Orientem: non ergo stant, nec sunt idipsum. Anima humana nec ipsa stat. Quantis enim mutationibus et cogitationibus variatur, quantis voluptatibus immutatur, quantis cupiditatibus diverberatur atque discinditur? Mens ipsa hominis quæ dicitur rationalis, mutabilis est, nec est idipsum. Modo vult, modo non vult, modo scit, modo nescit; modo meminit, modo obliviscitur: ergo idipsum non habet

ex se. » Hæc quidem *directe* de omnium rerum mutatione, quæ simul *indirecte*, uti legenti patet, aliquid immutatum permanere ostendunt. Sed hoc alterum etiam *directe* non semel docet. Ita (Soliloq. I. 2. c. 12. n. 22.), ait: « Si quidem hujus corporis color potest vel valetudinis ratione vel ætate immutari, cum ipsum corpus nondum interierit. Et hoc non peræque in omnibus valet, sed in iis in quibus non ut sint ipsa subjecta, ea quæ in subjectis sunt, coexistunt. Non enim ut sit iste paries, paries hoc colore fit, quem in eo videmus; cum etiam, si quo casu nigrescat aut albescat, vel aliquem alium immutet colorem, nihilominus maneat paries ac dicatur. » Et generatim (de divers. quæst. 83. q. 46.): « Sunt namque ideæ principales formæ quædam, vel rationes rerum stabiles atque incommutabiles, quæ ipsæ formatæ non sunt, ac per hoc æternæ, ac semper eodem modo se habentes quæ in divina intelligentia continentur: divinis autem ideis rerum essentiæ assimilantur ac respondent.

136. His de voce ac natura *progressus* delibatis, concedendum sane est, humanam rationem esse perfectibilem; adeoque progredi posse. Nam—1) præscindendo etiam a revelatione, qua veritates ediscere potest, in iis ipsis quæ naturalibus mediis humana ratio investigatur, progreditur imprimis veluti negative; repudiando nempe errores qui veritatibus antea cognitis admiscebantur—2) Imo positivus etiam progressus admitti debet; cum enim de potentia procedamus ad actum, neque intuitionem omnia objecta cognoscamus, sed ope discursus a notis ad ignota paulatim deveniamus; impossibile est veritates omnes illico perspicere, atque eas ipsas, quas perspicimus, illico clare et adæquate apprehendere. Hinc S. Augustinus, qui veritatis immutabilitatem multis in locis defendit, alibi præclare advertit, mentem humanam relate ad verum, diverso in statu esse posse. Ita ex. gr. (in Jo. tract. 97. n. 1.), ait: « Ea ipsa ergo quæ de Dei æternitate, veritate, sanctitate in promptu et palam sine cessatione dicuntur, ab aliis bene, ab aliis male intelliguntur, ab aliis non intelliguntur. Qui enim male intelligit, non intelligit. Ab iis ipsis autem, a quibus bene intelliguntur, ab aliis minus, ab aliis melius mentis vivacitate cernuntur, et a nullo homine, sicut ab angelis capiuntur »—3) Quod autem dicimus de uno homine secundum di-

versa suæ vitæ tempora considerato, dici etiam potest de pluribus hominibus, seu hominum societatibus, prout successivis temporibus existunt. Etenim vera, quæ ab aliqua generatione jam cognita fuerant, succedenti generationi in inquisitione veritatis multum proderunt. Eidem scilicet illæ veritates veluti hæreditas quædam traduntur, quam continuo studio augere et amplificare potest.

137. Verum, his concessis, quæstio est—1) utrum ejusmodi humanæ rationis progressus necessario sit *continuus*—2) Utrum eodem modo in religione ac in aliis rebus accidere debeat—3) Utrum ita accadat progressus in religione, ut, revelatione exclusa, ad omnem religionis veritatem, ope solius rationis perveniamus. Id quidem asserunt *Rationalistæ* Germaniæ, et *Eclectici* Galliæ.

138. Itaque en paucis eorum systema. Assumunt tamquam principium, humanæ rationis indolem eam esse, ut sicut in artibus ac scientiis, ita etiam in religionis cognitione ac praxi continuo progrediatur. Supponunt autem primævam humani generis conditionem rudiorum fuisse ac pene barbaram; adeoque religionem ipsam, ab initio valde imperfectam, sæculorum decursu novas jugiter formas, perfectiores semper, induisse, ac fortasse adhuc induere; donec, philosophia progrediente, ipsa religio ad summum perfectionis gradum provehatur. Putant igitur, in prima mundi ætate, religionem pluribus permixtam erroribus ad feticismum inclinasse; successu vero temporis, erroribus rejectis, puriorem evasisse: quod factum autumant ope præsertim philosophorum aliorumque sapientium virorum, qui acriori ingenio præditi, tum ipsi melius cognoverunt, tum, speciali quadam providentia excitati, alios edocuerunt religiosas veritates.

139. Una ergo eademque naturalis religio, sub diversa forma ac perfectione, pro diversa humanæ rationis cultura ac evolutionis statu, *relative* vera fuit; quemadmodum cultus quilibet Deo exhibitus suo tempore bonus, legitimus ac laudabilis fuit. Nulla proinde facta distinctione, statuunt, feticismum, anthropomorphismum, polytheismum, dualismum, budhismum, mahumedanismum, christianismum denique diversas esse naturalis religionis phases, quarum unaquæque veritatem sibi vindicat pro tempore quo viguit aut viget.

140. Non inficiamur, ajunt, quasdam extitisse excellentiores

religionis formas seu phases; adeoque summas tribuendas esse laudes, maximasque gratias agendas insignibus quibusdam viris, qui religionem præ ceteris excolentes optime de humano genere meriti sunt. Inter hos eminent Moyses, Zoroaster, Solon, Numa, Confucius, Socrates, Christus, Muhamed. Imo, si excipias Draper, quem non puduit christianismo præferre mahumedismum, generatim concedunt, in religionis progressu christianismum primas sibi partēs vindicare, utpote qui ad insitas rationis leges magis exactus appareat. Christianismi tamen divinitatem penitus obliti, ita eum cæteris religionibus æquiparant, ut negent illum perfectam religionis formam præseferre. Imprimis enim, ajunt, Apostoli ingenio tardiores Christi doctrinam non semper recte assecuti sunt; tum neque Apostoli, neque Christus ipse penitus exuerunt Judæorum traditiones, gentiumque commenta; tum denique Christus veluti ex industria eam docendi methodum quandoque adhibuit, quæ *accomodatio* dicitur. Hanc tamen *accomodationis* doctrinam, olim rationalistis communem, nunc plerique reliquisse videntur; malunt enim Christum considerare tamquam unum e philosophis insignibus, qui veritates religiosas, ut potuit, suo tempore docuit, plures tamen, sicut ceteri, ipsis admiscens errores. Praetereo eos qui ita progressi sunt, ut Christi ipsam realem existentiam negent, mythicam tantum personam eum representare autumantes.

141. Huc igitur redit impia æque ac absurda rationalistarum theoria, ut, revelatione qualibet repudiata, religionem rationis unice opus esse asserant; ejus profectum ac perfectionem successivæ rationis evolutioni unice adscribant; eam religionis formam agnoscant, quæ præsentis rationis culturæ respondeat; ac denique christianismum ita intellectum atque *accomodatum* acceptent: secus enim, ipsis judicibus, christiana religio non posset amplius probari hominibus, qui adolescentiæ fines jam excesserunt.

142. Equidem omnes hujus impii systematis auctores supponunt theoriam de *veritate relativa* et *mutabili*; siquidem religiones omnes, etiam prorsus oppositas, veluti *relative* veras, atque sua ætate legitimas considerant. At *Eclectici* Galliæ, et *Pantheistæ* diserte asserunt theoriam illam, eaque tamquam fundamento mutabilitatem et progressum religionis superstruunt. Veritas juxta

istos pseudophilosophos ab hominibus non absolute et uti in se est attingitur, sed tantum relative et quodam veluti gradu; etsi enim objecta sint in se determinata ac fixa, nos tamen nonnisi particulam eorum assequimur, quæ absolutæ veritati plus minusve respondeat pro generali conditione progressus cujusvis ætatis. Hinc quæ vera, recta sanctaque sunt uno tempore, alia ætate falsa, pravaque inveniuntur: quod cum verum sit de veritate generatim, de veritate etiam religiosa pari ratione asserendum est — Cf. si lubet *Dublin Review* (*Mr. Mill's Denial of Necessary Truth*, October, 1871.).

143. His itaque expositis—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. VII. 1. *Divina revelatione rejecta, nequit humanum genus ab ignorantia veritatum circa naturalem legem et religionem, philosophicæ aut philosophorum ope revocari. Neque ad id juverit progressus humanitarius a rationalistis confictus: qui—2. si continuus adstruitur, historicæ ac experientie contradicit—3. si insuper ad religionem transfertur, quatenus religiones omnes unius primitivæ religionis diversæ formæ successive perfectiores esse dicuntur, impius est et absurdus—4. si denique eo nomine adstruitur, quod omnis veritas relativa est et mutabilis, non modo absurdus et impius est, sed omnem etiam humanæ cognitionis certitudinem pessumdat.*

144. *Prob. 1ma pars. I. Ut philosophi possent humanum genus religionem edocere, deberent ipsi imprimis quæ ad cultum et mores pertinent cum certitudine cognoscere. Atqui ipsi præstantiores inter philosophos revelatione destitutos, aut illam respicientes, uti patet ex thesi præcedente, in turpissimos errores prolapsi sunt. Ergo—Et sane vera religio nequit esse nisi una (nn. 68. seqq.); sed unam religionem non potuerunt philosophi docere; siquidem apud ipsos maxima semper fuit dissensio. Nulla profecto philosophorum schola integram veritatem tenuit: atque ipsæ quæ de disciplina morali optime meritæ sunt, ut Academia, Ly-*

cæum, Porticus, in absurdissimas opiniones abierunt. Philosophorum ignorantiam graphice exponit Lactantius (divin. instit. epitome c. 40.): «Innumerabilia sunt philosophorum dicta factaque, quibus eorum insipientia redargui possit. Itaque quoniam cuncta enumerare non possumus, pauca suffecerint. Satis est intelligi, philosophos neque justitiæ, quam ignorabant, neque virtutis, quam mentiuntur, esse Doctores. Quid enim doceant, qui suam sæpe ignorantiam confitentur? Mitto Socratem, cujus est nota sententia; Anaxagoras omnia circumfusa tenebris esse pronunciat. Empedocles angustas ad inveniendam veritatem sensuum semitas esse. Democritus in profundo quodam puteo demersam veritatem jacere testatur, quam quia nusquam reperiunt, idcirco affirmant neminem adhuc extitisse sapientem. Quoniam igitur nulla est (apud Platonem Socrates dicit) humana sapientia, sequamur ergo divinam, Deoque gratias agamus, qui eam nobis et revelavit et tradidit, ac nobis gratulemur, quod veritatem ac sapientiam cœlesti beneficio tenemus, quam tot ingeniis, tot ætatibus requisitam philosophiam nemo potuit invenire» — Neque facile alicui fuisset veritatem sparsam per singulos in summam redigere. «Facile est docere, ut ait idem Lactantius (lib. 7. div. Instit.) pene universam veritatem per philosophos et sectas esse divisam..... nullamque sectam fuisse tam deviam, nec philosophorum quemquam tam inanem, qui non viderit aliquid ex vero. Sed dum contradicendi studio insaniunt, dum sua etiam falsa defendunt, aliorum etiam vera subvertunt, non tantum elapsa illis veritas est, quam se quærere simulabant, sed ipsi eam potissimum suo vitio perdiderunt. Quod si extitisset aliquis, qui veritatem sparsam per singulos, per sectasque diffusam, colligeret in unum ac redigeret in corpus, is profecto non dissentiret a nobis. Sed hoc nemo facere, nisi veri peritus ac sciens, potest».

145. II. At demus philosophos potuisse integram veritatem religiosam sibi comparare, nec tamen potuissent humani generis ignorantiam ipsi expellere. Quanam enim via populum edocuissent? Num 1) per scientificam institutionem et philosophicam institutionem? Sed jam redirent eae omnes difficultates, quæ ut audimus a D. Thoma (n. 126.) necessariam reddunt revelationem: nam pauci sunt apti ad philosophicam investigationem, pauci

eiusdem studiosi, ac illi ipsi nonnisi post longum tempus veritatem assequerentur. Attamen, uti habet Lactantius, (Inst. div. lib. 3. c. 16.); « Adjicienda est omnis philosophia, quia non studendum est sapientiæ, quod fine et modo careat; sed sapiendum est, et quidem mature. Non enim nobis altera vita conceditur, ut cum in hac sapientiam quæramus, in illa sapere possimus; in hac utrumque fieri necesse est: cito inveniri debet ut cito suscipi possit, ne quid pereat ex vita, cujus finis incertus est ». Unde ipse Tullius scripsit: « est philosophia paucis contenta iudicibus, multitudinem consulto fugiens, eique ipsa suspecta et invisa: ut si quis universam velit vituperare, secundo id populo facere possit ».

Num 2) philosophi edocuissent populum religiosas veritates via auctoritatis? At quænam est eorum auctoritas? « Nihil ponderis, ait Lactantius (Divin. Inst. l. 3. c. 27.), habent illa præcepta (a philosophis nempe proposita), quia sunt humana, et auctoritate majori, idest divina illa, carent. Nemo igitur credit, quia tam se hominem putat esse qui audit, quam est ille qui præcipit »— At ipsi humanæ philosophorum auctoritati, quæcumque illa est, nonne ipsi vim omnem adimebant sua vivendi ratione? nam, uti advertit idem Lactantius (l. c. c. 16.) « qui autem docent tantum, nec faciunt, ipsi præceptis suis detrahunt pondus: quis enim obtemperet, cum ipsi præceptores doceant non obtemperare? » En quid de philosophis scribit Tullius: « Quoties quisque philosophorum invenitur, qui sit ita moratus, ita animo ac vita constitutus, ut ratio postulat, qui disciplinam suam non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putet? qui obtemperet ipse sibi, et decretis suis pareat? Videre licet alios tanta levitate et jactatione, eis ut fuerit non didicisse melius; alios pecuniæ cupidos, nonnullos gloriæ, multos libidinum servos, ut cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio, quod mihi videtur turpissimum ».

146. III. Demus etiam, philosophis non defuisse medium edocendi humanum genus, nec inde tamen conficitur, absque revelatione potuisse illud veritatem religiosam addiscere. Etenim ad id requirerentur plurimi philosophi, pauci enim non sufficerent; deberent esse humani generis amantes ac religiosæ veritatis propagandæ studiosi; qui præsertim religionis ac morum legibus in-

vestigandis serio animum applicuerint; qui animo essent parati ad ferendum molestias ac labores necessarios ad humanum genus rite instituendum; qui id præstarent etiam contra jussa et minas imperantium, quin *accomodationis* systema adoptarent: quis hæc expectet a philosophis revelatione destitutis? Libet igitur hanc argumentationem absolvere confessione ipsius Rousseau, qui (*Emile*, l. 1.) scribit: « Philosophos consului, eorum libros pervolvi, ac varias opiniones expendi, agnovi omnes animorum plenos affirmantes audacter, etiam in rebus dubiis ex tripode judicantes, qui scire se omnia profiteantur, extricent nihil, sese invicem irideant, quod quidem commune omnibus id mihi visum est, in quo minime hallucinentur. Elati et quasi ovantes, quum alios petunt; quum ipsi petuntur, fracti et abjecti; si eorum argumenta explores, nulla plane invenies nisi ad evertendum aliquid comparata; si suffragia recenseas, id quisque fert, quod sibi quisque tribuit: nulla quidem in re nisi in contendendo sibi invicem coherent, cum ipsi uni veritatis lumine illustrati, candidi, fide digni videri volunt, tum nos jubent quodammodo ipsorum dicto aquiescere, et putida atque absurda commenta pro veris ac certis principiis obtrudunt. » Vide Hooke (de vera Relig., de leg. natur. diss. l. art. l. prop. 2.: extat etiam apud Migne, cursus complet. vol. 2.).

147. *Prob. 2da pars. I. Quoad artes quidem et scientias*, historia ponit extra omnem dubitationis aleam factum omnibus notum, nempe quibusdam temporum periodis humanum genus non modo non auxisse thesaurum cognitionum a præteritis generationibus acceptum, sed illum potius imminuisse; adeoque quin profecerit seu *progressum* fuerit, potius *regressus* viam secutum est. Neminem latet ex. gr., Græciam artium perfectionem attigisse sub Pericle, eloquentiæ sub Demosthene, philosophiæ moralis sub Socrate, metaphysicæ, physicæ aliarumque scientiarum naturalium sub Platone et Aristotele, gloriæ militaris sub Alexandro. At quis ignorat hanc gloriam, subsequentibus temporibus, ad occasum vertisse? Idem fere contigit in Latio. Spatio unius sæculi florere Tullius, Sallustius, Titus Livius, Tacitus, Virgilius, Horatius etc. qui eloquentiam, historiam, poësim ad perfectionis apicem provexere; at postea una cum Imperio latinæ

literæ continuo declinantes, fere interierunt. Nationum omnium memoriæ, quæ extant, earum docent ortum, incrementum, fastigium, quod deinde sequutum est decrementum atque interitus, quoad artes et scientias. Scilicet hominum societates videntur hac in re imitari quod in organica individuorum natura oculis conspicimus: nascuntur, crescunt, dissolvuntur.

148. II. *Quoad religionem vero*—1) historia pariter testis est, in primordiis humani generis religionem ac moralem perfectas extitisse; unum Deum homines coluisse; nonnisi posterioribus temporibus, populos ad polytheismum inductos esse, atque legitimo veri Dei cultui putidam substituisse idolorum adorationem. Dignus est qui hac de re cf. Thébaud, S. J. (*Gentilism: Religion previous to Christianity*. New-York, 1876.). Norunt imo omnes eo præcise tempore quo polytheismus dominabatur apud gentes, Judaicam nationem monotheismum professam esse; sicut monotheismus nunc invenitur non modo in populo christiano, sed etiam apud Persas, Indos, Sinenses, etc. Itaque transitus a monotheismo ad polytheismum dicitur *progressus*? Ergo gentes quæ nunc sunt monotheistæ regressæ sunt: dicitur *regressus*? Ergo quæ olim a monotheismo ad polytheismum transiere regressæ sunt. Utraque hypothesi falsa ostenditur theoria de religione jugiter progrediente.

2) At nostra ipsa experientia nobis manifestat, sicut hominum ita nationum discessum a vera religione, cum rejecta legitima auctoritate, ex catholicis hæretici, ex hæreticis theistæ, ex theistis puri rationalistæ ac denique athei effecti sunt. Quis ignorat hunc fuisse processum ex. gr. philosophismi qui obtinuit elapso sæculo? Certe qui nunc novam philosophiam sequuti, nomine *progressus* naturalismum ac rationalismum profitentur, eo progressi sunt, ut materialismum aut pantheismum amplectantur. Ii igitur legem continui progressus seu rationis ac religionis jugiter progredientis teneant, qui *reditum* (sunt enim antiquissimi errores) ad materialismum ac pantheismum non verentur vocare *progressum*.

3) Adeo aperte historia contradicit assertæ legi continui progressus, ut ipsi ejus propugnatores agnoscant tandem hanc contradictionem. Verum eam explicare nituntur, *regressus*, in histo-

ria manifestos, *anomalias* vocando, et tales quidem, quæ occulta quadam ratione ad progressum humanitatis conferant. Eo ferme pacto, ajunt, quo flumina haud raro suas aquas abscondunt sub terra, ut novis inde collectis aquis augeantur, atque abundantiores appareant. At quisque videt hujusmodi evasionem opus esse imaginationis; ut enim cetera prætereamus, nemo dicet ignorantiam conferre ad augendam scientiam, aut errores per se conferre ad augendam veritatem.

149. III. Si intimam rationem penetrare velimus, quæ jugem humani generis progressum impedit, debemus oculos conjicere in ea quæ accidunt homini individuo. Sane variæ sunt causæ, sive voluntariæ sive involuntariæ, quæ continuum cujuscumque viri progressum ita impediunt, ut quin novas acquirat cognitiones, eorum potius obliviscatur quæ olim novit. Quod ergo individuus, id etiam nationibus, et cum proportionem eisdem de causis accidere potest. In religionis autem negotio facilius adhuc est *regredi*, vel saltem *non progredi*: religiosæ enim veritates opponuntur corruptæ nostræ naturæ passionibus; materialis ipse progressus obstare quandoque potest progressui religioso: quo enim magis ad terrena convertimur, eo magis possumus ab æternis averti, ita ut materialis homo non percipiat ea quæ sunt spiritus.

150. Quæstionem hanc mire jam solverat D. Thomas (Eth. 1. lect. 11.), ubi ait: «Ad hominis naturam pertinet ratione uti ad veritatis investigationem. Rationis autem proprium est non statim apprehendere veritatem. Et ideo ad hominem pertinet paulatim in cognitione veritatis proficere. Substantiæ vero separatæ quæ intellectuales dicuntur, statim absque inquisitione notitiam veritatis habent.... Eorum quæ bene se habent ad aliquid circumscribendum, videtur tempus esse quasi adinventor, vel bonus cooperator, non quidem quod tempus per se ad hoc aliquid operetur, sed secundum ea quæ in tempore aguntur. Si enim aliquis tempore procedente det operam investigandæ veritati, juvatur ex tempore ad veritatem inveniendam, et quantum ad unum et eundem hominem, qui postea videbit, quod prius non viderat, et etiam quantum ad diversos, utpote cum aliquis intuetur ea, quæ sunt a præcessoribus inventa, et aliquid superaddit. Et per hunc

modum facta sunt additamenta in artibus, quarum a principio aliquod modicum fuit adinventum, et postmodum per diversos paulatim profecit in magna quantitate, quia ad quemlibet pertinet superaddere id quod deficit in consideratione prædecessorum. Si autem e contrario exercitium studii prætermittatur, tempus est magis causa oblivionis ut dicitur in 4. Phys. et quantum ad unum hominem, qui si se negligentiae dederit obliviscetur, quod scivit, et quantum ad diversos. Unde videmus multas scientias quæ apud antiquos viguerunt, paulatim cessantibus studiis in oblivionem abiisse. »

151. *Prob. 3^{ia} pars. I.* Si omnes religiones, quæ in mundo existunt aut extiterunt, juxta legem progressus continui, non essent nisi diversæ formæ successive perfectiores unius ejusdemque religionis; sequeretur omnes pro variis ætatibus fuisse æque veras. Atqui id absurdum est; siquidem contradictorie inter se opponuntur aut etiam contrarie; contradictoria autem et contraria nequeunt esse simul vera. Quam veritatem ipse Cicero agnovit; postquam enim (de natura deor. l. I. n. 2.) varias de diis opiniones exposuerit: « Res nulla est, subdit, de qua tantopere non solum indocti sed etiam docti dissentiant. Quorum opiniones quum tam variæ sint, tamque inter se dissidentes, alterum fieri profecto potest, ut earum nulla, alterum certe non potest, ut plus una vera sit. » Quare recoli hic debent omnia argumenta, quibus probavimus *prop. III.*

152. II. Systema, quod impugnamus, tamquam certum assumit religionem esse opus solius rationis, atque nullam esse revelationem. Atqui id tum historiæ, tum ipsi rationi repugnat.

1) Repugnat *historiæ*. Nam monumenta authentica et historice certissima, uti sunt libri Moysis, (præscindimus pro tempore a divinitate ipsorum), testantur, initio rerum Deum per revelationem hominibus religionem veram et perfectam, monotheismum, communicasse; sed, ut diximus, labente tempore, maximam hominum partem veram religionem deseruisse, et cultui veri Dei multorum deorum vanum et impium cultum substituisse. Cum hisce monumentis, quæ certos nos reddunt veram religionem, ope revelationis, initio exstitisse, consentiunt vel ipsæ traditiones

gentilium, quæ modo licet confuso et obscuro testantur aliquam specialem Dei communicationem ad homines edocendos.

2) Repugnat *rationi*. Nam ratio, ut supra probavimus, evidenter manifestat revelationem esse possibilem — imo necessariam quoad religionem, etiamsi intra naturæ limites sistamus — præcipuos etiam inter philosophos revelatione destitutos, circa res cultus et morum turpiter errasse. Ergo rationi repugnat quamlibet revelationem veluti *a priori* excludere, ac progressum tribuere unice viribus rationis.

153. III. Qui quærit intrinsecum principium erroris, quem impugnamus, illud inveniet in absurdo systemate Pantheismi: quod etiam historice probari posset. Juxta Pantheistas nonnisi unica existit substantia, quæ indesinenter ac continuo se evolvit ac explicat, instar araneæ quæ ex suis veluti visceribus evolvit ac explicat suam telam. Ita humanitas, sicut res ceteræ, non est nisi manifestatio quædam et evolutio illius substantiæ. Cum autem ipsa religio non sit nisi humanæ naturæ veluti sequela; sicut humanitas, ita ipsa religio perpetuo evolvitur. Hæc quidem indicasse sufficiat, ut quisque ea considerans per se colligere possit, iis tandem absurditatibus scatere systema quod hic impugnamus, quibus scatet ipse Pantheismus.

154. *Prob. 4^a pars. I.* « Veritas cognitionis, ait S. Thomas (c. g. l. l. c. 59.), est adæquatio intellectus et rei secundum quod intellectus dicit esse quod est, vel non esse, quod non est. » Hinc, ut adsit veritas cognitionis, « illud, quod intellectus intelligendo dicit et cognoscit, oportet esse rei æquatum, scilicet, ut ita in re sit, sicut intellectus dicit. » Ergo si dantur objecta, quæ immutabiliter et necessario sunt id quod sunt, datur veritas immutabilis et necessaria; ac proinde dici nequit quod omnis veritas est relativa et mutabilis. Etenim conceptus, quem intellectus de objectis format, vel iis respondet, eademque exhibet, sicuti vera sunt; vel non respondet, ea referens aliter ac sunt. Si primum, profecto veritas cognitionis est immutabilis, sicut ipsæ rerum essentiæ sunt immutabiles; in altera autem hypothesis nulla veritas adest, neque perfecta, neque imperfecta aut vitiata. Pariter etiam enunciabilia vel immutabilem veritatem continent,

vel falsitatem, prout res ita se habet sicuti enuntiatur, vel secus. Quando enim dico ex. gr. «homo libertate præditus est», iudicium quod præfero est immutabiliter verum; iudicium e contra «homo est necessitati subjectus», falsum est. Neque in indivisibili veritate (est, non est) gradus invenire possumus, ita ut iudicium falsum aliquem gradum veritatis habeat. Ut aliquo pacto declarem hoc argumentum, advertamus dari certe objecta quæ immutabiliter sunt id quod sunt. Nam—1) rerum essentiæ sunt immutabiles eo sensu, quod res aliqua, quamdiu est, necessario habet omnia, per quæ est talis res, et non alia; sicut natura humana necessario et immutabiliter habet omnia constitutiva humanæ naturæ; et si demas animum aut corpus, eo ipso non concipis amplius hominem.

2) Idem de relationibus, quæ ex rerum essentiis necessario dimanant; sunt enim ipsæ quoque in se immutabiles et necessariæ. Profecto semper verum erit ex. gr. naturam humanam necessario præcellere naturæ brutorum; eamque esse dependentem a Deo.

3) Res singulares continuis subjiciuntur mutationibus, adeoque cognitiones veræ de iisdem mutabiles quodammodo sunt. Fieri videlicet potest, ut alio tempore de iisdem aliquid affirmari debeat, quod, quum mutantur, alio tempore negandum est. Attamen, uti D. Thomas notavit (1. p. q. 84. a. 1.): «Rerum mutabilium sunt immobiles habitudines, sicut Socrates, etsi non semper sedeat, tamen immobiliter est verum, quod quando sedet, in uno loco manet. Et propter hoc nihil prohibet de rebus mobilibus scientiam habere.... Potest etiam de generabilibus et corruptibilibus esse aliqua scientia, puta naturalis, non autem secundum particularia quæ generationi et corruptioni subduntur, sed secundum rationes universales, quæ sunt ex necessitate et semper.»

155. II. Si quis rationem quærat cur rerum essentiæ sint necessariæ et immutabiles, ac proinde cur earum vera cognitio debeat esse absoluta et immutabilis; recolendum est quod traditur in metaphysica. Rerum nempe essentiæ respondere debent ideis intellectus divini; quas ideas Deus habet contemplando suam essentiam uti imitabilem ad extra.—Cf. quæ exposuimus in tract. *de Deo Creante*, (n. 128. seqq.). Ergo nequit admitti mutabili-

tas in rerum essentiis, nisi admittatur mutabilitas in intellectu divino, et in ipsa divina essentia: quæ quidem aperte repugnant.

156. Hinc intelligitur—1) argumentatio, qua D. Thomas (1. p. q. 16. a. 1.) probat intellectum divinum, et non intellectum nostrum esso *mensuram* veritatis. « Cum verum, inquit, sit in intellectu, secundum quod conformatur rei intellectæ, necesse est, quod ratio veri ab intellectu ad rem intellectam derivetur, ut res etiam intellecta vera dicatur, secundum quod habet aliquem ordinem ad intellectum. Res autem intellecta ad intellectum aliquem potest habere ordinem vel *per se*, vel *per accidens*. *Per se* quidem habet ordinem ad intellectum, a quo dependet.... Res naturales dicuntur esse veræ, secundum quod assequuntur similitudinem specierum, quæ sunt in mente divina.» Et S. Anselmus (Dial. de Verit. c. 7.): « *Mag.* An putas aliquid esse aliquando, aut alicubi, quod non sit in summa veritate, et quod inde non acceperit, quod est in tantum est; aut quod possit aliud esse, quam quod ibi est?—*Disc.* Non est putandum.—*Mag.* Quidquid igitur vere est, in quantum hoc est, quod ibi est.—*Disc.* Absolute concludere potes, quia omne quod est, vere est; quoniam non est aliud, quam ibi est.—*Mag.* Est igitur veritas in omnium quæ sunt, essentia, quia hoc sunt quod in summa veritate sunt.»

Intelligitur—2) eos tantum docere mutabilitatem veritatis, qui intellectum nostrum constituunt ejus *mensuram*. Ita Protagoras, qui (Laert. 1. 9. segm. 311.) statuebat « omnis veri mensuram esse hominem », negabat consequenter verum *absolutum*, uti refert Cicero (Accad. 1. 2. c. 46.): « aliud judicium est Protagoræ, qui putat, id cuique verum esse, quod cuique videatur. » Cum vero Dei notio sit absoluta et immutabilis; consequenter statuebat nos latere utrum Deus sit (cf. de Nat. Deor. 1. 1. n. 23.). Unde D. Thomas (1. p. q. 16. a. 1. ad 2.) scribit: « Dicendum quod antiqui philosophi species rerum naturalium non dicebant procedere ab aliquo intellectu, sed eas provenire a casu. Et quia considerabant quod verum importat comparisonem ad intellectum, cgebantur veritatem rerum constituere in ordine ad intellectum nostrum. » Et recentiores assertores veritatis relativæ ii sunt præcipue, qui juxta principia pantheistica, affirmant mentem nostram res cognoscendo, easdem creare !

157. III. Potest absurda theoria de veritate mutabili ex falsis consectoriis refutari. Nam—1) ducit ad absolutum scepticismum. Etenim, si nullum objectum uti in se est attingimus, si rerum habitudines non cognoscimus sicut revera se habent; omnes notiones nostræ mutabiles sunt, ita ut quæ modo vera existimamus decursu temporis merito falsa inveniantur. Ergo prudenter agimus, si nihil nunc habeamus ut certum, sed de omnibus dubitemus. Ac certe tristis experientia confirmat illationem, ad quam ex adversariorum principiis ratiocinando devenimus. Generalis enim scepticismus eorum omnium animum occupat, qui rationis jura nimis extulere; atque de præcipuis veritatibus religiosis, de Dei personalis existentia, de animæ humanæ immortalitate dubitant; imo de ipsis primis principiis, sicut de principio contradictionis.

2) Imo ducit ad *nullismum*. Quod jam notaverat S. Augustinus, qui (Sol. l. 2. c. 5. n. 8.), scribit: « A. Verum est quod ita se habet, ut cognitori videtur, si velit possitque cognoscere.— R. Non erit igitur verum quod nemo potest cognoscere. Deinde si falsum est quod aliter quam est, videtur, quid si alteri videatur hic lapis, lapis; alteri lignum; eadem res et falsa et vera erit? » Et (n. 7.): « At si dicis nihil esse verum, non times, ne sequatur, ut nihil sit per se? Unde enim lignum est hoc, inde etiam verum lignum est. Nec fieri potest, ut per seipsum, idest sine cognitore lignum sit, et verum lignum non sit. »

ARTICULUS OCTAVUS

Notarum Revelationis Indoles et Necessitas Adumbratur.

158. Demonstrata possibilitate, imo morali necessitate divinæ revelationis, inquirendum jam est, an et quomodo possit cognosci, alicui doctrinæ divinam competere originem, seu aliquam religionem vere esse divinitus revelatam. Inquirentes autem modum quo nobis constare potest divinæ revelationis existentia, eo ipso investigamus media, per quæ ad hujusmodi cognitionem pervenire possimus. Media hæc dici solent *notæ* revelationis, quum

ipsa divinam revelationem manifestent; dicuntur etiam *criteria* revelationis, quatenus ex iis dijudicatur et discernitur vera revelatio; vel etiam vocantur *motiva credibilitatis*, quia ipsorum ope factum revelationis redditur evidenter credibile; adeoque certo innotescit, veritates ipsas revelatas omnino admittendas esse.

150. *Necessitas cognoscendi, et quidem cum certitudine factum revelationis facile ab omnibus intelligitur.* Si enim Deus quidquam revelat, firma fides ei est adhibenda, uti ostendimus in tract. *de Virtutibus* (n. 1022. seqq.). Sed irrationabiliter aliquid crederetur assensu firmo et irreformabili tamquam divinitus revelatum, si aliquod esset dubium de ipsa revelatione. Ergo necesse est ut cum certitudine constet ipsa revelatio. Hinc inter propp. damnatas ab Innocentio XI., est XXV. quæ sic sonat: « Assensus fidei supernaturalis, et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis; imo cum formidine, qua quis formidat, ne non sit locutus Deus ». Et S. P. Pius IX. (Encyclica *Qui pluribus*, 9. Nov. 1846.) docet: « Humana quidem ratio, ne in tanti momenti negotio decipiatur et erret, divinæ revelationis factum diligenter inquirat oportet, ut certo sibi constet Deum esse loquutum, ac eidem, quemadmodum sapientissime docet Apostolus, rationabile obsequium exhibeat ». Quæ jam docuerat D. Thomas (c. g. l. 3. c. 154.), dicens: « Quia sermo propositus confirmatione indiget ad hoc quod recipiatur, nisi sit per se manifestus, ea autem quæ sunt fidei sunt humanæ rationi immanifesta, necessarium fuit aliquid adhiberi quo confirmaretur sermo prædicantium fidem. Non autem confirmari poterat per aliqua principia rationis per modum demonstrationis, quum ea quæ sunt fidei rationem excedant. Oportuit igitur aliquibus indiciis confirmari prædicantium sermonem, quibus manifeste ostenderetur huiusmodi sermonem processisse a Deo ». Sed hæc innuisse sufficiat; siquidem ea diserte demonstravimus in tract. *de Virtutibus Infusis*, (disp. 3. art. 8.).

160. Ex his facile infertur *dari posse aliqua media revelationis certo cognoscendæ*; atque hanc possibilitatem negare idem tandem esse ac negare possibilitatem revelationis ipsius. Si enim nullum esset medium quo certo credibilis reddi posset revelatio,

numquam posset homo firmiter credere Deo loquenti: repugnaret autem divinæ sapientiæ veritates aliquas sua locutione nobis manifestare, si impossibile nobis esset illis mente adhærere; sicut frustra, adeoque insipienter ageret qui sermonem suum dirigeret ad surdum, qui nullo modo audire aut percipere posset quæ alter profert.

161. Re quidem vera, si facta hypothesei revelationis, nullum suppetere posset medium ad ejus cognitionem certo ducens, unum ex his duobus concedendum esset: vel parvi referret utrum homo crederet aut non crederet Deo loquenti; vel parvi referret utrum rationabiliter crederet aut secus. Jamvero primum, uti modo recolebamus, aperte repugnat; alterum vero evidenter irrationabile apparet; eo vel magis, quod ex eo sequeretur posse hominem indifferenter amplecti unam vel alteram religionem, cum hoc erroneum ac impium jam demonstratum sit contra *indifferentistas relativos*.

162. Sane proprium est divinæ providentiæ, ut res omnes ad suos fines ducat per media conformia earum naturæ; si ergo facta hypothesei revelationis, tenetur homo credere Deo loquenti, oportet ut Deus iis mediis ducat hominem ad credendum quæ conformia sunt rationali naturæ. Sed rationalis naturæ est rationabiliter credere; neque rationabiliter crederet esse divinitus revelatum absque sufficienti motivo factum revelationis confirmante. Ergo adesse debent hujusmodi motiva, nec possunt divinæ providentiæ deesse. Huc ergo facit illud B. Petri (I. Pet. III. 15.): «parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe». Ac pari ratione Apostolus (Rom. XII. 1.) ait: «*rationabile obsequium vestrum*». Unde etiam Conc. Vaticanum (Const. *Dei Filius*, cap. 3.) testatur, Deum vultisse, ut «fidei nostræ obsequium rationi consentaneum esset»; et «fidei assensum nequaquam esse motum animi cœcum»—Cf. quæ diximus in tract. *de Virtutibus Infusis* (n. 745. seqq.).

163. His itaque in tuto positis, superest inquirendum, quænam sunt media, seu *criteria* quibus divina revelatio certo discerni possit. Deistæ sæculi XVII. et XVIII., uti Herbert, Toland, Dodwel, Rousseau etc., sicut plerique nostri temporis rationalistæ, qui revelationis nomen adhuc retinent, censent unicum medium

dijudicandi divinam originem doctrinæ, quæ exhibetur uti revelata, esse ejus *conformitatem cum principiis rationis*. Quod criterium dignum omnino est rationalistis. Etenim—1) conformitas alicujus doctrinæ cum principiis rationis ostendit quidem, eam esse veram; at nullo modo demonstrat eam esse revelatam, si verum est quod ratio potest per suas vires quidquam veri cognoscere: revelatio est factum, quod testibus indiget ut verum probetur—2) Hoc rationalistarum criterio deberet excludi quælibet doctrina mysteria continens; nequit enim ratio positive demonstrare conformitatem mysteriorum cum principiis naturali lumine notis—3) Eodem criterio excludenda esset veluti a priori quælibet revelata doctrina exhibens religionem vere supernaturalem; hæc enim mentis aciem excedit. Unde, uti paulo ante audivimus a D. Thoma (c. g. l. 3. c. 154.): « Non autem confirmari poterat (sermo prædicantium fidem) per aliqua principia rationis per modum demonstrationis, *quum ea quæ sunt fidei rationem excedant*»; et subdit confirmatam fuisse revelationem christianam, «dum prædicantes talia operarentur, sanando infirmos et alias virtutes operando, quæ non posset facere alius nisi Deus. Unde Dominus, discipulos ad prædicandum mittens, dixit: Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, dæmones ejicite, Matth. X. 8.; et dicitur: illi autem profecti, prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis, Marc. XVI. 20. »—4) Mirum videri posset, rationalistas criterium revelationis quærere, cum revelationem omnem respuant; sed quemadmodum abutuntur vocabulo revelationis (n. 102.); ita tale assignant revelationis criterium, ut eo semel admissso, nihil aliud credi possit nisi quod *ex intrinsecis causis* demonstratur esse verum: quem errorem refutavimus in tract. *de Virtutibus Infusis* (n. 1038. seqq.).

184. Pluribus Protestantibus nullum aliud est criterium certo dignoscendi revelatæ doctrinæ divinam originem, præter revelationem ipsam; putant nempe revelationem interius fieri ac immediate unicuique, adeoque unumquemque habere illud quod vocant spiritus testimonium. Alii vero non agnoscunt, nisi *instinctum* quemdam, quo quis impellitur ad credendum, quin sit ulla obje-

etiva ratio manifestans credibilitatem revelationis. Hos etiam errores refutavimus in tract. *de Virt. Infusis* (n. 774. seqq.).

165. His ergo sepositis, ut vera doctrina hac in re intelligatur, notandum est imprimis, ex criteriis revelationis alia esse *negativa*, *positiva* alia. Negativa dicuntur ea, quæ si desint alicui doctrinæ, illico concludi potest, eam *non esse divinitus revelatam*; si vero adsint, argui quidem potest, eam *posse* esse revelatam, sed nondum constat eam *esse* revelatam. Positiva autem criteria ea dicuntur, quæ si inveniantur in aliqua doctrina, irrefragabile exhibent testimonium divinæ illius doctrinæ originis—Iterum ex criteriis revelationis, alia sunt *intrinseca*, alia *extrinseca*. Intrinseca sunt illa, quæ veluti intrinsecus inhærent ipsi doctrinæ, ita ut recte illam consideranti statim appareat ut divina. Extrinseca vero sunt ea, quæ ab ipsa doctrina distincta, extrinsecus ei superveniunt, tamquam externum testimonium illius divinam originem confirmans.

166. Porro inter criteria *negativa* præcipuum est conformitas doctrinæ, quæ revelata exhibetur, cum principiis rationis; seu—1) si aliqua doctrina, quæ dicitur revelata, quidquam continet evidenter repugnans certis et evidentibus principiis rationis, illico merito statuitur eam *non esse revelatam*: Deus enim qui revelat, ipse auctor est luminis naturalis; nec potest auctor Veritatis seu Veritas substantialis sibimetipsi contradicere. Cf. quæ diximus in tract. *de Virt. Infusis* (n. 1066. seqq.)—2) Pari ratione, si doctrina, quæ dicitur divinitus revelata, quidquam continet evidenter repugnans sive certis et evidentibus principiis moralitatis, aut veræ hominis felicitati, prout hæc ex lumine rationis certo evidenter innotescit; illico concludi debet eam *non esse revelatam*: Deus enim, qui sanctitas est, nequit quidquam proponere sanctitati repugnans; nec, hominem ad veram felicitatem dirigens, quidquam docere quod eidem obstat—3) Pari ratione, si diversa capita ipsius revelatæ doctrinæ evidenter inter se pugnent, statim judicatur eam doctrinam *non esse* a Deo; hæc enim contradictio, sicut præcedentes, in Deum refunderetur auctorem—4) Cum proportionem modum, quo aliqua doctrina dicitur ex revelatione propaganda, exhibere potest criterium negativum:

si ex. gr. deberet propagari, vi aut fraude, merito diceretur illam non esse revelatam.

167. Quoad hoc criterium hæc adnotare præstat:—1) Criterium conformitatis doctrinæ revelatæ cum principiis rationis non est per se necessario adhibendum. Neque enim est necessarium ut doctrinis revelatis adhæreamus, cum iis adhærendum sit non propter intrinsecam earum evidentiam, sed propter auctoritatem Dei revelantis, si semel constiterit, eum revelasse; neque est necessarium ut rationabiliter assentiamur; nam rationabilis est noster assensus, si, intrinseca veritate doctrinæ non perspecta, adest sufficiens testimonium quod ea sit a Deo. Cf. quæ tradidimus in tract. de *Virt. Infusis* (n. 1038. seqq.)—2) Imo idem criterium non nisi raro cum fructu et absque periculo adhiberi potest; tum quia revelatio continere potest mysteria; tum etiam quia, quoad ipsas veritates rationi non impervias, iisdem fere laborat incommodis, ac humana ratio sibi absque revelatione relicta. Unde in tract. de *Virt. Infusis* (n. 1020.) ostendimus, in inquisitione revelationis, investiganda potius esse testimonia, quibus factum revelationis nititur, quin instituatur philosophica veritatum, quæ revelatæ dicuntur, disquisitio—3) Hinc, uti satis ab initio innuimus, usui esse potest hoc criterium, quando statim apparet evidens contradictio doctrinæ, quæ dicitur revelata, cum evidentibus principiis rationis, moralitatis, etc.; et tunc per se non habet nisi vim negativam. Hinc merito ope hujus criterii antiqui Ecclesiæ Patres et Apologetæ ostendebant gentilibus, eorum religionem non esse divinæ originis, cum immania crimina per eam sancirentur; sicut etiam nunc, ope ejusdem criterii, facile ostendi potest mahumedismum, budhismum esse falsas religiones.

168. Ad criterium revelationis positivum et intrinsecum revocari solet sublimitas, pulchritudo, harmonia doctrinæ quæ dicitur revelata. Quando enim tanta est illa sublimitas et harmonia, ut inspectis viribus humanæ rationis, certo innotescat, præconem talis doctrinæ non potuisse a se illam invenire, nec ab aliis hominibus illam ediscere; merito concluditur eam accepisse a Deo extraordinario ac supernaturali modo illam communicante. Hinc hujusmodi criterium proprie revocatur ad unum ex criteriis extrinsecis, de quibus mox dicemus. Adverte interim, excellentiam

ac sublimitatem doctrinæ inservire quidem confirmandæ fidei eorum qui jam credunt, aut jam aliis motivis comprobatæ; sed parum esse aptum atque accommodatum ad veram revelationem inveniendam; nam nonnisi paucorum ingenium ita est excultum, ut possit diversa doctrinæ capita rite expendere, atque invicem comparare, ut totius revelationis sublimitatem et harmoniam admiretur; tum quodammodo subjectivum est et ambiguum idem criterium, cum difficile sit determinare sublimitatis gradum qui ad rem conficiendam requiritur, et plura quæ aliquibus sublimia apparent, aliis, urgentibus præsertim passionibus, sint contemptui; præsertim vero quando in eadem doctrina mysteria inveniuntur: tunc enim verificari potest illud Apostoli (I. Cor. I. 18. seqq.): « Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia est: iis autem, qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus. Scriptum est enim: perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quoniam et Judæi signa petunt, et Græci sapientiam quærunt: nos autem prædicamus Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam; ipsis autem vocatis Judæis, atque Græcis, Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam. »

169. Quare criteria revelationis *positiva* sunt præcipue *extrinseca*, quæ facta sunt quædam sensibilia omnium captui accommodata, atque ad miracula et prophetias reducuntur. Unde Christus Dominus ipse dixit (Jo. XV. 24.): « Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent ». Et Conc. V. docuit (Const. *Dei Filius*, cap. 3.): « Ut.... fidei nostræ obsequium rationi consentaneum esset, voluit Deus cum internis Spiritus Sancti auxiliis externa jungi revelationis suæ argumenta, facta scilicet divina, atque imprimis miracula et prophetias, quæ cum Dei omnipotentiam et infinitam scientiam luculenter demonstrent, divinæ revelationis signa sunt certissima et omnium intelligentiæ accommodata. Quare tum Moyses et prophetæ, tum ipse maxime Christus Dominus, multa et manifestissima miracula et prophetias ediderunt; et de Apostolis legimus: illi autem præ-

fecti prædicaverunt ubique Domino cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis. Et rursum scriptum est: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco. »

170. Nos auctoritate præsertim confecimus (*de Virt. Infusis*, n. 768. seqq.), revelationem christianam (quam unice veram demonstrabimus) credibilem fieri debere miraculis aliisque externis signis. Nunc vero debemus intimam miraculi ac prophetiæ naturam scrutari; ut patefiat intrinseca, quam habent, vis probandi divinam originem doctrinæ, in cujus confirmationem eduntur.

ARTICULUS NONUS

Utrum Miracula sint Possibilia.

§ I.

Germanus Conceptus Miraculi declaratur.

171. Neminem latet, rationalistarum opus late nunc esse per orbem diffusum; illudque eo tendere, ut naturam rationemque nostram ita extollat, ut quidquid supernaturale sapit penitus rejiciat. Nemo ergo mirabitur si omni vi contendat non modo existentiam ac cognoscibilitatem miraculi, sed ipsam ejus possibilitatem denegare; optime enim norunt, miraculis semel admissis, revelationem ac ordinem supernaturalem iis invicte probari (1).

(1) Em. Episcopus Pictaviensis hæc ad rem præclare scribit: (*Troisième Instruction* etc., Œuvres V. 5. pag. 106. seq.) : « Le miracle qui appartient à l'ordre des faits, est infiniment plus probant pour les multitudes que tous les autres genres d'arguments; c'est par lui qu'une religion révélée s'impose et se popularise.... La plupart des doctrines révélées se donnant elles-mêmes pour des mystères, et ne pouvant avoir l'évidence intrinsèque en leur faveur, il en résulte que, le thaumaturge disparu, les objections rationnelles et les fins de non recevoir abondent à l'encontre du révélateur. Guerre donc et guerre à mort au miracle: tel est le mot d'ordre, telle est la consigne de la coalition rationaliste. Pas de raison à alléguer. C'est ici un principe premier dont on n'a pas le droit de demander la preuve: le miracle n'existe pas, le miracle n'est pas possible; quiconque admet le miracle devient le transfuge de la raison, le maudit de la philosophie, l'excommunié de la critique; il y a un abîme entre lui et la science positive. »

Hinc est quod Concilium Vat. (Const. *Dei Filius*, can. 4. in cap. 3.) opportunissime docuit: « Si quis dixerit, miracula nulla fieri posse, proindeque omnes de iis narrationes, etiam in Sacra Scriptura contentas, inter fabulas vel mythos ablegandas esse; aut miracula certo cognosci numquam posse, nec iis divinam religionis christianae originem rite probari; anathema sit. »

172. Cetera quae in hac definitione continentur deinde exposituri, in hoc articulo de miraculi possibilitate quæstionem institui-
mus. Antequam tamen illam vindicemus, necesse est miraculi ipsius
genuinam notionem tradere. Itaque notetur imprimis, quæ *miracula*
audiunt saepe etiam vocari *virtutes*, *signa*, *portenta*, *prodigia*:
quorum nominum differentiam explicat D. Thomas (2. 2. q. 178 a. 1.),
dicens: « In miraculis duo possunt attendi: unum quidem est id
quod fit, quod quidem est aliquid excedens facultatem naturæ; et
secundum hoc miracula dicuntur *virtutes*. Aliud est id propter
quod miracula fiunt, scilicet ad manifestandum aliquid superna-
rale; et secundum hoc communiter dicantur *signa*: propter excel-
lentiam autem dicuntur *portenta*, vel *prodigia*, quasi procul ali-
quid ostendentia ».

173. Sed retineamus commune nomen *miraculi*; ipsa enim vis
vocis rei declarandae inservit. Nam, uti monet D. Thomas (Qq.
disp., de miraculis, a. 2.) « Miraculi nomen a mirando est sum-
ptum. Ad admirationem autem duo concurrunt; quorum unum est,
quod causa illius, quod admiramur, sit occulta; secundum, quod
in eo, quod miramur, appareat aliquid per quod videatur contra-
rium ejus debere esse quod miramur. Sic aliquis posset mirari,
si videret ferrum ascendere ad calamitam, ignorans calamitæ vir-
tutem, cum videatur quod ferrum naturali motu debeat tendere
deorsum. Hoc autem contingit dupliciter: uno modo secundum se,
alio modo quoad nos. Quoad nos quidem, quando causa effectus,
quam miramur, non est occulta simpliciter sed occulta huic vel
illi, nec in re, quam miramur, est dispositio repugnans effectui,
quem miramur, secundum rei veritatem sed solum secundum opi-
nionem admirantis. Et ex hoc contingit quod id quod est uni mirum
vel admirabile non est admirabile alteri; sicut sciens virtutem
calamitæ per doctrinam vel per experimentum, non miratur præ-
dictum effectum; ignorans autem miratur. Secundum se autem

aliquid est mirum vel admirabile, cujus causa simpliciter est occulta et quando in re est contraria dispositio secundum naturam effectui, qui apparet; et ista non solum possunt dici mira in actu vel mira in potentia, sed etiam miracula, quasi habentia in se admirationis causam. Causa autem occultissima et remotissima a nostris sensibus est divina, quæ in rebus omnibus secretissime operatur. Et ideo illa, quæ sola virtute divina fiunt, in rebus illis, in quibus est naturalis ordo ad contrarium effectum vel ad contrarium modum faciendi, dicuntur proprie miracula: ea vero quæ natura facit, nobis tamen vel alicui nostrum occulta, vel etiam quæ Deus facit nec aliter nata sunt fieri nisi a Deo, miracula dici non possunt, sed solum mira vel mirabilia. »

174. Ex quibus facile patet, juxta Angelicum Doctorem, duo ad rationem miraculi requiri:—1) ut ejus causa sit per se ac simpliciter occulta; ac proinde sit Deus, cujus « essentiam, ut inquit (c. g. l. 3. c. 101.), nullus homo in statu hujus vitæ intellectu capere potest » —2) ut « in re (q. 6. de pot. a. 2. c.), sit contraria dispositio secundum naturam effectui qui apparet. » Hæc duæ conditiones accurate exponendæ sunt, ut miraculi natura penitus cognoscatur, simulque præcipuæ difficultates contra ejus possibilitatem praeoccupentur.

175. I. Ab altera exordientes, juxta quam miraculum est « effectus præter ordinem naturæ, seu contrarius rei dispositioni secundum naturam », notamus imprimis necessitatem hujus conditionis; defectu enim ipsius, effectus excedens facultatem naturæ, et consequenter habens causam *per se occultam*, nempe Deum, non dicitur nec est miraculum. « Creatio, inquit D. Thomas (l. p. q. 105. a. 7. ad 1.), et justificatio impii, etsi a solo Deo fiant, non tamen, proprie loquendo, miracula dicuntur, quia non sunt nata fieri per alias causas: et ita non contingunt præter ordinem naturæ, cum hæc ad ordinem naturæ non pertineant. »

176. Ut vero ejusdem conditionis indoles perspiciatur, adverte, ordinem semper dicere multipliciter reductam ad unitatem; hinc ubi dantur plures effectus, qui ad unam causam reducuntur, ibi datur aliquis ordo. Plures autem sunt causæ, quarum unaquæque habere potest plures effectus; hinc etiam plures ordines existunt ac considerari possunt. Distinguimus ergo, quod ad rem

præsentem attinet, triplicem ordinem: ordinem *particularem*, seu alicujus naturæ, cui potest esse oppositus aliquis effectus; ordinem *universalem*, seu rerum omnium creaturarum ad invicem; ordinem denique *universalissimum*, qui est rerum omnium creaturarum ad primam causam, Deum. Sed præstat audire D. Thomam, qui (c. g. l. 3. c. 98.) ait: « Accipi potest duplicis ordinis consideratio, quorum unus quidem dependet ex prima omnium causa, unde et omnia complectitur; alius particularis, qui ex aliqua causa creata dependet, et continet illa quæ causæ illi subduntur: et hic quidem multiplex est, secundum diversitatem causarum quæ inter creaturas inveniuntur, unus tamen eorum sub altero continetur, sicut et causarum una sub altera existit: unde oportet quod omnes particulares ordines universali ordine contineantur, et ab illo descendant, qui inveniuntur in rebus, secundum quod a prima causa dependent. Hujusmodi exemplum in politicis considerari potest, nam omnes domestici unius patrifamilias ordinem quemdam ad invicem habent, secundum quod ei subduntur. Rursus autem tam ipse paterfamilias, quam omnes alii qui sunt suæ civitatis, ordinem quemdam ad invicem habent, et ad principem civitatis, qui iterum cum omnibus qui sunt in regno, aliquem ordinem habet ad regem. »

177. Quando igitur miraculum dicitur opus *præter ordinem naturæ*, de quonam ordine id intelligi debet? Certe non debet intelligi de ordine *particulari*. « Non sufficit, inquit D. Thomas (l. p. q. 110. a. 4.), ad rationem miraculi, si aliquid fiat præter ordinem naturæ alicujus particularis; quia sic cum aliquis projicit lapidem sursum, miraculum faceret, cum hoc sit præter ordinem naturæ lapidis. Ex hoc ergo aliquid dicitur esse miraculum, quod fit *præter ordinem totius naturæ creatæ*. »

178. Sed ipse ordo totius naturæ creatæ potest, ut diximus, considerari vel secundum quod res omnes creatæ ordinantur ad invicem (ordo universalis), vel secundum quod ordinantur ad Deum (ordo universalissimus): quinam ergo est ille ordo *totius naturæ*, præter quem dicitur esse miraculum? Juverit fortasse quæstionem ipsam paulo aliter proponere, ut clarius intelligatur tota D. Thomæ doctrina de hac re.

179. In ordine universali possunt considerari — 1) res ipsæ cr-

dinatæ—2) principium, a quo ordo ille procedit; quod nihil aliud est nisi divina præordinatio complectens scientiam dirigentem, voluntatem imperantem, et bonitatem ad quam omnia ultimo diriguntur. « Ordinem autem universalem, inquit D. Thomas (cit. c. 98.), secundum quem omnia ex divina providentia ordinantur, possumus considerare dupliciter, scilicet quantum ad res quæ subduntur ordini, et quantum ad ordinis rationem, quæ ex principio ordinis dependet..... Si autem consideremus prædictum ordinem quantum ad rationem a principio dependentem..... ordo ille procedit, ut dictum est (c. 97.) ex scientia et voluntate Dei omnia ordinante in suam bonitatem sicut in finem. » Hinc quando miraculum dicitur opus « præter ordinem totius naturæ » comparari potest vel cum divina præordinatione, vel cum rebus ipsis naturalibus quæ ab illa ordinantur; ac propterea duplex exurgit quæstio:—1) estne miraculum opus præter divinam præordinationem, seu opus quod Deus non præordinavit (præter ordinem *universalissimum*)?—2) estne opus præter res naturales quæ divinæ præordinationi subduntur, seu præter ordinem ipsis inditum (præter ordinem *universalem*)?

180. Jamvero evidens est, miraculum non ita dici « præter ordinem totius naturæ », ut sit præter divinam præordinationem. Nam « non est possibile, inquit D. Th. (cit. c. 98.), quod Deus aliquid faciat quod non sit ab eo volitum, cum creaturæ ab ipso non procedant naturaliter, sed per voluntatem, ut ostensum est (lib. 2. cap. 23.). Neque etiam est possibile ab eo aliquid fieri quod ejus scientia non comprehendatur, cum voluntas esse non possit nisi de aliquo noto. Neque iterum est possibile quod in creaturis aliquid faciat quod in suam bonitatem non sit ordinatum sicut in finem, cum sua bonitas sit proprium objectum voluntatis ipsius. Similiter autem cum Deus sit omnino immutabilis, impossibile est quod aliquid velit quod prius noluerit, aut aliquid de novo incipiat scire, vel in suam ordinet bonitatem. Nihil igitur Deus facere potest quin sub ordine suæ providentiæ cadat, sicut non potest aliquid facere quod ejus operationi non subdatur. »

181. Ex qua D. Thomæ theoria funditus evertitur antiqua ob-
jectio contra possibilitatem miraculi, a recentioribus incredulis

repetita. Dicunt nempe: si miraculum fieri posset, cum illud sit « præter totius naturæ ordinem », aliquid effugisset divinam scientiam ordinem illum dirigentem: atque divina voluntas, quæ eundem ordinem voluit, mutaretur etc. — « Deus, inquit D. Thomas (de pot. q. 6. a. 1. ad 6.), non facit contra rationes naturales mutabili voluntate; nam Deus ab æterno prævidit et voluit se facturum, quod in tempore facit. Sic ergo instituit naturæ cursum, ut tamen præordinaretur in æterna sua voluntate, quod præter cursum istum quandoque facturus erat. » Et (ibid. ad 12.): « Ars divina non totam seipsam explicat in creaturarum productione, et ideo secundum artem suam potest alio modo aliquid operari, quam habeat cursus naturæ. Unde non sequitur, quod si potest facere contra cursum naturæ, possit facere contra suam artem. Nam et homo artifex potest aliud artificiatum facere per suam artem contrario modo, quam prius fecit. »

182. Quare superest ut miraculum dicatur opus « præter totius naturæ ordinem » prout est præter naturam et ordinem ipsi inditum (præter ordinem *universalem*). Quoniam igitur in hoc sita est ratio miraculi, notetur — 1) nomine *naturæ* hic significari « substantiam rei creatæ prout est suarum operationum idoneum principium » — 2) Si sumatur complexus omnium creatarum substantiarum, habetur id quod dicitur *natura universa* — 3) Cum in operatione creatarum substantiarum constantia quædam sit; rerum mundanarum vires concipi possunt velut normis quibusdam temperatæ ut constanter eodem modo operentur. Hæ normæ, et in concreto ipsæ vires prout his normis affectæ concipiuntur, *leges naturæ* nominantur — 4) Modus autem constans harum actionum et ad propositum finem collineans, *ordo naturæ* audit — 5) Denique consequutio effectuum constanter a creaturarum viribus enascentium, *cursus naturæ* nuncupatur. Quæ tria, quoniam mutuo se inferunt, promiscue usurpari solent (Liberatore, Cosmol. cap. 4. a. 1.). Unde miraculum dicitur « præter totius naturæ ordinem » vel quia superat vires creatarum substantiarum (*naturæ universæ*), seu nulla vis est in natura producendi talem effectum; vel quia, licet eas non superet, seu licet sint vires capaces producendi effectum aliquem, earundem tamen *leges* et modum operandi (ordinem naturæ) prætergreditur.

183. Atque ex his jam colligi potest, quomodo concipiatur, quod Deus operetur *miraculum*; etsi necesse non sit aliquem determinatum modum assignare. Potest enim Deus qui infinitæ virtutis est, vel—1) producere effectum, ad quem producendum nulla est vis in natura—vel 2) producere effectum, quem vires naturæ producere possunt, at sine illis—vel 3) continere vires rerum naturalium ne agant, quod natæ sunt agere; potest ex. gr. impedire quominus ignis comburat: quod tertium efficere potest vel *a*) subtrahendo concursus—vel *b*) tribuendo agenti transeuntem activitatem contrariam, quæ frustrat effectum activitatis propriæ; etc. Sed hæc clariora fient ex mox dicendis de divisione miraculi.

184. Ad absolvendam hanc doctrinam, unum adhuc quæri potest, utrum nempe miraculum dici possit opus *contra naturam*? Ut respondeamus huic quæstioni, animadvertimus posse aliquid dici contra naturam vel *simpliciter*, vel *secundum quid*, prout repugnat *omni* etiam *universalissimæ*, vel solum *alicui* inclinationi naturæ. Ad hanc pertinet nexus et dependentia operationis uniuscujusque creaturæ tum respectu sui, tum aliarum causarum creaturarum; quemadmodum ad inclinationem *universalissimam* pertinet subjectio et dependentia omnimoda creaturarum a Deo.

185. Jamvero satis constat ex dictis, miraculum esse *contra naturam secundum quid*; at nullo modo potest dici *simpliciter contra naturam*. Etenim—1) non est simpliciter contra naturam id, ad quod natura est quodammodo in potentia; atqui respectu Dei omnes creaturæ sunt in potentia (obedientiali) ut moveantur sine causis propriis, vel præter ordinem propriarum causarum. Ergo—2) Hinc docet D. Thomas (c. g. l. 3. c. 100.): « In agentibus etiam corporalibus hoc videtur quod motus qui sunt in istis inferioribus corporibus ex impressione superiorum, non sunt violenti, neque contra naturam, quamvis non videantur convenientes motui naturali, quem corpus inferius habet secundum proprietatem suæ formæ. Non enim dicimus quod fluxus et refluxus maris sit motus violentus, cum sit ex impressione cœlestis corporis; licet naturalis motus aquæ sit solum ad unam partem, scilicet ad medium (imum). Multo igitur magis quidquid a Deo fit in qualibet creatura, non potest dici violentum neque contra naturam. »

186. Atque inde patet solutio difficultatis eorum, qui dicunt: Deus nihil facere potest contra ordinem moralem; ergo neque præter aut contra ordinem physicum.—Jam responderat D. Thomas (de pot. q. 6. a. 1. ad 3.), dicens: « Licet Deus possit facere contra ordinem, qui est unius creaturæ ad aliam, quod est quasi naturæ particularis respectu ipsius: non tamen potest facere contra ordinem creaturæ ad seipsum: justitia autem hominis consistit principaliter in debito ordine hominis ad Deum. Unde contra ordinem justitiæ Deus facere non potest. Cursus autem naturæ est secundum ordinem unius creaturæ ad alium: et ideo contra cursum naturæ Deus facere potest. »

187. II. His quidem satis explicata est una e duabus conditionibus ad miraculum requisita; nunc de alia agendum est, juxta quam, uti diximus, miraculi causa debet esse *occulta*. Quæritur hic, utrum hujusmodi causa occulta sit *solus* Deus, an possit esse etiam Angelus; seu, utrum miraculum excedat facultatem totius naturæ *sensibilis*, an totius naturæ *simpliciter*, ita ut comprehendantur etiam spiritus. Hæc quæstio supervacanea videri posset, postquam audivimus a D. Thoma, causam miraculi esse *per se* occultam, adeoque nonnisi Deum; præstat tamen illam expendere, tum quia melius intelligetur natura miraculi, tum præsertim quia valde inservit vi probandi miraculorum adstruendæ. Nam « supponimus, inquit Suarez (de Relig. t. 1. l. 2. c. 16. n. 2.), omnem virtutem et potestatem operandi ad extra, seu actione transeunte et corporali, quæ angelis est naturalis, in demonibus post peccatum integram mansisse, quia per peccatum non fuerunt in angelis naturalia diminuta, nedum amissa, ut est axioma Theologorum cum D. Thoma, (1. p. q. 64. art. 4.), sumptumque est ex Dionys. (cap. 4. de Divinis nominibus.). »

188. Ut paucis complectamur multa quæ de hac re disputari solent, animadvertimus—1) hic proprie quæri utrum Angeli sint aut esse possint *causa principalis efficiens miraculi virtute sua naturali*. Nam si agatur de causalitate *ministeriali* aut *impe- tratoria* « dicendum, inquit D. Thomas (1. p. q. 110. a. 4.), quod Angeli aliqui dicuntur miracula facere; vel quia ad eorum desiderium Deus miracula facit, sicut et sancti homines dicuntur miracula facere; vel quia aliquod ministerium exhibent in miraculis

quæ fiunt, colligendo pulveres in resurrectione communi, vel huiusmodi aliquid agendo.» (1) Animadvertimus—2) in miraculo distinguere posse veritatem *operis* et veritatem *miraculi*. « Sciendum est, inquit D. Thomas (1. p. q. 114. a. 4.), quod quamvis huiusmodi opera dæmonum, quæ nobis miracula videntur, ad veram rationem miraculi non pertingant, sunt tamen quandoque veræ res; sicut magi Pharaonis per virtutem dæmonum veros serpentes et ranas fecerunt. » Unde quæri posset utrum Angeli possint miracula facere—*a) vera quoad veritatem operis—b) vera quoad veritatem miraculi.*

189. Jamvero duo imprimis hic certa sunt apud omnes. Primum est: *aliqua esse miracula, quæ Angeli nec quoad veritatem operis efficere possunt.* Nam, uti docet D. Thomas (c. g. 1. 3. c. 102.): « Omnis creatura in sua actione requirit subjectum aliquod in quod agat; solius enim Dei est ex nihilo aliquid facere, ut supra ostensum est (lib. 1. cap. 16.). Nihil autem quod requirit in sua actione subjectum, potest agere, nisi in illa ad quæ subjectum illud est in potentia: hoc enim agens in subjectum aliquod operatur ut educat illud de potentia in actum. Nulla igitur creatura sicut nec creare potest, ita nec agere in aliqua re, nisi quod est in potentia illius rei. Fiunt autem multa miracula divina virtute quod non est in potentia illius rei, sicut quod mor-

(1) Hæc ipsa fusius explicans S. Doctor (de Pot. q. 6. a. 4.), docet pluribus modis Angelos esse posse ministros Dei in patrandis miraculis: « uno modo precibus impetrando..... Alius modus est secundum quod Angeli materiam disponunt sua naturali virtute ad hoc quod miraculum fiat; sicut dicitur quod in resurrectione colligent pulveres mortuorum, qui divina virtute reducuntur ad vitam.... Tertius modus est quod operentur etiam aliquid coagendo.... Qualiter autem hoc esse possit considerandum est. Constat quod Deus solo imperio miracula operatur. Videmus autem quod imperium divinum ad inferiores rationales spiritus, scilicet humanos, mediantibus superioribus, scilicet angelis, pervenit, ut in legis veteris latrone apparet; et per hunc modum, per spiritus angelicos vel humanos imperium divinum ad corporales creaturas pervenire potest, ut per eos quodammodo natura præsentetur divinum præceptum; et sic agant quodammodo spiritus humani vel angelici, et instrumentum divinæ virtutis ad miraculi perfectionem.... Nec est mirum si per hunc modum spirituali creatura Deus instrumentaliter utitur ad faciendum mirabiles effectus in natura corporali, cum etiam natura corporali utatur instrumentaliter ad spirituum justificationem, ut in sacramentis patet. »

tuus reviviscat. » Quare, uti monet idem S. Doctor (l. p. q. 114. a. 4. ad 2.), « si aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri videatur, hoc non est secundum rei veritatem, sed secundum apparentiam tantum. Quod quidem potest dupliciter contingere; uno modo ab interiori, secundum quod dæmon potest mutare phantasiam hominis, et etiam sensus corporeos, ut aliquid videatur aliter quam sit.... Alio modo ab exteriori. Cum enim ipse possit formare corpus ex aere cujuscumque formæ et figuræ, ut illud assumens in eo visibiliter appareat, potest eadem ratione circumponere cuicumque rei quamcumque formam corpoream ut in ejus specie videatur. »

190. Conceditur etiam ab omnibus, *posse Angelos aliqua miracula facere quæ vera sint quoad veritatem operis*. Quod dupliciter explicant—1) *Per motum localem*, id est, vel res ex uno loco in alium celerrime transferendo; vel in altum hominem aut alia objecta attollendo, ita ut volare videatur; vel res ex hominum conspectu subtrahendo, reddendo illas invisibiles; vel efficiendo, ut statuæ, tabulæ moveantur, ambulent, loquantur, etc.: nam ipsi eas movent et per eas loquuntur; etc. —2) *Applicando activa passivis*. « Possunt (Angeli), inquit D. Thomas (l. p. q. 114. a. 4.), adhibere quædam semina, quæ in elementis mundi inveniuntur, ad hujusmodi effectus complendos, ut Augustinus dicit, 3. de Trin., cap. 8. Et ideo dicendum est quod omnes transmutationes corporalium rerum quæ possunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas pertinent prædicta semina, possunt fieri per operationem dæmonum, hujusmodi seminibus adhibitis. »—Cf. quæ diximus in tract. *De Deo Creante*, (n. 466. seqq.).

191. Solum ergo superest inquirendum, utrum effectus hujusmodi extraordinarii, quos Angeli producere possunt *quoad veritatem operis*, si ab ipsis producantur, habeant etiam *veritatem miraculi*? Bened. XIV. (de Canoniz. SS. l. 4. p. 1. c. 3. n. 13.), ita respondet: « Quod si quis ex hucusque adductis inferre vellet, a Dæmone sua naturali virtute miracula fieri posse excellentia vires et facultatem naturæ visibilis et corporeæ, aperte falleretur: cum aliud profecto sit, Deum opera Dæmonis aliquando usum esse et uti posse in patratione miraculorum, aliud, Dæmonem facere miracula; cum, juxta nostrum loquendi modum et

communem intelligentiam, ille dicatur facere miraculum, qui opus aliquod extraordinarium efficit pro confirmatione veritatis, quam prædicat, aut ille, ad cuius intercessionem aliquid mirandum a Deo fit, ut de ejus sanctitate apud homines constet.»

192. Verum hic proprie consideratur *ontologica veritas* miraculi; et de illa docet D. Thomas (l. p. q. 114. a. 4.): « Si miraculum proprie accipiatur, dæmones miracula facere non possunt, nec aliqua creatura, sed solus Deus; quia miraculum proprie dicitur quod fit præter ordinem totius naturæ; sub quo ordine continetur omnis virtus creata. Dicitur tamen quandoque miraculum large, quod excedit humanam facultatem, et considerationem; et sic dæmones possunt facere miracula, quæ scilicet homines mirantur, in quantum eorum facultatem et cognitionem excedunt.» Et (q. 110. a. 4. ad 2.), docuerat: « Miracula simpliciter loquendo dicuntur, ut dictum est, in corp. art., cum aliqua fiunt præter ordinem totius naturæ creatæ. Sed quia non omnis virtus naturæ creatæ est nota nobis, ideo cum aliquid fit præter ordinem naturæ creatæ nobis notæ per virtutem creatam nobis ignotam, est miraculum quoad nos. Sic igitur cum dæmones aliquid faciunt sua virtute naturali, *miracula* dicuntur non simpliciter, sed quoad nos.»—Cf. etiam (c. g. l. 3. c. 102.).

193. Quærenti vero, cur iidem effectus, qui *veritatem operis* habent, sive fiant a Deo sive ab Angelis, non habeant tamen *veritatem miraculi* si ab Angelis fiant virtute propria, cum illam habeant si a Deo fiant; respondet Suarez explicando D. Thomæ doctrinam (de Angelis, l. 4. c. 39. n. 9.): « Quia (Angeli) nihil possunt facere sine interventu et apparatu naturalium causarum. Quia in primis semper requirunt præjacentem materiam, quia ex nihilo nihil facere possunt. Deinde ipsa materia non eis ad nutum obedit, ut etiam diximus cum Aug. lib. 3. de Trinit. cap. 8. Unde solum possunt materiam transmutare secundum aliquam naturalem capacitatem, non vero secundum potentiam obedientialem. Ac denique hanc ipsam transmutationem, si sit ad formam præter motum localem, facere non possunt per se, et sua virtute, sed tantum applicando agens, quod virtutem habeat naturalem ad talem formam introducendam.» Et (n. 10.): « In quo etiam considerandum est in præsentī sermonem esse de operibus sensi-

bilibus, quæ hominibus miraculosa apparent, de quibus concedi potest, et debet, ut sint vera miracula, necessarium et sufficiens esse, ut superent omnem naturalem virtutem causarum naturalium, et corporalium. Quia hinc evidenter concluditur etiam esse supra omnem virtutem angelicam, cum hæc non possit, nisi applicando naturales et corporeas causas activas passivis, hujusmodi effectus sensibiles efficere.» Et (n. 11.): «Concedo non omnia miracula vera esse æqualia simpliciter, quia quædam sunt nobiliora aliis, vel ex parte effectus, vel ex parte modi. Nihilominus tamen in hoc omnia conveniunt, et quandam æqualitatem, seu univocationem habent, quod omnia sunt supra totum ordinem causarum naturalium, et supra naturalem capacitatem materiæ, vel saltem supra connaturalem modum, quo talis effectus per se fieri postulat. Unde subita sanitas, si tantum fiat per velocem applicationem causarum naturalium, non erit vere miraculosa: si tamen fiat per solam efficaciam superioris causæ, vel per solum imperium, vel si sanatio tam subita sit, ut causæ naturales, etiam sufficienter applicatæ non sufficiant virtute naturali tam subito materiam disponere, tunc sanitas erit vere miraculosa. Idemque dicendum est de subita pluvia, et aliis similibus operibus.» Hæc eximii Doctoris testimonia exscribere volui, quia ipsa probant, a nonnullis, post Bened. XIV. (op. et l. c. cap. 1. n. 17.), haud fideliter referri ejus, hac de re, doctrinam.

194. Igitur vera miraculi definitio est: «effectus facultatem et ordinem totius naturæ creatæ, transcendens»; vel, ut loquitur D. Thomas (1. p. q. 105. a. 7.; c. g. l. 3. c. 101.): «opus quod fit divinitus præter ordinem communiter servatum». Quemadmodum autem hactenus exposita clare explicant hanc veram miraculi notionem; sic falsas, præsertim a Lockio, Clarkio etc., propositas excludunt. Has non vacat hic singillatim referre et refutare; siquidem non miraculi utcumque, sed miraculi a nobis definiti possibilitatem et vim probandi demonstraturi sumus — Vide, si lubet, Hooke (de vera Relig. dissert. 2. cap. 1.).

195. III. Hactenus de natura miraculi. Nunc quoad miraculorum partitiones, notat imprimis D. Thomas (1. p. q. 105. a. 8.), «quod nihil potest dici miraculum ex comparatione potentiæ divinæ; quia quodcumque factum divinæ potentiæ comparatum est

minimum, secundum illud Isa. 40. 15.: 'Ecce gentes quasi stilla situlæ, et quasi momentum stateræ reputatæ sunt.' Sed dicitur aliquid miraculum per comparisonem ad facultatem naturæ, quam excedit. Et ideo, secundum quod magis excedit facultatem naturæ, secundum hoc majus miraculum dicitur. »

196. Dein vero proponit (l. c.) miraculorum partitionem, secundum quod miraculum fit a causa per se occulta, et sic excedit facultatem naturæ. « Excedit autem aliquid facultatem naturæ tripliciter: uno modo quantum ad substantiam facti, sicut quod duo corpora sint simul... aut quod corpus humanum glorificetur; quod nulla natura facere potest; et ista tenent summum gradum in miraculis. Secundo aliquid excedit facultatem naturæ, non quantum ad id quod fit, sed quantum ad id in quo fit, sicut resuscitatio mortuorum, et illuminatio cæcorum, et similia; potest enim natura causare vitam, sed non mortuo; et potest præstare visum, sed non cæco; et hæc tenent secundum locum in miraculis. Tertio modo excedit aliquid facultatem naturæ quantum ad modum et ordinem faciendi; sicut cum aliquis subito per virtutem divinam a febre curatur absque curatione et consueto processu naturæ in talibus; et cum statim aer divina virtute in pluvias densatur absque naturalibus causis, sicut factum est ad preces Samuelis et Eliæ (1. Reg. 12. et 2. Reg. 18.); et hujusmodi tenent infimum locum in miraculis. »

197. Aliam etiam S. Doctor tradit miraculi divisionem, secundum quod miraculum est præter ordinem totius naturæ, dicens: (Qq. Disp. q. *De miraculis*, art. 2. ad 3.): « Circa ea, inquit, quæ Deus miraculose facit, talis solet adhiberi distinctio, ut quædam dicantur fieri supra naturam, quædam contra naturam, quædam præter naturam. Supra naturam quidem, in quantum in illum effectum, quem Deus facit, natura nullo modo potest; quod quidem contingit dupliciter, vel quia ipsa forma inducta a Deo omnino a natura induci non potest sicut forma gloriæ, quam inducet Deus corporibus Beatorum et sicut etiam Incarnatio Verbi; vel quia etsi talem formam possit in aliquam materiam inducere, non tamen in istam, sicut ad causandam vitam natura potens est, sed quod in hoc mortuo natura vitam causet, hoc facere non potest. Contra naturam esse dicitur quando in natura remanet

contraria dispositio ad effectum, quem Deus facit; sicut quando conservavit pueros illæsos in camino, remanente virtute comburendi in igne, et quando aqua Jordanis stetit, remanente gravitate in ea, et simile est quod virgo peperit. Præter naturam autem dicitur Deus facere quando producit effectum, quem natura producere potest, illo tamen modo quo natura producere non potest. »

198. His itaque præstitutis—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. VIII. *Habita ratione tum ordinis in rebus existentis, tum divinorum attributorum, miracula, seu «eventus totius naturæ creatæ facultatem, ordinemque consuetum excedentes» nullam involvere repugnantiam dicenda sunt: imo divinæ virtutis perfectio, etiam prout naturali lumine innotescit, potestatem ea patrandi sibi omnino vindicat.*

199. Prob. I. *Ex parte ordinis in rebus existentis.* Eatenus aliqua repugnantia deprehenderetur in miraculo ex parte ordinis præter quem est, quatenus ordo ille esset necessarius. Atqui ordo *universalis*, præter quem est miraculum, non est necessarius, sed omnino contingens. Ergo ex parte ordinis rebus inditi nulla est repugnantia ut fiat miraculum.

Prob. min. 1) Ordo ille nequit certe dici *absolute*, seu nulla facta hypothesi, necessarius. Nequit enim ordo intelligi absque substantiis seu rebus, quibus inest; nec earumdem naturam ac perfectionem superare potest, cum *naturalis* dicatur et sit. Atqui res omnes quæ in mundo sunt, non necessario sed contingenter existunt. Ergo ordo ipsis inditus, absolute inspectus, contingens sit oportet.

2) Nec potest idem ordo dici necessarius, *facta hypothesi existentiae earum rerum quibus inest.* Etenim id solum est omnino necessarium, facta hypothesi existentiae alicujus rei, quod pertinet ad essentiam ejus: sicut facta hypothesi quod homo existat,

impossibile est ut sit aliud quam animal rationale. Atqui ordo rebus inditus, seu leges physicæ, quibus mundus regitur, non pertinent ad essentias rerum in mundo existentium. Ergo, facta hypothesei existentiae rerum quæ sunt in mundo, non sequitur necessitas ordinis qui ipsis inest. Supponas, quæso, flumen mutare cursum atque in caput refluere; motum telluris circa axem non ab ortu ad occasum, sed ab occasu ad ortum dirigi; motum planetarum majori vel minori velocitate perfici, quam nunc perficiatur, et alia hujusmodi: num essentia fluminis, telluris, planetarum, mundi, ita mutaretur, ut hæc non possent amplius concipi?

3) Nec ordo *universalis* dici potest necessarius, *facta hypothesei* existentiae ipsius, *seu eo manente*; ita ut si rara fiat mutatio, eo ipso ordo destruat. Nam—*a*) repugnat quidem ordini jam constituto, ut mutetur ab aliquo eorum qui eidem subduntur; non vero ut mutetur ab eo qui illum constituit, et supra illum est. Ratio est evidens: mutatio ordinis facta ab eo qui subjicitur illi est veluti *transgressio* illius, adeoque illi repugnans; facta ab ipso qui ordinem constituit et supra illum est, est legitima *derogatio*, quæ certe non repugnat, uti videre est in legibus proprie dictis. Atqui, juxta nos, miraculum non fit nisi a Deo, qui ordinem universalem constituit et supra illum est. Ergo. «Deus, inquit D. Thomas (1. p. q. 105. a. 6.), potest facere præter ordinem rerum, *quia ordini secundarum causarum ipse non est subjectus*, sed talis ordo ei subjicitur quasi ab eo procedens, non per necessitatem naturæ, sed per arbitrium voluntatis. Potuisset namque et alium ordinem rerum instituere. Unde potest præter hunc ordinem institutum agere, cum voluerit.» Potest profecto homo sursum projicere lapidem, quia supra ordinem particularem lapidis est; cur non poterit Deus, qui est supra universam naturam, aliquid facere quod sit præter ordinem totius naturæ?—*b*) Ad eandem devenimus conclusionem, si consideremus conceptum *legis* naturæ. Non enim est de essentia legis ut in nullo casu ei derogetur, ita ut derogatio sit abrogatio seu destructio legis ipsius; sed ut ordinem habeat ad effectus proprios, et servetur in pluribus. Atqui, posito miraculo, adhuc leges physicæ in pluribus servantur, nec miraculum tollit ordinem earum legum ad suos effectus. Ergo. «Licet Deus, ait D. Tho-

mas (de Pot. q. 6. a. 1. ad 20.) faciat aliquem effectum præter actionem causæ naturalis, non tamen tollit ordinem causæ ad suum effectum; unde et in igne fornacis remanebat ordo ad comburendum, licet non combureret tres pueros in camino.»

4) Ut hæc declarentur ulterius ac confirmantur, adverte, miraculum—*a*) quandoque proprie esse *supra* leges totius naturæ, quatenus aliquis effectus producit, ad quem producendum nulla est vis in natura: id certo possibile est, nisi velimus dicere virtutem *infinitam* Dei nihil amplius posse quam virtus *finita* rerum creaturarum—*b*) Quandoque miraculum proprie est *præter* leges naturæ, quatenus producit aliquis effectus ad quem producendum est sufficiens vis in natura; sed producit vel sine illa, vel non servato ejus agendi modo, sicut si in instanti fieret quod natura facit per longum tempus: id etiam evidenter possibile est, nisi velimus dicere aut Deum non posse efficere quod sua creatura efficit, aut agentem per imperium voluntatis non posse statim efficere quod vult—*c*) Quandoque miraculum proprie est *contra* leges naturæ, quatenus ex. gr. impeditur effectus quem juxta ordinarium cursum natura deberet producere. At id etiam facile ostenditur possibile; posita enim aliqua essentia, id solum absolute necessarium est, ut nempe habeat exigentiam talium virium, non vero ut actu eas habeat, si vires ipsæ realiter ab ea distinguuntur: a fortiori autem non est absolute necessarium, ut eædem vires exerceant actu virtutem suam. Ut namque in actum prodeant quædam exiguntur conditiones, quæ contingentes sunt: ac proinde, iis ablatis, potest deesse effectus, integris manentibus substantiis earumque viribus. Quocumque modo igitur miraculum consideretur, ex parte ordinis et legum naturæ, nihil obstat quominus illud patrari possit.

200. II. *Ex parte Dei* adhuc facilius demonstratur possibilitas miraculi. Etenim non repugnat—1) perfectioni divinæ scientiæ, quasi Deus non prævidisset suspensionem ordinis, quæ per miraculum habetur; nec immutabilitati divinæ voluntatis, quasi Deus postea velit quod antea noluit: diximus enim (n. 180.) miraculum non contingere præter divinam præordinationem — 2) Nec repugnat Dei justitiæ ac sanctitati, quasi derogando ordini naturæ, Deus tollat ordinem rerum creaturarum ad seipsum: vidimus enim,

hunc ordinem profecto essentialem semper manere (n. 185.)—3) Neque repugnat Dei sapientiæ, quasi Deus patrando miraculum emendat defectum legum naturæ, sicut humanus artifex quandoque cogitur machinæ a se extractæ defectus emendare: leges enim naturæ perfectæ sunt in suo ordine, et plane sufficiunt ad divinas perfectiones manifestandas in eo gradu, quem Deus intendit. Unde finis miraculorum non est conservatio legum et ordinis naturæ, uti statim dicemus. Atqui hæc sunt omnia, quæ, ex parte Dei, adversarii objiciunt contra possibilitatem miraculi. Nil mirum igitur si ipse Bayle (in diction. art. *Spinoza*, not. B.) Spinozæ aliorumque difficultates contra possibilitatem miraculi, non nisi lusum verborum esse pronuntiaverit.

201. III. Hæc explicans D. Thomas (c. g. l. 3. c. 99.), præclare scribit: « Ordo enim inditus rebus a Deo, secundum id est quod in rebus frequenter accidere solet, non autem ubique, vel secundum id quod est semper, multæ enim naturalium causarum effectus suos producunt eodem modo ut frequenter, non autem ut semper, nam quandoque, licet ut in paucioribus, aliter accidit, vel propter defectum virtutis agentis, vel propter materiæ indispositionem, vel propter aliquod fortius agens; sicut cum natura in homine generat digitum sextum. Non autem propter hoc deficit, aut mutatur providentiæ ordo: nam et hoc ipsum quod naturalis ordo institutus secundum ea quæ sunt frequenter, quandoque deficiat, providentiæ subest divinæ. Si ergo per aliquam virtutem creatam fieri potest ut ordo naturalis mutetur ab eo quod est frequenter, ad id quod est raro, absque mutatione providentiæ divinæ; multo magis divina virtus quandoque aliquid facere potest sine suæ providentiæ præjudicio, præter ordinem naturalibus inditum rebus a Deo. Hoc enim ipsum ad suæ virtutis manifestationem facit interdum: nullo enim modo melius manifestari potest quod tota natura divinæ subjecta est voluntati, quam ex hoc quod quandoque ipse præter naturæ ordinem aliquid operatur (1). Ex hoc enim apparet quod ordo rerum pro-

(1) Iam scripserat S. Augustinus (in Io. tract. 24. n. 1.): « Miracula, quæ fecit D. J. Christus, sunt quidem divina opera et ad intelligendum Deum de visibilibus admonent humanam mentem. Quia enim ille non est talis substantia, quæ videri oculis possit, et miracula ejus, quibus totum mundum regit universamque naturam

cessit ab eo, et non per necessitatem naturæ, sed per liberam voluntatem. Nec debet hæc ratio frivola reputari, quod Deus aliquid faciat in natura ad hoc quod se mentibus humanis manifestet, cum supra (cap. 17.) ostensum sit quod omnes creaturæ corporales ad naturam intellectualem ordinentur quodammodo sicut in finem. Ipsius autem intellectualis naturæ finis est divina cognitio, ut in superioribus est ostensum. Non est ergo mirum si ad cognitionem de Deo intellectuali naturæ præbendam, fit aliqua immutatio in substantia corporali.»

202. IV. Tantum abest ut miraculum cum divinis attributis pugnet, ut infinita Dei perfectio potestatem illud patrandi omnino sibi vindicet. Id satis indicavimus in præcedentibus argumentis, sed nunc præstat directe adstruere. Sane—

1) Eam potestatem sibi vindicat *divinus intellectus*. Cum enim divinus intellectus infinitus sit, non coarctatur ad hunc, quem in rebus cernimus, ordinem; secus cum iste sit finitus, finitus quoque esset ille. Unde Deus plures alios ordines cognoscit. «Ordo rerum, inquit D. Thomas (c. g. 1. 3. c. 99.), profluit a Deo in res, secundum quod est præcogitatus in intellectu ipsius; sicut videmus in rebus humanis quod princeps civitatis ordinem apud se præmeditatum omnibus imponit. Intellectus autem divinus non est determinatus ad hunc ordinem ex necessitate, ut nullum alium ordinem intelligere possit, cum et nos alium ordinem per intellectum apprehendere possimus. Potest enim intelligi a nobis quod Deus hominem absque semine ex terra formet. Potest igitur Deus præter inferiores causas effectum illis causis proprium operari.»

2) Rursus eam potestatem sive vindicat *divina sapientia*. Etenim, «ordo, inquit D. Thomas (1. p. q. 25. a. 5.), a divina sapientia rebus inditus, in quo ratio justitiæ consistit, ut supra

administrat, assiduitate vilnerunt, ita ut pæne nemo dignetur attendere opera Dei mira et stupenda in quolibet seminis grano, secundum suam misericordiam servavit sibi quædam, quæ faceret opportuno tempore præter usitatum cursum ordinemque naturæ, ut non majora sed insolita videndo stuperent, quibus quotidiana viluerant. Majus enim miraculum est gubernatio totius mundi, quam saturatio millium hominum de quinque panibus; et tamen hæc nemo miratur: illud mirantur homines, non quia majus est, sed quia raram est. »

dictum est, q. 21. a. 2. non adæquat divinam sapientiam, ut sic divina sapientia limitetur ad hunc ordinem. Manifestum est autem quod tota ratio ordinis quem sapiens rebus a se factis imponit, a fine sumitur. Quando igitur finis est proportionatus rebus propter finem factis, sapientia facientis limitatur ad aliquem determinatum ordinem. Sed divina bonitas est finis improporcionabiliter excedens res creatas. Unde divina sapientia non determinatur ad aliquem ordinem rerum, ut non possit alius cursus rerum effluere. Unde dicendum est simpliciter quod Deus potest alia facere quam quæ facit. »

3) Eamdem potestatem sibi vindicat *divina bonitas*. Nam, « licet ordo rebus inditus, inquit D. Thomas (c. g. l. 3. c. 99.), a providentia divina bonitatem suo modo repræsentet, non tamen ipsam repræsentat perfecte, cum non pertingat bonitas creaturæ ad æqualitatem bonitatis divinæ. Quod autem non repræsentatur perfecte per aliquod exemplatum, potest iterum præter hoc alio modo repræsentari. Repræsentatio autem divinæ bonitatis in rebus est finis productionis rerum a Deo, ut supra (cap. 20.) ostensum est. Non est igitur voluntas divina determinata ad hunc ordinem causarum et effectuum, ut non possit velle effectum aliquem in inferioribus producere immediate absque aliis causis. »

4) Eam sibi vindicat *divina potentia*. Nam—*a*) potentia Dei major est, quam potentia naturæ; cum hæc finita sit, illa infinita. At nisi Deus posset aliquem effectum producere naturæ vires excedentem, major in eo potentia non esset, quam sit in natura: ergo potest illum producere. Sed, ut diximus ac probavimus, nomine miraculi intelligimus effectum totius naturæ vires, ordinemque excedentem. Deus igitur illum producere potest—*b*) « Quanto aliqua virtus activa, inquit D. Thomas (de pot. q. 6. a. l. ad 18.), est altior, tanto eamdem rem potest perducere in altiore effectum.... et inde est, quod res aliqua est in potentia ad diversa secundum habitudinem ad diversos agentes. Unde nihil prohibet, quin natura creata sit in potentia ad aliqua facienda per divinam potentiam, quæ inferior potentia facere non potest. Et ista vocatur potentia obedientiæ, secundum quam quælibet creatura creatori obedit »—*c*) Agens non operans necessitate naturæ potest immediate producere effectum proprium inferioris

agentis subordinati; sicut peritus sculptor imperitioris statuas valet efficere. Atqui Deus agens ad extra non operatur necessitate naturæ, et causæ omnes creatæ ei subordinantur. Ergo potest Deus immediate, seu sine illis causis, producere effectus proprios earum. Hoc autem est miraculum. « In hoc enim differt, docet D. Thomas (c. g. l. 3. c. 99.), agens secundum necessitatem naturæ, ab agente secundum voluntatem, quod ab agente secundum necessitatem naturæ effectus non potest sequi nisi secundum modum virtutis activæ: unde agens quod est maximæ virtutis, non potest immediate producere effectum aliquem parvum, sed producit effectum suæ virtuti proportionatum; in quo tamen invenitur quandoque minor virtus quam in causa; et sic per multa media tendens a causa suprema provenit aliquis parvus effectus. In agente autem per voluntatem non est sic: nam agens per voluntatem statim sine medio potest producere quemcumque effectum qui suam non excedat virtutem: artifex enim perfectissimus potest facere opus quale faciat artifex imperfectus. Deus autem operatur per voluntatem, et non per necessitatem naturæ, ut supra (lib. 2. cap. 23.) ostensum est. Igitur minores effectus, qui fiunt per causas inferiores, potest facere immediate absque secundis causis. »

ARTICULUS DECIMUS

Utrum miraculis insit vis probandi id, in cujus confirmationem fiunt.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

203. *Exposita natura miraculi, ejusdemque possibilitate adstructa, gradum facimus ad ejus probandi vim investigandam; si enim ea semel demonstretur, jam præsto nobis est præcipuum medium discernendi, num aliqua religio, quæ divinam originem sibi adscribit, vere a Deo per revelationem procedat. Hanc vim*

probandi miraculorum definivit Conc. Vat. in can. citato (n. 171.), quem præ oculis habere oportet.

204. Ut vero hanc Ecclesiæ doctrinam recte intelligamus, atque invicte deinde asseramus, exponendus est status quæstionis. Ac imprimis vis probandi miraculorum considerari potest *quoad se*, et *quoad nos*. Vix dubitari potest utrum miracula hanc vim habeant in se; cum enim constet ex dictis (art. præc.), causam principalem miraculorum non esse nisi Deum: cumque aliunde constet, eum nihil, quod falsum sit confirmare posse uti verum (id enim summæ ejus veracitati repugnat): eo ipso quod miraculum fit in confirmationem revelatæ alicujus doctrinæ, certi redimur eam esse revelatam et consequenter esse veram. Unde tota quæstio præcipue in eo versatur, utrum miracula vim probandi habeant *quoad nos*.

205. Jamvero ut miraculum vim probandi habeat *quoad nos*, necesse est ut nos certi simus de objectiva eorum veritate. Ad id autem tria requiruntur:—1) ut certo nobis constet veritas narrationis illius facti physici, quod ceu miraculum proponitur (veritas *historica* miraculi)—2) ut certo constet, illud factum vere ita esse præter totius naturæ ordinem ac facultatem, ut nonnisi Deum auctorem habeat (veritas *philosophica* miraculi)—3) ut constet, illud vere factum esse in confirmationem revelationis, si existentiam revelationis eo probare intendimus (veritas *relativa* miraculi). Quare cum Concilium Vaticanum definierit, non modo miracula certo cognosci posse, sed etiam ita cognosci posse, ut iis divina religionis christianæ origo, rite probetur; profecto tenendum est, nos cum certitudine cognoscere posse ea quæ narrantur miracula facta in confirmationem illius religionis, vere facta esse; vera fuisse miracula; vere facta fuisse in confirmationem christianæ revelationis.

206. Revera aliqui I. ideo negant vim probandi miraculorum *quoad nos*, quia putant nos minime posse eorum *historicam* veritatem certo assequi. Id autem duplici præsertim ratione asserunt. *Prima* afficit moralem certitudinem generatim. Dicunt enim quod miracula patrata in confirmationem doctrinæ alicujus revelatæ, et quæ oculis nostris minime conspiciamus, non possunt aliter constare, quam ex humano testimonio. Atqui ex humano te-

stimonio nequit exurgere nisi ea certitudo, quæ *moralis* dicitur: hæc autem minime vera est certitudo, sed ad summum magna *probabilitas*.

207. *Altera* vero ratio, qua cognoscibilitatem impugnant veritatis *historicæ* miraculorum, afficit speciatim ipsa miracula. Dicunt enim post Hume (oper. v. 3. p. 178. ed. 1770.): «facilius est, mille testes errare aut decipere, quam factum legibus naturæ repugnans existere: primum moraliter tantum impossibile, et experientiæ consonum; secundum vero physice impossibile, et experientiæ contrarium est. In omni porro miraculo contra unum testem mille insurgunt; sic e. g. si unus testetur, mortuum resuscitatum fuisse, milleni testes affirmant, mortuos ad vitam haud redire.» Cf. tract. *de Virt. Infusis* (n. 753. 772.). Unde huic duplici difficultati occurrendum est, ut ostendatur nos posse *historicam* miraculi veritatem certo cognoscere.

208. Alii II. ideo negant miraculorum vim probandi *quoad* nos, quia censent nobis haud licere eorum *philosophicam* veritatem certo assequi. Atque id etiam duplici præsertim ratione asserunt. *Prima* est: Nemo perspectas habet omnes naturæ vires; ergo nemo discernere potest inter opus naturale ac prodigiosum. Novimus, homines non semel perperam judicasse, quidpiam naturam non posse, ejusque legibus adversari: idque rudibus præsertim accidere potest, quibus vires ac leges naturæ non sunt perspectæ. Hinc dubium aliquod semper superesse potest in tali judicio formando; ac propterea dici nequit, miraculum esse certissimam divinæ revelationis, cui testificandæ assumitur, notam. Imo aliquis nostri temporis impius eo progressus est, ut audacter peteret, ut miraculum patraretur in consessu hominum scientia præexcellantium, qui de veritate miraculi recte judicare possent. Quod nisi fiat, ajebat, notio miraculi ignorantiae est tribuenda. (1)

(1) Ad rem contra hanc blasphemiam scripsit Em. Card. Ep. Pictaviensis (*Troisième Instruction* etc. *Œuvres*, t. 5. pag. 105.): «Poser en principe qu'un thaumaturge ne mérite crédit qu'autant qu'il comparait devant le tribunal des principaux représentants de la science du dix-neuvième siècle, et qu'il se soumet aux conditions de leur programme: c'est se moquer des siècles passés et de tout le genre humain, auxquels on refuse la dose de bon sens nécessaire pour constater les faits les plus palpables; et c'est aussi se moquer de Dieu, que l'on suppose pouvoir se plier aux

209. *Altera* autem ratio est hujusmodi: etsi, ajunt, admittatur doctrina a nobis superius statuta, nempe Angelos non posse *vera* miracula efficere; negari tamen nequit eos posse aliqua opera miraculosa quoad apparentiam imitari; alia vero efficere quoad veritatem operis, et quæ tamen non sunt *vera* miracula, quia efficiuntur ab iis applicando proprias causas. Saltem igitur incertum semper erit, num ea, quæ miracula credimus, utpote excedentia vires naturæ nobis cognitæ, divinæ an diabolicæ operationi adscribere debeamus.

210. Porro haud contendimus de omnibus et singulis factis, quæ miracula dicuntur, nos semper posse judicium certum ferre; nec in aliquibus casibus id facile censerî debet. Unde etiam Ecclesia, uti constat ex Benedicto XIV. (*de Canoniz. Sanctorum*, præsertim l. 4.) severius examen instituit; ita ut ipsi Protestantes Ecclesiæ, hac in re, prudentiam fateri coacti sint. (1)—Ad rem nostram igitur sufficit ostendere de *aliquibus* saltem hujusmodi eventibus, quando plures præsertim concurrunt ad revelationem confirmandam, nobis certo constare posse eos tum vires totius naturæ excedere, tum non ab Angelis malis sed a Deo processisse, ac proinde vera esse miracula.

caprices et accepter la réglementation de sa créature au moment même où il va manifester sa plus haute puissance; c'est le condamner à ne pas agir en Dieu, à l'heure où il veut prouver qu'il est Dieu. »

(1) Notum est ex. gr. quod refert P. Daubenton (*La vie du bienheureux Jean-Fr. Regis*, Paris, 1716, apud Perrone). « Romam venerat conspicuus Anglus protestans. Prælati quidam romanus, qui cum eodem amicitiam inierat, illi tabulas quæ plurimum miraculorum probationes continebant, legendas præbuit. Has ipse quum summa animi voluptate legisset, Prælato reddidit dicens: « Voilà certainement la plus sûre manière de prouver les miracles. Si tous ceux que l'on reçoit dans l'Eglise Romaine étaient établis sur des preuves aussi évidentes et aussi authentiques que ceux-ci le sont, nous n'aurions aucune peine à y souscrire, et par là vous vous sauveriez des toutes les railleries que nous faisons de vos prétendus miracles. Eh bien, respondit Prælati, sachez que de tous ces miracles, qui vous paraissent si avérés et si bien appuyés, aucun n'a été admis par la Congrégation des rites, parce qu'ils n'ont pas paru suffisamment prouvés. » Protestans, ejusmodi inexpectato responso percussus, fassus est, nonnisi cæcam præventionem posse obsistere canonizationi Sanctorum, neque unquam arbitraturum se esse, cautelam Ecclesiæ Romanæ usque progredi in examine, quod ipsa instituit circa miracula (pag. 81.).

211. Alii III. denique ideo miraculorum vim probandi quoad nos denegant, quia censent nobis esse impossibile eorum veritatem *relativam* certo cognoscere. Quod ut intelligatur, recolenda est doctrina apud Theologos communis, quæ docet gratiam miraculorum esse *gratis datam*, et non *gratum facientem*; adeoque hominibus etiam impiis conferri a Deo posse. Hinc—1) Christus Dominus dicit (Matth. VII. 22.): « Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus et in nomine tuo dæmonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? » Quod multi ex Patribus, ut Hieronymus, Chrysostomus, Euthymius, Theophylactus, intellexerunt de hominibus, qui etiam dum impii erant, miracula patrabant—2) Pariter, sicut cæteris apostolis, Judæ quoque Dominus gratiam miraculorum concessisse videtur—3) Et D. Thomas (2. 2. q. 172. a. 4.), admittit, donum propheptiæ nonnunquam a Deo malis communicari, et quomodo id fieri possit ea ratione explicat, quæ etiam miraculis aptari potest; docet namque tale donum nonnunquam malis concedi ad ostendendam virtutem nominis Christi et ad utilitatem aliorum. « Donum prophetiæ, ait, aliquando datur homini et propter utilitatem aliorum et propter propriæ mentis illustrationem.... Quidam vero consequuntur donum prophetiæ solum ad utilitatem aliorum, qui sunt quasi instrumentum divinæ operationis. Unde Hieronymus dicit super Matth. 7.: 'Prophetare, et virtutes facere, et dæmonia ejicere, interdum non est meriti ejus, qui operatur, sed vel invocatione nominis Christi hoc agit, vel ob condemnationem eorum qui invocant, et utilitatem eorum, qui vident et audiunt, conceditur.' » — 4) Similia de miraculis jam scripserat S. Augustinus (in libro Qu. 83. q. 73.). « Boni christiani, ait, miracula faciunt per publicam justitiam, mali christiani per signa publicæ justitiæ, sicut invocando nomen Christi, vel exhibendo aliqua sacramenta. »

212. Quo posito, en difficultas, quæ exurgit, et quam clare proponit Suarez (de Mysteriis vitæ Christi, disp. 31. sect. 2. n. 6.): « Subterfugere aliquis posset, dicendo minime repugnare ut Deus speciali auxilio et gratia gratis data concurrat cum homine ad facienda miracula, quamvis ipse homo illa faciat in confirmationem falsitatis. Quia hinc non sequitur quod Deus mentiatur, et

nullum aliud est principium hujus repugnantiae, aut incommodum quod inde sequatur — *Antecedens* declaratur. Nam primo Deus dat sacerdoti supernaturalem facultatem consecrandi, et eam ipsius libertati committit, ut bene, vel male ea utatur, et quando male utitur, Deus nihilominus speciali ac supernaturali auxilio cum illo concurrat ad faciendum opus vi sua miraculosum, et nihilominus malitia hominis in Deum non redundat; ergo idem erit in praesenti, proportionem servata — *Secundo*, Deus potest conferre homini gratiam sanitatum, ut similiter ea bene, vel male utatur; ergo, sicut potest Deus concurrere cum tali homine ad conferendam miraculose sanitatem, etiamsi id faciat propter avaritiam vel vanam gloriam, potest etiam concurrere, etiamsi id faciat ad decipiendos alios homines, atque adeo in confirmationem falsitatis — *Tertio* est ratio a priori, quia licet homo, qui facit miracula, dicat se id facere in confirmationem eorum quae loquitur, non inde fit Deum concurrere ad eandem confirmationem. Sed concurret solum ex vi prioris donationis, seu legis vel pacti quo statuit dare illi homini talem virtutem, et concurrere cum illo, propter quemcumque finem ipse operetur; ergo etiamsi Deus concurrat, non sequitur ipsum mentiri, nec confirmare mendacium; sed solum permittere ut alii putent confirmare. » His difficultatibus satisfaciendum est, ut vindicemus cognoscibilitatem veritatis *relativae* miraculorum.

213. His itaque pro rei intelligentia praenotatis —

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. IX. *Miraculis, si in confirmationem divinæ revelationis adhibeantur, invicta vis inest eam probandi* 1. *non modo quoad se, sed etiam quoad nos: nisi enim de omnibus et singulis, de multis tamen potest nobis cum certitudine constare—* tum 2. *ea vere sicut narrantur extitisse—* tum 3. *ea vera esse miracula—* tum denique 4. *eadem ad revelatam doctrinam confirmandam fuisse patrata.*

214. *Prob. 1ma pars. I.* Nullum potest esse verbum aut testimonium divinum de re falsa. Atqui miracula sunt verbum quoddam et testimonium divinum. Ergo si in confirmationem divinæ revelationis adhibeantur, ea nequit esse falsa: seu ea revelatio vere est divina, et consequenter doctrina, quam continet, vera est.

Prob. maj. Prolatio veri pro falso, et falsi pro vero, potest quidem in homine esse materialis, adeoque ejus veracitatem non lædere; at in Deo semper esset formalis, adeoque verum mendacium: in homine enim erronea prolatio contingere potest ex ignorantia, qua fit, et quandoque invincibiliter, ut verum putet quod falsum est, et falsum quod est verum: sed in Deo id contingere nequit absque mendacio, cum infinita scientia polleat. Quapropter in Deo hæc prolatio semper opponitur veracitati: quum vero Deus infinite verax sit; impossibile est, ut affirmet ceu verum quod falsum est, et ceu falsum quod verum est—Cf. quæ diximus in tract. de *Virt. Infusis* (n. 687. seqq.).

Prob. min. Miraculi Auctor non est nisi Deus; siquidem ex dictis miraculum est effectus omnem facultatem naturæ creatæ excedens, et consuetis ipsius naturæ legibus contrarius: si ergo in confirmationem revelatæ doctrinæ adhibeatur, Deus ipse non quidem verbis, sed aliis signis *dicit* eam doctrinam revelatam esse, ac consequenter veram. Hinc D. Thomas (quodlib. 2. a. 6. ad 4.), ait: «Contingere non potest quod aliquis falsam doctrinam an-

nuntians vera miracula faciat, quæ nisi virtute divina fieri non possunt; sio enim Deus esset falsitatis testis, quod est impossibile.»

215. Verum, ut penitus intelligatur hoc argumentum, juverit alia S. Doctoris verba perpendere. «Quia, inquit, (3. p. q. 43. a. 1.), quæ sunt fidei, humanam rationem excedunt, non possunt per rationes humanas probari, sed oportet quod probentur per argumentum divinæ virtutis; ut dum aliquis facit opera quæ solus Deus facere potest, credantur ea quæ dicuntur, esse a Deo; sicut cum aliquis defert litteras annulo regis signatas, creditur ex voluntate regis processisse quod in illis continetur.» Hinc Bellarminus (de Sac. in gen. l. 1. c. 14.), ait: «Eadem est vis sigilli, et miraculi. Semper enim sigillum Regium notius est, et firmitus, quam literæ Regis: sigillum enim omnes norunt discernere, literas non omnes discernunt; et sigillum sine literis auctoritatem habet, literæ sine sigillo non habent. Sed etiam miraculum notius est, et efficacius, quam prædicatio. Omnes enim qui vident cæcum illuminari, aut mortuum excitari, intelligunt illud esse opus supernaturale, et divinum, et proinde moventur ad credendum id, quod tali testimonio confirmatur: non autem omnes, qui audiunt prædicantem, continuo intelligunt, illa esse verba Dei.» Et De Lugo (de Fide, d. 2. s. 2. n. 25.), scribit: «Si autem sigillum aliquod esset ita essentialiter regi affixum, ut non posset, nisi a rege ipso scripturæ conscio apponi; jam tunc rex per sigillum loqueretur, quia sigillum illud significaret sufficienter scientiam quam rex habebat, et communicare intendebat tunc, quando sigillum apposuit. Talia autem sunt miracula vera a Deo in ejusmodi circumstantiis patrata: quæ cum non possint, nisi a Deo fieri, et quidem a Deo conscio doctrinæ, quæ tali miraculo sigillatur: eo ipso ostendunt, Deum per ejusmodi miracula et sigilla loqui, et manifestare mentem suam.»

216. II. Posset hic invocari communis hominum persuasio. Non enim soli Christiani, sed ipsi assertores falsarum religionum ad miracula provocant, imo et hominum excellentiam auctoritatemque miraculis, tamquam divinis signis probare contendunt. Quod adeo verum est, ut ipsi increduli, una ex multis sibi familiari-
bus contradictionibus, inde petant objectionem contra vim pro-

bandi miraculorum. Scilicet ajunt: plures religiones, sibi invicem contradicentes, æque ad miracula provocant; ergo miraculum nequit esse certum revelationis criterium—At vero nisi communis omnibus insideret persuasio de vi probandi miraculorum, profecto ad miracula non provocarent—Minime tamen sequitur, miraculum non esse certam revelationis notam; sicut ex eo quod variorum philosophicæ scholæ jactant evidentiam pro sua doctrina nemo recte inferret, evidentiam non esse veritatis criterium. Opus est ergo diligentia et examine ad discernendam triplicem præstatam veritatem miraculorum. (1)

217. *Prob. 2da pars. I.* Si ideo denegatur possibilitas acquirendi historicam certitudinem miraculorum, quia ea nititur hominum

(1) En ex. gr. quomodo arguit Origenes (cont. Celsum, l. 3. n. 27.): « Tu qui omnino figmenta esse putas quæ de Jesu miraculis discipuli litteris consignarunt, et incusas eos, qui illis adjungunt fidem; quomodo res hujusmodi (quæ de Aristæa feruntur) prodigiose confictas, fabulasque esse non judicas? Quomodo tu, qui aliis vitio das, quod Jesu miracula nulla ratione admittant, talia videris admittere, nulla allata probatione, nulloque argumento, res illas contigisse? An Herodotum et Pindarum putas mendaciis non fallere; qui vero mori optant pro Jesu documentis, et scripta de rebus, quas perspectas habebant, ad posteros transmittenda reliquerunt, eos pro figmentis, pro fabulis, fictisque prodigiis usque adeo decertasse, ut misere vivere, et vi e medio tolli vellent? Te ipse potius arbitrum constituens inter ea quæ de Aristæa scripta sunt, et ea quæ de Jesu narrantur, vide ex eventu, et ex illis quæ ad morum emendationem; pietatemque erga summum Deum inducendam interque fecit, an non hoc judicium fieri debeat, credendum esse non sine Deo facta fuisse quæ de Jesu historia prodidit; non autem quæ de Aristæa Proconnesio. Sane miracula, quæ gentiles jactabant, noverunt jam primi Apologetæ Christiani; et plura nonnisi dæmonum præstigia esse censuerunt (cf. Tertull. Apolog. c. 22, 23., S. Aug. de Trinit. §. 4. c. 17.; de divinat. dæmon. c. 5. seqq.); etsi ipsa fides eorum historica nuntiat. Ita ex. gr. Valerius Maximus (l. 1. c. 8. n. 6.) scribit: «Nec me præterit de motu et voce Deorum immortalium humanis oculis auribusque percepta, quam in ancipiti opinione aestimatio versetur». Et Curtius (l. 9. c. 1.): « Equidem plura transcribo, quam credo. Nam nec affirmare sustineo, de quibus dubito, nec subducere quæ accepi ». Ita de miraculis Adriani legitur apud Æl. Spart. (in Adrian. c. 25.), qui ea refert: « quamvis Marius Maximus hæc per simulationem facta comfacta enim dicuntur (in Vespas. c. 7.) ad conciliandam auctoritatem novo Imperatori. De miraculis Apollonii legi possunt quæ erudite disserit Huetius (*Demonstr. Evang. prop. 9. c. 147.*).

testimonio fallibili; omnis historica et moralis certitudo erit respuenda: quod tamen ipsi adversarii non admittunt. Et merito quidem; quis enim sanæ mentis vim ullam tribueret argumentis, quæ impeterent omnem historicam certitudinem, ac incerta redderent quæcunque antiquitus gesta esse dicuntur?

218. II. Sane humanum testimonium debitis conditionibus vestitum, præsertim si publicum sit et a multis testibus, indole, ætate, educatione, natione, etc. diversis feratur, uti in Logica ostenditur, ultimo resolvi potest in principium metaphysice certum «non datur effectus sine causa»; seu non datur effectus major sua causa (cf. tract. *de Virt. Infusis* nn. 754. seq.). Hinc si dari potest hujusmodi testimonium miracula referens, historica miraculi certitudo haberi potest. Atqui dari potest hujusmodi testimonium miracula referens.

Etenim—1) licet miracula sint eventus supernaturales, sunt tamen sensibiles, quatenus exteriores sensus visus, auditus etc. percipiunt; et si publici sint, uti fuit suscitatio mortui quatri-duani, plurium testium sensibus subjiciuntur. Unde si multi testes oculati narrant, se vidisse mutum subito loquela donatum, auditum redditum surdo, et quod adhuc magis est, vitam mortuo; profecto ii testes non minus digni fide sunt, quam cum narrant, se quem nunc vident audientem, loquentem, vivum, etc., eum vidisse surdum, mutum, mortuum, etc.

2) Sane, uti recte observat Perrone, cum homines præteritorum temporum iisdem facultatibus præditi fuerint, quibus et nos donati sumus, ejusdemque fuerint naturæ, præsumendum est eos illa præstitisse, quæ et nos fecissemus, in iisdem rerum adjunctis constituti. Si nos ex. gr. audiremus, hominem ad vitam e mortuis revocatum, num statim fidem adhiberemus? Omnia e contra prius examini accuratissimo subjiceremus; an reipsa mortuus fuerit, qui excitatus perhibetur; quo tempore; per quem excitatus; quomodo; a quibus testibus id referatur, etc. Idem dicatur de visu cæco nato restituto aliisque similibus; præsertim si in confirmationem alicujus doctrinæ hæc fierent; tunc enim ea concurrerent, quæ hominum investigationem natura sua excitant acuntque, atque facile perpendi ac cognosci possunt. Ergo sic præsumendum est se gessisse majores nostros, nisi velimus eos

hebetes ac plumbeos, vel alterius naturæ et indolis ac nunc homines sunt, supponere: quod non nisi per summam impudentiam et insaniam cogitari potest.

3) Hanc vero curam diligentiamque a fortiori adhiberent homines, si eventus esset extraordinarius ac mirus; id enim efficere solet testes vel spectatores attentiores ad ipsum rite examinandum et perpendendum; adeoque majoris ponderis est, ceteris paribus, ipsorum testimonium in hujusmodi factis.

4) Crescit insuper argumentum cum plures ex testibus omni ope student eventus miraculosi veritati contradicere, quin tamen illum negare possint, eo quod nimis patens est. Id quidem factum esse novimus ex. gr. in resurrectione Lazari, quando volebant eum interficere, ne populus eo miraculo commotus crederet in Christum; imo id contigit in pluribus miraculis a Christo patrat; ejus enim inimici, cum non possent veritatem facti negare, ea tribuebant dæmoni.

219. III. Neque Humii exceptio (n. 207.) ullo pacto infirmare valet certitudinem *historicam* miraculorum. Etenim—1) argumentum illud nimis probat: si quid enim probaret, juxta adversariorum principia, etsi oculis nostris conspiceremus mortuum resurgere, credere minime deberemus; cum sit contrarium consueti sensuum testimonio, quod homines semel mortui non resurgunt. Argumentum igitur supponit falsum principium, nempe in rerum natura vel in societate nihil unquam accidere, quod non sit consuetis observationibus nostris consentaneum.

2) Porro physica impossibilitas alicujus eventus pugnaret cum ejus certitudine historica, si nulla virtute vinci posset; namque si aliqua virtute posset superari, debitum hominum testimonium sufficiens præberet argumentum, eam in casu esse victam. Atqui cum de miraculis agitur, id, quod deest viribus naturalibus, abunde suppletur per omnipotentiam Dei, cui unice factum ascribitur, tamquam causæ principali.

3) Quis non videt, ridiculum esse asserere, contra unum miraculi testem mille insurgere: mille enim testes, qui facto præsentibus non fuerunt, possunt quidem legem ordinariam naturæ affirmare; sed non possunt testari exceptionem non esse factam contra illam legem: secus dicendum esset, testimonia eorum qui to-

tam rem ignorant valere ad absolvendum furem, quem tres in actu furti deprehenderunt, quin ceteri homines illum viderint.

4) Ut hæc tota responsio majorem vim habeat, notetur, testimonium de patrato miraculo comparari posse vel—1) cum experientia *præsenti* de eventibus secundum naturæ leges: et tunc inter testimonium de facto extraordinario *præterito* et experientiam præsentem nulla potest esse contradictio; siquidem, uti patet, non cadunt in idem objectum—vel 2) cum testimonio eorum qui referunt eosdem eventus secundum easdem leges contigisse; et tunc inter utrumque testimonium nec ulla potest esse contradictio: unum enim refert quod ut plurimum factum est, alterum quod per exceptionem quandoque accidit—vel 3) comparatur tum cum præsentis nostræ experientia, tum cum eorum, qui præcesserunt, testimonio, superaddito principio de constantia legum naturæ: et tunc neque potest testimonium de patrato miraculo *a priori* rejici; siquidem, ut ostendimus, leges naturæ non ita constantes sunt, ut, per divinam omnipotentiam, exceptionem non admittant—Cf. quæ diximus in tract. *de Virtut. Infusis* (n.772.).

220. *Prob. 3ta pars.* I. Ideo imprimis dicitur veritas philosophica miraculi non posse a nobis certo cognosci, quia nobis perspectæ non sunt omnes naturæ vires; adeoque, ajunt, quod naturam excedere videtur,tribuendum forte est viribus occultis. Atqui hæc ratio nullius est momenti. Etenim

1) Si darentur illæ vires occultæ, quibus tribuendum esset miraculum, vel agerent *semper*, vel *aliquando*: atqui non *semper*; sermo est enim de miraculo quod rarum est (non omnes mortui revocati sunt ad vitam, non omnibus cæcis restitutus est visus etc.)—nec *aliquando*; nam sermo est de viribus occultis producentibus effectum contra aliquam constantem naturæ legem (hoc est miraculum); sed adversarii talem huic aut similibus legibus constantiam necessitatemque adscribunt, ut nec per divinam omnipotentiam suspendi possint: quomodo igitur hæc cohærent inter se? Insuper hæc derogatio independens esset ab homine, utpote quæ ex ipsa natura rei proflueret. Miraculum autem fit imperante homine, et nomine seu auctoritate Dei. Ergo miracu-

lum non est derogatio legi generali facta per aliquam vim naturæ occultam, quæ agat aut semper, aut solum aliquando.

2) Equidem non cognoscimus *omnes* leges *positive*, ita ut de omnibus affirmare possimus quousque sese earum efficacia extendat; at cognoscimus eas *negative*, ita ut cognoscere possimus quoad usque pertingere non possunt. Atqui id sufficit ad aliqua miracula dignoscenda. Nam, ut in concreto rem spectemus, etsi fateamur ex. gr. nos ignorare, quousque sese attollat nobilissima medicinæ ars, certo tamen novimus, nullum medicum posse mortuum, et quidem jam quatruiduo defunctum et foetentem, ad vitam revocare. Similiter, quamvis igaoremus adamussim quid vox hominis possit; novimus tamen omnimoda certitudine, eam non posse efficere, ut cæcus a nativitate visum recipiat; ut surdus audiat, ut mutus loquatur, ut mortuus reviviscat etc. Necesse igitur non est, ut cognoscatur, quoadusque virtus naturalis aliqujus agentis se extendat; sed sufficit, ut sciatur non posse ad dicta opera se extendere, ut judicetur, ea esse miracula.

3) Etsi *positive* non cognoscamus *omnes* naturæ leges, nec quousque se extendat earum efficacia; cognoscere tamen possumus, illas vires quæ de facto adhibentur quoad subjectum, in quo miraculum fit. Atqui hoc sufficit ad aliqua miracula dignoscenda. Cum enim Jesus Christus ex. gr. visum cæco a nativitate donavit, luto ejus oculos liniendo, evidens est, lutum non posse dare visum cæco a nativitate, sed potius oculum sanum excæcare. Quod si supponatur, in hoc aut similibus eventibus, posse occultas vires adhiberi, quibus effectus sit tribuendus, jam omnem physicam certitudinem destruemus.

4) Ex *modo* ipso, quo miraculum fit, quandoque evidens est, illud non posse tribui ulli vi naturæ. Revera si homo aliquid extrinsecum facere vult, necesse est, ut anima moveat suum corpus, et per suum corpus operetur extrinsecus; verbum enim hominis non est factivum rei, sed significativum. Num medicus sanat infirmum solo voluntatis *imperio*? Imo præscribendo medicamina, eaque ipsi infirmo præbendo, seu illi applicando, ejusdem sanitatem obtinere potest. Quapropter si quis infirmum sanaret solo *imperio*, dicendo: *surge*: et statim qui erat infirmus, surgeret:

is profecto miraculum patrare dicendus esset. Quæ illatio præcipue obtinet, cum miracula ad nutum viri naturalium scientiarum ignari patrantur; unice nomine et auctoritate Dei; quando tam præcise patrantur, cum aliqua necessitas, aut saltem evidens utilitas instat veritatis confirmandæ, innocentiae defendendæ etc.: quis enim dicat occultas vires ad nutum hominis eas ignorantis operari?

221. Dices: « Miracula quæ repeti debent a fide ac voluntate agentium id sunt, quod olim dicebatur *imaginatio operans extra proprium corpus* (cujus efficaciam adeo magni fecerunt Avicenna et Pomponatius), nunc autem nuncupatur *magnetismus animalis* seu *mesmerismus*: cujus effectus major erit, si fidei jungatur contactus sive mediatu sive immediatu; si cum agentis fide uniatur fides patientis, seu cum vi magnetismi vis imaginationis ».

Resp.: Nostrum nunc non est agere de magnetismo et mesmerismo; sed sufficit animadvertere—1) Non omnia miracula in solis sanationibus consistere, ut supponere videntur adversarii. Num potuerunt unquam magnetismi patroni quinque panibus ac duobus piscibus quinque hominum millium multitudinem satiare, prout præstitit Christus? Potuerunt ne unquam aquam in vinum convertere, ut factum est in nuptiis Canæ? Si id præstitissent, valde commendanda esset eorum imaginationis vis, ac libenter ab omnibus exciperentur.

2) Sed si sanationes ipsas consideremus, concedimus valde quandoque conferre persuasionem recuperandæ valetudinis, et in nonnullis casibus valere ad corrigendam præsertim læsam phantasiam: id apud omnes compertum est, ac non solum medici admittunt, sed etiam Benedictus XIV. (*de canoniz. Sanctor.* l. 4. c. ult.) pro certo habet; unde et hic casus in Congregationibus rituum præ oculis habetur. At vero pervicacis, ne dicam insipientis, est velle ad omnes casus ejusmodi vim extendere, ex. gr. ad ossium contusionem et fracturam, vulnera, morbos insanabiles etc. Id si esset, non solum miraculis, sed et therapeuticæ et chirurgiæ possemus facile valedicere.

3) Falsum insuper est, fidem semper exigere in iis, in quorum gratiam miracula patrantur. Certe nullam hujusmodi fidem exe-

git Christus in citatis miraculis multiplicationis panum et conversionis aquæ in vinum; neque quum mortuos excitavit, filium viduæ Naim vel filiam Jairi, fidem ab illis exigere potuit.

222. II. Nec dici potest impossibilis cognitu veritas *philosophica* miraculorum ex naturali Angelorum facultate, qua præstigia operari possunt. Etenim Angeli vel boni sunt, vel mali, prout vel Deo subditi, et cum voluntate ejus concordēs, vel ipsius adversarii, seu ei rebelles. Si *boni* sunt, nec pro suo erga veritatem et homines studio; nec pro suarum voluntatum cum divina unione impostorem adjuvare possunt, falsam doctrinam miris factis confirmando. Si vero *mali* sint, impostorem, seu ementitæ revelationis præconem ad invincibilem hominum seductionem adjuvare a Deo prohibentur.

223. Ut bene intelligatur hæc ultima pars argumenti, notetur imprimis quod docet Benedictus XIV. (*de canon. Sanct.*, l. 4. p. 1. c. 3.), qui Suaresii (*de Religione*, l. 2. c. 16. n. 2.) verba exscribens, ait: «Licet autem virtus ipsa (dæmonum) in se non fuerit diminuta, propter ordinem nihilominus gratiæ, et supplicium culpæ, subjectio illius fuit aliquo modo immutata. Potest angelus superior naturaliter in naturali perfectione cogere inferiorem, aut resistere ne sua virtute exterius operatrice utatur, quia sicut est natura superior, ita etiam agendi vi et facultate. Ordo hic autem non est mutatus in dæmonibus inter se, sed respectu sanctorum angelorum est immutatus, quia licet angelus bonus sæpe sit inferior in natura, minimus nihilominus sanctus angelus potest cogere summum dæmonem, et ei efficaciter præcipere, cum tunc non operetur sola virtute naturali, sed ut minister Dei, sine cujus nutu et voluntate nihil intentat. Communis est hæc theologorum sententia.» Unde dicimus: ad divinam providentiam pertinet, ut si a malignis spiritibus sive mira sive præstigia fiant, id non permittat Deus in iis rerum adjunctis, in quibus non suppetunt sufficientia indicia ad judicandum illa signa divina non esse. Etenim

1) Si tanta potestas dæmonibus concederetur, ut pro libitu naturæ ordinem inverterent, et hominibus illuderent, quin possent eorum fraudes illusionesque detegi; omnis physica certitudo desineret, imo plurima etiam officia hominis erga homines dubia

redderentur, quia ubique illusiones essent timendæ. At quis sanæ mentis dicat, Deum ita mundum regere ac providentia sua gubernare, ut quavis physica certitudine repudiata, incerti semper hæreamus, num officia exhibenda juxta generales regulas morum, in concreto at in particularibus casibus sint exhibenda necne? Ergo nemo sanæ mentis negabit, naturalem dæmonum virtutem efficiendi mira et præstigia a divina providentia impediri, si de sit sufficiens medium illa discernendi — Cf. *de Virt. Infusis* (n. 760.).

2) Hinc Suarez (de myster. vitæ Christi, disp. 31. sect. n. 8.), ait: « Non pertinet ad providentiam Dei non permittere falsa signa, quum ad probationem, et profectum electorum prosunt: sed pertinet ad providentiam Dei dari auxilium, ac modum quo possint dijudicari, et cognosci, quia non est divinæ bonitatis, et sapientiæ, ut permittat hominem tentari ultra id quod potest. Ac propterea quando facta morali diligentia et investigatione adhuc constat evidenter vera esse miracula, quæ fiunt in confirmationem doctrinæ, nulla relinquitur ratio dubitandi de talis doctrinæ veritate, præsertim si miracula sint frequentia et magna auctoritate, ac potestate facta, et vitæ innocentia, ac sanctitate confirmata, et in ipsa doctrina nihil contra honestatem, nihil contra rationem rectam, nihil denique contra alias divinas revelationes appareat. »

3) Quare, « quando sunt falsa miracula, uti docet idem Suarez (l. c.), semper relinquitur aliquis modus, quo moraliter possint dijudicari, si homines, quod in se est, faciant ad cognoscendam veritatem. Primo bene considerando ipsamet opera signaque et circumstantias eorum. Secundo, considerando personam, vitam, et mores ejus qui sic loquitur, et operatur. Tertio, considerando doctrinam ipsam, an aliqua in parte rationi adversetur, vel aliis revelationibus divinis sufficienter propositis » etc. Et (de Fide, disp. 4. sect. 3. n. 9.): « In his ergo operibus primum consideranda est diuturnitas effectus, et perseverantia, quæ est magnum indicium veritatis; nam quæ fecte tantum fiunt, subito evanescent; et ita mors Lazari per quatuor dies probata est quod fuerit vera, et postea vita illi restituta per longa tempora. Deinde accedunt effectus per quos talis veritas manifestatur; qualis ma-

xime esse solent actiones vitæ, ut videre in cæco ex nativitate. Tertio; consideratur multitudo et frequentia talium effectuum, cum omnibus signis et indiciis veritatis, quæ esse solent in omnibus rebus quæ præ manibus gerimus; qua enim majori evidentia constare potest, aliquod vinum esse verum vinum, quam fuerit illud in quod Dominus aquam convertit? Unde consideratur etiam quarto multiplex modus mirabilis operandi talia signa, per imperium, per orationem ad Deum, adjungendo simul aliud opus proprium Dei, ut manifestationem cogitationum cordis, quod sæpe Christus faciebat. Præterea considerandus est finis talium operum, quia nihil temporale et humanum, nihilve pravum per illa intendebatur, sed potius rectitudo et honestas morum, et veri Dei cognitio, et ipsius dæmonis expugnatio. »

224. Ex his facile diluitur trita difficultas: veritas miraculi, ajunt, probatur ex veritate doctrinæ; et veritas doctrinæ probatur ex veritate miraculi: en circulus vitiosus.—Porro adhibetur sanctitas doctrinæ ad discernendum verum miraculum a præstigio dæmonum, quando jam constat opus superare vires naturæ sensibilis. Tunc autem—1) sanctitas doctrinæ, ut liquet ex dictis, non est unicum criterium, quo utimur—2) quando eo utimur, sumimus doctrinam, uti *promoventem sanctitatem morum, pietatem* etc., ad judicandum quod opus in ejus confirmationem patratum, de quo jam constat esse supra vires naturæ sensibilis, non sit a dæmone: hinc concludimus esse a Deo, ac proinde in casu, *doctrinam esse revelatam*: non ergo probatur idem per idem—3) Si quando sumitur doctrina *uti revelata* ad discernendum miraculum a præstigio dæmonum, tunc est cum revelatio probata est aliis signis: unde *ex doctrina jam multis aliis signis comprobata*, deducimus *hoc novum signum* in ejus confirmationem patratum non esse a dæmone; et cum sit opus supra vires naturæ sensibilis, est ergo a Deo: sed ex hypothesi editum est in confirmationem revelationis; ergo revelatio novo hoc signo confirmatur. Supponamus ex. gr. quod infra demonstrabitur, revelationem christianam tam multis ac miris signis confirmatam esse, ut nullum rationabile dubium haberi possit de ejus divina origine; si deinde aliquod patraretur mirum opus, visibilis naturæ vires superans, ad confirmandam doctrinam oppositam chri-

stianæ revelationi; nonne merito illud tribueretur malis artibus
dæmonis?

225. *Prob. 4^a pars.* Eatenus negaretur cognoscibilitas veritatis *relativæ* miraculorum, quatenus Deus posset miraculum patrare, si homo falso proponeret doctrinam uti revelatam, quam miraculo confirmare intenderet. Atqui id non potest Deus. Ergo—

Prob. min.—1) Quemadmodum Deus *testaretur* falsum, si in confirmationem falsæ doctrinæ miraculum patraret; ita *contestaretur* falsum, et veluti suum sigillum apponeret mendacio hominis, si eo proponente miraculum in confirmationem falsæ doctrinæ, Deus illud operaretur. Atqui Deus falsum nec testari, nec contestari potest. Ergo—Huc redeunt argumenta data pro prima parte thesisi.

2) Etsi Deus possit errorem permittere, nequit tamen ipse nos inducere in errorem; atqui, si homine promittente miraculum in confirmationem falsæ doctrinæ, Deus operaretur miraculum, ipse nos induceret in errorem. Ergo—Huc etiam faciunt argumenta, quibus nuper probavimus, in iis circumstantiis in quibus nullum suppetit medium errorem detegendi, Deum non posse permittere Angelis malis ut præstigia operentur.

226. *Dices I.:* Potest imprimi sigillum in Scriptura falsa et regia ex pravitate ministri custodientis sigillum; ergo a pari ex pravitate creaturæ habentis potestatem miraculorum poterit patrari miraculum in confirmationem erroris, signando ipsum sigillo divino.

Resp. neg. consequentiam. « Quia, inquit de Lugo (de Fide, disp. 2. n. 24.), sicut princeps, si in ipso actu sigillandi, aut subscribendi adverteret falsitatem contentam, non posset sigillare, aut subscribere, sed deberet sigillum repetere, ne cooperaretur ad deceptionem et mendacium: sic Deus ad idem teneretur. Unde cum Deus non solum antecedenter, sed in ipsomet actu sigillandi et operandi miraculum, videat semper falsitatem doctrinæ, ad quam confirmandam miraculi sigillum apponitur, non videtur tunc cooperari posse ad malitiam ministri, quin particeps sit deceptionis, et falsitatis. Non enim antea solum subscripsit, vel sigillum dedit, sed tunc subscribit et sigillat. »

227. *Dices II.*: Sed nonne, collata potestate consecrandi, potest Deus ad consecrationem concurrere etiam quando homo illa abutitur? (n. 212.).

Respondet de Lugo (l. c. n. 25.), « dupliciter posse Deum dare potestatem illam generalem. Primo, ita ut constet, vel constare possit, quo fine, vel quando Deus illam dederit; quo casu, si postea homo potestate illa abutatur ad alium finem comprobandi aliquid falsum, vel alterius finis pravi, facile etiam constare poterit, Deum non operari hic et nunc miraculum ad finem illum pravum, sed propter alios fines, quos intendit in prima illa generali concessione. Ita est de potestate consecrandi, et convertendi panem in corpus Christi, quæ conversio *licet sensibilibiter fieret*, adhuc fieret quando sacerdos consecrare vellet ad finem pravum, vel ad comprobandum errorem, quia aliunde constare posset, miraculum non fieri a Deo propter illum finem pravum, vel ad comprobandum errorem, sed propter veritatem institutionis sacramenti sustinendam: ideo sæpe dixi, non posse fieri miraculum a Deo in iis circumstantiis, quando per se loquendo, non potest colligi aliunde quod fiat a Deo propter alium finem etc. »

ARTICULUS UNDECIMUS

Utrum Prophetia sit Possibilis, et quænam sit ejus vis Probandi.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

228. Duas quæstiones simul complectimur in hoc articulo, ut ipse titulus manifestat. Sed antequam illas attingamus, necesse est paucis exponere naturam prophetiæ, de qua nobis est sermo. Ac imprimis notetur, vocabulum *prophetiæ* multiplicem habere acceptionem non modo apud profanos auctores, sed etiam in Sacris Scripturis. Etenim sumitur quandoque sensu latissimo et minus proprio; et tunc significat—1) *interpretationem*: quo sensu

legitur (Exod. VII. 1. 2.): « Aaron frater tuus erit propheta tuus (idest tuus interpres apud Pharaonem). Tu loqueris ei omnia quæ mando tibi: et ille loquetur ad Pharaonem »—2) Propheta dicitur homo præditus cognitionibus supra vulgus: quo sensu scripsit Apostolus (Tit. I. 12. seq.): « Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est »—3) Propheta appellatur quandoque compositor hymnorum sacrorum et canticorum, imo etiam eorum cantor in laudem Dei: quo sensu sumitur (I. Reg. X. 5. 6.): « cum ingressus fueris in urbem, obvium habebis gregem prophetarum, descendantium de excelso, et ante eos psalterium et tympanum, et tibiam, et citharam, ipsosque prophetantes. Et insiliet in te Spiritus Domini, et prophetabis cum eis »—4) Prophetæ nomine veniunt etiam doctores et interpretes legis: unde nonnulli dicebantur filii prophetarum, quatenus nempe legis doctrinam edocebantur ab illis doctoribus, quorum aliquibus tamen divinum lumen sæpe communicabatur—5) Scriptores *inspirati* omnes, licet prophetias proprie dictas non scripserint, dicuntur etiam Prophetæ, uti notavimus in tract. *de Virt. Infusis* (n. 947.). Præstat has diversas acceptiones vocum *Prophetæ* et *prophetiæ* præ oculis habere, ut respondeatur iis, qui ambiguitate vocis abutentes vellent ostendere, prophetiam proprie dictam non esse donum supernaturale.

229. Proprio tamen sensu Prophetæ antiquitus dicebantur qui cognoscebant et annuntiabant occulta, ea nempe quæ nonnisi supernaturali modo cognosci poterant; unde huiusmodi rerum cognitio et prædictio proprie dicebatur *prophetia*. « Prophetia, inquit D. Thomas (2. 2. q. 171. a. 1.), primo et principaliter consistit in cognitione, quia videlicet prophetæ cognoscunt ea quæ sunt procul et remota ab hominum cognitione. Unde possunt dici prophetæ a *πρό* *pro*, quod est *procul*, et *φανος* *phanos*, quod est *apparitio*, quia scilicet eis aliqua, quæ sunt procul apparent. Et propter hoc, ut Isidorus dicit in lib. 7. Etymolog., cap. 8. 'in veteri Testamento appellabantur Videntes, quia videbant ea quæ cæteri non videbant, et prospiciebant quæ in mysterio abscondita erant.' Unde et gentilitas eos appellabat *Vates* a vi mentis, ut ibidem præmittit. Sed quia, ut dicitur 1. ad Cor. 12. 6.: 'Uni-

cuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem; et infra, cap. 14. 12., dicitur: 'Ad ædificationem Ecclesiæ quærite ut abundetis;' inde est quod prophetia secundo consistit in locutione, prout prophetæ ea quæ divinitus edocti cognoscunt, ad ædificationem aliorum annuntiant, secundum illud Isaïæ 12. 10.: 'Quæ audivi a Domino exercituum, Deo Israel, annuntiavi vobis.' Et secundum hoc, ut Isidorus dicit in lib. 7. Etymol., cap. 8., possunt dici *Prophetæ*, quasi *Præfatores*, eo quod *porro fantur*, id est, a remotis fantur, et de futuris vera prædicunt. »

230. Sub hac propria *prophetiæ* acceptione comprehenditur cognitio omnium rerum a naturali cognitione remotarum. Unde S. Gregorius dicit (super Ezech. hom. 1., circa princ.), quod « prophetia quædam est de futuro; sicut id quod dicitur Isaïæ 7.: 'Ecce virgo concipiet, et pariet filium:' quædam de præterito, sicut id quod dicitur, Gen. 1.: 'In principio creavit Deus cælum et terram:' quædam de præsentis sicut id quod dicitur I. Cor. 14.: « Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis, occulta cordis ejus manifesta fiunt. »

231. Strictissima autem acceptione *prophetia* importat cognitionem eventus libere futuri; atque hoc sensu Cassiodorus (in prol. super Ps. c. 1.) dixit: « Prophetia est inspiratio, vel revelatio divina rerum eventus immobili veritate denuntians ». Ubi notat D. Thomas (de Ver. q. 12. a. 2. ad 1.) « eventus rerum ponuntur in definitione prophetiæ, quasi materia maxime propria prophetiæ »; et (corp.) jam dixerat: futura contingentia « præcipue ad prophetiam videntur pertinere, in tantum quod, quasi præcipua prophetiæ materia, in definitione prophetiæ penatur, in hoc quod dicitur prophetia est divina inspiratio rerum eventus etc. Ex quo etiam nomen prophetiæ videtur esse receptum. Unde dicit Gregorius super Ezechielem, quod cum ideo prophetia dicta sit quod futura prædicat, quando de præterito vel præsentis loquitur, rationem sui nominis amittit. »

232. Cum de prophetia secundum strictissimam significationem nobis agendum sit, præstat definitionem Cassiodori paululum enucleare. Itaque prophetia dicitur—1) *inspiratio et revelatio*; nam, uti docet D. Thomas (2. 2. q. 171. a. 1. ad 4.) « ad Prophetiam requiritur inspiratio quantum ad mentis elevationem, secundum

illud Job. 32. Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam; revelatio autem quantum ad ipsam perceptionem divinorum: in quo perdecitur prophetia, et per ipsam removetur obscuritatis et ignorantiae velamen, secundum illud Job. 12. Qui revelat profunda de tenebris. »

2) Dicitur inspiratio et revelatio *divina*; nam ut illud, quod procul est a naturali cognitione, cognoscatur, requiritur lumen supernaturale. « Sicut manifestatio, inquit D. Thomas (l. c. a. 2.), corporalis visionis fit per lumen corporale; ita etiam manifestatio visionis intellectualis fit per lumen intellectuale. Oportet ergo ut manifestatio proportionetur lumini, per quod fit; sicut effectus proportionatur suae causae. Cum ergo Prophetia pertineat ad cognitionem, quae supra naturalem cognitionem existit,.... consequens est, quod ad Prophetiam requiratur quoddam lumen intellectuale excedens lumen naturalis rationis. » Qua in re animadvertite « quod formale in cognitione prophetica est lumen divinum, a cuius unitate Prophetia habet unitatem speciei; licet sint diversa, quae per divinum lumen prophetice manifestantur » (l. c. a. 3. ad 3.) (1).

(1) Ut melius intelligatur indoles prophetici luminis, recolere etiam juvat quae docet D. Thomas (2. 2. q. 173. a. 4.): « Dicendum quod in revelatione prophetica movetur mens Prophetæ a Spiritu Sancto, sicut instrumentum deficiens respectu principalis agentis. Movetur autem mens Prophetæ non solum ad aliquid apprehendendum, sed etiam ad aliquid loquendum, vel ad aliquid faciendum: et quandoque quidem ad omnia tria simul, quandoque autem ad duo horum, quandoque vero ad unum tantum. Et quodlibet horum contingit esse cum aliquo cognitionis defectu. Nam cum mens Prophetæ movetur ad aliquid aestimandum vel apprehendendum, quandoque quidem inducitur ad hoc, quod solum apprehendat rem illam; quandoque autem ulterius ad hoc, quod cognoscat haec sibi esse divinitus revelata. Similiter etiam quandoque movetur mens Prophetæ ad aliquid loquendum, ita quod intelligat id, quod per hæc verba Spiritus Sanctus intendit... quandoque... non intelligit quid Spiritus Sanctus per hæc verba intendat; sicut patet de Caipha (Jo. 11.). Similiter etiam cum Spiritus Sanctus movet mentem alicuius ad aliquid faciendum, quandoque quidem intelligit quid hoc significet... (Hier. 13.); quandoque vero non intelligit; sicut milites dividentes vestimenta Christi non intelligebant quid hoc significaret. Cum ergo aliquis cognoscat se moveri a Spiritu Sancto ad aliquid aestimandum, vel significandum verbo, vel facto, hoc proprie ad Prophetiam pertinet: cum autem movetur, sed non cognoscit, non est perfecta Prophetia, sed quidam instinctus propheticus. »

3) Dicitur prophetia revelatio et inspiratio *rerum eventus* etc.; quibus determinatur objectum prophetiæ secundum strictissimam acceptionem, idest futurum contingens non cognoscibile in suis causis naturalibus; hinc D. Thomas hanc expendens definitionem (2. 2. q. 171. a. 3. ad 1.) dicit: « Prophetia ibi definitur secundum id, quod proprie significatur nomine prophetiæ. Et per hanc etiam modum Prophetia dividitur contra alias gratias gratis datas ».

4) Dicitur prophetia revelatio et inspiratio *denuntians* etc.; quod indicat non solum denuntiationem a Deo factam Prophetæ, sed etiam imo præcipue denuntiationem aliis ab ipso Propheta factam, seu *prædictionem*: qua etiam ratione a simplici revelatione prophetia distinguitur.

5) Dicitur denique prophetia revelatio denuntians *immobili veritate* etc.; quibus exprimitur certitudo requisita in prophetia. Id vero importat—*a*) quod prophetiæ non possit subesse falsum; nam, ut ait D. Thomas (2. 2. q. 171. a. 6.) « prophetia est quædam cognitio intellectui prophetæ impressa ex revelatione divina per modum cujusdam doctrinæ. Veritas autem cognitionis est eadem in discipulo et in docente, quia cognitio addiscentis est similitudo cognitionis docentis.... Oportet igitur eandem esse veritatem propheticæ cognitionis et enuntiationis, quæ est cognitionis divinæ, cui impossibile est subesse falsum » — *b*) Importat certitudinem in Propheta de veritate eorum quæ dicit, et de revelatione accepta de iisdem. « De his ergo, ait D. Thomas (1. c. a. 5.), quæ expresse per spiritum Prophetiæ Propheta cognoscit, maximam certitudinem habet, et pro certo habet, quod hæc sunt divinitus sibi revelata. Unde dicitur Hierem. 26. In veritate misit me Dominus ad vos, ut loquerer in aures vestras omnia verba hæc. Alioquin si de hoc ipse certitudinem non haberet, fides, quæ dictis Prophetarum innititur, certa non esset. Et signum propheticæ certitudinis accipere possumus ex hoc, quod Abraham admonitus in prophetica visione, se præparavit ad filium unigenitum immolandum: quod nullatenus fecisset, nisi de divina revelatione fuisset certissimus » — *c*) Importat, ipsam *prædictionem*, inspecto modo quo res enuntiatur, esse certam; tum quatenus non sit vaga et flexiloqua, et hinc omni eventui applicabilis; tum

quatenus non sit *conjecturalis*, sicut ea ex. gr. qua politici enuntiant ac prævident humanos eventus, aut medici infirmi sanitatem vel mortem (1).

233. His de natura prophetiæ delibatis, accedimus jam ad exponendam primam e duobus quæstionibus hic pertractandis, quæ est de possibilitate prophetiæ. Quod enim spectat ad falsas atque imaginatione conflictas notiones, quas rationalistæ comminiscuntur, non vacat eas ad trutinam revocare; tum quia earum falsitas nimis evidens per se est; tum etiam quia prophetiæ a no-

(1) Ad intelligendum modum inspirationis prophetiæ, libet hic exscribere quæ habet D. Thomas (2. 2. q. 173. a. 2.): « Dicendum, quod, sicut Aug. dicit (12. sup. Gen. ad litteram q. in prin.) cognitio prophetica maxime ad mentem pertinet. Circa cognitionem autem humanæ mentis duo oportet considerare, scilicet *acceptiorem*, sive *repræsentationem* rerum, et *judicium* de rebus repræsentatis. Quando autem repræsentantur menti humanæ res aliquæ secundum aliquas species, et secundum naturæ ordinem, primo oportet quod species repræsententur sensui, secundo imaginationi, tertio intellectui possibili, qui immutatur a speciebus phantasmatum secundum illustrationem intellectus agentis. In imaginatione autem non solum sunt formæ rerum sensibilium, secundum quod accipiuntur a sensu, sed transmutatur diversimode, vel propter aliquam transmutationem corporalem (sicut accidit in dormientibus et furiosis), vel etiam secundum imperium rationis disponuntur phantasmata in ordine ad id, quod est intelligendum. Sicut enim ex diversa ordinatione eorundem litterarum accipiuntur diversi intellectus; ita etiam secundum diversam dispositionem phantasmatum resultant in intellectu diversæ species intelligibiles. *Judicium* autem humanæ mentis fit secundum vim intellectualis luminis. — Per donum autem Prophetiæ confertur aliquid humanæ menti, supra id quod pertinet ad naturalem facultatem, quantum ad utrumque; scilicet et quantum ad *judicium*, per influxum luminis intellectualis; et quantum ad *acceptiorem*, seu repræsentationem rerum, quæ fit per aliquas species. Et quantum ad hoc secundum potest assimilari doctrina humana revelationi prophetiæ, non autem quantum ad primum. Homo enim suo discipulo repræsentat aliquas res per signa locutionum; non autem potest interius illuminare, sicut facit Deus. — Horum autem duorum principalius est primum in prophetia: quia *judicium* est completivum cognitionis. Et ideo si cui fiat divinitus repræsentatio aliquarum rerum per similitudines imaginarias (ut Pharaoni et Nabucodonosor), aut etiam per similitudines corporales (ut Balthasar) non est talis censendus Propheta, nisi illuminetur ejus mens ad judicandum; sed talis apparitio est quiddam imperfectum in genere Prophetiæ.... Erit autem Propheta, si solummodo intellectus ejus illuminetur ad judicandum etiam ea, quæ ab aliis imaginariè visa sunt; ut patet de Joseph, qui exposuit somnium Pharaonis; sed sicut Aug. dicit (loc. cit. in med.), maxime Propheta est, qui utroque præcellit; ut scilicet videat in spiritu corporalium rerum significativas similitudines, et eas vivacitate mentis intelligat. —

bis definitæ possibilitatem ac vim probandi vindicabimus—Vide, si lubet, Perrone in objection.

234. Quæstio itaque de possibilitate prophetiæ eo tandem reddit:—1) utrum Deus ea quæ futura sunt præscire possit—2) utrum, supposita eorum divina præscientia, possit eadem Deus aliis manifestare seu revelare, uno ex prædictis modis. Porro jam ostendimus, revelationem generatim esse possibilem; adeoque opus non est iterum hic demonstrare, Deum futura etiam contingentia revelare posse. Quod vero spectat ad divinam futurorum præscientiam, ea duplici ex parte impugnatur. Dicunt enim *primo*, futura ideo cognosci non posse, quia non sunt, ac propterea nequeunt esse cognitionis objectum. Quam difficultatem serio proposuit, inter alios, Voltaire (*Essai sur les mœurs et l'esprit des nations: discours préliminaire*); quasi ejus solutio non inveniatur passim apud Scholasticos. Dicunt *secundo*, divina futurorum contingentium præscientia humanæ libertatis arbitrium funditus destrui. Hæc etiam difficultas antiquissima est: « Nihil est, scribebat Cicero (de divin. l. 2. c. 7.), tam contrarium rationi et constantiæ quam fortuna, ut mihi ne in Deum quidem cadere videatur, ut sciat quid casu et fortuito futurum sit. Si enim scit, certo illud eveniet, nulla fortuna est. Est autem fortuna. Rerum igitur fortuitarum nulla est præsensio. » Cf. S. Augustinum (de Civ. Dei, l. 5. cc. 7. seq.).

235. Hanc tamen difficultatem minime veriti sunt renovare recentiores Rationalistæ. Kant (Anthropol. S. 103.), ait: « Omnes prophetiæ, quæ factum inevitabile alicujus populi annuntiant, quod nihilominus culpa ac proinde libero arbitrio ipsius adducatur, inutiles sunt, quia fatum tamen effugere non licebit: illudque in sese habent inepti, quod in ejusmodi decreto absoluto, mechanismus quidam libertatis humanæ concipitur, qui intrinsecam involvit contradictionem. » Eadem repetunt passim rationalistæ, inter quos Wegscheider (Inst. dogm. §. 19.), inquit: « Quævis prædictio divinitus patefacta, qua fatum inevitabile hominis aut populi cujusdam, quod ex re quadam ab ipso perpetranda pendeat, diserte nuntiatur, ideæ Dei sanctissimi et benignissimi repugnat, fatalismum fovet, et libertatem hominum moralem tollit. » En progressus rationis per rationalismum!

236. Quoad alteram quæstionem, quæ est de vi probandi prophetiæ, hæc ex ordine adnotare juvabit. Ac—1) omnis veri nominis prophetia est verum miraculum, seu species ejus; siquidem importat cognitionem ac prædictionem, quæ excedit omnem facultatem ac ordinem naturalem: in quo proprie sita est ratio miraculi, uti supra declaravimus. Non omne tamen miraculum est prophetia, uti per se patet.

2) Hinc est quod eadem vis probandi per se inest prophetiæ, ac miraculis ceteris. Quisquis enim certo cognoscit, prædictum certo esse eventum, prædicenti naturaliter occultum, et deinde ejusdem prædictionis exitum animo contemplatur; certo novit aliquid factum esse a Deo, qui nequit uti falsus testis nos in errorem inducere.

3) Nihilominus discrimen aliquod hic est inter miraculum et prophetiam. Effectus enim miraculi statim apparet, ac proinde statim probat id in cujus confirmationem patratur: sicut si aliquis ad probandum se esse missum a Deo, *verbo* sanat in instanti infirmum, suscitatur mortuum, etc.; illico probat suam divinam missionem. At prophetia per se non probat, nisi quando eventu completa est: eventus autem sæpe non impletur nisi post aliquam, quandoque longissimam temporis periodum: ita fuit de prophetiis Veteris Testamenti ad Messiam spectantibus, et de prophetia Abrahæ quoad reditum populi Judaici ex Ægypto « generatione autem quarta revertentur huc ».

4) Debemus igitur prophetiam considerare præ duplici temporis differentia; præ illo nempe tempore, quo jam eventu completa est; et pro eo tempore, quod editæ prophetiæ impletionem præcedit. Pro primo tempore, ut diximus, prophetia per se habet probandi vim. Pro altero tamen eamdem vim habere nequit, nisi aliunde constet eam prædictionem vere fuisse a Deo. Ita ex. gr. quando Prophetæ veteris legis se ostendebant legatos Dei, sua vivendi ratione, miraculis, aliis prophetiis mox impletis; quando deinde uti Dei legati jam erant recepti authentice a legitimis Præpositis Synagogæ; fidem etiam conciliabant prophetiis suis, antequam eventu complerentur. Quod in maximam populi Israelitarum utilitatem cedebat. Prophetiæ enim, quas illi edebant de Christo futuro humani generis Redemptore, Judæorum fidem ex-

citabant, eorum spem fovebant, summam in tribulationibus consolationem ipsis afferebant. Atque hac ratione scripsit D. Thomas (2. 2. q. 171. a. 1.): « Ea autem, quæ supra humanam cognitionem divinitus revelantur, non possunt confirmari ratione humana, quam excedunt..... Unde tertio ad prophetiam pertinet operatio miraculorum, quasi confirmatio quædam propheticæ enuntiationis. Unde dicitur Deuteron. ult. 10.: 'Non surrexit propheta ultra Israel sicut Moyses, quem nosset Dominus facie ad faciem in omnibus signis atque portentis'. »

5) Ex his patet, miracula ac prophetias sibi invicem vim addere. Nam si quis futurum aliquid enunciat, atque in confirmationem suæ prædictionis miraculum operatur, mortuum ex. gr. ad vitam revocat; miraculum in casu existit validum argumentum prophetiæ, suo tempore, eventu complendæ. Ac pariter, si in confirmationem ejusdem rei, ex. gr. doctrinæ revelatæ, tum miracula tum prophetiæ edantur; quando deinde prophetiæ implentur, novum exurgit argumentum tum pro veritate doctrinæ, tum pro veritate miraculorum, quæ in ejus confirmationem patrata fuerant.

237. Nos tamen modo consideramus eam vim probandi, quæ per se inest prophetiæ, adeoque pro eo tempore, quo jam est eventu completa. Cum vero iisdem fere rationum momentis demonstretur hæc vis probandi prophetiæ, quæ dedimus pro vi probandi miraculorum; eadem recolentes, id solum indicabimus quod proprium est prophetiæ.

238. His itaque expositis—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. X. 1. *Recta ratio evidenter ostendit, Deum futura libera cognoscere, eamque scientiam posse aliis communicare: prophetia igitur, quae est certa eventus libere futuri praedictio, possibilis dicenda est.* 2. *Cum vero futurorum liberorum certa cognitio Deo soli competat; prophetia in revelatae doctrinae confirmationem prolata, divinae ejus originis ineluctabile suppeditat argumentum.*

239. *Prob. 1ma pars.* I. Infinita divinae naturae perfectio exigit certo infinitae perfectionis scientiam; atqui si Deus non cognosceret eventus libere futuros, ejus scientia non esset infinite perfecta. Ergo.

Prob. min. Eventus illi, quando in temporis differentia actu complentur, vel a Deo cognoscuntur, vel non. Si primum; ergo, cum Deus ex suppositione antea illos ignoraverit, deinde augebitur et perficietur ejus scientia: sin vero alterum; ergo eventum illum semper Deus ignorabit. Utrumque autem divinae scientiae perfectioni repugnat, ac proinde absurdum est. Quare scite advertit S. Augustinus, in Deo esse potius scientiam quam praescientiam futurorum; cognitio enim, quam de iis habet, non est conjecturalis aut obscura, sicut nostra: sed omnia clare velut sibi praesentia conspicit, si quidem in quacumque temporis differentia sint extitura, praesentia sunt aeternitati. « Si in scientia, inquit (ad Simplician. 1. 2. q. 1. n. 2.), res ipsas habet, non sunt ei futurae, sed praesentes, ac per hoc non jam praescientia sed tantum scientia dici potest. Si autem apud Deum nondum sunt, quae futura sunt, sed ea praevenit sciendo, his ergo ea sentit, uno quidem modo secundum futurorum praescientiam, altero vero modo secundum praesentium scientiam. Aliquid ergo accidit scientiae Dei. Quod absurdissimum est et falsissimum..... Si vero etiam quum venerint, quae praesciebantur esse futura, nihil novi accedit scientiae Dei, sed manebit illa praescientia sicut erat etiam prius quam

venerint, quæ præsciebantur: quomodo jam præscientia dicitur, quando non est rerum futurarum. Jam enim præsentia sunt, quæ futura cernebat. »

240. II. Quidquid habet objectivam veritatem necessario est objectum divinæ scientiæ. Atqui eventus libere futurus habet objectivam veritatem. Ergo.

Prob. min. Propositio de præsentī, enuntians factum jam existens, vera est; ergo etiam propositio enuntians factum pro futuro, seu pro ea temporis differentia in qua erit, vera erat ab æterno: si verum est me nunc loqui, antecederet verum erat me esse locuturum. Hanc ergo objectivam veritatem meæ præsentis liberæ locutionis Deus ab æterno novit. Hinc, uti recte notat Viva, « ex determinatione, quam habet objectum de præsentī, fit, ut propositio antecederet enuntians idem objectum tamquam futurum, aut propositio enuntians illud consequenter tamquam præteritum, sit determinate vera. Sane, ponamus duas propositiones 'Antichristus peccabit'—'Antichristus non peccabit': hæ duæ propositiones sunt contradictoriæ. Etenim existere et non existere sunt formaliter contradictoria; sed esse (peccatum Antichristi) habetur per existentiam; non esse (peccatum Antichristi) habetur per non existentiam: ergo duæ illæ propositiones sunt contradictoriæ. Sed ex duabus contradictoriis una est necessario vera, alia falsa: si ergo in tempore vere existit peccatum Antichristi, ab æterno determinate verum est eum esse peccaturum. » (1)

(1) Disputari quidem potest inter Theologos, undenam futura libera babeant determinatam objectivam veritatem; sed certum est illam habere. Unde D. Thomas (2. 2. q. 171. a. 6. ad 1.) ait: « certitudo divinæ præscientiæ.... fertur in ea (futura contingentia) secundum quod sunt præsentia, et jam determinata ad unum »; et (ad 2.): « divina præscientia respicit futura secundum duo; scilicet secundum quod sunt in seipsis, in quantum scilicet ipsa præsentia intuetur; et secundum quod sunt in suis causis..... Et quamvis contingentia futura, prout sunt in seipsis, sint determinata ad unum, quin possint aliter evenire, tamen, prout sunt in causis, non sunt determinata ». Cum ergo S. Doctor dicit (l. c. a. 3.) « in seipsis non sunt cognoscibilia ut contingentia futura, quorum veritas non est determinata »; id intelligi debet, uti notat Sylvius (in h. l.), quatenus « futura contingentia, ut sunt contingentia futura, non sunt in seipsis cognoscibilia, nimirum certitudinaliter. Tunc enim considerantur ut sunt contingentia futura, 'quando inter cognitionem cognoscentis, et rem eventuram invenitur ordo præteriti ad futurum', quemadmo-

241. Patet igitur, præcognitionem eventus liberi futuri non requirere *physicam* ejus existentiam ab æterno; sed solum *logicam*, seu objectivam veritatem illius physicæ existentiae, quam habebit pro sua temporis differentia; atque immerito videtur ab aliquibus tribui D. Thomæ, quod docuerit, futura secundum suum esse reale existere ab æterno. Revera (1. sent. dist. 38. q. 1. a. 5.) scribit: «Antequam res sit non habet esse, nisi in causis suis»; et (de Pot. q. 3. a. 5. ad 2.): «Ex hoc ipso quod quidditati esse attribuitur, non solum esse, sed ipsa quidditas creari dicitur, quia antequam esse habeat, nihil est nisi forte in intellectu creantis, ubi non est creatura, sed creatrix essentia»; et (1. p. q. 10. a. 3. ad 3.): «secundum hoc vera et necessaria sunt æterna, quia sunt in intellectu æterno, qui est intellectus divinus solus. Unde non sequitur quod aliquid extra Deum sit æternum». Cf. Sylvium (in 1. p. q. 14. a. 13. quæs. 1.). Quando ergo obji-

dum loquitur (D. Thomas) prædicta q. 2. de Verit. art. 12., hoc est quando eventus rei consideratur solum ut futurus, et nequaquam præsens cognoscenti. Sane negare futurorum contingentium determinatam veritatem objectivam idem esset ac negare illorum infallibilem cognoscibilitatem præ quocumque intellectu: cognitio enim est impossibilis sine objecto. Cf. Sylvium (l. c.).

Libet ejusdem Auctoris alia verba referre (in 1. p. q. 14. a. 13. ad 1.). «Quamvis, inquit, hominibus sit ignotum, quæ pars contradicentium de futuro contingente sit determinate vera; revera tamen una pars est determinate vera, altera falsa, ut docet non solum B. Thomas, sed etiam Durand., Richard., Scotus et alii: quia una illarum est actu conformis rei quam enuntiat, altera difformis; idest una id enuntiat quod vere est futurum, altera vero oppositum. Si ergo verum est hodie, vos scribere, ab æterno verum erat, vos hodie scripturos». Refert deinde objectionem ex Aristotele (in fin. 1. 1. perihermenias); et subdit: «Quid Philosophus senserit ambiguum est. Non pauci errasse illum existimant, eisque omnino subscriberemus, si constaret, illum asseruisse, quod contradictoriarum de futuro contingenti neutra sit determinate vera, neutra falsa». Id deinde non constare ostendit; et quæ contraria videntur, «fortassis, inquit Sylvius, explicari possunt, ut docere voluerit (Philosophus), non oportere quod contradictoriarum de futuro contingenti una, quæ a nobis determinetur sive designetur, sit vera determinate, et altera similiter designata sit falsa determinate; sicut in propositionibus de præsentī vel præterito una determinari potest, quæ sit determinate vera, altera quæ sit determinate falsa». Hæc fusius exposuimus in tract. de Gratia (n. 672.), et tamquam in proprio loco ex professo pertractantur in tract. de Deo Uno, ubi de scientia Dei; volui tamen hic gravis Theologi alterius Scholæ sententiam ac verba referre.

citur: futurum liberum non est, ergo cognosci nequit; facile respondetur, *dist. antec.*: non est secundum esse *intentionale*, *neg.*: secundum esse *reale et physicum*, vel *conc.*, vel *subdist.*: non est secundum esse *physicum* ab æterno, *conc.*; non est secundum idem esse pro sua temporis differentia, *neg.*

242. III. Ideo præsertim negatur Deo liberorum futurorum certa cognitio, quia destrueret humanam libertatem. Atqui id falsum omnino est. Ergo.

Prob. min.—1) Quemadmodum vera libertas consistit in immunitate a principio intrinsece et antecederet determinante voluntatem ad unum: ita quod huiusmodi principium non ponit, libertatem minime tollit. Atqui divina scientia futuri liberi nulum ponit in voluntate principium intrinsece et antecederet determinans illam ad unum; ergo libertatem non tollit. Quare verius dicitur, id quod Deus prævidit certo futurum esse, quam necessario futurum esse. « Si igitur, inquit Origenes (cont. Celsum, l. 2. c. 20.), illud omnino (πᾶν) necessarium intelligitur, ut significetur, ex causæ necessitate provenire (ἀναγκασμένως), non damus (ita factum futurum), si tantum enuntiatur factum certo futurum, non vero modus, qui esset necessitas ex parte causæ, illud concedimus. »

2) Deus liberas hominis determinationes futuras ab æterno, ac si præsentesset, intuetur; adeoque, ut a S. Augustino audimus, hæc Dei cognitio scientia potius, quam præscientia dicenda est. Atqui cognitio præsens objecti nunc libere existentis, ejus libertatem non tollit, sicut ejus naturam non mutat. Ergo—Hinc Boetius (de cons. phil. l. 5. pr. 6.), scribit: « Quid postulas, ut necessaria fiant, quæ divino lumine lustrentur, cum ne homines quidem necessaria faciant esse, quæ videant? Num enim quæ præsentia cernis, aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus? minime. Atqui si est divini humanique præsentis digna collatio, uti vos vestro hoc temporario præsentis quædam videtis, ita ille omnia suo cernit æterno. Quare hæc divina prænotio naturam rerum proprietatemque non mutat, taliaque apud se præsentia spectat, qualia in tempore olim futuro provenient: nec rerum judicia confundit, imoque suæ mentis intuitu tam necessarie, quam non necessarie ventura dignoscit. Sicut vos, cum pariter

in terra ambulare hominem et oriri in coelo solem videatis, quamquam simul utrumque, conspectum tamen discernitis, et hoc voluntarium, illud esse necessarium judicatis: ita cuncta dispiciens divinus intuitus qualitatem rerum minime turbat, apud se quidam præsens, ad conditionem vero temporis futurarum.»

3) Si aliqua *prioritas* considerari velit inter futurum eventum liberum, et scientiam, quam habet de illo Deus, dicendum est quod divina præsscientia supponit illum ut objectum, ad quod terminatur. «Non enim, inquit Auct. quæst. orthodox. (q. 58. inter oper. S. Justini), præsscientiam sequitur res futura, sed rem futuram sequitur præsscientia.» Atqui quod præs-supponit actum liberum, seu liberam voluntatis determinationem, nequit determinare voluntatem antecederet ad unum, seu nequit destruere libertatem. Ergo divina præsscientia futuri eventus liberi non est libertati inimica.

243. Quare recentioribus rationalistis eadem respondere possumus quæ Origenes sæc. III. respondit gentili philosopho, Celso, qui ita arguebat: «Deus erat qui prædixit (Judæ proditionem et Judæorum scelera), et omnino fieri debuit (*παντως ἐχρην γενεσθαι*) quod erat prædictum.» Respondet ad hæc Origines (l. c.): «Cel-sus putat, quod prædictum est ab aliqua præsscientia ideo fieri, quia prædictum est; nos autem hoc minime concedentes dicimus, non in prædicente causam esse futuri, quia prædixit illud futurum; sed rem futuram, quæ utique futura erat, etiamsi prædicta non fuisset, causam præbere præsscientiæ prænuntiandi illam.» Cf. tract. *de Gratia* (n. 671. 701.). Hinc quando objiciunt: si Deus eventus liberos futuros prævidit, necesse est ut eveniant, secus enim Deus falli posset in sua scientia; responderi potest: *dist.*: necesse est, ut eveniant necessitate *consequente* liberam hominis determinationem, et *hypothetica*, desumpta hypothesi ex veritate liberæ determinationis, *conc.*; necessitate *antecedente* liberam determinationem, et *absoluta*, *neg.* «Est necessitas, inquit S. Anselmus (Cur Deus homo, l. 2. c. 18.), præcedens, quæ causa est, ut sit res, et est necessitas sequens, quam res facit... Sic est, quum dico, te ex necessitate loqui, quando tu loqueris» — Cf. tract. *De Gratia* (n. 84.).

244. Itaque, ut possibilis sit prophetia, duo requiruntur et suf-

ficiunt:—1) ut Deus futura libera cognoscere possit—2) ut eorum notitiam possit aliis communicare. Atqui primum patet ex mor datis argumentis, alterum ex supra disputatis (nn. 106. seqq.). Ergo.

245. *Prob. 2^a pars. I.* Prophetia non habet Auctorem nisi Deum; ergo si prophetia edatur in revelatæ doctrinæ confirmationem, Deus est, qui illam confirmat. Sed Deus nequit auctoritate sua errorem aut mendacium confirmare (n. 214. seq.): ergo prophetia in revelatæ doctrinæ confirmationem prolata, divinæ ejus originis ineluctabile suppeditat argumentum.—Quo quidem ostenditur vis probandi prophetiæ *quoad se*.

Prob. antec. Nequit esse Auctor prophetiæ, nisi qui certo futura libera cognoscere potest. Atqui non nisi Deo competit hæc scientia. Ergo.—Quod competat Deo jam probatum est; quod vero nemini præter illum competat

Probatur. 1) Seposita divina revelatione, eventus liberi futuri nequeunt cognosci nisi vel suis in causis, vel in seipsis. Atqui non possunt cognosci *in suis causis*; siquidem eo ipso, quod illæ liberæ sint, possunt ferri ad utrumlibet, adeoque eventus secuturi non habent in illis determinatam veritatem. Nec ab ulla creatura possunt cognosci *in seipsis*. Nam ad hujusmodi cognitionem requiritur vis intellectionis immutabilis et æternæ, ratione cujus eventus liberi futuri secundum objectivam veritatem sint sicut præsentis. Atqui hujusmodi intellectionis vis non competit nisi Deo. Ergo—Cf. quæ diximus in tract. *De Deo Creante* (n. 378. seq.; 387. seqq.), ubi negatur ipsis Angelis naturalis ac certa futurorum cognitio.

2) Omnibus populis persuasum semper fuit, prophetiam esse non posse nisi a Deo. Unde qui futura prænuntiabant, dicebantur divini, quasi, ut inquit Isidorus (lib. 8. Etymol.) Deo Pleni. Pariter tamquam Dii prophetæ consulebantur; et inter ipsos eminebat Apollo Pythius, qui ceu divinationis auctor habitus fuit. Hinc Valerius Maximus ait: « Omnium observatio ali quo contactu religionis innexa est, quoniam non fortuito motu, sed divina providentia constare creditur. » Et Cicero (de divi nat., l. 1. c. 5.), receptum apud veteres sapientes adagium re-

fert « siquidem ista sic reciprocentur, ut et si divinatio sit, dii sint, et si dii sint, sit divinatio ». Et (l. 1. c. 1.), scribit: « Vetus opinio est, jam usque ab heroicis ducta temporibus, eaque et populi romani et omnium gentium firmata consensu, versari quamdam inter homines divinationem, quam Græci *μαντιαν* appellant, id est, præsentionem et scientiam rerum futurarum. Magnifica quædam res, et salutaris, si modo est ulla; quaque proxime ad deorum vim natura mortalis possit accedere. Itaque ut alia nos melius multa quam Græci, sic huic præstantissimæ rei nomen nostri a divinis, Græci, ut Plato interpretatur, a furore duxerunt etc. »

246. *Dices*: Frustra Deo adscribuntur prophetiæ; explicari namque possunt per vividiores imaginationem; haud enim difficile est, ut vehementior animi affectus imaginationem ita incendat, ut animus quasi præsentia fingat, quæ sperat vel metuit. Id præsertim ex magnetismi animalis phænomenis apertum esse somniantur rationalistæ.

Resp.: 1) « Anima, inquit D. Thomas (2. 2. q. 172. a. 1. ad 1.), quando abstrahitur a corporalibus, aptior redditur ad percipiendum influxum spiritualium substantiarum, et etiam ad percipiendum subtiles motus, qui ex impressionibus naturalium causarum in imaginatione humana relinquuntur; a quibus percipiendis anima impeditur, cum fuerit circa sensibilia occupata. Et ideo Gregorius dicit, loc. cit. in arg., quod ‘anima, quando appropinquat ad mortem, præcognoscit quædam futura subtilitate suæ naturæ,’ prout scilicet percipit etiam modicas impressiones (adeoque in causis); aut etiam cognoscit futura revelatione angelica, non autem propria virtute, quia, ut Augustinus dicit 12. super Gen. ad litt. cap. 13., a princ., ‘si hoc esset, tunc haberet, quandocumque vellet, in sua potestate futura præcognoscere’; quod patet esse falsum. »

2) Hinc S. Doctor comparans (l. c.) prævisiones quasdam naturales cum veris prophetiis, inquit: « Hæc præcognitio futurorum differt a prima, quæ habetur ex revelatione divina, dupliciter: primo quidem, quia prima potest esse quorumcumque eventuum et infallibiliter; hæc autem præcognitio, quæ naturaliter haberi potest, est circa quosdam effectus, ad quos se potest ex-

tendere experientia humana. Secundo, quia prima prophetia est secundum immobilem veritatem; non autem secunda, sed potest ei subesse falsum. Prima autem præcognitio proprie pertinet ad prophetiam, non secunda, quia, sicut supra dictum est, qu. præc., art. 1., prophetica cognitio est eorum quæ naturaliter excedunt humanam cognitionem. Et ideo dicendum est quod prophetia simpliciter dicta non potest esse a natura, sed solum ex revelatione divina. »

247. II. Ut prophetia vim habeat probandi *quoad nos* requiritur et sufficit, ut nobis certo innotescere possit—1) eam esse veram prophetiam—2) eventum vere fuisse prædictum, ac deinde opere completum—3) prophetiam factam esse in confirmationem revelationis. Atqui hæc tria certo nobis innotescere possunt.

Prob. min. quoad 1^m partem. Nam—1) prophetia strictissime accepta, de qua nunc agimus, habet pro objecto futurum liberum, quod omnem intellectus creati cognitionem excedit—2) Imo sæpe hujusmodi futurum liberum relationem habet ad ordinem supernaturalem, et ita pendet a libera Dei voluntate, ut non possit cognosci, nisi ab eo qui illam intuetur, aut cui Deus illud revelat: in naturalibus enim causis est potius dispositio contraria, uti diximus de miraculis—3) Fieri quidem potest, ut aliquid temerarie aut conjecturaliter prædicatur, idemque quandoque eveniat. At si eventus, qui prædicuntur, clari sint ac determinati, si multiplices, si aliqui eorum etiam supernaturales, si minutæ designentur circumstantiæ, etc.; et tamen omnes opere impleantur: impossibile est ut eorum prædictio conjecturis aut temeritati tribuatur. Recole ex. gr. prophetias Messianas veteris Testamenti, quæ clare enuntiant, Messiam nasciturum ex progenie Patriarcharum et ex Davidica stirpe; designant locum Nativitatis ejus, Bethlehem Juda; virginitatem matris; tempus in quo nascetur; circumstantias ejus passionis et mortis; etc.: quis dicet hæc omnia fuisse temerarie prædicta, et casu impleta? (1)

(1) Hinc patet quam inepte scripsit Rousseau (Emile tom. 3.): « Je dis qu'aucunes prophéties ne sauraient faire autorité pour moi, parce que pour qu'elles le fissent, il faudrait..... qu'il me fut démontré que cet événement n'a pu quadrer fortuitement avec la prophétie: car fût-elle plus précise, plus claire, plus lumineuse qu'un axiome de géométrie, puisque la clarté d'une prédiction faite au hasard n'en

Prob. min. quoad 2^{dam} partem. Per se patet, nobis constare posse vel per propriam experientiam, vel per humanum testimonium, eventum fuisse prius determinate prædictum, ac deinde opere completum. Quapropter inepte omnino impugnat Rousseau (l. c.) vim probandi prophetiæ, quia ad hoc requireretur « *que j'eusse été témoin de la prophétie, que je fusse témoin de l'événement* ». Etenim prophetia quoddam factum est; adeoque iisdem subjicitur legibus ac cætera facta. Atqui certitudo de aliis factis haberi potest etiam per aliorum testimonium. Prima igitur conditio, quam Rousseau postulat, *aut* necessaria non est; *aut* tollit certitudinem cujuslibet facti, quod propriis oculis non videmus: id vero totius historiæ certitudinem everteret. Ceterum Apostoli ipsi immediate audierunt prophetias resurrectionis et ascensionis Jesu Christi; item missionis Spiritus Sancti; alias quoque prophetias, ut negationis Petri, eversionis Jerosolimæ et templi etc.; ipsique fuerunt etiam testes oculati earum impletionis.

Prob. min. quoad 3^{tiam} partem iisdem argumentis, quibus ostendimus cognoscibilitatem veritatis *relativæ* miraculorum.

248. *Dices:* Nulla est religio, quæ suas non habeat prophetias; ergo dubium semper evadit argumentum ex prophetiis desumptum in confirmationem supernaturalis revelationis.

Resp. dist. antec.: quæ suas non habeat prophetias veras vel fictas *conc.*; veras, *neg.* Itaque quoad ethnicorum oracula recte notat Perrone: « Licet enim demus (quod verius censem ob aperta Patrum testimonia) cum P. Balto, S. J., adversus Van Dale et Fontenelle, non *omnia* gentilitatis oracula sacerdotum fraudibus esse adscribenda, attamen jure affirmamus dari characteristics notas, quæ essentialiter oracula paganorum a biblicis distinguant. Ut enim cetera omittam, oracula et divinationes non erant—1) nisi *effata singularia*, nulla ratione inter se nexa—2) de eventibus *proxime instantibus*, adeoque alicui conjecturæ subiectis, ut *certis personis vel civitatibus* consuleretur—3) adeo *ambigua*, ut quidquid accideret, prædictum fuisse videretur. Sic de celeberrimis oraculis Apollinis scribit Cicero: « Sed jam ad te

rend pas l'accomplissement impossible, cet accomplissement, quand il a lieu, ne prouve rien à la rigueur pour celui qui l'a prédit. »

venio, sancte Apollo.... tuis enim oraculis Chrysippus totum volumen implevit, partim falsis, ut ego opinor, partim casu veris, ut fit in omni oratione sæpissime, partim flexiloquis et obscuris, ut interpretes egeant interprete, et sors ipsa referenda sit ad sortes, partim ambiguis et quæ ad dialecticam deferenda sint.»

2) Unde minime probanda videtur eorum sententia, qui omnia gentilitatis oracula sacerdotum fraudibus adscribunt; id enim contradicit non modo auctoritati veterum ethnicorum, Plutarcho excepto, sed etiam Patrum. Certe S. Justinus, Tertullianus, S. Cyprianus, S. Athanasius, Lactantius, S. Augustinus plura dæmonibus tribuebant; ita ut S. Augustinus scripserit: « Loquacissima simulacra, pulsus dæmonibus a christianis, veluti sine flatu organa siluisse ». Et Bertier S. J., omnibus perpensis, concludit: « Veneratio, qua Ecclesiæ Patres prosequi debemus, non sinit nos dubitare, quin dæmonum arte quædam sint edita vaticinia ».

3) Si quæ fuerunt inter ethnicos veræ prophetiæ, prædictiones nempe eventuum qui nonnisi Deo revelante certo cognosci poterant, sicut nonnullis videntur oracula Sybillina (quidquid sit de eorum historica veritate, de qua vide Perrone in notis, si lubet); profecto non fuerunt editæ ad confirmandam paganam superstitionem: imo potius veritati confirmandæ revelationis christianæ inserviunt. Hujusmodi autem vaticinia in confirmationem veritatis, uti jam audivimus a D. Thoma, vel a peccatoribus et infidelibus fieri possunt; quemadmodum Balaam, impius vir, prophetavit.

DISPUTATIO II.

DE REVELATIONE CHRISTIANA.

249. Præcedentis disputationis investigatio eo rem perduxit, ut revelatæ religionis possibilitas, congruentia, imo moralis necessitas ab omnibus agnosci debeant. Criteria insuper statuimus, ex quibus divinæ revelationis veritas possit dijudicari. Opportune quidem his statim subjicerentur quæ in perspicuo collocant munera rationis tum quoad obligationem ac methodum revelationem investigandi, tum quoad necessitatem eam semel inventam amplectendi, tum denique quoad habitudinem quæ debet existere inter rationem ac revelationem. Verum cum de his satis egerimus in tract. *de Virt. Infusis* (disp. 4. art. 7-9.); superest, ut statuta criteria adhibentes, animum convertamus ad factum ipsum revelationis inquirendum; ut inde innotescat num existat revelata religio, et quænam illa sit.

250. Præstat tamen ab initio aperire viam, quam sequemur. Etenim *primo*, neminem latet non unam solum in mundo existere religionem, quæ divinam sibi originem per revelationem adscribit. At minime necesse est omnes et singulas examini subjicere; cum enim una earum, christiana scilicet, per universum orbem propagata, splendidiori luce fulgeat, omniumque oculos ad se trahat; eam statim examinandam suscipimus: eo vel magis, quod si semel constiterit eam a Deo revelante procedere, pronum deinde erit, reliquas omnes religiones, ipsi plane oppositas, optimo jure respuere.

251. Nec *secundo* nos latet, Deum ab initio sese hominibus manifestasse, ac postea per Moysen et Prophetas Israeliticum populum in vera religione instituisse; revelationem, sive primævam sive legis Mosaicæ, præparationem fuisse ad revelationem christianam; Christum Dominum utriusque illius revelationis centrum ac finem existere. Hinc ex ipsis antiqui Fœderis scriptis validissima desumi possent argumenta ad christianæ religionis divinitatem comprobendam: nam prophetiæ præsertim Messianæ, dum divinam Christi naturam aut missionem directe ostendunt, consequenter etiam divinitus revelatam prædicant doctrinam, quam ipse annunciavit. Sed quominus hanc viam ineamus obstat, præ ceteris, instituta hac de re specialis disquisitio in tractatu *de Incarnatione*, qui hoc eodem anno in hac Universitate traditur.

252. At *tertio* nobis etiam investigationem nostram coarctantibus ad ea, quæ immediate et directe attingunt revelationem christianam, latissimus aperitur dicendi campus; innumera enim sunt Apologetarum opera, a quibus argumenta derivare liceret. Verum memores esse debemus spatii ac temporis quod nobis conceditur; ne unam materiam nimia amplitudine evolventes, cetera, quæ etiam necessaria sunt, omittere cogamur. Præcipua ergo exponemus argumenta, quibus divina christianæ religionis origo ad rem nostram satis demonstratur; ac deinde fontes indicabimus, a quibus hujus religionis doctrina hauriri debet.

ARTICULUS PRIMUS

Utrum Quatuor Evangelia et Actus Apostolorum sint libri Authentici.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

253. Miracula et prophetiæ, quibus, juxta statuta principia, comprobari debet veritas christianæ revelationis, potissimum colliguntur ex libris, qui apud nos *Scripturæ Sacræ* auctoritatem

habent: *potissimum*, inquam, quia sicut non desunt alia monumenta, quæ plura eorum mirabilium factorum enarrant; ita ad-sunt alii fontes, ex quibus, ut videbimus, argumenta possunt de-promi. Nisi ergo imprimis ostendamus authenticam, seu vim fidem faciendi, quæ libris illis inest, non possumus uti narrationibus in iis contentis, ad demonstrationem nostram instituendam. Verum meminisse juvabit, duplicem considerari posse auctoritatem Scripturarum; unam divinam, quatenus Spiritu Sancto inspirante con-scriptæ sunt; aliam humanam, quatenus eas consideramus sicut cetera monumenta historica, quæ sunt fide digna. Cum hic versemur in revelatione inquirenda, ejusque existentia contra incredulos propugnanda; non divinam, quam ostendimus in tract. *de Virt. Infusis* (disp. 4. a. 4.), sed *humanam Scripturarum auctoritatem* ostendere aggredimur. Quare demonstrationis methodus hæc erit: Quatuor Jesu Christi Evangelia sunt veracia; in ipsis narrantur miracula patrata et prophetiæ eventu completæ in confirmationem divinæ originis revelationis christianæ; miracula et prophetiæ demonstrant id, in cujus confirmationem eduntur; ergo christiana revelatio vere est a Deo (cf. tract. *de Virtut. Infusis*, n. 905. seq.).

254. Jamvero auctoritas historica alicujus libri, uti omnes norant, in eo consistit, quod vera sint quæ in eo narrantur: hujusmodi autem veritas maxime pendet ex scientia et veracitate auctoris; ac proinde difficilius ostenderetur veritas libri historica, nisi aliquo modo cognosceretur ejus auctor aut epocha in qua scriptus fuit. Nihil tamen nobis prodesset cognoscere auctorem vera scripsisse, nisi constaret simul, ejus librum ita ad nos usque pervenisse, sicut ab eo primitus scriptus fuit. Quæstioni ergo de *authenticâ historica* Evangeliorum adnectitur quæstio de eorum *genuinitate*, et *integritate*. Hæc paululum enucleanda sunt, ut quæstionis sensus clare innotescat.

255. Aliquibus idem est liber *authenticus* ac *genuinus*; sed hi duo conceptus vere sunt diversi. Genuinus enim dicitur aliquis liber cum eum habet auctorem, cujus nomen præsefert, vel cui vulgo tribuitur; aut saltem conscriptus fuit ea circiter ætate, ad quam refertur. Hinc patet, genuinitatem valde conferre ad libri auctoritatem statuendam; ex illa enim colligi potest non

modo sinceritas auctoris, sed etiam scientia; si quidem testis sit oculatus; aut si auritus, num ab iis saltem acceperit facta, quæ narrat, qui ipsi viderunt; et si facta publica sint, publica eorum narratio coram illis qui facile potuissent mendacium, si quod fuisset, discernere, erit novum veritatis argumentum. Cf. quæ diximus in tract. *de Virt. Infusis* (n. 990.) de conceptu *authenticæ*.

256. *Integritas* vero libri proprie dicit immunitatem a corruptione. Corruptio autem in aliquo libro triplici modo contingere potest: nempe aliquid addendo textui auctoris; et erit proprie *interpolatio*: aliquid ab eo demendo; et erit *mutilatio*: aliquid immutando, ita ut depravetur sensus auctoris; et erit proprie dicta *corruptio*. *Integritas* autem gradus admittit: nobis satis erit duplicem integritatem distinguere, *substantialem* unam, aliam *absolutam*. Ad primam requiritur ut nulla intervenerit interpolatio, mutilatio aut corruptio, quæ rerum substantiam immutet: unde ex. gr. Evangelia dicuntur *substantialiter integra*, si quæ pertinent ad fidem et mores, ad substantiam alicujus facti, etc. non sint immutata. Ad alteram vero requiritur immunitas a corruptionibus etiam accidentalibus, quæ nempe voces, circumstantias quasdam minoris momenti, etc. respiciunt, salva rei substantia. Cf. quæ diximus in tract. *de Virt. Infusis* (n. 993-95.). Nemo non videt, integritatem quodammodo pertinere ad genuinitatem libri; perfecta enim genuinitas exigit, ut liber qui tribuitur alicui auctori vel ætati, talis sit qualis primo ab eo prodiit: ita ut si corruptio magna sit, jam non habeatur liber illius auctoris.

257. His positis—1) juxta limites, quos nobis præstituimus (n. 251.), ad nos minime pertinet in præsentī quæstione, vindicare auctoritatem historicam librorum veteris Testamenti; imo neque ad præsentem scopum requiritur ut omnium librorum novi Testamenti veracitatem demonstremus: in Evangeliiis enim, et Actis Apostolorum copiosam invenimus factorum segetem ad nostram demonstrationem instituendam—2) Quoad ipsa Evangelia, satis nobis erit integritatem substantialem propugnare; ea enim sufficit ad stabiliendam eorum auctoritatem historicam, quam hic intendimus: profecto nullus probatæ fidei liber historicus auctoritatem amittit in rebus gravioris momenti, quæ facile poterant ab auctore cognosci, ex eo quod aliquis error in eo deprehenda-

tur circa levissimas quasdam circumstantias—3) Hinc liquet, nos tuto relinquere posse Introductioni in S. Scripturam, de reliquis libris agere; concordantiam quarundam apparentium contradictionum inter diversos scriptores; verbo pleniorē rei tractationem.

258. Itaque ad rei nostræ intelligentiam juvat ob oculos ponere quæ habet S. Hieronymus (Catal. Script. Ecclesiastic.). « Matthæus, qui et Levi, ex publicano Apostolus, primus in Judæa propter eos qui ex circumcisione crediderant, Evangelium Christi hebraicis litteris verbisque composuit. Quod quis postea in Græcum transtulerit, non satis certum est. Porro ipsum hebraicum habetur usque hodie in Cæsariensi bibliotheca (nunc vero non amplius extat)..... Animadvertendum quod ubicumque evangelista, sive ex persona sua, sive ex persona Domini Salvatoris, veteris Scripturæ testimoniis utitur, non sequatur Septuaginta translatorum auctoritatem, sed hebraicam, e quibus illa duo sunt: 'Ex Ægypto vocavi filium meum'; et 'quoniam Nazaræus vocabitur'. »

« Marcus, discipulus et interpret Petri, juxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ a fratribus, breve scripsit evangelium. Quod quum Petrus audisset, probavit; et Ecclesiis legendum sua auctoritate edidit, sicut Clemens in sexto *Upotuposeon* libro scribit. Et Papias Hieropolitanus Episcopus meminit hujus Marci; et Petrus in epistola prima, sub nomine Babylonis figuraliter Romam significans: 'Salutat vos quæ et in Babylone coelecta, et Marcus filius meus'. Assumpto itaque evangelio quod ipse confecerat, perrexit Ægyptum, et primus Alexandriæ Christum annuntians, constituit Ecclesiam, tanta doctrina et vitæ continentia, ut omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Denique Philo disertissimus Judæorum, videns Alexandriæ primam Ecclesiam adhuc Judaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorum conversatione scripsit. Et quomodo Lucas narrat, Hierosolymæ credentes omnia habuisse communia, sic ille memoriæ tradidit. Mortuus est autem octavo Neronis anno, et sepultus Alexandriæ, succedente sibi Aniano. »

« Lucas, medicus Antiochensis, ut ejus scripta indicant, græci sermonis non ignarus fuit, sectator Apostoli Pauli, et omnis pe-

regrinationis ejus comes, scripsit evangelium de quo idem Paulus: 'Misimus, inquit, cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias'. Et ad Colossenses: 'Salutat vos Lucas medicus carissimus'. Et ad Timotheum: 'Lucas est mecum solus'. Aliud quoque edidit volumen egregium, quod titulo Apostolicarum *Praxeon* prænотatur, cujus historia usque ad biennium Romæ commorantis Pauli pervenit, idest usque ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus in eadem Urbe librum esse compositum..... Quidam suspicantur, quotiescumque in epistolis suis Paulus dicit: 'Juxta evangelium meum', de Lucæ significare volumine: et Lucam non solum ab Apostolo Paulo didicisse evangelium, qui cum Domino in carne non fuerat, sed et a ceteris Apostolis. Quod ipse quoque in principio sui voluminis declarat, dicens: 'sicut tradiderunt nobis qui a principio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis'. Acta vero Apostolorum sicut viderat composuit. Sepultus est Constantinopoli, ad quam urbem, vicesimo Constantii anno, ossa ejus cum reliquiis Andreæ Apostoli translata sunt. »

« Joannes, apostolus, quem Jesus amavit plurimum, filius Zebedæi, frater Jacobi apostoli, quem Herodes post passionem Domini decollaverat, novissimus omnium scripsit Evangelium, rogatus ab Asiæ episcopis, adversus Cerinthum, aliosque hæreticos, et maxime tunc Ebionitarum dogma consurgens, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse. Unde et compulsus est divinam ejus nativitatem edicere. Sed et aliam causam hujus Scripturæ ferunt, quod quum legisset Matthæi, Marci et Lucæ volumina, probaverit quidem textum historiæ, et vera eos dixisse firmaverit, sed unius tantum anni, in quo et passus est, post carcerem Joannis, historiam texuisse. Prætermisso itaque anno, cujus acta a tribus exposita fuerant, superioris temporis antequam Joannes clauderetur in carcerem, gesta narravit, sicut manifestum esse poterit his qui diligenter quatuor evangeliorum volumina legerint. Quæ res etiam *diaphonian*, quæ videtur Joannis esse cum ceteris, tollit... Confectus senio, sexagesimo octavo post passionem Domini anno mortuus, juxta eandem urbem (Ephesum) sepultus est. »

Ipse autem S. Hieronymus (Proleg. in com. super Matth.) ait:

«Hæc igitur quatuor Evangelia, multo ante prædicta, Ezechielis quoque volumen probat, in quo prima visio ita contextitur: 'Et in medio sicut similitudo quatuor animalium: et vultus eorum facies hominis, et facies leonis, et facies vituli, et facies aquilæ'. Prima hominis facies Matthæum significat, qui quasi de homine exorsus est scribere: 'Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham'. Secunda Marcum, in quo vox leonis in eremo rugientis auditur: 'Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus'. Tertia vituli, quæ evangelistam Lucam a Zacharia sacerdote sumpsisse initium præfigurat. Quarta Joannem evangelistam, qui assumptis pennis aquilæ, et ad altiora festinans, de Verbo Dei disputat. »

259. His præstitutis—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XI. *Quod quatuor Jesu Christi Evangelia 1. genuina— 2. substantialiter integra — atque 3. veracia sint, tanta argumentorum vi demonstratur, ut nemo eorum historicam authenticam inficiari aut solum in dubium revocare possit, quin fidem omnem historicam respuat, ac evidentibus rationis principiis pervicaciter contradicat.*

260. *Prob. 1ma pars.* I. argumento quod vocant, *præscriptionis* seu *possessionis*. Constans et universale christianæ societatis per totum orbem diffusæ testimonium de re magni momenti apud se facta, et ad ipsam proprie pertinente, admitti debet, nisi aperte falsum aliunde probetur. Atqui christiana societas jam ab initio constanter agnovit, libros N. T., ac præsertim quatuor Evangelia, eos habuisse auctores, quorum etiam nunc nomina præseferant, atque eo tempore fuisse conscriptos, quo etiam nunc communiter traditur. Ergo.

Declaratur maj. quæ ceterum evidens est, animadversione S. Augustini, qui (cont. Faustum, l. 28. c. 2.), scribit: « Cum cœpero Matthæi Evangelium recitare..... continuo dices, illam

narrationem non esse Matthæi, quam Matthæi esse dicit universa Ecclesia ab apostolicis sedibus usque ad præsentis Episcopos certa successione perducta. Tu mihi quid contra lecturus es? aliquem forte librum esse Manichæi, ubi Jesus negatur esse natus ex Virgine. Sicut ergo ego credo, librum illum esse Manichæi, quoniam ex ipso tempore, quo Manichæus vivebat in carne, per discipulos ejus certa successione præpositorum vestrorum ad vestra usque tempora custoditus et perductus est; sic et istum librum, credite, esse Matthæi, cum ex illo tempore, quo Matthæus ipse in carne vixit, non interrupta serie temporum Ecclesia certa connexionis successione usque ad tempora ista perduxit.» Et (l. 33. c. 6.): «Quis tandem tanto furore cœcatur, nisi dæmoniorum mendaciloquorum malitiæ atque fallaciæ consentiendo subversus sit, qui dicat, hoc mereri non potuisse Apostolorum Ecclesiam, tam fidam, tam numerosam fratrum concordiam, ut eorum scripta fideliter ad posteros trajicerent, quum eorum cathedras usque ad præsentis Episcopos certissima successione servaverint, cumque hoc qualiumcumque hominum scriptis, sive extra Ecclesiam, sive in ipsa Ecclesia, tanta facilitate proveniat?»

Prob. min.—1) Explorata res est, atque ab omnibus admissa, ætate S. Augustini, Hieronymi, Eusebii, libros N. T.; ac præsertim quatuor Evangelia, haberi jam uti genuinos apud Christianos. Sane Eusebius historicus accuratissimus, qui veteres scriptores perscrutatus fuerat, ecclesiarum traditiones referens (in lib. 3. Hist. Eccl., cap. 25.), elenchum librorum Novi Testamenti descripsit: «Primo igitur, inquit, collocanda est sacra Evangeliorum quadriga (quæ capite 24. dixerat, scripta fuisse primum a Mattheo, alterum a Marco, tertium a Luca, quartum a Joanne): «quam deinde consequuntur Pauli Epistolæ» (quas cap. 3. asseruerat, esse quatuordecim). «Inde prior illa Joannis, ac similiter Petri Epistola suscipienda est. Postrema adjungenda est, si ita videbitur, Joannis revelatio: de qua quid veteres senserint, suo loco exponemus. Et hæc quidem *communi omnium consensu* recepta sunt.» Cf. tract. *de Virt. Infusis*, (n. 912.).

2) Jamvero S. Augustinus, S. Hieronymus, ceterique omnes haud retinuissent Evangelia uti genuina, nisi talia agnita essent sæculo præcedente. Quemadmodum enim plures libros rejecerunt, qui

falso apostolis et Christi discipulis adscribebantur; ita et Evangelia rejecissent, si quid in ipsis apocryphi, aut supposititii deprehendissent. Quin id fecerint, suis potius investigationibus et examine confirmaverunt antecessorum judicium; nihil ergo inveniunt quod Evangeliorum genuinitatem labefactare posset.

3) Revera sæculo III. S. Cyprianus (Testimoniorum, l. 3.) testimonia ex Matthæo, Marco, Luca et Joanne proferens, non solum eos nominat, sed modo dicit, ex. gr.: « De hoc ipso in Evangelio cata Matthæum »: modo « Item in Evangelio Matthæi »: modo « De hoc ipso apud Matthæum »: atque eodem modo nominat alios Evangelistas.—Tertullianus (adversus Marcionem, l. 4. c. 4.), scribit: « Eadem auctoritas Ecclesiarum apostolicarum ceteris quoque patrocinebatur Evangeliiis, quæ proinde per illas et secundum illas habemus, Joannis dico et Matthæi, licet et Marcus quod edidit, Petri affirmetur, cujus interpretes Marcus. Nam et Lucæ digestum Paulo adscribere solent; capit magistrorum videri, quæ discipuli promulgarint »: id est, ut observat Jacob Pamelius, possunt magistrorum videri ea, quæ discipuli promulgarint.—Idem Tertullianus (lib. de jejun. c. 10. et alibi) textus citat ex Actibus Apostolorum.—Origenes (apud Eusebium, l. 6. c. 25.), inquit: « Sicut ex traditione accepi de quatuor Evangeliiis, quæ sola *in universa Dei Ecclesia*, quæ sub cælo est, *contra controversiam* admittuntur; primum scilicet Evangelium scriptum esse a Matthæo, prius quidem publicano, postea vero Apostolo Jesu Christi qui illud Hebraico sermone conscriptum Judæis ad fidem conversis publicavit. Secundum fuisse accepimus Evangelium Marci, qui, prout Petrus in Epistola catholica eum filium suum agnoscit his verbis: Salutat vos electa Dei Ecclesia, quæ est Babylone, et Marcus filius meus. Tertium Evangelium Lucæ, quod a Paulo commendatur in gratiam Gentilium scriptum. Postremum vero Evangelium Joannis. » Et (hom. 7. in Josue) meminit ceterorum librorum N. T., et memoratur « Lucas apostolorum gesta describens ».

4) Sæculo II. Clemens Alexa. (ap. Euseb., l. 3. c. 24.) catalogo recensito, addit: « Perlatis jam in omnium ipsiusque adeo Joannis (evangelistæ) notitiam supradictis tribus Evangeliiis » (Matth., Marci et Lucæ) approbavisse ea Joannes, et veritatem scripto-

rum suo testimonio confirmasse dicitur; itemque (Strom. V. 12., et Euseb. l. 6. c. 13. 14.) Actus Apostolorum Lucæ adscribit.—S. Irenæus (Hæres. l. 3. c. 1.), ait: «Ita Matthæus in Hebræis ipsorum lingua scripturam edidit Evangelii, cum Petrus et Paulus Romæ evangelizarent et fundarent ecclesiam. Post vero horum excessum, Marcus discipulus et interpret Petri, et ipse quæ a Petro annuntiata erant, per scripta nobis tradidit. Et Lucas autem sectator Pauli, quod ab illo prædicabatur Evangelium, in libro condidit. Postea et Joannes discipulus Domini, qui et supra pectus ejus recumbebat, et ipse edidit Evangelium, Ephesi commorans.» Et (c. 12. 15.) plura integra capita ex actibus Apostolorum excribit.—S. Justinus (Dialog. cum Tryphone, § 103.), ait: «Nam in commentariis suis, quos ab ejus Apostolis» (Matthæo et Joanne), «eorumque discipulis» (Marco et Luca) «scriptos dico, proditum est, sudorem, veluti guttas sanguinis, ex eo» (Jesu Christo) «defluxisse, cum precaretur ac diceret: Si fieri potest, transeat calix iste.» — Quibus addi possunt Hegesippus vicinus Apostolorum temporum, qui e Palæstina Romam veniens, ibidem vixit usque ad Soteris P. mortem. — Dionysius, qui fuit Corinthiorum Episcopus—Pantenus, qui fuit Clementis Alexandrini in regenda schola catechetica præcessor, multosque, S. Hieronymo teste, in sacram Scripturam edidit commentarios (Euseb. l. 5. c. 10.)—Theophilus Antiochenus episcopus non modo libros N. T. luculentissime commemorat vel citat, sed etiam, teste S. Hieronymo (in catal.) «quatuor Evangelistarum in unum opus dicta compingens, ingenii sui nobis monumenta emisit».

5) Mirum non est si ex scriptoribus Apostolicis non habeamus *diserta et explicita* testimonia; norunt enim omnes nonnisi paucorum scripta superesse. Nihilominus non desunt *implicita* testimonia. Nam libros N. T. sæpius et expressius quam expectari posset, vel diserte vel æquipollenter formulis diversis citant. Ita Clemens Romanus, Petri et Pauli discipulus, textus producit ex Matthæo, et ex Luca distincte; ex Marco autem conjunctim cum Matthæo—Papias, discipulus et ipse Apostolorum, nominat Matthæum et Marcum ut Evangeliorum, quæ eorum nomine circumferuntur, auctores—SS. Ignatius et Polycarpus frequenter in suis epistolis textus illorum librorum afferunt; imo diserte S. Ignatius

tius scribens Ephesiis, S. Polycarpus Philippensibus in memoriam revocat epistolas a Paulo acceptas.

261. II. Utrum aliquis liber certo tempore a certo auctore scriptus sit, factum est historicum, adeoque testibus probandum. Atqui innumeri testes, tum inter christianos, tum inter christiani nominis inimicos, libros N. T., ac præsertim quatuor Evangelia ad idem tempus, eosdemque referunt auctores. Ergo.

Decl. maj.: In judicio ferendo de genuinitate librorum christianorum eadem regula adhibenda est, qua omnes utuntur in judicio ferendo de genuinitate librorum cujusvis auctoris. Omnes vero judicant genuinos eos libros, qui omnibus seculis communiter attributi sunt eisdem auctoribus; ut patet de Herodoto, de Xenophonte, de Thucidide, Platone, Aristotele, Virgilio, Cicerone etc. Atque hoc principium vindicat S. Augustinus (cont. Faustum, l. 33. c. 6.), scribens: «Platonis, Aristotelis, Ciceronis, Varronis aliorumque ejusmodi auctorum libros, unde noverunt homines, quod ipsorum sint, nisi temporum sibi succedentium contestatione continua? Multi multa de litteris ecclesiasticis conscripserunt. Unde constat, quid cujusque sit, nisi quia his temporibus quibus ea quisque scripsit, quibus potuit insinuavit atque edidit, et inde in alios atque alios continuata notitia latiusque firmata ad posterum etiam usque ad nostra tempora pervenerunt, ita ut interrogati, cujus quisque liber sit, non hæitemus, quid respondere debeamus.»

Prob. min. quoad domestica testimonia. Notari potest:—1) innumera alia addi possent jam exhibitis, incipiendo a sæculo IV.; sed res est omnibus notissima — 2) Scriptores citati, etiam trium priorum sæculorum, non modo enumerant quatuor Evangelia cum auctorum nomine; sed plurima ex illis ad verbum exscribunt testimonia. Sic ex. gr. quatuor Evangelia S. Irenæus citat circiter vicibus 350; Tertullianus 1550; Clemens 577; Actus Apostolorum S. Irenæus 38; Tertullianus 97; Clemens 19. Imo Clemens non modo frequenter sacros libros citavit, sed singulos etiam commentariis illustravit in opere penes veteres celebri quod *hypotyposeon* inscripsit—3) Omnia exemplaria plurimarum Ecclesiarum in universo orbe tam manuscripta, quam impressa, sive in lingua originali, sive versiones eadem auctorum nomina referunt pro Evangeliiis.

Unde: quando plures scriptores, præsertim diversis temporibus, ac locis, adeoque absque ulla possibili inter se conventionem, integros textus proferunt iisdem verbis, eadem structura, eodem ordine et dispositione, procul dubio admitti debet aliquis communis fons, unde eos deprompserunt. Hujusmodi vero fons communis nequit esse traditio, uti contendunt quidam rationalistæ mythici, ad suum systema adstruendum. Etsi enim humana traditio veritatem transmittere possit, spectata tamen humani ingenii varietate, impossibile naturaliter est, ut ipsam transmittat de uno in alium, ac successive in innumeros alios per diversa sæcula iisdem verbis, eadem structura, eodem ordine. Necesse est ergo admittere quod ab adversariis negatur, ipsam nempe veritatem determinatam ab initio in sua forma ab aliquo fuisse; uti determinata fuit ex. gr. in carminibus Homeri, in orationibus Ciceronis, etc. Cum igitur in citatis scriptis S. Irenæi, S. Clementis I., S. Justini, S. Polycarpi, Hermæ, etc. innumeri prope textus citentur ex Evangeliiis, et quidem sub eadem forma; quis non irridebit absurdam hypothesim Straussii, qui serio dicit Evangelia fuisse conscripta post dimidium secundi sæculi? Scilicet non modo Evangelia essent supposititia, sed omnia etiam opera eorum scriptorum.

2) *Prob. min. quoad testimonia externorum.* Referri possunt —a) veteres plerique hæretici, Ebion, Cerinthus, Marcion, alique, qui nostris Evangeliiis sicut ceteris N. T. scriptis usi sunt; quamvis enim suo modo ea explicare seu corrumpere tentaverint; nunquam tamen Apostolis abjudicare ausi sunt. Hinc S. Irenæus (c. Hæres. l. 3. c. 11.). ait: «Tanta est autem circa evangelia hæc firmitas, ut et ipsi hæretici testimonium reddant eis, et ex ipsis egrediens unusquisque eorum conetur suam confirmare doctrinam. Ebionem etenim eo evangelio, quod est secundum Matthæum solo utentes, ex illo ipso convincuntur, non recte præsumentes de Domino. Marcion autem id quod est secundum Lucam circumcidens, ex his quæ adhuc servantur penes eum, blasphemus in solum existentem Deum ostenditur. Qui autem Jesum separant a Christo, et impassibilem perseverasse Christum, passum vero Jesum dicunt, id quod secundum Marcum est, præferentes evangelium, cum amore veritatis legentes illud corrigi possunt.

Hi autem qui a Valentino sunt, eo quod est secundum Joannem plenissime utentes, ad ostensionem conjugationum suarum; ex ipso deteguntur nihil recte dicentes, quemadmodum ostendimus in primo (cap. 9.). Cum ergo hi, qui contradicunt, nobis testimonium perhibeant, et utantur his, firma est vera et nostra de illis ostensio. »

3) Ipsi *pagani* nobis testes sunt: quotquot enim ex illis contra Religionem Christianam scripserunt, de sacrorum librorum auctoritate ne levissimum quidem dubium moverunt. Ita Celsus teste Origene (c. Celsum l. 3.), nunquam negavit, libros sacros christianorum genuinos esse; imo plura laudat ex Evangeliiis, seque illa ex libris discipulorum Christi describere affirmat. Idem dicendum de Porphyrio etsi, uti testatur S. Hieronymus, conatus ille sit Evangelia, Actus Apostolorum, aliosque libros refutare. Pariter Auctor Dial. de morte Peregr. irridet scriptoribus sacris; sed Apostolos et discipulos Christi librorum N. T. auctores esse non negat. Julianus Apostata (apud S. Cyrill. Alex. l. 10.) nomina quatuor Evangelistarum clare exprimit dicens: « Jesum quippe illum neque Paulus Deum dicere ausus est, neque Matthæus, neque Lucas, neque Marcus, sed bonus ille Joannes... primum id prodere ausus est. » Quare merito concludimus cum S. Jo. Chrysostomo (hom. 6. in I. Cor.): « Sufficiunt etiam qui nobis adversantur, ad contestandam librorum nostrorum antiquam originem, libri scilicet scripti a Celso et Bataneote (Porphyrio Batanea oriundo) qui cum ipso faciebat. Neque enim libris, qui post ipsos scripti fuerint contradicere potuissent. »

262. Post hæc quisque videt quam impudenter scripserit frivolus æque ac impius recens auctor, formulam « secundum Matthæum, Marcum, etc. » non indicare auctores Evangeliorum, sed solum illos, secundum quorum traditiones, Evangelia scripta fuisse (1). Ipsi jam responderat Rosenmüller protestans (Scholia in Matth.): « Faustus Manichæus, teste Augustino contra Faustum,

(1) « On sait que chacun des quatre évangiles porte en tête le nom d'un personnage connu soit dans l'histoire apostolique, soit dans l'histoire évangélique elle-même. Ces quatre personnages ne nous sont pas donnés rigoureusement comme des auteurs. Les formules, selon Matthieu, selon Marc, selon Luc, selon Jean, n'impliquent pas que dans la plus vieille opinion ces récits eussent été écrits d'un bout à l'autre par Matthieu, par Marc, par Luc, par Jean: (C'est ainsi qu'on disait: « l'évangile

libro 17. 2., 27. 2., 33. 3. ex titulis Evangeliorum confici posse putavit, non esse ea ab ipsis quorum nomina gerunt, Evangelistis conscripta, sed ab aliis, qui se secundum eos scripsisse profiterentur. — Sed lapsus est Faustus ignorantia linguæ Græcæ quod nesciret *κατὰ Ματθαίου*, *κατὰ Μαρκοῦ* etc., idem esse ac Matthæi, Marci etc. ». Quod deinde confirmat exemplis ductis ex Polybio, ex Actibus Apostolorum, et ex Æliano.

263. *Prob. 2da pars I.* iisdem fere argumentis ac pars præcedens. Nam—1) Critici omnes librum substantialiter integrum et incorruptum reputant, si ejusdem codices antiquissimi cum recentioribus, quoad substantiam, plane conveniunt. Atqui si antiquissimi, qui detecti fuerunt, et in variis Bibliothecis asservantur, Evangeliorum codices inspiciantur, omnes tum in Ecclesia latina, tum etiam in Ecclesia græca, quoad substantiam, plane consentiunt. Ipsi, quorum intererat factam corruptionem asserere, nunquam ex collatione vetustiorum et recentiorum codicum eam probare potuerunt.

2) Crescit argumentum si cum textu originali consentiunt etiam versiones variis ætatibus, vel ab antiquis temporibus, variis in locis factæ. Sed constat versiones prope innumeras haberi; aliquas antiquissimas esse: eminent syriaca et latina, quæ jam primo sæculo factæ sunt. Omnes autem istæ versiones, quoad substantiam, tam inter se quam cum textu originali consentiunt. Cf. Bryan. Waltonum (Proleg. 5. n. 3.).

3) Liber a criticis integer et incorruptus habetur, si ex illo frequenter ab antiquis scriptoribus textus citantur, qui in nostris quoque codicibus eodem modo leguntur. Atqui ex Evangelis frequentissime et ab antiquissimis scriptoribus, ut a S. Ignatio M., S. Clemente Rom., S. Justino M., S. Irenæo, Athenagora, Tertulliano, S. Theophilo Anthioch., Clemente Alex., Origene etc. textus citantur, qui in nostris codicibus eodem modo leguntur. Imo similes citationes etiam frequenter occurrunt in genuinis Actis Martyrum, qui dum publice coram judicibus ethnicis fidem

selon les Egyptiens ») elles signifient seulement que c'étaient là les traditions provenant de chacun de ces Apôtres et se couvrant de leur autorité ». Renan (*Vie de Jésus*, Introduction).

suam profitebantur, facta atque verba S. Scripturæ sæpissime allegarunt.—Innumera sunt autem testimonia subsequentium sæculorum. Quare hoc argumentum concludimus verbis Tertulliani, qui loquens de corrupto a Marcionitis Evangelio Lucæ (adv. Marc. l. 4. c. 4. 5.), scribit: «Ego meum (Evangelium Lucæ) dico verum, Marcion suum. Quis inter nos determinabit, nisi temporis ratio, ei præscribens auctoritatem, quod antiquius reperietur, et ei prædicans vitiationem, quod posterius revincetur? In quantum enim falsum corruptio est veri, in tantum præcedat necesse est veritas falsum.... Dico itaque apud illas (Ecclesias Apostolicas), nec solum jam Apostolicas, sed apud universas quæ illis de societate Sacramenti confœderantur, id Evangelium Lucæ ab initio editionis suæ stare, quod cum maxime tuemur, Marcionis vero plerisque nec notum, nullis autem notum ut non eo damnatum... Eadem auctoritas Ecclesiarum ceteris quoque patrociniabitur Evangeliiis.»

264. II. *Nullum assignari potest tempus*, quo substantialis corruptio fuerit possibilis. Etenim claritatis gratia consideremus tria tempora:—1) tempus, quo Apostoli adhuc vivebant—2) tempus, quod statim secutum est Apostolorum mortem, nempe a sæculo I. exeunte usque ad sæculum II. medians—3) tempus, quod inde ad nos usque processit. Atqui

Non Apostolis adhuc in vita degentibus. Quando enim agitur de corruptione substantiali Evangeliorum, res est gravissimi momenti: quis porro ausus fuisset sub ipsis Apostolorum oculis id attentare, putans scilicet Apostolos corruptionem illam cum pace permissuros? Imo si vel casu et sine malitia hujusmodi corruptio accidisset, nonne totis viribus Apostoli obstitissent, ne scripta, quæ suo nomine circumferebantur, falsam magistri sui doctrinam referrent? Quis tantam indolentiam tribuat Apostolis, qui pro vera Christi doctrina disseminanda, innumeris periculis ac persecutionibus se se subjecerunt? Qui sanguinem pro Christo fuderunt certe non poterant permittere, ut aliqui eorum nomine abutentes, impune Christi doctrinam corrumpere.

Non statim post Apostolorum mortem. Tunc enim recens adhuc erat Apostolorum doctrina; autographa sacrorum codicum erat saltem probata ab Apostolis exemplaria in Ecclesiis servabantur. Apostolorum ergo discipuli et successores immediati contra

inductas corruptiones reclamassent. At vero discipuli illi, quorum scripta supersunt, Polycarpus, Ignatius, Papias, Clemens, non modo non refragantur, sed ipsi iisdem scriptis utuntur ut indubitatis apostolorum operibus; atque ea referunt quæ nos nunc legimus in Evangeliiis. Eorum adversarii, Gnostici et Judaizantes scripta eadem agnoscunt, eademque eludere conantur non corruptiones comminiscendo, sed potius præposteris interpretationibus.

Non sequentibus sæculis. Nam—1) eo tempore multiplicata jam erant in toto orbe exemplaria, et versiones Evangeliorum; plura jam extabant scripta Patrum, in quibus fere omnia Evangelii loca continebantur. Qui ergo, non quidem solus, sed cum aliorum adjutorio, Evangelia, clam vel palam, substantialiter corrumpere voluisset; is quidem omnes codices, non uno in loco extantes sed in toto orbe dispersos, omnes versiones omnesque Patrum commentarios in suam potestatem redigere, parem in omnibus mutationem perficere, mutatos christiano orbi absque ullo frandis indicio iterum obtrudere debuisset: si tantum facinus attentare possibile est, quis non judicabit impossibile illud perficere? Si enim aliqua tantum exemplaria corrupta essent, corruptio mox detecta fuisset ab aliis Ecclesiis; et quin illa ab his reciperentur, emendata potius fuissent juxta exemplaria antiquiora et integra.

2) Constat porro jam *tribus primis sæculis* in Oriente et Occidente multas et magna ex parte ab Apostolis fundatas Ecclesias fuisse; libros N. T. ac præsertim Evangelia, apud ipsas conservari et publice prælegi. Si igitur in Oriente corruptio tentata fuisset, nonne eam detexissent et reprehendissent Occidentales? et his libros sacros corrumpentibus nonne Orientales restitissent?

265. III. *Nullus assignari potest auctor corruptionis.* Vel enim Evangelia corrupissent—1) ethnici, vel—2) Judæi, vel—3) hæretici, vel—4) christiani. Atqui

Non ethnici, nam—1) hi Christianos sacrosque eorum libros contemnebant; eos proinde eliminare potius, quam corrumpere satagebant. Christiani vero impediabant quantum poterant, ne sacri libri in ethnicorum manus inciderent: quanto minus ergo passi essent eos corruptos ab eis recipere? Quod si substantialem corruptionem pagani tentassent, quis sibi persuadebit, fieri potuisse, ut omnes codices in suam potestatem redigerent, omnes

depravarent, omnes corruptos Christianis restituerent; ita ut hi sine murmure et contradictione eos reciperent tamquam libros sacros et fidei suæ documenta?

2) Si ethnici libros sacros corrupissent, ea præcipue immutassent aut delessent, quæ in iis de vanitate idolorum, de miraculis et divinitate Christi, de necessitate fidei in ipsum scripta leguntur; scilicet quæ paganam superstitionem destruunt.

Non Judæi: quod probatur similibus argumentis. Nam restitissent imprimis totis viribus Christiani; et siquidem id illi tentassent, procul dubio corrupissent ea præsertim, quæ ipsis contraria erant et indecora: omisissent vel mutilassent, quæ de miraculis Christi, de ejus resurrectione et ascensione in cælum, de prædicto excidio templi et urbis, de gentis judaicæ dispersione, de Judæorum vavis traditionibus, de Pharisæorum hypocrisi, de sacerdotum invidia, de Doctorum arrogantia, etc. narrantur. Atqui hæc omnia in cunctis exemplaribus Evangeliorum reperiuntur.

Non hæretici. Nam—1) Revera tentarunt nonnulli hæretici corruptionem, sed frustra; constat enim statim repressos fuisse conatus Tatiani Paulum corrigentis (Euseb. l. 4. c. 29.), Marcionis Lucam et Paulum mutilantis (Tertul. de præscript. c. 36.) Artemonis et aliorum varia in sacris libris innovantium (Euseb. l. 5. c. 26.). Et sane vel ab Ecclesiæ primordiis exemplaria et versiones Evangeliorum erant ubique diffusæ, per Asiam, Africam, Europam: scripta Patrum exscripta referunt plurima Evangeliorum loca, uti ex dictis constat. Si quis ergo corruptionem tentasset, statim reliqui reclamassent, quin corruptio posset umquam perfici.

2) Hinc S. Augustinus Manichæos asserentes, apud catholicos sacras litteras corruptas haberi, de mendacio et calumnia accusat, et (c. Faustum l. 11. c. 2.) inquit: «O vocem a veritate fugacem, in amentia pertinacem! usque adeo invicta sunt quæ adversus vos de divinis codicibus proferuntur, ut non sit aliud, quod dicatis nisi eos esse falsatos»: imo talem corruptionem S. Doctor impossibilem reputat: «Quisquis enim, ait (ibid. l. 32. c. 16.), hoc primum ausus esset (hoc est, falsare sacros codices) multorum codicum vetustiorum collatione confutaretur, maxime quia non una lingua, sed multis eadem Scriptura contineretur.»

Non aemum Christiani. Vel enim supponitur—1) *aliquos* christianos libros sacros depravasse — vel 2) *omnes* in hoc facinus conspirasse. *Alterum* est evidenter absurdum; novimus enim ex historia, christianos universim spectatos, maxima reverentia fuisse affectos erga libros sacros, ac præsertim Evangelia: tantum abest, ut voluerint ea corrumpere. Sed præterea quomodo potuissent homines multitudine innumerabiles, locis infiniti, diversæ natione, indole, opinionibus simul in unam fraudem consentire? — Nec minus absurdum est *primum*. Si enim pauci corrupissent Evangelia, nonne Episcopi, quorum vigilantia ac custodia ea erant commissa, ipsis restitissent? Imo ipsa plebs christiana, cui libri sacri publice prælegebantur, numquam admisisset hujusmodi corruptionem. Jam vidimus quomodo omnes restiterint Tatiano, Marcioni, aliisque hæreticis sacrorum librorum corruptionem tentantibus. Nonne strenue insurrexerunt Episcopi contra Apocrypha N. T.? Sed, quod silentio præteriri non debet, cum quidam Triphyllus, uti narrat Sozomenus (Hist. Eccl. l. 1. c. 11.), verba faciens coram pluribus Episcopis, vocem aliquam immutare voluisset, *grabato* aliam vocem (*scimpodion*) elegantiores, uti ipsi videbatur, substituendo; statim omnes commoti sunt, et S. Spiridion Episcopus publice eum reprehendit, atque a templo exivit. Et S. Augustinus, scribens ad S. Hieronymum, (ep. 71.), eum monet, ut græcas potius *septuaginta*, quam hebræas Scripturas interpretaretur; et dat hanc rationem, ne scilicet, suborta aliqua dissonantia, plebs turbaretur. Inter cetera scribit: « Quidam frater noster Episcopus cum lectitari instituisset in ecclesia, cui præest, interpretationem tuam, movit quiddam longe aliter ab te positum apud Jonam prophetam, quam erat omnium sensibus memoriæque inveteratum, et tot ætatum successionibus decantatum. Factus est tantus tumultus in plebe, maxime græcis arguentibus et inclamantibus calumniam falsitatis, ut cogeretur Episcopus, (ea quippe civitas erat), Judæorum testimonium flagitare.... Coactus est homo velut mendositatem corrigere, volens post magnum periculum non remanere sine plebe. » In quo vero consistebat illa mutatio? in hoc solum, quod in libro Jonæ Prophetæ ubi Septuaginta interpretes *cucurbitam*, S. Hieronymus cum Aquila *hederam* verterat. Concludamus igitur cum eodem

Augustino (de util. creden. c. 3.): « Nihil mihi videtur ab eis impudentius dici, vel, ut mitius loquar, incuriosius et imbecillius, quam Scripturas divinas esse corruptas, cum id nullis in tam recenti memoria extantibus exemplaribus possent convincere. »

266. *Prob. 3^{ia} pars.* I. Ut quæ in Evangeliiis aut aliis libris N. T. narrantur uti vera ab omnibus admittantur, supposita eorum genuinitate et integritate, id solum requiritur, ut certo constet eorum Auctores tum debita scientia ornatos esse, tum candida sinceritate scripsisse. Atqui utrumque constat de scriptoribus eorum librorum, sed præsertim Evangeliorum, et Actuum Apostolorum. Ergo

Prob. min. quoad 1^{am} partem, nempe, non defuit debita scientia. Nam—1) Plures eorum auctores testes erant oculati factorum, quæ narrant. Hinc S. Joannes (I. Jo. I. 1. 3.), ait: « Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus et manus nostræ contrectaverunt, de verbo vitæ,..... quod vidimus et audivimus, annuntiamus vobis. » Et S. Petrus idem inculcat, dum scribit (I. Pet. I. 16.): « Non enim doctas fabulas secuti, notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem et præsentiam, sed speculatores facti illius magnitudinis. » Illi vero, qui testes sunt auriti, quatenus non ipsi viderunt et audierunt Christum Dominum, ea scripserunt, quæ ipsis communicata sunt a testibus immediatis fide dignissimis. Ita S. Lucas initio Evangelii sui advertit: « Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt rerum, sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt et ministri fuerunt sermonis: visum est et mihi, assecuto omnia a principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile. »

2) Neque obstat, quod Apostoli et Evangelistæ, exceptis Paulo et Luca, homines rudes fuerint. In iis enim, quorum notitia sensibili experientia obtinetur, et ad quæ cognoscenda nonnisi sensus sani requiruntur rectusque eorum usus, majoris auctoritatis est testis rudis et simplex, quam doctus, qui factis observatis sua sæpenumero placita admiscet. Jamvero miracula ex. gr. Christi, consistebant in hujusmodi factis externis, quæ a quolibet ho-

mine etiam maxime rudi per rectum sanorum sensuum usum cognosci poterant. Apostolos autem et Evangelistas, ut non deciperentur, sed certam sibi notitiam compararent, sensibus suis rite usos esse et debita attentione ac diligentia omnia observasse, merito arguitur ex gravitate rei, cui, relicta religione avita, toto animo adhærebant; ex natura factorum extraordinariorum, de quibus omnes stupebant; ex eorum narratione, qua minutas quoque circumstantias sæpe describunt.

3) Nec dici potest Apostolos et Evangelistas fuisse nimis credulos. Etenim quin in ipsorum historia ullum nimiae credulitatis vestigium appareat, sæpius se nimis incredulos exhibuere, præcipue cum ageretur de Christi resurrectione; quam etsi ex magistri sui promissionibus expectarent, ad eam tamen credendam satis tardi fuerunt. Profecto Thomas ceterorum Apostolorum qui Christum resurrectum jam viderant, testimonio minime credidit; sed contra magistri sui resurrectionem dubia movit et incredulus mansit, donec ipsemet sacra Christi resuscitati vulnera vidit et palpavit. At nullus est locus nimiae credulitati, quando testes sunt oculati; et tales plerique ex apostolis fuerunt.

4) Num decepti dicuntur Apostoli et Evangelistæ? At obstat — a) sublimis character Christi, qui tam sancte vixit, ut infensissimi ipsius adversarii ad eum dicerent (Matth. XXII. 16.): « Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo; non enim respicis personam hominum. » Adversarii obmutuerunt, cum eos provocaret Christus, dicens (Jo. VIII. 46.): « Quis ex vobis arguet me de peccato? » Imo etiam uti refert S. Matthæus (XXVI. 59. 60.) in publico iudicio « principes autem sacerdotum, et omne concilium quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent, et non invenerunt, cum multi falsi testes accessissent ».

Obstat—b) ipsa natura factorum, de quibus Apostoli testimonium ferunt; cum enim miracula Christi, de quorum veritate historica præcipue hic quæritur, opera sint sensibilia, sine præparatione, in plena luce, multis spectantibus patrata, deceptio plane impossibilis dicenda est.

Obstat—c) character inimicorum Christi, qui livore ac invidia exardentes, omnia ipsius opera non solum diligentissime obser-

varunt, sed et forenses de illis inquisitiones quandoque instituerunt; si qua ergo fraus ibi latuisset, pro sua sagacitate illam certissime detexissent et libentissimo animo manifestassent.

Prob. min. quoad 2^{dam} partem, nempe non defuit sinceritas.
Nam—1) Apostolorum et Evangelistarum vita adeo fuit integerrima, ut nullus eorum ab infensissimis adversariis de ullo crimine accusari unquam potuerit; ipsorum vivendi ratio vivum exhibebat exemplar sanctissimæ, quam prædicaverunt, doctrinæ. Id fatentur non modo Christiani et hæretici omnes, sed ipsi increduli, uti Celsus, Porphyrius, Julianus, et inter recentiores, Larroque, Salvador, etc.

2) Nihil ad fallendum inducere potuit auctores Evangeliorum. Quodnam enim ex falso testimonio emolumentum sibi comparare poterant in hac vita? Imo præclari Religionis christianæ præcones et scriptores pro veritate testimoniorum suorum invicto animo non solum plurimas ærumnas, sed ipsam quoque mortem tolerarunt. Neque mercedem pro altera vita sibi polliceri poterant, cum ipsimet scirent et profiterentur, deceptionem in gravissimo Religionis negotio æternis suppliciis mulctandam esse.

267. II. Confirmatur præcedens argumentum ex eo, quod etiamsi Christi Apostoli et discipuli decipere voluissent, numquam potuissent. Etenim

1) Quomodo homines, qui *rudes* dicuntur, doctrinam tam sublimem, qualis est doctrina christiana, suo veluti penu confingere potuissent? Eo vel magis, quod plures scriptores per varias regiones dispersi, Christi historiam ita enarrent, ut quin sibi contradicant, quoad substantiam, circa dicta et facta magistri sui apprime consentiant. Num dicitur unus alterum descripsisse? At obstat diversitas stili, et occurrentes antilogiæ, quas tamen reales non esse recta exegesis ostendit (1).

(1) Unde ipse Rousseau (*Emile* liv. 4.), scribere coactus est: « Disons-nous que l'histoire de l'Evangile est inventée à plaisir? Mon ami, ce n'est pas ainsi qu'on invente, et les faits de Socrate, dont personne ne doute, sont moins attestés que ceux de Jésus-Christ. Au fond, c'est reculer la difficulté sans la détruire. Il serait plus inconcevable que plusieurs hommes d'accord eussent fabriqué ce livre, qu'il ne l'est qu'un seul aie fourni le sujet; et l'évangile a des caractères de vérité si grands, si frappants, que l'inventeur serait plus grand que le Héros ».

2) Facta quæ Evangelistæ enarrant publica erant, in conspectu plurimorum cœvorum peracta; accurate designant locum et tempus; non negligunt varia adjuncta minutasque circumstantias: si res non ita contigissent, prout descriptæ fuerunt, deceptio statim detegi poterat, et in maximum Apostolorum opprobrium vergere debuisset. Eo vel magis quod de Christi factis publice loquebantur tanquam de re omnibus nota. Sic S. Petrus (Act. II. 22.) die Pentecostes Judæis prædicat « Jesum Nazarenum, virum approbatum a Deo in vobis, virtutibus et prodigiis et signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri sicut et vos scitis ». Et quum S. Paulus coram Festo et Agrippa rege Christum prædicaret, Festusque exclamaret: « Insanis, Paule, multæ te littæræ ad insaniam convertunt »; ipse Apostolus respondet (Act. XXV. 24-26.): « Non insanio optime Feste; sed veritatis et sobrietatis verba loquor. Scit enim de his rex, ad quem et constanter loquor: latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quidquam horum gestum est. » Jam supponas, facta quæ discipuli de suo Magistro enarrabant, falsa fuisse, facile profecto fuisset falsitatis aut mendacii eos accusare, nec præsumendum est, innumeros Christi inimicos, Judæos qui suam œconomiam abolendam sentiebant ex Christi doctrina, ab illa accusatione abstinuisse. Re quidem vera, uti legitur (Act. IV. 18.) « denunciarunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu »; conviciis, calumniis, cruciatibus, morte denique ipsa eos affecerunt; at numquam, quæ Apostoli prædicabant, negare aut refutare potuerunt. Nemo non videt quam firmum argumentum id existat pro Evangelistarum veracitate: facile enim potuissent infensissimi christianæ religionis hostes se ab ea, quam dicebant, superstitione liberare, si potuissent discipulorum Christi falsitatem aut mendacium redarguere, atque ita omnem ipsorum auctoritatem labefactare. Quid vero, si plures ex ipsis inimicis ad Christi fidem religionemque conversi sunt, atque ad mortem usque crudelissimam in ea perseveraverunt?

3) Sed scriptores etiam *exteri*, proxime sequentes, veritatem miraculorum Christi confirmant. Ita Flav. Josephus prædicationem, baptismum et mortem Joannis Baptistæ enarrat; necem S. Jacobi, quem fratrem Jesu Christi dicit, commemorat; imo de

ipso Christo testimonium luculentissimum habet. Scribit videlicet (Antiq. Judaic. l. 18. n. 3.): «Fuit autem hoc tempore Jesus vir sapiens: si tamen virum illum oportet dicere. Erat enim mirabilium operum effector, magister hominum, qui vera libenter amplectuntur. Et plurimos quidem ex Judæis, plurimos etiam ex gentibus ad se pertraxit. Hic erat Christus; cumque eum a primoribus gentis suæ accusatum Pilatus ad crucem damnasset, ab eo diligendo non abstiterunt, qui primum cœperant. Nam post tertium diem redivivus ipsis apparuit: cum divini vates hæc aliaque quam plurima admiranda de eo prædixissent. Neque ad hanc diem defecit denominatum ab eo christianorum genus.» Hujus textus genuinitatem vindicatam vide apud Huetium (Demonst. Evang. prop. 3. n. 11. seqq.). Ita etiam teste S. Justino (Apol. 1. n. 48.), et Tertulliano (Apol. c. 21.) Pilatus in actis ad Imperatorem missis miracula Christi enarravit. Pariter Celsus, Philosophus epicuræus, teste Origene (c. Celsum l. 1. et 2.) plurimum miraculorum Christi veritatem historicam admisit. Idem de Porphyrio, Philosopho platonico, testatur S. Cyrillus Alex. (l. 10. c. Julian.). Plotinus omnia, Hierocles multa Christi miracula ut historice vera declararunt (apud Euseb. c. Hierocl.). Arnobius Afer (Adv. Gent. l. 1. n. 43.) et Lactantius (Divin Inst. l. 4. cap. 13.) alios Philosophos ethnicos allegant, qui miracula Christi nullatenus negarunt, sed magiæ adscripserunt.

268. SCHOLION. Quæ hactenus disputavimus ad vindicandam historicam Evangeliorum auctoritatem non modo eam satis demonstrant, sed etiam difficultates præoccupant, quantum res nostra postulat. Juverit tamen speciminis gratia, quædam objectionum capita indicare, ut quisque per se judicet quanti faciendæ sint rationalistarum animadversiones.

269. I. Contra *genuinitatem* Evangeliorum nota est Eichhorn hypothesis. Cum nempe adverteret magnam priorum trium Evangeliorum consonantiam, non modo quoad res enarratas, sed sæpe etiam quoad verba; censuit unum ab initio extitisse Evangelium, quod ipse *primitivum* appellavit, illudque publice legi in fidelium cœtibus. At successu temporis, plures in ipsum mutationes inductæ fuere; ita ut tandem in diversis Ecclesiis tres diversæ

obtinuerint Evangelii editiones. Hæc Matthæo, Marco et Lucæ adscribi cœperunt, non quod ipsi eas confecerint; sed quod diversæ essent opiniones de auctore primitivi Evangelii. Plures deinde exceperunt hanc imaginatione confictam hypothesim; et Marsh Episcopus Anglicanus, ut illam veluti perficeret, supposuit, primitivum Evangelium periisse, atque a diversis fuisse deinde restitutum, prout memoriter illud retinebant. Memoria autem non semper est fidelis: inde enata sunt diversa Evangelia.

270. Verum quisque sentit—1) monumenta historica, quæ attulimus, confictæ ab his auctoribus hypothesi omnino contradicere: facta autem monumentis ac testibus sunt comprobanda.—2) Quærimus deinde quonam fundamento eorum hypothesis innitatur: nullum assignant, præter consonantiam verborum. At notetur, hujusmodi consonantiam nonnisi in paucis inveniri, eamque adesse in solis fere verbis Christi et Apostolorum referendis. Quid autem vetat, quominus dicamus, Apostolos verba illa memoriter retinuisse, atque Marco ac Lucæ communicasse? Eo vel magis quod simul diu vixerint, verba D. N. maximi fecerint, sæpius simul egerint de prædicatione Evangelii. Hæc quidem verisimilia sunt, et ita explicant præfatam verborum consonantiam in prioribus tribus Evangelistis, ut simul integra maneat veritas historica plene demonstrata de genuinitate Evangeliorum.

271. II. Contra *integritatem* Evangeliorum objicere solent—1) christianos accusatos fuisse a Manichæis, uti refert S. Augustinus, et a Celso, uti refert Origenes (c. Cels. l. 2. c. 27.), de corruptione codicum—2) Imo ipse S. Hieronymus (in Præf. ad Damas. super Evangelia) conqueritur, quod « in nostris codicibus error inolevit, dum quod in eadem re alius Evangelista plus dixit, in alio, quia minus putaverint, addiderunt »—3) Præsertim vero ex testimonio Victoris Tunonensis, et S. Isidori Hispalensis, constare dicunt, textum Evangeliorum fuisse corruptum opera Anastasii Imperatoris, initio sæc. VI.

272. Sed enim respondetur *ad 1um*, Origenem in ipso loco objecto scribere: « Equidem non alios novi, qui Evangelii contextum immutaverint, quam Marcionis, Valentini, fortasse et Lucani sectatores »: scilicet nonnisi hæretici corruptionem tentaverunt. Tentaverunt, inquam; nam impossibile esse illam perficere, pro-

bat S. Augustinus contra Faustum, refellendo Manichæorum calumniam, iisdem fere argumentis, quibus nos usi sumus—Dicimus *ad 2^{am}*, S. Hieronymum non conqueri de corruptione textus Græci, sed versionis latinæ; unde scribit contra Helvidium (cap. 16.): « Stultissimo tibi persuasisti, græcos codices esse falsatos ». Ipsæ corruptiones in versione latina, uti liquet ex verbis Hieronymi, non erant ut plurimum nisi adnotationes declarativæ, desumptæ ex aliis Evangeliiis; unde S. Hieronymus pauca et levissima invenit necessario corrigenda (cf. *de Virt.* n. 988. 995.)—Respondemus *ad 3^{iam}*, non deesse graves rationes dubitandi de asserta corruptione per Anastasium Imperatorem; sed veritate historica transmissa, dicimus ex ea sequi, Anastasium tentasse, non vero perfecisse corruptionem. Quod, præter argumenta allata in thesi, probant tum plura exemplaria græca, pluresque versiones Anastasio antiquiores, tum etiam impossibilitas corrumpendi sæculo VI. omnes codices, omnes versiones, omnes apud alios extantes citationes, quæ innumeræ erant, neque intra fines græci Imperii continebantur. Si quæ ergo fuissent in aliquibus codicibus corruptiones, ex aliis emendari poterant.

273. III. Contra *veracitatem* Evangeliorum argumenta petunt præsertim ex differentiis inter Evangelistas quoad varias narrationes. Sane huiusmodi objectiones singillatim prosequi ad Interpretes pertinet; et S. Augustinus eas omnes jam ipse expendit ac solvit in suo opere de *consensu Evangelistarum*. Nobis advertere sufficiet—1) hic agi non de *divina* Evangeliorum auctoritate, sed de *historica* atque humana eorum authentia. Hanc autem, uti in ceteris libris historicis patet, non tollunt minimæ quædam differentiæ in accidentalibus, quando omnes conveniunt quoad substantiam. Quæ animadversio maximam vim hic habet, tum quia hic nonnisi *substantialem* integritatem Evangeliorum propugnamus; tum quia differentiæ objectæ non in eo consistunt, quod contraria referant Evangelistæ, uti Interpretes ostendunt—2) Imo ex huiusmodi differentiis, habita simul ratione consonantiæ evidenti quoad plurima et præcipua, novum exurgit argumentum veracitatis Evangelistarum. Etenim si *singuli* fraudes et fabulas contexere voluissent, non esset tanta consonantia; et si *omnes* in unam communem fraudem convenissent, non essent tam multæ

differentiæ—3) Certe increduli hac in re mire sibi contradicunt; quandoque enim tantam consonantiam, etiam verbalem, inveniunt in Evangeliiis, ut ea ab uno auctore sæculo II. conscripta dicant; nunc vero tantam in iis discrepantiam, ut eorum veracitatem inficientur. Vere evanuerunt in cogitationibus suis!

ARTICULUS SECUNDUS

An Christianæ Revelationis Veritas Miraculis Comprobetur.

PROP. XII. *Miracula in chistianæ revelationis confirmationem edita tam multa sunt, tam splendida, ut cujusque mens, nisi sponte cæcutiat, facillime convincatur, religioni Christi divinam omnino originem esse adscribendam.*

274. *Prob.* In libris N. T., ac præsertim in Evangeliiis et Actis Apostolorum, multa ac splendida miracula narrantur, sive a Christo Domino sive ab ejus Apostolis patrata. Atqui de eorum veritate *historica—philosophica—relativa* ad revelationem christianam, nullatenus dubitari potest. Ergo illa omni modo vera et certa sunt. Atqui miracula certo probant id in cujus confirmationem patrantur (214. seqq.). Ergo revelatio christiana vere est divina.

275. I. Ad illustrandam *majorem* argumenti, adnotamus imprimis cum D. Thoma (3. p. q. 44. a. 4.), « quod miracula Christi ad hoc ordinabantur quod virtus divinitatis cognosceretur in ipso ad hominum salutem. Pertinet autem ad virtutem Divinitatis, ut omnis creatura sit ei subjecta. Et ideo in omnibus creaturarum generibus miracula eum facere oportuit. » Unde—

Christus miracula patravit in natura inanimata. Nam—1) in Cana Galilææ (Jo. II. 1–11.), invitatus ad nuptias, deficiente vino, imperavit ut sex hydriæ lapideæ implerentur aqua: quod cum ministri præstitissent, statim aquam in vinum convertit, testibus architriclino, sponso, ministris, hospitibus, ac præcipue discipulis, qui *et crediderunt in eum.*

2) Motus magnus (Matth. VIII., Marc. IV., Luc. VIII.), factus est in mari, ita, ut navicula, in qua erat Christus cum discipu-

lis, jam operiretur fluctibus: discipuli, imminens naufragium per-
timescentes, exclamarunt: « Domine, salva nos, perimus ! » Chri-
stus, e somno expergefactus « imperavit ventis et mari, et facta
est tranquillitas magna ». Omnes ibi præsentes admiratione cor-
repti ob repentinam aeris mutationem marisque tranquillitatem,
dixerunt: « Quis est hic, quia venti et mare obediunt ei ? »

3) Alia vice (Matth. XIV. 24. seqq.) cum discipuli essent in
medio mari, eorumque navicula jactaretur fluctibus, Jesus « ve-
nit ad eos ambulans super mare ». Petrus quoque a Christo vo-
catus « descendens de navicula, ambulabat super aquam ».

4) Christus bis (Matth. XIV. XV., Jo. VI.) panes et pisces mi-
rabili modo multiplicavit. Prima enim vice quinque panibus et
duobus piscibus saturavit quinque virorum millia, præter mulie-
res et parvulos: cum vero tanta hominum multitudo saturata
esset, « tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum ple-
nos ». Altera vice saturavit septem panibus et paucis pisciculis
« quatuor millia hominum, extra parvulos et mulieres; et quod
superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas ». Non
modo autem gratuita, sed falsa ostenditur hypothesis Horusii,
qui imaginatus est, turbas victum necessarium secum attulisse;
expresse enim legitur de ipsis: « Non habent quod manducent »;
et de Christo: « Dabat discipulis suis, ut apponerent, et apposue-
runt turbæ ».

*Christus miracula patravit in hominibus, eorum præsertim
morbos sanando.* Nam—1) (Matth. IV. 23.) « circuibat Jesus to-
tam Galilæam.... sanans omnem languorem, et omnem infirmita-
tem in populo »: ideoque uti legitur (Luc. VI. 19.) « omnis turba
quærebat eum (Jesum) tangere, quia virtus de illo exibat, et sa-
nabit omnes ».

2) Cum Jesus esset (Matth. XV. 30. seq.) secus mare Galilææ
« accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum mutos, cæ-
cos, claudos, debiles, et alios multos, et projecerunt eos ad pedes
ejus, et curavit eos: ita ut turbæ mirarentur videntes mutos lo-
quentes, claudos ambulantes, cæcos videntes, et magnificabant
Deum Israel. »

3) Christus (Jo. V.) sanavit diu decumbentem, quem medici cu-
rare nullo modo poterant. Id vero solo imperio effecit; « Dicit ei

Jesus: surge, tolle grabatum tuum et ambula. Et statim sanus factus est homo ille, et tulit grabatum suum, et ambulabat.»

4) Item legitur (Luc. VIII. 43.): « mulier quædam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari: accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus: et confestim stetit fluxus sanguinis ejus.»

5) Christus, uti legitur (Matth. VIII., XV. Jo. IV.) absentes quoque sanavit, et longe dissitos, qui ipsum nec audire, nec videre poterant: id factum est cum servo Centurionis, filio reguli, et filio mulieris chananææ.

6) His addi possent quæ habet D. Thomas (l. c. a. 3.): « Sed tamen circa animas hominum, maxime quantum ad immutandas inferiores vires, Christus aliqua miracula fecit. Unde Hieronymus, super illud Matth. 9.: 'Surgens secutus est eum' (seu sup. illud: 'Cum transiret, vidit hominem', etc.), dicit: 'Fulgor ipse et majestas Divinitatis occultæ, quæ etiam in facie relucebat humana, videntes ad se trahere poterat ex primo aspectu.' Et super illud Matth. 21.: 'Ejiciebat omnes vendentes et ementes', etc. (seu sup. illud: 'Principes sacerdotum', etc.), dicit idem Hieronymus: 'Mibi inter omnia signa quæ fecit Dominus, hoc videtur esse mirabilius, quod unus homo, et illo tempore contemptibilis, potuerit ad unius flagelli verbera tantam ejicere multitudinem: igneum enim quiddam atque sidereum radiabat ex oculis ejus, et Divinitatis majestas lucebat in facie ejus.' Et Origenes dicit super Joan. (tomo 2., secundum ejus ordinem, ante med.), hoc esse majus miraculum eo quo aqua conversa est in vinum; eo quod 'illic inanimata subsistit materia: hic vero tot millium hominum domantur ingenia.' Et super illud Joan. 18.: 'Abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram,' dicit Augustinus, tract. 112. in Joan., ante med.: 'Una vox tantam turbam odiis ferocem armisque terribilem sine telo ullo percussit, repulit, stravit: Deus enim latebat in carne.' Et ad idem pertinet quod dicitur Lucæ IV. 30. quod 'Jesus transiens per medium illorum ibat'; ubi dicit Chrysostomus, hom. 47. in Joan. parum a princ., quod 'stare in medio insidiantium, et non apprehendi, divinitatis eminentiam ostendebat'; et quod dicitur. Joan. VIII. 59.: 'Jesus abscondit se, et

exivit de templo': ubi Theophylactus dicit: 'Non abscondit se in angulo templi quasi timens, vel post murum aut columnam divertens; sed divina potestate se invisibilem insidiantibus constituens, *per medium illorum* exivit.' Ex quibus omnibus patet quod Christus, quando voluit, virtute divina *animas hominum immutavit*, non solum justificando et sapientiam infundendo (quod pertinet ad miraculorum finem), sed etiam exterius alliciendo, vel terrendo, vel stupefaciendo, quod pertinet ad ipsa miracula.»

Christus mortuos suscitavit. Nam—1) (Matth. IX., Marc. V., Luc. VIII.) filia Archisynagogi certe erat mortua: id pater asseruit, servi nuntiarunt, et puellæ defunctæ adstantes adeo crediderunt, ut irriderent Christum qui non quidem mortem negans, sed somno illam comparans, dixit: «Non est mortua puella, sed dormit». Ejus tamen manum Christus tenens, clamavit dicens: Puella, surge. Et reversus est spiritus ejus, et surrexit continuo. Et stupuerunt parentes ejus.

2) Juvenis in Naim (Luc. VII.) tam certe mortuus erat, ut jam deferretur ad sepulchrum: et sane nemo prudens dubitabit, matrem viduam non omnem sollicitudinem adhibuisse pro unico filio suo, ne apparenter mortuus sepeliretur. At Christus funeri obviam factus, erga matrem plorantem misericordia motus accessit et tetigit loculum, et ait: Adolescens, tibi dico, surge. Et respondit qui erat mortuus, et cœpit loqui. Accepit autem omnes timor, et magnificabant Deum.

3) De morte Lazari (Jo. XI.), quam Christus longe a Bethania dissitus apostolis annuntiaverat, plorantes illius sorores, omnesque qui ad ipsas consolandas venerant, testes sunt irrefragabiles. Imo quando Jesus præcepit, ut tolleretur lapis sepulchri, respondit Martha, soror defuncti: «Domine, jam fœtet, quatrduanus est». Attamen Jesus, elevatis sursum oculis, gratias agens Patri, voce magna clamavit: Lazare, veni foras. Et statim prodiit qui fuerat mortuus. Multi vero ex Judæis, qui venerant ad Mariam et Martham, et viderant quæ fecit Jesus, crediderunt in eum.

Apostoli etiam miracula patrarunt. Christus Dominus (Marc. XVI.) promiserat illis potestatem miracula patrandi; et legitur (Act. II.): «Multa prodigia et signa per Apostolos in Jerusalem fiebant»; et (Act. V.): «Multa in plebe per manus Apostolorum

flebant signa et prodigia; ita ut in plateas ejicerent infirmos, et ponerent in lectulis et grabatis, ut veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis»; et (Act. IX.) Petrus paralyticum sanavit; et (Act. XX.) Paulus mortuum suscitavit; imo (Act. XIX.) ejus sudaria morbos depellebant. Eminent vero ipsa Pauli conversio, et miraculum Petri, quod narratur (Act. III.).

Accedunt signa, quibus Pater Christi divinitatem divinamque ejus missionem confirmavit. Etenim — 1) Dum Jesus (Luc. III.) a Joanne baptizatus osset, «apertum est cœlum, et descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum, et vox de cœlo facta est: Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi.»

2) Alia vice (Matth. XVII.), Christus, assumpto Petro, Jacobo et Joanne «transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies ejus sicut sol, vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix. Et ecce apparuerunt illis Moyses et Elias cum eo loquentes.... ecce nubes lucida obumbravit eos. Et ecce vox de nube dicens: hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite!» Quibus verbis Christus, Moysi et Eliæ non quidem comparatus, sed prælatus est, tamquam Filius; et insuper ceu Legatus Dei, ac divinæ revelationis præco magnificentissimam sanctionem obtinuit «ipsum audite».

Hæc autem non omnia, sed quædam sunt ex miraculis quæ in Evangeliiis narrantur. Neque omnia quæ Christus gessit scripta sunt; siquidem (Jo. XXI. 25.) dicitur: «Sunt autem et alia multa, quæ fecit Jesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitrør mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros». Liceat usurpare verba Cyrilli Hierosolymitani (Catech. 10. n. 19.): «Inter flumina testis est Jordanis; inter maria, Tiberiadis mare. Testantur cœci, testantur claudi, testantur mortui ad vitam revocati. Testimonium ferunt dæmones agentes: Quid nobis et tibi, Jesu? Novimus te quis sis, Sanctus Dei (Mar. I. 24.). Testificantur venti ejus imperio pressi et refrenati: testantur quinque panes.... multiplicati, etc.» Et Arnobius (adv. gentes, l. I. c. 50.): «Quid? quod istas virtutes, quæ sunt a nobis summatis non ut rei poscebat magnitudo, depromptæ, non tantum ipse perfecit vi

sua, verum quod erat sublimius, multos alios experiri et facere sui nominis cum affectione permisit. Nam cum videret futuros eos esse gestarum abs se rerum divinique operis abrogatores, ne qua subesset suspicio magicis se artibus munera illa beneficiaque largitum, ex immensa illa populi multitudine, quæ suam gratiam sectabatur admirans, piscatores, opifices, rusticanos atque id genus delegit imperitorum, qui per varias gentes missi cuncta illa miracula sine ullis fucis atque adminiculis perpetrarent.»

276. II. Ad confirmandam *minorem* propositi argumenti, dicimus imprimis: *De veritate historica miraculorum Christi et Apostolorum nullatenus dubitari potest.* Quamvis id satis pateat ex demonstrata authentia historica Evangeliorum, præstat tamen in re tanti momenti pauca adhuc recolere.

1) Huc facit animadversio S. Jo. Chrysostomi (Quod Christus sit Deus, n. 17.): «Iidem ipsi qui narrarunt crucifixum et colaphis cæsum, illi etiam miracula dixerunt. Cur ergo fide dignos in illis putas, in his vero reprehendis quasi gesta non sint? Atqui si ad Magistri gratiam hæc scripserunt ac temere frustra que jactitarunt, ea tacuissent, quæ tristia ignominiosaque apud multos habebantur. Jamvero illi horum veritatem declarantes, in illis maxime immorati sunt, omniaque diligenter copioseque tractarunt, nec parvo nec magno quopiam prætermisso, sed in signis et miraculis plurima tacuerunt.» Ac pariter huc faciunt quæ scribit Eusebius (Demonstr. evang. l. 3. c. 5.): «Quod si mendacia hæc erant, quæ illi ex composito finxissent, operæ pretium erit admirari, quonam pacto tantus numerus consensum illum inter se in rebus fictis vel usque ad mortem servaverit, neque ullus umquam earum rerum formidine, quæ illis, qui prius sublati erant, accidissent, a societate desciverit, neque reliquis publice contradixerit, prodens ea, quæ inter ipsos composuissent.» Uade concludit: «Sane commode mihi dictum videtur: aut prorsus credere oportet Jesu discipulis, si reliquis quoque scriptoribus; aut si non his, ne reliquis quidem.... Aut si dicis aliis quidem credere æquum esse, at his solis non credere, cur non hoc plane ad invidiam referatur?»

2) Facta, de quibus agimus, inspecta eorum natura ac fine ad quem dirigebantur, erant maximi momenti, ac proinde nata ad

maxime excitandam omnium attentionem. Certe eorum rumor totam Judæam statim commovit, innumerarumque conversionum causa extitit. Erant insuper facta sensibilia, plura in ipsa civitate Jerusalem edita, sæpe diebus festis, haud raro coram amplissima populi multitudine, imo coram inimicis, qui nihil intentatum reliquerunt, ut eorum vim negarent. Unde dicit Arnobius (adv. gentes, l. I. c. 54.) miraculorum Christi testes adesse «gentes, populos, nationes, et incredulum illud genus humanum, quod nisi aperta res esset, et luce ipsa, quemadmodum dicitur, clarior, numquam rebus hujusmodi credulitatis suæ præberet assensum. At numquid dicemus, illius temporis homines usque adeo fuisse vanos, mendaces, stolidos, brutos, ut, quæ numquam viderant, vidisse se fingerent? et quæ facta omnino non erant, falsis proderent testimoniis, aut puerili assertionem firmarent? cumque possent vobiscum et unanimiter vivere, et inoffensas ducere conjunctiones, gratuita susciperent odia, et execrabiles haberentur in nomine?»

3) Miracula a Christo patrata talia fuere, ut quandoque de eorum veritate juridica institueretur inquisitio, et quidem ab infensissimis inimicis: hæc ipsa tamen inquisitio extra omne dubium posuit veritatem eventus. Id contigit quoad curationem languidi ad piscinam (Jo. V.); quoad hominem, qui manum aridam, ex Christi præcepto, in adversariorum conspectu, extendit (Matth. XII.); quoad cæcum præsertim a nativitate, quem curaturus Christus, «expuit in terram, et fecit lutum ex sputo, et linivit lutum super oculos ejus, et dixit ei: Vade, lava in natatoria Siloe: abiit ergo, et lavit, et venit videns.» De resurrectione autem Lazari dicitur (Jo. XI.): «Multi ergo ex Judæis, qui venerant ad Mariam et Martham, et viderant quæ fecit Jesus, crediderunt in eum. Quidam autem ex ipsis abierunt ad Phariseos, et dixerunt eis quæ fecit Jesus. Collegerunt ergo et Pontifices et Pharisei concilium, et dicebant: quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem... Ab illo ergo die cogitaverunt, ut interficerent eum.»

4) Quoad Apostolos, recolamus, eorum prædicationem fuisse publicam; atque in solemnitate Pentecostes, quinquaginta scilicet

diebus a morte Christi, eos Christum annuntiasse Judæis. En quomodo S. Petrus Judæorum multitudinem alloquitur (Act. II.): «Viri Israelitæ, audite verba hæc: Jesum Nazarenum virum approbatum a Deo in vobis, virtutibus et prodigiis et signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri sicut et scitis: hunc definito consilio et præscientia Dei traditum per manus inimicorum affligentes interemistis, quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni.... Hunc Jesum resuscitavit Deus, cujus omnes nos testes sumus.» Apostolorum testificationi nihil infensissimi adversarii potuerunt opponere; ingens e contra multitudo credidit, certe non oculis clausis, sed propter factorum evidentiam—Nec solum plebei crediderunt; Jairus enim, Nicodemus, Zachæus, Lazarus, Joseph Arimathæensis, multi ex principibus viris, et ex sacerdotali ordine (Joan. XII. 42.; Act. VI. 7.), Crispus archisynagogus, Sosthenes synagogæ princeps, Apollo vir facundus (Act. XVIII. 8. 17. 24.), Paulus ipse, non erant de plebe viri.

5) Concludamus verbis S. Augustini, qui scribit (de Civ. Dei l. 22. c. 8.): «Cur, inquiunt, nunc illa miracula quæ prædicatis facta esse, non fiunt? Possem equidem dicere necessaria fuisse priusquam crederetur, ad hoc ut crederet mundus. Quisquis adhuc prodigia ut credat inquit, magnum est ipse prodigium, qui mundo credenti non credit. Verum hoc ideo dicunt, ut nec tunc illa miracula facta fuisse credantur. Unde ergo tanta fide Christus usquequaque cantatur in cælum cum carne sublatus? Unde temporibus eruditis, et omne quod fieri non potest respicientibus, sine ullis miraculis nimium mirabiliter incredibilia credidit mundus?..... Facta esse multa miracula, quæ attestarentur illi uni grandi salubrique miraculo, quo Christus in cælum cum carne in qua resurrexit, ascendit, negare non possumus. In eisdem quippe veracissimis libris cuncta scripta sunt, et quæ facta sunt, et propter quod credendum facta sunt.»

277. III. *Dubitari nequit de veritate philosophica miraculorum Christi.* Hæc etiam pars argumenti satis innotescit ex disputatis (n. 220. seqq.); sed pro rei gravitate juvat argumentationem instaurare. Ac — 1) Plura Christi Apostolorumque miracula hujusmodi sunt, ut certo superent vires naturæ, artis, dæmonum. Resuscitatio mortuorum ex. gr. ad eum solum pertinet

tamquam auctorem, cujus est animam creare, eamque, conceptionis tempore, corpori unire (cf. de Deo Creante, n. 771.). Hinc est quod, utut præstigiis ac miris operibus conati sint imitari opera Christi, numquam visum aut auditum est, ope magnetismi, spiritismi, dæmonum, mortuos fuisse revocatos ad vitam. Neque id mirum esse debet; si enim aliqua esset naturalis causa revocandi mortuum ad vitam, a fortiori esset aliqua naturalis causa impediendi mortem, quæcumque esset infirmitatis natura: at ipsa experientia constat illud « constituit Altissimus terminos ejus [hominis], qui præteriri non poterunt ».

2) Quoad cetera miracula, *modus*, quo Christus illa patravit, aliaque adjuncta evidenter ostendunt divinam virtutem. Sæpe enim solo vocis imperio usus est. Ut vitam, ex. gr., Lazaro jam fœtenti restitueret, clamavit voce magna: « Lazare veni foras »; et statim Lazarus, qui erat ligatus manibus et pedibus, voci Christi obediens, exivit de sepulchro vivus. Profecto ars et natura mediis atque tempore indigent, ut sanitatem restituant; at Christus, nullo adhibito medio, in instanti sæpe curavit infirmos, diuturno morbo laborantes, atque ita ut effectus permaneret. Imo, ut vidimus, Christus sanavit etiam absentes: quibus in casibus, nulli causæ naturali possibile est effectum tribuere: quæ enim causa potest quidquam producere, in quod nec physicum, nec moralem ullum influxum exercere potest? Aut quinam possibilis influxus in absentes? Iterum, si qua esset naturalis causa occulta mirabilium operum Christi, quomodo illa maneret adhuc nobis occulta (ineptissimæ enim sunt explicationes quas rationalistæ obtrudunt); cum tamen eam jamdiu noverit Christus? Christus, inquam, qui in adversariorum hypothese, non esset nisi fabri lignarii filius, qui numquam literas didicit? Consideretur denique facilitas, qua Christus miracula patravit; multitudo ac varietas operum mirabilium, quæ perfecit; certitudo, qua ejus promissioni ac imperio respondit eventus; stabilitas, qua effectus sanitatis, vitæ etc. perseveravit; fructus, qui ex Christi miraculis consecutus est: meridiana luce clarior erit expostulatio Arnobii (adv. gent. l. I. c. 43.): « Potestis aliquem nobis designare, monstrare ex omnibus illis magis, qui unquam fuere per sæcula, consimile aliquid Christo *millesima ex parte* qui fecerit? » Concludamus

igitur cum Zachæo christiano (Consult. cum Apollon. philos. l. l. c. 13.: ed. Migne, t. 20. col. 1081.): « Si echo loquenti, aut fontibus spuma, vel vero lumini umbra coæquanda est: non indigna comparatione junguntur opera hominum virtutibus Dei, cum hic hæc tantum remediorum mora sit, ut prodesse jubeantur [nihil requirebatur nisi nutus], illic præstita per laborem, prius pæne quam sentiantur evanescent. »

3) Ad hæc confirmanda, libet referre eloquentia verba ipsius Arnobii (l. l. c. 45.): « Quid dicitis [gentes alloquitur] o iterum ! Ergo ille mortalis aut unus fuit e nobis, cujus imperium, cujus vocem popularibus et quotidianis verbis emissam invaletudines, morbi, febres atque alia corporis cruciamenta fugiebant ? Unus fuit e nobis, cujus præsentiam, cujus visum gens illa nequibat ferre mersorum in visceribus dæmonum, conterritaque vi nova membrorum possessione credebat ?.... Unus fuit e nobis, qui claudos currere præcipiebat ?.... Unus, inquam, fuit e nobis, qui debilitatibus variis morbisque vexatos centum aut hoc amplius semel una intercessione sanabat ? cujus vocem ad simplicem furibunda et insania explicabant se maria ? procellarum turbines tempestatesque sidebant ? qui per altissimos gurgites pedem ferebat inlutum ? calcabat ponti terga, undis ipsis stupentibus in famulatum subeunte natura ? qui sequentium se millia quinque, quinque saturavit e panibus, ac ne esse præstigiæ incredulis illis viderentur et duris, bis senarum sportarum sinus reliquiarum fragminibus aggerebat ? Unus fuit e nobis, qui redire in corpora jamdudum animas præcipiebat efflatas, prodire ab aggeribus conditos, et post diem funeris tertium pollinctorum voluminibus expediti ? » etc. etc.

4) Quominus autem Christi miracula virtuti dæmonum adscribi possint, præter naturam quorundam eorum aliaque quæ diximus, obstat quod ipsi dæmones e corporibus ejicerentur ; quod ipsis invitis, Christus operaretur ; quod ad eum finem miracula patraret, ut virtutem promoveret, Deum glorificaret. Christus enim, qui regnum dæmonis evertere satagebat, simul ad regnum Dei diffundendum stabiliendumque adlaborabat. Si ergo dæmon operatus esset opera, quæ Christus ostendebat, dæmon potestatem suam contra seipsum contulisset. Quo argumento usus est

ipse Christus Dominus, qui (Luc. XI. Matth. IX.) Pharisæis, veritatem operum negare haud valentibus, atque virtuti diabolicæ ea adscribentibus, respondebat: « Si Satanas in se ipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus?... porro si in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei »: quibus verbis divinam suam virtutem, quam ejiciens dæmonia manifestavit, aper tissime asseruit. Licet ergo usurpare verba Origenis (c. Celsum, l. I. n. 51.): « Itaque si, seposita omni de miraculis præjudicata opinione, quæritur, bono ne an malo consilio illa fecerit, ut ne aut omnia vituperemus, aut omnia tamquam divina admiremur, et admittamus; an non perspicuum est ex Moysi et Jesu miraculis, quibus integræ gentes constitutæ sunt, eos *divina potestate* fuisse, quæ ab illis facta fuisse Scripturæ narrant? Neque enim malis artibus, magicisque præstigiis constituta fuisset gens tota, quæ despectis non solum simulacris falsisque numinibus, quæ reliqui omnes colebant, sed etiam rebus omnibus creatis, ad Deum rerum omnium principium, principio carentem ipsum assurgit. »

278. IV. *Dubitari nequit de veritate relativa miraculorum Christi.* Ad hujus partis intelligentiam, præstat hic animadvertere, Christi miracula, sive *directe* patrata sint in confirmationem ejus divinitatis, sive ejus missionis, sive ejus doctrinæ, æque probare divinam ejusdem doctrinæ originem, uti facile patet. Unde—

1) Legitur (Matth. XI.): « Joannes.... cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Et respondens Jesus, ait illis: Euntes renuntiate Joanni, quæ audistis et vidistis. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur. » Jamvero cum ex Joannis petitione, tum ex responso Jesu Christi manifestum est, Jesum Christum direxisse miracula ad suam divinam missionem comprobendam.

2) Cum Christus reposuisset Judæis, ipsum de violato sabbato falso accusantibus, se omnia operari simul cum Patre (Jo. V. 17.), cum eoque intime unitum esse, subdit (v. 36.): « ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me. » Idipsum discipulis suis in ultima cœna asseruit (Jo. XIV. 10. seqq.): « Pater,

autem in me manens ipse facit opera. Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me est? alioquin propter opera ipsa credite. »

3) Resuscitaturus Lazarum (Jo. XI.), « Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater, gratias ego tibi, quoniam audisti me. Ego autem sciebam, quia semper me audis, sed *propter populum, qui circumstat, dixi; ut credant, quia tu me misisti.* » Et revera « multi... ex Judæis, qui venerant ad Mariam et Martham, et viderant quæ fecit Jesus, crediderunt in eum. »

4) Sæpissime Christus ad miracula provocavit, ut divinam suam missionem ostenderet. Cum Judæi ex. gr. dicerent (Jo. X.): « Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam; respondit eis Jesus: Loquor vobis, et non creditis. Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, *hæc testimonium perhibent de me.* Si mihi non vultis credere, *operibus credite, ut cognoscatis et credatis, quia Pater in me est, et ego in Patre.* » Redarguens (Jo. XV.) etiam Judæorum incredulitatem ait: « Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, nunc autem et viderunt, et oderunt et me, et Patrem meum. » Quapropter merito scribit S. Augustinus (de util. credendi, n. 32.): « Quid enim aliud agunt tanta et tam multa miracula, *ipso etiam dicente* illa fieri non ob aliud, nisi ut sibi crederetur?... Ergo.... miraculis conciliavit [Christus] auctoritatem, auctoritate meruit fidem, fide contraxit multitudinem, multitudine obtinuit vetustatem, vetustate roboravit religionem. »

5) Neque aliter rem intellexerunt Christi discipuli et Apostoli. Etenim Nicodemus ad Jesum dixit (Jo. III. 2.): « Scimus, quia a Deo venisti magister: nemo *enim* potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi Deus fuerit cum eo. » Petrus (II. Pet. I. 16-18.) ut divinam Christi missionem probet, provocat ad ejus transfigurationem, et vocem e cœlo delapsam, « quam, ait, nos audivimus de cœlo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto. » Item Paulus (I. Cor. XV.) exhibet resurrectionem Christi ceu publicum et irrefragabile veritatis testimonium. Denique, ut cetera omittamus, S. Joannes (XX. 30. seqq.) scribit: « Multa quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt ut

credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei, et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus. »

6) Hæc omnia pleniore luce fulgebunt, si attendamus ad insignem Christi characterem. Etenim adeo fuit ab omni labe alienus, ut in conspectu adversariorum suorum publice exclamare pōtuerit (Jo. VIII. 46.): « Quis ex vobis arguet me de peccato? » quin ullus adesset qui ipsum redargueret. Ipsi Judices, vel inviti, coram populo, confessi sunt ejus innocentiam: Pilatus publice protestatus est « nullam invenio in eo causam »; et « innocens ego sum a sanguine justii hujus ». Discipulus proditor in desperationem actus, dixit: « Peccavi tradens sanguinem justum ». Post Christi mortem vero, religio ab eo prædicata plurimos nacta est adversarios; at nullus eorum suspectam umquam reddidit ejus innocentiam ac virtutem eximiam; ita ut Apostolus, scribens ad Hebræos, confidenter eum proclamaverit « sanctum, innocentem, impollutum, segregatum a peccatoribus » (1). Jamvero ipse Christus est, qui sibi vindicat æqualitatem cum Deo, ac potestatem universalem; qui se appellat viam, veritatem et vitam; qui proinde plenam fidem exigit doctrinæ, quam prædicat: atque hæc omnia, ut vidimus, miraculis confirmat. Possentne hæc Christi affirmationes conciliari cum insigni ejus characterem, si illæ falsæ essent? Nonne deberet potius dici pessimus hominum, qui insigni superbia elatus, Deo æqualem se fecit, atque id falsis miraculis confirmans, totum genus humanum in ruinam agere contendit? Re quidem vera hoc Christi testimonium miraculis ab eo confirmatum, vel verum dicitur, et habemus quod volumus; vel dicitur falsum, et aperte pugnat cum Christi characterem ab ipsis ad-

(1) Eximium hunc Christi characterem ipse Rousseau (*Emile*, l. 4.) fassus est, dicens: « Quelle douceur, quelle pureté dans ses mœurs, quelle grâce touchante dans ses instructions! Quelle élévation dans ses maximes! Quelle profonde sagesse dans ses discours! Quelle présence d'esprit, quelle finesse et quelle justesse dans ses réponses! Quel empire sur ses passions! Où est l'homme, où est le sage, qui sait agir, souffrir et mourir sans faiblesse et sans ostentation?... Jésus-Christ avait-il pris chez les siens cette morale élevée et pure dont lui seul a donné les leçons et l'exemple? Du sein du plus furieux fanatisme la plus haute sagesse se fit entendre, et la simplicité des plus héroïques vertus honora le plus vil de tous les peuples..... Oui, si la vie et la mort de Socrate sont d'un sage, la vie et la mort de Jésus sont d'un Dieu. »

versariis ejus admissio: quod si censeretur testimonium illud ne-
sciens Christus protulisse; quomodo cum tanta ignorantia posset
conciliari sublimitas ac consonantia doctrinæ, quam prædicavit?
Quomodo locutus esset, sicut numquam locutus est homo (Jo. VII.
46.)? Quomodo confudisset Phariseos, adeo ut non auderent ei
respondere verbum (Matth. XII. 46.)? Insigne est hoc argumen-
tum ex Christi characterè desumptum; ita ut vel ex illo solo,
passim Apologetæ demonstrent divinam christianæ religionis ori-
ginem. Cf. si lubet, Duvoisin (*Démonstr. Evangélique*, chap. 3.).

279. Dices tamen: si Christus miracula edidit in confirmatio-
nem suæ doctrinæ, non debuit prohibere, sed potius promovere
miraculorum promulgationem. Atqui Christus prohibuit miracu-
lorum a se editorum propagationem: ita ex. gr. leproso sanato
præcepit: « vide, nemini dixeris »; surdo et muto, usum aurium
et linguæ restituens, « præcepit illis ne cui dicerent » (cf. Matth. IX.
et Mar. VIII.). Ergo.

Respondetur. Ex citatis testimoniis abunde patet, Christum
dedisse miracula tamquam signa suæ missionis, publice ac pas-
sim ad ea provocasse, quandoque etiam expresse præcepisse mi-
raculi divulgationem, sicut liberato a dæmonibus dixit (Mar. V.):
« Vade in domum tuam ad tuos, et annuntia eis, quanta tibi Do-
minus fecerit. » Dubitari ergo nequit de *relativa* vi miraculorum
probandi divinitatem christianæ religionis. Cur ergo præcepit
quandoque Christus ne miraculi fama divulgaretur? Scilicet con-
firmatio veritatis christianæ non est unicus possibilis finis mira-
culorum. Unde Christus Dominus, qui non solum Doctor veritatis
sed et Exemplar virtutis erat, innumeris variisque signis sua mis-
sione jam comprobata, voluit nos etiam humilitatem edocere,
subinde prohibens ne quædam miracula palam manifestarentur;
sicut quandoque miracula facere recusavit, ne eorum pasceret
curiositatem, qui *tantum videre* cupiebant (Matth. XII. 38.); aut
eos reprehenderet, qui credere recusabant, nisi suis manibus pal-
parent (Jo. XX. 29.). Ceterum hanc difficultatem, quam cum aliis
recentioribus incredulis repetit Larroque (*Examen critique des*
doctrines, etc.), sibi jam proposuerat D. Thomas, eique satisfecerat
verbis S. Jo. Chrysostomi, dicens (3. p. q. 44. a. 3. ad 4.): « Su-
pra illud Matth. IX. 'videte, ne quis sciat', dicit Chrys. (hom. 13.

in Matth. aliq. a. pr.), 'Non est hoc contrarium, quod hic dicitur, ei quod alteri dicit: Vade et annuntia gloriam Dei; erudit enim nos prohibere eos, qui volunt nos propter nos laudare: si autem ad Deum gloria refertur, non debemus prohibere, sed magis injungere, ut hoc fiat.'

280. SCHOLION. Pro viribus adlaboravimus ad divinam originem revelationis christianæ ex Christi Apostolorumque miraculis demonstrandam; et post ea quæ disputavimus, videremur frustrare tempus, si in iis refutandis moraremur, quæ recentiores rationalistæ objiciunt. Re quidem vera, ut traditæ demonstrationis vim enervent, duplicem ineunt viam:—1) miracula omnia uti *mythos* ac *legendas* traducunt, adeoque Evangelistarum veracitatem impetunt—2) veritate historica admissa, miracula ita explicare contendunt, ut ad eventus mere naturales revocent; adeoque veritatem philosophicam miraculorum negant.

281. In *mythica* explicatione eminent Strauss et Renan. Sed iis—1) repetenda sunt ea omnia, quibus historicam Evangeliorum authenticam supra vindicavimus—2) Concedit Strauss (Introduct. § XIII.) quod si Evangelica historia a coævis auctoribus et immediatis testibus conscripta esset « hujusmodi argumentum esset *revera peremptorium* »: repetantur ergo ipsi argumenta, quibus Evangeliorum genuinitatem adstruximus—3) Fatetur Strauss, se *mythicæ* explicationi adhærere, quia a priori miracula sunt impossibilia; Renan vero (*Vie de Jésus*, Introduct. LI.) scribit: « Ce n'est pas au nom de telle ou telle philosophie, c'est au nom d'une constante expérience que nous bannissons le miracle de l'histoire. *Nous ne disons pas: le miracle est impossible*; nous disons: il n'y a pas eu jusqu'ici de miracle constaté. » Verum (l. c. LII. seq.) sibi contradicens, statuit tamquam sanæ criticæ in historia principium, quod cum narratio operis supernaturalis, uti talis admitteri nequeat, necesse est ut credulitatem aut imposturam semper involvat: officium ergo historici est illam ita interpretari, ut videat quid falsi, quid veri contineat: scilicet illam traducere uti mythum. Ipsis igitur repetenda sunt quæ de possibilitate miraculi disputavimus—4) Ceterum ipsi Apostoli opponunt *facta*, quæ narrant, *fabulis* (*μυθοις*), quas ipsi rejiciunt. Ita (I. Tim. I.

4.) Paulus hortatus est Timotheum ut instrueret Ephesios « ne intenderent fabulis »; et (IV. 4.) ait: « ineptas autem et aniles fabulas evita »; et Petrus (I. Pet. I. 16.) scribit: « non enim doctas fabulas secuti notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem et præsentiam; sed speculatores facti illius magnitudinis »; et affert factum transfigurationis, cujus ipse testis fuerat.

282. Inter eos vero, qui conantur miracula omnia ad eventus mere naturales revocare, eminet Paulus, ad quem etiam accedit ipse levissimus Renan. His igitur, quoniam philosophicam miraculorum veritatem negant—1) repetenda sunt ea omnia, quæ ad illam adstruendam in hac et in IX. thesi attulimus—2) Sæpe obtrudunt difficultatem, quæ petitur ex nostra ignorantia legum ac virium naturalium: huic etiam difficultati satis occurrimus—3) Confirmari hæc possent ex ipso modo, vere ridiculo, quem adhibent, ad Christi miracula explicanda. Cum dicitur ex. gr. (Matth. XIV.) Christus apparuisse discipulis tempestate jactatis « ambulans *super* aquas »; Paulus (Manual. exeget. super tria priora Evangelia) censet, procul dubio legendum esse *juxta* aquas: scilicet Christus ambulabat in littore maris. Miraculum conversionis aquæ in vinum, quod Christus patravit in Cana Galileæ, et quod Joannes (II.) vocat « initium signorum Jesu »; juxta Paulusium nihil aliud fuit, nisi *signum* urbanitatis. Et Renan, cum Paulusium imitari contendit, miraculum de multiplicatione panum et piscium (Matth. XIV.) facile (!) explicat, dicens quod sancta illa turba, quæ sequebatur Christum, maxima *frugalitate* vixit in deserto; ac proinde pronum illi erat miraculum agnoscere. Si agatur de resuscitatione Lazari, minime versatur in angustiis Renan: id enim reducitur ad fraudem seu collusionem inter Christum et Lazarum: hic mortuum se finxit, ut Christo opportunitatem præberet suæ missionis confirmandæ. Nisi res esset mœroris plena, posset, ad hilaritatem excitandam atque fovendam, hic referri ejusdem auctoris explicatio de conversione Sauli. Sed de his satis: simplex communis sensus dictat, hæc aliaque similia non refutatione, sed irrisione digna esse.

ARTICULUS TERTIUS

An Christi Resurrectione Veritas Christianæ Religionis
Demonstretur.

PROP. XIII. 1. *Quemadmodum certo constat Christum non semel prædixisse se esse resurrecturum — ita 2. nullatenus dubitari potest rem ita contigisse, sicut ab eo fuerat prædicta. — 3. Cum autem hæc a mortuis resurrectio divinum opus sit, atque præcipuum fidei nostræ fundamentum; eadem, sive uti prophetia sive uti miraculum spectetur, christianæ religionis veritatis invictum existit argumentum.*

283. *Prob. I^{ma} pars. — 1) Christus (Jo. II. 19. 21. 22.) dixit Judæis: « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud... Ille autem dicebat de templo corporis sui. Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, et crediderant Scripturæ et sermoni quem dixit Jesus » — Increduli pharisæi, veritati resistentes, miracula ad suum libitum a Christo petebant. Christus vero miracula ipsis recusans, provocat ad suam resurrectionem, tamquam ad supremum signum, cui qui restiterit, eo ipso suam obstinationem ostendat. Legitur enim (Matth. XXII. 38-40.): « Tunc responderunt ei quidam de scribis et pharisæis dicentes: Magister, volumus a te signum videre. Qui respondens ait illis: generatio mala et adultera signum quaerit, et signum non dabitur illi, nisi signum Jonæ prophetae. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus. »*

2) Clarius et absque figuris sæpius prædixit Christus suam resurrectionem. Nam dicitur (Matth. XVI. 21): « cœpit Iesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Jerosolymam, et multa pati a Senioribus et Scribis et Principibus Sacerdotum, et occidi, et tertia die resurgere. » Et (ibid. XVII., 21. 22.): « Conversantibus illis in Galilæa, dixit illis Iesus: Filius hominis tra-

dendus est in manus hominum: et occident eum, et *tertia die resurget.* » Eadem ingeminavit Christus (ibid. XX. 19.): « Et tradent eum gentibus ad illudendum et flagellandum et crucifigendum, et *tertia die resurget.* »

3) Hæc eadem apud duos alios synopticos Evangelistas leguntur in locis parallelis (Mar. IX. 30., X. 34.; Luc. XVIII. 33., etc.); penes quos et illud habetur, quod Jesus, post suam transfigurationem, discipulis ejusdem testibus præceperit (Mar. IX. 8.) « ne cuiquam quæ vidissent, narrarent: nisi cum Filius hominis a mortuis resurrexerit ». Imo ipsis Judæis omnino perspecta erat hæc sæpius repetita Christi prædictio; nam legitur (Matth. XXVII. 63. seqq.): « Domine recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc vivens: *post tres dies resurgam.* Jube ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium: ne forte veniant discipuli eius, et furentur eum, et dicant plebi: surrexit a mortuis, et erit novissimus error pejor priore ».

4) Neque obstat, quod discipuli Christi hanc prædictionem adeo perspicuam totiesque repetitam non bene viderentur intelligere, eamque post magistri mortem antequam ad vitam rediisset, non viderentur recordari. Sæpius enim Christus de calamitatibus sibi imminentibus, de morte et resurrectione sua clare et perspicue disseruit; sed hæc omnia Apostolis obscura erant, uti patet ex Marc. (X. 32. seq.); Luc. (XVIII. 34.); Matth. (XVI. 22., XVII. 22.); Luc. iterum (XIX. 45.) eo præsertim quod non viderent, quomodo prædictiones illas cum vulgaribus receptis de Messia ejusque dignitate opinionibus componerent. Unde etiam a Christo (Marc. XVI.) reprehensi sunt; atque inde subsequens eorum testimonium firmitus habendum est.

5) Frustra autem objicitur, in ultimo cum discipulis colloquio (Jo. XIII-XVII.), Christum nihil dixisse de sua resurrectione. Et enim — a) Qui ita objiciunt videntur dicere, se credituros resurrectionis prædictionem, si ea inveniretur in sermone, quem Christus habuit in ultima coena: at si in aliis occasionibus Christus clare prædictionem illam edidit, nonne par est ratio credendi? — b) Etsi Christus in sermone illo siluisset de sua resurrectione, ad summum haberetur argumentum negativum: hujusmodi vero argumentum contra positiva, quæ adsunt, nullam vim habet —

c) Sed non obscure resurrectio in prædicto sermone indigitatur, cum Christus ad Apostolos ait (XVI. 16.): « Modicum, et jam non videbitis me, et iterum modicum, et videbitis me »; et (v. 22.): « nunc quidem tristitiam habetis; iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum ».

284. *Prob. 2^a pars I. ex disertis testimoniis.* Nam—1) Christi resurrectionem testantur Apostoli et evangelistæ, qui verba Angeli citant ad mulieres de Christo dicentis: « Non est hic, surrexit enim sicut dixit » (Matth. XXVIII. Marc. XVI. Luc. XXIV.). Testatur etiam resurrectionem Christi cum variis adjunctis eam enarrans S. Joannes (Jo. XX.). Petrus intrepide illam annuntiavit in prima concione Hierosolymis habita, exclamans (Act. II.): « Hunc Jesum resuscitavit Deus, cujus omnes nos testes sumus ». Idem in prima sua epistola (I. Pet. I.) scribit: « Benedictus Deus, qui regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu Christi a mortuis ». Paulus (I. Cor. XV.) ait: « Nunc autem Christus surrexit a mortuis primitiæ dormientium ». Idem (Act. XVII.) Athenis in Areopago resurrectionem Christi ad probandam veritatem suæ doctrinæ annuntiat, dicens, quod Deus sit « fidem præbens omnibus, suscitans eum a mortuis ».

2) Quod Apostolorum testimonium eo efficacius est, quo difficiliore se exhibuerunt ad resurrectionem credendam. Mulieres ex Angeli jussu resurrectionem iis referebant (Luc. XXIV. 11.): « et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, et non crediderunt illis ». Petrus et Joannes corpus Christi non invenientes in sepulchro, rem ad alios referunt; attamen duo discipuli euntes ad castellum Emmaus sub vesperam ejusdem diei, nondum credunt, ita ut mereantur illam reprehensionem (Luc. XXIV. 25.): « O stulti et tardi corde ad credendum! » Hi de resurrectione ex Christi alloquio et præsentia convicti, illam testantur undecim discipulis; qui tamen (Mar. XVI. 13.) « nec illis crediderunt ». Jesus Apostolis simul congregatis apparuit; at hi (Luc. XXIV. 37.) « conturbati et conterriti existimabant se spiritum videre ». Nota est incredulitas S. Thomæ. Denique tantum abest, ut Apostoli fuerint nimis proclives ad credendum, ut (Mar. XVI. 14.) « novissime recumbentibus illis undecim apparuit (Jesus), et

exprobravit incredulitatem eorum, et duritiam cordis, quia iis qui viderant eum resurrexisse non crediderunt». Nonnisi ergo evidentia facti convicti potuerunt deinde tam constanter veritatem resurrectionis annunciare.

285. II. *Ex variis apparitionibus.* Christus enim post gloriosam suam Resurrectionem sæpius se conspicuum reddidit. Apparuit enim Mariæ Magdalenæ in forma hortulani (Jo. XX.); mulieribus a monumento redeuntibus (Matth. XXVIII.); discipulis duobus euntibus in Emmaus (Luc. XXIV.); singulariter Simoni Petro (ibid.); Apostolis omnibus, excepto Thoma, quibus perterritis se palpandum præbuit (Jo. XX.); et iterum, præsentem etiam Thoma; quem digitum in fixuram clavorum et manum in latus mittere iussit (ibid.); pluribus discipulis ad mare Tiberiadis (Jo. XXI.); undecim Apostolis in Galilæa in monte, ubi constituerat illis Jesus (Matth. XXVIII.). Teste Paulo, Christus redivivus «visus est plus quam quingentis fratribus simul» (I. Cor. XV.). Notetur autem, Christum non obiter et momentanee Apostolis apparuisse, sed amice cum ipsis conversatum esse, cum ipsis manducavisse, ipsosque docuisse. Legitur enim (Act. I.): «Præbuit se ipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, et loquens de regno Dei.» Tandem (Marc. XVI.), videntibus Apostolis Christus elevatus est, et gloriosissime in cælum ascendit.

286. *Dices:* Cur Christus solum apostolis et amicis suis apparuit? cur non se redivivum ostendit populo, principibus sacerdotum, pharisæis, aliisque inimicis suis? Tunc vere resurrectio extra omne dubium posita fuisset, et Judæi conversi fuissent.

Respondetur—1) hanc ipsam objectionem propositam fuisse a Celso, cui jam Origenes respondit (de cons. Evang. c. 24.), non ad homines pertinere patrandorum miraculorum modum præscribere: prima ergo responsio est, Christum non apparuisse inimicis suis, quia noluit—2) Gratis autem asseritur Judæos incredulos, viso Christo redivivo, ejus fidem suscepturos fuisse. Sicut enim præjudiciis, ac passionibus obcæcati, reliqua stupenda miracula, ita etiam ipsam resurrectionem virtuti dæmoniacæ adscribere potuissent.—3) Constat revera Christum redivivum ostendisse se membro Synagogæ, Christianæ religionis impugnatori, ejus no-

minis persecutori, et quidem dum fureret atque insaniret contra ipsum: apparuit nempe Christus Saulo potenti Damascum, eumque insignem effecit Apostolum. Nihilominus adversarii antiqui recentioresque mille sophismatibus ejusmodi apparitionem eludere conati sunt — 4) Sane non deerant Judæis luculentissima argumenta ad credendum in Christum, qui vaticiniis ac miraculis abunde ostenderat suam divinam missionem: imo, nisi eorum per-
vicacia obstitisset, potuissent credere ipsam resurrectionem; cum corpus Christi, non obstantibus custodibus ab ipsis selectis, e sepulchro evanuerit, et plures testes resurrectionem affirmaverint—5) Nec desunt congruentes rationes, quas nos ipsi assignare possumus, et ob quas Christus se non ostendit Judæis inimicis post suam resurrectionem. Etenim magnum detrimentum enasci potuisset, si Judæi, adhærentes præjudiciis suis de Messia, rege temporali potentissimo, Christum in statu gloriæ et exaltationis conspexissent. Potuisset namque facile contingere, ut, eo viso et Messia habito, confestim contra Romanos rebellionem agerent, ab his autem pressi, et victi Hierosolymis includerentur. Quam tristem sortem Apostoli etiam experti, adeoque a prædicatione evangelii maxime impediti fuissent. Sed præcipua ratio extat (Act. X. 41.); de qua alibi.

287. III. *Ex modo agendi inimicorum Christi.* Etenim—1) legitur (Matth. XXVII.): « Altera autem die convenerunt principes sacerdotum, et pharisæi ad Pilatum dicentes: Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: post tres dies resurgam. Jube ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium; ne forte veniant discipuli ejus et furentur eum, et dicant plebi: surrexit a mortuis, et erit novissimus error peior priore. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum, signantes lapidem cum custodibus. » Jamvero (ibid. XXVIII.) custodes terræmotu perterriti, venerunt in civitatem, et « nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia quæ facta fuerant ». Hi autem « congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus dicentes: Dicite quia discipuli ejus nocte venerunt, et furati sunt eum, nobis dormientibus. » Quæ omnia perpendens S. Augustinus (in Ps. 62.), exclamat: « Quid est, quod dixisti, O infelix astutia? Tantumne deseris lucem consilii pietatis, et in profund

versutiæ demergeris, ut hoc dicas; dicite, quia vobis dormientibus venerunt discipuli ejus et abstulerunt eum? Dormientes testes adhibes? Vere tu ipse obdormisti, qui scrutando talia defecisti. Si dormierunt, quid videre potuerunt? Si nihil viderunt, quomodo testes sunt? »

2) Fuit adversariorum evasiones rem confirmant. Nam asseruerunt quidam, Christi corpus a scissa per terræmotum petra absorptum fuisse. At—*a*) si id verum esset, quomodo potuisset deinde Christus vivum se ostendere ac pluribus apparere?—*b*) Si absorptum fuisset Christi corpus, nonne cum illo absorpta fuissent linteamina et sudarium, quæ tamen in sepulchro inventa sunt?—*c*) Terræmotus omnibus sensibilis fuit, et si qua fuisset petra scissura, omnibus fuisset visibilis: cur ergo absurda hæc hypothesis sero invecta fuit, cum principes Sacerdotum et Pharisei, quibus maxime cordi erat resurrectionem negare, scissuram illam non observaverint?

3) Somniarunt alii, Christi corpus a discipulis sublatum fuisse. At—*a*) id certe factum non fuit: aut enim Apostoli credebant Christi resurrectionem; et frustra egissent: aut non credebant; et deceptos se putantes, numquam vitæ discrimini pro seductore se exposuissent—*b*) Nec, si voluissent, potuissent Apostoli Christi corpus auferre. Quomodo enim id efficere potuissent? Num corrumpendo custodes? Sed, resurrectionis falsitate supposita, cum deerat omne motivum id aggrediendi, tum plura aderant motiva ab eo facinore abstinendi: facile enim timere poterant, ne custodes corruptioni resisterent, ne pravum eorum consilium propagarent, ne apud Judices eos accusarent. Num vim custodibus inferendo? Sed custodes reclamassent apud Pilatum et Synedrium, Apostoli capti, judicati, damnati fuissent: quin hæc facta sint, custodes retulerunt quæ acciderant, et Judæi Christi inimici eis persuadere tentarunt ut dicerent, non se vim passos esse, sed Christum sublatum fuisse, ipsis dormientibus—*c*) Quare principes Sacerdotum et magistratus maxime dolebant, quod Apostoli Christi resurrectionem annunciarent; hujusmodi prædicationem omnimodo prohibere conati sunt; at numquam Apostolos traduxere uti violatores sepulchri ac deceptores—*d*) Apostoli vero contestabantur, se vidisse, audivisse, palpassse Christum redivivum; in

hac prædicatione constantes perstiterunt usque ad vincula, ad carceres, ad mortem; et innumeri ex ipsis Judæis ad Christi fidem conversi sunt.

4) Adhuc ineptius, Paulus, Strauss, aliique, ad Christi resurrectionem impugnandam, negant Christi mortem, eumque tantum syncope oppressum asserunt. Absurdæ huic suppositioni obstant—
 a) innumera testimonia ac validissima. Nam Christum vere mortuum esse, testantur omnes quatuor Evangelistæ. Matthæus (XXVII.) ait: « Jesus.... clamans voce magna emisit spiritum »; Marcus (XV.): « Emissa voce magna expiravit »; Lucas (XXIII.): « Hæc dicens expiravit »; Joannes (XIX.): « Inclinato capite tradidit spiritum ». Imo ipse Joannes, testis oculatus, narrat (Jo. XIX.), milites latronum adhuc viventium crura fregisse, « ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura; sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua ». Pilatus quoque nonnisi certus factus de morte Christi ex testimonio Centurionis, corpus ipsius Josepho ab Arimathæa concessit. Joseph ipse ab Arimathæa, cum corpus Christi exanime a Pilato accepisset, « involvit illud in sindone munda, et posuit illud in monumento suo novo quod exciderat in petra »; et « in quo nondum quisquam positus fuerat ». Dein « advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, et abiit ». Denique non solum christianis, sed omnibus Judæis et ethnicis mors Christi ceu factum extra omnem controversiam positum perpetuo fuit. Quin imo Judæis et ethnicis tanta erat de hoc facto certitudo, ut quamvis realem Christi resurrectionem impugnaverint, numquam exceperint eum mortuum non fuisse.—
 b) Ineptias incredulorum, præter alios, refellunt Grenerus Pater et Filius, protestantes (*de morte Christi vera, non simulata*, Halæ 1805). « Est syncope, inquiunt, si quis alius, corporis affectus omnium longe periculosissimus, auctore Aretæo. Debilitas summa præit, lipothymia incipit, syncope sequitur, mors ipsa demum clausulam malorum subitam facit... In loco saxoso frigidissimo repositus [Christus] post grave vulnus atque syncopen ob debilitatem et hæmorrhagiam copiosissimam factam (flagellatus enim et in cruce profuderat largam sanguinis copiam), sanguis subito sisti atque congelari debuit. Aeris temperies abest fere a

profundis cellis et actis in saxum sepulcris. Neque homini viribus exhausto, aereque spirabili privato longum reviviscendi spatium sub terra superest.... Ecquis vero medicus prudens ex homine lipothymia presso, vena incisa, sanguinem educere audeat? Etenim si Christum vehemens syncope tenebat, is non poterat sanguinem modo adspectabili emittere, tunc enim fere quiescit sanguinis circuitus.... Expiravit Christus, sed revixit, hæc nosse Christianis satis est, cetera pertinent ad doctorum delitationes, ad quas si qui se velit in posterum exercere per me liceat.»

288. IV. Ut igitur hujus partis demonstrationem absolvamus, colligimus ex dictis, factum resurrectionis iis argumentis inniti, quæ, juxta omnes, irrefragabile reddunt humanum testimonium. Resurrectionem enim testantur testes numero plurimi—aptissimi ad ejus facti notitiam acquirendam—minime creduli, sed e contra pæne obstinati—mire inter se consentientes—constantes in eo facto asserendo usque ad mortem—in iis circumstantiis constituti, in quibus impossibile illis erat velle aut etiam posse alios decipere (1). Referam eloquentissima verba S. Jo. Chrys. (Hom. 89. al. 90. in Matth.), qui omnia paucis comprehendit: « Perpende igitur: credere oportuit, mortuum illum esse, et sepultum, ac resurrexisse: quæ omnia inimicorum opera credibilia fiunt. Vide igitur illa verba, quæ ista prorsus confirmant: 'Recordati sumus, quod impostor ille dixerit adhuc vivens (mortuus est igitur), Post tres dies resurgam. Jube obsignari sepulcrum (ergo sepultus est), ne forte veniant discipuli ejus, et furentur eum.' Si itaque sepulcrum munitum sit et obsignatum, nulla fraus erit? Nulla certe. Ergo certa est resurrectionis demonstratio, ut patet ex iis quæ vos obtenditis. Cum enim obsignatum fuerit sepulcrum; nul-

(1) Post hæc facile quisque deprehendet quam insulse levissimus Renan (*Vie de Jésus* sub finem capitis 26.), ad se extricandum a permolesto hoc a resurrectione petito argumento, scripserit: « Son corps (de Jésus Christ) avait-il été *enterré*, ou bien *l'enthousiasme* toujours orédule fit-il éclore après coup l'ensemble de récits, par lesquels on chercha à établir la foi à la résurrection? C'est ce que, *fauts de documents contradictoires*, nous ignorerons à jamais. Disons cependant que *la forte imagination* de Maria de Magdala joua dans cette circonstance un rôle capital; » concluditque vere poetice: « *Pouvoir divin de l'Amour! moments sacrés où la passion d'une hallucinée donne au monde un Dieu ressuscité!* » perinde ac si Mariæ Magdalensæ fuerit unicuique resurrectionis testimonium!

la fraus fuit. Si nulla fraus, et tamen sepulcrum vacuum reperi-
tum est, palam et sine controversia est ipsum resurrexisse....
Perpende quam sint discipuli veritatis amantes; quomodo nihil
occultent ex iis quæ inimici dixerunt, quantumvis probrosa illa
sint. Ecce enim impostorem vocant, neque illud ipsi tacent....
Quid igitur Pilatus?... Non permittit ut milites soli obsignent:
nam quasi de rebus ipsius edoctus, non ultra cum illis vult age-
re; sed ut sese ab illis expediat, hoc etiam permittit, et ait:
vos ut vultis obsignate, ne alios incusare possitis... Ipsi accesse-
runt, ipsi petierunt, ipsi obsignarunt cum custodia; ita ut sese
mutuo accusent et confutent.» Deinde vero ipsum Apostolorum
testimonium perpendit accuratius, dicens: « Quando furati essent
in sabato, et quomodo?.... Quomodo persuadere turbæ potuis-
sent? quam expectantes retributionem? quam mercedem? Cum
viventem illum comprehensum viderent, fugerunt; et post mor-
tem audacter pro illo loquuturi erant, si non resurrexisset? Quo-
modo hæc cogitari possint? Quod enim nec voluissent, nec po-
tuissent resurrectionem, quæ non fuisset, fingere, hic palam est.
Multa enim illis de resurrectione loquutus frequenter fuerat....
Si ergo non resurrexisset, manifestum est eos, utpote deceptos,
et a tota gente propter ipsum impugnatos, ædibus et urbibus
pulsos, ab illius cultu discessuros fuisse; neque enim voluissent
de illo talem opinionem spargere, utpote qui decepti ab illo fuis-
sent, et in extrema pro illo deducti pericula. Quod vero non po-
tuissent, nisi vera resurrectio fuisset, illam simulare, id certe
admodum probabile est. In qua re enim fiduciam habuissent? in
sermonis gravitate? At omnium imperitissimi erant. In pecunia-
rum copia? Neque virgam, neque calceamenta habebant. In splen-
dore generis? viles erant, ex vilibus orti. In patriæ splendore?
Ex ignobilibus orti locis erant. In multitudine? Non erant plu-
res quam undecim, in variis dispersi locis. In promissionibus
magistri? Nisi resurrexisset, nullam in ipsis fidem habituri erant.
Quomodo autem furentem populum sustinuissent? Si namque cory-
phæus ipsorum ostiarie mulieris verbum non tulit, et si reliqui
illum vinctum videntes dispersi sunt; quomodo in animum indu-
xissent, ad extrema orbis occurrere, ut fictum resurrectionis
verbum plantarent?.... Quomodo poterant adversus reges et prin-

cipes et populos stare, ubi gladii, sartagines, fornaces, et mille quotidie mortes, nisi ejus qui resurrexerat virtute et gratia adjuti fuissent? »

289. *Prob. 3^{ia} pars.* Quando jam constat, Christum prædixisse suam a mortuis resurrectionem, eamque prædictionem fuisse eventu impletam; post ea quæ diximus de vi probandi miraculi ac prophetiæ, ab omnibus facile intelligitur argumentum, quod ex Christi resurrectione depromitur ad veritatem revelationis christianæ comprobendam. Etenim—1) resurrectio non est opus, quod in causis naturalibus prævideri possit, cum potius sit præter ordinem naturalium causarum; nonnisi a Deo ergo præcognosci potest, et ab eo, cui illam Deus revelaverit. Certa igitur prædictio resurrectionis eventu completa est vera prophetia; atque adhibita in confirmationem revelationis christianæ, certe illam probat—2) Ex dictis etiam constat, resurrectionem esse verum miraculum, quod nonnisi Deum habet auctorem. Vel ergo Christus virtute sua resurrexit; et jam ostenditur Deus: vel dicitur Deus eum a morte suscitasse; et jam Deus confirmavit hoc miraculo divinam Christi missionem.

290. Sed præstat breviter ostendere, quomodo Christi resurrectio sit *præcipuum fidei nostræ fundamentum*: quod aperte asserit Apostolus (I. Cor. XV. 14.): « Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est et fides vestra. » Sane—1) Si Christus non surrexisset, non vicisset mortem, sed ab ea potius victus esset: difficilius autem est, uti ratiocinatur S. Jo. Chrysostomus, vincere peccatum, quam mortem: Christus igitur nec peccatum vicisset, nisi resurrexisset. Atque id indicare videtur ipse Apostolus, cum (l. c. v. 17.) dicit: « Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris. »

2) Si Christus resurrexit; ergo mortuus fuit; si mortuus fuit, erat ergo verus homo: credita autem humana Christi natura, nulla est amplius difficultas credendi ceteras veritates, quæ ad ejus humanitatem pertinent. Iterum si Christus vere resurrexit, ipse, sicut dixerat, verus est Deus: vel enim sua virtute resurgendo Deum se ostendit, vel Deus eum ad vitam revocando, Deum

ipsum esse manifestavit. Si autem semel credamus veritatem divinæ naturæ in Christo, nulla superest difficultas credendi ejus miracula, mysteria quæ revelavit, universam ejus doctrinam.

3) Verum est, quod Christus plura jam patraverat miracula in confirmationem suæ divinæ missionis; nihilominus omnium veluti sigillum ac ultima confirmatio, ut ipse non semel dixerat, erat resurrectio. Imo ad suam futuram resurrectionem provocabat, tamquam ad signum suæ missionis de se sufficiens; dicit enim (Luc. XI. 29. seq.): « Generatio hæc, generatio nequam est: signum quærit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ. Nam sicut fuit Jonas signum Ninivitis; ita erit et Filius hominis generationi isti. » Cf. Matth. (XII. 39.; XVI. 4.). Supponas ergo, Christum non resurrexisse, deesset suis operibus sigillum, quod ipse proposuerat: nonne inde infirmarentur cetera opera ejus?

4) Apostoli ipsi se exhibent tamquam testes præcipue resurrectionis Christi; perinde ac si ab hoc solo testimonio penderet vis omnium quæ testabantur. Unde Apostolus in cit. epistola ad Cor. (v. 14. seq.), ait: « Si Christus non resurrexit.... invenimur.... et falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit. » Profecto S. Petrus Apostolorum Princeps, cum ageretur de aliquo in locum Judæ substituendo (Act. I. 15—22.): « Exurgens in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, fere centum viginti).... Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit, et exivit inter nos Dominus Jesus, incipiens a baptismo Joannis usque in diem, qua assumptus est a nobis, *testem resurrectionis* ejus nobiscum fieri unum ex istis. » Ac (II. 24—32.) idem Petrus, in primo sermone ad populum, loquens de Jesu Christo, inquit: « Quem Deus suscitavit: et producit prophetiam David, qui ex ore ipsius Christi dixit (Psal. XV. 8.): « Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem... Providens », subdit Petrus, « loquutus est (David) de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem. Hunc Jesum resuscitavit Deus, *cujus omnes nos testes sumus.* » Et (IV. 3.) dicitur de cunctis Apostolis: « Et

virtute magna reddebant Apostoli *testimonium resurrectionis* Jesu Christi Domini nostri.»

5) Imo ipsi Apostoli miracula operabantur directe ad confirmandam veritatem resurrectionis, et consequenter veritatem religionis, quam annuntiabant. Ita (Act. III.) narratur, Petrum et Joannem curasse virum, «qui erat claudus ex utero matris suæ... quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus templum.» Cui Petrus dixit: «Argentum et aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jesu Christi Nazareni surge et ambula. Et apprehensa manu ejus dextera, allevavit eum, et protinus consolidatæ sunt bases ejus et plantæ. Et exiliens stetit et ambulabat.» Admiranti autem populo statim declaravit Petrus, Deum in eo miraculo glorificare «Filius suum Jesum..... quem Deus suscitavit a mortuis, cujus nos testes sumus.» Imo (cap. IV.) confirmatur quod Apostoli «docerent populum, et annuntiarent in Jesum resurrectionem ex mortuis»; ac deinde (c. V.) additur: «Per manus Apostolorum fiebant signa et prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis. Cæterorum autem nemo audebat se conjungere illis: sed magnificabat eos populus. Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum ac mulierum; ita ut in plateas ejicerent infirmos et ponerent in lectulis ac grabatis, ut veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis. Concorrebat autem et multitudo vicinarum civitatum Jerusalem, afferentes ægros et vexatos a spiritibus immundis, qui curabantur omnes.» Nullam vero vim haberent hæc miracula, quibus Apostoli usi sunt ad confirmandam prædicationem suam, si falsa esset resurrectio, quam directe testabantur; ac propterea iterum innotescit illud Apostoli (I. Cor. XV.): «Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra... Invenimur..... falsi testes Dei etc.» Vides ergo quantum repugnet Apostolo Wegscheider, scribens (p. 3. c. 2. § 131.): «Neque tamen totam religionis christianæ veritatem ex hoc solo facto [resurrectionis] pendere contendimus.»

291. Quare præstat insigne hoc argumentum pulcherrimis S. Augustini (de Civ. Dei, l. 22. c. 5.) verbis absolvere. «Incredibile

est », inquit Sanctus Doctor, « Christum resurrexisse in carne, et in cœlum ascendisse cum carne; incredibile est, mundum rem tam incredibilem credidisse; incredibile est, homines ignobiles, infimos, paucissimos, imperitos, rem tam incredibilem tam efficaciter mundo et in illo etiam doctis persuadere potuisse. Horum trium incredibilium primum nolunt isti, cum quibus agimus, credere; secundum coguntur et cernere; quod non inveniunt unde sit factum, si non credunt tertium. Resurrectio certe Christi et in cœlo cum carne in qua resurrexit ascensio, toto jam mundo prædicatur et creditur: si credibilis non est, unde toto orbe terrarum jam credita est? Si multi nobiles, sublimes, docti eam se vidisse dixerunt, et quod viderunt diffamare curarunt, eis mundum credidisse non mirum est, sed istos adhuc credere nolle perdurum est; si autem, ut verum est, paucis, obscuris, minimis, indoctis eam se vidisse dicentibus et scribentibus credidit mundus, cur pauci obstinatissimi, qui remanserunt, ipsi mundo jam credenti adhuc usque non credunt? Qui propterea numero exiguo ignobilium, infirmorum, imperitorum hominum credidit, quia in tam contemptibilibus testibus multo mirabilius divinitas se ipsa persuasit. Eloquia namque persuadentium quæ dicebant, miræ fuerant facta, non verba. Qui enim Christum in carne resurrexisse et cum illa in cœlum ascendisse non viderant, id se vidisse narrantibus, non loquentibus tantum, sed etiam mirifica facientibus signa, credebant. » Signis deinde recensitis ita concludit: « Si vero, per Apostolos Christi, ut eis crederetur resurrectionem atque ascensionem prædicantibus Christi, etiam ista miracula facta esse non credunt, hoc nobis unum grande miraculum sufficit, quod eam terrarum orbis sine miraculis credidit. »

292. SCHOLION. Statutam propositionem ea methodo demonstravimus, ut simul satisfecerimus objectionibus, quæ alicujus momenti videri possent. Nihilominus præstat indicare quasdam alias difficultates contra veritatem resurrectionis proponi solitas, ut inde omnibus appareat ob quas futes argutias factum plenissime demonstratum inficiari conentur.

293. Ac I. dicunt, multa esse in ipso Evangelio, quæ suadent, non realem sed apparentem fuisse Christi resurrectionem. Etenim

ipsi Apostoli (Luc. XXIV. 37.) existimabant « se spiritum videre »; duo discipuli (ibid. 31.) euntes Emmaus non cognoverunt Jesum, nisi in fractione panis, et tunc « Ipse [Jesus] evanuit ex oculis eorum »; intravit Jesus in cœnaculum *januis clausis*, ut dicitur apud Joan. (XX. 19.); Maria Magdalene (ibid. 17.) non potuit illum tangere; nec nisi apparentem resurrectionem indicare videntur illæ subsecivæ apparitiones sub forma hortulani, peregrini, etc.

294. Præ oculis habentes demonstrationem exhibitam, possumus paucis expedire hujusmodi difficultates. Sane Apostoli, ob conceptum timorem ex subita Christi apparitione januis clausis, estimarunt brevi momento se spiritum videre; sed statim certi facti sunt de veritate rei, si quidem Christus se videndum ac palpandum ipsis præbuit. Unde vidimus quanta animi constantia Christi resurrectionem Apostoli testati sunt — Pariter discipuli euntes Emmaus ab initio Jesum non cognoverunt, ob immutatam formam, sive corporis glorificati sive peregrini: sed cum postea eum cognoverint, atque id referatur ab eodem Evangelista, eumque annuntiaverint, pro eoque vitam dederint; quomodo recusabimus eorum testimonium?—Corpus gloriosum, quale erat Christi corpus post resurrectionem, facile intrare poterat in cœnaculum januis clausis; quin inde inferri possit illud non fuisse verum ac reale corpus—Non potuit Maria Magdalene tangere corpus Christi, quia ipse noluit; sed non quia deerat verum corpus: certe Christus ostendit cicatrices, et se palpandum præbuit Thomæ—Diversæ denique apparitiones sub diversis illis formis certe non infirmant veritatem resurrectionis; ipsi enim Evangelistæ, qui ea referunt, testantur esse semper eundem Christum redivivum sub forma hortulani, peregrini, etc. Solum fateri debemus, rationes hujusmodi peculiaris œconomiae in Christi apparitionibus nobis non esse satis perspectas.

295. II. Objicere solent quasdam apparentes antilogias, quæ occurrunt in narratione Evangelica resurrectionis Christi. Et enim, ajunt—1) Evangelistæ non concordant *quoad tempus*, quo ad sepulchrum venerunt mulieres; nam (Matth. XXVIII.) dicitur id factum esse *vespere sabbati*; (Marc. XVI. 2.), « valde mane... orto jam sole »; (Jo. XX. 1.), « cum adhuc tenebræ essent » —

2) *Quoad objectum*, quod mulieres viderant: nam unius tantum Angeli meminerunt Matthæus et Marcus; duorum Lucas et Joannes: stetisse Angelos, ait Lucas (XXIV. 4.); sedisse eos testatur Marcus (l. c.) et Joannes (XX. 12.)—3) *Quoad modum*, quo discipuli primum nuncium receperunt Christi resurrectionis. Secundum Marcum enim, mulieres de monumento exeuntes, timore perterritæ *nemini quidquam dixerunt* (v. 8.): at si audiamus Joannem (XX. 2. seq.) Maria Magdalene « cucurrit et venit ad Simonem Petrum, et ad alium discipulum quem amabat Jesus » neque aliud annunciare illis potuit, nisi quod « tulerunt Dominum de monumento, et nescimus ubi posuerunt eum ».

296. Verum, ut his difficultatibus occurramus, recolimus imprimis duas animadversiones supra factas. Primo quidem, substantia facti, idest veritas resurrectionis unanimiter refertur ab omnibus Evangelistis; antilogiæ vero, quæ objiciuntur, non attingunt nisi quasdam ejusdem facti accidentales circumstantias. Hujusmodi vero antilogiæ, etsi reales essent et non solum apparentes, minime impediunt, quominus fides adhibeatur substantiæ facti, quam eodem modo testes omnes unanimiter testantur: scilicet cum hic agatur de sola humana auctoritate Evangeliorum, eam criticæ regulam adhibemus, quæ veracitati cujuscumque historiæ dijudicandæ omnibus usui esse solet. Secundo, objectæ antilogiæ suo modo confirmant veritatem testimonii Evangelistarum; si enim ex condito fallere voluissent referendo Christi resurrectionem, facile etiam ex condito agentes potuissent vitare illas antilogias; atque, secundum ea quæ communiter accidunt, utique id præstitissent.

297. Hæc quidem præsentī scopo sufficiunt. Qui vero rectam expositionem apparentium illarum contradictionum cuperet, consulere posset Interpretes, ac præsertim cl. Patrizi, qui (de Evangeliiis, l. 3. diss. 53.) solide et erudite, post Patres, hanc materiam versat. Liceat nobis pauca exscribere ex principiis, quæ statuit, ad difficultates solvendas, et ad totam narrationem digerendam. Notat imprimis, Judæis diem inchoari ab occasu solis; Hierosolymis die æquinoclii crepusculum ad sesquihoram extendi; Christi sepulchrum a porta Judiciaria, qua illuc iter patebat, minus passibus trecentis fuisse remotum. Deinde subdit: « Quæ

animadvertere oportet in hujus historiæ explanatione, hæc sunt. Postquam Christus e sepulchro surrexerat, mulieres non pauciores quam quinque illuc iverunt.... Inter Mariæ Magdalenæ egressum domo interque earum, de quibus loquitur Marcus, adventum ad sepulchrum sesquihora saltem intercessit... Non igitur illæ mulieres omnes simul venere, neque omnes simul rediere, proinde neque omnes simul omnibus simul apostolis, imo neque singulæ omnibus omnia ac singula nuntiatum venisse putandæ sunt, sed, ut aliæ post alias ad sepulchrum venerant, aliaque atque alia viderant, ita aliæ aliis, aliæ prius, aliæ postmodo ea, quæ quæque earum viderant, apostolis nuntiasse.... Maria Magdalene *venit mane cum adhuc tenebræ essent, et vidit lapidem sublatum a monumento*; ibi autem minime substitisse comperimus ex evangelio Joannis, qui ita scribere pergit: *cucurrit ergo, et venit ad Simonem Petrum*. Petrum autem et Joannem re audita cessasse haud credere sinit ipsa res, ipse autem Joannes vetat omnino, utpote qui narret ambos *cucurrisse*, quod Lucas quoque dicit de Petro. Non tamen egressi sunt nisi post reditum earum, de quibus loquitur Lucas in v. 9.; hæ igitur Petro nuntium adtulerunt intra horæ momentum, ex quo Maria Magdalene ad eum venerat. Sique exiguam viam, quæ emetienda erat, consideres, haud dubitabis ad sepulchrum eos pervenisse, quum nondum hora una esset, ex quo Maria Magdalene domo discesserat, proinde longe ante ortum solis, attamen quum jam adeo lucesceret, ut Joannes introspeciens in sepulchrum, etsi ingressus non esset, videre potuerit *posita linteamina*. Quod Matthæus narrat, adparuisse mulieribus Jesum redivivum, aliud est et posterius illo, quod Mariæ Magdalenæ contigisse legimus in Joanne; Marcus enim hæc scripsit: *Surgens autem Jesus mane prima sabbati apparuit PRIMO Mariæ Magdalenæ*. Mulieres, quæ aliæ post alias iverunt ad sepulchrum, quum illuc pervenere, nondum sciebant, quid factum esset; non igitur euntes redeuntibus obviam fuerunt. Singulos autem hos itus reditusque, ut festinato brevique viæ spatio, ita etiam cito fuisse confectos putandum est. Hæc autem omnia si perspecta habeas, facile etiam intelliges, quibus distinctionibus opus sit in historia hac enarranda atque illustranda.... Accidit etiam, ut minus quis adsequatur hæc, quæ Marcus de illis mu-

lieribus scripsit *At illæ exeuntes fugerunt de monumento... et NEMINI QUIDQUAM DIXERUNT.* Verum in ipsa via. Etenim Marcus æque ac Matthæus narrat eas ab angelo jussas fuisse apostolis nuntiare, quæ viderant atque audierant, jussaque exequutas adparet ex Matthæo et Luca. Tum Marcus silentii hujus causam nobis aperit: *timebant enim*, inquit; qui timor credendus est eas habuisse, dum a sepulchro aufugiebant, sed procul dubio eo solutæ sunt, ut longius inde recesserant. » Sed cf. integram dissertationem.

298. III. Dicunt denique: Christus prænuntiavit se resurrecturum *post tres dies*, seque mansurum in corde terræ *tribus diebus et tribus noctibus*, uti refert Matthæus (XII. 40.). Attamen referunt Evangelistæ, Christum nonnisi per unum integrum diem mansisse in corde terræ. En igitur nova contradictio — Verum, suppositis quæ paulo ante adnotavimus, dicimus illos *tres dies* sumi posse ac debere pro *tribus diebus incompletis*, non vero *completis*. Ita quidem sumi possunt, quia Judæis communis erat hic computandi modus, et constat veterem synagogam, fictione quadam juris, semper spectasse partem temporis velut tempus integrum: imo apud omnes pars diei, mensis, anni vocari solet dies, mensis, annus. Quod adhuc facilius intelligitur in alia locutione passim adhibita (Matth. XVI. 21., XVII. 22., XX. 19.; Marc. IX. 30., X. 34.; Luc. IX. 22., XXIV. 7. 46.), secundum quam Christus dicitur resurrecturus aut surrexisse *tertia die*. Ita autem sumi *debere* illud *tribus diebus et tribus noctibus* intelligitur vel ex modo agendi principum sacerdotum et pharisæorum. Nisi enim ipsi ita rem intellexissent, sicut nos exponimus, non se contulissent ad Pilatum, ac sepulchrum sigillo obsignavissent eo tempore, quo duplex sabbati ac paschatis concurrebat solemnitatis: nam nisi putassent prænunciatam resurrectionem posse contingere *sub initium* diei tertiæ, abunde eis suppetisset tempus ad ea omnia præstanda die sequente — Cf. de toto hoc argumento a resurrectione desumpto Sherlock (*Trial of the Witnesses of the Resurrection of Jesus*: extat etiam apud Migne, *Démonstr. Evangél.* vol. 7.); et Ditton (*La vérité de la Religion chrétienne démontrée par la resurrection de Jésus-Christ*:

exiat apud Migne, op. cit. vol. 8.; nec præ manibus nunc habeo opus originale anglice conscriptum), qui geometrica methodo demonstrationem instituit.

ARTICULUS QUARTUS

Utrum Divina christianæ religionis Origo ex ejus Propagatione et Conservatione rite probetur.

§ I.

Quaedam Praenotantur.

299. Præclarum omnibusque perspicuum est argumentum, quod, ad divinitatem christianæ religionis comprobendam, ducitur ex ejus propagatione ac conservatione. Ut tamen totam ejus vim ac efficaciam penitus assequamur, pauca prænotemus oportet. Ac imprimis, minime nos latet, duplex a plerisque hic confici argumentum, singillatim expendendo *propagationem* ac *conservationem* christianæ religionis. Malumus tamen eas simul conjungere, ac uno veluti intuitu considerare: hanc enim methodum sequentes, tum brevitati consulemus, tum ipsum argumentum efficacius evadet: ceterum eadem sunt principia, quibus arguitur sive ex universalitate sive ex perpetuitate religionis christianæ.

300. Jamvero tum propagatio tum conservatio præfata duplicem habet vim probandi; ut *miraculum* nempe, et ut *prophetia*. At vero de miraculo hic agitur, quod tale sit *in ordine morali*; quemadmodum enim opus supra físicas omnes naturæ leges dicitur et est miraculum *in ordine physico*: ita opus quod superat leges omnes morales, quibus humana natura regitur, miraculum *in ordine morali* vocari solet. Scilicet quod humana industria, sapientia, potentia obtineri nullo modo potest; et tamen ita fit, ut contra leges omnes humanæ prudentiæ prosperum exitum habeat; id profecto, Deo positive ac directe volente, eoque immediate agente, contigisse dicendum est. At si sedulo perpendamus omnia rerum adjuncta, facile deprehendimus nulla huma-

na industria, sapientia, potentia, obtineri unquam potuisse universalitatem perpetuitatemque, quam christiana religio obtinuit. Merito ergo illam tribuimus Deo positive ac directe agenti, eamque promoventi. Cum vero Deus nequeat directe intendere ac positive efficere quod falsum est ac malum; vera dicenda est christiana religio.

301. Nihilominus præstat hic advertere, specialem Dei protectionem, qua christiana religio propagata ac conservata est, minime excludere humanam industriam, ac media naturalia, quæ ad eundem effectum concurrere possunt; imo hujusmodi mediorum usus, secundum ordinariam providentiam, admittendus omnino est: sicut adjutorium gratiæ ad opus salutare efficiendum, minime excludit cooperationem ipsius naturæ per gratiam elevatæ. Dum tamen humana industria exseritur, humanaque media, quæ præsto sunt, adhibentur, Deus ita operatur ac cooperatur ad effectum producendum, ut evidens sit, illum esse supra omnem humanam industriam ac potentiam, adeoque speciali Dei interventui tribuendum esse.

302. Quod autem christianæ religionis propagatio ac conservatio, si prædicta fuerit, vim habeat efficacissimam ejus veritatem comprobandi, *ut prophetia*; facile desumitur ex dictis. Si enim ea nulli naturali causæ adscribi potest, sed est verum miraculum; tribuenda est Deo libere agenti præter ac supra naturalium causarum ordinem; sed quæ Deus ita agit, nonnisi virtute divina præcognosci ac prædici possunt. Si ergo hujusmodi prædictio extet, atque eventu impleta sit, evidens est signum specialis interventionis divinæ. Sane nisi quis sit dominus spatii ac temporis, non potest cum veritate polliceri id quod omne spatium totumque tempus complectitur; siquidem opus est, ut in sua potestate habeat efficere id quod promittit. Id vero est quod Christus præstitit per amplissimas ac indefinitas promissiones universalitatis ac perpetuitatis, quam ejus religio obtentura erat, ac de facto obtinuit. Eo ipso ergo Christus se ostendit Dominum omnis spatii ac temporis, qui potestatem haberet efficiendi id quod promittebat; adeoque verum Deum. Divina igitur est ejus religio.

303. Unum est quod superest adnotandum; atque illud est, nos posse quidem mentis consideratione distinguere Christi religio-

nem a Christi Ecclesia; at impossibile esse ea separare, siquidem Christus ita instituit suam religionem ut esset Ecclesia. Hinc mirum esse non debet, si dum veritatem religionis christianæ, ex ejus propagatione ac conservatione probare contendimus, vide-
mur demonstrare veritatem catholicæ Ecclesiæ, quæ est vera Ec-
clesia Christi. Id præsentem demonstrationem non infirmat; sed
solum quodammodo præoccupat, id quod disertius infra est asse-
rendum. Utemur autem ipsis verbis Patrum, qui plenissime ac
eloquentissime totum hoc argumentum exposuere.

304. His itaque pro rei intelligentia præstitutis—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XIV. *Celerrima et universalis christianæ religionis
propagatio, ejusque mirabilis perpetua conservatio* 1. *non se-
mel clare a Christo prædicta*—2. *factum est ob omnium oculos
positum*—3. *quod nulla humana industria aut creata vi expli-
cari potest, sed specialem postulat Dei protectionem: propterea
cum ut prophetia, tum ut miraculum, divinæ ejusdem reli-
gionis origini juge et infallibile reddit testimonium.*

305. *Prob. 1ma pars.* — 1) Christus promisit Ecclesiam suam
fore *universalem*. Etenim id significavit, cum (Matth. VIII. 11.)
dixit: «Dico autem vobis, quod multi ab oriente et occidente
venient, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob, in re-
gno cælorum» seu in Ecclesia sua. Et iterum (XXVI. 13.) de
pia muliere quæ alabastrum unguenti fudit super caput ejus præ-
nunciavit: «Ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium *in
toto mundo*, dicetur et quod hæc fecit in memoriam ejus». Ac
(Luc. XXIV. 26. seq.) post resurrectionem suam, inquit Jesus:
«Sicut oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia
die, et prædicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem pec-
catorum *in omnes gentes*, incipientibus ab Jerosolyma». Et re-
ipsa Apostolos suos ad prædicandum misit Evangelium suum in
universum mundum illis verbis (Matth. XXVIII. 19.): «Euntes

ergo docete omnes gentes baptizantes eos », seu in Ecclesiam cooptantes; atque ut legitur apud Marcum (XVI. 15.): « Euntes *in mundum universum* prædicate Evangelium *omni creaturæ.* » Demum in Actis Apostolorum (I. 8.) ita Lucas Christum Apostolos alloquentem inducit: « Et eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judæa et Samaria et *usque ad ultimum terræ.* » Atque huc spectat (Ps. II.) oraculum, quo Pater ita Filium suum alloquens inducitur: « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ »; prout Christus ipse (Matth. ult.) declaravit dicens: « Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. »

2) Ecclesiam *perpetuo duraturam* non uno in loco Christus promisit. Celebre hac de re est ejus oraculum apud Matth. (XVI. 18.): « Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. » Item aliud ejusdem divini Salvatoris promissum, dum redivivus Apostolis suis dixit: « Ecce ego vobiscum sum *usque ad consummationem sæculi.* » Hoc idem Christi regnum in his terris nullum unquam finem habiturum prænunciavit Angelus, qui (Luc. I. 32.) sic B. Virginem in ejus annunciatione allocutus est: « Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus *non erit finis* »; alludens ad Danielis (II.) verba, qui loquens de Messiæ regno ait: « Potestas ejus potestas æterna, quæ non auferetur: et regnum ejus quod non corrumpetur. » Item « In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipatur, et regnum ejus alteri populo non dabitur, comminuet autem, et consumet universa regna hæc et ipsum stabit in æternum. »

3) Imo Christus tum *difficultates* prædixit, tum *specialem protectionem* ad eas vincendas promisit, tum propterea, non obstantibus difficultatibus, *felicem exitum* prænuntiavit. — *Difficultates* quidem: ita (Matth. X.). Christus dixit discipulis suis: « Tradent vos in conciliis, et in synagogis suis flagellabunt vos; et ad præsides, et ad reges ducemini propter me in testimonium illis, et gentibus... et eritis odio omnibus propter nomen meum. » Petrum crucifigendum esse, Christus prædixit, sic ipsum affatus (Jo. XXI.): « Amen dico tibi: cum esses junior cingebas te, et

ambulabas ubi volebas; cum autem senueris, extends manus tuas et alius te cinget, et ducet quo tu non vis»; et subdit Evangelista: «Hoc autem dixit, significans, qua morte clarificaturus esset Deum. Et cum hoc dixisset dicit ei: sequere me»: i. e. eandem, ut ego, mortem sustine. Et (Luc. XXI. 12. seqq.): «Injicient vobis manus suas, et persequentur tradentes in synagogas et custodias, trahentes ad reges et præsidēs propter nomen meum: continget autem vobis in testimonium.... Trademini autem a parentibus et fratribus, et cognatis et amicis, et morte afficient ex vobis, et eritis odio omnibus propter nomen meum.»—Vicissim promisit *specialem protectionem*; nam (Luc. XXI. 14. seq.) dicitur: «Ponite ergo in cordibus vestris non præmeditari, quemadmodum respondeatis. Ego enim dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere, et contradicere omnes adversarii vestri.» Et (Marc. XVI.): «Signa eos, qui crediderint, hæc sequentur: in nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent, et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent et bene habebunt.» Et (Jo. XIV.): «Ego, inquit, rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere... Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit»; et iterum: «Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis»; ac demum: «Cum venerit ille Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.» Denique (Matth. ult. 18. seq.): «Jesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo, et in terra: euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti: docentes eos servare omnia, quæcumque mandavi vobis; et ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.—Denique promisit *felicem exitum*, non obstantibus difficultatibus, uti patet ex illo: «Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.» Facile multiplicari possent hujusmodi testimonia.

leritate plane admirabili propagatam fuisse inter omnes gentes, eandemque adhuc *conservari*: adimpleta est igitur Christi prædictio. Ut factum imprimis celerrimæ propagationis sub oculos paucis ponamus, hæc ex ordine attingemus:

1) Ipsa die Pentecostes, post descensum Spiritus Sancti (Act. II.), Petrus Apostolorum princeps prædicavit in Jerusalem et, ut scribit Actuum auctor S. Lucas (V. 41.): « Appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia »; qui etiam paulo post subjungit (V. 47.): « Dominus autem augebat qui salvi fierent quotidie in ipsum. » Altera vero oratione, « multi », inquit idem S. Lucas (VI. 4.) « eorum, qui audierant verbum, crediderunt: et factus est numerus virorum quinque millia. » « Quibus », advertit Cornelius a Lapide, « si adjicias fœminas et pueros, quos, non dubium est tot viris plurimos fuisse permixtos, longe major fuit numerus. » Hic vero, ut prælaudatus S. Lucas narrat paulo infra (IV. 14.) augebatur quotidie: « Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum ac mulierum. » Quocirca paucis diebus fidelium numerus perductus fuit, uti merito censi potest, non minus, quam ad quindecim vel viginti millia.

2) At numerus ille fidelium, ob persecutionem magnam, statim crevit quammaxime: nam fideles dispersi per regiones Judææ et Samariæ prædicabant (ibid. I. 40.): « Qui dispersi erant, pertransibant, evangelizantes verbum Dei. » Unde persecutio causa fuit dispersionis; dispersio vero ex Dei dispositione inservivit christianæ religioni propagandæ. Ita Philippus (VIII. 5—14.) convertit Samaritanorum civitatem, dein æthiopem, potentem Candacis æthiopum reginæ eunuchum: postea, ut dicitur (ibid. V. 40.) « inventus est in Azoto et pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Cæsaræam. » Petrus et Joannes, qui missi erant, ut darent Spiritum Sanctum (VIII. 14.) iis qui in Samaria baptizati fuerant, « redibant (ibid. 25.) Jerosolimam, et multis regionibus Samaritanorum evangelizabant. » — Antequam igitur annus elapsus esset a descensu Spiritus Sancti super Apostolos, in Judæa et Samaria innumeri jam erant credentes in Christum.

3) Eadem deinde celeritate propagari pergebat Christi religio.

Nam nondum elapso decennio a morte Christi, Petrus Epistolam mittebat Roma (I. Epist. I.) « electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ et Bityniæ »; Joannes Evangelista (Apoc. I. 14.) scribebat sub Domitiano ex insula Patmos, « septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, Epheso, et Smyrne, et Pergamo, et Tyatiræ, et Sardis, et Philadelphiæ, et Laodiciæ. » Paulus quamplurimas Asiæ et Europæ civitates peragrans, ubique verbum Dei prædicavit, atque innumeros discipulos Jesu Christo acquisivit, adeo ut post circiter viginti annos ab hujus in cælum ascensione, in Epistola ad Romanos (I. 8.), hæc proferre posset: « Fides vestra annuntiatur in universo mundo ».

4) Sane ex his constat, viventibus adhuc Apostolis, ingentem fuisse christianorum numerum; at paulo post in immensum excrevit. Nam S. Clemens Rom. (in prima ad Corinthios epistola), scribit: « Hisce viris (Petro et Paulo) aggregata est multitudo ingens electorum, qui multa martyria et tormenta sustinuerunt, nobisque præclara exempla facti sunt. » S. Ignatius M. scribit ad Philadelphios « Ecclesiam Christi a terræ fine usque ad finem dilatam esse. » S. Justinus M., qui medio sæculo secundo floruit, testatur « nullum esse genus hominum sive barbarorum, sive græcorum, sive etiam aliorum omnium quocumque appellentur nomine, sive in plaustis degentium, vel domo carentium, inter quos non fiant preces, et gratiarum actiones Patri et creatori omnium per nomen Jesu Christi crucifixi. » Ejus testimonium confirmat S. Irenæus, paulo post secutus, qui in catalogo Ecclesiarum enumerat Germaniam, Galliam, Hispaniam, Ægyptum, Lybiam, eodem lumine fidei illustratas, et pari omnium concordia: sicut uno solis lumine universus terrarum orbis illustratur.

5) Sed præ omnibus eloquentius hanc celerrimam et universalem Christianismi propagationem expressit Tertullianus (mortuus an. 245.). « Hesterni sumus », inquit (Apolog. c. 37.), « et vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum; sola vobis reliquimus templa. » Et (advers. Judæos, cap. 7.): « In quem enim alium », inquit, « universæ gentes crediderunt, nisi in Christo, qui jam venit? Cui enim et aliæ gentes crediderunt;

Parthi, Medi, Elamitæ; et qui inhabitant Mesopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam; et incolentes Pontum, et Asiam, et Pamphyliam; immorantes Ægyptum, et regionem Africæ, quæ est trans Cyrenem inhabitantes? Romani et incolæ; tunc et in Hierusalem Judæi, et cæteræ gentes; ut jam Getulorum varietates, et Maurorum multi fines; Hispaniarum omnes termini, et Galliarum diversæ nationes, et Britannorum inaccessa Romanis loca Christo vera subdita; et Sarmatarum, et Dracorum, et Germanorum, et Scytharum; et abditarum multarum gentium; et provinciarum, et insularum multarum nobis ignotarum, et quæ enumerare minus possumus? In quibus omnibus locis Christi nomen, qui jam venit, regnat; utpote ante quem omnium civitatum portæ sunt apertæ, et cui nullæ sunt clausæ: ante quem seræ ferreæ sunt comminutæ, et valvæ æreæ sunt apertæ.»

6) Quibus addi potest ethnicorum scriptorum testimonium. Tacitus (Annal. l. 15. c. 44.), loquens de Neronis temporibus, inquit: «Ingentem christianorum multitudinem inventam fuisse». Seneca christianos cum Judæis confundens, inquit apud S. Augustinum (lib. 6. de Civ. Dei, cap. 11. n. 36.): «Cum interim usque eo convaluit consuetudo sceleratissimæ gentis, ut per omnes jam terras recepta sit: victi victoribus leges dederunt.» Plinius Junior, Asiæ proconsul, scripsit ad Trajanum (lib. 10. Epist. 97.): «Visa est mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam vocantur in periculum, et vocabuntur. Neque civitates tantum, sed vicos etiam, atque agros christianæ superstitionis contagio pervagata est..... prope jam desolata templa deorum, et solemnia diu intermissa.»

307. II. Neque minus evidens res est, si *conservationem* christianæ religionis inspiciamus: siquidem sequentibus sæculis, ad nostram usque ætatem, Christianam religionem universalem esse, factum est ita patens, ut nulla demonstratione indigeat. Et quidem id verum est non modo si cum Ecclesia catholica omnes sectas, quæ se christianas dicunt, comprehendamus, sed etiam si de sola Ecclesia, in qua unice est vera Christi religio, loquamur. Etenim etiamsi stemus supputationi, quam exhibet Hurst (*Outline History of the Church*), qui christianam religionem in

mundo profitentur assurgunt ad ingentem numerum 407,000,000. Ex his, juxta supputationem quæ legitur in ephemeride (*Weekly Register*, London, August, 14. 1875.), 200,339,390 pertinent ad catholicam Ecclesiam. Ibidem videri potest tabula comparativa catholicorum et acatholicorum; sed hæc extat etiam in periodica Collectione (*La Civiltà Cattolica*, Giugno 1865. pag. 729. seqq.): ex ea autem deprehenditur ingens, quod intercedit, discrimen inter Catholicam Ecclesiam, sectasque omnes etiam simul sumptas. Sed ad conspiciendum jure Ecclesiæ Catholicæ incrementum, præstat consulere Petri (*L' Orbe Cattolico*, Vol. 3. Romæ, 1850.); qui totius Ecclesiæ Catholicæ per orbem dispersæ exhibet Patriarchatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, Vicariatus Apostolicos, atque Apostolicas Præfecturas, usque ad annum 1850. Ab eo vero tempore, nova eaque non exigua incrementa Ecclesia accepit, uti omnibus compertum est (1).

(1) Labet hic referre celebris Protestantis testimonium. Macanlay (*Ranke's history of the Popes*, *Edinburgh Review*. October, 1840.), scribit: « The history of that Church (Ecclesia Romana) joins together the two great ages of human civilization. No other institution is left standing which carries the mind back to the times when the smoke of sacrifice rose from the Pantheon, and when camelopard and tigers bounded in the Flavian amphitheatre. The proudest royal houses are but of yesterday, when compared with the line of the Supreme Pontiffs. . . . The Papacy remains, not in decay, not a mere antique; but full of life and youthful vigour. The Catholic Church is still sending forth to the furthest ends of the world, missionaries as zealous as those who landed in Kent with Augustin; and still confronting hostile kings with the same spirit with which she confronted Attila. The number of her children is greater than in any former age. Her acquisitions in the New World have more than compensated for what she has lost in the Old. Her spiritual ascendancy extends over the vast countries which lie between the plains of the Missouri and Cape Horn. . . . The members of her communion are certainly not fewer than a hundred and fifty millions; and it will be difficult to show that all the other Christian sects united, amount to a hundred and twenty millions. Nor do we see any sign which indicates that the term of her long dominion is approaching. She saw the commencement of all the governments, and of all the ecclesiastical establishments, that now exist in the world; and we feel no assurance that she is not destined to see the end of them all. She was great and respected before the Saxon had set foot on Britain — before the Frank had passed the Rhine — when Grecian eloquence still flourished at Antioch — when idols were still worshipped in the temple of Mecca. And she may

308. Antequam cetera prosequamur, libet argumentum hic concludere pulcherrimis verbis S. Augustini (de Fide rerum, quæ non videntur, c. 4.): « Me attendite, vobis dicit Ecclesia, me attendite, quam videtis, etiamsi videre nolitis. Qui enim temporibus illis in Judæa terra fideles fuerunt, ex virgine nativitatem mirabilem, ac passionem, resurrectionem, ascensionem Christi, omnia divina dicta ejus et facta præsentis præsentia didicerunt. Hæc vos non vidistis, propterea credere recusatis. Ergo hæc aspiciate, in hæc intendite, hæc quæ cernitis cogitate, quæ vobis non præterita narrantur, nec futura prænunciantur, sed præsentia demonstrantur. An vobis inane vel leve videtur, et nullum vel parvum putatis esse miraculum divinum, quod in nomine unius crucifixi universum genus currit humanum? Non vidistis quod prædictum et impletum est de humana Christi nativitate: 'Ecce virgo in utero accipiet et pariet filium;' sed videtis quod prædictum et impletum est ad Abraham Dei verbum: 'In semine tuo benedicentur omnes gentes.' Non vidistis quod de mirabilibus Christi prædictum est: 'Venite et videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram' (Ps. XLV.); sed videtis quod prædictum est: 'Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te: postula a me et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ, (Ps. II.). Non vidistis quod prædictum est et impletum de passione Christi: 'Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea; ipsi vero consideraverunt et conspexerunt me; diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem;' sed videtis

still exist in undiminished vigour when some traveller from New Zealand shall in the midst of a vast solitude, take his stand on a broken arch of London Bridge to sketch the ruins of St. Paul's.

" We often hear it said that the world is constantly becoming more and more enlightened, and that this enlightenment must be favourable to Protestantism, and unfavourable to Catholicism. We wish that we could think so. But we see great reason to doubt whether this be a well-founded expectation. . . . Nay, we believe that, as far as there has been a change, that change has been in favour of the Church of Rome. We cannot, therefore, feel confident that the progress of knowledge will necessarily be fatal to a system which has, to say the least, stood its ground in spite of the immense progress which knowledge has made since the days of Queen Elizabeth. "

quod in eodem psalmo prædictum est, et nunc apparet impletum: 'Commemorabuntur et convertentur ad Dominum universi fines terræ, et adorabunt in conspectu ejus universæ patriæ gentium, quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium' (Ps. XXI.). Non vidistis quod de resurrectione Christi prædictum atque completum est, loquente psalmo ex persona ejus prius de traditore et persecutoribus ejus: 'Egrediebantur foras et loquebantur simul in unum: adversum me insusurrabant omnes inimici mei, adversum me cogitabant mala mihi; verbum iniquum disposerunt adversum me.' Ubi, ut ostenderet nihil eos valuisse occidendo resurrecturum, subjecit atque ait: 'Numquid qui dormit non adjiciet ut resurgat?' Et paulo post cum de ipso suo traditore per eandem prophetiam prædixisset, quod in Evangelio quoque scriptum est: 'Qui edebat panes meos ampliavit super me calcaneum', hoc est conculcavit me, continuo subdidit: 'Tu autem, Domine, miserere mei, et resuscita me, et reddam illis (Ps. XL.). Impletum est hoc, dormivit Christus et evigilavit, hoc est, resurrexit; qui per eandem prophetiam in alio psalmo ait: 'Ego dormivi et somnum cepi, et exurrexi, quoniam Dominus suscipiet me.' Verum hoc non vidistis; sed videtis ejus Ecclesiam de qua similiter dictum et impletum est: 'Domine Deus meus, ad te gentes venient ab extremo terræ, et dicent: vere mendacia coluerunt patres nostri simulacra, et non est in illis utilitas.' Hoc certe, sive velitis sive nolitis, aspicitis, ut si adhuc aliquam putatis esse vel fuisse in simulacris utilitatem, certe tamen innumeros gentium populos, relictis vel abjectis vel contractis hujusmodi vanitatibus audistis dicere: 'Vere mendacia coluerunt patres nostri simulacra, et non est in illis utilitas: si faciet homo Deos', et ipsi non sunt Dii' (Jer. XVI.). Non vidistis quod prædictum et impletum est de ascensione Christi: 'Exaltare super cœlos, Deus'; sed videtis quod continuo sequitur: 'Et super omnem terram gloria tua' (Ps. CVII.). Illa de Christo jam facta atque transacta omnia non vidistis; sed ista præsentia in ejus Ecclesia videre vos non negatis. Utraque vobis prædicta monstramus; utraque autem vobis impleta propterea demonstrare videnda non possumus, quia revocare in conspectum præterita non valemus ». Cf. etiam cap. 8.

309. *Prob. 3^{ia} pars. I. ex operis magnitudine.* Agitur enim de Religione propaganda in universo orbe, et de conversione omnium gentium. « Cum enim, inquit Euseb. Cæsareensis (Demonst. Evang. l. 3.), cogitasset (Christus) id quod nullus unquam cogitavit, proprias leges novamque doctrinam in omnes disseminare nationes, omneque hominum genus eam docere pietatem, quæ unum supremum Deum veneraretur, hujusque rei se magistrum exhibere, omnium maxime agrestibus maximeque ignobilibus putavit sibi utendum esse hujusce consilii ministris.... Quis autem non obtupescat, quis non incredibile merito existimet id, quod omnem fidem superat miraculum? Nullus certe eorum, qui unquam alicujus claritatis inter homines fuerunt, non rex, non legum inventor, non philosophus, non græcus, non barbarus, hujusmodi quicquam cogitasse narratur, ac ne somniasse quidem aliquid, quod ad hoc proxime accedat. Satis enim superque unusquisque talium semper habuit, dummodo in sua regione institutum suum, propositumque compleret, et quæ bonæ utilesque visæ essent leges, eas in una saltem sua ipsius gente, sancire ac tueri posset: at hic noster, nihil mortale aut humanum molitus, considera quæso num rursus tanquam vere Deus vocem emiseric, ubi suis illis adeo ignobilibus ad verbum dixit discipulis: « euntes docete omnes gentes ».

Et Tertullianus de ingenti hoc opere jam completo (advers. Judæos, c. 7.), scribit: « Quis enim omnibus regnare potuisset, nisi Christus Dei filius? Qui omnibus in æternum gentibus regnaturus nuntiabatur. Nam si Salomon regnavit: sed in finibus Judææ tantum, a Bersabee usque Dan termini ejus regni signantur. Si vero Babyloniiis et Parthis regnavit Darius: non habuit in omnibus gentibus potestatem. Si Ægyptiis Pharaos, vel quisque ei in hæreditate successit: illic tantum potitus est regni sui dominium. Sic Nabuchodonosor cum suis regulis ab India usque Æthiopiam habuit regni sui terminos. Sic Alexander Macedo numquam Asiam universam et cæteras regiones postquam devicerat, tenuit. Sic Germani adhuc usque limites suos transgredi non sinuntur. Britanni intra Oceani sui ambitum conclusi. Maurorum gens, et Getulorum barbaries a Romanis obsidentur, ne regionum suarum fines excedant. Quid de Romanis dicam, qui de legionum suarum

præsidii imperium suum muniunt, nec trans istas gentes porrigere vires regni sui possunt? Christi autem regnum et nomen ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus supra enumeratis colitur, ubique regnat, ubique adoratur, omnibus ubique tribuitur æqualiter; non regis apud illum major gratia, non barbari alicujus inferior lætitia, non dignitatum, aut natalium cujusquam discreta merita, omnibus æqualis, omnibus rex, omnibus judex, omnibus Deus et Dominus est. »

310. II. *Ex intrinsecis operis difficultatibus.* Nam 1) præcipuum prædicationis Apostolorum objectum erat « Jesus crucifixus, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitia ». Norunt omnes, Judæorum gentem despectam esse, et, uti liquet ex veterum scriptis, frequentissimis irrisionibus ubique exposita ac subjecta erat. Supplicio autem crucis nullum ignominiosius reputabatur. Quantum enim horrore erant Romanis ii qui crucis supplicio affecti fuerant, ex eo videre licet, quod Cicero hoc supplicii genus « a civium Romanorum non modo corpore, sed etiam cogitatione, oculis, auribus abesse », desideret, « quippe cujus non modo eventus et perpessio, sed etiam conditio et expectatio, mentio denique ipsa indigna cive Romano et homine libero sit » (pro Rabirio, c. 5.). Hinc Chrysostomus (in Ep. I. ad Cor.), ait: « Videamus, numquid tandem doctrina hæc esset facile persuasibilis. Atqui hac quoque in parte satis adduci increduli potuissent. Quid enim prædicationibus suis profitebantur? Crucifixum adorandum, Deum illum habendum, qui ex muliere Judæa esset genitus. Et quisnam iis credidisset, nisi divina præveniente virtute? Quod enim crucifixus esset et sepultus, omnes sane norant. Quid autem resurrexit, et ad cælum ascenderit, præter Apostolos, conspicatus fuerat nemo etc. »

2) In parte sua *theoretica* Religio christiana res difficillimas credendas proponit. Credendus est Deus unus in essentia et trinus in personis; Filius Dei incarnatus; credendum est peccatum originale, quod omnes homines infecit; credenda est carnis resurrectio cum pluribus aliis mysteriis, quæ captum humanum longe superant, ac superbæ rationi haud conformia videntur. Quis autem ignorat quantum hominis mens illis assentire refugiat, quæ non solum incomprehensibilia sed etiam sibi adversantia putat?

3) Neque minor est difficultas, quam continet christiana religio, quoad partem suam *practicam*, quæ omnibus cupiditatibus bellum indicit. Hinc S. Augustinus (de vera relig. cc. 3. seqq.), scribit: « Ne de præteritis loquar, quæ potest quisque non credere, si hodie per gentes populosque prædicatur: 'In principio erat Verbum.... et sine ipso factum est nihil, etc.' Si ad hoc percipiendum, perfruendum, ut anima sanetur et tantæ luci hauriendæ mentis acies convalescat, dicitur avaris: 'Nolite vobis condere thesauros in terra, etc.'; *dicitur luxuriosis*: 'Qui seminat in carne, de carne metet corruptionem; qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam'; *dicitur superbis*: 'Qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur'; *dicitur iracundis*: 'Accepisti alapam, para alteram maxillam'; *dicitur discordiosis*: 'Diligite inimicos vestros'; *dicitur superstitiosis*: 'Regnum Dei intra vos est'; *dicitur curiosis*: 'Nolite quærere quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna sunt.' Postremo *dicitur omnibus*: 'Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt; quoniam omne, quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum et ambitio sæculi'. Si hæc per totum orbem jam populis leguntur et cum veneratione libentissime audiuntur;.... si hæc sic accipiuntur, ut quomodo antea talia disputare, sic nunc contra disputare monstruosum sit.... si tam innumerabiles aggrediuntur hanc viam, ut, desertis divitiis et honoribus hujus mundi et omni hominum genere, uni Deo summo totam vitam dicare valentium desertæ quondam insulæ ac multarum terrarum solitudo compleatur; si denique per urbes atque oppida, vicos et agros etiam, villasque privatas, in tantum persuadetur et appetitur a terrenis aversio et in unum Deum verumque conversio, ut quotidie per universum orbem humanum genus una pene voce respondeat, 'sursum corda se habere ad Dominum', quid adhuc oscitamus?.... Cognoscant Deum et credant Deo, per quem populis jam omnibus hæc credenda persuasa sunt.»

311. III. *Ex extrinsecis difficultatibus*. Nam—1) « inveteratos superstitionis errores, ait Minutius Felix (Octav. n. 22.) et ab imperitis parentibus discimus, et, quod est gravius, ipsis studiis et disciplinis elaboramus, carminibus præcipue poetarum, qui plu-

rimum quantum veritati ipsi sua auctoritate nocuere. » Quo magis autem error aliquis inolevit, eo etiam tenacius eidem homines adhærent, præsertim si eum tanquam hæreditatem a patribus acceptam habent. Consideretur difficultas, quam vel in unius corrupti hominis emendatione quotidie experiri solemus; et inde colligatur quanto major debebat esse difficultas in conversione tot gentium?

2) At quibus prædicanda erat christiana Religio? *Judæis* imprimis, qui Religioni patrum suorum, quam divinitus revelatam noscentes, et cæremoniis externis, per Moysen præscriptis, tenacissime inhærentes ad has dimittendas humanis mediis adigi haud poterant. Accedit, quod ex carnali suo corde, præconceptas habebant opiniones de Messia ut Rege potentissimo, qui ipsos a jugo Romanorum liberaret: hunc ergo desiderabant et expectabant, ac propterea a Christo humili et paupere necessario abhorrebant.

3) Prædicanda erat deinde christiana religio *Gentilibus*, qui in Latio præsertim et in Græcia artibus scientiisque apprime florebant; at quoad mores, ipsis ethnicis scriptoribus narrantibus, valde illo tempore corrupti, deliciis voluptatibusque dediti erant, ac ideo prorsus inepti ad sublimem ac sanctam Christi religionem suscipiendam. Specimen eorum, tum intellectualis tum moralis corruptionis, exhibuimus, asserentes necessitatem revelationis.

4) Maximum insuper erat obstaculum, quod propagationi religionis christianæ opponebant sacerdotes gentilium; cum enim eorum auctoritas ac sustentatio ab idolorum cultu penderet, iis quibus poterant mediis, populum a fide Christi suscipienda avertere conabantur. Maximum etiam obstaculum proveniebat ex ethnicis philosophis; cum enim ex christianæ religionis mysteriis aliisque veritatibus eorum mens offenderetur, et inania eorum systemata improbarentur, verbis ac scriptis Christi religionem impetebant. Maxima denique erat oppositio ex parte Romanorum Imperatorum, qui antiquam idololatriam cum prosperitate Imperii conjunctam censentes, ac jus honoremque Sacerdotii sibi conservare cupientes, nihil intentatum relinquebant, ut Christi religionem everterent. Hinc crudelitate vix in hominibus credibili, atrocis-

simas persecutiones excitarunt, inhumana tormenta excogitarunt, quæ in amplissima sua dominatione adhibita, populos a fide Christi suscipienda deterrerent, atque ad deficientium a fide suscepta impellerent. En, speciminis gratia, quæ scribit Tacitus (Annal. l. 15. § 44.): « Ergo abolendo rumorì Nero subdidit reos, et quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia invisos vulgus *Christianos* adpellabat. Auctor nominis ejus Christus, Tiberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum supplicio adfectus erat. Repressaque in præsens exitialis superstitio rursus erumpebat, non modo per Judæam, originem ejus mali, sed per Urbem etiam, quo cuncta undique atrocita aut pudenda confluunt, celebranturque. Igitur primo correpti qui fatebantur, deinde, indicio eorum, multitudo ingens, haud perinde in crimine incendii, quam odio *humani generis*, convicti sunt (1). »

(1) Norunt omnes ex solo martyrio christiano novum ab Apologetis confici argumentum ad divinam originem christianæ religionis comprobendam. Et quidem martyrium illud duplicem habet probandi vim: — Uti *factum*, quod nulla naturali causa explicari potest; adeoque miraculum constituit in ordine morali — uti *testimonium*, quod non aliter existere potest, quam supposita veritate religionis, quam testatur. Ut vero hanc duplicem probandi vim martyrium obtineat, debet illud considerari in omnibus suis adjunctis. Ac — 1) ingens est numerus martyrum: Suetonius, Plinius, Tacitus (l. sup. cit.) asserunt in sola persecutione Neronis « ingentem multitudinem » periisse; de persecutione Decii scribit Dionysius Alex. (ap. Euseb. l. 7. c. 11.): « Nostros vero [martyres] superfluum est nominatim recensere, cum et *plurimi sint*, etc. »; de persecutione Diocletiani scribit Lactantius (de morte persecut. c. 16.): « Vexabatur ergo universa terra, et præter Gallias ab Oriente usque ad Occasum tres acerbissimæ bestiæ saeviebant ». Cf. Ruinartium (Act. Martyr.) — 2) Atrocita fuerunt tormenta: unde ecclesiæ Viennensis et Lugdunensis (ep. Euseb. l. 5. c. 1.) scribebant: « Et gravitatem quidem ipsam aerumnarum, et gentilium adversus sanctos furorem ac rabiem, quæque et quanti beati martyres perpassi sunt, nec nos exprimere dicendo, nec quisquam scribendo complecti accurate possit. Omni siquidem virium impetu in nos irruit adversarius »: idem vero de aliis dicendum esse, constat ex historia (cf. ex. gr. Lactantium, Divin. Instit. l. 5. c. 11.) — 3) Atrocior quandoque fuit *pugna adversus carnem et sanguinem*: « maiorem violentiam, inquit S. Augustinus (Enarr. in Ps. XLVII. n. 12), habuerunt oculi fientium suorum, quam persecutiones insectantium. Quam multos enim tenebant filii, ne paterentur? Quam multorum genibus proolvebantur uxores, ne viduæ relinquerentur? etc. — 4) Erant martyres omnis conditionis: unde S. Dionys. Alex. (ap. Euseb. l. 7. c. 11.) ait: « id tantum in universum vos scire convenit, viros et mulieres, juvenes ac senes, puellas et anus, milites et privatos, ex omni

5) Adde his omnibus ætatum omnium hæreticos, qui acriter pugnarunt contra Christi Ecclesiam, a qua defecerant; schismaticos, qui christianam unitatem scindere aggressi, debilem eam ac infirmam reddere conati sunt contra externos inimicos; Mahumedanos, quibus sanctum est ac meritorium christianos interficere; incredulos ac secretas societates, quæ ipsa christianæ reli-

denique hominum genere atque ætate, alios flagrorum verberibus, alios ferri acie, alios ignibus in certamine superatis coronas retulisse — 5) Constanter hilariterque tormenta sustinebant: unde Lactantius (l. 5. c. 13.) dicit eos lacerationes perferre „inspirata patientia”; ac subdit: „Ecce sexus infirmus et fragilis aetas dilacerari se toto corpore urique perpetitur, non necessitate, quia licet vitare si vellent, sed voluntate, quia confidunt Deo”. Et Tertullianus (Apolog. c. 1. n. 6.): „Si denotatur, gloriatur; si trahitur, non subsistit; si accusatur, non defendit; interrogatus confitetur; damnatus gratias agit”. Imo cum multis virtutum exemplis, cum magna in responsis sapientia, perfectam ostendebant animi tranquillitatem. — 6) Consideretur fructus martyrii. Tertullianus Romani imperii antistites alloquens (Apolog. c. 50. n. 176.) ait: Cruciate, torquete, damna, atterite nos; probatio est enim innocentiae nostræ iniquitas vestra. . . . Nec quidquam tamen proficit exquisitior quaeque crudelitas vestra. . . . Plures efficimur quoties metimur a vobis: semen est sanguis christianorum”. „Nam, observat Lactantius (l. 5. c. 13.), cum videat vulgus dilacerari homines, et inter fatigatos carnifices invictam tenere patientiam, existimant, id quod res est, nec consensum tam multorum, nec perseverantiam morientium vanam esse, nec ipsam patientiam *sine Deo* cruciatus tantos posse superare”.

His itaque perpensis evidenter apparet, — 1) nullam humanam causam parem esse ad martyrium christianum explicandum. Unde iam saeculo II. Ecclesia Smyrnensis in Epistola de martyrio sui sancti Episcopi Polycarpi, scribebat: „Eorum [martyrum] strennitatem ac tolerantiam et erga Dominum caritatem quis non admiretur? Qui flagris quidem adeo lacerati, ut ad intimas usque venas et arterias corporis compago spectaretur, tamen sustinuerunt, ita ut etiam qui aderant miserarentur et plangerent: ipsi vero eo fortitudinis venerant, ut nemo illorum vel strideret vel ingemisceret, omnibus ostendentes, martyres Christi se tunc dum torquerentur a carne peregrinatos fuisse, *aut potius Dominum ipsis adstitisse et cum ipsis esse versatum*. — 2) Nisi ob religionis veritatem, non potuisse martyres testimonium tale ei exhibere. Hinc S. Hieronymus (Ep. 120. ad Hedibiam c. 10.) concludit: „Cum quis viderit tanta perseverantia stare martyres atque torqueri, et in suis oruciatibus gloriari, subit tacita cogitatio, quod *nisi verum esset Evangelium, numquam sanguine defenderetur*. Neque enim delicata et divitiis studens ac securi confessio est; sed in carceribus, in plagis, in persecutionibus, in fame, in nuditate et siti. Hic triumphus est Dei”. Cf. de hoc argumento praecellam dissert. P. Hurter S. I. (Opusc. select. SS. PP. t. 4.).

gionis fundamenta concutere tentarunt; filios ipsos elatos, immeritos, rebelles qui contra matrem arma verterunt: et videas num humana industria ac potentia potuerit Ecclesia hæc omnia superare ac vincere.

312. IV. *Ex mediis naturaliter infirmis.* Etenim—1) nonnisi pauci Christi discipuli tantum opus aggressi sunt; iique ita erant comparati, ut populos facilius a se avertere, quam Christo lucrari potuerint; erant enim rudes, illiterati, Judæi omnibus in-visi. « Vere quæ stulta sunt », ita jam Apostolus (I. Cor. I. 27.), scripsit, « elegit Deus, ut confundat sapientes; et infirma elegit Deus, ut confundat fortia; et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret. » Hinc ait S. Ambrosius (in Lucam, l. 5. n. 44.): « Adverte, cœleste consilium; non sapientes aliquos, non divites, non nobiles, sed piscatores et publicanos quos dirigeret elegit (Christus), ne traduxisse prudentia, ne redemisse divitiis, ne potentiæ nobilitatisque auctoritate traxisse aliquos ad suam gratiam videretur, ut veritatis ratio, non disputationis gratia prævaleret. » Et Eusebius Cæsareensis (Demon. Evang. l. 3.), relatis verbis Christi ad discipulos « euntes docete omnes gentes », addit: « Quid? si discipuli, ut fit, suo præceptori respondissent, ac dixissent: quo tandem modo istud a nobis fieri poterit? Quomodo Romanos ex gr. publice docebimus? Quomodo autem Ægyptios alloquemur? qua vero lingua, homines unam Syriacam vocem audire soliti, apud Græcos utemur? qua apud Persas? Armenios? Chaldæos? Scythas? Indos? ac denique omnes quascunque offendemus barbaricas gentes? Quomodo illis prædicabimus ut Deos quidem patrios deserant, unum vero omnium quæcumque sunt opificem Deum colant? Qua porro dicendi vi freti, tantum facinus aggrediemur? Quæ autem perficiendi spes aderit hominibus qui leges figere audeant contrarias legibus quibuscunque omnes gentes de patriis diis a condito ævo servaverint? Quibus tandem copiis aut qua vi nobis liceat isti audaciæ superesse? Hæc ne dicerent, quemadmodum dicturos fuisse credibile est, aut etiam cogitarent Jesu discipuli, una verbi adjectione ipse præceptor illos omni difficultate liberavit, cum dixit, illos in nomine suo voti compotes futuros. Non enim simpliciter, aut indefinite, ut docerent

omnes gentes imperavit, sed cum adjunctione necessaria: *in nomine, inquit, meo.*»

2) Et quibus armis pugnare debebant Apostoli? «Arma militiæ nostræ», inquit Paulus, «spiritualia sunt, non carnalia.» Hinc S. Jo. Chrysostomus (Hom. 23. alias 24.), scribit: «Ut discant (discipuli) novam esse hanc bellandi legem, et inauditum aciei modum, cum nudos mittat, una indutos tunica, sine calceis, sine virga, sine cingulo vel pera, quos ali jubet ab excipientibus; non hic finem dicendi facit; sed suam ostendens ineffabilem potentiam dicit: Sic abeuntes ovium mansuetudinem exhibete, etiamsi contra lupos ituri, nec modo contra lupos, sed etiam in medio luporum. Neque tantum ovium mansuetudinem jubet habere, sed etiam simplicitatem columbæ. Sic præsertim meam ostendam fortitudinem, cum oves lupos vicerint, etiamsi in medio luporum sint, et innumeris morsibus lacerentur; nec modo non deleantur, sed etiam lupos convertant, quod longe mirabilius est, et majus quam si occiderent, si nempe illorum mutant voluntatem, animumque transformant; et hæc cum illi duodecim essent tantum, et totus orbis lupis esset plenus.» Vide etiam quæ, hac de re, ex S. Augustino indicavimus in tract. de Virt. (n. 771.).

3) Ac dum ardua quæque, ipsumque vitæ sacrificium, exigent Apostoli, nonnisi *futura*, quæ nempe parum allicere solent, præmia pollicebantur. «Hoc ipsum igitur», inquit S. Jo. Chrysostomus (in Ep. ad Cor.), «præter ea quæ dicta sunt, maxime ostendit, nullam in nostra dignitate esse fallaciam. Siquidem omnia in hac vita difficilia, utilia autem post resurrectionem promittuntur. Hoc ipsum igitur, iterum enim dicam, divinum nostrum dogma plane ostendit. Et quamobrem nemo credentium dixit: non accedam, neque patiar; difficilia in hac vita minaris, utilia autem post resurrectionem polliceris? Unde constat resurrectionem futuram? Quis vita functus unquam reversus est? Quis sepultus resurrexit? Quis eorum dixit, ullum præmium post hujus vitæ migrationem futuram? Sed cum nihil hujusmodi nossent, pro crucifixo tamen vitam posuerunt. Idcirco hoc vel maximæ fuit potentiæ, ut tam magnis de rebus, quas numquam antea audissent, certatim omnes fidem adhiberent, et persuaderi possent, ut

reipsa maximas subirent calamitates: præmia autem in posterum expectarent. Nam si deceptionibus uti voluissent, contra potius fecissent. Præmia quidem hic essent polliciti, terribilia vero hæc siluissent. Hoc namque pacto deceptores et adulatores faciunt, nihil asperum, nihil molestum, nihil grave proponentes, sed e regione: hæc autem fallacia est. »

313. V. *Ex ipso exitu*, qui jam patet ex adductis testimoniis pro probatione secundæ partis hujus propositionis. Ut tamen clarius innotescat vis argumenti, notetur—1) effectum prædicationis Apostolicæ quin fuerit superficietenus, humanum potius genus intime pervasisse, atque non modo hominem individuum, *totam societatem humanam renovasse*; adeo ut hujus doctrinæ cultores in deliciis haberent ea, a quibus antea abhorrebant, illa vero quibus antea delectabantur, penitus detestarentur. Hinc S. Augustinus (de morib. Ecclesiæ, c. 33.), religionem alloquens, ait: « Tu pueriliter pueros, fortiter juvenes, quiete senes, prout cujusque non corporis tantum, sed et animi ætas est, exerces et doces; tu foeminas viris suis, non ad explendam libidinem, sed ad propagandam prolem, et ad rei familiaris societatem, casta et fidei obedientia subjicis; tu viros conjugibus, non ad illudendum imbecilliorum sexum, sed sinceri amoris legibus præficias; tu parentibus filios libera quadam servitute subjungis; parentes filiis pia dominatione præponis; tu fratribus fratres religionis vinculo firmiore quam sanguinis nectis; tu omnem generis propinquitatem et affinitatis necessitatem, servatis naturæ voluntatisque nexibus, mutua charitate constringis; tu dominis servos, non tam conditionis necessitate, quam officii delectatione doces adhærere; tu dominos servis summi Dei, communis domini consideratione placabiles et ad consulendum quam ad coercendum propensiores facis; tu cives civibus, tu gentes gentibus, ac proprius homines hominibus primorum parentum recordatione, non societate tantum, sed quadam etiam fraternitate conjungis; doces reges prospicere populis, mones populos se subdere regibus..... ostendens, quemadmodum et non omnibus omnia, et omnibus charitas et nulli debeatur injuria. » Et S. Justinus (Apolog. 1. n. 14.): « Qui olim stupris gaudebamus, nunc castimoniam unice completimur; qui magicis etiam artibus utebamus, bono et ingenito nos

consecravimus Deo; qui pecuniarum et possessionum vias omnibus antiquiores habebamus, nunc etiam ea quæ habemus in commune conferimus, et cum indigentibus quibuscumque communicamus; qui mutuis odiis et cædibus pugnabamus, et cum iis qui tribules nostri non essent communem forum ob diversa instituta non habebamus, nunc, postquam Christus apparuit, convictores sumus et pro inimicis rogamus.» Hinc etiam Tertullianus (Apol. c. 44. n. 148.) confidenter provocat ad acta judiciaria imperii Romani, dicens: «Vestros jam contestamur actus, qui quotidie judicandis custodiis præsidetis... de vestris semper æstuat carcer; de vestris semper metalla suspirant; de vestris semper bestię saginantur; de vestris semper munerarii noxiorum greges pascunt. Nemo illic christianus, nisi hoc tantum»; idest non propter aliud crimen, quam ob christianam professionem. Et. (l. l. ad nationes, c. 1.) refert idem Tertullianus admirationem gentium, si quando audirent aliquem christianum esse fraudulentum, immitem, etc.

Sed opus non est Apologetarum testimonia multiplicare; ipse Plinius Secundus, Bithyniæ proconsul scribebat ad Trajanum (l. 10. ep. 97.): «Affirmabant autem [christiani] hanc fuisse summam vel culpæ suæ vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem, seque Sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum adpellati abnegarent.» Atque Julianus Apostata ita (apud Sozom. l. 5. c. 26.) de christianis loquitur: «Quid causæ est, cur non potius convertamus oculos ad ea, quibus christianorum religio crevit, idest ad benignitatem in peregrinos, ad curam ab illis in mortuis sepeliendis positam, et ad sanctimoniam, quam simulant. Non turpe profecto est, cum nemo ex Judæis mendicet, et impii Galilæi non suos modo, sed nostros quoque alant.»

2) Atque christianam doctrinam non rudibus tantum persuaserunt Apostoli, sed viris doctrina, nobilitate, opibus florentibus. Plures supra recensuimus; addere illis possumus Polycarpum, Ignatium, Irenæum, Justinum, Clementem, Ammonium, Origenem, Aristidem, Apollinarem, Athenagoram, Quadratum, Apollo-

nium, etc., ut posteriores omittamus; addimus Glabrionem, qui sub Trajano magistratum gesserat, Flavium Clementem, virum consularem, Domitiani consobrinum, ejusque uxorem, Flaviam Domitillam, Augusti sanguine natam; eos denique quos Tertullianus ex palatio, foro, senatu, quos *omnis ordinis* recenset Plinius. Apposite Hieronymus (Præfat. in Catal. Script. Eccl.): « Discant, igitur », inquit, « Celsus, Porphyrius, et Julianus, rabidi adversus Christum canes, discant eorum sectatores » (qui putant, Ecclesiam nullos philosophos et eloquentes, nullos habuisse doctores), « quanti et quales viri eam fundaverint, extruxerint; et desinant fidem nostram rusticæ tantum simplicitatis arguere. Nonne jam publica existebat in urbe Alexandria schola a primis Ecclesiæ sæculis instituta, in qua viri doctissimi, Ammonius, Pantænus, Clemens Alex., Origenes, etc. floruerunt, et ad quam vel ipsi ethnici turmatim confluebant? » Atque addit testimonium Eusebii. Et S. Joan. Chrysostomus sibi objecit: « Sed servi fuerunt credentes, mulieres, nutrices, obstetrices, eunuchi. » Respondet autem: « Imo, neque ab his solum ecclesia nobis confirmata est: et hoc plane constat omnibus. Quod si ab his confirmatam contenderis, hoc vel maxime admirabilem facit eorum prædicationem: quod quæ dogmata neque Plato, neque Platonici aperte intelligere valuerunt, ea repente piscatores, omnium indoctissimum hominum genus; persuadere potuerunt, ut susciperentur. Neque enim si sapientioribus tantum persuasissent, tantopere fuisset admirandum. Ex quo autem servos, nutrices, eunuchos in tantam allexerunt philosophiam, ut angelis æmulos faceret, maximum divinæ inspirationis præbuit argumentum. Etenim si vilia et abjecta præcepissent, fortasse non sine ratione persuasionem illam in abjectæ prædicationis argumentum referri potuisset. Quod si magna et profunda, et humanam fere naturam excedentia, et quæ perspicaci mente indigebant, philosophabantur: quanto eos qui persuasi sunt, stultiores ostendis, tanto eos sapientiores et divinæ gratiæ pleniores qui persuaserunt, ostendis. »

3) Hujusmodi vero Apostolicæ prædicationis fructus non momentaneus, sed *perennis* est. Quæ animadversio, ut totam suam vim explicet, institui debet comparatio inter hoc Dei opus atque præclara quælibet humana opera. Quid enim perfecerunt præ-

stantissimi philosophi in tota antiquitate, qui vires omnes ad humani generis reformationem contulerunt? Quid innumeræ fere sectæ ex christiana professione exortæ, quarum plures tanta humanorum mediorum copia erant instructæ, ut viderentur perpetuo duraturæ? Perpendas dissolutionem sectarum Protestantium, et sterilitatem eorum missionum, etsi humanis mediis, divitiis, eruditione, potentia abundant. Ipsi, uti Bucerus, (De regno Christi, Basileæ, 1551.) tum humanas causas primæ suæ propagationis assignant, tum de tristibus reformationis fructibus queruntur. Hinc Erasmus (Epist. ad Vulturium Neocomum) scripsit confidenter: « Circumspice populum istum evangelicum et observa, num minus illuc indulgetur luxui, libidini et pecuniæ, quam faciunt ii, quos detestamini. Profer mihi quem istud evangelium ex commessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego multos tibi ostendo, qui facti sunt seipsis deteriores etc. » Unde in hodiernas etiam Novatorum missiones optime quadrant quæ scribit Tertullianus (De Præscript. c. 17.): « Cum hoc sit negotium illis, *non ethnicos convertendi, sed nostros evertendi*, hanc magis gloriam captant, si stantibus ruinam, non si jacentibus elevationem operentur; quoniam et ipsum opus eorum non de suo proprio ædificio venit, sed de veritatis destructione. Nostra suffodiunt, ut sua ædificent. » Cf. Perrone (par. 2. prop. 10.). Merito igitur exclamat S. Jo. Chrysostomus (Or. post Eutropium captum habita, n. 1.): « Nihil Ecclesiæ par est. Ne mihi commemores muros et arma; muri enim deteruntur, Ecclesia vero nunquam senescit. Muros barbari demoliuntur, Ecclesiam ne dæmones quidem vincunt. Quod hæc non sint jactantiæ verba, res ipsæ testantur. Quot Ecclesiam oppugnarunt, ipsique perierunt? Ecclesia vero cælos transcendit. Talis est Ecclesiæ magnitudo, vincit impugnata, insidiis appetita superat, contumeliis affecta splendidior evadit, vulnera excipit, nec ulceribus cadit, agitata fluctibus non demergitur, procellis impetita naufragium non patitur, luctatur nec prosternitur, pugilatu certat nec vincitur. »

314. Quamobrem eloquentissimis ipsius S. Jo. Chrysostomi verbis argumentum hoc concludere liceat. « Si dixerit », inquit (Quod

Christus Deus, cc. 1. et 17.), « gentilis : Unde manifestum est, Christum esse Deum ?..... Non a cœlo demonstrationem petemus neque ab aliis id genus. Nam si illi dixerō: Cœlum creavit, terram item vel mare, id ipse non feret; si dixerō: Mortuos suscitavit, cæcos curavit, dæmones fugavit, neque hoc admittet; si dixerō: Regnum promisit et occulta bona, si de resurrectione verba fecero, hoc non modo non recipiet, sed etiam ridebit. Unde igitur, maxime si idiota est, illum instituemus ? Unde, inquam, nisi ex iis, quæ apud me et illum in confesso sunt, nec in dubium vocari possunt. Quænam igitur sunt ea, quæ ipsum fecisse gentilis ipsi fatetur, neque negare potest ? Quod christianorum genus ipse fundaverit, neque enim illud negaturus est, quod universas per orbem ecclesias condiderit. Hinc ejus potentiæ argumentum ducemus, et ostendemus, ipsum vere Deum esse: dicemusque, non esse puri hominis tantum orbem, terram, mare tam brevi tempore pervadere et ad res tantas evocare: cum maxime tam absurdis moribus assueti homines essent, et tot malis irretiti. Et tamen potuit ille humanum genus ab his omnibus liberare, non Romanos tantum, sed Persas et omne barbarorum genus. Hæc porro fecit non armis usus, non sumptibus, nullis exercitiis, non commissis præliis; sed principio per undecim viros, ignobiles, viles, ignaros, idiotas, pauperes, nudos, inermes, calceis carentes, una tunica tectos. Quid dico fecit ? Persuadere potuit tot hominum gentibus, ut non de præsentibus tantum, sed etiam de futuris philosopharentur, utque patrias leges evellerent, veteresque mores tanto tempore radicales penitus tollerent, aliosque substituerent, qui ab assuetis et facilibus ad difficiliora ejus præcepta traducerent.... Cur non tecum hoc reputas : Nisi Deus esset Deusque fortis quomodo cultores ejus vexati et exagitati ita creverunt, qui autem illum crucifixerunt, ita dejecti sunt, ut tota republica sua exciderent et vagi, erronei, profugi circum-eant, nec quantumvis diuturno tempore alterutrum eorum mutatum est? »

315. SCHOLION. I. Vim præfati argumenti non assequi se ostendit Wegscheider (p. 1. c. 2. § 51. n. 1.), ubi scripsit: « Neque fausta Ecclesiæ propagatio et conservatio, quod eadem et isla-

miticæ religioni contigit, inter documenta veritatis atque originis divinæ referri potest.» De discrimine inter propagationem mahumedanismi et christianismi jam disseruerat D. Thomas (c. g. l. l. c. 6.), dicens: «Non armorum violentia, non voluptatum promissione, et quod est mirabilissimum inter persecutorum tyrannidem, innumerabilis turba non solum simplicium sed etiam sapientissimorum hominum ad fidem christianam convolavit; in qua omnem humanum intellectum excedentia prædicantur, voluptates carnis cohibentur, et omnia quæ in mundo sunt haberi contemptui docentur. Quibus animos mortalium assentiri et maximum miraculum est, et manifestum divinæ inspirationis opus, ut contemptis visibilibus sola invisibilia cupiantur. Hoc autem non subito neque casu factum esse, manifestum est ex hoc, quod hoc se facturum Deus multis ante prophetarum prædixit oraculis.... Hæc autem tam mirabilis mundi conversio ad fidem christianam indicium certissimum est præteritorum signorum, ut ea ulterius iterari necesse non sit, quum in suo effectu appareant evidenter. Esset autem omnibus signis mirabilius si ad credendum tam ardua et operandum tam difficilia et ad sperandum iam alta, mundus absque mirabilibus signis inductus fuisset a simplicibus et ignobilibus hominibus, quamvis non cesset Deus etiam nostris temporibus ad confirmationem fidei per sanctos miracula operari. Hi vero qui sectas erroneas introduxerunt, processerunt via contraria, ut patet in Muhamete, qui carnalium voluptatum promissis, ad quorum desiderium carnalis concupiscentia instigat, populus illexit. Præcepta etiam tradidit promissis conformia, voluptati carnali habenas relaxans, quibus in promptu est a carnalibus hominibus obediri. Documenta etiam veritatis non attulit, nisi quæ de facile a quolibet mediocriter sapiente, naturali ingenio cognosci possint; quin potius vera quæ docuit multis fabulis et falsissimis doctrinis immiscuit. Signa etiam non adhibuit supernaturaliter facta, quibus solum divinæ inspirationi conveniens testimonium adhibetur, dum operatio visibilis quæ non potest esse nisi divina ostendit doctorem veritatis invisibiliter inspiratum; sed dixit, se in armorum potentia missum, quæ signa etiam latronibus et tyrannis non desunt. Ei etiam non aliquid sapientes in rebus divinis et de divinis et hu-

manis exercitati a principio crediderunt, sed homines bestiales in desertis morantes, omnis doctrinæ divinæ prorsus ignari, per quorum multitudinem alios, armorum violentia in suam legem coegit. » Hæc quidem sunt omnia, quæ hic advertere opus est; sed si quis pluribus eadem evolvere cupiat, cf. Hoocke (in Appendice, cap. 3.), et Bergier (Art. *Mahometisme*).

316. II. Plura eidem argumento opposuit Gibbon (*History of the decline and fall of the Roman Empire*), quæ recte perpendenti quæ diximus, nihil omnino sunt. Ita ex. gr. celerrimam et universalem propagationem christianæ religionis tribuit—1) conjunctioni tot populorum sub una imperii romani auctoritate.—Sed ampla hæc Romani imperii dominatio, quod favente divina providentia factum est, effecit quidem ut ad varias unius ejusdemque imperii provincias facilius Apostolis pateret via; sed non ideo minoris difficultatis erat, doctrinam mysteriis gravibusque præceptis refertam prædicare ac suadere, præcipue cum per tria sæcula imperatores ipsi non solum antiquo errori tenaciter inhærerent, sed et religionem novam dire persequerentur.

2) Eandem tribuit communioni bonorum, et mutuæ charitati inter primos christianos conspicuæ, qua pauperibus de necessaria sustentatione provisum erat.—Sed communio bonorum et mutua caritas post propagationem factam, seu in jam fundatis Ecclesiis christianis conspicua fuit, sed minime inservire poterat primæ propagationi. Et aliunde si illa pauperes allicere potuit, divites naturaliter absterrere debuit; his vero absentibus quomodo pauperes de necessaria sustentatione sibi blandiri poterant?

3) Item alii tribuunt Ecclesiæ catholicæ conservationem principio auctoritatis.—Sed dicimus nullatenus nos inficiari, præclaram esse eam constitutionem socialem, quam ab ipso Domino auctore suo Ecclesia habuit; sed ex vigente principio auctoritatis per se solum ut naturali causa, conservationem Ecclesiæ catholicæ explicari nequaquam posse. Etenim a) ut principium auctoritatis pro sua parte concurrere possit ad conservandam christianam religionem, seu Ecclesiam Christi; supponi jam debet susceptum alteque in fidelium animis repositum: fieri ne autem potest, ut sine virtute prorsus divina, eidem principio, difficillima proponenti ac præcipienti, humili fide et constanti obedientia

adhæreant homines, in magno numero, ex omnibus conditionibus, patria, indole, educatione diversi? Præsertim vero, cum adversariorum impetus in ipsam illam auctoritatem dirigantur, quin portæ inferi prævalere unquam possint?—b) Periculum ruinæ Ecclesiæ, uti ex historia præsertim trium primorum sæculorum liquet, non in sola dissolutione vinculi socialis consistebat, sed sæpe persecutiones ad completam Ecclesiæ destructionem dirigebantur; ita ut nisi Deus singulari ratione suæ Ecclesiæ auxilio fuisset, sanguis martyrum non evasisset *semen christianorum*, sed ipsam Ecclesiam penitus exstinxisset. In his et aliis similibus confunduntur *media* quibus divina providentia usa est ad adjuvandam Ecclesiæ propagationem ac conservationem, cum *causa* quæ par sit ad mirabilem hunc effectum producendum—Cf. si lubet, Spedalieri (contra Gibbon, sect. 6. p. 1., ac præsertim cap. 3.).

317. Sed post ea, quæ præclarissime a Patribus disputata audivimus, piget hæc referre. Libet potius in memoriam revocare iudicium Gamalielis, cum Apostolis præciperent ne prædicarent Jesum ejusque doctrinam. « Surgens autem quidam, » (Act. V. 34. 35. 38. 39.), ‘in concilio Pharisæus, nomine Gamaliel, legis doctor honorabilis universæ plebi, jussit foras ad breve homines fieri; dixitque ad illos: Viri Israelitæ, attendite vobis super hominibus istis, quod acturi sitis.... Et nunc itaque dico vobis: Discedite ab hominibus istis, et sinite illos, quoniam, *si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur: si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud*, ne forte et Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi. »

ARTICULUS QUINTUS

Utrum revelatio christiana contineatur solum in libris scriptis,
an etiam in sine scripto traditionibus.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

318. Demonstrata existentia atque divina origine revelationis christianæ, sponte suboritur quæstio « ubinam ea inveniatur ». Cui quæstioni plenius satisfaceret, si inquireremus medium a Christo institutum ad suam doctrinam propagandam, conservandam, atque uti vere credibilem proponendam. Verum hanc investigationem pro viribus exegimus, agentes de *regula fidei* (de *Virt. Infus.* disp. 4. a. 1. seqq.); adeoque hic solum generatim inquirimus fontes, ex quibus doctrina christiana hauriri potest. Imo nec de omnibus hujusmodi fontibus agendum hic est; siquidem dogmaticas quæstiones pertinentes ad *verbum Dei scriptum* absolvimus in eodem tract. de *Virt. Infusis* (l. c.). Hic igitur solummodo quæritur « utrum præter verbum Dei scriptum, admittendæ sint orales traditiones ».

319. Præstat autem genuinum imprimis traditionis conceptum exhibere, atque verum quæstionis statum definire. Ac — 1) *traditionis* nomen, secundum *latissimam* quamdam acceptionem, significat quamlibet doctrinam aut institutum a majoribus acceptum, atque ad posteros, sive scripto sive voce sive praxi, transmissum. Quo sensu dicitur (Exod. XVII. 14.): « scribe hoc ob monumentum *in libro*, et trade *auribus* Josue »; et Apostolus (II. Thess. II. 14.) ait: « tenete traditiones, quas didicistis, sive *per sermonem* sive *per epistolam* nostram ». Hujusmodi vero traditio considerari potest *objective*, et est ipsa doctrina, quæ posteris transmittitur seu communicatur: *active*, et est complexus actuum et mediorum, quibus illa communicatur: *complexive*, et est objectum transmissum simul cum mediis, quibus transmissum

est. Complexive, uti patet, accipi debet *traditio*, ut plenus ejus conceptus habeatur.

2) *Sensu minus lato*, *traditio* importat quamlibet doctrinam aut institutum a majoribus ad nos transmissum veluti de aure in aurem seu sine scripto. Quo sensu scripsit Tertullianus (de Coron. c. 4.): « Harum disciplinarum si legem expostules scripturarum nullam invenies: *traditio* tibi prætenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, et fides observatrix. » Hactenus tamen *traditio* abstrahit a sacra et profana, vera et falsa, pia et impia etc.

3) *Stricto ac theologico sensu sumpta traditio*, est doctrina aut institutum ad religionem, seu ad fidem et mores spectans, non scripto sed viva voce, quasi de aure in aurem transmissum, et ad nos usque perveniens. Traditionis sic acceptæ objectum est sacram, verum, pium; atque de ea nos hic agimus.

320. Multiplex autem est hujus traditionis partitio. Etenim —
1) *ratione objecti* *traditio* dispescitur in *dogmaticam* et *moralem*: prima doctrinam exhibet non scriptam vel divina fide proprie credendam, uti est ex. gr. divinitas totius Sacræ Scripturæ qua catholica Ecclesia utitur, quaternarius numerus Evangeliorum, etc.; vel cum fidei doctrina necessario connexam, aut etiam revelatam sed nondum sufficienter propositam ad explicite credendam divina fide. Altera vero exhibet doctrinam non scriptam ad Ecclesiæ mores formandos pertinens: atque hæc vel est proprie *morum*, quatenus præcise continet bonum faciendum aut malum vitandum; vel est *disciplinæ*, quatenus continet ea quæ externum Ecclesiæ et fidelium regimen spectat, uti est ex. gr. pœnitentia publica; vel est *rituum*, quatenus ea continet, quæ ad exteriorum Dei cultum pertinent, uti sunt ex. gr. rubricæ servandæ in sacrificio altaris.

2) *Ratione subjecti*, *traditio* alia est *universalis*, alia *particularis*: prima respicit universam Ecclesiam, seu fideles omnes ubique locorum, uti est ex. gr. authenticitas quatuor Evangeliorum, celebratio Paschatis, jejunium quadragesimale etc.; altera respicit unam dumtaxat aut paucas particulares Ecclesias: talis erat ex. gr. jejunium, quod die Sabbati observabatur Romæ, et de quo S. Ambrosius, referente S. Augustino (ad Januar. ep. 118.) dicere solebat: « cum Romam venio, jejuno Sabbato; cum hic [Mediolani] sum, non jejuno ».

3) *Ratione durationis*, traditio dividitur in *perpetuam* et *temporaneam*: prima illa dicitur, quæ ab initio instituta fuit, ut semper duraret in Ecclesia, quin ab ulla auctoritate mutari possit; uti sunt ex. gr. quæ ad materiam et formam Sacramentorum pertinent, præceptum de aqua miscenda calici, de qua scripsit S. Cyprianus (l. 2. ep. 3.): » admonitos autem nos scias, ut in calice Domini offerendo, *Dominica* traditio servetur, neque aliud fiat a nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecit, ut calix, qui in commemoratione ejus offertur, mixtus vino offeratur ». Altera ea dicitur quæ vel ita instituta fuit, ut ad certum tempus duraret, vel talis est naturæ ut ab Ecclesia mutari possit; talis ex. gr. fuit traditio de abstinence a suffocato, de baptismo per trinam immersionem, de communione fidelium sub utraque specie, etc.

4) *Ratione obligationis*, distinguitur traditio *necessaria* et *libera*: necessaria dicitur illa, quæ per modum præcepti instituta, servanda est; tales sunt ex. gr. imprimis traditiones dogmaticæ, majorum aliquorum festorum observatio, tempus Paschatis celebrandi etc.: libera est illa quæ fidelibus quidem commendatur aut proponitur per modum consilii, sed eorum arbitrio relicta est, quatenus non est instituta per modum præcepti; talis est ex. gr. usus signi crucis, aquæ lustralis etc.

321. At præcipua traditionis partitio, quæ maxime usui esse debet in præsentī controversia, est in *divinam*, *apostolicam*, et *ecclesiasticam*. Hæc divisio sumitur *ex parte auctoris*: unde *divina* dicitur traditio, quæ Deum habet auctorem; ac proinde est doctrina aut institutum divinitus revelatum, atque a majoribus ad posteros de ore in os transmissum; *apostolica* dicitur ea, quæ apostolos habet auctores, atque simili medio ad nos usque pervenit; *ecclesiastica* denique auctricem habet ecclesiam post Apostolorum tempora. *Divina* autem traditio subdividitur in *dominica* et *apostolicam*; seu *apostolica* subdividitur in *simpliciter apostolicam* et *apostolico-divinam*: cui divisioni fundamentum præbet Conc. Tridentinum (sess. 4.), dicens: « omnem salutarem veritatem et disciplinam contineri in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quæ ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab Apostolis Spiritu Sancto dictante, quasi per manus traditæ ad nos usque pervenerunt ». *Dominica* est traditio quæ Chri-

sti ipsius ore proposita fuit; *apostolica* est illa, quam apostoli a Spiritu Sancto acceperunt, et cujus ipsi fuerunt primi præcones (cf. *de Virt. Infusis*, n. 554. seq.). Pariter *simpliciter apostolica* est traditio, quæ primo emanavit ab apostolis, qui non Dei sed suo nomine illam proposuerunt; nempe tamquam *Ecclesiæ rectores ac pastores*, non vero tamquam divini eloquii præcones: huiusmodi est quadragesimæ institutio, observatio diei dominicæ loco Sabbati, Symbolum quod dicitur Apostolorum, etc. *Divino—apostolica* autem est traditio, quam primitus apostoli proposuerunt, sed nomine ipsius Dei, adeoque tamquam præcones ejus: hæc igitur traditio vere est *divina*. Notari tamen debet, apostolicas ecclesiasticasque traditiones vocari quandoque a Patribus *divinas*, vel quia præ auctoritate divinitus accepta, vel Spiritu Sancto assistente institutæ fuerunt: ac vicissim traditiones divinas vocari quandoque *apostolicas*, aut *ecclesiasticas*, quia Apostoli et Ecclesia illas promulgarunt atque ad nos transmiserunt. Cf. Bellarminum (de ver. Dei, l. 4. c. 2.).

322. Porro traditionibus *Dominicis* ac *divino—apostolicis* par inest vis, cum æque sint *divinæ*, et distinguantur solummodo ratione primi præconis visibilis; adeoque non est necessarium posse semper illas discernere. Sed tantum abest, ut catholici eandem vim tribuant traditionibus *divinis*, et *simpliciter apostolicis* aut *ecclesiasticis*, uti Novatores calumniantur, ut assignent accurate regulas ad illas discernendas. Sane—1) traditionem aliquam esse mere *ecclesiasticam* constare potest ex tardiori epocha qua instituta fuit; ex documento a quo originem habet, et quod assignari potest; etc.: sed si dubium sit, utrum illa sit ecclesiastica an apostolica, adhiberi potissimum debet regula tradita a S. Augustino (cont. Donat. l. 1. c. 24.): « Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur ».

2) Ut vero discernatur, num ea sit simpliciter apostolica an divina, — a) inspicienda est ipsa traditionis materia. Etenim si est doctrina, quam universa Ecclesia tenet uti dogma fidei, et tamen in scripturis non continetur; ea ad *divinam* traditionem referenda est: nec enim Ecclesia universa in his errare potest, nec divina fides est possibilis in objectum divinitus non revelatum:

talís est ex. gr. perpetua virginitas B. Mariæ Virginis. Si institutum tale sit, ut omnino requirat potestatem divinam, et tamen in Scripturis non reperiatur; illud ad *divinam* traditionem referendum est: exempla habentur in materiis et formis Sacramentorum, in confessione sacramentali præmittenda sumptioni eucharistiæ, etc. — *b*) Inspici debet *a quo ac quomodo* proponatur aliqua doctrina aut institutum. Etenim si plerique Patres ac Ecclesiæ Doctores ita aliquid proponunt, ut contrarium damnent uti hæreticum, ceteris non contradicentibus; si œcumenicum Concilium etc. aliquid eodem modo doceat; illud certe ad *divinam* traditionem pertinet: hujusmodi est ex. gr. traditio de cultu sanctorum imaginum. Si doctrina aut institutum custodiatur, tamquam divinum, in ecclesia certe apostolica, rectissime divinum judicatur: exemplum habes in libris deuterocanonicis, in baptismo hæreticorum, etc. Si Ecclesia sua praxi ostendit se non posse institutum aliquod mutare, aut in eo dispensare; merito illud censetur divinum.—*c*) Suprema autem ac tutissima regula est Ecclesiæ judicium: quod satis constat ex alibi disputatis de munere Ecclesiæ in re fidei; et confirmabitur ex dicendis de infallibili Ecclesiæ magisterio—Cf. Bellarminum (l. c. c. 9.).

323. His de traditionis natura et partitionibus præstitutis, sciendum est quæstionem inter nos et Novatores hic proprie versari circa traditiones *divinas*, sive dominicas sive divino—apostolicas—circa traditiones dogmaticas seu *fidei*, et morales seu *morum*—circa traditiones *non scriptas*. Dicuntur autem hujusmodi traditiones *non scriptæ*, ut distinguatur hic christianæ revelationis fons a *Scriptura Sacra*: quare non excluditur *omnis scriptio* (possunt enim traditiones inveniri ex. gr. in scriptis Patrum); sed excluditur *scriptio divinitus inspirata*. « Vocatur autem, inquit Bellarminus (de Verbo Dei, l. 4. c. 2.), doctrina non scripta, non ea quæ nusquam scripta est, sed quæ non est scripta a primo auctore [præcone]: exemplo sit baptismus parvulorum. Parvulos baptizandos, vocatur traditio Apostolica non scripta, quia non invenitur hoc scriptum in ullo Apostolico libro, tametsi scriptum est in libris fere omnium veterum Patrum. »

324. Jamvero Novatores non negant, divinas traditiones, si existant, eandem auctoritatem habere ac Scripturas; sed ex statuto

ab ipsis principio, quod Scriptura continet totum verbum Dei, adeoque sit unica regula fidei, negarunt imprimis existentiam ac necessitatem cujuscunque divinæ traditionis. Legitur in *Formula Concordiæ* (p. 570.): « Credimus unicam regulam et normam, secundum quam omnia dogmata omnesque doctores æstimari et judicari oporteat, nullam omnino aliam esse, quam prophetica et apostolica scripta cum V. tum N. T. » Et (Confess. helv. II. c. 2.): « Non alium sustinemus in causa fidei judicem, quam ipsum Deum per Scripturam S. pronunciantem, quid verum sit quid falsum, quid sequendum sit quidve fugiendum ». Et (art. 6. Ecclesiæ Anglicanæ): « Scriptura Sacra omnia continet ad salutem necessaria; ita ut quidquid ibi non legitur, nec possit per eam probari, non debeat ab aliquo exigi, ut credatur veluti fidei articulus, aut censi necessarium ad salutem ».—Cf. Bellarminum (l. cit. c. 3.).

325. Posterius vero quidam mitigarunt hanc doctrinam. Invenierunt enim distinctionem traditionis *inhæsiivæ* et *declarativæ*. inhæsiivam vocarunt traditionem eam, quæ eadem omnino dogmata exhibet, quæ in Scripturis inveniuntur; hujusmodi ex. gr. dixerunt esse doctrinam de Christi Resurrectione, quam æque referunt Scripturæ et communis sensus fidelium. Vocaverunt autem declarativam eam traditionem, quæ disertius habet doctrinam, quam Scripturæ brevius aut minus perspicue docent: hujusmodi esse putarunt doctrinam de eucharistia parvulis non necessaria, quæ coarctat verba Christi « Nisi manducaveritis etc. » (Jo. VI.) ad solos adultos. Utramque hanc traditionem agnoverunt; sed negarunt semper traditiones exhibentes doctrinam in Scripturis minime contentam: unde nullam vim tribuerunt traditioni ut distinctæ a Scriptura, quam retinere uti unicam regulam fidei—Cf. Shuttelworth (*Not Tradition, but Scripture*).

326. Antithesim catholicam declaravit Concilium Tridentinum (sess. 4.), docens, salutarem veritatem et morum disciplinam « contineri in libris scriptis, et sine scripto traditionibus, quæ ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu Sancto dictatæ, quasi per manus traditæ ad nos usque pervenerunt ». Addit, Scripturas « nec non traditiones ipsas, tum ad fidem tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus a Christo, vel a Spiritu Sancto dictatas, et continua successione in Ec-

clesia Catholica conservatas, pari pietatis affectu, ac reverentia suscipit [Sancta Synodus], et veneratur». Concludit: « Si quis autem..... traditiones prædictas sciens et prudens contempserit, anathema sit». Imo declarat S. Synodus tum Scripturis tum traditionibus usuram «in confirmandis dogmatibus, et instaurandis in Ecclesia moribus»; et decernit, «ut nemo.... contra eum sensum quem tenuit et tenet Sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu, et interpretatione Scripturarum Sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam Sacram interpretari audeat» — Cf. Conc. Vat. (Const. *Dei Filius*, cap. 2.).

327. Ex his documentis liquet—1) duos admitti fontes revelationis divinæ, plane distinctos *quoad modum*, quo ea communicatur ac transmittitur, nempe *Scripturam Sacram* et *oralem traditionem*; atque huic, etiam sejunctim a Scriptura, par vis asseritur—2) Admitti traditiones non modo *inhæcivas* aut *declarativas*, sed etiam in verbo Dei scripto minime contentas: has præsertim negabant Novatores, adeoque easdem asseruit Concilium; neque Patres Concilii, asserentes duplex fundamentum fidei, Scripturam et traditionem, ignorabant, plura teneri in Ecclesia quæ sola traditione innituntur. Hujusmodi autem veritates si quando theologi etiam ex Scripturis ostendere aggrediuntur, id est quia ex Scripturis insinuantur, non quia apodictice demonstrantur: imo, ut videbimus, sunt aliquæ quas Scripturæ nec insinuant—3) Quare necessaria est traditio non modo ad adstruendas veritates in Scriptura contentas; verum etiam ad *integrum depositum* revelationis habendum. Quod si quandoque dicuntur veritates *omnes* fidei et morum exhiberi in Scripturis; id intelligendum est, quatenus aliquæ *immediate* exhibentur in Scripturis, aliæ vero nonnisi *mediate*, seu mediante traditione, quam ipsæ Scripturæ admittendam prædicant.

328. His igitur prænotatis—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XV. *Christiana revelatio non modo continetur in libris scriptis, 1. sed etiam in sine scripto traditionibus, quæ ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante quasi per manus traditæ ad nos usque pervenerunt—2. Imo tanta est christianæ traditionis amplitudo, ut tum dogmata exhibeat in Scripturis contenta, tum aliorum plurium fons unicus existat. Traditio igitur, spectato comprehensionis ordine, latius patet quam Scriptura.*

329. Prob. 1ma pars. I. *Ex æconomia a Christo instituta —*

1) Sane Christus Dominus viva voce suam doctrinam annuntiavit, nec quidquam scriptum reliquit. Apostolis munus injunxit, ut docerent, prædicarent, testes essent; sed nullibi legitur injunctum, *tamquam Apostolicum*, munus scribendi: unde nec omnes Apostoli scripserunt, licet omnes recte functi sint suo munere—Vult autem, ut injunctum Apostolicum munus exerceretur ubique terrarum, apud omnes gentes, usque ad consummationem sæculi: munus ergo docendi, prædicandi, testificandi, ex Christi institutione debet esse perpetuum. Sicut autem Christus, probata sua divina missione, fidem exigebat; ita etiam vult ut fides Apostolorum prædicationi adhiberetur, ita ut qui non crederent damnarentur. Hæc omnia historice constant ex Evangeliiis.

2) Neque dici potest hanc æconomiam duraturam tantum usque ad Scripturam N. T., ac proinde cum Apostolis desiisse. Obstat enim—*a*) ipsa perpetuitas instituti ministerii Apostolici—*b*) « Si Christo et Apostolis, inquit Bellarminus (l. c. cap. 4.), fuisset propositum verbum Dei coarctandi et restringendi ad Scripturam, imprimis rem tanti momenti [unicum medium propagandi suam doctrinam] Christus aperte præcepisset, et Apostoli alicubi testarentur, se ex Domini mandato scribere quemadmodum ex Domini mandato in toto orbe docuerunt; at id nusquam legimus. Deinde ad prædicandum viva voce non expectarunt Apostoli oblatam oc-

casionem, vel necessitatem, sed sponte sua et ex proprio instituto perrexerunt; at ad scribendum nonnisi necessitate quadam coacti animum applicuerunt ».

3) Crescit vero argumentum, si mente recolamus, Christum voluisse universalitatem ac unitatem fidei, quæ certe sola Scripturarum ope, traditione exclusa, obtineri nequeunt. Præsertim vero cum ipsæ Scripturæ ita sint comparatæ, ut obscuræ sæpe sint ac quæstiones excitent; necessario exigunt aliud medium, quo doctrina in ipsis contenta recte intelligatur, omnibus communicate, atque una eademque apud omnes sit. Illud autem medium est traditio. « Hanc prædicationem, scribit S. Irenæus (c. hæres. l. 1. c. 10. n. 2.), cum acceperit et hanc fidem, quemadmodum prædiximus, Ecclesia et quidem in universum mundum disseminata diligenter custodit quasi unam domum inhabitans; et similiter credit iis, videlicet quasi unam animam habens et unum cor, et constanter hæc prædicat et docet et tradit, quasi unum possidens os. Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis una et eadem est. »

4) Igitur quemadmodum tempore prædicationis Christi et Apostolorum doctrina christiana ex orali traditione hauriebatur; ita etiam postquam Scripturæ N. T. completæ sunt, plena vis manet simul in orali traditione, tamquam christianæ revelationis fonte. Hoc argumentum, plane insigne in præsentē controversia, vix hic adumbravimus, quia secundum omnes ejus partes illud evolvimus in tract. *de Virt. Infusis* (disp. 4. art. 2. 3. 5.).

330. II. *Ex antiqua, perenni, unanimi persuasionē ac professione prævalentis societatis christianæ.* Quod argumentum multiplicem habet vim. Nam *primo* quænam sit doctrina ac constitutio alicujus societatis, nequit melius cognosci quam ex ipsa societate; sicut constitutionem ac leges, quibus regitur quodvis imperium, regnum aut quævis respublica, ab ipsis ediscimus—*secundo*, si ipsis primis sæculis societatis christianæ unanimiter ac publice admittebatur *traditio*, non possumus illam negare, nisi asserendo eam societatem statim defecisse a suo instituto, ac proinde Christum non fuisse prudentem architectum; siquidem domum suam non ædificasset supra petram, sed super arenam (Matth. VII. 24.)—*tertio*, quis posset sibi persuadere, medium propagan-

dæ doctrinæ christianæ melius cognosci sæculo XVI. a Novatoribus, quam cognosceretur a Patribus, primis Ecclesiæ temporibus? Huc faciunt quæ habet Tertullianus (de præscript. c. 28.): « Age nunc omnes erraverint; deceptus sit et Apostolus de testimonio reddendo; nullam [Ecclesiam] respexerit Spiritus Sanctus, uti eam in veritatem deduceret, ad hoc missus a Christo, ad hoc postulatus de Patre, ut esset doctor veritatis; neglexerit officium Dei villicus, Christi vicarius, sinens ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quod ipse per apostolos prædicabat: *ecquid verisimile est, ut tot ac tantæ in unam fidem erraverint?.... Quoquo modo sit erratum, tamdiu utique regnavit error, quamdiu hæreses non erant.* ALIQUOS MARCIONITAS ET VALENTINIANOS LIBERANDA VERITAS EXPECTABAT; *interea perperam evangelizabatur, perperam credebatur, etc.* »—quarto denique maxima est argumenti vis, supposita Ecclesiæ infallibilitate, quam suo loco demonstrabimus. Jamvero—

1) Patres *generalia quædam principia statuunt, quæ supponunt aut adstruunt traditionem.* Etenim—*a)* instituta, quæ ex Scripturis probari non possunt, vocant *Traditionem, Traditionem Apostolicam, Traditionem Dominicam*: ita Tertullianus (de coron. c. 4.); S. Cyprianus (Ep. 63. ad Cæcil.), S. Augustinus (de Baptismo, l. 2. c. 7.; et l. 5. c. 23.)—*b)* Distinguunt Scripturas a traditionibus, ratione modi quo doctrina est propaganda: ita S. Irenæus (l. 3. c. 4.); Tertullianus (de coron. c. 3.); Lirinensis (common. n. 32.)—*c)* Simul jungunt traditionem et Scripturas, tamquam duos fontes revelationis christianæ: ita S. Irenæus (l. 3. c. 5. n. 1.); Tertullianus (de Præscript. c. 19.); S. Basilius (de Sp. Sancto, c. 27.); S. Jo. Chrysostomus (in II. Thess. hom. 4. n. 2.)—*d)* Docent, Christi doctrinam hauriendam esse ab ecclesiis apostolicis: ita Tertullianus (de Præscript. c. 21.)—*e)* Hortantur, ut fidem discamus ab apostolorum successoribus: ita S. Irenæus (l. 4. c. 26. n. 2. 5.)—*f)* Statuunt, prædicationem ecclesiasticam esse normam, secundum quam revelata doctrina dijudicetur: ita Origenes (de Princip. præf. n. 2.); Athanasius (Ep. ad Epictetum, n. 3.); Lirinensis (Common. c. 29. 31.).

2) Patres *diserte affirmant, veluti theoretice, traditiones esse admittendas.* Ita sæculo I. S. Ignatius (apud Euseb. h. e. l. 3.

c. 36.) adhortabatur fideles, « ut sibi a pravis hæreticorum opinionibus caverent... hortatusque est, ut apostolorum traditionibus tenaciter inhærerent ». Hegesippus (ib. l. 4. c. 22.) apostolicas traditiones quinque libris comprehendit. S. Polycarpus (ibid. l. 4. c. 14.) referebat verba, quæ a Christo prolata ipse ab apostolis audierat, de virtutibus et doctrina ejus. Addi possunt Papias (ibid. l. 4.); Dionysius (de Hierarch. Eccles. c. 1.)—II. S. Irenæus (adv. hæres. l. 3.) reprehendit Valentinianorum ac Gnosticorum varietatem, qui dum Scripturis premebantur, recurrebant ad Traditiones, ac vicissim redirent ad Scripturas dum Traditionibus constringebantur: qua occasione (c. 3.) scribit: « Traditionem itaque Apostolorum in toto mundo manifestatam in omni Ecclesia adest respicere omnibus qui recta velint videre »; tum (c. 4.) addit: « Cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorum, qui Christum credunt, sine charta et atramento scriptam habentes per Spiritum Sanctum in cordibus salutem, et veterem traditionem diligenter custodientes »; unde (c. 5.) concludit: « Traditione igitur, quæ est ex Apostolis, sic se habente in Ecclesia et permanente apud nos, revertamur ad eam quæ est ex Scripturis ostensionem ». Tertullianus multa disputat de hac re, ut omnes norunt: referemus quæ habet (de Præscript. c. 37.): « Si hæc ita se habent, ut veritas nobis adjudicetur, quicumque in ea regula incedimus, quam Ecclesia ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo tradidit; constat ratio propositi nostri definientis, non esse admittendos hæreticos ad ineundam de Scripturis provocationem, quos sine Scripturis probamus ad Scripturas non pertinere ».—III. Præter Tertullianum, qui etiam ad hoc sæculum referri posset, habemus Clem. Alex. qui referri posset ad præcedens: hic (Strom. l. 7. c. 16.) scribit: « Gloriæ tenentur desiderio, qui ea quæ conveniunt sermonibus divinitus inspiratis, tradita a beatis apostolis et magistris, voluntarie eludunt per alias argumentationes, humanis doctrinis resistentes divinæ traditioni, ut hæresim constituent ». Origenes (de Princ. l. 1. n. 2.): « Cum multi sint qui se putant sentire quæ Christi sunt, et nonnulli eorum diversa a prioribus sentiant, servetur vero ecclesiastica prædicatione per successionis ordinem ab apostolis tradita et usque ad præsens in ecclesiis permanens: illa sola credenda est veritas, quæ

in nullo ab ecclesiastica et apostolica discordat traditione ». Idem prædicat S. Cyprianus (ep. 63.); Serapion (apud Euseb. h. e. l. 6. c. 12.) — IV. Habemus Eusebium Cæsariensem, S. Epiphanium, S. Basilium, S. Joan. Chrisostomum, Cyrillum Hierosol., S. Gregor. Nazianz., quorum testimonia, et alia plurima refert Bellarminus (de Verbo Dei, l. 4. c. 7.)—V. S. Hieronymus (Dialog. advers. Lucif. c. 4.): « Etiam si Scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam et alia multa quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurparunt ». S. Augustinus (ep. 118. ad Januar.): « Illa autem, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe observantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri ». Cf. Walenburgicos (De testimoniis seu traditionibus, c. 6.).

3) Patres *practice asserunt eandem doctrinam, subortis hæresibus constanter opposcentes non solum Scripturas, sed etiam traditionem*. Notetur imprimis, quod sicut prævalens christiana societas constanter traditionibus adhæsit; ita hæretici, se separantes ab illa societate, traditiones respuerunt: quod sane gravissimum est præjudicium contra Nov. sæc. XVI. Certe rebellantibus Corinthiis traditionem opposuit S. Clemens Romanus (Ep. I. ad Cor.); eandem Valentinianis opposuit S. Irenæus (l. 3. c. 3. n. 2.); eodem medio confutavit Tertullianus Marcionem mutilantem Scripturas (de Carne Christi, c. 2.); ope traditionis Serapion rejecit Petri evangelium (apud Euseb. h. e. l. 6. c. 12.); Schismaticis S. Cyprianus (de Unit. Eccles.), Novatianis Pacianus (contra Novat. ep. 3.) traditionem objecit; S. Athanasius disputans cum Arianis, Nazianzenus cum apollinarianis (ad Cledon. ep. 2.), Nyssenus cum eunomianis, S. Basilius cum pneumatomachis (de Sp. Sancto, c. 9. 25. 27.), Cyrillus cum Nestorianis (adv. orient. defens. anath. 8.), Optatus cum Donatianis (Cont. Parmen.), S. Augustinus cum Pelagianis (cont. Julian.), Nicephorus cum Iconoclastis (in apolog. min. pro SS. imaginib. n. 2.) ad traditionem confugerunt. Quapropter merito scribit Canus (de Loc. theol. l. 3. c. 6.): « Cum traditiones non scriptas omnes sancti adversariis fi-

dei catholicæ fidenter objecerint, earumque vi, perinde ac si fuissent scriptæ, hæreses sui quisque temporis deturbaverint; certe non minori efficacia per hujusmodi traditiones nos hæreticorum, qui aut nunc sunt aut etiam sunt futuri, quæcumque dogmata refellere ac deturbare poterimus ».

4) *Eadem doctrinam eruunt Patres ex ipsis Scripturis.* Nam—
 a) scribit Apostolus (I. Cor. XI. 2.): « Laudo vos, Fratres, quod per omnia mei memores estis, et sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis ». In quem locum S. Basilius (de Sp. Sancto, c. 29.) ait: « Apostolicum arbitror esse, etiam in non scriptis traditionibus perseverare. Laudo, inquit [Apostolus] vos quod omnia mea meministis, et quemadmodum tradidi vobis, traditiones continetis ». Eadem de hoc loco docent S. Jo. Chrys., Theophilactus, S. Epiphanius (hæres. 61.), S. Joann. Damascenus (l. 4. c. 17.)—
 b) Ipse Apostolus (II. Thess. II. 14.) scribit: « Itaque, fratres, state, et tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem sive per epistolam nostram ». In quem locum ait S. Joan. Chrysostomus: « Hinc patet, quod non omnia per epistolas tradiderint, sed multa etiam sine literis. Eadem vero fide digna sunt tam illa, quam ista ». Atque iisdem verbis utuntur Œcumenius et Theophilactus, quibus accedit Damascenus (l. 4. c. 17.), in-
 quiens: « Quod plurima Apostoli tradiderint sine scripto, scribit Paulus: ergo, fratres, state, et tenete traditiones, quas edocti estis, sive per sermonem sive per epistolam » — c) Scribit idem Apostolus (I. Tim. VI. 20.): « o Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiæ »; et (II. Tim. I. 13. 14.): « Formam habe sanorum verborum, quæ a me audisti in fide; et in dilectione in Christo Jesu. Bonum depositum custodi per Spiritum Sanctum, qui habitat in nobis »; et (II. 1. 2.): « Tu ergo, fili mi, confortare in gratia, quæ est in Christo Jesu. Et quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere ». Hæc verba per se satis clara, ita explicant S. Jo. Chrysost. et Theophilactus, ut comprehendant non solam Scripturam, sed intelligentiam dogmatum, sensum Scripturarum, alia etiam dogmata, seu totum thesaurum doctrinæ, quam per traditionem propagari volebat Apostolus. Atque ad hæc alludit S. Irenæus (l. 3.

c. 4.) scribens: « Apostoli quasi in depositarium dives plenissime in Ecclesia contulerunt omnia, quæ sunt veritatis »; et (l. 4. c. 43.): « Obaudire oportet Presbyteris Ecclesiæ, qui successionem habent ab Apostolis, qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum, secundum placitum Patris acceperunt ». Cf. Bellarminum (l. c. c. 5.).

5) *Eadem denique doctrinam professa est societas christiana in Synodis.* S. Athanasius (de decr. Nic.) ait: « Hoc igitur intellectu Patres, qui Nicææ convenerunt, istas voces [homou-sion] usurpare voluerunt; ipsos porro non ex se, quod adversarii obijciunt, hæc vocabula finxisse, sed ab aliis olim accepisse, age in præsentia declaremus ». Quod cum præstiterit, subdit: « Ecce nos demonstramus istiusmodi sententiam a Patribus ad Patres quasi per manus traditam esse. Vos autem novi Judæi et discipuli Caiphæ etc. »—Conc. Chalcedonense (Act. 2.): « Hæc est Patrum fides; Apostoli omnes ita docuerunt; ita credimus: anathema qui ita non credit ». — Concilium Generale V. definitiones suas sic concludit: « Cum igitur hæc ita recte confessi sumus, quæ tradita nobis sunt tam a divinis Scripturis, quam a Sanctorum Patrum doctrina, et ab his quæ definita sunt de una eademque fide a prædictis quatuor Conciliis etc. »—Conc. Generale VII., in definitione fidei, ait: « Regiam viam incedentes et Sanctorum nostrorum ac divinorum Patrum doctrinæ insistentes, et Catholicæ Ecclesiæ, in qua Sanctus Spiritus inhabitat, traditionem observantes, definimus etc. »—His addi possunt Synodus Ariminensis et Seleuciensis (Ep. S. Anastasii de Synod. arim. et seleuc. n. 3-5.); Synodus Sardicensis (Ep. ad Julium Rom. Pont., ep. ad Ecclesiam Alex., et ad universas ecclesias); Conc. Const. I. (apud Theodor. h. c. l. 5. c. 9.); Synodus Ephesina (apud Lirinens. Common. c. penultimo). Ex quibus manifestum est Conc. Trid. et Vaticanum nihil innovasse, declarando oralem traditionem esse fontem revelationis, sed antiquam Ecclesiæ doctrinam confirmasse.

331. III. *Ex analogia et inductione.* Sane—1) Nonnisi traditionibus ducebantur homines ad salutem ante legem scriptam. Unde dicitur (Genes. XVIII. 19.): « Scio enim, quod Abraham præcepturus sit filiis suis et domui suæ post se, ut custodiant viam Domini, et faciant iudicium et justitiam »; et (Job. VIII. 8. 10.):

« Interroga generationem pristinam, et diligenter investiga patrum memoriam: et ipsi docebunt te, loquentur tibi, et de corde suo proferent eloquia »—2) Post legem etiam scriptam traditiones obtinebant. Ita legitur (Ps. LXXVIII. 5. seqq.): « Quanta mandavit Patribus nostris nota facere ea filiis suis, ut cognoscat generatio altera, filii qui nascentur, et exurgent, et narrabunt filiis suis »; et (Eccl. VIII. 11. seq.): « Non te prætereant narratio seniorum: ipsi enim didicerunt a Patribus suis: quoniam ab ipsis disces intellectum, et in tempore necessitatis dare responsum »—3) Eadem œconomia viguit in prima promulgatione Evangelii, ut vidimus et omnes fatentur—4) Omnes humanæ respUBLICÆ habent leges non scriptas, seu consuetudines: Pericles ex. gr. apud Thucydidem partitur jus Athenarum in scriptum et non scriptum; Aristoteles (l. 3. Politic. c. 11.) statuit, civitatem esse regendam non solis scriptis legibus, et (c. 4.) vocat arbitrium *jus animatum*, ut indicet, præter illud extare jus scriptum, quod est veluti mortuum; addi possunt quæ refert Plutarchus de Lacedæmoniis; quæ habet Tullius (de Leg. l. 1.); quæ de sapientibus Gallorum scribit Cæsar (de Bello Gall. l. 6.); quæ denique leguntur in Jure Civili (l. diuturna, ff. de legibus), et in Jure Canon. (dist. l. can. Consuetudo), ubi eadem vis tribuitur legi scriptæ et consuetudini non scriptæ—5) Nonne potiori ratione admitti id debet in Ecclesia Christi, in qua charisma infallibilitatis est custos traditionis immobilis? Cf. tract. *de Virt. Infusis* (n. 774. seq., et 972.). Hinc mirum non est, si plures ex insignioribus Protestantibus prædicaverint tandem traditionis existentiam ac necessitatem: eorum testimonia fuse refert Benedictus Bachinius (in Epistolis, polem., t. 1. ep. 2. §. 12.).

332. *Prob. 2da pars.* I. Cum jam constet, extare divinas traditiones, ut illæ coarctentur ad ea solum quæ in Scripturis continentur, ita ut nihil exhibeant credendum præter id quod est in Scripturis; id profecto debet demonstrari. Atqui id demonstrari nullo modo potest; imo facile demonstratur contrarium. Ergo.

Prob. min. Ac—1) *Ex natura rei* nequit demonstrari, omnia divina fide credenda in Scripturis contineri. Nam ex natura rei

id solum est in re præsente necessarium, quod requiritur ad fide credendum verbum Dei revelatum. Atqui ad id non est necessarium ut verbum revelatum sit *scriptum*; etenim—*a*) ad id necessarium dumtaxat est, ut verbum revelatum sufficienter proponatur ut prudenter divina fide credibile ac credendum: id vero, uti per se patet, et uti demonstravimus in tract. *de Virtut. Infusis* (n. 768. seqq., 927. seqq.) obtineri potest absque scriptura revelationis—*b*) Antequam extarent Scripturæ, erat in mundo fides divina; antequam extarent Scripturæ N. T., erat fides de iis quæ propria erant revelationis christianæ; ergo sine Scripturis possibilis est fides divina.

2) Nec ostenditur, traditionem non latius patere quam Scripturas *ex ordinaria providentia Dei*. Etenim—*a*) admittunt omnes, cum quibus res hic agitur, extitisse ab origine generis humani revelationem de Deo Creatore, Sanctificatore; de vita futura, de angelis bonis ac malis; maxime vero de futuro reparatore (cf. *de Virtutibus Infusis*, n. 561. seqq.): hæc vero per traditionem, non per Scripturam cognoscebantur. Renovata fuit et aucta revelatio in Patriarchis; at vidimus in præced. parte thesis, eam transmittendam esse filiis a patribus sine Scriptura; nec enim ullum fuit verbum Dei scriptum usque ad Moysen—*b*) In lege scripta, multa per solam traditionem habebantur. Nam imprimis, inquit Suarez (de Legibus, l. 9. c. 6. n. 21.): « Lex proprie sumpta non promittebat præmia æterna... et nihilominus verissimum etiam est, homines sub lege constitutos habuisse promissionem vitæ æternæ et spiritualium bonorum, et fidem eorum... Hanc promissionem non habuerunt Judæi ex lege, sed ex Patribus, ut ita dicam, utique per Traditionem eorum; nam a principio Ecclesiæ facta est hominibus fidelibus, et in eis per Traditionem permansit fides ejus, et in Abraham renovata est et expressior facta... Sic ergo ad populum Israeliticum pervenit ». Addit Belarminus (l. c. cap. 4.): « tempore Testamenti veteris sine dubio non minus foeminæ, quam viri remedium aliquod habebant, quo a peccato originali purgarentur, et tamen pro masculis instituta erat circumcisio secundum multorum opinionem; quid, autem esset pro foeminis, nusquam habet Scriptura. Deinde eodem tempore non est ullo modo credibile, non fuisse remedium ullum pro

masculis morientibus ante octavum diem, quo solo poterant circumcidi; et tamen nihil extat de hac re in Scriptura. Tertio gentiles multi salvari poterant, et salvabantur tempore Testamenti veteris, et vere ad Ecclesiam pertinebant... et tamen nihil prorsus de eorum justificatione a peccato originali, aliisque peccatis in Scriptura habetur»—c) Ecclesia Christiana in suo exordio omnia credebatur quæ Christus et Apostoli prædicabant; ergo plura credidit quæ nondum erant scripta usque ad obitum Apostolorum: de quo tempore nec Protestantes ullam movent quæstionem.

3) Igitur si completis Scripturis N. T., nihil extra ipsas ex sola Traditione esset amplius credendum; id profecto accideret præter ordinariam providentiam: hujusmodi autem eventus admitti nequit, nisi demonstretur. Sed iterum, undenam id probatur? Num *ex facto ipso quod verbum Dei fuit scriptum*? At—*a)* Nonne potuit Deus duplex medium transmittendæ revelationis instituere, Scripturam et Traditionem oralem?—*b)* Certe præcedentibus temporibus extabant Scripturæ; et tamen plura minime scripta erant objectum fidei—*c)* Si Scripturæ sine traditione essent sufficientes, id deberet intelligi vel de singulis aut aliquibus libris, vel de toto canone Scripturarum. «Non potest dici, ait Bellarminus (l. c.), quod singuli libri sint sufficientes; nam tum falsum esset quod dicit Chemnitius, traditionis usum fuisse in Ecclesia usque ad complementum totius canonis Scripturarum. Præterea videmus Evangelistas non singulos omnia continere [*aliquos quis certo designet?*]... Ipsi aperte dicunt, totum canonem esse necessarium ad hoc, ut sufficiens doctrina habeatur. At neque id vere affirmari potest. Nam multi libri vere sacri et canonici perierunt: igitur non habemus... sufficientem doctrinam, si tota sita est in Scripturis». Denique Scriptura nec sufficit ad *integrum* canonem *certo* determinandum.

4) Superest ergo, ut suum assumptum probent Novatores ex Scripturis; voluntas enim positiva Dei, statuens aliquid præter ordinariæ providentiæ cursum, nequit revera constare, nisi ex revelatione: revelatio autem, juxta Novatores non habetur ex Traditione, (si traditionem consulerent, ea esset contra ipsos, uti statim videbimus); ergo nonnisi ex Scripturis possent assumptum probare. Atqui—*a)* Scripturæ jam citatæ, præsertim juxta Pa-

trum interpretationem, contrarium docent—*b*) testimonia, quæ adversarii proferunt, rem minime evincunt, uti patebit in solutione objectionum. Ergo.

333. II. Societas christiana, seu Ecclesia *theoretice ac practice* semper proclamavit principium, esse aliquas veritates revelatas, credendas et creditas, quæ non sunt scriptæ. Revera—1) adsunt hac de re *explicita testimonia*. Eusebius, postquam dixerit, Christum in hominum mentibus descripsisse doctrinam suam, subdit (Demonstr. Evangel. l. 1. c. 8.): «Ejus vero discipuli... partim litteris *partim sine litteris* quasi jure quodam non scripto, servanda commendarunt». S. Epiphanius (Hæres. 71.): «Traditione quoque opus est. *Neque enim ex Scripturis peti possunt omnia*. Idcirco alia scripta, *Traditione alia* sanctissimi apostoli reliquerunt. Quod ipsum ita Paulus affirmat: quemadmodum tradidi vobis». S. Basilius (de Sp. Sancto, c. 27. n. 66.): «Ex asservatis in Ecclesia Dogmatibus, alia quidem habemus e doctrina scripto prodita, *alia* vero nobis in mysterio tradita recepimus *ex Traditione apostolica*: quorum utraque vim eandem habent ad pietatem». S. Augustinus (Ep. 54. ad Januar.): «Illa autem quæ *non scripta, sed tradita* custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, datur intelligi vel ab ipsis Apostolis... commendata, atque statuta retineri». Huc faciunt plura quæ dedimus supra, et alia testimonia videri possunt apud Bellarminum (cit. cap. 7.). Unde Conc. VII. (Act. 7.) habet: «Oriens et occidens et aquilo et meridies Spiritus Sancti inspiratione consentimus in unum... omnia recipientes, quæcumque Sancta Catholica Ecclesia antiquitus scripta *et non scripta* recepit». Conc. VIII. (Act. 10. can. 1.): «Si quis Traditionem ecclesiasticam, sive scriptam *sive non scriptam* irritam facit; anathema sit».

2) *In pluribus dogmatibus adstruendis, Patres fatentur ea nonnisi ex Traditione haberi*. Ac—*a*) quoad canonem S. Scripturarum, res patet ex ipsa ejus demonstratione, quam omnes ad unum tradunt (cf. *de Virt. Infusis*, n. 908. seqq.). Unde Serapion (apud Euseb. h. e. l. 6. c. 12.) obtrusum sibi Marcionis Evangelium respiciens, ait: «Nos et Petrum et reliquos Apostolos perinde ac Christum ipsum suscipimus: sed quæ nomen illorum falso inscriptum præferunt, ea nos utpote gnari ac periti repudiamus,

quippe qui compertum habeamus, *ea nos a majoribus minime accepisse* ». Et Origenes (ibid. o. 25.): « Sicut Traditione accepi de quatuor Evangeliiis, quæ sola *in universa Dei Ecclesia citra controversiam admittuntur* »—*b*) Eodem modo adstruunt baptismum parvulorum. « Ecclesia, inquit Origenes, (in cap. VI. Ep. ad Rom.), ab Apostolis traditione accepit, etiam parvulis baptismum dare ». Et S. Augustinus (de Gen. ad lit. l. 10. c. 25.): « Consuetudo matris Ecclesiæ in baptizandis parvulis nequaquam spernenda est, neque ullo modo superflua deputanda, nec omnino credenda nisi Apostolica esset traditio »—*c*) Ita etiam adstruunt valorem baptismi ab hæreticis collati. « Si non habent baptismum, ait S. Augustinus (de Bapt. l. 5. c. 23.), qui de Deo prava sentiunt, hoc posse et intus accidere, jam satis disputatum est. Apostoli autem nihil quidem exinde præceperunt [in Scripturis]; sed *consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab eorum traditione exordium sumpsisse credenda est, sicut sunt multa, quæ universa tenet Ecclesia, et ob hoc ab Apostolis præcepta bene creduntur, quamquam scripta non reperiantur* ». Et (de Unit. Eccles. c. 19.): « Hic forte dicis: lege mihi, quemadmodum Christus suscipi jusserit eos, qui ab hæreticis transire ad Ecclesiam volunt. Hoc aperte atque evidenter neque ego lego, neque tu.... Cum hoc nusquam legatur; credendum est testimonium Ecclesiæ, quam veracem esse Christus testatus est »—*d*) Tertullianus (de Corona, c. 3. 4.) plura enumerat, sive ad fidem ac mores sive ad disciplinam, pertinentia; ac deinde concludit: « Harum et aliarum hujusmodi disciplinarum, si legem expostules Scripturarum, nullam invenies. Traditio tibi prætenditur auctrix ». Plura etiam enumerat S. Basilius (de Sp. Sancto, c. 27. 29.). Cf. Becanum (Manuale Controv. l. 1. c. 2.).

334. III. Uti possumus ipso adversariorum testimonio. Nam—*1*) Plura dogmata nobiscum admittunt, quæ ex Scripturis probari nequeunt. Sane—*a*) qui nondum in rationalismum prolapsi sunt, agnoscunt divinitatem Scripturæ; at hæc sicut canon non nisi ex Traditione habetur. Unde Brentius (in Proleg.) hanc unam traditionem admittit; et Chemnitius (Exam. Conc. Trid. sess. 4.) ait: « Hanc Traditionem, qua nobis in manum dantur Sacræ Scripturæ libri, reverenter accepimus » — *b*) Admittunt baptismum

parvulorum; at ipse Chemnitius (in 5. gen.) ait: « Affirmant Origenes et Augustinus, baptismum parvulorum esse Traditionem Apostolicam. Hoc recipimus ». Anabaptistæ a ceteris Protestantibus quærebant, ut ex Scripturis demonstrarent, baptismum conferendum esse infantibus. Cum id efficere non valerent, Lutherus respondit, infantes per miraculum elicere actum fidei, adeoque nullum esse infantem quoad baptismum suscipiendum. At hoc miraculum ubinam legitur in Scripturis? Unde Krummacher, Concionator regis Boroussiæ (an. 1855.) fassus est: « prorsus in confesso est, baptismum infantium ex Scriptura non posse demonstrari »—c) Pariter agnoscunt valorem baptismi ab hæreticis collati, celebrandum esse diem sequentem sabbati, licitum quandoque esse iusjurandum, abstinentiam a sanguine et suffocato non esse necessariam, etc. quæ omnia ex Scripturis non habentur.

2) *Multa credunt contra fidem Ecclesiæ Catholicæ*: hæc certe non continentur in Scripturis. Ita ex. gr. admittunt distinctionem inter articulos *fundamentales* et *non fundamentales*: hanc probent ex Scripturis, atque ex ipsis definiant quinam sunt articuli fundamentales. (Cf. *de Virt. Infusis*, n. 426. seqq.)—Admittunt *solam* fidem, seu *fiduciam* quod Deus non respiciat peccata, iustificare: id probent ex Scripturis. Certe Lutherus ut id efficeret, corripit Scripturas, ac præsertim inseruit particulam *solam* (per *solam* fidem) textui Apostoli (Rom. III. 28.); epistolam S. Jacobi, expresse tradentem contrarium dogma, rejecit uti *minime evangelicam, non apostolicam, vere stramineam* (cf. Bayle, Diction. V. *Luther* not. O. P.)—Cf. Becanum (op. et l. cit.).

§ III.

Praecipuis objectionibus satisfi.

335. Præstat præcipuis saltem objectionibus respondere, ut præsertim ex solutione earum, quas ex Scripturis adversarii proferunt, evidens sit, eos nullo modo suam doctrinam ex Scripturis probare. Testimonia autem, quæ objiciunt ad tres classes reducuntur:—1) Scripturæ docent nihil esse addendum verbo Dei —

2) expresse docent Scripturas esse sufficientes—3) aperte damnant traditiones. Ac *quoad 1^{am} classem*—

336. *Objiciunt*—1) verba Deuter. (IV. 2.): « Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo »—2) Pariter verba (XII. 32.): « Quod præcipio tibi, hoc tantum facito; nec addas quidquam, nec minuas »—3) Verba denique Apocalypseos (XXII. 18. 19.): « Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas; et si quis diminuerit, auferet Deus partem ejus de libro vitæ ».

Respondetur: Primum et alterum testimonium non sunt ad rem. Nam imprimis agitur de verbo quod traditur viva voce (quod loquor, quod præcipio): sed, hoc etiam prætermisso, sensus nequit esse, quod non liceat addere nova præcepta; secus nec licuisset addere præcepta evangelica. Sensus igitur primi testim. est, præcepta Mosaica integre ac perfecte servanda fuisse, prout mandata erant, sine corruptione aut falsa interpretatione. Merito concludit Becanus (op. et l. cit. n. 47.), « testimonium Deuteronomii nihil ad rem facere, nisi velint [adversarii] sic argumentari: Judæi debebant perfecte et integre servare præcepta Mosaica. Ergo Christiani non debent admittere Traditiones Apostolicas, sed sola Scriptura esse contenti. Quæ sane consequentia absurda et ridicula est, ut omnes vident. Ut tamen res fiat clarior, quæro ab adversariis, an ipsi putent hoc testimonium pertinere ad solos Judæos, an etiam ad Christianos? Si pertinet ad solos Judæos, cur adducitur contra Christianos? Aut cur volunt Lutherani et Calvinistæ, ut nos ad illud servandum obligemur? Si etiam pertinet ad Christianos, cur adversarii non servant præcepta Mosaica? cur non circumcidunt se? etc. » — Verus autem sensus alterius testim., uti patet ex contextu, est: « Quando veneris in terram Palæstinam, ad quam tendis, et obtuleris Domino Deo tuo sacrificium (de hoc enim præcepto hic agebatur), non imitaberis gentiles, sed hoc tantum offeres, quod ego præcipio tibi. »

Quoad objectum testim. ex Apocal., imprimis notari potest, illud condemnare Lutheranos, qui non solum diminuunt de verbis Prophetiæ hujus, sed totum librum rejiciunt—Certe non prohibet, ne præter Apocalypsim admittatur aliquid aliud; secus reji-

ciendum esset Evangelium S. Joannis ipsius cum ejus epistolis—Sensus igitur est, Prophetiam illam non esse depravandam, neque additione, aliquid nempe apponendo *tamquam partem illius*; neque diminutione, aliquid nempe detrahendo quod ad illam pertineat.

337. *Objiciunt* præsertim verba Apostoli (Gal. I. 8.): «Licet nos aut angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit». Ergo, inquiunt, præter Evangelium, non debent admitti traditiones.

Respondetur — 1) Apostolus docet nihil esse evangelizandum præterquam quod Apostoli *evangelizaverant*; sed, ex demonstratis, omnia non evangelizaverunt Apostoli *scripto*, sed partim scripto partim viva voce. Ergo. Sane post ep. ad Galatas, S. Joannes scripsit Apocal. et Evangelium suum: num hæc etiam excluduntur ab Apostolo?—2) Illud *præter* in objecto loco, significat *contra*; adeoque prohibet Apostolus ne dogmata ac præcepta *contraria* iis, quæ annunciabant Apostoli, proponerentur. Porro particula *præter* sæpe apud Latinos vim habet *contra*: unde dicitur aliquid esse *præter* (idest contra) spem, morem, legem, dignitatem. Eamdem vim sæpe habet particula *παρά* apud Græcos: exempla habes (Act. XVIII. 13.; Rom. I. 26., IV. 18., XI. 24.). Unde etiam versio Arabica et Ætiopica legit: «Si nos aut Angelus de cælo annuntiet vobis quidquam diversum». Quod ipsum manifestum est ex contextu; legitur enim (v. 6.): «Miror quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, *in aliud Evangelium*». Unde S. Augustinus (Tract. 98. in Jo.) ait: «Propterea admonitio Apostoli de cordibus vestris non recedat; si quis evangelizaverit præterquam quod accepistis etc. Non ait, plusquam accepistis; nam si illud diceret, sibi ipsi præjudicaret, quia cupiebat venire ad Thessalonicenses, ut suppleret quæ eorum fidei defuerunt. Sed qui supplet, quod minus erat, addit; non quod inerat tollit: qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, sed recedit a via». Consentiant S. Ambrosius et S. Hieronymus (in h. l.), nec non S. Jo. Chrysostomus et Œcumenius. Quod si Theophylactus observat, Apostolum non dixisse *si contraria*; id est, ut doceat non solum eos anathematizari qui aperte contraria toti doctrinæ docent, sed etiam eos qui vel obli-

que quidquam labefactant ex doctrina tradita. Revera S. Jo. Chrys. (hom. 1. ad Gal.), cujus verba aut recitare aut in compendio referre solet Theophylactus, ait: « Neque dixit, si contraria annuntiaverint, aut totum subverterint Evangelium; verum si vel paululum evangelizaverint præter quod accepistis, etiamsi quidvis labefactaverint, anathema sit ». *Contrarium* ergo pro *totali destruyente* usurpatur.

338. *Quoad 2^{dam} classem, objiciunt*—1) verba Joannis (XX.): « multa quidem et alia signa fecit Jesus, quæ non sunt scripta in libro hoc: hæc autem scripta sunt, ut credatis, quod Jesus est Filius Dei, et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus ». Ergo, inquiunt, quæ scripta non sunt seu traditiones non requiruntur ad vitam æternam—2) Verba Apostoli (II. Tim. III. 16. seq.): « Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus ». Ergo, ajunt, traditiones sunt supervacaneæ.

Respondetur ad 1^{am}:—1) S. Joannes non loquitur de tota Scriptura, sed de suo Evangelio, uti evidens est ex objectis verbis: si ergo vera esset interpretatio adversariorum, non solum traditiones, sed reliqui omnes libri sacri, præter Evangelium S. Joannis, essent rejiciendi—2) Loquitur S. Joannes *non de doctrina*, sed *de miraculis* Christi; et dicit, ea miracula, quæ ipse in suo evangelio scripsit, sufficere ad persuadendum mundo, Christum esse Filium Dei: quod quidem est unum ex iis, quæ requiruntur ut consequamur vitam æternam, sed non totum. Etenim credentes Christum esse Filium Dei, debemus credere omnia quæ docuit, atque implere omnia quæ præcepit: hæc omnia vero, uti ex data demonstratione patet, continentur in verbo Dei, tum scripto tum ore tradito.

Ad 2^{dum}:—1) Valde probabile saltem est, Apostolum loqui de solis Scripturis V. T.; siquidem loquitur *de sacris litteris quas Timotheus ab infantia novit*, uti ibidem dicitur: ergo supervacaneæ essent non modo traditiones, sed etiam Scripturæ N. T.—2) Laus, quam Paulus tribuit *omni* Scripturæ, judicio omnium latine scientium, tribuenda est *singulis* libris Sacræ Scripturæ; ergo, juxta interpretationem adversariorum, assumpto uno libro,

ceteri essent supervacanei—3) Quando Apostolus scripsit 2^{dam} ad Tim. nondum extabant scripta S. Joannis, et fortasse nec 2da Petri, Jacobi et Judæ epistolæ; ergo in sententia adversariorum, hæc omnia scripta simul cum traditionibus essent rejicienda—4) Apostolus docet, Scripturam esse *utilem*, ut perfectus sit homo Dei; et adversarii inferunt «ergo supervacaneæ sunt traditiones:» sed Apostolus (ibid. IV. 11.) ait: «Marcum assume, et adue tecum: est enim mihi *utilis* ad ministerium»: ergo, concludendum esset, Timotheum, Titum, Onesimum, etc. esse supervacaneos—5) Itaque Apostolus non dicit, *solam* Scripturam *sufficere* ad docendum, arguendum, etc.; sed ad hæc omnia prodesse, et esse magni præsidii: quod ultro concedimus, quin inde sequatur exclusio traditionum.

339. *Quoad 3^{iam} classem, objiciunt* illud Isaiaë (XXIX.): «In vanum colunt me, docentes mandata et doctrinas hominum»; et (Matth. XV.): «Irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram»; et (Gal. I.): «Æmulator existens paternarum mearum traditionum»; et (Coloss. II.): «videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum»; et (I. Pet. I.): «Redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis»; etc. Unde, ajunt, sicut reprehenduntur traditiones, quas Judæi jactabant se accepisse a Moyse et Prophetis; ita reprehendendæ sunt traditiones, quas dicimus a Christo per Apostolos nos accepisse.

Respondetur: uti liquet ex ipsis objectis testimoniis, non reprehenduntur traditiones, quas Judæi a Moyse et Prophetis acceperunt; sed vel traditiones a quibusdam recentioribus acceptæ, quarum aliquæ inanes, aliquæ perniciosæ et *contra* Scripturam erant: (S. Hieronymus ep. ad Algas. q. 10. refert auctores harum traditionum); vel Judaicæ traditiones jam inutiles in lege christiana; vel instituta et corruptelæ Philosophorum gentilium. Sed quid commune id habet cum veris traditionibus, quæ Deum habent auctorem?—Cf. Bellarminum (de Verb. Dei, l. 4. c. 10.).

340. *Objiciunt plura ex Patribus.* Ita, ajunt, juxta Origenem (hom. 1. in Jer.) «sensus quippe nostri et enarrationes sine his testibus [Scripturis] non habent fidem» — juxta S. Athanasium (ep. 39. de libris canon.) «in his [Scripturis] solis pietatis schola

beate annuntiatur»—juxta S. Jo. Chrys. (hom. in Ps. XCV.) « si quid dicitur absque Scriptura, auditorum cogitatio claudicat »—juxta Cyrillum Hier. (Catech. 4.) « ne minimum quidem absque Scriptura tradi debet »—juxta S. Irenæum (adv. hæres. l. 2. c. 47.) « Scripturæ sunt perfectæ »—juxta Tertullianum (cont. Hermog. c. 22.) adorare debemus Scripturæ *plenitudinem*—juxta S. Athanasium (in Or. cont. gentes) « sufficiunt per se sacræ Scripturæ ad veritatis indicationem »—juxta Tertullianum iterum (de Carne Chr.) « non recipio, quod extra Scripturam de tuo [Marcionem alloquitur] infers »—juxta S. Hieronymum (in c. 23. Matth.) « quod de Scriptura non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur »—Videntur denique Patres usum traditionis vituperare: Ita S. Irenæus (l. 3. c. 2.) de hæreticis ait: « Cum ex Scripturis arguuntur, in accusationem Scripturarum convertuntur, quasi ex his non possit inveniri veritas ab his qui nesciunt traditionem »; et Cyrillus Hier. (Catech. 16.): « Dicemus de Sp. Sancto ea tantum quæ scripta sunt: si quid autem scriptum non est, non scrutabimur curiose ».

Respondetur: Ex adductis testimoniis in probatione thesis liquet, tam unanimiter ac perspicue admisisse Patres, tum theoretice tum practice, divinas traditiones, ut sine manifesta contradictione non possint illas rejicere. Nisi ergo velimus Patres traducere tamquam turpiter sibi contradicentes, impossibile est admittere adversariorum interpretationem in objectis testimoniis. Revera, ut id positive constet, Origenes (hom. 1. in Jer.) non agit de omnibus dogmatibus, sed de singulari figura V. T. Christo applicanda; unde addit: « ut firmem verbum intellectus mei, accipiam duos testes de veteri Testamento; accipiam tres de Evangelio, de Propheta, de Apostolo: sic enim stabit omne verbum »—S. Athanasius (ep. 39.) non excludit traditiones divinas, sed libros apocryphos ab hæreticis obtrusos; unde epistolam illam ita exorditur: « Quandoquidem aggressi sunt aliqui describere sibi apocrypha, et cum inspirata divinitus Scriptura confundere etc. »—S. Joannes Chrys. (hom. in Ps. XCV.) non opponit Scripturam traditionibus, sed *soli animi cogitationi*, uti integer textus legitur—Cyril. Hiers. (Cat. 4.) non loquitur de omni dogmate, sed de dogmate comprehenso in Symbolo Apost., et exclu-

dit libros solum apocryphos; unde ibidem ait: « Disce quoque studiose ab Ecclesia quinam sint vet. Testamenti libri, qui vero novi: neque mihi legas quidquam apocryphorum »—S. Irenæus (l. 2. c. 47.) Scripturam dicit *perfectam* quoad Dei unitatem adstruendam, et excludit Valentinianorum commenta Scripturæ *repugnantiæ*—Tertullianus (c. Hermog. c. 22.) adorat Scripturæ plenitudinem in ordine ad mundi exordium sine præjacente materia — S. Athanasius (Or. c. g.) docet Scripturam sufficere ad vanitatem idolorum et divinitatem Christi ostendendam; et ibid. agnoscit traditiones: « sufficiunt quidem, ait, per se tum Sacræ Scripturæ ad veritatis *indicationem*, tum plurimi de ea re libri a sanctissimis magistris conscripti, quos si quis evolvat, intelliget aliquo modo Scripturarum mentem, et fortasse eam, quam cupit, cognitionem adipiscetur »—Tertullianus (de Carne Chr.) rejicit traditiones contrarias Scripturis et apocryphas, non veras traditiones; unde reprehendit Marcionem « originalia Christi instrumenta delere ausum, et de suo inferre »—Similem sensum habet testimonium S. Hieronymi (in Matth. c. 23.); unde præmittit: « alii Zachariam patrem Joannis intelligi volunt ex quibusdam apocryphorum somniis approbantes... quod quia de Scripturis non habet auctoritatem etc. » — Vituperant Patres traditiones spurias, aut usum illegitimum traditionis authenticæ: ita S. Irenæus (l. 3. c. 2.) impetit Valentinianos, qui exclusis traditionibus Apostolicis, suas obtrudebant; unde prosequitur: « cum autem ad eam iterum traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones Presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos, adversantur traditioni dicentes, se non solum presbyteris sed etiam Apostolis existentes sapientiores, sinceram invenisse veritatem »—Cyrillus (l. obj.) rejicit solum inutiles quæstiones circa modum divinæ generationis, et circa nomina Sp. Sancti; quin tamen respuat utilem ac rectum traditionum usum; multa enim minime scripta de utroque mysterio ibid. profert. Cf. pro Cyrilli sententia, Touttée, editorem illius operum, disputantem contra Rivetum.

341. Ex his generales quædam regulæ statui possunt ad recte intelligenda et explicanda dicta Patrum, quoad apparentiam, repugnantia assertæ a nobis doctrinæ. Ac—1) frequenter *opponunt* Patres Scripturas non divinis traditionibus, sed vel philosopho-

rum excogitationibus, quæ divinæ auctoritati substituebantur (Tertull. de Præscript. c. 7.; S. Gregorius Naz. Or. 27.; etc.); vel traditionibus, imo scriptis apocryphis (S. Iren. l. 3. c. 2.; S. Hier. in Aggæi c. 1.; etc.)—2) Relinquunt traditiones, *attenta natura adversariorum* qui non agnoscerent, nisi Scripturas, ex quibus solis *in suis erroribus* convinci poterant: tales erant ex. gr. Ariani Christi divinitatem negantes; et sic intelliguntur verba Constantini (apud Theodoretum, h. e. l. 6.), in quæ tamen plura advertit Bellarminus. Vel etiam certa quædam dogmata, sed non omnia ex Scripturis adstrui posse contendunt—3) Phrases negantes « quod scriptum non est » sæpe usurpant de eo *quod est oppositum Scripturæ*; sicut phrases affirmantes « Scripturam esse regulam fidei » nullatenus excludunt traditiones—4) Patres affirmantes sufficientiam Scripturarum, eas non sejungunt a traditionibus et ab interpretatione vivi et authentici magisterii; sed hæc potius supponunt; quemadmodum etiam docent Scripturas omnia continere, *immediate vel mediate*; exigunt enim ac docent a traditione per authenticum magisterium accipienda esse ea, quæ ipsæ immediate non exhibent. « Quamvis, inquit S. Augustinus (c. Cresconium, l. 1. n. 39.), hujus rei [valoris baptismi ab hæreticis collati] certe de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, earumdem tamen Scripturarum etiam in hac re a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus, quod universæ jam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas; ut quoniam S. Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit hujus obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate S. Scriptura demonstrat. »—Cf. pro singulis object. Bellarminum (l. c. cap. 11.).

ARTICULUS SEXTUS

Utrum Scripta SS. Patrum sint media conservandi
ac cognoscendi divinas traditiones.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

342. Cum jam constet christianam revelationem comprehendere etiam traditionibus, jam inquirimus monumenta in quibus illae reperiuntur, et quorum ope tum conservatae sunt, tum possunt a nobis cognosci. Neminem imprimis fugit eorum monumentorum congruentia atque moralis necessitas. Etsi enim, ut innuimus (n. 329.) et alibi fusius ostendimus, Christus Dominus instituerit authenticum, vivum ac perenne magisterium, tamquam medium intrinsecum ac proprium conservandae ac propagandae suae doctrinae; nihilominus Apostoli ac Christi discipuli, data occasione, Spiritu Sancto inspirante, ex parte illam scriptis consignarunt. Simili ratione dum ab apostolica successione per jure magisterium Christi doctrina et instituta propagarentur, pro re nata monumentis etiam consignabantur. Neque, spectata Dei sapientia ac providentia ordinaria, res aliter contingere poterat; ex una parte enim promissa Spiritus Sancti assistentia Apostolico magisterio humanorum mediorum subsidium minime excludit; ex altera vero parte in societate christiana, quae hominum societas est, non poterant deesse circumstantiae, in quibus ederentur publicae fidei professiones, solemnia Ecclesiae docentis judicia, vindictae impugnatae doctrinae, catecheses ad instructionem populorum, declarationes ad pleniorum doctrinae intelligentiam, etc.: quae omnia et similia sunt monumenta nobis relictas, ex quibus cognoscere licet quanam fuerit christiana fides ac disciplina temporibus anteactis; quemadmodum ipsi magisterio semper viventi sunt connaturale subsidium conservandae traditionis, et instrumenta doctrinae.

343. Jamvero hujusmodi monumenta, uti per se patet, multiplicis generis esse possunt; sed praecipue dividuntur in scripta et

non scripta. Certe ars christiana, vel a primis sæculis, multa exhibet monumenta sculpta, picta, architectonica in cryptis, sacra-riis, cathedris etc.; quæ vitam, fidem, disciplinam ecclesiasticam illorum temporum oculis subjiciunt. Cujus rei testimonium habes in insigni ac eruditissimo opere P. Raphaelis Garrucci S. J. (*Storia dell' arte cristiana dei primi otto secoli*). Præcipua tamen sunt monumenta scripta, cum distinctius ac plenius instituta ac doctrinas referre possint—Cf. Card. Franzelin (de Traditione etc. th. 13.).

344. Inter scripta vero monumenta principem locum obtinent definitiones ac judicia, quæ directe emanant ab ipso vivo et authentico magisterio, sub assistentia Spiritus Sancti; sed de his nihil hic dicendum est, siquidem inferius statuemus infallibilitatem Ecclesiæ docentis. Hic igitur inquirimus SS. Patrum auctoritatem, prout doctores sunt ac testes traditionis, quibus adhærentes, uti loquitur Concilium VII. (in defin. de Sacris imagin.) *viam regiam* sequimur. De illis, nomine græcorum, scribit S. Basilus (Hom. 29.): « Patrum fidem prosequor. In hac certitudine etiam ipsi martyres, qui heic siti sunt, adepti sunt coronas. Hoc itaque nomine me accusa »; et nomine latinorum, dicit S. Hieronymus (in epitaph. Paulæ): « Doceo quod didici, non a me ipso, id est, a præsumptione pessimo præceptore, sed ab illustribus Ecclesiæ viris. »

345. Sed imprimis, quid venit nomine *Ecclesiæ Patris*? Hæc appellatio originem habet ex analogia ducta ex paternitate naturali; quemadmodum enim in ordine naturæ ille dicitur *pater* qui alium genuit, et cui consequenter incumbit cura rectæ illius, quem genuit, institutionis; ita *Pater Ecclesiæ* dicitur, qui filios Ecclesiæ genuit, eosque recte instituit. Cum vero filii hujusmodi per fidem gignantur, et recta institutio præcipue postulet doctrinam salutarem; facile intelligitur cur eminens doctrina ingredia-tur præcipuo quodam modo conceptum Patris Ecclesiæ. Hanc ideam exhibet Apostolus, qui Corinthios a se primum in Evangelio institutos appellat (I. Cor. IV. 14.) « filios meos carissimos »; nam, addit (15.) « in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui ». Quam ipsam ideam inculcat scribens ad Galatas (IV. 19.): « Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vo-

bis». Hæc eadem pulchre enucleavit S. Irenæus (c. hæc. l. 4. c. 41. n. 2.), dicens: «Quum igitur a Deo omnia facta sunt, et diabolus sibimetipsi factus est abscissionis causa, juste Scriptura eos, qui in abscissione perseverant, semper filios diaboli et angelos dixit maligni. Filius enim, quemadmodum et quidam ante nos dixit, dupliciter intelligitur: alius quidem secundum naturam, alius autem secundum id, quod factus est, reputatur filius, licet sit differentia inter natum et factum. Quoniam ille quidem ex eo natus est, ille autem ab ipso factus est, sive secundum conditionem, sive secundum doctrinæ magisterium. Qui enim ab alio edoctus est verbo, filius docentis dicitur, et ille ejus pater». Similia habet Clemens Alex. (Strom. l. n. 1.); S. Augustinus (cont. Julian. l. 1. c. 7. n. 31.); S. Hieronymus (ad Principiam, ep. 140. al. 65.).

346. Hactenus tamen conceptus *Patris Ecclesiæ* nondum est plene definitus; siquidem, juxta hactenus exposita, omnes christiani scriptores doctrina conspicui vocari possent *Patres*, cum tales revera minime habeantur. Quare, ut strictius rem definiamus, usurpare possumus descriptionem Mabillonii, qui dicit (Præf. ad op. S. Bernardi, § 2. n. 23.): «*Patres* vocat [Ecclesia] eos, quos sanctitas, doctrina et antiquitas commendat; doctrina, inquam Scripturæ et traditioni potius quam rationibus philosophicis inhærens»; vel etiam plenius dici potest, *Patres Ecclesiæ* esse «viros, qui doctrina eminent, sanctitate florent, antiquitate vigent, qui expressa vel tacita Ecclesiæ designatione gaudent». Hanc descriptionem per partes declarantes, perspicuum ac plenum *Patrum Ecclesiæ* conceptum exhibebimus. Unde:

1) Dicuntur *Patres viri, qui doctrina eminent*; nomen enim patris, nomen est excellentiæ et auctoritatis; adeoque non convenit omnibus utcumque docentibus, sed iis tantum qui in eo munere excellentes, auctoritatem sibi conciliant. Intelligitur autem, quod proprie hic agitur de doctrina christiana, quam ab Apostolis vel eorum successoribus acceperunt, cujus fuerunt solliciti custodes, invicti propugnatores, fideles expositores, præclari prædicatores. Quod non semper ex eorum operum amplitudine et eruditione dijudicandum est, sed quandoque ex simplici et orthodoxa doctrina conjuncta cum vetustate; sicut accidit ex. gr. in scriptis nonnullorum Patrum Apostolicorum, et Apologetarum.

2) Dicuntur Patres viri, *qui sanctitate florent*; quod utique supponit ac comprehendit etiam communionem ad finem usque cum Ecclesia catholica. Revera quemadmodum carnalis patris est liberos recte instituere non solum verbo, sed etiam exemplo; ita Patrum Ecclesiae est, doctrina et exemplo gignere ac instituere filios Jesu Christo. Verum quidem est eminentiam doctrinae separari posse a sanctitate; at sublimis fidei doctrina vix obtineri potest absque sanctitate; hæc enim intimius conjungit cum Deo, omnis sapientiae fonte; attentiores reddit in consideratione fidei ac disciplinae; ardentem ingerit Ecclesiae ac sinceræ doctrinae amorem: hinc tantam conciliat auctoritatem ipsi doctrinae, quanta certe non competit homini sanctitate destituto.

3) Dicuntur Patres viri, *qui antiquitate vigent*. Idea quidem patris quamdam prioritatem continet; ea autem pro ordinum varietate, diversa erit; unde vel præstans, vel relativa quædam antiquitas est necessaria, ut quis *Pater* habeatur. Id etiam suadet D. Thomas (in c. 4. I. ad Cor. lect. 3.), expendens illud Apostoli « Et si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos Patres »; ubi ait S. Doctor: « Pater est, qui primo generat, Pædagogus vero, qui jam natum nutrit, et erudit », et docet, Apostolum « se patrem eorum [dicere], quia eis *primo* Evangelium prædicavit ». Nunc temporis fere communiter censent extremum limitem periodi Patrum esse sæculum duodecimum, ac consensu fere unanimi vocant S. Bernardum ultimum inter Patres. Veteres tamen nomine *Patris* appellabant omnes suos antecessores, fidei integritate, doctrina et sanctitate insignes (cf. Conc. Ephes. Act. 1.); imo non defuerunt qui paucis annis post obitum eo nomine condecorati sunt (cf. Conc. Chalcedon. Act. 2. et 4.): ita certe S. Cyrillus Alex. vita functus an. 444., Patribus annumeratus est an. 451.

4) Dicuntur Patres viri, *qui expressa vel tacita Ecclesiae designatione gaudent*; Ecclesiae enim commissum est integrum revelationis depositum sancte custodiendum; ergo sicut ad ipsam pertinet certum fixumque canonem librorum sacrorum declarare, ita ipsius jus ac munus est designare idoneos testes, tutosque magistros divinae traditionis designare. Unde Ecclesia semper hoc jure usa est; tum in solemnibus actibus ac definitionibus aliquos

uti S. Patres consulendo, aut eorum *uti talium* auctoritatem afferendo, aut etiam expresse appellando *Patres probabiles* seu approbatos (cf. S. Hormisdæ ep. 70. ad Possessorem Episcop.; Conc. Eph. Act. I.; Chalced. Act. I.; Const. III. Act. X.; Nicæn. II. Act. IV. et VI.); tum scriptores christianos, antiquitate ac doctrina insignes, in censu *Patrum* nunquam referendo, qui propterea numquam *Patres* habiti sunt; tum horum unum vel alterum expresse rejiciendo *tamquam Patrem*: uti Tertullianum et Lactantium (Gelasii P. Decret. in Synod. Rom. an. 494.), necnon Eusebium Cæsariensem (Conc. Nicæn. II. Act. V.). Diximus autem *expressa* vel *tacita*, quia revera diversis modis haberi potest Ecclesiæ designatio. Unde *Patres* habendi sunt, qui uti tales allegantur in Conciliis œcumenicis; qui a Summis Pontificibus, uti tales agniti aut propositi sunt in publicis monumentis; quorum scripta publice olim post S. Scripturam legi consueverunt, quod ex. gr. constat de S. Clemente Rom. (cf. Euseb. h. e. l. 3. c. 16.), de S. Polycarpo (cf. S. Hieronym. de viris illustr. c. 17.), de S. Ephræm Syro (S. Hier. l. c. c. 115.); qui ab insigni aliquo *Patre*, in disquisitione dogmatica, inter S. Patres recensentur ad fidei doctrinam manifestandam; etc.—Cf. Fessler (Inst. Patrol. t. 1. cap. 1. §. 12.) (1).

347. Igitur nobis constat, aliquem esse *S. Ecclesiæ Patrem* ex expressa vel tacita Ecclesiæ designatione; Ecclesia vero, ut usu fit manifestum, ad hanc designationem postulat primas tres qualitates, quas descripsimus. Ex his autem facile desumitur *specifica* notio *Scriptoris Ecclesiastici*, et *Doctoris Ecclesiæ*; prout enim deficiunt ab una vel altera ex prædictis conditionibus requisitis ad *Patrem* constituendum ceteras retinentes, *Doctores* sunt aut *Scriptores Ecclesiastici*. Ita qui doctrina et antiquitate insignes, vel non perseveraverunt in communione Ecclesiæ, vel perfectiorem sanctitatis formam non sunt assecuti, non *Patres*,

(1) Ipse cl. Auctor (§. 11.) animadvertit: «Ceterum per se patet, in S. Patre non requiri, ut sit Episcopus vel Presbyter, quamvis plerique in hoc ordine reperiantur, cum his docendi in Ecclesia munus a Christo proprie commissum fuerit. Ast cum nec laici a munere docendi penitus excludantur, et Spiritus Sanctus nonnunquam et in laicos abunde descendat, etiam laici, ex judicio totius Ecclesiæ egregie docentes, ceterisque S. Patris dotibus instructi, inter S. Patres referri possunt, ex. gr. S. Prosper Aquitanus. »

sed *Scriptores Ecclesiastici* proprie vocantur. Una vel altera ratione in hoc numero computantur Tatianus, Tertullianus, Origenes, Arnobius, Lactantius, Eusebius, Rufinus, alique. « Magna profecto res, inquit Lirinensis (Com. c. 17.), et ad discendum utilis, et ad recolendum necessaria, quam etiam atque etiam exemplorum molibus illustrare atque inculcare debemus, ut omnes vere catholici noverint, se cum Ecclesia doctores recipere, non cum doctoribus ecclesiæ fidem deserere debere ». *Doctores vero Ecclesiæ* ii audiunt, qui insignes quidem sunt doctrina et sanctitate, sed quibus deest antiquitas. Notari hic debet, titulum *Doctoris* excellentiorem amplioremque doctrinam exigere, quam nomen *Patris*: hinc non omnes *Patres* condecoravit Ecclesia prærogativa *Doctoris*. Publico Ecclesiæ suffragio *Doctores Ecclesiæ* habentur S. Ambrosius, S. Augustinus, S. Hieronymus, S. Gregorius M. (hi etiam dicuntur *magni doctores ecclesiæ* occidentalis, secundum numerum quatuor Evangelistarum), S. Athanasius, S. Basilus, S. Gregorius Nazianzenus, S. Joannes Chrysostomus (hi sunt quatuor *magni doctores ecclesiæ* orientalis), S. Leo M., S. Petrus Chrysologus, S. Isidorus Hispalensis, S. Petrus Damianus, S. Ildefonsus Toletanus, S. Anselmus Cantuariensis, S. Bernardus, S. Thomas Aquinas, S. Bonaventura, S. Hilarius Pictaviensis, S. Alphonsus Liguori, S. Franciscus Salesius.

348. His, pro rei intelligentia, præstitutis de notione *Patris Ecclesiæ*, antequam quæstionem proponamus de eorum auctoritate, oportet distinguere duplex doctrinæ genus in eorum scriptis, doctrinam nempe profanam, quæ ad humanas scientias aut artes refertur, et doctrinam sacram, pertinentem ad fidem et mores. Doctrina autem fidei et morum non ea solum comprehendit, quæ proprie revelata sunt ac proinde divina fide credenda; sed ea etiam, quæ propter necessarium nexum cum revelatis, constituunt veritates Theologicas. Porro omnes admittunt regulam quam tradit Canus (de Locis, l. 7. c. 2. n. 2.), quoad primum doctrinæ genus: « sanctorum auctoritas, sive paucorum sive plurimum, cum ad eas facultates affertur, quæ naturali lumine continentur, certa argumenta non suppeditat; sed *tantum pollet, quantum ratio naturæ consentanea persuaserit* ». Quapropter quæstio de auctoritate Patrum respicit solum doctrinam sacram, sive

illam tradiderint interpretando Scripturas, sive fidem impugnata[m] vindicando, sive populum instruendo in credendis et agendis.

349. Quænam igitur est hæc auctoritas? Duo sunt hic excessus; nam—1) Lutherus ejusque sectatores, traditionem negando, flocci faciunt auctoritatem Patrum. « Ita fit, inquit Lutherus (in lib. cont. Regem Angliæ), ut ego clamem Evangelium, Evangelium, Christus, Christus; ipsi respondent: Patres, Patres, usus, usus, statuta, statuta. Ubi vero dico, Patres, usum, statuta sæpius errasse, oportere ejusmodi firmiore, et certiore auctoritate munire, Christum vero non posse errare. Hic piscibus magis muti.... ut Scriptura dicit: sicut aspides surdæ obturant aures, ne audiant vocem incantantis. Aut hoc denuo, quod semper in summa natat saliva, mihi reddunt: Ambrosius sic dicit; tunc doctior es Ambrosio? » etc. Apud nonnullos autem Protestantes honori haberi cœperunt Patres, præsertim priorum quatuor sæculorum; quod quidem plures eorum scriptores diserte affirmant, alii adhibendo Patrum testimonia, satis ostendunt — 2) Jansenistæ e contra tanti facere visi sunt auctoritatem vel unius Patris, præsertim Augustini, ut eam præferrent auctoritati ipsius Ecclesiæ. Unde prop. XXX. damnata ab Alexandro VIII. (7. Dec. 1690.): « Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam ». Contradictoriam doctrinam jam statuerat D. Thomas (2. 2. q. 10. art. 12.) dicens: « ipsa doctrina catholicorum Doctorum ab Ecclesia auctoritatem habet; unde magis standum est auctoritati Ecclesiæ, quam auctoritati vel Augustini, vel Hieronymi, vel cujuscunque Doctoris ».

350. His excessibus rejectis, ut vera doctrina de auctoritate Patrum quoad sacram doctrinam (1) statuatur, juvat diversas

(1) « Quod vero ejusmodi [pertinens ad doctrinam sacram] sit nec ne, recte advertit Schrader (de theol. testium fonte, pag. 290.), judicari non contra mentem Patrum, sed, quantum fieri potest, etiam secundum eorum doctrinam sententiamve plane debet. Atque hæc cautio est, qua castigari regulæ vel conclusiones debent, quas Melchior Canus (de loc. theol. l. 7. c. 3.) ad Patrum auctoritatem delinendam statuit. Quibus autem ab ipso confutatur conclusio quinta Cajetanus, detrahens patribus circa sensum Scripturæ conspirantibus, his similiter emendandus ipse, detrahens conclusione prima patribus circa philosophiæ dogmata, ut ait,

hypotheses hic proponere. Ac primo considerare possumus sententiam unius vel alterius Patris, *sejunctim a consensu*; et tunc «venerationem quidem merentur tantam quantam uniuscujusque eorum antiquitas, doctrina ac sanctitas exposcit; *talis nihilominus non est illorum auctoritas; ut, si graves praesertim rationes id postulent, piaculum sit, debita semper cum reverentia, ab eorum placitis discedere*». Sane neque singulis Patribus promissa est infallibilitas, neque cum singuli seorsim a consensu spectantur, induti veluti apparent infallibilitate Ecclesiae: unde factum ipso constat, aliquem quandoque errasse (cf. S. Aug. de S. Cypriano, de Bapt. l. 1. c. 18.). Neque aliter senserunt ipsi Patres. Ita S. Augustinus (ep. 148. ad Fortunat. n. 15.) scribit: «Neque enim quorumlibet disputationes, quamvis catholicorum et laudatorum hominum, velut Scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat, salva honorificentia quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si forte noverimus quod aliter senserint quam veritas habet, divino adjutorio vel ab aliis intellecta vel a nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, tales volo esse intellectores meorum». Et (de Trin. l. 3. Prooem.): «Sane cum in omnibus litteris meis non solum pium lectorem, sed etiam liberum correctorem desiderem, multo maxime in his, ubi ipsa magnitudo quæstionis utinam tam multos inventores habere posset, quam multos contradictores habet. Verumtamen, sicut lectorem meum nolo mihi esse deditum, ita correctorem nolo sibi. Ille me non amet amplius, quam catholicam veritatem. Sicut illi dico, noli meis litteris quasi Scripturis canonicis inservire, sed in illis, et quod non credebas, cum inveneris incunctanter crede; in istis autem, quod certum non habebas, nisi certum intellexeris,

consentientibus, quum indubitate talia habeantur philosophiæ dogmata, sine quibus ipsa dogmata theologiæ, circa quæ Patrum auctoritatem ipse tnetur, conservari defendique, uti oportet, non possint; hinc emendandus idem detrahens Patribus circa indolem qualitatemque rerum judicantibus, quas ad fidem illi, ipse ad rationem seu philosophiam refert; et emendandus quoque, dum levius negat, immaculatam Virginis conceptionem scripturis et traditione apostolica doceri, adeoque ut dogma fidei declarari non posse; dumque facilius aliquot veterum ecclesiæ Auctorum lapsus dissensionesque a communi aliorum doctrina affirmat. Cf. etiam Card. Franzelin (De Tradit. etc. pag. 182. seq., Romæ 1875.).

noli firmiter retinere: ita illi dico, noli meas litteras ex tua opinione, vel contentione, sed ex divina lectione, vel inconcussa ratione corrigere». Et, ceteris omissis (ep. 82. ad Hier. n. 3.): «Alios præter Scripturarum libros ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt; sed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quod a veritate non abhorreant, persuadere potuerunt». Similia saepe habet S. Hieronymus; et D. Thomas (1. p. q. 1. a. 8. ad 2.) hac eadem ratione scribit: «Auctoritatibus autem canonicæ Scripturæ utitur [theologia] proprie ex necessitate argumentando. Auctoritatibus autem aliorum Doctorum Ecclesiæ, quasi arguendo ex propriis, sed probabiliter. Innititur enim fides nostra revelationi Apostolis et Prophetis factæ, qui canonicos libros scripserunt, non autem revelationi, si qua fuit, aliis doctoribus facta».

351. Considerare *secundo* possumus hypothesim, in qua plures Patres aliquid affirmant aut negant, reliquis reclamantibus: tunc potest esse major vel minor probabilitas pro una vel altera parte, sed ex neutra desumi potest irrefragabile argumentum, quantum est ex auctoritate Patrum. Dicimus *quantum est ex auctoritate Patrum*; quia post dissensum, eliquata quæstione, accedere posset Ecclesiæ definitio et subsequens consensus; quo in casu jam de veritate certo constaret (cf. de *Virt. Infusis*, n. 589. seqq.; 610. seqq.). Res ita intellecta est per se evidens. Solum adnotari hic debet, non facile admittendum esse dissensum inter Patres; sed pro auctoritate quæ ipsi inest, atque reverentia quæ ipsis debetur, satagere debemus, quantum possibile est, eos conciliare. Quod ipsi Patres verbis et exemplo docuere. Ita S. Ambrosius (ep. 48. n. 4.) ait: «Verbum si offenderit, virtutem professionis interrogato.... etiam sermonem dubium mens non dubia obumbrat et defendit a lapsu». Et S. Augustinus, ut defenderet S. Hilarium, scripsit (de *Trin.* 1. 6. c. 10. n. 11.): «Quidam cum vellet brevissime singularum in Trinitate personarum insinuare propria; *aeternitas*, inquit, in Patre, *Species* in Imagine, *Usus* in Munere. Et quia non mediocris auctoritatis, in tractatione Scripturarum et assertionem fidei vir extitit, Hilarius enim hoc in libris suis posuit: horum verborum... abditam scrutatus intelligentiam quan-

tum valeo, non eum secutum arbitror in aeternitatis vocabulo, nisi quod Pater non habet Patrem [principium] de quo sit». Idem præstitit S. Athanasius quoad Dionysium Alex., S. Basilius quoad Gregorium Thaumaturgum, etc.: de his exempla occurrunt in pluribus specialibus quæstionibus in theologia.

352. Considerare possumus *tertio* Patres *consentientes* in aliqua re ad sacram doctrinam pertinente; et tunc eorum auctoritas est irrefragabilis. Cum hoc sit præcipuum in re de qua agimus, adeoque diserte asserendum, juverit idipsum accurate definire. Patrum *omnium* consensus seu *unanimitis* consensus, non mathematice sed moraliter accipi debet. « Tunc, inquit Card. Perronius (Resp. ad Regem Angl.), unanimis Patrum consensus cumulate probatus sustineri debet, cum singularum nationum *eminentissimi* in aliqujus rei assertionem conveniunt: ita ut inter illos nemo, qui semper orthodoxus semperque orthodoxis adhæsit dissentiat». Potest tamen res ipsa paulo enucleatius ita proponi: consensus Patrum cognosci ac demonstrari potest directe et immediate, vel indirecte ac per illationem. Primo modo ostenditur si ex scriptis eorum, *moraliter omnium*, diserta proferantur testimonia, ut inde constet unam iis de aliqua re inhæsisse sententiam. Sed hæc methodus difficiliorem reddit Patrum usum; unde est alter modus, quo ex aliquorum testimoniis prolatis legitime inferitur reliquorum consensus. Id autem tripliciter contingit:—1) si plures insignes in idem consentiunt, ceteris non reclamantibus, præsertim si diversis in locis, diversisque ætatibus scripserint—2) Imo quandoque irrefragabile est testimonium etiam paucorum Patrum, si nempe ex omnibus adjunctis certo constat, illos referre communem Ecclesiæ fidem—3) Denique sufficit etiam consensus exploratus occidentalium tantum, etsi quando hic habetur, uti historice etiam constat, numquam adest talis orientalium dissensus, qui possit illum infirmare. Hæc igitur, ad Patrum auctoritatem vindicandam, demonstranda aggredimur.

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XVI.—1. *Consensus Patrum moraliter unanimis in rebus fidei et morum, irrefragabile exhibet divinæ traditionis testimonium. Neque necesse est, ut consensus ille directe ac immediate semper demonstretur; sed optime infertur*—2. *ex explorato occidentalium omnium suffragio*—3. *ex testimonio plurimum doctrina ac fama insignium, qui diversis aetatibus floruerunt, ceteris non reclamantibus*—4. *imo ex paucorum etiam testimonio, si in iis rerum adjunctis feratur, ut evidens sit, illud communem Ecclesiae fidem referre.*

353. *Probatur 1ma pars.* I. Supponimus hic, quod suo loco diserte demonstrabimus, juxta Christi promissiones, ex perenni S. Sancti assistentia, adesse in Ecclesia charisma infallibilitatis, tum *activæ* in Ecclesia docente, tum *passivæ* in universa Ecclesia. Atqui si unanime Patrum suffragium in rebus fidei et morum posset esse falsum, duplex illa infallibilitas deficeret. Ergo.

Prob. min. 1) Ecclesia magisterium suum extendit ad fideles præsertim opera Patrum; si ergo omnes Patres falsum docerent, videretur ipsa Ecclesia docens nos in errorem inducere—Saltem Ecclesia non posset non cognoscere Patres omnes errorem docere; si illum non emendaret, profecto deficeret in munere custodiendi depositum—Intelligi quidem potest, quod unus vel alter ex Patribus erret, et tamen Ecclesia eorum errorem nondum reprehendat; ab aliis enim fideles edocerentur, et nunquam esset error universalis in Ecclesia: at si omnes errent, et Ecclesia non contradicat, omnes in errorem facile inducuntur—præsertim vero si Patres *testes* se exhibeant doctrinæ ipsius Ecclesiæ. Quare scite animadvertit Card. Franzelin (de Trad. etc. th. 14.): «Hoc [consensus de quo agimus] sane idem est ac si universa ecclesia cum omnibus suis Pastoribus et doctoribus, martyribus ac populo fidei in sua connexionem cum Apostolis, et per Apostolos cum prædicatione Christi ipsius, per sæculorum decursum, homogeneo semper progressu, coram sisteretur, testans suam fidem, fideique intellectum».

2) Ex his intelligitur perire etiam infallibilitatem *passivam* in

Ecclesia, seu Ecclesiam deficere a fide, si Patres unanimiter docere possint errorem. Principium enim, a quo infallibilitas *passiva* procedit, juxta Christi institutionem, est Ecclesia docens *activa* infallibilitate prædita; ergo si hæc deficiat, et illa deficiat necesse est. Revera populus fidelis instructionem accipit a præcipuis doctoribus, quales sunt Patres; si ergo aliquid erroneum hi unanimiter docerent, Ecclesia non contradicente, induceretur in errorem.

3) Hæc confirmantur ex divinæ providentiæ dispositione, quæ per temporum necessitates dedit præcipua luminaria, quæ lucem in Ecclesia diffunderent. De hac Dei dispositione loquitur S. Augustinus (c. Julian. l. 2. c. 10. n. 37.), dicens: « Fideles et multis excellentiores paucos dispensatores suos Deus per diversas ætates, temporum locorumque distantias, sicut ei placet atque expedire judicat, ipse dispensat ». Et (n. 35.) dixerat: « Usque adeo tenebræ lux, et lux tenebræ esse dicuntur, ut videant Pelagius, Cœlestius, Julianus, et cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed qualiscumque homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam (si tamen non in te spes est omnis æterna sanitatis), et quodam modo audio vocem tuam. Respondes, absit, ut audeam cæcos istos viros vel cogitare vel dicere. Eorum ergo appende sententias ». Et Leontius byz. (c. Nestor. l. 1. 35.): « Post Apostolos et Prophetas, Deus in Ecclesia doctores posuit secundum providentiam Spiritus Sancti incomprehensam in opus ministerii ad ædificationem corporis Christi. Quare qui Patres illos non recipit, qui in Ecclesia clari et celebres sunt, plane ordinationi et constitutioni Dei resistit ». Similia habet S. Hieron. (in Ep. ad Eph. l. 2. c. 4.).

354. II. Societas christiana, sive theoretice sive practice, semper asseruit unanimi Patrum consensui illam auctoritatem, quam hic vindicamus. Nam eo usa est ad fidei quæstiones dirimendas; diserte peremptorium ejus vim affirmavit; anathemate indicto sancivit, ne quis a communi Patrum sententia deflectat. S. Athanasius testatur (Ep. ad Afros. n. 6.), Concilium Nicænum I. adhibuisse vocem *homousion* « testimonio Patrum fretum »—Concilium Ephesinum (Act. I.) inquit: « Divinitus placuit, nihil aliud posteris credendum decernere, nisi quod sacra sibi consentiens San-

etorum Patrum tenuerit antiquitas » — Concilium Chalcedonense (Act. V.) fidei definitionem edidit « sequens Sanctos Patres »; et (Allocut. Conc. ad Marcion. Imp.) dicuntur Episcopi persuasi « licere, ambiguitate quæstionis exorta, Patrum interpretationibus... accomodare confessionem, ac docere quod in nullo discordem intelligentiæ eorum detulerimus animum, sed his utamur testibus, ad nostræ fidei confirmationem »; et additur, eum « qui Patrum depravat intelligentiam prævaricationis existere reum » — Conc. Constantinop. II. (Collat. III.) declarat, se tenere fidem « quam Sancti Patres confessi sunt et explanaverunt » — Conc. Constantinop. III. (Act. XVIII.) « Sanctorum ac probabilium [approbatorum] Patrum inoffense recto tramite iter consecutum, iisque consonanter definiens, confitetur » rectam fidem — Conc. Nicænum II. (Act. I.) hunc anathematismum Basilio pœnitenti pronuntiandum præscribit: « Qui doctrinas Sanctorum Patrum et Ecclesiæ Catholicæ traditionem contemnunt, quique causantur, et voces Arii, Nestorii, Eutychis et Dioscori jactant dicentes, quod nisi satis ex V. et N. Testamento instructi essemus, Sanctorum Patrum et Ecclesiæ catholicæ traditiones non sequeremur; anathema » — Conc. Constantinop. IV. (can. I.) ait: « ut rectam regiamque divinæ justitiæ viam sine erroris offensa teneamus, SS. Patrum decreta, veluti inextinctæ quædam semperque lucentes faces, sequenda sunt » — Conc. Lateranense sub Martino I. (Consult. V.) definit « condemnatum esse et alienum sanctæ Dei Ecclesiæ, quisquis non susceperit verbo et mente Venerabiles Patres, cunctaque, quæ ab illis pro fide orthodoxa exposita sunt » — Conc. Lugdunense II. (can. I.) et Florentinum (Definit. Fidei) « prolatis testimoniis ex divinis Scripturis, plurimisque auctoritatibus SS. Doctorum Orientalium et Occidentalium, in eandem denique sententiam unanimiter concordarunt et consenserunt » — Conc. Tridentinum (Procem. sess. VII.) « veram et sanam doctrinam, quam Jesus Christus, fidei nostræ auctor et consummator docuit, Apostoli tradiderunt, et Catholica Ecclesia, Spiritu S. suggerente, perpetuo retinuit, Patrum consensui inhærendo statuit »; et (sess. IV.), ut vidimus, prohibet « ne quis Scripturam Sacram contra unanimem SS. Patrum sensum interpretari audeat »: quod ipsum renovavit Conc. Vat. — Hinc merito Pius IX. notavit in libris Guntheri (Breve ad

Card. Archiep. Colon. 1857.), quod ille « ea Sanctos Patres reverentia non habuit, quam Conciliorum canones præscribunt, quamque splendidissima Ecclesiæ lumina omnino promerentur »; et (Br. ad Ep. Wratislav. 30. Mart. 1857.) notavit, quod Guntherus « neque satis intellexit, quantopere deferendum sit venerandæ sanctissimorum patrum auctoritati, et quo studio cavendum, ne profanæ novitatis amore, tuta illorum vestigia deserantur, et gravissimi diffundantur errores ».

355. III. Supra jam indicavimus, ipsos Patres maximi fecisse præcedentium Patrum consensum, eumque invocasse ad hæreses profligandas. Hic igitur ad rem confirmandam unum vel alterum testimonium subjiciemus. S. Augustinus (c. Julian. l. 2. c. 10. n. 37.) scribit: « Isti episcopi sunt, docti, graves, sancti, veritatis acerrimi defensores adversus garrulas vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quæ tria bono judici tribuisti, non potes invenire quod spernas. Si episcopalis Synodus ex toto orbe congregaretur, mirum si tales possent illic facile tot sedere. Quia nec isti uno tempore fuerunt, sed fideles et multis excellentiores paucos dispensatores suos Deus per diversas ætates temporum locorumque distantias, sicut ei placet atque expedire judicat, ipse dispensat. Hos itaque de aliis atque aliis temporibus atque regionibus, ab Oriente et Occidente congregatos vides, non in loco quo navigare cogantur homines, sed in libro qui navigare possit ad homines. Quanto tibi essent isti iudices optabiliores, si teneres catholicam fidem, tanto tibi sunt terribiliores, quia oppugnas catholicam fidem, quam in lacte suxerunt, quam in cibo sumpserunt, cujus lac et cibum parvis magnisque ministraverunt, quam contra inimicos etiam vos tunc nondum natos, unde nunc revelamini, apertissime et fortissime defenderunt. Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædicatoribus, pastoribus, nutritoribus crevit. Ideo profanas voces vestræ novitatis expavit... insidias vestri dogmatis subrepentis exhorruit, et tanquam caput colubri calcavit, obtrivit, abjecit » — Lirinensis (Com. c. 2.): « Antiquitatem sequemur ita, si ab his sensibus nullatenus recedamus, quos sanctos maiores ac patres nostros celebrasse manifestum est »; et (c. 3.): « Quid si in ipsa vetustate, duorum aut trium hominum, vel certe civitatis unius aut etiam

provinciæ alicujus error deprehendatur? Tunc omnino curabit, ut paucorum temeritati vel inscitiae, si qua sunt, universaliter antiquitus, Ecclesiæ decreta præponat. Quid si tale aliquid emergat, ut nihil ejusmodi reperiatur? Tunc operam dabit, ut collatas inter se Majorum consulat interrogetque sententias, eorum dumtaxat, qui diversis licet temporibus et locis, in unius tamen Ecclesiæ Catholicæ communione et fide permanentes, magistri probabiles exstiterunt; et quidquid non unus aut duo tantum, sed omnes pariter uno eodemque consensu... scripsisse, docuisse cognoverit, id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum»—S. Basilius (ep. 52. n. 1.): «Patrum vestigiis non insistere, nec sua sententia vocem illorum potiore ducere, res est reprehensione digna, ut plena arrogantiae»—Ut vis ac methodus hujus ac præcedentis argumenti percipiatur, recolantur animadversiones, quas præmisimus secundo argumento thes. præced. (n. 330.).

356. *Prob. 2da pars.* I. Solidum est fundamentum inferendi ex consensu Patrum Occidentalium etiam consensum Patrum Orientalium. Atqui, ex probatis, unanimis Patrum consensus suppeditat irrefragabile argumentum existentiae divinæ traditionis. Ergo.

Prob. maj.—1) historice constat, in rebus fidei et morum convenire Patres Orientales cum Occidentalibus; ergo, si in aliqua quæstione, demonstratur consensus Occidentalium, merito inferitur consensus et Orientalium. Ad declarationem *antec.* faciunt imprimis verba S. Gregorii M. (Epp. 1. 10. ep. 35. ad Eulogium Alex.): «Cui ergo ante longum tempus, quam vestra scripta susceperem, contra eandem hæresim [agnoetarum] respondi, quæ postmodum in epistola vestræ sanctitatis inveni, atque Omnipotenti Deo magnas gratias retuli, quia de cunctis inquisitionibus romanorum [quos occidentales dicit] atque græcorum patres, quorum nos sequaces sumus, uno spiritu sunt locuti. In multis enim eandem vestram epistolam ita reperi, ac si contra prædictam hæresim scripta latinorum patrum legerem». Huic addi possent quæ habet Cœlestinus P. (ep. 13. ad Maximian. Episc.); Felix III. (ep. synodic. ad univ. presbyt. Constantinop. et Bythiniae); Agatho (ep. ad Imper. cont. monothel.; extat in Conc. VI. Act. IV.);

Gregorius II. ad Leon. Isauric.; etc.—Cf. Habert (Theol. græcor. de gratia, l. 1. c. 1. n. 4.).

2) Orientalis et Occidentalis Ecclesia unam constituebant Ecclesiam; atqui Ecclesia est una, præsertim unitate fidei; ergo unam habebant fidem. Atqui si Occidentalibus omnibus aliquid asserentibus in re fidei et morum repugnassent communiter Orientales Patres, defuisset hæc unitas fidei. Ergo.

3) In Occidente est principium ac centrum unitatis, nempe Petri successor, sub cujus cura ac vigilantia magis immediate erant Occidentales Patres. Atqui incredibile omnino est, ut, si Patres aliquid assererent contra fidem aut mores, cum periculum esset ne error Occidentales omnes imprimis pervaderet, principium ac centrum unitatis non resisteret.

357. III. Hæc ipsa auctoritate confirmari possunt. S. Augustinus (c. Julian. l. 1. c. 4. n. 12.) ait imprimis: « Iterum te admoneo, iterum rogo, aspice tot ac tales Ecclesiæ Catholicæ defensores atque doctores: vide quibus tam gravem tamque nefariam irrogaris injuriam ». Deinde (n. 13.) subdit: « An ideo contemnendos putas, quia Occidentalis Ecclesiæ sunt omnes, nec ullus est in eis commemoratus a nobis orientis episcopus? Quid ergo faciemus, cum illi græci sint, non latini? Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, *in qua primum Apostolorum suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronare*. Cui Ecclesiæ præsentem B. Innocentium si audire voluisses, jam tunc periculosam juventutem tuam pelagianis laqueis exuisses. Quid enim potuit ille vir sanctus africanis respondere conciliis, nisi quod antiquitus apostolica Sedes et romana cum ceteris [orientalibus et occidentalibus] tenet perseveranter ecclesia? » Et (n. 14.) addit: « Non est ergo cur provoces ad orientis antistites, quia et ipsi utique christiani sunt, et *utriusque partis terrarum fides ista una est, quia et fides ista christiana est* ». Bessarion in Florentino Concilio (Or. dogm. c. 4.) idem asseruit: « Et meo quidem iudicio tum orientales tum occidentales patres clare manifestoque locuti sunt, et veritatem fidei nobis tradiderunt. Et facile quis posset alterius partis auctoritatibus usus, per eas dumtaxat propositam quæstionem concludere. Et hoc paulo post, si Deus concedet, probabimus. Concedatur tamen non ita clare, nec ita expresse orien-

tales locutos fuisse de Spiritus S. ex Filio processione, quemadmodum occidentales: quid igitur faciendum est? Nempe nihil aliud, nisi *quum occidentales Patres apertissime hanc prædicaverint fidem, orientales quoque putandum hoc idem dicere...* Qui enim in illis, idem et in his locutus est Spiritus ». Rem probavit Georg. Scholarius in orationibus habitis in eodem Concilio, et Josephus Methonensis Episcop. in refutatione Marci Ephesini—Cf. Card. du Perron (Resp. ad Regem mag. Britan. tom. 3. pag. 648.): et de Rubeis (de Pecc. Orig. c. 20. n. 4.).

358. *Prob. 3ta pars. I. Ex rei veluti natura.* Nam—1) incredibile videtur ut *plures* doctores, doctrina ac sanctitate insignes, per diversas ætates diversaque loca unum idemque sentiant, nisi illud vere pertineat ad sacram doctrinam. Huc faciunt illa S. Augustini (c. Julian. l. 1. c. 6. n. 22.): « Alia sunt, in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ catholicæ defensores, salva fidei compage, non consonant, et alius alio de una re melius aliquid dicit, et verius. Hoc autem, unde nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta ».

2) Imo impossibile est, ut Patres numero plures, præsertim si insignes sint, aliquid ad fidem aut mores pertinens asserant, ceteris non reclamantibus, quin fideles omnes in errorem inducantur, et Pastores ipsi omnino deficient in munere custodiendi depositum. Atqui hoc impossibile est. Ergo. — Historia ipsa testis est, ceteros reclamasse, semper ac aliquis insignis Doctor errorem docuit; ut constat ex. gr. in casu S. Cypriani; sicut constat eos reclamasse semper ac novitas exorta est. Quare Lirinensis ait (Com. l. n. 9.): « Annuntiare ergo aliquid christianis catholicis, præter id, quod acceperunt, numquam licuit, nusquam licet, nunquam licebit ».

359. II. *Auctoritate* idipsum confirmari potest. Lirinensis (Com. n. 29.) exhibet regulam, quam sequuti sunt Ephesini Patres: « Exemplum adhibuimus Sancti Concilii, quod ante triennium ferme in Asia apud Ephesum celebratum est... ubi quum de faciendis fidei regulis disceptaretur, ne qua illic forsitan profana novitas in modum perfidiæ ariminensis obreperet, universis sacerdotibus, qui illo ducenti fere numero convenerant, hoc catholicissimum, fide-

lissimum, atque optimum factu visum est ut in medium SS. Patrum sententiæ proferrentur». Refert autem (n. 30.) nomina eorum Patrum, quorum testimonia recitata sunt; et concludit: « Hi sunt igitur omnes apud Ephesum sacratio *decalogi* numero magistri, consiliarii, testes iudicesque producti, quorum beata illa Synodus doctrinam tenens, consilium sequens, credens testimonio, obediens iudicio, absque tædio, præsumptione et gratia de fidei regulis pronuntiavit. Quamquam multo amplior majorum numerus adhiberi potuerit; sed *necesse non fuit*, quia neque multitudine testium etc. »—S. Augustinus (c. Julian. l. 1. c. 1. n. 3.): « Non quidem omnium de hac re sententias, nec omnes eorum, quos commemorabo, me congregaturum esse polliceor, quia nimis longum est, et *necesse esse non arbitror*; sed ponam pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere et cedere, si ullus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malum perviciaciæ superavit ». Adductis deinde quorundam Patrum testimoniis, ait (c. 5. n. 20.): « Tantumne apud te possunt Pelagius et Coelestius, ut a solis ortu usque ad occasum tot (non sunt omnes) ac tantos catholicæ fidei doctores et defensores, antiquos et nostræ ætati contiguos, dormientes et manentes, non solum deserere, verum etiam manichæos audeas appellare? Miror, si hoc aliquando ex tuo poterit ore procedere, quod te tamen clamare pravitas tui compellit erroris. Sed mirum, si in facie hominis tantum intervallum est inter frontem et linguam, ut in hac causa frons non comprimat linguam ». Cf. etiam quæ habet S. Doctor (l. 3. c. 17. n. 32.). (1)

(1) Ex his evidens est, immerito omnino quosdam protestantes contendere, dogmata controversa probanda esse ex primorum sæculorum Patrum testimoniis. Hunc errorem diserte persequitur Petavius, qui provocans ad Conc. Ephesinum, Cyprianum referens, inter reliquos tempore primum, ad adstruendum dogma de Deo nato ex Virgine, subdit (de Incarn. l. 14. c. 15.): « Nunc illud velim, ut mihi respondeant adversarii, utrum existiment synodum illam, quia nullos priorum sæculorum suffragatores decreti sui proferre poterat, recentiores et paucis ante se annis mortuos advocasse, an cum alios antiquiores nominare posset, novis istis utpote idoneis fuisse contentam. Horum utrum dixerint, tum causam nostram adjuvabunt, tum deteriorem facient suam. Nam si nemo fuit Ecclesiæ Doctor primis illis sæculis, qui catholico de Christi divinitate dogmati fidem faceret, ut ex nuperis affirmari illud oportuerit, frustra nobis invidiam ex antiquissimorum illorum temporum si-

360. *Prob. 4ta pars.* I. Ex dictis satis constat, quod si pauci Patres vere referant fidem totius Ecclesiæ, recte infertur Patrum consensus. Unde demonstrari potius debet existere posse et existere ea rerum adjuncta, ex quibus dijudicari merito debeat, paucos illos referre Ecclesiæ fidem. Id autem certe accidit

1) Si in aliqua fidei controversia contra insurgentem hæresim, aliquis insignis e Patribus, veluti dux aciem ducat, ac in conspectu totius Ecclesiæ aliquod doctrinæ caput, uti ad fidem pertinens, vindicet, nemine reclamante, imo quandoque omnibus plaudentibus. Talis ex. gr. fuit conditio, in qua decertabant S. Athanasius, S. Hilarius, S. Augustinus, S. Basilius pro mysterio SSmæ Trinitatis; Cyrillus Alex., Sophronius, S. Leo M. pro mysterio Incarnationis D. N. Jesu Christi; S. Augustinus, S. Prosper, S. Fulgentius pro divina Christi gratia (cf. *de Gratia*, n. 41. seqq.).

2) Si Patres vel pauciores, sed quorum magna semper fuit auctoritas in Ecclesia, aliquid fidenter doceant tamquam ad fidem pertinens, aut testentur communi fide teneri; idque publice præstent, ita ut eorum doctrina aut testimonium potuerit facile innotescere, quin tamen ullus unquam reclamaverit in Ecclesia; Patres illi merito censentur communem Ecclesiæ fidem referre.

3) Si scripta quædam ab uno quidem Patre processerint, sed ab aliis approbata uti orthodoxa, vel etiam tamquam propria adoptata fuere; ex sententia illius Patris merito infertur reliquorum consensus. Hujusmodi sunt ex. gr. plures epistolæ S. Basilii, S. Augustini, S. Leonis M.; liber de S. Sancto a S. Basilio conscriptus; opus S. Procli de Fide ad Armenos; liber S. Fulgentii de Incarnatione et Gratia ad Petrum Diaconum; etc. A

lento comparare student. Quod si extabant aliqui primis illis sæculis, sed consulto his antepositi sunt qui proxime præcesserant, nihilo nos magis accusare deberent, si in appellandis novissimis illorum exempla sequeremur.... Sic etiam Chalcedonense Concilium auctores inscribit sibi vix toto sæculo anteriores; unum etiam proxime h. e. ante sex annos vita functum, Cyrillum Alex. ». Idipsum confirmat deinde aliorum Conciliorum ac Patrum auctoritate. Sane cum nullo tempore Ecclesia deficere possit in fide, si probetur consensus pro uno tempore, licet recentiore in aliquo dogmate, illud solide statuitur. Hinc merito Bossuet (*Défense de la tradit. de SS. Pères*, l. 8. c. 1.) inter principia, quæ statuit ex S. Augustino, hoc quarto loco ponit: « *Quatrième et dernier principe: Le sentiment unanime de l'Eglise présente suffit pour ne point douter de l'Eglise ancienne* ».

fortiori id valet, si scriptum approbatum aut receptum fuerit tamquam regula fidei in aliquo Concilio; uti Epistola S. Cyrilli Alexand. ad Nestorium (ep. 4.), et ad Joannem Antiochenum (ep. 34.); etc.

361. II. Idipsum auctoritate et usu confirmari potest. S. Cyrillus Alex. (ep. 1. ad monachos) affirmat de S. Athanasio: «Sane idoneus est hic vir apprimeque dignus, cui tuto fidem adjungere licet, ut qui nil protulisset, quod a divinis litteris esset alienum. Quo enim pacto *illustris ille, celebratusque pater, qui in sacra illa magnaue Synodo Nicæna in tanta omnium admiratione habitus est, a veritatis tramite aberraret?*—S. Augustinus non semel disputat c. Julianum, innixus auctoritate unius S. Gregorii Nazianzeni; et (l. 1. n. 16.) ait: «Est tanta persona, ut neque ille hoc nisi ex fide christiana omnibus notissima diceret, nec illi (episcopi suæ regionis ac ætatis) eum tam clarum haberent atque venerandum, nisi hæc ab illo dicta ex regula notissimæ veritatis cognoscerent». Et idem S. Doctor, ut probet S. Jo. Chrysostomum cum aliis sentire in dogmate de peccato originali, ait (ibid. n. 22.): «absit, ut tu [Joannes] aliud saperes, et in ea [Ecclesia] tam præcipuus emineres» — S. Leo (ad Julian. ep. 117. al. 88. c. 3.): «Quæ [rebellis imperitia] si de nostra putat ambigendum esse doctrina, saltem beatæ memoriæ Athanasii, Theophili et Cyrilli Alexandriæ sacerdotum scripta non renuat; cum quibus ita fidei nostræ forma concordat, ut in nullo a nobis discrepet qui se illis consentire profitetur»—Cf. etiam Scholarium in oratione coram Florentinis Patribus (apud Harduin. t. 9. p. 448.) et Besarion. in oratione dogmatica (c. 7. apud Harduin. ibid. p. 356.).

ARTICULUS SEPTIMUS

Utrum Theologorum consensus, ac Fidelium sensus certum exhibeant divinæ Traditionis Testimonium.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

362. Duas quæstiones simul complectimur in hoc articulo, cum enim earum solutio iisdem fere principiis nitatur ac Patrum auctoritas, post ea quæ de hac disputavimus, facile est illas brevius expedire. At imprimis pauca prænotemus oportet ad utriusque intelligentiam.

363. I. Ac quoad 1^{am}, diximus (n. 346.) periodum *Patrum* claudī sæculo XII.; post quod tempus sequuta est *Scholæ* institutio, ejus est doctrinam a Patribus acceptam nova ac pressiori methodo proponere ac docere. Hinc Scholastici Doctores subrogati sunt in Patrum loco; et huc faciunt quæ scribit S. Gregorius (Moral. l. 36. c. 17.): « cum annosa arbusta succiduntur, in eorum robore tenera virgulta succrescunt ». Verum est, ut inquit Canus (l. 8. c. 1.) « fuisse in schola quosdam theologos ascriptitios, qui universas quæstiones theologicas frivolis argumentis absolverint, et vanis invalidisque ratiunculis magnum pondus rebus gravissimis detrahentes, ediderint in theologiam commentaria vix digna lucubratione anicularum. Et cum in his Sacrorum Bibliorum testimonia rarissima sint, Conciliorum mentio nulla, nihil ex antiquis Sanctis oleant, nihil ne ex gravi philosophia quidem, sed fere e puerilibus disciplinis, scholastici tamen, si superis placet, theologī vocantur: nec scholastici sunt, nedum theologī, qui sophismatum fæces in scholam inferentes, et ad risum viros doctos incitant, et delicatiores ad contemptum ».

364. Verum quorundam defectus non debent in ipsam *Scholam* transferri. Quare eos theologos hic consideramus, qui recte implent ipsius scholasticæ Theologiæ munera. Hæc vero ad tria re-

vocat idem Canus (l. c. cap. 2.): « primum est, ut quæ in sacris litteris et Apostolorum traditionibus abdita continentur, ea in lucem quasi e tenebris eruantur. Colligit enim theologus ex principiis fidei a Deo revelatis conclusiones suas, atque in principiis ipsis implicitas per argumentationem naturæ consentaneam explicat... Habet rursum hæc disserendi in schola facultas alium propositum scopum, fidei nostræ adversus hæreticos defendendæ.... Quod si scholæ doctor non possit docere fideles doctrinam sanam, et eos, qui sanam non habent, redarguere, apud vulgus theologus esse aliquando poterit, revera numquam erit... Spectat denique ad scholasticorum functionem Christi Ecclesiæque doctrinam, quantum fieri potest, ex disciplinis humanis aut illustrare, aut etiam confirmare ». Quæ omnia scholasticus theologus præstat apta methodo, res accurate definiendo, distincte partiendo, solide probando.

365. Hæc quidem est germana idea theologorum scholasticorum. Nunc ad eorum auctoritatem statuendam, recolendæ sunt distinctiones adhibitæ ad Patrum auctoritatem definiendam. Ac primo non agitur hic de doctrina mere humana, sed de doctrina *sacra*; ad quam tamen pertinent non modo ea, quæ theologo docent tamquam *de fide*, sed etiam ea quæ docent tamquam *theologice vera*, quatenus etsi proprie revelata non sint, ex revelatis tamen inferuntur, ac cum illis sunt intime connexa. Patet autem non eandem notam mereri propositionem oppositam doctrinæ, quam theologo communiter tradunt tamquam *de fide*, et aliam oppositam doctrinæ, quæ communiter traditur tamquam *theologice vera*: de qua re cf. quæ diximus in tract. *de Virt. Infusis* (n. 526. seqq.).

366. Nec agitur de sententia unius vel alterius, aut etiam plurium theologorum, ceteris contradicentibus. Tunc enim obtinet quod profert Canus (l. c. cap. 4.): « Theologorum scholasticorum etiam multorum, si alii contra pugnant viri docti, non plus valet ad faciendam fidem, quam vel ratio ipsorum, vel gravior etiam auctoritas comprobarit. Videlicet in scholastica disputatione plurium auctoritas obruere theologum non debet; sed si paucos viros modo graves secum habeat, poterit sane adversum plurimos stare. Non enim numero hæc judicantur, sed pondere... Quo loco

arguendi sunt scholastici nonnulli, qui ex opinionum, quas in schola acceperunt, præjudiciis, viros alios catholicos notis gravioribus inurunt... Alia sunt scholæ placita, de quibus mox dicturi sumus [quæ communi consensu traduntur]; alia sunt præcepta sectæ, de quibus modo loquimur. Quæ ab illis dissident, ea notam habent; quæ ab his, non habent. Nec enim si quid aut Scoticis aut Thomisticis pronuntiatis contrarium est, error illico est. » (1)

367. Quæritur igitur de auctoritate Theologorum, quando *unanimi consensu* aliquid docent, non ut opinionem, sed uti certam sententiam vel *de fide*, vel *theologice certam*. Certe hujusmodi auctoritas non est contemnenda eo prætextu, quod doctores illi recentiores sunt; ut enim optime advertit Canus (l. c. cap. 4.): «Quemadmodum qui theologos Christo succedentes contemnebat, Christum is etiam Dominum contemnebat; ita qui theologos juniores antiquis succedentes despicit, hic Christum quoque ipsum despiciat necesse est. Unde Chrysost., sive quis alius fuerit, in Commentariis super Matthæum Imperfectis, hom. 42.: 'Cum audieris, inquit, aliquem beatificantem antiquos doctores, proba qualis est circa suos doctores. Si enim illos, cum quibus vivit, sustinet et honorat, sine dubio illos, si cum illis vixisset, honorasset. Si autem suos contemnit, si cum illis vixisset, illos contempsisset'.... Nimirum pharisæorum instar hæretici ratiocinantur. Si essent scholastici doctores, quales erant Hilarius, Hieronymus, Basilus, sequeremur eos; si in diebus Augustini, Ambrosii,

(1) Recte tamen advertit Card. Franzelin (de Traditione etc. th. 17. pag. 212.), quod in his quæ ambigua manent, quantum est ex auctoritate theologorum, non statim negligenda est quæstio, nec principum theologiæ auctoritas contemnenda; sed rationum inquisitio est instituenda. «Hoc autem examine rite instituto, perspicuum fiet, doctrinam principum scholæ, Lombardi, Halensis, S. Bonaventuræ et maxime S. Thomæ in sententiis quidem constantibus ac communibus nonnisi commendandum esse ac summam doctrinæ Patrum, et prædicationis ecclesiasticæ; tum vero in iis etiam capitibus, quæ magis ambigua sunt et in opinione posita, congruentiam et nexum magis minusve arctam cum eadem prædicatione ecclesiastica non deesse.... Propter hanc intimam connexionem cum doctrina Patrum et cum intellectu catholico universim, auctoritas principum scholæ, et præ ceteris S. Thomæ, per se sola non quidem irrefragabilis est, veneranda tamen et inter privatos doctores præcipua ».

Hieronymi fuisset, non essemus socii Manichæi, Novati, Vigilantii, Pelagii, Joviniani. Itaque testimonio sunt, quod filii sunt eorum, qui sanctos antiquos contempserunt, cum juniores scholæ theologos pro nihilo putant.... Quamdiu igitur Christi corpus, hoc est, Ecclesia fuerit, ad divinam procuracionem pertinebit, ut ii, qui in Ecclesia sacræ doctrinæ doctores habentur, tamquam a Deo dati veritatem in fide teneant, ne populus parvulorum more circumferatur ».

368. *Quoad 2^{am} questionem*, duo monenda sunt. Primum est, communem fidelium sensum in rebus fidei et morum, non solum manifestari explicitis theoreticis sententiis; sed etiam implicite usibus, ritibus, precibus, externis quibuscumque actionibus, quæ utpote revelatis veritatibus innixæ, eas supponunt, easdemque manifestant. Alterum exponemus verbis Cani (l. 4. c. 6. ad 14um): « Dno sunt rerum genera, ut alias dictum est, quæ ab Ecclesia creduntur. Unum est earum, quæ ad omnes æque pertinent... et in hoc genere non est valde difficile omnium fidem sensumque cognoscere... Alterum est genus earum rerum, quas cognoscere non rudium et imperitorum in Ecclesia, sed majorum et sapientium interest... Quo in genere, si vulgarem plebis sententiam roges, perinde erit, ut si a cæco sensum colorum postulares. Caute igitur atque prudenter, cum hujusmodi fortasse res in sermonem popularem incidunt, qui in vulgo paulo modestiores sunt, nihil omnino affirmate asseveranterque pronuntiant; sed id se credere ac sentire in hisce rebus profitentur, quod Ecclesia credit ac sentit.... Nunc illud dicimus, in communi omnium controversia certum argumentum ex communi fidelium sensu depromi.... In fide autem earum rerum, quæ propriæ sunt doctorum atque sapientum, solam horum sententiam expetendam, vulgi ne expectandam quidem ».

369. His itaque adnotatis —

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XVII.—1. *Concors theologorum doctrina de re ad fidem aut mores pertinente, legitimum ac certum criterium est divinæ traditionis*—2. *Atque idipsum tribuendum est catholico sensui ac consensui totius populi christiani, sive ille explicita professione declaretur, sive implicite factis ac praxi continueatur.*

370. *Prob. 1ma pars.* I. *Concors Theologorum sententia in re ad fidem aut mores pertinente æquivalet, singulis ætatibus, ipsius Ecclesiæ doctrinæ.* Atqui Ecclesia neque in docendo, neque in credendo errare unquam potest in rebus ad fidem ac mores pertinentibus. Ergo neque concors illa ac certa theologorum sententia falsa potest inveniri.

Prob. maj.—1) Scholæ catholicæ, sed præcipue theologicæ, jure semper sunt sub tutela Ecclesiæ, a qua debent institui, dirigi ac gubernari. Licet hoc jus, recentioribus temporibus alicubi fuerit violatum; inde tamen a sæc. XII. usque ad XVIII., scholæ et academiæ theologicæ « nonnisi auctoritate Sedis Apostolicæ erant et censebantur legitimæ. Pontificis diplomate erectæ ac munitæ, sub continua ipsius Sedis Apostolicæ vigilantia constitutæ, jus suum omne, sua privilegia, suam in docendo auctoritatem derivabant ab Ecclesia »—Recentiori etiam ætate, semper ac aliqui e doctoribus ad periculosas doctrinas inclinare videbantur, sive ab Academiis, sive ab Episcopis, sive denique ab ipso S. Pontifice coercebantur—Si qua ergo doctrina, ad fidem aut mores pertinens, traditur non ab uno vel altero doctore, sed communi scholarum consensu, quin custodes depositi reclamaverint unquam; nonne merito censetur eam esse doctrinam ipsius Ecclesiæ?

2) « Sive qui confessiones audiunt, inquit Canus (l. c.), sive qui ad populum habent conciones, utrique plebem instituunt, ut a theologis acceperunt ». Addi potest, S. Pontifices ac Concilia Academias ac doctores in consilium adhibere. « Ita fit, prosequitur

Canus, ut Ecclesia eorum in fidem communem errorem dissimulando, Christi fideles suo silentio deciperet. 'Error enim, cui non resistitur, approbatur; veritas cum non defenditur, opprimitur', ut Innocentius ait dist. 83. c. *Error*: atque Deus ipse, si theologorum omnium error non aperiret, in necessariis christiano populo deesset. Quid enim facturus est populus imperitus, nisi eos sequi, quos pro illo tempore ecclesiasticæ doctrinæ magistros accepit? ».

3) Imo theologorum auctoritate plurima Ecclesia definivit. « Quippe trecentos abhinc annos (tempore Cani), si quas Ecclesia hæreses condemnavit, si quæ de fide et moribus decreta tulit, in utrisque Scholasticorum subsidio et diligentia vehementer adjuta est. Id quoniam constat inter omnes, quibus vel conciliorum gesta, vel negotia cognitionis fidei sunt cognita, fateamur necesse est, doctores scholasticos simul omnes in fide et moribus errare non posse ».

4) Experientia denique constat, tum nihil unquam unanimiter docuisse theologos, tamquam ad fidem ac mores pertinens, quod falsum deinde fuerit inventum; tum Patrum ac Ecclesiæ ipsius auctoritatem denique despexisse, qui communem initio theologorum consensum contempserunt. « Nullum dogma, inquit Canus (cap. 4.) reperietur, quod eadem mente oreque scholastici omnes certe ac firmiter asseruerint, quin idem in universum Ecclesia teneat..... Si aliquid invenire hæretici possunt, proferant, et tacebimus ». Et (cap. 1.): « Lutherani omnes ad unum scholæ nostræ auctoritatem et mirifice contemnunt, et inimice insectantur. Atque hinc fortasse, tamquam ex primo fonte, reliquæ istorum hæreses derivatæ sunt. Principio namque, quod erat facile, scholæ auctoribus contemptis, scholæ quoque judicia contempserunt. His neglectis, mox necesse erat, ut Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Ambrosius, Basilius negligenterentur, quos theologi recentes dogmatum suorum auctores habebant. At antiquis Sanctis posthabitis, despectui quoque habita sunt eorum Concilia. Unde consecutum est, ut et libros quosdam canonicos, et ecclesiasticam auctoritatem Lutherani conciderent. Connexæ quippe sunt, ac fuere semper, post ortam scholam, scholæ contemptio et hæresum pestes. »

371. II. Hæc eadem auctoritate confirmari possunt. Etenim Martinus V. (*Inter cunctas*) hanc Wicleffi propositionem proscripsit: «Universitates, studia, collegia, graduationes, et magisteria in iisdem sunt vana gentilitate introducta; tantum prosunt ecclesiæ, sicut diabolus»—Pius VI. (*Auctorem fidei*) has notavit Pistoriensium propositiones: «Insectatio, qua synodus scholasticam exagitat velut eam, quæ viam aperuit inveniendis novis et inter se discordantibus systematibus quoad veritates majoris pretii... quatenus in scholasticam rejicit privatorum vitia, qui abuti ea potuerunt, aut abusi sunt: falsa, temeraria, in sanctissimos viros et doctores, qui magno catholicæ religionis bono scholasticam excoluere, injuriosa, favens infestis in eam hæreticorum conviciis»—Et: «Adsertio, quæ conviciis et contumeliis insectatur sententias in scholis catholicis agitata, et de quibus apostolica Sedes nihil adhuc definiendum aut pronuntiandum censuit: falsa, temeraria, in scholas catholicas injuriosa, debitæ apostolicis constitutionibus obedientiæ derogans»—Gregorius XVI. prohibuit opera Hermesii, etiam quia continent propositiones «in catholicas scholas injurias»—Proposita fuit D. Bonnetty subscribenda hæc propositio: «Methodus, qua usi sunt D. Thomas, D. Bonaventura et alii post ipsos scholastici non ad rationalismum ducit, neque causa fuit, cur apud scholas hodiernas philosophia in naturalismum et pantheismum impingeret. Proinde non licet in crimen doctoribus et magistris illis vertere, quod methodum hanc, præsertim adprobante, vel saltem tacente ecclesia, usurpaverint»—Et Pius IX. de libris Guntheri notavit, quod «ab iis in catholicas scholas dictariis non abstinuerit, quæ recondendæ memoriæ Pius VI. decessor noster solemniter damnavit»—Idem S. Pontifex de conventibus theologorum Germaniæ scribit: «Neque ignorabamus, in Germania etiam falsam invaluisse opinionem adversus veterum scholam, et adversus doctrinam summorum illorum doctorum, quos propter admirabilem eorum sapientiam et vitæ sanctitatem universalis veneratur ecclesia..... Qua falsa opinione, *ipsius ecclesiæ auctoritas in discrimen vocatur*, quandoquidem ipsa ecclesia non solum per tot continentia sæcula permisit, ut ex eorundem doctorum methodo et ex principiis communi omnium catholicarum scholarum consensu sancitis theologica excoleretur

scientia, verum etiam sæpissime summis laudibus theologiam eorum doctrinam extulit, illamque veluti fortissimum fidei propugnaculum, et formidanda contra suos inimicos arma vehementer commendavit ». Cf. Denzinger (Enchir. nn. 505. 1439. 1442. 1487. 1508. 1511. 1532.) — Hæc quidem honorem scholæ, et generatim ejus auctoritatem vindicant. Sed ad rem præsentem directe faciunt quæ scripsit Pius IX. ad Archiep. Monach. (21. Dec. 1863.): « Etiam si ageretur de illa subjectione, quæ fidei divinæ actu est præstanda, limitanda tamen non esset ad ea, quæ expressis œcumenicorum Conciliorum aut Rom. Pontificum hujusque Apostolicæ Sedis decretis definita sunt; sed ad ea quoque extendenda, quæ ordinario totius Ecclesiæ per orbem dispersæ magisterio tamquam divinitus revelata traduntur, *ideoque universali et constanti consensu a catholicis theologis ad fidem pertinere retinentur* ».

372. III. Idipsum inde etiam suaderi potest, quod in quacunque arte peritis credendum est; nec gravi morbo laborans medicorum omnium consilium sine temeritate rejiceret. Quem prudentem agendi modum exemplo confirmant Patres Conc. Viennensis (Clem. unic. de sum. Trinit.), dicentes: « Opinionem illam, quæ dicit tam parvulis quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam et virtutes, tamquam probabiliorem et doctorum modernorum theologiæ magis consonam et concordem, fore a catholicis eligendam » (cf. *de Virt. Infusis*, n. 37.). In quæ merito advertit Canus (l. c. cap. 4.): « Si ergo in re, quæ olim inter ipsos etiam scholasticos theologos controversa fuerat, opinio concors juniorum tanti apud Patres in concilio fuit; quanto magis nos res omni tempore ab schola præscriptas tenere ac revereri debemus? Et si opinatio ipsa theologorum recentiorum communis fidem facit concilio, illudque inclinât, ut definiat hujusmodi opinionem esse tenendam; quid si non ex opinione, sed ex certo et minime circumductili animo quidquam theologi omnes præfinierint? »

373. *Prob. 2da pars. I. Ex rei veluti natura.*—1) Ideo instituit Christus infallibilem magisterium in Ecclesia, ut integra in ipsa conservaretur fides: id patet ex iis quæ indicavimus (n. 329.),

et clarius patebit ex dicendis de Ecclesiæ infallibilitate in docendo. Ergo quemadmodum hæc infallibilitas deficere numquam potest in Ecclesia; ita nec infallibilitas in credendo in toto populo christiano: quod fieret si communi sensu ac consensu erraret in doctrina ad fidem et mores pertinente—2) Ita Christus Ecclesiam constituit, ut ea semper futura sit indefectibilis. Atqui deficeret Christi Ecclesia, si omnes in ea errarent circa res fidei et morum: præcipuum enim vinculum, ceterorum fundamentum, quo fideles in Ecclesia continentur, est vinculum fidei. Ergo. Unde dicitur (Eph. IV. 11–13.): « Ipse dedit quosdam quidem Apostolos... alios autem pastores et doctores.... donec occurramus omnes in unitatem fidei »; et (Matth. XVI. 18.) tum dicuntur portæ inferi *non esse prævalituræ* contra Ecclesiam, tum id effici dicitur per ejus ædificationem *supra petram*.

374. II. *Ex auctoritate*. S. Hieronymus utitur hoc criterio contra Vigilantium, scribens: (n. 5.): « Quis, o insanum caput, aliquando martyres adoravit? Quis hominem putavit Deum?... Ergo sacrilegi sumus, quando Apostolorum basilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Constantius imperator, qui sanctas reliquias Andreæ, Lucæ et Timothei transtulit Constantinopolim?... Sacrilegus nunc Arcadius qui ossa beati Samuelis longo post tempore de Judæa transtulit in Thraciam?... Omnes episcopi fatui judicandi?... Stulti omnium ecclesiarum populi, qui occurrerent sanctis reliquiis? etc. »—Simili modo ratiocinatur Lirinensis (Com. c. 24.): « Quæ [novitates] si recipiantur, necesse est, ut fides beatorum patrum aut tota aut certe magna ex parte violetur; necesse est, ut omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, levitæ et sacerdotes, tanta confessorum millia, tanti martyrum exercitus, tanta urbium, tanta populorum celebritas et multitudo, tot insulæ, provinciæ, reges, gentes, regna, nationes, totus postremo jam terrarum orbis, per catholicam fidem Christo Capiti incorporatus, tanto sæculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, nescivisse quid crederet, pronuncietur » — Cassianus (de Incarn. l. 1. c. 6.): « Hanc ergo ejus [Leporii] confessionem, id est catholicorum omnium fidem, et omnes africani episcopi, unde scribebat, et omnes gallicani ad quos scribebat, comprobaverunt.... Sufficere ergo solus nunc ad

confutandam hæresim deberet consensus omnium, quia indubitatae veritatis manifestatio est auctoritas universorum, et perfecta ratio facta est ubi nemo dissentit» — S. Basilius (advers. Eunom. l. 3. n. 1.): «Quod quidem non putet oportere in simplici ac nuda multorum fide permanere, sed artificiosis quibusdam captiosisque rationibus veritatem rursus ad id, quod sibi videtur, detrudere, satis ex iis, quæ protulit, verbis ostendit. Nam multorum opinione contempta, qua S. Sanctum glorificant, simulat se sanctorum tenere doctrinam» — S. Augustinus sæpe utitur eodem criterio; ita ex. gr. scribit (c. Julian. l. 1. c. 7. n. 31.): «Non tibi, sicut calumniaris, solum populi murmur opponimus: quamquam et ipse populus adversus vos propterea murmuret, quia non est talis quæstio, quæ possit etiam cognitionem fugere populorum. Divites et pauperes, excelsi atque infirmi, docti et indocti, mares et fœminæ noverunt, quid cuique ætati in baptismo remittatur. Unde etiam matres quotidie toto orbe terrarum non ad Christum tantum, id est, ad unctum, sed ad Christum Jesum, id est, Salvatorem cum parvulis currunt». Et (ep. 55. al. 119. n. 35.) rationem indicat: «Ecclesia enim Dei, inquit, inter multam paleam multaque zizania constituta, multa tolerat; et tamen quæ sunt contra fidem vel bonam vitam non approbat, nec tacet, nec facit» — Similia invenies apud S. Athanasium (de Synod. n. 4.); Tertullianum (Præscript. c. 29.); S. Gregorium Nazianz. (ep. 2. ad Cledon.) — Hinc Ecclesia ipsa ante suas definitiones, investigat quandoque fidelium sensum; sicut Pius IX. ante definitionem Immaculatæ Conceptionis petiit ab Episcopis, ut indicarent «quæ esset suorum fidelium erga Immaculatam Deiparæ Conceptionem pietas et devotio». In Bulla vero *Ineffabilis*, inter divinæ traditionis criteria, numerat «singularem catholicorum Antistitum ac fidelium conspiracyem».

375. SCHOLION. Contra statutam auctoritatem consensus doctorum *obicere solent*, plures sententias olim *communiter* receptas fuisse in schola, quæ deinde vel falsæ inventæ sunt, vel saltem in dubium revocatæ — Quam assertionem tribus præcipue exemplis illustrent. Dicunt nempe: — 1) Communiter Scholæ docebant ordines omnes minores vera esse sacramenta: hæc doctrina a pluri-

bus nunc tuto rejicitur—2) Communiter etiam docebant traditionem instrumentorum esse materiam sacramenti ordinis: post investigationes Morini, Martenii, aliorumque, ea nunc reponitur in sola manuum impositione—3) Communiter denique docebant, pœnitentem debere accedere *contritum* ad Sacramentum pœnitentiæ, ita ut solus Deus absolvat a culpa, et Sacerdos seu minister absolvat a pœna vel ostendat eum absolutum. « Ipse [Deus] enim, inquit Magister Sentent. (4. dist. 18.) per se tantum dimittit peccatum, quia et animam mundat ab interiori macula, et a debito æternæ mortis solvit. Non autem hoc sacerdotibus concessit, quibus tamen tribuit potestatem solvendi et ligandi, *idest ostendendi homines ligatos vel solutos*»: quæ sententia, præsertim post Concilium Trid., falsa habetur.

Respondetur: Recte scripsit Canus (l. 8. c. 4.): « Nullum dogma reperietur, quod *eadem mente oreque* Scholastici *omnes certo ac firmiter* asseruerint.... Si aliquod invenire.... possunt, proferant, et tacebimus. Quod si nullum proferri potest, sine dubio, velint nolint, id, quod scholæ totius auctoritate firmatur, verum est, si ad fidem, ut dixi, moresque pertineat ». Quoad tres casus allegatos, nullum fuisse universalem consensum, tamquam de re certo pertinente ad fidem vel mores, vel inde patet, quod si semel extitisset, numquam deinde cessare potuisset—nec profecto desivisset absque reclamatione Ecclesiæ, aliorumque doctorum. At quando, re melius perpensa, graves doctores in contrarias cœperunt abire sententias, numquam violatæ fidei aut erroris rei habiti sunt. Sed ut directe id pateat de singulis objectis doctrinæ capitibus, respondemus

Ad 1um: Hugo a S. Victore, Petrus Lombardus, Gratianus, jam ante ætatem D. Thomæ, docuerant « Ecclesiam sibi constituisse » ordines minores, nec illos fuisse a Christo institutos: qua ecclesiastica institutione asserta, satis indicabant, illos non esse vera sacramenta. Sed ipse D. Thomas (in 4. dist. 24. q. 1. a. 2. sol. 2.) ita de hac re loquitur: « Circa hoc fuit *triplex opinio*. Quidam enim dixerunt, quod in solo ordine Sacerdotii character imprimatur. Sed hoc non videtur verum... alii dixerunt, quod in *sacris* ordinibus imprimatur character, non autem in *minoribus*... Cum character sit signum distinctivum ab aliis, oportet quod in omni-

bus character imprimatur... et hæc est *tertia opinio*, quæ *communior est*. Ubi est igitur *unanymis consensus* de re certa? Agitur de *opinionem* tunc *communiori*. Inter alios plures autem, qui hanc sententiam, olim *communio*rem, reliquerunt, sunt Cajetanus, et Dominicus Soto: hic imo putat, D. Thomam mutaturam sententiam, si in Summa theologia ad hunc locum pervenisset.

Ad 2^{am}: Conceditur, sententiam objectam de materia sacramenti ordinis olim fuisse *communio*rem; etiam nunc a pluribus defendi; imo in praxi et usu eam esse tenendam. At negatur, eam traditam fuisse unanimi consensu, tamquam exploratam omnino ac certam. Testis sufficiat S. Bonaventura, qui defendit, essentialem materiam ordinis esse solam manuum impositionem. Nam (4. dist. 24. p. 2. a. 1. q. 4.) ait: «Sicut omne instrumentum sive armatura in virtute manus est, sic etiam per impositionem manuum, ubi deessent talia [instrumenta], possunt signari; unde... in impositione manuum in Ecclesia primitiva ceteri ordines implicabantur». Imo ex iis quæ habet D. Thomas (4. dist. 24. q. 2. a. 3.) satis liquet, alios aliis modis rem explicare.

Ad 3^{am}: Eadem est responsio. Sane Richardus a S. Victore, coævus Lombardo ita scribit (Tract. de pot. ligandi et solvendi, c. 12.): «Extat quorundam [non ergo *omnium*] de potestate ligandi atque solvendi sententia tam frivola, ut ridenda videatur potius quam refellenda. Putant enim et prædicant, sacerdotes non habere potestatem ligandi atque solvendi, sed ostendendi homines esse solutos sive ligatos... Dicunt, apostolicos viros peccata remittendi vel retinendi potestatem non habere, cum Dominus hoc dicat; dicunt, eos tantummodo habere potestatem utrumque ostendendi, cum Dominus hoc non dicat». Et D. Thomas (in 4. dist. 18. q. 1. a. 3. sol. 1. ad 1.) conatur explicare in bonam partem sententiam Magistri; nam ait: «Sicut Magister dicit in littera, sacerdotibus commissa est potestas remittendi peccata, non ut propria virtute remittant, quia hoc Dei est; sed ut operationem Dei remittentis ostendant tamquam ministri. Sed hoc contingit tribus modis. Uno modo ut ostendant eam non præsentem sed promittant futuram... sic sacramenta veteris legis operationem Dei significabant... Alio modo ut significant præsentem et nihil operen-

tur ad eam; et sic *quidam* dicunt quod sacramenta novæ legis significant collationem gratiæ... Tertio modo ut significant divinam operationem in remissionem culpæ præsentem, et ad ipsam aliquid dispositive et instrumentaliter operentur: et sic secundum aliam opinionem, *quæ sustinetur communius*, Sacramenta novæ legis emundationem ostendunt divinitus factam; et hoc modo etiam sacerdos N. T. ostendit absolutos a culpa». — Hæc ad rem nostram sufficiunt; doctrina enim ipsa, quam tangunt propositæ difficultates, suis locis exponitur.

ARTICULUS OCTAVUS

Quinam sit usus Scripturæ et Traditionis in Theologia.

376. Theologia christiana, quam alii vocant *theologiam supernaturalem*, alii *theologiam fidei*, proprie est «quædam ex principiis revelatis et fide divina creditis discursiva scientia». «Dicendum, inquit D. Thomas (1. p. q. 1. a. 2.), sacram doctrinam esse scientiam. Sed sciendum est, quod duplex est scientiarum genus. Quædam enim sunt, quæ procedunt ex principiis notis lumine naturali intellectus... Quædam vero sunt, quæ procedunt ex principiis notis lumine superioris scientiæ; sicut *Perspectiva* procedit ex principiis notificatis per *Geometriam*... Et hoc modo sacra doctrina est scientia, quia procedit ex principiis notis lumine superioris scientiæ, quæ scilicet est scientia Dei.»

377. Hinc proprium theologiæ munus est inquirere ac demonstrare, *an* et *quomodo* veritates contineantur in divina revelatione; eas simul conferre, ut mutuus earum nexus introspiciatur; nam ab alia inferre, aut etiam a veritatibus revelatis per illationem alias veritates statuere; eas denique omnes expolire, tueri ac vindicare, si impugnentur. «Dicendum, ait idem Angelicus Doctor (a. 8.), quod sicut aliæ scientiæ non argumentantur ad sua principia probanda, sed ex principiis argumentatur ad ostendendum alia in ipsis scientiis; ita hæc doctrina non argumentatur ad sua principia probanda, quæ sunt articuli fidei, sed ex eis procedit ad aliquid ostendendum: sicut Apostolus I. Cor. 15. ex

resurrectione Christi argumentatur ad resurrectionem communem probandam». Advertit tamen, quod sicut *suprema* humana scientia quodammodo disputat contra negantem sua principia; ita theologia « cum non habeat superiorem, disputat cum negante sua principia, argumentando quidem, si adversarius aliquid concedat eorum, quæ per divinam revelationem habentur; sicut per auctoritates sacræ doctrinæ disputamus contra hæreticos, et per unum articulum contra negantes alium. Si vero adversarius nihil credit eorum, quæ divinitus revelantur, non remanet amplius via ad probandum articulos fidei per rationes, sed ad solvendum rationes, si quas inducit contra fidem». Supponitur hic theologia *apologetica*, quæ ex motivis credibilitatis ostendit existentiam revelationis christianæ, et quam hactenus exegimus. Ea tamen, uti notat Card. Franzelin (De Deo Uno, pag. 15., ed. 1876.) « non meretur nomen *theologiæ christianæ*, nisi quatenus nititur ut suo fundamento primitivæ persuasioni supernaturali ex lumine fidei; hic enim nexus cum persuasionem supernaturali si desit, poterit esse *philosophia propædæutica* ad theologiam christianam, theologia christiana proprio sensu non erit».

378. Ex his sequitur—1) theologiam, sicut ceteras scientias, habere fontes, ex quibus sua argumenta ducat. Fontes illi dicuntur *loci theologici*; uti enim dicit Aristoteles (Rethoric. l. 1. c. 2. n. 7.), « Loci dicuntur ii, qui communiter de rebus, quæ ad mores et ad naturam et ad scientiam civilem multa que alia specie ab invicem differentia spectant, argumenta continent»: Aristoteli igitur *Locus* est id, unde philosophus aut rethor rationum momenta ducit. Neque aliter docet Tullius, qui ait: « Itaque licet definire *locum* esse argumenti sedem ».

2) Sequitur, locos proprios theologiæ contineri principiis revelatis, seu divina revelatione; etsi ea non respuat humanarum quandoque scientiarum adjumentum. « Dicendum, ait D. Thomas (1. p. q. 1. a. 5. ad 2.), quod hæc scientia [theologia] accipere potest aliquid a philosophicis disciplinis, non quod ex necessitate eis indigeat, sed ad majorem manifestationem eorum, quæ in hac scientia traduntur. Non enim accipit sua principia ab aliis scientiis, sed immediate a Deo per revelationem. Et ideo non accipit ab aliis scientiis tamquam a superioribus, sed utitur eis tam-

quam inferioribus et ancillis... Et hoc ipsum quod sic utitur eis, non est propter defectum, vel insufficientiam ejus, sed propter defectum intellectus nostri; qui ex his, quæ per naturalem rationem (ex qua procedunt aliæ) cognoscuntur, facilius manuducitur in ea, quæ sunt supra rationem, quæ in hac scientia traduntur». Et (a. 8. ad 2.): «argumentari ex auctoritate est maxime proprium hujus doctrinæ, eo quod principia hujus doctrinæ per revelationem habentur... Utitur tamen sacra doctrina etiam ratione humana, non quidem ad probandam fidem.... sed ad manifestandum aliqua alia, quæ traduntur in hac doctrina. Cum igitur gratia non tollat naturam, sed perficiat; oportet quod naturalis ratio subserviat fidei: sicut et naturalis inclinatio voluntatis obsequitur charitati... Sed tamen sacra doctrina hujusmodi auctoritatibus utitur quasi extraneis argumentis».

379. Jamvero usus rationis seu humanarum scientiarum in re theologica satis colligitur ex iis quæ disseruimus de munere rationis in re fidei (*de Virt. Infusis*, disp. 4. art. 7. seqq.)—Divinam Scripturarum auctoritatem vindicavimus (ibid. art. 4.)—Existentiam divinarum traditionum paulo supra ostendimus, et simul indicavimus præcipua monumenta quibus conservantur. Ex his igitur jam statuti sunt *Loci theologici*. Superest solum, ut regulas præscribamus ad rectum eorum usum in theologia: quod, post ea quæ disputata sunt, licet paucis expedire.

380. I. Regulæ quæ assignantur ad rectum Scripturarum usum, aliæ respiciunt Scripturam ipsam, aliæ ejus sensum. Quoad illas, certum est—1) argumentum rite desumptum vel ex uno Scripturæ loco, irrefragabile omnino esse; est enim verbum Dei—2) Locus autem desumi debet ex Scripturis *canonicis*, de quarum solum auctoritate constat: Scripturarum canonem statuimus (*de Virt. Infusis*, disp. 4. art. 2.)—3) Imo, ut efficax sit argumentum, textus S. Scripturæ depromi debet ex authentica ejus editione; adeoque imprimis ex Vulgata latina editione, de cujus authentia habetur explicitum ac solemne Ecclesiæ judicium—4) Cum tamen, quoad rei summam, manserit in textu hebraico pro V. T. et in textu græco pro N. T. ea authentia, qua jam fruebantur ante decretum Conc. Tridentini, licet ad eos textus originales recurrere—5) Imo expedit ad eos recurrere in casibus,

quos adnotavimus in tract. *de Virt. Infusis* (n. 689.)—6) Si vero aliquis textus legatur tum in Vulgata latina editione tum in textu originali, sensus tamen sit in una vel alio ambiguus, prævalere debet sensus clarus, si in una vel alio talis inveniatur—7) Subintelligitur autem, retinendum semper esse sensum, quem vel Ecclesia vel unanimis Patrum interpretatio declaraverit — Cf. *de Virt. Infusis* (disp. 4. art. 6. ac 5.).

381. Quoad regulas vero respicientes sensum S. Scripturæ, necesse est imprimis advertere, plures in ea sensus distinguere. Nam—1) est sensus *literalis* seu *historicus*, quem verba immediate præferunt; et sensus *spiritualis* seu mysticus, qui alio refertur quam ad id quod verba immediate significant. Cujus duplicis sensum rationem ita reddit D. Thomas (1. p. q. 1. a. 10.): « Auctor enim S. Scripturæ est Deus, in cujus potestate est, ut non solum voces ad significandum accomodet (quod etiam homo facere potest), sed etiam res ipsas. Et ideo cum in omnibus scientiis voces significant, hoc habet proprium ista scientia, quod ipsæ res significatæ per voces etiam significant aliquid. Illa ergo prima significatio, qua voces significant res, pertinet ad primum sensum, qui est sensus historicus vel literalis. Illa vero significatio, qua res significatæ per voces iterum res alias significant, dicitur sensus spiritualis, quia super literalem fundatur et eum supponit ».

2) Sensus literalis bifariam dispescitur. Alius enim est *proprius*, ille nempe qui exurgit immediate ex verbis secundum propriam acceptionem: sicut ex. gr. in illo « Diliges Dominum Deum tuum »; alius est *figuratus*, qui nempe immediate exurgit ex verbis a propria in alienam significationem translatis: sicut in illo « alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili ». Cf. S. Augustinum (de Doctrina Christiana, l. 3.). Notari hic debet cum D. Thoma (l.c.), quod non est « literalis sensus ipsa figura; sed id quod est figuratum. Non enim cum Scriptura nominat Dei brachium, est literalis sensus, quod in Deo sit membrum hujusmodi corporale; sed id quod per hoc membrum significatur, scilicet virtus operativa ».

3) Sensus item mysticus triplex a recentioribus distinguitur. Est nempe *allegoricus*, si verba S. Scripturæ, præter literalem sensum, significant aliquid in N. T. ad Christum vel Ecclesiam

pertinens. Ita literaliter verum est, Abraham habuisse duas uxores, unam liberam aliam ancillam, et duos filios, Isaac et Ismael: hæc vero, teste Apostolo (Gal. IV.) significant Deum auctorem duorum Testamentorum, et Patrem duorum populorum. Est insuper sensus spiritualis *tropologicus*, cum verba aut facta referuntur ad significandum aliquid pertinens ad mores. Ita illud (Deuter. XXV.) « Non alligabis os bovi trituranti », teste Apostolo (I. Cor. IX.), mystice significat, non esse prohibendum prædicatoribus, quin victum accipiant a populo. Est denique sensus *anagogicus*, qui habetur quando verba vel facta referuntur ad significandam vitam æternam. Ita illud (Ps. XCIV.) « Quibus iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam » intelligitur literaliter de terra promissionis, sed teste, Apostolo (Heb. IV.), spiritualiter significat etiam vitam æternam. Cujus triplicis sensus rationem etiam reddit D. Thomas, inquiens: « Lex vetus figura est novæ legis; et ipsa nova lex, ut dicit Dionysius Eccles. Hierarch. p. 1. c. 5. est figura futuræ gloriæ. In nova etiam lege, ea quæ in capite sunt gesta sunt signa eorum quæ nos agere debemus »—Cf. Bellarminum (de Verbo Dei, l. 3. c. 3.).

4) Addi potest alius sensus, quem vocant *accomodatitium*, seu per accomodationem, cum verba S. Scripturæ rem aliquam significantia usurpantur ad aliam significandam, ex convenientia, quam *usurpans* judicat existere inter utramque rem: exempla passim habes in textibus, quos Sacri Oratores applicant ad sanctos, quorum laudes celebrant.

382. His expositis—1) ex sensu literali semper desumi potest argumentum certum; ex sensu mystico aliquando, quando nempe certo de eo constat ex Scriptura vel ex interpretatione Ecclesiæ, aut unanimi SS. Patrum; ex sensu vero accomodatitio numquam. Ratio est evidens: sensus enim literalis, et mysticus, quando de eo constat, est intentus a Spiritu Sancto, et habet infallibilem veritatem: secus autem sensus accomodatitius—2) verba S. Scripturæ sumenda sunt sensu proprio, nisi necessitas cogat ea sumere sensu improprio, juxta regulam S. Augustini (de Genes. ad lit. l. 8. c. 7.). Necessitas cogeret, si ex verbis proprio sensu acceptis sequeretur aliquod absurdum, aliquid contra fidem, contra mores, etc.: ita ex. gr. absurdum sequeretur, si sensu proprio

acciperentur testimonia, quæ videntur Deo tribuere humana membra; aliquid contra morum honestatem sequeretur, si sensu proprio acciperentur verba illa (Matth. XVII. 8.) « si manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, et projice abs te »; et (9.) « si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te » etc.—3) Ad verum ac genuinum sensum assequendum faciunt regulæ, quas suppeditat hermeneutica, et quas hic supponimus: unde sæpe opus est perpendere vim verborum, contextum, scopum, etc. ut inde eruatur sensus ille—4) Norma tamen princeps semper erit judicium Ecclesiæ, et unanimis Patrum sensus, si extet.

383. Animadverti hic debet, in locis S. Scripturæ discernendum esse id quod ipsi sacri Scriptores dicunt, ab eo quod ipsi referunt tamquam dictum ab aliis. Illud semper habet infallibilem veritatem, siquidem est sententia divinitus inspirata; de hoc, pari ratione, semper verum est, quod *ita dictum est ab alio, sicut refertur*. Num vero sententia ab alio prolata et a Scriptore Sacro relata veritatem contineat, *si approbata ab eo non sit*, debet desumi ex persona et auctoritate illius, cujus est illa sententia. Ita si referatur aliquid dictum a Deo ipso, a Prophetis, ab alio Scriptore inspirato, illud habet infallibilem veritatem. Si autem referatur aliquid dictum ab homine sibi relicto; illud habet humanam ac fallibilem auctoritatem; sicut ex. gr. verba illa Judæorum (Jo. II. 20.): « Quadraginta sex annis ædificatum est templum hoc ». Quandoque etiam sententia veraciter relata potest esse falsa; sicut ex. gr. verba cæci nati (Jo. IX. 31.): « Scimus quia peccatores Deus non audit »; vel verba insipientis (Ps. LII. 2.): « Non est Deus »; vel verba Satan (Job. II. 5.): « Tunc videbis quod in faciem benedicat tibi etc. ».

384. Hæc quidem de regulis pertinentibus ad usum Scripturarum in theologia. Nunc exponamus oportet regulas respicientes usum Traditionis. Ac notetur imprimis, traditionem, sicut Scripturam duplicem habere auctoritatem (n. 252.), *historicam* seu humanam, et *divinam*. Historica adhiberi potest ac debet, pro natura adversariorum, ac pro stadio quæstionis; sicut adhibuimus historicam auctoritatem Evangeliorum ad probandam divinam originem revelationis christianæ, et auctoritatem historicam traditionis (n. 330.) ad probandam ejus divinam auctoritatem. Histo-

rica auctoritate supposita, quæ est communis ceteris humanis testimoniis, iisdem vestitis, ut ajunt, conditionibus; nos, uti argumenta perpendenti liquet, adstruximus divinam, quæ est criterium et effectus charismatis veritatis, residentis in Ecclesia ex perenni Sp. Sancti assistentia. Atque hæc divina auctoritas usui est in theologia, quando hæc *ex propriis* res adstruit fidei et morum. Ut autem plenam habeat vim probandi, debet certo constare existentia traditionis ejusque vera indoles. Quapropter huc faciunt regulæ, quas tradidimus (n. 322.) ad dignoscendas traditiones vere divinas, sive illæ sint *Dominicæ* sive *Apostolico-divinæ*. Nihilominus, quemadmodum potuerunt exurgere quæstiones circa canonem Scripturarum, et exurgere possunt aliæ circa genuinum earum sensum; ita exurgere etiam possunt circa existentiam, naturam ac sensum traditionis. In his dubiis, sicut pro Scriptura ita pro traditione, norma princeps quæ valeat rem authentice definire, modo etiam omnibus accomodato, est judicium vivi et authentici magisterii, ex Christi institutione, semper in Ecclesia existentis—Cf. Valentia (de Fide, disp. 1. q. 1. p. 7. §. 12.).

385. Inter monumenta vero quæ traditiones conservant ac exhibent, præcipua, ut diximus (n. 344.), sunt ea, quæ continent Ecclesiæ docentis judicia ac definitiones. Vel unum ex his judiciis, in rebus fidei et morum, rem plene conficit; siquidem, ut hic supponimus, latum illud est ex infallibili assistentia Sp. Sancti. Verum sequentia sunt animadvertenda:—1) si de fide credendis agatur, certo constare debet ea monumenta continere fidei definitionem. Certe hujusmodi non sunt, si « verbis opinandi utuntur judices, aut responsa non ad totam universalem Ecclesiam, sed ad privatas Ecclesias et Episcopos referuntur. Intelligendi sunt enim eo tantum casu de fide pronuntiare, ubi judicium in omnes Christifideles spectat, omnes ligat. Certitudo quippe fidei iudicibus a Deo constitutis, non propter Ecclesias privatas promissa et concessa est, quæ singulæ errare possunt, sed propter Ecclesiam universalem, quæ errare non potest. Itaque summorum Pontificum Conciliorumque doctrina, si toti Ecclesiæ proponatur, si cum obligatione etiam credendi proponatur, tum vero de fidei causa judicium est »—2) Etiam quando constat monumentum aliquod exhibere fidei definitionem, notari debet: « quæ in Conciliorum vel

Pontificum decretis, vel explicandi gratia inducuntur, vel ut objectioni respondeatur, vel etiam obiter et in trascursu præter institutum præcipuum, de quo erat potissimum controversia, ea non pertinent ad fidem; hoc est non sunt catholicæ fidei iudicia. » — 3) Caveas tamen ne hæc et præcedentia, quæ ad fidei iudicium pertinere negavimus, illico censeas omni auctoritate destituta: de qua re plura disseruimus in tract. *de Virt. infusis* (n. 508. seqq.), et aliquid infra attingemus — 4) Ut vero fidei iudicia internosci queant, sequentes assignantur notæ: *prima*, si contrarium asserentes, pro hæreticis judicentur; *altera*, si hæc formula adhibeatur « Si quis hoc aut illud senserit, anathema sit »; *tertia*, si in eos qui contradixerint, excommunicationis sententia ipso jure feratur; *quarta*, si quidquam expresse a fidelibus firmiter credendum, aut tamquam dogma fidei catholicæ accipiendum dicatur, vel aliis similibus verbis aliquid esse Evangelio doctrinæve Apostolorum contrarium, utique non opinando sed certo ac firmo iudicio. Cf. Canum (de Locis, l. 5. c. 5.) — 5) Si his notis adhibitis, adhuc supersit dubitatio; « in hac re djudicanda, inquit Tanner (de Fide, q. 4. dub. 6. n. 262.), multum valere tum virorum sapientum iudicium, tum (multo magis) Ecclesiæ sensum et consensum ».

386. Monumenta traditionis, quæ dignitate proxime sequuntur Ecclesiæ definitiones, sunt scripta SS. Patrum. « In ipsa vetustate, inquit Lirinensis (Com. c. 38.), unius sive paucissimorum temeritati *primum omnium* generalia, si qua sunt, universalis Concilii decreta præponent [filii Ecclesiæ]; tunc deinde, sequuntur, *quod proximum est*, multorum atque magnorum consentientes sibi sententias magistrorum ». Jamvero diximus, *irrefragabilem* esse auctoritatem Patrum, *quando consensu moraliter unanimi* aliquid docent (n. 352.); illudque pertinet ad sacram doctrinam (n. 348.). Quandonam autem censi debeat, adesse unanimem consensum, plane innotescit ex disputatis (n. 353. seqq.); superest ergo, ut regulæ assignentur ad dignoscendum, num quod Patres docent pertineat ad sacram doctrinam. Ac — 1) generatim si aliquid tradant consensu vere unanimi, id censi generatim potest pertinens ad sacram doctrinam; in aliis enim discrepare solent — 2) Certa nota est rei, tamquam ad sacram doctrinam pertinentis, a Patribus traditæ, si verba adhibeant fidei professionem ex-

primentia: si dicant ex. gr. « Credimus, confitemur, edocti sumus, Christus dixit vel jussit, credit vel tenet Ecclesia, etc. —3) Si vix exorta nova sententia, in eam Patres insurrexerunt, tamquam in rem a fide Ecclesiæ catholicæ alienam, adversantem Ecclesiæ fidei, vel ejus auctorem insectati sunt, uti novatorem, hæreticum, etc.—4) Si in catechesibus aut sermonibus ad catechumenos vel ad neophytos, illam proposuere tamquam credendam, aut præcepere agendam—5) Quoad scripturarum interpretationem, « illud etiam, inquit Fessler (Instit. Patrolog. cap. 1. §. 20.), silentio laud est prætermittendum, *non tam opera Patrum exegetica, in quibus genio sui ævi indulgentes allegoriis captandis nimium quandoque intendebant; sed opera dogmatica, moralia et polemica*, in quibus sat frequenter Scripturæ loca, ex quibus dogmata fidei morumque probantur, luculenter tractant, et solide exponunt.... Sic S. Cyrillus Alex., si ex Commentariis ipsius judicium erit ferendum, inferioris subsellii censebitur interpres; si autem ex operibus dogmaticis et polemicis eum æstimemus, in vero et literalis Scripturæ sensu inveniundo et exponendo versatissimus est, primoque loco habendus. »

387. Hæc ipsa cum proportionem servanda sunt in usu auctoritatis Theologorum. Quoad sensum fidelium vero, præter dicta (n. 368.), hæc adnotabimus: 1) Sensus ille ac consensus non est unicum, sed unum ex criteriis dijudicandi de existentia traditionis; adeoque adhiberi quidem potest, sed non est semper necessario adhibendus: suppetunt enim alia criteria—2) Si sensus ille communis deprehendatur vel ante exortam quæstionem, vel præsentis tempore, æque valet ad certo probandam existentiam divinæ traditionis; nullo enim tempore potest Ecclesia universa errare in rebus fidei et morum. Unde debemus sequi vel *antiquitatem* vel *universitatem* (cf. *de Virt. Infusis*, n. 610.)—3) Potest quidem fieri ut aliquo tempore non appareat communis ille sensus quoad rem, de qua *posteriori* tempore habetur (cf. *ibid.* n. 584.); at si semel invaluerit communis ille sensus in Ecclesia, dissensus tempore posteriori nunquam potest esse universalis: secus enim utroque tempore erraret Ecclesia.

SERIES ROMANORUM PONTIFICUM

N.º	NOMINA	ANN.	MIGNE PATROL. LAT.
Saeculo I.			
1	S. Petrus.	42	
2	S. Linus	67	
3	S. Cletus.	78	
4	S. Clemens I.	91	130
Saeculo II.			
5	S. Anacletus	101	130
6	S. Evaristus	110	130
7	S. Alexander I.	119	130
8	S. Sixtus I.	130	130
9	S. Telesphorus	140	130
10	S. Hyginus	152	130
11	S. Pius I.	156	130
12	S. Anicetus.	165	130
13	S. Soter	173	130
14	S. Eleutherius	177	130
15	S. Victor.	192	130
Saeculo III.			
16	S. Zephyrinus	201	130
17	S. Callixtus I.	219	130
18	S. Urbanus I.	224	130
19	S. Pontianus	231	130
20	S. Anterus	235	130
21	S. Fabianus	236	130
22	S. Cornelius	251	3
23	S. Lucius I.	253	3
24	S. Stephanus I.	255	3
25	S. Sixtus II.	257	5
26	S. Dionysius	258	5
27	S. Felix I.	270	5
28	S. Eutychianus	275	5
29	S. Caius	283	5
30	S. Marcellinus	296	6
Saeculo IV.			
31	S. Marcellus	304	6
32	S. Eusebius.	309	6
33	S. Melchiades.	311	6
34	S. Silvester I.	314	8

N.º	NOMINA	ANN.	MIGNE PATROL. LAT.
35	S. Marcus	326	8
36	S. Julius I.	337	8
37	Liberius	352	8
38	S. Felix II.	355	13
39	S. Damasus I.	367	13,23
40	S. Siricius	385	13
41	S. Anastasius I.	398	20
Saeculo V.			
42	S. Innocentius I.	402	20,33
43	S. Zosimus	417	20
44	S. Bonifacius I.	418	20
45	S. Caelestinus I.	423	50
46	S. Sixtus III.	432	50
47	S. Leo I. Magnus	440	54,6
48	S. Hilarius	461	58
49	S. Simplicius	467	58
50	S. Felix III.	483	58
51	S. Gelasius I.	492	59,74
52	S. Anastasius II.	496	
53	S. Symmachus	498	62
Saeculo VI.			
54	S. Hormisdas	514	63
55	S. Joannes I.	523	
56	S. Felix IV.	526	65
57	Bonifacius II.	530	65
58	S. Joannes II.	532	66
59	S. Agapetus I.	535	66
60	S. Silverius	536	66
61	Vigilius	538	69
62	Pelagius I.	555	69
63	Joannes III.	561	72
64	Benedictus I.	575	72
65	Pelagius II.	579	72
66	S. Gregorius I. Magnus	590	75,79
Saeculo VII.			
67	Sabinianus	604	
68	Bonifacius III.	607	
69	S. Bonifacius IV.	608	80
70	S. Deusdedit	616	80
71	Bonifacius V.	610	80
72	Honorius I.	626	80
73	Severinus	640	

N.	NOMINA	ANN.	MIGNÉ PATROL. LAT.
74	Joannes IV.	640	80
75	Theodorus I.	642	87
76	S. Martinus I.	649	87
77	S. Eugenius I.	654	
78	S. Vitalianus	657	87
79	Adeodatus	672	87
80	Donus I.	677	87
81	S. Agatho	678	87
82	S. Leo II.	682	96
83	S. Benedictus II.	685	96
84	Joannes V.	687	96
85	Conon	686	
86	S. Sergius I.	688	89
Saeculo VIII.			
87	Joannes VI.	702	89
88	Joannes VII.	705	89
89	Sisinnius.	707	
90	Constantinus	708	89
91	S. Gregorius II.	715	89
92	S. Gregorius III.	731	89,98
93	S. Zacharias	741	89,98
94	Stephanus II.	752	89,98
95	S. Paulus I.	757	89,98
96	Stephanus III.	768	89,98
97	Adrianus I.	772	96,98
98	Leo III.	795	98,102
Saeculo IX.			
99	Stephanus IV.	816	102,129
100	S. Paschalis I.	817	102,6,29
101	Eugenius II.	824	105,129
102	Valentinus.	827	105
103	Gregorius IV.	828	106,129
104	Sergius II.	844	106,129
105	S. Leo IV.	847	115
106	Benedictus III.	855	115,129
107	S. Nicolaus I.	858	119
108	Adrianus II.	867	122,119
109	Joannes VIII.	872	126
110	Martinus I. <i>seu</i>	882	126
111	Martinus II.	884	126
112	Adrianus III.	885	129
	Stephanus V.		

N. ^o	NOMINA	ANN.	MIGNE PATROL. LAT.
113	Formosus	891	129
114	Bonifacius VI.	896	
115	Stephanus VI.	896	129
116	Romanus.	897	129
117	Theodorus II.	898	87,129
118	Joannes IX.	899	131
119	Benedictus IV.	900	131
Saeculo X.			
120	Leo V.	904	
121	Christophorus.	904	131
122	Sergius III.	905	131
123	Anastasius III.	912	131
124	Landus.	914	
125	Joannes X.	915	132
126	Leo VI.	928	132
127	Stephanus VII.	929	132
128	Joannes XI.	931	132
129	Leo VII.	936	132
130	Stephanus VIII.	939	132
131	Marinus II. <i>seu</i>	943	133
	Martinus III.		
132	Agapetus II.	946	133
133	Joannes XII.	955	133
	Leo VII. (Pseudo)	963	134
134	Benedictus V.	964	
135	Joannes XIII.	965	133
136	Benedictus VI.	972	135
137	Donus II.	974	
138	Benedictus VII.	975	137
139	Joannes XIV.	984	137
	Bonifacius IV. (Pseudo)	985	
140	Joannes XV.	986	137
141	Gregorius V.	997	137
	Joannes XVI. (Pseudo)		
142	Sylvester II.	999	139
Saeculo XI.			
143	Joannes XVII.	1003	
144	Joannes XVIII.	1004	139
145	Sergius IV.	1009	139
146	Benedictus VIII.	1012	139
147	Joannes XIX.	1024	141
148	Benedictus IX.	1033	141

N.º	NOMINA	ANN.	MIGNE PATROL. LAT.
149	Gregorius VI.	1045	142
150	Clemens II.	1046	142
151	Damasus II.	1048	
152	S. Leo IX.	1049	143
153	Victor II.	1055	143
154	S. Stephanus IX.	1057	143
	<i>Benedictus X. (Pseudo)</i>		
155	Nicolaus II.	1059	143
156	Alexander II.	1061	146
157	S. Gregorius VII.	1073	148
158	Victor III.	1087	149
159	Urbanus II.	1088	151
160	Paschalis II.	1099	163
Saeculo XII.			
161	Gelasius II.	1118	163
162	Callixtus II.	1123	163
163	Honorius II.	1128	166
164	Innocentius II.	1130	179
165	Caelestinus II.	1143	179
166	Lucius II.	1144	179
167	Eugenius III.	1145	180
168	Anastasius IV.	1153	188
169	Adrianus IV.	1154	188
170	Alexander III.	1159	188
171	Lucius III.	1181	201
172	Urbanus III.	1185	202
173	Gregorius VIII.	1187	202
174	Clemens III.	1187	204
175	Caelestinus III.	1191	206
176	Innocentius III.	1198	214-7
Saeculo XIII.			
177	Honorius III.	1216	148
178	B. Gregorius IX.	1227	142
179	Caelestinus IV.	1241	
180	Innocentius IV.	1243	
181	Alexander IV.	1254	
182	Urbanus IV.	1261	
183	Clemens IV.	1265	
184	B. Gregorius X.	1271	
185	Innocentius V.	1276	
186	Adrianus V.	1276	
187	Joannes XX, <i>vel</i> XXI.	1276	
188	Nicolaus III.	1277	

N. ^o	NOMINA	ANN.	MIGNE PATROL. LAT.
189	Martinus IV.	1281	
190	Honorius IV.	1285	
191	Nicolaus IV.	1288	
192	S. Caelestinus V.	1294	
193	Bonifacius VIII.	1294	
Saeculo XIV.			
194	B. Bonedictus XI.	1303	
195	* Clemens V.	1305	
196	* Joannes XXII.	1316	
197	* Benedictus XII.	1334	
198	* Clemens.	1342	
199	* Innocentius VI.	1352	
200	* Urbanus V.	1362	99
201	* Gregorius XI. (<i>Red. Rom.</i>)	1370	
202	† Urbanus VI.	1378	
	Clemens VII. (<i>Pseudo</i>)	1378	
203	† Bonifacius IX.	1389	
	Benedictus XIII. (<i>Pseudo</i>)	1394	
Saeculo XV.			
204	† Innocentius VII.	1404	
205	† Gregorius XII.	1406	
206	† Alexander V. (<i>Pseudo</i>)	1409	
207	† Joannes XXIII. (<i>Pseudo</i>)	1410	
208	Martinus V.	1417	
209	Eugenius IV.	1431	
210	Nicolaus V.	1447	
211	Callixtus III.	1455	
212	Pius II.	1457	
213	Paulus II.	1464	
214	Sixtus IV.	1471	
215	Innocentius VIII.	1484	
216	Alexander VI.	1492	
Saeculo XVI.			
217	Pius III.	1503	
218	Julius II.	1503	
219	Leo X.	1513	

NOTAE

- * Pontifices qui Avenione degerunt.
† Pontifices qui durante Schismate Occidentali
Romae degebant.

Nº.	NOMINA	ANN.	MIGNE. PATROL. LAT.
220	Adrianus VI.	1522	
221	Clemens VII.	1523	
222	Paulus III.	1534	
223	Julius III.	1550	
224	Marcellus II.	1555	
225	Paulus IV.	1555	
226	Pius IV.	1560	
227	S. Pius V.	1566	
228	Gregorius XIII.	1572	
229	Sixtus V.	1585	
230	Urbanus VII.	1590	
231	Gregorius XIV.	1590	
232	Innocentius IX.	1591	
233	Clemens VIII.	1592	
Saeculo XVII.			
234	Leo XI.	1605	
235	Paulus V.	1605	
236	Gregorius XV.	1621	
237	Urbanus VIII.	1623	
238	Innocentius X.	1644	
239	Alexander VII.	1655	
240	Clemens IX.	1667	
241	Clemens X.	1670	
242	Innocentius XI.	1675	
243	Alexander VIII.	1689	
244	Innocentius XII.	1691	
Saeculo XVIII.			
245	Clemens XI.	1700	
246	Innocentius XIII.	1721	
247	Benedictus XIII.	1724	
248	Clemens XII.	1732	
249	Benedictus XIV.	1740	
250	Clemens XIII.	1758	
251	Clemens XIV.	1769	
252	Pius VI.	1775	
Saeculo XIX.			
253	Pius VII.	1800	
254	Leo XII.	1823	
255	Pius VIII.	1829	
256	Gregorius XVI.	1831	
257	Pius IX.	1846	
258	Leo XIII.	1878	

CONCILIA OECUMENICA

ANNUS		PATRES	LAB.
Orientalia			
325	Nicenum I.	318 Episcopi	2
381	Constantinopolitanum I. . . .	150	2
431	Ephesinum.	200	3
451	Chalcedonense.	636	4
553	Constantinopolitanum II. . .	165	5
680-81	Constantinopolitanum III. . .	160	6
787	Nicenum II.	350	7
869-70	Constantinopolitanum IV. .	102	8
Occidentalia			
1123	Lateranense I.	{ 300 Episcopi 997 Omnes	10
1139	Lateranense II.		10
1179	Lateranense III.	302	10
1215	Lateranense IV.	{ 439 Episcopi 800 Inferiores	11
1245	Lugdunense I.		11
1274	Lugdunense II.	{ 587 Episcopi 1070 Inferiores	11
1311	Viennense.		11
1417-18	Constantiense (a sess. XLI.) .		
1431-	Basileense (a sess. I. ad XXV.).		
1439-45	Florentinum	150	13
1512-17	Lateranense V.	100	14
1545-63	Tridentinum.	{ 276 Episcopi 174 Inferiores	14
1869	Vaticanum.		

ELENCHUS SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM

NOMINA	MORT.	MIGNE PATROL.
Saeculo I.		
S. Barnabas		G. 2
Achaiae Presbyteri.		G. 2
Hermas (1).	95	G. 2
S. Dionysius Areopagita (2).	95	G. 3,4
S. Clemens Romanus	101	G. 1
Saeculo II.		
S. Ignatius.	107	G. 5
S. Polycarpus.	166	G. 5
S. Justinus, Tatianus.	167	G. 6
Athenagoras.	177	G. 6
S. Theophilus Antiochenus.	181	G. 6
Hegesippus.	181	G. 6
Hermias.		G. 6
S. Irenaeus.	202	G. 7
Saeculo III.		
Minutius Felix.	209	L. 3
Clemens Alexandrinus.	217	G. 9
Julius Africanus.	221	G. 10
S. Hippolytus.	222	G. 10
Tertullianus.	245	L. 1,3
Origenes.	254	G. 11,17
S. Cyprianus	258	L. 4
S. Dionysius Alexandrinus.	265	G. 10
S. Gregorius Thaumaturgus	270	G. 10
S. Pamphilus.	294	G. 10
Saeculo IV.		
S. Methodius.	312	G. 18
Arnobius.	320	L. 5
Lactantius.	325	L. 6,7
Juvencus.	330	L. 19
Constantinus Magnus.	336	L. 8
Firminus Maternus.	337	L. 12
S. Eusebius Vercellensis.	338	L. 12
Eusebius Caesarcensis.	340	G. 19,24

(1) Secundum aliam sententiam, frater Pii I, adeoque pertinens ad saec. II.

(2) Sed opera sub ejus nomine ab aliis referuntur ad saec. V. vel VI.

NOMINA	MORT.	MIGNE PATROL.
Marcellus Ancyrr.	341	G. 18
S. Eustathius Antiochenus.	345	G. 18
S. Pachomius.	348	G. 40
S. Jacobus Nisib.	352	
S. Antonius Abbas	356	G. 40
S. Diadochus.	360	G. 65
S. Hilarius Pictaviensis *.	368	L. 9,10
Victorinus Marius	370	L. 8
Lucifer Calaritanus	371	L. 13
S. Athanasius *.	373	G. 25,8
S. Ephrem.	378	
S. Basilus *.	379	G. 29,32
S. Zeno Veronensis.	380	
S. Optatus Milevitanus.	384	L. 11
S. Cyrillus Hierosolymitanus	386	G. 33
S. Gregorius Nazianzenus *.	392	G. 35,58
S. Phoebadius	392	L. 20
S. Pacianus	397	L. 13
S. Ambrosius *.	397	L. 14,57
Didymus Alexandrinus.	397	G. 39
Evagrius Ponticus	399	G. 40
S. Epiphanius	402	G. 40,3
S. Gregorius Nyssenus	403	G. 44,6
S. Amphilocheus Cappadox.	404	L. 73
S. Gaudentius Brixianensis	405	L. 20
S. Chromatius	407	L. 20
S. Joannes Chrysostomus *.	407	G. 47,64
SS. Macarius, Ægypt. Alexand.		G. 34
Saeculo V.		
Synesius.	410	G. 66
Prudentius Aurel.	410	L. 59,60
S. Hieronymus *.	420	L. 22,30
Palladius Helenopolitanus.	420	G. 34,65
Theophilus Cpolitani.	420	L. 22
Orosius	420	L. 31
Rufinus	420	L. 21
Salpicius Severus	420	L. 20
S. Augustinus *.	430	L. 32,47
S. Paulinus Nol.	430	L. 61
Theodor. Mopsuest.	430	G. 66
Socrates.	430	G. 67
Sozomenus.	430	G. 67
S. Isidorus Pelusiota	440	G. 78
S. Cyrillus Alexandrinus	440	G. 68,77

NOMINA	MORT.	MIGNE PATROL.
S. Proclus	446	G. 65
Cassianus	448	L. 49,50
S. Hilarius Arelanensis	449	L. 50
Marius Mercator	450	L. 19
S. Vincentius Lirinensis	450	L. 50
S. Petrus Chrysologus *	451	L. 52
S. Nilus	452	G. 79
S. Eucherius Lugdunensis	454	L. 50
Theodoretus	458	G. 80,4
Dracontius	460	L. 60
S. Basilius Seleuciensis	460	G. 85
Arnobius Junior	460	L. 53
Victorius Cenom.	460	L. 54
S. Leo Magnus *	461	L. 54,6
S. Prosper Aquitanus	463	L. 51
S. Maximus Taurinensis	466	L. 57
Mamertus Claud.	470	L. 53
Victor Vitensis	480	L. 58
S. Sidonius Apollinaris	482	L. 58
S. Faustus Rheg.	485	L. 58
Salvianus	490	L. 53
Gennadius Massiliensis	495	L. 58
Julianus Pomerius	498	L. 58
Saeculo VI.		
Ennodius	521	L. 63
Boetius	523	L. 63,64
Procopius Gazaeus	524	G. 87
S. Avitus Viennensis	525	L. 59
S. Fulgentius	533	L. 65
S. Caesarius Arelatensis	542	L. 67
S. Benedictus Abbas	543	L. 66
Arator	550	L. 68
Eugyppius Abbas	555	L. 62
Dionysius Exiguus	555	L. 67
Liberatus	555	L. 68
Cassidorus	562	L. 69,70
S. Joannes Climacus	570	G. 88
S. Germanus Paris	576	L. 72
S. Martinus Bracar.	580	L. 72
S. Gregorius Magnus *	604	L. 75,79
Evagrius Scholast.	594	G. 86
S. Gregorius Turonensis	595	L. 71
S. Leander Hispal.	595	L. 72
S. Anastasius Sinaita.	599	G. 89

NOMINA	MORT.	MIGNE PATROL.
Venantius Fortunatus.	609	L. 88
Hesychius Hier	609	G. 93
Saeculo VII.		
S. Columbanus.	615	L. 80
S. Sophronius Hierosolymitan.	629	G. 87
Joannes Moschus.	630	G. 87
S. Braulio	633	L. 80
S. Isidorus Hispal. *	636	L. 81, 84
S. Gallus Abbas	640	L. 87
Joannes Darensis.	650	G.
S. Taio	656	L. 81
S. Eligius Noviomensis	659	L. 87
S. Maximus Martyr.	662	G. 90
S. Ildephonsus Tolet. *	667	L. 93
S. Andreas Cretens.	680	G. 97
Joannes Thessalonic.	680	G.
S. Julianus Tolet.	690	L. 96
S. Theodorus Cantuariensis	690	L. 99
Abbo Metens.	700	L. 87
Saeculo VIII.		
S. Adhelmus	710	L. 89
V. Beda	735	L. 90, 95
S. Germanus Cpolitanus.	740	G. 98
S. Bonifacius Moguntinus	755	L. 89
S. Joannes Damasc.	760	G. 94, 96
S. Chrodegangus	766	L. 89
S. Cosmas Hierosol.	743	G. 98
B. Alcuinus	804	L. 100
S. Paulinus Aquil.	804	D. 99
Saeculo IX.		
Carolus Magnus	814	L. 97, 98
Isidorus Mercat.	814	L. 130
Amalarius Trevirensis	815	L. 99
Theodulphus Aurel.	821	L. 105
S. Benedict. Anan.	821	L. 103
Smaragdus	824	L. 102
		{ G. 99
S. Theodorus Studit.	826	{ L. 129
Amalarius Metens	830	L. 105

NOMINA	MORT.	MIGNE PATROL.
Ansegisus Abbas.	833	L. 105
S. Agobardus Lugdun.	840	L. 105
Jonas Aurelian.	843	L. 104
Walafridus Strabo.	849	L. 116
S. Paschasius Radbertus	851	L. 133
Rabanus Maurus.	856	L. 107,12
S. Eulogius Toletan.	859	L. 115
Lupas Ferrar.	861	L. 119
Ratramnus	870	L. 121
S. Remigius Lugd.	873	L. 131
S. Ado Viennens	875	L. 133
Usuardus	877	L. 133,4
Hincmarus Rhem.	882	L. 135,6
Anastas. Biblioth.	887	L. 127,9
Photius	881	G. 101,4
Remigius Antissiod.	908	L. 131
Saeculo X.		
Notker Balbulus.	911	L. 131
Regino	915	L. 132
Simeon Metaphrast.	942	G. 114,16
S. Odo Cluniac.	942	L. 133
Flodoardus	966	L. 135
Ratherius.	973	L. 136
Gerbertus.	1003	L. 138
Abbo Floriac.	1004	L. 139
Saeculo XI.		
Burchardus	1025	L. 141
S. Fulbertus	1028	L. 141
Simeon Thessal.	1030	G.
S. Bruno Herbipol.	1045	L. 142
Bruno Augiensis.	1048	L. 143
S. Petrus Damiani *	1072	L. 144,5
Theophilactus	1077	G. 126,26
S. Lanfrancus	1089	L. 150,8
S. Bruno Carthus.	1101	L. 152,3
S. Anselmus *	1109	L. 158,9
Saeculo XII.		
S. Ivo Carnutensis	1115	L. 158,9
S. Bruno Astens	1125	L. 164,5

NOMINA	MORT.	MIGNE PATROL.
Honorius Augustodunensis	1131	L. 172
S. Algerus Leodiens	1132	L. 180
Rupertus Tuitiensis	1135	L. 167,70
Hugo a S. Victore.	1140	L. 175,6
Gratianus	1151	L. 187
Sugerius Abbas	1152	L. 186
S. Bernardus *	1153	L. 182,5
Petrus Lombardus	1164	L. 190,2
Richardus a S. Victore.	1173	L. 196
S. Thomas Catuariensis.	1174	L. 190
Petrus Comestor.	1199	L. 198
Petrus Blesens.	1200	L. 107

DISPUTATIO III.

DE INSTITUTIONE ET CONSTITUTIONE ECCLESIAE

388. In præcedente disputatione christianam religionem veluti *in abstracto* consideravimus, et vidimus illam esse unice veram; quemadmodum statuimus, ejus doctrinas ac instituta non solum in Scripturis, sed in orali etiam traditione contineri. At tempus est, ut quæstionem *in concreto* instituentes, inquiramus quænam sit christiana religio, et ubinam sit illud authenticum ac vivum magisterium, cui, ut alibi demonstravimus, cum Scripturæ tum traditiones commissæ sunt: eo vel magis, quod plures sunt hominum cœtus inter se discrepantes, qui christianum nomen sibi vindicant.

389. Hinc nemo non videt quanti momenti sit præsens tractatio. Sicut enim finis omnis controversiæ cum Judæis et infidelibus Christus est; ita omnis controversiæ cum acatholicis finis est Ecclesia. Hanc enim Christus instituit, ut per eam homines veram religionem edicerent, eandemque in ipsa profiterentur. Quemadmodum igitur tractatio de *Religione* eo spectat, ut homines fiant Christiani; ita tractatio, quam aggredimur, de *Ecclesia*, eo pertinet, ut Christiani fiant aut sint Catholici.

390. In hac tamen disputatione, ut ordini ac perspicuitati consulamus, de Ecclesiae Christi institutione, intimaque constitutione agimus; in sequente vero Ecclesiæ ipsius proprietates, dotes, notasque adstruemus: ex quibus denique haud difficile erit definire, quænam sit vera Christi Ecclesia.

391. In toto autem demonstrationis decursu sæpe argumenta ducimus ex Sacra Scriptura: at quam ratione id fiat, petendum est ex dictis in tract. de *Virtutibus Infusis* (nn. 905. seq.). Nec dissimili ratione inducimus heic auctoritatem Patrum; divina enim traditionis auctoritas tunc solum recte adhibetur, quando jam

constat infallibilitatis charisma in Ecclesia; cum humana semper ac contra omnes efficax habenda sit.

392. Equidem hæc methodus diversa est ab illa, quam veteres theologi sequebantur; sed recte observat Perrone (Prooem.), ad eam sequendam nos compellere, « imprimis agendi rationem protestantium, biblicorum, rationalistarum ac mythicorum in doctrinis catholicis insectandis, ob quam non amplius datur nobis tritum iter insistere..... variari debuit norma oppugnandi Religionis hostes, posteaquam isti novis machinationibus ad catholicos aggrediendos uti cœperunt.... Quis unquam non viderit, nequaquam posse quemquam de Scripturis sacris, prout *divinæ* spectantur, apte disserere, de ipsarum, ut aiunt, inspiratione et canone, ut reliqua missa faciam, quin prius auctoritas illa constituta sit, ex qua solum eæ notæ tuto nobis poterunt constare? Idem dic de divinis traditionibus et earum auctoritate, ac de reliquis quæ ab Ecclesiæ auctoritate ac testimonio pendent. »

ARTICULUS PRIMUS

Notiones Præviæ Traduntur.

393. « Ecclesiæ nomen », inquit Bellarminus (tom. 2. lib. 3. c. 1.), « est græcum, deduciturque a verbo ἐκκαλέω, quod est *evoco*. Itaque Ecclesia est *evocatio*, sive *cœtus vocatorum*. Dicitur autem populus Dei cœtus vocatorum, quia nemo ad hunc populum se adjungit per se, et suo proprio instinctu, sed omnes quotquot veniunt, a Dei vocatione præveniuntur. Est enim vocatio primum beneficium, quod sancti a Deo recipiunt. 'Quos vocavit', inquit Apostolus Rom. VIII. 'hos justificavit; quos justificavit, hos et magnificavit'; et Act. II.: 'Quoscunque advocaverit Dominus Deus noster'. Hinc toties Apostolus Christianos appellat vocatos, in omnibus fere epistolis ».

394. Traducitur quandoque nomen *Ecclesiæ* a re contenta ad continens, adeoque sumitur pro loco in quo cœtus aguntur: ita (Judith VI. 21.): « Convocatus est omnis populus, et per totam noctem intra *ecclesiam* oraverunt »; et (I. Cor. XI. 22.): « Num-

quid domos non habetis ad manducandum et bibendum? aut ecclesiam Dei contemnitis...?» Quando tamen usurpatur pro cœtu hominum, notat idem Bellarminus (l. c.), «nomen Ecclesiæ cum aliquo adjuncto, posse et in bonam et in malam partem accipi; dicitur enim, '*Ecclesia malignantium*' Psal. XXV.; et '*Ecclesia Sanctorum*' Psal. LXXXVIII; absolute autem positum hoc nomen, non intelligi nisi de Ecclesia Christi, excepto uno loco Act. XIX., ubi de populo Ethnicorum dicitur: '*Erat enim Ecclesia confusa*' ». Hic nomine Ecclesiæ significamus *cœtum hominum vocatorum*, seu fidelium.

395. At etiam juxta hanc propriam acceptionem, vox Ecclesiæ sumitur quandoque sensu *latissimo*; et designat omnes fideles tum *viatores*, tum *purgantes*, tum *comprehensores*, etiam angelos. Unde Apostolus de Christo (Ephes. I. 22.) ait: «Ipsum dedit caput super omnem ecclesiam»: ubi consulto dixit, *super omnem ecclesiam*, ut intelligatur, Christum non esse caput tantummodo ecclesiæ, quæ est *in terris*, vel *in purgatorio*, vel *in cœlis*, sed omnis ecclesiæ sive *militantis*, sive *purgantis*, sive *triumphantis*. In ecclesia autem triumphante comprehenduntur etiam angeli: hinc S. Augustinus (in Ps. XXXVI.), scribit: «Ex omnibus fidelibus et angelis fit una civitas sub uno rege». Et D. Thomas (3. p. q. 8. a. 4.), inquit: «Corpus Ecclesiæ mysticum non solum consistit ex hominibus, sed etiam ex angelis. Totius autem hujus multitudinis Christus est caput: quia propinquius se habet ad Deum, et perfectius participat dona ipsius, non solum quam homines, sed etiam quam angeli: et de ejus influenza non solum homines recipiunt, sed etiam angeli».—Porro in hoc tractatu loquimur de Ecclesia *militante*.

396. Juxta hanc acceptionem, vox *Ecclesia* adhuc significare potest collectionem fidelium omnium in terris, ab initio mundi usque ad ejus finem. Qua ratione S. Gregorius Magnus, (homilia 19. in Evangelia), ait: «Ecclesiam universalem incipere ab Abel justo usque ad ultimum electum qui in fine mundi nasciturus est». Hinc considerari potest triplex ecclesiæ status in hac vita: status *legis naturæ*, status *legis scriptæ*, et status *legis gratiæ*. In statu legis naturæ nullam proprie habebat determinatam formam; etsi aliqua superaddebantur successive a Deo per reve-

lationem: sic de Enos legitur Genes. (IV. 26.): « Coepit invocare nomen Domini », aliquo nimirum signo externo ac publico. In statu legis scriptae forma ecclesiae erat ad tempus determinata quoad populum hebraicum; sed gentes ad eam non tenebantur: idcirco quoad eas ecclesia erat sicuti in lege naturae. In statu autem legis gratiae ecclesia novam ac perfectam formam accepit a Christo; atque ad ei adhærendum obligantur omnes populi.

397. Observat autem S. Augustinus cum auctore antiquo commentarii in Proverbia (cap. 5.; apud sanctum Hieronymum), præstantius esse nomen *Ecclesiae* quam *Synagogae*, quæ est congregatio; solæ enim creaturæ rationales *vocantur*, cum ipsa pecora dicantur *congregari*. Hinc quamvis in veteri Testamento populus Dei apud Israelitas fuerit quandoque *Ecclesia* nuncupatus; nunquam tamen Ecclesia Christi, seu populus novi Testamenti *Synagoga* est appellatus. Nos igitur hic sumimus nomen *Ecclesiae sensu stricto*, prout dicit convocationem, seu cœtum fidelium viatorum in N. Testamento.

398. At hoc etiam sensu, vox *Ecclesia* non unam significationem habet. Etenim—1) importat cœtum Pastorum, seu *Ecclesiam docentem*: ita (Matth. XVIII. 17.), Christus verba faciens de correctione fraterna, ait: « Quod si non audierit, dic *Ecclesiae*; si autem *Ecclesiam* non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus »; ubi S. Chrysostomus (in Matth.) observat: « Dic *Ecclesiae* », id est, præsulibus et præpositis ». Idemque docent sancti Cyprianus, Augustinus aliique. Revera « loci circumstantia manifeste demonstrat, ait Stapleton (controversiarum lib. 5. de Potestate Ecclesiastica, cap. 7.), illud Christi dictum ad præpositos *Ecclesiae* referendum. Sequitur enim immediate: 'Amen dico vobis: Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo: et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo'. Hoc autem quis negaverit ad solos præpositos pertinere? »

2) Idem nomen designat plebem fidelium, seu *Ecclesiam discen-tem*, prout a præpositis distinguitur: ita Actuum (XX. 28.): « Vos, inquit Apostolus, Spiritus Sanctus posuit episcopos regere *Ecclesiam* Dei »; et (XV. 4.): « Cum autem, ait auctor sacer, venissent Jerosolymam (Paulus et Barnabas), suscepti sunt ab *Ecclesia* et ab Apostolis et senioribus »; et (ibid. 22.): « Placuit

Apostolis et senioribus cum omni *Ecclesia* eligere viros ex eis ». Unde etiam Patres synodi Antiochenæ (apud Eusebium h. e. lib. 7. cap. 30.), epistolam suam synodicam adversus Paulum Samosatenum inscribere: « Episcopis, presbyteris, diaconis et *Ecclesiis* Dei ».

4) Frequentissime et in ipso Symbolo adhibetur idem *Ecclesiæ* nomen ad integrum cœtum ex pastoribus et fidelibus omnibus coalescentem, prout ab infidelium, hæreticorum et schismaticorum conventibus secernitur.—Triplex hæc acceptio ad præsentem tractationem facit; quænam vero in singulis quæstionibus obtineat, ibi est videndum.

399. Sic tamen acceptum nomen *Ecclesiæ* significare adhuc potest Ecclesiam *particularem*, vel *universalem*. Certe usurpatur pro aggregatione fidelium in eadem domo aut familia commorantium (Rom. XVI. 3—5.), ubi Paulus salutat Priscam et Aquilam, ac « domesticam ecclesiam eorum ». Sumitur pro cœtu fidelium in una civitate aut provincia degentium (Rom. VI. 16.), ubi legitur: « Salutant vos ecclesiæ Christi ». Imo passim Apostolus commemorat « ecclesiam Corinthiorum, Thessalonicensium », etc. At sæpe Ecclesia universalis exprimitur: ita (I. Tim. III. 15.), dicitur: « Ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi. »—Nos hic agimus de Ecclesia *universali*.

400. Hæc quidem de voce Ecclesiæ, seu de ejus *nominali* definitione. Antequam vero ad *realem* deveniamus, juverit animadvertere imprimis nobis mentem non esse talem hic tradere definitionem, quæ a Catholicis æque ac Acatholicis admitti debeat; cum enim in *reali* Ecclesiæ definitione lateant semina omnium disputationum quæ inter nos vigent et Novatores, nonnisi iis absolutis, nostram proponimus Ecclesiæ definitionem. Intendimus potius veram catholicam definitionem ob oculos ponere, ut ab initio cognoscatur subjectum disputationis, singulas ejus partes suo deinde loco probaturi. Animadvertendum pariter est, aliquam esse differentiam inter *Ecclesiæ* definitiones a doctoribus catholicis traditas *ante* et *post* Concilium Tridentinum; immerito tamen Launojus (Ep. 13.) recentiores uti novas et erroneas rejicere. Etenim—1) veteres quidam Ecclesiam definiverunt juxta ejus

genericam essentiam, præscindendo a *statu* ac forma, quam habet post Christum; cum definitio tradi solita post Concilium Tridentinum respiciat præsentem Ecclesiæ statum ac formam. Ita ex. gr. D. Thomas (3. p. q. 8. a. 4.), ait: « Ecclesia, secundum statum viæ, est congregatio fidelium ». Et Melchior Canus (de loc. theol. l. 4. c. 2.), ait: « Et quamvis societas angelorum et hominum interdum vocetur ecclesia, nonnumquam vero regnum cœlorum, quod ex hominibus comprehensoribus, viatoribusque conficitur; nobis tamen in præsentī non est animus disserendi, nisi de ecclesia militante, hoc est, cœtu fidelium viatorum ». Sed illico advertit (l. c.), hanc definitionem comprehendere omnes fideles « et in populo Judæorum sub lege Moysi, et in hominibus piis sub lege olim naturali. In quem sensum catechumeni sunt membra ecclesiæ verissima. Non enim hæc baptismi sacramento secernitur, sed fide, quæ omni tempore populum Dei ab infidelium cœtibus discriminavit ». Quare cum ipse Canus vellet ita Ecclesiam definire, ut eam distingueret tum a statu naturæ tum a Synagoga sub lege scripta, dixit eam esse « congregationem baptizatorum »: Baptismus enim, ait (ibid.) « est fidei sacramentum quod proprie ecclesiæ membra, partesque facit, et Christi ecclesiam a synagoga distinguit ». — 2) Quod si quis quærat Ecclesiæ definitionem, quæ eam distinguat etiam a sectis hæreticorum, qui baptizati sunt, jam Nicolaus Papa eam tradiderat dicendo Ecclesiam esse « catholicorum collectionem ». Quæ definitio si minus diserte exprimit quæ in communi nunc definitione efferruntur, plene tamen cum ea convenit. Revera Ecclesia universalis seu catholica, ut inquit S. Cyprianus (Ep. 69. ad Pupian.) « scissa non est, neque divisa, sed utique connexa, et cohærentium sibi invicem sacerdotum glutino copulata »; quando ergo Ecclesia dicitur « catholicorum collectio », satis exprimitur eam esse unam unitate etiam exteriori, quatenus uno visibili capite regitur. Hinc est, quod minus disertæ definitiones, quæ olim tradi solebant, facile ab omnibus intelligebantur eodem sensu, ac posteriores nunc intelliguntur, et quas ipsa novorum errorum indoles explicatius proponendas suasit.

401. En igitur realis Ecclesiæ definitio, quam communiter jam Theologi, post Bellarminum (l. c. c. 2.), tradunt: « Ecclesia est

cœtus hominum viatorum unius et ejusdem fidei christianæ professione, et eorundem sacramentorum communione adunatus, sub regimine legitimorum pastorum, ac præcipue Rom. Pontificis ». Quam definitionem statim ita illustrat idem Bellarm.: « Ex qua, inquit, definitione facile colligi potest, qui homines ad Ecclesiam pertineant, qui vero ad eam non pertineant. Tres enim sunt partes hujus definitionis. Professio veræ fidei, Sacramentorum communio, et subjectio ad legitimum pastorem Romanum Pontificem. Ratione Primæ partis excluduntur omnes infideles tam qui nunquam fuerunt in Ecclesia, ut Judæi, Turcæ, Pagani; tam qui fuerunt, et recesserunt, ut hæretici et apostatæ: ratione Secundæ, excluduntur Catechumeni et excommunicati, quoniam illi non sunt admissi ad Sacramentorum communionem, isti sunt dimissi: ratione Tertiæ, excluduntur schismatici, qui habent fidem et Sacramenta, sed non subduntur legitimo pastori, et ideo foris profitentur fidem, et Sacramenta percipiunt. Includuntur autem omnes alii, etiamsi reprobis, scelestis et impiis sint ».

402. Hanc definitionem dire impugnarunt Novatores, ac præsertim Melancthon (Apol. Conf. Augustanæ); dicebat enim, mancā esse et imperfectam illam Ecclesiæ definitionem, in qua nulla fit mentio justorum, fidei interioris, spei et charitatis: in quibus tamen sita est pars Ecclesiæ præcipua.

403. Sed animadvertatur:—1) theologi in sua Ecclesiæ definitione speciatim illam considerant, in quantum visibilis est et externa societas. Cum enim Ecclesia sub eo respectu, seu quatenus est visibilis, a nobis ostendatur magistra veritatis; per datam definitionem directius impetimus Protestantium errores: hi namque distinguunt duplicem Ecclesiam, unam internam et invisibilem, externam aliam et visibilem, quarum illa sola, non ista potatur privilegiis Ecclesiæ concessis, quæ in Scripturis enarrantur—2) Ecclesiæ nomine *absolute sumpto*, intelligenda est vera Ecclesia quæ externa sit et visibilis: id demonstrat ex Scripturis, ex confessionibus fidei et libris disciplinæ ipsorummet Protestantium, illustrissimus Bossuetius in libro cui titulus: *Conférence avec le ministre Claude*—3) Semel deprehensa vera visibili Ecclesia, statim habetur illius anima, quæ ab ejus corpore inseparabilis est; adeoque fides, spes, charitas etc. necessario re-

peritur in ea societate, quæ cum veræ fidei professione et sacramentorum communione, legitimæ subest pastorum successioni, et Romanum Pontificem caput visibile agnoscit—4) Quare his verbis: *sub regimine legitimorum pastorum* sicut aliis: *Unius et ejusdem veræ fidei professione et eorundem sacramentorum communione conjunctus*, satis profecto exprimitur, veram Christi doctrinam in Ecclesia annuntiari, et vera a Christo instituta sacramenta rite ministrari. Ex hoc vero merito infertur, in ea reperiri internam fidem, gratiam et charitatem: siquidem veræ Christi doctrinæ prædicatio, rectus ejus sacramentorum usus, ministerium a Christo institutum, uberes nata sunt referre fructus.

404. Quemadmodum, ut diximus, non est hic locus catholicam Ecclesiæ definitionem adstruendi ac propugnandi; ita neque falsas hæreticorum definitiones impugnandi. Præstat tamen, ut doctrinæ discrimen statim appareat, præcipuas hic memorare. Ac imprimis inter hæreticos, qui Protestantes præcesserunt—1) Donatistæ, teste S. Augustino (hæres. 70.) «in hæresim schisma verterunt, tamquam ecclesia Christi propter crimina Cæciliani seu vera, seu quod magis iudicibus apparuit, falsa, de toto terrarum orbe perierit, ubi futura promissa est, atque in africana Donati parte remanserit, in aliis terrarum partibus quasi contagione communionis extincta». Unde Ecclesiam definiverunt: «cœtus fidelium, quorum fides nunquam deficit», seu «congregatio justorum». — 2) Pelagiani «in id etiam progrediuntur», ajebat S. Augustinus (hæres. 88.), «ut dicant, vitam justorum in hoc sæculo nullum omnino habere peccatum, et ex his ecclesiam Christi in hac mortalitate perfici, ut sit omnino sine macula et ruga, quasi non sit Christi ecclesia, quæ toto terrarum orbe clamat ad Deum: dimitte nobis debita nostra». Unde Ecclesiam definiebant: «congregatio eorum qui nullum peccatum habent»—3) Sæculo XV. Joannes Wicleffus et Joannes Hus errores suos in plures Germaniæ partes, præsertim in Bohemiam, disseminarunt. In eorum sententia ecclesia est *congregatio prædestinatorum*.

405. Ab his errores suos derivarunt Protestantes. Nam—1) Lutherani Martinum Lutherum secuti (in conf. August. art. 7.) docuerunt Ecclesiam esse sanctorum congregationem qui vere cre-

dunt et obediunt Christo. Addunt tamen: in hac vita huic congregationi multi mali et hypocritæ admixti sunt usque ad supremum iudicium. Quibus duplicem innuere videntur Ecclesiam; unam veram, ad quam pertineant privilegia in Scripturis expressa, quæque sit sanctorum congregatio oculis non corporis sed fidei adspectabilis; alteram externam, quæ nomine tantum sit Ecclesia, quæque extet congregatio hominum convenientium in doctrina fidei et usu sacramentorum: atque in hac concedunt bonos et malos inveniri—2) Ipsemet Calvinus, utut æquivoce hac de re loqui studuerit, ab ea sententia reapse non ablusit. Nam imprimis (Instit. l. 3. c. 2. nn. 8—11.) docet fidem esse inamissibilem; deinde vero (Instit. l. 4. c. 1. n. 2.) tradit veram Ecclesiam a solo Deo cognosci posse, ejusque fundamentum esse divinam electionem, utpote quæ constat solis fidelibus, qui idcirco ad album electorum spectant; denique (eod. lib. et cap. sectionib. inseq.) adstruit Ecclesiam externam, in qua boni et mali numerentur. Cf. Bellarm. (l. c.) — 3) Inter recentiores autem, en quomodo Psaffius definit ecclesiam universalem: « ea quæ ex omnibus particularibus christianis ecclesiis Christi doctrinam profitentibus constat ». Quæ definitio penitus arbitraria ad mentem revocat quæ scribit S. Augustinus de hæresi Rhetorii (hæres. 72.): « quæ omnes hæreticos recte ambulare, et vera dicere affirmat: quod ita est absurdum, ut mihi incredibile videatur ». Et Apostata M. Antonius de Dominis (de republ. christ. lib. 7. c. 10.), scribit: « Præsumptivam (Ecclesiam) videmus; veracem credimus: neque enim possumus illam nisi per conjecturas indicare. Reprobi, occulti hæretici, mali catholici sunt in ecclesia præsumptiva; soli autem prædestinati et probi sunt in ecclesia veraci ».

406. Ex quibus patet, id præcipue cordi esse hæreticis, ut Ecclesiam adstruant *invisibilem*: aut si visibilem aliquam Ecclesiam admittunt, eam diversam dicunt ab *invisibili*; atque huic, non illi prærogativas a Christo collatas aut promissas adscribunt. Qui error vere fundamentalis in tota hac tractatione suo loco diserte confutabitur (1).

(1) Litton qui ad sectam pertinet quæ vulgo audit « *The Evangelical School*, » ita proponit ideam Ecclesiae (apud Murray); « Una vera Ecclesia, illa sancta Catholica Ecclesia, de qua loquitur Symbolum [Apostolorum], non est corpus mixtum,

ARTICULUS SECUNDUS

Generalis Conspectus de Constitutione Ecclesiae.

407. Quæ ad constitutionem Ecclesiae pertinent in tota hujus disputationis serie evolvi ac demonstrari debent. Juverit tamen in antecessum ejus ideam summatim proponere, ut clarius pro-

intra se et malos et bonos complectens. Est conventus eorum qui ubicunque sint, viva unione cum Christo per fidem junguntur, et de sanctificantibus eius Spiritus influxibus participant. Proprie loquendo, præter jam in terris, omnes salvandos comprehendit. Arctiori significatione, nomen [Ecclesiae] corpus vere credentium quovis dato tempore in mundo existens designat.

« Eatenus invisibilis est vera Ecclesia quatenus non adhuc manifestatur qua corpus; seu, aliis verbis, nulla est societas seu corpus visibile in terris, de quo prædicari potest quod sit corpus Christi mysticum. Hinc plane sequitur Caput huius corporis non esse visibile.

« Ecclesiae particulares, aliter separatæ, unum sunt propter communem relationem ad unam veram Ecclesiam, seu corpus Christi mysticum, et conjunctionem cum ea. Huius coniunctionis, ideoque veræ visibilis Ecclesiae, notæ externæ sunt pura prædicatio verbi (in fundamentalibus saltem) et administratio sacramentorum, 'quoad ea quæ necessario requiruntur juxta Christi institutum.' Hæ sunt duæ notæ necessariae veræ Ecclesiae [*'of a true Church'*]; quibus addi potest, etsi minus necessaria, usus disciplinæ.

« Etsi, secundum conceptum Ecclesiae visibiles sint 'congregationes sanctorum' i. e. vere sanctificatorum, et ut tales habendæ sint, si sint vocandæ Ecclesiae, atamen nunquam vere tales sunt. De facto sunt semper conventus mixti, complemententes hypocritas et christianos qui solum nomine tenus tales sunt, æque ac vere credentes; inter quos perfecta separatio, in præsentī vita, impossibilis est, et secundo Christi adventui reservatur. Hinc collectio visibilium Ecclesiarum christianarum per mundum non est idem accurate cum vera Ecclesia [*'the true Church'*] quæ ut dictum est, ex solis vivis membris Christi constat.

« 'Episcoporum successio,' 'Antiquitas,' 'Amplitudo.' 'Nomen Catholicæ,' et hujusmodi notæ per se non probant aliquam societatem esse Christi veram Ecclesiam [*'a true Church'*].

« Uni veræ Ecclesiae [*'to the one true Church'*], corpori Christi, proprie pertinent promissiones perpetuitatis, perpetuæ præsentiae Christi, et conservationis ab errore fundamentalī. Idem dici potest de attributis Ecclesiae, Unitatis, Sanctitatis, etc. Hæc in plena et propria significatione, non possent prædicari nisi de eo corpore (mystico) Christi quod adhuc non est plene manifestatum ».

cedat tractatio. Si autem cujuscumque societatis indoles nequit recte definiri, nisi inspiciendo factum, ex quo nata veluti est; a fortiori id dicendum de Ecclesia, quæ supernaturalis est institutio, ac tota quanta est a libera sui Institutoris voluntate pendet. Quare evidenter absurda est assertio Kant (*La Religion dans les limites de la raison*, trad. Trullard, Paris, 1841, pag. 174.), qui contendit e contra, impossibile esse genuinam universalis religionis naturam assequi, nisi a facto præscindamus—Cf. Taparelli (*Saggio* etc. vol. 2. nn. 1410. seqq.).

408. Itaque constat *primo*, non modo apud catholicos, sed etiam apud Novatores, Ecclesiam aliquid *de se invisibile* continere, societatemque esse *spiritualem* et *supernaturalem*. Est quidem societas — 1) *spiritualis*, quatenus scilicet ad hoc facta comparataque est divinitus, ut membra sua proxime quidem ex statuta norma sanctificet, tum vero, quod illius fructus est ac corona, ad æternam beatitudinem adducat; atque hoc tandem pacto externam Dei gloriam promoveat.—2) Est *supernaturalis*: nimirum est societas, cujus origo, media et finis, omnem prætergressa humanæ naturæ exigentiam, Deo debentur: qui sicuti sua incitatus bonitate hominum genus ab origine ad statum prorexit indebitum seu supernaturalem; ita ejusdem lapsum sua impulsus misericordia restituere omnino voluit ad eundem statum. Cf. Schrader (de Unit. Rom. l. 1. pag. 16.).

409. At *secundo*, non minus certum est, ut infra probabitur, elementum aliquod sensibile Ecclesiæ competere, quæ proinde *visibilis* societas est. Statutus enim a Christo fuit, ut aliqua jam attingamus—1) aggregationis modus, baptismus—2) præscripta fuit principalis conditio, fides—3) fuit propositum credendi agendique objectum, quæcunque mandavi vobis—4) institutum fuit magisterium ac tribunal authenticum, penes quod esset doctrinæ integritas, leges ferendi, judicandi puniendique summa potestas: docete—ego vobiscum sum—collatæ solvendi ligandique claves—et nisi ecclesiam audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus—5) vocati selectique sunt duodecim, quibus omnis inesset potestas Ecclesiam docendi ac regendi, et a quibus, determinata hierarchica forma, continuandum jugiter ministerium in sequentes doctores atque pastores perenniter dimanaret. Cf. Schrader (op. cit. p. 12.).

410. Exinde factum est, ut communiter jam Theologi doceant, Ecclesiam *anima* veluti et *corpore* constitui: visibile elementum *corpus*, spirituale et supernaturale *animam* vocant. Quod quidem aptissime dici, constat—1) ex analogia. Nam *cætus* fidelium, seu societas nobis exhibet ideam corporis moralis, seu moralis personæ, quæ ad instar humani individui viventis existat et agat. Sicut ergo in physico humano individuo distinguuntur corpus et anima; ita in morali individuo corpus et anima considerari possunt. Jamvero in homine corpus est elementum materiale, visibile, determinabile; anima vero elementum seu principium invisibile, informans, determinans. Merito igitur Ecclesiæ elementum visibile, pars materialis seu *corpus* dicitur; elementum vero spirituale et supernaturale, pars formalis seu *anima* appellatur.

2) Hæc eadem appellatio *corporis* et *animæ* Ecclesiæ fundamentum habet in Scripturis. Nam, ut pauca delibemus, Apostolus (Col. III. 15.), ait: « Pax Christi exultet in cordibus nostris, in qua et vocati estis *in uno corpore* ». Et (I. Cor. X. 17.), scribit: « Quoniam unus panis, *unum corpus* multi sumus, omnes qui de uno pane participamus ». Nimirum, sicut unus est panis eucharisticus, quem omnes Ecclesiæ filii participamus; ita unum Ecclesiæ corpus universi invicem consociati efficimus: sicut ex multis granis fit unus panis; ita ex multis fidelibus fit unus panis sacer et vivus, unum scilicet corpus mysticum. Et (XII. 13.): « In uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi: et omnes in uno spiritu potati sumus ». Videlicet uno Spiritu seu dono ejus, tamquam eadem informante anima, a principio in baptismo in unum corpus coaluimus; et subinde in eucharistia unius spiritus participatione refecti, tamquam jugi animæ vitali influxu, in uno corpore conservamur ac crescimus.

411. Ad intimam Ecclesiæ constitutionem penitius rimandam, ulterius, aliqui progressi, in Ecclesia quandam veluti Incarnationis continuationem sibi videre visi sunt. Quam ideam a Möhler (*Symbolism*) expositam et evolutam, ita paucis proponit Perrone (cap. 2.): « Christus Deus-Homo voluit in ea (Ecclesia) perfectam sui ipsius imaginem ac similitudinem relinquere, in qua et per quam ipsemet vivere quodammodo videretur, ac nobiscum etiam,

post visibilem suum in cælum ascensum, conversari. Hæc propterea societas, Christum præ se ferens, ut ipsi loquuntur, *divino-humana* est, subsistens in *unitate* personæ cum utriusque naturæ *communicatione*: quo fit ut elementum, ut vocant, divinum pervadat ac penetret elementum humanum, ipsumque regat ac dirigat, alat ac veluti informet, unitatemque ex utroque constituat. Quod divinum in hac persona morali seu societate inesse dicunt, constituit partem ejus intimam seu animam; quod vero humanum vocant, constituit ejus formam exteriorem ac visibilem sive corpus, quo velut organo anima exterius se prodit ac manifestat. Exinde fit. . . . ut Ecclesia una sit, prout unus est Christus; sancta, uti sanctus est Christus; indefectibilis, quemadmodum indefectibilis est Christus; infallibilis, sicut infallibilis est Christus, qui eam tanquam vivam imaginem sui ipsius atque perfectam esse voluit, imo per eam quodammodo se in his terris usque ad consumationem sæculi perpetuare constituit, ita ut, quod Christus habuit et habet natura sua, communicet per gratiam ac privilegium huic filiæ seu sponsæ suæ ».

412. Hæc autem si rite intelligantur, quatenus nempe Christus instituit *ad instar* Incarnationis Ecclesiam, quæ proinde ejus *mysticum* corpus est, traduntur in Scripturis et a Patribus. Ac—
1) quidem in Scripturis. Etenim dicitur (I. Cor. XII. 27.): « Vos autem estis corpus Christi »: quod, per se patet, intelligendum est de tota Christi Ecclesia; neque Apostolus ibi loquitur de Corinthiis seorsim sumptis. Et (Eph. I. 22. seqq.): « Ipsum [Christum] dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius ». Et (ibid. IV. 11. seq.): « Ipse dedit quosdam quidem Apostolos. . . in ædificationem corporis Christi ». Et (ibid. V. 30.): « Membra sumus corporis ejus (Christi) de carne ejus et ossibus ejus ». Et (Coloss. I. 24.): « Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia ».

2) Eadem traduntur a Patribus, quos inter S. Athanasius (lib. de Incarnat. § 21.), scribit: « Et cum Petrus dicat: 'certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia et Dominum eum, et Christum fecit Deus hunc Jesum quem vos crucifixistis: ' non de divinitate ejus dicit, quod Dominum ipsum et Christum fecerit; sed de humanitate ejus, quæ est *Universa Ecclesia*, quæ in ipso

dominatur et regnat, postquam ipse crucifixus est; et quæ ungitur ad regnum cœlorum, ut cum illo regnet, qui seipsum pro illa exinanivit, et qui induta servili forma, ipsam assumpsit». Et S. Augustinus (ser. 86. in pasch. n. 2.), ait: « Ecce discipuli et Christum viderunt post resurrectionem, et hoc futurum fuisse Scripturas sanctas ore ipsius audierunt. Nos Christum præsentem in carne non vidimus; sed Scripturas, quibus et illi firmati sunt, quotidie cum leguntur audimus. Et quid de Scripturis dixit? Prædicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientes ab Hierusalem. Hoc discipuli non videbant; Christum videbant de futura ecclesia dicentem. Dicente itaque Christo quod non videbant, credebant. *Caput* videbant, *corpus* nondum videbant. Nos *corpus* videmus, *de capite* credimus. Duo sunt, sponsus et sponsa, *caput et corpus, Christus et ecclesia*. Discipulis seipsum ostendit et ecclesiam promisit. Nobis ecclesiam ostendit, de se ipso credere præcepit. Unum videbant Apostoli, aliud non videbant. Et nos unum videmus, aliud non videmus. Quomodo illa *a præsentem capite* credebant *de corpore*, sic nos *de præsentem corpore* credamus *de capite*. An negaturi sumus? Sed negare nos clamans veritas ipsa non sinet. Videmus enim ecclesiam Christi a solis ortu usque ad occasum laudare nomen Domini ».

413. His semel constitutis, haud difficile erit dijudicare quid *animam*, quidque *corpus* Ecclesiæ constituat. Quidquid enim in primis spirituale est, et Ecclesiam in suo esse determinat, in eaque est principium vitæ et motus; ad ejus *animam* pertinere dicendum est. Unde pertinet ad animam Ecclesiæ—1) gratia sanctificans, quæ est formale principium vitæ supernaturalis—2) Fides, Spes et Caritas, quæ nequeunt deesse ubi est gratia sanctificans, quæque præcipua sunt, supernaturalis vitæ operationum principia proxima—3) Ceteræ supernaturales virtutes, nec non interior gratia actualis, sine qua supernaturalis operatio est impossibilis—4) Reliqua omnia interna dona Spiritus Sancti, quibus supernaturalis sanctitas et activitas amplificatur et efficacior redditur.

414. His donis, quæ nisi actu possideantur ab omnibus Ecclesiæ membris, *ad omnia tamen ordinantur*, ea addi debent quæ

aliquibus solum in aliorum utilitatem conferuntur. Quo donorum genere non modo comprehendimus novem gratias gratis datas, quas enumerat Apostolus (I. Cor. XII.), et de quibus egimus in tract. *de Gratia* (n. 19. seqq.); sed etiam potestatem ordinis et jurisdictionis, ad baptizandum, ad remittenda peccata, ad sacrificium offerendum, ad prædicandum verbum Dei, ad leges ferendas, etc. etc.: quæ omnia unum finem communem respiciunt, nempe conservationem et incrementum Ecclesiæ, sanctificationem et perfectionem membrorum ejus. Vita enim et sanctitas Ecclesiæ non in eo solum consistit, ut membra sancta habeat, et veluti passive sancta sit; sed, si adæquate sumatur, importat etiam activitatem et energiam supernaturalem, qua tum sua membra doceat, regat, promoveat in vita supernaturali ad vitam æternam consequendam, tum extraneos vocet, instruat, convertat in ordine ad eundem finem. Ad id autem præstandum maxime conferunt dona gratis data, gratia propria sacramenti ordinis, perennis Spiritus Sancti assistentia, etc.: quæ proinde sub hoc respectu, merito dicuntur ad Ecclesiæ animam pertinere.

415. Quidquid autem externum est, visibile, veluti determinabile in Ecclesiæ corpore recensendum est. Unde—1) ad corpus Ecclesiæ spectant ipsi homines plane adspectabiles, ad Ecclesiam pertinentes, prout cœtum efformant, ex quo materiale Ecclesiæ consortium resultat; eo ferme pacto, quo personæ militum, prout simul aggregatæ considerantur, corpus exercitus constituunt—2) Hinc regimen, quo personæ illæ in unitate continentur, et a quo impulsum accipiunt ad socialem operationem exercendam, ad corpus pariter Ecclesiæ pertinet—3) Pari ratione ad Ecclesiæ corpus revocantur media omnia externa, prædicatio, Sacramentorum administratio, ritus, etc., quæ ad finem ipsius Ecclesiæ prosequendum adhibentur—4) His adjici debet ipsa externa interiorum donorum manifestatio. Certe prædictæ virtutes theologicae innumeris modis, tum per actus individuorum tum publico Ecclesiæ cultu manifestantur; potestas etiam spiritualis, sive ordinis sive jurisdictionis, apparet in variis modis in quibus et confertur et exercetur; denique vigor ille Apostolici ministerii, qui, juxta verba Christi, perpetuo in Ecclesia mansurus est, quo-

tidie se prodit in confirmatione justorum, in conversione peccatorum et acatholicorum.

416. Ex his omnibus quædam jam licet inferre, quæ summariam hanc Ecclesiæ constitutionis ideam clarius exhibeant. Atque primo quidem gravissimi momenti controversia, quæ de natura et definitione Ecclesiæ agitur catholicos inter et protestantes, in hoc potissimum consistit, quæ sit nimirum Ecclesia cui privilegia multa immediate a Christo concessa sunt, et quam directe afficiant promissa Christi de ejus perennitate, infallibilitate, etc.: quæ omnia hæretici, ut innuimus, Ecclesiæ *invisibili* tribuunt. Verum hic error, passim in tractatus decursu refutandus, satis jam detegi ac respui potest. Etenim si Ecclesia constat *anima* et *corpore*, vel si est *corpus* Christi, admitti nequit Ecclesia quæ sit solum *invisibilis*; neque duplex admitti potest Ecclesia, *invisibilis* una, altera *visibilis*. Quemadmodum enim corpus et anima non constituunt duplicem hominem, sed duo sunt elementa essentialia unum hominem constituentia, quorum si unum ex. gr. corpus, desit, jam non amplius habeatur homo; ita visibile et invisibile elementum non duas sed unam Ecclesiam constituunt, quorum si unum ex. gr. visibile, desit, jam non amplius habeatur Ecclesia Christi. Ergo Ecclesia promissionum est Ecclesia *visibilis*.

417. Colligitur *secundo* Ecclesiam, licet humanis individuis constet tamquam materia; esse tamen societatem intrinsece, essentialiter, et suo genere *supernaturalem*. Non enim origine tantum, fine ac mediis est supernaturalis; sed etiam intrinseca forma et vivificante principio, quod ipsum, ex disputatis, est essentialiter supernaturale. Quoniam autem ejusmodi supernaturale elementum non inexistit tantummodo Ecclesiæ corpori; sed illud in esse talis corporis socialis constituit, permeat quaqua versus et informat, ejusque omnem motum et actionem producit et administrat; hinc ipsum corpus Ecclesiæ per se materiale, quandam veri nominis elevationem ac supernaturalitatem induit; adeoque tota societas, seu Ecclesia, supernaturalem dignitatem et ordinem nanciscitur ».

418. Hinc *tertio*, cum dona gratiæ per *appropriationem* tribuantur Spiritui Sancto, cui intime per sanctificationem conjun-

gimur (cf. *de Gratia*, n. 1032. seqq.), merito Ecclesia dicitur—
 1) *habitaculum Dei*, juxta illud (Ephes. II. 20. seqq.): « Super-
 ædificati super fundamentum Apostolorum et prophetarum, ipso
 summo angulari lapide Christo Jesu: in quo omnis ædificatio con-
 structa crescit in templum sanctum in Domino; in quo et vos
 coedificamini in habitaculum Dei in Spiritu ».—2) Dicitur *Spon-
 sa Spiritus Sancti*: « siquidem apparet intimam dari communica-
 tionem inter hunc et Ecclesiam: eandem Spiritus Sancti jugi af-
 flatu foveri et ali, ac subjectum esse immediatum et adæquatum
 effusionis omnium charismatum, quæ Spiritus Sanctus eidem per-
 petuo confert. Ex sui vero parte Ecclesia totam se Spiritui San-
 cto figendam et regendam tradit; ejusdem dona rite sancteque
 commissis sibi fidelibus administrat. Ipsa demum Spiritu Sancto
 fecundata non cessat Deo procreare filios, quos etiam materna
 sollicitudine ultra ipsos vitæ mortalis fines complectitur ».—3) Imo
 dicitur Spiritus Sanctus *Cor Ecclesiæ*. « Caput, inquit D. Tho-
 mas (3. p. q. 8. a. 1. ad 3.), habet manifestam eminentiam respe-
 ctu cæterorum exteriorum membrorum; sed cor habet quamdam
 influentiam occultam. Et ideo cordi comparatur Spiritus Sanctus,
 qui invisibiliter Ecclesiam vivificat et unit; capiti autem com-
 paratur ipse Christus secundum visibilem naturam, secundum
 quam homo hominibus præfertur ».

419. Similiter *quarto*, si Ecclesia est *corpus Christi*, qui est
 Ecclesiæ *Caput*, perpetua debet esse unio inter Christum et Ec-
 clesiam. Unde Christus ipse (Jo. XV. 1. seqq.) exhibet fideles
 omnes uti totidem palmites uni sibi tanquam viti adhærentes, et
 ex una vite haurientes vitales succos. Sed præclare D. Thomas
 (l. c. c.) explicat hanc rationem *Capitis*, dicens: « Sicut tota Ec-
 clesia dicitur unum corpus mysticum per similitudinem ad natu-
 rale corpus hominis, quod secundum diversa membra habet di-
 versos actus, ut Apostolus docet (Rom. 12. et 1. ad Corinth. 12.),
 ita Christus dicitur caput Ecclesiæ secundum similitudinem hu-
 mani capitis: in quo tria possumus considerare, scilicet ordinem,
 perfectionem et virtutem. Ordinem quidem, quia caput est prima
 pars hominis, incipiendo a superiori: et inde est quod omne prin-
 cipium consuevit vocari caput, secundum illud Ezech. (16. 35.):
 'Ad omne caput viæ ædificasti signum prostitutionis tuæ'. Per-

fectionem autem, quia in capite vigent omnes sensus et interiores et exteriores, cum in cæteris membris sit solus tactus: et inde est quod dicitur (Isa. IX. 15.): 'Senex et honorabilis ipse est caput'. Virtutem vero, quia virtus et motus cæterorum membrorum, et gubernatio eorum in suis actibus est a capite, propter vim sensitivam et motivam ibi dominantem: unde et rector dicitur caput populi, secundum illud (1. Reg. XV. 17.): « Nonne cum esses parvulus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es? » Hæc autem tria competunt Christo spiritualiter. Primo enim secundum propinquitatem ad Deum gratia ejus altior est et prior, etsi non tempore, quia omnes alii acceperunt gratiam per respectum ad gratiam ipsius, secundum illud (Rom. VIII. 29.): 'Quos præscivit, hos et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus'. Secundo vero perfectionem habet quantum ad plenitudinem omnium gratiarum, secundum illud (Joan. I. 14.): 'Vidimus eum plenum gratiæ et veritatis', ut etiam supra ostensum est, (quæst. præc., art. 9.). Tertio, virtutem habet influendi gratiam in omnia membra Ecclesiæ, secundum illud (Joan. I. 16.): 'De plenitudine ejus nos omnes accepimus'. Et sic patet quod Christus convenienter dicitur Ecclesiæ caput ».

420. Ex quo quinto ulterius sequitur, quod sicut in humano corpore non omnia membra sunt ejusdem perfectionis, neque eundem actum habent, quamvis omnia ad commune hominis bonum concurrant; ita, si consideremus *dona gratis data*, non omnia membra Ecclesiæ, quæ est corpus Christi, possident eadem dona, quamvis ad totius corporis ædificationem ordinentur: propterea Ecclesia est societas *inæqualis*. Quæ omnia non semel docuit Apostolus, sed præsertim (I. Cor. XII. a v. 12.), scribit: « Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita et Christus... Nam et corpus non est unum membrum, sed multa. Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus non sum de corpore: num ideo non est de corpore? Si totum corpus oculus: ubi auditus? Si totum auditus: ubi odoratus? Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum

in corpore, sicut voluit. Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus. Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo; aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii.... Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores? numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?»

421. Imo *sexto*, vel si inspiciamus *dona, quæ ad omnes ordinantur*, cum non omnes, qui sunt in Ecclesia, ea possideant in eadem mensura, nec omnes semper omnia possideant; non omnes eadem perfectione aut ratione conjunguntur Christo Capiti, ac propterea non eadem ratione sunt membra Ecclesiæ. « Christus, inquit D. Thomas (3. p. q. 8. a. 3.), est caput omnium hominum, sed secundum diversos gradus. Primo enim et principaliter est caput eorum qui actu uniuntur ei per gloriam; secundo, eorum qui actu uniuntur ei per charitatem; tertio, eorum qui actu uniuntur ei per fidem » etc. Et Bellarminus (1. 3. de Eccl. milit. c. 2.), ait: « Notandum autem est ex Augustino in breviculo collationis, collat. 3. Ecclesiam esse corpus vivum, in quo est anima et corpus, et quidem anima sunt interna dona Spiritus Sancti, Fides, Spes, Caritas, etc. Corpus sunt externa professio fidei, et communicatio Sacramentorum. Ex quo fit, ut quidam sint de anima et de corpore Ecclesiæ, et proinde uniti Christo capiti interius et exterius; et tales sunt perfectissime de Ecclesia; sunt enim quasi membra viva in corpore, quamvis etiam inter istos aliqui magis, aliqui minus vitam participant, et aliqui etiam solum initium vitæ habeant, et quasi sensum, seu non motum, ut qui habent solam fidem sine caritate. Rursum aliqui sunt de anima, et non de corpore ut catechumeni, vel excommunicati, si fidem et caritatem habeant, quod fieri potest. Denique, aliqui

sunt de corpore, et non de anima, ut qui nullam habent internam virtutem, et tamen ipsi, aut timore aliquo temporali profitentur fidem, et in Sacramentis communicant sub regimine pastorum, et tales sunt sicut capilli, aut ungues, aut mali humores in corpore humano ». — Sed haec omnia infra per partes asserenda atque enucleanda sunt.

ARTICULUS TERTIUS

An Christus sit Immediatus Ecclesiae Auctor, eique verae Societatis formam dederit.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

422. Binas quaestiones, uti ex titulo art. liquet, simul completi videmur; tam intimo tamen nexu simul colligantur, ut non modo iisdem rationum momentis utrique satisfiat, sed etiam una cum altera fere confundatur. Id evidens fiet ex ipsa earum expositione.

423. Inter eos, qui negant Ecclesiam a Christo institutam, primum locum obtinent rationalistae mythici, quibus Christus non est nisi purus homo, licet pius ac sapiens; qui propterea merito habetur tamquam typus perfectionis, ad quam humana natura contendere debet. Perfectio hæc exhibetur in doctrina, quam Christus annunciavit; neque Ecclesia refertur ad Christum *auctorem*, nisi per doctrinam quam profitetur, et quæ a Christo est. Quomodo igitur potuerunt Christi asseclæ in unum coetum coalescere, et *Ecclesiam* constituere? Studentes semper Christi doctrinæ, philosophematis assueti, numero adaucti, facili gressu a Christo ideali vel ab ejus doctrina, ad institutam ab eo societatem asserendam transiere. Quæ de temporali gloria gentis Judaicæ prænuntiata fuere ad Abraham et Jacob in Ecclesiam transtulerunt, quemadmodum a Synagoga acceperunt ideas de ritibus, regimine, ac sacerdotio. Cum vero novæ hujus ecclesiæ numerus et aucto-

ritas satis excreverit, christiani in ipsam Synagogam insurrexerunt, atque ejus locum occuparunt. In hac itaque hypothesisi, non-nisi sæculo secundo labente potuit Christi Ecclesia existere ac florere; sicut ad hoc tempus refertur ipsa Evangeliorum scriptio (Strauss, *La vie de Jésus, traduct. par F. Littré, Paris, 1839.* tom. 1. p. 1. p. 85.).

424. Ex principiis paulo diversis ad eandem devenere conclusionem Sociniani (Bibliotheca FF. Polonor. tom. 1.), qui Waldenses sæc. XII. sequuti, auctoritatem apostolorum eorumque successorum in Ecclesia rejicientes, Ecclesiam definiverunt cœtum hominum Deo adunatorum per fidem. Ex quo pronum erat inferre, Ecclesiam non fuisse a Christo institutam, nisi quatenus Christus doctrinam proposuit tenendam, et sua redemptione omnibus meruit fidem et justificationem. Quam doctrinam libenter exceperunt Protestantes. Ipsi enim, statuto principio, quod Ecclesia sit cœtus fidelium Deo immediate adhærentium per fidem, adeoque invisibilis, negant, Christum separatum quemdam cœtum a synagoga distinctum instituisse. Revera, ajunt, Christus synagogis intersit, ibidem sicut alibi doctrinam suam annunciavit, illuc etiam convenere qui eum sequebantur. Post Christum, Apostoli minime se separarunt a Judæorum cœtibus, sed synagogam ac templum frequentarunt, atque ibi Christi doctrinam prædicarunt; donec excitata persecutione a synagoga, atque adaucto numero conversorum a gentilitate, qui jugum mosaicæ legis repudiabant, necesse fuit ut cœtus fidelium a Judæis separaretur. Tunc demum Apostoli, accepta norma non a Christo sed a synagoga, ea instituerunt, quæ cœtum fidelium ad veram ac distinctam societatem revocarunt (Bohemerus, jur. eccl. ant. d. 8. c. 2.; Grotius, de imp. sum. potest. c. 11.). Hinc est, quod Salvador asseruit, Christum nihil novi mundo attulisse; nihilque proprie instituisse, quod a gente hebraica non desumpserit.

425. Ex concinna hac errorum indicatione quisque videt, tria hic esse asserenda ad veram doctrinam adæquate vindicandam:—1) Christus ipse immediate Ecclesiam instituit—2) eam instituit in formam veræ societatis—3) societatis quidem a synagoga distinctæ. Pauca de singulis adnotanda sunt, antequam thesim statuamus.

426. *Quoad 1^{am}*, ut Christus dicatur fundator Ecclesiae, necesse est ut ipsius fundamenta posuerit, leges praescripserit, finem ac media ad illum assequendum proposuerit, ac diversa membra simul aliquo vinculo conjunxerit; ita ut auctoritate sua ipsi dederit robur ac virtutem. « Ille instituit aliquid, ait S. Thomas (3. p. q. 64. a. 2.), qui dat ei robur et virtutem, sicut patet de institutionibus legum ». Dicitur vero Christus *immediatus* Ecclesiae auctor, si per seipsum, et non aliis mediantibus personis, Ecclesiae instituendae veluti manum admovit: sicut hac ratione dicitur ipse *immediate* elegisse duodecim Apostolos, ipse *immediate* fuisse a Joanne baptizatus, etc. Notetur autem, ad id solummodo exigere, ut essentialia principia idonee ipse constituat, apte invicem disponat, et Ecclesiae sic constitutae imprimat vim et efficaciam, ut evolutione essentialium principiorum debitam amplitudinem ac facultatem adipiscatur: non autem necesse est, ut ab initio statim ejusmodi evolutio contingat. Nam, juxta ordinarium rerum cursum, haec instantanea esse non potest; nec si ea requireretur ulla jam humana societas legitime instituta dici posset, aut ullus veri nominis fundator posset existimari. Similiter ergo disserendum est de Christo et Ecclesia. Christus enim omnia a principio ipse praeformavit, quae ad perfectam et essentialem Ecclesiae constitutionem pertinerent, ita ut Ecclesia a principio hanc integram absolutamque habuerit; sed haec ipsa successu temporis, nihil aucta vel immutata primigenia constitutione, evolvi debuerunt.

427. Si quis autem quaerat, quandonam Christus fundavit Ecclesiam? Respondere possumus tria tempora distinguendo. « Primum ante Christi mortem, quo jam quasi *concepta* erat Ecclesia; siquidem sacramenta praecipua, baptismus scilicet, Eucharistia, sacrificium pariter et sacerdotium jam erant instituta; item Apostoli electi, leges plurimae promulgatae: nondum tamen erat *nata* quia sacramenta generatim non erant administranda, nec sacrificium celebrandum, nec Apostoli auctoritate regendi populum potiti, ideoque vigeat adhuc Synagoga. Alterum in morte Christi: tunc cum ipso expiravit Synagoga, in cujus rei signum, juxta Patres, scissum est in duas partes templi velum: nondum tamen mortifera erat juxta sententiam S. Augustini contra Hieronymum,

sed plane mortua; Ecclesia vero proprie in lucem tunc edita est, seu vere fundata fuit. Tertium in die Pentecostes, quo Ecclesia, jam nata quidem sed nondum promulgata, nec juris publici quodammodo facta, illud hoc die consecuta est, et legalis ac obligatoria evasit. Qua animadversione refelluntur M. A. de Dominis (de Rep. Christ. l. 1. c. 1. n. 23.) cavillationes, quibus adstruere contendit, quod 'Ecclesia Christi revera per Apostolos fuit ædificata post Christi ascensionem' ».

428. Quoad 2^{dam}, notari debet, plura ex argumentis, quibus ostenditur, Christum Dominum immediate Ecclesiam instituisse, simul probare, eam instituisse *ut societatem*: quare ne eadem repetere cogamur, hæc duo simul complectimur. Porro, uti ex modo dictis patet, quod præcipue inficiantur adversarii, est quod Christus societatem fundavit: idque plane cohæret cum Novatorum principio de Ecclesia *invisibili*; invisibilis enim societas inter homines existere nequit. Hinc Bohemerus (Jus eccles. protest. dissert. prælim.) docet, ecclesiam externam seu visibilem esse *de institutione ecclesiastica*, quatenus non a Christo, sed ab Apostolis originem ducit; sed ecclesiam veram, a Christo fundatam, iis omnibus coalescere, qui fide ac spiritu Christo conjuncti sunt. Ex hac invisibili cordium unione, ait, facile oritur visibilis unio ac congregatio.

429. Præstat autem ad rei intelligentiam, breviter hic recolere societatis ideam. Societas est « conjunctio plurium in communem aliquem finem suis actibus conspirantium »—vel « multitudo hominum (de societate enim inter homines agitur) ea ratione coeuntium, ut conjunctis viribus media adhibeant ad certum communemque finem assequendum ».

430. Ex qua definitione, ad rem nostram, inferre liceat—1) societatem nonnisi ex entibus ratione aut intelligentia præditis coalescere posse. Ea enim dumtaxat finem, prout præsertim communis est, apprehendunt atque ad illum obtinendum una cum aliis, quibuscum sociantur, actiones suas dirigunt: quæ quidem in animantibus ratione destitutis locum habere nequeunt. Etsi enim ipsa in unum quandoque coeant, adeoque junctione aliqua materiali teneantur; bonum tamen commune, cujus socii participes efficiantur, nequaquam percipiunt.

2) Elementa cujuslibet societatis quatuor esse, *Multitudinem hominum — Moralem eorum conjunctionem — Finem ad quem conspirant — Media ad finem consequendum*; ex quibus Multitudo hominum societatis veluti *materiam* exhibet, reliqua vero *formam*; ita tamen, ut *Finis* sit præcipuum elementum, ratione cujus et media et sociorum conjunctio desideratur.

3) Notetur præsertim necessitas *moralis conjunctionis*; si enim homines simul alicubi existant, singuli idem bonum forte procurent; minime tamen societatem constituunt: ad id namque requiritur, ut bonum illud, quatenus commune est, intendant, eidemque, prout in omnes, redundare debet, conspiratione mutua operentur. Cf. Taparelli (*Saggio* etc. nn. 301. seqq. ediz. 1855., qua semper utimur).

4) Hinc sequitur, ad societatem constituendam, necessariam esse *auctoritatem*. Nam membra Societatis quæ in eundem finem per multiplicia media procurandum coalescunt, intellectu et voluntate prædita sunt. Hinc pro sua quodque parte diversa media ad finem attingendum eligere possent. Hac vero posita mediorum ingeniorumque diversitate, deficere facile posset conspiratio socialis, in qua tamen residet societatis essentia. Necessarium est ergo societati principium quoddam intelligens, conspirantium intelligentiis eundem operandi modum præscribens, eorumdemque voluntates ad illum servandum obligare valens. Sed principium istud vim possidens obligandi voluntates liberas, dicitur auctoritas; ergo auctoritas ab ipsa societatis essentia requiritur. Cf. Taparelli (op. cit. nn. 421. seqq.).

431. *Quoad 3^{tium}*, doctrina communis est apud Patres et Doctores, Christi Ecclesiam quodammodo extitisse ab ipso mundi initio. S. Augustinus (Serm. 4. al. 44. de Jacob et Isaac) scribit: « *Ecclesiam* accipite non in his solis, qui post Domini adventum et nativitatem esse cœperunt sancti; sed quotquot fuerunt sancti ad Ecclesiam ipsam pertinent ». Et D. Thomas (3. p. q. 8. a. 3.) docet: « Hæc est differentia inter corpus hominis naturale et corpus Ecclesiæ mysticum, quod membra corporis naturalis sunt omnia simul; membra autem corporis mystici non sunt omnia simul; neque quantum ad esse naturæ, quia corpus Ecclesiæ con-

stituitur ex hominibus qui fuerunt a principio mundi usque ad finem ipsius», etc.

432. Quod quidem intelligi debet, quoad *genericam essentiam* Ecclesiae, ut ajunt; quemadmodum enim Ecclesia Dei seu societas religiosa est coetus hominum rite colentium verum Deum; ita societas existens propter merita Christi, et fidem habens in Christum, aliquo vero sensu vocatur Ecclesia christiana. Unde Ecclesia Christi eadem dicitur esse ac illa quæ ante Christum existit, quatenus habet eundem finem, interiorem nempe sanctitatem in hac vita et vitam æternam in futura vita; idem habet internum principium, fidem nempe in Christum et gratiam per Christum; idem proinde habet invisibile caput, nempe Christum ipsum. Hinc S. Augustinus (ep. 190., alias 157. ad Optatum, c. 2. n. 8.), inquit: « Profecto quod scriptum est, 'non esse aliud nomen sub cœlo in quo oporteat nos salvos fieri', ex illo tempore valet ad salvandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum est genus humanum. 'Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur'. Quia sicut in regno mortis, nemo sine Adam, ita et in regno vitæ, nemo sine Christo.» Et (ep. 102., alias 49. n. 12.), ait: « Sicut nos in eum (Christum) credimus et apud Patrem manentem, et qui in carne jam venerit; sic credebant in eum antiqui, et apud Patrem manentem, et in carne venturum. Nec quia pro temporum varietate nunc factum annuntiat, quod tunc futurum prænuntiabatur, ideo fides ipsa variata, vel salus diversa est » — Cf. Bergier (*V. Révélation*), ubi plura invenies Patrum testimonia.

433. Hinc non probatur nobis sententia quorundam Theologorum (Tournely, Legrand, etc.), qui putant Ecclesiam incipere ab Abel, et non ab Adam, cui (Gen. III. 15.) facta fuit prima promissio de hominis reparatione per Christum. Sed subscribimus Suaresio (de Fide, disp. 9. sect. 2. n. 3.) dicenti: « Ecclesia produci incepit Adamo; et, formata Eva, proprie dici potuit Ecclesiam esse: atque adeo certum videtur in utroque, saltem post lapsum, ante generationem Cain et Abel, fuisse Ecclesiam. Hæc est nunc communis opinio ». Multos deinde refert Theologos qui sunt in eadem sententia.

434. Nec obstat—1) quod primus omnium legitur Abel, ut

aiunt, sacrificia obtulisse; exinde enim minime sequitur, primum revera illud obsequium Deo exhibuisse. Abelis potissimum sacrificia Scriptura commendat, quia cruentæ ejus mortis occasio extitere; at vero etiam Cain dicitur in SS. litteris sacrificia Deo offerre consuevisse: adeoque mos ille non Abeli unice proprius, sed omnibus in communi propositus antecederet fuit. Quis autem proponere illum potuit ac debuit, nisi Adam, omnium parens et magister, qui primam reparatoris et salutis revelationem acceperat?

Nec obstant—2) quædam dicta Patrum, quibus videntur asserere, Ecclesiam initium habere ab Abel, sicut mala civitas a Cain. Etenim in locis, quæ obijciuntur, Patres procul dubio illis loquendi formulis protoparentes excludere nequaquam intendunt, cum sæpe, ut vidimus, eos ad Ecclesiam referant; nec eam ibi quæstionem versant, quodnam nempe sit Ecclesiæ exordium: silentio pressis illis Ecclesiæ initiis, quæ obscuriora erant, ejus quasi omnium primi meminerunt, qui tum sæpius in Scripturis laudatur, tum sua innocentia ac cruenta morte Christum clarius expressit.

435. Quo tamen magis appropinquabat plenitudo temporis, eo etiam expressior fiebat primitiva Ecclesia. Hinc (Gen. XVII.) præcepta fuit Abrahæ, ejusque posteris, quæ antea non extabat, circumcisio. Ea vero, juxta Apostolum (Rom. IV.) hunc inter cæteros finem et effectum habuit, ut populum Dei fide et caritate ipsi adhærentem designaret; eos qui ad illum populum pertinerent arctius invicem conjungeret; fidei denique ipsorum et expectationis messianæ simul esset impressa in carne indelebilis memoria, ejusdemque publica ac sollemnis protestatio.

436. Per Moysen vero adhuc perfectius præformata fuit Ecclesia. Nam fides, per frequentiora atque apertiora de Christo vaticinia, jugiter confirmata auctaque fuit; instituta fuerunt sacramenta, sacrificia, expiationes, unctiones, initiationes, quibus tum fides ipsa abundantius aleretur, tum homines in ejusdem professione efficacius continerentur. Inauguratum pariter fuit Aaronicum sacerdotium (Exod. XXVIII. l. seqq.), constans summo sacerdote, sacerdotibus vulgaribus, atque levitis: qua profecto institutione quædam veri nominis excitata fuit hierarchia, cui tribue-

batur administratio cultus, legum interpretatio, sacrorumque dogmatum custodia.

437. At quamvis hæc vera sint, si tamen consideremus *statum* et *formam* Ecclesiæ post Christum, ea debet certe dici a Christo fundata; adeoque merito ipse dixit «ædificabo Ecclesiam meam». Etenim, ut præcipua commemoremus—1) *quoad ipsam fidem*, non modo ea erat prius in Christum *venturum*, nunc in Christum *qui jam advenit*; sed successu temporis, usque ad complementum christianæ revelationis, tum explicatior facta est, tum verum incrementum accepit, ut exposuimus in tract. *de Virtutibus Infusis*, (nn. 565. seqq.).

2) Quoad vim ac efficaciam sanctificandi, lex vetus nonnisi legalem justitiam conferebat; quod si inter Judæos erant sancti interiori ac vera sanctitate, hæc illis minime conferebatur vi legis, sed vi fœderis initi cum Christo, hominum mediatore ac capite: unde eandem sanctitatem consequuti etiam sunt nonnulli inter gentes, ad quas tamen lex mosaica non pertinebat. Hinc veteris legis sacramenta erant «infirmæ et egenæ elementa», uti loquitur Apostolus (Gal. IV.), quæ signum quidem erant et pignus gratiæ obtinendæ per Christi merita, sed illam non conferebant. Ecclesia vero Christi vim habet sanctificandi, seu tribuendi veram ac internam sanctitatem; atque ad id accepit a suo divino auctore sacramenta, quæ vere sunt causa gratiæ, eamque producunt *ex opere operato*.

3) Quoad regimen, spectata ejus origine, forma ac potestate, illud, quod viget in Ecclesia Christi aliud omnino est ab eo, quod obtinuit in veteri Synagoga. Immediatus enim auctor Synagogæ fuit Moyses Dei famulus (Heb. III. 5.); at regimen Apostolicum immediate instituit ipse Christus Dominus; adeoque Apostoli, Ecclesias fundantes, nequaquam mutuati sunt normam regiminis a Synagoga, sed sequuti sunt normam, quam a Christo acceperant. Unde unicuique Ecclesiæ Episcopum præfecerunt, collata illi potestate jurisdictionis, cui omnes subessent; omnesque particulares Ecclesias ad unitatem imperii revocarunt, eas subjiciendo uni Supremo Capiti, juxta Christi institutionem: ita ut ex omnibus particularibus Ecclesiis unum constitueretur Christi *regnum* in terris.

4) Quoad privilegia et prærogativas, magna est discrepantia, inter veterem Ecclesiam, et Ecclesiam a Christo institutam. Illa enim erat typus et adumbratio, hæc antitypus, uti docet Apostolus (Heb. X.); hinc illa, juxta prophetarum oracula, erat interitura, hæc vero usque ad consummationem sæculi duratura est. Synagoga instituta fuit pro solo populo Judaico, qui proinde solus ejus præpositis subdebatur; Ecclesia instituta est pro omnibus gentibus, ita ut extra illam non sit salus. Unde ad munus docendi omnes gentes in universo mundo usque ad consummationem sæculi, instructa est charismate infallibilitatis, qui deficere numquam possit; adeoque Ecclesia christiana semper futura est columna et firmamentum veritatis.

438. Hæc quidem sufficiunt pro re præsentī ad innuendum discrimen inter Ecclesiam *ante* et *post* Christum; nam ex iis satis intelligitur, quid proprie importet, Christum esse auctorem Ecclesiæ, juxta formam ac statum, quem nunc habet.

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XVIII. *Etsi aliquo vero sensu Ecclesia christiana a mundi exordio exstiterit; 1. habita tamen ratione præsentis status et formæ, Christum immediatum sui Auctorem habuisse dicenda est.—2. Cum autem Christus, qui Deus est, in formam veræ societatis eam fundaverit ac instituerit, aperte sequitur, Ecclesiam, spectata ipsius origine immediata, societatem esse divinam.*

439. *Prob. 1ma pars.* Testimonium antiquum, perenne, universale, quod societas christiana, seu Ecclesia de sua origine, deque suo Auctore reddit, quodque externorum etiam suffragio roboratur, admitti omnino debet. Atqui societas christiana seu Ecclesia constanter et universaliter asserit et asseruit, se Christum habuisse immediatum Auctorem; atque ejus testimonium externorum etiam suffragio roboratur. Ergo

Prob. maj.—1) Si, posito tali testimonio, non posset deduci

Ecclesiae per Christum institutio, nullius societatis fundatio et origo posset simili methodo constabiliri. Atqui omnes consentiunt reliquarum societatum institutionem ac originem legitime illa methodo adstrui, et eam perpetuo usurpant—2) Revera nullum datur de ullo humano facto plenius et constantius testimonium. Quamobrem, si nihilominus hoc rejici queat, jam nullum testimonium, historia nulla ineluctabilis videri poterit; adeoque fides historica plane concidet, et in putidum scepticismum omnino prolabemur.

Prob. min.: 1) Quoad *præsens tempus*,—a) per se proditur ampla quædam existens societas toto orbe diffusa, quæ se christianam dicit et a Christo auctore conditam, ac catholicæ Ecclesiæ agnomine donatur. In ea fideles singuli propriis episcopis obtemperant: hi vero una cum suis gregibus supremo antistiti parent, seu romano Pontifici, a quo etiam proprio in munere instituuntur, quemque quasi centrum totius suæ communionis reverentur.—b) Existunt aliæ sectæ, quæ mutuo inter se, et a catholica societate quamplurimis in rebus discordant; omnes tamen invicem in eo conveniunt, quod scilicet Christus instituerit aliquam Ecclesiam. Hoc omnibus sanctum est et ineluctabile; immo eo ipso quod invicem disceptent, penes quos reperiatur vera Christi Ecclesia; apertissime perhibent, exploratam a se haberi institutionem primitus a Christo perfectam suæ Ecclesiæ.

2) Si a præsentis tempore assurgimus ad sæcula præcedentia, nobis tamen propinquiora, res est manifestissima. Loquuntur enim omnes historiæ, templa, altaria, icones, successiones episcoporum ac romanorum Pontificum; ipsa legum civilium ratio ac forma regnorum, quatenus in his manifesta relatio perspicitur ad aliquam existentem christianam societatem; sacræ expeditiones; et sexcenta hujusmodi.

3) Ita ulterius assurgere possumus ad antiquiorem ætatem, puta ad tria priora sæcula post Christum. Atque—a) huc faciunt scripta apologetarum christianæ religionis, in quibus perpetuo christiana societas perhibetur; eaque designatur ut vera Christi Ecclesia, et ab hæreticorum sectis distinguitur. Plures scriptores horum operum partim ad tertium a Christo sæculum, partim ad secundum pertinent. Ab ipso autem Apostolorum ævo non defuere

qui non cæterorum a se dissidentium cœtum, sed suum dixere cœtum a Christo, veluti suam Ecclesiam, fundatum. Contra vero, qui nomine catholicorum censebantur, non negabant Christum fundasse Ecclesiam; sed eos reprehendebant, quod suam traducerent uti veram Christi Ecclesiam. Quare utrimque conveniebatur circa originem ac institutionem Ecclesiæ; hæretici enim impugnantes cœtum catholicorum, illius ad eam ætatem produnt existentiam; itidemque catholici, nisus adversariorum retundentes, affirmantes apud se Ecclesiam Christi consistere, sui cœtus existentiam evidenter demonstrant—b) Testimonium sectarum majorem vim habet, si animadvertamus, eas a prædominante Ecclesia fuisse divulsas; adeoque quodammodo cogi ad cohonestandam suam defectionem ab illa. Potuissent quidem notam perditionis facile a se avertere, dicendo, Christum suum Evangelium hominibus nuntiasse; sed nullius Ecclesiæ foundationi operam dedisse. Id tamen quod expeditissimum erat, nunquam tentarunt; sed maluerunt tueri veram Ecclesiam apud se existere: scilicet factum Ecclesiæ a Christo institutæ tam patens erat, ut a nemine posset in dubium revocari—c) Addi possent scripta, sive historica sive alterius cujusque generis, profanorum scriptorum, etiam vetustissimorum, uti Celsi, Porphyrii, Plinii, Ammiani Marcelini, Suetonii, Josephi Flavii, etc.: omnes hi scriptores essent in multis inexplicabiles, nisi supponeretur, existentia christianæ Ecclesiæ. Quare, uti liquet, adduci hic possent quæ in præcedente disputatione tradidimus de authenticitate Evangeliorum, et Act. Apost.—Sed quæ hactenus innuimus sufficiunt; hæc enim pars thesis ex mox dicendis de altera parte confirmabitur. Cf. interim Cercià (de Eccles. Christi, lect. 3. 4.).

440. *Prob. 2^a pars.* Probavimus (nn. 260. seqq.) historicam auctoritatem Evangeliorum; ex iis ergo ita inspectis jure deducimus argumenta. Hæc autem potiore vim obtinent contra Protestantes, qui nobiscum agnoscunt divinam Evangeliorum auctoritatem. Unde probatur, Christum instituisse Ecclesiam in veræ societatis formam I. *ex nominibus*, quæ Ecclesiæ tribuuntur in Scripturis. Etenim—1) Ecclesia a Christo fundata sæpissime in Scripturis vocatur *Regnum*. Atqui regnum ideam exhibet socie-

tatis. Ergo—*Prob. maj.*:—*a*) ex. V. T.: nam legitur (Isai. IX. 6. seqq.): «Parvulus.....natus est nobis, et filius datus est nobis..... Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis: super solium David, et super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud, et corroboret in judicio et justitia, amodo et usque in sempiternum». Et (Jer. XXIII. 5.): «Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et suscitabo David germen justum, et regnabit rex, et sapiens erit, et faciet judicium et justitiam in terra; in diebus illis salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter: et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus justus noster». Et (Dan. II. 44.): «Suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur: comminuet autem et consumet universa regna hæc: et ipsum stabit in æternum».—*b*) Ex N. T.; nam (Matt. XXV. 1.) dicitur: «Tunc simile erit Regnum cœlorum decem virginibus»; et (XXI. 43.) «Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus»; et (Coloss. I. 13.): «Qui [Deus Pater] eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum filii dilectionis suæ». Unde: ex his et aliis pluribus similibus testimoniis evidens est, Christum dici regem, et verum regem, cui tribuitur sedere super solium, facere justitiam, imperio potiri. Agitur autem de Christi regno in terris, seu inter homines mortales: quod tum diserte affirmat Jeremias, tum liquet ex muniis regi obeundis. Agitur etiam de regno spirituali ac supernaturali, quo fit ut Deo cultus exhibeatur, ut justitia et pax regnet, ut homines salventur per Christum. Denique non agitur de illo dominio, quod Deo competit super omnes creaturas; sed, eo supposito, sermo est de imperio Christi, cujus fundamentum est redemptio. Jamvero aut nullum est hujusmodi Christi regnum in terris, contra aperta Scripturarum oracula; aut illud est Ecclesia, quam Christus fundavit, cujus ipse est Caput, in qua ipsi omnes obediunt.

2) Ecclesia vocatur *Civitas*; sed civitas ideam exhibet multitudinis unitæ et ordinatæ; ergo—Revera dicitur (Ps. LXXXVI.): «Fundamenta ejus in montibus sanctis: diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob. Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei. Memor ero Rabab et Babylonis scientium me. Ecce alienigenæ, et Tyrus, et populus Æthiopum, hi fuerunt illic.

Numquid Sion dicet: Homo et homo natus est in ea: et ipse fundavit eam Altissimus? » Et (Is. LX.): « Gens enim et regnum quod non servierit tibi, peribit.... Et venient ad te curvi filii eorum, qui humiliaverunt te, et adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, et vocabunt te civitatem Domini, Sion Sancti Israel ». Et (Matth. V. 14.): « Non potest civitas abscondi supra montem posita ».

3) Ecclesia vocatur *Domus Dei*. Ita (I. Tim. III. 15.): « Ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi ». Et (Heb. III. 6.): « Christus vero tanquam filius in domo sua, quæ domus nos sumus »; et (X. 21.): « Sacerdotem magnum [scilicet Christum] super domum Dei »: Et (I. Pet. IV. 17.): « Tempus ut incipiat iudicium a Domo Dei ». Atqui *domus*, si ipsum spectes materiale ædificium, ex multis lapidibus coagmentata plurium unionem exhibet; si vero spectes incolas, est una familia ex multis membris sub unius regimine. Ergo

4) Ecclesia vocatur *Ovile*: ita (Jo. X. 16.): « Alias oves habeo quæ non sunt ex hoc ovili ». Vocatur *Grex*, cui præpositi pastores *attendere* habent; ita (Act. XX. 28.): « Attendite vobis et universo gregi in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei ». Hæc autem præseferunt multitudinem ad unitatem reductam, et quidem per auctoritatem, adeoque societatem significant.

5) Ecclesia vocatur *Corpus*, aut *Corpus Christi* (nn. 412. 419. seq.). Jamvero, uti pulchre observat Cornelius a Lapide (in Rom. XII. 4.): « Sicut in corpore sunt quatuor. Primo, unitas corporis. Secundo, diversitas membrorum. Tertio, diversitas officiorum in membris singulis. Quarto, aptitudo et dos cujusque membri ad suum officium exequendum: ita prorsus per omnia se res habet in Ecclesia, ejusque singulis membris, puta fidelibus christianis ». (1)

(1) Robinson (apud Murray) notat, primariam *corporis* significationem ingenerare ideam alicujus totius ex diversis partibus et membris organice confecti (*as an organized whole made up of parts and members*). Hinc appellationes illæ « corpus legislativum », « corpus politicum », « corpus militum », « totum reipublicæ corpus ». Inde etiam derivatur Anglica vox *corporation*: « *Corporation*, inquit Webster a *body politic or corporate, formed and authorized by law to act as a single individual.* »

441. II. Instituit Christus Ecclesiam in veræ societatis formam, si in ejus institutione ea elementa posuit, quæ societatis essentiam constituunt. Atqui in Ecclesiæ institutione a Christo facta inveniuntur omnia hujusmodi elementa. Ergo

Prob. min.—1) quod inveniatur *multitudo*, et *conjunctio* quædam apertissimum est. Hoc enim imprimis dicit ipsum nomen *Ecclesiæ*. Deinde Christus misit Apostolos ad prædicandum Evangelium *ad omnes gentes*, ad baptismum conferendum, per quem in Ecclesiam cooptarentur (Marc. XVI.). Voluit, insuper, ut fideles aliorum etiam Sacramentorum participatione, mutuo inter se et cum Ecclesiæ pastoribus conjungerentur; ut iisdem tamquam sibi ipsi obtemperarent; utque cum ipsis invicem unum essent solemniter Patrem flagitavit (Jo. XV. 12.; XVII. 20. seq.).

2) Constituit principium hujus unitatis in multitudine, *auctoritatem*. Nam ab exordio suæ prædicationis duodecim Apostolos elegit (Matth. X. 1.); Petrum reliquis Apostolis et universis in Christum credituris præfecit (Matth. XVI. 18.); eidem et ceteris, pro gradu ipsorum, Apostolis reliquum vulgus fidelium subjecit (ibid. et Luc. X. 16.); iisdem ligandi atque solvendi potestatem concessit; ex ipsis etiam constituit Ecclesiæ tribunal, cui subjici universi deberent, quotquot in censu fidelium perseverare vellet (Matth. XVIII. 17.); addidit et alios discipulos, qui in congregandæ novæ Ecclesiæ munere Apostolis adjutores essent (Luc. X. 1.).

3) *Finem* proprium Ecclesiæ præstituit. Nam (Ephes. IV.), legitur: « Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes cælos ut impleret omnia. Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores, *ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi* ». Hæc art. seq. clariora fient.

442. III. Libet hæc omnia confirmare ex uno speciali testimonio. Dicitur (Matth. XVI.): « Tu es Petrus, et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam..... et tibi dabo claves regni cælorum; quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis, et quodcumque solveris », etc: quibus verbis exprimitur quidquid ad societatis rationem pertinet. Hoc testimonium, quo

sæpius usuri sumus, in ultima disp., tamquam suo loco præcipuo, accurata analysi expendemus; sed cetera nunc supponentes, adnotamus, quod in eo exprimitur—1) multitudo seu certus populus; dicitur enim: « ædificabo *Ecclesiam* meam »: Ecclesia autem importat *congregationem*, seu congregatum populum—2) Exprimitur moralis unio in ea multitudine; dicitur enim « ædificabo *Ecclesiam* meam »: scilicet diversos homines, tamquam tot lapides apte jungam, ita ut unum evadant spirituale ædificium. Unde etiam (I. Petri II. 5.) fidelibus dicitur: « Et ipsi tamquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis »; itemque fideles (I. Cor. III. 9.) « Dei ædificatio » nuncupantur—3) Exprimitur auctoritas, seu supremum visibile Ecclesiæ Caput; dicitur enim: « Tu es Petrus, et *super hanc petram* ædificabo *Ecclesiam* meam »; scilicet tu, qui nomine accepto significas soliditatem, tu illam Ecclesiæ conferes. Quæ sequentibus confirmantur: « tibi dabo claves regni cælorum »—« Quodcumque ligaveris etc. ». Quamvis autem diserta hic mentio ceterorum rectorum minime occurrat; in aliis tamen locis habetur: imo quodammodo hic indicantur; quemadmodum enim in suprema potestate omnis potestas comprehenditur, ita in Supremo Monarcha magistratus inferiores continentur—4) Exprimitur proprius finis novæ hujus societatis; ea enim appellatur « regnum cælorum ». Revera nuncupatio hæc significat sanctitatem et salutem æternam per hanc societatem obtinendam; atque hac ratione dici potest hæc societas *cælestis*, seu *regnum cælorum*, ratione nempe finis et mediorum, alioquin in cæteris est terrena, id est ex hominibus in terra degentibus conflata—5) Ulterius etiam exprimitur, societatem a Christo fundandam diversam esse a synagoga; dicitur enim « ædificabo (agitur nempe non de ædificio jam existente, sed futuro) *Ecclesiam meam* » (contradistinctam nempe a synagoga, quam solum Apostoli noverant, et de qua potuissent Christum loquentem intelligere).

443. SCHOLION. Quæ hactenus disputavimus satis superque ostendunt, Christum Dominum fundasse Ecclesiam suam a synagoga plane diversam. Ne tamen videamur omnino negligere adversarium, ac præsertim Salvador (op. cit. l. 2. et 3., ac præcipue tom. 1. p. 154., Paris, 1838.) objectiones; præstat eas breviter expendere.

444. *Dicunt primo*, Christum Dominum sancto custodivisse ritus mosaicos; sese minime separasse a synagoga; professum esse (Matth. XV. 17.), se non fuisse missum nisi ad oves quæ perierunt domus Israel—At *respondetur*: 1) Christus Dominus promisit se ædificaturum Ecclesiam suam; illam vero non ædificavit, nisi cum oves pascendas Petro commisit—3) Servavit ritus mosaicos *ex œconomia quadam prudentiæ et charitatis*; non vero *excludendo Ecclesiæ a Synagoga distinctæ institutionem*. (Economia illa in hoc erat, ut imprimis irrefragabilibus argumentis probaret suam divinam missionem; ex cujus persuasione, veluti necessario sequeretur exitus synagogæ. Si enim ab initio voluisset Christus primum abolere ritus, quibus acriter adhærebant Judæi, periculum erat ne eorum animus a Christi prædicatione ac fide statim avocaretur. Quod vero Christus Dominus non excluserit Ecclesiæ suæ foundationem, satis patet ex demonstratione thesis. Sed sæpius etiam aperuit quid ipse sentiret de ritibus mosaicis; nam (Luc. XXI. 5. seqq.) prænunciavit urbis et templi mox futuram eversionem; annunciavit (XXII. 20.) novum testamentum a se induci; declaravit (Matth. XVI.) novam Ecclesiam a se fundandam, quæ utique synagogæ, ejus figuræ, succederet; satis etiam insinuavit mosaicorum rituum abolitionem, cum dixit (Jo. IV. 21.): «venit hora quando neque in monte hoc, neque in Jerosolimis adorabitis Patrem» etc.—3) Certum est, quod ab initio fideles, etiam ex Judæis, agebant cœtus separatos ab ipsis Judæis; unde, ceteris omissis, legitur (Act. V. 12. seq.): «Per manus autem Apostolorum fiebant signa, et prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis. Cæterorum autem *nemo audebat se conjungere illis*»—4) Christus professus quidem est, se missum esse ad salvandas oves domus Israel, sed non exclusive. Ipse enim declaravit (Jo. III. 17.), se missum fuisse, «ut salvetur *mundus* per ipsum»; misitque apostolos suos in mundum universum, ad docendas omnes gentes, ad prædicandum evangelium omni creaturæ. Incipiendum solum erat a domo Israel.

445. *Dicunt secundo*, Apostolos ipsos observasse ritus mosaicos; imo Petrum favisse circumcisioni; timide accessisse ad edocendas gentes, uti legitur (Act. X.); unde a reliquis discipulis

reprehensus fuit (Act. XI.). Ob persecutiones, ajunt, a synagoga excitatas separari deinde cœperunt Christi fideles; ac Pauli tandem prævaluit *phasis*, ut ajunt, qua novam formam induxit, Ecclesiae nempe universalis gentibus omnibus accommodatae—At *respondetur*:—1) recolenda sunt tria veluti stadia in mosaicis caeremoniis; nam usque ad prædicationem Messiae necessariae extiterunt pro Judæis; dein adhuc licebat illas usurpare, quin tamen earum obligatio urgeret; denique, significavit ipse Deus (Act. X.) tempus jam advenisse eas abolendi: tunc ritus mosaici illiciti ac noxii evaserunt—2) Falsum est, Petrum favissee circumcisioni; siquidem (Act. XV. 11.) ait: « Nunc ergo quid tentatis Deum imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? » Ad summum dici posset, Petrum (si tamen idem est, de quo agitur Gal. II.) se subtraxisse a gentilium convivio, advenientibus iis qui erant ex circumcisione, ex timore; sed id minime tribuendum est patrocinio circumcisionis—3) Timide quidem accessit Petrus ad prædicandum evangelium gentibus; sed non quia dubitabat, *num illis esset annunciandum*, sed quia incertus erat *de tempore, quo inchoanda erat* prædicatio ad gentes. Sane audierat Petrus a Christo, evangelium prædicandum esse in mundo universo, omnibus gentibus, omni creaturæ: audierat illud (Matth. X. 18.) « ad præsides et ad reges ducemini propter me, in testimonium illis *et gentibus* »; unde ipse (Act. II. 39.) dixit, repromissionem esse « omnibus qui longe sunt, *quoscumque* advocaverit Dominus Deus noster »; et (X. 43.) « annuntiavit peccatorum remissionem *omnibus* qui credunt in Christum »—4) Petrus non ab Apostolis, sed ab iis qui erant a circumcisione, quique licet ad Christum conversi mordicus tamen adhærebant legi circumcisionis, reprehensus dicitur (Act. XI. 2.); unde vitio ei vertitur non quod ad gentiles accessisset, sed ad incircumcisos (v. 3.). Sed illi ipsi judaizantes christiani cito errorem suum deposuerunt; siquidem a Petro edocti responderunt (v. 18.): « ergo et gentibus poenitentiam dedit Deus ad vitam »—5) Tam longe abest, ut occasione persecutionis a synagoga excitatae se separaverint christiani, ut potius eorum separatio causa extiterit persecutionis. Id quidem patet ex tota illa primitiva historia—6) Falsa omnino sunt quæ adduntur *de nova*

phasi Ecclesiae universalis a Paulo inducta; satis enim constat ex dictis, Christum ipsum instituisse Ecclesiam universalem. In Concilio vero Jerosolimitano, Petri potius praevaluit sententia, si ita loqui fas est; cum enim Judaei vellent, gentes ad Christum conversas circumcidi, et Paulus et Barnabas rem ad Apostolos detulissent; « surgens Petrus (Act. XV. 7. seqq.), dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Evangelii et credere. Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum Sanctum sicut et nobis. Et nihil discrevit inter nos et illos, fide purificans corda eorum. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponentes jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? Sed per gratiam Domini nostri Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi ». Quod decretum, licet directe latum pro gentilibus, pro omnibus tamen valere patet, sive quia agitur generatim de *discipulis*, sive quia de ritibus mosaicis agitur tamquam de re jam transacta (portare potuimus), sive denique quia generalis redditur ratio (*per gratiam Jesu Christi credimus salvari*).

ARTICULUS QUARTUS

An ex Christi Institutione Ecclesia sit Essentialiter Visibilis.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

446. Perperam censuit Zacharias (Animadv. ad cap. 8. Approquinq. Cami, extat etiam apud Migne vol. 5. 942.), quaestionem de visibilitate Ecclesiae esse nominis et non rei. Imo, ut statim patebit, quaestio haec haberi potest uti caput omnium controversiarum nos inter et Novatores: idque non modo Theologi Catholici, sed et Protestantes passim fatentur. (1)

(1) Hinc legimus (The British and Foreign Evangelical Review, June 1855. No. 13. p. 295.): « Everything depends upon the answer to the question, What is
MAZZELLA. De Religione et Ecclesia

447. Itaque certum est imprimis, plures ex antiquis hæreticis logice devenisse ad errorem de Ecclesia *invisibili*: siquidem semel statuto principio quod Ecclesia est « coetus justorum » vel « coetus perfectorum » vel « coetus prædestinatorum (n. 404.) »; cum hi omnes non videantur, consequens erat dicere Ecclesiam esse *invisibilem*.

448. Eundem errorem certe docuerunt e Protestantibus plures, ac præsertim eorum principes. Lutherus (lib. de abrog. miss. priv. p. 1.) inquit: « Quis Ecclesiam nobis monstrabit cum sit occulta in spiritu, et solum credatur, sicut dicitur: credo Ecclesiam sanctam? » Calvinus vero (lib. 4. Instit. c. 1. n. 7.) « Bifariam », ait, « de Ecclesia sacræ litteræ loquuntur: interdum enim cum Ecclesiam nominant, eam intelligunt quæ est revera coram Deo ». Et inferius: « Nobis invisibilem, solius Dei oculis conspicuam credere Ecclesiam necesse est ». Ac (n. 3.) « Cæterum ad amplexandam eo modo Ecclesiæ unitatem, nihil opus est Ecclesiam ipsam oculis cernere, aut manibus palpare ». Plures similes confessiones de Ecclesia *invisibili* refert Bossuetius (hist. Variat. l. 15. nn. 16. seqq.); et Fratres Walemburchii (l. 1. de unit. Eccl. c. 5., et tract. 3. de Eccles.).

449. Vera hujus erroris origo apud Novatores hæc est: cum Catholici ab ipsis quærerent ubinam fuisset reformationis Ecclesia ante Lutheri et Calvinii discessionem ab Ecclesia Romana, nec iidem possent ullatenus ab hac sibi permolesta interrogatione se expedire; necessitate quadam in professionem de Ecclesia *invisibili* lapsi sunt. Quam erroris originem agnoscit ipse Palmer. (1)

450. Verum cum doctrina de Ecclesia *invisibili*, spectata tum rei natura tum positiva Christi institutione, prout in Evangeliiis

the Church? If it is an external society of professors of the true religion, then it is visible as an earthly kingdom; if that society is destroyed, the Church is destroyed; and everything that is true of the Church is true of that society. Then, in short, Romanism must be admitted as a logical necessity. »

(1) Ita scribit (p. 1. c. 3. vol. 1. pag. 26.): « In fact, the Reformed seem generally to have taught the doctrine of the visibility of the church, until some of them deemed it necessary, in consequence of their controversy with the Romanists [Catholics], who asked them where their Church existed before Luther, to maintain that the Church might sometimes be invisible. » Idem ingenue fatetur Jurien, apud Bossuet, (Variat. l. 15. n. 17.).

legitur, nimis aperte absurda videatur; non pauci inter Protestantes eum errorem, ejusque assignatam originem uti *calumniam* indignanter rejiciunt. Ita, inter alios Field (l. l. c. 10.); Gerhard (c. 7.); Chillingworth (c. 5. n. 13.).

451. Hinc alii e Protestantibus ipsis, sententiam temperantes de *absoluta* invisibilitate Ecclesiae, docuerunt Ecclesiam esse ex ordinatione divina visibilem; at negarunt eam esse essentialiter et indefectibiliter visibilem, ita ut nullo temporis spatio, quantumvis exiguo, possit aut in aliquo gradu, aut etiam penitus obscurari. Hinc contendunt ipsam Ecclesiae fidem adeo corrumpi posse, eamque corruptionem adeo diffundi ac propagari ad tempus, ut vera Ecclesia non appareat. Hunc errorem insinuavit imprimis ipse Calvinus, qui (præf. inst.) inquit: « Fremunt nisi Ecclesia digito semper ostendatur. . . . Quin potius permittamus Deo, ut quando ipse solus novit qui sui sunt, interdum etiam Ecclesiae suae exteriorum notitiam ab hominum aspectu auferat ». Quibus accinens confessio calviniana gallica (artic. 31.) « Interdum », ait, « ut nostris etiam temporibus, interrupto Ecclesiae statu, necesse fuit nonnullos extra ordinem excitari, qui Ecclesiae collapsæ ruinas instaurarent ». Idem etiam logica necessitate teneant oportet quotquot ausi sunt dicere, Rom. Pontificem esse Antichristum, aut Ecclesiam Catholicam per aliquot sæcula ante hæresim Lutheri idololatriæ et superstitioni indulsisse, siquidem tunc eorum Ecclesia nondum extabat. (1)

452. At aliis adhuc durum videtur concedere Ecclesiam vel ad tempus omnino defecisse: adeoque statuunt theoriam de duplici Ecclesia, *invisibili* et *visibili*, primæ solum tribuentes indefectibilitatem ceterasque Christi promissiones, quam proinde vocant

(1) Unde Auctor libri, cui titulus « The Church in the Middle Ages » (p. 3.), scribit: « In full agreement, then, with the authorized teaching of the Church of England, in her Articles and Homilies; and with the views of all her leading divines from the Reformation downward. . . . Jewel, Hooker, Hall, Ussher, Downname, Mede, Chandler, Halifax, Newton, More, Hurd, Lowth, Van Mildert, Davison, etc., . . . we regard the history of the Middle Ages as the history of the Papal Apostacy; and in seeking for the *Church of Christ* in those ages, we look to find it, in conformity with the predictions of Daniel and St. John, 'warred with', 'prevailed against,' 'worn out,' 'overcome;' but still always visibly existing; to suffer these things for an allotted period, and in the end to revive and triumph. »

Ecclesiam promissionum. Hunc errorem docuit ipse Lutherus, ut diximus (n. 405.); eique adhærent non pauci recentiores, inter quos Litton, cujus verba retulimus (n. 406. not.); eundemque refert Suarez (Def. l. 1. c. 7. n. 1.), dicens: « Qua supposita distinctione [duplicis Ecclesiæ, visibilis et invisibilis] respondent [multi ex antiquis Protestantibus], Ecclesiam invisibilem esse veram Christi Ecclesiam et Catholicam, cui promissum est ut nunquam deficiat, nec portæ inferi contra eam prævalerent. Alteram vere Ecclesiam apparentem et visibilem, licet in hac externa specie perseveret, dicunt in veritate fidei, et subinde in subsistentia veræ Ecclesiæ posse deficere, et jam defecisse in Ecclesia Romana, cujus formam et speciem ita depingunt ipsi ». Quare immerito Gerhard (de Eccl. c. 7. n. 70.) incusat Bellarminum perversæ interpretationis, eo quod Protestantibus tribuat doctrinam de duplici Ecclesia.

453. Denique aliis hæc omnia nimis absurda videntur, adeoque fatentur Ecclesiam esse *visibilem* « sic tamen, advertit Bellarminus (l. 3. c. 11.), de antiquis hæreticis (idem recentioribus quadrat), ut nomine visibilis, re invisibilis esset ». (1) Hæc quidem attulimus, ut innotesceret quam multæ discrepantes sententiæ de visibilitate aut invisibilitate Ecclesiæ inter Protestantes vigent: quod tandem ipsi fatentur. (2)

454. Ad nos quod spectat, ne singulas aberrationes prosecui

(1) Exemplo sit Palmer, qui (p. 1. c. 3.), scribit: « By the visibility of the Church is meant the manifest, public, known existence of congregations or churches professing Christianity, and joining in external acts of Christian worship. The point which I am about to establish is, that there were always to exist such societies, according to the Divine appointment; and that Christianity was never to be reduced at any time to obscurity; or to be a secret profession, held by a few scattered individuals, living and uniting externally in the profession of a false religion. »

(2) Ita Browne (Expos. 39. Art., 19.) scribit: « It is, however, certain that the Article confines itself to the consideration of the visible Church, and gives us no authoritative statement concerning the invisible Church. And indeed the Reformers themselves vary considerably in their statements on the subject, though the sad corruptions in the visible Church in their days led them naturally to apply some of the promises in Scripture to a secret body, and not to the universal Church. — Cf. Murray (de Ecclesia, disp. V. sect. 4.). »

cogamur, verum imprimis visibilitatis Ecclesiae conceptum statuere, eumque dein firmissimis argumentis communire conabimur: inde mole veluti sua contrarii errores omnes concident. Atque ut a primo exordiamur, quum de Ecclesiae visibilitate agitur, non quaeritur profecto, utrum visibilis sit *materialiter*, ut ajunt, spectatis scilicet membris e quibus conflatur, ritibus quibus sociantur, ministerio quo reguntur, etc.; evidens enim est hæc omnia visibilia esse oportere quamdiu agitur de cœtu hominum. Quod itaque in quæstione adducitur id est, utrum Ecclesia sit visibilis etiam *formaliter*, nempe uti *vera* ecclesia, ita ut ecclesia a Christo instituta, ecclesia, ut ajunt, promissionum, certo discernatur ab aliis cœtibus, qui non sunt ea vera ecclesia Christi—Cf. Suarez (de Fide, disp. 9. sect. 8. n. 1.).

455. Cum autem *vera* Ecclesia Christi constet *anima* et *corpore* (nn. 410. seqq.), si videtur solum corpus et *nullo modo* anima, proprie non videtur *vera* Ecclesia Christi, quæ certe non est corpus mortuum. Pariter veræ Ecclesiae Christi, sicut cuilibet enti, competunt aliquæ *proprietates*: nisi hæ proprietates sint aliquo modo visibiles, dici nequit Ecclesiam, uti *veram* Christi Ecclesiam, esse visibilem. Sed inde exurgit difficultas: quomodo, ajunt, potest interior fides, gratia sanctificans, cæteraque dona, quæ Ecclesiae animam constituunt, videri? quomodo aliquæ proprietates, ex. gr. unitas, sanctitas, quoad omnes suas partes videri possunt? Ad quam difficultatem explicandam, notandum est aliquid posse esse *visibile* vel *per se*, vel *per aliud* (dicunt *per accidens*), in quo et per quod manifestatur; sicut in homine corpus est *per se* visibile; anima autem rationalis illud informans licet *per se* visibilis non sit, per externa tamen signa, ex. gr. per loquelam, manifestatur: nisi aliquis visibilis sit ut animal rationale, non est visibilis *formaliter*, seu *ut homo*. Ecclesia igitur, quoad corpus est visibilis *per se*; quoad animam est visibilis per signa, quibus se manifestat; quoad proprietates est visibilis partim *per se* partim per aliud; atque ideo *formaliter* visibilis est seu uti *vera Ecclesia Christi*. Equidem non apparet, neque per se manifesta est interna fides, justitia interna seu sanctitas, etc. quæ est velut anima corporis Ecclesiae; sed nec hominis anima per se ipsam apparet: nihilominus quemadmodum anima ipsa

veluti relucet per corpus, quod informat, vivificat, per quod agit, adeo ut videatur verus homo; ita anima Ecclesiae, corpus informans, movens, vivificans, per illud manifestatur, adeo ut visibilis sit *vera Ecclesia Christi*—Cf. Suarez (l. c. n. 6.). Visibilitas itaque Ecclesiae est « certa manifestatio verae Ecclesiae Christi », quae determinat hoc certum iudicium « haec est vera Ecclesia Christi ».

456. Haec sat patefaciunt conceptum visibilitatis, quam nos Ecclesiae vindicamus. Solum addamus oportet, eandem visibilitatem, in doctrina catholica, ad ipsam Ecclesiae essentiam pertinere, adeoque nullo tempore ab ea deesse posse. Sicut enim si deesset anima, vel corpus, vel unio inter animam et corpus, jam non haberetur homo, ad cuius essentiam ea omnia pertinent; ita deficiente visibilitate, deficeret ipsa Ecclesia. Non ideo tamen hic asserimus perpetuam *indestructibilitatem* Ecclesiae, quae infra suo loco probanda est; sed dicimus Ecclesiam tamdiu esse visibilem quamdiu perdurat.

457. Ex dictis facile quisque videt Ecclesiam esse *visibilem*, seu certo cognoscibilem, uti *factum vere divinum*. Etenim Ecclesia visibilis est *formaliter*, seu uti *vera Christi Ecclesia*; sed *vera Christi Ecclesia* est divina institutio, divinum opus: ergo Ecclesia visibilis est, seu certo cognoscibilis uti opus divinum. Hinc Conc. Vatic. (Const. *Dei Filius*, cap. 3.), ait: « Deus per Filium suum unigenitum Ecclesiam instituit suaeque institutionis manifestis notis instruxit, ut ea tamquam custos et magistra verbi revelati ab omnibus posset agnosci. Ad solam enim catholicam Ecclesiam ea pertinent omnia, quae ad evidentem fidei christianae credibilitatem tam multa et tam mira divinitus sunt disposita. Quin etiam Ecclesia per se ipsa, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis fecunditatem, ob catholicam unitatem, invictamque stabilitatem, magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile. Quo fit ut ipsa veluti signum levatum in nationes, et ad se invitet qui nondum crediderunt, et filios suos certiores faciat, firmissimo niti fundamento fidem, quam profitentur ».

458. At inquires: Ecclesiam esse, est articulus fidei, quippe in

symbolo dicimus « credo sanctam Ecclesiam »; sed quod est articulus fidei non videtur, sed creditur; ergo Ecclesia non est *formaliter* visibilis.

459. Cum huic difficultati varie responsum fuerit a Theologis, juverit hæc breviter adnotare—1) Responderunt aliqui in Ecclesia aliquid videri, et aliud credi: videri cœtum hominum qui est Ecclesia; sed, quod ille cœtus hominum sit vera Christi Ecclesia, non videri sed credi. Sicut, inquiunt, baptismus quatenus est ablatio exterior, cernitur; quatenus vero est sacramentum, creditur; atque hoc modo in symbolo dicimus: credo unum baptisma.

2) Verum hæc responsio, quæ in aliquo forte stadio controversiæ, attenta adversariorum natura, tolerari posset, *absolute* probari minime potest. Ex ea enim sequeretur, Ecclesiam non esse *formaliter* visibilem; adeoque nec posse nos per notas veræ Ecclesiæ, ut inferius præstituri sumus, demonstrare illum cœtum visibilem hominum qui profitentur Christi fidem sub rom. Pontifice, esse veram Christi Ecclesiam, sed hoc tantum haberi per fidem; quod profecto nullus Catholicus admittere potest.

3) Exinde autem patet, Theologos illos, si *absolute* dederint hujusmodi responsionem, ad summum sibi non cohærere; at nullatenus censendi sunt adversi doctrinæ de visibilitate Ecclesiæ, prout a nobis exposita est. Omnes enim fatentur Ecclesiam per aliquas notas visibilem esse, uti *veram* Christi Ecclesiam; omnesque, iis notis adhibitis, ostendunt Ecclesiam Romanam esse veram Ecclesiam Christi.

4) Plures ex illis Theologis ideo adhibuisse videntur prædictam responsionem, quia, in eorum sententia, quod est evidenter cognitum aut clare visum nequit esse objectum fidei. Verum hanc sententiam minime amplexi sumus in tract. de Virtut.; ac proinde, juxta ea, quæ ibi tradidimus, facilis nobis est responsio propositæ difficultati. Distinguimus enim *prop. min.* « quod est articulus fidei non videtur, sed creditur », *dist.* non videtur *formaliter* prout creditur, seu *ob ipsum motivum* propter quod creditur, *conc.*; non videtur *materialiter*, seu *ob aliud motivum*, *neg.* Quemadmodum ergo unitatem Dei evidenter notam possumus credere, quatenus ei assentimur ob solam auctoritatem Dei

on the reality of the Church

revelantis, non attendendo ad rationes intrinsecas, quibus est evidens: ita Ecclesiam ex suis notis *formaliter* visibilem credere possumus, quatenus præscindendo ab argumentis, quibus visibilis et credibilis redditur, eam tenemus ob solam Dei revelantis auctoritatem. Sed vide quæ diximus in tract. de Virtut. (disp. 2. a. 8.; et disp. 3. a. 4.).

460. His itaque præmissis—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XIX. *Ecclesia christiana ita est formaliter visibilis, seu visibilis uti vera Ecclesia, uti Ecclesia, quam vocant, divinarum promissionum, ut, ex Christi institutione, visibilitas ad ipsam ejus essentiam pertineat: Ecclesia igitur, spectata ipsius natura, non Divina aut humana tantum, sed indivise Divino-humana societas dicenda est.*

461. *Prob. I.* Constat ex thesi præc. ita Christum instituisse Ecclesiam, ut ea, licet ex multis capitibus spiritualis et divina, esset tamen societas hominum et inter homines. Atqui ad essentiam veræ societatis hominum et inter homines spectat visibilitas. Ergo

Prob. min. « Nequeunt homines invicem in aliquod sociale consortium copulari absque mutua externa conjunctione, absque signis sensibilibus quibus inter se communicent, et ad communem finem societati præstitutum sese promoveant; absque adspectabilibus mediis et adspectabili principio auctoritatis, quod societatis unitatem conservet ». Ergo—

462. II. Id quod necessario nectitur cum fine proprio, propter quem Christus Ecclesiam instituit, ad ipsius essentiam pertinere dicendum est. Atqui visibilitas formalis necessario nectitur cum fine, propter quem Ecclesia est a Christo instituta. Ergo

Prob. min. Uti paulo infra demonstrabitur—1) « intendit Christus in Ecclesia et per Ecclesiam perennem facere suam in terris missionem et jure reddere suum orale magisterium. Sed mis-

sio Christi ejusque magisterium fuereabilia; nec item posset Ecclesia illi muneri satisfacere, nisi esset adspectabilis societas». Ergo—2) «Christus intendit in Ecclesia et per Ecclesiam arcam salutis hominibus patefacere, et in ea ac per eam omnia exclusive media salutis suppeditare. Sed nisi esset Ecclesia conspicua, nec talia media salutis extarent, nec posset eadem Ecclesia ministrare, nec homines possent ipsam agnoscere atque adire, ut mediis idoneis ad salutem proveherentur». Ergo — Cf. Cercià (sect. 2. l. 2.), qui pluribus evoluit hæc argumenta. *C. Cercià*

463. III. Idipsum confirmari potest directe ex Scripturis. Quod argumentum sumimus a Bellarmino (de Eccles. milit. l. 3. c. 12. seq.), qui præclare illud exponit. Ac—1) ubicumque in Scripturis invenitur *nomen* Ecclesiae, semper eo visibilis congregatio significatur; nec unum saltem locum Calvinus proferre potuit, nec protulit, ubi hoc nomen tribueretur congregationi invisibili. Sane cum dicitur (Num. XX.) «Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem?» Ecclesia vocatur populus ille notissimus Israel, qui exierat de Ægypto—Item (III. Reg. VIII.) de Ecclesia manifeste loquitur Scriptura, dicens: «Convertitque rex faciem suam, et benedixit omni Ecclesiae Israel. Omnis enim Ecclesia Israel stabat». — Pariter (Matth. XVI.) dixit Christus: «Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam»: jamvero nomine *petræ* sive intelligas Christum aut fidei confessionem, ut hæretici volunt, sive Petrum, ut nos credimus, semper fundamentum Ecclesiae est aliquid sensibile ut patet, ac proinde Ecclesia ipsa est sensibilis, sive visibilis. Et (Matth. XVIII.): «Dic Ecclesiae si Ecclesiam non audierit» etc.: certe neutrum servari posset, si esset Ecclesia invisibilis. Et (Actor. XXVIII.) «Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei»: quomodo poterant regere Ecclesiam, quam non noverant?—Item (Actor. XV.): «Illi quidem deducti ab Ecclesia pertransibant Phœnicem»; et (ibidem): «Cum venissent Hierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia»; et (c. XVIII.): «Ascendit, Paulus, et salutavit Ecclesiam»: quomodo ista conveniunt Ecclesiae invisibili?—Denique (I. Tim. III.) Apostolus ait: «Hæc tibi scribo, fili Timothee, ut scias, quomodo te oporteat conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi» etc.: at sane non poterat

on the institution and constitution of the church

in ea conversari, nisi sciret, quænam esset. Ergo aut dicendum est a Christo nullam fundatam esse Ecclesiam, aut eum fundasse Ecclesiam visibilem.

2) Idem patet *ex ipso ortu, et progressu* Ecclesiæ. Nam, ut omittamus statum Testamenti veteris, in quo adeo visibilis erat Ecclesia, ut in ipsa carne portarent visibile signum circumcisionis; in Testamento novo procul dubio Ecclesia christiana tota erat in principio in apostolis et discipulis Christi, qui adeo visibiles erant, ut super illos visibiliter Spiritus Sanctus descenderit in die Pentecostes. Deinde istis additi sunt visibiliter una die homines ad tria millia, et rursum ad quinque millia, per fidei confessionem et baptismum, ut refertur (Act. I. seqq.); ac deinceps semper illi omnes, et soli habiti sunt de ecclesia Christi, qui ad illos primos se adjunxerunt per baptismum et confessionem fidei. Hoc argumentum præclare evolvit Moehler (*Symbolism*, c. 5. § 48.).

3) Accedunt *parabolæ*, quibus omnium consensu significatur ecclesia. Area enim, in qua sunt grana et paleæ; rete, in quo sunt boni et mali pisces; ager, in quo sunt frumenta et zizania; convivium, in quo sunt boni et mali discumbentes; ovile, in quo sunt oves et hædi, significant ecclesiam visibilem, ut etiam hæretici fatentur: nam ecclesia invisibilis non habet malos et bonos, sed tantum bonos, secundum eorum sententiam. Atqui eadem parabolæ docent, istam ecclesiam visibilem numquam interituram usque ad diem judicii; nam (Matth. III.) dicitur: « Ipse permundabit aream suam, et triticum congregabit in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili »: quod sine dubio non fiet ante diem judicii; et (Matth. XIII.) dicitur: « Sinite utraque crescere usque ad messem »; et infra: « Messis autem consummatio sæculi est »; et infra: « Sic erit in consummatione sæculi; exhibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum ». Ergo Ecclesia promissionum est Ecclesia visibilis.

4) Confirmatur ex nominibus *Regni, Civitatis, Domus, Ovilis, Corporis*, quæ, ut vidimus, (n. 440.), tribuuntur Ecclesiæ; quæ omnia plane ostendunt Ecclesiam esse natura sua visibilem, et quidem *formaliter visibilem*. Etenim dicitur Regnum Dei, Civitas sancta, Domus aut Tabernaculum Spiritus Sancti, Corpus

Christi, quod certo non est corpus mortuum etc. Hinc præsertim Christus (Matth. V. 14.), de Ecclesia dicit: « Non potest civitas abscondi supra montem posita ». Quæ expendens S. Augustinus (ep. 52. n. 1. ad Severin. Donatist.), ait: « Facile tibi est attendere et videre civitatem super montem constitutam, de qua Dominus ait in Evangelio, quod abscondi non possit. Ipsa est enim Ecclesia Catholica; unde καθολικὴ græce appellatur, quod per totum orbem terrarum diffunditur. Hanc ignorare nulli licet; ideo, secundum verbum Domini nostri Jesu Christi, *abscondi non potest* ».

464. Quare, ut hæc omnia paucis perstringentes argumentum hoc absolvamus, dicimus: « Ecclesiae populus concipitur per prædicationem et auditionem fidei, quæ profecto sunt aliquid sensibile; nascitur per baptismum, quod est signum maxime visibile; pascitur per sacramenta, quæ item signa sunt sensibilia interioris gratiæ; ejus pastores quemadmodum assumuntur per signa certa etabilia, ita assumpti gubernant per leges externas et patentes: unde Ecclesia natura sua est cœtus hominum visibilium, visibiliter illum ineuntium, multiplici visibili signo in eo sub pastoribus visibiliter assumptis degentium. Si igitur Christus visibilem ecclesiam instituere voluisset, ut revera, juxta catholicos, instituit, et protestantes negant, dicant isti quid amplius præstare debuisset. Si enim, uti revera est, non intelligitur quonam clariori modo potuerit illam *visibilem* constituere; vel dicendum est, ecclesiae visibilitatem impossibilem esse ipsi Deo, quod absurdum est; vel fatendum, ecclesiam vere esse visibilem. Rursus: Ex dictis, negari non potest, plura Ecclesiae elementa esseabilia; ea vero certe pertinent ad essentiam Ecclesiae, tum quia nonnisi ea instituendo Christus Ecclesiam instituit, tum quia ea necessaria omnino sunt fini proprio Ecclesiae. Ergo impossibile est, ut detur vera Ecclesia Christi, quæ sit invisibilis; sic enim jam deesset aliquod essenziale elementum: quo deficiente, nequit eadem Ecclesia consistere—Elementa denique Ecclesiae *per se* *invisibilia*, *per aliud*, ut diximus, manifestantur; nec ea manifestatio dubia esse potest pro toto cœtu. Fieri enim potest ut professio fidei in uno vel altero membro sit mendax, ut pariter externa sanctitatis signa in uno vel altero sint hypocrisis; sed præter

specialem providentiam, qua regitur Ecclesia, ipsa moralis lex, qua regitur humanum genus, vetat quominus hypocrisis ac mendacium sit in tota multitudine.

465. V. Ecclesia a Christo visibilis instituta, a Prophetis prædicta jam erat visibilis extitura. Etenim (Is. II.), legitur: « Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eam omnes gentes. Et ibunt populi multi et dicent: Venite et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus », etc.—Et (Mich. IV.) iisdem fere verbis eadem habetur prophetia: « In novissimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, et sublimis inter colles: et fluent ad eum populi. Et properabunt gentes multæ, et dicent: Venite ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob: et docebit nos de viis suis, et ibimus in semitis ejus », etc.

Unde: in his testimoniis certe sermo est de Ecclesia: id patet ex illis *novissimis diebus*, quæ designant ultimam œconomiam; ex appellatione *domus Dei*, quæ sæpissime tribuitur Ecclesiæ (440.); ex verbis *docebit vias suas*, quæ exprimunt munus proprium Ecclesiæ; etc. Atqui in iisdem Ecclesia repræsentatur uti formaliter visibilis; siquidem dicitur *Mons*; mons *Domini*; ad quem accedunt omnes gentes, ut *discant vias Domini*, ut *ambulent in semitis ejus*, id est ut recte credant et sancte vivant. Ergo.

Quæ interpretatio confirmari potest ex consensu Patrum. Se-positis enim quibusdam mysticis interpretationibus, quæ propriam non excludunt, sed potius supponunt, Patres unanimiter intelligunt cit. testimonia de Ecclesia; et si qui dicant, Christum esse *Montem*, id dicunt de Christo, uti Capite Ecclesiæ, et se manifestante per illam.

S. Optatus Milevitanus (de schism. Donatist. l. 3. n. 2.), ait: « Scriptum est in Isaia Propheta; 'Ex Sion prodiet lex, et verbum Domini de Hierusalem' (2. 3.). Non ergo in illo monte Sion Isaias aspicit vallem; sed in monte sancto, qui est Ecclesia, qui *per omnem orbem Romanum caput tulit sub toto cælo*. . . . Est ergo spiritalis Sion Ecclesia, in qua a Deo Patre rex constitutus

est Christus; quæ est in toto orbe terrarum, in quo est una Ecclesia catholica ».

S. Basilius (in Is. n. 66.). « Quomodo enim tunc mons Domini (Isa. 2. 3.) fiet conspicuus (ἰμφανησεται)? quo item pacto domus Dei collocabitur in montium cacuminibus? Neque enim carnalis Israel ortum expectat alterius montis: neque secundæ domus fabricam præstolatur aliis cacuminibus superimponendam: mons autem Sion ac templum etiam vaticinantis Isaiaë tempore conspiciebatur.... Domus Dei, in montium cacuminibus sita Ecclesia », etc.

S. Jo. Chrysostomus (in Is. c. 2. n. 2. ad illa verba. « Erit in novissimis diebus *manifestus* mons Domini »,) inquit: « *Manifestus*. Id, nulla deinceps interpretatione indiget. Si ipsa rerum natura tuba clariorem emittit vocem, *splendorem ostendens Ecclesiæ*. Etenim neque sol ita splendidus, neque ejus lux ita clara est, ut sunt res ad Ecclesiam spectantes. Nam 'Domus Dei supra verticem montium' ».

S. Augustinus (in Jo. tract. 1. n. 13.): « Quando volunt homines videre lunam novam, dicunt: ecce luna, ecce ubi est; et si sunt ibi qui non valeant intendere aciem, et dicant: ubi? intenditur illis digitus ut videant. Aliquando dum erubescunt, ne cæci putentur, dicunt se vidisse quod non viderunt. Numquid sic ostendimus Ecclesiam, fratres mei? *Nonne aperta est? nonne manifesta? nonne tenuit omnes gentes?*.... Ecce mons implens universam faciem terræ: ecce civitas de qua dictum est. Non potest civitas abscondi super montem constituta. Illi autem (I. Jo. II. 11.) offendunt in montem. Et cum eis dicitur: ascendite; non est mons, dicunt; et facilius illuc faciem impingunt, quam illic habitaculum quærunt. Isaias hesternæ die lectus est: quisquis vestrum vigilabat, non oculis tantum, sed aure, nec aure corporis, sed aure cordis, advertit, 'Erit in novissimis diebus manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montium' (Isai. II. 2.). *Quid tam manifestum quam mons?* Sed sunt et montes ignoti, quia in una parte terrarum positi sunt. Quis vestrum novit Olympum montem? quomodo ibi qui habitant, Giddabam nostrum non norunt. In partibus sunt isti montes. Ille autem mons non sic,

quia implevit universam faciem terræ, et de illo dicitur, Paratus in cacumine omnium montium ».

S. Cyrillus Alex. (in Is. l. 1. orat. 2.): « Hinc igitur mons intelligibilis Domus Dei jure dici possit. Et est *illustris* (διαφανής), utpote supra colles elevata. De illa vero istud merito quis dixerit, quod illustris exempli loco Salvatoris voce dictum est: 'Non potest civitas abscondi supra montem posita'. Sunt vero plura alia quæ facillime colligi possent, unde videre est in Scripturis divinitus inspiratis, Jerusalem intelligibilis apicem, id est, Ecclesiæ celsitudinem (το ὕψος), collibus et montibus comparari ».

466. His addi possent testimonia insigniorum interpretum Protestantium, quorum nomina refert Murray. Sed cf. quæ Cl. Auctor habet (disp. 5. sect. 2.), ubi diligenter has aliasque ex V.T. probationes evolvit et propugnat.

467. SCHOLION. Breviter indicabimus difficultates, quæ directe impetunt Ecclesiæ visibilitatem, cum earum solutionibus; *directe*, inquam; nam plures eo tendunt, ut statuunt, solos justos aut solos prædestinatos esse *membra Ecclesiæ*: eas indicabimus ubi de Ecclesiæ membris sermo erit; aliæ proprie opponuntur *indelectibilitati* Ecclesiæ, de qua infra etiam agendum est.

468. Itaque I. *Ex V. Testamento objiciunt*—1) illud Jer.(XXX.): « Hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel post dies illos... dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam »: ubi vetus Ecclesia novæ videtur opponi, quatenus illa visibilis, hæc sit invisibilis—2) Illud quod subdit (v. 34.): « Non docebit vir ultra proximum suum, et vir fratrem suum dicens: cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus »: quibus videtur excludi visibile magisterium—3) Similiter (Is. LIV. 13.) dicitur: « Dabo omnes filios doctos a Domino ».

Respondetur ad 1um: Oppositio non est inter visibilitatem veteris Ecclesiæ, et novæ invisibilitatem, uti abunde jam patet ex data demonstratione thesisi; sed inter majorem gratiæ abundantiam, quæ in nova lege vi ejus confertur, et minorem gratiam, quæ in veteri lege obtinebat, et quæ, ut diximus, non vi illius fœderis conferebatur. Sane aliquid præcellens hic enunciat Pro-

pheta de nova Ecclesia præ veteri; sed hujusmodi non esset invisibilitas: eo vel magis, quod, juxta adversarios, tum fieret invisibilis Ecclesia, cum corrumperetur—*Ad 2^{dum}*: illud certe non dicitur ad exclusionem externi magisterii; secus non dixisset Isaias (LIII. 7.): « quam pulchri super montes pedes annunciantis et prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem » etc.: et quid fieret de illis « docete omnes gentes », « qui vos audit, me audit », et innumeris hujusmodi testimoniis? Debent ergo verba objecta intelligi de majori facilitate assequendi veritatem in nova lege præ veteri; vel de cognitione veri Dei, sublata idololatria; vel oppositio est in eo, quod Israelitæ debebant docere solum *fratrem et proximum*, seu Israelitas, quos solos respiciebat illa lex; cum in nova lege, quæ omnes respicit, missio sit ad docendas omnes gentes (cf. Interpret.)—*Ad 3^{tium}*: Ex rationibus mox indicatis liquet, objecta verba non posse accipi ad exclusionem externi ac visibilis magisterii. Unde aliqui cum Cyrillo ea verba utique intelligunt de doctrina Evangelii; et sensus est, ipsam non jam per Prophetas, sed per ipsum Dei Filium prædicandam esse, juxta illud (Heb. I. 1.): « olim Deus loquens patribus in prophetis » etc. Alii cum S. Augustino eadem verba exponunt de divina gratia; et sensus est, Deum ipsum, per gratiam utique nunc abundantiorum, interius persuasurum, quod per externum magisterium proponitur, juxta illud (Jo. VI. 45.) « est scriptum in Prophetis: et erunt omnes docibiles Dei: omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me ».

469. II. *Objiciunt dicta quædam ipsius Christi Domini. Ac—* 1) illud (Luc. XVII. 20.): « Non venit regnum Dei cum observatione. Neque dicent: ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est »: quibus aperte dicitur Ecclesia inadspectabilis—2) Illud (Jo. IV.): « mulier, crede mihi, venit hora quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem... Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem *in spiritu et veritate*.... Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum *in spiritu et veritate oportet adorare* »: adoratio autem in spiritu non est visibilis.

Respondetur ad 1um: illud *sine observatione* non est idem ac *invisibile*, quemadmodum *regnum Dei* in objecto loco proprie et

directe significat Messiam seu ejus adventum. Cum enim Judæi quærerent, « quando venit regnum Dei? » putantes Messiam venturum cum sæculari pompa et regio apparatu; Christus respondit, adventum ejus esse *sine observatione*, idest sine ullo apparatu; adeoque non dicitur *ecce hic, aut ecce illic*, sicut fieret admiratione excitata per illam pompam. Quod, ut confirmet Christus Dominus, subdit *regnum Dei intra vos est*, idest Messias per præsentiam est in vestro consortio, in medio vestrum. Alii ita rem explicant: « regnum Dei venit sine observatione », idest non opus est subtili indagatione ad illud cognoscendum; nam « intra vos est », idest jam præsens est—*Ad 2^{am}*: Evidenter illud *in spiritu et veritate* non est idem ac invisibile; secus enim non modo excluderetur Ecclesia visibilis, sed quilibet externus cultus: quod nec adversarii hic contendunt. Itaque *adorare* in objecto loco, uti ex contextu patet, idem est ac sacrificium offerre: opponitur ergo sacrificium novi fœderis sacrificiis Judæorum et Samaritanorum. Hinc dicitur adoratio *in spiritu* contra sacrificia *carnalia*; quibus nempe carnales victimæ immolabantur a Judæis; nec amplius erit determinatus locus novum sacrificium offerendi, sed offeretur in omni loco: dicitur autem *in veritate* vel per oppositionem ad sacrificia *typica* Judæorum, vel etiam per oppositionem ad cultum falsum Samaritanorum, qui adorabant quod nesciebant.

470. III. *Objiciunt quædam dicta Apostolorum*. Ac—1) illud (I. Pet. II.): « et ipsi tamquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias »: quod autem, ajunt, spirituale est, est invisibile—2) Illud (Heb. XII.): « Non enim accessistis ad tractabilem montem, accensibilem ignem, et turbinem, et caliginem, et procellam.... Sed accessistis ad Sion montem, et civitatem Dei viventis, Jerusalem coelestem » etc.: ubi, ajunt, Ecclesia dicitur mons non tractabilis, idest invisibilis.

Respondetur: ad 1^{am}: Certe per domum spiritualem S. Petrus non intelligit Ecclesiam *invisibilem*; tum enim scribit uti præses visibilis visibili Ecclesiæ, tum subdit (V.): « Seniores qui in vobis sunt obsecro consenior et testis Christi passionum.... pascite qui in vobis est gregem Dei » etc. Quare Ecclesiam vocat domum

spiritualem non per oppositionem ad *visibilem*; sed vel per oppositionem ad domum *materialem* ex ligno et lapide compositam; vel ut exprimat prærogativam novi Fœderis, quod sit Fœdus gratiæ, fideles vi illius vivant vita gratiæ, et templum sint Sp. Sancti. Hinc offerunt hostias spirituales, idest non carnales et cruentas—*Ad 2^{dum}*: aliqui cum Theophylacto, Ecumenio, D. Thoma, etc. per *Sion montem* intelligunt Ecclesiam triumphantem; et sic textus esset extra rem: alii intelligunt Ecclesiam generalliiori quadam acceptione, et tunc est Sion mons, Jerusalem cœlestis etc. *qua triumphans* est, non *qua militans* est. Certe scopus Apostoli est extollere novum Fœdus præ veteri; ad id autem non erat necessarium omnia Ecclesiæ elementa efferre, ejusque definitionem tradere: satis erat quæ nobiliora sunt commendare. Seligit duo: lex vetus data fuit in loco terrestri et accessibili, quia fœdus erat in bonis temporalibus situm; cum novum fœdus sit spirituale e cœlo datum (id significant tropice Sion et Jerusalem), per quod communio habetur cum Angelis, etc. Lex vetus data fuit cum signis timoris; cum novum fœdus sit misericordiæ et amoris. Quod autem fideles in nova lege dicantur accessisse ad «multorum millium Angelorum frequentiam» etc.; id importat communionem, quæ existit inter cœtum fidelium et Angelorum, et illorum ordinationem ad beatitudinem cum his possidendam; sed nullo modo importat quod cœtus fidelium in terris, Ecclesia militans, sit invisibilis.

ARTICULUS QUINTUS

Quemnam Sibi Finem præstituerit Christus in Ecclesiæ
Institutione.

§ I.

Declaratur Status Quaestionis.

471. Ex haecenus disputatis compertum solum habemus, Ecclesiam ex Christi institutione veram esse *societatem*—eamque *visibilem*: atque in hoc generice convenit Ecclesia (cum qualibet alia societate inter homines existente) Nunc ad specificam Ecclesiæ naturam rimandam progredimur, seu inquirimus id per quod a cæteris societatibus distinguitur; idque nonnisi ex fine dignosci potest.

472. Etenim, uti bene ratiocinatur Card. Tarquini (Jus. Eccl. publ. n. 7.), « determinare alicujus rei essentiam idem est, ac assignare notam aliquam eidem intrinsecam et immutabilem, quæ sit ei unice propria. Atqui nota intrinseca et immutabilis, quæ singulis societatibus sit unice propria, non potest esse, nisi finis: quia ex quatuor elementis essentialibus (n. 392.) *duo priora*, idest multitudo hominum, eorumque conjunctio, quatenus in se spectantur, abstractione facta a fine, sunt communia generi; *tertium* autem, idest *media*, non est per se determinatum, siquidem media natura sua sunt ad finem ordinata, ita ut eatenus tantum expetantur, quatenus ad finem conducunt: contra vero *quartum*, idest *finis* in societatum genere est plane indeterminatum, determinatur autem tantum in singulis societatibus, ita ut uniuscujusque sit unice proprium. Ergo ex fine tantum essentia societatum determinari potest. Quæ vero societates inter se distinctæ sunt, et nihilominus eundem *adæquate* finem habent, eæ sunt totidem repetitiones ejusdem societatis, quæ non *specie* sed *numero* distinguuntur. »

473. Jam age, uti statim probabimus, finis, quem Christus in-

tendit in Ecclesia instituenda, fuit, ut in Ecclesia et per Ecclesiam perennem faceret suam visibilem in terris missionem, et suum visibile magisterium. Hinc quemadmodum in Ecclesia docente ac regente perseverat Christi magisterium, gubernatio, ministerium sanctificationis; ita fideles adhærendo doctrinæ ab illo propositæ, ei obediendo, accipiendo ab eodem sanctificationis media, in Ecclesia inveniunt tutam salutis viam.

474. Quare, ut adæquate cognoscatur institutæ Ecclesiæ finis, quærendum est, quinam fuerit finis ipsius Christi missionis? Is certe fuit hominum æterna salus, et Dei gloria per hominum salutem obtinenda. Id declarat ipse Christus (Jo. X. 10.), dicens: «Ego veni ut vitam [utique supernaturalem gratiæ] habeant, et abundantius habeant». Et (I. Jo. V. 11.), dicitur: «Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio ejus est». Et (Jo. XXVII. 4.): «Pater..... ego te clarificavi super terram: opus consummavi quod dedisti mihi, ut faciam». Hinc patet, eadem ratione ac dicitur finis, propter quem Christus instituit Ecclesiam, fuisse continuatio perpetua suæ visibilis missionis in terris, dici etiam, eum finem esse Dei gloriam per æternam hominum salutem obtinendam.

475. Exinde etiam patet, finem hunc salutis æternæ obtinendæ, qui Ecclesiæ Christi inest, esse pariter ipsi omnino proprium, cum nulla alia societas illum tamquam proprium habeat. Qua in re recolendum est, quod supra (n. 38. 85.) innuimus, cæteras nempe societates quæ in mundo sunt, si legitimæ sint et honestæ, salutem æternam intendere aliquo modo debere; eum tamen finem non esse in ipsis nisi generalem et *remotum*, non autem ut in Ecclesia *proprium* et *immediatum*; ideoque ipsæ indigent Ecclesia, ut postea melius videbitur, ad illum finem remotum obtinendum, ut recte procedant in prosecutione finis proprii ac immediati.

476. Ecclesiæ fine ita declarato, inferri statim potest—1) Ecclesiam esse societatem *spiritualem* et *supernaturalem*. Etenim, ut diximus (n. 472.), natura et essentia societatis determinatur a fine, propter quem instituta est; atqui Dei gloria per hominum æternam salutem obtinenda (finis Ecclesiæ) spiritualis est finis et supernaturalis. Ergo. Revera, statuto fine supernaturali, recte

infertur ipsam Ecclesiam tum elementa tum media habere supernaturalia: media enim proportionem habent ad finem, sicut finis proportionatur subjecto cui proponitur.

477. Frustra autem objicitur: si Ecclesia est *spiritualis* societas, nullum jus habet utendi mediis *materialibus*. Uti enim recte advertit Taparelli (*Saggio* etc. n. 1432.), si societatis *spiritualis* nomine, societatem audiunt ex spiritibus conflatam, falsum est antecedens; si societas intelligitur, quæ ad finem spirituales tendit, falsum est consequens. Quod statim constabit si quæ duo in argumento subintelliguntur, in medium proferantur. En totum argumentum: Ecclesia est societas quæ ad finem spirituales tendit; ergo ad illa media jus habet quæ ad talem finem consequendum necessaria sunt; atqui finis spiritualis media exigit *mere* spiritualia; ergo Ecclesia jus habet ad media *mere* spiritualia; ergo in materialia nullum jus potest sibi vindicare. Jamvero falsam esse tertiam propositionem nemo est qui non videat; quum de societate *humana* agatur, de societate nempe cujus membra ex anima et corpore composita sunt, quæ proinde vel quum de spiritualibus rebus inter se agunt, materialibus mediis utantur necesse est.

478. Infertur—2) Ecclesiam esse societatem *religiosam*, imo ipsam religionem *christianam* veluti in concreto spectatam. Est quidem *religiosa* societas; nam religionis est debitum Deo exhibere cultum, hominemque ad sui finis, adeoque suæ felicitatis consequutionem promovere (nn. 21-23.). Atqui Ecclesia instituta est ad æternam hominis salutem et Dei gloriam procurandam. Ergo—Est autem ipsa religio *christiana*; si enim Ecclesia religiosa societas est, cum a Christo sit instituta, nequit esse alia religio præter ipsam christianam religionem, cujus veritatem et divinam originem in præc. disp. demonstravimus.

479. Quamobrem, ut indicavimus (n. 388.), verus christianismus non differt ab Ecclesia, nisi ut abstractum a concreto, re vero unum idemque sunt; quemadmodum enim non potest dari vera Christi Ecclesia quæ non habeat doctrinam et instituta Christi, ita nec verus christianismus extra germanam Ecclesiam Christi vigere potest. Quem ergo nostra ætate rationalistæ sibi fingunt christianismum a Christi Ecclesia sejunctum, adeoque solu-

tum ab officiis eidem præstandis, pura putaque chymæra censeri debet. Nam, uti modo dicebamus, Redemptor noster voluit « religionem suam ita societati a se institutæ inhærentem, ut cum ea penitus conserta ac velut concreta maneret, et extra illam vera Christi religio nulla esset ».

480. Quæ quidem illatio maximi momenti est. Etenim si ad religionis suæ institutionem et propagationem statim Christus aggressus est institutionem Ecclesiæ, et in ea deposuit doctrinam et instituta quæ revelaverat, ab illa custodienda ac perpetuo disseminanda; profecto revelatio Christiana nunquam, ne unum quidem instans, sibimet veluti relictæ mansit; sed quæ primitus in Christi veluti manibus morata, ex illis ad Apostolos transiit, ab Apostolorum deinde manibus ad eorum successores transivit. Quapropter sicut ab initio Christi doctrina ac religio ab ipso Christo petenda erat; sicut post Christi ascensionem in cælum petenda ea erat ab Apostolis; ita post Apostolorum tempora usque ad consummationem sæculi petenda ea est ab Ecclesia, seu ab authentico ejus magisterio, in quo Christi ipsius magisterium adhuc perseverat et viget—Cf. quæ disputavimus in tract. *de Virt. Infusis* (disp. 4. art. 2. 3. 5.).

481. His itaque expositis—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XX. *Finis, quem sibi Christus præstituit in Ecclesia instituenda, fuit, ut in Ecclesia et per Ecclesiam perennem faceret suam visibilem in terris missionem; adeoque ut per eam, æternam hominum salutem procurando, Dei gloriam promoveret. Ecclesia itaque, spectato præsertim ipsius fine, societas est religiosa, spiritualis, et supernaturalis; scilicet est ipsa christiana religio in concreto, a qualibet alia societate plane diversa.*

482. I. Consideremus Christi missionem *generatim*. Sane—1) Christus communicavit Apostolis eandem suam missionem. Et-

enim legitur (Jo. XX. 21.): « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos »; et (XVII. 17. seq.): « Sanctifica eos in veritate; sermo tuus veritas est: sicut me misisti in mundum, et ego misi eos in mundum »; et (XV. 16.): « Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, et posui vos, ut eatis et fructum afferatis, et fructus vester maneat »—2) Ad hanc missionem obeundam communicavit Christus Apostolis suam potestatem. Nam dicitur (Matth. XVIII. 18. seqq.): « Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. Euntes ERGO docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti: docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis; et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi ». Unde etiam (Jo. XX.) post illa verba « sicut misit » etc., subdit Christus: « Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis » etc.; et (Marc. XVI. 15.) collata missione prædicandi Evangelium, subdit: « qui non crediderit, condemnabitur »: sicut (Luc. X. 16.) dicitur: « qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit »—3) Hæc vero missio et potestas non pertinebat ad solos Apostolos, sed continuanda erat in eorum successoribus. Nam—*a*) ea missio et potestas, uti patet ex cit. testimoniis, communicata fuit Apostolis in bonum *totius mundi, omnium gentium*, pro quocumque tempore; et sane omnes debent salvari per Christum, atque per media ab eo instituta: Apostoli vero non poterant per seipsos acceptam missionem extendere ad omnes gentes pro quocumque tempore—*b*) Ex textu præsertim Matth. (XVIII.) liquet Christum promisisse Apostolis se futurum cum ipsis *docentibus baptizantibus usque ad consummationem sæculi*. Sed hæc intelligi non possunt de sola persona Apostolorum—*c*) Unde quemadmodum Apostoli post Christi in cœlum ascensum constituebant ecclesiam *docentem, regentem et administrantem*, (id liquet etiam ex Actibus Apostolorum et ex Epistolis Petri et Pauli) ipsi tum Christi vices visibiliter gerentes in terris: ita Apostolis succedunt Episcopi usque in mundi finem, ut ipsi vices Christi visibiliter gerant, ac in ipsis perseveret Christi missio.

483. II. Consideremus *singula munera* missionis Christi. Porro—1) ejus missionis munus fuit homines veram tutamque salutis viam edocere: de ipso enim dicitur « cœpit Jesus facere et do-

cere»; atque ipse de se ipso dicit, quod venerit « evangelizare pauperibus », quod sit « via et veritas » etc. Atqui idem munus commisit Apostolis, quibus dixit « euntes docete omnes gentes »—per eorum successores illud munus debet perdurare « usque ad consummationem sæculi »—munus idem est magisterium *authenticum*, uti patet ex illis (Marci XVI. 16.) « qui crediderit et baptizatus fuerit. . . . salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur ». Ergo

2) Munus missionis Christi fuit homines solvere a peccatorum vinculis atque sanctificare; siquidem de eo dixit S. Jo. Baptista « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi »; Christus ipse dixit paralytico et Magdalenæ « dimittuntur tibi peccata tua »; de se ipso declaravit quod venerit « salvum facere quod perierat ». Atqui idem munus Apostolis, in quibus Ecclesiam fundavit, Christum imposuisse constat. Nam, sic Apostolos (Jo. XX. 21. 23.) alloquutus est: « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos. Hæc cum dixisset, insufflavit: et dixit eis: Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt ». Ac (Matth. XVIII. 18.): « Amen dico vobis quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo; et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo ».

3) Munus Christi missionis certe fuit, ut quamdiu in terris esset, ipse regeret Ecclesiam a se constitutam. Atque idem officium commisit Christus Apostolis, in quibus Ecclesiam fundavit. Etenim (Jo. XXI., 15. 16.) Petro injungit: « Pasce oves, pasce agnos meos ». Cum tamen idem munus participare deberent reliqui Apostoli, et eorum successores episcopi; ipsis (I. Pet. V. 2.) dicitur: « Pascite qui in vobis est gregem Dei »; sicut et (Act. XX. 28.) Paulus inquit: « Attendite vobis et universo gregi, in quo Sp. Sanctus posuit vos regere Ecclesiam Dei ». Imo ne quisquam putaret posse impune a talium pastorum auctoritate se subducere; enunciavit Christus (Jo. XIII. 20.): « Amen, amen dico vobis: Qui accipit, si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum, qui me misit »; et tamquam ethnicum et publicanum habendum edixit eum qui Ecclesiæ judicio obsistat (Matth. XVIII. 17.): « Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus ».

484. III. Ex his plane constat, finem institutæ a Christo Ecclesiæ esse continuationem missionis ipsius Christi; ex quibus, ut notavimus, recte inferitur, eum esse hominum sanctificationem in terris æternamque salutem in cœlis. Sed præstat id directe adstruere. Sane—1) Primum sanctitatis ac salutis medium est fides, quæ dicitur « initium, radix, fundamentum totius justitiæ », et sine qua, teste Apostolo (Heb. XI. 6.) « impossibile est placere Deo ». At vero, uti ratiocinatur ipse Apostolus (Rom. X. 17.) ex Isaia (LIII.): « fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi ». A quo vero audiemus verbum Christi? Ipse Apostolus paulo supra dixerat (v. 14. seq.): « Quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur? » Et quinam sunt missi ad prædicandum, nisi illi, quibus Christus dixit « euntes docete »? Unde de ipsis subdit Apostolus (v. 18.): « Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, et in finem orbis terræ verba eorum ».

2) Præcipua communicandæ sanctitatis ac promovendæ salutis media sunt sacramenta. Atqui sacramenta omnia et singula nonnisi Ecclesiæ suæ Christus demandavit. Et re quidem vera nonnisi Apostolis eorumque successoribus dixit: (Matth. XVIII. 19.): « Euntes docete omnes gentes *baptizantes* eos » etc.; iisdem dixit: « Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis », etc.; ad eosdem diriguntur illa (Luc. XXII. 19.). « Hoc facite in meam commemorationem »; et reliqua quæ de singulis sacramentis, cum de iisdem agitur expendi solent. Quapropter generatim pronunciabat Apostolus (I. Cor. IV. 1.): « Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei ».

3) Petro (Joan. XXI. 15. 16.) indictum est: « pasce oves meas; pasce agnos meos »; sicut ceteris dictum est « pascite qui in vobis est gregem ». Jam vero pascendi vocabulum nihil magis significat quam suppeditare omnia spiritualia media, quibus æterna salus attingi possit: regimen enim Ecclesiæ ad hoc institutum est. Nemo certe vitam æternam ingredi poterit, nisi ei regni cœlorum aditus patefiat: at Petro dictum est (Matth. XVI. 19.): « Et tibi dabo claves regni cœlorum »: nonnisi ergo per Petrum, Ecclesiæ fundamentum, adeoque et per ipsam Ecclesiam, aditus

ad vitam æternam pateri potest—Ex quibus consequitur opus redemptionis, quoad sufficientiam et solutionem pretii, fuisse a Christo consummatum, juxta illud Apostoli (Heb. X. 14.) « unica oblatione consummavit [Christus] in sempiternum »; at quoad applicationem, fuisse a Christo inchoatum, sed ab Ecclesia esse consummandum per eos, quos Christus instituit (Eph. IV. 12. seq.) « ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis filii Dei.....in mensuram ætatis plenitudinis Christi ».

ARTICULUS SEXTUS

Utrum Christi Ecclesia Legalis Societas sit, atque
Ethice Necessaria.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

485. Duas, uti articuli titulus manifestat, hic attingimus quaestiones: una est de *legalitate* societatis christianæ, seu Ecclesiæ — altera de ejus *ethica necessitate*, seu morali obligatione illam ingrediendi. Utraque, antequam solvatur, paucis illustrari indiget.

486. I. Generatim ea societas dicitur *legalis*, quæ est secundum legem. Triplicem autem legem debemus hic considerare: naturalem nempe; positivo-divinam; positivo-humanam. Supponimus autem nullam positivam legem justam esse, si naturali legi repugnet. Vide dicta (nn. 26. seqq.).

487. Porro Ecclesiam esse societatem *divino-positivam*, seu jure divino-positivo institutam, nemo negat ex iis, qui christianismum aliquo modo profitentur, nec negari potest post ea quæ demonstravimus de divina origine religionis christianæ, et de institutione Ecclesiæ immediate a Christo facta. Cum enim Christus, Ecclesiæ fundator, verus sit Deus, Ecclesia est societas *divina*; atque pari ratione, cum Ecclesiæ propositus fuerit finis

supernaturalis, adeoque ipsa sit societas supernaturalis, nulla naturalis lex, ejus institutionem præscribere potuit: ejus ergo institutio ac existentia *positivo* juri tribuenda est. Quo posito vix expedit quæstionem proponere de legalitate Ecclesiæ, *quoad ipsum jus quo existit*: nam instituta fuit a Christo Domino, qui Deus est, et qui proinde jus habet tum Ecclesiam instituendi, tum eam instituendi eo modo, qui ipsi lubet.

488. Quoad *naturalem* vero legem, proprie loquendo posset ad summum quæri utrum honesta ac licita sit Ecclesiæ institutio; sed non, utrum sit legalis. Verum—1) honesta ac licita censenda est, si nihil habet quod pugnet cum naturali lege: evidens autem est institutionem juris divini nihil continere posse, quod naturali legi repugnet; siquidem utriusque juris seu legis unus est Auctor, Deus—2) Si jus naturæ *absolutum* consideretur, quod nempe existit independenter ab hypothese a libera aliqua determinatione exorta, illud nihil positive præcipere potest quoad Ecclesiam, quæ est societas positivæ institutionis, præter omnem naturæ exigentiam—3) At si consideretur jus naturæ *hypotheticum*, quod existit nempe facta hypothese liberæ institutionis Ecclesiæ a Deo factæ, certum est, ipsam naturæ legem, quæ dictat legitimo superiori obediendum esse, nos obligari ad Ecclesiam amplectendam, et quidem in ea forma ac cum illis juribus, quæ a suo fundatore accepit. Cf. quæ diximus in tract. *de Virtutibus Infusis* (n. 1023.).

489. Quæstio igitur de *legali* existentia ac propagatione Ecclesiæ proprie respicit jus positivum humanum. Scilicet cum Christi Ecclesia ab initio propagari cœpit apud Judæos, deinde inter gentes; nunc etiam annuncietur apud societates infidelium, Protestantium, apud mahumedanos: quæritur ergo, num juxta leges ac consuetudines harum societatum, potuerit ac possit apud illas legitime propagari Ecclesia. Porro hæc quæstio nullam præsefert difficultatem, si semel consideremus id quod vere est a parte rei. Nulla enim humana lex vim habere potest contra jus divinum. Sed Ecclesia divino jure instituta est, ut propagaretur apud omnes gentes: ipsa sola est *vera* religio, quam certe omnes amplecti ac profiteri tenentur. Ergo nulla potest esse lex, apud societatem ullam, juste impediens institutionem ac propagationem Ecclesiæ.

Itaque ad legalem Ecclesiae propagationem ac existentiam in pleniori luce collocandam, eam considerabimus in ordine ad principia, leges ac consuetudines, quibus praedictae societates reguntur, et apud quas Ecclesia propagata fuit ac propagatur.

490. II. Hactenus de legitimitate, seu *legali* Ecclesiae existentia. Nunc quaedam de ejus *necessitate* sunt declaranda. Ac imprimis adnotamus societates *necessarias* eas dici, a quibus abstinere sine piaculo non licet; *voluntarias*, quibus sese adscribendi obligatio nulla est. Unde patet *Ecclesiam Christi* societatem esse *necessariam*; etsi enim *libere* quis debeat fidem ac baptismum suscipere (side adultis sermo sit) et Ecclesiam ingredi; cum tamen existat antecedens necessitas seu obligatio fidem ac baptismum suscipiendi et ingrediendi Ecclesiam, haec vere dicitur et est societas *necessaria*. Hanc veritatem constanter asseruit ipsa Ecclesia. Etenim ex praescripto Conc. Carthag. IV. (an. 398.), Episcopus ante consecrationem interrogandus erat « si extra Ecclesiam nullus salvetur »; Conc. Lateran. IV. ait: « Una est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur »; et in professione fidei proposita Waldensibus: « Corde credimus et ore confitemur unam Ecclesiam, non haereticorum, sed sanctam romanam catholicam et apostolicam, extra quam neminem salvari credimus ». Plura alia sunt, sed haec sufficiant.

491. At vero, ut res bene intelligatur—1) distinguenda est duplex necessitas, una quae vocatur *medii*, altera *praecepti*. Utriusque naturam fusius explicuimus in tract. *de Virt. Infusis* (nn. 844. seqq.), quem locum omnino consule: hic recolere sufficiat, id dici necessarium necessitate *medii*, quo etiam inculpabiliter omisso, nequit obtineri salus; id autem necessarium esse necessitate *praecepti*, quod ideo requiritur ad salutem, quia praeceptum est; eo tamen inculpabiliter omisso, salus adhuc obtineri potest — Cum ergo dicitur Ecclesia esse societas *necessaria*, quaeri potest, utrum talis sit necessitate *medii*, an *praecepti*.

2) Rursus, Ecclesia, uti vidimus (nn. 410. seqq.), constat *anima* et *corpore*; atque sicut ejus animam praecipue constituunt gratia sanctificans, fides, spes et caritas; ita ejus corpus, ad unitatem conservandam, praecipue exigit regimen visibile, a quo qui separatur, eo ipso ab Ecclesiae corpore sejunctus est—Cum ergo

dicitur: Ecclesia est societas *necessaria*, seu extra Ecclesiam non datur salus; intelligendumne id est de Ecclesiae *anima* an *corpore*?

492. His adnotatis, certum est—1) necessarium esse necessitate *medii* pertinere ad *animam* Ecclesiae. Quod quidem patet ex iis argumentis, quibus ostenditur, fidem *supernaturalem* tum ratione principii tum ratione motivi, proinde fidem fundatam in auctoritate Dei revelantis, et quidem non *in voto* solum sed *in re* necessariam esse necessitate *medii* ad salutem. Recolantur ergo quæ diximus in tract. de Virt. (nn. 854. seqq.). Idipsum autem dicendum est de gratia et caritate.

Certum est—2) in doctrina catholica necessarium quidem esse necessitate *medii* pertinere *saltem in voto* ad Ecclesiae corpus, sicut necessarius est baptismus, quo Ecclesiae aggregamur; sed non esse semper necessarium necessitate *medii* pertinere *in re* ad corpus Ecclesiae; adeoque qui *inculpabiliter* esset extra corpus Ecclesiae, propter id non addiceretur suppliciis æternis. Unde S. Augustinus (ep. 43. alias 162.), cui concinunt ceteri Patres, inquit: « Qui sententiam suam quamvis falsam atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed a seductis in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi ». Huc etiam facit prop. LXVIII. damnata in Bajo: « Infidelitas pure negativa in his, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est ».

493. Cum ergo docemus necessarium esse ut quis *re* pertineat ad Ecclesiae corpus, id intelligendum est de necessitate *præcepti*. Ex quo statim sequitur, id omne quod excusat ab obligatione implendi præceptum, excusare etiam ab hac necessitate actualis conjunctionis cum corpore Ecclesiae. Hinc—1) excusat *impotentia*: ita ex. gr. catechumenus, qui ante susceptum baptismum (per quem solum quis fit membrum corporis Ecclesiae), citra ejus culpam dilatum, repentina morte corripitur, si veram jam habeat fidem et caritatem, absque dubio salvabitur. Unde Innocentius III. (l. 3. Decret. Tit. 43. c. 2.), ait: « Inquisitioni tuæ taliter respondemus: presbyterum, quem sine unda baptismatis

extremum diem clausisse significasti, quia in sanctæ matris Ecclesiæ fide, et Christi nominis confessione perseveraverit, ab originali peccato solutum, et cælestis patriæ gaudium esse adeptum, asserimus incunctanter ».

2) Excusat *ignorantia invincibilis*. « Neque tamen, qui circa Christum ejusque Ecclesiam invincibili ignorantia laborant, propter hanc ignorantiam pœnis æternis damnandi sunt, cum nulla obstringantur hujusce rei culpa ante oculos Domini....sed hanc [justificationem et vitam æternam] nullus consequetur, qui a fidei unitate vel ab Ecclesiæ communione culpabiliter sejunctus ex hac vita decedit. Si quis in hac arca non fuerit, peribit regnante diluvio ». Porro quæ ignorantia debeat dici *invincibilis*, constat ex Theologia morali: hic solum adnotamus multiplici modo eam posse in re præsentī contingere. Vel enim—*a*) invincibiliter ignoratur revelatio christiana ac proinde etiam Ecclesia: id fieri potest apud infideles *negativos*—*b*) Vel aliquis habet fidem christianam, quoad necessaria necessitate medii; sed invincibiliter adhuc ignorat existentiam Ecclesiæ:—*c*) Vel novit aliquo modo Ecclesiam existere, sed invincibiliter ignorat obligationem eam ingrediendi—*d*) Vel denique novit obligationem ingrediendi veram Ecclesiam Christi; sed errore invincibili putat, suam sectam esse veram Christi Ecclesiam.

494. In his omnibus casibus, quisque videt possibilem esse salutem eorum qui *re* sunt extra *corpus* Ecclesiæ; siquidem ex una parte impotentia aut invincibilis ignorantia eos excusat a necessitate *præcepti* Ecclesiam ingrediendi; et ex alia possibile est, ut habeant quæ necessaria sunt necessitate medii ad salutem: quod quomodo contingere possit ei, qui exterius videtur infidelibus adnumerandus, liquet ex disputatis in tract. de Gratia (disp.4.a.5.).

495. Hinc etiam sequitur, neminem posse certo asserere de eo qui extra Ecclesiæ corpus moritur, eum esse damnatum; potuit enim ipse ignorantia invincibili laborare, et Deus aliter ipsi suppeditare *media* necessaria ad salutem. Attamen merito notat Croix (de Fide n. 94.), loquens de hæreticis pure *materialibus*: « Hoc miserandum est cum illis, si in aliud peccatum mortale [sci. præter peccatum hæreseos cujus rei non esse supponuntur] inciderint, quod omnino pronum est ejusmodi hominibus, eos gra-

tia præcipuorum sacramentorum destitui et communiter damnandos, non ex defectu fidei (suppono enim, quod credant necessaria necessitate medii) sed propter alia peccata, quæ commiserunt, et a quibus non expiantur, neque per sacramentum pœnitentiæ, quod apud ipsos non est, neque per contritionem vel amorem perfectum, ad quem, præterquam quod difficillimum sit ejusmodi homines ad eum pertingere, ipsi tamen non attendunt, nec communiter curant, nec student elicere, putantes se per solam fidem et fiduciam in Christum justificari, qua damnabili confidentia pereunt miserrime».

496. Præstat hæc omnia confirmare doctrina S. P. Pii IX. (Alloc. *Singulari quadam*, 9. Dec. 1854.), eo vel magis, quod aliqui videantur non recte ejus sensum assequi. Itaque—1) docet S. P.: «tenendum quippe ex fide est extra Apostolicam Romanam Ecclesiam salvum fieri neminem posse, hanc esse unicam salutis arcam, hanc qui non fuerit ingressus, diluvio periturum». Unde habentur propp. damnatæ in Syllabo: XVI.: «Homines in cujusvis religionis cultu viam æternæ salutis reperire æternamque salutem assequi possunt»—et XVII.: «Saltem bene sperandum est de æterna illorum omnium salute, qui in vera Christi Ecclesia nequaquam versantur».

2) Verum statim explicat quomodo id sit intelligendum, dicens: «Sed tamen pro certo pariter habendum est, qui veræ religionis ignorantia laborent, si ea sit invincibilis, nulla ipsos obstringi hujusce rei culpa ante oculos Domini. Nunc vero quis tantum sibi arroget, ut hujusmodi ignorantie designare limites queat juxta populorum, regionum, ingeniorum, aliarumque rerum tam multarum rationem et varietatem? Enimvero cum soluti corporis hisce vinculis videbimus Deum sicuti est, intelligemus profecto quam arcto pulchroque nexu miseratio ac justitia divina copulentur; quamdiu vero in terris versamur mortali hac gravati mole quæ hebetat animam, firmissime teneamus ex catholica doctrina unum Deum esse, unam fidem, unum baptisma; ulterius inquirendo progredi nefas est».

3) Immerito tamen ex his inferretur, posse quempiam extra Ecclesiæ corpus salvum fieri ex fide *lata*. Id enim aperte repugnat illis verbis «unam fidem, unum baptisma»; et insuper contradi-

without Faith it is impossible to please God and
he who believeth not will be condemned

cit iis quæ præcedunt: « Revocare illos contendite a tanta mentis perversitate, exponentes nimirum nihil esse præstabilius a providentia Dei concessum hominibus, quam fidei divinæ auctoritatem, hanc nobis esse quasi facem in tenebris, hanc ducem quam sequamur ad vitam, hanc necessariam prorsus esse ad salutem, utpote quod '*Sine fide impossibile est placere Deo, et qui non crediderit condemnabitur*' ». Apostolus autem loquitur de fide *strictè* sumpta, uti exposuimus ac demonstravimus in tract. *de Virt. Infusis* (n. 852. seqq.). Qui autem plura cupit de Dei providentia circa salutem infidelium, cf. dicta (n. 130. seq.) et cit. ibi loc. ex tract. *de Gratia Christi*.

497. His igitur accurate præhabitis—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXI. 1. *Quemadmodum Ecclesia, habita etiam ratione sive constitutionis populi Judaici, sive status societatum gentilium, legitime fuit instituta—ita 2. nunc jus habet se propagandi apud omnes gentes—3. imo, ex Christi institutione, ita omnibus incumbit necessitas ei adherendi, ut culpabiliter extra eam versantibus nulla sit spes salutis. Ecclesia itaque societas est tum legalis, tum etiam ethice necessaria.*

498. *Prob. 1ma pars. I. Habita ratione constitutionis populi Judaici.* Ea enim societas legitime constituta est relate ad constitutionem populi Judaici, quæ, juxta ipsius fundamentalem legem, erat constituenda. Atqui, juxta legem fundamentalem constitutionis Judaicæ, Ecclesia a Christo erat constituenda. Ergo

Prob. min.—1) Lex fundamentalis Ecclesiæ Judaicæ erat, ut esset in statu viæ non termini, promissionis non implementi, figuræ expectantis figuratum: unde Apostolus (Gal. III., 23. seqq.), inquit: « Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidem quæ revelanda erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo.... At ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo ». Atqui promissio, si vera sit, impleri debet; figura

cessare debet, adveniente realitate; imperfectum de se ad perfectum tendit. Ergo Judaica Ecclesia ex promissoria debuit effici realis, ex typica substantialis et verax, ex imperfecta perfecta: quod quidem factum est per Christum ejusque Ecclesiam. Unde Apostolus (Rom. X. 4.), ait: « Finis legis Christus in justitiam omni credenti »; scilicet lex eo demum fuit ordinata, et hoc munus habuit, ut ad Christum duceret.

2) Hinc idem Apostolus, ut alia omittamus (Heb. VII.) ostendit imperfectionem veteris pacti præ novo; et (v. 18. seq.) pronunciat: « Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus et inutilitatem: Nihil enim ad perfectum adduxit lex » etc. Deinde vero (c. VIII.) ostendit necessitatem ut antiquum foedus aboleretur, novo superveniente: quod rursum confirmat (cap. X.), typicam revelando naturam omnium rituum, et ipsius Ecclesiae judaicae: ac denique (cap. XI.) perfecta inductione demonstrat, præcipuos V. T. sanctos nonnisi per fidem in Christum potuisse sequi iter salutis, ad eamque pervenire. Hæc omnia principia simul collata, et ad mentem Pauli intellecta evidenter patefaciunt, veterem legem ac synagogam nonnisi præparationem fuisse ad Ecclesiam christianam, qua instituta, cessare illa deberet. Sed de his vid. Becanum (Analogia V. et N. T.).

499. II. *Inspecto statu societatum gentilium*, Ecclesia fuit legitime instituta. Nam—1) quælibet societas jus habet et officium se conservandi, suamque perfectionem propriam promovendi. Atqui id nullimode efficere potest sine religione, uti demonstravimus (nn. 36. seqq.). Ergo quælibet societas jus habet et officium amplectendi ac profitendi religionem. Jamvero—*a*) unica vera religio est religio christiana, quæ in concreto est ipsa Ecclesia, uti demonstratum est—*b*) insuper in civili societate gentilium, tempore adventus Christi, vel præcipua religionis naturalis dogmata obscurata erant, vel penitus extincta, uti patet ex dictis (nn. 128. seqq.); atque ex alia parte Ecclesia veritates illas iterum promulgabat ac confirmabat. Ergo hoc saltem titulo paganorum civilis societas debebat Ecclesiam admittere.

2) Societas, quæ vel juxta suas leges, vel secundum suas consuetudines quemlibet cultum ac quamcumque religionem admittit, si aliquam deinde excludat, contra suas leges consuetudinesve

agit. Atqui gentiliū civilis societas, apud quam primo propagata fuit Ecclesia, quemlibet, vel absurdissimum cultum admittebat. Ergo—Hoc argumento sæpe usi sunt priores Apologetæ; et S. Leo (serm. 1. de SS. Apost.) apertam mentionem facit de ea conditione, scribens: « Hic conculcandæ philosophiæ opiniones, hic dissolvendæ erant terrenæ sapientiæ vanitates, hic confutandi dæmonum cultus, hic omnium sacrilegiorum impietas destruenda, ubi diligentissima superstitione habebatur collectum, quidquid usquam fuerat vanis erroribus institutum. Ad hanc ergo Urbem tu beatissime Petre Apostole venire non metuis: et consorte gloriæ tuæ Paulo Apostolo, aliarum adhuc Ecclesiarum ordinationibus occupato, silvam istam frementium bestiarum, et turbulentissimæ profunditatis Oceanum, constantior, quam cum supra mare gradereris, ingrederis ». Et (in nat. Ap. Pet. et Pauli): « Hæc autem civitas (Roma) ignorans suæ provectionis auctorem, cum pene omnibus dominaretur Gentibus, omnium Gentium serviebat erroribus: et magnam sibi videbatur assumpsisse religionem, quia nullam respuebat falsitatem. Unde quantum erat per diabolum tenacius illigata, tantum per Christum est mirabilius absoluta ».—Sed vid. Taparelli (*Saggio* etc. nn. 1412. seqq.).

500. *Prob. 2da pars.* Supponimus hic imprimis animadversionem propositam (n. 489.); nec opus est disserere de guberniis aut nationibus *catholicis*; quoad illas enim res est apertissima: Cf. Taparelli (*Saggio* etc. nn. 1449. seqq.). Rem igitur expendimus.

501. I. *Quoad nationes protestanticas.* Sane—1) Protestantes, uti tales, agnoscunt christianam religionem uti unice veram; illam tantummodo intelligunt suo modo, adeoque pervertunt. Fundamentale tamen principium iis omnibus commune est interpretatio Sacræ Scripturæ (quæ sola, juxta ipsos, christianam religionem exhibet) per privatum iudicium. Idem ergo jus concedant oportet catholicæ Ecclesiæ, ut ipsa nempe christianam revelationem suo modo intelligat, ac proinde christianam religionem suo modo profiteatur. Id si denegent soli Catholicæ Ecclesiæ, sibi contradicunt, ac fundamentale dogma suæ professionis religiosæ aperte violant.

2) In pluribus nationibus, nunc protestantismo addictis, vige-

bat jam catholica Ecclesia, quando protestantismus eas invasit: ea ergo jam erat in legitima possessione, a qua nonnisi injuste deturbari potuit. Eo vel magis, quod Ecclesiae Christi jura ejusmodi sunt naturae, ut nulli praescriptioni subjacere possint; quod nullis signis protestantismus probare potuerit novam suam, sive ordinariam sive extraordinariam, missionem; quod imo coactus tandem fuerit fateri, in Ecclesia catholica, a qua separabatur, non deesse media salutis. Cum igitur apud illas nationes nonnisi injuria catholica Ecclesia suis juribus expoliata fuerit; jus suum vindicat si apud easdem se stabilire contendit.

502. II. *Quoad nationes schismaticas*—1) ipsae, si adhæreant doctrinae apud suos auctores communi, agnoscant oportet, Romanam Ecclesiam veram esse Christi Ecclesiam; imo fatentur, salutem in ea obtineri posse, et quamvis perperam negent primatum jurisdictionis in successore S. Petri, non renuunt tamen admittere primatum honoris. Porro si Ecclesia Romana ipsis est vera Christi Ecclesia, ipsi concedere coguntur saltem eadem jura, quae suae tribuunt: cum ergo legalem censeant existentiam suae Ecclesiae, nonnisi injuria impedire possunt propagationem et existentiam catholicae Ecclesiae—2) Historice constat Ecclesias schismaticas separatas esse ab Ecclesia Romana sub Photio; et nomen ipsum *schismatis* separationem seu divisionem dicit. Antea igitur Romana Ecclesia vigeat cum omnibus suis juribus; nec nisi injuria iis expoliari potuit. Ergo eadem jura adhuc retinet. Quemadmodum igitur iis in locis, ubi nunc schisma dominatur, catholici olim legitime profitebantur suam religionem; ita etiam hodie nunc idem jus ipsis inest eandem ibidem profitendi.

503. III. *Quoad mahumedanos, et ethnicae nationes*, apud quas nunc etiam annunciatur verum Evangelium, praecedentes animadversiones cum proportionem valent. Sane in locis, ubi primum propagari coepit mahumedismus, jam erat in pacifica possessione Ecclesia; ab ea non fuit deturbata, nisi armis ac tyrannide: violentia autem sicut nullum confert jus, ita nullum aufert. Status ethnicarum nationum, quoad ea ipsa quae religionis sunt naturalis, est ille quem supra (n. 499.) diximus; apud nonnullas earum ceteris religionibus aut sectis conceditur plena libertas; nemo potest juste impedire a vera religione capessenda; etc. Una

posset adhuc adjici consideratio ex maxima utilitate, quam Christi Ecclesia affert civili cuicumque consortio. Res non potest hic pro dignitate evolvi; sed præstat saltem referre præclarissima verba S. P. Leonis XIII. (Ep. Encycl. *Arcanum*, 10. Feb. 1880.): « christiano rerum ordine semel condito, hominibus singulis feliciter contigit, ut ediscerent atque adsuescerent in paterna Dei providentia conquiescere, et spem alere, quæ non confundit, cælestium auxiliorum; quibus ex rebus fortitudo, moderatio, constantia, æquabilitas pacati animi, plures denique præclaræ virtutes et egregia facta consequuntur. Societati vero domesticæ et civili mirum est quantum dignitatis, quantum firmitudinis et honestatis accesserit. Æquior et sanctior effecta principum auctoritas; propensior et facilior populorum obtemperatio; arctior civium conjunctio; tutiora jura dominii. Omnino rebus omnibus, quæ in civitate habentur utiles, religio christiana consuluit et providit; ita quidem ut, auctore S. Augustino, plus ipsa afferre momenti ad bene beateque vivendum non potuisse videatur, si esset parandis vel augendis mortalis vitæ commodis et utilitatibus unice nata ».

504. *Prob. 3ta pars.* I. aliqua colligendo ex dictis. Nam—1) Fides necessaria est, et quidem necessitate medii ad salutem; sed qui fidem amplectitur, jam pertinet, saltem *in voto*, ad Ecclesiam; per illam enim subjicitur Deo loquenti, ac proinde implicite subjicitur magisterio Ecclesiæ, quod Christus instituit — 2) Baptismus certe est necessarius, et quidem necessitate medii ad salutem; sed qui baptismum suscipit, aut ejus votum habet, jam implicite Ecclesiæ subjicitur (n. 400.); ergo—Ex art. præc. constat, Christum instituisse Ecclesiam, ut perennem per eam faceret suam visibilem missionem in terris; adeoque in ea posuit omnia salutis media. Ergo qui scienter esset extra Ecclesiam, ipse se salutis mediis privaret. Sed qui ita agit, nequit ad salutem pervenire. Ergo — *Confirmatur.* Verum est, Deum posse *extraordinaria* providentia fidem ceteraque ad salutem necessitate *medii* necessaria suppeditare; at saltem Ecclesia est medium *ordinarium* ea communicandi. Jamvero extraordinaria providentia eos solum respicit, qui non possunt ordinaria uti: qui autem *cul-*

pabiliter sunt extra Ecclesiam, eo ipso sunt extra ipsam quia nolunt, non quia non possunt; adeoque ab extraordinaria providentia excluduntur.

505. II. Hæc ipsa confirmari possunt ex *Scriptura*, pauca recolendo. Nam—1) apud Marcum (XVI. 15.) Christus Apostolos alloquens ait: « Prædicate Evangelium omni creaturæ; qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur ». In hoc testimonio agitur *de omni creatura*; nemo ergo excipitur. Atqui dicitur evangelium omni creaturæ prædicandum, ab omnibus credendum; omnes dicuntur baptizandi, et qui non credit dicitur condemnandus. Ergo fides, sicut baptismus, necessaria omnibus est; ac proinde Ecclesia.

2) Legitur (Matth. X., 14. 15.): « Quicumque non receperit vos neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die iudicii, quam illi civitati ». Verba hæc non pertinent ad solos Apostolos, ad quos immediate diriguntur, sed etiam ad eorum successores, seu ad Ecclesiam docentem, usque ad finem mundi; diriguntur enim ad Apostolos, prout satisfacere debent muneri docendi et regendi, quod usque ad consummationem sæculi perdurare debet. Ergo quemadmodum necesse erat Apostolos recipere eorumque sermones audire; ita necesse est recipere eorum successores, eorumque magisterium: id autem idem est ac Ecclesiæ subjici.

3) Huc etiam faciunt ea testimonia in quibus gravis declaratur obligatio unicuique incumbens se Ecclesiæ subjiciendi, et grave declaratur esse peccatum, ei obedientiam detrectare. Ita (Matth. X. 40.): « Qui recipit vos, me recipit, et qui me recipit, recipit eum qui me misit »; et (ibid. XVIII. 17.): « Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus »; et (Luc. X. 16.): « Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum qui misit me ». Sed hæc attigisse sufficiat, siquidem singula sunt suo loco enucleanda.

506. III. *Ex Patribus*, qui—1) id diserte asserunt. Ita S. Ignatius M. (ad Phil. n. 3.), scribit: « Quotquot enim Dei et Jesu Christi sunt, hi sunt cum Episcopo; et quotquot poenitentia ducti

redierint ad unitatem Ecclesiae, et hi Dei erunt, ut secundum Jesum Christum vivant. Ne erretis, fratres mei. Si quis schisma facientem sectatur, regni divini hæreditatem non consequitur ».

S. Irenæus (l. 4. c. 33. n. 7.): « Judicabit autem et eos, qui schismata operantur, qui sunt inanes, non habentes Dei dilectionem, suamque utilitatem potius considerantes, quam unitatem Ecclesiae: et propter modicas et quaslibet causas magnum et gloriosum corpus Christi conscindunt et dividunt, et quantum in ipsis est, interficiunt: pacem loquentes, et bellum operantes: vere liquantes culicem, et camelum transglutientes. Nulla enim ab eis tanta potest fieri correctio, quanta est schismatis perniciēs. Judicabit autem et omnes eos qui sunt extra veritatem, id est, qui sunt extra Ecclesiam: ipse autem a nemine judicabitur ».

Origenes (hom. 4. in Josue): « Si quis ergo salvari vult, veniat in hanc domum hujus quæ quondam meretrix fuit. . . . Nemo ergo sibi persuadeat, nemo semetipsum decipiat: extra hanc domum, id est, extra Ecclesiam, nemo salvatur. Nam si quis foras exierit, mortis suæ ipse fit reus ».

2) Idipsum confirmant, dum agnoscunt Ecclesiam in arca Noe figuratam. Ita S. Cyprianus (de Unit. Eccles.) ait: « Si potuit evadere quisquam qui extra arcam Noe fuit, et qui extra Ecclesiam foris fuerit, evadit. Monet Dominus, dicit: 'qui non est mecum, adversus me est'; et 'qui non mecum colligit, spargit'. Qui pacem Christi et concordiam rumpet, adversus Christum facit. Qui alibi præter Ecclesiam colliget, Christi Ecclesiam spargit ».

S. Gaudentius Brixianus (Tract. 8.): « Periisse autem constat in illo diluvio omnes ipsius temporis homines, præter eos qui intra Arcam, quæ typum gerebat Ecclesiae, reperiri meruerunt. Nam similiter etiam nunc omnino salvi esse non poterunt, qui ab Apostolica fide et ab Ecclesia Catholica fuerint alieni. Elaboret ergo omni studio unusquisque nostrum permanere in domo Domini, exercens opera perceptæ gratiæ congrua ».

S. Hieronymus (Ep. 14. ad Damas.): « Quicumque extra hanc domum [Ecclesiam] agnum comederit, prophanus est. Si quis in Arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio ».

S. Augustinus (in Jo. tract. 6.): « Si baptismum habes, esto in columba [i. e. Ecclesia], ne non tibi prosit quod habes. Veni ergo

ad columbam, dicimus: non ut incipias habere quod non habebas, sed ut prodesse tibi incipiat quod habebas. Foris enim habebas baptismum ad perniciem: intus si habueris, incipit prodesse ad salutem... Habeo [baptisma], inquit mihi. Fateor, habes: observa quod habes, eo ipso quod habes damnaberis. Quare? quia rem columbæ præter columbam habes. Si rem columbæ in columba habeas, securus habes. Puta te esse militem, si characterem imperatoris tui intus habeas, securus militas: si extra habeas, non solum tibi ad militiam non prodest character ille, sed etiam pro desertore punieris ».

3) Id etiam inde desumunt, quod qui denegat debitum honorem Ecclesiae matri, nec Deum, qui *pater* est, honorat. « Quisquis, inquit S. Cyprianus (l. c.), ab Ecclesia segregatus adulteræ jungitur, a promissis Ecclesiae separatur. Nec perveniet ad Christi præmia qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, profanus est, hostis est. Habere jam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem ». Quod pulcherrime illustrat S. Augustinus (Serm. 2. in Ps. LXXXVIII. n. 14.), dicens: « Amemus Dominum Deum nostrum, amemus Ecclesiam ejus: illum sicut patrem, istam sicut matrem.... Nemo dicat: ad idola quidem vado, arreptitios et sortilegos consulo, sed tamen Dei Ecclesiam non relinquo, catholicus sum. Tenens matrem, offendisti patrem. Alius item dicit: absit a me, non consulo sortilegum, non quæro arreptitium, non quæro divinationes sacrilegas, non eo ad adoranda dæmonia, non servio lapidibus: sed tamen in parte Donati sum. Quid tibi prodest non offensus pater, qui offensam vindicat matrem? Quid prodest si Dominum confiteris, Deum honoras, ipsum prædicas, Filium ejus agnoscis, sedentem ad Patris dexteram confiteris, et blasphemias Ecclesiam ejus?... Si haberes aliquem patronum, cui quotidie obsequeris.... Si unum crimen de ejus conjuge diceres, numquid domum ejus intrares? Tenete ergo, carissimi, tenete omnes unanimiter Deum patrem et matrem Ecclesiam ».

4) Id declarant ex eo, quod Ecclesia est *corpus* Christi; adeoque a corpore separatus nequit amplius percipere salutarem influxum capitis. Sæpe hoc argumento utitur, inter cæteros, S. Augustinus. Ita (Serm. 269. n. 4.) ait: « Videte quid caveatis, vi-

dete quid observetis, videte quid timeatis. Contingit, ut in corpore humano, imo de corpore aliquod præcidatur membrum, manus, digitus, pes; numquid præcisum sequitur anima? Cum in corpore esset, vivebat; præcisum amittit vitam. Sic et homo christianus catholicus est, dum in corpore vivit; præcisus hæreticus factus est, membrum amputatum non sequitur spiritus». Et (tract. 10. in ep. S. Jo. n. 8.): «Nescio quis ponit in Africa fines caritatis! Extende caritatem per totum orbem, si vis Christum amare, quia membra Christi per orbem jacent. Si amas partem, divisus es; si divisus es, in corpore non es; si in corpore non es, sub capite non es. Quid prodest, quia credis et blasphemas? Adoras illum in capite, blasphemas in corpore. Amat ille corpus suum. Si tu te præcidisti a corpore ipsius, caput non se præcidit a corpore suo. Sine causa me honoras, clamat tibi caput desuper, sine causa me honoras. Tamquam si velit tibi aliquis osculari caput, et calcare tibi pedes.... Nonne inter verba honorantis clamares et diceres: quid facis, homo? calcas me. Non diceres: calcas caput meum, quia caput honorabat; sed plus clamaret caput pro membris calcatis, quam pro se, quia honorabatur. Nonne clamat ipsum caput: Nolo honorem tuum, calcare me noli?... Non vides, o stulte, quia quod vis amplecti per quamdam compagem unitatis pervenit ad id quod calcas?»

507. IV. *Ex adversariorum confessionibus.* Etenim ipsi Protestantes, quamdiu præscinditur a quæstione, quænam sit vera Ecclesia Christi, tradunt doctrinam, quam hic propugnamus. Revera Lutherus (catech. major, p. 2. Symb. Apost. act. 3.), ait: «Extra hanc christianitatem, ubi huic Evangelio locus non est, neque ulla est peccatorum remissio, quemadmodum nec ulla sanctificatio esse potest». Calvinus (Inst. l. 4. c. 2.), scribit: «Verum quia non de visibili Ecclesia disserere propositum est, discamus vel uno matris elogio, quam utilis sit nobis ejus cognitio, immo necessaria; quando non alius est in vitam ingressus, nisi nos ipsa concipiat in utero, nisi pariat, nisi alat suis uberibus, denique sub custodia et gubernatione sua nos tueatur, donec exuti carne mortali similes erimus Angelis». Et paulo post: «Extra ejus gremium nulla est speranda peccatorum remissio, nulla salus». Imo Leibnitzius, scribens ad Pellisson (Acta Eruditorum,

tom. 11. 1692.), haud recte intelligens catholicam doctrinam, quaeritur de eorum, praesertim *Jesuitarum*, *laxitate* in hac re (1).

508. Concludamus ergo hanc quaestionem de necessitate Ecclesiae verbis S. P. (in cit. Alloc.): « Ceterum prout caritatis ratio postulat assiduas fundamus preces, ut omnes quaquaversus gentes ad Christum convertantur, communique hominum saluti pro viribus inserviamus, neque enim abbreviata est manus Domini, gratiaeque caelestis dona nequaquam illis defutura sunt, qui hac luce recreari sincero animo velint et postulent. Hujusmodi veritates defigendae altissime sunt fidelium mentibus, ne falsis corrumpi queant doctrinis eo spectantibus, ut religionis foveant indifferentiam, quam ad exitium animarum serpere latius videmus ac roborari ».

ARTICULUS SEPTIMUS

An ex Christi Institutione Ecclesia sit Societas Inaequalis.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

509. Discrimen inter societatem *aequalem* et *inaequalem* in eo est, quod in illa omnibus competant eadem jura, licet idem non sit apud omnes eorum omnium exercitium; contra vero in societate inaequali non modo diversum apud diversos est exercitium jurium, verum ipsa quoque jura apud alios alia sunt atque diversa. Praesenti igitur quaestione, ut quisquis videt, examen in-

(1) Eadem legantur in confessione Helvet. (art. 17.); Saxon. (art. 12.); Scotic. (art. 17.); Belg. (art. 28.); Gallic. (art. 16.); Bohem. (art. 8.) Ecclesia vero Anglicana non solum adhauc retinet Symbolum Athanasianum, quod a salute excludit eos omnes qui negant dogma Trinitatis et Incarnationis; sed (art. 18.) expresse habet: « They also are to be accursed that presume to say, that every man shall be saved by the law or sect he professeth, so that, he be diligent to frame his life according to that law ». Sed vide, si lubet, Bossuet (Variat. l. 15.), et Fratres Wallemburg. (de Unit. Eccles. l. 1., c. 17.).

choamus de regiminis forma a Christo in Ecclesiam inducta, adeoque ad ipsius intimam constitutionem penitus rimandam propius accedimus. Ut perspicue proponatur quæstio, breviter imprimis exponemus doctrinam catholicam; errores deinde ei contrarios referemus; facile inde erit verum quæstionis statum definire.

510. I. Ex innumeris Ecclesiasticis documentis, quæ ad rem præsentem faciunt, sequentia seligimus. Conc. Trid. (sess. 23. cap. 4.), docet: « Quod si quis omnes Christianos promiscue Novi Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmet; nihil aliud facere videtur, quam ecclesiasticam hierarchiam, quæ est ut castrorum acies ordinata, confundere; perinde ac si contra beati Pauli doctrinam omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Evangelistæ, omnes pastores, omnes sint doctores. Proinde sacrosancta Synodus declarat, præter cæteros ecclesiasticos gradus episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem præcipue pertinere; et positos, sicut idem Apostolus ait, a Spiritu Sancto, regere Ecclesiam Dei; eosque presbyteris superiores esse.... Docet insuper sacrosancta Synodus in ordinatione episcoporum, sacerdotum, et cæterorum Ordinum, nec populi, nec cujusvis sæcularis potestatis, et magistratus consensum, sive vocationem, sive auctoritatem, ita requiri, ut sine ea irrita sit ordinatio: quin potius decernit eos qui, tantummodo a populo aut sæculari potestate ac magistratu vocati et instituti, ad hæc ministeria exercenda ascendunt, et qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non Ecclesiæ ministros, sed fures et latrones, per ostium non ingressos habendos esse ». Hinc (can. 2.): « Si quis dixerit, præter sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios Ordines, et majores et minores, per quos, velut per gradus quosdam, in sacerdotium tendatur; anathema sit », Et (can. 6.): « Si quis dixerit, in Ecclesia catholica non esse hierarchiam divina Ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, presbyteris, et ministris; anathema sit ». Et (can. 7.): « Si quis dixerit.... Ordines ab ipsis (Episcopis) collatos, sine populi vel potestatis sæcularis consensu aut vocatione, irritos esse; aut eos, qui nec ab ecclesiastica et canonica potestate rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi et sacramentorum ministros;

anathema sit ». His adjicimus propp. II. et III. damnatas a Pio VI. (*Auctorem fidei*, 28. Aug. 1794.): « *Propositio quæ statuit, potestatem a Deo datam Ecclesiæ, ut communicaretur Pastoribus, qui sunt ejus ministri pro salute animarum; sic intellecta, ut a communitate fidelium in Pastores derivetur ecclesiastici ministerii ac regiminis potestas; Hæretica—Insuper quæ statuit, Romanum Pontificem esse caput ministeriale; sic explicata, ut Romanus Pontifex non a Christo in persona beati Petri, sed ab Ecclesia potestatem ministerii accipiat, qua, velut Petri Successor, verus Christi Vicarius, ac totius Ecclesiæ caput, pollet in universa Ecclesia; Hæretica* ».

511. Porro, juxta hæc documenta, tenendum est *primo* totum Ecclesiæ corpus in duas classes distingui, in *Clericos* nempe et *Laicos*. Quid autem hæc nomina clerici atque laici sibi velint, « nemini, inquit Bellarminus (de Membr. Eccl. l. 1. c. 1.), dubium esse puto: tametsi Græcam originem habeant, tamen trita sunt, ac promulgata. Quis enim ignorat idem esse λαόν Græcis, quod populum Latinis? Idem illis κληρον, quod sortem, sive hæreditatem nobis? Inde igitur laici dicti sunt quasi plebei, ac populares, quibus nulla pars functionis Ecclesiasticæ demandata est; Clerici autem quasi Domini sors, et hæreditas, qui divino cultui consecrati, procurandæ religionis, ac rerum sacrarum, Deo ipso jubente, providentiam ac sollicitudinem susceperunt: 'Clericus', inquit S. Hieronymus in epist. ad Nepot., interpretetur primo vocabulum suum, et nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur; si enim κληρος Græce, sors Latine appellatur; propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars Clericorum est' ».

512. Patet *secundo* ex iisdem documentis, in clericali ordine veram constitutam fuisse *Hierarchiam*. Hierarchiæ nomen a duabus græcis vocibus derivata, nempe ιερός (*sacer*) et ἀρχή (*principatus*), juxta vim etymologicam idem est ac *sacer principatus*. At ubi est principatus, ibi etiam sunt ministri; inter ministros vero quædam inæqualitas est, quæ a diversis potestatis gradibus constituitur: nomine igitur *hierarchiæ* venit « quidam ordo complectens diversos gradus, *infimos, medios et supremos*; ac quamdam inter eos prælationis et subjectionis relationem in-

cludens». Quo sensu S. Dionysius Areopagita distinguit in angelis tres hierarchias in novem choros distributas.—Cf. *de Deo Creante* (n. 294. seqq.).

513. Verum, ne quæstiones inter se distinctæ confundantur, adnotamus varias esse *ordinis* acceptiones. Quandoque sumitur pro cœtu eorum, qui ecclesiæ servitio addicti sunt, vel pro *sacramento*, quo ministri sacro et solemni ritu servitio ecclesiæ consecrantur; quandoque vero pro diversis gradibus. Prima significatione transmissa (siquidem proprie pertinet ad tract. de Sacr. Ord.), hic *ordinem* spectamus prout complectitur « personas in diversis officiis per diversam acceptam potestatem constitutas ». « Placuit, inquit Catechismus Conc. Trid. (de Sacr. § 9.) Sanctis Patribus hoc vocabulo ordinis uti, quod latissimam significationem habet, ut dignitatem et excellentiam ministrorum Dei indicarent. Est enim ordo, si propriam ejus vim et notitiam accipiamus, dispositio superiorum et inferiorum rerum, quæ inter se ita aptæ sunt, ut una ad alteram referatur. Cum itaque in hoc ministerio multi sint gradus, et variæ functiones, omnia vero certa ratione distributa sint et collocata: recte et commode ordinis nomen ei impositum videtur ».

514. Sequitur *tertio* ex iisdem documentis tum distinctionem inter Clericos et Laicos, tum hierarchiam in ordine clericali constitutam *juris esse divini*; ac proinde ipso divino jure excludi a regimine Ecclesiæ formam *democraticam*. Hæc enim obtinet quando suprema auctoritas residet in tota multitudine; non quatenus tota multitudo actu imperet et gubernet, quod esset impossibile; « sed quatenus, inquit Bellarminus (de Rom. Pont. l. 1. c. 6.), ubi est popolare regimen, magistratus ipsa plebe constituuntur, atque *ab eadem auctoritatem sumunt*: cum enim plebs per se ad jus dicendum sedere non possit, debet saltem alios constituere, qui nomine suo id faciunt ». At supposita hierarchia *divinitus* constituta in ordine clericali, jam huic et non toti plebi communicata est a Christo auctoritas; ac proinde ex Christi institutione non inest populo jus constituendi rectores, neque hi nomine plebis Ecclesiam regunt.

515. Quod ut clarius intelligatur, animadvertamus—1) cum Bellarmino (de mem. Eccles. l. 1. c. 2.), in creatione Episcoporum

« tria contineri; *electionem*, *ordinationem* et *vocationem* seu *missionem*; electio nihil est aliud, quam designatio certæ personæ ad Ecclesiasticam præfecturam; ordinatio sacra cæremonia est, qua certo ritu futurus Episcopus inungitur et consecratur; missio seu vocatio jurisdictionem tribuit, ac re ipsa Pastorem, ac præsulem facit ».—2) Quare res sunt longe diversæ *eligere*, *petere*, *testimonium reddere*. Qui enim *bonum testimonium* pro aliquo *reddit*, vel eundem *eligi petit*, nullum ei jus confert ad dignitatem obtinendam; sed tantum laudantis et obsecrantis personam gerit. Qui vero *eligit*, canonice vocat ad dignitatem, ad eamque obtinendam verum jus tribuit—3) Jus autem eligendi magistratus, nisi in ipsa societatis constitutione aliud statutum fuerit, per se spectat ad potestatem supremam; nequit enim quispiam populum obligare ad obediendum alicui nisi populus ipsi subsit.—4) Quapropter Episcoporum electio per se ad Romanum Pontificem pertinet, si semel constet, eum supremam in Ecclesia potestatem possidere. Nihilominus ejus vel lege vel approbatione ac consensu potuit jus illud ad alios recte deferri; quod enim cujuscumque lege vel consensu fit, ejusdem innititur auctoritati.

516. En igitur quomodo Ecclesiastica hierarchia definiri potest: « coetus seu ordo præsidum et sacrorum ministrorum, ad regendam Ecclesiam, gignendamque in hominibus sanctitatem divinitus institutus ». « Cum ejusmodi Ecclesiæ finis, inquit Card. Tarquini (Jus Publ. Eccl. 1. 2. cap. 1. n. 3.), idest sanctificatio animarum habeatur per *gratiam sanctificantem*, quam Christus per *sacramenta* haberi voluit, accedente *cooperatione hominis*, sive per idoneas dispositiones ad illam acquirendam, sive per bona opera ad eam conservandam et augendam; ad duo capita curam finis Ecclesiæ Clericis commissam direxit: 1°. ad efficienda sacramenta; 2°. ad fideles recte et quantum fieri potest efficaciter dirigendos, ut divinæ gratiæ, quæ per sacramenta confertur, quemadmodum par est, cooperentur: unde duas constituit in Ecclesia potestates, quæ *Hierarchiæ* appellantur, alteram *Ordinis*, alteram *Jurisdictionis*, quarum prior definitur *Potestas*, quæ *ordinatur ad efficienda sacramenta*; altera dicitur *Potestas pascendi*, seu gregem Christi regendi tum quoad intellectum per doctrinam rectæ fidei, quæ præcepti ritu credenda proponitur,

tum quoad voluntatem per verum proprięque dictum imperium, quo in tota mediorum œconomia fideles dirigantur ».

517. II. Contra prædicta catholicę doctrinę capita scripsit imprimis Marsilius Menandrinus, quem Patavinum dicunt, et ceteri plus minus exscripserunt. Adblandiri cupiens Ludovico Bavaro, Romanis Pontificibus infenso, divinam Ecclesię constitutionem penitus pervertit. Etenim in libro, quem inscripsit *Defensorium pacis*—1) docuit, subjectum in quo primo residet suprema auctoritas Ecclesię esse totum cœtum fidelium: id desumit veluti a priori ex jure naturę, juxta quod, ipso teste, hujusmodi est cujuslibet societatis constitutio; nec putat, Ecclesię constitutionem petendam potius esse ex positiva Christi voluntate ac institutione—2) Potestatem, primo in cœtu fidelium residentem, translatam deinde dicit ad Principes sæculares: quod si hi infideles sint, eam transferri autumat ad Episcopos; ita tamen ut hi tum populo tum principibus subjiciantur—3) Vere tandem negat ipsam potestatem; nullam enim coactivam vim ei agnoscit, sed totam in monendo, concionando, et aliis hujusmodi sitam esse censet. Joannes XXII. eum damnavit, præsertim in Constit. *Licet* (23. Oct. 1327.); eundem vero refutavit Albertus Pighius (de Hierarch. Eccles. l. 5.).

518. Ex disciplina Marsilii prodierunt primum Novatores. Hi docuerunt—1) nullam esse jure divino, seu ex Christi institutione, distinctionem inter *Clericos* et *Laicos*. Lutherus (de abrog. mis. priv. par. 1.), scribit: « Hoc dixisse contenti sumus, Christianum populum esse simplicem, in quo prorsus nulla secta, nulla differentia personarum, nullus clericus, nullus laicus, nullus unctus, nullus rasmus, nullus monachus esse debeat ». Et Calvinus (in l. 4. suę Instit. cap. 4. § 9.): « Hęc appellatio aut errore, aut certe ex prava affectione nata est, cum tota Ecclesia clerus, id est, hæreditas Domini a Petro dicatur ». Et (in comment. cap. 5. prioris epist. B. Petri): « Utinam nunquam Patribus venisset in mentem, ut hac voce uterentur ». Cf. Bellarm. (de mem. Eccles. l. 1. c. 1.).

2) Potestatis plenitudinem in populo christiano residere asseruerunt. Cum vero nequeat populus immediate per se sacris muneribus fungi; aliquos ab eodem deputari dixerunt, qui illa præ-

stent. Hac ratione eos *ministros* generatim vocant; qui vero inter istos eminent, *episcopos*: ita tamen ut hi ministrorum ordinem minime transcendant. Pari ratione tribuunt quidem solis pastoribus ordinationem, per manus impositionem fieri solitam; sed ideo dumtaxat, quia totus populus non posset manus imponere. Unde hac in re nomine totius populi agunt, ejusque vices gerunt; totus enim populus per se posset novos pastores instituere.

3) Inde vero præsertim inferunt *necessitatem* popularis suffragii in electione ministrorum. Calvinus (Inst. l. 4. c. 3. §. 15.), inquit: « Habemus esse hanc legitimam ex verbo Dei ministri vocationem, ubi ex populi consensu et approbatione creantur, qui visi fuerint idonei. Præesse autem electioni debere alios Pastores, ne quid vel per levitatem, vel per mala studia, vel per tumultum a multitudine peccetur ». Et apud Magdeburgenses Centuriatores (Cent. l. l. l. c. 4.), legitur: « Habet Ecclesia in quolibet loco, hoc est, totus coetus, tum, ut nunc vocamus, laicorum, tum clericorum conjunctim potestatem eligendi, vocandi et ordinandi, ministros idoneos ». Cf. Bellarm. (l. c. c. 2.).

519. Hæc quidem de ipsis Auctoribus *Reformationis*; siquidem de eorum asseclis, en quid scribit Skenkl (Inst. Jur. Eccles. Prolegom. § 46. in not.): « Protestantes nova identidem cudunt Ecclesiæ systemata, quorum *decem* inter se diversa Pfaffius, nec pauciora enumerat Moshemius; sed multo plura excogitata fuisse, in diesque pene nova procudi ex Protestantium scriptis luculentum est ».

520. Alter Marsilii Patavini surculus est Edmundus Richerius, doctor et syndicus Collegii Sorbonici. Ut gallicanas doctrinas circa præstantiam concilii œcumenici supra Pontificem solido, ut ipse putabat, fundamento constabiliret, anno 1611 libellum anonymum Parisiis edidit inscriptum *de ecclesiastica et politica potestate*. Tuetur, Christum in fundanda Ecclesia *prius, immediatius* atque *essentialius* claves, sive jurisdictionem, toti Ecclesiæ, quam Petro contulisse; adeoque Petrum ejusque successores, non nisi uti ministros, ab Ecclesia deputatos, nomine ejus, potestatem exercere. Nequaquam autem refert ad præsentem quæstionem alios hujus Auctoris errores commemorare; quamvis de hoc ipso, quem indicavimus, redibit sermo in ultima disputatione. Auctor, sæpe

damnatus a synodis Provincialibus Parisiensi an. 1612., et Aquensi eodem anno; tum pluribus S. C. Indicis decretis, et peculiari Brevi ab Innocentio XI. an. 1681, bis, ut videtur, simulato, deinde sincero animo suam doctrinam reprobavit anno antequam e vita cederet, 1730.

521. Ejus tamen systema adoptarunt Van-Espen, Febronius (sub eo nomine latet Nicolaus Hontheim, Suffraganeus Trevirensis), plus minus Jansenistæ etc. Febronius directe tendit ad deprimendum Primatum R. Pontificis; et, quoad præsentem quæstionem, docet legitimum modum hujusce Primatus officium exercendi, id est unitatis curandæ, esse tantum in *advigilando* et in *dirigendo*, per consilium et admonitiones, non vero regendo per coactionem: unde consequi ait, Primatum illum proprie esse *consociationis*, *inspectionis* et *directionis*: de qua se fusius suo loco agemus.

522. His itaque præstitutis.

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXII. 1. *Ex Christi institutione essentielle viget discrimen Clericos inter et Laicos*—2. *atque in ordine clericali veri nominis hierarchia, seu sacer principatus fuit institutus, cui non dirigendi solum facultatem sed regendi potestatem Christus tribuit. Ecclesia ergo jure divino est societas inæqualis, atque a democratica regiminis forma penitus aliena.*

523. *Prob. 1ma pars. I. Ex V. T.* Sane in lege veteri Tribum Levi sibi inter cæteras elegit Deus, cui solum peragendi sacrificia et sacra obeundi munia, jus competeret: unde sacerdotium, ipso ita ordinante Deo, erat a reliquo Hebræorum populo omnino separatum; nec cuiquam alteri extra eam Tribum licebat se sacris immiscere. Hinc est quod Saul reprobatus fuit (I. Reg. XIII.); Ozias lepra percussus (Paral. XXVI.): Core, Dathan et Abiron terra absorpti (Num. XVI.); cum enim essent ex aliena Tribu, sacerdotalibus muniis se immiscuerant. Quare speciali ratione Levitæ dicuntur esse *Dei*: «Ego tuli Levitas....eruntque Levitæ

mei » (Num. III.); speciali ritu debebant consecrari Deo (Exod. XXIX.; Num. VIII. 13.); et ipse Dominus eorum sors et hæreditas dicitur (Deut. XVIII. 2.). Atqui si electio eorum qui sacraministrarent in Veteri lege ad Deum pertinebat, id a fortiori obtinere debet in Novo T., etsi propagatio sacerdotii non amplius fiat per carnalem generationem ex aliqua tribu vel ex aliquibus familiis, sed per electionem aut institutionem, ab iis factam qui eam potestatem jam possident: « cessante, inquit S. Leo (Serm. 3. in Nat. suo), privilegio Patrum, et familiarum ordine prætermisso, eos rectores accipit Ecclesia, quos Sp. Sanctus præparavit ». Unde Apostolus cum (II. Cor. III.) dixisset: « Qui et idoneos nos fecit ministros novi Testamenti non littera sed spiritu »; ministerium Evangelicum ministerio veteris legis ita præfert: « si ministratio mortis fuit in gloria... quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria? ».

524. II. *Ex N. T.* Sane Christus ipse non acceperat a populo suam potestatem: cui autem directe ac immediate illam communicaverit, non a priori sed ab ejus positiva institutione desumi debet. Atqui Christus—1) distinctis quibusdam personis, quas jam sibi speciali modo devinxerat, et non populo fidei, immediate communicavit suam potestatem—2) Nullum est indicium, quod personæ illæ jam a reliquo populo discretæ, ea in re populum repræsentarent—3) Imo nec poterant ex populi veluti delegatione potestatem accipere; siquidem tum in illis personis et in collatione potestatis illis facta instituebatur Ecclesia; tum hæc non fuit promulgata, nisi post descensum Sp. Sancti. Ergo. Ad illustrandum hoc argumentum, advertamus:

1) Nonnisi Apostolis, quos elegit, (Matth. XXVIII.) dixit: « Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra; euntes ergo docete »; etc.; nonnisi iisdem ex numero omnium discipulorum quos sibi adjunxerat, contulit potestatem ligandi atque solvendi (Matth. XVIII.); nonnisi iisdem (Joan. XX. seqq.) ait: « Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis » etc.; item solis Apostolis contulit (Luc. XXII. 19.) potestatem faciendi Eucharistiam; ex solis Apostolis constitui declaravit (Matth. XVIII. 17.) publicum tribunal Ecclesiæ; ipsos solos (Matth. V. 13.) sal terræ et lucem mundi nuncupavit. Denique ut auditores

et socios in apostolicis muneribus obeundis Apostoli haberent, alios septuaginta duos discipulos (Luc. X. 1.) designavit Christus, qui sacrorum administrationem data proportionem participant.

2) Apostoli ita rem intellexerunt, atque *expressis verbis* docuerunt. Etenim docent, sacerdotes a Deo vocari debere (Hebr. V. 4.): «Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron. Sic et Christus non semetipsum clarificavit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te». Dicunt Episcopos a Spiritu Sancto esse positos, ut regant Ecclesiam Dei (Act. XX. 28.): «Attendite vobis et universo gregi; in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei»: non Ecclesia tunc recens ab Apostolis collecta, non magistratus, non populus eos posuerat; sed Spiritus Sanctus a quo acceperant potestatem ordinis et jurisdictionis, (etsi diversa ratione), non solum ut *docerent*, sed etiam ut *regerent* Ecclesiam Dei. Quibus addi possunt quæ retulimus (n. 420.).

3) Idem *praxi* ostenderunt Apostoli. Neque enim significarunt se agnoscere in cœtu fidelium ullam potestatem; nec disposuerunt ut populus sacros ministros institueret seu delegaret, prout in hypothesis adversariorum faciendum fuisset; sed independentem a populo, plerumque etiam nec ejus testimonio exquisito, quos ipsi probarent, sacerdotio inaugurarunt. Sic (Act. XIV. 20.) Paulus et Barnabas dicuntur propria auctoritate constituisse presbyteros per singulas ecclesias. Paulus (I. Tim. I. 3.) Timotheum præfecit ecclesiæ Ephesinæ, et Titum Cretensi (Tit. I. 6.); idem præstitit S. Petrus per universas occidentis ecclesias, testibus Tertulliano (lib. de præscript. c. 25.), Innocentio I. (Ep. ad Decent. n. 2.), S. Augustino (in brevic. collat. et lib. de unic. bapt.) etc. Denique S. Joannes, juxta S. Irenæum, Clementem Alex. (ap. Euseb. l. 3. c. 22.) et Hieronymum (de vir. illustr. c. 9.), viros a se delectos præfecit ecclesiis Asiæ quas fundaverat, etc. Ergo. Nec vero ipsi tantummodo hac facultate sunt usi, sed in alios etiam exercendam transfuderunt. Unde (Tit. I. 5.) inquit Paulus: «Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, et constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi». Cf. Bellar-

minum (de Rom. Pontif. l. 1. c. 6.). Apud eundem (de momb. Eccles. l. 1. c. 1-4.) videri possunt SS. Patrum testimonia.

525. *Prob. 2^a pars.* I. recolendo jam allata testimonia. Nam—
1) evidenter Christus misit Apostolos ad docendum et baptizandum *cum potestate*; dixit enim (Matth. XXVIII. 18.): « Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra: euntes *ergo* docete » etc. Unde (Matth. XVI. et XVIII.) Petro et reliquis Apostolis, data proportionem, claves regni cœlorum, itemque potestatem ligandi atque solvendi contulit. Jamvero notio illa clavium, sicut facultas ligandi atque solvendi verissimam ac plenam potestatem jurisdictionis importat, cum qua notio principatus necessario confunditur.

2) Quod Christus (Jo. XXI., 16. 17.) dixit Petro: « Pasce agnos meos, pasce oves meas » certe importat potestatem ac jurisdictionem, uti patet ex ipsa vi græci vocabuli *ποιμαίνε*, quæ proprie significat pascere cum imperio, seu præsidendo pascere. Atqui declarat S. Petrus (I. Ep. V. 1. 2.), hoc ipsum ad eos omnes pertinere, quibus Ecclesiæ cura concredita sit; nam ait: « Seniores obsecro... pascite (*ποιμαίνετε*) qui in vobis est gregem Dei ». Unde etiam Paulus dixit loco supra citato (Ephes. IV. 11.), datos a Deo esse Ecclesiæ *pastores*; atque adhuc expressius (Act. XX. 28.) asseritur, positos fuisse Episcopos a Spiritu Sancto *regere* Ecclesiam Dei. Hæc testimonia accuratiori analysi infra expendemus.

3) Apostoli sua praxi idipsum confirmarunt; in fundandis enim et ordinandis ecclesiis, ut veros earum principes sese gesserunt. Revera, ut nuper ostendimus, tamquam proprio jure præpositos singulis ecclesiis præficiebant; leges ferebant, uti factum legimus ex. gr. in concilio Hierosolymitano (Act. XV. 22. seqq.); pœnas etiam aut minabantur aut irrogabant. Ita ex. gr. Apostolus in virga se ad Corinthios venturum comminatur (I. Cor. IV. 21.), et omnem inobedientiam ulturum (II. Cor. X. 6.). Ex quibus liquet, se ea præstitisse, quæ a cujuslibet rite constitutæ societatis principibus expectari possent. Imo hoc ipsum exigebant ab illis, quos particularibus Ecclesiis præponebant. Nam (Tit. I. 5.) declarat Apostolus, se reliquisse Titum Cretæ, ut ea quæ dees-

sent corrigeret, sive suppleret quæcumque ad Ecclesiæ utilitatem expedire viderentur. Eidem præcipit (ibid. v. 13.): « Hæc loquere et exhortare, et *argue cum omni imperio* ». Denique nullum est illustrius argumentum jurisdictionis, quam potestas expellendi rebelles ab Ecclesia eosque a societate separandi: at potestas illa, uti compertum est, in illo Christi effato fundamentum habet (Matth. XVIII. 17.): « Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus ».

526. II. Cum supra demonstratum sit Ecclesiam fuisse a Christo institutam uti veram societatem, si in ordine clericali Christus non constituisset veri nominis hierarchiam; potestas data fuisset toti Ecclesiæ, seu omnibus fidelibus (id quidem adversarii contendunt); ac consequenter, uti patet, electio ministrorum ita *necessario et semper* fieret a populo, ut secus (adversarii id etiam contendunt) non esset valida. Atqui id repugnat toti traditioni et praxi. Sane Conc. Nicænum II. (can. 3.) ait: « omnem electionem quæ fit a magistratibus, episcopi vel presbyteri, vel diaconi, irritam manere. Oportet enim, eum, qui est promovendus ad episcopatum, ab episcopis eligi ». Concil. Constantinop. IV. (can. 28.): « Sancta et universalis Synodus definit, neminem laicorum principum vel potentum semet inferre electioni vel promotioni Patriarchæ vel Metropolitani, aut cujuslibet episcopi; præsertim cum nullam in talibus potestatem quemlibet potentum vel *ceterorum laicorum* habere conveniat, sed potius silere ac attendere sibi ». Cf. etiam Conc. Laodicenum (can. 13.), Antiochenum (can. 19.), Bracharense II. (cap. 1.), etc. (1).

(1) Liceat exscribere ex Card. Tarquini (op. c.) quæ breviter et dilucide tradit de hac re. « In Ecclesiæ praxi referenda, inquit, de Episcoporum electionibus id primum animadverti volumus: licet variæ ætates distingui possint, quibus varia electionis methodus servata est, nihilominus nunquam eandem fuisse omnibus locis plane communem, ita ut varietas non mediocris non modo in omnibus ætatibus collective, verum etiam in singulis facile deprehendatur. Itaque quod per singulas ætates communius actum est, exponimus. Fuit autem ejusmodi.

1. In ipsis Ecclesiæ exordiis Episcopos ab Apostolis, vel eorum mandato constitutos esse, ex SS. Litteris patet Act. 14. 22.; Tit. 1. 5. et ex traditione of. S. Greg. M. L. V. ep. 60.; 6. 37.; 8. 35.; S. Hieronym. in cap. 1. et 3. ep. ad Titum etc.

2. Apostolis mortuis, vel etiam adhuc viventibus (of. S. Clem. ep. 1. ad Cor.)

527. SCHOLION. Præstat difficultates præcipuas paucis expendere. Contra 1^{am} partem, obijciunt I. ea testimonia, quibus sacerdotium videtur fidelibus omnibus tribui. Ita S. Petrus (I. ep.

usque ad Concilium Nicænum I. Episcoporum electiones ceteris ejusdem Provinciæ Episcopis constat fuisse attributam; atque ita quidem, ut populus aliquando etiam expresse fuerit repulsus. (Cf. Conc. Laodic. can. 12. et 13.; Antioch. 1. can. 16., et Conc. Nicænum I. can. 4.) ubi eadem doctrina non modo confirmatur, verum etiam antiquis moribus conformis esse dicitur. Unde sequitur:

a) Verba καὶ ὁ λαὸς αἰρεῖται, quæ veluti altera conditio adjecta legitur a Patribus Concilii Nicæni I. in Epistola Synodica (Theodor. Histor. Eccl. I. 1. c. 9.) post primam conditionem « ut digni esse videantur » quoad eos, qui in locum demortuorum Episcoporum sufficiendi erant, non ita esse vertenda « et [eos] populus elegerit »; sed « et [eos] populus optaverit ». Utrumque enim sensum et eligendi et optandi habet græcum αἰρεῖσθαι; sed eligendi sensus prædicto canone 4. ejusdem Concilii excluditur.

b) Item si qua pars in hujus ætatis monumentis tribui plebi videatur in eligendis Episcopis, id ita intelligendum esse, quemadmodum concinne explicat Godfridus Abbas Vindocinensis opusc. 2.; qui ait: « Populus concurrebat ad electiones postulatione et bonæ vitæ testimoniis: Clerus vero jure suffragii. Neque enim populus in re ecclesiastica dare poterat jus electo ». Quod expresse videre est apud S. Cyprianum (ep. 63. al. 67.), ubi asseritur, « plebem præsentem oportere esse eligentibus ad testimonium ferendum »; facta nimirum distinctione inter *electores* et *plebem*, elique tantammodo *testis parte assignata*.

3. A Concilio Nicæno I. ad Concilium Constantinopolitanum IV. quod est VIII. ex œcumenicis, eadem disciplina reperitur, idest ut a ceteris Provinciæ Episcopis Episcoporum electio fieri deberet (cf. S. Julium Rom. Pont. apud S. Athan. in ejus Apol. contra Arianos; Canones ad Gallos Episc.), quos Constantius Siricio tribuit (cap. 5.; canones Nestorianorum, qui seculo V. ab Ecclesia recesserunt, in Collectione Ebediesu tract. 8. in ipso initio apud Majum in ejus nova serie Script. vet. tom. 8.; Concil. Nicænum II., act. 8. can. 3.; Conc. C. P. 4. post Act. 10. Reg. 22.; Stephanum V. alias VI. in decr. Gratiani can. 12. dist. 63. etc.): atque ita quidem, ut, quod attinet *ad populum*, hæc firma haberentur.

a) Opinionis popularis habendam esse rationem *hoc sensu*, ut ab Episcopis electoribus is non eligeretur, qui communi populi opinione censeretur indignus; vel contra is eligeretur, qui dignissimus communi consensu haberetur; quo quidem sensu etiam eorum testimonium, *qui foris sunt*, attendendum esse monuit S. Leo (ep. 10. alias 89. ad Episcopos provinciæ Viennensis).

b) Præter hoc testimonium nonnisi facultatem *postulandi* populo competere posse; ita tamen ut electores imprudenter populi votum sequi minime deberent, ejusmodi sententia axiomatis loco in hac materia electionis iisdem proposita: « Docendus est populus, non sequendus ».

c) Regulariter populum in electionibus « silere oportere ac attendere sibi, us-

II. 9.), « vos autem », inquit, « genus electum, regale sacerdotium » etc.; et S. Joannes (Apoc. I. 6.): « Fecit nos [Christus] regnum et Sacerdotes Deo »; et (v. 10.): « Fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes ». Ergo

Resp. dist. antec.: fideles omnes dicuntur sacerdotes propria significatione, *neg.*; minus propria seu lata, *conc.* Sane—1) nequeunt hi textus ita explicari, ut contradicant aliis a nobis in probatione thesisi recitatis: exurgeret autem contradictio, si sacerdotium, quod hic tribuitur fidelibus *omnibus*, idem esset ac illud quod antea tribuebatur privative *aliquibus* electis a Deo.

2) Re quidem vera licet simplices fideles a sacerdotibus proprie dictis divino jure distinguantur, iisdemque subjiciantur, vocari tamen possunt aliquo minus proprio sensu sacerdotes, quatenus quamdam consecrationem accipiunt in baptismo, ac debent offerre Deo spirituales hostias, uti docet ipso objecto loco S. Petrus (c. 5.); vel etiam hostiam labiorum confitentium nomini ejus, ut loquitur Apostolus (Hebr. XIII. 15.).

quoque regulariter e Collegio Ecclesiæ suscipiat finem electio futuri Pontificis », quæ verba sunt Concilii Constantinopolitani IV. post Act. 10. Reg. 22.

4. Circa dimidium sæculi IX. usus *investiturarum* in Occidente inolere cœpit; quæ quidem *investituræ* primum post electionem canonicam ritu minime damnando dari consueverunt; at deinceps electionum libertatem cœperunt sensim opprimere, ita ut ab ipsis principibus secularibus electiones re ipsa fierent, pravam ejusmodi consuetudinem Romanis Pontificibus reprobantibus, summaque vi adversus ipsam obnitentibus. (Cf. Acta S. Greg. VII. et insequentium Pontificum; præsertim vero Conc. Lateran. I. Œcumen. ann. 1125.), quod præcipue ad investituras abolendas coactum est.

5. Sæculo XII. ad solum Ecclesiæ cathedralis Capitulum jus eligendi devenisse constat ex toto Decretalium titulo, qui est *de electione*.

6. A Clemente V. (Extrav. *Ad regimen* eod. tit.) idest ab initiis sæculi XIV. ac deinceps a ceteris Pontificibus per Regul. 2. Cancell. jus Episcopos eligendi revocatum est ad Apostolicam Sedem, et primum quidem absolute, deinceps vero, facta principibus laicis potestate præsentandi unum, vel plures, ut plurimum tamen tres sacerdotes episcopali munere dignos, ex quibus Apostolica Sedes, si revera dignos reperiat, eum eligat, quem ipsa magis idoneum existimet. Atque hæc quidem hoc sensu, ut ejusmodi facultas Principibus laicis concessa, inniti intelligatur mero indulto Apostolicæ Sedis, non autem juri cuiquam sive eorum proprio, sive populi, cujus scilicet personam ii gerant; quandoquidem dogmatica doctrina Concilii Tridentini declaratum est."

3) Hinc unanimiter Patres eadem testimonia exponentes, docent sacerdotium omnibus fidelibus attributum a Petro non in sacerorum administratione consistere; sed vel in eo quod quis « membra sua ab omni concupiscentia carnis mortificet, et mundo sit crucifixus » etc. uti loquitur Origenes (Hom. 9. in cap. 14. Levitici); vel in eo quod quispiam sit per confirmationem sacro chrismate delibutus, uti loquitur S. Ambrosius (lib. 4. de sacr. c. 1.); vel quod « conscientiam puram, et immaculatas pietatis hostias de altari cordis, offerant », uti explicat S. Leo M. (serm. 3. de anniv. suæ elect.); vel quod membra sint Christi sacerdotis, quod expressit Augustinus (lib. 20. de Civ. Dei, c. 10.) etc. Præclare autem et eleganter Hieronymus (Dial. adv. Lucifer. n. 12.) baptismum vocat *sacerdotium laici*, illudque opponit sacerdotio clericorum, quod et proprie tale sit, et propria ordinis consecratione conferatur.

4) Hinc etiam intelligitur illud (I. Pet. V. 3.): « Neque ut dominantes in *cleris*, sed forma facti gregis ex animo »; ubi populus fidelium videtur vocari *clerus*. Etenim—*a*) haud improbabili-ter censent S. Hieronymus (ep. ad Nepot.), et Œcumenius (in h. l.), in cit. textu nomine *cleri* venire *veros clericos* Episcopis inferiores, qui magis ipsis subjiciuntur quam simplices fideles, et respectu quorum majus consequenter est periculum *dominationis* non rectæ in Episcopis—*b*) Quod si nomine *cleri* intelligantur fideles omnes; id dicitur secundum genericam quamdam acceptionem, quatenus nempe vocati sunt ad Ecclesiam, baptismum susceperunt, etc. et sic pertinent ad sortem Domini: vetant autem jam data argumenta quominus vox *cleri* proprie accipiatur, cum de fidelibus omnibus agitur.

528. *Objiciunt II.*: Tertullianus (de exhort. cast. c. 7.), scribit: « Nonne et laici sacerdotes sumus? Scriptum est: regnum quoque nos et sacerdotes Deo et Patri suo fecit. Differentiam inter ordinem et plebem constituit Ecclesiæ auctoritas, et honor per ordinis consessum sanctificatos; adeo ut ubi ecclesiastici ordinis non est consessus, et offers et tingis, et sacerdos es tibi solus. Sed ubi tres, Ecclesia est, licet laici ». Ergo

Resp.: 1) Tertullianus adhuc catholicus (de præs. c. 14.), hæc scripsit: « Non omitam ipsius etiam conversationis hæreticæ de-

scriptionem quam futilis, quam terrena, quam humana sit; sine gravitate, sine auctoritate, sine disciplina... Ordinationes eorum temerariæ, leves, inconstantes. Nunc neophytos collocant; nunc sæculo adstrictos; nunc apostatas nostros, ut gloria eos obligent, quia veritate non possunt.... Itaque alius hodie episcopus; cras alius; hodie diaconus, qui cras lector: hodie presbyter qui cras laicus. Nam et laicis sacerdotalia munera injungunt ».

2) Tertullianus ipse factus Montanista, cum vellet ostendere bigamiam successivam interdictam esse laicis, usus est hoc argumento; interdicta est clericis; atqui omnes fideles sunt clerici, siquidem omnes sunt sacerdotes; ergo et laicis—Cf. tamen Petavium (de hierarch. eccles. l. 3. c. 3.).

529. *Contra 2^{am} partem objiciunt I.*: Non videtur in ordine clericali constitutus verus participatus. Nam Christus ipse eum a clericis repulit illis verbis (Luc. XXII., 25-26.): « Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos benefici vocantur. Vos autem non sic: sed qui major est in vobis fiat sicut minor; et qui præcessor est sicut ministrator ».

Resp. Christus arcet ipsum in se sacrum principatum, *neg.*; pravum usum ejus, *conc.* Sane Christus Dominus non dixit: « vos non præsidebitis ullo modo »: sed « non sic ut reges gentium », nempe cum superbia et fastu: at qui dicit « non sic præeris ut ille », certe significat: « præeris quidem, sed aliter quam ille ». Unde eodem loco (v. 26.) subjungitur: « qui major est in vobis fiat sicut minor, et præcessor (græce *ηγούμενος*, idest dux et princeps) sicut ministrator »: est ergo major et præcessor, licet debeat se gerere in suo officio cum modestia et humilitate. Rem ipsam Christus exemplo suo confirmat: « Sicut ego », inquit (v. 27.), « non veni ministrari sed ministrare »: et « Ego in medio vestrum sum sicut qui ministrat »: nemo tamen negat regiam Christi dignitatem, et ipse de se dicit (Joan. XIII. 13.): « Vocatis me, *magister et domine, et bene dicitis* ». Atque eadem ratione scripsit S. Petrus (I. ep. V. 2. seq.): « *Pascite* qui in vobis est gregem Dei.... neque *ut dominantes*.... sed forma facti gregis ex animo ».

530. *Objiciunt II.*: Matthias (Act. I. 15-26.), et septem diaconi (Act. VI. 1-6.) ab universo populo electi dicuntur.

Resp. 1) Ex iis, quæ facta sunt ab Apostolis non licet illico inferre *jus divinum*; plura enim gerere poterant Apostoli, uti Ecclesiae Rectores, quin tamen illa facerent ex divino mandato (n. 321.)—2) Re tamen vera in utroque objecto casu qui conveniant cum Apostolis, seu populus non *elegit* nec *constituit* Apostolum loco Judæ, aut Diaconos. Nam imprimis (Act. I. 23.) «*stauerunt duos*», Barsabam et Matthiam; et deinde subditur (v. 24.): «*Tu, Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris*». De Diaconis vero legitur (VI. 3.): «*Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto, et sapientia, quos constituamus super hoc opus*»: ubi aperte fideles testimonium reddunt, sed «*duodecim*» nempe Apostoli constituerunt Diaconos—3) Quidquid vero egerunt fideles in duplici occasione, de qua agitur, uti patet ex ipsis objectis locis, non jure suo, sed Apostolorum concessione præstiterunt: cf. Act. (I. 21.; VI. 1-3.).

531. *Objiciunt III.*: S. Cyprianus (ep. 68. alias 67.), ait: «*Ipsa maxime (plebs) habet potestatem vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi: quod et ipsum videmus de Divina auctoritate descendere ut sacerdos, plebe præsentem, sub omnium oculis deligatur, atque idoneus publico judicio ac testimonio comprobetur*».

Respondetur: S. Cyprianus non tribuit populo *jus eligendi*, sed *jus testimonium ferendi* de idoneitate. Revera—1) in ipsis objectis verbis distinguit *plebem* ab *elicientibus* (plebe præsentem... deligatur): unde dicens initio, plebem habere potestatem *eligendi*, vocabulum *eligendi* sumit latiori sensu pro *testimonium ferendi*: quod non est novum apud latinos auctores—2) Hanc interpretationem confirmant sequentia; immediate enim subdit S. Doctor: «*sicut in numeris Dominus Moysi præcepit dicens: Apprehende Aaron fratrem tuum, et Eleazarum filium ejus, et impones eos in monte coram omni Synagoga*»: num Eleazarus electus est a populo? Minime sane. Addit autem: «*coram omni synagoga jubet Deus constitui sacerdotem, idest instruit et ostendit ordinationes sacerdotales nonnisi sub populi assistentis conscientia*

fieri oportere, ut plebe præsente vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur », (en quid competit populo)—
3) Ad hunc ipsum finem præsentia plebis non est absolute necessaria; potest enim testimonium de idoneitate alio modo accipi: quod pendet a vigente in Ecclesia disciplina. Unde fatetur ipse S. Cyprianus, non in omnibus provinciis adhiberi præsentiam populi (« quod apud nos quoque, et *fere* per provincias universas tenetur »): at hoc obtinere haud potuisset, si præsentia populi fuisset jure divino necessaria.

ARTICULUS OCTAVUS

Quamnam Regiminis Formam in Ecclesia Instituerit Christus.

§ I.

Declaratur Status Quaestionis.

532. « Tres sunt », inquit Bellarminus (de Romano Pont. l. l. c. l.), « formæ bonæ gubernationis: Monarchia, id est, unius principatus, cujus contrarium vitium est Tyrannis: Aristocratia, id est, regimen optimatum, cui opponitur Oligarchia, hoc est, factio paucorum: et Democratia, hoc est, populi totius imperium, quod in seditiones non raro degenerat. Docent hoc principes philosophorum.... nec sine magna ratione id docent. Nam si multitudo gubernanda est: fieri non potest, quin aliquo modo ex tribus gubernetur. Aut enim unus præficietur Reipublicæ, aut aliqui de multis, aut omnino omnes. Si unus, Monarchia erit, si aliqui de multis, Aristocratia; si omnes omnino, Democratia ».

533. « Quamquam autem, addit, tres tantum sunt formæ simplicis gubernationis: possunt tamen inter se illæ quasi permisceri, ex qua permixtione quatuor aliæ formæ mixti regiminis producentur. Una, temperata ex omnibus tribus: Altera, ex Monarchia et Aristocratia: tertia, ex Monarchia et Democratia: postrema, ex Democratia et Aristocratia ».

534. Jamvero—1) ex statutis in art. præc. constat, formam re-

giminis a Christo in Ecclesiam inductam non esse *democraticam*—
 2) Si monarchicam regiminis formam adstruimus, eo ipso exclu-
 dimus aristocraticam—3) Monarchica autem forma plenissime ad-
 struitur, si demonstretur plenitudo potestatis in Rom. Pontifice
 quoad omnes et singulos fideles et Episcopos, etiam congregatos—
 4) Hic igitur generaliora potius adhibemus argumenta, rem ab-
 soluturi in ultima disputatione. Necesse tamen est quædam in
 antecessum declarare.

535. Itaque constat apud Catholicos, veram *monarchiam* fuisse
 a Christo in Ecclesia institutam; at convenit etiam inter eos, ec-
 clesiasticam monarchiam *novam omnino et singularem esse*. Et-
 enim—1) in humanis monarchiis, qui supremam habet auctori-
 tatem vere est *Rex*; cum in monarchia ecclesiastica, qui suprema
 auctoritate potitur, non rex sed *Vicarius* regis sit; siquidem
 Christus, qui jam non moritur, adhuc Ecclesiam gubernat, nec
 ullus potest ei *succedere*. Cf. Taparelli (*Saggio* etc. 1453. seqq.).
 Hinc D. Thomas (c. g. 1. 4. c. 76.), ait: « Si quis autem dicat,
 quod unum caput, et unus pastor est Christus, qui est unus unius
 Ecclesiae sponsus: non sufficienter respondet. Manifestum est enim
 quod ecclesiastica sacramenta ipse Christus perficit: ipse enim
 est qui baptizat, ipse est qui peccata remittit, ipse est verus
 sacerdos, qui se obtulit in ara crucis, et cujus virtute corpus
 ejus in altari quotidie consecratur; et tamen quia corporaliter
 non cum omnibus fidelibus præsentialiter erat futurus elegit mi-
 nistros, per quos prædicta fidelibus dispensaret, ut supra (cap. 74.)
 dictum est. Eadem igitur ratione, quia præsentiam corporalem
 erat Ecclesiae subtracturus, oportuit ut alicui committeret qui
 loco sui universalis Ecclesiae gereret curam. Hinc est quod Pe-
 tro dixit ante ascensionem: 'Pasce oves meas' (Joan. 21. 17.) ».

2) Notat Bellarminus (de Rom. Pont. l. 1. c. 9.) « summum Pon-
 tificem si conferatur cum Christo, non habere plenitudinem po-
 testatis, sed tantum suam quandam portionem, secundum mensu-
 ram donationis Christi. Christus enim regit omnem Ecclesiam,
 quæ est in cælo, in purgatorio, in terris: et quæ fuit ab initio
 mundi, et erit usque ad finem: ac præterea pro arbitrio potest
 leges condere, Sacramenta instituere, gratiam tribuere, etiam
 sine Sacramentis. At Papa solum regit eam Ecclesiae partem

quæ est in terris, dum ipse vivit, nec potest leges Christi mutare, aut Sacramenta instituere, aut peccata sine Sacramento remittere. Si tamen summus Pontifex cum Episcopis ceteris comparetur; merito habere dicitur plenitudinem potestatis. Quia ceteri definitas habent regiones quibus præsent, definitam etiam potestatem; ipse vero toti orbi Christiano præpositus est, et totam, ac plenam habet eam potestatem, quam Christus ad Ecclesiæ utilitatem in terris reliquit ».

3) In monarchia Ecclesiastica sub supremo principe et Monarcha existunt veri et proprie dicti principes, *qui in solidum*, ut habet c. *Loquitur*, c. 24. q. 1., absque detrimento, imo cum incremento summi principatus principantur et ipsi. Hæc forma nova porro est et singularis, nec facile humana mens imitari illam posset. Etenim *si in uno* plenum collocatur imperium, eo ipso ceteri a *propria* et *nativa* illius participationes removentur: erunt quidem ministri, vicarii, præfecti etc. Monarcham repræsentantes, administrabunt provinciam alienam non propriam, exercebunt jurisdictionem delegatam non ordinariam; adeoque numquam erunt *comprincipes* et fratres. E contra vero, si supremum imperium non in uno sed in pluribus, in optimatibus nempe collocatur, eo ipso non erit plenitudo potestatis in uno, ac proinde destruetur Monarchia; si enim singuli illi habent propriam et nativam auctoritatem, jam veluti dividitur suprema potestas, neque hæc amplius est plena, absoluta, expedita in uno. Cf. Zallinger (Inst. jur. eccl. publ. c. 362.).

536. At vero, si quæeratur, utrum in Ecclesia admittenda sit monarchia *simplex*, an *temperata* aristocratia aut etiam democratia; non una videtur esse Catholicorum sententia. Nam Cardinalis Ursius (de Pontificis in synodos œcumenicas et earum canones potestate, par. 2. l. 7.), cui innumeri subscribunt theologi et canonistæ, tuetur Ecclesiæ regimen esse *simpliciter et absolute monarchicum*; alii vero illud *aristocratia aut etiam democratia* temperatum esse statuunt. Quin, quod certe admiratione dignum est, inveniuntur quidam veri assertores simplicis et absolutæ monarchiæ quoad substantiam, qui tamen deinde, si de nomine agatur, illam non simplicem, sed *mixtam* tum aristocratia, tum etiam democratia nuncupant. Ita Bellarminus (Contro-

vers. l. l., de Roman. Pontif. c. 3.). Dum e contra ex adversa parte alii reperiuntur, inter quos Natalis Alexander, non mediocriter simplicis monarchiae Ecclesiasticae doctrinae re infensi, qui tamen verbo formam Ecclesiae monarchicam sine addito appellare non dubitant: venia profecto digniores essent, si offenderent in verbo, re autem recte sentirent.

537. Ut hujus quæstionis crisis statim habeatur, adnotamus imprimis, Natalem Alex. (dist. 4. in hist. eccles. sæc. XV. et XVI.) cum aliis Gallicanis veram *aristocratiam* in Ecclesia adstruere, quamvis eam *monarchiam* sine addito appellet. Etenim docet—1) supremum principem (Rom. Pontificem) nullam legem ferre posse, nisi ab ordine aristocratico (Episcoporum corpore), aut disperso in variis provinciis, aut in concilio coadunato approbetur—2) eundem ordinem complexive spectatum, seorsim ab ipso Summo Pontifice, eodem esse superiorem, et esse supremum tribunal, ac fontem supremum potestatis omnis in Ecclesia — 3) Quod consequens est, jus agnoscunt appellationis a decisionibus Pontificiis ad futurum Concilium. Hæc quidem non tam monarchiam aristocratia temperatam, quam puram putamque aristocratiam præseferunt; in ordine enim aristocratico suprema auctoritas tota sita esse dicitur. Quare non aliis indiget hic error refutari, quam illis quæ ad naturam et vim Primatus Rom. Pontificis vindicandam suo loco afferemus; hic vero ea sufficiunt, quæ ad veram monarchiam statuendum indicabimus.

538. Bellarminus vero, qui, ut innuimus, dicit, Ecclesiae regimen non esse simplicem monarchiam, sed monarchiam temperatam aristocratia et democratia, ita (de Rom. Pont. l. l. c. 3.) explicat mentem suam: « quæ sane, inquit, gubernatio id requirit ut sit quidem in Repub. summus aliquis Princeps, qui et omnibus imperet, et nulli subjiciatur: præsides tamen provinciarum vel civitatum, non sint Regis vicarii, sive annui iudices, sed veri principes, qui et imperio summi Principis obediant, et interim provinciam vel civitatem suam, non tanquam alienam, sed ut propriam moderentur. Ita locum haberet in Repub. tam regia quædam Monarchia, quam etiam principum optimatum aristocratia. Quod si his adderetur, ut neque summus ille Rex, neque principes minores hæreditaria successione dignitates illas

acquirerent, sed ex universo populo optimi quique ad eas eveherentur: jam esset etiam suus quidam locus democratiae in Republica attributus ».

539. Sed enim theologi omnes et canonistæ, qui *simplicem* monarchiam in Ecclesia agnoscunt, ea omnia admittunt quæ Bellarminus dicit, ut per se patet; neque, attenta Christi institutione, negare ullo modo possunt. Discrimen ergo inter hos theologos et Bellarminum non *rei* est, sed *nominis*; aut si *rei* dici velit, illud non ipsam Ecclesiae constitutionem respicit, sed potius conceptum quem sibi de regimine simpliciter monarchico efformant. Ad hanc ergo apparentem discordiam componendam, juverit paucis genuinum monarchiæ conceptum exponere.

540. *Monarchia* definitur ab Aristotele « summum penes unum imperium, sine superioris aut æqualis, populi, vel alterius principis consortio ». Hinc alii hæc illustrantes, ajunt: « forma monarchica simplex et absoluta sita est in plenitudine libera et expedita potestatis uni collata in ordine ad regendam societatem universam ». A qua definitione nec ipse Bellarminus abludit, siquidem, ut vidimus (n. 532.) monarchiam definit « unius principatum » aut regimen, quo « unus præficitur reipublicæ ». Hinc tuto asserere potuerunt Wirceburgenses (de Rom. Pont. n. 160.) « insensu proprio et *communi* (accipitur monarchia) pro regimine, quo unus imperans habet supremam potestatem, præscindendo an *subjecta* alia potestas proprio vel vicario nomine ab inferioribus exerceatur: hæc Monarchia simplex audit ».

541. Ex qua monarchiæ definitione sequitur, tria ad eam constituendam requiri; nempe—1) unitatem imperii in capite—2) universalitatem subjectionis in membris—3) quod consequens et præcipuum est, indivisionem summæ potestatis in uno capite residentis. Quare ut *monarchicum* regimen dicatur *proprie* democratia aut aristocratia *temperatum*, necesse est ut suprema potestas non tota resideat in uno capite, sed in multos veluti divisa, in eo sit diminuta; ita fieret, si imperium capitis, quoad vim et efficaciam, ab aliorum suffragio penderet, adeo ut hoc deficiente, illud inefficax esset atque invalidum.

542. Si talis monarchiæ conceptus, qui verus est, retineatur, facile patet constare, quoad rem, apud catholicos, Ecclesiam esse

simplicem monarchiam. Constat enim apud ipsos—1) plenitudinem supremæ potestatis in Ecclesia fuisse a Christo Petro collatam, eamque permanere integre in Petri successoribus—2) Apud simplices fideles nullam esse potestatem in regimine Ecclesiæ—3) Episcopos, sive singillatim sive collective sumptos, pendere a Petri successore; hunc vero ita esse ab ipsis independentem, ut ab eorum suffragio minime pendeat vis et efficacia eorum quæ decernit—4) Quid ergo superest? Id solum, quod Episcopi debeant esse in Ecclesia jure divino, qui proinde non sint tamquam vicarii Summi Pontificis, sed ordinariam jurisdictionem habeant. At id, proprie loquendo, non efficit, ut Ecclesiæ regimen non sit vere monarchicum: Episcoporum enim potestas subordinata est Supremo Capiti, ab eoque dependens; Capitis e contra potestas non pendet ullo modo ab Episcoporum potestate; nulla ergo est divisio supremæ potestatis, ejusque diminutio in capite. Quare qui ob originariam Episcoporum potestatem, regimen Ecclesiæ mere monarchicum negant, vel monarchicum Aristocratia temperatum appellant, minus accurate minusque proprie loqui convincuntur; cum aut Monarchiam aut Aristocratiam alieno ac improprio sensu intelligi oporteat; ac tale temperamentum admittunt, quod vere non temperat supremam unius Capitis potestatem.

543. Hinc merito Zallinger (Jur. Eccles. Publ. § 362.), scribit: «Temperamentum istud aristocraticum non tale intelligi debet quale in statibus profanis esse solet, quorum forma mixta ex divisione jurium summi imperii ita oritur ut quod in uno subjecto inest jus, non idem in altero insit, neque ab altero pendeat. Discrimen facit singularis unitas, atque unitatis conservandæ obligatio quam Christus suæ Ecclesiæ propriam fecit. Nam 1^a ipsa potestas Episcoporum quæ temperamentum illud aristocraticum efficit, perpetuo et ex natura sua illigata est ad centrum unitatis, ac supremam potestatem Vicarii Christi, eidemque subordinata, ut proinde hæc mixtio aristocratica non absoluta, sed limitata sit. 2^a. Quidquid juris competit Episcopis, id eminenti quadam ratione inest in Primate Ecclesiæ Christi. Hæc, ni fallor, de aliis formis profanis ex monarchia et aristocratia mixtis asseri haud possunt. » Et Devoti (Inst. Can. Prolegom. c. 2. § 19.), ait: «Sunt autem catholici qui param aristocratiam respuentes,

tamen monarchiam ecclesiasticam aristocratia temperatam volunt. Verum cum inter catholicos omnes conveniat Rom. Pontificem jure divino præesse Ecclesiæ universæ, et vere præesse non solum honore ac loco, sed etiam potestate et jurisdictione, facile intelligitur Ecclesiæ regimen monarchica ratione contineri. Nam monarchiæ nomen designat summum imperium quod apud unum est. Nihil autem monarchiæ detrahit potestas Episcoporum quæ etiamsi non precaria sed propria et nativa sit, tamen cum pendeat a Summo Pontifice, non hujus certe monarchica potestas ex illorum potestate imminuitur. »

544. Quæ cum ita sint, sufficit nobis asserere Ecclesiæ regimen esse monarchicum, idque, indicando potius quam evolvendo argumenta, comprobare: plenior argumentorum expositio tradetur ubi de visibili Ecclesiæ Capite sermo erit.

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXIII. *Etsi forma regiminis in Ecclesia non uno ex capite nova est et singularis; si tamen monarchicum regimen ad eum revocetur conceptum, quem communiter philosophi tradiderunt, illud nempe esse « summum penes unum imperium, sine superioris aut æqualis, populi vel alterius principis consortio »; nemini dubium esse potest, in Ecclesia Christi, ex ipsa sui Auctoris institutione, veram et simplicem monarchiam vigere.*

545. *Prob. I. ex Scriptura.* Si consideremus Ecclesiæ Christi figuram, qua fuit adumbrata—exemplar, ad cujus imaginem fuit condita—similitudines, quibus illustratur—usum denique et analogiam; omnia exprimunt penes unum esse summum imperium in Ecclesia, seu ejus regimen vere esse monarchicum. Ergo tale revera est.

Prob. antec. 1) quoad figuram. Etenim, uti supra ostendimus et Scriptura sæpe testatur, Ecclesia V. T. fuit figura Ecclesiæ a Christo fundandæ. Atqui in synagoga viguit auctoritas unius, qui omnibus præesset in rebus ad legem ac religionem pertinen-

tibus; praesertim postquam hebraei egressi ex Aegypto formam induerunt populi, qui propriis legibus ac magistratibus regeretur: tum vero usque ad Christi tempora nunquam defuit unus princeps sacerdotum qui omnes synagogas gubernaret. Igitur ratio omnino exigit, ut sicut illa, quae erat figura, praeter Deum invisibilem rectorem, unum habuit rectorem visibilem; ita quoque Ecclesia N. T., quae est figuratum, habeat. Confirmatur consequentia—*a*) quia nulla perfectio in figura extare debet, quae non reperiatur et quidem plenius in figurato—*b*) Ratio cur habuerit unum caput populus Judaeorum fuit, ut in unitate fidei et religionis contineretur; at haec ratio a fortiori obtinet in Ecclesia christianorum; nam unitas fidei christianae conservari debet in majori multitudine longe lateque per universum orbem diffusa, a pluribus hostibus impetitur, ac majoribus sane periculis est obnoxia.

2) *Quoad exemplar.* Certum enim est coelestem Angelorum hierarchiam exemplar esse Ecclesiae militantis: id Apostolus indicare videtur (Hebr.), et S. Bernardus diserte affirmat (lib. 3. de consideratione ad Eugenium), ubi docet militantem Ecclesiam appellari in Apocalypsi, « Hierusalem novam descendentem de coelo », quia ad exemplum coelestis illius civitatis instituta et expressa sit. Atqui imprimis coelestis illa hierarchia spirituum unum habet supremum Regem, Deum. Imo videntur Patres docere, inter ipsos Angelicos spiritus, unum esse qui ceteris omnibus praesit. « Ac initio quidem, inquit Bellarminus, hac dignitate praeditum fuisse eum, qui nunc Diabolus dicitur, testes sunt Tertullianus (lib. 2. contra Marcionem), Gregorius (homil. 34. in Evangelia, et lib. 32. moral. cap. 24.), Hieronymus seu potius Beda (in cap. 40. Job.), Isidorus (lib. 1. de summo bono c. 12.), etc. Post casum vero diaboli S. Michaelem principem esse omnium Angelorum, colligitur ex cap. 12. Apocalypsis, ubi dicitur: « Michael et Angeli ejus ». Quid enim est, « Michael et Angeli ejus » nisi Michael et exercitus ejus? ut enim cum ibidem dicitur, Diabolus et Angeli ejus, intelligimus omnes Angelos malos Diabolo esse subjectos ut milites imperatori: ita cum dicitur, Michael et Angeli ejus, intelligere debemus, omnes Angelos bonos Michaelem principem suum agnoscere: quocirca recte in Ecclesiastico officio

sanctus Michael paradisi præpositus, et princeps cœlestis militiæ nominatur ».

3) *Quoad similitudines*. Ecclesia in Scripturis comparatur *exercitui ordinato* (cant. VI.); *Corpori humano, et mulieri speciosæ* (Cant. VII.); Regno, Ovili, Domui, ut diximus (n. 440.); Navi, seu *arcæ Noe* (I. Pet. III.). Atqui hæc omnia ideam exhibent regiminis summi penes unum existentis, seu monarchiæ. Revera—

a) Nulla sunt castra ordinata, ubi non sit unus supremus Dux: unde dicit S. Hieronymus (ep. ad Rustic.): « in quamvis grandi exercitu unius signum expectatur »—b) In quolibet corpore unum est caput, quod cetera membra veluti regit (1).—c) Constat autem regnum nonnisi unum regem habere; atque unum ovile pastorem quoque unum requirere: unde dicitur (Jo. X.): « Fiet unum ovile, et unus pastor » (2).—d) Domus etiam unum habet dominum juxta illud (Luc. XII.): « Quis putas est fidelis dispensator et prudens, quem constituet Dominus super familiam suam? » Quæ verba dicuntur Petro, et de ipso Petro, uti ex contextu patet. Imo, ut ostendat Christus se loqui de uno, qui præsit omnibus conservis, et qui soli Domino subjiciatur, subjungit: « Quod

(1) « Ac ne forte dicas, inquit Bellarminus, habet Ecclesia suum Caput, Christum: propterea non comparamus hoc loco Ecclesiam cum Christo, ut membra cum capite, sed ut sponsam cum sponso qua similitudine Scripturæ utantur (Apoc. 21., 2. Cor. 11., Eph. 5. et in Canticis frequentissime). Ac profecto si Ecclesia, quæ est in terris, Christo secluso, non inepte comparatur sponsæ: secluso etiam Christo unum caput habere debet, præsertim cum diserte (Cantic. 9.) inter alia ejus membra etiam caput numeretur: « Caput tuum », inquit sponsus ad sponsam, « sicut Carmelus ». Et sponsa de sponso: « Caput ejus aurum optimum » (Cantic. 5.). Et sponsus quidem comparat caput sponsæ monti Carmelo, quoniam etsi summus Pontifex ingens est mons: tamen nihil aliud est quam terra, id est, homo. Comparat autem sponsa sponsi caput auro optimo, quia caput Christi Deus est ».

(2). Hinc Cyprianus (lib. 1. ep. 6. ad Magnum), loquens de Novatiano, qui voluit fieri Episcopus Romæ, cum jam creatus esset, et sederet Cornelius: « Et idcirco », inquit, « Dominus insinuans nobis unitatem de divina auctoritate venientem, ponit et dicit: Ego et Pater unum sumus: ad quam unitatem redigens Ecclesiam suam denuo dicit: Et erunt unus grex, et unus Pastor. Si autem grex unus, quomodo potest gregi annumerari, qui in numero gregis non est? aut pastor haberi quomodo potest, qui manente vero pastore, et in Ecclesia Dei ordinatione succedanea præsidente, nemini succedens, et a seipso incipiens, alienus fit et prophanus? »

si dixerit malus ille servus in corde suo, moram facit Dominus meus venire, et cœperit percutere servos et ancillas, et manducare et bibere cum ebriosis: veniet Dominus servi illius in die, qua non sperat, et hora, qua nescit, et dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet».—e) Denique «in navi, inquit S. Hieronymus (in epist. ad Rusticum), unus gubernator»; et S. Cyprianus (lib. 1. epist. 6.) posteaquam docuerit, arcam Noe typum fuisse Ecclesiae, probat, Novatianum non potuisse fieri hujus arcæ gubernatorem, quia jam Cornelius factus erat, et navis unum rectorem postulat, non plures.

4) *Quoad analogiam et usum.*—a) Christus cum in terris degeret, Ecclesiam visibiliter administrabat, ut summus ejus pastor et rector. Ergo et ille, qui nunc vices gerit Christi in terris, solus integre possidet supremam potestatem: ita quidem Ecclesia, quæ nunc existit, eadem est civitas atque idem regnum, ac Ecclesia quam initio Christus regebat—b) In locis singulis singuli constituuntur Episcopi, qui ceteris omnibus ejus loci ministris et pastoribus præsent: in provinciis singulis constituuntur singuli Metropolitani, qui suæ provinciæ Episcopis præsideant: in majoribus urbibus Primate seu Patriarchæ constituuntur. Æquum est igitur, ut sit etiam unus aliquis, qui toti Ecclesiae præsit, et cui ipsi Primate et Patriarchæ subjiciantur. Cum enim monarchicus principatus conveniat uni civitati, uni provinciæ, uni nationi; Ecclesiae etiam universæ convenire dicendus est: nulla namque ratio postulat, ut partes monarchice, totum autem secus gubernetur—Cf. Bellarminum (de Rom. Pontif. l. 1. c. 9.), a quo totum hoc argumentum desumpsimus.

546. II. Iterum *ex Scriptura*. Etenim (Matth. XIV.) dicit Christus Simoni Petro: «Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam..... tibi dabo claves regni cælorum. Et quodcumque ligaveris» etc. Hæc autem verba promissionem continent potestatis, quam deinde Petro contulit Christus (Jo. XXI.), dicens: «Pasce agnos meos. . . . pasce oves meas».

Jamvero constat—1) contineri in his verbis *unitatem imperii in capite*; nam verba «Tu es Petrus, et super hanc petram.... Tibi dabo claves» ad solum Petrum referuntur; sicut etiam solum Petrum respiciunt illa «Dicit ei [Jesus]: Pasce agnos meos...

Pasce oves meas». Quid vero his verbis Petro promittitur ac confertur? Suprema potestas in Ecclesia, quæ est *ovile* Christi; verbum enim *Pasce*, exprimit potestatem instar regiæ, et proprie significat regere cum imperio, nec ullo adjecto verbo restringitur: sicut etiam potestas *clavium* absoluta est et monarchica (cf. Is. 22.; Apoc. 1.): ipsa denique *fundamentalis petræ* metaphora significatur, omnia et singula in Ecclesia dependere ab uno Petro.

2) Constat contineri iisdem verbis *universalitatem subjectionis* in membris. Quid enim uni Petro subjicitur? Id, cujus est fundamentum, nempe tota Ecclesia super ipsum ædificanda; id, quod pastoralis curæ Petri committitur, nempe agni et oves seu simplices fideles et præpositi eorum, omnes omnino qui de Ecclesia sunt.

3) Hinc iisdem verbis contineri constat *indivisionem supremæ potestatis in uno Petro*. Etenim si potestas imprimis promissa, deinde collata uni Petro talis est, ut *ad omnia*, sine ulla restrictione, se extendat; et *omnes* in Ecclesia ei subjiciantur: necesse est ut *plenitudo summæ* potestatis in uno capite, nempe in Petro, indivisa resideat. — Sed hujusmodi argumentum hic innuere sufficiat; siquidem evolvi debet, ubi de Petri primatu sermo erit.

547. III. *Ex Patribus*, qui docent—1) *unitatem imperii in capite*. Ita Optat. Milev. (l. 2. c. Parmen.), ait: «Cathedra una est, et negare non audes scire te, Petro primum in urbe Roma cathedram esse collocatam, ubi sederit omnium Apostolorum caput Petrus, inde Cephass appellatus». — S. Cyprian. (l. de unit. Eccles.): «Quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, . . . tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique cæteri Apostoli quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris et potestatis: sed exordium ab unitate proficiscitur, et primatus Petro datur, ut Ecclesia una monstretur». — S. Jo. Chrysost. (Hom. 3. in Act. Apost.) agens de Petro electionem Matthiæ ordinante ait: «Merito primus omnium usurpat auctoritatem in negotio, ut qui omnes habeat in manu». — Maximus Constantinopolitanus (in epist. ad Orient.): «Petrus ex

cæteris mortalibus de toto orbe conditor orbis elegit, cui cathedram magisterii principaliter possidendam tenere perpetuo privilegii jure concessit ».

Docent—2) *universalitatem subjectionis in membris*. Ita Eucherius (serm. de SS. Petro et Paulo), inquit: « Non solum pastorem, sed pastorum pastorem constituit: pascit igitur Petrus agnos, pascit et oves, pascit filios, pascit et matres, regit subditos, regit et praelatos: omnium pastor est; quia præter agnos et oves in Ecclesia nihil est ». — S. Leo (serm. 3. de Assumpt. sua): « De toto mundo unus Petrus eligitur, qui universarum gentium vocationi et omnibus Apostolis cunctisque Ecclesiae Patribus præponatur: ut quamvis in populo Dei multi Sacerdotes sint multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus ». — Cyrill. Alex. (l. Thesaur.): « Petro omnes jure divino caput inclinant, et Primates mundi tanquam ipsi Domino Jesu obediunt ». — Nazianzenus (Orat. 26.): « Vides, quemadmodum ex discipulis Christi, magnis utique omnibus et excelsis, hic [Petrus] petra vocetur et Ecclesiae fundamenta in fidem accipiat, ille [Joannes] impensius ametur et supra pectus Jesu requiescat; ac reliqui discipuli eos sibi præferri æquo animo ferant ». — S. Gregorius (l. 4. ep. 32.): « Cunctis Evangelium scientibus liquet quod Beatissimo et omnium Apostolorum principi Petro Dominica voce totius Ecclesiae cura commissa est.... Ecce claves regni cælestis accepit, potestas et ligandi atque solvendi tribuitur, cura ei totius Ecclesiae et principatus tribuitur ».

Docent—3) *indivisionem summæ potestatis in capite*. Ita Cyrillus Alex. (in Thesaur.): « Petro plenissimum commisit; et nulli alii Christus, quod suum est plenum, sed ipsi soli dedit ». — Optat. Milev. (l. cit.): « In quo uno cathedræ unitas ab omnibus servaretur, nec cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderet; ut jam schismaticus et peccator esset, qui contra singularem cathedram collocaret alteram: ergo cathedra una est ». — Hieronym. (l. 1. contr. Jovin.): « Inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto schismatis tolleretur occasio ». — Item Cyprian. (epist. 55.): « Neque enim aliunde hæreses obortæ sunt aut nata schismata, quam inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus

in Ecclesia ad tempus Sacerdos et ad tempus iudex vice Christi cogitatur ».

548. Quæ omnia simul complexus S. Bernardus, verum *Gallicanæ* Ecclesiæ decus, ita (ad Eugenium Pap.) pulcherrime exprimit: « Age », inquit, « indagemus adhuc diligentius quis sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, Summus Pontifex. Tu princeps Episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, Patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. Tu es cui claves traditæ, cui oves creditæ sunt. Sunt quidem et alii cœli janitores et gregum pastores, sed tu tanto gloriosius quanto et differentius utrumque præ cæteris nomen hæreditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos, tibi universi crediti, uni unus, nec modo ovium sed et pastorum. Unde id probem quæris. Ex verbo Domini. Cui enim, non dico Episcoporum sed etiam Apostolorum, sic absolute et indiscrete totæ commissæ sunt oves? Si me amas, Petre, pasce oves meas. Quas? Illius, vel illius populi, civitatis aut regionis, aut certi regni? oves meas, inquit: cui non planum designasse aliquas, sed assignasse omnes? Nihil excipitur, ubi distinguitur nihil ».

549. IV. *Ex ratione*, quæ maximam rei congruentiam ostendit. « Manifestum est, inquit D. Thomas, (c. g. l. 4. c. 76.), quod, quamvis populi distinguuntur per diversas dioceses, et civitates, tamen sicut est una Ecclesia, ita oportet esse unum populum Christianum. Sicut igitur in spirituali populo unius Ecclesiæ requiritur unus episcopus, qui sit totius populi caput; ita in toto populo Christiano requiritur quod unus sit totius Ecclesiæ caput.

« Item. Ad unitatem Ecclesiæ requiritur quod omnes fideles in fide convenient. Circa vero ea quæ fidei sunt, contingit quæstiones moveri; per diversitatem autem sententiarum divideretur Ecclesia, nisi in unitate per unius sententiam conservaretur. Exigitur ergo ad unitatem Ecclesiæ conservandam, quod sit unus qui toti Ecclesiæ præsit. Manifestum est autem quod Christus Ecclesiæ in necessariis non deficit, quam dilexit, et pro ea sanguinem suum fudit, cum et de synagoga dicatur per Dominum; 'Quid ultra debui facere vineæ meæ, et non feci?' (Isa. 5. 4.). Non est

igitur dubitandum quin ex ordinatione Christi unus toti Ecclesiae praesit.

« Adhuc. Nulli dubium esse debet quin Ecclesiae regimen sit optime ordinatum, utpote per eum dispositum per quem 'reges regnant, et legum conditores justa decernunt' (Prov. 8. 15.). Optimum autem regimen multitudinis est ut regatur per unum: quod patet ex fine regiminis, qui est pax: pax enim, et unitas subditorum est finis regentis. Unitatis autem congruentior causa est unus quam multi. Manifestum est igitur regimen Ecclesiae sic esse dispositum ut unus toti Ecclesiae praesit ».

550. NOTA.—Objectiones, quæ hic afferri possent, proprie impetunt Primatum Petri, ejusque naturam. Ab iis ergo expendendis consulto hic abstinemus.

ARTICULUS NONUS

Utrum ex Christi Institutione Ecclesia Societas sit Perfecta.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

551. Post ea quæ disputavimus in art. præc. vix necesse esset hanc proponere quæstionem: si enim, supposito præsertim fine proprio Ecclesiae, qui supremus est, semel constat, vigere in Ecclesia monarchicam regiminis formam, ac proinde eam esse *Regnum*; nisi omnibus regnis rationem societatis perfectæ denegare velimus, eam Ecclesiae tribuamus oportet. Attamen cum nunc temporis sat communis sit error, quod Ecclesia instar sit *collegii* a civili societate dependens, haud abs re erit directe hunc errorem impugnare.

552. Igitur ex errore eorum, qui democraticam regiminis formam in Ecclesia adstruebant (nn. 517. seqq.) facilis fuit transitus ad proclamandam Ecclesiae subjectionem societati civili: nam si jus in sacra est patrimonium populi; illi potissimum tribui debet, qui in civili republica populi personam gerit. Recentiores

tamen politici et regalistæ paulo diverso processu in eandem consequentiam devenerunt. Ipsi enim Ecclesia nihil aliud est, nisi collegium quoddam in societate civili existens, eo ferme modo se habens quo societas mercatorum: hinc sicut hæc pars est civilis societatis et ab ea dependens; ita et Ecclesia.

553. Hinc—1) S. P. Pius IX. (Alloc. *Multis gravibusque* 17. Dec. 1860.) hunc errorem denuntians, simul primum ejus fontem manifestat, dicens: « Id porro ex falsa protestantium doctrina derivatum intelligimus, qui autumant Ecclesiam in civili Imperio quoddam veluti Collegium existere, nullisque proinde pollere juribus, præter ea quæ concessa illi sint atque attributa a civili potestate. Id autem quantopere abhorreat a veritate ecquis non intelligat? Ecclesia nempe ut vera et perfecta societas a divino auctore suo fuit instituta, quæ nullis circumscripta regionum finibus, nulli etiam civili subdatur imperio, suamque potestatem ac jura ubique terrarum in hominum salutem libere exerceat. Nec sane aliter indicant solemnia illa Christi Domini ad Apostolos verba: ‘Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra, ite docete omnes gentes... docentes eas servare omnia quæcumque mandavi vobis’ ».

2) Proximiorum etiam causam assignat: « Sunt enimvero, inquit, (Alloc. *Singulari quadam*, 9. Dec. 1854.) plerique, qui rebus publicis tractandis præpositi fautores se religionis, et adsertores dicant, illam laudibus attollant, humanæque societati quam maxime accommodatam, atque utilem prædicent; nihilominus ejus moderari disciplinam volunt, sacros ministros regere, sacrorum procuracionem attingere, uno verbo civilis intra status limites coercere nituntur Ecclesiam, eique dominari, quæ tamen sui juris est, divinoque consilio nullius imperii terminis contineri debet, sed ad ultimas terras propagari, omnesque complecti gentes ac nationes, ut sempiternæ illis beatitudinis iter designet, expediât ».

3) In allocutione *Maxime quidem* (9. Jun. 1862) pessimas illius falsi principii consequentias indicat, dicens: « Siquidem haud erubescunt asserere.... Ecclesiam non esse veram perfectamque societatem plane liberam, nec pollere suis propriis et constantibus juribus sibi a divino suo Fundatore collatis, sed civilis po-

testatis esse definire, quæ sint Ecclesiæ jura et limites, intra quos eadem jura exercere queat. Hinc perverse comminiscuntur, civilem potestatem posse se immiscere rebus, quæ ad religionem, mores, et regimen spirituale pertinent, atque etiam impedire, quominus Sacrorum Antistites et fideles populi cum Romano Pontifice, supremo totius Ecclesiæ Pastore divinitus constituto, libere ac mutuo communicent, ut plane dissolvatur necessaria et arctissima illa conjunctio, quæ inter membra mystici corporis Christi et adspectabile suum Caput ex divina ipsius Christi Domini institutione esse omnino debet. Nihil vero timent omni fallacia ac dolo in vulgus proferre, sacros Ecclesiæ ministros, Romanumque Pontificem ab omni rerum temporalium jure ac dominio esse omnino excludendos».—Cf. propp. damnatas in Syllabo, quæ §§ 5. et 6. continentur.

554. At corollariorum refutatione nunc seposita, insum principium, a quo fluunt, nobis est hic evertendum; seu asserendum nobis est, Ecclesiam institutam fuisse a Christo uti societatem *perfectam*: quo dum Ecclesiæ naturam penitus intelligimus, simul ejus a civili societate independentiam vindicamus. Juverit in antecessum paucis aperire quid societatis *perfectæ* nomine veniat.

555. Ea societas dicitur *perfecta*, quæ ita est in se completa, ut media sufficientia ad suum finem assequendum in semetipsa habeat. Si paululum evolvamus hanc definitionem, palam fiet, hæc requiri ad rationem *perfectæ* societatis:—1) ut non sit pars alterius societatis; si enim pars esset, eo ipso non esset completa, cum pars nonnisi in toto suum complementum habeat—2) Ut non habeat finem alterius societatis fini in eodem genere subordinatum; cum enim finis det speciem societati (n. 472.), si unius finis alterius fini subordinatur, una etiam societas subordinatur alteri, cujus propterea illa est veluti pars. «Sicut homo, inquit D. Thomas (1. 2. q. 90. a. 3. ad 3.), est pars domus, ita domus est pars civitatis: civitas autem est communitas perfecta.... Et ideo sicut bonum unius hominis non est ultimus finis, sed ad commune bonum ordinatur: ita etiam bonum unius domus ordinatur ad bonum unius civitatis, quæ est communitas perfecta»—3) Ut consequenter media necessaria ad sui conservationem suique finis

assecutionem in semetipsa habeat; secus enim ab alia deberet accipere, adeoque non esset in se completa—4) Denique, quod ex his sequitur, ut sit in suo genere independens: independens profecto est societas, quæ non habet finem ad alterius societatis finem ordinatum, et quæ in semetipsa habet media sufficientia.

556. Notari solummodo debet, societatem aliquam posse in semetipsa habere media sufficientia vel *re* vel *virtute*. Re in se habet, quando nullo modo repetere ea debet ab alia societate; virtute vero, quando ab alia quidem repetere ea debet, sed *proprio jure*, ita ut hæc neque facultatem habeat ea negandi, nec ultimo judicandi utrum ea sint concedenda. Quod si e contra societas aliqua ita media sibi necessaria ab alia repetere cogitur, ut penes hanc sit jus ea denegandi, vel saltem litem dirimendi utrum præstari ea debeant nec ne; nec *re* nec *virtute* habet in semetipsa media sufficientia, adeoque non est societas perfecta.

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXIV. *Ecclesia a Christo fundata, habita ratione tum finis ei propositi tum positivæ voluntatis sui divini institutoris, perfectæ societatis formam obtinere censenda est: proinde propriis et constantibus juribus pollens eam sibi vindicat libertatem, ut suo muneri obeundo nulli civili potestati subjaceat.*

557. *Prob. I.* Cum societatis natura ac species, uti sæpe diximus, determinetur ex fine, ut innotescat utrum Ecclesia sit societas perfecta nec ne, finis ipse considerandus est: si autem finis talis sit, ut ex eo Ecclesia adjudicari debeat societas perfecta, talis ea erit *natura sua*. Jamvero

1) Finis natura sua supremus nequit ad alium finem ordinari atque ejus veluti pars esse; atqui finis a Christo Ecclesiæ propositus supremus est, sanctitas nempe in hac vita et æterna salus in futura vita; ergo nequit ad alium finem quemcumque ordinari

atque ejus esse pars. Ergo Ecclesia ipsa est societas ad nullam aliam societatem ordinata, ac nullius alterius societatis pars: id vero importat quod Ecclesia est societas *perfecta*.

2) Revera, præter hæc, ad *perfectam* societatem constitutendam, nihil aliud requiritur, nisi ut media sufficientia in semet-ipsa habeat, ac proinde in œconomia mediorum non pendeat ab alia societate. Atqui societas ad nullam aliam ordinata ac nullius pars, nequit in œconomia mediorum ab ulla societate pendere. Ergo si Ecclesia talis est societas, eo ipso habere in semet-ipsa debet media sufficientia, ac proinde independens esse a quacumque alia societate in œconomia mediorum—*Prob. min.* Si ab alia penderet in œconomia mediorum, jam ei subesset; si ei subesset, jam non esset suprema, sed ad illam ordinata—*Confirmatur:* ceteræ omnes societates, relate ad societatem, quæ ad nullam aliam est ordinata, vel nullum nexum cum ipsa habent, vel ad ipsam ordinatæ sunt. Atqui impossibile est ut in œconomia mediorum aliqua societas pendeat ab aliis ad ipsam ordinatis, aut nullum nexum cum ipsa habentibus. Ergo.

558. II. Ex supra statutis liquet, Christum ipsum immediate constituisse Ecclesiæ præpositos, eisdemque contulisse plenam perfectamque potestatem. Præstat nunc ejus potestatis indolem penitus scrutari; si enim ea nulli subest potestati in terris, Ecclesia ipsa *ex Christi institutione* ad nullam aliam societatem est ordinata, ac propterea est societas perfecta. Jamvero Christus dixit (Matth. XVI. 18. seq.): «Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.... Et tibi dabo claves regni cœlorum: et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis». Atqui hæc verba potestatem exhibent a quacumque alia potestate in terris independentem. Nam—1) supponas Ecclesiæ potestatem pendere a potestate civili, hæc *jure* posset impedire quod Ecclesia statuit; at si *jure* illud impediret, Deus non confirmaret id quod Ecclesia statuit; falsa ergo esset universalis illa affirmatio, quod ligatur aut solvitur in cœlis, quodcumque Ecclesia ligat aut solvit in terris—2) Contra, si verum est ligari aut solvi in cœlis quodcumque ab Ecclesia ligatur aut solvitur in terris, nulla potest esse potestas in terra quæ Ecclesiæ statuta impedire pos-

sit, adeoque a quacumque alia societate independens erit Ecclesia: nulla enim humana potestas potest ligare aut solvere quod solutum aut ligatum in cœlis est, neque ulla est media potestas inter potestatem Petri et Dei.

559. III. Cum Ecclesia dicitur societas *perfecta*, seu ad aliam non ordinata, talis revera dicitur relate ad societatem *civilem*; omnes enim societates ad religiosam vel civilem revocantur, prout unius vel alterius finem partialiter prosequeuntur. Jamvero Ecclesia nequit esse ad civilem societatem ordinata ab eaque pendere. Nam dici nequit, Christum Dominum ita constituisse Ecclesiam suam, ut ei sufficienter non providerit. Atqui id dicendum esset, si Ecclesia non esset societas perfecta a civili societate independens. Etenim—1) suprema potestas civilis in qualibet republica haberet etiam supremam potestatem ecclesiasticam; adeoque non daretur una suprema potestas Ecclesiæ pro quacumque natione, atque ita actum esset de unitate Ecclesiæ—2) Primis tribus Ecclesiæ sæculis, et nunc etiam in regionibus infidelibus et achatolicis, Ecclesia traderetur hostibus gubernanda.

560. IV. *Ex Patribus*. Nam S. Ign. M. (epist. ad Trall.) ait: « Quid aliud est Episcopus, quam is, qui omnem principatum, ac potestatem in Ecclesia obtinet? » Si *omnem* potestatem Episcopi habent, reges nullam habent in Ecclesia—S. Greg. Naz. (Orat. 17. ad Theodos.): « Te quoque, Imperator, imperio meo et throno lex Christiana subjicit. Imperium enim et nos quoque Episcopi gerimus: addo etiam præstantius et perfectius ». Si præstantius est imperium Episcoporum, nequit subesse potestati civili — Unde S. Jo. Damas. (Or. 1. et 2. de Imaginibus) scribit: « Ne tentes, Imperator, ecclesiasticum statum dissolvere. Ait enim Apostolus: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores et Doctores: non autem dixit Reges »—Et S. Athanasius (Hist. Arian. n. 53.): « Si illud Episcoporum decretum est, quid illud attinet ad Imperatorem? sin imperatoriæ minæ sunt, quid opus hominibus qui vocantur Episcopi? Quandonam a sæculo res hujusmodi audita est? Quandonam Ecclesiæ decretum ab Imperatore accepit auctoritatem, aut pro decreto illud habitum est? Multæ antehac Synodi coactæ sunt, multa prodire Ecclesiæ decreta; sed num-

quam Patres res hujusmodi Imperatori suasere, numquam Imperator ecclesiastica curiose perquisivit »—S. Ambrosius (c. Auxent. n. 35.): « Tributum Cæsaris est, non negatur: Ecclesia Dei est, Cæsari utique non debet addici, quia jus Cæsaris esse non potest templum Dei... Imperator intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est ». Eadem habent Hosius Cordub. (apud Athanas. Hist. Arian. n. 44.); S. Hilarius (ad Constantium, l. l. n. 1.); etc.

Sed prætermitti non debet Lucifer Calarit. qui (l. l. pro Athanasio ad Constantium Imperat.) scribit: « Sed dicis, isto in loco (Deut. 17. 9.) Deo devotissimus Moyses quomodo Sacerdotum fecit mentionem, sic et Judicis. Proba te super nos factum judicem, proba ad hoc te constitutum Imperatorem, ut nos armis tuis ad omnem implendam voluntatem amici tui Diaboli perduceres. Cum probare non possis, quia præceptum sit tibi non solum non dominari Episcopis, sed et ita eorum obedire statutis, ut si subvertere eorum decreta tentaveris, si fueris in superbia comprehensus, morte mori jussus sis, quomodo dicere poteris, judicare te posse de Episcopis, quibus nisi obedieris, jam quantum apud Deum, mortis pœna fueris mulctatus ». Quæ Luciferi Calaritani doctrina non ipsius solummodo est; nam ita ad eundem Luciferum scribit S. Athanasius: « Accepimus epistolas et libros religiosissimæ ac sanctissimæ animæ tuæ, in quibus perspeximus imaginem Apostolicam... magisterium veritatis... doctrinam veræ fidei... traditionem integram Patrum nostrorum, regulam rectam Ecclesiastici ordinis... Videris esse templum Salvatoris, qui in te habitans hæc ipsa per te loquitur... Crede mihi, Lucifer, non tu solus hæc locutus es, sed Spiritus Sanctus tecum », etc. Et (Ep. ad Monach.) præter alios doctores, pro eadem sententia citantur Summi Pontifices Liberius et Julius.

561. V. *Ex ipsorum regum confessione.* Sane Francorum Rex Ludovicus VII. quemadmodum refert Baronius (Ann. 1162. n. 10.), ita scribit de Friderico I. qui Ecclesiæ potestati reluctabat: « An ignorat prædictus Imperator, quod Dominus noster Jesus Christus, cum esset in terris, B. Petro, et per eum universis successoribus ejus oves suas pascendas commisit? Nonne audivit in Evangelio ab eodem Dei Filio eidem Principi Apostolorum esse dictum: Simon diligis me? Pasce oves meas? Numquid sunt hic

Francorum Reges, vel aliqui Prælati excepti? » Eamdem vero doctrinæ professionem jam antea alii Reges, atque Imperatores ediderant; atque notissima sunt testimonia Constantini M. (apud S. Optatum); Valentiniani I. (apud Sozomenum); Honorii (in ejus epistola ad Arcadium fratrem in caussa S. Jo. Chrysostomi); Valentiniani III. (in Novella de Episcoporum Ordinationibus in Codice Theodosiano); Theodosii junioris ad Synodum Ephesinam; Theodorici; licet hæretici (in IV. Syn. Rom. sub Symmacho Papa); Justiniani (in Nov. 83. c. 1.); Caroli M. (Can. In memoriam Dist. 19.); Basilii Macedonis (Act. ult. Conc. Constant. IV. an. 869.); etc. — Cf. Suarez (de Legib. l. 4. cc. 1. et 8.; et Defens. Fid. l. 3. cc. 6. seqq.); et Zaccaria (Dissert. inscripta: *Rendete a Cesare* etc.).

Quare si facta quædam producuntur, ex quibus constare videtur Imperatores quidquam decrevisse in rebus ecclesiasticis, reponendum est—1) id quandoque accidisse per abusum, idemque Ecclesiam ad tempus tolerasse ad graviora mala vitanda—2) Sed sæpissime Ecclesiam reclamasse, uti liquet ex allatis documentis—3) Quandoque Imperatores id suis legibus sancivisse, quod jam ab Ecclesia decretum erat, ad executionem scilicet urgendam—4) Aut id præstitisse delegatione Ecclesiæ (cf. Justin. Nov. 6. §. 1., et Nov. 123. in Proem.; Bianchi, *della esterior polizia* etc. l. 2. cap. 3.)—5) Cum Ecclesia societas sit perfecta ex divina institutione, nullum humanum factum ejus jura abrogare valet.

562. *Dices I.*: Si Ecclesia esset societas perfecta, deberet proprium territorium habere; atqui Ecclesia proprium territorium non habet. Ergo

Resp. dist. maj.: deberet habere proprium territorium, idest dominium *proprietatis*, *neg.*; idest locum in quo jus habeat exercendi suam jurisdictionem, *conc.* Porro dominium proprietatis non est necessarium; secus neque Rex posset in toto suo regno potestatem civilem exercere: locum autem, in quo suam jurisdictionem exercent, Ecclesia eo ipso habet, quod sit societas, uti ostendimus, *legitima et necessaria*. Unde idem territorium pertinet simul ad magistratus civiles, ut temporalem curent suæ societatis finem, atque ad Ecclesiam, ut finem suum, qui est hominum sanctificatio, et salus æterna per eam obtinenda, persequa-

tur. Jamvero Ecclesiae finis ad omnes homines extenditur, adeoque Ecclesia est societas natura atque institutione sua *catholica*; totus ergo terrarum orbis est territorium Ecclesiae. Quare S. Bernardus scribens ad Eugenium III. Summum Pontificem (de Consider. l. 3. c. 1.), ait: « Orbe exeundum est ei, qui forte volet explorare, quæ non ad tuam pertinent curam ». Atque huc pertinet, addit Card. Tarquini (pag. 38.), decretum Cong. S. Officii (anno 1644.), approbante Innocentio X., editum, quo *schismatica* et *hæretica* dicta est propositio affirmans, Summos Pontifices, cum suas constitutiones in ea loca mittunt, quæ temporali aliorum Principum ditioni subjecta sunt, *in territorio alieno* legem ferre: quam propositionem iterum reprobavit et damnavit Clemens XI. (Const. *Accepimus* 11. Jan. 1715.).

563. *Dices II.*: Si in eodem territorio duplex perfecta societas, ecclesiastica et civilis, suam exerceret jurisdictionem, frequentes orirentur inter utramque conflictus. Atqui hujusmodi ordinatio admitteri nequit. Ergo

Resp.—1) indirecte: Si quid valeret argumentum, uti sapienter advertit Card. Tarquini, valeret ad expoliandam societatem civilem potestate sua, quia absurdum est rationem magis haberi felicitatis temporalis, quæ est finis societatis civilis, quam vitæ æternæ, quæ est finis Ecclesiae.

Resp.—2) directe: dist. maj. orirentur conflictus ex ipsa rei natura, *neg.*: vitio hominum, *subd.*, ita ut sit ratio eos conflictus componendi, *conc.*; ita ut nullus sit modus eos componendi, *neg.* Porro id dici nequit a natura ordinatum quod ex natura sua malum producit; at si malum ex hominum vitio procedit, id nullo modo arguit aliquid non esse a natura ordinatum, siquidem nullum est bonum, quo homo abuti non possit. In hoc casu id solum postulat recta ordinatio, ut sit medium aptum ad malum vitandum aut reparandum. Jamvero conflictus objecti non oriuntur ex ipsa natura illius duplicis potestatis; utraque enim habet suum proprium finem, et una alteri subordinatur; oriuntur ergo ex hominum vitio, præsertim scilicet magistratus civilis, siquidem notum est, inquit S. Ambrosius (ep. ad Soror.) « cupidiores esse Imperatores Sacerdotio, quam Sacerdotes imperio ». Ipsa au-

tem subordinatio unius societatis ad alteram præbet modum sub-
ortos conflictus componendi.

564. *Dices III.*: Axioma est « status in statu repugnat ». Sed haberetur status in statu, si in eodem territorio Ecclesia et civilis societas, utraque uti perfecta societas, dominaretur. Ergo

Resp. dist. maj.: « Status in statu repugnat circa eundem finem *conc.*, circa finem diversum *subdist.* si agatur de finibus oppositis absolute *conc.* si de oppositis per accidens *iterum dist.*, si nullo modo sint coordinati, *transeat*, si sint coordinati, *nego* ». Hæc difficultas eadem fere est ac præcedens. Retineatur igitur, finem Ecclesiæ diversum esse a fine societatis civilis, adeoque in eodem territorio et circa easdem personas diversam ab unaquaque exerceri jurisdictionem; eosdem fines non esse inter se oppositos, sed mutuo se adjuvare, uti ostendit S. Augustinus (ep. 5. al. 138. ad Marcellin.), et ipse Leibnitz (ep. cens. c. Puffendorf, §. 6.); eosdem denique fines esse inter se coordinatos, adeoque recte ordinari posse utriusque potestatis exercitium: et evanescit difficultas—Reliquæ difficultates aptius solventur, ubi de potestate coactiva Ecclesiæ sermo erit.

ARTICULUS DECIMUS

Quinam sit Habitus Ecclesiæ ad Reliquas Societates.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

565. Cum ex supra disputatis Ecclesiasticæ societatis indoles nobis bene perspecta esse debeat; jam facile definire possumus in quo gradu Ecclesia Christi sit respectu ceterarum societatum. Qua in re mira est analogia inter errores circa Christum Redemptorem, in quo duæ distinctæ naturæ conveniunt in unitate personæ; et errores circa Ecclesiam, in qua continuationem quamdam Incarnationis conspiciamus (nn. 411. seqq.); quæque cum reli-

quis societatibus coordinata unam supremam œconomiam constituit (1).

566. Verum, ut nostræ quæstionis limites præfiniantur, atque ea quæ facilioris solutionis sunt aut non hujus loci paucis expediantur; præstat in antecessum quædam adnotare.

(1) Etenim, « ad Christum quod attinet, inquit Schrader (de Unit. Rom. l. 1. n. 50.), errando alii 1. negabant divinam assumptam hypostasim (gentiles cum impiis Judæis); alii 2. negabant humanam assumptam naturam (docetæ phantasiastæ); 3. alii vero habitum intercedentem inter Deum assumptam humanitatemque assumptam evertabant — a) vel separatione (nestoriani); vel — b) confusione (entychiani), qua humanitatem a deitate absorptam diversimode comminiscerentur: vel contra — c) corruptione, qua assumptam humanitatem modo hac modo illa naturali perfectione proprietateque privarent, vel assumptis Verbi Dei naturam partes illas explentem absorberi prope conditione humana contenderent (apollinariani, ariani, monophysitæ, monothelitæ); sicut tandem — 4) alii universam Christi œconomiam inter fabulas mythosque rejiciunt.

Similiter, « ad humanitatem redemptam in christianorum societatem collectam quod attinet, ab aliis 1. negatur salutaris auctoritas ecclesiæ Christi, cui omnis hominum societas atque potestas in negotio salutis (cf. Suarez de legib. l. 3. c. 6. n. 3., l. 4. cc. 8. 9.) subjecta ac subdita sit (ita paganismus gentilium veterum et qui in eum relabuntur infideles ac impii); ab aliis excluditur 2. ipsa hominum societas respondente illi potestate civili eversa: a credentibus, inquiunt, uni Deo obediendum (ita Judas galilæus apud Suares de legib. l. 3. c. 5. et ita ab initio reformatores); ab aliis 3. evertitur inter Christi ecclesiam civilemque societatem intercedens habitus copulationis (de quo apud Suares de legib. l. 4. c. 9. n. 3.) sive in vecta — a) separatione juxta adagium donatianum: Quid ad ecclesiam imperator? (huc spectat Machiavellismus de quo apud Suares de leg. l. 3. c. 12. sanciens societatem neque religionem neque etiam mores, sed solam suam felicitatem adeoque justitiam curare; hinc meri juris quam vocant societas prodit, in qua lex statuitur athea); sive — b) inducta potestatum confusione, qua vel a spirituali temporalem absorptam existimant (de quibus Suares l. c. l. 3. cc. 6. 11.), vel spirituales temporali immiscent (ita territorialismus quem vocant cum cæsareopapismo ad quem spectant Suares l. c. l. 5. cc. 8. 9. defens. fidei orthodox. cont. angl. sec. error. l. 3. et Becan. vol. 3. de prim. reg.); sive — c) corruptione illata modo potestati civili, quam absque pietate superna nullam declarant (ita Waldenses, Wickliffitæ, Hussitæ, sequentesque phantasiastæ ac mystici, de quibus Suares de leg. l. 3. c. 10.); modo auctoritati ecclesiasticæ, quam prærogativis juribusque suis in subditos spoliant ac privant (quo faciunt systemata febronianismi, gallicanismi, josephiniani atque multiplicis aulicismi ac libertinismi): ab aliis tandem 4. christianæ societatis tota ratio et explicatio veluti summa habetur felicitatis humanæ calamitas ac prope pestis ».

Ac—1) societates omnes, uti supra innuimus, facile revocantur ad Ecclesiam et societatem civilem. Societas enim a fine specificatur; finis autem, seu bonum, ad quod homines conjunctis viribus contendere possunt, vel est temporalis felicitas: et habetur societas civilis; vel est felicitas æterna: et habetur Ecclesia. Quare cum ceteri omnes fines sub duplici illo felicitatis temporalis et æternæ contineantur; societates omnes sub duabus prædictis comprehenduntur.

2) Quæ comprehenduntur sub Ecclesia, tamquam partes ejus, quatenus partialiter aut speciali quadam ratione habent ipsum Ecclesiæ finem, respectu ipsius dicuntur *homogeneæ*; quæ vero proprie sunt partes societatis civilis, quatenus partialiter tamquam proprium prosequuntur ipsum finem ejus, respectu Ecclesiæ dicuntur societates *heterogeneæ*.

3) Nulli dubium esse potest, quin *homogeneæ* societates Ecclesiæ subsint, siquidem partes subsunt toti, cujus sunt partes. Neque ullatenus dubitari potest, quin societates *heterogeneæ* eundem ordinem habeant ad Ecclesiam, ac ipsa civilis societas. Quapropter tota quæstio hic revocatur ad habitum inter Ecclesiam et civilem societatem.

4) Societas vero civilis vel est—*a*) societas infidelium, eorum nempe qui numquam per baptismum subjecti Ecclesiæ fuere—vel *b*) hæreticorum aut schismaticorum, qui per baptismum Ecclesiæ subjecti fuere, sed ab ea sunt separati—vel *c*) catholicorum, qui tum baptismum susceperunt, tum manent Ecclesiæ conjuncti, eique obediunt. Unde quæri posset, quinam sit habitus Ecclesiæ ad hanc triplicem civilem societatem.

567. Verum, quæ ad infidelium aut hæreticorum societates spectant, possunt statim indicari. Etenim—1) quoad *infideles*, constat eos nullo modo esse de Christi Ecclesia; «quid enim, inquit Apostolus (I. Cor. V. 12. seq.), mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis, qui intus sunt, vos judicatis? Nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit». Quare—*a*) Ecclesia potest quidem ac debet fidem annunciare apud infideles etiam nationes (n. 489. 499.); sed non potest uti iis mediis, quæ adhibet aut adhibere potest in subditos—*b*) Illegitimum est ac injustum quodlibet obstaculum a nationibus infidelibus oppositum prædicationi Evan-

gelii, adeoque jure Ecclesia, exercens suam missionem, repetit illud (Act. V. 29.): « Oportet obedire Deo magis, quam hominibus »—c) Sola igitur inculpabilis ignorantia poterit infideles excusare, si ministros Evangelii persequantur; sed per se injusta est hæc persecutio.

2) Quoad *hæreticos*, recte docet Bellarminus (de Eccles. l. 3. c. 4.), eos non esse de Ecclesia, sed ad Ecclesiam pertinere; seu non esse *membra* Ecclesiae, sed esse Ecclesiae *subditos* (id infra melius patebit). Quisque revera Ecclesiae subjicitur per baptismum, qui utique in hæreticis perseverat; nec quia in crimen hæresis incidunt, ab Ecclesiae subjectione subtrahuntur. Unde *per se* posset Ecclesia in eos animadvertere tamquam in subditos: cf. Suarez (de Leg. l. 4. c. 18.); Bellarminum (de Membr. Eccles. l. 3. c. 21.). Dixi *per se*; quia distinguenda est potestas ab ejus exercitio; potestas ex dictis semper inest Ecclesiae; exercitium vero posset aliquando impediri, quatenus, attentis circumstantiis, illud non in ædificationem, sed in destructionem cederet. Judicium autem de hac re Ecclesiae ipsi relinquitur; et ipsa experientia constat, noluisse quandoque Ecclesiam suis legibus hæreticos obligare: exemplum habes apud Benedictum XIV. (Constit. *Singulari*, 9. Febr. 1749.).

568. Solum ergo superest, ut investigemus habitum civilis societatis *catholicorum* ad Ecclesiam. Consideramus scilicet societatem, cujus membra dum sub imperio magistratus civilis temporali felicitati quærendæ vires intendunt, simul sub Ecclesiae imperio sanctitatem æternamque vitam acquirere satagunt. Cum vero Ecclesia doceat vitam æternam esse supremum finem, cui vita temporalis tota subsit oporteat; profiteatur necesse est, felicitatem temporalem æternæ felicitati subordinari. Quare civilis societas *catholicorum* dicitur « hominum cœtus, qui temporali felicitati quærendæ ita student, ut profiteantur, eam subesse debere studio felicitatis æternæ, quam sub Ecclesiae catholicae regimine obtineri tantum posse credunt ».

569. Jamvero triplex hujus civilis societatis habitus ad Ecclesiam concipi potest; vel enim—1) ea dicitur *æqualis* Ecclesiae—vel 2) ea *superior*—vel 3) ea *inferior*. Porro, si Ecclesia et societas civilis essent æquales, nulla posset esse subordinatio unius

ad alteram; sicut nulla est subordinatio unius civilis societatis perfectæ ad aliam ejusdem ordinis: hinc non tam essent societates *distinctæ*, quam *separatæ*. Id quidem affirmant recentiores quidam politici (1); atque huc facit prop. LV. damnata in Syllabo: « Ecclesia a statu, statusque ab Ecclesia sejungendus est ». Quæ diximus in præcedente thesi satis ostendunt, civilem societatem non esse Ecclesia superiorem; idemque confirmabitur ex mox dicendis. Superest ergo, ut Ecclesia dicatur superior societate civili, ac proinde hæc illi subordinetur.

570. Hæc doctrina declarari indiget, antequam adstruatur. Ac—
1) duplex subordinatio distingui hic debet, *directa* et *indirecta*. Directa habetur cum societas inferior in omnibus suis actibus circa proprium finem ita superiori subicitur, ut hæc possit illos irritare aut validos reddere. Indirecta vero habetur, cum societas superior eatenus tantum jurisdictionem exercere potest in inferiorem, quatenus sui finis suæque conservationis necessitas id exigit. Prior subordinatio non potest competere, nisi societatibus inferioribus homogeneis, nec per se cadere potest in societatem *perfectam*. Asserimus ergo *indirectam* subordinationem civilis societatis catholicorum respectu Ecclesiæ.

2) Indirecta hæc subordinatio considerari potest *negative* ac *positive*. Prout negativa est, postulat, ut civilis societas, intra limites etiam proprii objecti, nihil agere possit, quod redundet in damnum Ecclesiæ: qua in re judicio Ecclesiæ ipsius acquiescere debet. Prout vero est positiva illa subordinatio, postulat, ut civilis societas ea auxilia præstare Ecclesiæ debeat, quæ Ec-

(1) Eorum errorem Em. Card. Ep. Pictaviensis (*Troisième instruction* etc., *Œuvres* V. 5.), ita describit: « Les plus mitigés sont assurément ceux qui, acceptant la présence et l'autorité de Jésus-Christ dans l'ordre des choses privées et religieuses, l'évincent seulement des choses publiques et temporelles. Le Verbe, de qui saint Jean nous dit énergiquement qu' « il s'est fait chair, » ils veulent qu'il n'ait guère pris de l'humanité que les côtés spirituels; et, tandis que le symbole enseigne qu' « il est descendu du ciel et s'est incarné pour les hommes, » c'est-à-dire pour des êtres essentiellement composés d'un corps et d'une âme et appelés à la vie sociale, ils insinuent que les conséquences de l'incarnation n'ont trait qu'aux individus pris en dehors de la vie civile et publique. De là une séparation formelle entre les devoirs du chrétien et les devoirs de citoyen » etc.

clesia ipsa ad suum proprium finem necessaria esse aut conferre judicat.

571. Ut hæc clariora fiant, animadvertamus, Ecclesiam esse quidem societatem spiritualem ratione finis, exigere tamen media etiam materialia, cum sit societas hominum, qui non sunt puri spiritus (n. 477.). Hæc autem media temporalia in individuo inspecta quandoque inserviunt fini societatis civilis, quin sint necessaria ad finem proprium Ecclesiæ; atque in his nihil Ecclesia potest. At quandoque eædem res temporales seu materiales nexum habent tum cum fine proprio societatis civilis, tum cum fine proprio Ecclesiæ; adeoque inter utriusque jura collisio exurgere potest. Ita ex. gr. Ecclesia posset omnibus aditum patefacere ad clericatum, cum civilis societas aliquas classes hominum exciperet, sicut tempore S. Gregorii M., Mauritius excepit milites, et Marcianus excepit quosdam certis publicis muneribus detentos; item Ecclesia potest clericos a quibusdam civilibus muneribus excipere, quos tamen politica potestas vellet eisdem subicere; Ecclesia prohibere posset matrimonia mixta, quæ tamen civilis potestas, judicans ea conducere ad opulentiam aut multiplicationem sociorum, permetteret; Ecclesia posset præscribere dies quosdam festos, quos tamen respublica nollet agnoscere; etc. etc. In his et omnibus similibus casibus, si civilis societas indirecte subicitur Ecclesiæ, huic tandem cedere debet. « Hæc, ait Joannes Archiep. Cantuar. ad Eduardum Regem Angliæ (an. 1281. apud Mansi, Conc. Tom. 24. pag. 426.), attendentes Imperatores catholici leges suas omnes sacris canonibus subdiderunt, ne schismatici vel hæretici putarentur. Cum igitur ad vos, excellentissime Domine rex, pertineat pax inclita imperii, et vos etiam tenemini leges vestras canonibus subicere, et contrarias abolere ».

572. Hanc doctrinam sæpe asseruit Ecclesia; et Bouix (de Papa, p. 4. sect. 3.) refert sex Rom. Pontifices anteriores S. Gregorio VII., ac viginti duos qui eum subsequuti sunt, sibi vindicantes superioritatem, de qua agimus. Pius IX. etiam damnavit in Syllabo hanc ordine XXIV. prop.: « Ecclesia vis inferendæ potestatem non habet, neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam ».

573. Sed præstat accuratius expendere celebrem Const. *Unam*

Sanctam a Bonifacio VIII. editam an. 1302., ubi S. Pontifex—
 1) statuit unitatem Ecclesiæ—2) Infert unum esse ejus caput, dicens: « Igitur Ecclesiæ unius et unicæ unum corpus, unum caput, non duo capita quasi monstrum, Christus videlicet, et Christi vicarius Petrus Petrique successor; dicente Domino ipsi Petro, 'Pasce oves meas', 'meas', inquit, et generaliter non singulariter has vel illas, per quod commisisse sibi intelligitur universas »—
 3) Distinguit duas potestates, quas in Ecclesia esse dicit, sed diverso modo: « In hac cujusque potestate duos esse gladios, spirituales videlicet et temporalem, Evangelicis dictis instruimur. Nam dicentibus Apostolis, 'Ecce gladii duo hic', in Ecclesia scilicet, cum Apostoli loquerentur, non respondit Dominus nimis esse sed satis. Certe qui in potestate Petri temporalem gladium esse negat, male verbum attendit Domini proferentis, 'Converte gladium tuum in vaginam'. Uterque ergo est in potestate Ecclesiæ, spiritualis scilicet gladius et materialis. Sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus. Ille sacerdotis, is manu regum et militum, sed ad nutum et patientiam sacerdotis »—
 4) Docet subordinationem temporalis spirituali potestati: « Oportet autem gladium esse sub gladio et temporalem auctoritatem spirituali subjici potestati: nam cum dicat Apostolus, 'Non est potestas nisi a Deo, quæ autem sunt a Deo ordinata sunt': non autem ordinata essent, nisi gladius esset sub gladio, et tanquam inferior reduceretur per alium in suprema..... Nam veritate testante, spiritualis potestas terrenam potestatem instituere habet et judicare, si bona non fuerit, sic de Ecclesia et ecclesiastica potestate verificatur vaticinium Hieremiæ: 'Ecce constitui te hodie super gentes et regna', et cætera quæ sequuntur. Ergo si deviat terrena potestas, judicabitur a potestate spirituali, sed si deviat spiritualis minor a suo superiori; si vero suprema, a solo Deo non ab homine poterit judicari »—5) Denique concludit: « Quicumque igitur huic potestati a Deo sic ordinatæ resistit, Dei ordinationi resistit, nisi duo sicut Manichæus fingat esse principia: quod falsum et hæreticum judicamus: quia testante Moyse, non in principiis, sed in principio cælum Deus creavit et terram. Porro subesse Romano Pontifici omni humanæ creaturæ declara-

mus, dicimus, definimus et pronunciamus omnino esse de necessitate salutis ».

574. Oportet nunc pauca adnotare de hac Constitutione, contra quam omnia adversariorum tela diriguntur. Ac *primo* nos minime latet, nuperos quosdam scriptores in periodicis quibusdam collectionibus dubia movisse de authenticitate hujus Constitutionis. Eorum tamen dubia nos commovere haud debent; ut enim cetera hic silentio prætereamus, certum est, eam approbatam ac innovatam fuisse a Conc. Lateranensi V. Nullam autem potuit hoc Conc. *approbare ac innovare Const. Unam Sanctam a Bonifacio VIII.* editam, nisi illam quæ jam omnibus erat nota, utpote jam inserta in corpore juris, unde illam desumpsimus. Quidquid ergo sit de autographo, ejus Constit. auctoritas integra omnino manet.

575. Neque *secundo* ulli dubium esse potest, S. Pontificem locutum fuisse *ex cathedra*, et eam constitutionem esse *dogmaticam*. Nam—1) ibi S. Pontifex, uti Doctor universalis, universalem Ecclesiam alloquitur, eam doctrinæ capita maximi momenti edocens.—2) Expresse dicit: « Subesse Rom. Pontifici, omni humanæ creaturæ, *declaramus, dicimus, definimus, et pronunciamus* omnino esse de necessitate salutis »—3) Eadem Const. confirmata fuit, ut diximus, a Leone X. in Conc. Lateran. V., his verbis: « Cum de necessitate salutis existat, omnes Christi fideles romano Pontifici subesse, prout divinæ Scripturæ et sanctorum Patrum testimonio edocemur, ac constitutione fel. mem. Bonifacii Papæ VIII., similiter prædecessoris nostri, quæ incipit *Unam sanctam*, declaratur; pro earundem animarum salute, ac Romani Pontificis, et hujus sanctæ Sedis suprema auctoritate, et Ecclesiæ sponsæ suæ unitate et potestate, Constitutionem ipsam, sacro præsentî Concilio approbante, innovamus et approbamus »—4) Doctrina, quæ in eadem Const. traditur, habetur etiam ex Conc. Later. IV. an. 1215.; et Conc. Lugdun. I. an. 1245.

576. Post hæc, *tertio* mirum est, aliquos nunc insinuare quod Bossuet jam dixerat, nempe Clementem V. emendasse aut restrictisse Bonifacii VIII. constitutionem; cum Pontifex ille solum eam vindicaverit a falsis interpretationibus eorum, qui ad invidiam creandam, in eadem Constitutione videbantur legere quod ibi non erat. Id patet ex ipsis verbis Clem. V.: « Hinc est », ait, « quod

dicto regi (Philippo) et regno per definitionem seu declarationem bonæ memoriæ Bonifacii PP. VIII. prædecessoris nostri, quæ incipit *Unam sanctam*, nullum volumus vel intendimus præjudicium generari. Nec quod per illam rex, regnum, regnicolæ prælibati *amplius* Ecclesiæ sint subjecti *quam antea existebant*. Sed omnia intelligantur in eodem esse statu quo erant ante definitionem præfatam, tam quantum ad Ecclesiam quam etiam quod regem et regnum superius nominatos ». Porro non docet Clemens V., Regem non esse subjectum Ecclesiæ, sed non esse *amplius* subjectum quam existebat *ante* Const. *Unam sanctam*; atqui ante hanc Const. ex Conc. Later. IV., Lugdun. I. etc., jam existebat eadem subjectio, quæ in illa Const. declaratur. Ergo

577. Jamvero, *quarto* non minus certum est, in eadem constitutione, uti legenti patet, expresse doceri subjectionem civilis potestatis spirituali potestati Ecclesiæ. Quamvis autem vere et proprie definitum id solum sit, quod illis verbis continetur « subesse Romano Pontifici, omni creaturæ humanæ... definimus... omnino esse de necessitate salutis »; negari tamen nequit, ad vim et amplitudinem horum verborum assequendam valde conducere examen *contextus* et *finis*, propter quem edita fuit illa definitio. *Finis*, ut historice constat, fuit compescere injustas exigentias Regis Galliarum (Philippe le Bel); et *contextus* aperte agit de potestatis temporalis subjectione potestati spirituali. Illud ergo « subesse omni creaturæ » etc. intelligendum est de subjectione Regis etiam ut Rex est, ita ut in iis, quæ uti caput reipublicæ disponit, indirecte subsit Ecclesiæ. Hinc exposita doctrina de superioritate spiritualis Ecclesiæ potestatis præ potestate civili, non est mera *opinio*; sed, nisi sit proprie et immediate *de fide* (quod tamen cum gravissimo fundamento asseri posset), saltem ad depositum catholicæ doctrinæ certo pertinet. Id etiam aperte docet Suarez (de Leg. l. 4. c. 9.); Bellarminus (de potest. Sum. Pont. cap. 3.) etc. (1).

(1) Præstat heic addere testimonium viri minime hac in re suspecti, etsi integram doctrinam minime referat. Döllinger (Hist. IV. p. 91.), scribit: «It is a truth of faith that all men, even kings, are subject to the Pope; if, therefore, they should be guilty of grievous sins, in peace or in war, or in the government of their kingdoms, and the treatment of their subjects, and should thus lose sight

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXV. *Si de habitu quærat* Ecclesiam inter et civilem catholicorum societatem, is 1. neque in separatione consistit, qua civilis societas indifferenter se habeat in iis quæ ad religionem pertinent—2. neque in tali subjectione, ut in rebus temporalibus et sub respectu finis temporalis, civilis societas Ecclesiae subsit.—3. Sed in ea subjectione, qua in rebus vel temporalibus, concurrente ratione seu necessitate finis spiritualis, civilis societas Ecclesiae cedere debeat. Merito igitur Ecclesia dicitur civili societate superior.

578. *Prob. 1ma pars.* I. recolendo principia supra statuta. Et enim—1) homo nequit esse indifferens circa veram religionem; atqui catholicis unica vera religio est Ecclesia; ergo catholici nequeunt esse indifferentes circa Ecclesiam. Jamvero unus idemque est homo qui et socialis et religiosus est; ergo etiam prout membrum est civilis societatis, si catholicus sit, Ecclesiae subicitur. Sane vera religio, seu religio christiana totam vitam hominis pervadit, ejusque officia, etiam ut socialis est, determinat; absurdum autem est duplicem veluti conscientiam in eo fingere, unam prout privatus homo est, alteram prout est civis; quando enim agitur de una actione circa idem objectum, respiciens idem subjectum, ea in concreto vel licita vel illicita est — Cf. dicta (n. 20. seqq.).

2) Societas ipsa formaliter inspecta nequit esse indifferens circa veram religionem; atqui societati catholicæ unica vera religio

of the object to which the power of a Christian Prince should be directed, and should give public scandal to the people, the Pope can admonish them, since in regard to sin they are subject to the spiritual power; he can correct them; and, if necessity should require it, compel them by censure to remove such scandals. For if they were not subject to the censures of the Church, whenever they might sin in the exercise of the power entrusted to them, it would follow that as kings they were out of the Church. — Ex translatione Anglicana.

est Ecclesia; ergo ea nequit esse indifferens circa Ecclesiam. Hinc si societas tenetur reipublicæ pacem, tranquillitatem, conservationem, incrementum curare; si hæc bona, quæ pertinent ad proprium ejus finem, consequi non potest absque vera religione: societas civilis catholicorum, tenetur Ecclesiæ subesse — Cf. dicta (n. 36. seqq., et 75. seqq.).

3) Quare cum societates civiles sint membra seu partes Ecclesiæ, non modo nihil moliri debent contra Ecclesiam ipsam, sed positive concurrere tenentur ad ejus bonum. Fac ut eam negligant, cum nullam extra Ecclesiam agnoscant veram religionem, omnem revera negligent religionem: eo vel magis, quod, rejecta religione revelata, ipsa principia atque officia religionis naturalis obscurantur aut pereunt (n. 126. seqq.). Hinc civilibus societatibus catholicorum, quibus nota est Ecclesia, et quæ tamen illam contemnunt aut negligunt, merito aptantur (heu! experientia nostra id constat) illa Apostoli (Rom I. 18. seqq.): «Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem, et injustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in injustitia detinent: quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit.... Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt».

4) Igitur concludamus cum Becano, qui (Duell. de prim. regio l. 3. c. 8.) scribit: «statuendum est contra politicos, reges et principes christianos non ita debere sua regna ac provincias administrare, ut omnem religionis et ecclesiæ curam abjiciant, tanquam nihil ad se pertinentem, et usurpent illud donatistarum: 'Quid imperatori cum ecclesia?' quod tantopere reprehendit Augustinus (l. 2. c. litt. Petil. c. 92.). Hoc enim et sacris litteris et bonorum regum exemplis, et rationi ipsi contrarium est. Laudantur in sacris litteris David, Ezechias, Josaphat, Asa et Josias, quod cultum ac religionem Dei vel promoverint vel restauraverint. Eorum exemplum in novo Testamento imitati sunt Constantinus M., Theodosius, Honorius, Carolus M., Ludovicus et alii. Contra vero non solum reprehensi, sed etiam puniti sunt, qui religionem et fidem contempserunt, Jeroboam, Achab, Achaz,

Amon. Et ratio est, quia reges qui in sublimi potestate positi sunt, sicut ipsi ab inferioribus jure honorantur; sic Deum ipsum, a quo potestatem consequuti sunt, et cui jure naturæ subjiciuntur, merito honorare debent, et ipsius gloriam ac majestatem ubique propagare ».

579. II. Idem confirmari posset ex Patribus. Sed recale testimonia quæ dedimus (nn. 37. 40. 82.): alia etiam invenies apud Bellarminum (de membr. Ecclesiæ, l. 3. c. 18.). Quoniam autem hic cum catholicis agitur, libet addere quod Conc. Trid. habet (sess. 25. c. 20. de Reform.): « Sancta Synodus... sæculares quoque principes officii sui admonendos esse censuit, confidens eos, ut catholicos, quos Deus sanctæ fidei Ecclesiæque protectores esse voluit, jus suum Ecclesiæ restitui non tantum esse concessuros, sed etiam subditos suos omnes ad debitam erga clerum, parochos et superiores Ordines reverentiam revocatuos.... Decernit itaque et præcipit sacros Canones et concilia generalia omnia, nec non alias Apostolicas sanctiones, in favorem ecclesiasticarum personarum, libertatis ecclesiasticæ, et contra ejus violatores editas, quæ omnia præsentī etiam decreto innovat, exacte ab omnibus observari debere. Proptereaque admonet imperatorem, reges, respublicas, principes, et omnes, et singulos, cujuscumque status et dignitatis exstiterint, ut quo largius bonis temporalibus, atque in alios potestate sunt ornati, eo sanctius quæ ecclesiastici juris sunt, tanquam Dei præcipua, ejusque patrociniō tecta, venerentur; nec ab ullis baronibus, domicellis, rectoribus, aliisve dominis temporalibus, seu magistratibus, maximeque ministris ipsorum principum, lædi patiantur; sed severe in eos qui illius libertatem, immunitatem atque jurisdictionem impediunt, animadvertant ». Huc etiam faciunt quæ docuit Gregorius XVI. (Encycl. 18. Sept. 1832.): « Neque », inquit, « lætiora et religioni et principatui ominari possemus ex eorum votis, qui ecclesiam a regno separari, mutuamque imperii cum sacerdotio concordiam abrumpi discipiunt. Constat quippe, pertimesci ab impudentissimæ libertatis amatoribus concordiam illam, quæ semper rei et sacræ et civili fausta exstitit ac salutaris ». — Idemque nuper expressit præclarissimis verbis Leo XIII. (Ep. Ency. *Arcanum*, 10. Febr. 1880.): « Nemo autem dubitat, quin Ecclesiæ conditor

Jesus Christus potestatem sacram voluerit esse a civili distinctam, et ad suas utramque res agendas liberam atque expeditam; hoc tamen adjuncto, quod utrique expedit, et quod interest omnium hominum, ut *conjunctio* inter eas et concordia intercederet, in iisque rebus quæ sint, diversa licet ratione, communis juris et judicii, altera, cui sunt humana tradita, opportune et congruenter ab altera penderet, cui sunt cœlestia concredita.... Si cum sacra Ecclesiæ potestate civilis auctoritas amice congruat, magna utrique necesse est fiat utilitatis accessio. Alterius enim amplificatur dignitas, et, religione præeunte, numquam erit non justum imperium: alteri vero adjumenta tutelæ et defensionis in publicum fidelium bonum suppeditantur.»

580. *Prob. 2da pars.* I. Ecclesia non habet jus, nisi ad ea quæ pertineat ad suum finem, et quatenus ad illum pertinent; ergo si res aliquæ temporales, de quibus disponit civilis auctoritas, hujusmodi sint, ut nec impediunt finem Ecclesiæ neque ad illum requirantur, in eas nullum jus habet Ecclesia: ac proinde civilis societas, uti perfecta in suo ordine, sine ulla dependentia de iis disponit. Antecedens liquet ex ipsa notione juris, quod est potestas, secundum rationem (n. 41.); tota autem ratio cujuslibet societatis consistit in fine; de iis ergo quæ aliena sunt a fine, sine ulla sufficiente ratione disponderetur.

581. II. Sed frustra moraremur in hujus partis demonstratione, cum ipsa Ecclesia diserte asserat doctrinam, quæ in ipsa enunciatur. Revera—1) S. Gelasius Papa (ad Anastas. Imper.) ait: «Quantum ad ordinem pertinet publicæ [civilis] disciplinæ, cognoscentes, imperium tibi superna dispositione collatum, legibus tuis ipsi quoque parent religionis antistites».

2) S. Gregorius II. (ep. 2. ad Leonem Isaurum): «Quemadmodum Pontifex introspectendi in palatium potestatem non habet, ac dignitates regias deferendi, sic neque Imperator» etc.

3) Conc. Later. IV. (cap. 42.): «Sicut volumus, ut jura clericorum non usurpent laici, ita velle debemus, ne clerici jura sibi vindicent laicorum. Quocirca universis clericis interdiciamus, ne quis prætextu ecclesiasticæ libertatis suam de cetero jurisdictionem extendat in præjudicium justitiæ secularis, sed contentus

existat constitutionibus scriptis, et consuetudinibus hactenus approbatis, ut quæ sunt Cæsaris reddantur Cæsari, et quæ sunt Dei Deo recta distributione reddantur ».

582. *Prob. 3^{ia} pars. I. ex Scripturis.* Etenim—1) legitur (Act. V., 28. 29.): « Præcipiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine isto, et ecce replestis Jerusalem doctrina vestra, et vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Respondens autem Petrus et Apostoli dixerunt: Oportet obedire Deo magis quam hominibus ». — Unde: ex hoc testimonio liquet, legitimam auctoritatem nationis judaicæ impedire voluisse prædicationem nominis Jesu et Ecclesiæ institutionem apud ipsam; idque, ut putabat, ob temporale bonum ac publicam tranquillitatem, seu finem proprium societatis civilis (vultis inducere super nos sanguinem hominis istius). Atqui tamen Apostoli censuerunt, posthabendum esse bonum illud, cum in conflictu veniret cum bono superioris ordinis, fine proprio Ecclesiæ. Ergo.

2) Ceterum hæc doctrina inculcatur iis omnibus Scripturæ locis, quæ edocent, felicitatem omnem temporalem subesse felicitati æternæ. Ita ex. gr. (Matth. VI. 33. seq.): « Quærite ergo primum regnum Dei, et justitiam ejus: et hæc omnia adjicientur vobis. Nolite ergo solliciti esse » etc.; et (Matth. V. 29. seq.): « si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs te... Et si dextera manus tua scandalizat te, abscide eam, et projice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam »; et (XVI. 26.): « Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? » Quibus omnibus edocemur omnia bona esse relinquenda, atque omnia mala toleranda, quando id necesse est ad sanctitatem conservandam et vitam æternam consequendam, seu quando id exigit finis proprius Ecclesiæ.

583. II. *Ex Patribus.* S. Jo. Chrysostomus (in 2. Cor. Hom. 15.): « At vero heic aliud quoque imperii genus est, ac civili quidem imperio sublimius. Ecquod illud est? Quod in Ecclesia viget, cujus etiam Paulus mentionem facit, cum ait: Obedite præposi-

tis vestris et subjacete eis: hoc enim imperium tanto civili excellentius est, quanto cœlum terra, et quantum inter corpus et animam discriminis est, tantum item ab illo hoc distat ».

S. Gregorius Nazianzenus (Orat. 17.): « Submittamns nos tum Deo, tum invicem, tum iis, qui in terra imperant. Deo quidem omnibus de caussis, invicem pro charitatis fœdere, principibus propter ordinem... At vos quoque (Principes et Præfecti) imperio meo ac throno lex Christi subjecit. Imperium enim et nos gerimus; addo et præstantius et perfectius, si quidem æquum videatur spiritum carni, cœlestia terrenis cedere ».

S. Isidorus Pelusiota (l. 3. ep. 449.): « Ex sacerdotio et regno rerum administratio confecta est. Quamvis enim permagna utriusque differentia sit (illud enim velut anima est, hoc velut corpus), ad unum tamen et eundem finem tendunt, hoc est ad hominum salutem ».

Ivo Carnutensis ad Henricum Regem Angliæ (ep. 51.): « Quia res omnes non aliter bene administrantur, nisi cum regnum et sacerdotium in unum convenerint studium, Celsitudinem vestram obsecrando monemus, quatenus in regno vobis commisso verbum Dei currere permittatis, et regnum terrenum cœlesti regno, quod Ecclesiæ commissum est, subditum esse debere, semper cogitis. Sicut enim sensus animalis subditus debet esse rationi, ita potestas terrena subdita esse debet ecclesiastico regimini. Et quantum valet corpus, nisi regatur ab anima, tantum valet terrena potestas, nisi informetur et regatur ecclesiastica disciplina ».

Hugo a S. Victore (l. 2. de Sacr. p. 2. c. 4.): « Terrena potestas caput habet regem; spiritualis potestas habet summum Pontificem. Ad potestatem Regis pertinet, quæ terrena sunt, et ad terrenam vitam facta omnia. Ad potestatem summi Pontificis pertinent, quæ spiritualia sunt, et vitæ spirituali attributa universa. Quanto autem vita spiritualis dignior est, quam terrena, et spiritus, quam corpus, tanto spiritualis potestas terrenam, sive sæcularem potestatem honore ac dignitate præcedit »—Cf. etiam quæ dedimus (n. 560.).

584. III. *Ex consensu Theologorum.* D. Thomas (2. 2. q. 60. a. 6. ad 3.): « Dicendum, quod potestas sæcularis subditur spi-

rituali, sicut corpus animæ: et ideo non est usurpatum iudicium » etc.

Eadem vero habet S. Bonaventura (l. de Eccles. Hierarch. p.2.), et, ceteris omissis, eadem habent Theologi Concilii Constantiensis, (in Append. Conc. Constant. n. 23. ad Art. 12.): « Nec licet tali Clerico appellare a iudice et foro ecclesiastico ad iudicem et forum temporale, cum hoc sit appellare a maiore ad minus. Sicut enim se habet spiritus ad corpus, et regio spiritus ad regionem corporis, sic proportionabiliter iudex ecclesiasticus ad iudicem terrenum, et forum ecclesiasticum ad temporale; sicut dicit Ven. Hugo de S. Victore, et Alexander de Hales, et alii Doctores, et sacri Canones »—Cf. si lubet, Bouix (de Papa, tom.3. pag. 90-94.).

585. IV. *Ex rationibus*, quas indicabimus ex Suaresio qui (de Leg. l. 4. c. 9.), scribit: « Sicut homo non esset recte compositus, nisi corpus esset animæ subordinatum; ita neque Ecclesia esset convenienter instituta, nisi temporalis potestas spirituali subderetur.... Ubi est unum corpus, necesse est esse unum caput, ad quod omnia aliquo modo revocentur; quoniam alias neque pax, neque perfecta unitas posset esse in corpore. Ecclesia autem Christi unum corpus est, ut diximus. Ergo quamvis in eo sint plures potestates, seu magistratus, necesse est, ut inter se habeant subordinationem, ita ut ad unum aliquo modo revocentur propter rationem factam. Ergo vel spiritualis potestas subordinatur temporali, vel e contrario. Primum dici non potest: nam ut ibidem ex Paulo affert Pontifex: ' Quæ a Deo sunt, ordinata sunt'; esset autem perversus ordo, si spiritualia subjecta essent temporalibus. Ergo Secundum necessario dicendum est ».—Et (defen. fidei etc. l. 2. c. 22.), ait: « Utraque potestas, temporalis et spiritualis, prout in Ecclesia existunt ita conferri et possideri debuerunt, ut communi bono et saluti Christiani populi proficiant. Ergo necessarium est ut hæ potestates aliquem ordinem inter se observent, alias non posset pax et unitas in Ecclesia servari; nam sæpe temporalia commoda repugnant spiritualibus, et ideo vel erit bellum justum inter utramque potestatem, vel necesse est alterum alteri cedere, ut omnia recte ordinentur. Ergo vel potestas spiritualis erit sub temporali vel e contrario. Primum

nec dici nec cogitari potest secundum rectam rationem; quia temporalia omnia ordinari debent ad spiritualem finem. Ergo dicendum e contrario est potestatem temporalem subjectam esse spirituali, ut a suo fine non deflectat. Nam ita subordinantur potestates, sicut et fines »—Sed præstat consulere hæc eximii Doctoris loca, nec non præclara, quæ de hac re scribit Taparelli (*Saggio* etc. nn.1419-29.).

586. SCHOLION. Præstat solvere præcipuas difficultates. Unde, dices *I.*: Ecclesia est in republica, et non respublica in Ecclesia. Ergo Ecclesia pendet a Statu, et non Status ab Ecclesia.

Resp. dist. antec.: Ecclesia est in republica uti pars in toto, *nego*; uti anima in corpore, *conc.* Certe cum amplior sit Ecclesia qualibet civili societate (est enim *catholica*), nequit Ecclesia haberi uti pars civilis societatis, seu *materialiter* esse in civili aliqua societate. Pari ratione, cum finis Ecclesiæ supremus sit, nequit contineri intra limites finis proprii societatis civilis; adeoque nec *formaliter* Ecclesia est pars societatis civilis. Si ergo est in republica, juxta similitudinem jam expositam ex doctrina PP. et DD., est sicut anima in corpore. Sed anima non est corpore inferior. Ergo—Cf. Liberatore (*Lo Stato e la Chiesa*, cap. 1. art. 3.).

587. Dices *II.*: attamen axioma illud est S. Optati, qui (l. 3. de Schism. Donat.), ait: « Ecclesia est in republica, non Respublica in Ecclesia ». Ergo

Resp. dist. antec.: S. Optatus ait, « Ecclesiam esse in Republica » idest *in imperio Romano*, et quatenus liberum in ea habet exercitium jurium suorum *conc.*; in civili societate, qua tali, et quatenus Ecclesia civilis societatis sit pars, eademque inferior, *nego*.

Porro impossibile est, ut S. Optatus asserat « Ecclesiam esse in republica » eo sensu quod ipsi subsit. Etenim Donatistæ accusabant catholicos, quod Ecclesiam Imperatori subjicerent: S. Optatus vero (eod. lib. et lib. 1.) hanc calumniam indignanter removit. Quare communis erat catholicorum et schismaticorum sententia, Ecclesiam subesse nullatenus posse societati civili. Quo ergo sensu scripsit S. Optatus « Ecclesiam esse in republica »?

Loquebatur S. Doctor non de societate civili generatim, sed de imperio Romano; et asserebat Ecclesiam esse in imperio romano, *quatenus in eo imperio, libero potiebatur exercitio jurium suorum*. Id aperte liquet ex eo, quod, reprehendens Donatum, qui maledicta pro gratiis retulerat Constanti Imperatori ob eleemosynas missas in pauperes erogandas, scribit: « Jam tunc meditabatur (Donatus) potestatibus et regibus injuriam facere, pro quibus, si apostolum audiret, quotidie rogare debuerat. Sic enim docet B. Apostolus Paulus: Rogate pro Regibus, Potestatibus, ut tranquillam vitam cum ipsis agamus. Non enim Respublica est in Ecclesia, sed Ecclesia in Republica est, 'idest in imperio Romano.... ubi et sacerdotia sancta sunt, et pudicitia, et virginitas, quæ in barbaris gentibus non sunt, et si essent, tuta esse non possent' ». Unde distinguit Imperium Romanum a barbaris gentibus, apud quas tamen vigeat civilis societas, et in ea religio, Ecclesia, virginitas etc.: at cum hæc omnia non libere exercentur apud illas, hac ratione negat S. Optatus Ecclesiam apud ipsas esse. Ex quibus profecto sequitur—1) contra id quod *Regalistæ* contendunt, ad mentem S. Optati, Ecclesiam non esse in societate civili, in qua Ecclesiæ jura non sunt tuta, seu in qua Ecclesia subjicitur potestati civili—2) Dixisse S. Optatum « Republicam non esse in Ecclesia », quia Imperium romanum ea ætate non Ecclesiæ patrocínio, sed suis exercitibus vim adversariorum propulsabat. Scilicet quemadmodum Ecclesia erat in republica, quatenus ejus patrocínio fruebatur; ita respublica non erat in Ecclesia, quia hujus patrocínio non utebatur. Ceterum doctrina catholica non ex unius Patris sententia desumenda est; nec unus e Patribus velut ceteris omnibus contradicens facile traduci debet. Vidimus autem communem esse Patrum doctrinam, quod potestas civilis indirecte subordinatur Ecclesiæ; licet simul doceant, potestatem civilem *non habere superiorem*, quatenus *in suo ordine* est independens, adeoque non subordinatur *directe* potestati Ecclesiæ: id proprium est cuilibet societati perfectæ.

588. *Inst.*: Juxta S. Optatum, eatenus Ecclesia est in republica, quatenus indiget ejus protectione; sed societas, quæ indiget protectione alterius, ea est inferior; ergo Ecclesia inferior est societate civili.

Respondetur, dist. maj.: Ecclesia indiget protectione, quam uti medium ad sui conservationem jure exigit a potestate civili in societate catholicorum, *conc.*; secus, *neg.* Itaque—1) cum Ecclesia jure exigere possit protectionem societatis civilis, ita ut penes ipsam Ecclesiam sit judicium, num et qualis sit concedenda; id potius infert superioritatem Ecclesiæ (n. 556.)—2) Cum Ecclesia exigere possit protectionem a societate civili ad sui conservationem, bonum Ecclesiæ seu Ecclesia ipsa est finis: finis autem præstantior est mediis: secus societas civilis dicenda esset inferior suo exercitu, cujus tutela ac opera quandoque indiget.

589. *Dices III.*: Nonne—1) in societatibus paganis negotia religiosa et Sacerdotes Regibus subiciebantur?—2) Nonne societas civilis erat in legitima hujus juris possessione, quando fundata fuit Ecclesia?—3) Ut ergo aliqua societas catholica fieret, necesse esset ejus jura imminuere: id autem invidiosum est.

Resp. aperte fuit esse hujusmodi difficultates, adeoque sufficere, ut paucis disjiciantur. Unde—*ad 1^{am}* dico, utrum absolute affirmari possit, apud Gentiles, sacerdotalem potestatem fuisse subjectam regibus, videri potest apud Lessium (Defens. potest. Summi Pontif., p. 2. sect. 1. rat. 12.): nobis advertere sufficit, impium atque absurdum esse ex superstitione Paganorum argumentum ducere contra Ecclesiam. Revera finis Ecclesiæ est supernaturalis, ac proinde excedit finem proprium societatis civilis; aliunde vero religio Paganorum tota inserviebat temporali bono principatus civilis. Unde (de Regim. Princ. p. 1. c. 16.) legitur: «Sacerdotium gentilium et totus divinorum cultus erat propter temporalia bona, quæ ordinantur ad multitudinis bonum commune temporale, cujus Regi cura incumbit: unde convenienter gentilium Sacerdotes Regibus subdebantur». Christus Ecclesiæ fundator non designavit certe reges uti Ecclesiæ Pastores — *Ad 2^{am}*: omissis iis, quæ ostendunt, Ecclesiam sub generico conceptu antiquiorem esse quacumque civili societate; omissis etiam iis, quæ ostendunt, post Christum omnes teneri ad Ecclesiam ab eo institutam amplectendam, adeoque, objective loquendo, societates nonnisi injuria extra Ecclesiam constitui: advertimus solum, Ecclesiam fundatam fuisse a Christo, qui Deus est; ac consequenter

societatem civilem legitime potuisse spoliari aliquo jure, quod forte antea possidebat—*Ad 3^{ium}*: etsi detur, societates civiles amittere aliqua jura, si aggregantur Ecclesiae; nihil tamen invidiosum inde sequitur: siquidem maximis simul augetur bonis (n. 503.)—Cf. etiam objectiones, quas solvimus supra (n. 85. seqq.).

ARTICULUS DECIMUS PRIMUS

Quænam sint Membra Ecclesiae.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis, et Quaedam Praestituuntur.

590. Ut absolvamus hanc de Ecclesiae constitutione quaestionem, superest solum, ut aliquid de Ecclesiae membris disseramus. Cum autem hæc quaestio valde complexa sit, ut perspicuitati simul et brevitati consulamus, eas in duas veluti partes dividimus, quarum una quaestiones complectitur vel inter doctores catholicos agitatae, vel infra directe pertractandas; altera ea doctrinae capita, quæ omnes hic contra hæreticos defendimus. Illas breviter expedimus in hac l. sect.; cetera in sequenti statuemus.

591. I. Neminem latet plures inter catholicos esse diversas opiniones, cum de membris Ecclesiae agitur. Ut hujus dissensus causa innotescat, simulque innatur via discordantes sententias (etsi discrepantia nominis potius quam rei esse videatur) componendi, aliqua sunt prænotanda.

592. Atque *primo* recolendum est, quod (n. 421.) ex D. Thoma et Bellarmino statuimus, nempe inter eos, qui aliquo modo sunt de Ecclesia, alios perfectius, alios minus perfecte ad eam pertinere; prout plus minusve participant de iis elementis, quibus Ecclesia ipsa constituitur. Ad quod melius intelligendum id etiam facit, quod tum de Ecclesiae definitionibus attigimus (nn. 400. seqq.), tum de Ecclesiae anima et corpore (nn. 410. seqq.) præstituimus.

593. Jamvero *secundo* quando in præsentī quaestione quaeritur,

quinam sint, ac censeri debeant membra Ecclesiae, non est proprie sermo de membris vivis et perfectis; tales enim juxta omnes Catholicos sunt tantum illi, qui gratiam habent sanctificantem, et per Baptismum Ecclesiam ingressi, neque ab ea per legitimam auctoritatem præcisi sunt: sed sermo præcipue est de illis, qui pertinent ad corpus Ecclesiae, quod solum, proprie ac stricte loquendo, habere potest membra, eaque vel viva per charitatem, vel imperfecta, ac quodammodo mortua. Re quidem vera, notatum est (nn. 403. et 463.) Ecclesiam simpliciter denominatam et sine addito intelligi secundum corpus, seu secundum id quod est per se visibile; res enim denominantur simpliciter prout sunt externæ, et apparent. Unde hoc sensu, secundum corpus scilicet, sumitur Ecclesia apud Matth. (III. 12.; XIII. 47.; XII. 2., et alibi passim); et apud Patres: Cypr. (l. 3. ep. 3.); Aug. (in Brevic. Coll. 3. c. 9.); Nazianz. (in orat. 1.); Chrys. (in Ps. 39.); Fulg. (l. de Fid. c. 43.); Greg. (hom. 11. et 38. in Evang.); in sacris canonibus fere ubique, quippe qui conditi sunt ad moderandam Ecclesiam prout est corpus externum, quod externo regimini subjicitur.

594. At vero *tertio* etiam quando restringitur quæstio ad membra *corporis Ecclesiae*, potest adhuc esse aliquis dissensus. Et enim Ecclesiae corpus, ut diximus (n. 415.) pluribus veluti elementis constat, quorum aliqui omnia, alii aliqua solum possidere possunt. Præcipua tamen, quæ hic attendi debent, ad tria revocantur: nimirum ad fidem in baptismo authentice intimatam et susceptam; eorundem Sacramentorum communionem; subjectio- nem legitimis Pastoribus, præsertim Romano Pontifici.

595. Attamen *quarto*, ut rectum loquendi modum teneamus quando agitur de membris *corporis Ecclesiae*, meminisse debemus Ecclesiam esse ex Christi institutione veram societatem. Hinc id videtur requiri et sufficere ut quis dicatur *membrum* Ecclesiae, quod requiritur et sufficit ut quis dicatur membrum cujuscunque societatis. Porro in quavis societate, ut quis ad eam aliquo modo pertinere censeatur, id unum sufficit, ut vincula externa, quibus ipsi societati adstringitur, non abrumpat. Finge quempiam ab ipso fine societatis positive, sed interius tantum, plane deficere; pone quoque in animi sui latebris societatem odio prosequi, et

adversus eam rebelliones machinari: non ideo videtur societati omnino, interne nempe et externe, extraneus factus; licet utique sit membrum non modo inutile ac mortuum, sed etiam rebelle. At si etiam externe suam pristinam consociationem, renuntiatione aut manifesta rebellionem, retractet; tunc habebitur a societate omnino separatus. Ac merito quidem ita dijudicatur. Si enim iudicium de perseverante consociatione membrorum societatis ab aliquo elemento mere interno penderet, vera societatis membra ignoraremus, aut saltem de illis dubitaremus: at quis non videt, inde nutare mutua sociorum jura atque officia, exercitium potestatis difficile aut impossibile reddi, totum societatis ordinem funditus everti?

596. Similiter igitur disserendum est de Christi Ecclesia. Etsi enim oculis Dei omnia nuda et aperta sint, et homines scrutari nequeant internas aliorum cogitationes affectionesque; in re tamen, de qua agimus, non sufficit, ut Deus errare aut confundi nequeat: sed necesse omnino est, ut nec illi errare possint in quibus, et propter quos instituta est Ecclesia. Scilicet homines loco Christi debent visibiliter Ecclesiam regere, atque homines debent Ecclesiam complecti eique obtemperare: membra igitur vera Ecclesiae debent hominibus etiam innotescere.

597. II. Hæc principia præ oculis habentes, accedimus ad singulas quæstiones. Quæritur ergo *primo de Catechumenis*. Suarez (de Fide disp. 2. sect. 1. n. 20.) simpliciter affirmat eos esse membra Ecclesiae; Bellarminus docet eos esse membra Ecclesiae solum *potentialiter*; Valentia, *secundum meritum*; Billuart, *in voto*; Tanner, *voto ac merito*; etc.

598. Verum si sermo sit *de anima Ecclesiae*, dicendum videtur Catechumenos perfecte aut imperfecte ad eam pertinere, prout fide tantum, aut etiam spe et caritate exornentur. Cui sententiæ favet S. Augustinus, qui (tract. 12. in Jo., ac l. 1. de Symb.) dicit catechumenos esse in Ecclesia. Et (tract. 12. in Joan. ac l. 2. de Symb.) affirmat, catechumenos considerari ab Ecclesia tamquam filios conceptos et nondum natos, sed postmodum per baptismum in lucem edendos.

599. Si autem sermo sit *de corpore Ecclesiae*, Catechumeni ab Ecclesia excluduntur, ac proinde, juxta statuta principia, *proprie*

dici nequeunt *membra* Ecclesiae. Id enim—1) insinuat Conc. Florentinum (Decr. pro Armenis), inquiens: « Primum omnium Sacramentorum locum tenet Baptisma, quod vitæ spiritualis janua est: per ipsum enim *membra* Christi, ac *de corpore efficimur Ecclesiae* ». Et Conc. Trid. (sess. 14. cap. 2.): « Constat certe Baptismi ministrum judicem esse non oportere, cum Ecclesia in neminem judicium exerceat, qui non prius in ipsam per Baptismi januam fuerit ingressus ».

2) Idem docent Patres; inter quos S. Gregorius Nazianz. (Orat. 40.) ait: « Quamdiu in Catechumenorum numero es, in pietatis vestibulo es. Intrare te oportet, atrium pertransire, Sancta contueri, Sancta Sanctorum perspicere, cum Trinitate conjungi ». S. Chrysos. (Hom. 34 in Jo.): « Alienus est Catechumenus a fidei: non habet idem principium, non eundem parentem, non vitum, non vestitum, non mensam, non castrum, non domum, nihil commune ». S. Cyrill. Alex. (l. 12. in Jo.) ait, Catechumenos esse apud Christianos, id quod erant incircumcisi apud Judæos, qui non poterant vesci agno Paschali.

3) Idem confirmat ratio. Nullum enim ex tribus præcipuis vinculis, quibus, uti diximus (n. 594.), jungimur corpori Ecclesiae, existit in Catechumenis. Sed præsertim baptismus est janua, per quam aditus fidelibus aperitur ad Ecclesiam, juxta illud (I. Cor. XII. 13.) « in uno Spiritu omnes in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi sive Gentiles, sive servi, sive liberi ». Ergo Catechumeni, qui certe baptismum nondum susceperunt, Ecclesiam nondum sunt ingressi, adeoque ad eam non pertinent.

600. III. *Hæretici publici* certe non sunt *membra* Ecclesiae. Id constat—1) ex Scripturis. De iis enim dicitur (I. Jo. II. 19.): « ex nobis prodierunt.... si fuissent ex nobis permansissent utique nobiscum »: hoc est, extra fidelium congregationem positi sunt. Et (Tit. III. 10.) præcipit Paulus: « Hæreticum hominem post unam et alteram correptionem evita, sciens, quia subversus est qui ejusmodi est, et deliquit, cum sit proprio judicio condemnatus »: at Apostolus non juberet ab episcopo hæreticum vitari, si adhuc iste ad gregem illius quoquomodo pertineret.

2) Constat ex Patribus; inter quos S. Hieronymus (Dial. adv.

Lucif.), scribit: « Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non a Domino Jesu Christo, sed a quoquam alio nuncupari, ut puta Marcionitas, Valentinianos, Montenses etc. scito, non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse Synagogam ». S. Augustinus (serm. 5.): « Sunt quidam eorum qui Christiani vocantur, et non sunt, quos partim digessit Ecclesia, tamquam stercora; ut sunt omnes hæreses, et omnia schismata ». Et (Serm. 1. de Symbolo ad Catechumenos cap. 1.): « Hæreses omnes de illa [Ecclesia] exierunt, tamquam sarmenta inutilia de vite præcisa ».

3) Constat ex ratione. Nam, amissa fide, amittitur etiam spes et caritas; ideoque imprimis hæretici certe non sunt de anima Ecclesiæ. Cum autem agatur de *publicis* hæreticis, ipsi non habent externum vinculum professionis ejusdem fidei, subjectionis legitimis Pastoribus etc.; ideoque nec de corpore Ecclesiæ dicendi sunt.

601. *Dices* tamen: Ecclesia jus habet in hæreticos, illudque quandoque exercuit eos puniendo (n. 567.); at nemo habere potest jurisdictionem in extraneos; ergo hæretici sunt de Ecclesia.—*Resp.*: Ecclesia jurisdictionem habet in hæreticos, non quia illi actu sunt membra Ecclesiæ, sed quia per Baptismum subditi Ecclesiæ facti sunt, nec eorum crimen ipsis patrocinari debet. Quemadmodum ovis pertinet ad ovile, unde fugit, quatenus ad illud reducenda est; militaris desertor pertinet ad regem sub cujus vexillo militabat; servus fugitivus redire debet ad Dominum, quem deseruit: ita etiam hæreticus. Hinc S. Augustinus (l. 1. de Baptis. c. 15.), ait: « Ecclesiæ quippe omnes per baptismum parit, sive *apud se*, id est, ex utero suo; sive *extra se* de semine viri sui; sive de se, sive de ancilla ». Id vero declarat exemplis natorum ex ancillis Abrahæ et Jacob; ac deinde subjungit: « Sicut apud istos Ecclesiæ jure, quod est in baptismo, nascuntur, quicumque nascuntur: sed si concordant cum fratribus, per unitatem pacis ad terram veniunt promissionis, non de materno utero rursus ejiciendi, sed in paterno semine agnoscendi; si autem in discordia perseverant, ad Ismaelis funiculum pertinent ».

602. *Dices* etiam: Hæretici etiam publici, qui Baptismo et Ordinibus sacris in Ecclesia Dei initiati fuerunt, retinent characterem proprium horum sacramentorum. Ergo sunt de Ecclesia.—

Resp.: neg. cons.; secus enim etiam damnati, qui in vita Catholicam Religionem professi, characterem Baptismi et Confirmationis retinent, ad Ecclesiam pertinerent; at hi certe neque actu, neque potentia sunt membra Christi; nec qui nullo modo est membrum Christi potest esse membrum Ecclesiae, quæ est corpus Christi. Igitur character sacramentalis per se non habet vim uniendi hominem cum Christo Capite, sed est solummodo signum potestatis, et unionis cujusdam, quæ certo præcessit, licet amplius non perseveret.

603. *Dices* insuper: qui vera habent Sacramenta, sunt in Ecclesia Christi; huic enim soli Christus vera tradidit Sacramenta. Atqui hæretici vera habent Sacramenta. Ergo sunt in Ecclesia Christi. - *Resp.:* Sacramenta illa, quæ retinent hæretici in sua secta, sunt veluti spolia, quæ ab Ecclesia discedentes secum asportarunt, sed quæ ad hanc pertinent: potest servus fugitivus pecuniam Domini sui secum auferre; potest miles vexillum Imperatoris asportare: at sicut isti propterea non sunt de familia aut exercitu, ita nec hæretici de Ecclesia.—Sed nunc satis de hæreticis publicis, de quibus infra redibit sermo.

604. IV. Quoad *hæreticos occultos* sunt tres sententiæ: *prima*, quam sequitur Suarez (de Fide, disp. 9. sect. 1. n. 2.) cum aliis, *negat* eos esse membra Ecclesiae; *altera*, quam tenet Deus (n. 71. 5.) *affirmat* eos esse membra Ecclesiae, dummodo non sint hæretici etiam *externi*; *tertia* longe communior, quam docet Bellarminus (l. 3. c. 10.), A Lapide (in Eph. 6. 16.) etc. *affirmat*.

605. Juxta hanc tertiam sententiam hæretici occulti sunt membra Ecclesiae, sed mortua et arida: in eo autem differunt ab impiis fidelibus, quod hi non tantum sint de corpore Ecclesiae, sed etiam aliquo modo de anima, quippe qui charitate destituti, fidem tamen retinent: cum hæretici occulti nullo prorsus modo dici possint de anima Ecclesiae, atque tantummodo se habeant tamquam partes corporis mortuæ et aridæ, spiritualis vitæ sensu penitus destitutæ. Non sunt membra Ecclesiae in ratione vitæ ejus, quam non participant; sed sunt membra Ecclesiae in ratione instrumenti, quatenus si ex. gr. jurisdictionem habeant, illam non amittunt, donec eorum hæresis fiat manifesta.

606. Probant autem hanc sententiam—1) ex Scriptura; nam legitur (I. Jo. II. 19.): « Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum ». Sermo hic est de hæreticis; eorum enim propria est appellatio *antichristi*, et certe in hac ep. tribuitur illis, qui adversantur fidei. Dicit autem S. Jo. eos, antequam exirent, non fuisse ex nobis, hoc est, non fuisse catholicos animo et voluntate; et tamen ait, ex nobis exivisse: erant ergo aliquo modo in Ecclesia, scilicet per externam fidei professionem et subjectionem legitimis Pastoribus. Unde S. Augustinus (tract. 61. in Jo. n. 2.) ait: « utrumque verum est, et *ex nobis* et *non ex nobis*; secundum aliud ex nobis, secundum aliud non ex nobis ».

2) Ex modo loquendi Patrum. S. Augustinus (tract. 3. in ep. Joan.), « multi, inquit, intus sunt, non exierunt, et tamen antichristi sunt.... qui intus sunt, certe sunt in corpore Domini nostri Jesu Christi, quando adhuc curatur corpus ipsius, et sanitas perfecta non erit nisi in resurrectione mortuorum » etc. Et (l. de Catech. credib. c. 7.): « Sunt qui propterea volunt esse Christiani, ut aut promereantur homines a quibus temporalia commoda expectant, aut qui offendere nolunt quos timent » (id est, qui fite, et non sincere fiunt Christiani, manentque idcirco infideles occulti). « Sed isti reprobi sunt; etsi *ad tempus eos portat Ecclesia*, sicut area usque ad tempus ventilationis paleam sustinet: si non se correxerint, et propter futuram sempiternam requiem *Christiani esse cœperint*, in fine separabuntur. Nec sibi blandiantur, quod in area esse possunt cum frumento Dei: quia in horreo cum illo non erant, sed igni debito destinantur ». Plura collegit Bellarminus (l. c.).

3) Ex ratione, quæ sequitur ex principiis supra statutis (n. 594.). Nam hæretici occulti retinent externam professionem fidei olim authentice susceptæ, et externam subjectionem legitimis Pastoribus: Ecclesiæ autem, visibili societati, per hæc externa vincula quisque adhærere censetur. Sicut igitur qui est occultus schismaticus non desinit absolute esse membrum Ecclesiæ; ita neque occultus hæreticus.

4) Hinc est quod si Episcopus ex. gr. esset occultus hæreticus, adhuc retineret ac valide exerceret suam ordinariam jurisdictionem.

nem. Quod conforme videtur iis quæ scripsit Cœlestinus ad clerum et populum Constantin. (ep. 14., apud Gallandi tom. 9.): « Aperte Sedis nostræ sanxit auctoritas, nullum sive episcopum sive clericum, seu professione aliqua christianum, qui a Nestorio vel ejus similibus, *ex quo talia prædicare cœperunt*, vel loco suo vel communione dejecti sunt, vel ejectum vel excommunicatum videri.... quia neminem vel dejicere poterat qui talia prædicans firmus non stabat ». Idem habet Nicolaus I. (ep. 8. ad Michael. Imperat.).

5) Hinc nihil mirum, si hæc tertia sententia sit communis apud Patres, uti ostendit Bellarminus; communior apud Theologos, ut omnes fatentur; conformis statutis principiis, uti liquet; cum usurpata quandoque sit ab ipsa Ecclesia, uti infertur ex mox cit. documentis. Nihilominus difficultas exurgit ex Bulla *Ineffabilis Deus*, in qua post definitam Immaculatam Conceptionem Virginis Deiparæ, ita prosequitur S. P. Pius IX.: « Quapropter si qui secus ac a Nobis definitum est, quod Deus avertat, *præsumpserint corde sentire*, ii noverint, ac porro sciant, se proprio judicio condemnatos, naufragium circa fidem passos esse, *et ab unitate Ecclesiæ defecisse*, ac propterea facto ipso suo semet pœnis a jure statutis subicere si quod ore sentiunt, verbo aut scripto aut alio quovis externo modo significare ausi fuerint ». At non nisi obiter S. P. indicat defecisse ab unitate Ecclesiæ eos qui præsumpserint corde sentire secus ac definitum est; ac proinde non videtur dirimere voluisse quæstionem inter Theologos agitam. Imo, salvo sapientiorum judicio, illud *defecisse ab unitate Ecclesiæ* intelligi potest de animi dispositione quoad corpus, et de actuali defectione quoad animam Ecclesiæ.

607. V. Quoad *schismaticos* nulli dubium est eos non esse membra Ecclesiæ. Hæc est enim—1) constans doctrina Patrum. S. Cyprianus (de unit. Eccles.), scribit: « Unus Deus est, et Christus unus, et una Ecclesia ejus, fides una, et plebs in solidam corporis unitatem concordia glutino copulata ». Idem (ep. 59. ad Pupianum): « Scire debes Episcopum in Ecclesia esse, et Ecclesiam in Episcopo; et si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse ». S. Hieronymus (Comment. in cap. 3. epist. ad Titum):

on the institution and constitution of the church

« Inter hæresim et schisma hoc interesse arbitramur, quod hæresis perversum dogma habeat, schisma propter Episcopalem disensionem ab Ecclesia pariter separet ». S. Augustinus (l. de Fide et Symbolo cap. 10.): « Credimus et Sanctam Ecclesiam, utique Catholicam. Nam et hæretici et schismatici congregationes suas Ecclesias vocant. Sed hæretici de Deo falsa sentiendo, ipsam fidem violant; schismatici autem discissionibus iniquis a fraterna caritate dissiliunt, quamvis ea credant, quæ credimus. Quapropter nec hæretici pertinent ad Ecclesiam Catholicam, quæ diligit Deum, nec schismatici, quoniam diligit proximum ». S. Fulgentius (l. de Fide c. 37.): « Firmissime tene... hæreticos atque schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros ».

2) Idem ratio confirmat. Societates enim schismaticorum certe non sunt Ecclesia universalis; cum numquam ubique fuerint diffusæ: neque haberi possunt uti pars Ecclesiæ universalis; cum initio schismatis ab illa vel ipsæ discesserint, vel expulsæ fuerint, ac separatæ maneant.

3) Neque obstat quod meri schismatici veram fidem retinent. Etenim, ex præstitutis principiis, id non sufficit ut quis dicatur proprie et simpliciter membrum Ecclesiæ. Profecto qui adversus aliquam humanam societatem insurgit, et ab ejus legitima auctoritate se subducit, nullatenus membrum censetur talis societatis, etsi cæteroquin finem illius proprium et media omnia haud abjiciat; immo etsi quandoque ea usurpet—Neque par est ratio catechumenorum, qui fidem solam haberent, et schismaticorum. Licet enim sint catechumeni extra corpus Ecclesiæ, ab eo tamen non *contrarie*, sed *negative* arcentur, ita ut desiderio ad Ecclesiæ corpus jam pertineant: propterea veluti societatis candidati, et ab ea quasi jam concepti, merito possunt animæ Ecclesiæ adnumerari. At vero ii qui *contrarie* a corpore Ecclesiæ arcentur, nullam conventionem aut affinitatem habere possunt cum Ecclesia—Sed de schismaticis plura dicemus, ubi de unitate Ecclesiæ sermo erit.

608. VI. Jam de *excommunicatis* agendum est. Notetur—1) sermonem esse de excommunicatione majori—2) fere communiter

nunc admitti excommunicatos excommunicatione majori, sed *toleratos*, esse membra Ecclesiae—3) quæstionem igitur esse de excommunicatis vitandis. Excommunicatos hujusmodi esse membra Ecclesiae simpliciter affirmat Suarez (de Fide disp. 9. sect. 1. n. 14.) cum aliis; negat vero Bellarminus (c. 6.), Liberius (n. 156.) etc. Aliis videtur hæc nominis potius quam rei quæstio; et Valentia (Tom. 3. disp. 1. q. 1. p. 7. § 15.), monet: « Ex eodem illo fundamento, quod sint videlicet Ecclesiae Christianæ partes multæ ac diversæ intelligi potest, qua ratione excommunicati, licet fideles sint, tamen dicantur præcisi ab Ecclesia, neque membra ejus esse. Hoc sane verissimum est, si intelligantur esse præcisi ab ea parte Ecclesiae, quæ non modo fide, sed etiam solemnium precum atque suffragiorum mutua communicatione conjungitur ». Attamen, cum ipse loquendi modus proprius sit retinendus, secundæ sententiæ adhærendum videtur.

609. Revera certum est—1) Ecclesiam habere potestatem præcidendi et extra se penitus ejiciendi non tantum hæreticos et schismaticos, sed etiam alios peccatores qui gravissimi alicujus criminis rei existant. Quæri ergo solummodo potest utrum de facto intendat Ecclesia per excommunicationem membrum præcidere. Id autem affirmandum videtur. Nam in sententia excommunicationis lata a Concilio Arausicano, hæc leguntur: « Ecclesiarum Dei violatores, auctoritate Dei et judicio Sancti Spiritus a gremio Sanctæ Matris Ecclesiae, et consortio totius Christianitatis eliminamus, quoadusque resipiscant, et Ecclesiae satisficiant ». Porro hic Ecclesiarum violatores expresse dicuntur a gremio Sanctæ Matris Ecclesiae *eliminati*: sed hic non infligitur aliqua nova pœna, sed fertur excommunicatio, cujus solum effectus magis diserte declaratur. Ergo ex mente Ecclesiae, excommunicatio eliminat, seu *separat* ab Ecclesia.

2) Confirmatur ex Scriptura. Nam legitur (Matth. XVIII. 17.): « Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus ». Jamvero fatentur omnes hic agi de pœna excommunicationis; at eos, qui hanc pœnam incurrunt, ita non esse de Ecclesia significat Christus, uti non sunt de Ecclesia ethnici et publicani: hi profecto ad Ecclesiam minime spectant.

3) Idipsum asserunt Patres. S. Cyprianus (ep. 62. ad Pompon.)

scribit: « Spirituali gladio superbi et contumaces necantur, dum de Ecclesia ejiciuntur. Neque enim vivere foris possunt, cum domus Dei una sit, et nemini salus esse, nisi in Ecclesia possit » S. Hieronymus (in cap. 2. ep. ad Titum): « Fornicator, adulter, homicida, et cætera vitia per Sacerdotes de Ecclesia propelluntur. Hæretici autem per semetipsos sententiam ferunt, suo arbitrio de Ecclesia recedentes ». S. Augustinus (lib. de Corrept. et Grat. cap. 15.), ait: « Per excommunicationem separari ab ovibus sanis ovem morbidam, ne per plures serpant dira contagia ».

610. VII. His delibatis, refutandi jam sunt, ut proposuimus, hæreticorum errores, qui, ut diximus (404. seqq.) ad veram Christi Ecclesiam, vel solos prædestinatos, vel solos perfectos, vel solos justos pertinere censent. Ex quo quidem principio facile suam rebellionem cohonestant: qui enim de Ecclesia non est, nequit in Ecclesia potestatem obtinere: nemini vero cum certitudine constat aliquem (superiorem) esse prædestinatum, perfectum, aut justum. Si autem ostenditur etiam fideles peccatores esse veræ Ecclesiæ membra; eo ipso evertitur error eorum, qui duplicem Ecclesiam comminiscuntur; quatenus una justis, alia peccatoribus coalescat—Cf. Bellarminum (l. 3. c. 2.); nec non ex 30 articulis Jo. Huss damnatis a Conc. Constant. et Martino V., art. 1.3.5.; ex propp. damnatis in Quesnello, propp. 72-77.; et censuram XV. ex Bulla *Auctorem fidei*.

§ II.

Statuitur Catholica Doctrina de Membris Ecclesiae.

PROP. XXVI. *Germana Christi Ecclesiae natura perspecta, compertum omnibus esse debet, eam 1. nec omnibus et solis prædestinatis—2. nec solis perfectis—aut 3. justis solis tamquam membris coalescere: cum idea enim societatis visibilis, quam omnes, ne pereant, ingredi tenentur, ea omnia componi nullatenus possunt.*

611. *Prob. 1ma pars. I. Non omnes prædestinati semper sunt membra Ecclesiae. Etenim—1) nequit ullo modo dici membrum Ecclesiae, qui nihil participat de iis quæ Ecclesiae animam et corpus constituunt. Atqui multi sunt prædestinati ex Judæis, Turcis, Idololatriis, qui aliquo tempore, antequam nimirum supernaturalem revelationem agnoscant, vel per baptismum Ecclesiae corpori aggregentur, nihil habent de iis quæ animam aut corpus Ecclesiae constituunt. Ergo—2) Unde ab universa Scriptura abhorret, eos omnes, quamdiu in infidelitate, judaismo, aut etiam odio christianismi manent, Ecclesiae membra vocare. Ecclesiae enim membra ita alloquitur S. Petrus (I. ep. II., 9. 10.): « Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti ».*

612. II. Non soli prædestinati sunt membra Ecclesiae. Nam ex mox dicendis in 3ta parte thesisi, omnes fideles particularium ecclesiarum Romæ, Eph., Corinthi, etc., quibus suas epistolas dedit S. Paulus, et boni et mali, certissime et verissime erant membra Ecclesiae Christi. Atqui tamen dici nequit, eos omnes fuisse prædestinatos: id enim repugnat universo tenori illarum Epistolarum, in quibus acriter reprehendens Apostolus peccatores, non modo nullum dat indicium eos esse prædestinatos, sed maximam

suam anxietatem manifestat circa suam ac bonorum finalem perseverantiam.

613. III. Ex Patribus unum hic audiamus, S. Augustinum; siquidem plurimum testimonia infra exhibebimus. S. Doctor (tract. 45. in Joan.), scribit: « Secundum præscientiam Dei, et prædestinationem, *quam multæ oves foris*, quam multi lupi intus »; et (tract. 122. in Joan.): « Dominus alia piscatione significavit Ecclesiam, qualiter nunc sit. Quod autem illud fecit in initio prædicationis suæ; hoc vero post resurrectionem suam, hinc ostendit illam capturam piscium bonos et malos significare, quos nunc habet Ecclesia; istam vero tantum bonos, quos habebit in æternum, completa in fine hujus sæculi resurrectione mortuorum »; et (l. 2. contra literas Petiliani cap. 47.): « Eadem Pascua sub uno Pastore et oves et hirci pascuntur, donec ut debita recipiant, segregentur ».

614. IV. Si solis prædestinatis Ecclesia constitueretur, ea esset invisibilis, nec ab hominibus dignosci posset: hinc cum nemo ad impossibilia teneatur, nulla urgeret obligatio veram Ecclesiam inquirendi; multo minus eam ingrediendi. Perditissimis ergo quibusque daretur ansa se subtrahendi ab obedientia legitimis Pastoribus debita; dicerent enim illi, hos non esse prædestinatos, aut saltem id non constare: qui autem Ecclesiæ membra non sunt, nulla auctoritate præcipiendi et pascendi in Ecclesia potiri possunt. Quæ sane adversantur iis omnibus quæ supra statuimus de vera Ecclesiæ constitutione.

615. *Prob. 2^a pars.* Vera Christi Ecclesia debet esse cœtus fidelium ubique diffusus ac vere catholicus. Atqui si fideles imperfecti, qui venialiter peccant, ab illa excluderentur, Ecclesia non esset cœtus fidelium ubique diffusus seu catholicus. Ergo.

Prob. min. Excepto Christo, qui capax non erat peccati, et Beatissima ejus Matre, quæ ex speciali privilegio immunis certo fuit ab omni vel levissima labe peccati, ceteri omnes, propter humanam fragilitatem, in venialia quandoque labuntur peccata, juxta illud Jacobi (III.): « In multis offendimus omnes »; (I. Joan. I.): « Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est ». Hinc merito S. Augustinus

(l. 1. contra duas ep. Pelag. c. 14.): « Nullus », inquit, « in Ecclesia recte posset ordinari minister, si dixisset Apostolus, si quis sine peccato est, ubi dixit, si quis sine crimine est; aut si dixisset, peccatum nullum habentes, ubi dixit, nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminem dixerim »—De hac re egimus in tract. *de Gratia* (disp. 2. art. 5.); atque insuper hæc pars thesis ex seq. confirmabitur.

616. *Prob. 3ta pars. I. Ex Scriptura.* Seligimus duo specialia testimonia. Ac—1) legitur (Matth. XVIII. 15. seqq.): « Si peccaverit in te frater tuus, vade corripe eum.... si eos non audierit dic Ecclesiae. Si Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus ». Hic certe sermo est de Ecclesia quæ tum visibilis sit tum vera Ecclesia Christi. Atqui tamen in ea dicuntur esse peccatores, et tales peccatores, quibus emendandis fraterna correptio non sufficit: dicuntur imo manere in Ecclesia, donec ab ipsa per prælati sententiam ejiciantur. Ergo.

2) Fornicarius Corinthius (I. Cor. V.) graviter certe peccavit: et ibidem haud obscure insinuare videtur Apostolus alios quoque fuisse fornicarios apud Corinthios. Profecto peccatores erant illi *multi*, qui Eucharistiam indigne sumpserant, iudicium sibi manducantes et bibentes (XI., 29. 30.). Atqui hi omnes erant membra Ecclesiae. Ergo.—*Prob. min.—1*) Certe Apostolus et reliqui fideles justi erant in Ecclesia; atqui Apostolus ipse loquitur de illis peccatoribus ac de ceteris, tanquam in una et eadem Ecclesia inter se et cum seipso coadunatis: « Omnino, inquit, auditur *inter vos* fornicatio—Convenientibus *vobis* in unum.... alius quidem esurit, alius autem ebrius est.... ideo *inter vos* multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi.... itaque *fratres mei*, cum convenitis », etc.—2) Apostolus voluit ut fornicarius tolleretur *de medio* Corinthiorum (« ut tollatur de medio vestrum ») et ipse illum excommunicari jussit. Ergo usque ad illud tempus fornicarius adhuc pertinebat ad Ecclesiam.

617. Huic argumento opponunt verba Apostoli (vv. 3-5.): « Ego.... jam judicavi.... qui sic operatus est.... tradere hujusmodi satanæ »: ex quibus, ajunt, colligi videtur, Apostolum habuisse

incestuosum Corinthium uti jam excisum ab Ecclesia.—Sed *respondetur*:—1) Etiam si diceretur Corinthius fornicarius præcisus ab Ecclesia per sententiam Pauli; verum tamen esset, quod ante illam sententiam, licet notus fornicarius, manebat tamen in Ecclesia—2) Sed vero illud *jam judicavi* non significat *tuli sententiam*, sed statui eam ferre. Sententia enim illa tunc lata fuit, cum Corinthius *traditus est Satanæ*; sed Apostolus *judicavit* illum *tradere*, sed nondum tradidit: in congregatione deinde Corinthiorum illum tradidit. En integer contextus: « Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Jesu Christi, *congregatis vobis* et meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu Christi, tradere Satanæ in interitum ». Unde ita rem intelligunt ipsi interpretes Protestantes, uti Bloomfield, Parkhurst, Robinson, Whitby, etc. Sit pro omnibus Rosenmüller, qui (in h. l.) scribit: « Non continuo Apostolus animadvertit in reum, sed *propositum sibi* esse dicit, si officio deesse pergerent Corinthii, apostolica sua uti potestate, tamquam si præsens esset, hominemque scelestum, quem Ecclesia ipsa ejicere recusaret, exturbare Domini auctoritate ».

618. II. *Ex Scriptura* iterum, recolendo parabolas, quas indicavimus (n. 463.). Nam comparatur Ecclesia—1) areæ (Matth. III. 12.): « Permundabit aream suam, et congregabit triticum suum in horreum; paleas autem comburet igni inextinguibili »—2) Sagenæ (XIII. 47.): « Iterum simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congreganti. Quam, cum impleta esset, educentes, et secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Sic erit in consummatione sæculi »—3) Convivio nuptiali, ad quod intrant boni et mali, qui postea cum non haberent vestem nuptialem, missi sunt in tenebras exteriores (Matth. XXII.)—4) Decem Virginibus, quarum quinque erant prudentes, et quinque fatuæ (Matth. XXV.). Ergo in Ecclesia sunt etiam peccatores ac reprobī, qui significantur per paleas, per pisces malos, per hominem non vestitum veste nuptiali, per virgines fatuas. Tanta fuit vis hujus argumenti contra Donatistas, ut, teste S. Augustino (Bre-

vic. Collat. c. 8. 9.), eo victi fassi tandem sint, malos bonis permixtos in Ecclesia existere.

619. III. *Ex Patribus.* Ac—1) communiter docent Patres doctrinam, quam hic tuemur. S. Cyprianus (ep. 51.), scribit: « Impediri non debet aut fides, aut charitas nostra, ut, quoniam zizania in Ecclesia esse cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus ».—S. Chrysost. (in Psalm. 39.): « Nec ex perfectis quidem universa constat Ecclesia; sed habet eos etiam, qui otio et socordiæ se dedunt, mollemque et dissolutam vitam amplectuntur, et libenter serviunt voluptati: Et quoniam est unum corpus, tamquam ex una persona, hæc et illa pronuntiat ». — S. Hieronymus (in dial. contra Luciferianos): « Arca Noe Ecclesiæ typus fuit. Ut in illa omnium animalium genera, ita et in hac universarum et gentium et morum homines sunt. Ut ibi pardus et hædi, lupus et agni: ita et hic justi et peccatores, id est, vasa aurea et argentea cum ligneis et fictilibus commorantur ». — S. Fulgentius (de Fide ad Pet. c. 43.): « Firmiter tene, et nullatenus dubites, aream Dei esse Catholicam Ecclesiam, et intra eam usque ad finem sæculi frumento mixtas paleas contineri, id est, bonis malos Sacramentorum communione misceri ».—S. Gregorius M. (hom. 12. in Evang.): « In qua [Ecclesia] quia mali cum bonis, et reprobis cum electis admixti sunt, recte similis Virginibus prudentibus et fatuis esse perhibetur ».

2) Sed quoniam adversarii abutuntur præsertim auctoritate S. Augustini, præstat ex innumeris S. Doctoris testimoniis pauca saltem recitare. Itaque (serm. 264. n. 5.), ait S. Augustinus: « Quadraginta diebus arca in diluvio fluctuavit, quæ arca Ecclesia est: lignis imputrabilibus facta; ligna imputrabilia sunt animæ sanctorum et justorum: habens tamen animalia munda et immunda; quia quamdiu vivitur in hoc sæculo, et per baptismum tanquam per diluvium Ecclesia purgatur, *non potest nisi habere bonos et malos*: ideo arca illa, et munda et immunda habebat. Sed posteaquam exivit inde Noe, non fecit sacrificium Deo nisi de mundis animalibus. Unde debemus intelligere quia *in arca ista et munda et immunda animalia sunt*, sed post diluvium istum non accipit Deus nisi eos qui se mundaverunt. Ergo totum hoc tempus quod videtur, Fratres, pro quadraginta diebus habe-

tote. Totum hoc tempus, quamdiu hic sumus, arca est in diluvio: quamdiu baptizantur Christiani et per aquam mundantur, natare videtur arca in fluctibus ».

Et (in Ps. 8. n. 13.): « Veniant in mentem..... arca, continens paleas et frumentum; et retia, quibus inclusi sunt pisces boni et mali; et arca Noe, in qua et immunda et munda erant animalia: et videbis Ecclesiam interim hoc tempore usque ad ultimum iudicii tempus, *non solum oves et boves continere*, id est sanctos laicos et sanctos ministros, *sed 'insuper et pecora campi, volucres cœli et pisces maris, qui perambulant semitas maris'*. Pecora enim campi congruentissime accipiuntur *homines in carnis voluptate gaudentes*; ubi nihil arduum, nihil laboriosum adscendunt. *Campus est enim lata via, quæ ducit ad interitum* ».

Et (in Ps. 48. n. 8.): « Sicut lilium », inquit, « in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum. Numquid dixit, *in medio alienarum*? Non, sed *in medio filiarum*. Sunt ergo *filiae malæ*, et inter illas est lilium in medio spinarum. Itaque illi qui sacramenta habent, et bonos mores non habent, et Dei dicuntur, et non Dei, et ejus dicuntur et alieni: *ejus, propter sacramentum*; alieni propter proprium vitium. Ita et *filiae alienæ*: filiae, propter formam pietatis; alienæ, propter amissionem virtutis ».

Et (serm. 4. de Jacob et Esau n. 31.): « Sunt mali *in Ecclesia* pertinentes ad Esau; quia et ipsi filii Rebeccæ, *filii matris Ecclesiæ, de utero ipsius nati, et pilosi in peccatis carnalibus perseverantes, de illius tamen utero nati*. Habent ergo a rore cœli, et a fertilitate terræ, a rore cœli omnes Scripturas, omnem sermonem divinum: a fertilitate vero terræ, omnia visibilia sacramenta; visibile enim sacramentum ad terram pertinet. Hæc omnia *communia* habent *in Ecclesia* et boni et mali ».

Et (serm. 137. n. 1.): « Jesus Christus... Caput est Ecclesiæ, et est corpus ejus Ecclesia, et in ejus corpore unitas membrorum et compago caritatis, tanquam sanitas existit. Quicumque autem in caritate friguerit, infirmatur *in corpore Christi*. Sed potens est ille, qui jam exaltavit caput nostrum, etiam *infirmamembra* sanare: dum tamen non nimia impietate præcidantur, sed *hæreant corpori* donec sanentur. Quicquid enim adhuc hæret corpori, non desperatæ sanitatis est: quod autem præcisum fue-

rit, nec curari, nec sanari potest ». Et (l. 4. de baptis. con. Donat. c. 7.): « Distinguamus inter eos, qui mali foris sunt, et eos, qui intus mali sunt ».

620. IV. *Ex ratione theologica.* Nam—1) Peccatores pertinent ad corpus Ecclesiae; profitentur enim fidem authentice in baptismo susceptam, retinent eorundem Sacramentorum communionem, subjiciuntur legitimæ Ecclesiae potestati: hæc autem sunt vincula, quibus Ecclesiae corpus compaginatur, ut diximus (n. 594.). 2) Pertinent, licet imperfecte, ad animam Ecclesiae: retinent enim fidem, atque etiam spem, nisi peccaverint per desperationem—3) Existit in Ecclesia potestas remittendi peccata, quæ exercetur in sacramento poenitentiae, per verum iudicium, veramque jurisdictionem: sacramenta autem sunt pro iis qui pertinent ad Ecclesiam, et jurisdictio exercetur in subditos: supponitur ergo quod esse possint peccatores in Ecclesia. Quamvis vero remitti possit per Sacramentum poenitentiae ipsum peccatum hæresis, requiritur tamen ut imprimis hæresis abjuretur, siquidem fides est necessaria dispositio ad Sacramentum: at non requiritur status gratiae, ut quis absolutionem recipiat peccatorum.

621. SCHOLION. I. Ut probent adversarii solos prædestinatos ad Ecclesiam pertinere, plura afferunt testimonia S. Scripturæ et SS. Patrum, præsertim S. Augustini. Si bene retineantur quæ dicta sunt in expositione et probatione thesisi, fere omnia facile solvuntur. Juverit solum hæc adnotare:

1) Comparatur Ecclesia arcæ Noe, quatenus nemo salvatur nisi in Ecclesia; sed non quatenus in Ecclesia non sunt nisi salvandi: alter hic sensus excluditur ab animalibus mundis et imundis, quæ erant in arca, et repræsentabant justos et peccatores.

2) Aliquis potest pertinere ad aliquam societatem, quin vero ejus spiritu informetur; et secundum hoc dicitur non esse de ea societate, quamvis externis vinculis, et aliquo etiam interno (fide) ei adhæreat.

3) Aliquis potest esse de Ecclesia, filius Dei, ovis Christi vel secundum *prædestinationem*, vel secundum *præsentem justitiam*; seu vel veritate *finis*, vel veritate *essentiæ*. Secundum *præde-*

stinationem sunt soli salvandi, *veritate essentiae* sunt omnes iusti, et, licet imperfecte, etiam peccatores. Hinc si quandoque Christus Dominus loquens de suis ovibus (Jo. X. 2.) intelligit forte solum praedestinos; alibi oves dicuntur omnes qui sunt in Ecclesia, etiam peccatores, juxta illud ex. gr. (Jo. XXI.) « Pasce agnos meos, pasce oves meas »; et (Ps. LXXIII.) « iratus est furor tuus super oves pascuae tuae »: unde (Matth. XXV. 32.) separantur in die iudicii oves ab hoedis. Hinc etiam S. Augustinus (tract. 45. in Jo.) ait: « Quid est quod dixi quam multae oves foris? quam multi luxuriantur », casti futuri? « quam multi blasphemant Christum », credituri in Christum? « Et hi oves sunt. Verumtamen modo alienam vocem audiunt, alienos sequuntur. Item quam multi intus laudant », blasphematuri? « casti sunt », fornicaturi? « stant », casuri? « et non sunt oves: de praedestinis enim loquimur ».

4) Christus vere dicitur Caput Ecclesiae, *quam salvabit*; sed id intelligendum est—*a*) in multis membris, non in omnibus—*b*) si de omnibus sermo sit, salvabit *sufficienter*, non *efficaciter*.

622. II. Ut autem solvantur ea, quibus ostendere nituntur aut solis perfectis, aut solum iustis Ecclesiam constare; praeter dicta, haec praecipue oculis habenda sunt:

1) Ecclesia dicitur quidem tota pulchra, non habens maculam neque rugam etc.; sed id intelligi debet—*a*) ratione suae essentiae, non omnium individuorum. Quemadmodum enim respublica quaelibet dici potest perfecta, si servet finem honestum, idoneum regimen, leges justas, ac publicam felicitatem debite promoveat; etsi in ea plura sint membra qui haud recte se gerant: ita dici potest Ecclesiam esse totam pulchram etc., etsi aliqua ejus membra a recto tramite deflectant—*b*) Intelligi debet ratione termini, non ratione viae. Hinc D. Thomas (3. p. q. 8. a. 3. ad 3.), ait: « Dicendum, quod esse Ecclesiam gloriosam, non habentem maculam neque rugam, est ultimus finis ad quem perducimur per passionem Christi. Unde hoc erit in statu patriae, non autem in statu viae... Percipiunt autem tales (peccatores) a Christo quemdam actum vitae, qui est credere; sicut si membrum mortificatum moveatur aliquo modo ab homine ». Et S. Augustinus (Retract. l. 4. c. 18.): « Ubiunque in his libris commemoravi Ecclesiam

non habentem maculam, aut rugam, non sic accipiendum est, ac si jam sit, sed quæ præparetur, ut sit, quando apparebit etiam gloriosa ».

2) Simili ratione, Ecclesia dicitur *sancta*; sed non est sancta quia omnia ejus membra sancta sunt, uti probant jam data argumenta. Dicitur ergo sancta ratione finis, doctrinæ, mediorum, Capitis invisibilis, aliquorum membrorum, destinationis, etc. Infra melius explicabitur propria ratio sanctitatis, quæ tribuenda est Ecclesiæ.

3) Si quando S. Augustinus (idem dicatur de aliis Patribus) videtur coarctare Ecclesiæ corpus ad cœtum justorum; id non de corpore Ecclesiæ adæquate sumpto debet intelligi, sed prout vivum est, et gratia sanctificante informatum: scilicet denominatur Ecclesia a nobiliori parte. Certe cum Donatistæ calumniarentur catholicos, quod duas fingerent ecclesias, unam quæ solos bonos, aliam quæ bonos malis admixtos contineret; responderunt catholici, et S. Augustinus (in Brev. coll. 3.) ipsis annuit, se duas ecclesias nequaquam adstruere, sed partes distinguere, vel tempora unius Ecclesiæ: partes quidem quia aliter boni aliter mali ad Ecclesiam pertinent; tempora autem, quia alius est status Ecclesiæ in terris alius in cœlis.

623. III. *Dicunt* etiam—1) axioma est « qui non habet Deum patrem, neque habet matrem Ecclesiam »: peccatores vero non habent Deum patrem, siquidem non sunt filii Dei—2) Uti dicitur (Rom. VIII. 9.) « Si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus »; sed peccatores non habent spiritum Christi; nec qui non sunt Christi, *capitis Ecclesiæ*, possunt esse Ecclesiæ.

Respondetur ad 1um: Qui nullo modo habent Deum patrem, non possunt certe habere Ecclesiam matrem; sed peccatores, licet non sint actu filii Dei per adoptionem, sunt tamen per institutionem et doctrinam: unde sub uno respectu dicuntur filii diaboli, secundum alium filii Dei. Quemadmodum ergo imperfecte sunt filii Dei, ita imperfecte sunt de Ecclesia—*Ad 2um*: Qui non habet spiritum Christi, non est Christi, prout Christus vivificat per caritatem; at si retineat fidem Christi, habet quodammodo spiritum Christi, seu accipit aliquem influxum a Christo Capite, et

sic quodammodo etiam pertinet ad Ecclesiam. Imo prout adheret externis vinculis corpori Christi mystico, quod est Ecclesia, aliquem externum motum simul cum aliis a Christo recipit: sicut membra corporis arida, ob continuitatem cum reliquo corpore vivo ac perfecto, aliquem externum motum a capite habent, vel saltem non marcescunt.

DISPUTATIO IV.

DE ECCLESIAE PROPRIETATIBUS ET DOTIBUS.

624. Cum ex præcedente disputatione perspecta nobis sit Ecclesiae intima constitutio et essentia, gradum jam facimus ad ejus essentielles proprietates inquirendas: quod enim in subjecti cujuscumque exploratione essentiae vestigationem consequitur, sunt essentielles proprietates, quæ ab ea dimanant.

625. Proprietates autem Ecclesiae, ut ex Symbolo Cypriani novimus, ad *Unitatem, Sanctitatem, Catholicitatem, et Apostolicitatem* revocantur. Verum hæ sub duplici respectu considerari possunt; nimirum prout sunt mere intrinsecæ, ex ipsa Ecclesiae essentia prodeuntes: et sic vocantur *proprietates*, ex quibus ducimur in cognitionem ecclesiae Christi *in abstracto*. Considerari possunt prout sunt etiam *extrinsecæ*, ac veram Christi ecclesiam manifestant; et sic appellantur *notæ*, ex quibus ducimur in cognitionem ecclesiae *in concreto*. Scilicet imprimis quæritur, quænam proprietates competant veræ Christi ecclesiae; et respondetur, ipsam debere esse *unam, sanctam, catholicam et apostolicam*: deinde vero quæritur, cuinam ex tot societatibus, quæ se veram Christi ecclesiam jactant, dictæ proprietates competant; et respondetur, ipsas nonnisi uni convenire posse; ac eam, quæ illis prædita est, *esse in concreto* veram Christi ecclesiam.

626. Ad adæquatam autem Ecclesiae notitiam nobis comparandam, valde conducit eas, quas vocant, dotes investigare; et quæ concipiuntur tamquam Ecclesiae superinductæ, eamque condecorantes: ejusmodi sunt *Indefectibilitas, Auctoritas, Infallibilitas*. His simul cum proprietatibus rite statutis, in fine agemus de notis.

627. Unum tamen moneamus oportet: hæ, quæ dicuntur *proprietates* ac *dotes*, vere pertinent ad ipsam essentiam Ecclesiae,

on the properties of the church

si hæc non a priori qualis potuerit esse, sed a posteriori qualis a Christo instituta est, consideretur. Verum illum loquendi modum, qui fere communiter obtinuit, et juxta quem proprietates et dotes ab Ecclesiæ essentia veluti distinguuntur, libenter usurpamus, ad æquam quamdam hujus tractationis distributionem: hæc ipsa enim non parum adjuvat totius subjecti distinctam intelligentiam, eorumque omnium, quæ traduntur, memoriam.

ARTICULUS PRIMUS

Utrum Ecclesia Christi debeat esse Una.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

628. Tam multa sunt, tam clara Sacrarum Scripturarum oracula, quibus Ecclesiæ Unitas asseritur; ut Novatores ipsi (paucis omnino exceptis, qui sibi non constant) eam negare minime audeant. Imo perfectissimam voluit Christus in sua Ecclesia unitatem; ita enim (Jo. XVII. 20-28.) Patrem alloquitur: « Non pro eis autem rogo tantum [scilicet Apostolis] sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me. Ut omnes *unum sint, sicut tu Pater in me et ego in te*, ut et ipsi in nobis unum sint. . . . Et ego claritatem quam dedisti mihi dedi eis, *ut sint unum, sicut et nos unum* sumus. Ego in eis, et tu in me: ut sint *consummati in unum* », etc.

629. Manifestum est pariter, multiplicem unitatem in Ecclesia attendi posse:—1) ratione ejusdem principii, idest Dei vocantis, juxta illud (Joan. VII. 44.): « Nemo potest venire ad me nisi pater meus traxerit eum »—2) ratione ejusdem ultimi finis, quod significatum est (Matth. XX. 9.) in illo uno denario omnibus promisso—3) ratione eorundem mediorum, idest fidei, sacramentorum, legum, juxta illud (Eph. IV. 5.): « Una fides, unum baptisma », etc.—4) ratione ejusdem Spiritus Sancti, a quo tamquam interno rectore universa Ecclesia gubernatur, juxta illud (I. Cor. XII. 4.): « Divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus »—

5) ratione ejusdem capitis invisibilis, omnis enim Ecclesia eidem Christo tamquam Capiti conjungitur, juxta illud (Eph. I. 22.): « Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam »—6) ratione connexionis membrorum inter se juxta illud (Rom. XII. 5.): « Unum corpus sumus, singuli autem alter alterius membra ».

630. Verum his suppositis, exponendus est conceptus unitatis, quam heic Ecclesiae asserimus. Generatim unitas, de qua agimus, in eo consistit, quod non *plures* sed *unica* est Ecclesia, et quod eadem illa est, quam Christus fundavit et instituit. Hinc distingui solet unitas *simultanea* et *successiva*. Ecclesia enim dicitur *una*—1) quatenus nullo tempore ab ejus institutione per Christum simul fuerint aut futuræ sint duæ aut plures Christi Ecclesiae: quæ unitas est *simultanea*—2) quatenus in tota temporum successione unica vera Ecclesia quæ existit, eadem semper et sibi constans perseveret, non mutata in aliam: quæ unitas est *successiva*.—Cf. Suarez (de Fide, disp. 9. sect. 4.). Quamvis Ecclesiae unitas hæc omnia comprehendat, cum tamen unitas successiva facile revocetur ad Apostolicitatem et indefectibilitatem; hic proprie et directe consideramus unitatem *simultaneam*.

631. Ut genuina indoles hujus unitatis, quæ Ecclesiae propria est, bene intelligatur, in mentem revocemus oportet, Ecclesiam esse « coetum fidelium » seu « societatem hominum qui conjunguntur eadem fidei professione, et subjectione legitimis Pastoribus » (n. 401.); ergo proprietas *unitatis* talis esse debet, qualis exigitur ut *societas* dicatur *una*; et *una* societas *fidelium*. Hinc distingui solet unitas *fidei*, quæ arctissimam in fide concordiam, seu omnium christifidelium in veram fidem profitendam conspirationem exhibeat; et unitas *regiminis*, sine qua nulla societas potest esse *una*. Porro ad hanc duplicem unitatem revocantur aliæ unitatis species, a quibusdam assignari solitæ. Ita unitas, quæ dicitur *communio* seu *caritatis*, proprie respicit unionem membrorum inter se, et dicit mutuam conspirationem omnium sociorum ad eundem finem per eadem media sub directione unius ejusdemque regiminis: ex qua unionem resultat, ut idipsum invicem sentientes, pacis vinculo unitatem custodiant. At quisque videt, unitatem fidei ac regiminis in Ecclesia necessario includere hanc communionis unitatem. Pariter assignari solet unitas, quam di-

cunt *ritualem*, vi cuius omnes servant in Ecclesia eos ritus, qui sunt divinæ institutionis: unde unus idemque apud omnes est ritus initiationis, nempe baptismus; commune est consortium eorumdem Sacramentorum; unum est apud omnes sacrificium, quod cum sit præcipuus religionis actus, præcipua quadam ratione spectat ad Ecclesiam Christi, quæ est societas *religiosa christiana*. At quisque etiam videt, hanc *ritualem* unitatem deesse minime posse, ubi adest unitas *fidei* et *regiminis*. Sufficit igitur de hac duplici unitate agere.

632. At vero, in quo consistit I. unitas *fidei*; ipsi enim Novatores, nisi penitus ad rationalistarum placita deflexerint, non diftentur Ecclesiam esse quodammodo *unam* in fide? Multiplici certe ratione fides potest dici *una*:—1) ratione objecti formalis seu motivi, quod unum est, nempe auctoritas Dei revelantis—2) ratione objecti primarii, quod est ipse Deus—3) ratione principii seu habitus, qui unus cum sit, æque extenditur ad omnia objecta quæ creduntur, etc. Sed his præsuppositis aut prætermissis, unitatem fidei, de qua agitur, in eo collocatur, ut « fideles per orbem diffusi, omnes et eosdem credant (profiteantur credere) articulos, quos Ecclesia ipsis credendos proponit ». Omnes quidem et *eosdem articulos*, juxta illud (I. Cor. I. 10.): « Obsecro autem vos fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem sententia »—*Quos Ecclesia credendos proponit*, juxta illud (Rom. I. 5.): « Per quem [Jesum Christum] accepimus gratiam et apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus »; idest accepimus apostolatum, ut annuntiemus fidem, et auctoritate nostri apostolatus exigamus obedientiam fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus, ut scilicet propter ejus auctoritatem et nomen præstent obedientiam fidei—Cf. *de Virt. Infusis*, (n. 920.).

633. Ex quo patet 1) unitatem fidei non solum importare *factum*, quo omnes et eadem veritates ab omnibus ubique creduntur; verum etiam, ut ajunt, *jus*, seu principium a quo illud factum perpetuo producit et conservatur. Quod principium est Ecclesiæ regentis magisterium, utique infallibile sub assistentia Spiritus Sancti, in veritatibus fidei definiendis. Charisma infalli-

bilitatis in hoc magisterio infra adstruemus: pro re præsente sufficit dicere, unitatem fidei comprehendere consensum omnium in easdem veritates, per omnium adhæSIONem eidem principio consensionem determinanti, quod est apostolicum magisterium.

2) Patet, quod si supponatur collectio Ecclesiarum, quarum singulæ suam propriam professionem fidei completam et a ceteris diversam habent, ita ut quod una amplectitur ut doctrinam pertinentem ad fidem, alia rejicit, aut solum liberæ disputationi relinquit: concludendum est, omnes illas ecclesias, collective sumptas, non efficere *unam* veram ecclesiam; neque singulas, seorsum sumptas, tot veras ecclesias efficere; sed vel unam tantum ex illis esse veram Ecclesiam, vel omnes esse falsas.

634. Ne autem Ecclesiam accusent Novatores, quasi multitudine credendorum fideles obruat, animadvertatur, non esse necessarium ut *omnes* fideles veritates *omnes* ab Ecclesia propositas credant *fide explicita*, sed potius prohiberi ne cognito tali articulo, de eo dubitent aut eidem contradicant. *Fide* quidem *explicita* credenda omnibus sunt, quæ necessaria dicuntur *necessitate mediæ et præcepti*; sed, ad reliqua quod attinet, sufficit ut ea credant *fide generali et implicita*, qua universe credimus a Deo revelata, quæ ab Ecclesia ut talia proponuntur. Obligatio igitur, quæ ex horum dogmatum propositione oritur, *negativa* potius est quam *positiva*; prohibetur nempe eisdem contradicere, non vero jubetur actu speciali ea explicite credere — Cf. *de Virt. Infusis* (n. 432-34.).

635. Age dum, in quo II. consistit unitas *regiminis*? Duplicem ejusmodi unitatem distinguere solent: unam, quam *similitudinis* vocant et habetur cum diversi cœtus eandem habent formam regiminis, quin tamen eidem numero supremo regimini subjiciantur: hujusmodi est unitas duarum nationum independentium quæ eadem forma regiminis, ex. gr. monarchica gubernantur. Sed hæc non est nisi similitudo inter duas societates, et nullo modo vera unitas, nec unitas vocari recte potest. Altera vero, quam vocant unitatem *identitatis*, habetur cum omnes eidem supremo regimini subjiciuntur. Hac unitate Ecclesia dicitur et est essentialiter una in regimine, unitate scilicet identitatis. Ex quo profecto sequitur, quod supposita existentia plurium cœtuum, qui se

Christi Ecclesias dictitant, et quorum singuli suum regimen independens habeant, dicendum est eos omnes collective sumptos minime efficere unam veram ecclesiam, nec singulas seorsum sumptas tot veras ecclesias efficere: sed vel unam solam ex illis esse veram Christi Ecclesiam, vel omnes esse falsas.

636. Duo igitur sunt, quæ scindunt unitatem Ecclesiæ, *hæresis* et *schisma*. Hæresis est « error in fide pertinax »; Schisma vero est « spontaneus ab unitate Ecclesiæ recessus » (1). Schismatici dicuntur, ait D. Thomas (2. 2. q. 39. a. 1.), « qui propria sponte et intentione se ab unitate Ecclesiæ separant, quæ est unitas principalis. Ecclesiæ autem unitas in duobus attenditur, scil. in connexionione membrorum Ecclesiæ ad invicem seu communicatione, et iterum in ordine omnium membrorum Ecclesiæ ad unum caput... Et ideo schismatici dicuntur, qui subesse renunt Summo Pontifici, et qui membris Ecclesiæ ei subjectis communicare recusant ». Quæ exponens Cajetanus (in h. l.), notat non quamlibet inobedientiam constituere schisma, « nisi sit rebellio ad officium Papæ vel Ecclesiæ, ita ut renuant illi subesse, illum recognoscere ut superiorem ». Et: « ex eo aliquis est schismaticus, quod renuit ut pars Ecclesiæ operari »: quod quidem necessario accidit, quando aliquis renuit operari uti motus a superiore (n. 37.).

637. Hæresis igitur et schisma in aliquo inter se conveniunt, in aliquo vero ab invicem discrepant. « Inter hæresim et schisma hoc interesse arbitramur », ait S. Hieronymus, « quod hæresis perversum dogma habeat, schisma vero propter episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separat »; sive, ut ait S. Augustinus, « quod hæretici de Deo falsa sentiendo, ipsam fidem violant, schismatici autem discissionibus iniquis a fraterna caritate

(1) Ut hæc schismatis definitio recte intelligatur, præstat advertere cum Fratribus de Walenburch (de Unit. Eccles. 1. 3. c. 8. n. 2. seq.), rationem schismatis non absolvi per recessum ab Ecclesiæ unitate; christianus enim qui transiret ad Turcas vocaretur *apostata* non *schismaticus*. Similiter *recessus* proprie dictus ab unitate Ecclesiæ non est omnino necessarius ad schismaticum constituendum; secus qui nati et educati sunt in schismate, parti schismaticæ adhærentes, non essent veri schismatici. Ut quis itaque proprie schismaticus habeatur, requiritur ac sufficit ut instituat vel sectetur privata christianorum conventicula congregata ex Ecclesiæ desertoribus.

dissiliunt, quamvis ea credant, quæ credimus ». Notari tamen debet, quod hæresis directe unitatem fidei, et indirecte semper violat unitatem communionis; schisma vero etsi proprie violet unitatem communionis, deveniat tamen necesse est ad unitatem fidei scindendam; nam, uti ait S. Hieronymus, « nullum schisma non sibi aliquam confingit hæresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur ».

638. Hactenus summam exhibuimus doctrinæ catholicæ de *unitate* Ecclesiæ; nunc errores ei contrarii breviter exponendi sunt. Heterodoxi generatim, ut alias monuimus, Ecclesiæ unitatem proni confitentur; tum quia disertissima de ea habentur Scripturarum testimonia, tum quia articulum ex symbolo fidei eradere non sunt ausi. Verum cum inficiari unitatem non possent, ejus conceptum, ut propriæ sectæ rationes ferebant, turpissime vitiarunt. In quo ergo unitatem Ecclesiæ constituunt? Impossibile quidem esset omnium sententias hic referre; neque necesse id est: siquidem semel demonstrata *vera* Ecclesiæ unitate, eo ipso quælibet alia, quæ ei adversatur, uti insufficiens aut falsa rejicitur. Præstat tamen præcipuos saltem errores indicare.

639. Ac *primo* si de unitate *fidei* sermo sit, qui illam omnino non negant,—a) eandem ad fidem in Christum totam reducunt. Ita ex.gr. scribit Wegscheider (§ 186.): « Summopere optandum est, ut non tam de adunandis vel confundendis ecclesiis, quæ doctrinæ formulas defendunt plane sibi oppositas, quam » de morali quadam consensione « inter singulos harum ecclesiarum sodales efficienda et confirmanda sedulo jam cogitetur, ut quicumque Christo nomen dederint, quantumvis cæteroquin diversi, concordia tamen mutuæ studiosissimi sint et maneant » — b) Alii unitatem fidei obtineri contendunt, si credantur omnia, quæ in Scripturis continentur. Verum cum omnes sectæ Scripturas retinentes opposita docerent; imo nec quoad ipsum Scripturarum canonem convenirent (cf. *de Virt. Infusis*, n. 909. seq.); facile fuit videre nullam esse hujusmodi unitatem—c) Hinc alii invexerunt distinctionem inter articulos *fundamentales* et non *fundamentales*, asserentes ad unitatem fidei consensum circa *fundamentales* sufficere. Diximus in tract. *de Virt. Infusis* (n. 434.) quo sensu a catholicis tradita fuerit ea distinctio; sed sensu omnino

diverso eam docent Novatores. His enim illi articuli sunt *fundamentales* « qui explicitè credendi sunt ab omnibus, si salvi esse velint » — *non fundamentales* vero « qui sine salutis dispendio reiici possunt etiamsi per ministerium Apostolicum uti credendi proponantur. »

640. Quam doctrinam Iurieu methodice evolvit in libro, quem inscripsit: *Systema Ecclesiae*. Docuit ibi Calvinì discipulus « Ecclesiam catholicam conflare ex omnium christianorum societatibus, quae non errant in fundamentalibus, etiamsi nulla inter sectas illas servetur communio, imo etiamsi se mutuo excommunicent et anathematizent. » Inaudita hæc notio de unitate *fidei* tam apta visa est causæ reformationis tuendæ, ut eam ambabus ulnis amplexi fuerint ceteri Novatores, tanquam unicam salutis suæ anchoram; tam facile autem privatis uniuscujusque placitis hæc sententia accommodatur, ut ab omnibus fere heterodoxis adhuc hodie admittatur—Cf. *de Virt. Infusis* (n. 426.).

641. *Secundo* quoad unitatem *regiminis*, tantum abest ut ipse Iurieu agnoscat, Ecclesiam catholicam esse unam externam societatem; ut contra doceat, singulas Ecclesias particulares esse a se invicem independentes, atque nullo alio vinculo colligatas nisi solo vinculo interno caritatis. Imo, quoad ipsam fidem, duplicem distinguit unitatem externam, quarum alteram vocat *unitatem catholicam*; et proprie consistit in professione articulorum fundamentalium; alteram *unitatem Ecclesiæ particularis*; et in hoc proprie sita est, quod certi quidam fideles eamdem fidem profitentes unam efficiant societatem. Quare sola Ecclesia particularis, secundum ipsum, dicenda est *societas*, non vero Ecclesia catholica, seu universalis: etsi vix intelligitur quomodo ipsa particularis Ecclesia vocari possit vera societas cum ipsi desit auctoritas, quæ est essentialis societatis pars.

642. Animadvertendum tamen est, adversarios nostros, dum dicunt omnes et singulas Ecclesias esse a se invicem independentes, non negare amicam quoddam fœdus posse inter illas existere: sed contendunt, hanc ipsam confœderationem rem esse arbitariam; ita ut Ecclesia, quæ ab inita confœderatione resiliat non ideo minus vera erit Ecclesia, etsi illicite agat si confœderationem illam abrumpat absque juxta causa.

643. Specialem mentionem hic meretur Oxoniensium perversa opinio de unitate Ecclesiae. Ipsi verbo saltem rejicientes distinctionem inter articulos *fundamentales* et *non fundamentales*, fatentur ad unitatem *fidei* requiri, ut omnes fideles profiteantur omnes articulos quos Ecclesia, saltem congregata, credit, aut legitimo iudicio proposuit credendos. At—1) Ecclesiam *universalem* coalescere autumant ex Ecclesia Romano-Catholica, Græca, Russiaca, et Angliæ Constituta: huic ergo *universali* Ecclesiae auctoritatem tribuunt definiendi quid sit de fide tenendum—2) Nulla alia Concilia pro œcumenicis habent præter sex priora, et omnes, dicunt, necessario convenire debere in articulis ab his definitis—3) Sed nec stabiles in hac sententia videntur; siquidem ipse Pusey in sua Epistola ad Episcopum Protestanticum Oxoniensem (pag. 28.) dicit, ad communionem ab Ecclesia Constituta requiri tantum fidem in Articulos Symboli Apostolorum (1).

644. Quoad unitatem vero *regiminis* dicunt eam, quæ a Catholicis adstruitur, perfectiorem quidem esse, et fortasse cadere *sub præcepto*; minime vero *essentialem*: adeoque deficere posse quin deficiat ipsa Ecclesia. Hinc docent obligationem servandi communionem cum Ecclesia, sicut et alias quasdam graves obligationes ex præcepto positivo, posse quandoque ob gravem circumstantiarum mutationem cessare; imo non tantum licitum, sed etiam obligatorium esse posse huic vel illi particulari ecclesiae, vel ecclesiarum collectioni, a communione totius Ecclesiae (seu, ut dicunt anglice, « the rest of the Church »,) se subducere. Tunc, aiunt, separatio non est totalis et perfecta, neque est ab Ecclesia quatenus vera; sed quatenus fide aut moribus, aut utrisque corrupta. Manet communio essentialis, in iis scilicet quæ vera et recta sunt; rejiciuntur tamen ea quæ in doctrina sunt erronea, in cultu superstitiosa, in regimine tyrannica. — Cf. de his cl. Murray.

645. Exinde ortum duxit Londini societas, anno 1857 fundata, ad procurandam, ut aiunt ipsius institutores ac promotores, pre-

(1) (« For this [the essentials to Communion] she requires only belief in the Apostles' Creed »). Atque in eadem epistola magis explicans mentem suam, (pag. 53.), dicit: Nostræ Ecclesiae obsequium, iudiciis Universalis Ecclesiae fidem debemus: « To our own Church we owe submission; to the decisions of the Universal Church, Faith ».

cum ope, christianitatis unitatem; seu ad preces Deo fundendas ut tres christianas Communiones, Romano-catholicam, graeco-schismaticam, et anglicanam ad unitatem adducat. S. R. U. I. in Ep. ad Episcopos Angliæ, inquit: « Apostolicae Sedi nuntiatum est, catholicos nonnullos et ecclesiasticos quoque viros societati ad procurandam, ut aiunt, christianitatis unitatem, Londini anno 1857. erectæ nomen dedisse etc. . . . » Ac dein addit: « A protestantibus quippe efformata et directa eo excitata est spiritu, quem expresse profitetur, tres videlicet christianas communiones, Romano-Catholicam, Græco-schismaticam, et Anglicanam, quamvis invicem separatas ac divisas, æquo tamen iure catholicum nomen sibi vindicare » etc. Prohibuit vero ne christifideles nomen huic societati darent, aut quoquomodo ei faverent.

646 His itaque praestitutis—

§. II.

Statuitur Ecclesiae Unitas in Fide.

PROP. XXVII. 1. *Unica est vera Christi Ecclesia* — 2. *quae eam imprimis sibi vindicat unitatem fidei, qua fideles per orbem diffusi, omnes et eosdem credant articulos, quos Ecclesia ipsis credendos proponit. Quælibet ergo hæresis ab unitate separat — nec* 3. *ulla ratione admitti potest invecta a Novatoribus inter articulos fundamentales et non fundamentales distinctio, quæ quin adstruat, evertit potius fidei unitatem.*

647. *Prob. 1ma pars. I. Ecclesia vocatur in Scripturis Regnum Dei et Christi: hoc autem unum est, ad illud enim pertinent omnes gentes — vocatur Civitas supra montem posita, ad quam conveniunt omnes gentes, quae proinde etiam una est — vocatur Domus Dei et Christi, quae ut inquit Apostolus (Heb. III. 6.) « nos sumus: » est ergo una Domus — vocatur Ovile ad quod reduci debent omnes oves, quodque nonnisi unum Pastorem habet: illud ergo unum est — vocatur Sponsa Christi, et hæc est una — vocatur denique Corpus, et Corpus Christi, quod pariter unum est (nn. 400. 463.). Ergo una est Ecclesia Christi.*

648. II. Christus Ecclesiam constituit ut societatem (nn. 439. seqq.), cujus ipse est *unicum* Caput invisibile — cui dedit *unum* visibile Caput, ut innuimus (nn. 545. seqq.), et infra disertius ostendetur — quam voluit extendi ad omnes gentes (euntes docete omnes gentes), seu esse *catholicam* — cui toti *unum* finem præstituit — etc. Atqui haec omnia exhibent ideam unicæ Ecclesiæ. Ergo.

649. III. Vera Christi Ecclesia est societas, quæ veram, divinamque Christi religionem, quæ in mundo est, profitetur ac docet (n. 478.): vera autem, divinaque religio non potest esse nisi una, ut pluries ostendimus: ergo vera Christi Ecclesia est tantum una: ac propterea unitas est essentialis proprietas veræ, divinæque Christi Ecclesiæ. — Sed ab aliis argumentis afferendis abstinemus, tum quia haec pars thesis, seu unitas Ecclesiæ sub generali acceptione, facile ab omnibus conceditur, tum quia ex mox dicendis confirmabitur.

650. *Prob. 2da pars. I. ex generali œconomia a Christo instituta.* Nam — 1) quamdiu Salvator noster in terris versatus est, ipse solus discipulis suis fuit adæquata credendorum regula, et quidem externa, et viva: visibili enim carne indutus, homo homines, voce sensibili et hominum more, divinam suam religionem edocebat. Hæc autem continebat veritates omnes, non tantum eas quarum fides explicita omnibus et singulis esset ad salutem necessaria, sed etiam illas, quarum fides explicita ab omnibus non postulatur. Iamvero quis dixerit licitum fuisse discipulis inter veritates a Christo propositas distinguere, ita ut illas quidem admitterent, has vero repudiarent?

2) Ad perpetuandam suam doctrinam discipulos suos eadem, qua ipse fuerat a Patre missus, auctoritate, Christus instruxit; atque per totum orbem misit Evangelium prædicaturos. « Data est mihi », agebat ipsis, « omnis potestas in cœlo et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes ». Apostoli igitur legati erant Christi, sicut Christus legatus erat Patris; atque eadem obligatione, qua discipuli tenebantur obedire Christo docenti, tenebantur et populi obedire Apostolis, nomine Christi prædicantibus. Unde dixerat Salvator: « Qui vos audit, me audit, qui vos sper-

nit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum qui misit me ». Quemadmodum ergo verus Christi discipulus dici non potuisset, qui veritates aliquas, ab ipso propositas, rejecisset; ita verus Apostolorum discipulus censi non poterat, qui doctrinam quamdam ab ipsis prædicatam, tamquam non necessariam, repudiasset.

3) Revera nullam inter veritates distinctionem fecerat Christus, sed apostolos suos mittens, dixerat: « Euntes.... docete omnes gentes.... Docentes eos servare *omnia quaecumque mandavi vobis* »; « Prædicate *Evangelium* omni creaturæ », integrum utique, et non mutilatum. Hinc est, quod Apostolus Romanos adhortatur, « ut observent eos qui offensiones et offendicula *præter doctrinam quam didicerant*, faciunt »; et (in ep. ad Galatas), « Anathema dicit omni qui evangelizaverit *præterquam quod ipse evangelizaverat* »: numquid Apostoli gentibus, aut S. Paulus Galatis solos articulos fundamentales prædicarunt? Id nemo sanus dixerit. Jussit enim Christus Apostolis, ut « omnia quaecumque mandaverat », servare docerent, eaque gentes fide susciperent. Ut unum adhuc commemoremus, S. Paulus anathema in eos pronunciat, qui, contempta ejus doctrina, « observationem legalium » necessariam esse contenderent: sed nec ipsi Protestantes diffitebuntur « observationem legalium » articulis non fundamentalibus esse adnumerandam.

4) Munus autem prædicandi Evangelium Apostolis impositum, non erat mere personale, adeoque transitorium, sed publicum ac permanens, uti patet ex dictis (nn. 482. seqq.) de fine, propter quem Christus instituit Ecclesiam: sicut ergo in successoribus Apostolorum perseverat obligatio docendi universam Christi doctrinam, ita manet obligatio fidem adhibendi integræ eorum prædicationi.

651. II. Juverit hic expendere paucis testimonium Apostoli (Eph. IV.), ubi ait: « Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus, et unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium.... Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores et Doctores, ad consummationem

sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi; donec occurramus omnes in unitatem fidei, ad agnitionem Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi; ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus; ex quo totum corpus» etc. Unde—

1) Voluit Christus unitatem fidei, qua non « circumferamur omni vento doctrinæ... in astutia ad circumventionem erroris »; atque ad eam unitatem obtinendam dedit Apostolos, Pastores, Doctores; qui manere debent « donec occurramus omnes in unitatem fidei ». Ergo ex Christi institutione, ea est unitas fidei in Ecclesia, qua fideles credunt omnes articulos a Pastoribus, Apostolis, Doctoribus propositos, ita ut quemcumque vitent errorem circa doctrinam Christi.

2) Apostolus hortatur Ephesios ad fraternam charitatem, quam, uti compertum est (n. 628.), perfectissimam voluit Christus in suis discipulis. Ad eam vero inculcandam utitur, tamquam exemplo et stimulo, unitate quæ eximie viget in fine religionis quam profitentur, in auctore illius, in fide. Jamvero si fides Ecclesiæ divisa et diversa esset aut esse posset, unitas in fide, non ut exemplum imitandum, sed ut vitium declinandum proponi deberet iis, qui excitantur ad servandam perfectam unitatem caritatis. Unde Apostolus non deberet dicere: sicut habetis unam fidem, ita unum habeatis cor; sed: etsi fide disjuncti estis, unum tamen cor habeatis oportet. Sane, uti recte observat Murray, si aliquis Catholicos et Protestantes, aut etiam diversas sectas Protestantium, ad unitatem charitatis hortaretur, argumentum ducens ex unitate fidei inter eos vigente, et diceret: « Uniti esse debetis in charitate, *sicut*, aut *quia* una est apud vos fides »; ille aut pro insano aut pro ludente haberetur. Cf. argumenta ex Scriptura, quæ dedimus in tract. *de Virt. Infusis* (nn. 437-39.; 927-31.).

652. III. Ipsa Ecclesia, juris et obligationis suæ optime conscia, tanta sollicitudine fidei integritati perpetuo advigilavit, ut nullum unquam passa sit vel minimum in fide errorem. Hinc omnes, sine ullo discrimine, damnavit hæreticos, qui aliter quam

ipsa sentire præsimebant: non modo Arianos, qui Christi impugnabant divinitatem; sed et Novatianos, Montanistas, Quartadecimanos, etc., nullo certe fundamentalis errore infectos, anathematizavit, et a sua abscidit unitate. Conc. Nicænum I. (can. 8.), inquit: «De iis qui se Catharos quandoque nominant, ad Catholicam autem et Apostolicam Ecclesiam accedunt, sanctæ magnæ Synodo visum est, ut impositis eis manibus sic in clero manerant». — Conc. Cpnium I. (can. 7.): «Eos qui rectæ fidei adiunguntur, ex parte eorum qui ex hæreticis, salvantur..... Arianos quidem et Macedonianos et Sabbatianos et Novatianos qui et dicunt se Catharos..... Tesseradecaditas, seu Tetraditas et Apollinaristas recipimus, dantes quidem libellos et omnem hæresim anathematizantes quæ non sentit ut Sancta Dei et Apostolica Ecclesia». — Similia habent omnes synodi subsequentes. — Cf. quæ de hoc argumento scripsimus in tract. de Virt. (nn. 440., 983.).

653. IV. Idem confirmatur ex Patribus. Hi enim—1) omnes ab unitate catholica præcisos habebant, qui vel in minimo puncto ab Ecclesiæ doctrina recederent. S. Epiphanius jam suo tempore enumerabat hæreses septuaginta; post ipsum S. Augustinus, octoginta octo; Theodoretus, quinquaginta duas. Etsi vero inter hæreses, quas allegant, plures sint quæ nullum fidei dogma fundamentale, ad mentem adversariorum, attingunt; unum tamen fuit illis Patribus de omnibus iudicium. «Non omnis», inquit S. Augustinus (de hæres. in fin.), «qui ista [hæreses quas enumeraverat] non credit, consequenter debet se Christianum Catholicum jam putare, vel dicere. Possunt enim et aliæ hæreses, quæ in hoc opere nostro commemoratæ non sunt, vel esse vel fieri, quarum aliquam quisquis tenuerit, Catholicus Christianus non erit».

2) Nostram de fidei unitate doctrinam constanter prædicant. S. Irenæus (adv. hæres. l. 4. c. 63.), statuto principio, quod Ecclesiæ prædicatio vera regula est, qua una et eadem salutis via in universo mundo manifestatur, infert, Ecclesiæ creditum esse lumen, quod qui reliquerint, eo ipso hæretici constituuntur. Quemadmodum autem Ecclesia nihil addit aut demit veræ Christi doctrinæ; ita qui ejus lumen recipiunt, nihil addere aut demere debent. «Agnitio vera est», inquit S. Martyr, «Apostolorum

doctrina et antiquus Ecclesiae status in universo mundo, et character corporis Christi, secundum successiones episcoporum, quibus illi eam quæ in unoquoque loco est Ecclesiam tradiderunt, quæ pervenit usque ad nos custodita sine fictione, Scripturarum tractatione plenissima, neque additamentum, neque ablationem recipiens ».

Tertullianus (de præscrip. hæret. c. 21.): « Si Dominus Jesus Christus », inquit, « *Apostolos misit ad prædicandum, alios non esse recipiendos prædicatores, quam Christus instituit; quid autem prædicaverint.... non aliter probari debere nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando, tam viva, quod ajunt, voce quam per epistolas postea. Si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis matricibus et originalibus fidei conspiret, veritati deputandam.... omnem vero doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesiarum* ».

Origenes, ut testatur S. Pamphilus (Apolog. pro Orig.), duo distinguebat dogmatum genera, alia « quæ manifeste ecclesiastica prædicatione tradita sunt », et alia « quæ non aperte definiuntur ». Docebat autem « illam solam recipiendam et credendam esse veritatem, quæ in nullo Apostolicis dogmatibus adversatur; illud autem teneri debere, quod Apostolicus et ecclesiasticus lector probaverit ». Hanc regulam et non aliam sequebatur, ait idem Pamphilus, « cum hæreticorum discutiebat sectas ». Hæreticas autem sectas hac regula dijudicatas adeo ipse in unitate catholica non collocabat, ut contra haberet uti unitatis hostes, qui « adversus Ecclesiae unitatem incessanter dimicant ».

S. Cyprianus (Ep. 69. ad Magnum): « Neque.... Dominus noster Jesus Christus, cum in Evangelio suo testaretur, adversarios suos esse eos, qui secum non essent, aliquando speciem hæreseos designavit; sed *omnes omnino hæreticos*, qui secum non essent, et secum non colligentes, gregem suum spargerent, *adversarios suos* esse ostendit, dicens: Qui non est mecum adversum me est; et qui mecum non colligit, spargit. Beatus Joannes Apostolus nec ipse *ullam hæresim* aut schisma decrevit, sed universos qui de Ecclesia exiissent Antichristos appellavit dicens: Audistis quod Antichristus venit, nunc autem Antichristi multi

facti sunt... Unde apparet adversarios Domini Antichristos omnes esse, quos constat a charitate atque ab unitate Ecclesiae catholicae recessisse ».

S. Augustinus docet in primis, hæreticos et schismaticos quoscumque ad Ecclesiam non pertinere: « Totus Christus », inquit (de Unit. Eccles. c. 4.), « caput et corpus est; caput Unigenitus Dei Filius, et corpus ejus Ecclesia, sponsus et sponsa, duo in carne una. Quicumque de ipso Christo a Scripturis dissentiant, etiamsi in omnibus locis inveniantur in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursus quicumque de ipso capite Scripturis Sanctis consentiunt, et unitati Ecclesiae non communicant, non sunt in Ecclesia ». In quibus minime discernit inter errores fundamentales aut non fundamentales; imo si hanc distinctionem agnovisset, plures ex octoginta octo hæresibus, quas enumeravit, sine dubio excepisset. Suprema credendorum regula Augustino hæc erat: « Ecclesiae nolle primas dare (c. epist. Fund. c. 5.), vel summæ profecto impietatis est, vel præcipitis arrogantiae »; « Ego, vero (de Util. cred. c. 17.) Evangelio non crederem, nisi me catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas ».

S. Hieronymus aperte tradit, unam Ecclesiae doctrinam et auctoritatem sufficere ad omnes hæreses destruendas: « Poteram », inquit (Dial. adv. Lucif. n. 27.), « diem istiusmodi eloquio ducere, et omnes propositionum rivulos uno Ecclesiae sole siccare »; et (ibid. v. fin.): « Apertam animi mei sententiam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata usque ad diem hanc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non a Domino Jesu Christo, sed a quocumque alio nuncupari, utpote Marcionitas, Valentinianos, Montenses sive Campitas, scito, non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam ».

S. Vincentius Lirinensis (Comm. c. 31.) pulchre exprimit quid fieret de religione christiana, si quidam fidei articuli ut minus principales rejici possent. « Si semel admissa fuerit hæc impia fraudis licentia, horreo dicere, scribit, quantum excindendæ atque abolendæ religionis periculum consequatur. Abdicata enim *qualibet parte catholici dogmatis*, alia quoque atque item alia, et deinceps alia, jam quasi ex more et licite abdicabuntur. Porro autem singulatim partibus repudiatis, quid ad extremum se-

quitur, nisi ut tota pariter repudietur. Sed et e contra, si novitia veteribus, extranea domesticis, et profana sacratis, admisceri cœperint, prorepat hic mos in universum necesse est, ut nihil posthac in Ecclesia relinquatur intactum, nihil integrum, nihil immaculatum; sed sit ibi deinceps impiorum ac turpium errorum lupanar, ubi erat ante castæ et incorruptæ sacrarium veritatis ».

3) Hinc omnia Patrum testimonia, quæ innumera prope sunt, quibus fidei unitatem in Ecclesia necessariam prædicant, de ea unitate intelligenda sunt, quam in cit. testimoniis explicant. Nil mirum igitur, si ipse Jurieu fatetur, veteres omnes talem unitatem fidei in Ecclesia docuisse; sed eos omnes errasse proterve affirmat.

654. *Prob. 3^{ia} pars.* Licet hæc inferatur ex dictis, juverit tamen eam propriis argumentis confirmare. Itaque I. Id quod constituit *veram* unitatem, quæ *essentialis* Ecclesiæ proprietas est, nequit *novum* aliquod inventum esse. Atqui distinctio inter articulos fundamentales et non fundamentales nova est. Ergo.

Prob. min.—1) Sane hanc distinctionem ignorarunt Patres; si enim illam cognovissent, procul dubio ipsam alicubi adhibuissent, præsertim quum in scriptis suis polemicis sæpe occurreret occasio mentionem faciendi de hac distinctione. Verum quin illam indicent, unanimiter excludunt, uti liquet ex supra allatis testimoniis, et ex confessione ipsius Jurieu, qui verus est ejus distinctionis auctor.

2) Eamdem Protestantium distinctionem ignorarunt quotquot fuerunt ante Pseudo-Reformationem hæretici; qui numquam ad hanc recursum habuerunt, ut Ecclesiam catholicam tyrannidis accusarent. Si cognovissent, libenter eam amplexati fuissent Novatiani, Ariani, Donatistæ, Pelagiani, Monothelitæ; atque catholicam Ecclesiam reprehendissent, quod rejicientes solum articulos *non necessarios*, ab ea expellerentur: at tantum abest ut hæretici id Ecclesiæ objecerint, ut, contra, Ecclesiam damnarent erroris, cœtus vero suos *veram* et catholicam dicerent Ecclesiam.

655. II. Quod constituit unitatem fidei Ecclesiæ propriam, debet

certum habere fundamentum. Atqui distinctio, de qua agimus, nullum habet. Ergo.

Prob. min. Cum Novatores respuant verbum Dei ore traditum, fundamentum illud collocaretur vel—1) in Scripturis—vel 2) in ipsa rei natura. Atqui in neutra invenitur. Ergo.

Prob. min. quoad 1^{am} partem. Nam—1) Jurieu omnem S. Scripturam perscrutatus, unum tantum objecit locum, ex quo distinctionem suam probari posse putaverit: est illud Apostoli (I. Cor. III.): «Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus; si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides prætiosos, lignum, fœnum, stipulam», etc. Quæ Apostoli verba ita interpretatur Jurieu: *fundamentum* sunt articuli quorum fides ad salutem est necessaria; *aurum et argentum* sunt articuli, quorum fides minime est ad salutem necessaria; *lignum* denique *fœnum et stipula* sunt errores in articulis non necessariis, qui errores admitti possunt sine salutis dispendio. Verum—*a*) locus hic, quem tanta facilitate exponit Jurieu, difficilis visus est S. Augustino, qui testatur (de fide et oper. cc. 15. 16.) præfata Apostoli verba obscura esse et plane difficilia ad intelligendum. Et re quidem vera, multiplices et variæ de iis adferuntur Patrum interpretationes; inter quas tamen nulla prorsus est, quæ vel indicet vel supponat expositionem ab adversario conflictam; ipsi ergo obstat vel ipsa ejus novitas—*b*) Præterea arbitraria omnino est illa interpretatio; nam, ut unum advertamus, dicuntur quidem *fœnum, lignum et stipula* non obstare saluti; sed qua tandem ratione adversarius hæc intelligenda esse asserit de erroribus in articulis *non necessariis*?—Cf. Estium (in h. l.).

2) Chillingworth, Hobbius, Lockius et alii docuerunt unicum esse articulum propositum in S. Scriptura uti *necessarium* ad salutem, fidem nempe in Christum Jesum, verum Deum. His autem præcipue nitebantur S. Scripturæ sententiis: «Qui credit in Filium habet vitam æternam—Quisquis confessus fuerit quoniam Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, et ipse in Deo—Hæc autem scripta sunt ut credatis quia Jesus est Filius Dei, et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus». Verum—*a*) in his locis fides in Christum dicitur quidem necessaria ut quis habeat

vitam, sed non dicitur sola sufficere, neglectis fidei articulis reliquis. Imo alter hic sensus alibi expresse excluditur; nam ipsemet Christus dixit: « Si vis ad vitam ingredi serva mandata; et nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto non potest introire in regnum cœlorum ». Secus de Hymenæo et Alexandro, qui certe Christo subditos se esse gloriabantur, haud dixisset Apostolus, « quod circa fidem naufragaverunt »; nec scripsisset de illis, qui dicebant resurrectionem esse jam factam, « quod a veritate exciderant »; nec denique Galatas terruisset dicens: « Quoniam si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit ».—b) Revera credere in Christum uti in Filium Dei est credere ipsum esse talem, qualis fuerit a prophetis annuntiatus, a se ipso declaratus, ab apostolis prædicatus; cujus scilicet et verbis omnibus adhibenda est fides, et omnibus mandatis obtemperandum — Cf. *de Gratia* (n. 1088. seqq.).

Prob. min. quoad 2^{dam} partem. De ratione fidei divinæ est ut revelatæ veritates credantur ob auctoritatem Dei revelantis; atqui hoc motivum unum idemque est quoad omnes veritates revelatas, sive *fundamentales* sive *non fundamentales* dicantur; ergo, attenta natura fidei, seu ex rei natura, rejicienda potius est illa articulorum distinctio in *fundamentales* et *non fundamentales* ad mentem adversariorum intellecta—Cf. *de Virt. Infusis* (n. 437-39.; 722. seq.).

656. III. Cum Christus Dominus absolute voluerit unitatem in fide, medium illam obtinendi certum ratumque sit oportet. Atqui distinctio illa inter articulos fundamentales et non fundamentales non est hujusmodi medium. Profecto constare cum certitudine deberet quinam articuli sint fundamentales, quinam non sint: at nulla regula definiri id certo potest. Ad quod collocandum in plena luce, sufficit præcipuas regulas expendere, quas ipsi protestantes assignarunt.

Dicunt igitur *primo.*: « Omnia ea ad fundamentalia pertinent, quæ clare in Scripturis continentur. » Verum—1) eo admisso criterio, res minimæ uti flexus caudæ canis Tobiae et alia hujusmodi, clare expressa in SS. Literis, essent articuli fundamentales; alia e contra maxime ad pietatem pertinentia, ut realis Christi præsentia in Eucharistia, sacrificium Missæ, etc., inter adiaphora

essent amandanda—2) Etsi demus, fundamentales esse articulos, qui clare in S. Scriptura continentur, nihil tamen profecimus; oporteret enim insuper determinare, quinam tandem sint illi articuli, qui ita clare in Scriptura exprimuntur—3) Quod si dicantur articuli fundamentales clare determinari in S. Scriptura; quid causæ est cur Protestantes inter se non conveniant in iis assignandis? Cf. quæ diximus in tract. *de Virt. Infusis* (nn. 969. seq.).

Dicunt *secundo*: « Fundamenta sunt quæ cum religionis Christianæ fundamento necessariam habent connexionem »—Porro cæcus sit oportet, qui non videat ludicram esse hanc regulam, quum reducatur ad hanc: Fundamenta sunt quæ sunt fundamenta. Revera quid respondere possent Novatores catholico quærenti: quænam sunt illa dogmata quæ cum religionis Christianæ fundamento necessariam habent connexionem? Hoc tantum: ea esse quæ sunt fundamenta.

Dicunt *tertio*: « ad articulos fundamentales pertinent omnes illi quos communi consensu tenent omnes Christianorum sectæ. » Verum—1) hæc regula pugnat cum Novatorum principio de interpretatione Scripturarum (quæ ipsis unica fidei regula sunt) ex privato uniuscujusque spiritu—2) Quando singulæ hæreses primo ortæ sunt ac novæ sectæ enatæ, constanter repudiarunt fidem in veritates, quas Ecclesia communi consensu credebatur: quod historice constat etiam de hæresi Novatorum. Ergo sectæ illæ omnes errarunt ac errant in fundamentalibus. Num quia nova hæresis surgit et nova secta efformatur, cessare dicitur consensus circa aliquem articulum, qui proinde desineret esse fundamentalis? Sed hac ratione nullus erit articulus fundamentalis—3) Si fundamentalis est articulus quem communi consensu professæ sunt omnes Christianorum societates, certe fundamentalis est articulus, quod Ecclesia catholica ita est *una* unitate fidei, ut excludat omnes hæreticorum sectas, in quolibet articulo errantes; quum, uti vidimus, tota retro antiquitas in Ecclesiam *ita unam* crediderit.

Dicunt *quarto* dari « sensum quemdam internum, a Spiritu Sancto inditum, quo aliquis, quid fundamentale sit, quid non, tam facile discernat, quam gustus amarum discernit a dulci. » Verum hanc regulam, quæ ipso facto ostenditur vana ac falsa, refutavimus in tract. *de Virt.* (nn. 974. seqq.).

657. IV. Hinc patet distinctionem, de qua agimus, esse unitatis subversivam: si enim unitas deficit vel in regula, qua unitas fidei procuranda est; quænam in fide unitas obtineri tandem poterit? Quod insuper confirmari potest—

1) *Ex confessionibus Protestantium*. Mosheim (Elemen. theol. dogm. tom. 1. c. 1.), scribit: « Quamdiu in abstracto quæritur, quid sit articulus fundamentalis, quid non, consentiunt; longe autem alia est rerum facies, si hi conceptus applicentur ad dogmata theologica.... tum oriuntur lites quæ non facile solvi possunt. » Buddæus (Inst. theol. dogm. 1. l. c. 1.): « Vehementer disceptari solet, ex quibus characteribus, seu indiciis, articuli fidei dignoscantur fundamentales. » Limmerman (opusc. theol. tom. 1.): « Is solus discernere potest, qui est salutis et exitii Dominus. »

2) *Ex facto*. Quid enim jam credunt Protestantes? Protestati sunt ab initio contra aliquos articulos; in dies protestantur contra alios; protestabuntur, donec aliquod fidei supernaturalis dogma supersit: et vere eo jam res devenit, ut plures nihil amplius credant, plures nesciant an aliquid credant, aut quid tandem credendum sit. Hoc factum in perspicuo ponunt illa præsertim conamina, nostris diebus a gubernio Borussiae frustra adhibita, ad Ecclesiam suam pseudo-evangelicam sustentandam. Quis ignorat, Protestantismum maxima ex parte in rationalismum degenerasse? Contendunt (apud Malou, *Lecture de la Sainte Bible* etc. tom. 2. p. 392.) « nulli fidei symbolo esse adhærendum, nihil magis esse antiphilosophicum quam vocabulum hæreseos; mirantur quomodo homines fallibiles audeant adhuc se dicere orthodoxos »; adeoque veteri Protestantium *orthodoxie* opponunt « *orthodoxiam* quamdam modernam et progressivam. »—Cf. pro hac ultima parte thesis Fratres de Walenburch (*de articulis necessariis*, tract. 3.).

§ III.

Statuitur Unitas Regiminis in Ecclesia.

PROP. XXVIII. 1. *Una est etiam Ecclesia unitate regiminis, vi cuius quotquot sunt in orbe fideles uni supremæ auctoritati subjiciuntur. Quodlibet ergo schisma, uti nomen ipsum indicat, a vera unitate separat — 2. nec ulla umquam ratione licet illud introducere, aut in eodem permanere.*

658. *Prob. 1ma pars I. ex Scriptura.* Nam Legitur (Matth. XVI. 18. 19.): « Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cœlorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis. »—Unde: hoc in loco promittitur Petro suprema potestas, uti ostendimus (nn. 546. 558.), et fusius demonstrabitur ubi sermo erit de Primatu jurisdictionis in B. Petro divinitus instituto. Atqui suprema illa potestas extenditur ad quotquot sunt in orbe fideles. Ergo quotquot sunt in orbe fideles aut Ecclesiæ particulares, supremæ illi auctoritati subjiciantur oportet.

Prob. min. 1) Ecclesia, de qua hic agitur, ea est quam Christus ædificavit; atqui non aliquam particularem, sed universalem Ecclesiam ædificavit Christus—2) Ecclesiam super Petrum ædificandam vocat Christus *suam*, simpliciter et sine addito (« Ecclesiam *meam* »); atqui Ecclesia quæ simpliciter Ecclesia Christi dicitur non est hæc vel illa particularis, sed Ecclesia universalis—3) Loquitur Christus de Ecclesia, contra quam « portæ inferi non prævalebunt »; sed promissio hæc, portas inferi non esse prævalituras adversus Ecclesiam, de sola Ecclesia universali intelligi potest—4) Constat ex usu Scripturarum N. T., nomen *Ecclesia*, simpliciter et sine addito usurpatum, significare universam Ecclesiam; quando enim Ecclesia particularis significatur, aut restringitur nomen disertis verbis (« Ecclesia quæ erat Jerusalem »—« Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi » etc.); aut ex sub-

jecta materia noscitur, uti ex. gr. (Act. XX. 17.): « Mittens Ephesum vocavit majores natu Ecclesiae » etc. Atqui in cit. textu Matth. nomen Ecclesiae simpliciter et sine addito usurpatur, neque ulla ex dictis rationibus restringitur. Ergo.

659. II. *iterum ex Scriptura*. Extat enim Prophetia, quam per os Caiphæ edidit Spiritus Sanctus (Jo. XI. 50-52.): « Expedi vobis, ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat. Hoc autem a semetipso non dixit; sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, quod Jesus moriturus erat pro gente; et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. »—Unde: hic agitur de omnibus fidelibus, ubicumque ii sint (non tantum pro gente.... sed ut filios Dei qui erant dispersi etc.), qui omnes dicuntur congregandi in unam societatem: unica vero societas, quam Christus sua morte fundavit, est Ecclesia. Atqui non datur una societas, ubi non est unum supremum regimen. Ergo.

Ad *maj.* confirmandam, recolantur ea quibus supra statuimus, Christum Ecclesiam fundasse in formam veræ societatis; et simul perpendatur vocabulum *congregaret*, (συναγαγῆναι), quo significatur homines per orbem dispersos non solum convertendos esse, sed *una* ponendos congregandos (1).

660. III. *adhuc ex Scriptura*, recolendo jam sæpe dicta. Nam—1) Ecclesia vocatur Regnum (n. 440. 545.), et quidem *unum* regnum in singulari, regnum Dei, regnum Christi. Sed regnum non est unum, nisi unus sit apud quem suprema potestas resideat. Ergo. Regnum autem hoc *visibile* est (nn. 461. seqq.): ergo uni ejus Capiti visibili omnes subjiciantur oportet.

2) Ecclesia vocatur *Civitas*. Jamvero—*a*) est *una* civitas; nam constanter vocatur Civitas in singulari, et additur de *te*, in *ea*,

(1) Id fatentur ipsi Protestantes interpretes. Kuinoel ait: « ut in *unum* coetum colligeret cum Judæis (Ephes. II., 13. 14., III., 6.); ut *unus* evaderet grex unius pastoris (x. 16.), e Paganis et Judæis grex promiscuus. » Rosenmüller: « in *unam* societatem colligeret, ut omnes fierent *unum*, ratione animi emendati et diviniore, ut postea sæpe Christus loquitur, ut sic unus existeret grex atque pastor. » Bloomfield: « As it were into one Catholic and universal Church, united in one holy communion, under one common head. » A. Clarke: « That he should *collect into one body*; form one Church out of the Jewish and Gentile believers - » (apud Murray).

super *te*, in *te*, ad *te*, *tui*, *tibi* etc. (cf. dicta n. 465.; et Is. LX.; Ps. LXXXVI.)—*b*) Est civitas *universalis*; ad eam enim conflunt omnes gentes, et omnia regna, « Rahab et Babylonis, et Tyrus et populus Æthiopum, filii peregrinorum, et reges eorum omnes qui detrahebant tibi. » Atqui esse non posset una universalis civitas, nisi una ei suprema potestas præsideret. Ergo.

3) Ecclesia a Christo instituta est in formam societatis visibilis, uti supra demonstravimus. Sed, uti facile conceditur (n. 628.), non est nisi una Ecclesia. Ergo non est nisi una *ut societas*. Sed societas non est una nisi una sit suprema auctoritas. Ergo.

661. IV. *Ex Patribus*, quorum testimonia brevitatis gratia, ad quasdam veluti classes revocabimus. Ac — 1) huc faciunt ea testimonia, quibus unitas regiminis ab iis ponitur in ipsa Ecclesiæ definitione. Ita ex. gr. S. Cyprianus (ep. 69. ad Florent. Pupianum) postquam dixerit Ecclesiam esse « plebem sacerdoti adunatam, et pastori suo gregem adhærentem »; addit, Episcopum in Ecclesia esse, et Ecclesiam in Episcopo; eum, qui cum Episcopo non est, in Ecclesia non esse; frustra eos sibi blandiri, qui pacem cum Dei sacerdotibus non habentes, obrepunt et latenter apud quosdam se communicare credunt: « quandoquidem, subdit, Ecclesia quæ catholica est, una est, scissa non est, nec divisa, sed utique connexa, et cohærentium sibi sacerdotum glutino copulata. »

2) Nisi Ecclesia esset *una* externa universalis societas, seu nisi haberet unam pro toto orbe supremam potestatem, non posset ut universalis docere, ac judicare: id fatetur ipse Jurieu (apud Nicole, *Unité de l'Eglise*, liv. 1. ch. 9.); et liquet ex ipsa rei natura: si enim magisterium ac iudicium supremum pertineret ad Ecclesias inter se dissidentes, nihil definiri posset, quod omnes obligaret: quæ ab una negarentur, affirmarentur ab alia. Atqui universale magisterium ac supremum iudicium semper Patres asseruerunt Ecclesiæ. Hinc S. Irenæus (adv. hæres. l. 1. c. 10. n. 2.), scribit: « Ecclesia tametsi per orbem sparsa,... miro consensu quasi uno ore prædita, hæc prædicat, docet et tradit. » « Hæreticos revertentes recipimus, inquit Synodus Cp. I. (apud Labbe, t. 2. p. 952.) dantes quidem libellos et omnem hæresim anathematizantes, quæ non sentit ut sancta Dei et Apostolica Ecclesia. »

Leporius in suorum errorum abjuratione, postulantibus id Episcopis Africanis, profiteri tenebatur se suscipere et tenere, « quod ordo Ecclesiae tenet aut suscipit » (ibid. p. 1683.)—Recole dicta (n. 652.).

3) Existit in Ecclesia potestas, qua quis ab unitate catholica abscindi potest. Tertullianus (Apol. c. 93.), excommunicationem vocat « futuri iudicii praejudicium, si quis ita deliquerit, ut a communione orationis, et conventus, et omnis sacri commercii relegatur. » S. Cyprianus (ep. 2. ad Pomp.) eam vocat gladium spiritualem, « quo superbi et contumaces necantur, dum de Ecclesia ejiciuntur. » « Fornicator, adulter, homicida, et cetera vitia », inquit S. Hieronymus (in cap. 3. ep. ad Tit.), « per sacerdotes de Ecclesia propelluntur; hæretici autem in semetipsos sententiam ferunt, suo arbitrio de Ecclesia recedentes. » (1) Atqui ea potestas esset impossibilis, nisi una suprema auctoritas toti Ecclesiae præsideret; qui enim ab una Ecclesia separaretur, reciperetur ab alia, nec omnes Ecclesiae uni iudicio subicerentur. Ergo.

4) Toties docuerunt Patres unitatem regiminis in Ecclesia, quoties dixerunt Rom. Pontif. esse *centrum catholice unitatis divinitus institutum*. Hujusmodi vero testimonia innumera sunt. S. Irenæus (adv. hæres. l. 3. c. 3.) docet « ad Ecclesiam [Romanam] propter potiore[m] ejus principalitatem necesse esse omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos, qui sunt undique fideles. » — S. Cyprianus (ep. 70. ad Januar.) docet: « Sicut Deus unus est, ita unam Ecclesiam esse, et cathedram unam super Petrum Domini voce fundatam »; simul autem dicit (ep. ad Cornel. 55.) Romanam Ecclesiam « hanc Petri cathedram esse et Ecclesiam prin-

(1) Mirum videri potest, ab ipsis Protestantibus hanc doctrinam quandoque agnoscere. Synod. II. Paris. an. 1565 habita (discip. c. 5. art. 17.), ita excommunicationem definit: « Excommunicare, » aiunt, « est aliquem abscindere a corpore Ecclesiae ut membrum putridum, ipsumque privare communione ejusque bonis omnibus. » Eodem modo rem intellexerunt ministri reformati in synodo XX. congregati; nam excommunicantes Jeremiam Feriez, haec habent: « Abjecimus eum et abjicimus extra fidelium congregationem, ut satanae tradatur. Abscidimus eum et abscindimus a sanctorum communione, declarantes quod non amplius debeat censi vel reputari ut J. C. et Ecclesiae membrum, sed haberi ut ethnicus et publicanus, ut prophanus et contemptor Dei. » Concinnunt denique plures Protestantium Synodi, quas videre est apud Malou (*Lect. de la Ste Bible* etc. t. 1. p. 113.).

cipalem, unde unitas sacerdotalis exorta est. » Hinc eam vocat (ad eumd. ep. 45.) « radicem et matricem Ecclesiae catholicae. » — S. Ambrosius (in Ps. 50. n. 30.) asserens quod ubi Petrus, ibi est Ecclesia, narrat de Satyro fratre suo (l. de excessu fratris, n. 47.), quod ab episcopo loci, ubi morabatur, interrogatus fuit, « utrum cum episcopis catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conveniret. » — S. Hieronymus (ep. 16. 14.) ad Damasum scribens, hæc præclara profert: « Ego.... Beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri, communionem consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit profanus est. Si quis cathedræ Petri jungitur, meus est. » — Plura suo loco videbimus.

662. V. Bene perpendenti allata argumenta facilis est responsio exceptioni quam proponit Palmer, qui putat Ecclesiam fuisse quidem a Christo institutam *unam*, non ita tamen ut sine interruptione debeat semper *una* etiam quoad regimen permanere: unitas illa est de necessitate *præcepti*, non vero *essentiæ*.

Verum—1) liquet ex dictis, unitatem regiminis tribui Ecclesiae prout est una societas, et societas catholica; sed id pertinet ad ipsam essentiam Ecclesiae: unde Patres id etiam ponunt in ipsa Ecclesiae definitione. Propterea cum Ecclesia sit indefectibilis, erit semper una unitate etiam regiminis.

2) In Ecclesia, fatente etiam Palmer, debet semper esse unitas fidei; atque unitas fidei, uti patet ex prop. præced. pendet a regimine Apostolico tamquam a principio. Ergo si unitas regiminis potest aliquando deesse, deesse etiam poterit unitas fidei (1).

3) Patres non modo affirmant Ecclesiam esse unam unitate regiminis, sed insuper dicunt *non posse* scindi in partes. Ita S. Cyprianus agens de Ecclesia « quæ luce Domini perfusa per totum orbem radios suos spargit », et in qua « unus tantum est grex

(1) Considerationes digna sunt quæ habet auctor ille (p. 1. c. 5. §. 4.): « We may infer then that Christ having enjoined unity in the belief of the truth on all Christians, there must necessarily be in His Church some *means* for preserving or restoring this unity, as well in particular churches as in the church universal, and, therefore, all those societies which are prevented by their fundamental principles from sustaining unity in the truth, cannot be churches of Christ. »

et unus Pastor »; docet (de Unit. Eccl. cc. 6. 7.), quod vestis Christi inconsutilis, typus Ecclesiae, scindi non potest: « Christi populus », inquit, « scindi non potest. Quis ergo sic est sceleratus et perfidus, quis sic discordiae furore vesanus, ut credat scindi posse unitatem Dei, vestem Domini, Ecclesiam Christi? Monet ipse in Evangelio suo, et docet dicens: 'et erit unus grex et unus pastor'; et esse posse uno in loco aliquis existimat aut multos pastores, aut plures greges? »—S. Ambrosius (l. 1. de Fide c. 1. n. 11.) dixerat Ecclesiam esse unum corpus; quod deinde confirmat, quia, « non dividitur unitas, nec scinditur, et ideo *nec corruptelae subditur, nec ætati* ».—S. Epiphanius (expos. fid. c. 6.) discrimen inter Ecclesiam catholicam et sectas in eo constituit, quod dum illa semper virgo est, intemerata ac una, sectae e contra continuo scinduntur: « Observatione dignum est », inquit, « sæpenumero quamlibet per sese hæresim scissam ac divisam, varias in partes et vocabula distrahi ».—Id confirmabitur ex mox dicendis.

663. *Prob. 2da pars.* I. Nulla unquam ratione licet schisma introducere aut in eodem permanere, si necessitas unitatis externae servandae absoluta est, et nullam patitur exceptionem. Atqui talis est huiusmodi necessitas. Ergo

Prob. min.—1) Scripturae aperte excludunt quamlibet exceptionem. Id quidem facile patet recolendo jam data argumenta: cum enim Ecclesia sit *Corpus Christi, Templum aut Domus Dei, Regnum Christi, Ovile Christi*; si quandoque liceret Ecclesiae unitatem scindere, liceret scindere corpus Christi, domum Dei, Regnum Christi, ovile Christi; seu liceret non habere Christum Caput, vivere extra domum ac Regnum Christi, non habere Christum Pastorem. Atqui hæc apertissime numquam licita esse possunt, sicut numquam licere potest privari vita, quam Christus nobis communicat. Ergo.

2) Si *absoluta* non esset necessitas servandae unitatis Ecclesiae, ex principiis adversariorum sequeretur *nullum* esse huiusmodi præceptum quoad externum regimen: quod tamen ipsi negant. Revera, juxta ipsos, liceret scindere eam unitatem ratione corruptionis, hæresis etc.: sed in hoc casu a quo causa separationis

esset definienda? Si ab auctoritate constituta a Christo in Ecclesia; adversariorum schisma certe esset illicitum, siquidem Ecclesia semper ipsi restitit: sin vero absque illius auctoritatis consensu, quisque proprio iudicio posset justam separationis causam definire; jam absolute destrueretur regimen Ecclesiæ; quid enim est auctoritas, quam subditi proprio iudicio possunt licite respuere?

3) Patres docent tam illicitum esse separari ab Ecclesia propter schisma, quam propter hæresim. Atqui adversarii, contra quos hic agimus, agnoscunt necessitatem *absolutam* vitandi hæreses. Ergo — « Dico et protestor », inquit S. Jo. Chrysostomus (Hom. 11. in Ep. ad Eph.), « Ecclesiam scindere *non minus esse malum, quam incidere in hæresim*. Dic mihi si quis alicui regi subjectus, ad alium quidem non defecerit, neque se alicui regi dediderit, sed illius acceptam et detentam purpuram a fibula totam demiserit, et in multa fragmenta diruperit, an minus punietur quam qui ad alterum defecerunt? Quid vero, si insuper ipsum quoque regem jugulo apprehensum interemisset, membratim discerpens ejus corpus, quasnam pœnas dedisset pro meritis? Si autem qui regi conservo suo hoc fecerit, majora fecit quam ut quis par est dare possit pœnas; qui Christum jugulat et membratim dilaniat, quam non merebitur gehennam? ».

4) Patres docent ita necessariam esse externam Ecclesiæ unitatem sicut necessaria est caritas: quemadmodum vero sine caritate nihil prodest, ita voluntarie existentibus extra Ecclesiæ unitatem nihil prodesse potest. « Nemo », inquit S. Augustinus (serm. 88. n. 19.), « ante tempus deserat arcam, toleret paleam in tritura; toleret in arca.... Qui autem deseruerit unitatem, violat caritatem: et quisquis violat caritatem, quodlibet magnum habeat, ipse nihil est. Si linguis hominum loquatur et Angelorum, si sciat omnia sacramenta, si habeat omnem fidem ut montes transferat, si distribuatur omnia sua pauperibus, si corpus suum tradat ut ardeat, caritatem autem non habeat, nihil est, nihil ei prodest. Universa inutiliter habet, qui unum illud quo universis utatur non habet. Amplectamur itaque caritatem, studentes servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Non nos seducant qui carnaliter intelligunt et corporalem separationem facientes, ab

Ecclesiae frumentis toto orbe diffusis spiritali sacrilegio separantur (Donatistae). Per totum enim mundum seminatum est bonum semen. Bonus ille seminator Filius hominis, non in Africa sola, sed ubique sparsit semen bonum. Inimicus autem superseminavit zizania. Sed tamen quid ait paterfamilias? Sinite utraque crescere usque ad messem». — Et S. Cyprianus (de Unit. Eccles.), inquit: «An secum esse Christum cum collecti fuerint opinantur qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiamsi occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluatur. Inexpiabilis et gravis culpa discordiae nec passione purgatur. Esse martyr non potest qui in Ecclesia non est. Ad regnum pervenire non poterit qui eam quae regnatura est derelinquit. Exhibere se non potest martyrem qui fraternam non tenuit caritatem. Cum Deo manere non possunt qui esse in Ecclesia Dei unanimes noluerunt. Ardeant licet flammis et ignibus traditi, vel objecti bestiis animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed poena perfidiae, nec religiosae virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest». — «Aversandus est talis atque fugiendus quisquis fuerit ab Ecclesia separatus. Perversus est huiusmodi et peccat, et est a semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo videtur qui adversus sacerdotes Christi facit, qui se a cleri ejus et plebis societate secernit?» — Vide ipsorum hæreticorum confessiones apud Fratres Walenb. (de Unit. Eccles. l. 2. tract. 9. c. 7.).

664. II. Ut magis urgeamus argumentum, simulque excludamus præcipuas separationis causas ab adversariis assignatas, præstat argumentationem ita instaurare: numquam licet schisma introducere, si nulla possit esse justa causa unitatem scindendi. Atqui ita est. Ergo.

Prob. min. 1) Patres generatim negant quamlibet huiusmodi causam. S. Augustinus (c. ep. Parm. l. 2. n. 25.), ait: «Hæc ex scripturis sanctis documenta proferimus, ut appareat facile non esse quidquam gravius sacrilegio schismatis: quia præcidendæ unitatis nulla est justa necessitas, cum sibi nequaquam spiritaliter nocituros malos ideo tolerant boni, ne spiritaliter sejungantur a bonis, cum disciplinæ severitatem consideratio custodiendæ pacis refrenat aut differt» etc. Et (l. 3. n. 2.): «Inconcussum

igitur firmumque teneamus, nullos bonos ab ea se posse dividere, id est, nullos bonos, etiam si cognitos sibi malos patiantur, ubicumque versentur, propter eos se a longe positos et incognitis bonis temerario schismatis sacrilegio separari» — Et S. Irenæus (l. 4. c. 33.) scribit: «Nulla enim ab eis tanta potest fieri correctio, quanta est schismatis pernicies. Judicabit autem et omnes eos qui sunt extra veritatem, id est, qui sunt extra Ecclesiam: ipse autem a nemine judicabitur».

2) Num justa causa dicuntur corrupti catholicorum mores? At, ceteris prætermissis, id supponit Ecclesiam conflari solum justis, quod supra refutavimus. Unde S. Augustinus (c. Gaudent. l. 2. c. 3.), ait: «Quid dicitis? necessitas compulit, ut justis relinqueremus injustos? Respondet vobis Scriptura: Filius malus ipse se justum dicit» — Et (serm. 88. n. 26.): «Certe jam manifestum est prudentiæ vestræ, quomodo accipienda sint omnia talia testimonia Scripturarum: ut quando Scriptura sonat, recedere nos debere a malis, non aliud intelligere jubeamur, nisi ut corde recedamus; ne majus malum in separatione bonorum committamus, quam in malorum conjunctione fugiamus, sicut ipsi Donatistæ fecerunt.... Certe manifeste dixit Propheta, Recedite et exite inde, et immundum ne tetigeritis. Ego ut intelligam quod dixit, adtendo quod fecit. Facto suo mihi exponit dictum suum. Dixit, Recedite. Quibus dixit? Utique justis. A quibus ut recederent, dixit? Utique a peccatoribus et iniquis. Quæro, a talibus utrum ipse recesserit? Invenio quod non recesserit. Ergo aliter intellexit» — Quin et ipsi hæretici id tandem fatentur. Calvinus (c. Pighium, l. 1.) scribit «suos non adeo morosos esse, ut ob morum vitia etiam gravissima, scindendam duxerint Ecclesiam». — «Nullos tam impudentes novimus», ait Crocius, «qui propter mores corruptos ab Ecclesiæ veræ communione recedendum esse dicunt». — «Ideo monuit nos Christus, in collationibus de Ecclesia, habet Apologia confessionis augustanæ, ne offensi privatis vitiis, sive sacerdotum sive populi, schismata excitaremus».

3) Numquid justa causa schismatis dicuntur novi ritus ab Ecclesia instituti? «In iis rebus», inquit S. Augustinus (ep. 85. ad Casul.), «de quibus nihil certi statuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel instituta majorum pro lege tenenda sunt. De qui-

bus si disputare voluerimus, et ex aliorum consuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio, quæ labore sermocinationis cum certa documenta nulla veritatis insinuet, utique cavendum est, ne tempestate contentionis serenitatem charitatis obnubilet». — Accedit Protestantium confessio apud Fratres Walenb. (l. c. cap. 5.).

4) Num justa causa schismatis dicuntur hæreses? Sed—*a*) nequit Ecclesia deficere in fide—*b*) Unitas fidei, ut prop. præc. vidimus, pendet ab unitate regiminis—*c*) Si per hypothesim impossibilem hæresi commacularetur Ecclesia, eo ipso desineret esse vera Ecclesia Christi; atque qui separarentur, eam constituerent: una proinde semper maneret vera Christi Ecclesia.—Cf. sæpe cit. Fr. Walen. (l. c. capp. 5–8.).

665. III. Hæc, uti patet, æque quadrant *introductioni* schismatis et *permanentiae* in illo. Sed alterum hunc casum expresse etiam contemplantur Patres. Ita ex. gr. S. Optatus Milev. (l. 1. p. 21.): « Vides ergo, frater Parmeniane, hæc duo crimina tam mala, tam gravia traditionis et schismatis, ad tuos principes pertinere. Agnosce vel sero.... cum priores tuos constet operatos esse hoc alterum nefas (schismatis), etiam vos sceleratis vestigiis sequi laboratis: ut quod illi priores in titulo schismatis fecerant, et vos jamdudum fecisse et nunc facere videamini. Illi ruperunt suis temporibus pacem: vos exterminatis unitatem. De parentibus vestris et de vobis merito dici potest, 'Cæcus cæcum si duxerit, utrique in foveam cadunt' (Matth. XV. 14.). Oculos patrum vestrorum furiosus excæcavit livor, æmulatio vestros orbavit» — *Voluntaria* autem est separatio ab Ecclesia, sive aliquis ab ea recedat, sive causam ponat aut conservet, propter quam præcidatur aut præcisus maneat.

§ IV.

Difficultatibus Quibusdam Satisfit.

666. Plura ab adversariis, præsertim a Jurieu et Palmer, afferri solent ecclesiastica documenta, ex quibus evertere contendunt ejus unitatis necessitatem in Ecclesia, quam nos hactenus

exposuimus et probavimus. Non vacat quidem omnia singillatim refellere: sed præcipua referemus, quibusdam animadversionibus præmissis, quibus facile singulis respondetur. Distinguamus imprimis triplicem in Ecclesia unitatem:—1) unitatem membrorum inter se—2) unitatem membrorum, aut particularium Ecclesiarum cum una Ecclesia universali—3) unitatem ipsius Ecclesiæ, qua sublata, existerent plures veræ Christi Ecclesiæ. Non negamus inter varia Ecclesiæ membra existere posse dissensiones, divisionesque; concedimus etiam posse ipsa membra vel Ecclesias aliquas particulares ab unitate Ecclesiæ deficere; imo concedimus ipsius Ecclesiæ unitatem a nobis adsertam posse quandoque concuti ac turbari. Sed negamus omnino ipsius Ecclesiæ unitatem (de qua solum est quæstio) ita tolli aut interrumpi umquam posse, ut Ecclesia ipsa in varias communionem scindatur, quarum unaquæque sit vera Ecclesia Christi.

667. Jamvero quæ ab adversariis hic congeruntur, ad duas veluti classes reduci possunt. Prima complectitur varias separationes hæreticorum et schismaticorum ab Ecclesia catholica: ea ad rem non faciunt; siquidem, uti patet ex dictis; separari illi possunt, et poni extra Ecclesiam, una tamen manente vera Ecclesia Christi. Altera vero classis ducitur ex divisionibus et schismatibus, quæ intra ipsam veram Ecclesiam extitisse quandoque dicuntur; at de pluribus aperte constat eas fuisse contentiones inter varia Ecclesiæ membra, non vero intervenisse veram separationem ab ipsa Ecclesia. Unum tamen est factum, quod specialem præferre difficultatem videtur, magnum nempe, quod dicitur, *schisma occidentale*: de hoc paulo fusius agendum est. His itaque adnotatis, præcipua commemoremus.

668. *Objiciunt* I.: S. Victor Asiaticas excommunicavit Ecclesias; quæ tamen, non obstante hac excommunicatione, remanserunt in unitate Ecclesiæ catholicæ; ergo Ecclesia tunc temporis erat veluti in duas partes divisa, ac proinde minime una.

Respondetur—1): Cum fundamento asseri potest, S. Victorem ultra minas non fuisse progressum; nam—*a*) Eusebius (l. 5. c. 24.) dicit quod Victor Ecclesias illas « a communione abscindere, conaretur »: qui autem conatur abscindere, nondum abscindit—*b*) Narrat idem auctor de S. Irenæo (idemque tradunt S. Hierony-

mus, catal. Script. eccles. c. 25.; Photius, in Bibliotheca, Nicephorus, h. e. l. 4. c. 38.), quod admonuit S. Victorem « ne integras Dei Ecclesias a communione abscinderet »: at qui admonetur ne abscindat, nondum abscidisse videtur.

2) Si detur latam fuisse excommunicationis sententiam a S. Victore, cum fundamento asseritur, eam, instantibus Episcopis, revocatam aut suspensam fuisse. Etenim—*a*) controversiam tunc fuisse sopitam narrat Sozomenus: « Statutum est », inquit, « ut singuli festum prout consueverant, celebrantes, a mutua inter se communione nequaquam discederent »—*b*) Testatur S. Firmilianus (ep. ad Cypr.) ob hanc quæstionem, communionem non fuisse interruptam—*c*) Id confirmat silentium Eusebii, qui Victoris agendi rationem carpsisset si, ad preces S. Irenæi et tot aliorum episcoporum, « ut ea potius sentire vellet quæ paci... congruebant », sententiam, silata fuisset, executioni mandavisset, ita ut communio fuerit abrupta.

3) Si denique detur excommunicationem et latam esse et executioni mandatam, Ecclesiæ Asiaticæ vere fuissent schismaticæ, sicut tales habitæ sunt post Nicænam Synodum. Id patet ex ipsa illius controversiæ historia; nam Victor asserebat se habere potestatem separandi Asianos ab unitate Ecclesiæ; S. Irenæus et alii, eo ipso quod rogarent Victorem non uti ea potestate, hanc agnoscebant. Si ergo lata fuisset sententia, executioni mandata, et Asiani illam sprevisent, extra Ecclesiæ unitatem positi fuissent.

669. II. Argumentum sumunt ex notissima inter S. Stephanum et S. Cyprianum controversia. Hic enim cum episcopis Africæ, et Firmilianus cum quibusdam episcopis Orientis, contendebant hæreticorum baptisma esse invalidum, adeoque rebaptizandos esse illos qui ab hæreticis baptizati Ecclesiam petebant; S. Stephanus e contra cum reliquis omnibus docebat baptisma ab hæreticis collatum esse validum, adeoque nihil innovandum esse, *nisi quod traditum est*. Quamvis Stephani sententiæ non acquieverit Cyprianus; nemo tamen dissolutam censuit unitatem fidei et communionis inter ipsum et S. Stephanum, interque romanam Ecclesiam et Africanam.

Respondetur, varias esse solutiones hujus difficultatis. Ac —

1) S. Cyprianus non ipse recessit a communione Stephani: id ipsemet testatur in concilio Carthaginensi III. dicens: « Superest, ut de hac ipsa re quid sentiamus proferamus, neminem judicantes, aut a jure communionis aliquem, si diversum senserit, amoventes ». Unde S. Augustinus (l. 1. de Bapt. c. 18.): Ergo « non se ille.... a cœteris diversa sentientibus, separata communione disjunxit »; sed « in communione eorum, subdit S. Hieronymus (Dial. c. Lucif.), permansit, qui sententiæ suæ contraierant ». Quomodo autem intelligi id potest? Putavit S. Cyprianus, licet per errorem, quæstionem de baptismo hæreticorum non esse fidei sed disciplinæ (cf. Nat. Alex. sæc. 3. diss. 12. a. 4.); hinc peccavit non obediendo S. Pontifici, sed non recessit ab Ecclesia; eo vel magis, ajunt, quod S. Stephanus ex quadam prudenti economia censuit ad tempus id esse tolerandum. Denique, ajunt, false martyrii inobedientiam purgavit.

2) Nec videtur S. Stephanus separasse unquam S. Cyprianum ab unitate Ecclesiæ. Etenim—*a*) id indicat ipse S. Cyprianus, qui exprobandi animo ita compellat S. Pontificem: « Dat honorem Deo, qui hæreticorum amicus, et inimicus christianorum, sacerdotes Dei, veritatem Christi, et Ecclesiæ unitatem tuentes, *abscindendos putat* »? Ergo S. Stephanus, abscindendos putaverat sed non absciderat—*b*) Id confirmat Dionysius Alex. (ap. Euseb. l. 7. c. 2.) qui in epistola ad Xistum, Stephani successorem, refert Stephanum in suis litteris significasse, se « ob eam causam ab illorum communione *discessurum*, quod hæreticos rebaptizarent »: ergo non discesserat.—*c*) Unitatem non fuisse abruptam multoties aperte declarat S. Augustinus. Ita ex. gr. (l. de unic. bapt. c. Petil. c. 12.; et l. 5. c. Donat. c. 25.): « Ecce », inquit, « duo erant, ut de aliis taceam, eminentissimarum Ecclesiarum, Romanæ scilicet et Carthaginensis episcopi, Stephanus et Cyprianus, ambo in unitate catholica constituti; multi cum illo, pauci cum isto etiam sentiebant, utrique cum eis in unitate consistentes. Vicit pax in cordibus eorum, ut in tali disceptatione nullum inter eos schismatis malum oriretur ».

Quomodo iterum intelligi id potest? Uti liquet, S. Stephanus proposuit quidem doctrinam Ecclesiæ Romanæ, sed abstinent a ferenda definitiva sententia, permittens ut interea aliter Cy-

prianus crederet, donec eliquata quæstio tandem definiretur. Nec obstat, quod Firmilianus censere videatur, S. Stephanum tulisse sententiam; nam plures dubitant de genuinitate illius epistolæ, in qua Firmilianus id asserit; alii vero tenent eum fuisse deceptum: quod mirum non est, si consideretur animus nimis exasperatus, quo scribebat, atque loci distantia (cf. Raymundum Missorium, disp. in Firmil. epist. c. 11.). Major certe fides adhibenda est S. Augustino, qui (l. de unico bapt. c. 14.) testatus est Stephanum, licet minas excommunicationis intentarit, communionem tamen non abrupisse. « Cum ergo Stephanus », inquit, « non solum non rebaptizaret hæreticos, verum etiam hoc facientes, vel ut fieret decernentes, *excommunicandos esse censeret*, sicut aliorum Episcoporum, et ipsius Cypriani litteræ ostendunt, *tamen cum eo Cyprianus in unitatis pace permansit* ».

3) Non desunt, qui historiam hujus controversiæ, ex toto vel ex parte, inter fabulas amandandam censent. Sane—*a*) S. Augustinus dubitanter loquitur de scriptis S. Cypriani, quæ in controversiam veniunt; nam (c. Crescon. l. 2. c. 31.) ait: « si scripta ejus esse constat, quæ pro vobis proferenda arbitramini »; et (c. 35.): « si autem putatis et Cyprianum vobis in hac sententia (de invaliditate baptismi hæreticorum) favere jactatis »; et (c. 32.): « vel quicumque illam scripsit epistolam » (ad Iubaianum)—*b*) Consideratione digna sunt ea præsertim, quæ S. Augustinus habet (ep. 93. ad Vincent. Rogatistam): « Cyprianus autem, inquit, aliter sensisse de baptismo, quam forma et consuetudo habebat Ecclesiæ non in canonicis, sed in suis et in Concilii litteris invenitur. Correxisse autem istam sententiam non invenitur; non incongruenter tamen de tali viro existimandum est quod correxerit, et fortasse suppressum sit ab iis, qui hoc errore nimium delectati sunt, et tanto velut patrocínio carere noluerunt: quamquam non desint, qui hoc Cyprianum prorsus non sensisse contendunt, sed sub ejus nomine a præsumptoribus atque mendacibus fuisse conflictum » etc.—Sed satis heic de hac difficultate, de qua iterum in seq. disp.

670. *Dicunt III.*: Galli impune—1) restiterunt Concilio Nicæno II.—2) iidemque Florentinum ex albo legitimorum et œcumenicorum expungunt.

Respondetur ad 1^{am}: Notetur imprimis, Conc. Francofordiense (a. 794.) sub Carolo M. habitum, fuisse quidem approbatum ab Hadriano I. quoad ea quæ statuit contra Felicem Urgellitanum et Elipandum Toletanum; minime vero quoad ea quæ improvide dixit contra Synodum Nicænam. Quoad hæc errarunt Francofordienses duplici errore facti:—1) putarunt ex perversa versione, quod Nicæni Patres decreverint, sanctas imagines adorandas esse sicut SS^mam Trinitatem; cum e contra (Act. 3.) dicatur: « suscipio et amplector venerandas imagines: adorationem autem quæ fit secundum latriam, tantummodo supersubstantiali et vivificæ Trinitati conservo »—2) Putarunt, Synodum Nicænam non fuisse approbatam a Romano Pontifice, uti patet ex libris Carolinis id asserentibus, et ex Hincmaro Rhemensi. Addunt—3) alii, Francofordienses errasse quoque errore juris, debitum cultum SS. Imaginum negantes: Hadrianum vero ejusque Legatos, ex quadam prudente œconomia reliquisse Francos in sua ignorantia ad aliquod tempus, ne graviora mala sequerentur. Ceterum, rebus explicatis ac rite perspectis, Germani et Galli Nicænam Synodum suscepere, et cultum SS. Imaginum ab ea definitum—Cf. Cabasutium (Notitia Eccles. ad sæc. VIII.); et Ch. Lupum (Dissert. de VII. Synod. Gen. c. 15. seqq.).

Ad 2^{dam}: Conc. Florentinum numquam rejectum fuit *ab ecclesia gallicana*, sed tantum *a nonnullis Gallis*, qui ei restiterunt; non *formaliter* ob voluntatem obsistendi Ecclesiæ, sed *materialiter* ob errorem facti. Patent hæc omnia—1) ex Natali Alex. auctore cæteroquin sententiis gallicanis addictissimo, qui inquit: « Gallicana ecclesia Florentinæ synodo nusquam intercessit, nec Græcorum unioni et definitioni fidei in ea editæ adversata fuit; immo eam perpetuo est venerata »—2) Ex Berthier (*Histoire de l'église gallicane*, tom. 16. liv. 48.), qui testatur non secus sensisse clerum gallicanum et facultatem theologicam Parisiensem—3) Adstipulantur etiam præcipui quique scriptores galli, uti Bossuetus, de Marca etc.

671. *Dicunt IV.:* tempore schismatis occidentalis, Ecclesiæ unitas fuit interrupta.—Ut hujus difficultatis vis, ejusque solutio bene intelligantur, juverit ejus schismatis historiam paucis recolere. Unde—1) postremus Pontificum, omnium opinione et consensu,

legitimus fuerat sæculo Ecclesiae XIV. Gregorius XI., qui hortatu S. Catharinae Senensis, Avenione relictæ, Romæ se restituit. Eo defuncto, populus romanus minis et armis Pontificem patria romanum, vel certe Italum exposcebat: creatus est Bartholomæus Prignanus, Neapolitanus, archiepiscopus Barensis, qui Urbani VI. nomen accepit. Ipse litteras de sua electione statim misit, et universa Ecclesia eum agnovit summum Pontificem: per duos saltem menses nulla mota est quæstio de electionis validitate.

2) Verum cum Urbanus VI. vix jussus Pontifex Cardinalium moribus reformandis non sine severitate insisteret, Cardinales Gallicum Hispano (ceteri erant Itali) Ananiam secesserunt; irritam Urbani electionem declararunt, sub prætextu quod ex metu suffragati fuerint; atque de ea re litteras dederunt die 9. Augusti, quarto nempe post electionem mense. Deinde vero de nova electione agere cœperunt, conciliatisque etiam tribus Cardinalibus Italis (quartus intermortuus fuerat), Fundis in campania, elegerunt Cardinalem Gebennensem, dictum Clementem VII.

3) Initio nonnisi pauci huic adhæserunt; at quando innotuerunt encyclicæ Cardinalium literæ, in quibus continebatur unanime testimonium de vi, quam sibi dicebant illatam in electione Urbani, amplificatis simul tumultibus sat gravibus, qui electionis tempore coorti fuerant, magna facta est animorum commotio, et integræ provinciæ ad Urbano recesserunt.

4) Urbano VI. successerunt Bonifacius IX. 1389.; Innocentius VII. 1404.; Gregorius XII. 1406.—Ex alia vero parte Clementi VII. successit Petrus de Luna, dictus Benedictus XII. 1394. Hactenus duas habemus, ut aiunt, *obedientias*.

5) Cum hæc ita haberent, Cardinales utriusque obedientiæ Pisis concilium generale cogere decreverunt, quod tum unicum visum est medium restituendi Ecclesiae pacem. Uterque Pontifex ad concilium vocatus est, et juxta editum jusjurandum, propositum est, ut ambo infulam pontificalem deponerent; sin vero, canonice exautorarentur. Utroque Pontifice deposito, electus est ab utriusque *obedientiæ* Cardinalibus Petrus Philargus, vulgo *de Candia* dictus SS. XII. Apostolorum presbyter Cardinalis, qui sibi nomen imposuit Alexandri V. Schisma tamen non conquievit; nam Be-

nedictus XIII., et Gregorius XII. synodi sententiæ minime se subiecerunt. Hinc factæ sunt tres *obedientiæ*.

6) Interim die 3. Maii anni 1410. moritur Alexander V., in cuius locum sufficitur die 17. ejusdem mensis Balthassar Cossa Neapolitanus, creatus Cardinalis a Bonifacio IX., et Joannis XXIII. appellacionem gessit. Nonnullæ civitates Italiæ adhuc reverebantur Gregorium XII., et magna pars Hispaniæ Benedictum XII, eo quod non constaret de auctoritate Concilii Pisani; hinc Joannes XXIII. indixit generale concilium habendum Constantiæ; cujus etiam primæ sessioni præfuit.

7) In hoc Concilio—*a*) depositus fuit Joannes XXIII, qui sententiam ratam habuit—*b*) Lege cautum est, ne vel ipse, vel Petrus de Luna, aut Angelus Corarius in Pontificem eligi posset—*c*) Recepta est (Ses. XIV.) cessio Gregorii XII., qui ante cessionem convocavit, per Cardinalem Ragusinum suæ *obedientiæ*, concilium—*d*) Depositus fuit (Sess. XXXVII.) sententia decretoria Petrus de Luna seu Benedictus XII.—*e*) Legati Hispaniarum Synodo se adjunxerunt; et a Cardinalibus triplicis *obedientiæ*, aliisque electoribus a synodo destinatis, creatus est summus Pontifex Otho Columna, diaconus Cardinalis, qui Martini V. nomen elegit.

672. Quibus positis, en, quæ exurgit, difficultas: ibi deest unitas regiminis, ubi sunt plures societates independentes. Atqui per 40. annos in Ecclesia Romana fuerunt primo duæ, deinde tres *obedientiæ*, nempe societates christianæ independentes. Ergo.

Resp. Neg. Min. Etenim fuerunt quidem duæ, deinde tres veluti factiones ejusdem societatis; non autem duæ aut tres societates separatæ et independentes. Ad hanc solutionem intelligendam, consideremus non jam Ecclesiam, sed regnum quodcumque, et videamus quandonam illud dici debet *divisum*, ita ut non amplius sit *unum* regnum. Id profecto contingit, quando in plures scinditur partes, quarum unaquæque habet suum regem, et nullus eorum censet se esse regem *totius* regni, sed partis illius: tum certe haberentur plures societates perfectæ unius ejusdemque ordinis, quarum unaquæque esset independens, et consequenter omnes simul non possent *unum* regnum constituere. At vero si eadem multitudo scindatur in plures partes, quarum unaquæ-

que habet suum regem, qui simul cum multitudine sibi adhærente censeat ac contendat se esse regem *totius* regni, et non solius partis sibi adhærentis; tunc error quidem erit quoad subjectum, in quo legitime residet suprema potestas, sed regnum manet unum: perturbata ac concussa est *unitas*, non vero abolita ac destructa. Jamvero durante scissione, de qua agitur.

1) Omnes *obedientiæ* profitebantur Ecclesiam catholicam esse essentialiter *unam* unitate etiam supremi regiminis; supremum hoc regimen pertinere ad eum, qui legitime electus in Romanum Pontificem, legitimus esset successor S. Petri; non posse simul existere plures legitimos successores S. Petri. Unde ergo orta divisio? Ex errore facti; quælibet enim *obedientia* putabat suum Pontificem fuisse legitime electum, ac proinde principatum supremum obtinere; non in partem quæ de facto ei jam subiciebatur, sed in omnes *obedientias*, seu in *universam* Ecclesiam.

2) Hac fide moti, omnes cujuscumque obedientiæ, serio adlaborabant ad errorem facti removendum, et certo cognoscendum Pontificem legitime electum, qui omnibus obedientiis, seu universæ Ecclesiæ præsideret. Cumque, stante dubio de legitima electione Pontificis, nullum sit supremum tribunal, valens dubium expellere, præter coetum Episcoporum; *obedientiæ* omnes ad eum rem detulerunt, omnes interim paratæ *uni* legitimo Pontifici certe agnito obedientiam præstare.

3) Quare in prima scissionis periodo, ab electione nempe Clementis VII. usque ad Conc. Pisanum, cum corpus Episcoporum nondum judicium protulisset, omnes fideles illud invocabant; in secunda periodo, a Concilio nempe Pisano usque ad Constantiense, cum judicium latum esset a concilio quod videbatur oecumenicum, magna fidelium pars, relicto Gregorio XII. et Benedicto XII., susceperunt Alexandrum V. Cum tamen de illius concilii oecumenicitate non certo constaret, non pauci inter catholicos ei acquiescere recusarunt; donec in tertia periodo Concilium certe oecumenicum rem definivit: tunc omnes ejus sententiæ acquiescentes uni supremo Capiti legitime electo et certo agnito paruerunt. Illud igitur, quod *schisma* dicitur occidentale, quin obstat unitati Ecclesiæ Romanæ (veræ Christi Ecclesiæ) novum ejusdem existit argumentum.

ARTICULUS SECUNDUS

Utrum Christi Ecclesia debeat esse Sancta.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

673. Altera Ecclesiae proprietas est Sanctitas; dicimus enim in Symbolo: « Credo Unam, *Sanctam*... Ecclesiam. » Iis certe nominibus in Sacris Litteris Ecclesia insignitur, quæ sanctitatem ejus clarissime ostendunt. Dicitur enim passim « regnum cœlorum, » corpus Christi », « sponsa Christi », « templum sanctum, habitaculum Dei », « domus Dei », « civitas Dei ». Præsertim Ecclesia, teste Apostolo (Eph. I. 23.), est Corpus Christi; et proinde capiti adhærens, ex ipso percipiens jugem sanctitatis influxum, nequit non esse *sancta*.

674. At si nulla est difficultas in Ecclesiae sanctitate generatim asserenda; difficultate non caret verum ejus sanctitatis conceptum definire: dum enim Novatores Ecclesiam sanctam confitentur eademque ob plures titulos, quos et nos agnoscimus, sanctitatem adscribunt: ob alios tamen, qui et veri sanctitatis tituli sunt, eam esse sanctam negant.

675. Juverit imprimis adnotare generales quasdam rationes, secundum quas Ecclesia dicitur et est *Sancta*. Itaque Ecclesia est *Sancta*—1) ratione sui *Auctoris*, et *Capitis invisibilis*, quod est Jesus Christus—2) ratione *finis*; qui idem est ac ille quem Christus sibi præstituit in sua missione, uti supra demonstravimus—3) ratione *mediorum*; si enim debetur Ecclesiae sanctitas finis, negari ei nequit sanctitas mediorum. Hinc præcipue sancta debet esset ejus doctrina, non modo quia a Christo, qui sanctus est, promanat; sed etiam quia ad sanctitatem ducit; sancta sunt sacramenta, quæ ad sanctificationem ordinantur, sanctitatemque producant, etc.—4) Præsertim Ecclesia appellatur *sancta*, quod ut ait Cat. Conc. Trid. (de 9. art. Symb. n. 15.) « Deo consecrata

dicataque sit: sic enim cetera hujusmodi.... sancta vocari consueverunt, quum divino cultui addicta et dedicata sunt: cujus generis sunt in lege veteri vasa, vestes, altaria, in qua primogeniti quoque, qui Deo altissimo dedicabantur, sancti sunt appellati. »

676. Verum, ut propius accedamus ad ejus sanctitatis conceptum definiendum, quem hic Ecclesiae vindicamus, advertendum est, quod, licet *sanctitatis* nomen multipliciter accipiatur in ipsis Scripturis, proprie tamen, uti inquit Suarez (de Incarn. disp. 17. sect. 6.) « dicitur sanctum quod est coram Deo purum et mundum, ut ex usu Scripturae constat. » Cui consonant quae scribit Benedict. XIV. (de Can. Sanct. l. 3. c. 21. n. 3.): « Sanctitas nihil aliud est, quam ab omni immunditia libera et perfecta, et omnino immaculata munditia. » Cum autem, in praesenti statu, immunitatem ab immunditia spiritus, seu a peccato, adipiscamur per infusionem gratiae sanctificantis et virtutum: societas illa jure merito sancta nuncupabitur, quae pro fine habet gratiam sanctificantem et exercitium virtutum; media idonea haec efficaciter procurandi; et populum qui de facto interiorem gratiam jugiter consequatur virtutesque exerceat.

677. Hinc Ecclesiae sanctitas dupliciter considerari potest, *active* et *passive*. Sanctitas Ecclesiae *active* inspecta, est continua ejus actio et efficacia, nec non sollicitudo et industria in sanctificandis suis membris, per doctrinae institutionem, per sacramenta, regimen, etc. quae omnia sunt media per se efficacissima sanctitatis: haec potius *sanctificatio* quam sanctitas appellanda videtur. Sanctitas vero *passive* accepta, est effectus sanctitatis activae, scilicet exercitium virtutum et gratia interna vicens in membris Ecclesiae. Utraque porro competit Ecclesiae, sed diverso modo et gradu.

678. Porro, quoad *activam* Ecclesiae sanctitatem, notari solum debet mira Ecclesiae foecunditas, qua et filios Deo constanter ac perpetuo parit, et eorum aliquos ad eximium promovet virtutis exercitium atque eminentem gratiam. Ad quod etiam facit gratia miraculorum, qua ad hominum conversionem et Christus usus est et voluit Apostolos uti. Sed quoad *passivam* sanctitatem, necesse est quaedam animadvertere, ne ejus conceptu perperam in-

telleto, difficultates suboriantur. Ac—1) quidem, subjectum, de quo asseritur passiva sanctitas, est ipsum Corpus Ecclesiæ, seu societas quam Christus instituit, non vero omnia et singula membra ejus corporis seu societatis. Sanctitas enim passiva non pendet solum ab activitate Ecclesiæ, sed a libera etiam hominum cooperatione: cum vero hæc in singulis deficere possit ac quandoque deficiat; sanctitas Ecclesiæ in terris, sub hoc respectu, non est consummata sed inchoata. Hæc patent ex jam statutis de membris Ecclesiæ.

2) Verum, membra mortua aut languida quæ in Ecclesia sunt, minime impediunt quominus Ecclesia sit ac vere dicatur *sancta*. Nam—*a*) quod aliqua membra sint languida aut mortua, id certe non habent ab Ecclesia; imo ut talia sint, resistere potius debent jugi Ecclesiæ actioni ac influxui, et impedire ne vita Ecclesiæ ad se dimanet ipsisque communicetur—*b*) Uti recte observat Suarez (de Fide, disp. 9. sect. 7. n. 2.): « Recipit.... hanc denominationem [*sanctam*] Ecclesia, primum a potiori parte; semper enim in ea plurimi sunt justi, et quamvis numero pauciores quam peccatores, attamen, quia coram Deo majoris æstimationis est unicus justus quam peccatores multi, ideo ab eis potest denominari, præcipue cum sanctitas justorum sit ex intentione et instituto Ecclesiæ, cui contraria est malitia. » Cf. etiam (n. 3.) —3) « Nec mirum cuiquam videri debet, inquit Cat. Conc. Trid. (l. c.), Ecclesiam dici sanctam, tametsi multos peccatores continet. Sancti enim vocantur fideles qui populus Dei effecti sunt, quive se, fide et baptismo suscepto, Christo consecrarunt: quamquam in multis offendunt, et, quæ polliciti sunt, non præstant: quemadmodum etiam qui artem aliquam profitentur, etsi artis præcepta non servant, nomen tamen artificum retinent.... Præclare S. Augustinus, interpretans verba illa Prophetæ: 'Custodi animam meam, quoniam sanctus sum': 'Audeat, inquit, et Corpus Christi, audeat et unus ille homo, clamans a finibus terræ, cum capite suo, et sub capite suo dicere: Sanctus sum. Accepit enim gratiam baptismi et remissionis peccatorum. »

3) Cum « unicuique detur gratia secundum mensuram donationis Christi », et diversa sit hominum cooperatio gratiæ acceptæ; sanctitas passiva Ecclesiæ, in ipsis membris, quæ actu san-

cta sunt, diversos habet gradus (cf. *de Gratia*, n. 1109. seqq.). Hinc datur—*a*) aliquis sanctitatis gradus, qui *communis* dici potest; qui in eo consistit, quod homines gratia Dei adjuti praecepta servant, et in statu gratiae conserventur—*b*) Datur gradus sanctitatis perfectior in iis, qui praeceptis solum servandis minime contenti, consiliis etiam evangelicis servandis adlaborant, ac eum vitae statum amplectuntur, qui *perfectionis* vocatur—*c*) In his ipsis gradibus alii et alii dantur gradus: « stella enim differt a stella in claritate. » Sed praecipue considerandus est gradus sanctitatis, qui dicitur *heroicus*, et describitur a Card. Laura (apud Bened XIV. op. cit. l. 3. c. 21. n. 10.): « ille virtutis gradus, perfectio, seu fulgor et excellentia, quae facit ut homo circa materiam illius virtutis [quod dicitur de una singulari virtute dicatur etiam de virtutum complexu] supra communem aliorum hominum [justorum] operandi modum operetur, et in hoc Deo similis sit ».

4) Ecclesiae igitur non modo asseritur sanctitas quatenus plura ejus membra actu sancta sunt, sed etiam quatenus in diversis membris reperiuntur diversi illi sanctitatis gradus: unde merito illi applicantur verba (Ps. XLIV. 10.) « astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate ». Sane, si sermo sit de sanctitate, quae consilia etiam complectitur, evidens est illam non posse Ecclesiae deesse; Christus enim vult ac promovet in Ecclesia sanctitatem secundum normam in Evangelio propositam: consilia autem illa evangelica sunt. Hinc etiam semper aliqui sunt in Ecclesia, qui heroicum virtutis gradum attingunt; nec intelligi potest, quod Christus Dominus in nullo suo membro inveniat perfectionem, ad quam hortatus est, et quam intendit, eam scilicet qua quis perfectus est sicut Pater coelestis.

679. Ut penitus intelligamus hanc *activam* et *passivam* Ecclesiae sanctitatem, quae germana ejus sanctitas est, praestat recollere, quod supra statuimus (nn. 410. seqq.), Ecclesiam nempe anima constare et corpore, eandemque esse *Corpus Christi* (n. 412.); quod proinde non ad instar cadaveris sine vita et sine motu est, sed vivum vita Christi, et operans. Jamvero—1) sicut anima, licet sit principium vitae in corpore, illud tamen non vivificat, nisi intime ei uniatur, eique communicet novum esse novasque

operationes, atque corpus vicissim animæ ipsius operationibus inserviat; ita etiam in Ecclesia ut viva dici possit et sit, seu corpus vivum, necesse est ut suo modo intercedat inter ejus animam et corpus unio, qua ejusdem ecclesiæ anima in corpus vim exerat suam, et corpus ei serviendo vitam quam accepit veluti manifestet et exerceat.

2) In humano individuo, semine creto, prius evolvitur corpus, cui deinde anima infunditur quæ illud informat et vivificat: ita pariter Ecclesia incipit a generatione, quæ ei obtingit per baptismum, ac, si sermo sit de adultis, præparatur per verbi Dei prædicationem (quæ externa sunt), donec per infusionem fidei spei, caritatis, gratiæ sanctificantis (quæ sunt dona interna), habeatur anima, qua quis vivum Ecclesiæ membrum efficitur (1).

3) Quemadmodum corpus alimentis extrinsecus perceptis nutritur, atque animus verbo seu institutione informatur ac perficitur; ita Ecclesia verbo Dei reliquisque subsidiis exterioribus alitur, cum hæc totidem gratiæ ac sanctitatis vehicula sint, et ad animam ipsam perficiendam conducant: corpus inservit animæ. Vicissim anima corpus vivificans, in eo, cum eo, per illud ope-

(1) Præclare in hanc rem scribit Moehler (*Symbolism*, p. 1. c. 4. §. 48.): "The Catholics teach: the visible Church is first, then comes the invisible; the former gives birth to the latter. On the other hand, the Lutherans say the reverse: from the invisible emerges the visible Church: and the former is the ground-work of the latter. In this apparently very unimportant opposition, a prodigious difference is avowed. When Christ began to preach the kingdom of God, it existed nowhere but in Him, and in the Divine idea. It came from without to men, and first of all to the apostles, in whom the divine kingdom was thus founded by the Word of God: speaking from without, and after a human fashion unto them; so that it was conveyed to them from without. When, through external media, the religious consciousness of these had been awakened, by the *incarnate* Son of God, and they had, accordingly, received the *outward* calling, to announce the Gospel unto others, they went into countries where, in like manner, the kingdom of God *was not* but the dominion of Satan; and, as instruments of Christ, working within them, they impressed, from without, the image of the celestial man on the interior of those, who before had been stamped with the image of the earthly one. And as Christ had done unto them, they also did again unto others: they appointed disciples, who, like them, continued to preach the doctrine of salvation, as the Holy Scripture, in numerous passages, loudly declares, and so on perpetually did the invisible spring out of the visible Church." (Ex Anglica versione).

rans, illud etiam perficit; atque ita interiorem vitam, seu sanctitatem Ecclesia exterius manifestat.

4) At Ecclesia, ut vidimus (nn. 454. seqq.) ex suo fine, et ex Christi institutione est veluti *eminenter* visibilis *uti vera Ecclesia Christi*; ergo ejus vita debet ita manifestari, ut nullus esse possit deceptioni locus. Propterea non sola fidei professione, exteriori Dei cultu, sanctis operationibus etc.; sed mira etiam fecunditate, miraculis, ceterisque supernis charismatibus hæc vitæ Ecclesiæ manifestatio honestatur.

5) Cum autem hic agatur de vita supernaturali, cujus Auctor est Spiritus Sanctus, qui proinde (n. 418.) dicitur *Cor Ecclesiæ*; merito Albertus Magnus (de Sacr. Missæ, tract. 2. c. 9.) ita explicat Symboli articulum « Credo Sanctam Ecclesiam »: « Respiiciens autem », inquit, « ad hoc quod Spiritus Sanctus datur et mittitur ad sanctificandam creaturam, quæ sanctitas nunquam fallit in Ecclesia, sed nonnunquam fallat in persona, dixit, Sanctam Ecclesiam. Et quia omnis articulus fundatur in divina et æterna veritate, non super creatam veritatem, quia omnis creatura vana est et non habet solidam veritatem, ideo iste articulus sic resolvendus est ad proprium opus Spiritus Sancti, hoc est, credo in Spiritum Sanctum, non tantum secundum se sicut dicit præcedens articulus, sed etiam in eum credo secundum proprium opus ejus, quod est, quod sanctificat Ecclesiam, quam sanctitatem perfundit in sacramentis et virtutibus et donis quæ dat ad sanctitatis perfectionem, et tandem in miraculis et donis gratis datis, sicut sapientia, scientia, fides, discretio spirituum, operatio sanctorum et prophetia et hujusmodi, quæ dat spiritus ad sanctitatis Ecclesiæ demonstrationem. »

680. Hæc est genuina Sanctitatis Ecclesiæ idea. Protestantes vero—1) haud inficiantur aliquam Ecclesiæ sanctitatem *activam*, licet præcipua media, uti Sacramenta, regimen etc. excludant (sed hæc non sunt hujus loci).—2) Sanctitatem *passivam* alii ita exaggerant ut nonnisi sanctis membris Ecclesiam constare autument: quem errorem refutavimus (nn. 616. seqq.); alii, inter quos, ut videtur, Litton, et Ecclesia Angliæ Constituta, in suis homiliis (apud Murray, disp. 8. sect. 1. n. 16.), ita extenuant, ut eam in omnibus membris deficere posse censeant—3) Omnes vero plus

minus negare videntur præclaram illam, quæ dubium omne expellat, sanctitatis manifestationem per miracula, ceteraque charismata. Cujus negationis causam candide exponit Middleton (*Introductory Discourse*, p. 51.), dicens: « Si Scriptores veteres, qui istorum miraculorum historias narrant, ut testes probos excipias, et consuetudines et doctrinas admittas necesse est, ad quas firmandas facta sunt, vel cum quibus indivulse copulantur, ista miracula. Sed consuetudines et doctrinæ istæ eæ ipsæ sunt, quas, ut Protestans, respuis, scil. instituta monastica, reliquiarum et imaginum cultus, orationes pro defunctis, invocatio sanctorum » etc.

681. Ex his plane intelligitur quam sanctitatem debeamus Ecclesiæ vindicare. Igitur—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXIX. *Ecclesiæ Christi, quæ in sacris litteris multiplici ratione sancta prædicatur, præcipue tribuenda est sanctitas tum 1. activa, qua hominum sanctificationi efficacissimis mediis jugiter adlaborat—tum 2. passiva, qua in ejus sinu numquam sancta membra desunt.—3. Utraque autem tam excellens est, ut non modo fidei professione bonorumque operum exercitio, verum etiam mirabili fœcunditate, miraculis, ceterisque supernis charismatibus, Ecclesiam, tamquam corpus supernaturali vita vivens, conspicuam omnibus reddat.*

682. *Prob. 1ma pars. I. Legitur (Ezech. XXXVII. 26. seqq.): « Et fundabo eos, et multiplicabo, et dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum. Et erit tabernaculum meum in eis: et ero eis Deus, et ipse erunt mihi populus. Et scient gentes, quia ego Dominus Sanctificator Israel, cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum ». Et (Eph. IV.): « Et ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores et Doctores, ad consummatio-*

nem Sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi» etc. (vide n. 651.).

In citatis verbis Ezechielis immediate agitur de Juda et Israel, qui sub uno rege David unum regnum erant constituturi; sed quemadmodum Juda et Israel repræsentant omnes populos, ita David repræsentat Christum, cum quo de populo illo, seu de Ecclesia Deus iniit pactum sempiternum. Quare: ex. cit. testimoniis constat Deum esse *Sanctificatorem populi sui*, nempe Ecclesiae, *in perpetuum*; atque sanctificationem operari per ministerium Apostolorum, Pastorum et Doctorum, nempe Ecclesiae docentis. Ergo Ecclesia hæc in perpetuum adlaborat sanctificationi hominum. Sed in hoc consistit sanctitas *activa*. Ergo.

683. II. Christus communicavit Ecclesiae suam ipsam missionem; ac proinde voluit ut vice ejus per externum ministerium homines doceret salutis viam, a peccato mundaret, sanctificaret; atque ad id assequendum idoneis efficacibusque mediis eam instruxit (nn. 482. seqq.). Atqui Ecclesia numquam potest a suo fine suaque institutione deficere (id clarius patebit ubi de Ecclesiae indefectibilitate). Ergo Ecclesia jugiter adlaborat per media, quæ a Christo accepit quæque efficacissima sunt hominum saluti. Sed in hoc consistit sanctitas Ecclesiae *activa*. Ergo.

684. III. Ecclesia, utpote Sponsa Christi, conjunctissima ei est voluntate; et, utpote interiori Spiritus Sancti influxui subjecta, ab eo mota jugiter operatur (n. 419.). Atqui voluntas Christi est sanctificatio hominum, et Spiritus Sancti operatio in nostram sanctificationem tendit. Ergo huic sanctificationi Ecclesia jugiter adlaborat, ac proinde *activa* sanctitas numquam ab ea deesse potest.

685. IV. In Ecclesia, ut mox probabimus, numquam deesse possunt sancti. Atqui in Ecclesia posuit Christus omnia salutis media. Ergo semper adhibentur hæc media ab Ecclesia ad sua membra sanctificanda; adeoque semper in Ecclesia viget sanctitas *activa*.

686. *Prob. 2da pars. I. ex Scriptura.* Nam—1) sæpissime in Scripturis exprimitur ardens et efficax desiderium Christi sanctificandi populum suum, idest Ecclesiam; atqui incredibile est

omnino ut tale desiderium vel ad tempus omni effectu careat. Ergo numquam desunt sancti in Ecclesia — *Prob. maj.* Dicitur (Luc. XII. 49. seq.): « Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur? Baptismo autem habeo baptizari, et quomodo coarctor usque dum perficiatur »; et (Jo. XV. 16.): « Ego elegi vos, et posui vos ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat »; et (XVII. 19.): « Et ego pro iis sacrifico me ipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate. Non pro iis autem rogo tantum », etc.; et (Ephes. V. 25.): « Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea ut illam sanctificaret », etc.; et (Tit. II. 14.): « Dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum » — *Conf.* argumentum, quia ab Adam usque ad Noe, a Noe usque ad Moysen, et toto tempore Legis Veteris, numquam defuerunt aliqui sancti, licet quandoque numero pauci essent. Ergo, cum post Christum major sit gratiarum abundantia, adeo ut dicamur vivere sub Lege *gratiæ*, numquam deesse possunt Sancti in Ecclesia.

2) Legitur (Is. LXII. 3. seqq.): « Et eris corona gloriæ in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui. Non vocaberis ultra Derelicta: et terra tua non vocabitur amplius Desolata: sed vocaberis voluntas mea in ea, et terra tua Inhabitata; quia complacuit Domino in te: et terra tua inhabitabitur. Habitabit enim juvenis cum virgine, et habitabunt in te filii tui. Et gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus tuus, etc.... Et vocabunt eos, Populus sanctus redempti a Domino. Tu autem vocaberis, Quæsitæ civitas, et non Derelicta ». Et (Eph. V.): « Viri, diligite uxores vestras sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ; ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi; sed ut sit sancta et immaculata. Ita et viri debent diligere uxores suas ut corpora sua ». Recolantur similia testimonia supra jam data—Unde: Ecclesia sæpe dicitur in Scripturis—a) objectum divinæ complacentiæ, et præcipuæ dilectionis, et quidem in perpetuum, siquidem est civitas *non derelicta*: sed talis complacentiæ et dilectionis objectum non sunt nisi justi (cf. *de Gratia*, n. 1008.

seqq.). Ergo—*b*) Ecclesia dicitur terra inhabitata a Deo; Domus Dei; Templum Dei; habitaculum Spiritus Sancti. Atqui Deus non dicitur inhabitare nisi per gratiam sanctificantem (cf. *de Gratia*, n. 1027. seqq.). Ergo—*c*) Ecclesia dicitur Sponsa Christi: eam ergo diligit Christus amore amicitiae, atque eodem amore ab ea diligitur. Sed hoc amore non diliguntur a Deo nisi justī, nec nisi justī eum ita diligunt. Ergo—*d*) Ecclesia dicitur Corpus Christi. Sed corpus Christi nequit esse mortuum, sed vivit ipsa vita Christi: vita autem Christi est vita gratiae. Ergo.

3) Idem confici potest ex pluries citatis parabolis. Nam—*a*) crescit bonus fructus simul cum malo usque ad consummationem seculi (Matth. XIII. 24.)—*b*) in parabola sagenae, pisces boni et mali simul manent, nonnisi in fine mundi separandi (Matth. ibid. 47.)—*c*) in parabola magnae domus, vasa aurea et argentea in ea existunt aequae ac vasa lignea et fictilia (I. Tim. II. 20.). Sed per segetem, sagenam, magnam domum significatur Ecclesia; et per fructus bonos, pisces bonos, vasa pretiosa significantur justī. Ergo.

687. II. *Ex Patribus*. S. Irenaeus (l. 23. c. 24. n. 1.): «Ubi enim Ecclesia, ibi et Spiritus Dei; et ubi Spiritus Dei, ibi Ecclesia et omnis gratia: Spiritus autem veritas» — S. Cyr. Hier. (Cat. 18. n. 23.): «Catholica enim vero vocatur [Ecclesia]... Tum etiam eo, quod omne hominum genus recto cultui subiciat, principes et privatos, doctos et imperitos. Ac denique, quia generaliter quidem omne peccatorum genus quae per animam et corpus perpetrantur, curat et sanat: eadem vero omne possidet, quovis nomine significetur, virtutis genus, in factis et verbis, et spiritualibus cujusvis speciei donis» — S. Ambros. (Hex. l. 4. n. 22.): «Synagoga dicit in Canticis Canticorum: 'Annuntia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascas, ubi maneat in meridiano, ne forte flam circumamicta super greges sodalium tuorum', hoc est, annuntia mihi, Christe, quem dilexit anima mea. Cur non potius quem diligit? Sed Synagoga dilexit, Ecclesia diligit, nec umquam circa Christum suum mutat affectum» — Quoad S. Augustinum, post tot loca allata (n. 619.) quibus affirmatur Ecclesiam ex bonis et malis membris constare, supervacaneum esse videtur alia ex eodem hic testimonia proferre. Subjiciam tantum quae habet

(serm. 214.): « Sanctam quoque Ecclesiam, matrem vestram, tamquam supernam Jerusalem sanctam civitatem Dei, honorate, diligite, prædicate. Ipsa est quæ in hac fide, quam audistis, fructificat et crescit in universum mundum, Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis: quæ malos in fine separandos, a quibus interim discedit disparilitate morum, tolerat in communione sacramentorum. » — S. Prosper (in Ps. 131.) expendens illud, « quoniam elegit Dominus Sion, præelegit eam in habitationem sibi »; ait: « Sion ipsa est Ecclesia, et ipsa est Jerusalem cælestis, ad cujus pacem currunt, qui etiam nunc peregrinantur. Ipsa est civitas Dei, quæ ex meliore sui parte, semper cum auctore suo mansit: et partem, quæ per Dei gratiam quotidie ab exilio revocatur, expectat, ut simul tota sit sui habitatoris ædificatio ». — S. Cyrillus Alex. (in Michæam v. 5. 6.): « ‘Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei’. Inhabitat enim Christus Ecclesiam et tanquam propriam sibi civitatem fecit, etsi natura divinitatis universa compleat. Hæc itaque civitas Dei quasi quædam tellus, et regio sanctificatorum, et unitate in Deo per spiritum locupletatorum est ».

688. *Prob. 3^{ia} pars. I. Ex Scriptura.* Nam legitur (Jo. XIV. 12.): « Amen, amen, dico vobis: Qui credit in me, opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet, quia ego ad Patrem vado ». Et (Marc. XVI., 17. 18.): « Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent, et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit, super ægros manus imponent et bene habebunt ». Et (I. Cor. XII.): « Divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ; alii autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum: alteri fides in eodem Spiritu; alii gratia sanitatum in uno Spiritu; alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum ».

Unde: 1) in citatis testimoniis continentur Christi pollicitationes de charismatibus, quæ debent esse in Ecclesia. Atqui hujus-

modi pollicitationes ad nullum definitum tempus coarctantur. Ergo semper debent esse in Ecclesia.

2) Eos Christus alloquitur, quibus promisit se affuturum usque ad consummationem sæculi, atque ea charismata in bonum societatis a se institutæ, seu Ecclesiæ, promittit. Ergo eadem charismata tamdiu durare debent, quamdiu durat Christi assistentia, et ipsa Ecclesia, nempe usque ad consummationem sæculi.

3) Imo, cum ex Apostolo (I. Cor. XIV. 22.) signa data sint infidelibus, non autem fidelibus, tamdiu, perseveratura sunt extraordinaria hæc Dei dona, quamdiu infideles fuerint ad Christum per Ecclesiam convertendi. Sed plenitudo gentium, ut idem loquitur Apostolus (Rom. XI. 25.), nonnisi sub mundi finem ingressura est in Ecclesiam; ergo usque ad mundi finem illa debent in Ecclesia perdurare.

4) Revera Christus successionem instituit Apostolorum, ut per eam obtinere pergeret illos fructus, quos per Apostolos consequabatur; ergo non potest activitas Ecclesiæ ab illa Apostolorum substantialiter differre in activitate et fœcunditate; ergo illa media habeat oportet, quibus Apostolorum prædicatio fœcunditatem obtinuit. Sed inter hæc eminebant prodigia; ergo neque hæc ab Ecclesiæ ministerio abesse possunt. Sicut igitur Apostoli suam missionem contestabantur signis, atque ita populos convertebant; ita Ecclesia eget prodigiis, ut infideles ad fidem adducat, et jure divinitatis suæ existentia testimonium habeat.

Quapropter quamdiu remanent gentes convertendæ aut revocandæ ad Christum, tamdiu permanet et objectum missionis et necessitas fœcunditatis in Ecclesia. Clarissima autem et veterum prophetarum et ipsius Christi vaticinia prænuntiant gentes omnes fore ad Christum convertendas. Ita Isaias (LIV. 1. seq.) alloquitur Ecclesiam: «Lauda, sterilis, quæ non paris; decanta laudem et hinni, quæ non pariebas, quoniam multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum, dicit Dominus. Dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas: longos fac funiculos tuos, et clavos tuos consolida. Ad dexteram enim et ad lævam penetrabis, et semen tuum gentes hæreditabit». Hæc vero de Ecclesia Christi ex gentibus colligenda exponit Apostolus (Gal. IV. 17.). Plura hujusmodi vaticinia extant in

Ps.; et Christus ipse (Matth. VIII. 11.), affirmat quod « multi ab oriente et occidente venient, et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno ccelorum »; imo suum Evangelium prædicandum in universo mundo prædicit.

689. II. *Ex Patribus.* Nam—1) non modo referunt plura miracula suo tempore in Ecclesia patrata, verum etiam ex iis probant Ecclesiam catholicam esse veram Christi Ecclesiam. Ita ex. gr. S. Irenæus (adv. hæres. l. 1. c. 56.), scribit: « Non possunt [hæretici] cæcis donare visum, neque surdis auditum, neque omnes dæmones effugare, præter eos qui ab ipsis immittuntur, si tamen et hoc faciunt; neque debiles aut paraliticos, aut claudos restaurare; tantum absunt ab eo ut mortuum excitent, quemadmodum Dominus excitavit, et Apostoli per orationem, et sæpissime in fraternitate propter aliquid necessarium, Ecclesia in quoquo loco universa per jejunium, et supplicationem multam postulante, reversus est spiritus mortuo, et donatus est homo orationibus Sanctorum, ut credant esse resurrectionem a mortuis ». Similia habent Tertullianus (in Apol. adv. Gentes, c. 23.; ad Scapulam, c. 2.); S. Athanasius (l. de Incarnat. Verbi); Origines (l. 1. cont. Celsum); Theodoretus et Eusebius (passim in hist. Eccles.); S. Hieronymus (Ep. 17. ad Marcellam); S. Chrysost. (Hom. 4. in Matth.); S. Augustinus (de Civ. Dei, c. 8.), etc.

2) Quod si aliqui, uti S. Augustinus (de ver. Rel. c. 25. n. 47.), S. Gregorius (hom. 29. in Evang.), videntur miracula et alia signa coarctare ad Ecclesiæ exordia; id non *absolute*, sed *relative* intelligunt, quatenus nempe non tam frequentia nunc sunt quam antea erant. Quod patet—*a*) ex diserta eorum doctrina. Sane S. Augustinus, (l. c. de Vera Rel.), scripserat quidem: « Cum Ecclesia catholica per totum orbem diffusa atque fundata sit, nec miracula illa in nostra tempora durare permissa sunt, ne animus semper visibilia quæreretur, et eorum consuetudine frigeret genus humanum, quorum novitate flagravit ». At (lib. 1. Retract. c. 13. n. 7.) ait: « Sed non sic accipiendum est quod dixi, ut nunc in Christi nomine fieri miracula nulla credantur. Nam ego ipse, quando istum ipsum librum scripsi, ad Mediolanensium corpora Martyrum in eadem civitate cæcum illuminatum fuisse jam noveram, et alia nonnulla, qualia tam multa etiam

istis temporibus fiunt, ut nec omnia cognoscere, nec ea, quæ cognoscimus, enumerare possimus» — Pariter S. Gregorius M. ea, quæ scripserat (in hom. 29. in Evang.), exponit (l. 27. in Job, c. 18. n. 36., edit. Maur.) dicens: «Tunc quippe sancta Ecclesia miraculorum adjutoriis indiguit, cum contribulatio persecutionis pressit. Nam postquam superbiam infidelitatis edomuit, non jam virtutum signa, sed sola merita operum requirit; quamvis et illa per multos, cum opportunitas exigit, ostendat». Et (n. 27.): «Quid est ergo mirum», inquit, «si propagata fide, crebro miracula non fiunt?» Certe uterque Pater plura miracula sua ætate patrata refert.—b) Constat etiam ex rei veluti natura. Etenim charismata illa sunt media in ordine ad conversionem gentium, et ad testificationem divinitatis Ecclesiæ; ergo ea ætate debuerunt esse frequentiora, qua plura exigebantur ad utrumque finem. At nunc fides christiana manifestior facta jam est per triumphum fere ubique de idololatria relatum; per Ecclesiæ Christi mirabilem propagationem et conservationem; per tot prodigia quæ in sinu ipsius jampridem sunt gesta. Mirum igitur esse non debet si prodigia, nostris temporibus præ ævo Apostolorum minus frequentia sunt (1).

(1) Facile hinc intelligitur, qua ratione dixerit S. Augustinus (de Unit. Eccl. c. 19), quæstionem de veritate Ecclesiæ se nolle inde definire, quod «per totum orbem in locis sanctis, quæ frequentat nostra communio, tanta mirabilia vel exauditionum vel sanitarum fiant». Non repudiat *absolute* probationem ex miraculis; sed disputans contra Donatistas, qui sua jactabant miracula, longam censuit hanc viam, adeoque faciliorem ex catholicitate adhibere maluit demonstrationem. Unde scribit S. Doctor: «Nemo ergo vobis fabulas vendat: et Pontius fecit miraculum, et Donatus oravit, et respondit ei Deus de coelo: aut falluntur aut fallunt». Adductis autem sacris testimoniis de catholicitate Ecclesiæ, subdit (c. 5.): «Aperta veritas clamet, luceat, in obturatas aures irrumpat, dissimulantium oculos feriat». Clarissime demonstratione ex catholicitate Ecclesiæ absoluta, merito *contra Donatistas* concludit: «quæcumque talia in Catholica fiunt, ideo sunt approbanda, quia in Catholica fiunt; non ideo manifestatur Ecclesia, quia hæc in ea fiunt».

ARTICULUS TERTIUS

Utrum Vera Christi Ecclesia Debeat esse Catholica.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

690. Tertia Ecclesiae proprietas, juxta Symbolum, est *Catholicitas*; dicimus enim: «Credo... *Catholicam* Ecclesiam». Vox *Catholicus*, græce καθολικός, idem sonat ac *universalis*: quamvis autem hæc appellatio *Catholicæ* in vetustioribus formulis latinis desiderari videatur, invenitur tamen in vetustissimis formulis grecis jam ante Conc. Nicænum, eamque notissimam fuisse constat. Ita S. Ignatius M. (ad Smyrnæos n. 8.), ait: «Ubi comparuerit Episcopus, ibi et multitudo sit; quemadmodum ubi fuerit Christus Jesus, ibi *Catholica* est Ecclesia». Et in Ep. Encycl. Smyrnæorum (de martyr. S. Polycarpi), legitur: «Ecclesia Dei, quæ Smyrnæ peregrinatur, Ecclesiae Dei, quæ Philomelii peregrinatur et omnibus ubique terrarum, Sanctæ et *Catholicæ* Ecclesiae parœciis misericordia et pax» etc.

691. Multiplici autem ratione Ecclesia dici potest *Catholica*, uti eruitur ex verbis Christi apud (Matth. XXVIII.). Dicitur enim «euntes in mundum universum»: en catholicitas *loci*; «Docete omnes gentes»: en catholicitas *personarum*; «Docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis»; en catholicitas *doctrinæ*; «Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi»: en catholicitas *temporis*.

692. Verum—1) catholicitas *doctrinæ* liquet ex dictis de unitate fidei, et uberius confirmabitur ubi de Ecclesiae infallibilitate agetur. Nam, inquit Suarez (de Fide, disp. 3. sect. 7. n. 5.), «dicitur Ecclesiae doctrina catholica et universalis, tum quia non privato uniuscujusque judicio nititur sed universali consensu et communi generalique regula fidei fundatur... tum etiam quia perpetua et universali traditione recepta est.... tum denique.... do-

eam notissimam fuisse

ctrina Ecclesiae catholica est, quia plene et perfecte omnia dogmata, quae in notitiam hominum pervenire debent de visibilibus et invisibilibus, de coelestibus atque terrenis complectitur. Item quia in ea omne genus virtutis continetur, adversum vitia et contra peccata omnia remedium invenitur». Eadem fusius prosequitur (Defens. Fid. l. 1. c. 14.)—2) Catholicitas *temporis* facile revocatur ad indefectibilitatem; cum enim temporum universitas non sit simultanea, sed successiva, catholicitas temporis idem est ac perpetuitas—3) Hic ergo solum agitur de catholicitate *loci* et *personarum*, quae proprie dicitur *Catholicitas Ecclesiae*. Ea autem nihil aliud est, quam «lata per orbem diffusio cum magna et conspicua membrorum multitudine». Hinc duo catholicitatis conceptui subsunt:—*a*) magnus membrorum numerus—*b*) lata eorundem per orbem disseminatio: societas enim aut multis constans membris sed in una regione coarctatis, aut late diffusa sed in singulis regionibus nonnisi paucis constans, non diceretur, nec esset *catholica*; praesertim non esset eminenter *catholica*, qualem esse Ecclesiam profiteamur.

693. Ut melius definiatur hic *catholicitatis* conceptus, juvat distinguere catholicitatem *materialem* et *formalem*. Prima est mera hominum diffusio per omnia loca et apud omnes gentes, quin attendatur utrum sint unius aut plurium societatum, quae non aliter efficiant quid unum, nisi quod communi *Ecclesiae christianae* nomine (jure vel injuria) appellantur. Altera vero dicit Ecclesiae per orbem diffusae identitatem quoad fidem, et regimen. Porro cum vera Ecclesia sit *una*, et catholicitas sit verae Ecclesiae proprietas; nequit dari vera catholicitas, nisi ea sit etiam *formalis*: ea essentialiter praerequirit et clarissime significat unitatem; est enim quidam unitatis modus, unitatis scilicet amplitudo. Hinc Suarez (def. Fid. l. 1. c. 15. n. 7.), loquens de multitudine, quam efformant variae sectae, dicit: «Illa vero multitudo nec unum corpus politicum est, ut per se constat, nec mysticum aut ecclesiasticum, quia neque in eadem fide, neque in uno ecclesiastico regimine, neque in eadem regula credendi conveniunt; ergo nec tota illa multitudo populorum aut sectarum potest dici Ecclesia catholica, cum una Ecclesia non sit, neque aliqua secta particularis illarum dici potest catholica, cum nec pars sit ali-

cujus Ecclesiæ Catholicæ, neque per se sola ad constituendam Ecclesiam Catholicam sufficiat ».

694. Insuper catholicitas *formalis* est vel *juris*, vel *facti*: illa consistit in jure, ac proinde in aptitudine, virtute, efficacia, quam habet Ecclesia sese propagandi per universum orbem; hæc est ipsa actualis lata diffusio per orbem. De catholicitate *juris* nulla potest esse controversia, uti patet ex dictis de fine Ecclesiæ, de necessitate eam ingrediendi, etc. Catholicitate *juris* gaudet Ecclesia, inquit Suarez (defens. Fid. l. 1. c. 16. n. 4.) « tum quia pro toto mundo instituta est, et non sicut synagoga pro quadam natione; tum etiam quia ex tunc accepit jus prædicandi fidem Christi per universum mundum.... tum denique quia habet potestatem in terris ad gubernandum universum orbem in iis, quæ ad salutem animæ spectant, vel ad illam referuntur ». Superest igitur quæstio de catholicitate formali *facti*.

695. Catholicitas hæc vel est *physica*, vel *moralis*. *Physicam* catholicitatem haberet Ecclesia, si ita totum orbem occuparet, ut nulla esset *regio*, in qua non haberet magnam membrorum multitudinem; a fortiori autem, si nulla esset *persona*, quæ ad Ecclesiam non pertineret. *Moralem* vero catholicitatem haberet Ecclesia, si ita diffunderetur, inquit Suarez (op. cit. c. 16. n. 10.), ut haberet « in mundo splendorem quemdam universalem, quo possit ejus dignitas et majestas cognosci, et ab hæreticorum turbis discriminari ». Notat autem (ibid. n. 8.), « quanta extensio quantusve membrorum numerus ad id requiratur statui non posse mathematice ». Utraque autem catholicitas potest esse *simultanea* et *successiva*. *Simultanea* est diffusio Ecclesiæ totum terrarum orbem (physice aut moraliter) eodem tempore comprehendens; *successiva* haberetur, si in omnes (physice aut moraliter) mundi partes aut regiones, idest in unam post alteram propagaretur Ecclesia, ita ut ab una recedens aliam occuparet. — Quibus positis, quæritur utrum catholicitas Ecclesiæ debeat esse physica an moralis, simultanea an successiva?

696. Qua in re dicendum videtur primo, Ecclesiæ non esse adscribendam catholicitatem *physicam*. Etenim—1) legitur (Matth. XXIV. 14.): « Et prædicabitur hoc evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus: et tunc veniet consum-

matio». Prædicandum est igitur Evangelium *omnibus* gentibus, sed non antequam adveniat *consummatio*, seu quando instat mundi finis—2) Pariter Apostolus (Rom. XII. 25.) scribit: «Nolo enim vos ignorare fratres mysterium.... quia cæcitas ex parte contingit in Israel, donec plenitudo gentium intraret»: dicit nempe non esse convertendos Judæos nisi prius gentibus omnibus aditus evangelii sit patefactus. Novimus autem Judæos non esse ad fidem adducendos nisi in mundi exitu—3) Ipse Apostolus (I. Cor. XI. 19.) universim pronunciat: «Oportet et hæreses esse, ut et qui probati sunt manifesti fiant in vobis»; et (II. Tim. IV. 3.) Apostolus vaticinatur, inquiens: «Erit tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus, et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur». Si autem hæreses futuræ sunt in mundo, Ecclesiæ catholicitas nequit esse *physica*—4) Unde S. Augustinus (ep. 199. de fin. sæc. n. 48.), scribit: «Si ergo, quia prophetia veritatis mentiri non potest, necesse est ut omnes gentes, quotquot fecit Deus, adorent eum; quomodo adorabunt eum, nisi invocent eum? Quomodo autem invocabunt, in quem non crediderunt, aut quomodo credent quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante, aut quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Mittit enim Angelos suos, et congregat electos suos a quatuor ventis, id est, ab universo orbe terrarum. In quibus ergo gentibus nondum est Ecclesia, oportet ut sit, non ut omnes qui ibi fuerint credant: omnes enim gentes promissæ sunt, non omnes homines omnium gentium. Non enim omnium est fides. Credit itaque omnis gens in omnibus, qui electi sunt ante constitutionem mundi; in ceteris non credit, et credentes odit. Quomodo enim et illud implebitur, 'Eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum' (Matth. XXIV. 9.); nisi in omnibus gentibus sint, et qui oderint, et quos oderint?»—Sed de his cf. Bellarm. (l. 4. c. 7.); et præsertim Suarez (de myster. vitæ Christi, disp. 56. sect. 1.), ubi plura PP. testimonia invenies.

697. Cum igitur non competat Ecclesiæ catholicitas *physica*, superest ut ei tribuatur *moralis*. At vero hæc moralis catholicitas debetne esse *successiva*, an *simultanea*? Certum est imprimis, quod si consideretur *exordium* Ecclesiæ, ejus catholici-

tas dici debet *successiva*; seu actualis catholicitas non debuit simul esse cum primordiis Ecclesiae. Etenim—1) ex divina ordinatione Evangelium prius Judæis prædicandum erat quam gentibus; nam (Act. XIII. 46.) dicitur: « Tunc constanter Paulus et Barnabas dixerunt: Vobis [Judæis] oportebat primum loqui verbum Dei; sed quoniam repellitis illud, et indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes ». Necesse autem erat, ut per aliquot annos incumberent Apostoli in conversionem Judæorum, antequam Evangelium annuntiarent gentibus. Ergo Ecclesia quæ semper habuit catholicitatem *juris*, non potuit statim habere catholicitatem *facti*—2) Sane non potuit a sui exordio esse actu catholica societas, quæ per paucorum prædicationem ac persuasionem propaganda ubique erat. Hinc merito S. Augustinus (l. 2. c. Petil. c. 38.), exponens prophetiam Danielis, quæ est de Ecclesia, ait: « clausis oculis offenditis in montem, qui *ex parvo lapide* secundum prophetiam Danielis crevit, et implevit universam terram ».

698. Quapropter tum solum assequi Ecclesia potuit moralem catholicitatem *facti*, cum jam præcesserit prædicatio sufficiens ad eam producendam. Licet autem labente sæculo II, possit Ecclesiae tribui hujusmodi catholicitas, uti probare videntur testimonia, quæ dedimus (n. 306.); certum saltem est Ecclesiam ad eam jam pervenisse initio sæc. V.: « certum est inquit Suarez (Def. Fid. l. 1. c. 16. n. 9.), ita crevisse Ecclesiam usque ad tempora Augustini et aliorum Patrum, ut simpliciter dici posset per orbem diffusa, sicut ipsi loquuntur; ergo saltem eo tempore jam dictum statum habebat, ut ipsi prædicant ».

699. Ex quo satis liquet quod saltem uno tempore Ecclesia habuit *simultaneam* catholicitatem *facti*; adeoque non sufficit adstruere catholicitatem solum *successivam*. « Certum esse debet, ait Suarez (l. c.), ex communi sensu omnium Patrum ita intelligentium Scripturas, Ecclesiam catholicam consecutam esse non solum nostris temporibus, sed etiam multis retro sæculis, statum (ut sic dicam) universalitatis sufficientis, ut dicatur per totum orbem diffusa. Nam præter prædicationem Prophetarum et promissiones Christi, Paulus jam suo tempore dixit de Apostolorum prædicatione: 'in omnem terram exivit sonus eorum et in fines

orbis terræ verba eorum'. Quod, licet Augustinus interpretatur esse prophetiam de futuro prolatam per verbum præteriti propter certitudinem, nihilominus Hieronymus intelligit jam tunc fuisse aliquo modo impletam, et est consentaneum contextui Pauli in eodem loco, et aliis; nam ad Colos. I., de Evangelio dicit: 'Pervenit ad vos, sicut et in universo mundo est, et fructificat, et crescit sicut in vobis' ».

700. Bellarminus vero (l. 4. c. 7.) censere videtur, Ecclesiae catholicitatem *simultaneam*, quæ semel obtinuit, posse quandoque per accidens veluti deficere, manente semper catholicitate juris; at communis theologorum sententia, quam adstruemus, *perennem* catholicitatem facti Ecclesiae tribuit. Revera si catholica ditio Ecclesiae sæcul. V. cum hac nostra sæculi XIX. compareretur, æqualis fere reperietur; quod enim in meridie et oriente amisit, in septentrione et occidente reparavit. Quæ amissionis et recuperationis æqua vicissitudo mediis sæculis inter quintum et decimumnonum constanter recurrit. Sæculo V., VI., VII., VIII., detrimenta a Nestorianismo et Monophysitismo allata compensantur per novas acquisitiones Illyriæ, Hiberniæ, Angliæ, Frisiæ, Germaniæ meridionalis et occidentalis; sæculo IX., X., XI. damna per Photium et Mahometum accepta resarciuntur in Pannonia, Polonia, Germania septentrionali et orientali et Scandinavia; sæculo XVI. quæ Ecclesia Catholica amittit in Europa, in Indiis et in America recuperat.

701. Denique catholicitas moralis facti alia est *absoluta* alia *relativa*: prima consistit in lata illa Ecclesiae diffusionione per totum orbem, nulla facta comparatione cum aliis sectis; altera consistit in tali diffusionione, quæ cum aliis sectis comparata, eas superet. Hæc autem comparatio fieri potest vel cum sectis omnibus, sive infideles sint, sive christianæ dicantur; vel cum sectis solum christianis, collective aut distributive sumptis.

702. Jamvero—1) Ecclesiae certo competit catholicitas *absoluta*—2) Certum est etiam Ecclesiae competere catholicitatem *relativam*, comparatione facta cum sectis *hæreticis* distributive—3) Si vero comparatio fiat etiam cum infidelibus, « concedimus », inquit Suarez (Def. Fid. l. 1. c. 16. n. 12.), « non pertinere ad universalitatem Ecclesiae per nomen Catholicæ explicatam, ut in

ea sit major hominum multitudo quam in falsis sectis; nam hoc nullibi ei promissum est, et pendet ex altissimo Dei consilio in sua prædestinatione. Et quantum ex Scripturis colligere possumus, divino consilio potius permissum est, plures esse in mundo malos quam bonos, infideles quam fideles:... Id declarat S. Augustinus per comparisonem areæ, in qua frumenta pauca sunt comparisonem palearum, tamen multa sunt per se ipsa, et 'congreganda a quatuor ventis, a summis cœlorum usque ad terminos eorum' etc. Idem tradit (l. 13. con. Faust., c. 16.; et optime l. 20.), ejus hæc sunt ultima verba: 'Agnosenda est paucitas illa, quam Dominus præcipue commendat in ingenti atque innumerabili multitudine orbe diffusa; quæ paucitas tanquam granorum in comparisonem multitudinis palearum paucitas dicitur; per se autem ipsam tantam massam frumenti facit, ut omnes probos et reprobos vestros, quos pariter veritas reprobat, incomparabili multitudine superet' ».

703. At quid dicendum, si comparatio instituitur cum solis quidem sectis *hæreticis*, sed *collective* sumptis? Per se non videretur necessarium hanc *relativam* catholicitatem Ecclesiæ tribuere. Ea enim relativa catholicitas per se necessaria, dicenda est, per quam vera Christi Ecclesia a falsis sectis acatholicis clare discernatur; at quæcumque sit diffusio sectarum acatholicarum, simul sumptæ numquam efficerent catholicitatem veram: *formalis* enim catholicitas deesset. Si tamen factum ipsum constans consideremus, evidens est, sectas omnes hæreticas ac schismaticas *collective* sumptas numero superari a catholica Ecclesia. Merito ergo concludimus, Deum præ nimio amore suo erga homines, efusissima liberalitate decrevisse hac etiam gloria Ecclesiam suam augere atque ornare.

704. Ita igitur catholicitatis Ecclesiæ conceptu declarato—

The proposed question is solved
§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXX. *Ecclesia, accepta a suo Divino Auctore missione et virtute sese ubique propagandi, 1. actu etiam diffundi debuit, et late diffusa est per universum orbem; non quidem universalitate physica, sed morali—2. quæ tamen non modo successiva sit, sed etiam simultanea. Ecclesia igitur societas est jure et facto catholica.*

705. *Prob. 1ma pars. I. Ex V. T. S. Augustinus disputans contra Donatist. (de unit. Eccles. cc. 6–17.) ex ordine expendit imprimis loca ex Lege, ex Prophetis, ex Psalmis; deinde vero ex N. T.: ipsum sequemur.*

1) *Ex Lege.* Nam (Gen. XII. 18.) promissum est Abrahæ: «In semine tuo benedicentur omnes gentes»: quæ promissiones renovatæ sunt Isaac (Gen. XXVI. 4.); et Jacob (Gen. XXVIII. 14.). Hoc autem semen esse Christum, docet Apostolus (Galat. III. 16.). Jamvero in his omniibus testimoniis enunciatum *factum* diffusionis universalis regni Christi; adeoque non possunt ea intelligi de sola catholicitate *juris*. Quare, iis omnibus prolatis, merito concludit S. Augustinus (in fine cap. 6.): «Date mihi hanc Ecclesiam, si apud vos est: ostendite vos communicare omnibus gentibus, quas jam videmus in hoc semine benedici. Date hanc, aut furore deposito accipite, non a me, sed ab illo ipso, in quo benedicuntur omnes gentes».

2) *Ex Prophetis.* Legitur apud Isaiam (LX. 4. seqq.): «Leva in circuitu oculos tuos, et vide: omnes isti congregati sunt venerunt tibi: filii tui de longe venient, et filiae tuæ de latere surgent. Tunc videbis, et afflues, et mirabitur et dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi. Inundatio camelorum operiet te», etc. Cf. etiam quæ dedimus testimonia (nn. 465.)—Et apud Danielelem (II. 27. seqq.): «Respondens Daniel coram rege, ait.... est Deus in cælo revelans mysteria, qui indicavit tibi rex Nabuchodonosor,

quæ ventura sunt in novissimis temporibus.... Tu rex videbas, et ecce quasi statua una grandis.... Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus: et percussit statuam in pedibus ejus ferreis et fictilibus, et comminuit eos.... Lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus et implevit universam terram. Hoc est somnium; interpretationem quoque ejus dicemus coram te, rex.... In diebus autem regnorum illorum, suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur: comminuet autem et consumet universa regna hæc: et ipsum stabit in æternum »—Et apud Malachiam (I. 11.): « Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus; et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum ».

Sed merito asserit S. Augustinus (c. 7.): « Quid in Prophetis? quam multa et quam manifesta sunt testimonia Ecclesiæ per omnes gentes toto terrarum orbe diffusæ? » Certe recitata verba manifestant agi de *catholicitate* Ecclesiæ: sed nec ulli dubium esse potest agi etiam de catholicitate *facti*. Agitur enim de gentibus quæ *veniunt, congregantur*, et hinc ex hac gentium congregatione *dilatabitur cor*; agitur de monte, qui *implevit universam terram*; agitur de sacrificio, quod ubique terrarum *offertur*.

3) *Ex Psalmis*. Legitur (Ps. II.): « Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ »—Et (Ps. XVIII.): « Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exivit sonus eorum: et in fines orbis terræ verba eorum ». Hæc ultima verba citat Apostolus (Rom. X. 18.)—Et (Ps. XXI.): « Remiscentur et convertentur ad Dominum universi fines terræ. Et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium. Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium »—Et (Ps. LXXI.): « Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procident Æthiopes: et inimici ejus terram lingent. Reges Tharsis et insulæ munera offerent: reges Arabum et Saba dona adducent: et adorabunt eum omnes reges

terræ: omnes gentes servient ei.... Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ: omnes gentes magnificabunt eum ».

Jamvero hæc omnia testimonia intelligenda sunt de Christo et Ecclesia, uti probat S. Augustinus (c. 9.): agitur autem de *catholicitate* etiam *facti*, uti verba ipsa præseferunt. Hinc cum Donatistæ his testimoniis reponerent, cœpisse quidem Ecclesiam crescere per orbem terrarum; sed deinde, hominum malitia, ubique defecisse Christianam Religionem, excepta parte Donati; sic respondet S. Augustinus (c. 9.): « Quasi vero nescierit Spiritus Dei futuras hominum voluntates. Quis hoc insanissimus dixerit? Cur ergo dictum Lucæ (XXIV. 44.) quod oportebat adimpleri omnia quæ scripta sunt in Lege, et Prophetis, et Psalmis? ».

706. II. *Ex N. T.* Legitur apud Marcum (XV. 15. 20.): « Euntes in mundum universum prædicate evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit... Illi autem profecti prædicaverunt ubique, *Domino cooperante*, et sermonem confirmante, sequentibus signis »—Et apud Matthæum (VIII. 11.): « Venient [multi] ab oriente, et occidente, et aquilone, et austro, et accumbent in regno Dei »—Et (Apoc. VII. 9.): « Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, et tribubus et populis, et linguis, stantes ante thronum », etc.—Et (Act. I. 8.): « Accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, et eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judæa, et Samaria, et usque ad ultimum terræ ».

Hinc merito S. Augustinus (c. 10.), concludit: « Teneamus ergo Ecclesiam ex ore Domini designatam, unde cœptura, et quo usque perventura esset; cœptura scilicet ab Jerusalem, et perventura in omnes gentes ». Et (c. 19.): observat *nullo interprete indigere* Canoniarum Scripturarum testimonia, quæ commendant Ecclesiam in totius orbis communione consistere». Et postea iterum urgens Donatistas: « Aliquid ergo », inquit, « proferte quod non contra vos verius interpretetur... Tale aliquid proferte vel unum quo apertissime Africa declaretur, vel in reliquis sola derelicta, vel ad principium renovandi, et implendi orbis servata... Si autem non potestis, quod tam juste a vobis flagitamus, ostendere: credite veritati, conticescite, obdormiscite ».

707. III. *Ex Patribus.* S. Augustinus (de ver. Relig. c. 7.

n. 12.), scribit: « Tenenda est nobis christiana religio, et ejus Ecclesiae communicatio quae Catholica est, et Catholica nominatur, non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis. Velint nolint enim, ipsi quoque haeretici et schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud, quam Catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab universo orbe nuncupatur ».— Cum vero de sua paucitate, quam Catholici ipsis exprobrabant, gloriarentur Donatistae, dicentes: « Ideo magis justi sumus, quia pauci sumus ». « In paucis », inquiebat Cresconius apud Augustinum, « frequenter est veritas, errare multorum est »: ipsis, sicut et Pelagianis reponebat S. Augustinus (l. 2. Op. imp. con. Jul. c. 3.): « Nolite de paucitate gloriari. Parricidae, et pauci, et pessimi sunt. Non intelligentes [Donatistae] quomodo a Domino dictum sit, paucos intrare per angustam portam: cum et multos dixerit ab Oriente et Occidente recubituros cum Abraham, Isaac et Jacob... qui profecto multi sunt per se ipsos, et iidem ipsi pauci sunt in comparatione longe plurium qui cum diabolo puniendi sunt ».

S. Optatus, (l. 2. con. Parmen.): « Eam [Ecclesiam] tu, frater Parmeniane, apud vos solos esse dixisti; nisi forte quia vobis specialem sanctitatem de superbia vindicare contenditis; ut ubi vultis, ibi sit Ecclesia; et non sit ubi non vultis. Ergo ut in particula Africae, in angulo parvae regionis, apud vos esse possit: apud nos in alia parte Africae non erit? In Hispaniis, in Gallia, in Italia, ubi vos non estis, non erit? Si apud vos tantummodo esse vultis, in tribus Pannoniis, in Dacia, Moesia, Thracia, Achaia, Macedonia, et in tota Graecia, ubi vos non estis, non erit? Ut apud vos esse possit, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Pamphylia, Phrygia, Cilicia, et in tribus Syriis, et in duabus Armeniis, et in tota Aegypto, et in Mesopotamia, ubi vos non estis, non erit? Ubi ergo erit proprietas Catholici nominis, cum inde dicta sit Catholica, quod sit rationabilis, et ubique diffusa? »

S. Cyrillus Hieros. (catech. 8.): « Quod si forte veneris in civitates, non simpliciter interroga ubi sit Dominicus, seu domus Domini: nam et reliquae impiorum haereses, Dominicos, quamvis pollutas, appellare non dubitant. Neque id tantum quaeras simpliciter, ubi sit Ecclesia, sed ubi Catholica Ecclesia. Hoc enim

proprium nomen est sanctæ hujus, et matris omnium nostrum, quæ est sponsa Domini nostri Jesu Christi unigeniti filii Dei ».

S. Paoianus (ep. 1. ad Sympron. Novatian.), observat, ante subortas hæreses, Ecclesiam generatim non vocatam fuisse Catholicam, nam nomine *Christianæ* ea satis a Synagoga Judæorum, Scholis Philosophorum, a variis infidelium Religionibus distinguebatur: at obortis deinde hæresibus, cum multi sese *Christianos* vocarent, Ecclesia dicta fuit *Catholica*, ut fideles ab Hæreticis secernerentur, « *Catholicum* istud », inquit, « nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit auctores »; et: « Christianus mihi nomen est, Catholicus vero cognomen. Illud me nuncupat, istud ostendit; hoc probor, inde significor ».

S. Cyprianus (de un. Eccles.): « Ecclesia », inquit, « Domini luce perfusa, per orbem totum radios suos porrigit..... ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit; profluentes largiter rivos latius expandit ».—Sed hæc et alia innumera legi possunt apud Tournely, aliosque passim.

708. *Prob. 2da pars. I. Ex Scriptura*, recolendo quædam ex cit. testimoniis. Ac 1) in Psalmis omnes gentes (Ecclesia) dicuntur *hæreditas* Christi, cujus *possessio* ad terminos orbis terrarum extendi dicitur. Atqui hæc important catholicitatem *simultaneam*. Nam—*a*) proprie loquendo, et quidem cum emphasi dici non potest, gentes omnes hæreditate accipi, si nonnisi paucae quædam gentes primo accipiantur, deinde, his amissis, aliæ quædam paucae, et ita porro—*b*) Dici non possunt termini terræ *consideri*, nempe universum orbem a termino ad terminum, si quolibet tempore nonnisi minima pars ejus possideatur.

2) Tacite instituta comparatione inter sonum prædicationis Apostolicæ et humanam vocem, præ hac ille extollitur, quod exiverit in omnem terram; atqui nulla esset ratio illum extollendi, nisi *simul* audiretur in fines orbis terræ: quis enim putaret magnificari vocem meam, si ea diceretur implere quidem amplissimam aulam, sed loquendo aut canendo successive in diversis ejus locis, ita ut qualibet vice nonnisi in parte illius aulæ audirer?

3) Dicitur Ecclesia extendi a mari usque ad mare, seu Christus universale regnum possidere super omnes gentes. Sed id intelligi nequit, nisi catholicitas sit *simultanea*. Qui enim unam vel alteram provinciam alicujus regni occuparet, et deinde, ea amissa, aliam occuparet, nequaquam dici posset Rex totius illius regni.

4) Juxta textum Danielis, lapis in montem magnum crevit implendo universam terram; sed mons a regione in regionem successive translatus certe non *implet* universam terram. Similiter, regnum illud Messiae, de quo loquitur Daniel, non recte diceretur alia regna universa comminuere et consumere, si regna ista successive tantum et per singula debellaret, ceteris, et olim debellatis et postea debellandis, tutis interea manentibus et integris. Notetur etiam, regnum, quod Deus suscitabit esse sempiternum; sed regnum ipsum repræsentatur per montem qui implet universam terram: perennis ergo erit ejusdem regni universalitas.

5) Ex textu Malachiae, talis Ecclesiae diffusio eruitur, ut sacrificetur et offeratur *omni loco*, ab ortu solis usque ad occasum: hae vero tam amplae ac magnificae prædictiones vim amitterent, si Ecclesiae diffusio non esset simultanea, præsertim cum nullam præseferant temporis limitationem.

709. II. *Ex Patribus*, recolendo etiam testimonia jam data. Nam—1) sæpe utuntur Patres iisdem S. Scripturae testimoniis, quæ modo expendebamus, ad comprobendam catholicitatem Ecclesiae. Atqui eadem testimonia loquuntur, ut vidimus, de catholicitate simultanea. Ergo.

2) Sæpe loquuntur Patres de catholicitate quæ eorum tempore vigeat, quæque permansura erat, et amplior futura. Ita ex. gr. S. Gregorius Naz. (Orat. 4., cont. Julian. l. n. 67.), scribit: « Homo stultissime, et impiissime, et in magnis rebus imperitissime! Tunc adversus tantam sortem, ac per totum orbem fusam Ecclesiam, quæ per sermonis vilitatem, prædicationisque, ut ipsi fortasse dixeritis, stultitiam (I. Cor. I. 21.), omnes terræ fines complexa est, quæ sapientes vicit, et dæmones oppressit, et tempus superavit; eadem vetus simul et nova, ut vos deorum quemdam portentose confingitis; illa paucis, hæc promiscuæ multitudini; illa adumbratione, hæc perfectione mysterii ad sua tempora re-

servati? Tunc (quis autem, et quantus, et unde?) adversus magnam Christi hæreditatem? magnam, inquam, illam, nec, etiam si quidam majori quam tu furore atque insania præcipites ferantur, finem habituram, verum magis semper ac magis progressuram, altiusque assurrecturam».

3) Adhibent, tamquam Ecclesiae notam, catholicitatem veluti ob omnium oculos tunc positam (recole exhibita testimonia); imo ita eam essentialem Ecclesiae dicunt, sicut essenziale ei est, ut Petrus dominetur toti terrarum orbi. Ita S. Augustinus (Enar. in Ps. 56.): « Qualem vero vesaniam patiantur hæretici [Donatistæ], quæso ut adtendatis. Illi præcisi a compagine Ecclesiae Christi, et partem tenentes, totum amittentes, nolunt communicare orbi terrarum, qua diffusa est gloria Christi. Nos autem Catholici in omni terra sumus, quia omni terræ communicamus quocumque gloria Christi diffusa est. Videmus enim quod tunc cantatum est, modo completum. Exaltatus est super cælos Deus noster, et super omnem terram gloria ipsius. O hæretica insania! Quod non vides credis mecum, quod vides negas: credis mecum exaltatum Christum super cælos, quod non videmus; et negas gloriam ejus super omnem terram, quod videmus. 'Exaltare super cælos Deus, et super omnem terram gloria tua' » — Et S. Joan. Chrysostomus (Homil. 54. al. 55. in Matth. n. 2.): « Quæ uni Deo sunt propria, nempe peccata solvere, Ecclesiam in tanto fluctuum concursu immotam reddere, hominemque piscatorem, toto impugnante orbe, petram firmiorem reddere, hæc se illi (Petro) daturum pollicetur: ut Pater Jeremiam alloquens dicebat, se posuisse illum sicut columnam æream et sicut murum (Jer. I. 18.); sed illum (Jeremiam) uni genti, hunc (Petrum) autem in universo terrarum orbe.... Filius vero et Patris et sui ipsius cognitionem per totum orbem illi disseminare commisit, ac mortali homini omnem in cælo potestatem dedit, dum claves illi tradidit, qui Ecclesiam per totum orbem terrarum extendit, et cælis firmiorem monstravit ».

710. SCHOLION. Difficultates plures in ipsa expositione thesisi præoccupatæ sunt; alias infra expendemus agentes de indefectibilitate Ecclesiae; sufficit ergo sequentes hic indicare.

711. *Dices I.*: Ecclesia (Luc. XII. 32.) vocatur pusillus grex « nolite timere pusillus grex ». Ergo non est catholica.

Resp. 1. Etsi plura quæ in contextu habentur ad omnes pertineant, soli tamen discipuli vocari videntur « pusillus grex », et quidem juxta literam. Nam initio capitis, « multis turbis circumstantibus, ita ut se invicem conculcarent, cœpit (Jesus) dicere ad discipulos » (v. 1.); deinde (v. 15.), turbas alloquitur; at (v. 22.), sermonem iterum ad discipulos convertit usque ad v. 40.: (« Dixitque ad discipulos suos »); merito igitur objecta verba (v. 32.) ad discipulos directa censentur. Revera autem Discipuli numero pauci fuere—2) Quod si verba illa ad omnes fideles referri velint, respondemus cum Suarez (Def. Fid. l. 1. c. 16. n. 14.): « Aliis etiam titulis et rationibus grex Christi potuit dici pusillus; comparatione infidelium; vel si dicatur de prædestinatis comparatione reproborum; vel ob *humilitatis devotionem*, ut dixit Beda (l. 4. in Lucam c. 54.); vel propter abjectionem conditionis discipulorum, qui tunc Christum audiebant, quia erant pauperes et infimæ conditionis; vel quia ob voluntariam paupertatem, vel gloriæ mundi abnegationem servi Christi in mundo tamquam viles reputantur ».

712. *Dices II.*: Si catholicitas esset essentialis Ecclesiæ proprietas, numquam posset ab ea abesse. Atqui abesse potest. Nam (Luc. XVIII. 3.) Christus dicit in mundi exitu vix futuros qui credant: « Cum venerit filius hominis, putasne inveniet fidem in terra? » Et (Matth. XXIV. 24.; Marc. XIII. 21.) prænunciatur tantam fore tribulationem dierum illorum, ut breviandi sint dies illi propter electos; et tot præstigias editurum Antichristum, ut in errorem inducendi essent etiam electi, si fieri posset.

Resp.—1) Hæc duo certa sunt; persecutionem Antichristi futuram omnium teterrimam; Ecclesiæ victoriam futuram omnium gloriosissimam. Sed etiamsi illud accideret, ut maxima christianorum pars in ea persecutione ab Ecclesia deficeret, hæc momentanea defectio, secundum moralem existimationem, catholicitatem non tolleret; eo ferme pacto, quo si belli initio, alicujus regni provincias hostis occuparet, illa momentanea invasio secundum moralem existimationem illius regni amplitudinem non imminueret, si paulo post in eodem bello hostis ejiceretur—2) Ec-

clesiæ Christi non convenit nisi ea catholicitas, quam Christus voluit: quam autem Christus voluerit ex Scripturis edocemur. Si ergo ex Scripturis constet valde obscurari catholicitatem tempore Antichristi, id certe non obstat catholicitati Ecclesiæ; imo ipsum prophetiæ adimplementum ejus divinitatem confirmat. Cum vero quod futurum est tempore Antichristi prædictum sæpius sit a Christo et ab Apostolis, ut homines sibimet ab errore caveant; si de aliis ætatibus nihil hujusmodi fuerit prænuntiatum, id indicio esse debet quod nihil hujusmodi sit unquam futurum.

713. *Inst.* Atqui desiisse videtur catholicitas etiam aliis temporibus, uti ex. gr. tempore Arianorum; scribit enim S. Hieronymus (dial. adv. Lucif. n. 19.): « Tunc Usiæ nomen abolitum est; tunc Nicænæ fidei damnatio conclamata est. Ingemuit totus orbis et se esse Arianum miratus est ».

Resp. Negandum est tempore hæresis Arianæ hæreticos superasse numero Catholicos. « Nam », inquit Suarez (Def. Fid. l. 1. c. 16. n. 17.), « licet in Ariminensi conciliabulo major pars Episcoporum ab Arianis decepta fuerit, et ideo Hieronymus dixerit, ingemiscentem orbem terrarum se Arianum miratum esse, nihilominus ille error non fuit animo hæretico (secus cur mirarentur?), ut idem Hieronymus et Augustinus significant, et Ambrosius (l. 3. de Fide c. ult.). Et ideo fere omnes, fraude intellecta, statim veram fidem profiteri clareque docere cœperunt. Deinde licet fortasse in Oriente major esset multitudo hæreticorum, non tamen in Occidente, nec simpliciter in toto orbe. Id enim aperte Basilii testatur (ep. 72. in Evaisenenses) scribens: 'State in fide, ipsum orbem inspicite, et videte quam modica sit ea portio, quæ hoc morbo laborat; reliqua vero Ecclesia, quæ ab orbis finibus usque ad fines Evangelium recepit, sanam hanc et rectam doctrinam sectetur'. Athanasius etiam (in ep. Synodica ad Jovianum imperatorem), quam refert Theodoret. (l. 4. Histor., c. 3.), loquens de fide definita in Concilio Nicæno, inquit: 'Huic omnes ubique Ecclesiæ assensæ sunt, ut Hispaniæ, Britanniæ, Galliæ, Italiæ, totius', etc.; et post plures alias numeratas subdit: 'Orientis denique Ecclesiæ, exceptis paucis, qui sectæ favent Arianæ; nam istarum omnium re ipsa explore cognita habemus senten-

tiam, litterasque ab illis accepimus, proque certo scimus, Auguste sanctissime, non tamen præjudicium inde potest orbi terræ fieri universo' ».

ARTICULUS QUARTUS

Utrum vera Christi Ecclesia debeat esse Apostolica.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

714. Ultima Ecclesiae proprietas, quam in Symbolo profiteamur, est *Apostolicitas*; dicimus enim: « Credo.... *Apostolicam* Ecclesiam ». Quod autem in Symbolo exprimatur potius causa *ministerialis* Ecclesiae, quam *principalis*, et sic dicatur *Apostolica* potius quam *Christiana*; hæc inter alias ratio reddi solet, quod nempe appellatio *Apostolicæ* plenior sit. Quando enim Ecclesia dicitur *christiana* designatur solummodo causa principalis; quando vero dicitur *Apostolica* designatur causa ministerialis simul cum principali: Apostoli enim (*Missi*) nomen est essentialiter relativum, adeoque designat causam ministerialem cum sua dependentia a principali.

715. Jamvero, Christi Ecclesiam debere esse aliquo sensu Apostolicam concedunt quotquot Christiani nomen sibi tribuunt. Sane Christus missionem dedit Apostolis instituendi seu fundandi Ecclesias per universum mundum (Joan. XX. 21.; Matth. ult.); Apostolus (Eph. II. 20.) admonebat fideles se superædificatos esse « super fundamentum Apostolorum et Prophetarum »; S. Joannes (Apoc. XXI. 14.) dicit, se vidisse civitatem Hierusalem, nempe Ecclesiam, cujus murus habebat « fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni ». Hinc illi ipsi qui solam fidem ad Ecclesiam constituendam requirunt, ipsamque fidem ad articulum *fundamentalem* de Christo reducunt (n. 639.), Ecclesiam Apostolicam dicunt, quatenus quoad

hanc fidem convenit cum Ecclesia Apostolorum (1). Cum autem diversæ sint sectæ christianæ, nec nisi una esse possit vera Ecclesia Christi, quæ proinde vere etiam sit Apostolica; maximi refert verum apostolicitatis conceptum definire.

716. Itaque Ecclesiæ apostolicitas adæquata quadam, sed generali acceptione, importat « permanentem et non interruptam existentiam ejusdem Ecclesiæ, quæ fuit in Apostolis et ab Apostolis fundata »; hinc ea Ecclesia nunc dicitur apostolica, quæ « identitatem habet cum primitiva Ecclesia Apostolorum ». Sed ut bene intelligatur in quo consistat hæc identitas, tria Institutorum genera in primitiva Ecclesia sunt distinguenda: Instituta *divina*, quæ ab ipso Christo promulgata sunt; Instituta *divino-apostolica*, quæ a Spiritu Sancto post Christi Ascensionem accepta ab Apostolis, ab ipsis primo sunt promulgata; Instituta *apostolica*, quæ absque nova revelatione Apostoli sua pastoralis auctoritate induxerunt (n. 321.).

717. Jamvero Instituta primæ et secundæ classis pertinent ad illam Ecclesiæ formam, in qua perpetuo perseverare debet; instituta tertiæ classis pleraque quidem ab Ecclesia perpetuo servantur, non ea tamen sunt quæ sint absoluta necessitate servanda. Cum enim apostolica potestas tota in Ecclesiam perpetuo transmissa fuerit, transmittitur etiam potestas abrogandi apostolica instituta, novaque Ecclesiastica statuta sancienti. Dum hoc facit Ecclesia, tantum abest ut ab apostolica forma recedat, quin imo apostolica utitur auctoritate, ad quam essentialiter pertinet, ut a nulla queat creata voluntate ligari.

718. Ecclesia igitur *apostolica*, sub hac generali acceptione, ea est quæ permanenter habet omnia quæ ad ejus essentiam, proprietates, dotes ex divina institutione pertinent; quæ permanenter est societas visibilis, una in fide, in communione, in regimine; sancta excellenti quadam et perspicua sanctitate tum activa tum passiva etc. Hinc, uti recte notat Perrone (de loc. theol. p. 1. n. 172.) cum aliis, apostolicitas sic intellecta non est quid distinctum ab Ecclesiæ constitutivis et proprietatibus simul sum-

(1) Hinc Protestans Palmer (p. 1. c. 8.), scribit: « The Church of Christ is, by the admission of all parties, apostolical, or derived in some manner from the Apostles. »

ptis; sed eorum omnium conjuncta, continua et indeficiens existentia.

719. At vero, hic inquirimus *proprium* apostolicitatis conceptum, qui ab unitate ceterisque Ecclesiae sive constitutivis sive proprietatibus distinguitur: in quo ille ponendus est? Ecclesia dicitur *apostolica* triplici potissimum ratione:—1) *origine*, quatenus in Apostolis fundata est—2) *doctrina*, seu *fide* quatenus illam fidem retinet, quam Apostoli prædicarunt—3) *successione* seu *missione*, quatenus sinu suo complectitur qui in ordine hierarchico legitime ab Apostolis descendunt. « Ex origine etiam, inquit Cat. Conc. Trid. (de 9. art. Symb. n. 17.), quam revelata gratia ab Apostolis ducit, Ecclesiae veritatem agnoscimus; siquidem ejus doctrina veritas est, non recens, neque nunc primum orta, sed ab Apostolis jam olim tradita, in omnem orbem terrarum disseminata.... Spiritus Sanctus, qui Ecclesiae præsidet, eam non per aliud genus ministrorum, quam per Apostolicum gubernat. Qui Spiritus primum quidem Apostolis tributus est, deinde vero summa Dei bonitate semper in Ecclesia mansit ».

720. Verum—1) apostolicitas *originis* est extra controversiam (n. 715.), eamque necessario supponit et includit apostolicitas *successionis*; nemo enim potest in Ecclesia Apostolis succedere in ordine hierarchico, nisi antea eundem ordinem Apostoli tenuerint—2) Apostolicitas *fidei*, quam Tertullianus (de præscr. c. 33.) vocat *doctrinæ consanguinitatem*, nempe cum doctrina Apostolorum, aperte constat, si semel demonstretur apostolicitas *successionis*; tum quia, ut probavimus (nn. 650. seqq.), vera Ecclesiae fides consistit in credendis omnibus veritatibus, quas Ecclesia (Apostoli eorumque successores) uti divinitus revelatas credendas proponunt; tum quia Apostolos eorumque successores, ut infra probabitur instruxit Christus infallibilitatis charismate in fidei doctrina proponenda. Unde Patres apostolicam successionem quasi jure suo cum præsumptione doctrinæ apostolicæ copularunt. « Eis, » inquit S. Irenæus (adv. hæres. l. 4. c. 33. n. 2.), « qui in Ecclesia sunt presbyteris obaudire oportet, his qui successionem habent ab Apostolis, sicut ostendimus; qui cum episcopatus successione » charisma veritatis certum « secundum placitum Patris acceperunt: reliquos vero qui obsistunt a principali

successione, et quocumque loco colligunt, suspectos habere, vel quasi hæreticos et malæ sententiæ; vel quasi scindentes et elatos et sibi placentes » — 3) Tota igitur apostolicitas continetur apostolice *successionis*.

721. Id revera nomen ipsum indicat. *Apostoli* enim nomen, unde *Apostolicitas*, a græcis vocabulis derivatur *απο* et *στολον*, quod idem est ac *cum mandatis missus*: agitur autem de apostolice, seu missione divina in negotio religionis, imo Religionis Christianæ; nec enim Apostolos nominamus eos, qui divinitus missi sunt ante Christum. Apostolicitas ergo est illa legitima missio a Deo certis hominibus concredita Ecclesiam vice ministeriali propagandi, docendi, gubernandi. Cum vero Apostoli mortales sint, et perpetuam acceperint missionem; necesse est alios subrogari, qui decedentium hæredes et successores facti, missionem suscipiant et teneant, subsequentibus iterum ininterrupta serie transmittendam, usque ad consummationem sæculi. Igitur Ecclesia Apostolica ea est, quam primi Christi legati, seu Apostoli fundarunt et gubernarunt, ac etiamnum per eorum legitimos successores tenent ac gubernant. Ex his evidens est, verum apostolicæ missionis et successionis conceptum exponendum esse, ut germanam Apostolice ideam assequamur.

722. Age dum, quid est apostolica successio? Describi ea potest: « publica, legitima, perennis seu numquam interrupta personarum in locum Apostolorum ad regendam et pascendam Ecclesiam suffectio. » Dicitur—1) *suffectio*, ut significetur successores Apostolorum non esse eorundem vicarios; sed gerere illud ipsum munus, quod Apostoli, quatenus ecclesiarum rectores et administratores, gesserunt—2) Dicitur *publica*; cum enim agatur de auctoritate regendi externam et publicam societatem, constare debet per determinatos et omnibus notos characteres, quod hi et non alii apostolico muneri vere successerint—3) Dicitur *legitima*, ut nimirum tum ex parte dantis potestatem, tum ex parte accipientis, tum ex parte modi, quo potestas confertur, ex juris norma sit præstita transmissio—4) Dicitur *perennis* seu *non interrupta*, tam scilicet *materialiter*, quatenus non desint omnino personæ quæ jugiter Apostolis substituuntur; quam *formaliter*, quatenus hæ ipsæ personæ substitutæ potiuntur auctori-

tate ab Apostolis derivata, ab eo illam accipientes, qui actu illam habet, et communicare potest.

723. Quæ ut plenius assequamur, recolendum est, in successoribus Apostolorum distinguì posse ordinationem seu *consecrationem*, et vocationem seu *missionem*; et hinc duplicem potestatem, *ordinis* et *jurisdictionis*. Verum necesse non est, ut hic diserte de ordinatione agamus. Nam — 1) quæ ad illam pertinent partim patent ex dictis de distinctione juris *divini* inter clericos et laicos, partim ac præcipue traduntur in tract. de ordine — 2) Licet *successio Apostolica* necessario includat ordinationem, attamen in terminologia ecclesiastica nec solum nec principaliter significat successionem hominum, quæ per jugem transmissionem characteris episcopalis ascendat usque ad apostolos: sed principaliter significat hominum successionem, quæ per jugem transmissionem auctoritatis docendi et pascendi fideles ascendit usque ad Apostolos — 3) Ex legitimitate vocationis seu missionis per ceteras conditiones agnita, legitime infertur (si de Ecclesia sermo sit et de certo ejus Capite, non vero de aliquo individuo) validitas ordinationis: si enim nunquam in Ecclesia deesse potest apostolica successio, nec conditio aut elementum ad eam necessario requisitum — Cf. *de Virt. Infusis* (n. 501.).

724. At vero quoad *missionem*, seu collationem actualis et expeditæ jurisdictionis in corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, notari debet — 1) quod potestas hæc secus ac potestas ordinis amitti potest; ac proinde actus ejusdem potestatis illegitime exercitæ non modo sunt illiciti sed etiam invalidi; cum, e contra, actus potestatis ordinis illegitime exercitæ sint illiciti, sed validi. Supponas ex. gr. Episcopum hæreticum aut schismaticum (agimus de eo qui vere accepit consecrationem Episcopalem) alium in Episcopum consecrare; hic valide consecraretur, et haberet potestatem ordinis, non vero jurisdictionis; secus enim hanc acciperet ab eo, qui illam non habet, quod certe repugnat.

2) Ut quis possideat missionem apostolicam, necesse est ut adhæreat centro unitatis, quod Christus instituit; si enim illi non adhæreret, jam esset extra Ecclesiam: qui autem extra Ecclesiam est, nequit potiri auctoritate illam regendi. Unde S. Gregorius Nazianzenus (Or. in laudem S. Athanas. n. 8.) scribit:

« Neque enim qui per vim irrupit, successor habendus est.... nec qui leges violavit.... nec qui contraria dogmata tenet.... nisi quis fortasse ita successorem dicat, quemadmodum morbo sanitati, et tenebras luci, et tempestatem tranquillitati, et mentis alienationem prudentiæ succedere dicimus ». Et S. Cyprianus (ep. 76.): « Ecclesia una est, quæ una et intus esse et foris non potest. Si enim apud Novatianum est, apud Cornelium non fuit. Si vero apud Cornelium fuit, qui Fabiano Episcopo *legitima* ordinatione successit, Novatianus in Ecclesia non est: nec Episcopus computari potest qui evangelica et apostolica traditione contempta, nemini succedens a se ipso ortus est ».

3) Cum *in centro unitatis* resideat plenitudo auctoritatis apostolicæ, hinc fit ut illud communicare valeat apostolicitatem et sanare quemcumque defectum qui apostolici obstat. Fingas ex. gr. aliquem baptizatorum cœtum ab Eutychianis fundatum; ille profecto non erit *apostolicus*: at si deinde, hæresi abjurata, subiceretur centro unitatis, eo ipso fieret pars ecclesiæ apostolicæ; abdicata enim priori adulterina nativitate, veluti secundam legitimam obtineret. Fingas etiam cœtum legitima auctoritate apostolica primo coadunatum, apostolicam successionem amisisse per separationem a centro unitatis: si deinde ad illud redeat, reparatur jactura facta originis apostolicæ. Hæc facile intelliguntur vel ex iis quæ requiruntur ut quis fiat membrum alicujus societatis, vel ut aliqua provincia fiat pars alicujus regni.

725. Ex his sequitur corollarium maximi momenti, nempe *communione cum centro unitatis sufficere ad agnoscendam apostolicitatem*; si enim hæc aliunde deesset alicui cœtui, qui dicitur christianus, per ipsam adhæSIONem centro unitatis, in quo est plenitudo apostolicæ auctoritatis, suppleretur, uti diximus, aut obtineretur. Quare ut paucis perstringamus quæ hactenus exposuimus, dicimus præfatam adhæSIONem centro unitatis vere esse caput in tota hac controversia de apostolice Ecclesiæ. Etenim apostolica dicitur Ecclesia origine, doctrina, successione (n. 719); statuta apostolice successionis, recte infertur apostolicitas originis et doctrinæ (n. 720); apostolicitas vero successionis comprehendit ordinationem seu consecrationem et missionem (n. 723); legitima ordinatio merito supponitur aut infertur, si de legitima

missione constet (n. 723.); ipsa legitima missio obtinetur aut suppletur per adhæSIONem centro unitatis. Ergo si probetur hæc adhæSIO, eo ipso ostenditur adæquata apostolicitas.

726. Hæc est germana Apostolicitatis idea, quæ vel sola expositione perspicua est; sed clarior fiet argumentis mox afferendis. Interim placet auctoritate Tertulliani (de præscript. c. 32.) eam statim confirmare. « Cæterum », inquit, « si quæ (hæreses) audent interserere se ætati Apostolicæ.... possumus dicere: Edant ergo origines Ecclesiarum suarum; evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris, 'qui tamen cum Apostolis perseveraverit', habuerit auctorem et antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ apostolicæ census suos deferunt.... Ad hanc itaque formam probabuntur ab illis Ecclesiis, quæ licet nullum ex Apostolis vel Apostolicis auctorem suum proferant, ut multo posteriores, quæ denique quotidie instituuntur, tamen in eadem fide conspirantes, non minus apostolicæ deputantur pro consanguinitate doctrinæ. Ita omnes hæreses, ad utramque formam a nostris Ecclesiis provocatæ, probent se quæ putant apostolicas. Sed adeo nec sunt, nec probare possunt, quod non sunt, nec recipiunt in pacem et communicationem ab Ecclesiis quoquo modo apostolicis, scilicet ob diversitatem Sacramenti nullo modo apostolicæ. »

727. Novatorum autem errores in hac re ad hos reduci possunt—1) Verbo tenus concedunt apostolicitatem doctrinæ; sed ejus verum conceptum pervertunt: errores iidem sunt, ac illi quos retulimus contra unitatem fidei—2) Quoad apostolicitatem successionis imprimis recurrunt errores, quos refutavimus adstruentes distinctionem ex jure divino inter laicos et clericos, et excludentes formam regiminis democraticam ab Ecclesia — 3) Qui ad eam, quam vocant *High Church*, pertinent præsertim inficiantur necessitatem communionis cum unitatis centro (1)—4) Error

(1) Imo quandoque et hanc videntur admittere; siquidem Palmer (*Episcopacy Vindicated*, c. 2.), scribit: « We do not contend that unlawful consecrations transmit the apostolical jurisdiction; » et (*on the Church*. vol. I. p. 142.): « This succession from the Apostles is a certain note of a Church, unless it be clearly convicted of schism or heresy. » Verum errant quoad naturam schismatis, ut vidimus agentes de unitate regiminis in Ecclesia.

igitur proprius hujus loci est *extraordinaria missio*, quam con-
fixerunt, ut obtegerent defectum apostolicitatis missionis et ori-
ginis in suis sectis. Quando enim, ajunt, status Ecclesiae hujus-
modi est, ut vel nulli possint vocatione ordinaria ad ecclesiasti-
cas functiones obeundas constitui; vel qui sunt constituti, fidei
morumque vitiis sint infecti, adeo ut et ipsorum emendatio spe-
rari non possit; quando aliunde meliorum vocatio ordinaria sit
impossibilis; tunc, aiunt, nihil vetat quominus illi qui non sunt
ordinarie vocati per extraordinariam vocationem munia aposto-
lica obeant: immo, addunt, in eo Ecclesiae statu teneri quemvis
in conscientia, vi communis christianorum omnium vocationis,
pro viribus, apostolicis officiis fungi. Id vero contigisse autumant
Novatores in Luthero et Calvino, qui praeterea occulto divino
motu, adeoque extraordinaria vocatione, ad Ecclesiae reformatio-
nem suscipiendam sint excitati.

728. His itaque praestitutis—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXXI. 1. *Ecclesia Christi in Apostolis fundata, Apo-
stolica semper perseverare debet, tum origine et doctrina, tum
publica et perenni successione, qua numquam interpolata pa-
storum serie ab Apostolis profecta cum iisdem semper conjun-
gitur—2. quin invecta a Novatoribus extraordinariae missionis
hypothesis, juxta Christi institutionem et promissa, admitti
ullo modo possit.—3. Quemadmodum vero sola Apostolica suc-
cessio satis ostendit Apostolicitatem originis et doctrinae—4. ita
solius centri unitatis legitima successio veram Apostolicam Ec-
clesiam manifestat.*

729. Prob. 1ma pars. I. *quoad Apostolicitatem originis.* Eccle-
sia illa semper sit oportet quam Christus instituit: sed Eccle-
siam Christus instituit in Apostolis, et per Apostolos eam pro-
pagari voluit; ergo Ecclesia debet semper esse origine Aposto-
lica. Revera si ex una parte Christus Ecclesiam, perpetuo dura-

turam, condidit origine apostolicam; et ex alia, aliquando posset vera Ecclesia non esse una eademque cum ea quam fundarunt Apostoli: jam non una adstrueretur, sed duplex Ecclesia. Atqui Christus unam ex dictis, imo unicam esse voluit suam ecclesiam. Ergo.

730. II. *Quoad Apostolicitatem doctrinae.* Fides Ecclesiae quocumque tempore non potest esse alia a fide et doctrina Christi: sed doctrina Apostolorum non est nisi doctrina Christi; ergo doctrina Ecclesiae debet semper esse doctrina Apostolica.

731. Hinc Patres constanter usi sunt *novitate* doctrinae, tamquam certissimo signo hæresis; ratum enim apud ipsos erat, Ecclesiae doctrinam seu fidem identicam debere esse cum doctrina Apostolorum. Ita ex. g. S. Irenæus (adv. hæres. l. 3. c. 3.): « Traditionem itaque Apostolorum in toto mundo manifestatam, in Ecclesia adest respicere omnibus qui vera velint audire, et habemus annumerare eos qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis, et successores eorum usque ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt quale ab his [Hæreticis] deliratur. Etenim si recondita mysteria scissent Apostoli, quæ seorsim ac latenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maxime traderent ea quibus etiam ipsas Ecclesias committebant. Valde enim perfectos et irreprehensibiles in omnibus eos volebant esse, quos et successores relinquebant, suum ipsorum locum magisterii tradentes, quibus emendate agentibus fieret magna utilitas, lapsis autem summa calamitas. »—Tertullianus (de præscr. c. 20.): « Apostoli primo per Judæam contestata fide in Jesum Christum et Ecclesiis institutis, dehinc in orbem profecti, eandem doctrinam ejusdem fidei nationibus promulgaverunt, et proinde Ecclesias apud unamquamque civitatem condiderunt, a quibus traducem fidei et semina doctrinae, cæteræ exinde Ecclesiae mutuatae sunt, et quotidie mutantur ut Ecclesiae fiant. Ac per hoc et ipsæ Apostolicæ deputantur, ut soboles Apostolicarum Ecclesiarum. »—S. Hieronymus (ep. ad Pammachium et Oceanum): « Quisquis assertor es novorum dogmatum, quæso te, ut parcas Romanis aurbibus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris quod ante nescivimus? Cur profers in medium quod Petrus et Paulus edere noluerunt? Usque in hanc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. »

732. III. *Quoad successionem*—1) Ecclesia nequit regi ac gubernari, nisi ea auctoritate, quam Christus instituit: id patet, tum quia Christus est auctor Ecclesiae, tum quia potestas regendi Ecclesiam est supernaturalis, ac proinde non nisi a Deo proficisci potest. Atqui Christus voluit, ut Ecclesia regeretur per auctoritatem apostolicam perpetuo duraturam in eorum successoribus. Ergo Ecclesia semper debet esse successione, seu regimine Apostolica—*Prob. min.*—*a*) Christus contulit Apostolis potestatem regendi Ecclesiam, eamque transmitti voluit eorum successoribus (n. 482-84.; 524.)—*b*) Apostoli *prædicarunt* hanc suam a Christo acceptam potestatem. Ut enim sese fidelibus commendarent, sæpe revocabant eis in memoriam eximiam illam potestatem regendi ac docendi, quam a Christo acceperant. Ita (II. Cor. V. 20.): « Pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos »; (I. Cor. IV. 1.): « Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei »; (I. Thess. II. 13.): « Gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei ». Hac vero persuasione præditi, exigunt a fidelibus hanc suæ vicariæ potestatis agnitionem, plenam scilicet obedientiam: ita (II. Cor. II. 9.): « Scripsi ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis »; (II. Thess. III. 14.): « Si quis non obedit verbo nostro, hunc per epistolam notate et ne commisceamini cum illo »—*c*) Apostoli *exercuerunt* eandem potestatem; aliis *communicarunt* ab ipsis *aliis communicandam* (n. 524. seq.).

2) Voluit Christus unitatem fidei, quæ in eo consistit, ut fideles per orbem dispersi eas omnes credant veritates, quas Apostoli prædicarunt, eorumque successores proponunt credendas (nn. 650. seqq.). Atqui talis unitas, uti patet, haberi non posset sine apostolica successione; hæc enim est unitatis fidei principium. Ergo debet semper in Ecclesia esse hæc apostolica successio.

733. *Prob. 2^a pars. I. Ex Scriptura.* Nam—1) rejicienda est hypothesis de extraordinaria missione, si ex Christi institutione successio Apostolica numquam potest deficere. Atqui ita est. Nam—

a) Christus Dominus misit Apostolos *in universum mundum*; ad docendum *omnes gentes*; et ipsis docentibus promisit se affuturum *omnibus diebus; usque ad consummationem sæculi*. Atqui falsa hæc essent si successio Apostolica posset unquam deficere—b) Christus, juxta Apostolum (Ephes. IV.) dedit apostolos, pastores et doctores « ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi ». Quibus verbis ordinaria ac mediata missio apostolica prædicatur duratura, donec mysticum Christi corpus fuerit plene ædificatum; ergo nunquam dari possunt pastores ac doctores, qui per extraordinariam missionem, priorum defectum suppleant.

2) Ipsa missio S. Pauli, qua nonnulli abutuntur, subvertit hypothesim Novatorum. Verum enim est quod Apostolus extraordinariam quamdam missionem accepit immediate a Christo Domino; sed quia id factum est post Christi ascensionem in cœlum, seu post Ecclesiam in Apostolis fundatam et per eos annunciatam—a) Paulus remittitur ad ipsos Apostolos, aut ad alios ab iis constitutos—b) cum Apostolis confert Evangelium ab ipso prædicandum—c) ad Apostolos in Jerusalem defert quæstionem delegibus Antiochia ortam. Quin ergo subvertat auctoritatem Apostolicam jam existentem, et ejus loco sufficiatur, illam potius agnoscit.

734. II. Si Deus vellet aliquos homines extraordinaria missione donare, quam omnes deberent agnoscere sub æternæ damnationis pœna, illam certe talibus signis deberet confirmare, ut omnibus esset plane comperta. Jamvero signa hæc sunt præcipue miracula: his Christus ipse suam missionem ostendit; iisdem Apostolorum missio fuit confirmata, uti in prima et altera disp. demonstravimus. Nec aliter sensit hac in re ipse Lutherus, qui (tom. 2. Jenensi ad Senatum Mülhusanum scribens in causa Münzeri) ait: « Inclytus Senatus vocet Thomam Münzer ad se, et, si fieri potest, ad totam communitatem, et quærat ex eo, quis ipsum ad prædicandum miserit, aut vocaverit? Si dicat a Deo, et Spiritu hujus se fuisse missum, sicut olim Apostoli, probet hoc si

guis et miraculis. Nam quando Deus ordinarium modum immutari vult, semper simul miracula operatur».

At quænam sunt miracula Novatorum? Tentavit quidem Lutherus ex puella obsessa dæmonem expellere: at tam infelici successu, ut incepto desistere coactus fuerit, uti refert Staphylus testis oculatus. Quid dicam de miraculis Calvini? Hieronymus Bolsec testis ocularis narrat, Calvinum excitare voluisse quemdam Brulæum, cui spe lucri ac pecuniæ persuaserat, ut se mortuum fingeret; at ipsum vere mortuum invenisse. Hanc historiam ab hæreticorum oppositionibus vindicat Card. Gotti (de Eccles. tom. 1. c. 2. § 6.). Hinc Erasmus (Diatriche de lib. arb.) loquens de Lutheranis: « Nullus », inquit, « illorum adhuc extitit, qui vel equum claudum sanare potuerit ». Cui Lutherus (in lib. de servo Arbitrio) respondebat: « A nobis, qui negamus liberum arbitrium, miracula exigi non debent »; et Calvinus (præf. Instit.): « Improbe faciunt », ait, « quod miracula a nobis poscunt ».—Cr. Fr. de Walenburch (tract. 8. sect. 14. seqq.).

735. 3ta Pars non indiget hic demonstrari; nam—1) patet ex argumentis quæ indicavimus (n. 720.)—2) ex auctoritate Patrum, quorum aliqua testimonia in hoc ipso art. dedimus—3) confirmabitur ex testimoniis, quæ pro sequenti parte thesisi exhibituri sumus.

736. Prob. 4ta pars. I. Patres, ut probarent apostolicitatem doctrinæ, recursum habuere ad apostolicitatem successionis; ut vero hanc probarent, constanter ostenderunt successionem apostolicam in centro unitatis. Ita S. Irenæus (adv. hæres. l. 3. c. 3.), ait: « Sed quoniam valde longum esset in hoc tali volumine omnium ecclesiarum enumerare successiones; maximæ et antiquissimæ et omnibus cognitæ a gloriosissimis duobus Apostolis Petro et Paulo fundatæ et constitutæ ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem et annuntiatam hominibus fidem per successiones episcoporum pervenientem usque ad nos indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sibi placentia, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem et malam sententiam præterquam oportet colligunt. Ad hanc enim ecclesiam propter potio-

rem principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam hoc est eos, qui sunt undique fideles, in qua semper ab his qui sunt undique conservata est ea quæ est ab Apostolis traditio». — Cf. quæ de hoc testimonio S. Irenæi erudite disserit Schrader (de unit. Rom. p. 1. nn. 109. seqq.).

Tertullianus, postquam eadem, quæ exposuimus doctrinæ capita confirmaverit, tandem (de præscr. cc. 32. 36.), extollit « Romanam, unde nobis quoque », inquit, « auctoritas præsto est. Ista quam felix ecclesia! cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt. Ubi Petrus passioni dominicæ adæquatur. Ubi Paulus Joannis (Baptistæ) exitu coronatur. Ubi Apostolus Joannes posteaquam in oleum igneum demersus nihil passus est, in insulam relegatur. Videamus quid didicerit, quid docuerit, quid cum africanis ecclesiis contesserarit ».

S. Cyprianus (de unit. Eccles.): « Probatio est ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum, Ego dico tibi, inquit, quia tu es etc.... Et iterum post resurrectionem suam dicit: Pasce oves meas. Super illum unum ædificat ecclesiam suam, et illi pascendas mandat oves suas.... ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit ».

S. Optatus Milev. (de schism. Donatist. l. 1. c. 2.): « Igitur negare non potes, scire te in urbe Roma Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus; unde et Cephias appellatus est: in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur: nec ceteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent; ut jam schismaticus et peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret ».

S. Ambrosius (de sacr. l. 3. c. 7.): « Ipse est Petrus cui dixit Christus: tu es Petrus et super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam. Ubi ergo Petrus, ibi ecclesia ». Et: « in omnibus cupio sequi Romanam Ecclesiam ».

S. Hieronymus (adv. Lucif.) ita concludit: « Poteram diem istiusmodi eloquio ducere, et omnes propositionum rivulos uno ecclesiæ sole siccare. Verum quia jam multum sermocinati sumus, et prolixitas concertationis audientium studia lassavit, brevem tibi apertamque animi mei sententiam proferam, in illa ecclesia per-

manendum, quæ ab Apostolis fundata usque ad diem hanc durat». Jamvero constat Hieronymo Ecclesiam antonomastice Apostolicam esse Romanam; respondens enim Theophilo Patri Alex., qui dixerat ecclesiæ regulis cautum esse, ne quis a proprio episcopo divortium faceret; inquit (ep. 63. n. 2.): se sequi « Romanam fidem apostolico ore laudatam, cujus se participare alexandrina gloriatur ecclesia ». Et disputans adversus Rufinum (l. 1. n. 4.), ita eum perstringit: « Fidem suam quam vocat? eamne qua romana pollet ecclesia, an illam quæ in Origenis voluminibus continetur? Si romanam responderit, ergo catholici sumus ».

S. Augustinus sæpissime in eandem scripsit sententiam; sed præsertim in psalmo contra partem Donati, et in epistola (ep. 23. n. 2.) quam ipsemet, Fortunatus et Alypius ad Generosum dederunt. Ut enim demonstret Donatistas ab ecclesia præcisos utrimque seriem romanorum Pontificum ad Anastasium usque pertexit; postquam autem evicerit in ea serie nullum donatistam episcopum reperiri, nullumque adesse antistitem quocum communicarent donatistæ, concludit: ipsos alienos esse ab ecclesiæ ædificio, quod, auctore Christo, romanis Pontificibus veluti fundamento incumbit. Hinc etiam (c. ep. Manich. c. 4. n. 5.), scribit: « In catholica enim ecclesia.... tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit usque ad præsentem episcopatum successio sacerdotum ».

Concludimus pulcherrimis verbis Petri abbatis cellensis, qui (ep. 23. epp. 1. 6.; et ep. 10. l. 9.), ait: « Est tamen auro locus, in quo conflatur, et habet argentum venarum suarum principia, sedem Petri et curiam romanam, quæ clavos cœli principaliter tenet ». Et iterum: « Versa et reversa, in quolibet statu venerationis et glorificationis tecum vado, tecum sentio. Si vero extra communis monetæ formam vis fabricare aliam, quam non approbavit sedes Petri, cujus est vel adprobare vel improbare ordinem universalis ecclesiæ, pedem sisto et terminos constitutos non transgredior ». — Plura vide apud Schrader (op. cit. præsertim nn. 109-134.).

737. II. Satis ostenditur adæquata apostolicitas, adeoque ipsa apostolica Ecclesia, si inveniatur—1) plenitudo potestatis apostolicæ—quæ 2) aliis valet missionem apostolicam communicare—

et 3) cum qua omnes communicare debent ut ad apostolicam ecclesiam pertineant. Atqui statuta successione in centro unitatis hæc omnia inveniuntur. Ergo.

Prob. min. quoad plenitudinem potestatis. Centrum unitatis in quavis societate est supremum regimen—in Ecclesia est regimen monarchicum—regimen monarchicum postulat ut auctoritas suprema apud unum indivisa resideat. Inventa ergo legitima successione in hoc uno, eo ipso invenitur plenitudo potestatis, quæ utique in Ecclesia est apostolica.

Prob. min. quoad facultatem communicandi missionem apostolicam. Ad eum certe, qui jure divino possidet plenitudinem potestatis apostolicæ, jure etiam divino perpetuandæ in ecclesia, pertinet illam ceteris communicare (n. 515.). Difficultas aliqua posset hic enasci ex eo, quod jure ipso divino debeant esse episcopi in ecclesia. Sed notetur—1) Institutionem episcoporum proprio jure pertinere ad S. Pontificem—2) hic non tam agi de potestate ordinis, quæ est immediate a Deo, quam de potestate jurisdictionis, quam principaliter significat *missio apostolica* (n. 723.)—3) Etsi daretur (quod nos minime concedimus, ut seq. disp. patebit) jurisdictionem in episcopis esse immediate a Deo; semper ea esset penitus dependens a S. Pontif. ut omnes concedunt. Hinc proprio jure ad eum pertinet eligere ac instituere episcopos; partem Ecclesiæ, quam gubernent, eis assignare; jurisdictionem limitare, suspendere, revocare, etc.

Unde Patres non dubitant asserere potestatem a Petri successore in reliquos episcopos dimanare. Sic Optatus Milev. (lib. 7. con. Parm.) ait: « Bono unitatis B. Petrus, cui satis erat, si postquam negavit, solam veniam consequeretur, et præferri omnibus Apostolis meruit, et claves regni cælorum *communicandas cæteris solus accepit* ».—Ante S. Optatum, Nyssenus (adv. eos qui castigat. ægre ferunt): « Nihil », inquit, « falsi aut mendacii scriptum est in evangelis, neque Christi prædilectio exitum fallacem habet. *Per Petrum episcopis dedit claves regni cælorum* ».—S. Leo M. (ep. ad epis. Galliæ, seu prov. Vienn.) sic disserit: « Hujus muneris [prædicationis scilicet veritatis] sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium voluit pertinere, ut in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo, principaliter

collocaret, *ut ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet* ». — Innocentius I. (ep. ad conc. Carthag.) sic loquitur: « Scientes quid apostolicæ sedi (cum omnes hoc loco positi sequi desideremus Apostolum) debeat, a qua ipse episcopatus, et tota auctoritas nominis hujus emerit ». — Cæsarius Arelatensis idem fatetur, scribens ad Symmacum Papam: « Sicut a persona B. Petri episcopatus sumit initium, ita necesse est, ut disciplinis competentibus, sanctitas vestra singulis ecclesiis, quid observare debeant evidenter ostendat ». — Et, ceteris omissis, S. Cyprianus (de unit. Eccles.), ait: « Ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit, unum tamen lumen est quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur: ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter rivos latius expandit; *unum tamen caput est et origo una* ».

Prob. min. quoad necessitatem communionis cum centro unitatis. Id patet—1) ex disputatis de unitate regiminis, quam Christus voluit in Ecclesia—2) ex indicatis in hoc eodem artic., præsertim (n. 724.).—3) Pro omnibus sit S. Cyprianus, qui immediate ante verba mox citata scribit: « Ecclesia una est, quæ in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur. Quomodo solis multi radii, sed lumen unum, et rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum, et cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiae largitate, unitas tamen servatur in origine. *Avelle radios solis a corpore, divisionem lucis unitas non capit. Ab arbore frange ramum, fructus germinare non poterit; a fonte præcide rivum, præcisus arescet: sic et Ecclesia* », etc.

ARTICULUS QUINTUS

Utrum vera Christi Ecclesia sit Indefectibilis.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

738. Absoluta quæstione de *proprietatibus* Ecclesiæ, ejusdem *dotes* expendere aggredimur, incipientes ab indefectibilitate. *Indefectibilitas* Ecclesiæ importat non modo quod Ecclesia numquam deficiat, sed quod nec possit deficere; spectata scilicet Christi institutione, quæ comprehendit etiam finem, necesse est ut Ecclesia tamdiu in suo esse perseveret, quamdiu sunt homines in terris degentes in stadio viæ. Distinguunt aliqui Ecclesiæ *indefectibilitatem* ab ejus *perpetuitate*: perpetuitas enim, ajunt, proprie importat « durationem Ecclesiæ usque ad mundi exitum »; cum indefectibilitas proprie dicat « identitatem perpetuæ permanentiæ in eadem natura ». Hinc etiam dicunt, perpetuitatem afficere existentiam, indefectibilitatem vero essentiam Ecclesiæ.

739. Verum *identitas in eadem natura* potest vel ita intelligi, ut nomine *naturæ* significetur id solum quod Ecclesiæ *essentiam* constituit; vel ut, sensu quodam ampliori, significetur tum essentia, tum quidquid ex Christi institutione essentiam Ecclesiæ consequitur. *Primo* modo perpetuitas Ecclesiæ necessario includit indefectibilitatem; mutata enim essentia Ecclesiæ, non ipsa perduraret usque ad mundi exitum, sed nova aliqua institutio ejus loco poneretur. *Altero* autem modo, indefectibilitas non includitur per se et absolute in perpetuitate; absolute enim fieri potest ut res permaneant absque aliqua ex suis proprietatibus, a fortiori vero absque una vel pluribus ex sibi additis prærogativis: sicut homo perdurare potest in sua existentia usque ad senectam ætatem, manens idem in sua essentia, imo et in suis proprietatibus; quamvis annorum et morborum pondere gravatus, plurium sensuum aut etiam rationis usum amittat.

740. Quare ut conceptus indefectibilitatis, quæ Ecclesiæ asse-

renda est, adæquate proponatur et explicite, dicendum est eam consistere «in perpetua ejus duratione usque ad mundi exitum in ea interna et externa constitutione, in complexu earum proprietatum ac dotum, in quo a Christo primitus fuit instituta». Ex qua descriptione patet—1) Ecclesiae indefectibilitatem respicere cum essentialia constitutiva (animam et corpus, quidquid est de ratione talis societatis visibilis, magisterium, ministerium, regimen); tum proprietates (unitatem, sanctitatem etc.); tum denique reliquas dotes aut prærogativas (infallibilitatem etc.) — 2) Hujusmodi indefectibilitatem respicere omnia tempora existentiae Ecclesiae; ita ut nullo tempore possit esse absque aliquo ex suis constitutivis, nec absque aliqua ex suis proprietatibus, aut dotibus—3) Hanc ipsam existentiam duraturam esse usque ad finem mundi: hinc indefectibilitas, de qua agimus, comprehendit perpetuitatem—4) Nihilominus indefectibilitas hæc minime confunditur cum Apostolicitate, sumpta sub generali illa acceptione, juxta quam Ecclesia cujuscumque temporis debet esse eadem cum Ecclesia in Apostolis fundata (nn. 716. seq.); Apostolicitas enim sic sumpta dicit Ecclesiam, *quamdiu ea durat*, debere esse eadem cum Ecclesia fundata in Apostolis; indefectibilitas dicit eam in hac identitate *duraturam esse usque ad mundi exitum*.

741. Indefectibilitas a nobis descripta dici etiam solet indefectibilitas *quoad statum*, quæ Ecclesiae præ Synagoga est tribuenda. Scilicet, si spectetur *generica ratio* Ecclesiae, quemadmodum dici potest, Ecclesiam extitisse a mundi initio, ita dici potest Synagogam quodammodo adhuc perseverare; at, si spectetur *status et forma* præsentis Ecclesiae, quemadmodum ea dici debet a Christo immediate instituta, ita etiam constat Synagogam defecisse (n. 432. seq.). Indefectibilitas igitur Ecclesiae est «perpetua ejus permanentia in ea forma ac statu, in quibus fuit a Christo instituta».

742. Notandum autem est, indefectibilitatem tribui Ecclesiae universali, et non singulis ejus partibus, seu Ecclesiis particularibus; promissiones enim Christi non sunt factæ Ecclesiae existenti in hac vel illa natione, sed Ecclesiae universæ. Utut tamen particulares Ecclesiae deficient, semper manebit Ecclesia ipsa indeficiens et indefectibilis: imo manebit ipsa catholicitas, sive

quia particularium Ecclesiarum defectiones non sunt simultaneæ, sive quia dum una deficit, novæ alibi fundantur Ecclesiæ (n. 700.).

743. Novatores omnes contra veram indefectibilitatem Ecclesiæ errant; etsi non omnes eodem gradu. Nam—1) aliqui, uti Anabaptistæ, Swedenborgiani, Irvingiani absolute eam negare videntur, dum expectant novam quamdam œconomiam (quam Spiritus Sancti vocant) quæ præsentī (quam dicunt Verbi) succedat, sicut hæc succedit œconomiae V. Testamenti (quam appellant œconomiam Patris). Juxta Swedenborgianos hæc nova œconomia incepit an. 1770; juxta Irvingianos an. 1830.

2) Alii etsi non expectant illam tertiam œconomiam; nulla tamen facta distinctione, tenent Ecclesiam *ad tempus* deficere omnino posse; imo de facto defecisse. Id, juxta Palmer (p. 1. c. 1.) docuerunt præsertim Sociniani, Arminiani, Episcopus, et alii.

3) Aliqui indefectibilitatem ad visibilitatem coarctare videntur; aut in eo illam constituunt, quod semper aliqui extituri sint, qui veram fidem profiteantur; aut in eo quod fidei essentia, ut vocant, nunquam ab Ecclesia sit penitus defutura; aut denique hæc omnia simul ab eis permiscentur.—Cf. Newman (*Lectures on the prophetic office of the Church*, etc., London, 1837.).

4) Plerique e contra docent, Ecclesiam *invisibilem* deficere non posse; non ita vero *visibilem*. Hinc Bellarminus (l. 3. c. 13.), dicit « multos ex nostris tempus terere dum probant absolute Ecclesiam non posse deficere; nam Calvinus et ceteri hæretici id concedunt; sed dicunt intelligi debere de Ecclesia invisibili. » Cf. etiam Moehler, (*Symbol.* l. 1. c. 5. § 34.). Omittimus denique eorum sententias, qui licet videantur asserere indefectibilitatem Ecclesiæ *visibilis* et *invisibilis*; censent tamen, eam posse deficere quoad unum vel aliud, puta fidem, unitatem regiminis etc.

744. Ut innuimus, hi omnes non modo *defectibilitatem* Ecclesiæ plus minus asserunt; verum etiam *factum* defectionis affirmant, eadem ratione, qua visibilitatem negant Ecclesiæ (n. 449.): ita nempe suam ab Ecclesia defectionem cohonestare nituntur. Si vero epocham hujus defectionis ab ipsis quæras, septem opiniones recenset Stapleton, (*Relect.* c. 1. q. 5. a. 3.); quarum opinionum duæ sunt extremæ: una affirmat defectionem incepisse a Concilio Constantiensi, altera vero putat defectionem ab ipso

tempore Apostolorum incepisse, jam enim eo tempore, Ecclesia ajunt, errorum cœno maculata est. Utramque sententiam, more suo, pro occasionum diversitate, tenuit Lutherus.

745. Porro si vera Ecclesiæ indefectibilitas demonstretur, errores omnes contrarii simul concident. Ad vim tamen argumentorum, quæ exhibituri sumus, recte percipiendam, præstat in antecessum adnotare—1) aliqua eorum prima fonte videri solam indefectibilitatem quoad essentiam stricte sumptam, non vero quoad ea, quæ essentiam consequuntur, demonstrare; siquidem videntur perpetuam Ecclesiæ existentiam enuntiare, quæ, ut diximus, cum sola essentiæ indefectibilitate absolute et per se intelligi potest. Attamen si penitius ea rimemur, adæquatam indefectibilitatem probant. Si enim—*a*) cujuslibet rei naturam consideremus, proprietates, quæ essentiam consequuntur, non sunt ab ea separabiles nisi per miraculum: num docent adversarii Deum miraculum patrare, ut Ecclesia in suis proprietatibus deficiat? Si id non asserunt, cum Ecclesia ostenditur perpetuo duratura, hoc recte intelligitur tum de essentia, tum de iis, quæ naturaliter eam consequuntur—*b*) Si vero consideremus naturam Ecclesiæ, eæ quæ proprietates aut dotes ejus dicuntur vere pertinent ad ejus essentiam, uti innuimus (n. 627.), et earum conceptus ostendit: si ergo Ecclesia, prout a Christo instituta est, demonstratur indefectibilis quoad essentiam, eo ipso indefectibilis ostenditur quoad proprietates ac dotes.

2) Sed nec desunt argumenta, quæ directe probant plenam indefectibilitatem a nobis descriptam, præsertim quando Ecclesiæ perpetuitas enuntiatur per oppositionem ad synagogam; hæc enim non quoad essentialia, sed *quoad statum* cessavit (n. 437.).

3) Imo nec desunt argumenta quæ adhuc magis directe earum proprietatum et prærogativarum perpetuitatem demonstrant, quæ, juxta adversarios, maxime possunt deficere et quandoque defece-
runt in Ecclesia: hujusmodi est præcipue Apostolica successio, et externum doctorum ministerium, ex quo unitas et cetera pendent. Jam, si vel sola hæc proprietas indefectibilis ostendatur, quilibet adversariis aditus præcluditur, ad propriam defectionem, ex asserta Ecclesiæ defectibilitate, cohonestandam.

746. His igitur prænotatis—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXXII. *Christus ita Ecclesiam instituit, ut ea esset ultima salutis œconomia, non modo quoad essentialia, sed etiam quoad statum, ut ajunt, indesinenter et perpetuo duratura: vera proinde gaudet indefectibilitate, vi cujus in ipsa interna et externa constitutione, in iisdem proprietatibus ac dotibus, cum quibus existere cœpit, usque ad mundi exitum perseveraret.*

747. *Prob. I. Ex V. T.* Nam—1) sæpe simpliciter asseritur in V. T. Ecclesiam esse perpetuo duraturam. Legitur enim (Is. IX. 6. seq.): « Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus, et vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis: multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis; super solium David et super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud et corroboret in judicio et justitia, amodo et usque in sempiternum ». Et (LXI. 8.): « Fœdus perpetuum feriam eis et scient in gentibus semen eorum, et germen eorum in medio populorum: omnes qui viderint eos cognoscent illos, quia isti sunt semen cui benedixit Dominus ». Item (Dan. II. 44.) dicitur: « In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur.... et ipsum stabit in æternum ». Totus pene Ps. LXXXVIII. agit de perpetuitate regni Christi: præsertim vv. 36–39. dicitur: « Semel juravi in sancto meo si David mentiar. Semen ejus in æternum manebit. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in æternum et testis in cœlo fidelis ». Cf. etiam quæ dedimus testimonia (n. 465.)—Unde: in cit. testimoniis sermo est de fœdere et de regno, quibus diserte tribuitur perpetua permanentia. Atqui fœdus est illud quod Deus iniit per Christum, et regnum de quo agitur est Ecclesia. Sane—*a*) regnum David typice est regnum Christi, cum quo solum pepigit Deus fœdus sempiternum: hinc (Luc. I. 32.) de

Jesu dicitur: « Hic erit magnus, et filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus: et regnabit in domo Jacob in æternum »—b) Ex intellectu autem Christiano et ex ipsis Scripturis edocemur, regnum Christi in terris esse Ecclesiam. Ipsum enim regnum exhibetur uti ovile sub pastore, corpus sub capite, ædificium super fundamentum: quæ omnia evidenter significant Ecclesiam. Hæc certe est cœtus hominum, qui obediunt Christo: id autem idem valet ac regnum Christi. Ergo in cit. testimoniis christianæ Ecclesiæ perennitas asseritur.

2) In V. T. sæpe opponitur regnum Christi, novum fœdus, Ecclesia christiana, antiquo fœderi et Synagogæ, quatenus hæc desinere aliquando debeat, illa in perpetuum durare (cf. Jer. XXXI. 32.; Aggæ. II. 7. seq.; etc.). Atqui synagoga desinere debebat et desiit *quoad statum* (n. 437.). Ergo Ecclesia a Christo fundata debet *quoad statum* in perpetuum perseverare, ac proinde vere est indefectibilis—Hoc argumentum sæpe proponit et evolvit Apostolus explanans Scripturas V. T. Sed præsertim (Heb. VII. seq.) docet imprimis sacerdotium veluti identificari cum lege (translato sacerdotio, necesse est ut translatio legis fiat); dein vero opponit sacerdotium leviticum sacerdotio novæ legis: illud inefficax et abrogandum declarat; hoc vero efficax, æternum, numquam abrogandum. Comparat etiam V. T. novo Testamento, tamquam mobile immobili, imperfectum perfecto; et (I. Cor. XIII., Heb. X.) N. T. seu fidei præsentis œconomix visionem intuitivam in patria successuram deprædicat—Sed cf. quæ de hoc argumento diximus in tract. *de Virt. Infusis* (nn. 576. seq.).

748. II. *Ex N. T.* Ex multis quæ afferri possent unum vel alterum seligimus. Ac—1) arguimus ex loco classico (Matth. XVI. 18.); « Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam ». Ex quo testimonio liquet, Ecclesiam in se esse ædificium firmissimum, utpote fundatum supra petram; relative vero ad suos hostes, esse arcem inexpugnabilem, contra quam portæ inferi non prævalebunt. Nulla ergo est causa, sive intrinseca sive extrinseca, qua Ecclesia corrumpi aut deficere possit.

2) Ex perpetuitate et indefectibilitate muneris Apostolici, a quo cetera pendent in Ecclesia, et quod vel si solum stet, causa

cum Novatoribus finita est. Jamvero (Matth. XXVIII.) Christus mittit Apostolos ad docendum et baptizandum, simulque promittit se cum iis futurum, utique docentibus et baptizantibus, *usque ad consummationem sæculi*. Et (Jo. XIV. 16.) Christus Dominus ait: « Et ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, *ut maneat vobiscum in æternum* ». Et (Eph. IV.) docet Paulus Christum dedisse Apostolos, pastores et doctores « ad consummationem sanctorum »; « donec occurramus omnes in unitatem fidei »; « in virum perfectum ». Hoc argumentum sæpe jam evolvimus.

749. III. Si conferamus cit. loca V. et N. T., jure quærimus: quomodo omnia quæ in iis dicuntur de Ecclesia vera essent, si Ecclesia, vel ad tempus, unam vel alteram ex suis proprietatibus ac dotibus amittere posset? Etenim—1) supponas unitatem in fide, et regimine deficere, ita ut Ecclesia in duas vel plures partes scissa non sit amplius *unica*: evidens est de Ecclesia sic divisa non amplius affirmari posse, eam *non dissipari, in æternum stare, comminuere et consumere omnia alia regna*; sed e contra eam dilacerari, comminui et consumi: evidens est, inimicum contra eam prævaluisse, eam expugnasse, eamdemque esse a Christo derelictam.

2) Nec dici potest prædictiones et promissiones de perpetua Ecclesiæ indefectibilitate fuisse *conditionatas*, si nempe ea maneret fidelis. Nam—*a*) hujusmodi promissiones non modo factæ sunt a Christo Ecclesiæ, sed ipsi Christo, cujus meritis rependitur præmium regni sempiterni; unde ipsi, qui acquisivit Ecclesiam sanguine suo, dicitur: « postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam ». Num conditio aliqua est ex parte Christi, aut si ulla sit, potest ex parte ejus deficere?—*b*) promissiones Ecclesiæ factæ nullam prorsus conditionem exprimunt: imo cum factæ sint Ecclesiæ universæ, conditiones fidelitatis ex parte ecclesiæ ipsius excludunt; tunc enim promissiones hujusmodi hanc haberent sensum: Ecclesia non errabit, si a veritate non deflexerit: puram doctrinam tradet, si eam non corruperit; etc.: quæ sane ridicula sunt—*c*) Accedit communis sensus Patrum.

750. IV. *Ex Patribus*. Innumera sunt eorum testimonia; sed pauca seligimus, in quibus non modo Ecclesia dicitur perpetuo

duratura, sed semper *florens, fulgens, crescens, numquam senescens*, quæ non modo non vincitur, sed *nec inclinatur*, etc. Quæ omnia sane præseferunt adæquatam indefectibilitatem.

S. Ambrosius (l. de Salom. c. 4.), ait: « Navem, Ecclesiam debemus accipere, . . . quæ etsi undarum fluctibus aut procellis sæpe vexatur, tamen nunquam potest sustinere naufragium, quia in arbore eius, id est, in Cruce Christus erigitur, in puppi Pater residet Gubernator, proram Paracletus servat spiritus. Hanc per angusta hujus mundi freta duodeni in portum remiges ducunt »; id est, duodecim Apostoli. — S. Hieronymus (comment. in c. 4. Isaïæ); « Super petram fundata Ecclesia nulla tempestate concutitur, nullo turbine ventisque subvertetur ».

S. Jo. Chrysost. (in Orat. Quod Christus sit Deus): « A die, qua dictum est, constat Ecclesia solida et stabilis, ac invicta, florens, ac fulgens, et in dies magis ac magis vicens, crescens et plus roboris sumens, et omnibus, qui ab illo die usque ad Domini adventum futuri sunt, præstans, ut summos inde fructus et ineffabilem utilitatem capere queant ». Et (Hom de capt. Eutropio n. 6.): « Ab Ecclesia ne abstineas: nihil enim fortius Ecclesia. Spes tua Ecclesia, salus tua Ecclesia, refugium tuum Ecclesia. Cælo excelsior et terra latior est illa. Nunquam senescit, sed semper viget. Quamobrem ejus firmitatem stabilitatemque demonstrans Scriptura, montem illam vocat », etc.

S. Augustinus (in Ps. 71.): « Putant [gentiles] religionem nominis Christiani usque ad certum tempus in hoc sæculo victuram, et postea non futuram. Permanebit ergo cum sole, quamdiu sol oritur, et occidit; hoc est, quamdiu tempora ista volvuntur, non deerit Ecclesia Dei, id est, Christi Corpus in terris ». Et (Enarra. in Ps. 103. sermon. 2. n. 5.): « Firmavit Ecclesiam super firmamentum Ecclesiæ. Quid est firmamentum Ecclesiæ? Quod est fundamentum Ecclesiæ, nisi . . . Christus Jesus? Et ideo tali fundamento suffulta, quid meruit audire? 'Non inclinabitur in sæculum sæculi'. . . . Nutabit Ecclesia si nutaverit fundamentum: sed unde nutabit Christus, qui antequam veniret ad nos, et carnem susciperet, omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil; qui omnia continet majestate, et nos bonitate? Non nutante Christo, 'non inclinabitur in sæculum sæculi'. Ubi sunt

qui dicunt periisse de mundo Ecclesiam, quando nec inclinari potest? »

751. V. *Ex ratione theologica.* Nam—1) Ecclesia instituta fuit a Christo, ut ejus missionem in terris continuaret ad sanctificationem et salutem animarum (n. 482. seqq.). Ergo tamdiu durare debet, quamdiu sunt homines salvandi per Christum, seu usque ad finem sæculorum; ita ut omnibus ac semper Christus sit via, veritas et vita. Atqui nisi perduraret *vere indefectibilis* non posset suum finem prosequi, suamque missionem continuare. Ad id enim requiritur ut homines possint ad eam accedere ad salutem per ipsam obtinendam; adeoque necesse est ut Ecclesia sit agnoscibilis uti vera Ecclesia Christi (n. 462.). Sed si vel in una ex suis proprietatibus aut dotibus deficere quandoque posset, Ecclesia non esset agnoscibilis. Id autem multipliciter probari potest: ut aliquid innuamus, dicimus id patere ex intimo nexu, quo ea quæ Ecclesiam constituunt aut ejus constitutionem consequuntur, invicem colligantur. Fac enim ex. gr., pereat visibilitas; jam peribit apostolica successio, quæ ex illa dependet, adeoque et unitas. Fac pereat apostolicum regimen; jam cessabit principium efficiens unitatis, nec amplius Ecclesia erit societas: quod si aliud regimen substituas, jam non erit ea societas, quam Christus instituit. Fac pereat infallibilitas; jam desinet extrinsecum principium unitatis fidei. Protestantes dicunt Ecclesiam deficere posse quoad fidem. Sed si hanc tollas aut mutes, subvertis radicale germen animæ Ecclesiæ; et quid fiet de sanctitate, quando id deest quod dicitur initium et radix totius justitiæ? Hæc quisque prosequi potest.

2) Si Ecclesia *quandoque* deficere posset, nullo tempore posset suam missionem et auctoritatem efficaciter exercere. Nam si antecedenter constaret posse missionem Ecclesiæ vel penitus concidere, vel saltem interrumpi, jam nullius ponderis redderetur, seu nulla foret ejus practica vis. Omnis namque refractarius statim diceret defecisse vel corruptam esse missionem Ecclesiæ; adeoque non esse amplius ei fidem habendam, nec ei parendum. Sane id confirmat exemplum Novatorum, qui ex ea suppositione ita se gesserunt, et commenti sunt missionem extraordinariam.

752. SCHOLION.—Objectiones fere omnes partim in hoc articulo præoccupatæ sunt, partim eædem sunt ac illæ quæ contra unitatem regiminis et catholicitatem urgeri solent. Una tamen est, quæ ex synagoga petitur, et cui præstat paucis respondere. *Dicunt* ergo I.: Synagoga Judæorum sæpe defecit; ergo et Ecclesia deficere potest — *Prob. antec.*—1) quia tempore Moysis, Aaron cum toto populo adoravit vitulum (Exod. XII. 4.)—2) tempore Heliae, quando conquerebatur (III. Reg. XIX. 4.), dicens: « Derelictus sum ego solus, et quærunt animam meam, ut auferant eam »—3) Idem accidit tempore Isaïæ et Jeremiæ (Is. I. 7.: Jer. II. 13.): quod confirmatur ex illis (Paral. XV. 3.): « Transibunt multi dies in Israel absque Deo vero, et absque sacerdote, Doctore, et absque lege ».

Resp. 1): quidquid sit de *antec.* neganda est consequentia. Et enim non de synagoga, sed de Christi Ecclesia dictum est: « portæ inferi non prævalebunt adversus eam »—2) Sed negari etiam debet *antec.* Sane *quoad* 1um, pars synagogæ et non tota synagoga defecit in fide tempore Moysis; nec enim defecit ipse Moyses, nec Levitæ et Sacerdotes; unde etiam (Num. III. 39.) dicitur: « Videns ergo Moyses populum, ait: si quis est Domini, jungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filii Levi. Erant autem filii Levi viginti duo millia ».—*Quoad* 2um, et 3^{tium} recolendum est, tempore Heliae, Isaïæ et Jeremiæ duo regna pertinuisse ad Synagogam; regnum Juda, quod duabus, et regnum Israel quod reliquis decem tribubus constabat. Alterum quidem ad idololatriam deflexit; non ita tamen; ut nulli fuerint verum Deum adorantes; unde cum Helias putaret se esse relictum solum, respondit ei Deus (III. Reg. XIX. 18.): « Dereliqui mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal ». Regnum vero Judæ diversas subiit vicissitudines, pro diversis, quos habuit, Regibus, bonis aut malis; usque tamen ad captivitatem Babylonicam semper perseveravit usus Sacrificiorum juxta legem Mosaicam, uti liquet ex illis (II. Mach. I.): « cum in Persidem ducerentur Patres nostri, Sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat puteus altus, et siccus ».

753. II. *Dicunt*: saltem synagoga tota cum suis cæremoniis

expiravit tempore Christi; et tamen perpetuæ permanentiæ promissiones ei factæ videbantur. Ergo pariter deficere potest Ecclesia Christi.

Resp. 1) Cessavit quidem synagoga tempore Christi, quatenus tunc repudiata fuit cum suis cæremoniis et sacrificiis, et in ejus locum successit Ecclesia Christi. « Cum in lege et prophetis, inquit Maldonatus (in illud ‘ nolite putare quoniam veni solvere legem ’ etc.), quatuor essent partes, promissa et vaticinia; præcepta decalogi; cæremonialia; judicialia: Christus omnia complevit; promissa et vaticinia, exhibendo quæ promissa quæque prædicta erant; præcepta decalogi moralia melius interpretando; cæremonialia, quæ per cæremonias significabantur exhibendo, ut pro circumcisione carnis baptismum et circumcisionem cordis; judicialia, quia præmia et supplicia corporea et temporalia in spiritualia, et æterna commutavit. Quo ergo modo legem abrogavit? Non solvendo sed implendo, non violando sed perficiendo, sicut pictor, ut Theophylactus ait, inchoatæ et extremis tantum lineamentis adumbratæ imagini, dum extremam apponit manum, et colores adhibet, priorem imaginem abolet, novam inducit. Abolet autem non dissolvendo, sed absolvendo, non delendo, sed perficiendo ».

2) Ex promissionibus factis synagogæ, aliæ ipsi *ut tali* factæ sunt et in ea implendæ; uti ex. gr. promissio felicitatis temporalis prout populus servaret aut transgrederetur legem: aliæ factæ ipsi sunt, prout figura erat Ecclesiæ Christi, et in hoc implendæ; uti ex. gr. promissio aggregationis gentium in eam, et aliæ hujusmodi. Unde S. Augustinus (de Civ. Dei, l. 7. c. 6. n. 1.) ait: « Quando ei [sacerdotio Aaronico] æternitas promissa est, non ipsi umbræ ac figuræ, sed ei quod per ipsam adumbrabatur figurabaturque, promissa est ». Certe si in aliquibus testimoniis indefectibilitas ecclesiæ Judaicæ promitti videtur, in aliis plurimis eadem intra quosdam limites circumscribitur. At nullus est textus limitans indefectibilitatem, quæ passim promittitur Ecclesiæ Christi.

3) Quare merito concludit Becanus (Man. Controv. l. 1. cap. 3. n. 47.), ex eo quod repudiata fuit synagoga non sequi, Ecclesiam Christi similiter esse repudiandam: « imo contrarium sequitur.

Primo, quia Synagogam repræsentabat ancilla Abrahæ, quæ fuit repudiata: Ecclesiam vero uxor Abrahæ, quæ non fuit repudiata. Secundo, Synagoga præterea fuit repudiata, quod neque perfecta esset, neque sufficiens ad salutem, juxta illud (Heb. VII. 19.): 'Nihil ad perfectum adduxit lex'.... At Ecclesia Christi est perfecta et sufficiens ad salutem... Unde Augustinus (in Ps. LXXIII.) 'sacramenta, inquit, novi Testamenti dant salutem: sacramenta veteris Testamenti promiserunt Salvatorem'. Tertio, Synagoga continebat umbram futurorum (Heb. X. 1.): Ecclesia continet lucem, quæ est Christus (Jo. I. 9.). At umbra necessario deficit, accedente luce: debuit ergo cessare synagoga cum sacrificiis Moisaicis, quando venit Ecclesia cum Christo. Quarto, synagoga erat instituta pro servis, Ecclesia pro filiis: at servi accipiunt temporalem mercedem a suis dominis, et sic dimittuntur: filii autem succedunt in perpetuam hæreditatem. Quod insinuat Apostolus (Gal. IV. 30.): 'Ejice ancillam et filium ejus. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ' ».

ARTICULUS SEXTUS

An et qualis Auctoritas Christi Ecclesiæ sit tribuenda.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

754. Quæ ad Ecclesiæ potestatem pertinent immediate inferuntur ex iis quæ in præc. disputatione statuimus, præsertim ubi veram hierarchiam et rationem societatis perfectæ Ecclesiæ vindicavimus. Juverit tamen, sive ad plenitudinem doctrinæ sive ad aliquos errores convellendos, directe agere de potestate Ecclesiæ, statuendo saltem principia, eorum applicatione ad diversa objecta Canonistis relictæ.

755. « Duplex est »; inquit D. Thomas (2. 2. q. 39. a. 3.), « spiritualis potestas; una quidem sacramentalis, alia, jurisdictionalis. Sacramentalis quidem potestas est quæ per aliquam conse-

crationem confertur et talis potestas secundum suam essentiam remanet in homine qui per consecrationem eam est adeptus quamdiu vivit, sive in schisma, sive in hæresim labatur.... Potestas autem jurisdictionalis est quæ ex simplici injunctione hominis confertur, et talis potestas non immobiliter adhæret, unde in schismaticis et hæreticis non manet». Eandem divisionem Trid. synodus satis insinuat, cum (sess. 23.) in Episcopo duo requirit, legitimam scilicet *ordinationem* et legitimam *missionem*, quarum illa potestatem ordinis confert, ista jurisdictionis.

756. Hujus distinctionis rationem, quæ adæquatam eam esse probat, dedimus (n. 516.); attamen recentioribus quibusdam tum theologis tum canonistis placuit novam distinctionem proponere, juxta quam ecclesiastica potestas alia est *ministerii*, alia *magisterii*, alia *imperii*. Per potestatem *ministerii* intelligunt illam quam nos cum communi sententia potestatem *ordinis* nuncupamus; potestatem vero *magisterii* et *imperii* distinguunt, quum nos utramque, juxta communem loquendi modum, potestatem *jurisdictionis* appellemus. Verum, uti recte animadvertit Card. Tarquini (l. l. n. 4. not.) «tertium potestatis genus quod *magisterii* appellavit, frustra invexit cl. Phillips. Si enim purum sit magisterium, potestas dici nequit; sin autem ita concipitur, ut jus eidem insit inclinandi Fideles in obsequium fidei eorumque assensum imperandi, *pars* est potestatis jurisdictionis. Non erat igitur discedendum a doctrina in scholis catholicis communi». De potestate ordinis agitur in tract. de Sacram.; de potestate jurisdictionis prout respicit munus docendi in seq. artic. dicemus; cetera hic pertractari debent.

757. Porro potestas jurisdictionis trifariam dividitur. Nam vel—1) determinantur media ad finem proprium societatis perfectæ, et ita illius membris proponuntur, *ut obligatio inducatur* ea adhibendi; et habetur potestas *legifera*—2) vel efficitur, ut media jam proposita rite applicentur, habita ratione veri sensus legis et naturæ actionis quæ illi conformis aut ab ea difformis est; et habetur potestas *judiciaria*—3) vel denique renuentes applicare eadem media, aut ea impediētes coguntur aut coercentur; et habetur potestas *coactiva*. Coactiva autem dicitur potestas, non quod præcise vim physicam inferat, id enim etiam per

injuriam fieri potest; sed quod obligationem imponat ad pœnam, eamque obligationem etiam invitis inferat.

758. Potestatem *legiferam* Ecclesiæ dupliciter impugnarunt heterodoxi. Nam—1) complures ex Novatoribus docuere, Prælatos Ecclesiæ nullam habere auctoritatem ferendi leges Ecclesiasticas. Hos inter præcipue numerantur Pauperes de Lugduno, sive Waldenses, Marsilius Patavinus, Joannes Wickleffus, Joannes Huss, Joannes de Vesalia, Calvinus et Lutherus. Hic (lib. de captiv. Babylon., cap. de Baptismo) ita scribit: « quo jure Papa super nos leges constituit? Quis ei dedit potestatem captivandæ libertatis nostræ, per baptismum nobis donatæ? cum neque Papa, neque Episcopus, neque ullus hominum habeat jus unius syllabæ constituendæ super christianum hominem, nisi fiat ejusdem consensu ».—2) Alii vero, Principum adulescentes, admittunt quidem dari in Ecclesia potestatem ferendi leges Ecclesiasticas; sed eam a civili potestate pendere autumant; eamque Ecclesiæ a Principibus laicis concessam, non ab ipso Christo Apostolis datam et ab Apostolis ad Successores transmissam esse contendunt cum M. Antonio de Dominis, Richerio, etc.

759. Verum si semel probetur Ecclesiæ competere potestatem legiferam, eandem ei competere *jure proprio*, seu *divino*, et non concessione principum, tum iisdem argumentis conficitur, tum patet ex dictis (nn. 582. seqq.) de Ecclesiæ independentia a civili societate. Qua in re notari potest, quod etsi potestas etiam civilis sit a Deo, diverso tamen modo ab eo est ac potestas ecclesiastica. Nam si de ipsa institutione auctoritatis agatur, et non de actuali ejus collatione determinato subjecto;—1) potestas civilis eatenus est a Deo, quatenus Deus est auctor naturæ hominis, qui socialis est, ac proinde auctoritatem exigit; potestas vero Ecclesiastica immediate instituta est ab ipso Christo Domino—2) Hinc Deus non determinavit ipse formam regiminis pro societate civili; sed formam regiminis in Ecclesia determinavit Christus Dominus. Cf. Bellarminum (de Laicis, c. 6.).

760. Ex independente autem Ecclesiæ potestate legifera, evidenter percipitur, quod merito in Encyclica *Quanta cura* damnatæ sint sequentes propositiones: « Ecclesiæ leges non obligare in conscientia, nisi cum promulgantur a civili potestate; — acta

et decreta Romanorum Pontificum ad Religionem et Ecclesiam spectantia indigere sanctione et approbatione, vel minimum assensu potestatis civilis; Constitutiones Apostolicas quibus damnantur clandestinae Societates, sive in eis exigatur, sive non exigatur juramentum de secreto servando, earumque asseclae et fautores anathemate mulcantur, nullam habere vim in illis orbis regionibus ubi ejusmodi aggregationes tolerantur a civili gubernio ». Quibus addi possunt plures propp. damnatae in Syllabo (§ 5. 6.).

761. Potestatis *judiciariae*, ut diximus, proprium est efficere, ut leges statutae rite applicentur: id autem duo importat:—1) ut applicentur juxta sensum ac modum, quo latae sunt—2) ut ad hanc normam actiones subditorum exigantur: duplex ergo requiritur *judicium*, de sensu nempe legis, atque de relatione, quam ad illam habent individuae actiones; ac propterea haec potestas merito vocatur *judiciaria*. Hanc vero Ecclesiae potestatem, uti per se patet, inficiantur omnes, qui legiferam aut coactivam potestatem impugnant; praestat tamen recolere prop. XXXI. damnatam in Syllabo: « Ecclesiasticum forum pro temporalibus Clericorum causis sive civilibus sive criminalibus omnino de medio tollendum est, etiam inconsulta et reclamante Apostolica Sede ».

762. Potestas *coactiva* Ecclesiae multipliciter impugnata est. Nam—1) aliqui omnem hujusmodi potestatem Ecclesiae denegant. Ita praeter alios errores Marsilii Patavini a Joanne XXII. proscriptos, celebris est propositio: « Nec Papa, nec tota Ecclesia congregata potest ullum hominem, quantumcunque malum, punire poena coactiva, nisi habeat ab Imperatore potestatem ».—2) Alii concedunt quidem Ecclesiae potestatem infligendi poenas *spirituales*, sed negant eam posse temporales etiam poenas adhibere; nec per auxilium brachii saecularis. Id docebant olim Donatistae in Africa, ut scribit S. Augustinus (in lib. con. lit. Parmeniani, Petiliani, et Gaudentii Donatistarum). Eorum doctrinam amplexi recentiorum temporum Novatores, Waldenses, Albigeneses, etc. Ecclesiam idcirco crudelitatis accusarunt. Joannes Huss (prop. 14. inter damnatas a Constantiensi) ait: « Doctores ponentes, quod aliquis per censuram Ecclesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, saeculari judicio est tradendus, pro certo sequun-

tur in hoc Pontifices, et Scribas et Phariseos, qui Christum non volentem eis obedire in omnibus, dicentes, 'nobis non licet interficere quemquam', ipsum sæculari iudicio tradiderunt, et quod tales sint homicidæ praviore quam Pilatus».—3) Alii denique agnoscunt potestatem coactivam Ecclesiæ etiam quoad pœnas temporales; tenent tamen eam non per proprios magistratus, sed per magistratus civiles posse eas infligere.

763. Ad catholicam doctrinam, hac in re intelligendam, adnotamus cum Suarez (de Fide, disp. 20. sect. 3. n. 13.): « Cum malum pœnæ consistat in violenta privatione alicujus boni, quot sunt genera bonorum, tot distingui posse genera pœnarum; dicuntur ergo spirituales pœnæ, quæ privant spiritualibus bonis, quibus ecclesia subditos suos privare potest, ut sunt censuræ ecclesiasticæ, irregularitates et inhabilitates ad ecclesiastica munera, et similes: temporales autem pœnæ dicuntur, quæ privant externis bonis fortunæ, ut confiscatio bonorum, et inhabilitas ad temporalia officia, vel honores: corporales autem pœnæ dicuntur, quæ corpus ipsum attingunt, inter quas etiam exilium computatur ». De *temporalibus* autem et *corporalibus* pœnis eadem est ratio.

764. His positis—1) certum est, quod « Ecclesia catholica habet potestatem ad puniendos et coercendos hæreticos (eadem est ratio de aliter delinquentibus)... quod tamquam certum de fide tenendum est ». Cf. Suarez (l. c. n. 10.).

2) Certum est hanc potestatem extendi ad pœnas etiam temporales. Pius VI. in Bulla *Auctorem fidei*, propositionem synodi Pistoriensis affirmantis, « multo minus ad eam [ecclesiam] pertinere exigere per vim exteriorum subjectionem suis decretis », damnat ut inducentem in systema alias damnatum ut hæreticum. Prop. XXIV. damnata in Syllabo sic se habet: « Ecclesia vis inferendæ potestatem non habet, neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam ». In Encyclica *Quanta cura* S. P. Pius IX. has, inter alias, damnavit propp.: « Ecclesiam nihil debere decernere, quod obstringere possit fidelium conscientias in ordine ad usum rerum temporalium; Ecclesiæ jus non competere violatores legum suarum pœnis temporalibus coercendi ». Quare merito docuerat Suarez (l. c. n. 21.): « Dico ergo, potestatem

puniendi hæreticos etiam temporalibus et corporalibus pœnis, jure divino esse in pastoribus ecclesiæ, et præsertim in Romano Pontifice, quamvis secundo etiam pertineat ad Catholicos principes, præsertim ut ecclesiæ protectores, et juxta ejusdem ecclesiæ determinationem ».

3) Distinguendum est ipsum *jus* coercendi pœnis temporalibus a *modo* utendi eo jure: si *jus* inspiciatur, Ecclesia potest etiam per suos magistratus eas inferre, uti probant documenta, quæ profert ipse Suarez (l. c.): *modus* vero potest accommodari locorum, temporum ac personarum adjunctis, prout semper factum est ab Ecclesia (1).

765. His ergo declaratis—

(1) Si quis autem quærat, utrum hæc coercitiva Ecclesiæ potestas extendatur etiam ad *jus gladii*; en quæ habet Card. Tarquini (pag. 42. seq.): « Quoad rem ipsam, de qua agitur, immediatum exercitium ejusmodi potestatis lege tantum ecclesiastica et quidem inferioribus Ecclesiæ magistratibus interdictum esse. Quod vero pertinet ad supremum Ecclesiæ magistratum, idest Romanum Pontificem, et Concilium generale, quorum potestas nulla ecclesiastica lege restringi potest, hæc animadvertenda sunt:

« a) Hoc sine ullo dubio tenendum esse, saltem *mediate* ejusmodi *jus* penes eos esse; ita scilicet, ut a catholico Principe *jus* habeant exigendi, ut ea pœna in delinquentes animadvertat, si Ecclesiæ necessitas id postulet. Ecclesiæ enim non esset satis provisum, nisi ad ea, quæ necessaria sibi sunt, verum *jus* eidem datum esset.

« b) Quod vero immediate, cum necessitas postulat, a supremo Ecclesiæ magistratu tale *jus* exerceri non possit, nulla ratione id probari; cum ex jure naturali, ex eo quod Ecclesia societas perfecta est, contrarium imo demonstratur; ex jure autem positivo divino nullus afferri possit locus, quo id vere interdictum fuerit; quandoquidem ineptissima sunt, quæ obijciuntur sive ex Matth. (26. 52.), ubi Christus Petro, homini eo temporis privato, ait: « Converte gladium tuum in locum suum, » etc.; sive ex (2. Cor. 10. 4.), ubi Paulus vim potestatis suæ denuntians scribit: « Arma militiæ nostræ non carnalia [id est non fragilia, ac fatilia] sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum; » parique ineptia vilescit argumentum ex mansuetudine Ecclesiæ deductum, quasi vero mansuetudinis virtuti opponatur necessariæ justitiæ administratio: unum vero illud, quod paullo solidius opponi potest *ex perpetuo non usu*, ad justam probationis vim non assurgit, cum definiri nequeat, an ex potestatis, an potius ex opportunitatis defectu id evenit, sive quia *ex usu* gravius damnum timeretur, sive quia præsto esset ministerium societatis civilis. »

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXXIII. 1. *Ecclesiae, utpote societati ex Christi institutione, perfectae, nativo jure et non principum concessione, suprema et independens competit tum legifera tum judiciaria potestas.*—2. *Leges autem suas ita sancire potest, ut earum violatores poenis non modo spiritualibus, sed etiam temporalibus coerceat.*

766. I. *Prob. 1ma pars, quoad potestatem legiferam.* Christus Jesus (Matth. XVIII. 18.) dixit apostolis: «Amen dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo». Atqui hæc verba comprehendunt potestatem legiferam. Ergo.

Prob. min.—1) Ligare et solvere vinculum aliquod supponunt: non agitur autem de vinculo materiali et physico, sed de vinculo morali; lex vero vinculum quoddam morale est, siquidem obligat, seu ligat hominum voluntates ad aliquid faciendum vel omitendum: universalissima sunt verba Christi (*quaecumque* alligaveritis). Ergo cit. verba comprehendunt potestatem legiferam.—2) Id etiam patet ex loquendi usu communi apud Judæos: ipsis enim ligare et solvere idem erat ac legem ferre et abrogare: unde in Talmude vocabula illa frequenter eodem sensu usurpantur—3) Imo ipse Christus ostendere volens, se non venisse ad legem abrogandam, dixit (Matth. V. 17-19.): «Non veni solvere legem aut prophetas, sed adimplere»; ac loquens de Pharisæis (Matth. XXIII. 4.) inquit: «*Alligant* onera gravia et importabilia et imponunt in humeros hominum»: quo etiam sensu apostolus (ad Rom. VII. 2.), ait: «Quæ sub viro est mulier, vivente viro *alligata* est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, *soluta* est a lege viri».

Ex quo testimonio patet etiam, Ecclesiae potestatem legiferam esse *supremam*. Nam legislator cujus leges semper ratihabentur ab ipso Deo, supremam habet potestatem legislativam. Atqui Ecclesiae

leges a Deo ipso semper rati habentur, uti liquet ex verbis Christi cit. Ergo. Cf. dicta (n. 558.).

767. II. Apostoli potestate legifera usi sunt. Etenim (Act. XV. 29.) veram legem in concilio hierosolymitano tulerunt fidelibus præcipiendo, ut « se abstineant ab immolatis simulacrorum et sanguine, et suffocato ». Nec dici potest, Apostolos declarasse solummodo legem jam existentem, non vero novam legem condidisse. Primi enim christiani certe non tenebantur ea lege, vel quia Christus illam abrogaverat, vel quia non fuit lata ea intentione, ut post Christum obligaret. Secus adhuc vigeret ea lex, nam esset lex divina, quam Ecclesia abrogare non potest, sicut inferior nequit superioris legem abrogare—Pariter Apostolus (I. Tim. III.) legem statuit, ne Bigami ordinentur; (I. Cor. XI.) mulierem orare jubet velato capite; (II. Cor. VIII.) in Sabbatis collectiones fieri pro iis, qui omnia sua bona ad pedes Apostolorum Jerosolymis deposuerunt. Idipsum confirmari posset ex antiquissima praxi Ecclesiae, quæ plura fidelibus præcepit, ut constat ex Actis, et Canonibus Conciliorum tam Generalium quam particularium: sed res tam obvia est, ut frustra congereremus testimonia.

768. III. Potestas legifera propria est cujuslibet societatis *perfectæ*. Sed Ecclesia est societas *perfecta*; ergo Ecclesiae competit potestas legifera. Ab ipso autem Christo Domino constituta fuit talis societas; ergo *jure suo*, et non ex concessione principum potestate illa potitur. *Min.* hujus argumenti, sicut *subs.*, probata est (n. 557. seq.); *maj.* vero assumi potest ex ipsa concessione adversariorum, qui nequeunt societati *perfectæ* potestatem legiferam denegare. Sed confirmari potest ex dictis (n. 430.). Etenim concedenda est societati *perfectæ* potestas id exigendi, quod necessarium est ad consequutionem sui finis; sed potestas legifera ad id est necessaria; per eam enim determinantur media, quæ ab omnibus adhiberi debent, ita ut omnes *conspirent* ad eundem finem: habita ratione diversitatis humani ingenii, atque humanæ voluntatis inconstantiae, mutua illa conspiratio in adhibendis iisdem mediis, absque lege, esset impossibilis. Omnia igitur argumenta, quibus Ecclesiae vindicavimus rationem societatis *perfectæ*, confirmant hanc partem thesisi.

769. *Prob. 1ma pars, quoad potestatem judicariam.* I. Chri-

stus Dominus (Matth. XVIII. 15-17.), inquit: « Si peccaverit in te frater tuus. dic ecclesiae: quod si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus ». Jamvero si ecclesia ipsum judicare non posset, inutile esset eum illi denunciare: si autem denunciatum absque ullo iudicio et sententia Ecclesia sicut ethnicum et publicanum haberet, injustum id esset. Ergo Christus qui praecepit, ut peccator ecclesiae denunciaretur, ac nisi eam audiret, haberetur tamquam ethnicus et publicanus, iudiciariam potestatem Ecclesiae contulit.

770. II. Apostoli hac potestate usi sunt. Sic Petrus iudicium tulit de Anania et Saphira (Act. V.). Paulus iudicavit incestuosum Corinthi: unde (I. Cor. V. 3.) scripsit: « Ego quidem absens corpore praesens autem spiritu, jam iudicavi [ex notitia delicti, fama aut informationibus accepta] ut praesens eum, qui sic operatus est »; quamvis, distulerit sententiam (n. 617.). Si autem Apostolus iudicium de turpissima Corinthii actione ferre potuit; id potest etiam Ecclesia, in qua manet apostolica auctoritas. Idem Paulus (ib. 12.) ait: « Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? » ergo poterat de iis, qui intus sunt, id est in ecclesia, judicare: quod confirmatur ex oppositione; addit enim (v. 13.): « nam eos, qui foris sunt, Deus iudicabit ».

771. III. Ecclesiae, societati perfectae, competit potestas legifera; atqui potestas iudiciaria in ea comprehenditur aut eam necessario consequitur; ergo tribuenda est etiam Ecclesiae potestas iudiciaria—*Prob. min.* Parum aut nihil confert ad finem societatis determinare media (quod fit per potestatem legiferam), nisi eadem rite applicentur; atqui absque potestate iudiciaria, deesset debita applicatio mediorum. Nam—1) ea potestate sublata, unusquisque e sociis sibi relinqueretur in applicatione mediorum; supposita vero humani ingenii varietate, et habita ratione passionum, socii facile dissentirent; non haberetur ergo unitas operationis, quae necessaria est ad commune totius societatis bonum assequendum—2) Revera potestas iudiciaria duplex importat iudicium (n. 761.), unum de vero sensu legis, alterum de relatione, conformitatis aut difformitatis, operationis ad legem: at si nulla esset auctoritas haec iudicia ferens, et cui omnes parere tenentur, facile quisque detorqueret legem ad proprium sensum, et excusaret suam actionem, tamquam a lege non difformem.

772. *Prob. 2da pars. I. Ex Scriptura.* Nam—1) dicitur (Matth. XVIII.): « Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus ». Ex quo ita cum Valentia (de effc. excom. c. 3.) arguimus: Ecclesia ex concessione Christi erga refractarium ita se gerere potest, sicut erga ethnicum vel publicanum. Atqui erga illos ita se gerere solet Ecclesia, ut illis non communicet bona quædam spiritualia communium suffragiorum: neque etiam cum illis consuetudinem conversationis externæ habeat, quam habet cum suis membris. Ergo potest Ecclesia subditos suos refractarios eodem illo bonorum genere privare. Ergo potest illos excommunicare; cum excommunicatio nil aliud sit, quam censura Ecclesiastica privans baptizatum communione bonorum Ecclesiæ.

2) Legitur (Matth. XVI.): « Quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in cœlis ». Certe *ligatur* invitatus; agitur, ut diximus, de vinculo morali; unum ex moralibus vinculis est obligatio ad pœnam subeundam; inter pœnas sunt etiam privationes bonorum temporalium; nulla est restrictio in cit. verbis; ergo ea comprehendunt etiam potestatem infligendi pœnas temporales—Apostolus autem (I. Cor. IV. 18. 21.) ait: « tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam.... Quid vultis? *in virga* veniam ad vos, an in charitate et spiritu mansuetudinis? »—Et (II. Cor. XIII.): « Prædixi et prædico, ut præsens et nunc absens iis qui ante peccaverunt et cœteris omnibus, quoniam si venero iterum non parcam. An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus? » Et (X. 6.): « in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam »: potestas vero ulciscendi est potestas puniendi etiam invitum. Revera haud raro Apostolus non pepercit, sed incestuosum Corinthium tradidit « Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit » (I. Cor. V.); pariter Hymenæum et Alexandrum tradidit « Satanæ ut discant non blasphemare ». Notentur hæc: « Ego.... judicavi tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis ». Illa excommunicatio et « traditio Satanæ » in detrimentum, « in interitum carnis » erat. Affligebatur ergo ille insignis peccator Corinthius, cruciabatur in corpore, « in carne », per ministerium quidem Satanæ, sed traditione Pauli. « Nam », ut bene advertit Anton. Paulutius (de Eccl. c. 2.), « traditus Sa-

tanæ, primo illo ævo, sæpius a Dæmonibus tanquam a tortoribus corripiebatur, ut ex Hilario et Hieronymo testatur Baronius. Unde et dæmones *carnifices Reipublicæ Christianæ* sæpius a SS. Patribus appellati ».

773. II. *Ex Patribus*. S. Hieronymus (ep. ad Theoph. Alex.), scribit: « Quod super nefaria hæresi multam patientiam geris, et putas Ecclesiæ visceribus incubantes tua posse corrigi lenitate, multis sanctis displicet, ne dum paucorum pœnitentiam præstolaris, nutrias pertinaciam perditorum, et factio robustior fiat ». Rursus (ep. ad Vigilant.): « Miror Episcoporum in cujus parochia Vigilantius presbyter esse dicitur, acquiescere furori ejus, et non virga apostolica, virgaque ferrea confringere vas inutile, et tradere in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat ». Quid est *virga ferrea*? Quid *confringere vas, tradere in interitum carnis*? Agitur de virga quæ cadit in corpus, quæ *tradit corpus in interitum carnis* quæ proinde est coactiva, et afflictiva.

S. Augustinus, quem adversarii ad suam sententiam pertrahere nituntur (2. Retract. c. 5.), retractans, quod prius dixerat, non sibi placere hanc compulsionem schismaticorum, ait: « Non placet, dixi quia nondum expertus eram, vel quantum mali eorum auderet impunitas, vel quantum in eis in melius mutandis conferre posset diligentia disciplinæ »: et idem latius prosequitur (in epist. 48. ad Vincent.; et 30. ad Bonifac.), ubi, loquens de legibus Imperatorum contra Hæreticos, ait: « magis pro illis sunt istæ leges, quæ illis videntur adversæ, quoniam multi per illas correcti sunt, et quotidie corriguntur: nam per has leges terrentur sævientes et corrigitur intelligens ».

Et idem S. Doctor (invenitur textus c. *Si Ecclesia Causa* 23. q. 4.), ait: « Si Ecclesia vera ipsa est quæ persecutionem patitur, non quæ facit, quærant ab Apostolo quam Ecclesiam significabat Sara quando persecutionem faciebat ancillæ. Liberam quippe matrem nostram cœlestem Jerusalem, id est veram Dei Ecclesiam, in illa muliere dicit fuisse figuratam quæ affligebat ancillam; si autem melius discutiamus, magis illa persequabatur Saram superbiendo, quam illam Sara coercendo. Illa enim Domine faciebat injuriam, ista imponebat superbiæ disciplinam. Deinde quæro si boni et sancti nemini faciant persecutionem, sed

tantummodo patiuntur, cujus putant esse in psalmo vocem ubi legitur (Ps. 17.): persequar inimicos meos, et comprehendam illos, et non convertam donec deficiant. Ergo si verum dicere, vel agnoscere volumus, est persecutio injusta quam faciunt impii Ecclesiae Christi, et est justa persecutio quam facit impiis Ecclesia Christi. Ista itaque beata est quæ persecutionem patitur propter justitiam, illi vero miseri qui persecutionem patiuntur propter injustitiam. Proinde ista persequitur diligendo, illi sæviendo; ista ut corrigat, illi ut evertant; illa ut revocet ab errore, illi ut præcipitent in errorem».

774. III. *Ex Praxi Ecclesiae*. Abundant enim constitutiones pontificiæ, et decreta Conciliorum œcumenicorum ex. gr. Lugdun. II., Later. IV., Viennensis, Constantiensis etc., quæ pœnas temporales, carceris, mulctæ pecuniariæ, aut gravioris etiam afflictationis corporeæ in criminosos statuunt. Has pœnas legere quisque potest in libro 5. decretalium, integris titulis *de Hæreticis, de Pœnitentiis et remissionibus*, latissime vero *Causa* 13. q. 4. — Sed plura invenies Conciliorum, Pontificum, et Patrum monumenta jam collecta apud Suarez (de Fide, d. 20. sect. 3.).

775. IV. Addi hic possunt testimonia ipsorum Novatorum, qui in hac re, sicut in ceteris, parum sibi constant. Calvinus nunquam quievit, donec Senatum Genevensem permovit, ad Michaellem Servetum, Antitrinitariorum nostri temporis parentem, flammis addicendum: moxque librum edidit, cui titulus, *Defensio Orthodoxæ Fidei*, et in quo errores Serveti confutans, fuse probat, hæreticos jure gladii coercendos esse. Cum vero Sebastianus Castellio, latens sub Martini Bellii nomine, libellum opposuisset, quo Hæreticorum causam suscipiebat, Theodorus Beza, ad Calvinum, Magistri sui, sententiam tuendam, librum de hæreticis a civili Magistratu puniendis conscripsit. In eo non solum propugnat, hæreticos a civili Magistratu capitali supplicio plecti posse; verum etiam hujus sententiæ suffragatores citat Lutherum (in Postillis minoribus Domin. V. post Epiphaniam), Melancthonem (lib. de Officio Principis), Brentium (in libello de Republica bene administranda), Bucerum (Enarratione in cap. 12. S. Matthæi), Capitonem (lib. de jure Magistratus in Religionem), etc.

776. V. *Ex ratione*. Nam Suarez (l. c. n. 12.)—1) statuit *generatim* potestatem coercitivam Ecclesiae contra hæreticos (idem est de infectis aliis criminibus), dicens: « potestas ad puniendos malefactores est necessaria in omni Republica, bene instituta, ad illius conservationem et bonum regimen.... quod adeo evidens est, ut seclusa etiam Fide, et revelatione divina, ex vi rationis omnes homines intellexerint, hanc potestatem esse connaturalem, et datam ab Auctore naturæ eo ipso, quod homines in corpus mysticum unius reipublicæ congregantur: sed Christus Dominus instituit suam ecclesiam, ut esset unum corpus mysticum per unam Fidem, perducendam ad unum supernaturalem finem; ergo reliquit in illa potestatem ad puniendos et coercendos malefactores, qui maxime huic corpori nocere possunt, et ab illo fine, quo tendit, illud perturbare ».

2) Deinde (l. c. n. 16.) asserit *in specie* de pœnis corporalibus eandem potestatem. « Nam », inquit, « sine illis, solæ spirituales parum movere solent carnales homines; quia licet revera graviores sint, earum nocumentum non ita sensibiliter percipitur: isti autem vulgares homines sensu maxime ducuntur, et coguntur. Atque hoc præcipue locum habet respectu hæreticorum, quia tota vis, et efficacia pœnarum spiritualium pendet ex fide, per quam et ecclesiae potestas, et veritas censurarum creditur. Unde cum hæretici fidem abjiciant, quasi nihil reputant hujusmodi pœnas.... et ideo quoties August. hanc hæreticorum coactionem defendit et persuadet, de hac, quæ corporaliter sit, loquitur ».

3) Denique (l. c. n. 26.) ostendit eandem potestatem *proprio jure* pertinere ad Ecclesiam. « Nam », inquit, « hæc potestas erat necessaria ad rectam gubernationem et conservationem Ecclesiae, ut supra probavi.... ergo debuit talis potestas esse in Ecclesia, ut Ecclesia est a Christo instituta.... et non quasi per accidens emendicata a potestate inferiori; tum quia ecclesiae regimen in se, et intrinsece debuit esse perfectum; tum etiam quia alias potestas superior in re maxime necessaria ab inferiori penderet; tum præterea quia contingere potest, ut temporalis princeps nolit hanc potestatem concedere ecclesiae, vel ut nolit dare nisi sibi subordinatam, et cum recurso, et appellatione ad ipsum: quod

esset maximum inconveniens; tum maxime quia non posset esse universalis supra omnes Christi oves: nam saltem reges ipsi temporales essent excipiendi, quod cederet in magnum dispendium Ecclesiae ».

777. SCHOLION. Recoli hic debent objectiones, quas supra solvimus (n. 529. seqq.; 562. seqq.; 586. seqq.). Præstat insuper paucas alias referre. Ac—I. contra potestatem legiferam Ecclesiae opponunt plura loca, in quibus Apostolus deprædicat nostram libertatem per Christum: lex vero ajunt, obligationem imponens, opponitur libertati illi—*Respondetur*: Certe Apostolus non prædicat libertatem, quæ legem excludat; et ipse enim, ut vidimus, leges tulit. Quandoque igitur extollit libertatem, qua liberati sumus a cæremoniis legalibus, quibus Judæi, etiam post Christi adventum se obstrictos censebant. Ita ex. gr. scribit (II. Cor. III. 17.): « ubi autem spiritus Domini, ibi libertas »; sed immediate ante dixerat (v. 15. seqq.): « Usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum. Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen. Dominus autem Spiritus est » etc. Quandoque etiam agit de libertate, propria filiorum Dei, et qua per Christi gratiam liberi sumus a servitute peccati: ita (Rom. VI. 14.) dicitur: « non enim sub lege estis, sed sub gratia »; sed subditur (v. 20.): « Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ ». Quandoque nihil aliud vult Apostolus, nisi quod liberi sumus a timore servili, cui subiciebantur Judæi, legem libenter et amore servantes. Cf. *De Deo Creante* (n. 913.).

778. II. *Dicunt*: Ex Christi ipsius voluntate servanda est libertas tum in prosecutione finis spiritualis Ecclesiae propositi, tum præsertim in fide: Ecclesia ipsa profitetur non esse adhibendam potestatem coactivam, ut infideles convertantur; adeoque, ajunt, neque ad hæreticos aut schismaticos revocandos, neque ad fideles conservandos. Non habet igitur Ecclesia hanc potestatem.

Respondetur: in hac difficultate tum confunditur libertas *physica* (exemptio a necessitate intrinseca) cum libertate *moralis* (exemptione ab obligatione); tum falso supponitur, vim externam,

seu *coactionem* proprie dictam auferre libertatem. Contenti ergo esse possemus iis quæ diximus (n. 58. 88.), et in tract. *de Virt. Infusis* (n. 851.). Sed cum sæpe renovetur hæc difficultas, præstat referre verba Suaresii, quæ dum illam plene solvunt, simul ostendunt antiquam et non novam eam esse. « Eadem difficultas, inquit Suarez (l. c. n. 17.), objici potest contra omnem coactionem, quæ per similes pœnas fit, ut alia maleficia vitentur, vel bona opera fiant, quia etiam reliqua opera moralia libere fiunt, et peccata libere vitanda sunt. Unde ulterius dicimus *liberum* dupliciter dici, scilicet, vel a necessitate naturali, quæ est in causa naturaliter agente, vel a necessitate, ut ita dicam, morali, id est, ab obligatione aliquid faciendi. Prima ergo necessitas repugnat Fidei, ex vi libertatis ad illam requisitæ. At vero hæc pœnalis coactio non inducit hanc necessitatem, ut per se notum est, et ideo non repugnat libertati ad Fidem requisitæ; immo ad illam juvat inducendo hominem, ut libere credat: et quamvis in principio talis coactio aliquo modo videatur minuere indifferentiam libertatis, nihilominus relinquit actum simpliciter liberum: et minus malum est sic credere, quam simpliciter non credere. Et deinde ipsa vexatio solet dare intellectum, ut jam homo cum perfecta libertate credat. Quod si interdum contingunt simulatæ conversiones: illud est accidentarium, et ex malitia hominum et propter vitanda majora mala permittitur. At vero secundo modo loquendo de libertate, sic, Fides non est libera, præsertim in baptizatis, quod dico quia in hoc differunt a non baptizatis: nam istis etiam non est omnino libera Fides, quia obligantur ex præcepto divino ad illam suscipiendam: tamen illa obligatio solum est respectu Dei. At vero baptizati obligantur et Deo, et ecclesiæ ratione baptismi, et ideo specialiter possunt ab ecclesia cogi, vel ad perseverandum in illa, vel ad redeundum ad illam. Cf. tamen quæ diximus (n. 66. 764.).

779. III. Marsilius Patavinus, et Richerius (de Pot. Eccl. l. 3. c. 3.) plura opponunt testimonia Patrum; ut denegent Ecclesiæ potestatem cogendi per pœnas temporales. Limites præsentis tractationis non sinunt, ut singula expendamus; nec revera necesse est post ea quæ disputavimus tum in hoc art. tum ubi agebamus de Ecclesia societate perfecta, et de ejus habitu ad societatem

civilem. Sufficit ergo advertere,—1) quod etiamsi aliqui Patres id docuissent, quod Richerius contendit, nihil tamen ipse proficeret; nam consensus Patrum exhibet irrefragabile argumentum: consensum vero deesse satis ostenderent testimonia a nobis citata—2) Etsi autem veritas, quam hic propugnamus, non posset demonstrari ex consensu Patrum (quod tamen minime concedimus); satis tamen demonstraretur ex Scriptura, et ex aliis documentis traditionis, uti liquet ex hactenus disputatis—3) Sed ut aliquid magis directe attingamus de hoc difficultatis capite—
a) distinguantur diversi actus qui possent tribui huic potestati: sunt enim aliqui, quos minime exercendos ab Ecclesia, ex una vel altera ratione, Patres docent; quin tamen sequatur deesse ipsam potestatem, aut exercitium ejus legitimum quoad alios actus. Ita ex. gr. S. Ambrosius, cujus auctoritate plurimum abutuntur adversarii, negat Ecclesiam debere seditionem ciere adversus reges; at quomodo potest inde inferri, Ecclesiam carere coactiva potestate?—b) Distinguantur personæ, contra quas adhiberetur potestas Ecclesiæ coactiva: negant enim Patres, adhiberi eam posse contra infideles, qui Ecclesiæ subditi non sunt; negant etiam, in quibusdam rerum adjunctis, eam esse adhibendam directe ut quidam revocentur ad fidem; at ex his minime sequitur deesse potestatem illam in Ecclesia, aut illam adhiberi non posse in tutelam ordinis, vel correptionem malorum—3) Distinguantur circumstantiæ, in quibus Patres aliqui scribebant, aut in quibus versari potest Ecclesia. Nam Ecclesia vivens sub infesto Ethnicorum imperio, non poterat plenitudinem suæ potestatis exerere; adeoque Patres *historice* potius asserunt quod fiebat, non vero *juridice* negant potestatem Ecclesiæ. Ita etiam legitimæ potestatis usus potest quandoque esse illicitus, attentis circumstantiis: sed ex eo quod *tunc* excluditur exercitium potestatis, nec negatur ipsa potestas, nec excluditur ejus usus in aliis rerum adjunctis.

ARTICULUS SEPTIMUS

An vera Christi Ecclesia debeat esse Infallibilis.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

780. Nomine *infallibilitatis* significatur immunitas ab errore. Immunitas vero ab errore intelligi potest vel quatenus aliquis, licet errori obnoxius, *de facto* tamen non errat; et habetur id quod melius dicitur *inerrantia*: vel excluditur ipsa possibilitas errandi; et habetur id quod proprie dicitur *infallibilitas*: hæc duo tamen nomina sæpe promiscue usurpantur.

781. Nobis sermo est de immunitate ab errore quæ excludat ipsam possibilitatem errandi. Ea duplex est: una *essentialis*, et est propria Dei; altera *participata*, quæ creaturis rationalibus a Deo communicatur ea mensura et lege, quam Deus ipse vult: *supernaturalis* autem hæc erit, si naturæ vires et exigentiam superet, ita ut sit ei indebita.

782. Infallibilitas, quam Ecclesiæ asserimus, *participata* est et *supernaturalis*; unde generatim describi potest: « privilegium a Christo Ecclesiæ concessum, quo, in rebus fidei et morum, ea nec falli nec fallere potest ». Quare jam patet quam parum catholicam doctrinam de Ecclesiæ infallibilitate intelligant qui ideo eam impugnant, vel quia, ajunt, Deus solus infallibilis est; vel quia omnis homo errori est obnoxius. Deus solus infallibilis est infallibilitate *essentiali*, et homo *naturaliter* est errori obnoxius: at infallibilitas, quam Ecclesiæ tribuimus, *participata* et *supernaturalis* est.

783. Infallibilitas hæc *participata* et *supernaturalis* adhuc bifariam dispescitur: una dicitur *passiva*, quam etiam vocant infallibilitatem *in credendo*; altera est *activa*, quæ dici etiam solet infallibilitas *in docendo*. Prioris subjectum est Ecclesia universalis, quæ propterea (I. Tim. III. 15.) dicitur « columna et

firmamentum veritatis », et (Matth. XVI. 18.) dicitur quod sit « ædificata supra petram, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam ». Alterius vero infallibilitatis subjectum sunt Pastores et Doctores, quos (Eph. IV.) Christus dedit in ædificationem corporis sui mystici. Hæc est principium extrinsecum efficiens veritatis, quæ tamquam in sede firmissima semper est in Ecclesia; illa rationem habet causæ finalis.

784. Jamvero quoad infallibilitatem *in credendo* duo præcipue notari debent. *Primum* est: etsi fides et sensus fidelium seorsum spectari et explorari possit; a fide tamen Ecclesiæ docentis nunquam potest *re* sejungi, aut esse ab ea diversa eique opposita. Obedientia enim fidei, quæ in fidelibus invenitur, respondet tamquam effectus, auctoritati docendi, quæ residet in Pastoribus: quemadmodum ergo semper erit multitudo fidelium veram fidem profitens; ita semper erunt cum illa Pastores et Doctores veram fidem docentes: adeoque manebit semper unitatis vinculum, quod, ex Christi institutione, interesse debet Pastores inter et plebem.

785. *Alterum*, quod notari debet quoad infallibilitatem *in credendo*, est *haud oportere hic diserte ac directe ejus existentiam demonstrare*. Nam—1) ea satis colligitur ex dictis: siquidem ostendimus Ecclesiam esse unam unitate etiam fidei; apostolicam apostolicitate etiam doctrinæ, indefectibilem in suis constitutivis, proprietatibus ac dotibus. Atqui si Ecclesia universa errare posset in fide vel credendo ut divinitus revelatum quod revelatum non est, vel negando esse revelatum quod revelatum est; Ecclesia deficeret in unitate, apostolicitate etc. Ergo. Unde de ea dicitur (Os. II.): « Sponsabo te mihi in fide: sponsabo te mihi *in sempiternum* ».

2) Imo haud raro adversarii ipsi concedere videntur infallibilitatem Ecclesiæ *passivam*; licet huic concessioni plures errores admisceant. Ita Calvin. (Ins. l. 4. c. 8. § 11-15.) dicit istam propositionem « Ecclesia non potest errare » esse veram, si intelligatur de sola Ecclesia universali, non autem extendatur ad Episcopos, qui sunt Ecclesia repræsentative (cf. Bellarm. de Eccles. milit. l. 3. c. 14.). Et Hodge (*system. theol.* vol. 1. p. 183.) statuit, Scripturam esse unicam regulam fidei; at simul addit,

quod in interpretatione Scripturarum « *they should also pay the greatest deference to the faith of the Church* ». At omnes mordicus negant infallibilitatem *in docendo*, seu authenticum et vivum magisterium (cf. *de Virt. Infusis*, n. 956. seqq.); adeoque in hoc adstruendo maxime adlaborandum est.

3) Ceterum infallibilitas Ecclesiae *in credendo* est effectus, uti diximus, infallibilitatis *in docendo*, quæ proinde, ut indicavimus etiam (n. 633.) est illius principium: hinc infallibilitas *activa* Pastorum sibi vindicat necessario *passivam* fidelium infallibilitatem. Ergo si semel probetur existentia *activæ* infallibilitatis in Ecclesia, supposita Christi institutione et ipsius promissis, ex ea necessario infertur et *passiva*.

786. Nobis igitur agendum hic est de infallibilitate Ecclesiae *in docendo*. Quoad hanc tria considerari possunt:—1) ejus natura et existentia—2) ejus objectum—3) ejusdem subjectum. Sed enim *objectum* infallibilitatis art. seq. investigabimus; pauca hic pro rerum intelligentia declaranda sunt de ejus subjecto; præsens ergo quæstio proprie est de existentia *activæ* infallibilitatis.

787. Quoad *subjectum* hæc notanda sunt:—1) Illud duplex est: nempe Petri successor, Caput Ecclesiae visibile per se spectatum; et corpus Pastorum, seu successorum Apostolorum, simul cum Capite. Quam distinctionem indicare videtur Synod. Vatican. (Const. *Pastor Æternus*, cap. 4.), ubi definiens infallibilitatem Rom. Pontificis (en unum subjectum), docet eum « infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam (en alterum subjectum) in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit ».

2) De infallibilitate S. Pontificis per se spectati directe agetur in sequente disp.; ceteri vero Pastores, seu Episcopi spectari possunt singillatim, vel simul conjuncti. Inter Catholicos convenit singulos Episcopos (Rom. Pont. excepto) errare posse; nec Novatores, qui omnem activam infallibilitatem Ecclesiae denegant, illam singulis Episcopis ullo modo tribuunt. Superest ergo ut eis simul conjunctis, prout *Corpus Pastorum* efficiunt, tribuatur. Sane, ut paulo infra patebit, promissiones de infallibilitate factæ sunt corpori successionis Apostolicæ in communi, prout sunt *Ecclesia docens*.

3) Corpus illud Pastorum considerari potest separatum a visibili Ecclesiae Capite, vel cum illo conjunctum eique subordinatum. Si separatum spectetur, illud non est infallibile; nam munus infallibiliter docendi in Apostolis ordinarium, idest ad successores transmittendum in iisque perseveraturum, a Christo Domino declaratum est verbis, quæ numquam ad singulos, sed semper ad totum collegium in unione cum Petro dirigebantur. Hinc Bellarminus (de Conc. et Eccles. l. 2. c. 19.), ait: « Etsi Concilium *sine Papa non potest definire nova dogmata fidei*, potest tamen judicare tempore schismatis, quis sit verus papa, et providere Ecclesiae de vero pastore, quando ei nullus aut dubius est, et hoc est quod recte fecit concilium Constantiense ». Infallibilitas ergo corporis Pastorum propria, ei competit prout cum Petri successore conjuncto. Hinc patet duplex illud *activæ* infallibilitatis subjectum non esse *adæquate distinctum*; unum enim est Rom. Pontifex solus; aliud corpus Pastorum, in quo necessario includitur Rom. Pontifex.

4) Corpus Pastorum consentiens cum Rom. Pontif. potest esse vel in Concilio coadunatum, vel extra Concilium per orbem dispersum. Utroque modo ei tribuitur infallibilitas in docendo; Christus enim promittens ei infallibilitatem nullam distinctionem fecit inter Pastores *congregatos* aut per orbem *dispersos*.

5) Necesse autem non est *directe* hic ostendere *subjectum* infallibilitatis activæ esse corpus Pastorum Capiti visibili adherentium. Ipsis enim testimoniis, quibus ostenditur existentia *activæ* infallibilitatis in Ecclesia, si ea excipias quæ successoris Petri infallibilitatem demonstrant, aperte conficitur eam residere in corpore Pastorum tamquam in subjecto (1).

(1) « Hinc, præclare scribit Schrader (de unit. Rom. l. 2. pag. 338.), petitur ipsa veluti ratio œconomiae, ordo ac prope via, qua semet charisma præsidiumque infallibilitatis in Ecclesia explicat. Videlicet non secus, ac qui sibi secundum Salvatoris parabolam habere firmam domum proponit: fundamento adfert firmitatem primum potissimumque, ut idem in se stabilitum absolute stet, nec ipso vacillante omnia corruant; tum vero columnis sic consulit, ut iis non tribuat firmitatem, qua in se absoluteque consistent, verum eosdem collocando in obfirmato illo fundamento, cui quousque institerint, licet magnam domus vim sustineant, de se non trahent ruinam; sed quum primum ab illo deflexerint, collapsæ ruinam illico dabunt, quamvis minimum ferendum pondus habeant. Ubi etiam hoc adparet, in

788. Hæc de infallibilitatis subjecto nunc attigisse sufficiat. Jam ad ipsius infallibilitatis naturam declarandam accedamus. Ea sic describi potest: « supernaturalis Dei in Christo per Spiritum Sanctum assistentia, qua Ecclesia docens in rebus fidei et morum definiendis ab omni errore præservatur immunis ».

789. Dicitur I. *assistentia*: quo imprimis exprimitur donum infallibilitatis in docendo non esse confundendum cum *inspiratione*. Naturam inspirationis alibi (*de Virt. Infusis*, n. 939.) declaravimus; sed ad rem nostram adnotare sufficit, donum infallibilitatis non importare novam revelationem; sed divinam specialem providentiam, qua in revelatione, jam facta et in Apostolis completa, custodienda explicanda tuenda, Ecclesia ab errore servatur immunis. Id Ecclesia ipsa in suis definitionibus non semel expresse declaravit. Cf. *de Virt. Infusis* (n. 479. seqq.).

790. Quare patet—1) quam parum intelligant infallibilitatis conceptum, qui illam impugnant quasi Ecclesia, aliquod dogma definiens, novam acciperet revelationem, per quam doctrinæ Christi et Apostolorum aliquid adderet, atque ita Apostolicam fidem mutaret (cf. *de Virt.* n. 579. seqq.)—2) Quam immerito objiciatur ab aliquibus: si Ecclesia est infallibilis, cur in suis decretis dogmaticis aliorum testimonia profert? Ea profert, ut ostendat doctrinam, quam proponit, novam non esse, sed contineri in verbo Dei sive scripto sive tradito; ut gloria fidei clarius elucescat; ut adversariorum calumnias retundat.

791. Dicitur II. *assistentia*, ut intelligatur etiam infallibilita-

magna domo eaque a suo fundamento solida, in qua plurimæ columnæ vastam sustinent molem, contingere posse, ut earum nonnullæ a fundamento excidant, quin ipsa domus collabatur tota vel etiam notabile damnum pati videatur; eo tamen sapientis provisoris curæ convertendæ, ne simul illæ omnes a suo fundamento deviant, atque sic domus ad sola basis rudera redacta aut nulla amplius aut vix ulla esse deprehendatur. Consistentibus autem plerisque illis firmiter in firmo fundamento, partes singulæ ob interna cum his vincula consertosque nexus continebuntur, junctaque domus tota firmiter stabit. Atqui hæc est ecclesiæ adcurata imago ac vera, quia ab ipso ecclesiæ fundatore usurpata, ab Apostolis porro plus semel repetita, et a Patribus explicata. Qui ergo ecclesiæ firmitati consulit ac providet, Christus in Spiritu Sancto in infallibilitatis dispensando charismate erga fundamentum illius, romanum inquam pontificem, ecclesiæque columnas, episcopos, non alia œconomia usus est. »

tem Ecclesiae non excludere, sed exigere humanam industriam; uti enim verbum ipsum indicat, Deus *assistit* Ecclesiam docentem ne erret: vult ergo ut ea adhibeat operam suam ad errorem vitandum. Id Ecclesia ipsa sua constanti praxi fassa est (cf. de *Virt.* n. 581.). Hinc per se ruit alia difficultas communis apud Protestantes: si Ecclesia, ajunt, infallibilis esset in docendo, cur tantas tamque diligentes investigationes, deliberationesque suis definitionibus praemitteret? Certe Ecclesiae quovis tempore existenti non competit perfectior assistentia, quam illa quae Apostolis concessa fuit: at de concilio Apostolico, habito in Jerusalem, legitur (Act. XV. 6. 7.): « Convenerunt Apostoli et seniores videre de verbo hoc. Cum autem *magna conquisitio* fieret, surgens Petrus etc ».

792. Hic tamen sedulo distinguenda est *causa efficiens* infallibilitatis, quae est promissa assistentia Spiritus veritatis, ab *obligatione* Pastorum inquirendi diligenter, et orandi. Recte enim observat Valentia, communem doctrinam exprimens (tom. 3. d. 1. q. 1. p. 7. § 41.):—1) « Sive Pontifex [idem dici debet de corpore Pastorum definiente cum S. Pont.] » in definiendo studium adhibeat, sive non adhibeat: modo tamen controversiam definiat; infallibiliter certe definiet, atque adeo reipsa utetur auctoritate sibi a Christo concessa. Quod ex promissionibus divinis de veritate per magisterium unius pastoris Ecclesiae factis certissime colligimus, ut saepius argumentati sumus. Itaque studium ac diligentia Pontifici necessaria est, non ut omnino definiat, atque infallibili sua auctoritate utatur; sed ut convenienter ac recte (hoc est sine peccato) utatur ».

2) « Quod si diligentia Pontificis necessaria esset, ut omnino definiat, tamen eadem fide credere deberemus, illum quando rem controversam definit, sufficientem adhibuisse diligentiam; qua supra demonstratum est, debere nos credere, quod tunc ille infallibiliter ac vere definiat. Ratio est, quoniam eo ipso, quod Christus promisit Ecclesiae, nunquam futurum, ut ipsa fallatur, atque adeo neque ut Pontifex controversiam falso definiat; etiam promississe censendus esset, nunquam futurum, [ut is praetermissa debita diligentia definiat; si ejusmodi quidem diligentia necessaria omnino Pontifici esset ad definiendum. Quemadmodum si Deus

nobis promitteret, futuram anno sequenti magnam frugum copiam; promittere hoc ipso quoque censeretur acris temperiem, quæ ad eum effectum necessaria esset, ut apposite ad hanc rem inquit Melchior Canus (lib. 5. de locis Theologicis, c. 5.) ».

3) Et paulo ante agens de casu, in quo Pontifex aliquo privato errore imbutus, ad eum definiendum accederet, ait: « Ad fidelitatem Dei erga Ecclesiam spectare, ut impediret in eo casu, quominus per Pontificem illum controversia falso definiretur. Id quod facere Deus posset, aut Pontificem de medio tollendo, ne ipse, sed successor potius rem decerneret: aut interna mentis illustratione, vel alio aliquo modo Pontificem ab errore revocando. Neque vero hujusmodi providentia Dei in similibus casibus miraculosa esset censenda, sed esset potius quidam effectus ejus legis ordinariæ, qua Deus per promissiones de veritate factas, sese obstrinxit Ecclesiæ ». Idque deinde exemplo confirmat. Ex quibus plane evanescit eorum difficultas, qui dicunt: nulla definitio haberi potest uti certa, siquidem nequit certo constare utrum Ecclesia docens debitam adhibuerit diligentiam necne, antequam definitionem ederet.

793. Dicitur III. *in definienda doctrina fidei et morum*. Omisso infallibilitatis objecto (de quo infra), quod his verbis exprimitur, ad intelligentiam eorum verborum duo notanda sunt. *Primum* attingit ipsum modum, quo aliqua doctrina infallibiliter ab Ecclesia proponitur: propositio enim hæc potest esse *implicita* vel *explicita*. « Porro », inquit Conc. Vatic. (Const. *Dei Filius*, cap. 3.), « fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quæ in verbo Dei scripto vel tradito continentur, et ab Ecclesia sive solemni judicio, sive ordinario et universali magisterio tamquam divinitus revelata credenda proponuntur ». Ecclesia enim, uti sedula veritatis magistra, quotidiano etiam ministerio, qua viva voce qua praxi, fideles instruit. Hinc in liturgia, in publica sacramentorum administratione, in cultu, templa atque altaria erigendo, sanctorum reliquias et imagines publicæ fidelium venerationi exponendo, etc. eas implicite docet veritates, sine quibus hujusmodi praxes consistere non possent. Cf. *de Virt. Infusis* (n. 432.).

794. *Alterum* quod indicatur illis verbis *in definienda do-*

ctrina etc., est Ecclesiam non esse infallibilem nisi in ipsa definitione. Hinc Ecclesiae infallibilitas non modo non extenditur ad investigationes, quæ præcedunt definitionem; sed nec ad ea omnia quæ leguntur in ipsis monumentis definitionem continentibus. In his ex. gr. si quid inveniatur obiter ac incidenter dictum, signum est Ecclesiae docentis intentionem in illud definiendum non ferri: qua ratione negant Theologi (cf. *de Deo Creante*, n. 279.) *de fide* esse naturam pure spiritualem Angelorum. Sed de his cf. quæ supra disseruimus (n. 385.).

795. His itaque prænotatis—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXXIV. *Constituit Christus in Ecclesia visibile, authenticum et perpetuum Magisterium, cui promisit et contulit speciale infallibilitatis charisma, quo, per Spiritus Sancti assistentiam, in doctrina de fide et moribus definienda, nunquam possit a veritate deflectere: quemadmodum ergo ipsum jus habet doctrinam Christi cum auctoritate docendi, ita ex parte omnium fidelium eidem debetur consensus et obedientia fidei.*

796. *Prob. I.* ex verbis quæ leguntur apud Matth. (XXVIII. 16-20.): « Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montem ubi constituerat illis Jesus.... Et accedens Jesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia, quæcunque mandavi vobis. Et ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi ». Cum quibus conferri debent quæ habet Marcus (XVI. 15.): « Et dixit eis: Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur ».

Unde:—1) in his verbis Christus Dominus promittit assisten-

tiam suam Apostolis *ut exercentibus munus docendi omnia quæcumque ipse mandaverat*—2) eandem assistentiam promittit Apostolorum successoribus, usque ad finem mundi duraturam—3) hæc assistentia importat infallibilitatem in docendo. Ergo in Apostolorum successoribus semper est ac perseverat infallibilitas activa in Ecclesia.

797. Ac primo quidem: *Christus promisit se adfuturum Apostolis ut docentibus*. Id eruitur—1) ex orationis serie; nam vel illa verba « ecce ego vobiscum sum » nexum habent cum verbis immediate præcedentibus « euntes docete.... docentes eos servare etc. »; vel nullum habent nexum—2) ex conjunctione illa *et* (*et ecce, ego vobiscum sum*), quæ omnino manifestat nexum cum iis, quæ immediate præcedunt: quemadmodum si Rex mittens legatum suum ad aliquod munus implendum, simul diceret « et ego tecum ero »; quisque intelligeret Regem dixisse: tecum ero, tuus adjutor, tuus sponsor *in hoc munere implendo*—3) ex scopo orationis, uti animadvertit ipse Grotius (in h. l.). Præoccupat enim Christus secretam ac obviam discipulorum difficultatem. Scilicet munus, quod ipsis imponebatur, gravissimum erat, et simul Christus subtrahendus ab illis erat suam visibilem præsentiam: timere ergo poterant discipuli, ne, hoc auxilio privati, impares essent ad munus docendi omnes gentes. Hinc Christus, ad eorum animum erigendum, dixit: « ecce ego vobiscum sum »; perinde ac si diceret: forti animo sitis, vobis auxilio ero in hoc munere, non secus ac si visibiliter manerem vobiscum. Unde S. Jo. Chrys. (in h. l.), scribit: « 'Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi'. Videsne rursum auctoritatem? Videsne quomodo illa sese attemperandi causa dixerit?... Ne mihi, inquit, difficultatem rerum dixeritis: ego enim vobiscum sum, qui omnia facilia reddo. Hoc enim prophetis in veteri lege dicebat: et Jeremiæ pueritiam obtendenti, et Moysi et Ezechieli subterfugientibus, 'Ego vobiscum sum' inquit ». Cf. etiam pulcherrima verba Eusebii Cæsareensis, quæ dedimus (n. 312.).

798. *Secundo: Christus promisit se futurum cum Apostolorum successoribus*. Etenim—1) Christus promisit se futurum cum Apostolis *usque ad consummationem sæculi*; sed id adimpleri non potuit in ipsa persona Apostolorum, qui communi fato ob-

euntes, omnibus diebus usque ad consummationem sæculi non erant docturi; nisi ergo velimus dicere Christum non adimplevisse promissionem suam, necesse est dicere Christum in hac promissione Apostolos spectasse non ut homines individuos, sed ut personam moralem, quæ semper in suis successoribus perseverat ac vivit.—2) Assistentia, quam Christus promittit, quæcumque ea sit, ordinatur ad efficaciter juvandam Apostolicam missionem baptizandi et docendi; ita ut missio et assistentia sint veluti una institutio: « euntes docete. . . . et ecce ego vobiscum sum ». Sed missio Apostolorum cum ipsis non desiit, sed usque ad finem mundi duratura est (n. 482. seqq.)—3) Eadem assistentia promissa est ad implendum munus docendi *omnes* gentes: at Apostoli per seipsos id præstare non poterant—4) Unde, præter Grotium, plurimi interpretes Protestantes, quos longo agmine citat Murray (n. 62.), concedunt quod hic contendimus.

799. *Tertio: Christus promisit Apostolis, eorumque successoribus infallibilitatem.* Ut id clare innotescat, notetur—1) Singularem et extraordinariam quamdam assistentiam certe hic promitti, liquet ex maxima gravitate missionis, quæ confertur; ex sublimi modo, quo Christus exorditur, invocans supremam et divinam potestatem ipsi datam; ex ipsa denique forma promissionis adeo gravi et insigni « et ecce, ego vobiscum » etc. Profecto hæc nequeunt intelligi de communi dumtaxat auxilio quod omnibus rite dispositis confertur—2) Certum est etiam promitti talem assistentiam, quæ importet felicem exitum operis, ad quod datur. Id apertissime constat ex usu Scripturarum, juxta quem phrasis illa « ecce ego vobiscum sum » constanter eum sensum habet. Unde si Deus promittat se cum aliquo futurum in aliquo opere aut munere implendo, significatur felix ejus exitus; si offeratur oratio ad Deum, ut nobiscum sit in aliquo opere, petitur felix ejusdem exitus; si e contra affirmetur Deum non esse cum aliquo in aliquo opere aut munere implendo, id significat infelicem exitum ejusdem. Ita ex. g. dicitur (Exod. III. 11. seq.): « Dixitque Moyses ad Deum: quis sum ego ut vadam ad Pharaonem, et educam filios Israel de Ægypto? Qui dixit ei: *Ego ero tecum* ». Et (Judic. VI. 12. seq.): « Apparuit ei [Gedeoni] Angelus Domini, et ait: *Dominus tecum*... Dixitque ei Gedeon... si *Dominus*

nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia?... Obsecro, mi Domine, in quo liberabo Israel?... Dixitque ei Dominus: *Ego ero tecum*: et percuties Madian quasi unum virum ». Et (Is. XLIII. 2.): « Cum transieris per aquas, *tecum ero*, et flumina non operient te ». Et (Jer. XV. 20.): « Bellabunt adversum te, et non prævalebunt: *quia ego tecum sum*, ut salvem te, et eruam te ». Et (Judith, VI. 18.): « sit et tecum Deus in medio nostri ». Sed innumera prope invenies hujusmodi testimonia. Unde: Christus promisit *se futurum* cum Apostolis eorumque successoribus *docentibus*, omnibus diebus usque ad consummationem sæculi; ergo munus docendi Apostolorum eorumque successorum felicem exitum habiturum est omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. At infelix esset exitus, si pro veritate errorem docerent; et eo infelicior, quo maior esset numerus eorum, qui errore imbuerentur. Sane primum quod requiritur, ut docendi munus exerceatur, et felicem exitum habeat, est ut non doceatur nisi veritas et hæc persuadeatur: si alteri persuaderetur error, exitus ministerii infelix esset.

Confirmari id potest ex locis parallelis, in quibus magis explicitè enunciatur quid comprehendat illa Christi promissio « euntes, docete... et ecce, ego vobiscum sum ». Etenim in ultima coena, effundens Christus ingentem charitatem suam, Apostolis mæstis promisit Spiritum Consolatorem; et ait (Jo. XIV. 16.): « Ego rogabo Patrem et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum *veritatis*, » qui « apud vos manebit, et in vobis erit ». Et (ibid. 26.): « Ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quaecumque dixero vobis » (cf. Jo. XV, 26.; et XVI. 13.). Christus ergo promittens se futurum cum Apostolis suis, permanentem Spiritum *veritatis* in docendo promisit, ut scilicet in prædicatione Evangelii errare nullatenus possent.

800. II. Apostolus (Eph. IV.), scribit: « Et ipse [Deus] dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores et doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei in virum perfectum.... ut jam non simus parvuli fluctuantes,

et circumferamur omni vento doctrinae, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris ».

Unde:— 1) Magisterium a Christo in Ecclesia institutum est, ut homines perfectam doctrinam acquirant, qua efficiantur digna mystici Christi corporis membra; cui per Apostolicum magisterium propositae tam firmiter inhæreant, ut per nullam hominum astutiam aut circumventionem ab ea removeantur. Munus autem hujusmodi magisterii perdurare debet, donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis filii Dei. Atqui idem magisterium impar esset ad consequendum finem, propter quem fuit institutum, nisi esset infallibile. Fallibile enim magisterium non sufficit, ut imperari possit assensus super omnia firmus atque irreformabilis, qualis est assensus fidei; nec ope illius satis cavere possemus a nequitia et astutia hominum. Ergo.—2) Hinc recoli hic possunt omnia testimonia, quibus ostendimus (nn. 650. seqq.) Christum voluisse, ut omnes tenerent doctrinam ab Apostolis eorumque successoribus prædicatam. Ergo vel eos instruxit infallibilitate in docendo; et habemus quod intendimus: vel non instruxit infallibilitate, et tunc tota Ecclesia posset a fide deficere, quod repugnat Ecclesiae indefectibilitati.

801. III. Sed in re tanti momenti, ne pigeat recolere argumentum sæpe propositum (cit. n. 650.), et fusius declaratum in tract. *de Virt. Infusis* (disp. 4. art. 2. 3. 5.), quod petitur ex œconomia fidei, quam Christus instituit. Illud autem potest ita proponi. Absurdum est dicere, Deum ipsum et Christum directe errorem velle, in eumque nos directe ac positive inducere. Atqui si magisterium Apostolicum non auctum fuisset infallibilitatis prærogativa, absurdum illud sequeretur. Ergo.

Ad prob. min. hæc imprimis adnotemus:—1) Quemadmodum Deus Pater misit Filium suum, ipsumque audire jussit, dicens (Matth. XVII. 5.): « Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite »: ita Christus misit Apostolos, dicens (Jo. XX. 21.): « Sicut misit me vivens Pater, et ego mitto vos »; et voluit ut docerent omnes gentes, prædicarent Evangelium omni creaturae, ut sibi essent testes usque ad ultimum terræ, ut portarent nomen ipsius coram gentibus et regibus etc.; atque ut hoc munere bene fungerentur, promisit eis Spiritum

veritatis, qui doceret et suggereret omnia; promisit se eis adfuturum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.

2) Quemadmodum, Christo auctore, incumbit Apostolis munus docendi, ita a fidelibus exigitur obedientia fidei prædicationi Apostolorum; et quidem sub æternæ damnationis pœna. Ita (Matth. X. 14.) Christus mittens Apostolos ad annuntiandum regnum Dei: « Quicumque », ait ipsis, « non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris; amen dico vobis: tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die iudicii, quam illi civitati »; et (Marc. XVI.): « Qui non crediderit, condemnabitur »; et (Jo. III. 18.): « Qui non credit, jam judicatus est »; et (Luc. X. 16.): « Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum qui misit me ».

3) Apostoli autem, accepta missione, ut dicitur (Marc. XVI. 20.) « profecti prædicaverunt ubique ». Prædicationem quoque suam ut unicam credendi normam proposuerunt (Gal. I., 6.; I. Jo. II. 24.); et contra doctores, quibus ipsi non mandaverant, protestati sunt (Act. XV. 24.). Cum vero controversia orta esset, an legalia Moysis adhuc obligarent necne, Apostoli, licet singuli infallibiles, pro norma tamen futurorum sæculorum, ad controversiam finiendam, Concilium Jerosolymis habuerunt (Act. XV. 28.), ab omnibus subjectionem exigentes: paulo post, Paulus, « perambulabat Syriam et Ciliciam, confirmans Ecclesias præcipiens custodire præcepta Apostolorum et Seniorum » (ib. 41.).

4) Ut autem auctoritatem conciliaret prædicationi Apostolorum, Deus signis et portentis eam confirmavit. Cum complerentur dies Pentecostes (Act. II.), Apostoli « repleti sunt omnes Spiritu Sanc. », qui visibili modo super ipsos venit, « et cæperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanc. dabat eloqui illis ». Ab hoc tempore (Marc. XVI. 20.): « Illi profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis ». Et (Act. XIV. 3.), de Apostolis generatim dicitur: « Multo tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa et prodigia fieri per manus eorum ».

5) Porro paulo ante ostendimus, munus docendi Apostolis col-

latum in successoribus duraturum esse usque ad consummationem sæculi; atque idipsum immediate ac clare inferitur ex dictis (n. 482. seqq., 524. seqq., 650. seqq., 730. seqq.). Quamvis autem daremus, quod falsum esse ostendimus (688.), post sufficientem Evangelii promulgationem extraordinaria illa dona in Ecclesia cessasse, cum tamen illorum ope primi fideles in Ecclesiam se receperint, adeoque ad seram usque posteritatem illis, tanquam credibilitatis motivis, Ecclesia auctoritatem sibi conciliaverit, ad scopum nostrum perinde est. Semper enim verum esset, Deum prodigiis obsignasse illius Ecclesiæ missionem, quæ posset quovis tempore homines in falsam doctrinam inducere, et quidem Dei ipsius nomine et auctoritate.

Quare: a Deo ipso induceretur in errorem, qui erraret, fidem adhibendo magisterio quod Deus instituit; quod omnes jussit audire, ne æternum darent interitum; quod miraculis comprobavit. Atqui, si Apostolorum magisterium non esset infallibile, homines errarent, adhibendo fidem magisterio a Deo instituto; cui voluit ut omnes obedirent; quod miraculis comprobavit. Ergo si magisterium illud non esset infallibile, Deus ipse induceret homines in errorem (1).

802. SCHOLION. Plures Novatorum objectiones in hujus quæstionis expositione præoccupatæ sunt; aliis vero satisfactum est in articulis præc. Ita I. ex. gr. opponunt illud Isaïæ « Ponam.... filios.... *doctos a Domino* »; illud Jeremiæ « *non docebit ultra vir proximum suum* »; illud Joannis « *erunt omnes docibiles Dei* ». Porro si hæc testimonia sumerentur in sensu adversariorum, non modo excluderent magisterium *infallibile*, sed etiam quodlibet *visibile* magisterium. Quapropter cf. quæ supra diximus (n. 468.).

(1) Plura argumenta possemus hic congerere ex natura revelationis, quam divina providentia nequit hominum arbitrio permittere, absque ulla infallibili regula; ex unitate et universalitate fidei, quam Christus voluit in Ecclesia; ex aliis regulis, quas Novatores, rejecto visibili magisterio infallibili, invexerunt: a priori enim et a posteriori illæ probantur insufficientes; ex antiquissima et constanti Ecclesiæ praxi; imo ex testimonio ipsorum hæreticorum quoad hæreses suam præcedentes ab Ecclesia damnatas. Sed ab his exponendis abstinemus; peti enim possunt ex cit. Locis tract. de Virt. Infusis ubi agebamus de regula fidei.

Ceterum cum magisterium Ecclesiae sit continuatio magisterii Christi ipsius, et Ecclesia doceat nomine et auctoritate ejus; qui ab Ecclesia edocentur, merito dicuntur *docibiles Dei*, et *docti a Deo*.

803. II. At si ita res se habet, cur, *instant*, dixit Christus Dominus (Matth. XXIII.) « Vos autem nolite vocari Rabbi, unus est enim magister vester »?—*Respondetur*: id dixit Christus Dominus ad excludendam ambitionem ac vanitatem ab exercitio magisterii; non vero ad excludendum ipsum magisterium (cf. dicta n. 529.). Revera id dixit Christus per oppositionem ad Phariseos, qui « amant primos recubitus... primas cathedras... salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi » (ibid. v. 6. seq.): unde etiam subjungit (ibid. v. 9.): « patrem nolite vocare vobis super terram »; nec tamen inde eliminatur officium et nomen patris. Ut autem cum humilitate hæc officia exercentur, maxime juvat meminisse et agnoscere unum esse supremum magistrum ac patrem (unus est magister vester.... unus est Pater vester, qui in cœlis est), a quo, sicut omnia dona, officium docendi et adjutoria ad illud rite exercendum, procedunt. Nonne Christus dixit: « euntes *docete* omnes gentes »? Nonne Apostolus (II. Tim. I.) vocat seipsum doctorem et magistrum?

804. III. *Objiciunt* contra primum datum argumentum:—1) Promissio infallibilitatis, prout ad ipsas Apostolorum personas refertur, respicit *singulos*, et non solum omnes collective; ergo si verba Christi referrentur etiam ad Apostolorum successores, *singuli* Episcopi essent infallibiles—2) Revera, ajunt, illud « usque ad consummationem sæculorum » non significat finem mundi, sed interitum synagogæ, excidium Jerosolimæ, seu consummationem status judaici—3) Ceterum promissiones Christi semper essent *sub conditione*, quamdiu nempe Apostolorum successores veræ doctrinæ adhæserint: ex quo profecto non sequitur, futurum esse ut semper illi adhæreant.

Resp. ad 1um. Ex data demonstratione constat omnino promissionem infallibilitatis respicere tum Apostolos, tum eorum successores: *quomodo* autem eos respiciat, distributive an collective sumptos, quantum est ex verbis ipsis (Matth. XXVIII.) ambiguum videri potest. Imo, cum verba Christus dirigeret ad omnes

simul Apostolos, negari posset *tenore horum verborum* Apostolos *singulos* fuisse infallibiles. At vero, si verba ipsa Sacrae Scripturae ambiguitatem quamdam praeferunt, vera rei intelligentia petenda est ex antiqua et constante Traditione: semper autem ubique et ab omnibus creditum est, Apostolos *singulos* fuisse infallibiles, sed eorum successores solummodo collective et conjunctos cum capite privilegio infallibilitatis potiri.

Ad 2^{am}: Promissiones Christi perseveraturas esse in Apostolorum successoribus, non evincitur solum ex verbis « usque ad consummationem saeculi », uti ex expositione argumenti apparet. Sed praeterea falsa est adversariorum interpretatio. Jerosolymae enim excidium dicitur quidem *consummatio* (Matth. XXIV. 14.); sed non *consummatio saeculi*. Haec ultima locutio (Matth. XXVIII. 20.) certe significat finem mundi. Id constat ex parallelismo verbali, siquidem (ibid. XIII. 39. seq.) dicitur: « messis vero *consummatio saeculi*... Sic erit *in consummatione saeculi* »: ubi haec locutio aperte significat finem mundi. Id constat etiam ex parallelismo reali; regnum enim Christi dicitur esse perpetuum, juxta illud (Luc. I. 55.) « et regni ejus non erit finis ». Liquet denique Christum cum emphasi complexum esse omnia tempora *usque ad consummationem saeculi*.

Ad 3^{iam}: Nulla est conditio vel in eodem textu vel alibi expressa, quae afficiat promissionem, de qua agimus; ergo gratis asseritur. Imo in textu excluditur conditio, cujus defectus frustrare possit effectum assistentiae a Christo promissae; siquidem verba illa « et ecce, ego vobiscum sum », uti vidimus, praeannuntiant felicem exitum muneris impositi. Praesertim vero quaelibet conditio excluditur a fine, propter quem infallibilitas promissa est Apostolis eorumque successoribus: finis est stabilitas Ecclesiae universalis in fide, et haec est absolute indefectibilis (n. 749.).

ARTICULUS OCTAVUS

Quodnam sit Infallibilitatis Objectum.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

805. Hæc quæstio, uti per se patet, agitari nequit nisi inter eos qui jam agnoscunt *activæ* infallibilitatis existentiam in Ecclesia: unde iis præsertim utemur argumentis, quæ ipsis valida ac rata esse debent. Concilium Vaticanum definiens infallibilitatem Rom. Pontificis, docet illum « ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit ». Quibus verbis expresse declaravit objectum infallibilitatis esse « doctrinam de fide vel moribus ».

806. At quænam est vera horum verborum intelligentia, eorumque extensio? Ut huic quæstioni respondeamus, duplex distinguendum est fidei christianæ depositum, unum *stricte sumptum*, aliud *late sumptum*: primum dici solet objectum infallibilitatis *directum*, aliud *indirectum*.

807. Depositum fidei christianæ *stricte sumptum* comprehendit eas omnes veritates, quæ, explicite vel implicite, ita continentur in verbo Dei scripto vel tradito, ut vere sint a Deo revelatæ, ac proinde certo divina fide credendæ (cf. *de Virt. Infusis*, n. 473. seqq.). Depositum vero fidei *late sumptum* eas comprehendit veritates, quæ etsi revelatæ non sint, tam intime tamen cum revelatis sunt connexæ, ut sine illis depositum stricte sumptum revelationis catholicæ, aut non possit aut minus bene possit integre custodiri, explicari atque defendi. Scilicet si aliqua veritas ita se habeat, ut, errore circa illam admissio aut permissio, fides in veritates revelatas reddatur impossibilis aut saltem periclitetur; veritas illa pertinet ad fidei depositum *indirectum*.

808. Porro ex demonstratis in art. præc. manifestum est, sal-

tem depositum fidei *strictè acceptum* esse objectum infallibilitatis Ecclesiae. Unde hujus auctoritas infallibilis sub promissa assistentia Spiritus Sancti pertinet in primis ad custodiendas, proponendas, explicandas veritates revelatas, ac proinde ad arcendos errores his directe oppositos seu ad condemnandas haereses.

809. Tota igitur quæstio contrahitur ad depositum fidei *late sumptum*. Ut autem ea bene intelligatur, duo præcipue sunt animadvertenda. *Primo*: non sunt confundendæ duæ quæstiones valde inter se distinctæ:—1) «utrum veritates pertinentes ad depositum fidei *late sumptum* sint objectum auctoritatis infallibilis Ecclesiae docentis?» —2) «utrum hæc vel illa veritas, quæ omnium sententia, subest infallibilitati Ecclesiae, pertineat ad depositum fidei *directum* an *indirectum*; ac proinde, num credenda sit *fide divina* nec ne?» *Primæ* quæstioni unanimiter respondent *affirmative* Theologi, ut videbimus, et alii contrariam sententiam vocant *errorem gravissimum*, plures etiam *hæresim*; quoad *alteram* vero non semper eadem est Theologorum responsio.

810. Ut rem exemplo illustremus, quæri potest, utrum *fide divina* credendum sit hoc in individuo conc. œcum. habere auctoritatem in Ecclesiam universam. Affirmant aliqui; nam, ajunt, eo ipso quod revelata est propositio universalis «omnia Conc. Œcum. legitime celebrata habent auctoritatem in universam Ecclesiam»; revelata est etiam particularis, quæ in ea formaliter et implicite continetur, propositio «hoc Conc. Œcum. legitime celebratum habet auctoritatem in universam Ecclesiam». Nec obstat, non esse revelatum, quod hoc Conc. est legitime celebratum; sufficit enim, ajunt, ut id *certo* constet: quemadmodum sufficit ut *certo* constet, Petrum natum esse ex Adamo ex naturali generatione, ut credamus eum esse infectum peccato originali, eum esse mortalem; cum revelatum sit omnes naturaliter genitos ex Adamo (nisi de privilegio constet) contrahere peccatum originale, et subjici morti. Alii vero tenent veritatem, de qua agitur, non esse proprie revelatam, sed solum connexam cum revelatis, quatenus, nutante certitudine auctoritatis hujus in individuo Concilii, nutaret certitudo eorum, quæ definit. Hinc dicunt veritatem illam non posse credi ob auctoritatem Dei revelantis, seu *fide divina*; sed fide, quam aliqui vocant *Ecclesiasticam*,

alii *mediate divinam: Ecclesiasticam*, quatenus veritates illæ creduntur *ob infallibilitatem Ecclesiæ*; *mediate divinam*, quatenus hæc ipsa infallibilitas, ob quam illæ creduntur, creditur ob auctoritatem Dei revelantis. Cf. quæ de hac re disputavimus in tract. de *Virt. Infusis* (nn. 499. seqq.); cf. etiam, si lubet, Muzzarelli (*Se un fatto dommatico sia oggetto di fede teologica*).

811. Sed enim constat apud omnes, veritatem quam adduximus ad exemplum aliasque similes, subesse infallibilitati Ecclesiæ. Si ergo illa non sit revelata, adeoque non credibilis *fide immediata divina*; dicendum est, objectum infallibilitatis Ecclesiæ latius patere, quam objectum divinæ fidei: hoc enim comprehendit solummodo veritates divinitus revelatas; illud præter has, comprehendit etiam veritates habentes cum revelatis necessariam connexionem, de qua diximus. Hinc male argueret qui diceret: hæc vel illa veritas non est revelata; ergo nequit Ecclesia illam infallibiliter definire.

812. Alterum quod notari hic debet, est distinctio inter quæstionem *generalem*, et quæstiones aliquas *speciales*. Scilicet quæri potest:—1) Ecclesiæ infallibilitas extenditurne ad depositum fidei *indirectum*?—2) Ecclesia est ne infallibilis in hoc determinato objecto definiendo? Primæ quæstioni unanimiter respondent Theologi affirmative; quoad aliqua vero particularia objecta dissentiunt. Sed ex hoc dissensu non sequitur quod dubitent de infallibilitate Ecclesiæ quoad depositum fidei *indirectum*; dubitant potius utrum determinatum aliquod objectum ad illud pertineat.

813. Rem illustremus exemplis. Si quærat ex. gr. an Ecclesia sit infallibilis in *Beatificatione* Servorum Dei; duplex est Doctorum sententia: utriusque argumenta profert Bened. XIV. (de Can. Sanc. l. 1. c. 42.). Si vero agatur de *Canonizatione* Sanctorum, etsi pauci veteres negaverint Ecclesiam esse in ea infallibilem, uti refert Benedict. XIV. (l. c. c. 43. n. 3.); attamen ipse cum communi docet (ibid. n. 27.): « Si non hæreticum, temerarium tamen, scandalum toti Ecclesiæ afferentem, in Sanctos injuriosum, faventem hæreticis negantibus auctoritatem Ecclesiæ in canonizatione Sanctorum, sapientem hæresim, utpote viam sternen-

tem infidelibus ad irridendum fideles, assertorem erroneæ propositionis, et gravissimis pœnis obnoxium dicemus eum, qui auderet asserere Pontificem in hac aut illa canonizatione errasse, huncque aut illum Sanctum ab eo canonizatum non esse cultu dulci colendum; quemadmodum assentiuntur etiam illi, qui docent de fide non esse hunc aut illum canonizatum esse Sanctum» (1).

814. Similiter quæri solet, an Ecclesia sit infallibilis in approbatione Religiosorum Ordinum. Qua in re notandum est imprimis cum Valentia (tom. 3. disp. 1. q. 1. p. 7. § 41.): « Cum Pontifex Religionem aliquam, hoc est, certum aliquod vitæ institutum approbat, duo in ejusmodi facto Pontificis considerari debent. *Unum* est in ipsa definitione Pontificis atque judicio positum: nimirum quod is asseverat, institutum illud vitæ malum non esse, sed Evangelicæ potius perfectioni omnino consentaneum. *Alterum* vero spectat ad quandam Pontificis prudentiam in gubernando: nempe quod tali vitæ instituto, tali tempore, etc. suum quemdam in Ecclesia concedit locum ». Jamvero in primo illo Ecclesiam errare non posse, concedunt omnes. Sed quoad alterum id negant Bannez, Sylvius, Tanner etc. Attamen Valentia (l. c.) cum pluribus aliis affirmat, dicens: « ea tamen opinio jure ac merito reprehenditur. Neque enim debet ullo modo concedi, posse Pontificem universam Ecclesiam ad rem aliquam obligare, quæ ipsa

(1) Sufficiet nobis hac de re indicare quæ habet D. Thomas (Quodl. 9. q. 8. a. 1.)—a) « In Ecclesia, » inquit, « non potest esse error damnabilis: sed hic esset error damnabilis, si honoraretur tamquam sanctus, qui fuit peccator: quia aliqui scientes peccata ejus, crederent, hoc esse falsum; et si ita contigerit, possent ad errorem perducere: ergo ecclesia in talibus errare non potest ».

b) « Præterea Aug. dicit in epistola ad Hieronymum, quod si in Scriptura canonica aliquod mendacium admittatur, nutabit fides nostra, quæ ex Scriptura canonica dependet: Sed sicut tenemur credere illud quod est in Sacra Scriptura; ita illud quod est per ecclesiam determinatum: unde hæreticus judicatur qui sentit contra determinationem conciliorum: ergo commune judicium ecclesiæ erroneum esse non potest: et sic idem quod prius. »

c) Respondens autem objectionibus, ait: « Ad 1 dicendum quod pontifex, cujus est canonizare sanctos, potest certificari de statu alicuius per instinctum Spiritus Sancti, » qui omnia scrutatur etiam profunda Dei, ut dicitur 1. ad Corinth. 2. « Ad 2. dicendum, quod divina providentia præservat ecclesiam, ne in talibus per fallibile testimonium hominum fallatur. »

tamen non ad ædificationem, sed ad destructionem (quacunque tandem ratione) pertineat Ecclesiæ, ut satis superque jam ex dictis intelligi potest. At cum Pontifex locum concedit in Ecclesia alicui Religioni; certe universam Ecclesiam eatenus etiam ea re obstringit et obligat, ut nequeat illa obsistere, quominus tales Ordines Religiosi inter fideles ipsos versari possint. Hoc igitur si incommodum ipsi Ecclesiæ esse posset, jam illam Pontifex obligaret ad rem, quæ non ad fidelium ædificationem spectaret, sed ad destructionem potius ».

815. Itaque, omissis his particularibus quæstionibus, generalem quæstionem imprimis versamus, utrum nempe præter *directum* infallibilitatis objectum, agnoscendum sit etiam *indirectum*: ita ut Ecclesiæ infallibilitas non sit coarctanda ad ea solum, quæ, si definiantur, *juxta omnes* credenda sunt fide *immediate divina*. Cum vero de duobus determinatis objectis mota sit specialis quæstio; inquiremus utrum præsertim Ecclesia infallibilis sit—1) in damnandis propositionibus cum nota inferiori *hæresi*—2) in factis dogmaticis? Utrumque hoc objectum paucis declarari indiget.

816. Quoad *primum* notari debet quod si constet Ecclesiæ judicium esse infallibile in decernendis censuris infra *hæresim*; eo ipso refutatur quorundam recentiorum in Germania scriptorum sententia, qui absolutam scientiæ independentiam proclamantes, (cf. *de Virt. Infusis* nn. 1058. seq.), dicunt (Syl. prop. XI.): «Ecclesia non solum non debet in philosophiam unquam animadvertere, verum etiam debet ipsius philosophiæ tolerare errores, eique relinquere ut ipsa se corrigat». Etenim vel—1) philosophia aut alia humana scientia aliquid docet, quod nullum habet nexum cum doctrina revelata, nullam oppositionem cum illa; et tunc Ecclesia, ut diximus in tract. de Virt. (n. 1044.) de eo non judicat. Unde Conc. Vatic. (Const. *Dei Filius*, cap. 4.), docet: «Nec sane ipsa [Ecclesia] vetat, ne hujusmodi disciplinæ in suo quæque ambitu propriis utantur principiis et propria methodo; sed justam hanc libertatem agnoscens, id sedulo cavet, ne divinæ doctrinæ repugnando, errores in se suscipiant, aut fines proprios transgressæ, ea quæ sunt fidei, occupent et perturbent». Vel—2) aliquid docet, quod *directe* et *immediate* opponitur doctrinæ revelatæ; et cum id sit *hæresis*, Ecclesia infallibiliter illud judi-

cat vi auctoritatis, quam habet quoad depositum fidei *strictè sumptum*. Vel—3) aliquid docet, quod *indirectam* aut *mediatam* oppositionem habet cum doctrina revelata; et tunc est illud præcise quod Ecclesia aut simpliciter reprobatur, nulla affixa censura theologica, aut censura notat inferiori hæresi. Quando autem Ecclesia aliquam propositionem damnat ut *temerariam*, *scandalosam*, etc., infallibiliter declarat, talem notam illi propositioni competere: utrum autem infallibiliter decernat eandem esse *falsam*, id pendet ex notione illarum censurarum. Cf. quæ diximus in tract. *de Virt. Infusis* (n. 520. 537.).

817. Nunc quoad *factum dogmaticum*, imprimis supponimus, illud esse quod cum dogmate ita nectitur, ut illius facti notitia necessaria sit ad dogma edocendum, vel ad illud tuto conservandum. Plura autem facta dogmatica distinguuntur; ita factum dogmaticum aliqui vocant « hunc Pontificem esse legitimum successorem S. Petri »; « Conc. Trid. esse legitimum Concilium, adeoque auctoritatem habere in universam Ecclesiam », etc. Sed nos de uno illorum nominatim agimus, utrum nempe Ecclesia sit infallibilis in decernendo, hunc vel illum librum continere doctrinam pravam, vel hanc doctrinam reperiri in aliqua propositione prout in hoc libro est.

818. Occasionem huic quæstioni dederunt Janseniani, qui ut eluderent damnationem ab Innoc. X. latam (*Cum occasione*, 3. Maii, 1653.) et ab Alexan. VII. confirmatam (*Ad sacram*, 16. Oct., 1656.) quinque propositionum, quæ excerptæ erant ex *Augustino Jansenii*, cœperunt distinguere inter *jus* et *factum*. Profitebantur propositiones illas, in se spectatas, merito fuisse proscriptas, easque se ex corde ut hæreticas quoque damnare; verum renuebant credere ac profiteri eas contineri in *Jansenii Augustino*, atque in mente et sensu *Jansenii* hæreticas esse. Nam, agebant, hoc factum est mere humanum; circa factum autem humanum, Ecclesiam infallibilitate minime pollere, apud omnes in confesso est. Inde celebris ille *casus conscientiæ*, quo fingitur clericus, cui absolutio sacramentalis denegata fuit, eo quod declarasset, « se revera quinque propositiones simpliciter et absolute damnare, ac formulæ fidei Alexandri VII. subscripsisse quidem; nihilominus, quantum ad quæstionem facti seu attributionem il-

larum quinque propositionum libro Jansenii, existimare se religiosum sufficere silentium ». Quem casum quadraginta doctores parisienses ita solverunt: « Doctores infrascripti, visa casus expositione, hujus ecclesiastici viri sententiam nec novam esse, nec singularem, nec ab Ecclesia damnatam, neque talem, ut confessorius possit ipsi sacramentalem denegare absolutionem, nisi eam retractaverit. Deliberatum in Sorbona die 30. Julii an. 1701 ». Hanc tamen solutionem damnavit Clemens XI. (*Vineam Domini Sabaoth*, 13. Feb. 1703.), dicens: « Ut quævis in posterum erroris occasio penitus præcidatur, atque omnes Catholicæ Ecclesiæ filii Ecclesiam ipsam audire, non tacendo solum (nam et impii in tenebris conticescunt) sed et interius obsequendo, quæ vera est orthodoxi hominis obedientia, condiscant, hac nostra perpetuo valitura constitutione, obedientiæ, quæ præinsertis apostolicis constitutionibus debetur, obsequioso illo silentio minime satisfieri... decernimus, declaramus », etc.

819. Ad rite statuendum sensum quæstionis in hoc puncto plura adnotari solent, quæ tamen paucis perstringit et clare Sardagna (nn. 215. seqq.). Quando igitur quæritur, an Ecclesia sit infallibilis in definienda Orthodoxia vel heterodoxia propositionum relate ad sensum auctoris—1) quæstio non est, an infallibile sit judicium Ecclesiæ, quo judicat hunc librum esse hujus, vel alterius auctoris; vel an necesse sit credere, propositiones, quas Ecclesia in aliquo libro damnavit, totidem verbis aut syllabis expressas in eo legi; vel, an Auctor, cujus propositiones damnantur, in mente eum sensum gesserit (est sensus quem vocant *subjectivum*), quem verba præseferunt: hæ sunt quæstiones *meri facti*, quas Ecclesia prudenter supponit, non definit, quando de libris judicat—2) Neque tamen quæstio est de sensu mere externo et litterali alicujus propositionis, sejunctim ab auctore cujus est, et a libro in quo est, atque solum in se ipsa spectatæ; in hujusmodi enim judicio, si propositio attingat res fidei aut morum, fatentibus etiam Jansenianis, Ecclesia errare non potest—3) Quæstio igitur versatur in eo, an Ecclesia judicio infallibili statuere possit, sensum (est sensus quem vocant *objectivum*) unius vel plurium propositionum, prout ille eruitur ex tota doctrina, li-

bro, aut systemate auctoris, ex. gr. Jansenii, Quesnelli, verum esse et Orthodoxum, vel contra falsum esse et heterodoxum.

820. Hinc patet—1) præsentem quæstionem non esse de *mero* facto, sed de facto *connexo cum jure*, seu cum dogmate; etenim an sensus alicujus propositionis orthodoxus sit, an heterodoxus, ad jus pertinet: an vero Auctor sensum illum expresserit in suo libro, spectata tota serie, textura ac systemate libri, ad factum refertur—2) Hoc *factum* merito vocari *dogmaticum*; negato enim facto, quod auctor (Nestorius vel Jansenius) spectata tota serie, textura ac systemate sui libri, sensum illum expresserit quem Ecclesia damnavit, negatur etiam quidquam ab Ecclesia definitum fuisse contra Nestorium aut Jansenium: e contra asseritur, Ecclesiam cum phantastico et imaginario hoste pugnasse, eamque vel malignam esse, quod per calumniam Nestorium aut Jansenium erroris arguerit; vel imperitam ac stolidam, quod sensum illorum litteralem minime fuerit assecuta.

821. His itaque præstitutis—

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXXV. 1. *Objectum infallibilitatis Ecclesiæ non debet ad eas veritates coarctari, quæ certo sunt divinitus revelatæ; sed ad illas quoque protenditur, quæ ita cum certe revelatis sunt connexæ, ut sine illis depositum fidei christianæ nequeat integre custodiri, explicari atque defendi. Falluntur ergo qui fallibile putant judicium Ecclesiæ, sive falsi nominis scientiam proscribentis, aut doctrinas nota infra hæresim damnantis—2. sive propositionum orthodoxiam vel heterodoxiam in sensu Auctoris objectivo declarantis.*

822. *Prob. 1ma pars. I.* Quousque se extendat Ecclesiæ infallibilitatis objectum melius cognosci nequit, quam ab Ecclesiæ ipsius sensu: cum enim jam constet, Ecclesiam esse infallibilem saltem in custodia ac vera intelligentia depositi fidei *strictè sumpti*, atque infallibilitas hæc sit revelata; ad Ecclesiam spectat

judicium de vero sensu infallibilitatis, deque ejus extensione et intensione; seu, quod idem est de objecto et conditionibus suæ auctoritatis infallibilis. Atqui Ecclesia jugi suo magisterio constanter docuit suam infallibilem auctoritatem extendi etiam ad veritates, sine quibus certo revelatæ non possunt integre custodiri, rite explicari atque defendi. Ergo.

Prob. min. In documentis, quæ ab omnibus *dogmatica* habentur, simul cum propositionibus, quibus *hæresis* nota inuritur, aliæ damnantur notis inferioribus hæresi: attamen neque Concilia neque Romani Pontifices ullum discrimen ponunt inter modum quo propositiones hæreticas et alias pravas damnant, quasi quoad illas securior esset sua auctoritas, securiusque judicium, quam quoad istas. E contra omnes et singulas censuras eodem modo, eadem auctoritate statuunt, iisque omnibus internum firmum assensum præstandum mandant. Atqui adversarii, quos hic impetimus, admittunt Ecclesiam esse infallibilem in ferenda censura hæreseos. Ergo.

Major hujus argumenti pluribus illustrari potest; sed sequentia seligimus—1) In damnandis erroribus Joannis Huss, « Hæc sacrosancta Constantiensis Synodus declarat et definit articulos infra scriptos. . . . *non esse catholicos*, nec tamquam tales esse dogmatizandos, sed ex eis plures esse erroneos, alios scandalosos, alios piarum aurium offensivos », etc. Ab omnibus autem sectatoribus Huss et Wickleffi voluit idem Conc. ut peteretur « utrum credat sententiam sacri Constantiensis Concilii, . . . scilicet quod supradicti 45. articuli Joannis Wickleffi, et Joannis Huss 30., non sunt Catholici, sed quidam ex eis sunt notorie hæretici, quidam erronei, alii temerarii et seditiosi, alii piarum aurium offensivi ».

2) Clemens XI. in proæmio Bullæ *Unigenitus*, ait: « Ita nimirum denudatis [erroribus Quesnelli], et quasi in propatulo positis, non uno quidem aut altero, sed plurimis gravissimisque, tum pridem damnatis tum etiam nove adinventis erroribus, plane confidimus, benedicente Domino, fore ut omnes tandem apertæ jam manifestæque *veritati cedere compellantur* ». Sub finem ejusdem Constitutionis hæc habentur: « Mandamus omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, ne de dictis propositionibus *sentire*, doce-

re, prædicare aliter præsumant, quam in hac eadem nostra constitutione continetur ». In Bulla vero *Pastoralis Officii*, idem S. Pontifex quoscumque, qui Bullam *Unigenitus* non suscipere, a Romanæ Ecclesiæ sinu plane alienos declarat.

3) Pius VI. in fine Constitutionis *Auctorem Fidei*, qua doctrinam Synodi Pistor. damnavit, inquit: « Mandamus igitur omnibus utriusque sexus christifidelibus ne de dictis propositionibus et doctrinis sentire, docere, prædicare præsumant, contra quam in hac nostra constitutione declaratur: ita ut quicumque illas, vel earum aliquam, conjunctim vel divisim, docuerit, defenderit, ediderit; aut de eis, etiam disputando, publice vel privatim tractaverit, nisi forsitan impugnando, ecclesiasticis censuris aliisque contra similia perpetrantes a jure statutis poenis, ipso facto absque alia declaratione subjaceat ».

4) In Encyclica *Quanta Cura* plures propositiones damnavit S. Pont. Pius IX., quarum 10ma hæc est: « Illis Apostolicæ Sedis judiciis et decretis, quorum objectum *ad bonum generale Ecclesiæ, ejusdemque jura, ac disciplinam* spectare declaratur, dummodo *fidei morumque dogmata* non attingat, posse assensum et obedientiam detrectari absque peccato, et *absque ulla catholica professionis jactura* ». — Et in fine: « Omnes et singulas pravas opiniones ac doctrinas singillatim hisce Litteris commemoratas auctoritate Nostra Apostolica *reprobamus, proscribimus atque damnamus*, easque ab *omnibus Catholicæ Ecclesiæ filiis*, veluti reprobatas, proscriptas atque damnatas omnino haberi volumus et mandamus ».

5) Concil. Vatic. (Const. *Dei Filius*, cap. 4.), docet: « Porro Ecclesia, quæ una cum apostolico munere docendi, mandatum accepit, *fidei depositum* custodiendi, jus etiam et officium divinitus habet *falsi nominis scientiam* proscribendi, ne quis decipiatur per philosophiam, et inanem fallaciam. Quapropter omnes christiani fideles hujusmodi opiniones, quæ fidei doctrinæ contrariæ [non dicit *immediate* et *directe* solum] esse cognoscuntur, maxime si ab Ecclesia reprobatae fuerint, non solum prohibentur tanquam legitimæ scientiæ conclusiones defendere, sed pro erroribus [non dicit *pro hæresibus*] potius, qui fallacem veritatis speciem præ se ferant, habere tenentur omnino ». — Concludit autem

illam Constitut. dicens: « Quoniam vero satis non est *hæreticam* pravitatem devitare, nisi ii quoque errores diligenter fugiantur, qui ad illam plus minusve accedunt; omnes officii monemus servandi etiam Constitutiones et Decreta, quibus pravæ ejusmodi opiniones, quæ isthic diserte non enumerantur, et ab hac Sancta Sede proscriptæ et prohibitæ sunt ».

823. II. Ecclesiæ certe competit jus et officium infallibiliter custodiendi depositum fidei *strictè sumptum*. Ergo ei tribuendum est jus ad media, sine quibus illud jus tueri officiumque implere nequit; nisi velimus dicere, quod est absonum, Christum gravissimum mandatum imposuisse Ecclesiæ, quin ei conferret media necessaria, ut illi posset satisfacere. Atqui medium necessarium ad fidei depositum *strictè sumptum* rite custodiendum est auctoritas infallibilis in falsa scientia, fidei et moribus opposita, proscribenda, erroribusque damnandis qui *indirecte* et *mediate* fidem aut mores impetunt. Etenim

1) Attenta humani ingenii indole, nostræque naturæ corruptione, facile intelligitur eum qui non omnino firmiter animo retineret, hujusmodi errores, ab Ecclesia damnatos, esse absolute rejiciendos, paulatim se disponere ad fidei ipsius jacturam; ex illis enim erroribus ratiocinando perveniret ad conclusiones, quæ aperte quandoque pugnant cum fide: cum vero Ecclesiæ auctoritatem, quoad ipsos errores damnatos, parvi faciat, facile in conclusionibus etiam fidei aperte repugnantibus suo potius judicio, quam Ecclesiæ primas daret. Quod ab ipsa hæreticorum perversione agendique ratione confirmatur; tum enim ipsi ab initio alicui errori, sæpe nondum aperte contra fidem, adhærentes, sensim circa fidem naufragaverunt; tum semper, nimia calliditate utentes, non primo apertam hæresim, sed propositiones ambiguas, et captiosas proposuerunt. Hinc ad rem Pius VI. (Const. *Auctorem Fidei*), ait: « Norant illi [Pontifices] versutam novatorum fallendi artem, qui Catholicarum aurium offensionem veriti, captionum suarum laqueos persæpe student subdolis verborum involucris obtegere, ut inter discrimina sensuum latens error lenius influat in animos, fiatque ut, corrupta per brevissimam adjectionem aut commutationem veritate sententiæ, confessio quæ salutem operabatur subtili quodam transitu vergat in mortem ». — « Hi enim

[libri qui doctrinam continent aperte falsam ac malam] nonnisi volentes decipiunt, aut forte omnino ignaros; at vero, qui venenum occultum gerunt, etiam prudentiores fallunt. Unde non raro contingit, ut perniciosiores sint, ac virus longius profundant, quam ii quorum aperta corruptio fideles, salutis suæ non immemores, a lectione dehortatur».

2) Unde Apostoli eorumque successores sicut acceperunt « apostolatum ad obediendum fidei in cunctis gentibus » (Rom. I., 5.); ita in ipsa hac fidei prædicatione habent « arma militiæ non carnalia.... consilia destruentes et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi » (II. Cor. X. 4. 5.). Nonne doctrina uti *temeraria, falsa, scandalosa*, etc. damnata ab Ecclesia extollit se adversus scientiam Dei? Implentes apostolatus munus, confirmant fideles, ne « decipiantur in sublimitate sermonum, per philosophiam et inanem fallaciam secundum traditionem hominum » (Col. II. 4. 8.), et proscribunt « falsi nominis scientiam, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt ». Nonne deciperentur fideles per doctrinas utcumque oppositas certæ fidei? Unde ipse Apostolus (II. Tim. I., 13. 14.) præcipit, ne verborum forma immutetur, quando agitur de deposito fidei custodiendo. « Formam habe, inquit, sanorum verborum, quæ a me audisti in fide et in dilectione in Christo Jesu. Bonum depositum custodi per Spiritum Sanctum, qui habitat in nobis ».

3) Huic Apostoli præcepto obsequens Ecclesia, sollicita semper fuit in verborum sanorum formis definiendis. Conc. Trid. ex. gr. verbum *Transubstantiatio* consecravit ad significandam conversionem substantiæ panis et vini in corpus et sanguinem Christi: « Quæ conversio *convenienter et proprie* a sancta Catholica Ecclesia transubstantiatio est appellata » (sess. 13. c. 4.); et (in can. 2.): « Quam quidem conversionem Catholica Ecclesia *aptissime* transubstantiationem appellat ». In constitutione *Auctorem Fidei*, prop. XXIX., damnatur omissio verbi *Transubstantiatio* in expositione fidei de Eucharistia, tanquam omissio « vocis ab Ecclesia consecratæ ad illius [fidei] tuendam professionem adversus hæreses ». Quid autem fieret si sub prætextu quod ecclesia nequit in scientiam animadvertere, dum dicuntur tres Personæ

in Deo, una Persona in Christo, unicuique liceret Guntherianum conceptum Personæ amplecti? Si dum dicitur una substantia Divina, dum naturæ in Christo, voces *substantia* et *natura* sensu Pantheistico impune quisque usurparet? etc.

4) Concludamus ergo hoc argumentum verbis S. Pont. Pii IX. (*Gravissimas*, 11. Dec. 1862.): « Ecclesia ex divina sua institutione et divinæ fidei depositum integrum inviolatumque diligentissime custodire, et animarum saluti summo studio debet continenter advigilare, ac summa cura ea omnia amovere et eliminare, quæ vel fidei adversari, vel animarum salutem *quovis modo* in discrimen adducere possunt. Quocirca Ecclesia, ex potestate sibi a divino suo Auctore commissa, non solum jus sed officium præsertim habet non tolerandi, sed proscribendi ac damnandi omnes errores, si ita fidei integritas et animarum salus postulaverint; et omni philosopho, qui Ecclesiæ filius esse velit, ac etiam philosophiæ officium incumbit nihil unquam dicere contra ea, quæ Ecclesia docet, et ea retractare, de quibus eos Ecclesia monuerit. Sententiam autem quæ contrarium docet omnino erroneam, et ipsi fidei Ecclesiæ ejusque auctoritati vel maxime injuriosam esse edicimus et declaramus ».

824. III. *Ex consensu Doctorum*. Concil. Vatic., ut vidimus (n. 805.) declaravit Rom. Pont. sicut Ecclesiam, esse infallibilem « in doctrina de fide et moribus »; atque Conc. Trid. (Labbe, *Conc.* tom. 20. p. 23.) idem dixerat, Ecclesiam nempe esse infallibilem « in rebus fidei et morum ». Jamvero si sola verba considerentur, ea possunt indicare vel quæ *strictè* sunt *res fidei* quatenus sunt vere revelatæ; vel quæ etsi non revelatæ, intimo tamen nexu cum revelatis conjunguntur: quæ enim ad fidem integre custodiendam, rite explicandam ac tuendam pertinent, recte dicuntur *res fidei*. Quinam ergo ex his duobus sensibus subjicitur illis verbis « in rebus fidei et morum? » Sequentia verba Conc. Trident. alterum insinuant; nam addit Conc. « ad ædificationem doctrinæ christianæ pertinentium »: num veritates, sine quibus revelatio nequit integre custodiri, explicari, defendi, non pertinent *ad ædificationem doctrinæ christianæ*?

Sed ut omne dubium dissipetur, juverit investigare Doctorum sensum antecedentem et consequentem illas definitiones. Ac—1) jam

vidimus (n. 813.) in doctrina D. Thomæ Ecclesiam esse infallibilem in canonizatione Sanctorum: quæ certe ab adversariis habetur tamquam objectum non pertinens ad depositum *fidei strictè sumptum*.

2) Theologi omnes docent Ecclesiam esse infallibilem in ferendis censuris *hæresi* inferioribus; atque id negare, aliqui censent—*a)* esse *hæreticum*: ita De Panormo (Sanct. Doctrin. cap. 3. art. 13. nn. 9. seqq.); Diana (de infall. Rom. Pont. resol. 10. nn. 8. seqq.); Amici (de Fide, disp. 7. n. 55.); Viva (Thes. damn. quæst. prodrom. n. 18.); quibus addi debent Malderus, Coninck, Oviedo, etc.—*b)* alii vel dubitant utrum id sit hæreticum, erroneum, aut errori proximum; vel erroneum id dicunt. Ita de Lugo (de Fide, disp. 20. sect. 3. nn. 109–113.); Ripalda (tom. 3. disp. 1. sect. 7. n. 59.); Herinx (Sum. Theol. Schol. et Mor. dub. 9. n. 98.); Ferraris (sub. V. prop. damn. n. 37.); Cardenas (Crisis theol. dis. proæm. n. 140.); Turrianns (solut. disp. theol. p. 1. disp. 30. dub. 3.), etc.

3) Diserte etiam Doctores verba illa « in rebus fidei et morum » ad depositum *late sumptum* extendunt.—Suarez (de Fide, disp. 5. sect. 6.) docet: « Veritas catholica est Pontificem definientem ex cathedra esse regulam fidei, quæ errare non potest quando aliquid authentice proponit toti Ecclesiæ, tanquam de fide credendum »: loquens vero (de Relig. Soc. Jesu, l. 3. c. 4. n. 5.) de Bulla *Ascendente Domino*, qua Greg. XIII. declaravit vota simplicia constituere posse statum religiosum, addit, in hac declaratione S. Pontif. fuisse « omnino infallibilem, ita ut sine errore in fide negare non possit. Ratio est, quia sententia Pontificis *in his quæ ad doctrinam pertinent*, infallibilem continet certitudinem ex Christi institutione et promissione: 'Ego rogavi pro te'. . . . Valde autem diminuta fuisset Christi Domini providentia circa suam Ecclesiam si in decidendis talibus quæstionibus ex cathedra Vicarium suum labi permetteret ».—De Valentia (tom. 3. disp. 1. q. 1. p. 7. § 40.) infallibilitatem extendit ad omnia *spectantia ad pietatem*; et (q. 5. § 27.) ad ea quæ *ad bonum Ecclesiæ statum pertinent*; et (§ 36.) ad ea quæ ad bonum Ecclesiæ pertineant. Libet exscribere solum quæ docet (§ 40.): « Non est negandum », inquit, « quin quod dictum est de infallibili certitudi-

ne definitionum Pontificis, imprimis locum habeat, in iis quæ Pontifex ad doctrinæ controversias finiendas erroresque exterminandos fidelibus proposuit, tanquam a Deo revelata et credenda ex fide. Cæterum, quoniam Pastorem suum semper audire tenetur Ecclesia, et Ecclesiam divina Scriptura absolute prædicat esse columnam et firmamentum veritatis (I. Tim. 3.), adeoque nunquam errare tota potest; dubium esse non debet, quin in aliis quoque rebus omnibus asserendis, *quæ ad pietatem spectent*, et Ecclesiam totam concernant, infallibilis sit Pontificis auctoritas. Neque sane arbitror, hoc absque errore negari posse. . . . Quæ sane certitudo iisdem illis Dei promissionibus nititur ex quibus compertum habemus nunquam esse futurum ut universa Ecclesia in rebus religionis fallatur ». Cf. etiam Bellarminum (de Rom. Pontif. l. 4. c. 5.).

825. *Prob. 2da pars*, allata jam argumenta factis dogmaticis applicando. I. Ecclesia sua constanti praxi asseruit, sibi jus competere judicandi de sensu librorum objectivo; quem sæpe eodem anathemate perstrinxit ac ipsam doctrinam per se spectatam, fidelibus injungens ut huic suæ sententiæ acquiescerent. Atqui, ut diximus, Ecclesiæ est suæ infallibilitatis intensionem ac extensionem declarare ac definire. Ergo.

Prob. maj.: Sæculo IV. Nicæni Patres, in Epist. Synodica ad Ecclesiam Alexandrinam (apud Socrat. l. 1. c. 6.), ajunt: « Placuit Concilio communibus suffragiis anathemate denuntiare, et ei ipsi, et nefariæ ejus opinioni, et *verbis sententiisque execrabilibus, quibus usus est ad Filium Dei blasphemiis onerandum* ». Idem Socrates (l. 2.) testatur, proscriptum pariter fuisse a Nicænis Patribus Arii librum, quem *Thaliam* inscripserat.

Sæculo V. Pelagius compulsus fuit erroneum, quem in ejus scriptis Ecclesia detexerat, sensum damnare. Unde Innocentius I. (in ep. ad quinque Episcopos, quæ inter Augustinianas est 183.), scribit: « *Librum*, qui ejus esse diceretur, evolvimus, in quo multa contra Dei gratiam legimus esse conscripta, multa blasphema, nihil quod placeret, et nihil pene quod non penitus displiceret, a quovis *damnandum, atque calcandum*.... Anathematizet ergo ista quæ sensit ».

In Concil. Ephesino (Act. 1.) lecta imprimis fuit prolixa Epis. S. Cyrilli Alexandrini ad Nestorium, quam Patres quoad omnia approbarunt: postea vero lecta etiam fuit Epistola Nestorii ad S. Cyrillum, quam ab orthodoxa fide alienam esse declararunt, dicentes: « Omnia, quæ *Epistola hæc complectitur*, cum fide Nicæna aperte pugnant; suntque ab eadem omnino aliena: quare omnes, qui ita credunt a recta fide alienos esse judicamus. Omnes Episcopi simul clamaverunt: Quicumque Nestorium non anathematizat, anathema sit. Omnes Nestorii *Epistolam et dogmata* anathematizamus,... impiam fidem Nestorii anathematizamus ».

Famosa est causa *trium capitulorum*, idest operum Theodori Mopsuesteni, scriptorum quorundam Theodoreti, et epistolæ Ibas. Conc. Constantinop. II. (Collat. VII.) dicit: « In memoria tenentes promissiones de Sancta Ecclesia factas, et qui dixit, quod portæ inferi non prævalebunt adversus eam... necessarium putavimus capitulis comprehendere et prædicationem veritatis, et hæreticorum necnon impietatis eorum condemnationem ». Deinde subdit (can. XII.): « Si quis igitur defendit prædictum impium Theodorum, et *impia ejus conscripta*, in quibus tam prædictas, quam alias innumerabiles blasphemias effudit.... sed non anathematizat eum, et *impia ejus conscripta*.... talis anathema sit ». Et (can. XIII.): « Si quis defendit *impia* Theodoreti *conscripta*, quæ contra rectam fidem, et contra primam Ephesinam Sanctam Synodum, et S. Cyrillum... conscripsit... talis anathema sit ». Et (can. XIV.): « Si quis defendit Epistolam, quam dicitur Ibas ad Marim Persam hæreticum scripsisse... Si quis igitur memoratam impiam epistolam defendit, sed non anathematizat eam... et eos qui dicunt eam rectam esse... talis anathema sit ». Condemnationem trium Capitulorum ratam habuit Vigilius Papa (Ep. ad Euthychium Constantinopolitanum), dicens: « Prædicta itaque tria Capitula anathematizamus et condemnamus.... Quin etiam quemcumque qui crediderit aliquo ullo tempore ea Capitula debere suscipi aut defendi, vel conatus fuerit hanc præsentem condemnationem subvertere, simili anathemati subjicimus » (1).

(1) Ut hæc a cavillationibus vindicentur, recolatur - 1) falso ab initio Latinos putasse contra Græcos, quod Conc. Chalcedonense probaverit epistolam Ibæ: quod

826. II. Christus instituit Ecclesiam, ut per eam suppeditaret hominibus medium tutum ad salutem; atque hac ratione, uti ostendimus, eam infallibilitate instruxit. Atqui non minus necessaria est ad hunc finem obtinendum infallibilitas in factis dogmaticis, quam infallibilitas quoad depositum fidei *strictè sumptum*. Ergo, nisi absurde affirmare velimus, Christum idoneo medio ad finem obtinendum Ecclesiæ suæ minime dedisse, fateamur necesse est, infallibilitatem in factis dogmaticis decernendis eidem contulisse.

Prob. min. 1) Christus (Jo. XXI.) dixit: « Pasce oves meas... pasce agnos meos »; Petrus adhortatur Episcopos (I. Pet. V.), scribens: « Pascite, qui in vobis est gregem Dei »; et Paulus (Act. XX.) sic alloquitur majores natu, quos ex Epheso congregaverat: « Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei ». Rationem vero reddens hujusmodi admonitionis, subdit: « Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces, non parcentes gregi. Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. Propter quod vigilate ». Jamvero officium pascendi, ut rite impleatur, exigit ut venenosa pascua certo discernantur, et sic tuto oves ab iis arceantur; sicut oportet certo noscere lupos, ne eorum morsibus oves lacerentur. Id vero non posset efficere Ecclesia, nisi esset infallibilis in factis dogmaticis, de quibus agitur: utut enim hæreticorum blasphemias damnaret, ipsi semper exciperent Ecclesiam non fuisse as-

ipsi Latini, errore facti detecto, deinde agnoverunt - 2) Etsi hæretica scripta damnationis digna sint; possunt tamen esse circumstantiæ, in quibus, damnata prava doctrina, ex prudenti quadam œconomia, silentium ad tempus servetur de scriptis, in quibus illa continetur. Ita in Conc. Ephes. actum est quoad opera Theodori Mopsuesteni; « ne scilicet, nti testatur Cyrillus (Ep. ad Proclum Epi sc. Constantinop.), aliqui magnam viri opinionem spectantes, se ab Ecclesiis separarent » - 3) Falsum est quod Vigilins retractavit condemnationem primo ab eo latam ante Synod. V.: prudenti tantummodo dispensatione usus, ne schismati imminenti ansam daret, de disciplinæ severitate aliquid remisit. Elapso vero periculo, cum pauci superessent trium Capitulorum defensores, confirmavit Vigilins præcedentem condemnationem; nec dissentientes ad communionem recepti fuere, nisi prius tria Capitula condemnauerint. - 4) Episcopi Venetiarum et Istriæ adhuc dissentientes, schismatici extiterunt. Cf. Nat. Alex. (Histor. Eccles. Sæc. VI. Dissert. 3.).

secutam eorum mentem, adeoque perperam eorum doctrinam damnasse.

2) Ipsi Janseniani fateri debent, Ecclesiam infallibilem esse in dignoscendo sensu singulorum Patrum, quibus series traditionis ostenditur; secus enim quomodo judicare posset hanc vel illam doctrinam ad nos profectam esse etiam ex traditione, nisi prius judicasset, ita Patres illam tradidisse. Si ergo de sana doctrina, prout in scriptis Patrum exhibetur, etiam de perversa prout in scriptis hæreticorum prostat, infallibiliter judicat Ecclesia.

3) Quod argumentum majorem adhuc vim habet contra Jansenianos, qui asserunt Ecclesiam infallibili judicio approbasse doctrinam S. Augustini de gratia (n. 349.). Unde Claudius Pajot Præco Calvinianus in celebri concertatione quam habuit cum Antonio Arnaldo, auctore libri « de perpetua fide Ecclesiæ circa realem Christi præsentiam in Eucharistia », ait: « Si tibi Arnalde licet de sensu Jansenii litigare post Ecclesiæ definitionem, quidni licebit nobis de sensu Augustini, Chrysostomi, et aliorum disputare in nostra de reali præsentia disceptatione? ».

4) Quare merito Fénelon (dissert. 1. de Ecclesiæ infallib. circa textus dogm. cap. 2. apud Perrone) demonstrat « hac sublata infallibilitate, totam ruere infallibilitatem Ecclesiæ; decipi enim semper posset in intelligendis textibus Patrum, in intelligendis propositionibus hæreticorum, decretis Conciliorum; ac proinde posset præbere ut hæreticam doctrinam, quæ reipsa orthodoxa est, aut e converso judicare uti orthodoxam doctrinam, quæ sit hæretica, et sic eludi posset quodvis Ecclesiæ judicium. Ex hoc præterea fieret, ut infallibilitas Ecclesiæ *theoretice* semper admitteretur, *practice* semper eluderetur; omnia illius anathemata lata in doctrinam, quam judicavit hæreticam, ex. gr. Nestorii, Pelagii, Lutheri, Calvini, essent inane terriculum; tunc ipsa inermis, et succiso censuræ nervo, imbecillis jaceret; unde portæ inferi prævalerent adversus eam ». Hæc autem omnia exemplis illustrat.

ARTICULUS NONUS

Quænam sit Vera Ecclesia Christi.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

827. Quæ hactenus disputavimus sufficientem notitiam exhibent Ecclesiæ veluti *in abstracto* consideratæ (n. 625.): cum enim Christi institutionem scrutati simus, ejus naturam, proprietates ac dotes investigando; facilis est responsio quæstioni: quid, et qualis sit Ecclesia Christi. Ut totius disputationis fructum capiamus, ad Ecclesiam *in concreto* contemplandam animum convertimus: si enim, uti inquit Tertullianus (cont. Valent.) « faciunt favos et vespæ, faciunt ecclesias et Marcionitæ »; necesse est, ut considerantes diversos cœtus, qui *ecclesiæ* videri volunt, possimus veram Ecclesiam a falsis discernere, atque ita respondere quæstioni: quænam est vera Christi Ecclesia.

828. Post ea omnia quæ jam statuimus licet hanc quæstionem breviter expedire. Etenim necesse imprimis non est diserte hic probare, quod vera Christi Ecclesia certo dignosci potest: nam—1) Ecclesia est societas *necessaria*; nisi ergo velimus dicere Deum deficere in necessariis, dicendum est veram Ecclesiam esse certo cognoscibilem—2) Ecclesia est *formaliter* visibilis; ergo vera Ecclesia certo discerni potest. Recole igitur quæ disseruimus (n. 159.), et in tract. *de Virtut. Infusis* (n. 885.).

829. Si autem vera Ecclesia certo discerni potest, quisque intelligit, dari aliquas *notas*, per quas certo manifestatur; nisi enim eæ darentur, cum plures sint cœtus qui nomen christianæ Ecclesiæ sibi vindicant, vera a falsis ecclesiis discerni minime posset. Hinc ipsi Novatores, licet sæpe dixerint Ecclesiam *invisibilem*, parum tamen sibi consentientes, non renuunt externas notas admittere, quibus vera Christi Ecclesia dignoscitur. Ita ex. gr. legitur in Apologia confessionis August. (art. 4. § 144.):

« Ecclesia non est tantum societas externarum rerum, sicut alia politica, sed principaliter est societas fidei, spei et Spiritus Sancti in cordibus, quæ tamen habet *externas notas*, ut cognosci possit ». Recole dicta (n. 160.).

830. Natura etiam ac munus notarum facile intelligitur ex supra præstitutis. Præstat tamen aliquid hic recolere. Notæ igitur Ecclesiæ ita describi possunt: « *externi, proprii ac permanentes* characteres, per quos facile et ab omnibus vera Christi Ecclesia certo cognosci potest ». Dicitur—1) *characteres externi*: agitur enim de discernenda Ecclesia, quæ societas est essentialiter visibilis; neque, si interni omnino essent, ab hominibus cognosci possent—2) *Proprii*; « si enim, inquit Bellarminus, velim designare tibi certo hominem, quem nunquam vidisti, ut mox atque eum videris, discernas ab aliis, non debeo dicere; est quidam, qui habet duos oculos, duas manus, etc., nam hæc sunt communia omnibus »—3) *Permanentis*; cum enim Ecclesia sit societas semper necessaria, semper debet posse cognosci: characteres igitur, per quos cognoscitur, debent semper permanere. Ceterum, uti statim videbimus, notæ Ecclesiæ sunt ejus proprietates prout exterius manifestantur: illæ autem ad ipsam essentiam Ecclesiæ spectant, aut necessario illam consequuntur: quamdiu ergo Ecclesia est, tamdiu permanere debent characteres, quibus cognoscitur—4) *Per quos Ecclesia cognoscitur*: scilicet notæ sunt medium nos ducens ad cognitionem Ecclesiæ; ergo debent esse *notiores ac prius nobis cognitæ*, quam ipsa Ecclesia: mens enim nostra nonnisi a notis ad ignota procedit in acquisitione veritatis. Adverte tamen, notas nos adducere in cognitionem veræ Christi Ecclesiæ *in concreto* et in individuo, non vero Ecclesiæ *in abstracto*; ergo debent nobis esse *notiores*, quam Ecclesia *in concreto*, non vero *prius nobis cognitæ* quam Ecclesia *in abstracto*. Imo cognitio notarum præsupponit cognitionem Ecclesiæ *in abstracto*; non enim pro libitu confingi possunt notæ Ecclesiæ, sed ab ipsa Ecclesiæ natura, juxta Christi institutionem, debent derivari: ergo prius cognosci debet quid et qualis sit Ecclesia Christi, ut inde notis statutis, per eas discernamus inter varios cœtus, qui christiano nomine gloriantur, quinam sit vera Ecclesia—5) *Facile et ab omnibus*; pro omnibus enim hominibus, doctis et

indoctis, instituta est Ecclesia, atque omnibus est necessaria; tales ergo sint oportet characteres, per quos Ecclesia dignoscitur, ut etiam rudibus possint illam manifestare (cf. *de Virt. Infusis*, n. 884.). Observa tamen, demonstrationem de vera Christi Ecclesia *in concreto* per notas institutam, eandem esse quoad substantiam, sive pro doctis sive pro indoctis instituatur; iisdem enim omnino nititur principiis: modus autem quo demonstratio proponitur, amplitudo qua evolvitur, vis qua propugnatur, diversa sunt pro diversitate ingeniorum, culturæ, præjudiciorum. Hinc simplex ac obvia notarum applicatio, quæ simplicibus ac sinceris animis sufficit, scientifica quadam methodo proponenda esset ac propugnanda pro iis, quorum animus præjudiciis ac difficultatibus præoccupatus esset. Huc faciunt quæ fusius hac de re disputavimus, agentes de modo efformandi iudicium credibilitatis, quod ad actum divinæ fidei prærequiritur (*de Virt. Infusis*, n. 814. seqq.).

831. Ex his intelligitur jam munus *notarum* Ecclesiæ. Sed ad illud clarius determinandum, advertatur—1) in hoc quæstionis stadio nos non amplius considerare Ecclesiam sub generico respectu *veræ religionis*, illam cum ceteris sectis *antichristianis* comparando: hæc quæstio absoluta fuit in secunda disputatione, per notas *veræ revelationis*, quas in prima disputatione designavimus. Hic igitur quæstio est inter eos, qui jam fatentur religionem christianam esse unice veram; atque comparatio instituitur inter coetus, qui etsi diversi, contendunt tamen omnes se esse veram Christi Ecclesiam. Quæ animadversio si præ oculis habeatur, vitantur plures difficultates, utpote extra locum. Si quis objiceret ex. gr.: in religione etiam mahumedana viget unitas doctrinæ; ergo huiusmodi unitas nequit esse *veræ Ecclesiæ* nota: responderi posset (præscindendo a multiplicitate sectarum apud mahumedanos), non unitatem doctrinæ cujuscumque, sed unitatem in professione doctrinæ christianæ esse notam Ecclesiæ; doctrinam vero ac religionem mahumetis, aliis characteribus, sive intrinsecis sive extrinsecis, probari falsam.

2) Neque necesse est omnes omnino hæreticas aut schismaticas sectas ad trutinam revocare. Plures enim extinctæ, aliæ fere extinctæ jam sunt. Numerat Theodoretus 76 diversas hæreses, qua-

rum, uti ipse testatur, paucissimæ erant suo tempore superstites; enumerat S. Augustinus 88., sed (in P. LVII.) earum pluri-
mas periisse dicit; Bellarminus (de Notis Eccl. c. 6.) numeratis
usque ad tempora Lutheri hæresibus 200., addit: « ex his autem
non supersunt, nisi reliquæ quædam Nestorianorum, et Euty-
chianorum in Oriente, et Hussitarum in Bohemia: reliquæ omnes
funditus interierunt ». Satis ergo erit quæstionem instituere de
Ecclesia Romana, de cœtu Protestantium, atque de cœtu Græco-
rum Schismaticorum: quæ de his dicuntur facile etiam aliis, si
qui sint, aptari possunt.

3) In his vero dijudicandis ex notis, *negative* aut *positive* pro-
cedere possumus. Nam—*a*) si vel una ex notis alicui sectæ deest,
illico licet concludere, eam *non esse* veram Christi Ecclesiam—
b) Si omnes simul alicui cœtui convenient, certo constat eum
constituere veram Christi Ecclesiam—*c*) Si autem singulæ notæ
applicentur, nonnulli censent aliquas earum *positive*, alias *solum*
negative rem conficere: verum si quælibet nota *adæquate* suma-
tur, quælibet *positive* discernere videtur veram Christi Eccle-
siam. Cf. dicta (n. 165.).

4) Denique ad cavillationes vitandas, notetur denominationem
Ecclesiæ *Romanæ* dupliciter sumi posse: vel enim significat
Ecclesiam particularem, quæ olim fuit et adhuc est Romæ; vel
collectionem omnium fidelium, qui toto orbe dispersi, adhærebant
olim et adhuc adhærent Romano Pontifici. Altero hoc sensu hic
accipimus denominationem *Romanæ*: unde eadem Ecclesia vocari
solet *Catholica*, seu universalis: *Pontificia*, quia S. Pontifici
adhæret ac obedit; *Romana* a nobiliori sui parte.

832. At vero quænam sunt istæ notæ? Lutherus (l. de Conc.
et Eccles.) assignavit imprimis septem notas, excludendo semper
eas quæ in Symbolo habentur, ac præsertim Apostolicitatem; de-
inde vero communiter Novatores nonnisi duas agnoverunt, nempe
sinceram prædicationem verbi Dei, et legitimum usum Sacra-
mentorum: quæ duæ comprehendunt quinque priores Lutheri (Cf.
Bellar. l. c. cap. 2.).

833. Verum hæ duæ notæ nullatenus admitti possunt; desunt
enim conditiones illæ, quæ ad notam constituendam requiruntur.
Revera—1) illæ non sunt *proprie* solius veræ Ecclesiæ notæ.

Nam secundum rei veritatem inveniri possunt in iis cœtibus, qui certo non sunt vera Christi Ecclesia: apud puros schismaticos vigere ad tempus potest tum sincera doctrina, tum legitimus usus Sacramentorum, uti factum est apud Luciferianos et Donatistas sub initium schismatis. Secundum opinionem vero eorum quos impugnamus, quælibet secta sibi vindicat sinceram verbi Dei prædicationem atque sincerum Sacramentorum usum: alio ergo indicio opus est, ut discernamus apud quam illarum vere sincera sit verbi Dei prædicatio, apud quam falso illam jactari.

2) Neque eædem duæ notæ *notiores* nobis sunt ipsa Ecclesia. Nam sinceritas prædicationis et usus Sacramentorum, uti adversarii contendunt, desumenda est ex conformitate cum verbo Dei; at difficilius est cognoscere verum verbum Dei, quam Ecclesiam; quis enim facile dijudicabit apographorum authenticam, versionum fidelitatem, interpretationis veritatem, etc.? Hinc est quod Patres de doctrinæ veritate, nonnisi per Ecclesiam dijudicandum esse doceant: cf. jam data testimonia (n. 653.), et quæ diximus in tract. *de Virt. Infusis* (disp. 4.).

3) Hinc per easdem duas notas *non facile et ab omnibus* discerni posset vera Ecclesia Christi a falsis sectis: num omnes ac facile cognoscere possunt quodnam est genuinum verbum Dei, in quam versione fideliter illud exhibetur, quinam est germanus ejus sensus, etc.

834. Frustra autem ad has duas notas adstruendas allegant Novatores—1) testimonia quædam S. Scripturæ: ea enim omnia, uti omnibus facile constat, vel nullo modo sunt ad rem, vel ad summum probant, sinceram verbi Dei prædicationem pertinere ad veram Christi Ecclesiam, adeoque *ontologice* eam discernere; non vero per eamdem prædicationem nobis innotescere veram Christi Ecclesiam, seu hanc per illam *logice et quoad nos* discerni —

2) Frustra etiam allegant quædam Patrum testimonia, in quibus docere videntur *veram Christi Ecclesiam cognosci per Scripturam*. Etenim—*a*) docent Ecclesiam per se omnibus splendescere: « Ecclesia, inquit Origenes (Hom. 30. in Matth.), plena est fulgore ab Oriente usque ad Occidentem »; et S. Cyprianus (de Unit. Ecclesiæ): « Ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit »; et S. Augustinus (Tr. in ep. Jo.): « Numquid

digito ostendimus Ecclesiam? nonne aperta est? »—b) Ut paulo ante indicavimus, constanter docent nos Scripturam accipere ab Ecclesia—c) Hinc docent per Scripturas cognosci veram Christi Ecclesiam *in abstracto, conc.* (cf. *de Virt. Infusis*, n. 905. seq.); *in concreto, subd.: absolute et per se, neg.: hypothetice et per accidens, conc.* Scilicet si res habeatur cum adversariis, qui jam admittant aliquid in Scriptura ad Ecclesiam pertinens, attenta eorum natura, possunt ex Scripturis convinci se non pertinere ad veram Christi Ecclesiam. Cf. Bellarminum (l. c. cap. 2.).

835. His igitur rejectis, quænam sunt veræ Ecclesiæ notæ? S. Augustinus (c. ep. fund. cap. 4.) sex notas enumerat; S. Hieronymus (c. Luciferian.) duas; S. Vincentius Lirin. (Com.) tres, etc.; atque ita etiam veteres Theologi plures aut pauciores notas assignant. Nunc vero unanimi consensu quatuor omnes agnoscimus et adhibemus, quin propterea a veteribus re dissentiamus. Ipsi enim Patres quatuor illas notas adhibuere; pauciores assignando, reliquas minime rejiciebant, sed ad illas has reducebant; plures vero enumerando, eas in illis quatuor contineri docebant. Hinc Bellarminus ex. gr., qui quindecim notas expendit, dicit (l. c. cap. 3.): « quindecim notas proponemus, quæ, si quis velit, poterunt aliquo modo revocari ad illas quatuor, quæ communiter a recentioribus assignantur ex Symbolo Constantinopolitano, Unam, Sanctam, Catholicam et Apostolicam ». Nostrum igitur est has notas adstruere, ipsarumque ope veram Christi Ecclesiam *in concreto* definire.

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXXVI. 1. *Unitas, Sanctitas, Catholicitas, Apostolicitas sunt veræ Ecclesiæ notæ*—2. *iisque rite adhibitis, quemadmodum certo constat Ecclesiam Romanam esse unicam veram Christi Ecclesiam; ita reliqui omnes cœtus qui extra communionem ipsius, christianum nomen sibi vindicant, veram Christi Ecclesiam minime constituere convincuntur.*

836. *Prob. 1ma pars. I. Res quælibet optime ac certo dignoscitur ex ejus proprietatibus, si exterius illæ innotescant. Si ha-*

beas ex. gr. definitionem hominis, et ex loquela aut aliis signis, videas in aliquo individuo rationis usum, inde colligis in eodem individuo esse animam rationalem: cum deinde corpus in se ipso videas; merito concludis, hoc individuum esse hominem. Atqui Unitas, Sanctitas, Catholicitas, Apostolicitas, uti jam demonstratum est, sunt Ecclesiae proprietates; et exterius innotescunt, uti statim confirmabimus. Ergo Unitas etc. sunt Ecclesiae Christi notae, seu characteres, per quos vera Christi Ecclesia certo cognoscitur.

837. II. Unitati, Sanctitati, Catholicitati, et Apostolicitati competunt omnes conditiones, quas diximus requiri ad Ecclesiae notam constituendam. Ergo illae sunt verae Ecclesiae notae.

Prob. antec. Ac—1) sunt aliquid *proprium* et non commune; nam, uti liquet ex earum conceptu exposito et demonstrato, aut pertinent ad ipsam essentiam Ecclesiae, aut saltem sunt proprietates ejus—2) Hinc sequitur, easdem esse *permanentes* in Ecclesia—3) Sunt etiam *externae* et agnoscibiles. Sane unitas fidei manifestatur per externam professionem fidei, quae nequit esse hypocrisis in toto coetu (n. 464.); regimen hominum debet esse externum, sicut externa esse debet obedientia. Sanctitas externe manifestatur per excellens virtutum exercitium in gradu etiam heroico, per miram foecunditatem, per miracula, quae facta sunt sensibilia. Apostolica successio externa etiam est: cum autem, ex dictis, successio Apostolica in se comprehendat adaequatam Apostolicitatem (n. 720. seqq.); Apostolicitas Ecclesiae est simpliciter visibilis, seu certo cognoscibilis. Catholicitas pariter facti et simultanea est quid externum: hujusmodi autem esse Ecclesiae catholicitatem, jam demonstratum est—4) Sunt insuper *facile et ab omnibus* agnoscibiles. Id patebit ex ipsa applicatione earum notarum. Sed, ut statim rem illustremus, quisque facile intelliget ex. gr., Christi Ecclesiam debere esse unam unitate doctrinae; nequit enim dici, Christum contradictoria docuisse, aut unum idemque docuisse et non docuisse: at quisque etiam facile deprehendet in propria secta tot fere esse sententias, quot capita, nec ullum esse sufficiens principium unitatis in fide; sicut e contra, in Ecclesia catholica, ipsa communis professio alicujus magisterii externi et infallibilis arguit unitatem doctrinae. Sic

pariter, quisque facile intelliget regimen Ecclesiæ debere esse Apostolicum, nemo enim ignorat Ecclesiam in Apostolis a Christo fuisse fundatam: at ipsum nomen diversarum sectarum, epocharum foundationis, etc. manifestat defectum Apostolicitatis in illis; cum e contra in Ecclesia catholica, conspicua sit successio Apostolica in Sede Romana, et communio ceterarum cum illa. Quisque poterit hæc prosequi, et res evidens erit, si præsertim retineatur animadversio jam facta de diverso modo proponendi totam demonstrationem secundum diversas ingeniorum dispositiones (n. 830.), et quæ diximus in tract. *de Virt. Infusis*, (n. 813. seqq.)—5) Denique iidem characteres Unitatis, etc. sunt *notiores* quoad nos ipsa vera Ecclesia *in concreto* et in individuo spectata. Illi enim, cum externi sint, primo ac immediate veluti in oculos offendunt; ex illis autem, supposita notitia veræ Christi Ecclesia *in abstracto*, veluti ratiocinando colligimus *hunc cœtum* et non alios esse veram Christi Ecclesiam: illud vero quod nos ducit ad alterius rei notitiam *notius* est quoad nos, quam res illa: ergo.—Hinc Patres usi semper sunt iisdem notis ad veram Ecclesiam discernendam (n. 653. 661. 689. 707. 736.).

838. *Prob. 2da pars. I. ex Unitate Ecclesiæ.* Ac primo quidem: *Ecclesia Romana est Una.* Sane ipsi competit—1) unitas fidei *quoad factum* (n. 633.); omnes enim fideles per orbem dispersi eandem habent fidei professionem, qua credunt veritates ab Ecclesia definitas; veritas semel authentice definita numquam fuit retractata; novæ quidem successu temporis latæ sunt definitiones, quibus tamen eadem antiqua revelatio disertius ac magis explicite proposita est (cf. *de Virt. Infusis*, n. 583. seqq.): dissensus esse potest inter catholicos circa aliquas veritates nondum ab Ecclesia definitas, at omnes paratos se profitentur ejus judicium acceptare; constanter Ecclesia a suo sinu ejecit, qui vel unam ex veritatibus certo revelatis negavit (cf. *de Virt. Infusis*, n. 983.). Tanta est unitas ac stabilitas in eadem fide, in Ecclesia catholica, ut adversarii id vitio illi vertant; sive quia, ajunt, stabilitas illa est indicium mortis, sive quia est inimica progressus (cf. *de Virt. Infusis* n. 923. 585.)—2) Eidem competit unitas fidei *quoad jus*; siquidem agnoscit principium extrinsecum

effectivum unitatis, idest apostolicum magisterium, cui tribuit infallibilitatem in docendo—3) Omnia autem, ubicumque sint, membra adhærent Uni Capiti, nempe Romano Pontifici, in quo agnoscunt primatum jurisdictionis in universam Ecclesiam: adeoque Ecclesiæ Romanæ competit unitas *regiminis*.

Secundo: Nulla secta habet notam unitatis. Ac—1) ipsi auctores Reformationis secum ipsis pugnant. Lutherus docuit Sanctos esse invocandos (Serm. de X. præcept.), quod negavit, scribens ad Waldenses (Serm. de Mammon.); affirmavit Ecclesiam esse infalibilem (Resp. ad Dialog. Sylvestri Prieratis), quod negavit (Postilla in Dom. I. post Epiph.); affirmat (de Virtute Excommun.) obediendum esse Prælati, quod negat (de Captiv. Babylon.); etc. Nec minor fuit inconstantia Calvini: nam (Inst. l. I. c. 18.) affirmat Deum esse auctorem peccati, quod negat (Harmon. et ad cap. IV. Matth.); affirmat (in c. III. Jo.) necessitatem baptismi, quam negat (Inst. l. IV. c. XVI.); etc. Cf. Card. Gotti (de Vera Christi Ecclesia, cap. 10.). Hinc imprimis illis quadrat illud S. Hilarii (l. adv. Constant.): « modo unum modo aliud cogis concilium, et in unoquoque varias fidem. Accidit tibi quod imperitis ædicatoribus, quibus sua semper displicent, accidere solet, ut semper destruas quod semper ædificas »—2) Auctores Reformationis a fortiori pugnant inter se; nota sunt convicia Lutheranorum in Calvinianos, et vicissim: sectæ quotidie in sectas dissolvuntur, donec in rationalismum se recipiant (cf. *de Virt. Infusis*, n. 979. seq.). Hinc Novatoribus aptari possunt quæ scribit S. Athanasius (Or. l. cont. Arian.): « illud quoque, ait, prorsus mirabile, omnes quotquot sunt hæreses in fingendo, diversa pugnantiaque inter se afferre, nec alibi nisi in falsitate consentire »: vel etiam quæ habet S. Hieronymus (in cap. VII. Is.): « qui inter se discrepant, in Ecclesiæ oppugnatione consentiunt, juxta illud, quod Herodes et Pilatus inter se discordantes, in Domini Passione amicitia fœderantur »—3) Deest ipsis principium unitatis in fide; immo ipsis inest principium unitatis destructivum, nempe judicium privatum, quod habent tamquam supremam regulam fidei. De ipsis ergo repeti possunt quæ scribit Tertullianus (de Præscript. c. 42.): « Mentior si non etiam a regulis suis variant inter se, dum unusquisque proinde suo arbitrio modulatur

quæ accepit, quemadmodum de suo arbitrio composuit ille qui tradidit. Agnoscit naturam suam, et originis suæ morem profectus rei. Idem licuit Valentinianis quod Valentino; idem Marcionitis quod Marcioni, de arbitrio suo fidem innovare»—4) Quoad unitatem *regiminis*, absurde contenderent illam possidere. Sane diversæ sectæ sunt invicem independentes; singulæ sectæ umbram habent regiminis, siquidem, ut vidimus, illi deuegant veram potestatem; eadem sectæ, in diversis regionibus existentes, diversas ac independentes efformant communitates; certe, si quod regimen affectant, illud non est apostolicum, ut statim probabimus.

839. II. *Ex Sanctitate Ecclesiæ.* Ac primo quidem: *Ecclesia Romana est Sancta.* Sane—1) in ea semper floruerunt qui et vitam perfectionis in praxi consiliorum evangelicorum professi sunt, et ad heroicum virtutis gradum pervenere; et quidem in tanto numero, ut eorum fulgidissima sanctitatis lux totam Ecclesiam, ad quam pertinebant, illuminet. Professio religiosa sicut conspicua est in Ecclesia catholica, ita semper acatholicorum odia excitavit. Sancti Patres, quos orbis universus veneratur, in communione Romana vixere ac mortui sunt; primis octo Ecclesiæ sæculis, vix tres aut quatuor e Romanis Pontificibus non fuerunt inter Sanctos adnumerati; mira sanctitatis exempla enarrat S. Augustinus (de Mor. Eccl. l. 1. c. 31. seqq.) de anachoretis, cœnobitis, sanctimonialibus et clericis; ipse Lutherus (in cap. V. ad Gal.) admiratur sanctitatem «Benedicti, Gregorii, Bernardi, Francisci, et similium»; Calviniani scriptores (apud Bohours, Vita S. Fr. Xaverii, l. 6.) tanti faciunt S. Franciscum Xaverium, ut dicant: «Si Xaverius fuisset nostræ religionis, etiam apud nos, ut alter Paulus cum veritate esset æstimandus»; imo Lutherus (Ep. ad duos Parochos de Anabaptismo) scribit: «Ego dico, sub Papatu esse verum christianismum, immo nucleum christianismi, et multos pios magnosque Sanctos». Seriem autem Sanctorum numquam defecisse, patet ex causis de Beatificatione et Canonizatione; et sufficit consulere *Bollandianorum* collectionem. Prægrandis martyrum numerus nonnisi ad Romanam communionem pertinet—2) Conspicua etiam est fœcunditas Romanæ Ecclesiæ, cujus solummodo ministerio conversæ sunt nationes infideles ad fidem christianam. Corruptelæ exordia in Rom. Ecclesia commi-

niscuntur Protestantes præsertim a sæc. VI.: nihilominus eodem sæculo S. Gregorius M. misit monachos in Majorem Britanniam, qui Anglos ad fidem Christi adduxere; sæculo VII. opera S. Kiliani a Conone R. P. missi, conversi sunt Francones; sæculo VIII. magna pars Germaniæ ad fidem adducta opera S. Bonifacii, quem miserat Gregorius II.; sæculo IX. per monachos Corbeienses, Vandali Conversi ad fidem, Bulgari, Poloni, Dani, Moravi subjecti fuere R. Pontifici; sæculo X. Albertus Bohemorum, et Methodius Moravorum archiepiscopi integra regna Christi adscripserunt; sæculo XI. Hungari, Christi fide suscepta, Episcopos a R. Pontifice acceperunt; sæculo XII. Adrianus II. ante suum Pontificatum ab Eugenio missus convertit Norwegiam; notum est cujus opera Christi fides disseminata sit recentioribus temporibus in India Orientali, Japonia, in amplo Sinarum imperio, etc. etc.—3) Nec mirum; siquidem perenne fuit in Romana Ecclesia donum miraculorum cæterorumque charismatum. Pro remotiore ætate consuli possunt S. Irenæus (adv. hæres. l. 2. c. 32. 66.), S. Basilius (de Sp. Sancto, c. 29.), S. Gregorius Nyssenus (in Vita S. Gregor. Thaum.), S. Hieronymus (Catal. auctor. ecclesiastic.), S. Hilarius (l. in Const. Imper.), S. Gregorius Nazianzenus (Or. 18.), S. Augustinus (de Civ. Dei, l. 22.), Theodoretus (or. 8. adv. Græcos). Pro recentioribus temporibus, ceteris omissis, recolantur quæ habentur in vitis Sanctorum, et in Actis pro eorum Canonizatione. Cf. dicta (n. 210.).

Secundo: nulli sectæ competit nota Sanctitatis—Ac—1) maximum præjudicium est vita ac mores auctorum *Reformationis*, ejusdemque occasio. Lutherus, monachus et sacerdos, contra fidem Deo datam, uxorem duxit monialem, a qua filium suscepit paucis diebus post nuptias celebratas. Si eum judices ex suis scriptis, eum invenies blasphemum in Deum, conviciosum in proximum, insigni superbia elatum. Zwinglius (apud Gretserum, tom. 13.) Claronæ ac Tiguri insolentiæ ac fœdæ libidinis exempla dedit; ipse de se testatur, genium, quem nescit utrum ater an albus fuerit, sibi auctorem fuisse negandi realem Christi præsentiam in Eucharistia. Calvinus ob infame crimen stigmatē notatus, blasphemus in Deum, vindictæ cupidus, inter blasphemias, execrationes, dæmonum evocationes animam evomuit. Quænam

fuerit occasio in Anglia discedendi ab avita religione, et quibus atrocissimis mediis tentarunt fidem romanam eradicare, omnibus compertum est. Quis credat hos aliosque similes a Deo missos ad Christi Ecclesiam reformandam?—2) Doctrina Protestantica non ea certe est, quæ ad sanctitatem conducat. Scilicet docent solam fidem justificare, bona opera non esse necessaria ad salutem, homines peccare quidquid agant, Deum peccata non punire si quis per fidem sibi applicet justitiam Christi, liberum arbitrium esse extinctum, Deum esse auctorem peccati; etc. Si qui ergo inter eos inveniantur boni, vel tales sunt naturali aut externa quadam honestate; vel bona fide in errore permanentes, divinitus aliqui illustrantur ac adjuvantur medio extraordinario, sicut etiam inter infideles accidere potest, et *contra* suæ sectæ principia vitam instituunt—3) Hinc nil mirum si desint præclara illa sanctitatis insignia, quæ tum in cœtum ipsum redundant, tum conspicuam ac certam reddant ejus sanctitatem: praxis consiliorum evangelicorum proscribitur, quin promoveatur; viri sanctitate insignes, qui magno numero antea floruerunt, non amplius inveniuntur apud eos, qui separati fuerunt ab unitate romana; miracula potius irrident, nec quærenda esse censent (n. 680. 734.): atque hæc communia sunt etiam Græcis schismaticis — 4) Quoad *fœcunditatem*, hæc certa sunt: Græci schismatici nec contendunt illam possidere; Protestantes ab initio ne cogitandum quidem censuerunt de infidelium conversione; sub finem sæculi XVII. ad imitationem Ecclesiæ Romanæ missiones instituerunt; licet materialibus mediis abundaverint, steriles omnino fuerunt missiones illæ quoad conversionem infidelium; totus missionariorum Protestantium labor eo dirigitur, ut catholici pervertantur, aut ipsi divites fiant. Horum omnium documenta indicata invenies apud Perrone (de Vera Relig. par. 2. prop. 10.).

840. III. *Ex nota Catholicitatis.* Applicationem hujus notæ brevius expedire licet. Materialis diffusio amplior est in communione Romana, quam in sectis omnibus simul sumptis (n. 307.) nunc, sicut tempore S. Augustini communio Romana a sectis discernitur apud omnes denominatione *catholicæ* (n. 707.); sectis omnibus simul sumptis semper deest catholicitas formalis (n. 693.). Hinc ergo faciant quæ scribit S. Augustinus (serm. 46. al. 165.

de tempore, c. 8. n. 18.): « Non omnes hæretici, inquit, per totam faciem terræ, sed tamen hæretici per totam faciem terræ. Alii hic, alii ibi.... ipsi se non norunt. Alia secta in Africa, alia hæresis in Oriente, alia in Ægypto, alia in Mesopotamia.... Diversis locis sunt diversæ.... Sed tamen illa [Ecclesia Romana] omnes novit, quia cum omnibus fusa est. Verbi gratia est in Africa pars Donati; eunomiani non sunt in Africa; sed cum parte Donati est hic Catholica. Sunt in Oriente Eunomiani; ibi non est pars Donati: sed cum eunomianis ibi est Catholica. Illa sic est tamquam vitis crescendo ubique diffusa: illi sic sunt tamquam sarmenta inutilia agricolæ falce præcisa merito sterilitatis suæ, ut vitis putaretur, non ut amputaretur ».

841. IV. *Ex nota Apostolicitatis.* Porro Apostolicam esse Romanam Ecclesiam, jam probavimus (n. 736. seqq.). Nulli autem sectæ Apostolicitatem competere, multis facile probari potest. Ac—1) Successio Apostolica, in qua tota Apostolicitas comprehenditur (n. 720.), supponit consecrationem Episcopalem (n. 723.): at vero Calvinus nec fuit sacerdos, etsi diceretur Episcopus Genevensis; Lutherus, Zwinglius, Œcolampadius, uti certo constat et ipsi fatentur, numquam fuerunt ordinati Episcopi. Hinc neque agnoscunt distinctionem ex jure divino inter clericos et Laicos, atque hierarchiam a Christo institutam in ordine clericali: quem errorem supra refutavimus—2) Sed ipsam missionem a quo acceperunt Novatores? Ecclesia Romana, a qua separabantur, juxta ipsos, non erat amplius vera Christi Ecclesia: hæc, ajunt, eo tempore defecerat: ab ea igitur, juxta sua principia, non potuerunt missionem accipere. Hinc contra ipsos merito urgemus argumentum, quo passim usi sunt Patres contra antiquas hæreses. « Qui estis vos, quærit Tertullianus (de Præscript.), unde et quando venistis? Ubi tamdiu latuistis? ». Et S. Optatus (cont. Parmen. l. 2.): « Vestræ cathedræ originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vindicare ». Et S. Hilarius (de Trin. l. 6.): « Tarde mihi hos piissimos Doctores ætas nunc hujus sæculi protulit. Sero hos habuit fides mea, quam tu erudisti, magistros, inauditis ergo his omnibus in te credidi etc. ». Et S. Augustinus (de Bapt. l. 3. c. 2.): « Unde ergo Donatus apparuit? de qua terra germinavit? ex quo mari emersit? de quo cœlo cecidit? » —

3) Hinc supervacaneum fere est ostendere, deesse sectis Protestantibus Apostolicitatem doctrinae; deficiente enim Apostolica successione, deficit principium quo doctrina tuto custoditur. Bellarminus (de Notis Ecclesiae, cap. 9.) tum refert Calvinii testimonia, expresse profitentia repugnantiam suae doctrinae cum antiquitate, tum catalogum texit haeresum longe ante *reformationem* damnatarum, quae a Novatoribus renovatae fuere—4) Sed defectus Apostolicitatis in sectis Novatorum adeo evidens est, ut invocent missionem extraordinariam, quam supra (n. 733. seq.) rejecimus—5) Ad negandam Apostolicam successionem apud Græcos schismaticos, sufficeret recolere quae jam statuimus (n. 724. seq., 736. seq.). Sed unum addimus ad plenam rei evidentiam: notum est, Ecclesiam Græcam ante separationem adhæsisse Ecclesiae Romanae, atque in Romano Pontifice agnovisse centrum unitatis: ant ergo ante separationem erat *vera* Ecclesia; et eo ipso quod separata sit a vero centro unitatis, per schisma constituta est extra Ecclesiam Christi, ac proinde nullam habet *missionem* apostolicam: aut ante separationem erat *falsa* Christi Ecclesia, et per separationem cœpit fieri vera Ecclesia; et quæritur a quo tunc accepit missionem? Hæc vim habent a fortiori pro Ecclesia Russiaca, quæ sub finem sæculi XVII. separata est a Patriarcha Constantinopolitano, cui, auctoritate Imperatoris, substituta fuit Synodus, cujus ipse Imperator est præses. Quis non videt, hanc Ecclesiam, duplicis schismatis ream, carere apostolica missione? Num Russiarum Imperator illam possidebat, ut posset illam communicare; aut communicare aliis poterat quod ipse non habebat? Atque hæc eadem aptari possunt, si opus est, Ecclesiae Anglicanae.

842. V. Demonstrationem hujus theseos vix delineavimus, et præstat illam hic absolvere tribus animadversionibus, quas quique per se evolvere potest, ut plenam rei demonstrationem consequatur. Ac—1) ipsæ notæ consideratae in seipsis, et veluti præscindendo a positiva Christi institutione, constituunt *motiva credibilitatis*, quibus religio christiana ostenditur *divinitus revelata*, et *unica vera religio*. Porro *sanctitas* comprehendit *miracula*: *unitas* est verum miraculum *in ordine morali*; naturaliter enim fieri non potest, ut innumeri homines per orbem dispersi subji-

ciant intellectum uni visibili magisterio, omnia constanter credendo, quæ ipsum docet: *apostolicitas* et *catholicitas* revocantur ad propagationem et conservationem religionis christianæ (n.303.), de quibus egimus in 2da disp. Hinc Conc. Vat. (Const. *Dei Filius*, cap. 3.) dixit: « Ecclesia per se ipsa, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem, et inexhaustam in omnibus bonis fœcunditatem, ob catholicam unitatem, invictamque stabilitatem, magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis, et divinæ suæ legationis testimonium irrefragabile. Quo fit ut ipsa velut signum levatum in nationibus » etc.

2) Ex hactenus disputatis una perspicua demonstratio confici potest sic: aut nulla nunc est Ecclesia Christi, aut illa est Ecclesia Romana; sed dici nequit non amplius nunc existere Ecclesiam, quam Christus promisit ac voluit indefectibilem; Ergo Ecclesia Romana est vera Christi Ecclesia. Ad *prob. maj.* recoli debet, nullam esse sectam, in quam saltem tam bene quadrent *notæ*, quam in Ecclesiam Romanam; hæc est, quæ saltem propius accedit ad primitivam Ecclesiam, quæ, omnium confessione, erat vera Christi Ecclesia; ea sola constanter provocat ad antiquam traditionem, servat idem unitatis principium, æque est tenax unitatis, atque impatiens hæresis ac schismatis; visibilis semper fuit, neque defectionis ejus occasio, tempus, locus, auctor assignari potest ab adversariis. Contrarium omnino accidit ceteris sectis omnibus.

3) Qui semel demonstraverit institutionem Primatus in Petro, ejusque perpetuam durationem in Romanis Pontificibus, Petri successoribus, jam facile dijudicabit Romanam Ecclesiam esse veram Christi Ecclesiam. In Romano enim Pontifice habetur centrum unitatis; adeoque *apostolica* successio, principium *unitatis fidei*, *unitas regiminis*, principium *catholicitatis* formalis. Hinc merito S. Cyprianus (n. 736.) docuit, facilem ac compendiosam demonstrationem veræ Ecclesiæ Christi eo Primatu contineri.

DISPUTATIO V.

DE VISIBILI ECCLESIAE CAPITE

843. Hactenus totum Ecclesiae Corpus considerantes, ejus intimam constitutionem, proprietates dotesque introspeximus; jam ad præcipuam visibilis Ecclesiae visibilem partem, quæ est ejus Caput, studium investigationemque nostram convertimus. Quanti momenti sit hujusmodi investigatio clare expressit Bellarminus, cum (præf. in lib. de Sum. Pont.) scripsit: « De qua re agitur cum de Primatu Pontificis agitur? brevissime dicam, de summa rei Christianæ. Id enim quæritur, debeat ne Ecclesia diutius consistere, an vero dissolvi et concidere. Quid enim aliud est quærere, an oporteat ab ædificio fundamentum remove, a grege pastorem, ab exercitu imperatorem, solem ab astris, caput a corpore, quam, an oporteat ædificium ruere, gregem dissipari, exercitum fundi, sydera obscurari, corpus jacere? Porro adversarii, id est, hæretici, cum in aliis fere dogmatibus non minus inter se, quam a nobis dissentiant, in hoc tamen omnes conveniunt, ut totis viribus, summaque animi contentione Romani Pontificis sedem oppugnent, nulli fuerunt unquam hostes Christi atque Ecclesiae, qui simul cum hac sede bellum non gesserint ».

844. Neque aliter nunc sentiunt catholicæ Ecclesiae inimici, inter quos Palmer (p. 7. de Rom. Pont. c. 1. apud Perrone) asserere non dubitat: « Doctrinam de primatu Episcopi Romani in Ecclesiam universalem cardinem esse, circa quem reliquæ omnes volvuntur controversiæ, quæ inter Ecclesiam romanam et ecclesias ceteras incalescunt; quoniam si Christus Dominus primatum ex officio proprium alicujus Episcopi instituit in Ecclesia catholica, qui semper perdurare debeat, et hunc primatum hæredita-

verit Episcopus romanus, illico consequitur Ecclesiam catholicam coarctari ad solam Ecclesiam obedientiae romanæ, et concilia, doctrinam ac traditiones illius Ecclesiæ obsignatas esse auctoritate totius mundi christiani ».

845. Hinc Conc. Vaticanum (Const. *Pastor Aeternus*), ait: « Quoniam portæ inferi ad evertendam, si fieri posset, Ecclesiam contra ejus fundamentum divinitus positum majori in dies odio undique insurgunt; Nos ad catholici gregis custodiam, incolumitatem, augmentum, necessarium esse judicamus, sacro approbante Concilio, doctrinam de institutione, perpetuitate, ac natura sacri Apostolici primatus, in quo totius Ecclesiæ vis ac soliditas consistit, cunctis fidelibus credendam et tenendam, secundum antiquam atque constantem universalis Ecclesiæ fidem, proponere, atque contrarios, dominico gregi adeo perniciosos, errores proseribere et condemnare ».

846. Tutissimam igitur insistentes viam, quam Conc. nobis aperuit, agemus imprimis de institutione Primatus in B. Petro; de inde de ejus perpetua duratione in B. Petri successoribus Rom. Pontificibus; de ejus vi et ratione; denique de præeminenti ejusdem prærogativa, quæ in infallibili magisterio collocatur.

ARTICULUS PRIMUS

An Christus in B. Petro Primatum Instituerit in Universam Ecclesiam.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

847. Concil. Vatic. (Const. cit. cap. 1.) — 1) proponit doctrinam catholicam de Primatu Petri, dicens: « Docemus itaque et declaramus, juxta Evangelii testimonia primatum jurisdictionis in universam Dei Ecclesiam immediate et directe beato Petro Apostolo promissum atque collatum a Christo Domino fuisse ».

2) Indicat duo præcipua Sac. Scripturæ testimonia, quibus, clarissimo doctrina de Primatu traditur. « Unum enim », inquit, « Simonem, cui jam pridem dixerat: Tu vocaberis Cephas, postquam ille suam edidit confessionem inquit Tu es Christus, Filius Dei vivi, solemnibus his verbis allocutus est Dominus: Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est: et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam, et tibi dabo claves regni cœlorum: et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis. Atque uni Simoni Petro contulit Jesus post suam resurrectionem summi pastoris et rectoris jurisdictionem in totum suum ovile, dicens: Pasce agnos meos: Pasce oves meas ».

3) Exponit errores huic doctrinæ oppositos, subjiciens: « Huic tam manifestæ sacrarum Scripturarum doctrinæ, ut ab Ecclesia catholica semper intellecta est, aperte opponuntur pravæ eorum sententiæ, qui constitutam a Christo Domino in sua Ecclesia regiminis formam pervertentes negant, solum Petrum præ ceteris Apostolis, sive seorsum singulis sive omnibus simul, vero proprioque jurisdictionis primatu fuisse a Christo instructum; aut qui affirmant, eundem primatum non immediate, directeque ipsi beato Petro, sed Ecclesiæ, et per hanc illi ut ipsius Ecclesiæ ministro delatum fuisse ».

4) Denique veritatem expresse definit, concludens: « Si quis igitur dixerit, beatum Petrum Apostolum non esse a Christo Domino constitutum Apostolorum omnium principem et totius Ecclesiæ militantis visibile caput; vel eundem honoris tantum, non autem veræ propriæque jurisdictionis primatum ab eodem Domino nostro Jesu Christo directe et immediate accepisse; anathema sit ».

848. Ad hæc intelligenda pauca adnotare sufficiet. Ac imprimis duplex Primatus distingui potest; *honoris* unus, alter *jurisdictionis*. Primus est « præeminentia, *præcisa auctoritate*, qualis in collegio æqualium primo inter pares competere solet ». Alter vero est « prærogativa, qua quis verus aliorum superior veramque

in eos tamquam in sibi subditos potestatem habens constituitur». Seu, ut inquit Valentia (tom. 3. disp. 1. q. 1. p. 7. § 27.): « Neque aliud nomine ejusmodi *Primatus* intelligimus, quam talem auctoritatem, cui omnes fideles, in utroque foro, interno et externo, parere debeant in iis, quæ spectant vel ad mores, vel ad cultum, vel ad fidem, idest in salutis negotio ». Hæc modo sufficiant, siquidem, de *vi* et *ratione* Primatus infra directe agendum est.

849. Etsi non desint inter adversarios qui primatum quemdam *honoris* Petro collatum esse concedunt, aut saltem non denegant; omnes tamen inficiantur Primatum *jurisdictionis*. Propositio XXV. damnata in Luthero hæc est: « Romanus Pontifex, Petri successor, non est Christi vicarius super omnes totius mundi Ecclesias, ab ipso Christo in beato Petro institutus ». In doctrina catholica vero uterque primatus Petro est asserendus; at in primatu *honoris* vindicando non est cur immoremur; ex primatu enim jurisdictionis tota ratio primatus etiam honoris in Petro exurgit, seu potius hæc in illo continetur; qui enim supremam in omnes jurisdictionem habet, eo ipso præ omnibus supremum tenet honoris ac dignitatis locum.

850. Verum negatio institutionis primatus jurisdictionis in B. Petro non habet apud omnes eandem rationem. Novatoribus enim—
1) est sequela quædam totius eorum systematis de constitutione Ecclesiæ. Etenim cum ipsi negaverint distinctionem juris divini inter clericos et laicos, veri nominis hierarchiam in ordine clericali institutam, ac proinde asseruerint formam regiminis, quæ in Ecclesia viget, esse democraticam (n. 518.); necesse erat institutionem Primatus in *uno* Petro inficiari.

2) Alii licet concedere videantur auctoritatem non fuisse immediate collatam toti populo fidei, sed Apostolis; contendunt tamen omnibus Apostolis collatam fuisse a Jesu Christo *æqualem* regendi Ecclesiam potestatem, absque ulla inter ipsos prælatione. Hinc inter articulos Marsil. Patavini a Joan. XXII. damnatos (*Licet juxta*, 1327.), secundus est: « Beat. Petrus non fuit plus caput Ecclesiæ, quam quilibet aliorum Apostolorum, nec habuit plus auctoritatis, quam habuerunt alii Apostoli: Christus nullum caput dimisit Ecclesiæ, nec aliquem fecit Vicarium suum ».

3) Fuit et alius modus Primatum Petri impugnandi. Nam (an. 1645.) edita fuerunt in Gallia quorundam Jansenistarum scripta, in quibus plura pravæ doctrinæ capita tradebantur. Sequentes propp., ad rem nostram, ex iis excerptas damnavit Innocentius X. (in Congr. Inquis., 24. Jan. 1647.): « Sanctissimus. . . . propositionem hanc: 'S. Petrus et S. Paulus sunt duo Ecclesiæ principes, qui unum efficiunt;' vel, 'Sunt duo Ecclesiæ Catholicæ coryphæi ac supremi duces summa inter se unitate conjuncti;' vel, 'Sunt geminus universalis Ecclesiæ vertex, qui in unum divinissime coaluerunt;' vel 'Sunt duo Ecclesiæ summi pastores ac præsides, qui unicum caput constituunt'; ita explicatam, ut ponat omnimodam æqualitatem inter S. Petrum et S. Paulum, sine subordinatione et subjectione S. Pauli ad S. Petrum in potestate suprema, et regimine universalis Ecclesiæ, *hæreticam* censuit et declaravit ».

4) Denique Primatum impugnarunt non pauci pseudo-catholici, non quidem ejus divinam institutionem negantes, sed dicentes eum *immediate* Ecclesiæ fuisse collatum, a qua translatus veluti fuit in Petrum, qui, tamquam Ecclesiæ ipsius instrumentum, Primatus munia exerceret. Qua in re primæ partes debentur Edmundo Richerio, a quo, tamquam a communi fonte, rivos suos locupletarunt cæteri omnes pontificiæ potestatis osores; Febronius, Dupinius, apostata de Dominis, Riccius, Tamburinius, Jansenistæ universim, libertatum ecclesiæ Gallicanæ patroni, ac denique quotquot nostra etiam ætate horum vestigiis insistere non verentur (n. 520. seq.). Hujusmodi systema sæpe, ut vidimus, ab Ecclesia damnatum, cum renovatum fuerit a Synod. Pistor., iterum damnatum fuit a Pio VI. (*Auctorem fidei*, cens. II.): « Propositio quæ statuit 'Romanum Pontificem esse caput ministeriale'; sic explicata ut Romanus Pontifex non a Christo in persona B. Petri, sed ab Ecclesia potestatem ministerii accipiat, qua velut Petri successor, verus Christi vicarius, ac totius Ecclesiæ caput pollet in universa Ecclesia. *Hæretica* ».

851. Ex his facile intelligimus totam amplitudinem doctrinæ de institutione Primatus, quam Conc. Vat. declaravit, erroresque contrarios, quos proscripsit. Ut igitur hanc partem Constitutionis *Pastor Aeternus* integre tueamur, sequentem statuimus

PROP. XXXVII. 1. *Quemadmodum ex Christi verbis (Matth. xvi.) constat Primatum jurisdictionis in universam Ecclesiam B. Petro fuisse promissum—2. ita ex ejusdem Christi verbis (Jo. xxi.) eruitur eum fuisse Petro immediate et directe collatum. Manifestæ ergo Scripturarum doctrine omnino opponuntur qui—3. negant, solum Petrum præ ceteris Apostolis, sive seorsum singulis sive omnibus simul, vero proprioque jurisdictionis primatu a Christo fuisse instructum—4. aut qui affirmant, eundem primatum immediate ac directe non ipsi B. Petro, sed Ecclesie, et per hanc illi ut ipsius Ecclesie ministro delatum fuisse.*

§ II.

Demonstratur Primatus Petri ex verbis Matth. xvi.

852. Itaque legitur (Matth. XVI. 13. seqq.): « Venit autem Jesus in partes Cæsareæ Philippi, et interrogabat discipulos suos: quem dicunt homines esse filium hominis? At illi dixerunt: Alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam, alii vero Hieremiam, aut unum ex prophetis. {Dicit illis Jesus} Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus Filius Dei vivi. Respondens autem Jesus dixit ei: beatus es Simon Bar-Jona: quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cœlorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis ».

853. Argumentum, quod ex his verbis conficitur, ita enunciari potest: Christi promissio, quam hæc verba continent, directe et immediate respicit Petrum. Atqui iis verbis Christus promittit primatum jurisdictionis in universam Ecclesiam. Ergo hujusmodi primatus jurisdictionis directe et immediate Petro a Christo promissus fuit.

854. Antequam majorem et minorem probemus, juverit duo ad-

notare. *Primum* est: quoniam Christus lingua chaldaica vel syriaca, qua tunc utebantur Judæi, locutus est, procul dubio idem vocabulum *Kepha*, in utroque inciso adhibuit: « Tu es Kepha et super hoc Kepha ». Id vero confirmatur ex verbis Christi cum primum ad eum adductus fuit Petrus (Jo. I. 42.): « Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis *Cephas* quod interpretatur Petrus »; idemque fassus est, inter alios Protestantes, etiam Beza, qui scribere non dubitavit (in h. Matthæi textum): « Dominus syriace loquens, nulla usus est agnominatione; sed utrobique dixit Cepha: quemadmodum et vernaculum nomen, *Pierre*, tam de proprio, quam de appellativo dicitur ». Si autem quæras cur latinus interpretes non vertit « Tu es *petra*, et super hanc *petram* »; immediata responsio est quod græcum codicem sit secutus. At cur Græcus interpretes vocabulis diversi generis usus est? Ratio est, quia etsi *πέτρος* et *πέτρα* idem significant, masculina tamen terminatio congruentior est viro; ideoque in primo inciso ponitur *πέτρος*: in secundo vero inciso femininum adhibetur genus, quia etsi *πέτρος* significare etiam possit *saxum rupem* (1); in universa tamen Scriptura ne unum quidem est ejus usus exemplum; cum usus vocabuli *πέτρα* ad saxum significandum valde communis sit. Ita Exod. (XVII. 6., XXXII. 21. 22.); Num (XXII. 8. 10.); Deuter. (VIII. 15.); III. Reg. (XIX. 11.); Isai. (II. 1.); Matth. (VII.; 24. 24.; XXVII. 51. 60.) etc. Cf. Bellarminum (de Rom. Pontif. l. 1. c. 10.). Unde reliquæ versiones habent constanter utrobique *petram*; et ex illis persica, apud Waltonum, energice reddit: « Et ego dico tibi: tu es *petra* religionis meæ, et fundamentum ecclesiæ meæ super te extructum erit, et portæ inferi illam non destruent ».

855. *Alterum*, quod hic notari debet, hoc est: si agatur de integro textu Matth. supra cit. verificatur quod ex Cajetano Bellarminus observat (de Rom. Pontif. l. 1. c. 12.), tot nempe modis Christum in toto contextu Petri personam designasse, ut non pluribus adjunctis describere soleant aliquem certum hominem no-

(1) Alii simpliciter affirmant hanc significationem *πέτρος*: cf. Parkurst (in v. *κατα*), Bloomfield (in h. l.); alii vero eam negant, uti Liddell, qui scribit: « *πέτρος*, a piece of a rock, a stone, and thus distinguished from *πέτρα* ».

tarii, qui publica instrumenta conficiunt. Expressit enim substantiam personæ singularis per pronomen *tibi*; deinde addidit nomen inditum in nativitate, cum ait: « Beatus es Simon ». Adjunxit nomen patris cum dixit: « Filius Jonæ ». Mox etiam adjicit nomen a se recens impositum subjungens: « Ego dico tibi quia tu es Petrus ». Atqui nihil absurdius quam tam accurata personæ designatio, quin tamen ipsam Petri personam designare Christus revera intenderet. Quare tota quæstio est, utrum hæc etiam verba « super *hanc petram* ædificabo Ecclesiam meam » directe et immediate ad Petrum referantur.

856. Jam, *prob. maj.*: *promissio Christi directe et immediate respicit Petrum*. Id liquet—1) *ex ipsa forma loquendi*. Nam—*a*) totus sermo Christi ab initio ad finem ad Petrum dirigitur, neque alium præter Petrum ipsum facie ad faciem alloquitur Christus: «....Jesus dixit *ei*: Beatus es.... non revelavit *tibi*.... ego dico *tibi*, quia *tu* es Petrus.... *tibi* dabo claves.... quodcumque *ligaveris*.... quodcumque *solveris*.... » Si igitur verba « *hanc petram* » in medio sermone posita, non Petrum sed aliam personam vel rem significarent, deberet id aliquo modo indicari, secus narratio Evangelistæ lectorem induceret in errorem inevitabilem—*b*) Præsertim cum Christus dixerit « Tu es *Kepha*, et super hoc *Kepha* », seu « Tu es *petra*, et super *hanc petram* »: quando enim idem nomen usurpatur in duobus incisis immediate conjunctis, idem objectum (rem vel personam) in utroque inciso significat, nisi diversa suppositio nominis ex apposis vel ex indole subjecti erui possit: id exigit communis loquendi usus, necessariumque est ne audiens aut legens in errorem inducatur—*c*) Sed in contextu est ratio exigens identitatem suppositionis *petræ* in utroque inciso. Nam adhibetur pronomen demonstrativum « et super *hanc petram* ». Jamvero pronomen *hanc* debet necessario referri ad *petram* illam quæ sit proxime nominata: at *petra* proxime nominata non alia est, quam *petra* quæ sit Petrus: « Tu es Cephias et super hoc Cephias ædificabo Ecclesiam meam ». Imo nisi pronomen *hanc* referatur ad Petrum proxime nominatum, nullum est subjectum in toto anteriori contextu, ad quod possit referri; nihil enim in eo est, quod sub *petræ* conce-

ptu fuerit exhibitum, ut correlative ad ipsum subjungi potuerit: « et super *hanc* petram » (1).

2) Idem eruitur ex iis quæ *præcedunt in contextu*. Nam si promissio Christi non spectet ad Petrum in sui persona acceptum, sensus sermonis Christi hic erit: « Beatus es, Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi.... Et ego dico tibi »: tu quidem a me agnominatus fuisti *Cephas*; sed non tute-
eris *Cephas*, sive *Saxum* Ecclesiæ: vocavi te *Cephā*, sed aliud subjectum a te distinctum erit illud super quo meam Ecclesiam ædificabo: qua oratione nihil absurdius fingi potest. Eo vel magis, quod hic manifeste fit allusio ad nomen *Cephæ* impositum a Christo Simoni (Jo. 1. 42.), ejusdemque impositionis hic revelator mysterium. Petrus enim non habuit a nativitate nomen *Cephæ*; ac propterea verba: « Tu es Cephas », necessario important « Tu es agnomine Cephas, sive tu fuisti a me agnominatus Ce-

(1) Mira omnino est quorundam Protestantium inventio: dicunt nempe, Christum digitum ad se ipsum intendisse, ac proinde cum dixit « super *hanc* petram » se ipsum designasse; sicut, aiunt, quando (Io. II. 19.) dixit: « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud »—Verum—1) Protestantes nihil admittunt quod non legatur in Scripturis: ubinam ergo dictum est, quod Christus, dicens « super *hanc* petram » digito se designavit?—2) Exemplum quod proferunt nihil probat; siquidem ante verba illa « solvite templum hoc » non invenitur a Christo nominatum templum materiale; sicut invenitur nominata *petra* ante verba « super *hanc* petram »: Ioannes autem statim monet lectorem, dicens: « ille dicebat de templo corporis sui »; cur omisit Matthæus similem explicationem—3) Rationes quæ afferuntur in argumento positive et absolute excludunt protestantium inventum—4) Id tandem ipsi Protestantes agnoverunt. Ita Marsh (*Comparative View*, append. note D.) ait: « But though it was so easy to confute the arguments of the Romish writers on this subject [ut infra videbitur!], both the Lutheran and the Calvinist divines, from the very commencement of the reformation, had recourse to the uncritical expedient of torturing the words of our Saviour to a meaning which they cannot convey..... The Lutheran and Calvinist divines saw no other expedient of confuting their adversaries, than by asserting that the latter part of the passage [et super *hanc* petram ædificabo Ecclesiam meam] applied not to Peter at all..... It seems a desperate undertaking to prove, that our Saviour alluded to any other person than to St. Peter; for the words of the passage can indicate no one else ». Et Bloomfield (in h. loc.): « almost every modern [Protestant] expositor of notes tenet catholicam interpretationem: ita ipse Bloomfield, Kuinoel, Alford, Bengel, Rosenmüller, Whitby, Hammond, S. Clare, Schlensner, Parkhurst, (ad v. Κηφας), Stanley (*Sermons and Essays on the Apostolic age*, pag. 118.), etc.

phas ». Cum vero Christus subdit: « Et super hoc Cepha ædificabo Ecclesiam meam », aperte rationem revelat cur *Cephæ* nomen Petro imposuerit, atque hujus rei a se gestæ prodit mysterium.

3) Id ipsum confirmatur ex iis quæ sequuntur in contextu. Ille enim—*a*) appellatur *petra*, cui mox dicitur: « Et tibi dabo claves regni cœlorum; et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in cœlis », etc. Sed hæc omnia non dicuntur nisi exclusive Petro: ergo. Sane quod *ad majorem* attinet, nemo non videt promissionem clavium arcte conjungi cum eo qui antecederet designatus fuerat *petra* Ecclesiæ; et veluti ratione consequentiæ ad eundem referri. Quod autem attinet *ad min.*, Petro clavium fit promissio: id aperte ostendit pronomen personale *tibi*, quod nihil omnino designare potest nisi personam Petri; idemque confirmant verba « ligaveris et solveris », quæ cum actus individuales et personales exprimant, rursus in contextu non nisi Petri personæ congruere possunt—*b*) Rem confirmat ratio ob quam Christus Petro præ cæteris hanc promissionem facit; patet enim promissionem illam *mercedem* quamdam esse; quæ ad eum profecto refertur, qui meritum posuit. Petrus enim solus dixerat: « Tu es Christus filius Dei vivi »; adeoque Christus, veluti vicem rependens, ait: *et ego dico tibi*, quia *tu* es Petrus, et super *hanc* petram etc. Secus eni sententia, quæ prodiret ex Christi verbis: Tu, Petre, mei nominis laudem celebrasti; et ego dico tibi quod tu es Petrus, sed non supra te ædificabo Ecclesiam meam, sed super aliam petram !

857. *Prob. min.: Christus promittit primatum jurisdictionis.* Id patet—1) ex ipsis verbis « super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam ». Etenim Christus mutando nomen *Simonis* in illud *Kephæ*, seu *Petri*, aliquid certe voluit significare; vel enim ab homine prudente alienum est, ut absque justa causa nomen alicui immutet. Unde quoties in Scripturis similis commutatio aut impositio nominis divinitus facta refertur, singularis alicujus dignitatis symbolum eam fuisse intelligimus. « Ipse est Deus, ait Chrysost. (Hom. 18. in Jo.), qui nomina apte imponit. Qui Abram, Abraham, et Sarai Saram, et Jacob Israel vocavit. Multis a nativitate nomina imposuit. Ut Isaac et Samson, et iis, quorum

meminit Isaias et Osee. Quibusdam quam acceperunt a parentibus appellationem mutavit, ut prædictis, et Jesu. Mos etiam antiquitus erat a rebus nomina imponi. Quod et Elias fecit. Hoc autem non temere fuit: sed ut ea appellatio imponatur, quæ sit divini beneficii perpetuum monumentum et memoria per prædictis nomina auditorum animis imprimatur ». Vide etiam D. Th. (3. p. q. 37. a. 2.). Jamvero novum nomen, quod Christus Simoni imposuit fuit illud *Kephæ*, quod, ut vidimus, non petram quamcumque significat, sed saxum solidum et infrangibile, imo rupem et saxum cui extruendum ædificium apte innitatur: unde addidit Christus « super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam ». Quod sane respondet ideæ, quam Scriptura sæpe adhibet de Ecclesia, dum eam vocat *domum*, quam Spiritus Sanctus *inhabitat*, cujus fideles sunt *lapides*, et quæ tandem *Dei ædificatio est* (n. 442.).

His positis, en argumentum: id est Petrus in Ecclesia, quod est fundamentum in ædificio. Atqui munus fundamenti est ut in ipso, et per ipsum primo et per se componatur unitas ædificii; super fundamentum enim congregantur omnes lapides, et singulæ partes ex quibus coalescit ædificium, quæ licet mutuo etiam conjungendæ sint, eatenus tamen unum ædificium conflant, quatenus undumtaxat fundamento superextruuntur. Pariter ratio fundamenti præcipue poscit, ut ab ipso soliditatem, ac immobilitatem mutuetur ædificium; cujus proinde conservatio et unitas a fundamento præcipue pendet. Munus igitur Petri est ut per eum habeatur unitas in Ecclesia et conservetur, per eum habeatur firmitas Ecclesiæ quæ numquam dissolvatur. Atqui id importat primatum non honoris tantum, sed jurisdictionis. Nam—*a*) Ecclesia, ut supra ostendimus, est vera et perfecta *societas*; id ergo dat unitatem et firmitatem Ecclesiæ, quod et Societati cuicumque. Atqui illud est auctoritas. Ergo Petro, a quo unitas et firmitas Ecclesiæ pendet, collata est auctoritas—*b*) Certe unitas, quam Christus voluit in Ecclesia, est tum fidei tum regiminis, ut supra etiam demonstravimus. Atqui unitas regiminis habetur per subjectionem uni supremæ auctoritati; unitas fidei per adhæSIONem uni authentico et infallibili magisterio. Ergo Petro, a quo unitas Ecclesiæ pendet, collata est suprema illa potestas quæ authenticum etiam magisterium includit—*c*) Id confirmatur ex

verbis immediate sequentibus, « et portæ inferi non prævalebunt adversus eam ». Per *portas inferi* hic aperte intelliguntur omnes Ecclesiæ hostes (1); et sententia illa « portæ inferi non preva-
lebunt adversus eam » certe connectitur cum verbis præcedentibus « Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam »; nisi velimus dicere verba illa præter rem quæ agebatur et absque ullo nexu incongrue a Christo fuisse inserta. Perinde autem est, sive illud *eam* (adversus *eam*) referatur ad *petram* paulo ante nominatam, sive ad ipsam Ecclesiam. Si enim *eam* referas ad petram, sensus erit portas inferi non esse prævalituras adversus Petrum qui est petra Ecclesiæ. Si vero eadem referas ad Ecclesiam, significatur portas inferi non esse prævalituras adversus Ecclesiam, *quatenus* fundatur in Petro, et ab eo stabilitatem mutuatur; si enim ex se posset habere stabilitatem, frustra diceretur a Christo fundanda in Petro, seu super petram. Unde: Petrus constitutus est in Ecclesia, ut per eum hostes numquam prævalerent contra illam; seu Petro promissum est munus Ecclesiam invincibiliter tuendi contra omnia pericula, omnesque hostes. Atqui ad id requiritur primatus jurisdictionis. Nam in qualibet societate, ut quis possit ejus incolumitati efficaciter advigilare, eamque contra hostiles omnes incursus invicte defendere, necesse est ut potestatem ha-

(1) Asseruerunt nonnulli (apud Bloomfield in h. l.) per *portas inferi* intelligi *mortem*; quod confirmare contendunt ex illis (Is. XXXVIII. 10.) « Ego dixi: in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi »; quas proinde, aiunt, David vocat portas mortis, dicens (Ps. IX. 15.): « Qui exaltas me de portis mortis »: unde sensus promissionis Christi esset, mortem non esse prævalituram contra Ecclesiam, quia fideles resurgent gloriose—Tota ratio contextus, et scopus orationis Christi hujusmodi interpretationem aperte excludunt, uti liquet ex dictis. Sed præstat addere, *πύλαι ᾗδου* proprie significare sedem animarum post mortem, præsertim impiorum: id optime ostendit Cl. Patrizi (De Interpret. Script. Sacr. 1. 2. q. 10. a. 3. sect. 1. Arg. 2.). Unde ipsi Protestantes nostram interpretationem admittunt. Ita Rosenmüller ait: « Quam [meam Ecclesiam] nulla, ne potentissimorum quidem hostium vis destruet.... *Πύλαι ᾗδου*, tartaræ potestates, consultationes, et molimina diabolorum, tyrannorum et hostium Ecclesiæ. Nam... *πύλαι*... notat ejusmodi portas, ubi habetur judicium vel imperium, aulam principis, dominandi potestatem; unde regia Imperatoris Turcarum *Porta* nuncupatur: *ᾗδης* autem *inferi* est *orcus*, *tartara*, tota umbrarum respublica ». Idipsum tenet Kuinoel (Comment. in libros N. T. historicos, in h. l.), et ipse Calvinus (Comment. in harmon. ex tribus evangelistis).

beat eos constituere rectores subordinatos, qui valeant societatem recte administrare, eas ferre leges, quæ ad societatis bonum requiruntur, ad id subditos adigere, quod societatis defensio postulat: hæc vero nonnisi ab eo, qui supremam auctoritatem obtinet præstari possunt. Id vero eo magis locum habet in Ecclesia, quo numerosiores, callidiores, infensiores sunt ejus hostes; quo major est unitas ac firmitas, quæ in ea exigitur; quo major est necessitas eam illæsam conservandi usque ad consummationem sæculi.

3) Novum argumentum desumitur ex addita promissione « Et tibi dabo claves regni cœlorum ». Notetur imprimis, *regnum cœlorum*, de quo sæpe occurrit mentio in Scripturis, et quod sæpe etiam vocatur *regnum Dei*, vel simpliciter *regnum*, esse regnum spirituale ac supernaturale (Cf. Patrizi, de Evangeliiis, l. 3. diss. 46.); vocari autem regnum cœlorum vel ratione originis (Cf. Jo. XVIII. 36., Apoc. XXI. 2.), vel ratione sedis regis ejus, vel ratione termini in quem tendit. Jamvero hoc regnum est Ecclesia; sed quandoque appellatio illa significat Ecclesiam *triumphantem*, sæpius Ecclesiam *militantem* in terris, præsertim in parabolis, quandoque adæquata significatione utramque complectitur. Jamvero hic *regnum cœlorum* significat illam Ecclesiam, cujus mentio immediate præcedit (ædificabo *Ecclesiam* meam, et tibi dabo claves regni cœlorum), seu Ecclesiam militantem in terris, saltem significatione directa; agitur enim de illa Ecclesia, in qua promittitur Petro potestas ligandi atque solvendi, seu jurisdictio: hæc autem Petrus non obtinuit nisi in Ecclesiam militantem in terris. Quare plerique omnes interpretes Protestantici id concedunt, uti Schleusner, Rosenmüller, Kuinoel, Bloomfield, etc.; et nonnisi inepte scripsit Robinson, hic significari Ecclesiam « *as perfected in the future world* ». Cf. quæ diximus (n. 440. 747.).

His positis, en argumentum: in cit. verbis continetur promissio—1) veræ potestatis—2) imo supremæ potestatis in Ecclesiam; atqui hæc verba, uti diximus, directe et immediate respiciunt Petrum. Ergo Petro promissa est suprema potestas, seu Primatus jurisdictionis in Ecclesiam.

Prob. maj. quoad 1um: Collatio vel traditio clavium est signum potestatis: unde tempore hebraicæ monarchiæ dispensator domus

regiæ clavem in humero gestabat, tamquam insigne potestatis. Quamobrem (Isai. XXII. 22.) legimus de Eliacim filio summi sacerdotis Heliae: « Et dabo clavem domus David super humerum ejus: et aperiet, et non erit qui claudat; et claudet et non erit qui aperiat ». Quin et suprema Christi potestas (Apoc. III. 7.) eodem clavium symbolo designatur: « Hæc dicit sanctus et verus, qui habet clavem David, qui aperit et nemo claudit; claudit et nemo aperit ». Quamvis autem symbolorum usus magis invaluerit apud antiquos, præsertim orientales; vestigia tamen et nunc manent symboli clavium ad significandam potestatem. Unde qui claves civitatis tenere dicitur, civitati præest; regi civitatem ingredienti offerri solebant claves, ut symbolum suæ supremæ potestatis: qui usus perseveravit etiam postquam civitates non amplius muris clausæ portas non habebant; obsessæ etiam arcis editio traditione clavium perficiebatur.—*Prob. maj. quoad 2^{am}*: potestas clavium est suprema in suo ordine; hic vero promittuntur Petro claves *regni*; ejus ergo potestas est regia, quæ scilicet suprema est. Unde si ipse claudit, nemo aperit, et viceversa: quod certe falsum esset, si haberet superiorem potestatem in terris, a qua penderet.

4) Confirmatur denique ex aliis verbis « Quodcumque ligaveris », etc. Hæc enim verba—1) important veram potestatem legiferam, judicariam, coercitivam (n. 766. 772.)—2) potestatem universalem quoad objectum (*quodcumque* ligaveris etc.)—3) potestatem universalem quoad personas; est enim potestas in totum regnum; et Ecclesia, ejus Petrus dicitur fundamentum, est Ecclesia universalis, uti ostendimus (n. 658.)—4) potestatem independentem, adeoque supremam, uti etiam ostendimus (n. 558.).

858. Exegetica textus Matth. interpretatio, per se evidens, confirmari etiam potest consensu Patrum. Sane si agatur de prima illa promissione « super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam » quam Novatores præcipue impugnant, certum est—1) ante Arianam hæresim (hujus distinctionis ratio inter Patres ante et post Arianismum scribentes infra apparebit) nostram interpretationem tradidisse ex Orientalibus Firmilianum Cæsarææ Episcopum (ep. ad Cypr.); Origenem (in Exod. tom. 5. p. 145., ed. Migne tom. 2. p. 329.) qui Petrum appellat « magnum illud Ecclesiæ fundamen-

tum et petram solidissimam, super quam Christus fundavit Ecclesiam »; Latinos autem ab illis nullatenus recessisse apud omnes constat, atque S. Cyprianus (epp. 60-73.), et Tertullianus (præscrip. c. 22.) luculenter testantur.

2) Post Arianas vero controversias eandem apud Græcos Patres viguisse interpretationem, facile patet. Nam S. Epiphanius (Ancor. c. 9.) dicit quod Petrus est « inter Apostolos primus, solida illa petra, supra quam est Ecclesia Dei fundata et portæ inferi non prævalebunt illi ». S. Basilius (in Is. c. 2. n. 66.) de Petro loquens, ait: « supra quam petram pollicitus fuerat Dominus suam se ædificaturum Ecclesiam ». S. Gregorius Nazianzenus (Or. 26.) docet, quod unus discipulorum Christi « sublimium excelsorumque atque electione dignorum petra vocatus fuit, atque Ecclesiæ fundamenta in fidem suam accipit ». S. Joannes Chrysostomus (in illud *Vidi Dom.* hom. 4. n. 3.) dicit, quod est « Petrus basis Ecclesiæ, fundamentum fidei, chori illius coryphæus, os Apostolorum omnium, caput illius familiæ, orbis totius præfectus, fundamentum Ecclesiæ, ardens Christi amator, primus Apostolorum, fundamentum Ecclesiæ, princeps cœtus discipulorum, omniumque coryphæus ». Cyrillus Alexandrinus (in Jo. ev. l. 42.) enarrat quod Jesus accedentem ad se Petrum noluit amplius « Simonem vocari, eum sibi pro sua potestate jam tum ut suum vindicans, sed congrua similitudine Petrum a petra vocari placuit, puta super quem fundaturus erat suam ecclesiam »; et hinc eum vocat « SS. Apostolorum principem ».

3) Latinorum etiam PP. eadem est sententia. S. Hilarius Pictaviensis (com. in Matth. 16.) exclamat: « O in nuncupatione novi nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra, quæ infernas leges et tartari portas et omnia mortis claustra dissolveret! » S. Hieronymus (ep. ad Damas. 57.) appellat Petrum « principem Apostolorum: super quem fundatur Ecclesia: qui propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio ». S. Ambrosius (de Virgin. l. un. c. 16. etc.) describit Petrum uti « virum sapientem et gravem, in quo esset Ecclesiæ firmamentum et magisterium disciplinæ. » Pacianus Barcinonensis (ep. 3. ad Symphor.) enarrat « ad Petrum loquutum esse Dominum, ad unum ideo, ut unitatem fundaret ex uno ».

S. Leo M. (ad epp. metrop. per Illyric. const. ep. 5. c. 2.) scribit: « Et quia per omnes ecclesias cura nostra distenditur, exigente hoc a nobis Domino, qui apostolicæ dignitatis beatissimo Apostolo Petro primatum fidei suæ remuneratione commisit, universalem Ecclesiam in fundamenti ipsius soliditate constituens, necessitatem sollicitudinis quam habemus cum his qui nobis collegii caritate juncti sunt sociamus. » Hoc ipsum Patres Synodis Ephesina et Chalcedonensi coadunati pronuntiarunt.

4) Ipse denique S. Augustinus, qui quandoque aliam, ut mox videbimus, indicavit interpretationem, multis in locis Petrum a Christo dici petram et fundamentum Ecclesiæ interpretatus est. Ita in sermone de Cathedra Petri (15. de Sanctis), inquit: « Petrum fundamentum Ecclesiæ Dominus nominavit, et ideo digne fundamentum hoc Ecclesia colit, supra quod Ecclesiastici ædificii altitudo consurgit ». Item (in Psalm. 69.), « Petrus Christum confessus erat Filium Dei, et in illa confessione appellatus erat petra, supra quam fabricaretur Ecclesia ». Item (tract. 11. in Joan.): « Respondit Petrus, petra illa, voce omnium: Domine ad quem ibimus? » De ipso autem principatu, quem habuit Petrus in Ecclesia, quique vocabulo *petræ, capitis, fundamenti, janitoris cœli*, metaphorice significari solet, nullo pacto dubitavit unquam S. Augustinus. Quare (tract. 56. in Joan.) scribit: « Quis nesciat, primum omnium Apostolorum esse beatissimum Petrum? » item (q. 75. ex novo Testamento): « Ipsum », inquit, « constituit Dominus esse caput eorum, ut pastor esset gregis Dominici »; item (enar. prima in Psal. 108.): « Primatum in discipulis habuit »; item (lib. 2. de baptis. con. Donat. c. 1.): « Quis nesciat illum Apostolatus Petri principatum cuilibet Episcopatui præferendum? »

859. Si vero sermo sit de altera promissione « Tibi dabo claves », etc. unanimiter eam Patres interpretantur sicut nos: cf. si lubet eorum testimonia apud Schrader (de unit. Rom. p. 1. nn. 174-84.). Multa etiam Patrum testimonia pro utraque promissione invenies apud Valentia (tom. 3. disp. 1. q. 1. p. 7. § 28.); et apud Bellarm. (de Rom. Pont. l. 1. cc. 10. 12.): recale etiam testimonia, quæ dedimus (n. 547.).

§ III.

Difficultatibus Contra Allatum Argumentum Satisfit.

860. *Dices I.*: Apostolus (I. Cor. III. 11.) ait: « Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus ». Unde: Ecclesia nequit habere aliud sui fundamentum præter Christum. Ergo si (Matth. XVI.) nomine *petræ* designatur Ecclesiæ fundamentum; id non aliud præter Christum potest intelligi.

Resp. dist. antec.: Ecclesia nequit habere præter Christum aliud sui fundamentum *primarium* et *imparticipatum*; *conc. secundarium* et *participatum*, cujusmodi est Petrus; *neg.* Altero tantum sensu loqui Paulum patet—1) ex eo quod ipsemet Paulus (Eph. II. 20.) dicat Ecclesiam superædificatam « super fundamentum Apostolorum et Prophetarum »; ergo, juxta Apostolum, non ita Christus est fundamentum, ut quodcumque aliud excludat.—2) Unde ipsemet Apostolus hoc loco (ad Ephesios) distinguit fundamentum *primarium* quod est Christus, a *secundario*, quod sunt Apostoli; nam subjungit: « ipso *summo angulari lapide* Christo Jesu ».—3) Idipsum confirmat scopus Apostoli, qui loco objecto (ad Corinthios) eos carpit evangelii ministros, qui sublimioris cujusdam prædicationis specie vanam quærentes gloriam, Pauli apud Corinthios auctoritatem minuere conabantur. His respondens Apostolus ait, posse ipsos varie superædificare fundamento a se semel penes Corinthios jacto; at minime posse præstare quod ipse fecerat, scilicet *novum* ponere fundamentum: cujus rei hanc rationem dat, quod non est alius Christus prædicandus, præter eum quem ipse prædicaverat, nec alia fides, alia spes, alia dilectio: « Ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. Unusquisque autem videat, quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud ». etc.

861. *Dices II.*: Etiam inter Patres variæ sunt interpretationes illius *petræ* (super hanc *petram*); cum alii per illam petram intelligant Christum—alii fidem Petri—alii confessionem fidei—alii

Petrum. Præsertim vero S. Augustinus, qui non semel *petram* interpretatus erat de Christo, hanc interpretationem recolens (retract. l. 1. c. 2.) eam lectoris electioni relinquit. Ergo

Resp.—1) indirecte. Novatores nec possunt ex suis principiis ita arguere contra nos; siquidem traditionem rejiciunt, et Scripturam juxta regulas exegesis interpretantur: nec possunt ita arguere *ad hominem*; nam licet nos catholici teneamus Scripturam intelligendam esse juxta unanimem consensum Patrum, non tamen dicimus hunc consensum esse unicum medium Scripturam interpretandi. Quare si in casu deesset talis consensus (quod negamus omnino), eo ipso aliud interpretationis medium esset adhibendum: interpretationem autem, quam dedimus, ad omnes exegesis regulas exactam esse constat.

Resp. 2) generatim: dist. antec: Patres intelligunt illam *petram* de alio quam de Petro, sensu *proprio, immediato et litterali neg.*; sensu minus proprio, mediato et quandoque per accomodationem, *subd.:* ita ut primariam interpretationem excludant, *neg.:* ita ut illam supponant, *conc.* Idem Patres, qui videntur aliter intelligere illam *petram*, alibi, ut vidimus, interpretationem a nobis datam ipsi tradunt. Hæc generalis responsio confirmatur, singulas objectas interpretationes considerando. Unde

Resp. 3) quoad interpretationem de fide aut fidei confessione, dist. antec.: Tradunt Patres hanc interpretationem *metonymice*, et non excludendo sensum proprium, *conc.;* secus *neg.* Communi usu probatissima est ea Metonymia, qua nomen qualitatis alicujus, sive bonæ sive malæ, usurpatur pro persona, in qua insignis est illa qualitas: sic, si princeps rempublicam a summis periculis sapientia sua servaret, diceremus sapientiam principis servasse rempublicam. Constat eundem usum viguisse apud antiquos: unde Cicero (in Verrem) ait: « Quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in suppliciis, avaritia in contumeliis efficere potuisset »; ubi luxuria, crudelitas, avaritia sumitur pro luxurioso, crudeli, avaro. Neque ipsa Scriptura ab hoc usu abnuit; dicitur enim (I. Joan. V. 4. seq.): « Hæc est victoria quæ vincit mundum, *fides* nostra. Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Jesus est Filius Dei? »

Resp. 4) quoad interpretationem de Christo, dist. antec.: Pa-

tres nomine Petræ intellexerunt Christum, ut ipsam petram principalem et meritoriam firmitatis petræ secundariæ, *conc.*; ad exclusionem petræ secundariæ, Petri nempe, qui in petra principali firmetur, *neg.* Patres scilicet per ejusmodi interpretationem significarunt, Christum solum esse petram principalem Ecclesiæ, juxta illud Pauli (I. Cor. III., 11.): «Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus»; at minime inficiantur, Petrum esse petram secundariam in Christo fundatam, prout postulare vidimus exegetica interpretatio textus Matth.

Resp. 5) *quoad S. Augustinum* intelligentem *petram de Christo*—a) eum istam interpretationem protulisse ut privatam suam opinionem, et nullomodo ut communem traditionem seu fidem Ecclesiæ: id patet tum ex eo quod ipse testatur, eam non fuisse communem interpretationem; tum etiam ex eo quod interpretationem, quæ revera communis est, alibi suam fecit; tum denique ex iis quæ in suis de *Retract.* dicit: si enim interpretatio de Christo fuisset in communi fide Ecclesiæ, eam non reliquisset lectorum electioni—b) Videtur in eam interpretationem devenisse S. Augustinus ex ignorantia linguæ Hebraicæ. Scribit enim S. Doctor (l. 1. *Retract.* c. 21.): «In quo [libro con. epistolam Donati] dixi in quodam loco de Apostolo Petro, quod in illo tamquam in petra fundata sit Ecclesia: *qui sensus etiam cantatur ore multorum* in versibus beatissimi Ambrosii, ubi de gallo galinaceo ait, 'Hoc ipsa petra Ecclesiæ canente, culpam diluit.... Sed scio *me* postea sæpissime sic exposuisse, quod a Domino dictum est, 'Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam': et super hunc intelligeretur quem confessus est Petrus dicens, 'Tu es Christus Filius Dei vivi': ac si Petrus ab hac petra appellatus personam Ecclesiæ figuraret, quæ super hanc petram ædificatur, et accepit claves regni cælorum. *Non enim dictum est illi, Tu es petra: sed, 'Tu es Petrus'*. Petra autem erat Christus, quem confessus Simon sicut eum tota Ecclesia confitetur, dictus est Petrus. Harum autem duarum sententiarum *quæ sit probabilior eligat lector* » (1).

(1) Quare concludi potest cum Schrader (de unit. Rom. p. 1. n. 180. not. 6.), qui, relatis quatuor illis interpretationibus, subdit: «animadverti debet, quatuor

862. *Dices III.*: Potestas *ligandi* atque *solvendi*, quæ Petro promittitur, eadem est ac potestas quæ ceteris Apostolis traditur (Jo. XX. 23.). Atqui hæc est potestas remittendi vel retinendi peccata. Ergo per potestatem *ligandi* atque *solvendi* non promittitur Primatus jurisdictionis.

Resp. Potestas remittendi aut retinendi peccata includitur quidem in potestate *ligandi* atque *solvendi*; at hæc non ad illam solam restringitur, ac proinde non nisi *inadæquate* eadem cum illa est. Revera—1) verba Matthæi universalissima sunt, « quodcumque ligaveris »; verba Joannis rem definitam diserte significant, « quorum remiseritis peccata ».—2) Unde in utroque textu invertitur ordo; nam in Matthæo potestas *ligandi* (cui respondet *inadæquate* potestas *retinendi*) primo loco ponitur; in Joanne vero potestas remittendi (quæ *inadæquate* respondet potestati *solvendi*) primo loco ponitur. Potestas enim regendi primario et præcipue ordinatur ad libertatem hominum coercendam legibus, præceptis, pœnis: ad *ligandum*; potestas vero remittendi et retinendi peccata, primario ac præcipue, imo ultimo omnino ordinatur ad extinctionem peccati: ad *remittendum*.—3) Præcedentia verba « super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam »; et « Tibi dabo claves regni cœlorum » non sinunt, ut potestas *ligandi* atque *solvendi* ad solam remissionem peccatorum coarctetur—4) Denique semper ac in Scriptura mentio fit remissionis peccatorum, vel usurpatur vocabulum « peccatum » aut aliud adhibetur, in-

has interpretationes simul omnes adæquatam plenissimamque verborum Christi sententiam referre: adeoque unam neque alteram excludere, neque ab altera excludi, sed potius omnes una postulari. Sane prima postulatur sensu litterali immediato. Postulatur altera, quum neque Petrus sit ecclesiæ petra ex sese ac princeps, neque Christi ecclesia sine Christo fundamento ex sese ac principe concipi possit. Postulatur tertia, quum ex nexu cum præcedentibus intelligatur, causam ob quam Petrus designaretur ecclesiæ petra fuisse ejus fides, adeoque Petrum uti habentem fidem esse ecclesiæ petram; quasi Christus dixisset, per fidem tu es petra, vel etiam tua fides est petra super quam ædificabo ecclesiam meam. Postulatur quarta, quum fides Petri non absolveretur interno fidei actu, sed esset publica fidei in Christum Filium Dei vivi professio: hanc ergo emittens Petrus constitutus fuit ecclesiæ petra. Si ergo quidquid verba Christi significant tam immediate quam mediate, tam directe quam indirecte, tam absolute quam relative simul accipiatur, tota et plena et adæquata eorum sententia prodit.

dicans quod de peccato agitur; in toto autem contextu Matth. XVI. nec vocabulum « peccatum » usurpatur, nec quidquam aliud ponitur, quo ullatenus peccatum significetur.

863. *Dices IV.*: Si per verba Christi (Matth. XVI.) significatus esset primatus jurisdictionis Petro promissus, id intellexissent Apostoli. Atqui id minime intellexerunt; siquidem disputabant inter se, quis eorum primatum haberet. Ergo.

Resp. 1) Illæ ipsæ contentiones Apostolorum satis ostendunt, eos aliquo modo cognovisse primatum quemdam fuisse constituendum; non enim disputabatur inter eos, utrum primatus aliquis futurus esset; sed « quis eorum major esset », seu quis illum esset consecuturus. Hinc S. Hieronymus (in Matth. XVII. 1.), scribit: « Quia viderant pro Petro et Domino idem tributum redditum, ex æqualitate pretii, arbitrati sunt, Petrum omnibus apostolis esse prælatum, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatus; ideo interrogant, quis major sit in regno cœlorum? ».

Resp. 2) dist. maj.: id Apostoli intellexissent post acceptum Spiritum Sanctum, *conc.*; quo tempore Christus promissionem illam fecit, *neg.* Certum est Christum non semel reprehendisse Apostolos, dicens: « Adhuc et vos sine intellectu estis? » (Matth. XV. 15.); « Quare non intelligitis? » (ibid. XVI.) etc. Præsertim cum ageretur de passione Christi, de Apostolis dicitur (Luc. IX. 45.): « At illi ignorabant verbum istud »; et (ibid. XVII.): « Et ipsi nihil horum intellexerunt »: neque tamen inde infertur, quod Christus non prædixerit, et quidem sæpe et clare, suam passionem.

Hinc S. Jo. Chrys. (in Matth. hom. 65. al. 66. n. 2.) ait: « Nemo turbetur, apostolos sic imperfectos videns. Nondum enim crux advenerat, nondum Spiritus gratia data erat. Si velis autem ipsorum virtutem ediscere, post hæc illos considera, videbisque ipsos omni morbo animi superiores. Ideoque enim illorum imperfectiones revelat, ut postea scias quales ex gratia facti sunt. Quod igitur nihil spirituale quærerent [filii Zebedæi], neque ullam superni regni notitiam haberent, hinc [vers. 22.] palam est. . . . Volebant autem, ut ego arbitror, quia audierunt, 'Sedebitis super thronos duodecim' [Matth. XIX. 28.], primum consessum impetrare. Sciebant porro se alios antecedere; timebant vero Petrum,

ac dicunt: 'Dic ut sedeat unus', etc. ». Et (n. 4.): « Videsne quantum imperfecti omnes essent, tum hi qui decem illos præcedere tentabant, tum decem illi qui duobus invidebant? Sed, ut dixi, post hæc ostende illos mihi, et videbis omnibus hisce affectibus vacuos. Audi quomodo hic ipse Joannes, qui nunc hac de causa accessit, primas semper Petro cedat, et concionanti, et miracula edenti in Actibus Apostolorum ».

864. *Dices V.: Ligare et solvere proprie significat declarare aliquid illicitum aut licitum, uti constat ex Scriptoribus Thalmudicis, penes quos Rabbini ligant ac solvunt, prout docent aliquid illicitum aut licitum esse. Atqui hujusmodi facultas non importat Primatum jurisdictionis. Ergo.*

Resp. dist. maj.: Ligare et solvere quandoque, sicut pro Rabinis in Thalmude, significat declarare etc., conc.; semper, ac nominatim in textu, de quo agitur, neg. Itaque fatemur verba illa ligare et solvere sumi in Thalmude in sensu objecto; sed inde non probatur, sensum hunc esse exclusivum. Imo positive constat, hunc sensum non esse exclusivum; nam græca vocabula ab interprete Matthæi adhibita, teste Diodoro Siculo, et verba / hebraica vel chaldaica, teste Josepho, ampliorem habent significationem. Certe quando potestas ligandi atque solvendi asseritur de eodem subjecto, de quo immediate ante asseritur potestas clavium, potestas illa nequit coarctari ad declarandum illicitum ac licitum. Unde manca interpretatio Protestantium ignota fuit toti antiquitati. Ceterum vix intelligo quid Protestantes lucrarentur hac sua nova interpretatione; etsi enim ea daretur, Primatus jurisdictionis satis probaretur ex præcedentibus partibus textus Matth.; et aliunde, si Petro concessa est potestas docendi seu declarandi quid licitum vel illicitum sit, in hoc ergo obediunt Petro—Plures objectiones præoccupatæ sunt in ipsa demonstratione, seu expositione argumenti; aliæ pertinent ad sequentes ejusdem thesisi partes, ac proinde illas infra expendemus.

§ IV.

Demonstratur Primatus Petri ex Joan. xxi.

865. Legitur apud Joannem (XXI. 15. seqq.): « Cum ergo prandissent dicit Simoni Petro Jesus: Simon Joannis, diligis me plus his? Dicit ei: etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: pasce agnos meos (Βασκε τα ἀγνια μου). Dicit ei iterum: Simon Joannis, diligis me? Ait illi: etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: pasce (ποιμαινε) agnos meos. Dicit ei tertio: Simon Joannis, amas me? Contristatus est Petrus quia dixit ei tertio, amas me? et dixit ei: Domine, tu omnia nosti: tu scis quia amo te. Dixit ei: pasce oves meas (Βασκε τα προβατα al. προβατια μου) ».

866. Ex quibus ita arguimus: Pascendi munus, de quo agit Christus in cit. testimonio, Petrum solum respicit, eique soli imponitur. Atqui munus illud nihil aliud est, quam Primatus jurisdictionis in universam Ecclesiam. Ergo Petro soli collatus est ille Primatus.

867. *Prob. maj.: munus pascendi hic respicit solum Petrum.* Et quidem—1) *ex nomine* « Simon Joannis », quod est proprium Petri. Nec sine mysterio, uti recte notat Bellarminus, eodem nomine Christus Petrum appellat, et cum promittit ei claves (Matth. XVI.), et cum oves pascendas committit (Joan. ult.): ut scilicet intelligeremus, illud ipsum reipsa dari, quod fuerat promissum, et eidem illi Simoni dari, cui fuerat ante promissum.

2) Ex illis verbis « Diligis me plus his? » Illi enim dicitur: « Pasce oves meas », cui dicitur: « Diligis me plus his? » Hoc autem soli Petro dicitur. Nam disertis verbis excluduntur ceteri illa comparatione « plus his »: ceteri autem qui excluduntur, non quicunque homines, sed præcipue sunt Apostoli. Ibi enim præsentibus tunc erant cum Petro Nathanael, quem multi Bartholomæum esse putant, Jacobus, Joannes, Thomas et duo alii discipuli, quorum alterum credibile est fuisse Andream: non igitur omnibus Apostolis sed soli Petro dicitur: « Pasce oves meas ». Neque obstat, quod id petierit Christus a Petro, quod Petrus

nesciebat. Petrus enim nesciens utrum Christum plus ceteris Apostolis diligeret, humiliter respondit: « Tu scis, Domine, quia amo te »; at Christus non ideo interrogavit, ut a Petro edisceret sui amoris præeminentiam, sed ut alios doceret quemnam amoris gradum in Petro postulabat: « Dominus, inquit S. Ambrosius (l. 10. n. 175.), interrogat non ut disceret, sed ut doceret quem elevandas in cælum amoris sui nobis velut Vicarium relinquebat ».

3) *Ex trina interrogatione.* Nam juxta Cyrillum, S. Augustinum et alios (in hunc locum) ideo Petrus ter fuit interrogatus, an diligeret plus ceteris, quia ter negaverat: at trina negatio nonnisi ad Petrum pertinet. Solus igitur Petrus interrogatur, ac proinde soli ipsi dicitur: « Pasce oves meas ».

4) Ex illis verbis: « *Contristatus est Petrus* », etc. Etenim, uti notat S. Jo. Chrys., ideo enim contristatus est Petrus, quia metuebat, ne forte falleretur, respondens: « Tu scis Domine, quia amo te »; quemadmodum falsus fuerat, dicens: « Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo ». Sed ista causa tristitiæ solius Petri, qui Dominum negaverat, est propria: ergo sicut solus Petrus tristabatur, ita solum Petrum alloquitur Christus, cum ait: « Pasce oves meas ».

5) Ex verbis immediate sequentibus (v. 18. seq.) « Cum senueris extends manum tuam », etc. Illi enim dicitur: « Pasce », cui prædicatur crucifixio: at his verbis soli Petro mors in cruce prædicatur—Cf. Bellarm. (de Rom. Pont. l. 1. c. 14.).

868. *Minor propositi argumenti resolvitur in duas partes:—*
1) Verba Christi efferunt *Primatum jurisdictionis*—2) *in universam Ecclesiam*—*Prob. 1ma pars*

1) *Ex ipsa vi vocis.* Nam, uti ex textu jam recitato liquet, Christus Dominus usus est duplici verbo (βοσκει ποιμαίνει); etsi vero primum non habeat tam amplam ac nobilem significationem, quam alterum; quando tamen in eodem sermone, de eodem subjecto atque objecto usurpantur, merito habentur ut synonyma. Certe cum adhibitum etiam sit verbum ποιμαίνειν, quidquid illud importat retinendum est. Jamvero idem verbum cum aliquo addito significat auctoritatem magisterii, uti ex. gr. (Jer. III. 15.): « Et dabo vobis pastores juxta cor meum, et *pascent vos scientia et doctrina* »: sine addito vero significat auctoritatem regendi; unde

Rector hominum vocatur *Pastor*; et *pascere* sumitur pro *regere cum imperio*. Id constat—*a*) ex usu Scripturarum; nam, ut aliqua exempla afferamus, dicitur (II. Reg. V. 1. seq.): « Et venerunt universæ tribus Israel ad David in Hebron, dicentes... cum esset Saul rex super nos, tu eras educens et reducens Israel: dixit autem Dominus ad te: Tu pasces (ποιμανεῖς) populum meum Israel, et tu eris dux [εἰς ἡγούμενον] super Israel ». Et (Ps. XLVII. 15.): « Hic est Deus noster in æternum, et in sæculum sæculi: ipse reget (ποιμανεῖ) nos in sæcula »; et (Ps. LXXIX. 2.): « Qui regis (ὁ ποιμαίνων) Israel, intende: qui deducis velut ovem Joseph ». Et (Is. XL. 10. 11.): « Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, et brachium ejus dominabitur.... Sicut pastor gregem suum pascet »: ὡς ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. Et (Ezech. XXXIV. 23. 24.): « Suscitabo super eos pastorem unum, qui pascat eos, servum meum David, qui pascat (ποιμανεῖ) eas.... David princeps (ἄρχων) in medio eorum ». Et Mich. (V. 2. 4.): « Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda: ex te mihi egredietur qui sit dominator [ἄρχοντα] in Israel.... et pascet (ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον) in fortitudine Domine ». Et Matth. (II. 6.): « Et tu Bethlehem, terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda: ex te enim exiet dux (ἡγούμενος), qui regat (ποιμανεῖ, « rule », juxta versionem Anglicam Protestanticam) populum meum Israel ». Et Apoc. (XII. 5.; XIX. 15.): « Et peperit filium masculum qui rectorus erat (ὁς μέλλει ποιμαίνειν) omnes gentes in virga ferrea ».—*2*) Constat etiam ex usu profanorum scriptorum: videri possunt quæ habet Homerus de Agamennone (Iliad. II. 243.), de Menelao (V. 566.), de Achille (XVI. 2.), de Hectore (XIV. 423.); apud Hesychium autem ποιμὴν explicatur βασιλεύς.—*3*) Bellarminus exponit etiam originem hujus metaphoræ, cujus tam universalis est usus: notat enim quod apud Orientales antiquos, principes tribuum exercebant munus pastorum ovium: qua de re exempla habentur etiam in Genesi (1).

His positis—*1*) quisque intelligit Christum dixisse Petro *rege cum imperio* agnos meos et oves meas, dum illi dixit *Pasce*; adeoque

(1) « This term, inquit Arnold (*Fragment of the Church* etc. pag. 26.), of 'feeding as a shepherd feeds his flock' is one of the oldest and most universal metaphors to express a supreme and at the same time a beneficent government ».

illi contulisse Primatum jurisdictionis. Quod quidem confirmari potest insistendo verbo *Pasce*. Nam—1) alios *pascere* dicitur non ille qui utcumque cibum ministrat, sed qui familiæ, civitati, Regno præpositus ex officio procurat ac providet cibum; juxta illud (Luc. XII. 43.): «Quis putas est fidelis dispensator et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram?»—2) Neque *pastoris* est solum cibum ovibus procurare; sed etiam eas ducere, reducere, tueri, regere, castigare; quæ omnia, cum homines respiciunt, important veram præeminentiam ac jurisdictionem. Cf. quæ habentur apud Jo. (X.), Jerem. (XXIII.), Ezech. (XXXIV.), ubi *pastoris* munera describuntur.

2) Idipsum confirmari potest, simul conferendo textum Matth. et Jo. Nam ex una parte vidimus, Christum apud Matth. promisisse Petro primatum jurisdictionis; promissio autem, utpote respiciens bonum essentielle Ecclesiæ, quam Christus absolute vult, fuit ipsa absoluta; ergo debuit illam Christus quandoque implere. Sed nullus est locus in Scriptura, præter illum Jo. quem expendimus, ubi melius intelligitur impleta illa promissio; ergo in illis verbis *Pasce agnos.... Pasce oves meas* Christus contulit Petro Primatum jurisdictionis. Ac vicissim ita arguere licet: id contulit Christus Petro apud Jo., quod promiserat apud Matth.; atqui promiserat Primatum jurisdictionis, uti probatum est; ergo hunc primatum contulit — Frustra igitur excogitarunt nonnulli quod Christus solummodo hortatus est Petrum, ut ostenderet dilectionem suam pascendo agnos et oves; si enim illud *Pasce* importat *Rege cum imperio*, non potuit Christus hortari Petrum ad *pascendum* gregem suum, quin ipsi conferret illud imperium, seu potestatem.

869. *Prob. min. quoad 2^{dam} partem.* Christus contulit Petro jurisdictionem *in universam Ecclesiam*. Notetur—1) parvi referre, utrum una vice debeat legi *oviculas* potius, quam *oves*, uti notavimus in textu; semper enim verum manet, Christum commisisse Petro pascendos *agnos* et *oves*—2) Per *agnos* et *oves* certe intelliguntur fideles: unde Christus prænuntiatus fuit a Prophetis uti *Pastor*, ipse se dixit *Pastorem*, qui habet *oves*, pro quibus dedit animam suam; Apostolus denique cœtum fidelium

vocat *gregem*, in quo Sp. Sanctus posuit Episcopum, ut illum regeret—3) At quænam est vera significatio illius distinctionis fidelium in *agnos* et *oves*? Aliqui intelligant Judæos et gentiles; alii perfectos et imperfectos; alii denique communius simplices fideles et Pastores. « Prius *agnos*, inquit Bruno astensis, (in h. l., Migne, T. 165.), deinde *oves* commisit ei, quia non solum pastorem, sed *pastorem pastorum* eum constituit. Pascit igitur Petrus agnos, pascit et oves, pascit filios, pascit et matres, regit et subditos et prælatos. Omnium igitur pastor est, quia præter agnos et oves in Ecclesia nihil est ». Unde

1) Christus commisit Petro pascendos seu regendos regnos et oves; atqui per agnos et oves, sive intelligantur Judæi et gentiles, sive perfecti et imperfecti, sive fideles et pastores, semper significatur universus Christi grex, seu Ecclesia universa; ergo contulit Christus primatum Petro in universam Ecclesiam.

2) Revera Christus non dixit simpliciter « pascere agnos... pascere oves »; sed « pascere agnos *meos*.... pascere oves *meas*.... Eos ergo Christus commisit Petro pascendos, qui sunt agni vel oves Christi; atqui quotquot sunt in Ecclesia certe sunt agni vel oves Christi; ergo Christus contulit Petro Primatum in universam Ecclesiam. Certe verba illa « pascere agnos *meos*... pascere oves *meas* » æquivalent huic: rege ovile meum: sed ovile Christi unum est, et comprehendit omnes fideles.

3) Uti arguit Bellarminus (l. c. c. 16.) cum Dominus ait « Pascere oves *meas* », vel commendavit Petro oves suas omnes; vel nullas; vel aliquas certas ac definitas; vel aliquas indefinitas. At nemo dixerit, nullas aut aliquas certas esse commendatas. Id enim est manifeste falsum: nec etiam aliqua indefinitas, quia non est sapientis provisoris relinquere indefinitam curam cum possit eam definire, præsertim cum certa confusio et perturbatio ex illa indeterminatione oriatur: præterea commendare aliquas, et non indicare quas, idem esse videtur, ac si commendarentur nullæ. Quas enim, quæso, pascet, qui gregem suum non cognoscit? Restat igitur, ut omnes omnino suas oves Petro Christus pascendas assignaverit.

870. Exegetica hæc textus interpretatio Patrum traditione confirmatur. Ita Origenes (in ep. ad Rom. c. 6.): « Petro », inquit,

« cum summa rerum de pascendis ovibus traderetur, et supra ipsum velut petram fundaretur Ecclesia, nullius confessio virtutis alterius ab eo, nisi caritatis, exigitur ».

S. Ambrosius (l. 10. in Luc. ad c. 24.): « Dominus », ait, « non dubitabat, qui interrogabat non ut disceret, sed ut doceret, quem elevandus in cœlum amoris sui velut vicarium relinquebat.... quia solus profitetur ex omnibus, omnibus antefertur.... Tertio Dominus, non jam diligis me? sed amas me? interrogavit, et jam non agnos, ut primo quodam lacte pascendos, nec oviculas, ut secundo; sed oves pascere jubetur, perfectiores ut perfectior gubernaret ».

Gregor. M. (l. 4. ep. 32. ad Mauriti. imp.): « Cunctis », inquit, « evangelium scientibus liquet, quod beatissimo omnium Apostolorum principi Petro dominica voce totius Ecclesiae cura commissa est ».

Epiphanius (in Ancor.): « Hic est qui audivit: pasce oves meas, cui concreditum est ovile ».

Chrysostomus (in h. l.): « Aliis omissis, Petrum dumtaxat affatur, fratrum ei curam committit ». Et infra: « Nam cum magna Dominus Petro communicasset, orbis terrarum curam demandasset »; etc.

Theophylactus (in cap. ult. Joan.): « Finito », inquit, « prandio, præfecturam ovium totius mundi Petro commendabat, non autem alii, sed huic tradidit ». Et (in cap. 22. Luc.): « Tu », ait, « Petre, conversus bonum exemplum poenitentiae omnibus eris, qui cum Apostolus fueris, et negaveris, iterum receperis primatum omnium et præfecturam orbis ».

Leo (serm. 3. de assumpt. sua): « De toto mundo unus Petrus eligitur, qui et universarum gentium vocationi, et omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiae patribus præponatur: ut quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen regat Petrus, quos principaliter regit Christus ».

Denique, ne nimius sim, S. Bernardus (lib. 2. de consid. cap. 8.) ita in verba illa Christi egregie disserit: « Pasce oves meas. Quas? hujus vel illius populos civitatis, aut regionis, aut certi regni? Oves meas, inquit; cui non planum non designasse ali-

quos, sed assignasse omnes? nihil excipitur ubi distinguitur nihil. Cf. integrum textum quem dedimus (n. 548.) (1).

§ V.

Diserte ostenditur Petrum Primatum obtinuisse supra ipsos Apostolos.

871. Licet ex argumentis hactenus expositis aperte pateat Petri præeminentia præ ipsis Apostolis; juverit tamen id magis diserte demonstrare, sive ad speciales errores convellendos, sive etiam ut locus sit quarundam difficultatum solutioni. Cum vero aliqui Apostolos omnes, alii saltem S. Paulum parem omnino Petro dixerint (nn. 850. seq.); argumenta imprimis dabimus, quibus Petri Primatus respectu omnium Apostolorum; dein vero aliquid subjiciemus, quo magis directe respectu ipsius Pauli adstruitur.

872. Itaque *Petrus Primatum habuit supra omnes Apostolos*. Prob. I. recolendo breviter supra exposita argumenta. Nam—
1) Petrus constitutus est *totius* Ecclesiæ fundamentum, a quo Ecclesia firmitatem unitatemque accipiat: id autem, uti ostendi-

(1) Quare si aliqui Patres verba, quæ expendimus, videntur quandoque intelligere non de solo Petro, sed de aliis etiam Apostolis, imo Episcopis et Sacerdotibus; ea tum sumunt sensu non *formali* et *praecisivo*, sed *extensivo* illum non excludente sed supponente. Hinc merito ait Schrader (l. c. n. 212.): «Contulit Christus juxta litteralem Scripturarum sensum ex communi Patrum sententia Petro etque soli immediate ac directe potestatem omnem quæ enarratis apud Matthæum et Joannem potissimum locis expressa legitur, et hac accepta potestate Petrus est diciturque vere proprieque *coriphaeus apostolorum*. Quod si in Petro omnibus sacerdotibus collata dicitur potestas, tum enimvero—a) id non... ita accipi debet, ac si sua Petro prærogativa detraheretur; verum accipi—b) ita debet, ut Petri prærogativa supponatur; ideoque ita accipi debet, ut Petrus instar *παράδειγματος* aliorum ac instar summæ juridicæ, ut aiunt, personæ consideretur, quæ uti in sese, non secus ac princeps vel caput societatis vel corporis ejusdam fastigium potestatis totius possideat, ita plane tamquam typica atque juridica persona repræsentare alios possit. Quare si verba Christi tam apud Matthæum quam apud Joannem etiam hoc typico, juridico eodemque mediato sensu ad omnes Apostolos sacerdotesque referenda perhibeantur, manifestam confirmationem involvunt, qua Petri summa auctoritas ac prærogativa asseritur.»

mus, importat supremam potestatem in universam Ecclesiam. Atqui ipsi Apostoli maxime erant de Ecclesia. Ergo supra ipsos Apostolos Petrus constitutus fuit. Porro si nullam dependentiam a Petro habuissent Apostoli, potuissent Ecclesias fundare quin illas Petri auctoritati subjicerent: at tunc quid factum esset de ea Ecclesiae unitate, quam Christus voluit? Quomodo diceretur Petrus *totius* Ecclesiae fundamentum?

2) Soli Petro commisit Christus pascendos omnes agnos ovesque omnes, omnes qui pertinent ad ovile Christi. Sed ipsi Apostoli erant oves Christi. Ergo supra ipsos Apostolos fuit Petrus constitutus.

3) Si plures rei alicujus peragendae ex aequo praeficiantur, non singulorum, sed omnium munus est rem illam gerere: sicut ex. gr. si potestas leges ferendi alicui coetui, puta senatorum, concedatur, singuli non habent potestatem leges condendi, sed omnes aut plures, seu ipse coetus. Pari ergo ratione, si unus aliquis eidem operi, eadem mandati forma, per se seorsum praeficiatur, huic creditur plenum ac summum munus opus illud exequendi. Finge quod unus, mandato singulari, dux totius exercitus, in quo sunt alii duces, constituatur; planum est eum esse totius exercitus ducem, in se habere plenitudinem auctoritatis et quidem supra ipsos duces. Cum ergo Christus exegerit unum Petrum ex duodecim Apostolis, ipsum constituerit totius Ecclesiae fundamentum, ipsi dederit claves regni coelorum; evidens est Petrum esse super omnes constitutum. Cf. Veith (de Rom. Pont. § 9.).

873. II. His praesuppositis vim omnem probandi habent sequentes animadversiones; *his praesuppositis*; inquam; nam si animadversiones illae, per se inspectae, non clare et apodictice ostenderent Primatum Petri; consideratae tamen cum praecedentibus argumentis, cum quibus harmonice cohaerent, lucem ab ipsis mutantur. Itaque—1) quatuor leguntur syllabi nominum Apostolorum (Matth. X. 2. seq.; Marc. III. 16. seq.; Luc. VI. 14. seq.; Act. I. 13.). Jamvero—*a*) in singulis, Petrus *primo* loco nominatur; cujus rei causa non fuit vocatio, siquidem Andreas antea vocatus fuit; nec aetas: quomodo enim ostenderetur Petrum seniore Andrea fuisse? cur Joannes poneretur quarto vel etiam secundo loco? nec favor aut gratia, quibus Joannes Petrum vin-

cebat—b) Petrus semper ponitur primo loco; et in ceteris nominandis (si Philippum excipias qui sexto, et Jacobum Alphæi qui nono loco semper nominatur), idem semper ordo non servatur Andreas ex. gr., qui secundum apud Matth. et Luc. tenet locum; apud Marc. et Act. quarto loco nominatur—c) In indice nominum apud Matth., et, in quibusdam MSS., apud Marcum, Petrus non solum primo loco nominatur, sed titulo *Primatis* augetur: « Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc: Primus Simon, qui dicitur Petrus, et Andreas frater eius, Jacobus Zebedæi et Joannes frater eius », etc. Jamvero si illud *Primus* adhibitum solum fuisset, ut adiectivum numerale, orationis series hæc debuisset esse: « Primus Simon, secundus Andreas, tertius Jacobus », etc.: cum ergo solum de Petro dicatur *primus*, quin ponatur *secundus*, *tertius* etc., signum est illud *primus* significare dignitatem Petri supra reliquos. Quod confirmari videtur ex usu Scripturæ; nam dicitur (Matth. XX. 27.): « Qui voluerit inter vos primus [πρῶτος] esse »; et (Mar. XII. 28. seqq.); « Primum omnium mandatum »; et (Act. XVI. 12.): « Prima partis Macedoniæ civitatis »; et (ibid. XXVII. 7.). « In locis autem illis erant prædia principiis [τῶ πρώτῳ] insulæ ».

2) Non solum in istis indicibus nominum Apostolorum, sed passim Petrus, cum aliis nominatis, primo loco ponitur: ita (Matth. IV. 18.): « Simonem, qui vocatur Petrus, et Andream fratrem eius »; (Matth. XVII. 1.; Marc. V. 37.; IX. 1.; XIII. 3.; XIV. 33.; Luc. VIII. 51.; IX. 28.; Matth. XXVI. 37.): « Petrum et Jacobum et Joannem »; et (Luc. XXII. 3.; Act. III. 14.): « Petrum et Joannem »; et (Jo. XII. 2.): « Simon Petrus, et Thomas, qui dicitur Didymus, et Nathanael, qui erat a Cana Galileæ, et filii Zebedæi, et alii ex discipulis ejus duo ».

3) Quatuor tantum loca excipiuntur, quæ tamen facilem ac idoneam explicationem habent. Nam—a) dicitur apud Jo.: « Erat autem Philippus a Bethsaida, civitate Andreæ et Petri »: Sed hic commemorantur duo fratres non ut Apostoli sed ut incolæ civitatis, et Andreas fortasse ideo prior nominatur, quod natu maior est—b) Textus (I. Cor. I. 12.), nobis potius favet: « Unusquisque vestrum dicit: « Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Christi »: Apostolus hic a seipso mo-

destinæ et humilitatis causa, incipit, juxta illud (ibid. XV. 9.): « Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus »; et *ascendit* ad maximum, Christum, quem proxime præcedit Petrus—c) Idem dicendum de alio textu (ibid. III. 22.)—d) Quoad textum vero (Gal. II., 9.), respondet Estius (in h. l.): « Jacobum primo loco nominat ad honorem Domini, cujus erat frater; et quia Jerosolymorum Episcopus erat, ubi hæc gerebantur; idemque maximi nominis apud Judæos ob sanctitatis opinionem; ut liquet ex Josepho et Hegesippo ». Addunt alii: « Cum rei veritate omnino consonat, ut Paulus Hierosolymam veniens, Jacobum omnium primum obviam habuerit, cum eo contulerit, societatemque iniverit. Reliqui enim, ut impositum sibi propagandæ evangelicæ lucis munus obirent, ab urbe frequenter aberant, in qua Jacobus, utpote proprius ejusdem pastor, stabilis permanebat. Conjectura est igitur minime negligenda, primum idcirco Jacobum numerari, quod ipse *tempore primus* suam cum Paulo consensionem declaraverit. Quare neque ille præponitur, quod reliquis dignitate non antecelleret ».

4) Post Christi in cælum ascensionem, prout tunc rerum conditio ferebat, Petrus statim se ut Primatem gessit. Nam (Act. I. 15.) « exurgens Petrus in medio fratrum » electionem novi pro Juda Apostolo juxta prophetarum oracula indixit. Post adventum Spiritus Sancti (Act. II. 14.) « stans Petrus cum undecim levavit vocem suam », Christum annuntiavit, et credentes baptizari jussit. Post patratum insigne miraculum (Act. III.); ad populum et (Act. IV.) repletus Spiritu Sancto, ad principes populi et seniores gravem sermonem habet. Petrus (Act. VIII.) Simonem magum, eo quod sacram potestatem pecunia comparare voluerit, redarguit et damnat. Petrus (Act. IX.) universos cœtus in Judæa, Galilæa et Samaria pertransit, tanquam imperator, uti advertit S. Chrysostomus (Hom. 21. in Act.) suas copias recensens. Habita visione comperit (Act. X.) Gentiles quoque ad fidem christianam admittendos esse, et ideo ipse Cornelium cum aliis Gentilibus Ecclesiæ adjungit. Dum ab Herode Petrus in carcere detinetur (Act. XII.) « oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo ». In Concilio Jeros. (Act. XV.), surgens Petrus sermonem habet, pertractanda proponit, et primus sententiam edicit.

Jamvero—*a*) licet Apostoli contentiones antea habuerint de primatu; nullo tamen modo post Spiritus Sancti adventum, Petrum ob prædictum modum agendi reprehenderunt; imo constat potius, quod eum in maximo honore habuerint—*b*) Nec ea omnia primatum *meri* honoris exhibere possunt. Id enim imprimis non conveniret cum iis quæ aperte probant primatum jurisdictionis; ac deinde, ceteris omissis, voluit Deus ut Ecclesia in humilitate fundaretur, ac præsertim Apostoli crucis humilitatem præ se ferrent; voluit ut omnibus pateret, Ecclesiam suam Dei solius opus esse, non vero hominum, neque consiliis aut viribus humanis propagandam ac conservandam. Igitur ad Ecclesiæ initia « quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: et infirma mundi », etc. — Sed hæc omnia fusius prosequitur Bellarm. (de Rom. Pont. l. 1. a cap. 17.).

874. III. Patres constanter et unanimiter affirmant Petrum eminentiorem ceteris Apostolis auctoritatem obtinuisse. Origenes (in divers. Evang. hom. 2.) loquens de Petro, quærit, « Quis esset altior Apostolorum illo, qui est et dicitur vertex eorum? » — S. Hilarius Pict. (in Matth. 6.) inquit: « Petrus primus credidit, et Apostolatus est Princeps. » — Eusebius Cæs. (hist. Eccl. l. 2. c. 11.) nominat Petrum « fortissimum et maximum inter Apostolos, et virtutis merito reliquorum omnium principem ac patronum ». — S. Cyril. Hier. (Catech. 2. 7. et 18.) nuncupat Petrum « Apostolorum summum, et Principem ac regni cœlestis clavigerum. » — S. Basilius (Procem. de judic. Dei) inquit: « Beatus Petrus omnibus discipulis prælatus fuit, cui soli majora data sunt quam aliis testimonia, qui prædicatus est beatus, cui claves regni cœlorum concreditæ sunt ». — S. Gregorius Naz. (Carm. de seipso et adv. Episc.) Petrum appellat « Principem Apostolorum » ac « Ecclesiæ Columen. » — S. Gregorius Nyss. (serm. 2. de Steph.) ait: « Celebratur Petri memoria, qui Apostolorum est caput, et una cum ipso cætera Ecclesiæ membra glorificantur ». — S. Optatus Milev. (l. 2. c. Parmen.) scribit: « Cathedra una est... ubi sedit omnium Apostolorum caput, Petrus, ... in quo uno cathedræ unitas servaretur. — S. Ambrosius (in 1. Cor. 12.) scribit: « Prior Andreas secutus est Salvatorem, sed Primatum non accepit, sed Petrus ». — S. Epiphanius (in Ancor. post init.) dicit: « Hoc testatur

princeps Apostolorum (Petrus), quem Dominus constituit primum Apostolorum... cui concreditum est ovile; » et (Hær. 5.): « Petrum elegit, ut dux esset discipulorum ». — S. Chrysostomus (hom. 88. in Joann.) ait: « Christus Petro fratrum præfecturam commisit... et Petrus totius orbis magister a Christo statutus est; » et (orat. 8. adv. Judæos) inquit: « Petrus sic abluit illam negationem, ut etiam primus Apostolorum fuerit factus, eique totus terrarum orbis commissus fuerit. » Insignibus nominibus Petrum honorat; nam vocat illum « Chori apostolici principem, os ac verticem discipulorum, Ecclesiæ pastorem et caput, columnam Ecclesiæ, firmamentum fidei, confessionis fundamentum, orbis terrarum piscatorem ». — S. Augustinus (l. 2. de Bapt.) ait: « In Scripturis sanctis didicimus Apostolum Petrum, in quo primatus Apostolorum excellenti ratione præeminet »; et (ibid.) addit: « Quis nescit, illum Principatum Apostolatus Petri cuilibet Episcopatui præferendum esse? » et enarr. in Ps. 108.) ait: « Ideo beatum Petrum paullulum Dominus deseruit, ut Ecclesiæ rectori futuro ignoscendi peccantibus quædam regula poneretur ».

875. Hæc testimonia sufficiant; alia enim dedimus supra (nn. 547. 736. seq.). Recoli etiam possunt quæ paulo ante exhibuimus in interpretatione textus Matth. XVI., et Jo. XXI. Adnotamus tantummodo—1) Patres unanimiter affirmant Petri præeminentiam præ ceteris Apostolis, eamque institutam esse a Christo *bono unitatis* unanimiter etiam affirmant.—2) Varias autem reddunt rationes, cur Primatus ille Petro potius quam alteri collatus fuerit: nonnulli enim putant id factum fuisse ob ejus confessionem de divinitate Christi; alii id adscribunt ejus zelo et dilectioni erga Christum etc. Sed, uti patet, sententiarum diversitas quoad hoc alterum non destruit unanimitatem quoad primum.

876. Jam probandum est, quod secundo loco proposuimus, nempe *Primatum Petri non fuisse communem ac divisum cum Paulo*. Id quidem præcipue constat recolendo iterum jam data argumenta de promissione et institutione Primatus in solo Petro: quæ proinde semper præ oculis habenda sunt. Sed insuper probatur.

877. I. *Ex Patribus*, qui Paulum Petro inferiorem diserte dicunt. Ita S. Augustinus (l. 2. de bapt. c. 1.) ait: « Commemorat

Cyprianus Apostolum Petrum, in quo primatus Apostolorum tam excellenti gratia præeminet, aliter quam veritas postulabat de circumcisione agere solitum, a posteriore Apostolo Paulo esse correctum». Similiter (in ep. ad Galat.) Paulum vocat «posteriorem Pastorem»; et (in ep. 82. ad Hier.) hæc addit: «Petrus, quod a Paulo fiebat libertate charitatis, pietate humilitatis accepit; atque ita posteris præbuit exemplum, etiam a posterioribus, quam Paulus, corrigi; quo confidenter auderent etiam minores majoribus pro deferenda Evangelica auctoritate, salva fraterna charitate, resistere». S. Greg. (1. 2. super Ezech. hom. 18.) ea eadem reprehensione loquens scribit: «Ecce a minori suo reprehendi non dedignatur: non ad memoriam revocat quod claves regni cælorum acceperit: minori fratri se ad consensum dedit; et factus est sequens, ut jam et in hoc præiret; quatenus qui primus erat in Apostolatus culmine, esset et primus in humilitate». Theodoret. (de Paulo Petrum invisente in ep. ad Galat.) sic commentatur: «Etenim cum Paulus humana doctrina non indigeret, ut qui ab universorum Deo eam accepisset, Apostolorum Principi, quem par est, honorem tribuit». Hugo Victorin. (serm. 64.) ita disserit: «Petrus cæteris eminentior excellentia *potestatis*, Paulus excellentia prædicationis; Petrus sol, Paulus luna; Petrus sol per collatam sibi divinitus *potentiam*, Paulus luna per collatam sibi divinitus sapientiam», etc.

878. II. Recolendo quæ supra statuta sunt, facile potest hæc pars theseos confirmari. Ut aliquid innuamus, notetur—1) omnia argumenta, quibus ostendimus, Ecclesiæ regimen, ex Christi institutione esse monarchicum, excludere *divisionem* supremæ potestatis in Petro—2) Institutionem Primatus in Petro plene demonstravimus; at ubinam sermo est de Institutione ejusdem Primatus in Paulo, qui illum condideret cum Petro?—3) Imo ipsa testimonia, quæ demonstrant institutionem Primatus, manifestant illum *exclusive* pertinere ad Petrum—4) Si Paulus æqualem omnino cum Petro potestatem accepisset, quomodo factum esset, ut Petrus semper habuerit successorem in Primatu, Paulus numquam?

§ VI.

Quibusdam contra proxime statuta difficultatibus satisfi.

879. *Dices I.*: Quidquid Petrus a Christo accepit, acceperunt et ceteri Apostoli; ergo dici nequit Petrum super ipsos Apostolos obtinuisse Primatum—*Prob. antec.*—1) Sicut Petrus constitutus fuit Apostolus, ita etiam reliqui qui Apostoli vocantur—2) Sicut Petrus accepit potestatem quæ universam terram comprehenderet immediate a Christo, ita reliqui Apostoli—3) Sicut Petrus dicitur fundamentum Ecclesiæ, ita (Eph. II. 20.) reliqui Apostoli—4) Sicut Petro commissum fuit munus *pascendi* gregem Christi, ita tum Apostolis tum aliis ab ipsis constitutis (Act. XX. 28.; I. Pet. V. 1-4.)—5) Sicut Petro data fuit potestas ligandi atque solvendi, ita reliquis Apostolis—6) Unde S. Cyprianus ait: «Hoc erant utique ceteri Apostoli, quod erat Petrus, pari consortio præditi et honoris et potestatis». Et S. Hieronymus (l. l. cont. Jov.): «Super omnes Apostolos ex æquo Ecclesiæ fortitudo fundatur». Similia etiam leguntur apud alios Patres.

880. Cum hæc, in re præsentī, sit potissima difficultas, præstat eam breviter quoad fieri potest, sed plenissime solvere. Itaque

1) Quædam prænotanda sunt circa 3^{iam} et 4^{am} *prob. antec.* Ac primo Petrus ipse dictus fuit a Christo *Petra* seu fundamentum, super quod Ecclesia extruenda erat; at non pariter Apostoli dicuntur fundamenta Ecclesiæ, sed Ecclesia dicitur superædificata super *fundamentum Apostolorum*: quæ phrasis significare potest non quod ipsi Apostoli sint fundamentum, sed quod posuerint fundamentum (doctrinam) super quod ædificata est Ecclesia. Quæ interpretatio (Eph. IV.) cohæret cum contextu, ubi dicitur *et Prophetarum*; id enim importare videtur, Ecclesiam esse superædificatam super fundamentum Apostolorum eodem modo ac super fundamentum Prophetarum: cum autem agatur ibidem de Prophetis V. T., uti liquet ex immediato contextu (II. 20.), ubi fit allusio ad Isaiam (XXVIII. 16.) et Ps. (CXVII. 22.), et uti testatur S. Augustinus (De Verbis Dom. Serm. 49.); nonnisi de

doctrina prædicari potest dignitas fundamenti—2) Sed etsi dicantur Apostoli ipsi *fundamentum*, non erunt fundamentum *in eodem ordine*, sed *in diverso ordine* ac Petrus; sicut Petrus ipse non est in eodem ordine ac Christus (n. 860.). Revera—*a*) Petrus solus vocatur fundamentum apud Matth.; et ex alia parte omnes Apostoli appellarentur fundamentum: eadem vero prærogativa tributa uni, et pluribus, intensione saltem differt—*b*) Petrus dicitur fundamentum universæ Ecclesiæ, quæ cum comprehendat ipsos Apostolos, ipsi sunt ædificati supra Petrum; at vero Apostoli apud Paulum essent fundamentum, super quod sunt ædificati reliqui fideles.

Quoad munus *pascendi*, illud, ut vidimus, commissum fuit Petro relate ad Ecclesiam universam; at textus qui citantur pro eodem munere aliis ab Apostolis imposito, exhibent certum quemdam ac determinatum gregem pascendum. Ita (I. Pet. V. 2.) dicitur: «Pascite *qui in vobis est gregem Dei*»; et (Act. XX. 28.): «Attendite vobis, et universo gregi, *in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei*»: ubi illud *universo* restringitur per verba sequentia.

2) Nunc ad generale argumentum, *resp. imprimis neg. antec.*, quod nempe *quidquid* Petrus a Christo accepit, acceperint et Apostoli. Quando autem subditur, Apostolos etiam singulos accepisse potestatem *universalem* ligandi atque solvendi, etc.; *resp. dist.*: potestatem ordinariam, *neg.*; extraordinariam, *subd.*: parem omnino potestati Petri, eique non subordinatam, *neg.*; secus, *conc.* Ad hanc responsionem statim confirmandam, recolamus, unam testimoniorum classem exhibere potestatem omnibus Apostolis factam, alteram exhibere potestatem factam soli Petro quemadmodum ergo illa indicat aliquam æqualitatem inter Apostolos; ita hæc præsefert quamdam præeminentiam in Petro. Quare si Apostoli conferantur invicem, insignes omnes existunt universali auctoritate docendi, ac regendi; at præ reliquis Petrus personam induit Capitis, cui reliqui, ut Doctores et Pastores, sunt obnoxii. Sane testimonia, quæ Petrum respiciunt, conciliari debent cum iis, quæ pro ceteris Apostolis afferuntur. At nulla est alia conciliandi via, nisi ut aliqua Petro præ reliquis Apostolis tribuatur prærogativa, ratione cujus nominatim promissum

et concessum sit ei quod commune cæteroquin cæteris videretur. Prærogativa autem illa vel honoris sit oportet, vel jurisdictionis. At vero meri honoris esse non potest; siquidem quæ de ea Christus enunciat ad honorem dumtaxat non referuntur, sed maxime ad jurisdictionem, ut vidimus. Promittitur ergo Petro aut confertur prærogativa jurisdictionis, quæ sit ipsi propria et personalis præ cæteris Apostolis, et quam iidem non communicent: ac proinde habetur in Petro caput quoddam singulare ac præcipuum inter ipsos Apostolos.

881. Verum ut hanc responsionem paucis enucleemus, præstat hic tria considerare:—1) quid Apostoli habuerint commune cum Petro, quid hic præ illis habuerit—2) Quid ab Apostolis acceperint Apostolorum successores, quid Petri successores a Petro—3) Ex his intelligetur ipsum exercitium prærogativæ tum Petri quoad Apostolos, tum successorum Petri, quoad Episcopos successores Apostolorum.

882. A *primo* exordientes, dicimus—1) non esse necessarium hic considerare potestatem *ordinis*, cum *Primatus* importat potestatem *jurisdictionis*. Notari tamen potest, omnes Apostolos fuisse Episcopos, adeoque pares in potestate ordinis; at si origo quærat hujus potestatis, in Petro *certo* fuit *immediate* a Christo; in reliquos vero censent nonnulli, eam potestatem nonnisi *mediate* a Christo processisse, quatenus Christus ipse ordinavit Petrum, Petrus reliquos (cf. Bellarm. de Rom. Pont. l. 1. c. 23.)—2) Nec necesse est hic considerare aliquas prærogativas Apostolis concessas, uti fuit confirmatio in gratia, donum quo facti fuere *novarum* revelationum organa, etc.; cum enim hujusmodi prærogativæ *per se* non sint adnexæ Apostolatui aut Primatui, neque ad Apostolorum neque ad Petri successores transiere—3) Prærogativa igitur *propria* Apostolatus, adeoque omnibus ac solis Apostolis communis, potestatem *jurisdictionis* respicit; atque duo comprehendit, uti notavit Valentia (tom. 3. disp. 1. q. 1. p. 7. § 28.). *Unum* est, quod ab ipso Christo *proxime* auctoritatem Ecclesiastici ministerii Apostoli acceperunt (1). Quam-

(1) De hac re dubitari nullatenus potest. Si qua enim esset difficultas, ea efficeret *missionem* Matthiæ, qui loco Judæ substitutus fuit, et Pauli, qui post Christi ascensionem in cælum vocatus fuit ad Apostolatam. At de primo optime demon-

obrem et ab eo missi, sicut ipse missus erat a Patre dicuntur. *Alterum* est, quod eam auctoritatem sic a Christo acceperunt, ut non tantum in hac vel illa orbis parte, sed ubique prorsus possent rite ac legitime fungi muneribus Ecclesiasticis: « Euntes enim », inquit Matth. 18., « docete omnes gentes ». Et: « Prædicate, Evangelium omni creatura » (Marc. XVI.). In his duabus rebus, atque adeo in hujusmodi dignitate atque prærogativa *Apostolatus*, pares omnes Apostoli fuerunt.

883. At vero in quo proprie consistit ratio *Primatus*, seu, quoad potestatem jurisdictionis, in quo Petrus constitutus fuit supra ceteros Apostolos? In duobus *præcipue* antecellit Petrus reliquis Apostolis, quoad hanc potestatem. *Primum* est, quod potestatem accepit *independentem*, et in ipsos Apostolos, uti constat ex demonstratione jam data; cum ceteri Apostoli *singuli* non haberent in alios Apostolos potestatem, *singuli* autem et *collective* penderent a Petro. *Alterum* est, quod potestas Petri in universam Ecclesiam (*Primatus*) erat *ordinaria*, adeoque ad successores transmittenda, uti infra magis diserte probabitur; cum potestas *universalis* in singulis Apostolis esset *extraordinaria*, cum ipsis proinde extinguenda (cf. Valentia l. c.). At quæres, unde probari id possit? Adverte—1) ex Scripturis aperte probari jurisdictionem *universalem* Petri, et omnium simul Apostolorum cum Petro; sed sola Scriptura difficile saltem esset ostendere jurisdictionem *universalem* et infallibilitatem *singulorum* Apostolorum. Pro iis igitur, qui profitentur Scripturam esse *unicam* fidei regulam, ridiculum esset rejicere *Primum* Petri, sub prætextu quod illi obesset *universalis* potestas *singulo-*

strat Bellarminus (de Rom. Pont. l. 4. c. 23.) « Matthiam Apostolum non fuisse ab Apostolis electum, nec datam ei ullam auctoritatem, sed implorata divinitus et impetrata electione ejus, mox inter Apostolos annumeratum ». Apostolus autem de se ipso scribit (Gal. I. 1.): « Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per homines, sed per Jesum Christum »: unde etiam addit: « neque enim ego ab homine accepi illud [Evangelium], neque didici, sed per revelationem Jesu Christi ». Ut autem ostenderet, se accepisse missionem a Jesu Christo, a quo vacatus fuerat, monet quod antequam iret Jerosolimam ad suos antecessores Apostolos, se contulit Arabiam, et inde reversus est Damascum (XV. 17.), in qua civitate Christum prædicabat (Act. IX. 19. 22.).

rum Apostolorum—2) Ipsi Apostoli constituebant suos successores, Episcopos *per singulas civitates* (Tit. I. 5. 7.); Petrus monet « consenior seniores » dicens: « pascite *qui in vobis est gregem Dei* ». Cf. alia testimonia, quæ dedimus (n. 523.)—3) Unde numquam fuit ullus Episcopus, præter Romanum, qui sibi, uti Apostolorum successor, vindicaverit potestatem in universam Ecclesiam; imo contrarium sancitum invenies vel in primis Conciliis, et in canonibus Apostolicis (cf. can. XIV. XXXII. XXXV.). Ipsa vero quorundam Episcoporum defectio a vera fide, ostendit infallibilitatem quæ *singulis* Apostolis tributa fuit, non transiisse ad *singulos* successores.

884. Atque ex his jam intelligitur *alterum* quod proposuimus, nempe *quid sint Apostolorum successores* (Episcopi) *respectu successorum Petri*. Scilicet potestas *Primatus*, utpote ordinaria debet in Petri successoribus integra inveniri; at potestas Apostolorum, cum quoad dicta, *extraordinaria* fuerit, ad eorum successores non transiit. Hinc Petri successores, ut videbimus, adhuc regunt et docent universam Ecclesiam; at successores Apostolorum possunt quidem omnes simul cum Petro universam Ecclesiam infallibiliter docere, atque pro universa Ecclesia leges ferre; possunt quidem singuli dependenter a Petro partem gregis sibi commissam gubernare etc., (hæc erant munera *ordinaria*); sed *singuli* non possunt Ecclesias *ubique* fundare aut regere, seu universalem jurisdictionem exercere; non possunt infallibiliter docere etc., (hæc in Apostolis erant munera *extraordinaria*).

885. Hinc colligitur quoque *tertium*, quod propositum est, nempe *exercitium* potestatis Petri ejusque successorum quoad Apostolos eorumque successores. Ac primo *Petri quoad Apostolos*.—1) Petrus constitutus fuit omnium caput et centrum unitatis; ergo necesse fuit, ut Apostoli ecclesias quas fundabant non sibi retinerent, sed Petro tamquam centro aggregarent, eique subjicerent; quod si per impossibile Apostoli neglexissent, ecclesiæ illæ fuissent schismaticæ, utpote extraneæ unitatis centro, ab eoque divulsæ—2) Sed Apostoli præditi erant personali infallibilitate: ergo quoad fidem cum veritate edocendam, Petrus nihil habuit quod in Apostolis ageret—3) Item, quoad missionem in hac illave orbis parte suscipiendam; cum Apostoli a Christo mis-

sionem acceperint in universum orbem—4) Nec dicatur Petrus forsā potuisse munus alicujus Apostoli infringere, ob manifestam necessitatem Ecclesiæ (quomodo Pius VII., ineunte hoc sæculo, jurisdictionem Episcopis Galliæ abstulit), vel ob culpam admissam. Nam — *a*) Deo speciali sua providentia Ecclesiam et Apostolos regente, necessitas illa existere non potuit, et de facto non extitit—*b*) Apostoli per descensum Spiritus Sancti confirmati fuerunt in gratia, ac proinde nullum eorum grave aliquod peccatum admittere poterat. Imo necesse fuit, ut summa esset vitæ christianæ perfectio in Apostolis; nam constituti fuerunt in summo perfectionis gradu, et abundantiam Spiritus omnibus modis acceperunt (cf. Suarez, de Mysteriis vitæ Christi, d. 8. sect. 1. n. 9.).

886. Secundo in Apostolorum successoribus, ob absentiam munerum personalium, quæ Apostolis propria extitere; vis primatus debuit et olim sub Petro, et jam sub Rom. Pontificibus Petri successoribus omnem suam exercere facultatem. Ac—1) Episcopi tum in fide tum in moribus desciscere possunt, ac sanctitatem et unitatem Ecclesiæ violare: potest igitur qui primatum in Ecclesia tenet, omnem exercere episcopos regendi et coercendi potestatem—2) Item Episcopi Apostolorum successores non habent missionem et institutionem *immediate* ab ipso Christo: necesse est ergo ut eam accipiant ab eo qui vices Christi in primatu totius Ecclesiæ gerit, et in quo tanquam in centro unitatis plenitudo potestatis residet—3) Denique Apostolorum successores, episcopi, non habent, ut Apostoli, missionem et potestatem universalem in omnem Ecclesiam: ergo necesse est, ut definitam regionem in quam jurisdictionem exerceant ab eo obtineant, in quem a S. Petro transfusa fuit potestas consulendi terrarum orbi, et ubique amplificandæ et conservandæ Ecclesiæ.

887. Præfatam vero dependentiam Apostolorum a Petro comprobari potest vel ipsis Patrum testimoniis objectis. Etenim juxta S. Hieronymum et Cyprianum, Apostoli cum Petro *pares* sunt in potestate ordinis, et prærogativis propriis Apostolatus; sed minime fuerunt *omnino pares*, ita ut excluderetur aliorum dependentia a Petro, hujusque proinde *Primatus*. Sane integer textus S. Hieronymi est: « Licet super omnes Apostolos ex æquo Eccle-

sia fortitudo solidetur, tamen propterea inter duodecim *unus* eligitur, ut *capite constituto, schismatis tollatur occasio*. Et integer textus S. Cypriani est: « Hoc erant utique et cæteri Apostoli quod fuit Petrus, pari consortio præditi et honoris et potestatis. Sed *exordium ab unitate proficiscitur, ut Ecclesia una monstretur* ». Quod præclare his verbis declarat: « Loquitur Dominus ad Petrum: Ego dico tibi, inquit, quia tu es Petrus et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferorum non vincent eam: tibi dabo claves regni cœlorum; etc. Et post resurrectionem suam dicit: pasce oves meas. *Super illum unum* ædificat Ecclesiam suam, et illi pascendas mandat oves suas. Et quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat et dicat: sicut misit me Pater, et ego mitto vos; accipite Spiritum Sanctum; etc.: tamen *ut unitatem* manifestaret, unitatis ejusdem originem *ab uno* incipientem sua auctoritate disposuit ». Sequuntur verba objecta; et deinde prosequitur S. Doctor: « Ecclesia una est quæ in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur; quomodo solis multi radii, sed lumen unum, et rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum; et cum de fonte uno rivi plurimi diffluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiae largitate, unitas tamen servatur in origine. Avelle radium solis a corpore; divisionem lucis unitas non capit. A fonte præcide rivum; præcisus arescit. Sic et Ecclesiæ etc. »—Hæc quidem plenissime solvunt difficultatem propositam.

888. *Dices II.*:—1) Petrus (Act. XI.) rationem reddidit excursionis susceptæ ad Gentiles edocendos: id autem non fit, nisi respectu superioris aut æqualis.—2) Imo (Act. VII.) a fratribus ad Samaritanos confirmandos mittitur: qui autem ab alio mittitur non est eo superior. Ergo Petrus non est cæteris Apostolis superior.

Resp. ad 1^{am}: Petrus rationem reddidit susceptæ ad gentiles excursionis, ex pari cum cæteris conditione; *neg.*; ex prudenti œconomia, qua præsertim in illis rerum exordiis uti par erat, *conc.* Sane utrave ratione potest id fieri; altera vero et non prima ratione in casu id factum esse, satis imprimis ostendunt quæ de Petri præeminencia jam dicta sunt. Sed præterea, uti ex ob-

jecto textu (Act. XI. 2.) patet, non ipsi Apostoli difficultatem moverunt ob gentiles in fide edoctos, sed illi « qui erant ex circumcisione » seu judaizantes: num dicitur Petrus inferior non modo reliquis Apostolis, sed ipsis judaizantibus?

Resp. ad 2um: Missus est Petrus cum Joanne Samariam, missione *auctoritativa, neg.; exhortatoria* et meri consilii vel suasionis, *conc.* Certum est quod etiam inferiores possunt hortari superiorem eique consulere ut aliquid agat, quo in casu consulendo eum mitterent: ita (Jo. XXII. 13. 14.) Phinees et principes tribuum missi sunt ab Israelitis ad Rubenitas, qui ad idololatriam defecerant; Paulus et Barnabas missi sunt ab Antiochenis ad consulendos Apostolos (Act. XV. 2.); Petrus et Joannes Samariam ire compulsi sunt. Id vero quin minuat, commendat potius præminentiam S. Petri: cum enim ageretur de re magni momenti, de compescendis nempe præstigiis Simonis Magi; maxime expedire visum fuit, ipsum Apostolorum principem cum Joanne discipulo prædilecto, illi opponere.

889. *Dices III.:* Dicitur (I. Cor. XII. 28.): « Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes etc. ». Unde: S. Paulus primo loco recenset eos, qui munere supremo, excellentissimo potiti sunt. Atqui Apostolos primo recenset, quin ullam mentionem faciat de Primatu. Ergo

Resp.—1) Apostolus hic recenset munera ecclesiastica *quatenus in iis præcipue relucet charismata Sp. Sancti; non quatenus ad hierarchiam pertinent;* hinc ad ejus scopum minime pertinebat vel omnes gradus, vel primum hierarchicum gradum distincte referre. Id patet—*a)* ex toto contextu; nam ab initio c. XII. usque ad XIV., exceptis quæ pulcherrime disserit de charitate c. XIII., Apostolus hanc materiam de charismatibus versat—*b)* ex ipso textu objecto; in eo enim plura enumerat, quæ diversa omnino sunt a jurisdictione, nempe prophetas, virtutes, gratias curationem, etc.

Resp.—2) Dato etiam quod Apostolus voluerit hierarchiam recensere, et quidem secundum ordinem præminentiae, recte Apostolos primo loco posuit; quia primum gradum Apostoli obtinuerant, etsi inter eos unus fuit primus omnium, Apostolus Aposto-

lorum. Revera Primatus est veluti supremus Apostolatus gradus. Distincte igitur non recensuit Apostolus Primatum, sed neque illum negavit; ea fere ratione, qua Conc. Trid. docuit hierarchiam Ecclesiasticam constare Episcopis, Presbyteris et Diaconis; quin tamen inferri inde possit, quod ex mente Conc. non sit primus inter Episcopos, qui sit Episcopus Episcoporum.

890. *Dices IV.*: Videtur saltem Paulus æqualis Petro. Nam—1) Paulus per antonomasiam vocatur Apostolus: quod videtur innuere, eum fuisse Principem Apostolorum—2) Ipse se æquiparat Petro; scribens ad Gal. (II. 7. et 8.) ait: « Creditum est mihi Evangelium præputii, sicut et Petro circumcisionis, qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes »—3) Idem dicit (ibid. vers. 5.): « Se neque ad horam cessisse subjectione »; et (vers. 11.): « Cephæ in faciem restitisse ».

Resp. ad 1^{am}: Paulus vocatur per antonomasiam Apostolus præcellentia potestatis, *neg.* præcellentia operis, *conc.* Id jam probe adverterat Augustinus, qui (l. 3. ad Bonif. c. 3.) ita scribit: « Apostolus cum dicitur, si non exprimatur quis Apostolus, non intelligitur nisi Paulus; quia pluribus epistolis est notior, et plus omnibus laboravit ».

Ad 2^{am}: Paulus æquiparat se Petro, *quoad destinationem* primariam ac specialem prædicationis, *conc.* quoad auctoritatem et Apostolici officii primatum, *neg.* Hinc S. Hieronymus (in h. l.) scribit quod Petrus et Paulus « partiti sunt non potestatem sed opera », quatenus uni Judæorum, alteri gentilium conversio fuerit specialiter commissa. Cæterum ex Apost. Actis aperte liquet Judæis etiam Paulum, sicut Gentibus etiam Petrum prædicasse.

Ad 3^{iam}: Dicit quidem Apostolus, se non cessisse subjectione; at loquitur de « subintroducendis falsis fratribus », uti liquet ex v. præc., quibus solum, et non Petro non cessit neque ad horam. Quod autem Paulus Petrum reprehenderit, id fecit non ex auctoritate, sed ex caritate, secundum quam etiam inferiores resistere quandoque possunt superioribus. Unde Patres, ut vidimus (n. 877.) aperte dicunt in hoc casu superiorem reprehensum fuisse ab inferiore. Omittimus autem opinionem eorum, qui censent Cephæ, de quo hic agitur, alium esse a Simone Petro; id enim non satis

probatur, et videtur esse contra communioem Patrum sententiam. Addi potest, hanc ipsam reprehensionem Pauli confirmare potius Petri Primatum. De qua enim re agebatur? Petrus verbis et exemplo docuerat non esse judaice vivendum; at ex quadam œconomia prudentiæ et charitatis erga conversos Judæos, ne ipsis scandalum crearet, quandoque se subtraxit a gentibus, nec cum illis manducavit. At Paulus timuit potius ne hæc Petri agendi ratio crearet scandalum, quatenus alii, Petri exemplo inducerentur ad judaizandum. Unde advertit S. Jo. Chrys. « si quispiam alius Petrus fuisset, non tantum valuisset ejus mutatio, ut ceteros etiam Judæos attraheret. Neque enim adhortatus est, neque consuluit, sed tantum subtrahebat et segregabat se; atque illa subtractio et segregatio ceteros omnes discipulos attrahere potuit propter personæ dignitatem ».

891. *Dices V.* Apostolus in eadem epistola ad Galatas videtur aperte excludere omnem sui superiorem. Nam (II. 6. 9.) scribit: « Ab iis autem qui videbantur esse aliquid, quales aliquando fuerint nihil mea interest.... mihi enim qui videbantur esse aliquid nihil contulerunt.... Et cum cognovissent gratiam, quæ data est mihi, Jacobus, et Cephas, et Joannes, qui videbantur columnæ esse, dexteram dederunt mihi, et Barnabas societatis ».

Respondetur. Si præ oculis habeatur generalis scopus Apostoli in hac Ep. ad Galatas, haud difficilis erit explanatio verborum, quæ ex illa obijciuntur. Certe scopus Apostoli non erat ostendere se nullum habere superiorem, et nec Petro subjici quoad Ecclesiæ regimen: id enim nec ullo modo enunciat Paulus, nec colligitur ex controversia, quam cum Galatis habebat. Scopus Apostoli erat ostendere, evangelium suum esse æque divinum ac illud Jacobi, Cephæ et Joannis, illudque simul cum Apostolatu immediate se accepisse a Christo, non secus ac illi. Pseudoapostoli enim, ut minuerent Pauli auctoritatem, dictitabant, Petrum, Jacobum et Joannem fuisse doctos ab ipso Domino, a quo et missionem acceperant; Paulum e contra esse hominum discipulum, atque ab hominibus missum: ex quo inferebant, Pauli evangelium non esse tanti faciendum, quanti Evangelium aliorum. Hinc est quod epistolam suam exorditur Apostolus, dicens: « Paulus Apostolus, non ab hominibus, neque per hominem, etc. ». Quibus

præmissis facile intelligitur, Paulum negare se evangelium aut Apostolatum accepisse ab hominibus, neque ab illis qui videbantur columnæ esse; affirmare, illos qui videbantur columnæ esse non contulisse ipsi potestatem prædicandi evangelium, neque communicasse ipsi evangelium; siquidem hæc acceperat immediate a Christo; quod autem dicit « quales aliquando fuerint, nihil mea interest » importat, se agnoscere illos esse columnas, quamvis antea fuerint idiotæ et piscatores; sufficit cognoscere quales a Christo constituti fuerint: nihilominus, se nihil ab ipsis accepisse. Quisque ergo videt, hic nullatenus agi de æqualitate cum Petro quoad regimen Ecclesiæ, quatenus denegetur Petri Primatus; reliqui enim Apostoli acceperant etiam immediate a Christo Apostolatum et evangelium, et tamen subiciebantur Petro.

892. *Dices VI.*—1) Ipsi Romani Pontifices in suis constitutionibus sæpius decernunt et definiunt « auctoritate beatorum Apostolorum Petri et Pauli »—2) Imo in sigillis diplomatum Pontificiorum exprimuntur etiam imagines utriusque Apostoli, et quidem Paulus plerumque dexteram obtinet.

Resp. ad 1^{am}: Romani Pontifices definiunt ex auctoritate Petri et Pauli, quatenus utriusque auctoritatem invocant, *conc.*; quatenus utrique parem auctoritatem adscribunt, *neg.* Profecto R. Pontifices omnium Apostolorum auctoritatem invocare possent; cum enim obtineant totam auctoritatem Petri, eo ipso totam possident auctoritatem totius collegii apostolici. Specialem tamen mentionem Pauli faciunt, quia ipse cum Petro Romanæ Ecclesiæ fundandæ adlaboravit, ipse et Petrus Romæ ultimum clausurunt diem, atque coronam martyrii adepti sunt. Sunt ergo ambo tum Romani Pontificis tum Romanæ Sedis patroni speciales.

Ad 2^{am}: Eadem ratione effigies utriusque Apostoli exprimitur in sigillis diplomatum. Revera cathedra et potestas Coadjutoris una eademque est cum potestate Ordinarii et Pastoris, cui tamen ille subest; in annulo tamen Piscatoris, quo Brevia signantur Apostolica, unius Petri imago invenitur. Notum est autem, dexteram non semper et ubique habitam esse honoratiorem: in Conc. Chalcedonensi, Dioscorus mox damnandus dexteram tenebat, Legati Pontificii sinistram; et sæpe mos fuit ut senior et honoratior ad lævam esset, junior vero dexterum ipsi latus te-

geret: Cf. de hac re S. Petrum Damianum, et D. Thomam (lect. 2. ad c. 1. ep. ad Gal.); sed præsertim vide quæ habet Bellarminus (de Rom. Pont. l. 1. c. 27.).

§ VII.

**Primatus Immediate et non Mediante Ecclesia Petro
Promissus fuit atque collatus.**

893. Postrema hæc pars thesis facile etiam demonstratur recolendo argumenta jam data. Sane

I. In allatis testimoniis (Matth. XXVI.; et Jo. XXI.) nullum vestigium deprehenditur, quo significetur *non de Petro, sed de Ecclesia immediate et directe verba Christi esse intelligenda*. Consideravimus enim verba, quibus promissio et collatio Primatus continetur, tum in seipsis, tum in eorum nexu cum antecedentibus ac consequentibus in contextu; et vidimus, secundum omnes respectus, orationem Christi promittentis aut conferentis Primatum ita ad Petrum dirigi, ut nullatenus possint ad aliud subjectum detorqueri. Unum saltem ad exemplum revocemus in mentem. Christus dixit Petro: « Ego tibi dabo claves: Ego », inquit, dabo, non « Ecclesia » dabit: « Tibi » dabo, non « Ecclesiæ » dabo. In sententia tamen, quam hic impugnamus, non Christus sed Ecclesia dedisset claves Petro, et Christus non Petro sed Ecclesiæ illas dedisset. Unde, cum Christus Petro dederit claves, Petro immediate consequenter dixit: tu ipse poteris solvere et ligare in terris quidquid solvi potest aut ligari in ordine spirituali. Quibus loquendi formulis nihil clarius ad rem nostram considerari potest; si enim ipsimet adversarii debuissent ponere in ore Christi sententiam quam nos tuemur; non alia verba potuissent suggerere, quam quæ jam a Christo fuerunt adhibita.

894. II. Multa e contra sunt in illis testimoniis, quæ apertissime obstant Richerianæ interpretationi. Nam—1) in textu Matthæi, Ecclesia fundanda dicitur super petram: si ergo hæc petra esset immediate Ecclesia, consequens esset, Ecclesiam ædificandam esse super Ecclesiam, seu super seipsam: quo nihil absur-

dius fingi potest—2) Similiter portæ inferi non prævalituræ dicuntur contra Ecclesiam, quatenus Ecclesia sit ædificanda super illam petram: ergo si hæc petra Ecclesiam designaret, sensus esset: inferi portas non esse prævalituras contra Ecclesiam, quatenus super seipsam ædificata et fundata Ecclesia consisteret.—3) In testimonio autem Joannis, Christus injungit Petro munus pascendi suos agnos suasque oves, seu totum gregem dominicum: agni autem et oves Christi, seu grex dominicus est ipsa Ecclesia. Unde, in sententia adversariorum grex dominicus juberetur pasci ab ipso grege dominico, nempe Ecclesia ab Ecclesia. Nonne hæc omnia absona et pignantia invicem evidenter sunt?—4) Si Christus non Petro sed Ecclesiæ potestatem clavium immediate conferre voluisset, postquam dixerat: « Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam », sermonem suum naturaliter ita prosecutus fuisset: « Et illi [Ecclesiæ] dabo claves regni cœlorum? » Cur ergo post illa « adversus eam » ad Petrum orationem convertens dixit: « Et tibi dabo claves? »—5) Hæc denique tam evidentiæ sunt, ut Richerius ipse nihil invenire potuerit quod exhibitæ textuum interpretationi opponeret. Febronius vero ita vim textuum ac interpretationis sensit, ut contenderit (op. cit. c. 1.), institutam analysim et exegesim locorum Matth. et Jo. ad futes scholasticorum tricas pertinere: unde concludit, rem definiendam esse ex traditione, quam per impudens mendacium sibi favere asserit.

895. III. Re quidem vera sufficeret jam data Patrum testimonia recolere; sed pauca subjicimus, quæ pressius rem nostram attingunt. Tertullianus (scorpiac. c. 10.) scribit: « Memento », inquit, « claves Dominum Petro, et per eum Ecclesiæ reliquisse ». Juxta adversarios debuisset dicere: « Claves Dominus Ecclesiæ, et per eam Petro reliquit ».

S. Optatus (l. 7. con. Parmen. c. 3.): « Bono unitatis B. Petrus et præferri omnibus Apostolis meruit, et claves regni cœlorum communicandas cæteris solus accepit ». Juxta adversarios dicendum fuisset: « Ecclesia sola accepit claves communicandas Petro et cæteris », summo nempe Pontifici et Episcopis.

S. Jo. Chrysost. (hom. 54. in Matth.) sic loquitur: « Et tibi dabo, inquit, claves regni cœlorum: quasi diceret, sicut Pater

dedit tibi me cognoscere; ita et ego aliquid dabo, scilicet claves regni cœlorum ». Ergo sicut non caro et sanguis, sed Pater cœlestis Petro revelavit divinitatem Christi; atque Petrus ipse confessus fuit « Tu es filius Dei vivi »; ita et Christus dedit Petro claves regni cœlorum, cum suprema in Ecclesiam potestate.

S. Augustinus (l. 2. c. Gaudent. c. 23.): « Numquid », ait, « melior Razias quam Petrus Apostolus, qui ubi dixit: Tu es Christus filius Dei vivi, tam beatus a Domino appellatus est, ut claves regni cœlorum accipere mereretur? Nec tamen ideo creditur imitandus, ubi mox eodem momento reprehensus audivit: vade post me, Satana, non enim sapis quæ Dei sunt ». Igitur, juxta Augustinum, ille ipse a Christo claves accepit, qui in propria persona a Christo fuit reprehensus: sed illo ipso capite XVI. Matthæi, quarto vix versiculo post clavium promissionem, Petrus a Christo reprehenditur, nec certe reprehenditur ejus nomine Ecclesia.

S. Hilarius (in Ps. 134. n. 4.) idem pertractans argumentum, ait: « Cum quædam de passione sua locutus [Christus] ad discipulos suos fuisset, et Petrus tamquam indignum hoc Dei filio detestatus esset, Petrum cui superius claves regni cœlorum dederat.... hunc tali convicio detestantem hoc sacramentum passionis excepit, vade post me Satana, scandalum mihi es ». Et (lib. 6. de Trin.): « Tanta ei », inquit, « religio fuit pro humani generis salute patiendi, ut Petrum primum filii Dei confessorem, Ecclesiæ fundamentum, cœlestis regni janitorem, et in terreno judicio judicem cœli, Satanæ convicio nuncuparet », etc.

Hinc Concilium Florentinum, quod cit. etiam a Conc. Vaticano, sub Eugenio IV., subscribentibus æque græcis atque latinis, solemniter definivit: « Ipsi [Rom. Pontifici] in B. Petro [et non in Ecclesia] pascendi, regendi, et gubernandi universalem Ecclesiam a D. N. J. C. [et non ab Ecclesia] plenam potestatem traditam esse ».

896. IV. Huc revera faciunt ea argumenta, quibus democraticam regiminis formam ab Ecclesia exclusimus, et monarchicam adstruximus: nec satis mirari possumus contradictionem Richerii, qui statuit: « Ecclesia est politia monarchica regimine aristocra-

tico temperata »; et tamen docet supremam potestatem residere tamquam in subjecto in Ecclesia universa.

897. *Dices I.* Claves, seu potestas ligandi atque solvendi, uti passim docet S. Ambrosius, S. Augustinus, S. Gregorius aliique Patres, data fuit a Christo ipsi Ecclesiae. Ergo non fuit data *immediate* Petro.

Resp. dist. antec.: data fuit Ecclesiae, nempe pastoribus Ecclesiae, Ecclesiae *regenti*, *conc.*; Ecclesiae, nempe toti fidelium cœtui, *subd.:* *finaliter*, hoc est potestas illa fuit data in bonum totius Ecclesiae, *conc.*; *formaliter*, hoc est data fuit toti Ecclesiae ut subjecto, *neg.*

Veritas hujus responsionis patet—1) *ex scopo* Patrum. Patres enim, qui nobis objiciuntur, toti in eo erant, ut Novatianos ac Montanistas refellerent. Hi contendebant Ecclesiam non pollere amplius potestate dimittendi omnia crimina; cum enim, juxta ipsos, ea data fuerit *personaliter* Petro et Apostolis, cum his expiravit. Huic errori quid aliud opponi debuit a Patribus, nisi potestatem Petro collatam non fuisse privilegium personale, sed officium institutum in bonum Ecclesiae, adeoque in ipsa usque ad finem sæculorum propagandum?

2) *Ex disertis verbis* eorumdem Patrum. Nam S. Ambrosius (enarrat. in Ps. 38. n. 37.), ait: « Tibi, inquit [Christus], dabo claves regni cœlorum, ut et solvas et liges. Novatianus non audivit, sed Ecclesia Dei audivit: ideo ille in lapsu, nos in remissione: ille in impœnitentia, nos in gratia. Quod *Petro* dicitur, Apostolis dicitur. Non potestatem usurpamus, sed servimus imperio ». Ac, cæteris prætermisissis, S. Augustinus (serm. 149. al. 24. de divers. n. 7.): « Petrus », ait, « in multis locis Scripturarum apparet quod personam gestet Ecclesiae; maxime illo in loco ubi dictum est: Tibi dabo claves regni cœlorum... Numquid istas claves Petrus accepit, et Paulus non accepit? Petrus accepit, et Joannes et Jacobus non accepit, et cæteri Apostoli? Aut non sunt istæ in Ecclesia claves, ubi peccata quotidie dimittuntur? » Ex quibus patet, Patres nihil aliud intendere, nisi quod potestas clavium adhuc perseveret in Ecclesia, non quatenus ipsa Ecclesia universalis eas acceperit, sed quatenus in bonum illius claves acceperint Petrus et Apostoli. Ceterum hic patres agunt de po-

testate clavium, prout comprehendit potestatem remittendi peccata: num hanc potestatem adversarii, quos hic impugnamus, omnibus fidelibus tribuunt? Cf. Bellarm. (de Rom. Pont. l. 1. c. 12.).

898. *II. Inst.*: Atqui potestas clavium immediate data fuit toti Ecclesiæ tamquam subjecto. Nam, juxta eosdem Patres, claves datæ fuerunt Petro, quatenus « personam Petrus gestabat Ecclesiæ ».

Resp. dist.: Petrus repræsentabat Ecclesiam uti persona juridica ex prærogativa capitis et exemplaris pastorum omnium, *conc.*; ex delegacione sive pastorum sive Ecclesiæ, *neg.* Itaque Petrus repræsentabat Ecclesiam non sicut legatus principis, qui hujus nomine et vice acciperet claves civitatis; sed sicut princeps et moderator totius Ecclesiæ ab ipso Christo constitutus: eo ferme pacto, quo dicimus regno dari quod regi ipsi datur, si id in publicam utilitatem cedat: hujusmodi vero repræsentatio non confert, sed supponit dignitatem Capitis. Atque hanc esse S. Augustini mentem, ex eo manifeste colligitur, quod ipse, fere ubicumque dicit Petrum fuisse figuram Ecclesiæ, repræsentare Ecclesiam, explicat se id asserere ratione primatus. Sane (tract. ult. in Joan.): « Cujus Ecclesiæ », inquit, « Petrus apostolus, *propter apostolatus sui primatum, gerebat figurata, generalitate personam* »; et (in Ps. 108.): « Cujus [Ecclesiæ] ille agnoscitur *gessisse personam propter primatum*, quem in discipulis habuit »; rursus (serm. 13. de verb. Dom.): « Petrus », ait, « a petra cognominatus, beatus, Ecclesiæ *figuram portans, apostolatus principatum tenens* », etc.

Ex quo iterum concludit S. Doctor, ad suum scopum, potestatem remittendi peccata perdurare in Ecclesia. Si enim Petrus claves accepit uti summus Ecclesiæ præsul, significavit omnes ejus successores, aliosque præsules easdem habituros esse claves; sed his a Petro, nec sine mensura communicandas. Petrus enim eas accepit non ut solus illis uteretur, sed ut eas cum episcopis et presbyteris communicaret, Apostolis solum exceptis, qui extraordinaria quadam ratione, eas a Christo immediate acceperunt, ut supra demonstravimus. Itaque exemplar fuit Petrus totius cœtus ecclesiasticorum ministrorum, in quorum persona nun-

quam defutura est possessio et usus clavium in Ecclesia. Atque hoc sensu dixit Augustinus (tr. 4. in Joan.): « Si hoc Petro tantum dictum est, non facit hoc Ecclesia: si autem hoc in Ecclesia fit, Petrus quando claves accepit, Ecclesiam sanctam significavit »—Cf. Schrader (de Unit. Rom. p. 1. n. 185-87.).

899. *III. Inst.*: Si hæc vera essent, non dixissent Patres ipsam Ecclesiam solvere et ligare, seu dimittere peccata. Atqui id passim asseruit S. Augustinus, ejus discipulus S. Fulgentius, V. Beda etc. Ergo

Resp. dist. min.: S. Augustinus aliique docent, ipsam Ecclesiam *regentem*, hoc est pastores Ecclesiæ ligare et solvere, *conc.*; ipsam Ecclesiam sumptam pro cœtu fidelium, *subd.*: auctoritative, sive ex potestate clavium immediate per se tamquam in subjecto residente, *nego*; per suam caritatem et orationes, ad-eoque improprie, *conc.* « B. Augustinus, notat Bellarm. (l. c.) propter Donatistas excogitavit novum modum loquendi de clavibus et remissione peccatorum: præter enim eum modum, quo dicimus a sacerdotibus remitti peccata in administratione sacramentorum baptismi et pœnitentiæ, quo modo loquendi cum cæteris Patribus ipse passim utitur; solet etiam frequenter dicere, peccata remitti « a caritate Ecclesiæ, a gemitu columbæ, ab orationibus sanctorum », et hoc modo claves regni esse tantum justorum, et hoc significasse Petrum, cum accepit claves.... Cæterum per hæc verba non significat S. Augustinus, Ecclesiam justorum ex auctoritate peccata remittere, sed nemini peccata remitti, quantumvis baptizetur vel reconcilietur, nisi ad eum extendatur caritas Ecclesiæ. Hinc S. Augustinus (l. 3. de bapt. c. 17., qui locus objicitur), ait: « Nam quod in typo unitatis Dominus Petro dedit potestatem, ut id solveretur in terris quod ille solvisset, manifestum est, quod illa unitas etiam una columba perfecta sit dicta ». Et infra: « Per orationes sanctorum spiritualium, qui sunt in Ecclesia, tamquam per columbæ gemitum creberrimum, magnum geritur sacramentum, et occulta dispensatio misericordiæ Dei, ut eorum etiam peccata solvantur, qui non per columbam, sed per accipitrem baptizantur, si ad illud sacramentum cum pace catholicæ unitatis accedunt ».

900. *Dices IV.* cum ipso Richerio (de Eccles. et polit. potest.

c. 1.): Deus et natura prius atque immediatius ad totum suppositum, quam ad aliquam suppositi partem, quamvis nobilissimam, intendunt: facultas videndi ex. gr. non tam oculis, quam toti data est homini, ut nempe homo per oculum, tamquam per organum et ministrum suum exerceret facultatem videndi; oculus enim et per hominem et propter hominem existit. Ergo a pari ratiocinandum de Ecclesia.

Resp. dist. anteced.: Deus et natura etc.: *dist.* in ratione finis, *conc.*; in ratione subjecti, *neg.* Quod placet explanare verbis ipsius Richerii (in sua ult. retract. ad prop. 2.): « Similitudo », inquit, « ipsamet auctorem suum convincit: nam sicut facultas videndi est in oculo formaliter et subjective, solusque oculus essentialiter videt, et immediate; homo vero mediate tantum, nimirum per oculum: ita ut bene quadret reductio similitudinis ad similitudinem, Rom. Pontif. et alii episcopi, quos oculo comparavi, jurisdictione ecclesiastica formaliter essentialiterque potiuntur. Nam si proprium et essentielle non sit Rom. Pontifici et aliis episcopis populum fidelem in spiritualibus regere, quid erit pontificiæ et episcopali dignitati proprium et essentielle, quo ab aliis humanis vitæ muneribus officiisque distinguatur? » Hoc tamen non tollit quominus potestas ipsa in bonum totius ecclesiasticæ reipublicæ sit ordinata; sicut visio in homine ad bonum totius hominis dirigitur. « Oculus solus videt in corpore », inquit S. Augustinus (tract. 22. in Joan.), « sed numquid soli sibi oculus videt? Et manui videt, et pedi videt, et cæteris membris videt ». Sic jurisdictio ecclesiastica.

ARTICULUS SECUNDUS

An Primatus Petri, ex Christi Institutione, debeat esse Perpetuus,
et in quo ille resideat.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

901. Hactenus vindicavimus institutionem Primatus jurisdictionis in B. Petro: sequitur nunc controversia, utrum Petro collatus sit ceu privilegium ita *personale*, ut cum eo perire debuerit; an potius ad successores traducendus debuerit esse in Ecclesia perpetuus. Quod alterum si constet, iterum quæritur, quis sit legitimus Petri successor, in quo Primatus resideat.

902. Doctrinam catholicam hac de re docuit Con. Vaticanum (cit. Const. *Pastor Aeternus* cap. 2.). Ibi enim—1) tradit Primatum ex Christi institutione debere esse perpetuum, inquiens: « Quod autem in beato Apostolo Petro princeps pastorum et pastor magnus ovium Dominus Christus Jesus in perpetuam salutem ac perenne bonum Ecclesiae instituit, id eodem auctore in Ecclesia, quæ fundata super petram ad finem sæculorum usque firma stabit, jugiter durare necesse est ».

2) Docet successorem legitimum B. Petri esse Romanum Pontificem. « Nulli sane dubium », addit, « imo sæculis omnibus notum est, quod sanctus beatissimusque Petrus, Apostolorum princeps et caput, fideique columna et Ecclesiae catholicae fundamentum, a Domino nostro Jesu Christo, Salvatore humani generis ac Redemptore, claves regni accepit: qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus, episcopis sanctæ Romanæ Sedis, ab ipso fundatæ, ejusque consecratæ sanguine, vivit et præsidet et judicium exercet ».

3) Declarat quo jure Romanus Pontifex Petri Primatum obtineat. « Unde », ait, « quicumque in hac Cathedra Petro succedit,

is secundum Christi ipsius institutionem primatum Petri in universam Ecclesiam obtinet. Manet ergo dispositio veritatis, et beatus Petrus in accepta fortitudine petrae perseverans suscepta Ecclesiae gubernacula non reliquit. Hac de causa ad Romanam Ecclesiam propter potentiolem principalitatem necesse semper fuit omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt undique fideles, ut in ea Sede, e qua venerandæ communionis jura in omnes dimanant, tanquam membra in capite consociata, in unam corporis compagem coalesceret. »

4) Rem denique totam canone concludit: « Si quis ergo dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu jure divino, ut beatus Petrus in primatu super universam Ecclesiam habeat perpetuos successores; aut Romanum Pontificem non esse beati Petri in eodem primatu successorem; anathema sit ».

903. Hæc vero omnia iterum confirmat Concil. Vatic. initio cap. sequentis ubi ait: « Innovamus Concilii Florentini definitionem, qua credendum ab omnibus Christi fidelibus est, sanctam Apostolicam Sedem, et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorum, et verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput, et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere: et ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis œcumenicorum Conciliorum et in sacris canonibus continetur ».

904. Ut hæc, antequam demonstrentur, probe intelligamus, nonnulla de more prænotanda sunt. Ac imprimis adversarios hic habemus non eos modo, qui ipsam institutionem Primatus in B. Petro inficiantur; verum et alios, qui vel præter eam, *directe* etiam impugnant perpetuitatem Primatus in Petri successoribus Rom. Pontificibus; vel hanc solum inficiantur, illa aut concessa aut prætermissa. Verbo impetimus hic schismaticos et hæreticos, Græcos, Protestantes, Russos, Anglicanos, etc., qui ad hanc Rom. Pontificum prærogativam impugnandam nervos omnes semper contenderunt.

905. Quod si historicis argumentis victi negare non valent con-

stans aliquod primatus exercitium in Rom. Pontificibus; vel illum honoris tantum et non jurisdictionis fuisse dicunt; vel etiam humana institutione et non divina fuisse ipsis concessum. Ita Marsilius Patavinus, Joannes Wiclef et Joannes Huss jam olim docuerunt, Rom. Pontificem a Constantino Magno mutuatum esse suam auctoritatem. Calvinus (l. 4. instit. c. 7. § 19.) censuit, primatum in Græcos donatum fuisse R. Pontifici a Phoca imperatore; in Gallos autem et Germanos primum a Pipino, deinde a Carolo regibus Francorum. Lutherus (l. de potest. Papæ) commentus est a Constantino IV. Rom. Pontifici primatum delatum fuisse; alibi tamen (in l. de supp. tempor.) tradit, a Phoca primatum Papæ introductum fuisse: a qua sententia non abnuunt Centuriatores (centur. 6. c. 1.); Illyricus (in hist. de Prim.); lib. Smalchaldicus (de Prim. Papæ); Theodorus Bibliander (in chronol. tab. 2.), etc. Antea vero, Nilus Thessalonicensis episcopus (l. 4. Instit. cc. 6. 7.) jam scripserat R. Pontificem proprie non succedere Petro in primatu totius catholicæ Ecclesiæ, sed solum in Rom. Episcopatu; sed ex conciliorum decretis primatum quemdam eum obtinuisse, ut videlicet primus episcoporum esset, primus sederet, primus diceret sententiam, non tamen cæteris omnibus potestate præesset.—Cf. Bellarm. (l. 1. c. 12.).

906. Verum ordinis ac perspicuitatis gratia, tres quæstiones, uti jam constat, distinguamus oportet:—1) utrum Petri Primatus, ex Christi institutione, debeat esse perpetuus—2) utrum perpetuo perseverare debeat in successoribus Petri, ita ut hi Primatum possideant jure divino—3) utrum Romani Pontifices sint successores Petri jure divino, ac proinde ut Romani Pontifices primatum obtineant jure divino.

907. Jamvero de fide est, Primatum *debere esse perpetuum* in Ecclesia, et quidem perpetuitatem hanc esse *juris divini*: quemadmodum enim Christus Jesus Primatum in beato Apostolo Petro instituit; ita, *eodem auctore*, uti loquitur Conc. Vaticanum, Primatus ipse ad finem sæculorum usque jugiter durare necesse est.

908. Eadem certitudine constat, eundem Primatum perpetuo permansurum esse *in successoribus Petri*, et quidem *ex jure divino*: cum enim Christus in Petro instituerit Primatum in per-

petuam salutem ac perenne bonum Ecclesiæ; qui Primatum obtinet successor est Petri, et uti Petri successor, ex ipsa Christi institutione, seu jure divino, Primatum obtinet. Atque id saltem important verba Conc. Vatic.: « quicumque in hac [Romana] cathedra Petro succedit, is *secundum Christi ipsius institutionem* Primatum Petri in universam Ecclesiam obtinet ». Scilicet, cum de facto R. Pontifex sit successor Petri, ille uti successor Petri *jure divino* obtinet Primatum: nexus inter Primatum et successorem Petri est juris divini. « Tametsi, inquit Bellarminus (l. 2. c. 22.), forte non sit de jure divino, Romanum Pontificem, quia Romanus Pontifex est, Petro succedere in præfectura totius Ecclesiæ; tamen si quis absolute petat, an jure divino Romanus Pontifex Pastor sit et Caput totius Ecclesiæ, omnino esse id asserendum. Nam ad hoc nihil aliud requiritur, quam ut ipsa successio sit de jure divino ». Quare si semel demonstretur Primatum fuisse a Christo institutum in Petro ut esset perpetuum, satis etiam demonstratur successorem Petri obtinere Primatum jure divino.

909. Neque obstat quod electio determinatæ personæ in successorem Petri sit factum humanum non divinum. Etenim responderi potest—1) cum Perrone aliisque theologis: illa electio non est institutio, sed mera conditio, ut quod jure divino constitutum est suo implemento donetur. Quod ut exemplo familiari illustremus, ex divina institutione fit ut panis per consecrationem convertatur in Christi corpus: a sacerdotis tamen arbitrio pendet ut illam in hunc potius numero panem, quam in alium, proferat. Ast si semel panem aliquem consecraverit, in nullius jam potestate est consecrationem inde removere, ac vere dicemus, jure divino seu ex divina institutione panem illum factum esse Christi corpus. Sic igitur in re nostra, ex divina institutione est, juxta dicta, ut aliquis (Rom. Episcopus) in Petri primatum succedat: divina institutio per factum humanum electionis impletur: electus in se verificans divinam institutionem, jure divino dici potest gerere dignitatem quam gerit—Vel 2) cum Bellarm. de Rom. Pont. l. 2. c. 17.): « Observandum est in Pontifice esse tria: *Pontificatum ipsum* (nempe primatum), qui est forma quædam: *personam*, quæ est subjectum Pontificatus (seu primatus):

et conjunctionem unius cum altero. Ex quibus rebus, prima, scilicet ipse pontificatus, a solo Christo est; persona autem est quidem a suis causis naturalibus absolute, sed, prout electa et designata ad Pontificatum, est ab electoribus; illorum enim est designare personam; ipsa vero conjunctio est a Christo, mediante (vel præsupposito) actu humano electorum... Itaque electores vere dicuntur creare Pontificem, et esse causa, ut talis sit Pontifex;... non tamen dant ipsi eam potestatem, neque sunt causa ejus potestatis. Sicut in generatione hominis anima infunditur a solo Deo: et tamen, quia pater generans, disponendo materiam, est causa conjunctionis animæ cum corpore, dicitur homo generare hominem, et tamen non dicitur homo producere animam hominis».

910. Statuto jure, quo quis succedit in Primatum Petri eoque potitur, inquirendum superest quis sit successor Petri. Cui quæstioni respondet Conc. Vaticanum, Primatum existere «ad hoc usque tempus et semper in suis [Petri] successoribus, Episcopis Sanctæ Romanæ Sedis, ab ipso [Petro] fundatæ, ejusque consecratæ sanguine»: unde credendum proponit «sanctam Apostolicam Sedem, et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri, principis Apostolorum». Ad id vero demonstrandum certissima thesis historica de Petri adventu et sessione Romæ, ejusque morte in eadem Sede, absolute necessaria non est, etsi valde confert ad rationem successionis illustrandam.—1) Necessaria non est; quia ex antiqua, perenni, universali traditione, sive historice sive theologicæ inspecta, apertissime constat, Episcopum Romanum, et nullum præter ipsum, habitum semper et ab omnibus fuisse uti Petri successorem: ergo vel ipse est Petri successor, vel nullus est. Sed altera hypothesis repugnat institutioni Christi, qui voluit Primatum perpetuum: ergo prima admittenda est.—2) Est tamen utilis; quia quærenti, cur Romanus Episcopus solus habeatur uti Petri successor, respondendum est, quia Petrus fuit Episcopus Romæ, in ea Sede martyrio fuit coronatus; qui ergo Romanus Episcopus est, Petri successor est. Hanc igitur historicam thesim diserte hic non adstruimus, eo vel magis quod diligenter pertractari consueverit a Professore Historiæ Ecclesiasticæ in

hoc Archigymnasio. Cf., si lubet Bellarm. (l. c. cap. 1-11.), Petrum Foggini (de Rom. D. Petri itinere, etc.).

911. Quæ hactenus exposuimus aperte traduntur a Conc. Vaticano. At vero superest alia quæstio utrum Episcopus Romanus, uti talis, obtineat *jure divino* Primatum. Scilicet constat—1) Primatum debere esse perpetuum *jure divino*—2) obtineri *jure divino* a successoribus B. Petri, adeoque connexionem Primatus cum successoribus Petri esse juris divini—3) Constat, de facto successores Petri non alios esse quam Romanos Pontifices—4) Quæritur ergo, utrum connexio Primatus cum Romana Sede sit *juris divini*, ita ut Rom. Pontifex, *uti talis*, et non solum *uti successor Petri*, primatum *jure divino* obtineat: quod si affirmetur, profecto sequitur, nulla humana auctoritate, neque suprema auctoritate Ecclesiæ, separari unquam posse Primatum a Romana Sede.

912. Porro de hac re nihil est proprie definitum. Non quidem ex Conc. Vat., uti legenti cit. decreta patet; neque ex prop. XXXV. damnata in Syllabo, quæ sic sonat: « Nihil vetat alicujus concilii generalis sententia aut universorum populorum facto, summum pontificatum ab Romano Episcopo atque urbe ad alium Episcopum aliamque civitatem transferri ». Etenim hac in re nihil posse factum populorum, apud omnes exploratum est: etiamsi Roma esset Sedes Primatus ex humana et non ex divina institutione, mutatio tamen nonnisi a Suprema Ecclesiæ auctoritate fieri posset. Certum autem non est nomine *Concilii generalis* in dicta propos. venire Conc. a Papa confirmatum (tunc haberetur suprema potestas); illa enim propositio desumitur ex libro Nuytzii, qui repetit errores Febronianos et Jansenianos: Febronius vero et Jansenistæ disserentes de auctoritate Conc. generalium, passim loquuntur de Conc. sejunctim a Papa consideratis.

913. Nihilominus nostram facimus sententiam affirmantem, connexionem Primatus cum Rom. Sede esse juris divini. Præstat ergo illam paululum illustrare antequam adstruatur. Observamus imprimis cum Bellarmino (de Rom. Pont. l. 2. c. 22.), « aliud esse successionem, aliud rationem successionis: nam successio Rom. Pontificis in pontificatum Petri ex instituto Christi est; ratio autem successionis, qua Rom. Pontifex potius quam Antio-

chenus, vel aliquis alius succedat, ex facto Petri initium habuit. Successio, inquam, ipsa ex Christi instituto et jure divino est, quia Christus ipse instituit in Petro pontificatum duraturum usque ad finem mundi; et proinde quicumque Petro succedit, a Christo accipit pontificatum. At vero quod episcopus Romanus, quia episcopus Romanus est, sit Petri successor, ex facto Petri ortum habuit, non ex prima Christi institutione. Nam potuisset Petrus nullam sedem particularem sibi unquam deligere, sicut fecit primis quinque annis; et tunc moriente Petro, non episcopus Romanus, neque Antiochenus successisset, sed is quem Ecclesia sibi elegisset. Potuisset quoque semper manere Antiochiæ; et tunc Antiochenus sine dubio successisset. Quia vero Romæ sedem fixit, et tenuit usque ad mortem; inde factum est ut Rom. Pontifex ei succedat».

914. Hinc veteres quidam theologi putarunt, annexionem Primatus ad Sedem Romanam ita a Petro fuisse ortam, ut sola ejus auctoritate fuerit constituta; adeoque in potestate Summi Pontificis situm esse, ajunt, disjungere Primatum ab episcopatu Romano. Communissima tamen sententia, quam sequimur, tenet Petrum ex ipsius Christi Domini præcepto et voluntate conjunxisse summum pontificatum cum episcopatu Romano; adeoque nulla humana auctoritate posse ab eodem separari: quæ enim divinæ institutionis sunt non possunt ab hominibus immutari.

915. Verum auctores hujus sententiæ probe distinguunt *Sedem*, seu locum ubi ecclesia aliqua fundata fuit, atque in hac vel illa dignitate, ex. gr. episcopali, constituta; *Residentiam* seu commorationem eo in loco ad munera pastoralia peragenda; *Titulum*, seu ipsius ecclesiæ, unde Sedes denominatur, nomen. Ex his, residentia non ita uni affixa est loco, ut, justis intercedentibus causis, non possit alio transferri, uti sæpe contigit, eo præsertim tempore, quo Romani Pontifices Avenione commorati sunt: quod facilius intelligitur in Rom. Pontifice qui cum sit episcopus in tota Ecclesia, quocumque commoretur, non est ibi uti extraneus seu sicut episcopus extra suam dioccesim, sed tamquam Ordinarius in territorio suæ residentię. Sedes vero, prout Petri est, ac sedis titulus a nulla humana auctoritate immutari potest, aut in aliam sedem titulus transferri. Quare fieri quidem potest, ut

summus Pontifex resideat Neapoli, Mediolani, Avenione, etc.; at numquam potest fieri, ut episcopus Neapolitanus, Mediolanensis, Avenionensis etc.: sit summus Pontifex; ubicumque ergo resideat, semper erit Episcopus Romanus, ut possit dici ac vere esse in primatu Petri successor.

916. Ut autem clarius innotescat quomodo conjunctio primatus cum Rom. episcopatu sit concipienda, plures in Summo Pontifice dignitates considerare possumus. Est enim—1) Pastor supremus Ecclesiæ universæ—2) Particularis ecclesiæ Romanæ episcopus—3) Romanæ Provinciæ Metropolitanus—4) Provinciarum Italiæ Primas—5) Patriarcha Occidentis. Attamen observandum est, inquit Bellarminus (l. c.) « Romanum episcopatum, et Ecclesiæ universæ præfecturam, non esse duos episcopatus, neque duas sedes, nisi in potentia. Nam Petrus Pontifex totius Ecclesiæ a Christo institutus non adjunxit sibi episcopatum urbis Romæ, quo modo episcopus alicujus loci adjungit sibi alium episcopatum, vel canonicatum, aut abbatiam: sed Romanæ urbis episcopatum erexit ad summum orbis terræ Pontificatum; quemadmodum cum episcopatus simplex erigitur in archiepiscopatum vel patriarchatum, episcopus vel patriarcha non est bis aut ter episcopus, sed semel tantum; et in hujus rei signum, non datur Pontifici summo nisi unum pallium, etiamsi episcopus, archiepiscopus, patriarcha, et summus pontifex sit: hæc enim omnia sunt unum actu, et tantum in potentia multa. *Ex quo sequitur ut qui eligitur Romanus episcopus, eo ipso sit Pontifex summus Ecclesiæ totius* ».

917. Quibus expositis, ad doctrinam de perpetuitate et successionem in Primatu integre tuendam, sequentem statuimus

PROP. XXXVIII.—1) *Primatus, quem in B. Petro in perenne Ecclesiæ bonum instituit Christus, eodem auctore, in Petri successoribus jugiter durare necesse est.*—2. *Cum autem constet Romanos Episcopos Petri esse successores, ipsi in universum orbem Primatum jure divino tenent.*—3. *Imo ipsa Primatus cum Romana Sede connexio divini juris esse videtur: adeoque sicut nulla humana auctoritate fieri potest ut Petri successor non sit totius Ecclesiæ Primas; ita nulla, nec su-*

prema Ecclesiae auctoritate, potest Primatus ab Romano Episcopo atque urbe ad alium Episcopum aliamque civitatem transferri.

§ II.

Primatus Perpetuitas juxta Christi Institutionem adstruitur.

918. *Prob. I.* Munus, quod Christus instituit et ordinavit unice ad Ecclesiae bonum essenziale, tamdiu perdurare debet, quamdiu Ecclesia, quæ indefectibilis est, perseverat; seu debet esse perpetuus. Atqui hujusmodi est munus Primatus a Christo in Petro institutum. Ergo Primatus debet esse perpetuus.

919. *Declaratur maj.*, quæ licet sit per se evidens potest tamen difficultatem ex eo pati, quod etiam munus *Apostolicum*, proprie dictum, fuerit in Ecclesiae bonum institutum, quin tamen esse debuerit aut fuerit perpetuum. Cui exceptioni ut statim occurramus, advertimus, ad novam aliquam societatem primo condendam ac constituendam, aliquas in primis moderatoribus necessarias esse dotes, quibus, societate jam fundata, ac sufficienter diffusa, successores non amplius indigent. Id in Ecclesiae institutione ac prima diffusionem maxime locum habet: cum enim esset societas natura sua catholica, promulgatoribus indigebat, qui *universalis* auctoritate præditi, innumeris prodigiis adjuti, ubique possent Ecclesias fundare ac Christi fidem ubique diffundere. Illa igitur auctoritate instructi fuerunt Apostoli; sed, Ecclesia jam sufficienter per orbem diffusa, promulgatorum numero aucto, universalis Apostolorum auctoritas in successoribus desiit. Verum aliæ sunt moderatorum dotes quæ ad bonum societatis semper requiruntur, ac proinde per se debent tamdiu permanere, quamdiu ipsa societas: talia sunt, ex. gr., munera quæ diximus in Apostolis *ordinaria* (cf. n. 880. seqq.). Jamvero Primatus Petri ita ad Ecclesiae bonum pertinet, ut non modo ad eam *primo condendam*, sed *ad eam conservandam* etiam necessarius sit; adeoque fuit in Petro munus *ordinarium*, non *extraordinarium*. Hinc diximus, Primatum pertinere ad *essentiale* Ecclesiae bonum, ac

dici potest eum esse essentialem partem Ecclesiæ a Christo institutæ. Quare

920. *Prob. min.*—1) Cujuslibet societatis suprema potestas ad essentialia bonum ipsius societatis instituitur et ordinatur et est illius pars essentialis. Atqui, uti liquet ex thesi præc. Primatus Petri est suprema potestas a Christo in Ecclesia constituta. Ergo—Quod argumentum confirmatur ex disputatis de vera Ecclesiæ indefectibilitate. Nam aliam formam seu constitutionem nunquam habere potest Ecclesia, præter eam quam accepit a suo fundatore Christo: « Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cœlestis, eradicabitur » (Matth. XV. 13.). Ex dictis autem constat quod Christus ita constituit Ecclesiam suam, ut tota esset sub uno supremo rectore, cui omnes, agni et oves, subjicerentur; ut unum esset regnum sub uno rege, cui omnes obedi-
rent: Pastor autem seu Rector supremus constitutus fuit Petrus. Si igitur Petri auctoritas sub ea forma, in qua Christus illam instituit, periret; jam desineret esse ea Ecclesia, quam Christus instituit. Num, ex Christi institutione, alia debet esse Ecclesiæ constitutio sub regimine Apostolorum, alia sub regimine successorum eorum? Sed id tum Græci, tum Protestantes eo minus probare valent, quo magis illi, se antiquæ fidei insistere, et hi, se verbis S. Scripturæ inhærere, contendunt.

2) Imo post Apostolorum tempora multo magis necessaria fuit plena potestas *Primatus*. Etenim etsi oportuerit ut Petrus ipse interdum exerceret munus aliquod primatiale, etiam in exemplum sæculorum sequentium; usus tamen ejus potestatis, viventibus adhuc Apostolis, et præsertim quoad ipsos Apostolos nequaquam ita necessarium erat (n. 885.): cum e contra, mortuis Apostolis, et cessantibus donis *extraordinariis* in successoribus Episcopis, oportuit ut Petri Primatus plenam vim exereret. Vel ergo dicendum est Christum, Primatum instituendo, voluisse ut, quamdiu fere nulla ejus usus existeret necessitas, duraret et exerceretur (exerceretur, inquam, quia munus certe non instituit quod nunquam exerceretur) et, necessitate jam urgente, extingueretur; vel dicendum est Christum munus illud maxime et primario, destinasse ad tempora Apostolos subsequenda. Nemo non videt priorem hypothesim esse absonam.

3) Juxta testimonium Matth. XVI.—*a*) Petrus creatus est petra seu fundamentum Ecclesiae, nempe ut ea secura et firma in perpetuum consisteret—*b*) Per eandem Petram Ecclesia facta est invincibilis, ita ut portae inferi numquam praevalerent contra illam—*c*) Eandem relationem ad Petrum habet Ecclesia, quam aedificium habet ad solum firmum super quod aedificatur: si solum amoliaris, illico corrui domus; ergo si demas petram, corrui Ecclesia.

4) Juxta testimonium Jo. XXI., cum Petro dixerit Dominus «Pasce oves meas,» supremi pastoris officium constituit: at hoc officium ordinarium est et perpetuum; siquidem ex rei natura tamdiu durare debet, quamdiu manet ovile: ovile autem, quod est Ecclesia, manet et manebit usque ad mundi consummationem.

5) Revera cum Dominus ait Petro; «Pasce oves meas,» omnes suas oves ei commisit, ut supra ostendimus: omnes scilicet non modo ratione loci, sed etiam ratione temporis, cum non minus nobis quam primis fidelibus Christus prospicere voluerit. Sed Petrus non semper victurus erat in carne: igitur cum ei Dominus ait: «Pasce oves meas,» in illo omnes successores ejus designavit. Unde inquit Chrysostomus (lib. 2. de Sacerd.): «Quanam, de causa ille sanguinem effudit suum? Certe ut pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri successoribus committebat». Et S. Leo (serm. 2. de anniv. assumpt. suae): «Manet», ait, «dispositio veritatis, et B. Petrus in accepta fortitudine petrae perseverans suscepta Ecclesiae gubernacula non reliquit: perseverat videlicet Petrus et vivit in successoribus suis». —Cf. Bellarm. (de Rom. Pont. l. 2. c. 12. initio).

921. II. Munus, quod Christus instituit ad Ecclesiae unitatem inducendam tuendamque, tamdiu durare debet quamdiu ipsa unitas: adeoque debet esse perpetuum, siquidem, ut ostendimus agentes de Ecclesiae proprietatibus, unitas est Ecclesiae *essentialis* ac numquam abesse ab ea potest. Atqui Primatus Petri a Christo institutus fuit ad unitatem instruendam ac conservandam. Ergo

Prob. min.—1) *recolendo breviter testimonia Matth. et Joan.* Nam—*a*) suprema auctoritas in societate constituitur ad unitatem inducendam et conservandam in multitudine: Primatus est

suprema jurisdictio in universam Ecclesiam—b) Cum Christus dixit « Super hanc petram », sive « super te, Petre, *ædificabo Ecclesiam* meam », innuit, nonnisi per Petrum et in Petro congregandum fore ædificium Ecclesiæ: congregari autem ædificium Ecclesiæ nihil est aliud, quam ejus conflare unitatem—c) Item dicens: *super hanc petram ædificabo*, innuit Christus, in Petro et per Petrum sustentandum esse ædificium Ecclesiæ. Sed ædificium sustentatur impediendo partium dissolutionem; dissolutioni opponitur unitas. Ergo hoc etiam postulatur a Petro, ut impediendo dissolutionem, unitatem perpetuo conservet Ecclesiæ (n. 442.).—d) Idipsum suggerunt verba collationis primatus. Dicens enim Christus: « Pasce oves, pasce agnos meos », omnes sub unius colligit imperio. Et inquiens: *pasce*, seu *rege*, imponit Petro ut prospiciat conservationi gregis, seu caveat ejusdem dissolutionem.

2) *Ex Patribus.* « Bono unitatis », ita ex communi sententia S. Optatus milevitanus (de schism. donat. cont. Parmen. l. 7. c. 3.; et l. 2. c. 2.) beatus Petrus (cui satis erat, si postquam negavit, solam veniam consequeretur), et præferri omnibus Apostolis meruit, et claves regni cælorum communicandas ceteris solus accepit. Et iterum: « Stant tot innocentes, et peccator accepit claves: ut unitatis negotium formaretur, provisum est, ut peccator aperiret innocentibus, ne innocentes clauderent contra peccatores, et quæ necessaria est unitas esse non posset »—S. Cyprianus (de unit. Eccles.) enarrata institutione Primatus Petri illiusque vi ac fine explicato, pergit: « Qui ecclesiæ renititur et resistit, qui *cathedram Petri*, super quem fundata est ecclesia deserit, in ecclesia se esse confidit? quando et beatus Apostolus Paulus hoc idem doceat, ut *sacramentum unitatis ostendat* dicens; Unum corpus et unus spiritus, una spes vocationis vestræ, unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus. Quam unitatem firmiter tenere et vindicare debemus, maxime episcopi, qui in ecclesia præsidemus, ut episcopatum quoque ipsum unum atque indivisum probemus » — S. Hieronymus (con. Jovin. l. 1. n. 26.; et con. Lucifer. n. 9.) eadem habet — Pacianus (ep. 3.) docet: « Ipso referente Matthæo paulo superius ad Petrum locutus est Dominus, ad unum ideo, ut *unitatem formaret ex uno.* »

Hinc illud apud Patres receptissimum: Romanos Pontifices

æque ac Petrum esse ecclesiastici ædificii petram et fundamentum. Porro S. Augustinus (in Ps. contra partem Donati) recensitis Romanæ Sedis Pontificibus, Petri successoribus, addidit: « Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ » — S. Leo (serm. 5. al. 4. in anniv. assumpt. suæ cap. 4.): « Soliditas enim illa, quam de petra Christo etiam ipse (Petrus) petra factus accepit, in suos quoque se transfundit hæredes. » Et Bonifacius I. (ep. 4. ad Rufum thessalonicensem n. 1.): « Quam (romanam sedem) constat dignatione petræ spiritalis elatam. — Cf. Schrader (de unit. Rom. p. 1. a n. 90.

3) Id fassi sunt ipsi pontificiæ potestatis osores, aut minus ejusdem studiosi. Nam — a) Grotius protestans (in vot. pro. pac. ad art. 7.), hæc habet: « Ordo, sive in partibus sive in toto, continetur in principatu quodam, sive in præpositi unitate; et hoc est quod in Petro Christus nos docuit. » Et aliquanto post: « Hic ordo semper in Ecclesia manere debet, quia semper manet caussa, idest periculum a schismate. » Similia habent Cowellus Calvinista (in exam. doct. cont. act. caus. innoc.); Cartuvrigtus (in def. Wirgisti); Hospinianus (in hist. sacram.); Hookerus (de eccles. polit., in præf. sect. 6.). — b) Comitia vero Cleri Gallicani (an. 1682.) in *declaratione de ecclesiastica potestate*, qua (die 19 Martii) famosi articuli constituti fuerunt, romanam sedem illam esse pronuntiarunt, « in qua unitas servatur Ecclesiæ ». Unde in epistola ad omnes archiepiscopos et episcopos regni, ex S. Cypriano hæc præfantur: « Fidenter cum S. Cypriano pronuntiamus, Christum, ut unitatem manifestaret, unam cathedram constituisse, et unitatis originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuisse; eumque qui cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia non esse; qui vero unitatem non tenet, nec fidem habere. ». Quibus quidem accinens Bossuetus (in expos. doctr. cathol.) circa pontificium primatum, hoc fide ratum statuit (cap. 21.): « Dei Filium, cum suam Ecclesiam unam esse, et supra unitatem firmiter ædificatam vellet, tuendæ ac firmandæ unitati Petri primatum instituisse, sedemque apostolicam hujus unitatis centrum ac radicem esse ».

922. Antiquam ergo et universalem Ecclesiæ fidem exponebat Pius VI. (Const. *Super soliditate*, 28. Nov. 1786.), dicens: « In

hoc scilicet apostolicæ cathedræ principatu firmum voluit Christus constrictumque teneri unitatis vinculum, quo ecclesia per universum mundum propaganda, ex membris quantumcunque dissitis, mutua omnium in uno capite consociatione in unam corporis compagem coalesceret, fieretque adeo, ut hujus vis potestatis non tantum ad primæ Sedis amplitudinem, sed et maxime ad corporis totius integritatem, incolumitatemque valeret. Minime proinde mirum, quotquot omnibus retro sæculis extitere, quibus antiquus humani generis hostis hostile suum in ecclesiam odinum infudit, in hanc primam Sedem irruere consuevisse, qua unitatis firmitas continetur, ut disjecto, si fieri posset, fundamento, ac dirempta ecclesiarum cum capite conjunctione, qua potissimum nituntur, vigent, ac efflorescunt, ipsammet ecclesiam, fractis viribus misere afflictam, ac dilaceratam, libertate spoliarent, qua Christus eam donavit, indignæque servituti addicerent».

§ III.

Ostenditur R. Pontifices esse Petri successores, et, uti tales, Primatum divino jure obtinere.

923. Duo hic probanda assumimus:—1) Rom. Pontifices esse successores Petri—2) et uti successores Petri Primatum obtinere *jure divino*. At vero alterum jam demonstratum censi potest; siquidem divino jure fit Primas totius Ecclesiæ, qui talis fit ex divina lege; sed Petri successor divina lege fit Primas totius Ecclesiæ: nam divina lege statutum est, ut sit perpetua successio in Primatu Petri (cf. n. 908. seq). Hinc est, quod Concilia et Patres, ut affirmant jura Primatus in Rom. Pontifice, provocant ad verba Evangelii, quibus Christus instituit Primatum in Petro. Conc. Florentinum, ex. gr., docet « Romano Pontifici fuisse a Christo Domino in B. Petro traditam potestatem regendi » etc. Conc. Later. IV. dicit: « Romana Ecclesia, disponente Domino, super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet principatum ». Lanfrancus Episcopus Cantuariensis in Synodo anglica ait: « Quando D. N. J. C. dixit Petro: Tu es Petrus etc. potuisset adjicere, si voluisset:

eamdem potestatem successoribus tuis concedo. Verum dicti præmissio nihil reverentiæ imminuit successoribus Petri.... Enimvero omnium christianorum conscientis est inditum, ut nihilo minus quam B. Petro, successoribus ejus et minantibus attremant, et serenam dignitatem indulgentibus gaudenter applaudant; estque tum demum omnium ecclesiasticarum rerum rata dispensatio, si successorum B. Petri fuerit comprobata judicio. Quid illud agit nisi vis divinæ liberalitatis per Dom. Jesum a B. Petro in vicarios [successores] ejus diffusa? »—Quare si jura Rom. Sedis videntur quandoque tribui *synodiciis constitutionibus*, iisdem tribuuntur quatenus ab ipsis *agnita sunt vel asserta* contra eos qui illa detrectabant; non quatenus ab ipsis *constituta sunt*.

924. Primum ergo est potius demonstrandum ex antiqua, perenni ac universali traditione. Cum vero plurima diserta testimonia jam dederimus (n. 547. 661. 736. etc.) contenti erimus paucis exhibere monumenta traditionis, quæ huc faciunt, eo ordine quo proposita sunt a Wirceburg.

925. Itaque I. *Constans traditio adscribit Rom. Pontif. ipsam Primatus dignitatem*. Patres in Conc. Chalcedonensi (Act. 16.) ita loquuntur: « Perpendimus omnem primatum et honorem præcipuum secundum Canones Antiquæ Romæ Archiepiscopo conservari ». — In epistola Adriani ad Tarasium in Conc. Nicæ. II. (Act. 2.) lecta et probata sic legitur: « Cujus Sedes per totam terrarum orbem primatum obtinens lucet, omniumque Ecclesiarum Dei caput existit ». — Jam dedimus verba Conc. Later. IV. — S. Iren. (l. 3. adv. hæres. c. 3.) ait: « Ad hanc Ecclesiam [Romanam] propter potentiores principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam ». — Anastasius II. (in ep. ad Anast. Imp.): « Per ministerium meum, sicut semper est, sedes B. Petri in universali Ecclesia *assignatum sibi a Domino* tenet principatum ». — Verbis etiam æquipollentibus idem docent Patres Conc. Constantinopolitani I. (in ep. ad Damasum); nam fatentur « Romanam Ecclesiam esse caput, se autem membra ». — Patres Chalcedon. (act. 1. 2. et 3.) Leonem vocant « universalis Ecclesiæ Pontificem ». — Patres Constantinopolitani III. (ep. Synodali ad Agathonem) hæc habent: « Itaque tibi ut primæ Sedis Antistiti univer-

salis Ecclesiæ, quid gerendum sit, relinquimus, *stanti super firmam fidei petram*: litteras confessionis vestræ, ut a Summo Apostolorum vertice divine præscriptas agnoscimus».—Joan. II. (in. ep. ad Justinian. Imp.) scribit: « Romanam Sedem omnium vere Ecclesiarum caput et Patrum regulæ et Principum statuta declarant ».—Theodoret. (in ep. ad Renatum): « Tenet sancta ista Sedes gubernacula regendarum cuncti orbis Ecclesiarum ». — S. Ambros. (in l. ad Timoth. I.): « Cum totus mundus Dei sit, tamen domus ejus Ecclesia dicitur, cujus hodie rector est Damasus », etc.

926. II. *Constans traditio tribuit Rom. Pontif. Petri successionem et hereditatem.* Romanos Pontifices Petro successores datos dicunt et enumerant S. Irenæus (l. 3. c. 3.) usque ad Eleutherium; Tertul. (l. 3. cont. Marcion. c. ult.) usque ad Telesphorum; S. Optat. Milev. (l. 2. cont. Parmen.) usque ad Siricium; S. Augustin. (ep. 165.) usque ad Anastasium; S. Hieronym. (in ep. ad Damas. de hypostas.), qui ait: « Cum successore piscatoris et discipulo crucis loquor: ego nullum primum nisi Christum sequens, Beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior: *super illam petram ædificatam Ecclesiam* scio.—S. Leo (serm. I. de Natal. Apost.) scribit: « Per sacram B. Petri sedem, Roma caput orbis effecta, latius præsidet religione divina quam dominatione terrena ». — S. Prosp. (in Carm. de Ingratis) canit: « Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris facta caput mundo, quidquid non possidet armis, religione tenet ».

927. III. *Constans traditio Rom. Pontif. adscribit Petri actionem et auctoritatem.* Sane in Conc. Ephesin. (Act. 3.) Philippus Legatus S. P., nullo reclamante, dixit: « Nulli dubium est, imo sæculis omnibus notum, quod S. Petrus Apostolorum princeps et caput, fideique columna et Ecclesiæ Catholicæ fundamentum, a Domino nostro Jesu Christo claves regni accepit, solvendique ac ligandi peccata potestas ipsi data est, qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus vivit et judicium exercet ». — In Chalcedon. (Act. 2.) lectis Leonis litteris, Episcopi exclamarunt: « Hæc Patrum fides, hæc Apostolorum fides: omnes ita credimus: anathema ei qui ita non credit: Petrus per Leonem ita locutus est ». — Et (Act. 18.) Synodi VI. PP. dixerunt: « Sum-

mus nobiscum concertabat Apostolorum princeps; illius enim imitatore et Sedis successorem habuimus fautorem: charta et atramentum videbatur, et per Agathonem Petrus loquebatur». — Siricius (in ep. ad Himer.) scribit: «Portamus opera omnium, qui gravantur: quinimo hæc portat in nobis Petrus Apostolus, qui nos in omnibus, ut confidimus, administrationis suæ protegit ac tuetur hæredes». — Leo (in ep. 2. ad Pulcher.) ait: «Consensiones Episcoporum, Nicænis regulis repugnantes, unica nobiscum fidei vestræ pietate, in irritum mittimus, et per auctoritatem B. Petri Apostoli generali definitione cassamus».

928. IV. *Ad Rom. Pontif. pertinet cura universæ Ecclesiæ.* Id quidem testantur PP. Conc. Chalced. (in ep. ad Leonem) dicentes: «Et post hæc omnia insuper et contra ipsum, cui vineæ custodia a Salvatore commissæ est, extendit insaniam, id est, contra tuam quoque Apostolicam sanctitatem». — Athanas. (in ep. ad Felicem): «Ob id vos Prædecessoresque vestros, Apostolicos videlicet Præsules, in summitatis arce constituit, omniumque Ecclesiarum curam habere præcepit». — Acacius (in epist. ad Simplicium): «Sollicitudinem omnium Ecclesiarum secundum Apostolum circumferentes, nos indesinenter hortamini». — Leo (ep. 4.): «Divinis præceptis et Apostolicis monitis incitatur, ut pro omnium Ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu».

929. V. *Rom. Pontif. tribuitur potestas leges ferendi pro Ecclesia universa.* Id probant Patres Ephesini (Act. 1. in damnatione Nestorii) sic pronuntiantes: «Coacti per sacros canones et epistolam Cœlestini Romanæ Ecclesiæ Episcopi, ad hanc contra eum sententiam necessario venimus». — Damasus (in ep. 5. ad Aurelium) ait: «Ea te custodire optamus, et aliis prædicanda ac publicanda mandamus, ut ab omnibus inviolate debita veneratione custodiantur». — Leo (ep. 87. ad Epp. Africæ) inquit: «Quod utcumque patimur esse veniale, inultum postmodum esse non poterit, si quisquam, quod omnino interdiciamus, usurpare præsumperit». — Hinc potestatem supremam solvendi a legis obligatione, sive per dispensationem sive per abrogationem, probant Gregorius (ep. 31. ad Felicem) dispensans cum Anglis circa gradus matrimonii prohibitos, et cum Siculis circa Concilia singulis annis celebranda; Adrianus (in ep. ad Basil. Imp. in Constanti-

nopolitano IV. Act. 1.) ob delinquentium multitudinem Canones relaxans; Gelasius (in ep. 1.) in aliis multis indulgens. Sed Gelasius (ibid.) ita præfatur: «Necessaria rerum dispositione conjungimur, et Apostolicæ Sedis moderamine convenimur, sic canonum paternorum decreta liberare, et retro Præsulum Decessorumque nostrorum præcepta metiri, ut quæ præsentium necessitas temporum restaurandis Ecclesiis relaxanda deprecatur, adhibita consideratione diligenti, quantum potest fieri, temperemus».—Et Nicolaus (in ep. ad Michaellem Imp.) scribit: «Quoniam secundum canones, ubi est major auctoritas, judicium inferiorum sic deferendum, ad dissolvendum scilicet vel ad roborandum; patet profecto sedis Apostolicæ, cujus auctoritate major non est, judicium a nemine retractandum».

930. VI. *Rom. Pontif. competit superiorum magistratum ordinatio.* Conc. Chalcedon. (Can. 28.) Sedi Constantinopolitanæ primum post Romanam Patriarchatus locum detulit: id tamen Leo rescidit, adeoque nec viguit; quamvis ex ejus consensu firmitatem obtinere potuisse, Patrum supplicatio testatur; inquebant enim: «Rogamus et tuis decretis nostrum honora judicium; et sicut nos capiti in bonis adjicimus consonantiam, sic et summitas tua filiis, quod licet, adimpleat». — Pluribus constat ad Romanos Pontifices pertinere Episcoporum institutionem: ita Leo (ep. ad Epp. Afr.) ait: «Donatum Salicinensem ex Novatiano cum sua plebe conversum ita Dominico volumus gregi præsidere, ut libellum fidei suæ ad nos meminerit dirigendum». Gregorius (ep. 34. ad Const. August.) scribit: «Salonitanæ civitatis Episcopus, me ac Responsali meo nesciente, ordinatus est: et facta res est, quæ sub nullis anterioribus principibus evenit».—Ad ipsos pariter spectat Episcoporum depositio: factum docet Nicolaus (in ep. ad Michael. Imp.) circa octo Patriarchas Constantinopolitanos; Gelasius (in ep. ad Epp. Dardan.) circa Petrum Alexandrinum; Theodoret. (l. 5. hist. c. 23.) circa Flavianum Antiochenum; Acta Sixti III. circa Polychronium Jerosoly.: jus autem asseritur a Patribus Ephesinis in testimonio nuper recitato—Denique ad Rom. Pontifices pertinere Episcoporum restitutionem, præter plurimorum alia exempla, testatur factum supplicantium Athanasii et Chrysostomi: quibus accedit evocatio in Conc. Ephesino

(Act. 1.) his verbis prolata: « Ingrediatur Reverendissimus Episcopus Theodoretus, ut sit particeps synodi; quia restituit ei Episcopatum Sanctissimus Romæ Archiepiscopus ».

931. VII. *Majorum causarum judicium Rom. Pontifici reservatur.* Et quidem—1) quoad causas *maiores universim* testatur Syn. Sardicensis (in ep. ad Julian.): « Hoc optimum et valde congruentissimum videbitur, si ad caput, id est, Petri Sedem, de singulis quibusque provinciis referant Domini Sacerdotes ». Ad eamdem provocat Innoc. I. (in ep. ad Victricium Rothomagensis): « Si autem majores causæ in medium fuerint devolutæ, ad Sedem Apostolicam, sicut synodus statuit, et beata consuetudo exigit, post judicium Episcopale referantur ».—2) De causis *ex magnitudine rei* majoribus loquitur Gregorius IV. (in epistola ad Episcopos universos) scribens: « Nulli dubium est, quod non solum Pontificis causatio, sed omnis sanctæ Religionis relatio ad Sedem Apostolicam, quasi ad caput Ecclesiarum, debeat referri, et inde normam sumere, unde sumpsit exordium, ne caput institutionis videatur omittere ». Et Innoc. IV. (in ep. ad Archiep. Arelatensem) ait: « Majores Ecclesiæ causas, præsertim articulos fidei contingentes, ad Petri Sedem referendas intelligit, qui cum quærenti Domino, quem Discipuli dicerent ipsum esse, respondisse narrabat: Tu es filius Dei vivi, et pro eo Dominum exorasse, ne deficiat fides ejus ».—3) Quoad causas majores *ex dignitate personarum*, quæ Patriarchas respiciunt, ad Rom. Pontificem pertinere constat, dum Patres Ephesini in relatione ad Cœlestinum, causam Joannis Antiocheni summo Pontifici reservant; quæ Metropolitans autem, dum Romana Synodus, sub Damaso, Imperatores sic compellat: « Jubere Pietas vestra dignetur, quicumque vel Fratris nostri Damasi vel nostro judicio fuerit condemnatus, atque injuste voluerit retinere Ecclesiam; accitus Romam veniat, aut ad Metropolitanum deducatur examen: vel si ipse Metropolitanus fuerit, Romam necessario, vel ad eos, quos Rom. Episcopus iudices dederit, contendere sine dilatione jubeatur ». De Episcopis denique hæc habet Julius I. (in ep. ad Orientales, can. 9. caus. 3. q. 6.): « Dudum a sanctis Apostolis et successoribus eorum in antiquis statutis fuit decretum, quod hactenus sancta et universalis tenet Ecclesia, non oportere præter sententiam Romani Pon-

tificis Concilia celebrari, nec Episcopum damnari; quoniam sanctam Ecclesiam Romanam primatem omnium Ecclesiarum esse voluerunt ». Quod ipsum confirmat Tridentin. (sess. 24. c. 5. de Reform.) statuens: « Causæ criminales graviores contra Episcopos, etiam hæresis, quod absit, quæ depositione aut privatione dignæ sunt, ab ipso tamen Summo Romano Pontifice cognoscantur et terminentur ».

932. Simplex indicatio hujus constantis traditionis per se rem plene conficit. Ad urgendam tamen demonstrationem, quæ inde exurgit, duo addimus, quorum primum factum, alterum jus successionis directe confirmat. Ac I. certum est—1) Christum voluisse ut Primatus Petro collatus perpetuus esset in ejus successoribus: unde S. Ambrosius (in Ps. 40.) scripsit: « Ubi Petrus, ibi Ecclesia »; S. Cyprianus (ep. 55.) testatur « hinc oriri hæreses et schismata, quod unus in Ecclesia ad tempus Sacerdos et ad tempus judex vice Christi non cogitatur »; S. Jo. Chrys. (1. 2. Sacerd.) docet Christum sanguinem fudisse « ut pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri successoribus committebat ».—2) Certum pariter est, successorem Petri quovis tempore unam tantum personam esse posse: secus mutaretur forma regiminis, quæ a Christo immediate instituta est, et nova inducta institutione, mutaretur Ecclesiæ constitutio. Unde S. Cyprianus (ep. 52.) ait: « Cum post primum secundus esse non possit; quisquis post unum, qui solus esse debeat, factus est, non jam secundus illi, sed nullus est »—3) Certum denique est, non nisi Rom. Pontificem haberi posse uti Petri successorem: illum enim semper et ubique uti talem agnovit Ecclesia, et nullum præter illum. Ergo Romanus Pontifex solus est Petri successor; nisi velimus dicere, contra Christi institutionem, successionem Petri in Primatum defecisse: quod absonum est.

933. II. Ex traditione paulo ante exposita constat, ineunte saltem sæculo V., universam Ecclesiam credidisse, Rom. Pontificem, uti Petri successorem, jure divino obtinere Primatum totius Ecclesiæ. Adversarii autem, quos hic impetimus, dicunt sæculo I. Ecclesiam credidisse Episcopos omnes ita jure divino æquales esse, ut nullus eorum ceteris præesset. In hac hypothesis necesse fuisset, ut, inter sæculum 1um et 5um mutata fuisset universæ Ec-

clesiæ fides de hac re. Atqui hæc mutatio nullatenus admitti potest. Etenim

1) Si hujusmodi mutatio contigisset, cum ageretur de re maximi momenti, omnibus nota esse debuisset; hinc aliqua monumenta historica, aliqua saltem vestigia ipsam testarentur. Atqui in tota antiquitate nullum extat hujusmodi monumentum, nullum ejus mutationis vestigium. Quod eo magis mirum videri deberet, quod sæpe occurrit mentio Romanæ Sedis Romanique Pontificis; multæ prærogativæ, multa gesta de iis enarrantur: cur factum esset, ut de facto omnium gravissimo, de illa nempe mutatione Sedem Romanam afficiente, servaretur altum silentium?

2) Imo multa sunt, quæ excludunt hujusmodi mutationem. Nam—*a*) agitur de mutatione in fide, quæ unitatem ac regimen Ecclesiæ perverteret: potuisset-ne illa absolvi, quin ullus in Ecclesia reclamaret? aut ubi sunt vestigia hujusmodi resistentiæ? Mutationes in rebus minoris momenti, uti ex. gr. in ritibus, magnas difficultates semper excitarunt: substantialis autem mutatio in fide et regimine Ecclesiæ omnium consensu aut silentio absoluta fuisset!—*b*) Episcopi, Patres qui semper summa diligentia fidei depositum custodiere, quorum plures insigni sanctitate florere, alii martyrio pro Christi fide coronati sunt, omnes sui officii immemores permisissent ut tanta in Ecclesia mutatio fieret, nemine reclamante!—*c*) Sed ipsi Romani Pontifices, qui eo tempore extiterunt, fere omnes Sanctorum honores adsecuti sunt, plures pro Christo sanguinem fuderunt; et tamen ipsi tanti criminis rei extitissent!—*d*) Adde denique, orientales etiam Episcopos agnovisse Romani Pontificis Primatum: si incredibile videtur, ut tot Occidentales Episcopi sponte ac contra jus divinum se subicerent Uni; incredibilius censi debet ut omnes Episcopi Orientis Uni in Occidente Episcopo omnes parerent. Ut de ceteris sileamus, sexcenti Episcopi ad Chalcedonense Concilium convenerunt; exceptis Legatis Apostolicis, reliqui omnes Orientales erant: et tamen non modo in eo sæpe, nemine reclamante, assertæ fuerunt Rom. Pontificis prærogativæ; sed etiam, ut vidimus, Patres omnes, in ep. ad S. Leonem, dogma de ejus Primatu aperte asserunt ac declarant.

§ IV.

Quibusdam Difficultatibus Satisfit.

934. *Dices I.*: Romanorum Episcoporum, seu Romanæ Sedis præcellentiam non esse juris divini aperte docent Patres Chalcedonenses, qui (can. XXVIII.): « Antiquæ, » inquiunt, « Romæ throno, quod urbs illa imperaret, jure patres privilegia tribuerunt. Et eadem consideratione moti centumquingenta Deo amatissimo novæ Romæ [Constantinopolitanæ civitati] throno æqualia privilegia tribuerunt; recte judicantes urbem quæ et imperio et senatu honorata sit, et æqualibus cum antiquissima regina Roma privilegiis fruatur, etiam in rebus ecclesiasticis non secus ac illam extolli ac magni fieri, secundam post illam existentem ».

Resp.—1) Nullam esse huius canonis auctoritatem. Etenim—*a*) canon ille editus fuit a solis Græcis Patribus, absentibus Legatis Pontificiis—*b*) Hi antea rogati ut canon illi sanciendo assentirent, declararunt se non habere mandatum ad id præstandum — *c*) Hinc (Act. seq.) conquesti de fraude, petierunt ut canon ille deleteretur; « sin alias, dixerunt, contradictio nostra his gestis inseatur, ut noverimus quid Apostolico viro universalis Ecclesiæ Episcopo referre debeamus »—*d*) S. Leo vero canonem illum rejecit: unde nec ipsi Græci illum admittunt. Sane antiqua collectio Græca, quam latine reddidit Dionysius exiguus, habet tantum vigintiseptem canones, et omittit penitus vigesimum octavum; eundem canonem omittunt Theodorus Anagnostes, (l. l. collectan.), et Theodoretus in collectione canonum, quam ipse adnotavit. Cf. Nat. Alexan. (Dissert. XV. a. 3.).

2) Sermo non est in cit. can. de jure Primatus. Nam in epistola, quam Patres Chalced. ad Leonem dederunt, extat aperta confessio de Primatu Romanæ Sedis; inter eos Patres erat etiam Anatolius Episcopus Constantinopolitanus: quomodo ergo potuissent simul asserere Primatum Ecclesiæ Constantinopolitanæ parem Primatui Romano? Certe ipse Anatolius suppliciter petiit a Leone, ut canonem illum confirmaret; ergo professus est Primatum Rom. Pontificis super ipsam Sedem Constantinop.

3) Sermo igitur est in eo can. de jure *patriarchali*, qui, latentibus omnibus, est juris ecclesiastici. De iis enim juribus Patres Chalcedonenses loquuntur relate ad Sedem Romanam, quæ volebant obtinere ac declarari pro ecclesia Constantinop. Sed huic non alia certe jura vindicare nitebantur, nisi jura patriarchalia. Ergo. Arguunt nempe Patres Chalcedonenses a Sede Romana ad Constantinop. ex similitudine conditionis politicæ; et dicunt, quod sicut Constantinopolis facta erat nova Roma, imperio et senatu ornata; ita post antiquam Romam, patriarchatum teneret Ecclesia Constantinop. loco Ecclesiæ Antiochenæ et Alexandrinæ, penes quas antea viguerat.

935. *Dices II.*: In can. III. Conc. Cpn̄i I. legitur: « Cpn̄æ civitatis episcopum habere oportet primatus honorem post rom. episcopum, propterea quod sit nova Roma »: hic vero canon a Patribus Chalcedonensibus laudatus fuit. Ergo Patres plane censuerunt, jus præeminentiæ, quo gaudet Rom. Episcopus, ex dignitate urbis *Primæ* derivari.

Resp.—1) Concilium Constantinop. I. nec convocatione nec celebratione œcumenicum fuit; non fuit enim indictum a Rom. Pontifice; non fuerunt ad illud vocati omnes Episcopi; non conveniunt in eo nisi Orientales. Accedente tamen assensu Occidentali, ac præsertim approbatione Rom. Pontificis, œcumenicum evasit. At in quo approbatum fuit? in iis quæ ad fidem pertinent. « Romana autem », inquit S. Gregorius M. (l. 7. c. 34.), « Ecclesia eosdem canones vel gesta synodi illius hactenus non habet nec accepit; in hoc autem eandem synodum accepit, quod est per eam contra Macedonium definitum. Reliquas vero hæreses, quæ illic memoratæ sunt, ab aliis jam Patribus damnatas reprobat ».

2) Negari potest *cons.*; nam sensus canonis posset hic esse: « R. Pontifex primatum quidem obtinet jure divino in universam Ecclesiam; sed, cum post eum aliæ sint dignitates jure ecclesiastico inductæ, decet ut Episcopus urbis, quæ prima post Romanum principatu civili effulget, et nova Roma dicitur, primum inter istas dignitates locum habeat: ita ergo statuimus ».

936. *Dices III.* Potestas Romani Pontificis coarctatur ad certas Provincias a can. VI. Conc. Nicæ.; si enim legatur ex inter-

pretatione communi, ita sonat: « Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum, Libyam, et Pentapolim, ita ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem; quia et urbis Romæ Episcopo parilis mos est ». Sin vero audiatur Rufinus interpres (l. 10. hist. c. 6.), ita exprimitur: « Et ut apud Alexandriam et in urbe Roma vetusta consuetudo servetur, ut vel ille Ægypti vel hic suburbicariarum sollicitudinem gerat ».

Resp.—1) Certum est, hoc canone jus novum minime statui, sed tantum confirmari consuetudinem veterem, uti patet ex verbis quibus incipit: « Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum », etc. Jamvero certum pariter est, Leonem I., tanquam successorem Petri, totius Ecclesiæ rectorem se firmissime exhibuisse; imo, adversariis ultro concedentibus, jurium suæ Sedis propugnatorem extitisse acerrimum: ipse tamen, hunc canonem omnino probavit uti constat ex epistola ejus ad Episcopos qui Concilio Chalced. interfuere: «...admoneo ut jura ecclesiarum, sicut ab illis trecentis decem et octo patribus *divinitus inspiratis* sunt ordinata permaneant » (Hard. 2. 688.). Certum est ergo eum minime putasse canone isto primatum suum ullatenus lædi.

2) Sed, his etiam omissis, objectus canon non fuit conditus ad limites Rom. Pontifici præscribendos, sed ad tuenda jura Patriarchæ Alexandrini. Cum enim Meletius Episcopus Lycopolitanus ausus fuisset Episcopos in Ægypto ordinare, Alex. Patriarcha querelas movit; hinc Concilium jussit antiquam consuetudinem servari. Si qua igitur fit comparatio inter Sedem Romanam et Alexandrinam, ea id respicit in quo Sedes illæ conveniunt: at non conveniunt quoad jus Primatus; nemo enim Alexandrinæ Sedis Primatum umquam asseruit. Dicit ergo nequeunt jura Primatus Romani ad certas Provincias coarctata. Quæstio autem est inter criticos, utrum ageretur de Rom. Pontifice uti *Primate* Episcoporum Italiæ, an uti *Patriarcha* totius Occidentis. Parvi nostra refert hanc litem dirimere; siquidem satis nobis est quod non ageretur de jure *Primatus* in Ecclesiam universam. Videtur tamen in eo canone potius agi de juribus Primatialibus in Episcopos Italiæ; nam secundum Epiphanium (hær. 68.) et Theodoretum (l. 1. hist. c. 9.). Meletianis ordinationibus hoc unum jus violatum erat; atque Nicæni ætate, uti liquet etiam ex subscri-

ptionibus in Conc. Chalced., nullum adhuc Metropolitam Ægyptus habebat, qui Alexand. ut Patriarchæ subesset.

3) Ceterum canon ille, si ad literam latine vertatur, ita habet: « Antiquæ consuetudines servantur, quæ in Ægypto et Libya et Pentapoli [sunt], ita ut Alexandriæ Episcopus omnium istorum habeat potestatem: *quoniam* et Episcopo Romæ hoc consuetum est ». Jamvero ad quid referendum est illud « hoc » (hoc consuetum est)? Certe ad immediate præcedentia, nempe ad auctoritatem Episcopi Alexandrini in provincias memoratas; neque aliud est in toto canone ad quod ullomodo referri possit. Unde sensus totius canonis perspicuus et germanus est: « Servetur vetus consuetudo, secundum quam Episcopus Alex. jurisdictionem habet in Ægypto etc.: *quia* hæc est consuetudo quam sequitur R. Pontifex »; seu, « quæ apud R. Pontificem recepta est et ab eo probata »; vel aliis verbis: quoniam consuetudo est apud Rom. Pontif. ut Episcopus Alex. curam habeat Ægypti, hanc curam jure habet. Ita can. interpretantur Baronius, Bellarminus, et inter recentiores Bouix (de Episcop. p. 4. sect. 1. c. 1. § 2.). Quid autem in hoc est quod limites imponat Romano Primatui? Imo eo ipso quod quæstio definitur ex consuetudine Rom. Pontificis, hujus Primatus agnoscitur. Versio autem seu paraphrasis compendiaria Rufini nullo modo movere nos debet; tum quia notum est Rufinum in vertendis græcis scriptis sæpe fuisse minus fidelem; tum quia paraphrasis illa aliena est a textu græco, prout habetur in ipso Conc. Nicæno et in Conc. Chalcedonensi juxta Legatos et Ætium.

937. *Dices IV.* Romanæ Sedis præeminentia originem ducere videtur ex synodo Sardicensi, quæ prærogativas plerasque omnes eidem decrevit. Semel autem ac Romana Sedes potentiam fuit assecuta, pronum erat, ut illam in dies magis magisque extenderet.

Resp. Absonum omnino est Concilio Sardicensi adscribere præeminentiam Sedis Romanæ. Etenim—1) Concilium Sardicense habitum fuit sæculo Ecclesiæ IV.: innumera prope extant, ut vidimus, vetera monumenta, ad quatuor priora sæcula pertinentia quibus constat præcellentiam Sedis Romanæ jamdudum viguisse. Certe sæc. II. Tertullianus vocabat Rom. episcopum « episcopum

episcoporum »; et ejusdem sæculi initio, S. Irenæus appellabat Ecclesiam Romanam centrum unitatis « propter potentio- rem principalitatem ».

2) Ipsa imo Synodus Sardicensis opera et jussu Julii I. Romani Pontificis habita fuit; concilio præfuit Hosius, ut legatus Rom. Pontificis, sicut præfuorat Conc. Nicæno I.; denique habita est synodus Sardicensis, ut restitutionis sententia, jam lata a Julio I., ad quem appellaverant Athanasius, Marcellus, Asclepas, Paulus, Lucius, ab Arianis depositi, Concilii quoque suffragio confirmaretur. Non igitur primatum Rom. episcopus accepit a synodo Sardicensi; sed contra ex primatu Rom. episcopi synodus Sardicensis existentiam et dignitatem habuit.

3) Demum synodus Sardicensis aperte supponit primatum Rom. episcopi; agnovit enim jus appellationis ex toto orbe ad Roman. episcopum: cujus rei hoc unanimes Patres motivum adducunt (can. III.), ne in persona successoris debitus honor denegetur B. Petro: quisque videt, hanc rationem futilem fuisse, nisi in successoribus agnoscerent easdem illas primatus prærogativas, quæ propriæ fuerant B. Petri.

938. *Dices V.* Munera, quæ dicuntur propria Primatus, communia esse videntur omnibus Episcopis; ergo Romanus Episcopus non videtur Primatum obtinere præ ceteris—*Prob. ant.* Episcopis convenit—1) cura Ecclesiæ universalis: S. Ignatius M. (in ep. ad Philadel.) Episcopis tribuit « ministerium communis Ecclesiæ »; S. Cyprianus Episcopis tradit (in ep. ad Quint.) « gubernandæ Ecclesiæ libram tenendam »; Venantius (in Conc. Carthag.) sub S. Cypriano Episcopis « commendat sponsam Christi »; Alexander Patr. Alex. (in ep. encycl.) Episcopis dicit « traditum corpus Ecclesiæ Catholicæ »; denique Hormisdas (in ep. 77.): « *Si-milem* secum fidei curam commissam » scribit—2) Episcopis competit potestas leges ferendi pro universa Ecclesia; nam S. Greg. Naz. de S. Athanasio memorat, « leges eum rursus orbi terrarum præscribere »; ipse autem Athanasius (in ep. Synod.) testatur, celebratum a se concilium « ex Italia, Arabia et Lybia »—3) Generatim vero S. Hieronymus scribit (in ep. ad Evagrium): « Si auctoritas quæritur, orbis major est urbe. Quid mihi pro-fers unius urbis consuetudinem? ubicumque fuerit Episcopus, sive

Romæ, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandriæ, sive Tanis; ejusdem meriti est, ejusdem Sacerdotii ».

Respondetur, neg. antec. Ad 1um autem *resp. dist.*: Episcopis convenit cura universæ Ecclesiæ ex charitate, *conc.*; ex auctoritate vel *neg.*, vel *subd.*: Episcopis collective sumptis simul cum Rom. Pontifice et dependenter ab illo, *conc.*; secus *neg.*—Itaque communis Ecclesia non sumitur a S. Ignatio pro Ecclesia universali sed pro uno cœtu conflato ex pluribus communitatibus, quibus unus Episcopus Philadelphiensis præsidebat — « libra gubernandæ Ecclesiæ », juxta Cypr. tenenda quidem est ab Episcopis, sed pro parte cuilibet propria, et cum dependentia—Ecclesia apud Venantium est certe sponsa Episcopis commendata, non tamen tota singulis, nec omnibus æquali jure et titulo—Alexander traditum dicit Episcopis corpus Ecclesiæ catholicæ, unicuique tamen pro sua parte, unde in eo corpore pacem et concordiam sub uno capite servandam docet—Hormisdas denique non loquitur de cura propria, sed vicaria, quam Episcopo Constantinopolitano commiserat.

Ad 2^{am} resp. dist.: Athan. leges universo orbi præscripsit docendo, *conc.*; imperando, *neg.* Integer textus habet: « Leges etiam rursus orbi terrarum præscribit, atque omnium mentes ad se convertit, aliis epistolas mittens, alios accersens, nonnullos etiam ultro accedentes erudiens ». Si autem in Concilio Alexandrino adfuerunt Episcopi ex alio Patriarchatu, id factum non est Athanasii imperio, sed fidei studio ipsorum Episcoporum; cum enim Legati Pontificii, Lucifer Calaritanus et Eusebius Vercellensis in Oriente tunc versarentur, synodo interfuere.

Ad 3^{am} resp.: S. Hieronymus non agit de auctoritate Pontificis, sed de consuetudine Romana, juxta quam Diaconi Presbyteris se præferebant: asserit autem æqualitatem inter Episcopos; sed ratione ordinis, non jurisdictionis.

939. *Dices VI.* cum Palmer (p. 7. c. 3.): « Primatus, quo in ceteras ecclesias antiquitus potitus est Rom. Pontifex, non juri divino, sed causis pure humanis acceptus referendus est. Profecto hæ causæ fuere—1) ingens numerus fidelium, tum clericorum tum laicorum, etsi dirissimas persecutiones patiebatur Ecclesia Rom.—2) divitiæ magnæ, et charitas eximia ejusdem Ecclesiæ—

3) origo ipsius apostolica—4) pura ejus fides, et ardens studium in damnandis hæreticis, etiam a primis temporibus: sane fervente rabie Ariana, Ecclesia Rom. propugnaculum fuit fidei—5) urbis Romæ temporalis dignitas; etc.

Resp. 1) Origo Primatus Romani non est a priori fingenda; ejus vera causa satis a nobis manifestata ac demonstrata est. Et quidem plura ex enumeratis adjunctis *conditiones* esse possunt a divina providentia inductæ, ut congrue Primatus Petri Romæ constitueretur; non vero *causæ* cur prærogativæ illius Primatus existerent. Divina certe providentia factum est, ut Jerosolymæ, metropoli judaicæ gentis rejectæ a Deo in pœnam patrati deicidii, subrogaretur metropolis gentium Roma, ut illa quæ centrum erat omnium gentium atque ethnicæ superstitionis, fieret centrum religionis, ad quam gentes omnes vocabantur: « ut lux veritatis, ait S. Leo M. (Serm. 83. n. 3.), quæ in omnium gentium revelabatur salutem efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet ». Semel autem religionis christianæ centro constituto in Romana urbe, consequens plane erat, ut vitam ibi suam peculiari ratione Christiana religio exereret.

2) Hinc pleraque ex dictis adjunctis non fuerunt nisi effectus primatus in Rom. Sede per Petrum constituti. « Ideo enim clerus et populus fidelis tantopere Romæ abundavit, propter cathedræ Petri præsentiam; ideo Rom. Ecclesia Sedes Petri nuncupata fuit, quia ex dictis ei Petrus adnexuit in stabili sua mora primatum; fidei puritas semper conservata est in Ecclesia Romana, 'propter potentiolem principalitatem', ut loquitur S. Irenæus, seu propter possessionem primatus: eo vel magis quod Patres inerrantiam asserant Rom. Ecclesiæ in perpetuum, propter Christi promissiones Petro factas, utique ratione primatus ».

3) Ut vidimus, Patres et Concilia docent, Petrum immediate a Christo primatum accepisse, Romanum vero Episcopum non aliter venerantur, quam ut legitimum successorem Petri: en ergo ratio, propter quam eminentiorem potestatem Romano Episcopo adscribunt. Aliud est ergo quærere cur Romanus Episcopus sit successor S. Petri (de quo infra); aliud, cur successor S. Petri, qui nunc est R. Episcopus, primatum obtineat (de quo nunc agimus). Hujus ratio est divina ordinatio, quam asseruimus; nec

aliter plurima Patrum effata intelligi possent: dum dicunt cum Irenæo, « necesse esse, ut ad hanc Ecclesiam [Rom.] omnes Ecclesiae conveniant »; cum Cypriano, « per communionem cum illa [Ecclesia Rom.] Ecclesiae catholicae unitatem probari »; cum Ambros., « ibi Ecclesiam esse, ubi est Petrus » nempe R. P.; cum Hieronymo, « Christi esse, qui adhærent Romano Episcopo »; cum Augustino, « *Romano Pontifici in persona Petri a Christo pascendum fuisse traditum universum gregem suum* ».

940. *Dices VII.*: Semel admissa successione in Primatu ex jure divino, videtur destrui Ecclesiae indefectibilitas ac visibilitas: tunc enim ex Christi institutione successor S. Petri esset pars essentialis Ecclesiae, sicut Caput pars est essentialis corporis; sed successor S. Petri deest in Sede vacante, et non est certo cognoscibilis in casu de Pontifice dubio; ergo desineret tunc Ecclesia, aut invisibilis fieret.

Resp. Ecclesia, ut audivimus ab Apostolo, debet utique haberi uti *corpus* cui essentialis est habere *Caput* (n. 420.), et quidem, cum sit corpus formaliter visibile uti corpus Christi mysticum, debet habere visibile caput: quemadmodum tamen non est corpus quoddam physicum seu physice unum, sed corpus morale; ita necesse non est ut semper, uti in corpore physico, sed uti in corpore morali exigitur, caput habeat. Jamvero natura corporis moralis, seu societatis, non patitur ut nulla interruptione caput semper in eo actu sit; siquidem qui caput est, (qui suprema auctoritate potitur) moritur, et post ejus mortem successor habetur: ergo pari modo admittendum semper est caput visibile in Ecclesia, quæ societas est. Quemadmodum autem regnum non perit propter mortem regis, si successor haberi debeat; ita nec deficit Ecclesia morte sui supremi Rectoris, cujus successor est eligendus. Neque Ecclesia fit ullo modo invisibilis; deficiente enim *Capite*, aut dubio existente, manet in Ecclesia necessitas Caput certum habendi; manet medium, quod valeat ac debeat Caput illud eligere aut designare; manet communis fidei professio de necessitate hujusmodi Capitis, animorum sincera dispositio ad illud legitime designatum acceptandum; manet denique actio eorum qui postulant, tum eorum qui curant Caput designari: in his omnibus ergo visibilis manet vera Christi Ecclesia

cum suo Capite visibili, quod est successor S. Petri. Cf. dicta (n. 672.).

§ V.

Adstruitur sententia affirmans Primatum esse Romanae Sedi jure divino adnexum.

941. Ad intelligendam vim argumentorum, quæ statim proferentur, præstat animadvertere—1) assumptum non posse proprie *demonstrari*, nisi ex revelatione; quod enim divini juris est immediatam divinam institutionem postulat: divina autem institutio immediata nonnisi ex revelatione innotescit. Cum vero nihil hic ex Scriptura habeamus, verbum Dei ore traditum est investigandum.

2) Si ex traditione constet Primatum jure divino adnexum esse *Romano episcopatui*, eo ipso est ab illo inseparabilis; attamen non desunt auctores, qui hujusmodi inseparabilitatem propugnant aliquo argumento, quod videtur ab aliis principiis desumi: illud etiam, sicut jacet, proferemus.

3) Quædam sunt considerationes veluti a priori, quæ per se inspectæ nisi rem *demonstrent*, eam saltem probabilissimam faciunt: eas quoque proponemus, eo vel magis, quod cum traditionis testimoniis collatæ, rem omnino evincere videntur.

942. Itaque I. est factum historicum jam demonstratum, quod ad hæc usque tempora Romanus Pontifex semper habitus sit uti supremum Ecclesiæ Caput. Id autem, uti certo etiam constat, ortum inde habuit, quod Petrus a Christo constitutus Caput Ecclesiæ, Romam venerit, ibi Sedem fixerit, ibi mortuus sit: ipse ergo adjunxit Primatum Episcopatui Romano. Imo, uti audivimus a Bellarmino, *erexit Petrus ipsum Romanum Episcopatum ad supremum Pontificatum*; atque in ipso primo verificata fuit hæc propositio: Episcopus Romæ Primatum obtinet ex jure divino in universam Ecclesiam—Jamvero hoc facto semel existente, quis poterit amplius separare Primatum ab Episcopatu Romano, cum quo illum Petrus conjunxit? Nulla certo auctoritas

extra Ecclesiam; hæc enim est ab illa independens; non corpus fidelium aut Pastorum sine Capite, uti vidimus (n. 912.); si ergo separatio illa fieri posset, nonnisi ab ipso Petri successore deberet perfici. At ne Petri quidam successor tantam auctoritatem habere videtur: etsi enim Christus ipse non determinavit *rationem* successionis in Primatu ipsi collato, sed ei determinandam reliquit; tamen semel ac Petrus usus est illa facultate, facultas ipsa fuit veluti exhausta, ac desiit; ita ut locum habeat illud effatum « factum infectum fieri nequit », seu Romanus Episcopatus evectus ad supremum Pontificatum nequit amplius ea dignitate expoliari.

Id vero multiplici ratione explicant. Nam ajunt—1) factum Petri, etsi non fuisset ex jure divino, deberet tamen considerari uti *factum constitutivum*, pertinens ad *statutum fundamentale* Ecclesiae—vel 2) jus primatus, facto Petri, ex personali tantum factum est privilegium etiam locale, ac proinde intransferibile—vel 3) si Christus, ajunt, non ipse immediate determinavit in specie infima materiam et formam quorundam Sacramentorum, potestatem fecit Ecclesiae illam determinandi; at, fatentibus omnibus, determinatione illa semel facta, cessavit quoad hoc potestas Ecclesiae, et non amplius mutari potest materia illa ac forma: eadem ergo ratione dicendum esset, quod semel a Petro determinata conditione successionis in Primatum, non sit amplius in successorum Petri potestate conditionem illam mutare. Cum igitur ita a Petro evectus fuerit Episcopatus Romanus ad supremum Pontificatum; qui deinde a Sede Romana abdicaret, ad aliam Sedem se transferens, eo ipso excideret a dignitate Primatus.

Atque huc facere videntur, quæ scribit Perrone: « Et hoc », inquit, « optime novit Pontifex ille Avenione residens, de quo loquitur Franciscus Petrarca (in lib. Epist. sine titulo, ep. 15.) in qua *calamitatem urbis Romæ deplorat*. Cum enim Pontifex Italis esset infensus, quidam ex ejus intimis familiaribus illi consuluit ut papatum Romæ eriperet et transferret Cadurcum in Vasconia, ut hoc modo de Italis ulcisceretur. Quod consilium Pontifex risu excepit, respondens: 'Fefellisti me; hactenus te nondum delirare cognoveram. An ignoras, inscie, hac via quam

statuisse subtiliter visus es tibi, et me, et qui mihi successerint episcopos cadurcenses fieri;.... illum vero qui Romæ præfuerit papam fore? Sic italum nomen dum evertere putas, attollis et in antiquam restituís dignitatem.... De titulis non certemus, velimus, nolimus enim, *rerum caput Roma erit'*... Noverat nempe Pontifex neminem, qui non fuerit Petro in cathedra Romana successor, posse summum pontificatum obtinere, qui ejusmodi successioni inseparabiliter connexus est ».

943. II. Accedimus ad aliquas animadversiones *a priori*, quæ suadent Christum Dominum ipsum determinasse *rationem* successionis in Primatum. Ac—1) rationi consonum videtur, ut Christus qui certe voluit perpetuitatem Primatus, non reliquerit incertam ac veluti arbitrio subjectam successionem in eo: ut autem certa esset ac nulli contestationi obnoxia, nulla aptior via, quam definire modum certum quo ea perficeretur.

2) Sane in V. T. jam obtinebat hæc certa ratio successionis in supremo Pontificatu; a fortiori autem videtur admittenda in Ecclesia Christi. Primatus enim Patri, ut vidimus, institutus fuit ad unitatem Ecclesiæ servandam, quæ est unitas fidei ac regiminis; hinc ad schismata, hæreses dissensiones præcavendas aut compescendas. Quæ bona certius obtineri possent, si non modo successio perpetua in Primatu statueretur, sed locus etiam in quo Primatus firmiter consisteret; si enim indeterminata mansisset Sedes Primatus, aut saltem mutabilis, dissensiones oriri facile potuissent circa ipsum unitatis principium in concreto spectatum. Hinc est quod Patres sæpe exhibuerunt *Cathedram Romanam* tamquam notam Ecclesiæ; ab illa enim Unitas et Apostolicitas procedunt.

3) Statuta immutabiliter Sede Primatus, facilior certe redditur electio successoris; successore Petri in eadem semper Sede manente, praxis universalis gubernationis, per usum ac continuam traditionem securius conservatur; ratio consulendi necessariæ Ecclesiæ incolumitati planior fit ac tutior, Papatui enim prospiciendo, bono totius Ecclesiæ prospicitur. Hæc confirmantur ipsa experientia Ecclesiæ Romanæ, in qua de facto hactenus permansit Primatus. At contra, si Sedes Primatus incerta ac mobilis relinquatur, attentata humanarum rerum omnium mutabilitate, habita ratione humanarum passionum, sæpe potuisset Primatus ab una regione in

aliam transmigrare: quo non modo amitterentur ea commoda, quæ ex stabilitate oriri diximus, sed causa etiam haberetur contrariorum malorum.

944. III. Præcedentes animadversiones *a priori* efficacem confirmationem accipiunt ab aliis, quæ *a posteriori* merito dicuntur; hæ enim exhibere videntur tacitum quidem, sed luculentissimum traditionis testimonium. Ac—1) tribus prioribus Ecclesiæ sæculis maxima contra christianos persecutio Romæ præsertim sæviebat; quin tamen vel ipsi Pontifices vel alii in Ecclesia cogitaverint de Sede Primatus alio transferenda—2) Pace Ecclesiæ concessa, caput Imperii Romani facta est Constantinopolis, quæ ideo *nova Roma* dicta est; nec tamen quisquam putavit eo transferendam fuisse Sedem Primatus; imo nec ipsi Byzantini cum tota sua ambitione ausi sunt contendere ut Sedes Primatus apud ipsos statueretur, sed ad summum petierunt ut Sedes Constantinopolitana secunda post Romanam haberetur—3) Innumeræ ortæ sunt hæreses, et non pauca extitere schismata; sicut hæretici, ita schismatici a Romano Pontifice damnati fuere; plures tentarunt vias damnationem hujusmodi evadendi; numquam tamen cogitarunt de Primatu in aliam Sedem transferendi. Imo initio hæresis aut schismatis, ipsi, uti loquitur S. Cyprianus (l. 1. ep. 3.) « ad cathedram Petri navigabant », ut illam sibi amicam redderent; et Donatistæ tentarunt Episcopum suæ sectæ Romæ statuere, ut inde Ecclesiæ universæ dominaretur—4) Generatim dirissimas persecutiones Romani Pontifices passi sunt ab Imperatoribus ac regibus, a Græcis Patriarchis ac Schismaticis; in plurium persecutorum mentem venit Primatum abolere aut imminuere: nemo tamen speravit eum alio transferri posse. « Mansit Romæ », inquit Bellarmin. (de Rom. Pontif. l. 4. c. 4.), « Sedes Apostolica, non obstantibus infinitis persecutionibus et occasionibus recedendi. Primum enim fuit maxima occasio transferendi sedem Roma in alium locum temporibus imperatorum ethnicorum. . . . Deinde rursum occasio fuit transferendæ sedis tempore Gothorum, etc. . . . Tertia occasio transferendæ sedis fuit tempore B. Bernardi propter ipsorum civium romanorum persecutionem: adeo enim per multos annos cives romani suos pontifices vexaverunt, ut sæpissime compellerent Pontifices ab Urbe exulare, ut patet tum ex historiis,

tum ex D. Bernardo (in ep. 242.) ad populum Romanum, et (243.) ad Conradum imperatorem. Quarta occasio fuit quando Romani Pontifices per septuaginta annos manserunt in Galliis; etc.»— Merito hic quærimus, unde ortum duxerit tam constans, tam universalis, amicorum et hostium, persuasio de indissolubili nexu inter Primum et Romanam Sedem: si factum illius nexus constitutum mere humanum ac ab aliqua auctoritate mutabile existimatum esset, Pontificiæ auctoritatis oses tentassent quandoque illum abrumper.

945. IV. Sed videamus quid hac de re traditio doceat. Ac—1) plenam vim obtinere videntur quæ habet Bellarminus (l. 4. c. 4.): «Deus ipse», inquit, «jussit Romæ figi Apostolicam Petri sedem; quæ autem jubet Deus, mutari ab hominibus non possunt. Id autem Deum jussisse testatur B. Marcellus Papa et Martyr in epistola ad Antiochenos; ubi dicit, Petrum, jubente Domino, Romanam sedem suam ex Antiochia transtulisse. Testatur etiam B. Ambrosius in orationes de tradendis basilicis, ubi refert Christum omnino voluisse, ut Petrus Romæ moreretur. Et idcirco ei fugienti dixisse; venio Romam iterum crucifigi. Quod est manifestum signum, Deum voluisse per mortem Petri Romæ firmari ejus sedem». Irrident utique hanc historiam protestantes nonnulli, Velenus, Petrus et Basnagius; sed eam strenue propugnant Fogginius (de Rom. Petri itinere exercit. 17.), Mazzochius (in Kalen. Neap.); et alii. Porro incredibile est, ut Ambrosius illam historiam adversus Auxentium proponeret, nisi sua ætate de illius genuinitate constaret. Sed ejusdem historiæ memoria occurrit in actibus, quæ S. Lino inscribuntur sicut in actis SS. Processi et Martiniani; ejus quoque meminit Hegesippus (lib. 3.); atque ad eandem alludere videtur Origenes (tom. 21. in Joan.), illam referens ex Actis Pauli, quæ fortasse olim vulgata erant sub titulo Act. Petri et Pauli, cujusmodi sunt quæ refert Combesius ex biblioth. reg. Parisiensi. Denique idem factum commemorat S. Gregorius M. (in Ps. 4. Pœnit.).

2) Testimonia ipsa quæ *successores* Petri in Primatu respiciunt, nulla facta distinctione, atque eadem ratione loquuntur de Romanis Episcopis; ita ut videantur dicere, Christum conferentem Petro Primum, in eo Romanam Ecclesiam seu Rom. Pontifices,

qua tales, respexisse. Ut ex multis quæ dedimus, aliqua ad exemplum recolamus, Gelasius Papa aperte scribit: « Sancta Romana Catholica et Apostolica Ecclesia nullis synodicis constitutis ceteris Ecclesiis prolata est, *sed evangelica voce Domini et Salvatoris nostri primatum obtinuit: Tu es Petrus* », etc.; veluti si verba Domini ad Petrum, immediate ad Ecclesiam Romanam fuerint directa. Similiter Pelagius II. (ep. 1.) dicit: « Sedes Romana *instituente Domino* caput est omnium Ecclesiarum »; Sanctus Leo M. (ep. 12. ad Africanos): « Ratio pietatis exigit ut pro sollicitudine, quam universæ Ecclesiæ *ex divina institutione* dependimus, etc. » — Recole canones Sardicenses, et videbis *episcopum Romanum*, qua talem, considerari tamquam Ecclesiæ Caput.

3) Idipsum Conciliorum decretis confirmari videtur. Etenim—
a) Synodus œcumenica Nicæna II. (Act. 2.) recipit et probat epistolam Adriani Papæ ad Tharasium, in qua hæc habentur: « Cujus », inquit, « *sedes* per totum terrarum orbem primatum obtinens lucet, omniumque Ecclesiarum Dei caput existit (ab urbe Roma), *unde* et ipse beatus Petrus Apostolus *Dei jussu* Ecclesiam pascens, nihil omnino prætermisit, sed ubique principatum obtinuit et obtinet »: hic omnino videtur agi de *jure* etiam *sedis*, non autem de *jure solius personæ*—*b)* Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III., in quo Græci et Latini simul interfuerunt (can. 5.) ait: « Romana Ecclesia, *disponente Domino*, super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet principatum, utpote mater universorum Christifidelium et magistra »: hic illud « *disponente Domino* » afficit ipsam Romanam Ecclesiam—*c)* Pariter Concilium Lugdunense in quo interfuerunt Græci et Latini sub Gregorio X., vocat *Romanum Episcopum* vicarium Christi, successorem Petri, rectorem universalis Ecclesiæ. Igitur hæc attributa adscribuntur simpliciter *Romano Episcopo*, et quidem absolute, et pro omni tempore; ac propterea inhærere ea videntur Romano Episcopo, qua tali, adeo ut Episcopus Romanus, quæ talis, sit vicarius Christi, successor Petri, rector universalis Ecclesiæ.

4) Sed præsertim reoli hic debet definitio Conc. Florentini, et Conc. Vaticano innovata, quam supra (n. 903.) retulimus. Conc.

docet « *credendum esse ab omnibus Christifidelibus.... Romanum Pontificem in universum orbem tenere Primatum.... ipsum.... successorem esse B. Petri.... et ipsi in Beato Petro.... regendi... universalem Ecclesiam a D. N. J. Christo plenam potestatem traditam esse* ». Unde: agitur hic de aliqua re, quæ utpote infallibiliter vera, proponitur credenda (*credendum esse*), ac propterea debet semper esse vera. Quænam autem est res illa, seu quodnam est objectum hujus definitionis? Quod *Romanus Pontifex* tenet Primatum, est successor S. Petri, et ipsi in B. Petro tradita est suprema potestas. Atqui si separabilis esset Primatus ab Episcopatu Romano, non esset semper verum, quod *Romanus Episcopus* tenet Primatum et est successor Petri. Ergo inseparabilis est Primatus ab Episcopatu Romano—Num dicitur definitum esse, Romanum Episcopum, *uti successorem Petri, et non uti Rom. Episcopum* tenere Primatum; ita ut sensus definitionis sit: Successor Petri, qui nunc est Rom. Pontifex, tenet primatum? At—*a*) hujusmodi interpretatio vim infert verbis Concilii; subjectum enim definitionis, cui tribuitur Primatus, est *Romanus Pontifex*: de eo ergo debet esse semper verum, quod teneat Primatum—*b*) Saltem a sensu obvio et naturali definitionis numquam recedere licet absque cogente ratione: hic vero nulla est cogens ratio, cum possibile sit ut Christus ipse jusserit coniungi Primatum cum Sede Romana; imo cum independenter ab hac Conc. definitione, conjunctio illa *ex jure divino* saltem sit probabilissima—*c*) Sed insuper Conc. non modo definit, *Romanum Pontificem* tenere Primatum, sed etiam *ipsum* esse successorem B. Petri; ergo semper debet esse verum quod talis sit: at potestne esse sensus hujus definitionis: Romanus Pontifex, *uti successor S. Petri*, est successor S. Petri? Quisque videt absurditatem hujus interpretationis—*d*) Unde etiam Conc. Vaticanum in canone citato (n. 902.), definita imprimis perpetua successione ex jure divino in Primatu Petri, subdit: « Si quis dixerit.... Romanum Pontificem non esse B. Petri in eodem Primatu successorem; anathema sit ». Ex quo confirmatur, in perpetuum debere esse verum, quod Romanus Pontifex est successor S. Petri; sed successor S. Petri semper erit ex institutione divina, et

semper tenebit Primatum; ergo Romanus Pontifex semper tenebit Primatum; seu Primatus inseparabilis est a Romana Sede.

946. SCHOLION. Supposita veritate doctrinae, quam hic proponamus, merito quæri potest, quid fieret si Roma destrueretur? Cui quæstioni responderi posset:—1) si exposita doctrina vere implicet perpetuam existentiam urbis Romæ, dicendum est, Romam numquam esse destruendam, adeoque esse civitatem æternam, sicut ferebat vetus paganorum traditio. « Neque obstat », inquit Bellarminus (l. c.), « quod tempore Antichristi Roma desolanda et cremanda videatur, ut deducitur ex c. 17. Apoc. Nam hoc non fiet nisi in fine mundi, et præterea etiam tunc Summus Pontifex Romanus Pontifex dicetur et erit, licet Romæ non habitet, sicut accidit tempore Totilæ regis Gothorum, ut supra diximus. Adde quod Augustinus et alii multi non volunt in isto loco Apocalypsis per urbem cremandam intelligi Romam, sed multitudinem impiorum quæ est civitas diaboli ».

2) Sed, uti citata Bellarmini verba innuunt, ut primatus sit Sedi Romanæ indivulse annexus, necesse non est ut Roma vel etiam ipsa diocesis Romana semper existat: satis est ut subsistat *titulus cum vero jure* Romanam Ecclesiam regendi, si hæc existat et quamdiu existet. Porro hic titulus ac jus etiam destructa Roma subsistere posset: unde quicumque huic juri et huic titulo succederet, verus esset Petri successor, ac primatum in universam Ecclesiam obtineret. Revera si de mera possibilitate agatur, sicut potest Roma, permittente aut disponente Deo, destrui; ita potest iterum erigi: interea autem immutatum stabit jus Romanorum Pontificum sibi legitime succedentium, Romanam Ecclesiam regendi, statim ac denuo existere incipiet. Huic juri annexus remaneret primatus; neque id ullatenus pugnat. Cf. Suarez (de Fide, disp. 10. sect. 3. n. 11.).

947. Notari etiam potest quod ex doctrina mox statuta videtur sequi quod docet idem Bellarminus: « Non solum Pontifex Romanus non potest errare in fide, sed neque Romana particularis Ecclesia. Est autem observandum hoc loco in alio sensu accipi debere firmitatem Ecclesiæ in fide, in alio firmitatem Pontificis. Nam Pontifex non potest errare *errore judiciali*, idest dum ju-

dicat et definit quæstionem fidei. At Ecclesia Romana, idest populus et clerus romanus, non potest errare *errore personali*, ita ut omnes omnino errent et nulli sint in Romana Ecclesia et Pontifici adhærentes. Tametsi enim unusquisque seorsim errare potest, tamen id fieri non potest, ut omnes errent simul, et tota Romana Ecclesia apostatica efficiatur ».

« Observandum est præterea », prosequitur Bellarminus, « Ecclesiam Romanam non posse errare modo explicato... persistente Romæ Sede Apostolica. » Secundum quem sensum, inquit, propositio nostra est verissima: nam auctores citati, ut Lucius et Felix papæ et martyres; Agatho et Nicolaus papæ et confessores; item Cyrillus et Rufinus, non solum Pontificem sed etiam Romanam Ecclesiam asseruerunt non posse errare. Præterea S. Cyprianus (lib. 1. ep. 3.): « Navigare audent », inquit, « ad Petri cathedram et Ecclesiam principalem, nec cogitant eos esse Romanos ad quos perfidia habere non potest accessum ». S. Hieronymus (lib. 3. Apol. contra Rufinum): « Scito, » inquit, « romanam fidem apostolica voce laudatam ejusmodi præstigia non recipere: etiamsi aliter angelus annuntiet quam semel prædicatum est, Pauli auctoritate munitam non posse mutari. » S. Gregor. Nazianzenus: « Vetus Roma », inquit, « ab antiquis temporibus rectam habet fidem et semper eam retinet, sicut decet Urbem, quæ toti orbi præsidet, semper de Deo integram fidem habere. » Addi etiam possunt duorum pontificum testimonia. Unum est Martini V. qui in Bulla, quam edidit Concilio Constantiensi approbante, hæreticos haberi censuit eos qui de sacramentis aut fidei articulis aliter sentiunt quam *Romana Ecclesia sentiat*. Alterum est Sixti IV. qui primum per synodum Complutensem, deinde etiam per se, damnavit articulos Petri Oxoniensis, quorum articulorum unus erat: *Ecclesiam urbis Romæ errare posse*. Quamvis autem hæc intelligi præcipue debeant ratione Pontificis; quia tamen Ecclesia Romana non est solus Pontifex, sed Pontifex et populus, ideo cum dicunt Patres aut Pontifices *Romanam Ecclesiam* non posse errare, proprie asserunt in Romana Ecclesia semper futurum Episcopum catholice docentem et populum catholice discentem— Cf. *La Civiltà Cattolica* (6. Ap. 1867.).

ARTICULUS TERTIUS

Quænam sit vis ac Ratio Primatus Romani Pontificis.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

948. Asserta et vindicata Primatus in B. Petro institutione, ejusque in Romanis Pontificibus perpetuitate, ad ejusdem naturam intimius rimandam progredimur: atque hac etiam in re duces habemus Conc. Vaticanum. Innovata enim Concilii Florentini definitione, qua Romani Pontifices Petri successores plenam dicuntur habere potestatem gubernandi universalem Ecclesiam (n. 903.); Concil. Vatican. (cit. Const. *Pastor Aeternus*, cap. 3.)—1) veram Primatus indolem declarat, dicens: « Docemus proinde et declaramus, Ecclesiam Romanam, disponente Domino, super omnes alias ordinariæ potestatis obtinere principatum, et hanc Romani Pontificis jurisdictionis potestatem, quæ vere episcopalis est, immediatam esse: erga quam cujuscumque ritus et dignitatis pastores atque fideles, tam seorsum singuli quam simul omnes, officio hierarchicæ subordinationis, veræque obedientiæ obstringuntur, non solum in rebus, quæ ad fidem et mores sed etiam in iis, quæ ad disciplinam et regimen ecclesiæ per totum orbem diffusæ pertinent; ita ut custodita cum Romano Pontifice tam communionis, quam ejusdem fidei professionis unitate, Ecclesia Christi sit unus grex sub uno summo pastore. Hæc est catholicæ veritatis doctrina, a qua deviare salva fide atque salute nemo potest ».

2) Præoccupat deinde objectionem fieri solitam, inquiens: « Tantum autem abest, ut hæc Summi Pontificis potestas officiat ordinariæ ac immediatæ illi episcopalis jurisdictionis potestati, qua Episcopi, qui positi a Spiritu Sancto in Apostolorum locum successerunt, tamquam veri pastores assignatos sibi greges, singuli

singulos, pascunt et regunt, ut eadem a supremo et universali Pastore asseratur, roboretur ac vindicetur, secundum illud sancti Gregorii Magni: meus honor est honor universalis Ecclesiæ. Meus honor est fratrum meorum solidus vigor. Tum ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur ».

3) Infert quædam jura a potestate Primatus dimanantia, contrariosque damnat errores qui ab ejusdem natura perperam intellecta derivantur. Dicit enim:—*a*) « Porro ex supræ illa Romani Pontificis potestate gubernandi universam Ecclesiam jus eidem esse consequitur, in hujus sui muneris exercitio libere communicandi cum pastoribus et gregibus totius Ecclesiæ, ut iidem ab ipso in via salutis docere ac regi possint. Quare damnamus ac reprobamus illorum sententias, qui hanc supremi capitis cum pastoribus et gregibus communicationem licite impediri posse dicunt, aut eandem reddunt sæculari potestati obnoxiam, ita ut contendat, quæ ab Apostolica Sede vel ejus auctoritate ad regimen Ecclesiæ constituuntur, vim ac valorem non habere, nisi potestatis sæcularis placito confirmentur—*b*) « Et quoniam divino Apostolici primatus jure Romanus Pontifex universæ Ecclesiæ præest, docemus etiam et declaramus, eum esse judicem fidelium, et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius posse judicium recurri; Sedis vero Apostolicæ, cujus auctoritate major non est, judicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de ejus licere judicare judicio. Quare a recto veritatis tramite aberrant, qui affirmant, licere ab iudiciis Romanorum Pontificum ad œcumenicum Concilium tamquam ad auctoritatem Romano Pontifice superiorem appellare ».

4) Demum totam hanc doctrinam canone concludit, dicens: « Si quis itaque dixerit Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem jurisdictionis in universam Ecclesiam, non solum in rebus, quæ ad fidem et mores, sed etiam in iis, quæ ad disciplinam et regimen Ecclesiæ per totum orbem diffusæ pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem hujus supremæ potestatis; aut hanc ejus potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas

ecclesias, sive in omnes et singulos pastores et fideles; anathema sit ».

949. Ut vis harum definitionum innotescat, simulque præsentis quæstionis limites præfiniantur, adnotamus imprimis nos hic supponere quæ superius statuta sunt de institutione Primatus immediate in B. Petro; deque ejus perpetuitate, ac R. Pontificum in eodem successione. Hinc præsens quæstio non tam est contra Novatores, quam contra Jansenianos eorumque sectatores; Pseudocatholicos, qui in Italia *Regalistæ*, in Gallia *Parlamentarii* audiunt; contra *Gallicanos*, qui Primatus institutione admissa, veram ejus naturam pervertunt.

950. Jamvero, ut eorum omnium erroribus se opposeret Conc. Vaticanum, declaravit I. Primatum Romanorum Pontificum, Petri successorum, esse « jurisdictionis potestatem, quæ vere episcopalis est »; adeoque errare eos qui dicunt « Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem in universam Ecclesiam ». Ex quibus liquet Primatum vere consistere in potestate episcopali; non proprie ordinis (siquidem quoad potestatem ordinis convenit R. Pontifex cum reliquis Episcopis), sed jurisdictionis; jurisdictionis quidem plenæ et supremæ. Cum autem Primatus divinæ institutionis sit, atque ad intimam et essentialem Ecclesiæ constitutionem pertineat; illa Episcopalis potestas jurisdictionis plena et suprema, in qua Primatus consistit, *intrinseca* est tum Primatui tum Ecclesiæ, idque ex jure divino.

951. Quæ catholicæ doctrinæ affirmatio directe est contra eos, qui cum Febronio, Tamburini (*Vera idea della S. Sede*, cap. 2.) et aliis distinguunt in Rom. Pontifice duplicem dignitatem: *Episcopalem* nempe, in qua, nulla facta distinctione inter potestatem ordinis et jurisdictionis, cum dicunt simpliciter æqualem ceteris Episcopis; et *Primatialem*. R. Pontifex, ajunt, ut *Episcopus* exercet episcopalem jurisdictionem in romana diœcesi; uti *Primas* vero se habet ad totam Ecclesiam, sicut Metropolitæ aut Patriarchæ ad provinciam aut provincias sibi respective subiectas. Non est ergo Rom. Pontifex proprie totius Ecclesiæ Episcopus, sicut episcopi sunt illi, quibus singulares diœceses gubernandæ traduntur; sed merus inspector, cui præsidium ac directio

totius ovilis competit. Unde etiam, quod ultimo et primario Tamburinius cum suis asseclis intendit, regimen Ecclesiæ, ajunt, ex Christi institutione non est monarchicum; sed nonnisi ex errore et abusu, atque usurpationibus Rom. Pontificum, monarchicum evasit.

952. Addit II. Conc. Vat., episcopalem illam potestatem jurisdictionis plenam et supremam esse « *immediatam* sive in omnes et singulas Ecclesias, sive in omnes et singulos Pastores et fideles ». Potestas *immediata mediata* opponitur: *mediatam* autem potestatem in aliquos ille habet, qui eos non attingit nisi *mediantibus* eorum superioribus *immediatis*; ergo *immediata* est potestas, quæ eosdem attingit tamquam proprios subditos, nulla alia potestate interposita. Revera post Febronium, nonnulli Theologi Galli docuerunt totam potestatem Primatus in eo consistere, ut Rom. Pontifex moveat episcopos diversarum diœcesum ad proprium munus rite exercendum, ita ut nonnisi *mediantibus* illis exercere possit suam jurisdictionem in omnes fideles. Affirmant, inquit Bailly (et ipse sententiæ subscribit), « Papam non posse, invitis Episcopis, in diœcesibus munera Episcoporum consuetam exercere; non posse, v. g. ordinarie sacerdotes approbare, ministros ordinare, fideles aliis Episcopis subditos a piorum communione secludere; uno verbo, Summum Pontificem non esse Pastorem immediatum in alienis diœcesibus. Fatentur tamen, atque in confesso est apud omnes, S. Pontifici, utpote capiti omnium ecclesiarum, incumbere sollicitudinem universalem; ipsius esse invigilare omnibus diœcesibus; eum posse, ratione primatus, si urgeat necessitas, aut in aliis casibus extraordinariis, ac juxta canonum præscripta, Episcoporum munera exercere, aut ad id delegare ».

953. Itaque, juxta hanc partem definitionis Vaticanæ, tenendum est, Rom. Pontificem, qui vi Primatus habet universalem jurisdictionem Episcopalem, posse tamquam proprios subditos et non alienos immediate attingere sicut Episcopos ita reliquos fideles omnes: hos scilicet non *mediantibus* illis. Adverte tamen—
1) ex hoc minime sequi nullum alium, præter Rom. Pontificem, jurisdictione potiri; sicut in societate vere et absolute monarchica, etsi Rex sua potestate immediate agere possit in omnes

subditos; inde tamen minime excluduntur inferiores magistratus: quod a fortiori obtinet in monarchia ecclesiastica, in qua *jure divino* debent esse Episcopi—2) Necesse autem non est ut Rom. Pontifex per seipsum exercent hanc immediatam potestatem in omnes fideles; sed exercere illam potest etiam per suos delegatos, absque ope tamen Episcoporum; particularium diocesum—3) Possunt in Ecclesia distingui superiores *mediati* et *immediati* ad designandum ordinem præsidentum inter se, quatenus qui uno gradu simplices fideles excedit dicitur immediatus superior præ illis qui duobus aut pluribus gradibus excedunt, ac proinde dicuntur mediati; non vero ad designandum ordinem subditorum ad præsides, quatenus unius jurisdictioni immediate subjacent, alterius vero nonnisi mediante illo. Unde sicut Parochus respectu Episcopi est superior immediatus fidelium, quin tamen sequatur non posse Episcopum in sua diocesi per se facere quod Parochi possunt; ita Episcopi particulares dici possunt superiores immediati in sua diocesi, quin tamen negetur posse Rom. Pontificem per se aut per suos delegatos in illa efficere quicquid Episcopus potest, et aliquid amplius.

954. Declarat III. et definit Conc. Vat. immediatam potestatem Primatus in universam Ecclesiam esse *ordinariam*. Potestas dici potest *ordinaria* per oppositionem vel ad *delegatam* vel ad *extraordinariam*: primo modo potestas ordinaria ea dicitur, quæ jure divino vel humano alicui officio adnexa est, ita ut qui officium obtinet, vi illius et non vi specialis delegationis jurisdictionem exercet: altero modo potestas ordinaria ea dicitur quæ semper viget, et non solum extraordinariis concurrentibus circumstantiis. Jamvero *delegatam* dicerent potestatem *Primatus*, qui eum *immediate* Ecclesiæ collatum assererent, ita ut nonnisi delegatione Ecclesiæ illam Rom. Pontifices exercerent (qui error supra refutatus est): *extraordinariam* vero dicerent, qui, uti jam innuit Bailly, concederent quidem Rom. Pontifici potestatem *immediatam* in omnes Pastores et fideles, sed solum in quibusdam casibus extraordinariis, id exigentibus specialibus circumstantiis; *in casu negligentiae aut malitiæ Episcoporum*, uti ait Febronius.

955. Hunc errorem proprie damnavit Conc. Vat. (alium enim

jam damnaverat cap. 1.: cf. n. 847.), dum asseruit immediatam potestatem Primatus esse *ordinariam*. Quare asserendum est officium Pastoris *universalis et immediati* in Rom. Pontifice *ordinarium* esse et nativum, non vero accidentale; ex intrinseca natura monarchiæ ecclesiasticæ, prout a Christo fuit instituta, promanare, non autem nasci ex circumstantiis occurrentibus: hæc quidem illius exercendi præbent occasionem, non autem ei dant originem. Juverit tamen hic adnotare, aliud esse, quod ex defectu auctoritatis fieri non potest; aliud esse quod non expedit aut non licet ut passim et pro libitu fiat. Episcopus ex. gr. quoscumque suos diœcesanos valide matrimonio jungere potest; non expedit tamen ut in parochias suæ diœcesis perpetuo excurrens hoc munus exerceat. Pari ratione non expedit ut negotiis minoribus, nulla urgente causa, sese passim immisceant Rom. Pontifices (ita nec agunt nec unquam egerunt): at si velit Papa rem aliquam, quæ minutior videatur, decernere, sive per se sive per suum delegatum, jure suo utitur; neque ab ullo impediri aut judicari ullomodo potest. Huc facit illud S. Bernardi ad Eugenium III. (de Consid. l. 3. c. 4.): « Quid tam indignum tibi, quam ut *totum tenens* non sis contentus toto, nisi minutias quasdam, atque exiguas portiones ipsius tibi creditæ universalis, *tamquam non sint tuæ*, satagas nescio quomodo adhuc facere tuas?... Sic factitando *probat*is vos *habere plenitudinem potestatis*, sed *justitiæ* forte non ita. Facitis hoc *quia potestis*, sed utrum hoc debeatis quæstio est ».

956. Definita Roman. Pontificis suprema episcopali potestate immediata et ordinaria, Conc. Vatic. subdit IV.: « erga quam (potestatem) cujuscumque ritus et dignitatis pastores atque fideles, tam seorsum singuli quam *simul omnes*, officio hierarchicæ subordinationis, veræque obedientiæ obstringuntur. » Quibus verbis definitum est S. Pontificem esse superiorem Concilio.

957. « Quæstio hæc (num Papa sit superior Concilio) exorta est, » inquit Bellarminus (de Conc. l. 2. c. 13.), « tempore concilii Pisani; quia cum duo Pontifices, qui simul sedebant in schismate, Gregorius XII. et Benedictus XIII., non videbantur serio cogitare de tollendo schismate per spontaneam abdicationem, quemadmodum ante Pontificatum uterque voverat, et juraverat;

Cardinales utriusque partis secesserunt Pisam et tractare cœperunt an sibi liceret, invitis Pontificibus illis, Concilium generale convocare, et eos Pontifices deponere... Deinde, cum paulo post fieret Concilium Constantiense, et Joannes XXIII. qui solus ad Concilium accesserat, a Concilio clam discessisset, atque ita Concilium sine capite remansisset, tractare Patres cœperunt, an Concilium posset invitum Pontificem judicare, et deponere. Sed maxime controversia crevit tempore Concilii Basileensis; quia enim Eugenius Papa IV. Concilium Basileense inchoatum dissolvere volebat et impedire, ne ulterius progrediretur, cœperunt Patres quærere, an tenerentur obedire Pontifici, an Pontifex potius teneretur obedire ipsis, id est, generali Concilio. Et quoniam paulo ante viderant duos Pontifices Joannem XXIII. et Benedictum XIII. depositos fuisse per Concilium Constantiense, et sic impositum finem maximo schismati; cœperunt metuere, ne si Pontifex non teneatur obedire Concilio, iterum schisma renovaretur, et sine ullo remedio Ecclesia remaneret. Itaque hac occasione tunc plurimi in eam sententiam iverunt, ut Concilium esset supra Pontificem. Sed dum voluerunt schismatibus viam præcludere, ipsi novum schisma fecerunt, creato Pseudopapa Felice V. qui postea cognito errore abdicavit se Pontificatu ».

958. Quamvis sanior doctorum pars, praesertim post Conc. Florentinum et Lateranense, antiquæ doctrinæ constanter adhæserit; quidam tamen Gallicani, suæ ipsius Ecclesiæ traditioni valedicentes proclamarunt Concilium esse supra Papam. Articulus secundus celebris declarationis nomine cleri Gallicani editæ die 19. Mart. 1682., sic sonat: « Sic autem inesse Apostolicæ Sedi, ac Petri successoribus, Christi Vicariis, rerum spiritualium plenam potestatem, ut simul valeant atque immota consistent sanctæ œcumenicæ synodi Constantiensis a Sede Apostolica comprobata, ipsoque Romanorum Pontificum ac totius Ecclesiæ usu confirmata, atque ab ecclesia Gallicana perpetua religione custodita decreta de auctoritate conciliorum generalium, quæ sessione quarta et quinta continentur; nec probari a Gallicana ecclesia quæ eorum decretorum, quasi dubiæ sint auctoritatis, ac minus approbata, robur infringunt, aut *ad solum schismatis tempus* Concilii dicta detorquent ».

950. No autem in ambiguitate versemur, observandum est —
 1) cum Bellarmino (l. c.), duobus modis posse comparari Papam cum Concilio: « *Uno modo, ut sumatur ab una parte solus Papa verus, et indubitatus; ab altera Concilium generale, cui præsitet Papa per se, vel per legatos, ita ut nihil definiatur sine consensu ipsius. Altero modo, ut sumatur ab una parte solus Papa, ab altera Concilium generale, cui Papa nec per se, nec per suos legatos præsitet. Intellego autem non præsitere per suos legatos, etiam quando legatus quidem ab eo missus præest Concilio, sed agit contra ipsius Pontificis voluntatem; tunc enim non est vere ejus legatus, licet pro tali se gerat* ». Quæstio præsens non versatur circa primam comparisonem, juxta quam fere quæreremus num Papa sit major seipso: « *supervacanea est* », ait idem Bellarminus (l. c.), « *illa quæstio, an concilium cum Papa, sit majus solo Papa; nam sive sit majus, sive minus, nunquam judicabit, neque damnabit, neque deponet invitum Papam. Quomodo enim hoc illud Concilium faceret, quod nihil agit sine consensu Papæ? Num Papa seipsum invitum volet judicari et damnari?* » — Agitur ergo de Pontifice per se sumpto, *seorsum ab Episcoporum cœtu*, qui pariter *seorsum a Rom. Pontifice* et per se concipiatur.

2) Observandum est hic non agi de Pontifice defuncto, aut præsertim *dubio*; sed *certo*. Si nempe Papa dubius sit, præsertim si sint plures dubii suas proprias obedientias habentes, conveniunt omnes teneri eos se Concilio subicere; nam, inquit Suarez (de Fid. disp. 10. sect. 6. n. 19.), « *in eo casu non datur verus Papa in conspectu Ecclesiæ, quæ proinde minime tenetur illi obedire; manet ergo jus Ecclesiæ ad eligendum Pontificem verum, cui tenetur obedire, atque adeo ad deponendum dubium* ».

3) Quod si dicas: ergo si Papa fiat contumax et scandalosus (de hæresi alibi sermo erit) cum maximo Ecclesiæ discrimine, nullum erit remedium? — *Resp. 1)*: ergo si Concilium sine Papa contumax fiat (novimus quandoque id factum esse), nullum erit remedium? — *2)* Si Papa fiat scandalosus et contumax, moneri potest a Concilio; sed huic monitioni, secundum sententiam communem, non vi ipsius coactiva, sed jure naturali et divino, parere tenetur; quod si admonitioni minime obtemperans in malo

perseveret, « ultra progredi nefas esset, sed Dei interim Providentiæ ejus resipiscentia esset committenda, ab eaque precibus ac gemitibus unice efflagitanda » (1).

960. Hæc sunt doctrina capita, quæ hic propugnanda suscipimus: unde sequentem statuimus

PROP. XXXIX. 1. *Ratio Primatus, quem Romani Pontifices uti Petri successores jure divino obtinent, proprie consistit in jurisdictionis potestate episcopali, quæ plena sit et suprema, imo immediata et ordinaria in omnes et singulos tum fideles tum Pastores*—2. *sive hi seorsum singuli, sive omnes simul spectentur: adeoque R. Pontifex superior est ipso Episcoporum cætu, seu Episcopis omnibus in synodo œcumenica congregatis.*

§ II.

Ostenditur Rationem Primatus in eo esse, ut sit Suprema Episo. jurisdictionis potestas immediata et ordinaria.

961. Ac primo ratio Primatus consistit in jurisdictione Episcopali. Quod probatur recolendo ipsa testimonia, quibus institutionem Primatus demonstravimus. Etenim

I. Quoad testimonium Matth. XVI., Primatus—1) exhibetur sub metaphora *fundamenti*, a quo Ecclesia firmitatem unitatemque accipit. Atqui Primatus nequit esse principium firmitatis et

(1) Notat Sylvius (Contr. l. 4. q. 3. art. 6. ad 11.): « Licet Ecclesia non possit abscindere seu deponere Pontificem, casu quo fiat membrum putridum, est tamen aliquis qui potest eum abscindere, is nimirum qui eum constituit potestatemque pontificiam illi dedit, id est, Christus. Sicut ergo non male provisum est regno, quamvis ejus procures non possunt vice-regem deponere si noxius fiat, modo rex ipse possit illum deponere; ita in proposito. »—Et Bellarminus (l. c. c. 19.): « Non mirum est si manet Ecclesia sine remedio humano efficaci, quandoquidem non nititur salus ejus præcipue humana industria, sed divina protectione, cum ejus rex sit Deus. Itaque, etiamsi Ecclesia non possit deponere Pontificem, tamen potest ac debet Domino supplicare, ut ipse remedium adhibeat: et certum est Deo fore curæ ejus salutem, qui talem Pontificem vel convertet, vel de medio tollet, antequam Ecclesiam destruat. »

unitatis Ecclesiæ, nisi sit vera et suprema potestas regendi, non vero simplex officium inspectionis et directionis (n. 857.). Ergo Primatus consistit in ea regendi potestate. Atqui potestas regendi Ecclesiam est potestas *Episcopalis*: in clericis enim et non in laicis instituit Christus Ecclesiasticam hierarchiam (nn. 525. seqq.); atque inter clericos, Episcopos posuit Deus *regere Ecclesiam suam*. Ergo.

2) In eodem testimonio Primatus exhibetur sub symbolo clavium. Atqui traditio clavium importat veram auctoritatem, et non simplicem inspectionem et directionem: id patet—*a*) ex dictis (n. 857.)—*b*) ex confessione adversariorum, qui ideo dicunt *potestatem* collatam esse a Christo ipsi Ecclesiæ et non Petro, quia fingunt Christum immediate Ecclesiæ *claves* dedisse. Ergo.

3) Simile argumentum desumitur ex verbis « quodcumque ligaveris », etc.: hæc enim important veram potestatem, uti patet—*a*) ex dictis (n. mox c.)—*b*) ex repetitione eorundem verborum apud Matth. (XVIII.), ubi, juxta Tamburinium ejusque asseclas, important in Apostolis eorumque successoribus veram jurisdictionem *Episcopalem*.

962. II. Idem conficitur ex testimonio Jo. XXI. Nam—1) vidimus (n. 868.) illud *pasce* importare veram potestatem regendi; et (n. 869.) illud *agnos meos* et *oves meas* significare quotquot sunt de Ecclesia, sive fideles sive Pastores. Atqui illis verbis continetur institutio Primatus uti demonstratum est. Ergo Primatus est vera potestas jurisdictionis regendi universam Ecclesiam. Sed hæc potestas, uti paulo ante diximus, ex ipsa Ecclesiæ constitutione non est nisi potestas *Episcopalis*. Ergo.

2) Idem confirmatur usu biblico et ecclesiastico, juxta quem *Episcopus* repræsentatur sub symbolo *Pastoris*, et potestas *episcopalis* exprimitur verbo *pascere*. Ita (I. Pet. V. 2.) de Episcopis dicitur: « *Pascite* qui in vobis est gregem Dei »; et (Actor. XX. 28.) dicuntur episcopi positi a Spiritu Sancto ad *pascendam* (ἐπισκευάζειν) Ecclesiam Dei. Immo (I. Pet. II. 25.) Christus dicitur « pastor et episcopus animarum nostrarum, ac princeps pastorum »; et Paulus (Hebr. XIII. 20.) Christum appellat « pastorem magnum ovium »; Christus ipse se (Joan. X.) sub pastoris symbolo frequenter exhibet. Hinc Ecclesia Pastores vocat Apostolos

omnes et ipsum Christum; nam (in Præf. Apostol.) dicitur: « ut gregem tuum, pastor æternæ, non deseras.... quos operis tui vicarios eidem contulisti præesse pastores ». Cum ergo Petro dictum sit *pasce* relate ad universam Ecclesiam, constitutus est universæ Ecclesiæ Episcopus.

3) Hinc generatim concludimus: Juxta Scripturas et Patres, imo juxta ipsum modum quo rem concipiunt adversarii, munus episcopale in eo est, ut episcopus *pascat* seu regat, coerceat plebem fidelium, leges ferat, imperet, etc., juxta illud nuper recitatum (Act. XX.): « Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei ». Atqui nihil horum est, quod ex dictis non demonstretur collatum primario et per se Petro ejusque successoribus. Ergo.

963. III. Idipsum eruitur ex constanti et universali traditione. Certe—1) Concilia et Patres testimonia Matth. XVI, et Jo. XXI. eodem modo intellexerunt ac nos ea intelligimus—2) Eas tribuerunt partes Rom. Pontifici in regimine Ecclesiæ universalis, quæ Episcopo competunt in regimine suæ particularis Ecclesiæ: hæc patent ex testimoniis supra exhibitis—3) Expresse vocarunt Rom. Pontificem *Episcopum universalis Ecclesiæ*: de qua re juverit aliqua hic testimonia exhibere.

964. S. Leonem M. in Conc. Chalcedonensi, « Papam » aut « episcopum Ecclesiæ universalis » appellarunt imprimis ejus Legati; deinde qui in eadem synodo Patribus Concilii supplicem libellum dederunt contra Dioscorum; denique Sophronius patriarcha Jerosolymitanus, synodo non improbante.—In Epistola synodica Concilii œcumenici VI. ad Papam Agathonem ita legitur: « Itaque tibi ut primæ sedis *Antistiti universalis Ecclesiæ*, quid agendum sit relinquimus. » — Auctor libelli de exilio et morte S. Martini Papæ, Rom. Pontificem vocat: « Sacerdotum principem, et apostolicum *universalem Papam*. » — Maurus Episcopus Ravennas (in ep. ad S. Martinum Papam quæ approbata est in Concilio Lateranensi anno 649.), eum appellat: « Toto orbe apostolico *universalem Pontificem*. » — Epistolæ synodicæ trium conciliorum Africanorum ex provinciis Numidica, Byzacena et Mauritana, ad Theodorum Papam hæc inscriptio præfigitur: « Domino beatissimo, apostolico culmine sublimato, sancto Patri Patrum Theodoro

Papæ et summo omnium priesulum Pontifici.»—Episcopi Orientales (in ep. ad Symmach. Papam anno 512.) scribunt: «Quotidie a sacro doctore tuo Petro doceris oves Christi *per totum habitabilem mundum creditas tibi pascere.*»—In epistola S. Aviti episcopi Viennensis, nomine episcoporum Gallicanorum scripta ad synodum Palmarem in caussa Papæ Symmachi, hæc de Romano Pontifice leguntur: «Reddet rationem qui ovili Dominico præest, qua commissam sibi agnorum curam administratione dispenset: cæterum non est *gregis pastorem proprium* terrere.»

Iam recitavimus verba Tertulliani, qui in libro de Pudicitia (cap. 1.) Romanum Episcopum vocat «Summum Pontificem, et *Episcopum Episcoporum:*» verum est quod prædictum librum post lapsum in hæresim Montani exaravit, atque Romanum Episcopum reprehendit, quod etiam adulteria absolvat, et veluti irridens dicit: «Summus autem Pontifex, et Episcopus Episcoporum dat veniam etiam mœchis;» nihilominus his verbis testis existit de denominatione Romano Episcopo illo tempore dari scilicet. — S. Augustinus (l. 2. con. Faustum c. 7.) Rom. Episcopum nominat «Pastorem totius Ecclesiæ;» et (l. 4. con. 2. ep. Pelag. c. 12.) eum appellat «Pastorem pastorum.»—Ad Rom. Pontificem spectant verba quæ supra recitavimus ex sermone de natali Apostolorum: «Prius agnos, deinde oves commisit ei: quia non solum pastorem, sed *pastorum pastorem* eum constituit.»—Unde S. Bernardus merito Eugenium III. sic alloquitur: «Habent illi [episcopi] sibi assignatos greges singuli singulos: tibi universi crediti: unus. Nec modo ovium, sed et pastorum *tu unus omnium pastor.* Unde id probem quæris? Ex verbo Domini: pasce oves meas.»

965. IV. Exinde facile ostenditur potestatem Primatus esse *immediatam*. Cum enim—1) ea sit *episcopalis* potestas in universam ecclesiam, seu in omnes et singulos pastores et fideles; talis erit auctoritas Primatus supra omnes in ecclesia, qualis est potestas episcopi supra omnes suæ diœceseos fideles. Atqui, fatentibus adversariis, hæc est *immediata*. Ergo.

2) Cum Rom. Pontifex in B. Petro constitutus sit Pastor, aliquos certe debet *immediate* regere: quos autem nisi illos qui ei regendi sunt traditi? et quinam ei regendi sunt traditi, nisi oves et agni? Sane sicut Christus dixit Petro «pasce oves meas» (Pa-

stores), ita dixit « pascite agnos meos » (fideles): proinde eandem potestatem habent Petrus ejusque successores in Pastores et fideles. Atqui potestas in Pastores est certe *immediata*. Ergo

966. V. Eodem modo ostenditur immediatam potestatem Primatus esse etiam *ordinariam*. Nam — 1) non minor est potestas Rom. Pontificis in universam Ecclesiam, quam sit potestas episcopi in sua diocesi, cum utraque sit potestas *episcopalis*. Atqui Episcopus in sua diocesi habet *ordinariam* potestatem. Ergo.

2) Ut paulo ante vidimus, eodem modo exprimitur in Scripturis potestas episcoporum pro ecclesiis particularibus, et potestas Primatus pro universa Ecclesia: quemadmodum enim episcopis dicitur « pascite qui in vobis est gregem; » ita Petro et ejus successoribus dicitur « pascite agnos meos, pascite oves meas. » Atqui per illud *pascite* dictum episcopis exprimitur potestas *ordinaria*. Ergo.

967. VI. Sed quæ hic asserimus de potestate *immediata* facile confirmari possunt ex supra statutis. Immediata enim in qualibet societate haberi debet ea potestas, quæ — 1) a nulla alia auctoritate in eadem societate pendet — 2) ad omnia ejusdem societatis membra extenditur — 3) atque in iis omnibus et singulis ea omnia sola potest, quæ cuilibet alii ejusdem societatis superiori tribuitur. Atqui hujusmodi est potestas *Primatus* in ecclesia. Ergo. Ac — 1) quod *independens* sit, patet — *a*) quia Petrus fuit superior ipsis Apostolis — *b*) quia consequenter successor Petri est superior successoribus Apostolorum; ac proinde sicut Petrus, debet *pascere* seu regere ipsas *oves* seu Episcopos — *c*) quia sententia solius Petri, nulla alia interposita auctoritate, firmatur in cœlis — *d*) quia denique si qua esset in ecclesia visibilis potestas Primatu superior, ea esset potestas concilii œcumenici, seu *cœtus* episcoporum: at paulo infra probabimus Rom. Pontificem esse eo concilio superiorem — 2) Quod potestas Primatus *ad omnia Ecclesiæ membra extendatur* iisdem argumentis ostenditur, et abundanter liquet ex sæpe disputatis — 3) Quod *omnia*, quæ cuilibet ecclesiæ superiori competunt, possit solus Rom. Pontifex vi Primatus efficere, patet — *a*) quia Petro dictum est: *quodcumque* ligaveris... quodcumque solveris... erit ligatum... solutum in cœlis — *b*) quia ille qui habet potestatem episcopalem immediatam et ordinariam in

omnes et singulos pastores et fideles, id potest in omnes quod episcopi in suos subditos—c) quia Scriptura et traditio agnoscunt *indivisionem summæ potestatis in uno Ecclesiæ Capite*, nempe in Petro ejusque successoribus.

968. Concludamus igitur verbis Pii VI., qui in Respons. ad Metrop. Mogunt., Trevirenses, etc. clare expressit catholicam doctrinam: « Patres, inquit, et Concilia, tam ante quam post Gregorium M., inito veluti inter se fœdere, Rom. Pontificem certatim appellaverunt Sacerdotem Sacerdotum, Patrem Patrum, Pastorem Pastorum, Episcopum Episcoporum, et Episcopum universalem... Hæc auctoritas pascendi cum clavium potestate coniuncta Petro peculiarem in modum attributa, sicut auctoritatem præsefert in omnes fideles *ordinariam* atque *immediatam*, ita eandem præsefert auctoritatem ordinariam atque immediatam in omnes Pastores, qui quacumque demum præfulgeant dignitate, non solum non sunt Pontifici pares, sed ita ejus auctoritati subduntur, ut qui pastores appellantur et sunt si populos respicias, ii, si Pontificem spectes, nonnisi ovium numero habeantur ».

§ III.

Quibusdam difficultatibus contra proxime statuta satisfi.

969. Dices I.: S. Cyprianus (de unit. Eccl. n. 5.), scribit: « Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur ». Hinc—1) si episcopatus est *unus*, non potest in Rom. Pont. esse supremus et universalis; in ceteris episcopis inferior seu dependens, et circumscriptus—2) Si a singulis in solidum pars tenetur, ergo omnes episcopi pares sunt, et nonnisi omnes simul episcopatus plenitudinem habent.

Resp. dist. text.: Episcopatus unus est ratione *naturæ*, originis et corporis quod omnes episcopi simul efformant, *conc.*; ratione potestatis, *subd.*: potestatis *ordinis*, *conc.*; potestatis *judictionis*, iterum *dist.*: quæ tamen non ab omnibus possideatur eadem plenitudine *conc.*; quæ ab omnibus eadem plenitudine possideatur, *neg.* — Et similiter distinguitur illud « a singulis in solidum pars tenetur »: servata proportionem potestatis cuilibet

propriæ, *conc.*; æqualiter ac omnimode ab omnibus possideatur, *neg.*

Itaque 1) verba objecta considerari possunt in seipsis, præscindendo a mente S. Cypriani, atque ita intelligi possunt: Episcopatus unus est in omnibus Episcopis, ea fere ratione qua natura humana una est in omnibus hominibus, in iis scilicet quæ constituunt essentiam naturæ humanæ. Quemadmodum ergo unitas humanæ naturæ essentialis in omnibus hominibus non impedit quominus singuli homines ingenio, eruditione, auctoritate, etc. aliis alii præstantiores sint; ita unitati essentiali episcopatus non obstat quominus unus inter Episcopos plenius Episcopatum possidens, alios regat. Sane tenent adversarii fieri posse ut, salva ista unitate, jure humano alii aliis præsent; et hinc Patriarchæ, Metropolitani superiores sint Episcopis: quid ergo vetat, ut ejusmodi inæqualitas statui possit in uno jure divino, integra manente unitate essentiali Episcopatus in omnibus? — Ita Tournely cum aliis Theologis.

2) Verba S. Cypriani, juxta ejus mentem inspecta, hunc præseferunt sensum: Episcopatus unus est, quatenus omnes Episcopi unum corpus efficiunt, quod est Ecclesia regens et docens, «Episcopatus», inquit Ballerinius, (de vi ac ratione etc. c. 12. n. 10.), «unus est ex Cypriani sententia, quomodo Ecclesia est una; ac proinde pars episcopatus in solidum tenetur ab unoquoque Episcopo, quatenus ab unoquoque regitur sua particularis ecclesia, seu suus particularis grex, qui est pars Ecclesiæ totius. Summus autem Pontifex, S. Petri successor, etsi ut Episcopus unum particularem Romanum gregem regit, qui item Catholicæ Ecclesiæ pars est; cum tamen ex primatu, quo toti Ecclesiæ præsidet, unitatis totius Ecclesiæ centrum et origo sit ex ipsa Cypriani sententia etc.». Atque hæc interpretatio ex contextu eruitur; contextus enim habet: «Quam unitatem [Ecclesiæ] firmiter tenere et vindicare debemus *maxime Episcopi*, qui in Ecclesia præsidemus, ut *episcopatum quoque ipsum unum atque indivisum* probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritatem perfida prævaricatione corrumpat. Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia quoque una est, quæ in *multitudinem* latius incremento *fœcunditatis* exten-

ditur». Eamdem igitur de Episcopatu et de Ecclesia unitatis speciem affirmat S. Cyprianus. Quam doctrinam aliis etiam in locis inculcat S. Doctor: « Et cum sit a Christo, ait, una Ecclesia per totum mundum in multa membra divisa, *item* episcopatus unus Episcoporum multorum concordie numerositate diffusus», etc. « Una Ecclesia. . . . et fides una in *solidam* corporis unitatem concordie glutino copulata ».

3) Uti ex ipso contextu patet, unus est etiam Episcopatus ratione *originis*, ad mentem S. Cypriani. Immediate enim post verba contextus modo recitata, subdit: « Quomodo solis multi radii, sed lumen unum; et rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum; et cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copie largitate, unitas tamen servatur in origine. Avelle radium solis a corpore; divisionem lucis unitas non capit. Ab arbore frange ramum; fructus germinare non poterit. A fonte præcido rivum; præcisus arescit. Sic et Ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit. Unum tamen lumen est, quod ubique, nec unitas corporis separatur ». Paulo ante vero docuerat unitatem a Petro proficisci (n. 887.). Quare juxta S. Cyprianum, Episcopatus originarie et plenarie existit in Petro ejusque successoribus; participative vero in ceteris: ita Episcopatus in Petro et in aliis est unus, sicut ejusdem nature est lux in radio ac in sole; ejusdem substantie sunt rami cum sua arbore; rivi etiam cum fonte: at sicut plenitudo, dependentia, vis ac intensitas lucis non est eadem in radio et in sole; plenitudo, dependentia, quantitas aque non est eadem in rivis et in fonte; ita plenitudo Episcopatus, intensio et extensio jurisdictionis non est eadem in Petro, a quo tamquam a fonte procedit, et in ceteris Episcopis, qui a Petro illam derivant.

970. *Dices II.*: S. Cyprianus in suis scriptis *de rebaptizandis*, et Concilia Carthagin. sub eodem habita de eadem controversia, multa docent quæ aperte pugnant cum Primatu, seu jurisdictione Episcopali Rom. Pontificis in ceteros Episcopos; ac præsertim (ep. 74. *ad Pompeium*), exprobat S. Stephano « obstinationem, presumptionem, animi cœcitatem, pravitatem », etc.: at vir Sanctus, qualis erat S. Cyprianus, ab his conviciis certe abstinuit.

set si respexisset Stephanum Rom. Pontificem, tamquam suum superiorem.

Resp. 1) Non pauci tenent hujusmodi S. Cypriani scripta et Conc. acta esse adulterina: cf. præclaram dissert. Marcellini Molkenbuhr, (extat apud Migne Patrol. Lat. vol. 3. pag. 1357.); Tizzani in op. quod Romæ edidit an. 1862.; et *Revue des sciences ecclésiastiques* (vol. 7. pagg. 211. 305. 419. 513.). Neque hæc sententia nova est; siquidem (non pigeat hæc recolere) S. Augustinus (ep. 93. ad Vinc. Rogatistam, nn. 38. 40.) jam scripserat: «Cyprianus autem sensisse aliter de baptismo, quam forma et consuetudo habebat Ecclesiæ, non in canonicis, sed in suis et in concilii litteris invenitur: correxisse autem istam sententiam non invenitur; non incongruenter tamen de tali viro existimandum est quod correxerit, et fortasse, *suppressum sit ab iis, qui hoc errore nimium delectati sunt, et tanto patrocinio carere noluerunt.* Quamquam non desint, qui hoc Cyprianum prorsus non sensisse contendunt, sed *sub ejus nomine a præsumptionibus atque mendacibus fuisse confictum.* Neque enim sic potuit integritas atque notitia litterarum unius quamlibet illustris Episcopi custodiri, quemadmodum Scriptura canonica, tot linguarum litteris, et ordine, et successione celebrationis ecclesiasticæ custoditur, contra quam tamen non defuerunt, *qui sub nominibus Apostolorum multa confingerent* ». Cf. dicta. (n. 669.).

2) Frustra autem hic commemorarentur convicia S. Cypriani in Steph. Rom. Pontificem, etsi vere fuissent prolata: quemadmodum enim potest homo agere contra fidem et dictamen rationis, ita potest resistere legitimæ auctoritati ex passione, quin tamen illam neget. Neque obstat quod S. Cyprianus fuerit vir sanctus: nam ad ejus sanctitatem tuendam sufficit ut talis fuerit ante exortam controversiam cum Stephano, ac præsertim in fine vitæ: at si ea convicia protulit in Stephanum, dum ea protulit, certe sanctus non erat. Hinc S. Augustinus (cit. loc.) scribit: «Porro autem Cyprianus aut non sensit omnino quod eum sensisse recitatis [vos Donatistæ], aut *hoc postea correxit* in regula veritatis; aut hunc quasi nævum sui candidissimi pectoris cooperuit ubere caritatis, dum unitatem Ecclesiæ toto orbe crescentis et copiosissime defendit, et perseverantissime tenuit vinculum

pacis. Scriptum est enim, 'Caritas cooperit multitudinem peccatorum' [1. Pet. 4.]. Accessit huc etiam, quod tamquam samentum fructuosissimum, si quid in eo fuerat emendandum, *purgavit Pater falce passionis* »—At quoniam alia etiam via solvi possunt objectiones, quæ hic petuntur a S. Cypriano, illam quoque sequemur.

971. *Dices III.*: S. Cyprianus in Conc. Carthag. VII. (quod est tertium de baptismo), ait: « Neque quisquam nostrum *episcopum se episcoporum* constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit ». Ergo negat Rom. Pontificem esse Episcopum Episcoporum.

Resp. neg. cons. Etenim—1) loquitur S. Cyprianus de Africanis Episcopis, qui in eo Concilio congregati (quisquam nostrum) quæstionem agitabant de rebaptizandis; non vero de Rom. Pontifice absente. Et revera, decretum Stephani de non rebaptizandis hæreticis nondum pervenerat S. Cypriano; siquidem lectum non fuit in eo Concilio, sicut legi solebant similia documenta S. Pontificis: quomodo ergo poterat S. Cyprianus queri de eo? Cf. dissert. editam Parisiis an. 1724. (De dissidio inter S. Steph. et S. Cypr.)—2) Nihil aliud contendit S. Cyprianus, nisi quod cuique Episcopo jus inest libere proferendi sententiam suam in Concilio, quin ullus possit alios cogere in suam sententiam: sed agit semper de Episcopis ibi præsentibus. « Quamobrem, inquit, superest ut de hac ipsa re singuli quid sentiamus, proferamus, neminem judicantes, aut jure communionis aliquem, si diversa senserit, amoventes. Neque enim quisquam nostrum episcopum se episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit; quando habeat omnis episcopus, pro licentia libertatis et potestatis suæ, arbitrium proprium; tamque judicari ab alio non possit, quam nec ipse potest alterum judicare ».

972. *Inst.*: Atqui S. Cyprianus negat etiam de Rom. Episcopo eum posse alios judicare; nam subdit: « Sed expectemus universi judicium Domini nostri Jesu Christi, qui *unus et solus* habet potestatem et præponendi nos in Ecclesiæ suæ gubernatione, et de actu nostro judicandi ».

Respondetur: hæc verba S. Cypriani intelligenda sunt de re-

bus dubiis et obscuris: quamdiu enim tales sunt, investigatur veritas; in hac autem investigatione asserit S. Cyprianus libertatem Episcoporum. Unde etiamsi aliquis Episcopus in hac rerum adhuc dubiarum investigatione a recto tramite aberret, rationem hujus rei reddet Christo, cui secreta conscientiae sunt nota. Ceterum si investigatione absoluta, res ultimo definiatur, sententiae standum est. Sane si S. Cyprianus existimasset, Rom. Pontificem de episcopis sententiam ferre non posse, quomodo (ep. 67.) potuisset S. Stephanum exhortari ut Marcianum Arelatensem episcopum, qui ad Novatianos defecerat, jubeat in ordinem redigi, et alium ejus loco constitui? « Quamobrem, » inquit, « facere te oportet plenissimas litteras ad coepiscopos nostros in Galliis constitutos, ne ultra Marcianum pervicacem et superbum et divinae pietatis ac fraternae salutis inimicum, collegio nostro insultare patiantur ».

973. *Inst.*: S. Cyprianus censuit, Basilidem Asturicae episcopum in Hispania a suis comprovincialibus episcopis depositum, a S. Stephano vero Rom. Pontifice restitutum, pro episcopo habendum non esse; immo asseruit, illum, qui in ejus locum fuerat suffectus esse verum ac legitimum Episcopum.

Resp. S. Cyprianus non censuit irritam restitutionem Basilidis *ex defectu auctoritatis* in Rom. Pontifice; sed *ex defectu justitiae* quatenus sententiam restitutionis judicavit subreptitiam. Patet id ex ipsis S. Cypriani verbis (ep. ad cler. et pleb. Asturic.): « Nec rescindere ordinationem jure perfectam potest, quod Basilides, post crimina sua detecta et conscientiam etiam propria confessione nudatam, Romam pergens, Stephanum collegam nostrum longe positum et gestae rei ac tacitae veritatis ignarum fefellit, ut exambiret reponi se injuste in episcopatum, de quo fuerat juste depositus, » etc. Interim ex his constat, episcopos in Hispaniis sedepulsos ad Rom. Sedem confugisse; quod quidem thesim nostram ulterius confirmat.

974. *Dices IV.*: S. Gregorius M. respuit nomen « Episcopi universalis. » Nam (l. 4. ep. 32.) appellationem « episcopi universalis » dicit esse « blasphemiae nomen »; et (ep. 36. ad Eulog. Alexan. et Anastas. Antiochen.) ait, nullum decessorum suorum « tam profano vocabulo » usum fuisse. Ergo.

Resp. dist.: respuit nomen Episcopi universalis eo sensu, quod sit *solus* Episcopus, *conc.*; eo sensu, quod servata aliorum Episcoporum jurisdictione, auctoritate episcopali regat universam Ecclesiam, *neg.* Hanc esse mentem S. Gregorii patet ex ipsis locis objectis. Nam (ep. 32.) inquit: « Sed absit a cordibus nostris nomen istud blasphemiae, *in quo omnium sacerdotum honor adimitur*, dum ab uno sibi dementer arrogatur ». Et (ep. 36.): « Sed nullus unquam decessorum meorum tam profano vocabulo uti consensit: quia, videlicet, si unus patriarcha universalis dicitur, *patriarcharum nomen cæteris derogatur* ».

975. *Inst.*: si ita est, cur ergo S. Gregorius absolute respuit ipsum nomen « Episcopi universalis »?

Resp. Duplex hujus rei ratio assignari potest. Imprimis enim Joannes Jejunator Ep. Constantinop. sibi arrogaverat titulum *Episcopi æcumenici*, quod magnum creavit scandalum: unde S. Greg. ad ipsum scribens (l. 5. ep. 18.) ait: « eo perductus es, ut, despectis fratribus, Episcopus appetas solus nominari »: humilitate sua voluit S. Gregorius Joannis superbiam curare. Deinde, ut diximus, nomen *Episcopi universalis* ambiguitatem quamdam præferre videbatur; ne ergo excluso falso sensu illud sibi vindicare videretur S. Greg., illud omnino respuit; et teste ejus biographo, se exinde « servum servorum Dei » cœpit nuncupare. Ceterum fatetur Gregor. illud nomen sibi competere jure posse. Nam (l. 5. ep. 17.) ait: « Numquid non, sicut vestra fraternitas novit, per venerandum Chalcedonense concilium hujus apostolicæ sedis antistites, cui Deo disponente deservio, *universales* oblato honore vocati sunt? Sed tamen nullus unquam tali vocabulo appellari voluit [S. Leo M. non se dixit Episcopum universalem, sed Episcopum Ecclesiæ universalis] nullus sibi hoc temerarium nomen arripuit; ne si in pontificatus gradu gloriam singularitatis arriperet, hanc omnibus fratribus denegasse videretur ». Rem autem ipsam per illud nomen significatam constanter sibi asseruit S. Gregorius. Ita ex. gr. scribit (l. 5. ep. 20. ad Mauritium): « Cunctis Evangelium scientibus liquet quod voce dominica B. Petro totius Ecclesiæ cura commissa est. Ecce *cura ei totius Ecclesiæ et principatus committitur*, et tamen universalis Apostolus non vocatur: et vir sanctissimus consacerdos meus

Joannes vocari universalis Episcopus conatur? » — Cf. Shrader (Unit. Rom. par. 2. n. 88. seqq.).

976. V. *Objiciunt* hic iterum verba S. Hieronymi « si auctoritas quæritur, orbis major est urbe. Quid mihi profers unius urbis consuetudinem? Ubicumque fuerit Episcopus, sive Romæ, sive Eugubii, sive Constantinopoli; ejusdem meriti est, et ejusdem sacerdotii. Potentia divitiarum, et paupertatis humilitas sublimiorem vel inferiorem episcopum non facit » — Ad confirmandam responsionem jam datam (n. 938.), adverte—1) S. Hieronymum certe loqui de potestate *ordinis*, cum dicit « ubicumque fuerit Episcopus... ejusdem meriti est »; siquidem paulo ante dixerat: « quid enim facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod presbyter non faciat? » Hæc certe nequeunt intelligi de potestate *jurisdictionis*, cum presbyteri fuerint ac sint subjecti jurisdictioni Episcoporum—2) dum vero S. Hieronymus docet: « si auctoritas quæritur, orbis major est urbe »; id intelligendum est per se et in subjecta materia: *per se* quidem; quia per se est major est auctoritas consuetudinis, quo amplior est: *in subjecta autem materia*; quia consuetudo Romæ tunc vigens, qua diaconi præferebantur presbyteris, uti indicat ipse S. Hieronymus, ab Episcopo Romano non probabatur; adeoque erat potius abusus eliminandus—Cf. Bellarm. (l. 2. c. 15.).

977. *Dices VI.*: Non possunt esse duo immediati pastores super unum eundemque gregem, quin confusio in grege et inter ipsos pastores oriatur. Atqui id fieret si Rom. Pontif. haberet episcopalem jurisdictionem immediatam in omnes in Ecclesia. Ergo.

Resp. dist. maj.: non possunt esse duo immediati pastores ejusdem ordinis, seu sine subordinatione unius ad alterum, *conc.*; secus, *neg.* « Inconveniens est », inquit D. Thomas (in 4. dist. 17. q. 7.) « quod duo æqualiter super eundem gregem constituentur. Sed quod duo, quorum unus principalior alio, super eandem plebem constituentur, non est inconveniens; et secundum hoc super eandem immediate sunt et Parochus et Episcopus et Papa ».

Ad quam responsionem confirmandam, præstat advertere episcopatum triplici modo se habere posse:—1) cum jurisdictione

universali et independente, sicut est Primatus R. Pontificis—2) cum jurisdictione *universali*, sed *dependente*, sicut fuit in Apostolis—3) cum jurisdictione *particulari et dependente*, sicut est in ceteris episcopis. Jamvero licet Apostoli essent episcopi *universales*, id tamen non impediabat, quominus ordinati ab ipsis Apostolis essent veri episcopi, cum vera potestate episcopali « positi a Spiritu Sancto regere Ecclesiam Dei ». Certe Paulus Titum Cretæ reliquit, ut episcopales functiones ibidem perageret; nec tamen prohibitus est ipse Apostolus in ecclesiam Cretensem exercere sicut antea episcopalem auctoritatem. Idem dicendum est de S. Joanne, aliisque Apostolis respectu diversarum ecclesiarum, uti constat ex epistolis, Actibus Apostol., atque ex Apocalypsi. Non igitur pugnant inter se episcopatus universalis et episcopatus aliorum particulares in eundem gregem.

Sane in quolibet regno non modo non repugnat, sed exigitur, ut sub rege, supremam et plenam potestatem habente, sint alii magistratus, præfecti, superiores denique, quocumque nomine donentur; rex enim non potest per se ipsum totum regnum regere et gubernare: ergo pari ratione possunt esse in Ecclesia alii superiores, præter eum qui supremam habet ac plenam potestatem, quin impediant hanc immediate omnes attingere. Solum discrimen est, quod in Ecclesia *Christus ipse* sicut instituit Primatum, ita sub eo instituit ordinem episcopalem, qui proinde semper debet esse in Ecclesia, ita ut Episcopi proprie non sint Rom. Pontificis vicarii (n. 542.); cum in aliis regnis ad regem ipsum spectet determinare, quales sint magistratus inferiores, qui eum adjuvent in regni administratione, quique vice ipsius suo munere fungantur.

§ IV.

Ostenditur Rom. Pontificem superiorem esse Episcopis collective sumptis.

978. I. *Ex Scriptura*. Nam—1) uti supra demonstravimus, auctoritas Primatus continetur sub metaphora *fundamenti*, qua usus fuit Christus Petrum alloquens (Matth. XVI.). Atqui id im-

portat auctoritatem supra Episcopos *etiam collective* sumptos. Ergo. *Prob. min.*—*a*) Fundamenti est non varias ædificii partes seorsum sumptas, sed omnes prout simul coalescunt sustentare; nec aliter proprie sustentat *ædificium*—*b*) Fundamenti est firmitatem et unitatem efficere: at agitur de firmitate ipsius ædificii, et non solum partium ejus seorsim; atque unitas proprie respicit partes, prout simul congregantur—*c*) Quare si episcopi *collective* sumpti essent superiores Petro, ipsi essent fundamentum ejus, et non Petrus eorum: quod quidem est contra institutionem Christi; qui constituit Petrum fundamentum totius Ecclesiæ suæ, a quo ipsi Episcopi mutuarent firmitatem et unitatem.

2) Illius Ecclesiæ Petrus, ejusque successores sunt fundamentum, seu superiores, contra quam Christus promisit numquam futurum ut portæ inferi prævalerent: ideo enim constituit Christus Primatum (fundamentum), ut per illum Ecclesia resisteret invincibiliter suis hostibus, et perpetuam firmitatem haberet. Atqui Ecclesia, contra quam portæ inferi numquam prævalebunt est Ecclesia universa, seu *collective* sumpta; non vero fideles aut Episcopi singillatim sumpti, contra quos constat portas inferi quandoque prævaluisse. Ergo.

3) Illius Ecclesiæ Petrus est superior, quam Christus simpliciter vocavit Ecclesiam *suam* (super hanc *petram* ædificabo Ecclesiam *meam*). Atqui hæc est Ecclesia tota, universalis, secundum partes *collective* sumptas; nam si seorsim sumantur, non constituunt Ecclesiam Christi. Ergo.

4) Petro pariter promissæ ac traditæ sunt claves, sed claves *regni* cœlorum; atqui regnum importat totam collectionem eorum, qui ad ipsum pertinent; ergo Petrus habet claves, seu supremam potestatem in eos omnes qui ad Ecclesiam pertinent *collective* sumptos. Sane qui acciperet *claves* civitatis, non solum in singulos cives, sed in corpus eorum potestatem haberet; Episcopi, qui habent jurisdictionem in particulari diœcesi, superiores sunt omnibus diœcesanis simul sumptis: ergo Petrus qui accepit claves *regni*, seu Ecclesiæ universæ, superior est omnibus qui sunt de Ecclesia *collective* sumptis. Eatenus solum intelligi posset, *cætum* Episcoporum esse superiorem Rom. Pontifice, quatenus apud ipsum esset sola suprema potestas *executiva*, ut

ajunt, legislativa vero apud illum: atqui *plenitudinem* supremæ potestatis Petro vindicavimus; et ostendimus, formam regiminis in Ecclesia, ex Christi institutione esse *simpliciter monarchicam*. Ergo.

5) Constat ex supra disputatis, Pontificem esse *caput, pastorem, patrem, doctorem* et *ducem* Ecclesiæ. Atqui caput non solum membris seorsim sumptis, sed toti corpori præeminet; pater non singulis dumtaxat filiis, sed toti familiæ præest; pastor non solum singulis ovibus, sed toti ovili; doctor non singulis discipulis tantum sed toti scholæ; dux non singulis tantum militibus, sed toti simul exercitui præsidet. Ergo Rom. Pontifex similiter non fidelibus, aut Episcopis seorsim duntaxat acceptis, sed omnibus simul seu toti collectioni, atque ita universali Ecclesiæ cum potestate præest. Nemo sanus dixerit oves singulas subjici pastori; at vero collectionem ovium posse pastori præesse eique imperare: singulos minores duces supremo subjici, sed cœtum eorum ipsi præesse; etc.

6) Quamobrem si spectemus complexum testimoniorum S. Scripturæ, evidens est Christum voluisse ut post ascensionem in cœlam Petrus id esset respectu Ecclesiæ, quod ipse erat dum visibiliter versaretur in terris: unde Petrus ejusque successores dicti sunt *Vicarii* Christi in terris. At Christus nullo modo subiciebatur Ecclesiæ aut Apostolis collective sumptis. Ergo. Hinc est quod ipse protestans Moshemius (dissert. de Gallorum appellationibus etc.), scribit: « Quod universis sive singulis ecclesiis præesse pontificem dicunt, non universæ Ecclesiæ; id tam mihi scitum videtur, ac si quis affirmaret, membra quidem a capite regi, non vero quod ex membris constat corpus; aut urbes quidem omnes, villas et prædia subesse regi, non vero quæ his continentur, ipsam provinciam ».

979. *Ex Traditione* doctrina, de qua agimus, amplissime confirmari posset; sed nostri instituti memores, brevitati consulentes, præcipua quædam capita commemorabimus, quæ sufficiant. Itaque I. ex Traditione constat *Pontificem a nemine judicari*. Id ex antiquis decretis aperte docet Nicolaus (in ep. ad Michælem Imp.) scribens: « Prima sedes a nemine judicabitur »; et: « Neque ab Augusto, neque a Regibus, neque ab omni Clero, ne-

que a populo judicabitur prima sedes. » — Synodus habita sub Adriano II. (c. 4.) enuntiat: « Romanum Pontificem de omnium Ecclesiarum Præsulibus judicasse legimus: de eo vero quemquam judicasse non legimus. » — Conc. Lat. III. (can. 1.) agens de casu delinquentis Pontificis, dicit: « Non poterit ad superiorem haberi recursus. » — Ivo Carnoten. (ep. 235.) loquens de Paschale Rom. Pontifice, ait: « Admonendus mihi videtur Papa, ut se judicet aut factum suum retractet: quod si fecerit, referamus Deo gratias, et gaudeat nobiscum Ecclesia, quæ languet, dum caput ejus laborat tanta debilitatum molestia: si autem in hoc languore insanabiliter ægrotaverit, non est nostrum judicare de summo Pontifice. » — Episcopi Galliæ vocati ad causam Leonis III. respondent: « Nos sedem Apostolicam judicare non audemus; nam ipsa a nemine judicatur, ut et antiquitus mos fuit ».

980. II. Explicite docet traditio, *Pontificem nec a generali Concilio judicari posse*. Id imprimis facto declaravit Syn. Chalcedonensis (in ep. ad Impp. et in ep. ad Leon., relatis in Act. 3.); nam scribit se damnasce Dioscorum propter hanc præcipue causam, quod in primam sedem sententiam ferre præsumpserit. Conc. vero Constantinopolitanum III. (Act. 10. can. 21.) disertis verbis enunciat: « Si synodus universalis fuerit congregata, et facta etiam fuerit de sancta Romanorum Ecclesia quævis ambiguitas et controversia; oportet venerabiliter et cum convenienti reverentia de proposita quæstione sciscitari, et solutionem accipere aut proficere et profectum facere, non tamen audacter sententiam dicere contra summos senioris Romæ Pontifices ». — Unde Adrianus (ibid. Act. 7.) per Petrum Diaconum improbat « intollerabili Photii præsumptione », qua in Rom. Pontificem iudicium instituere ausus est, docet, atque exemplis confirmat, id nec a Concilio generali fieri posse nisi sedes Romana ipsa concurrat vel præcedat in iudicando.

981. III. Hæc omnia potiore vim obtinent *ex rationibus quæ afferuntur*. Etenim Nicolaus hanc assignat rationem: « auctoritate sedis Apostolicæ major non est »; Adrianus: « minoribus licitum non est resistere majoribus »; Patres Romani sub Symmacho: « Sedi Apostolicæ singularis in Ecclesiis convenit potestas »; Gallicani sub Leone: « caput omnium Dei Ecclesiarum est Pon-

tifex »; Ennodius: « uni Petro dictum est, super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam »; Avitus: « si subditos nos esse terrenis potestatibus jubet arbiter cœli; non facile datur intelligi, qua vel ratione vel lege ab inferioribus eminentior judicetur. Nam cum celebri præcepto Apostolus clamet, accusationem vel in presbyterum recipi non debere; quid in principatum generalis Ecclesiæ criminationibus licere censendum est? » Et: « non minus diligenda est in Ecclesia Sedes Petri, quam in civitate apex mundi »; denique: « si Papa urbis vocatur in dubium, Episcopatus jam videtur, non Episcopus vacillare ».

982. IV. Quapropter traditio declarat, *Pontificis causas unius Dei judicio reservari*. Id asseritur in Act. Synod. IV. Romanæ sub Symmacho, quæ hunc Pontificem immunem pronuntiat ab omni imputatione, « quantum ad homines respicit », sed « totam causam Dei judicio reservavit »: Patres autem huic Concilio hac forma subscripserunt: « huic statuto nos, in quo totam causam Deo commisimus, subscripsimus ».—Ennodius in hujus Conc. Apologia a Synodo Romana sub eod. confirmata, ait: « Aliorum forte hominum causas Deus voluerit per homines terminare; Sedis Romæ Præsulem suo sine quæstione reservavit arbitrio. Voluit B. Petri successores cœlo tantum debere innocentiam ».—Avitus in eadem causa nomine Episcoporum Gallicanorum ad Senatores Romanos scribens, inquit: « Intelligimus Symmachum Papam, si seculo primum fuerat accusatus, consacerdotum suorum solatium potius, quam recipere debuisse judicium. Quod Synodus ipsa laudabili constitutione prospiciens, causam, quam pene temere susceperat inquirendam, divino servavit examini ».—Unde Innoc. III. (serm. 2. de consecr. Papæ) scribit: « In tantum mihi fides necessaria est, ut, cum de cæteris peccatis solum Deum judicem habeam, propter solum peccatum, quod in fide committitur, possim ab Ecclesia judicari ».—Et S. Petrus Damiani (Concert. inter advoc. Reg. et def. Eccl.): « Damnatio Papæ tam gravis et inexplicabilis est, ut non humano sed divino duntaxat sit tractanda judicio ».

983. V. *Constat e contra R. Pontifices emendare posse et emendasse Conciliorum decreta*. Atque—1) hæc doctrina diserte traditur. Ita de pseudosynodo Ephesina scripsit Gelasius (epist.

ad episc. Dardan.): « Dioscorum secundæ sedis præsulem sua auctoritate damnavit sedes apostolica, et impiam synodum non consentiendo submovit; ac pro veritate ut Chalcedonensis synodus fieret, sola decrevit. Sicut id quod prima sedes non probaverat, stare non potuit; sic quod illa censuit judicandum, Ecclesia tota suscepit ». Idem vero Gelasius generaliori formula (in cit. epist.) subjungit: « Cuncta per mundum novit Ecclesia, quoniam, quorumlibet sententiis ligata Pontificum, sedes B. Petri Apostoli jus habeat resolvendi ». Et (lib. de anathem.): « Totum », inquit, « in sedis Apostolicæ positum est potestate. Ita quod firmavit in Synodo sedes Apostolica, hoc robur obtinuit: quod refutavit, habere non potuit firmitatem »—Idem docent Julius I. (apud Socrat. lib. 2. c. 13.); Sixtus III. (in Ep. ad Episcop. Illyr.); Pelagius II. (in Ep. 4. ad Episcop. cum Jo. Constantinop. non congregatos); Nicolaus I. (in Ep. 8.): etc.—Quare consentanee hisce Gelasii declarationibus, Hincmarus (lib. de divort. Loth. et Teutber.) scribit: « Quibus omnibus demonstratur, quia synodus comprovincialium episcoporum judicia, generalis autem synodus comprovincialium dijudicationes sive dissensiones vel probet, vel corrigat; apostolica vero sedes et comprovincialium et generalium retractet, refricet, et confirmet judicia; sicut epistolæ Leonis atque Gelasii, cæterorumque Rom. Pontificum, et Sardicensis synodus evidenter ostendunt ». Inde etiam ortum illud Ratherii Veronensis episcopi (in itinerar.) scitum effatum: « Nusquam ratum, quod illic irritum (nempe penes apostolicam sedem); nusquam irritum, quod illic ratum fuerit »; et Ratramni (lib. 4. adv. oppos. Græc.): « Quæcumque Concilia ejus sententia roborata sunt, rata manserunt: quæ vero damnavit, pro nihilo reputata fuerunt, nec auctoritatem ullam habere potuerunt ».

2) Hæc vero omnia facto ipso confirmantur. Conciliabulum Ephesinum rejectum fuisse a Leone I. omnes novimus; Ariminense rejecit Damasus; cum solus Rom. Pontifex, ut supra meminimus, obstitisset canoni XXVIII. concilii Chalcedonensis, nullam idem canon unquam vim habuit: unde Græci ipsi illum ex codice suæ ecclesiæ expunxerunt. Synodus Constantinopolitana, habita anno 755. ab episcopis 388. contra cultum Ss. imaginum, ab Hadriano I. fuit reprobata; etc.

3) Missa hic facimus quæ pertinent ad auctoritatem concilia convocandi, eis præsidendi, eadem confirmandi, eis præscribendi normam et regulam etc.; quam tota antiquitas agnovit in Rom. Pontifice: hæc enim alterius loci sunt. Sufficit hic exscribere testimonium Leonis X., qui (Const. *Pastor Æternus*, in Conc. Lat. V. sess. 11. promulgata) ait: « Solum Rom. Pontificem, *tanquam auctoritatem super omnia Concilia habentem*, tum Conciliorum indicendorum, transferendorum ac dissolvendorum plenum jus et potestatem habere, nedum *ex Sacræ Scripturæ testimonio, dictis Patrum ac aliorum Romanorum Pontificum, sacrorumque Canonum decretis*, sed *propria etiam eorundem Conciliorum confessione* manifeste constat ».

984. VI. Sed revera ea Gallicanorum distinctio inter Ecclesiam *collective* et *distributive* acceptam ignota fuit toti antiquitati, et ortum habuit, ut diximus (n. 957.) tempore Concilii Pisani. Quod etiam patet ex agendi ratione adversariorum, qui ad suam doctrinam roborandam non alios laudare potuerunt auctores, quam aliquos qui circa tempora concilii Constantiensis scripsere, quando nempe schismatis tenebris excæcati veritatem non satis assequi poterant. Hinc verissime dicere potuit Andreas Duvallius (de compar. sum. Pont. et Conc. quæst. 7.), doctrinam, quam nos hic propugnamus, tali auctorum numero et gravitate gloriari, ut « *tolus orbis, exceptis pauculis doctoribus, eam amplectatur* ». Imo ipse Gersonius fatetur, hæresim sapuisse dicere Papam Concilio esse inferiorem. Hæc enim habet (de potest. Eccles. consid. 12.): « Fallor si non ante celebrationem hujus Constantiensis synodi, sic occupaverat mentes plurimorum, literarum magis quam literatorum, ista traditio, ut oppositorum dogmatizator fuisset de hæretica pravitate vel notatus vel damnatus: hujus rei signum accipe, quia post declarationem ejusdem S. Synodi, inveniuntur qui talia passim asserere non paveant ». — Unde quotquot antiquæ traditionis monumenta Rom. Pontificis Primatum extollunt, eadem Primatum in universam Ecclesiam *collective* etiam acceptam exhibent.

985. Ex dictis aliquæ *rationes theologicæ* desumi possunt ad rem confirmandam. Ac—1) nulla suprema auctoritas agnosci in Ecclesia potest, nisi constet eam a Christo fuisse constitutam;

atqui nullibi legitur Concilio sine Papa fuisse a Christo supremam potestatem collatam. Ergo. — *Prob. min.* Si omnia conferantur tum Scripturæ tum traditionis testimonia, veluti duplex subjectum *inadæquate* distinctum supremæ potestatis invenimus; nempe Petrum solum (quodcumque ligaveris etc.), et Corpus Apostolorum, *incluso Petro* (quæcumque alligaveritis etc.). Atqui quando habetur concilium sine Papa, neutrum ex illis subjectis potestatis supremæ habetur. Ergo—

2) Si Concilio sine Papa *suprema* auctoritas tribuenda esset, hæc ei competeret vel—*a*) ratione auctoritatis Episcopalis, qua Patres congregati gaudent; vel—*b*) ratione ipsius collectionis; vel—*c*) ratione repræsentationis, quatenus Concilium illud repræsentaret Ecclesiam universam. Atqui ex nullo capite competit Concilio, de quo agimus, *suprema* auctoritas. Non quidem ex 1mo; nam potestas Episcopalis sic singulis collata fuit, ut esset ad certos subditos determinata, atque ab alia auctoritate dependens: id constat ex reservationibus, ex hierarchia quæ vigere debet ac viget in Ecclesia, etc.—Non ex 2do; nam ipsa collectio Episcoporum *per se* efficit jurisdictionem *extensive* majorem, quatenus ad plures subditos extenditur; non vero *intensive*, quatenus plus possit in illos omnes, quam singuli Episcopi in suos subditos: auctoritas *intensive* major non posset aliter ei competere, quam ex institutione Christi; et sæpius diximus, nihil hujusmodi Christum promisisse Episcopis sine *Capite*—Non ex 3to; nam imprimis Episcopi omnes seorsim a Capite, repræsentarent Ecclesiam absque ejus præcipua et essentiali parte: quod quidem non est repræsentare universam Ecclesiam. Deinde vero eatenus repræsentatio Ecclesiæ universæ conferre posset supremam potestatem, quatenus Christus eam contulisset immediate Ecclesiæ et non Petro: atqui ostendimus, supremam potestatem in universam Ecclesiam a Christo fuisse immediate Petro collatam. Ergo.

Hinc universitas Parisiensis (an. 1396.) in causa Petri de Luna appellans ad futurum, certum ac legitimum Pontificem, ait: «Certum est, Episcopum Rom., tamquam Vicarium Christi, non habere superiorem, cum Christus non habuerit, et Ecclesiam Catholicam a se et per se fundatam Petro tamquam Capiti traderit gubernandam». Idemque docuerunt duo præcipui Doctores

Parisienses, D. Thomas et S. Bonaventura. Primus (de Pot. q. 10. a. 4. ad 13.) scribit: « Sicut autem posterior Synodus potestatem habet interpretandi Symbolum a priore Synodo conditum, ac ponendi aliqua ad ejus explanationem, ut ex prædictis patet: ita etiam Rom. Pontifex hoc sua auctoritate potest, cujus auctoritate sola Synodus congregari potest; et a quo sententia Synodi confirmatur, et ad ipsum a Synodo appellatur: quæ omnia patent ex gestis Chalcedonensis Synodi ». Alter (opusc. de Eccles. Hier. Par. 2. c. 1.) ait: « Summus vero Pontifex, *penes quem prima in terris residet auctoritas*, non a rege, non a principe, non ab homine judicatur, *solius Dei judicio reservatur* ».

986. SCHOLION. Jam vidimus (n. 948.), Concilium Vaticanum ex statuta vera natura Primatus immediate inferre tum quædam specialia jura propria Primatus, tum condemnationem quorundam specialium errorum, qui illi opponuntur. Necesse tamen non est hæc diserte ac fusius prosequi; nam—1) eo ipso quod hæc sint immediata corollaria definitæ naturæ Primatus, iis argumentis, quibus hæc adstruitur, illa etiam confirmantur—2) Plures auctoritates, quas in adstruenda vera natura Primatus recitavimus, directe ac diserte efferunt eadem corollaria—3) Quæstio de specialibus quibusdam juribus aut erroribus, quæ pertinent ad Primatum aut iidem opponuntur, agitari nequit nisi inter illos, qui ex una parte agnoscunt Primatum, et quibus ex alia nondum perspecta omnino est natura illius: hujusmodi erant Gallicani. At cum jam demonstratus sit Primatus Petri ejusque successorum, atque ejus natura definita; supervacaneæ fere evadunt quæstiones illæ. Revera caput errorum Gallicanorum in hac re erat superioritas Concilii præ Papa. Igitur satis erit corollaria illa paucis attingere.

987. I. Infert Conc. Vaticanum jus Rom. Pontificis « libere communicandi cum Pastoribus et gregibus totius Ecclesiæ ». Porro si Rom. Pontifex habet supremam potestatem ordinariam ac *immediatam* in singulos fideles et Pastores, jus ei inest ad media, sine quibus non posset jus suum exercere ac suum munus implere. Atqui libera communicatio cum Pastoribus et gregibus est medium necessarium ad exercendam immediatam jurisdictionem

in omnes. Ergo jus habet ad hanc liberam communicationem — Pariter damnat Concilium sententias eorum, qui dicunt liberam Rom. Pontificis communicationem cum omnibus in Ecclesia « licite impediri posse ». Et sane a quo posset illa licite impediri? Non ab aliqua potestate extranea hierarchiæ ecclesiasticæ; siquidem probavimus, Ecclesiam esse ab omni civili potestate independentem, eaque superiorem (disp. 3. art. 10.); non ab aliqua potestate in ipsa Ecclesia; siquidem demonstravimus, Rom. Pontificem successorem Petri obtinere supremam ac plenam potestatem supra ipsum Concilium.

988. II. Infert Conc. Vaticanum « in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius [Rom. Pontificis] posse judicium recurri ». Porro ab auctoritate inferiori per se semper est recursus ad superiorem; atqui potestas Rom. Pontificis est suprema in Ecclesia; ergo in omnibus causis ad ecclesiasticum examen spectantibus ad Rom. Pontificis judicium recurri potest — Pariter damnat Conc. Vaticanum errorem eorum, qui « affirmant, licere ab judiciis Rom. Pontificum ad œcumenicum Concilium... appellare ». Et sane non licet a superiore auctoritate ad inferiorem appellare; neque ulla est appellatio a suprema auctoritate. Atqui probavimus, Rom. Pontificem esse superiorem Concilio, ipsumque potiri suprema potestate in Ecclesia. Ergo a judiciis Rom. Pontificis non licet appellare. Revera unde duxerunt Gallicani absurdam sententiam de jure appellationis a Papa ad Concilium? Ex eo præcise, quod docerent Concilium esse supra Papam. Ceterum in demonstratione thesis plura dedimus testimonia, quæ tum directe adstruunt jus appellationis ad Rom. Pontificem, tum directe excludunt appellationem a Rom. Pontifice ad Concilium.

989. III. Commemorari hic etiam potest alter Gallicanorum error, quo statuunt, Rom. Pontificis potestatem ligari ac coarctari per canones præcedentes. « Apostolicæ potestatis usum, dicitur in Declaratione an. 1682., moderandum per canones spiritu Dei conditos, et totius mundi reverentia consecratos: valere etiam regulas mores et instituta a Regno et ecclesia Gallicana recepta, Patrumque terminos manere inconcussos; atque id pertinere ad amplitudinem Apostolicæ Sedis, ut statuta et consuetudines, tan-

tæ Sedis et Ecclesiarum consensione firmatæ, propriam stabilitatem obtineant ». Hæc fusius evolvit ac confirmare pluribus contendit auctor *Defensionis Declarationis* illius (l. 11.), non absque magna rerum confusione multisque contradictionibus.

990. Ad confusionem igitur vitandam ac punctum quæstionis determinandum, notetur—1) minime agi de Ecclesiæ canonibus, quibus res juris divini aut naturalis declarantur ac confirmantur: in his ligatur potestas S. Pontificis, non præcise a canonibus, sed ab ipso jure divino aut naturali, contra quod nihil potest statuere—2) In canonibus vero qui res juris divini aut naturalis non attingunt, sed res statuunt meri juris ecclesiastici, duplex vis distinguere debet, *directiva* una, altera *coactiva*. Vis eorum *directiva* in eo consistit, quod quis debeat canones sequi ut recte impleat munus suum, atque ita *licite* agat; licet ex justa causa possit etiam dispensare: vis autem canonum *coactiva* in eo posita est, ut quis ipsis subjiciatur tamquam inferior superiori, ita ut nisi eos sequatur *invalide* agat.

991. Jamvero negat nemo quod canones vim habent *directivam* in Rom. Pontificem; qui proinde debet eorum observantiam curare, eos generatim sequi, ab ipsis non dispensare absque justa causa: secus illicite agens, Deo esset rationem redditurus. Sane canones qui universam Ecclesiam spectant, non sine speciali Sp. Sancti assistentia conditi, in Ecclesiæ bonum tendunt, ab eoque generatim observari postulant, nisi rerum adjuncta mutantur. Atqui Rom. Pontifex tenetur Ecclesiæ bonum procurare. Ergo generatim debet canones sequi, nisi ob mutatas circumstantias ipsum Ecclesiæ bonum eorum mutationem postulet. Nisi ergo generatim eos sequatur, divinam aut naturalem legem transgredietur, eodem modo ac si legem Ecclesiæ necessariam condere negligeret.

992. At quæstio proprie erat de vi canonum *coactiva* respectu Rom. Pontificis; atque hæc certo est absolute neganda. Etenim vel—1) canones illi spectantur prout procedunt a ceteris Episcopis: atque nequeunt ligare Rom. Pontificem, qui ipsis superior est—2) vel spectantur prout procedunt ab ipso Rom. Pontifice: atque neque ita possunt illum ligare; notum est enim, neminem habere vim *coactivam* in seipsum: successores autem eandem ha-

bentes potestatem, possunt id solvere quod prædecessor ligavit—3) vel denique spectantur prout procedunt simul a Rom. Pontifice cum ceteris Episcopis: atque neque ita possunt Pontificem ligare. Auctoritas enim Episcoporum simul cum Rom. Pontifice non est major auctoritate Pontificis solius, qui, uti probatum est, possidet plenitudinem supremæ potestatis. Nisi ergo penitus pervertatur divina Ecclesiæ constitutio, negando ejus formam regiminis simpliciter monarchicam, impossibile est asserere vim canonum *coactivam* in Rom. Pontificem—Sed de his satis.

§ V.

Gallicanorum Difficultatibus Satisfit.

993. I. Præcipuum Gallicanorum fundamentum erat auctoritas Concilii Constantiensis, quod, ob luem grassantem, Martinus V. Basileam transtulit. Conc. Constan. (sess. 4.) decernit: « ipsa Synodus in Spiritu Sancto legitime congregata, Generale Concilium faciens, Ecclesiam Catholicam militantem repræsentans, potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet, cujuscumque status vel dignitatis *etiam si Papalis existat*, obedire tenetur in his quæ pertinent ad fidem et extirpationem dicti schismatis et reformationem generalem Ecclesiæ Dei in capite et in membris. »—Et (sess. 5.): « Item declarat, quod quicumque cujuscumque conditionis status et dignitatis *etiamsi Papalis*, qui mandatis, statutis vel ordinationibus aut præceptis hujus sacræ Synodi et cujuscumque alterius Concilii Generalis legitime congregati, super præmissis seu ad ea pertinentibus factis vel faciendis, obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condignæ poenitentiae subjiciatur et debite puniatur, etiam ad alia juris subsidia, si opus fuerit, recurrendo ».—Concilium autem Basileense quinquies decreta Constantiensia confirmavit.

Resp. Duplici ex capite nutat hoc Gallicanorum fundamentum: etenim—1) decreta objecta nullius sunt auctoritatis—2) non lequuntur nisi de Papa dubio.

994. *Quoad primum*: nullius auctoritatis sunt decreta Concilii

a Papa non approbata. Atqui prædicta decreta non fuerunt a Papa approbata. Ergo.

Prob. min. quoad Conc. Const. Approbatio, quæ opponi solet, ea est quæ tribuitur Martino V., qui (sess. 45.) professus est: « Se omnia et singula determinata, conclusa, et decreta in materiis fidei per concilium Constantiense conciliariter, tenere velle, ipsaque sic conciliariter facta approbare et ratificare, et non aliter, et non alio modo ». Atqui hæc verba non continent approbationem duorum decret. sess. 4. et 5. Nam

1) His verbis approbat Martinus V. decreta *in materiis fidei*: sed duo objecta decreta non erant in materiis fidei; quia—*a*) salva fide, de præsentī materia in utramque partem disputari posse volebant (dico *volebant*, quia post Conc. Vat. non possunt adhuc velle) adversarii—*b*) in ipsa sess. 5. Synodus hæc decreta posuit inter *constitutiones synodales*, quas distinxit ab *avisamentis in materia fidei*; nec lata sunt sub pœna *anathematis*, aut cum nota *hæresis*, sicut in definitionibus fidei fieri solet; sed tantum sub pœna *pœnitentiæ et punishmentis* contra transgressores contumaces.

2) Iisdem verbis approbat Martinus V. quæ a Conc. Const. erant *conciliariter facta*. Atqui duo objecta decreta non fuerant *conciliariter facta*. Id vero constat—*a*) ex defectu *convocationis*; ea enim neque facta fuit a Papa indubio, neque a Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ certis aut pluribus, neque ab alia auctoritate legitima ac universali: præsertim cum Joan. XXIII. concesserit Gregorio, et Patres (sess. 20.) Benedicto, novam ab ipsis Concilii convocationem celebrari—*b*) Ex defectu *congregationis*; nam ex Actis (apud Van der Hart) Episcopi ex sola Joannis obedientia adfuerunt, et quidem non omnes, ex Episcopis vero obedientiam Gregorio et Benedicto præstantibus, quorum major pars erat, nullus interfuit. Hinc Eugenius IV. (in Bulla data Florentiæ an. 1439. prid. non. sept.), cum monuerit facta fuisse Constantiæ illa decreta a Patribus solius obedientiæ Joan. XXIII., concludit: « Quod ergo a Patribus ibi considentibus actum est, universæ Ecclesiæ non debet adscribi, sed eis tantum qui ibidem considebant, et unius tantum obedientiæ synodum faciebant ». Idemque testatur Card. de Turrecremata (l. 2. summ. de eccles.

c. 39.; et Apol. pro Eugenio IV.)—c) Ex defectu *consensus*; nam uti testatur Joannes (in epp. ad Ladislaum Poloniæ Regem et ad Ducem Bituricensem) et uti liquet ex Actis protestationem Cardinalium et Nationum referentibus, multa *per vim, terrorem, strepitum et contumeliam* fiebat in hoc Concilio: deinde constat ex ipsa Actorum relatione, ante sess. 4^{am} Cardinales monuisse Nationes, « ut suspenderent ad tempus materias, quæ magnas habent difficultates et maturam exigunt deliberationem »; denique ante 5^{am} sess. iidem Cardinales cum Oratoribus Regis Galliæ secreto protestati sunt, quod « propter scandalum evitandum ad Sessionem ibant, non animo consentiendi iis quæ audierant statui in ea debere »; atque in utraque sessione, testibus Turrecremata et Eugenio, « nonnulli graviores reclamantes, perstrepenste multitudine, silere coacti sunt ».

Prob. min. quoad Conc. Basileense. Contendebant adversarii illud fuisse approbatum ab Eugenio IV. in Bulla *Dudum*, in quantum Principum armata suasionem, tum terrore schismatis ac temporum iniquitate permotus Pontifex, dissolutionem Concilii a se factam sicut Bullas eam præseferentes revocavit, atque Concilium Basileense legitime cœptum ac continuatum declaravit — Verum

1) Hic non habetur approbatio eorum decretorum, quæ in controversiam veniunt. Nam—*a*) Eugenius IV. « progressum quidem Concilii, non autem decreta » approbavit: id declarasse ipsum Eugenium testatur Card. Turrecrem. (l. 2. sum. c. 100.). Sane Damasus Constantinopolitanum, Leo Chalcedonense, et Martinus Constantiense Concilium approbarunt; nec tamen omnia eorum decreta affirmasse intelliguntur—*b*) In Bulla *Dudum* Eugenius nec dissolutionem revocat, nec continuationem probat « simpliciter »; sed sub duplici conditione: imprimis « ut omnia et singula contra auctoritatem Pontificiam facta et gesta per dictum Concilium prius omnino tollantur et in pristinum statum reducantur »; deinde, « ut missi ab eo Deputati ad præfati Concilii præsidentiam cum effectu admittantur »: harum tamen neutra servata fuit—*c*) Hinc in ep. ad suos Legatos in Germania (apud Raynald. ad A. 1446.), scribit: « Suscipi ac suscepta esse a se Constantiense et Basileense Concilia, absque tamen præjudicio juris, dignitatis et præeminentiæ Sedis Apostolicæ et potestatis sibi concessæ ».

2) Synodus Florentina (sess. hab. an. 1439. pr. non. sept.) damnavit declarationes Basileenses tamquam impias, scandalosas, in manifestam Ecclesiæ scissuram tendentes; atque idipsum pronuntiavit concilium Lateranense (sess. 2.).—Æneas Sylvius vero, postea Pius II. (in Orat. cont. Austral.), scribit: « Inter episcopos, cæterosque Patres conscriptos vidimus in Basilea coquos et stabularios, orbis negotia judicantes. Quis horum dicta vel facta judicaverit legis habere vigorem? » Et S. Antoninus (chron. 3. p. tit. 22. cap. 10. § 4.) dicit Concilium Basileense fuisse synodum « viribus cassam, synagogam Satanæ, temerarium et præsumptuosum conventum ». Et S. Joannes de Capistrano (de Pap. et conc. auctor. p. 3.) appellat synodum illam « profanam et excommunicatam, basiliscorum speluncam, dæmonum catervam ».

995. *Quoad alterum*, multiplici argumento ostendi potest decreta Conc. Const. *respicere casum Pontificis dubii*. Id enim constat 1. *ex testibus*. Nam—*a*) Eugenius IV. (in Bulla *Moyses* Florentiæ data) damnat « pravum Basileensium sensum » de Decretis Constantiensibus: sed damnari non poterat, si illi existimassent dumtaxat Papam dubium subesse Concilio: ergo cum Basileenses certum Pontificem subderent Concilio, et, teste Eugenio, pravum sensum haberent, sensus Concilii Constantiensis erat tantum de dubio.—*b*) Æneas Sylvius (in cit. oratione habita Viennæ) affirmat, ipsum Conc. Constantiense innuere, quod indubitatus Pontifex nec subjici nec deferri concilio possit—*c*) Cardin. de Turrecremata idem asseruit in Concilio Florentino; eo scilicet tempore, quo recens erat memoria decretorum Constantiensium; et apud illos qui potuissent ipsum falsitatis manifestæ redarguere, si extraneam interpretationem eorumdem decretorum proposuisset.

2) *Ex ipsis Verbis Decret.* Sic enim exorditur Concilium: « Hæc sancta Synodus Constantiensis, Generale Concilium faciens pro extirpatione præsentis schismatis et unione ac reformatione Ecclesiæ », etc.; in textu autem primi decr. ita legitur: « Obidere tenetur in his quæ pertinent ad fidem et extirpationem dicti schismatis »; et in contextu alterius decr. habetur: « Qui hujus sacræ Synodi et cujuscumque alterius Concilii Generalis legitime congregati *super præmissis* » (extirpatione scilicet præsentis

schismatis et unione ac reformatione Ecclesiae), « seu ad ea pertinentibus », etc. Jamvero constat in illo schismate, tres fuisse Pontifices Ecclesiam in diversas partes scindentes, omnes tunc dubios, ac demum depositos.

3) *Ex Scopo*. Nulla certe tunc movebatur quaestio de auctoritate Pontificis *certi*; nec ad discutiendam aut definiendam hanc quaestionem congregatum ullomodo fuit Concilium. Quæstio, quod attinet ad Papam, erat—*a*) ut, constituendo Papam certum, schisma extingueretur—*b*) ut statueretur quomodo interim cum Papis dubiis agendum esset. Sed improbable omnino est, neque id sine documentis manifestis admittendum, Concilium nempe, veluti propositi oblitum, in ipso fere initio deliberationum suarum, definitionem fidei edere voluisse in re, de qua nec ulla existerat controversia, nec ad finem ob quem congregatum fuerat ullomodo pertinebat.

4) Frustra autem diceret, Concilium, in secundo decreto loqui non de seipso solo, sed de omnibus Conciliis generatim: nam loquitur quidem Conc. Constantiense de quocumque alio Concilio congregato « super præmissis », idest ad tollendum schisma; at non de quocumque alio Concilio simpliciter. Sane Concilium illud præ oculis habens Concilii Pisani exitum, merito timere potuit, ne a seipso quidem schisma tolleretur.

5) Frustra etiam diceret Papam declarari subjectum, etiam quoad pertinentia *ad fidem*, quæ decernerentur; atque Wiclef aliorumque condemnationem ex hoc Concilio prodiisse. Nam—*a*) voces illæ *ad fidem*, in primis Concilii editionibus non reperiuntur—*b*) Incredibile prorsus est, Concilium his vocibus respexisse ad hæresim sub Papa *certo* damnandam; nulla enim, ut diximus, tum agitabatur quaestio, an Pontifex certus Concilio circa fidem definienti obedire teneatur. Illæ igitur voces *ad fidem* non nisi *conjunctive* cum schismate extirpando usurpatæ a Conc. fuere. Revera eo tempore fautor schismatis habebatur « de hæresi vehementer suspectus »; sicut auctor schismatis aut causa ejus præcipua, quales erant Antipapæ, damnabatur « tamquam hæreticus et schismaticus », uti monet Card. Cameracensis in schedula initio Concilii exhibita. Hinc etiam factum est, ut supremum Pontificatum deponere recusantes a Procuratore Concilii *hæresis et*

schismatis accusarentur—Cf. de his omnibus Roncaglia (animadver. ad disser. 4. Nat. Alex. in sæc. XV. et XVI.; et ad disert. 8.).

996. *Dices II.*: Legitur (Matth. XVIII. 15. seqq.): « Si autem peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum. . . . si autem te non audierit, adhibe tecum unum vel duos. . . . si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus ». Unde dicunt:—1) hæc verba diriguntur ad Petrum.—2) Nomine *fratris* venit etiam Pontifex, qui hoc nomine sæpe compellatus est ab Episcopis, et est *filius* Ecclesiæ—3) Nomine autem *Ecclesiæ* venit hic Conc. generale. Ergo Petrus tum potest, si reus sit, ad illud Conc. denuntiari; tum debet ipse reos contumaces denuntiare: adeoque eodem Concilio est inferior.

Resp.—1) Negari omnino potest ea verba dicta esse Petro in singulari; ab initio enim capitis usque ad verba objecta, Christus universim omnes alloquitur, agens de peccato scandali et de correptione fraterna. Nonnisi versu 21. Petrus insurgit, quærens: « Domine, quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei? » Cui quæstioni Christus aptat peculiare responsum. At in hoc ipso, ut quisque videt, Petrus interrogat tamquam privata persona; siscitur enim quoties condonanda sit injuria fratri nostro: adeoque Christi responsum Petrum respicit uti privatam personam. Sane cum hæc verba prolata fuere, Petrus non erat nisi persona privata; nondum enim constitutus fuerat Pontifex.

2) *Fratris* autem nomen utut usurpatum fuerit, nihil certe detrahit auctoritati Pontificis: id ostendit Christi exemplum, Apostolos etiam fratres compellantis; ac similiter *fili* appellatio nullatenus officere potest, uti docet Pius II. (in Bulla retr. A. 1463.) dicens: « Etsi Ecclesiæ filius sit Pontifex propter regenerationem, propter dignitatem tamen pater habetur: et sicut filiationis causa debet ipse Ecclesiam venerari tanquam matrem, ita prælationis causa præfertur ei, ut pastor gregi, princeps populo, rector familiæ ».

3) Sed quomodo ostenditur *Ecclesiæ* nomine hic venire Concilium? Etenim si intelligatur Concilium cum Capite, textus ad quæstionis propositum non spectat: si autem Concilium sine Ca-

pite, illud non repræsentat universam Ecclesiam; utroque tandem sensu absurdum tribuitur textui, convocatio scilicet Concilii generalis pro quolibet fratris refractarii peccato. Rectius ergo dicendum, hic *Ecclesie* nomine intelligi Prælatum Ecclesie: hinc D. Thomas (in 4. dist. 19. q. 2. ad 4.), ait: « Prælatum potest dupliciter considerari, aut secundum quod iudicio præsidet; et sic dicere *Prælatum* est dicere *Ecclesie*, et sic debent prius testes adhiberi, quam Prælatum dicatur: aut extra iudicium existens; et sic dicere Prælatum non est dicere Ecclesie, sed personæ quæ potest prodesse et non obesse; et secundum hoc debet prius dici Prælatum quam aliis testibus ».

997. *Dices III.*: Romani Pontifices sæpe fassi sunt se subijci canonibus conciliorum generalium. Ergo iis conciliis sunt inferiores.

Resp. dist. antec.: fassi sunt se subijci canonibus Conciliorum generalium *sine Capite, neg.*; *cum Capite, subd.*: canonibus de rebus fidei, juris divini aut naturalis agentibus, *conc.*; dispositiones positivas Ecclesiasticas continentibus, *subd. iterum*: fassi sunt se subijci *directive*, aut *coactive* quantum est ex jure naturali aut divino, *conc.*; secus *neg.*

Itaque duo imprimis notemus:—1) tota hæc difficultas extra quæstionem vagatur; non enim agunt dicta Pontificum de canonibus editis a conciliis *acephalis*—2) Plures canones editi sunt non a Conc. œcumenicis, sed a Rom. Pontificibus: sed si horum canonibus ligarentur successores, minori pollerent auctoritate, quam prædecessores: scilicet auctoritas Primatus paulatim ac continuo minueretur. Rom. Pontificem non posse abrogare *omnes* canones, quia sub his et fidei dogmata et juris naturalis ac divini placita comprehenduntur, Catholicus quilibet fatetur. Quoad canones vero qui continent dispositiones positivas Ecclesiasticas; si illi vim aliquam habent, ad cogendum ipsum Pontificem, id non ab intrinseca, ut ita dicam, eorum virtute provenit; sed ab extrinseca, a naturali nempe divinoque jure, uti explicuimus supra (n. 991.). Hinc ex justa causa potest Pontifex in illis dispensare, ac mutatis circumstantiis potest etiam abrogare valide quidem ac licite. Id vero si præstet absque justa causa, valida semper erit dispen-

satio aut abrogatio: et si illicita sit, de hac culpa non nisi Deo rationem reddet.

At plures auctoritates, quæ hic opponuntur, secum ferunt claram ac rationabilem explicationem. Ita ex. gr. objiciunt verba Cœlestici: « Dominentur nobis regulæ, non regulis dominemur, sed simus subjecti canonibus »: at hæc diriguntur a Pontifice ad Vicarium Illyricum, cui justos potestatis limites præfigens, quæ ad inferiorem pertinent, comitatis gratia superior in communi persona profert—Opponunt Agapeti enuntiatum de « auctoritate canonum inviolabiliter custodienda »: sed hoc respicit ausum Cæsarii qui bona Ecclesiæ dilapidare volebat; facultatem ad rem hanc per se illicitam dare renuens Pontifex, dicebat se « divini iudicii ultione prohibitum »—Pariter Leo docet « nec Chalcedonensibus Patribus fuisse licitum immutare, quod Nicæni statuerint »; scilicet in rebus juris divini, aut Ecclesiæ per se necessariis, non tamen in aliis ac diversis. Hinc (in ead. ep.) Episcopi Antiocheni ordinationem, factam ab Anatolio contra Nicænos canones, noluit irritam agnoscere; et alibi (in ep. ad Rusticum Narbon.) ait: « Sicut quædam sunt, quæ nulla possunt ratione convelli; ita multa sunt, quæ aut pro necessitate temporum aut pro consideratione ætatum oporteat temperare », etc.

998. *Dices IV.*: Haud semel declararunt ipsi Pontifices causas non a se, sed a Conciliis terminari posse ac debere: ita scripsit Siricius ad Conc. Capuanum in causa Bonosi; Innocentius I. ad Clerum Constantinopolitanum in causa S. Chrysostomi; Innocentius III. (l. 3. regist. 15. epist. 108.) in causa Philippi Augusti Regis Franciæ.

Resp.: Evidens imprimis est, recitata testimonia *nihil* probare, siquidem *nimis* probarent; Concilia enim, de quibus agitur, non sunt generalia sed particularia; adeoque Summus Pontifex inferior esset conciliis particularibus: quod tam absurdum est, ut nemo unquam dixerit. Sed rem conficiet brevis expositio causarum, quæ objiciuntur.

Ac—1) Bonosi Ep. Sardicensis causam Capuana Synodus commiserat Anysio Ep. Thessalonicensi, qui ob occurrentem difficultatem iudicium retulit ad Siricium. Hic vero recusavit rem cognoscere; at non ob defectum potestatis, sed sive quia ob distan-

tiam loci et absentiam agentium difficile erat debitas informationes excipere; sive quia nolebat Pontifex videri quasi subdelegatus a Concilii delegato rem judicare: atque utramque hanc rationem Siricius in suo responso attigit.

2) Tantum abest ut Innocentius I. fassus sit Chrysostomi causam a se definiri non posse, ut potius sententiam pseudosynodi ad Quercum resciderit, et Chrysostomum sedi suæ restituerit. Declaravit tamen ad causam penitus finiendam necessarium esse Concilium; non quasi major inesset intrinseca auctoritas Concilio quam sibi; sed quia majorem quamdam extrinsecam auctoritatem coram hominibus, ex numero exurgentem, postulabant in eo casu populi diversa studia, Episcoporum æmulatio et odia, aulæ artes et violentia.

3) Innocentius III. scripserat Philippo Augusto se minime audere quidquam efficere ad dissolvendum matrimonium ejus consummatum; indubium enim erat, id ex jure divino minime licere. Addidit vero: « Si super hoc absque deliberatione Generalis Concilii determinare aliquid tentaremus, præter offensam et mundanam infamiam, quam ex eo possemus incurrere, forsan ordinis et officii periculum immineret ». At his verbis certe non asseruit majorem esse auctoritatem Concilii; secus enim Concilio concedenda esset potestas aliquid statuendi contra jus divinum: quod nemo dixerit: adhibuit ergo eam viam, qua honesto atque humano etiam modo sollicitationes Regis facilius declinaret.

999. *Dices V.*: S. Augustinus (ep. 162., al. 43. n. 19.) ita loquitur de judicio lato a Melchiade Rom. Pontifice contra Donatistas in synodo Romæ habita: « Ecce putemus illos Episcopos, qui Romæ judicarunt, non bonos fuisse judices; restabat adhuc plenarium Ecclesiæ universæ Concilium, ubi cum ipsis judicibus causa posset agitari, ut si male judicasse convicti essent, eorum sententiæ solverentur ».

Resp. dist.: S. Augustinus id asseruit arguens veluti *ad hominem* contra Donatistas, *conc.*; quasi ex sua sententia liceret appellare ad Concilium a sententia Rom. Pontificis, *neg.* Scilicet Donatistæ contendebant, Romanos judices, qui Cæcilianum declaraverant innocentem, injustos fuisse; S. Augustinus vero reponbat: etsi id concedatur, contra vos tamen est plenarium Ecclesiæ

universæ Concilium. Hanc distinctionem ad mentem esse S. Doctoris ex tota epistola patet: sed en verba proxime antecedentia: « Si autem [Donatistæ] non possent [Cæcilianum 'falsæ criminationis evincere'], in eadem quidem perversitate durarent, sed jam tamen quasi haberent quod dicerent, malos iudices se esse perpassos: quæ vox est omnium malorum litigatorum, cum fuerint etiam manifestissima veritate superati: quasi non eis ad hoc dici posset et justissime dici, Ecce putemus [supponamus] illos Episcopos », etc. Ceterum per verba « plenarium Ecclesiæ universæ concilium » significat S. Augustinus consensum totius Ecclesiæ cum Rom. Pontifice, in absolvendo Cæciliano a criminationibus Donatistarum; non vero cœtum Episcoporum congregatorum: in causa enim Cæciliani aut Donatistarum nullum unquam habitum est Concilium generale. Qui sententiam S. Augustini cognoscere cupit, recolat celebre ejus dictum (ser. 137. n. 10.): « Jam enim de hac causa [contra Pelagianos] duo Concilia [Carthaginense et Milevitanum] missa sunt ad Sedem Apostolicam: inde etiam rescripta venerunt. *Causa finita est*: utinam aliquando finiatur error ». Sæpius autem hoc principium usurpavit S. Doctor.

1000. *Dices VI.*: Papa est membrum Ecclesiæ; ergo est minor suo toto, quod est Ecclesia per omnes Episcopos repræsentata.

Resp. Papa est membrum Ecclesiæ, quod comparatur ad reliquam Ecclesiam uti caput monarchicum et princeps, *conc.*; uti simplex membrum, *neg.* Multiplici ex capite peccat hæc difficultas, quamvis Gallicani sæpius illam repetebant. Sane—1) etiam in corpore humano caput quantitate molis minus est toto; et tamen ratione dignitatis ac virtutis, potius est toto reliquo corpore—2) Hic vero non agitur de toto physico, sed morali; sed absonum est a magnitudine physica assurgere ad auctoritatem moralem, quasi hæc ab illa esset dimetienda. In hac hypothesis major esset auctoritas exercitus quam ducis; filiorum quam patrisfamilias; Ecclesiæ quam Christi: spectata siquidem mole minor est dux exercitus; pater familia; Christus Ecclesia—3) auctoritas eatenus viget in Ecclesia, quatenus communicata est a Christo; ibi ergo major reperitur, ubi majorem Christus collocavit: Christus autem non Ecclesiam Petro, sed Petrum Ecclesiæ præpo-

suit—4) Denique, perpetuo assumunt adversarii, Ecclesiam acephalam esse *totum* seu totam Ecclesiam; at præcisa a suo capite nec Ecclesia Christi nuncupari potest—5) Quare, si recte loqui velimus, cum in Rom. Pontifice resideat plenitudo potestatis, ipse simul cum Episcopis efficit *plures* habentes auctoritatem, non vero *ma-jorem* auctoritatem: sicut, quia Deus est essendi plenitudo, ipse simul cum creaturis efficit plura entia, non vero majorem seu perfectiorem entitatem.

ARTICULUS QUARTUS

Utrum Episcoporum jurisdictio procedat a Deo immediate,
an mediante Rom. Pontifice.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

1001. Ad naturam Primatus penitus intelligendam valde conducit originem investigare potestatis Episcoporum; cum enim de ratione Primatus sit episcopalis jurisdictio super omnes et singulos non modo fideles, sed etiam pastores; quo melius intelligimus qualis et quanta sit horum dependentia ab universæ Ecclesiæ Primatu, eo etiam melius statuitur genuina Primatus indoles. Sed rite declarandus est sensus quaestionis.

1002. Ac I. Quæstio hic non est *de designatione aut electione personæ*, quæ ut Episcopus Ecclesiæ præficiatur. Jus enim primigenium ac proprium eligendi ac confirmandi Episcopos certo est apud Rom. Pontificem. Sane

1) In quavis societate aut societatis forma creatio inferiorum potestatum per se pertinet ad supremam potestatem: participatio enim potestatis non potest repeti nisi ab eo principio quod jam possidet tum potestatem tum vim illam communicandi (n. 722.): in regimine autem monarchico summa potestas tota et indivisa est in principe. Atqui ostensum toties, Rom. Pontificem esse caput supremum Ecclesiæ, cujus forma regiminis est simpliciter mo-

narchica. Ergo jure proprio ac primigenio pertinet ad Rom. Episcopum reliquos Episcopos eligere ac confirmare (n. 515.).

2) Romanus Pontifex est supremus Pastor a Christo in Ecclesia constitutus, ad quem spectat cura totius ovilis, de quo etiam reddere debet Deo rationem. Atqui universalis hæc cura, de qua rationem reddere debet, exigit præcipue ut ipse possit designare pastores subalternos, a quibus maxima ex parte recta Ecclesiæ administratio dependet. Ergo.

3) Nisi a Rom. Pontifice episcopi constituentur, a quo tandem poterunt jure constitui? Non quidem ab ullo alio episcopo; excepto enim Rom. Pontifice, reliqui omnes episcopi nonnisi in particularem suam Ecclesiam auctoritatem habent, et quidem dependentem. Multo adhuc minus poterunt designari ac confirmari a populo fidei; nisi velimus cum protestantibus tribuere populo supremum dominatum in sacra, et regimen Ecclesiæ contra omnem Scripturæ et traditionis sensum fingere democraticum. Nec denique electio illa fieri potest a Principibus sæcularibus, qui nullam auctoritatem habent in Ecclesia, uti patet ex dictis de distinctione *juris divini* inter Laicos et Clericos. Ergo.

1003. II. Non agitur ergo de *designatione subjecti*, in quo potestas episcopalis resideat; sed de *ipsa potestate*; atque hujus *originem* in singulis Episcopis quærimus. Qua in re, in mentem revocata duplici potestate, *ordinis* et *jurisdictionis* (n. 755.), notemus, has duas potestates non modo *distinctas* esse, sed etiam *separabiles*. Sane

1) Dari potest episcopalis potestas jurisdictionis in aliquo subiecto absque potestate ordinis. Antiqua est disciplina in Ecclesia catholica, ut electus episcopus renuntiatusque solemniter a S. Pontifice suam ecclesiam administret cum omnimoda jurisdictione, etsi nondum consecratus, suam consecrationem differat toto tempore a jure statuto. Ut unum vel alterum commemoremus, Claudianus, frater S. Mamerti, episcopi Viennensis, juxta Sidonium Apollinarem (epist. 11. lib. 4.) merus erat presbyter, dum loco fratris episcopalem exercebat potestatem. S. Augustinus, designato presbytero Eraclio sibi in episcopatu successore, in eum adhuc presbyterum munia episcopalis regiminis transferri voluit; ait enim (ep. 213. al. 110. n. 1.): « Obsecro ut huic juveni, hoc

est Eraclio presbytero, quem hodie in nomine Christi designo episcopum successorem mihi, patiamini me refundere onera occupationum mearum ».

2) Potest etiam episcopalis potestas ordinis in aliquo subjecto inveniri absque potestate jurisdictionis. Etenim—*a*) potestas ordinis semel accepta, numquam amitti potest; ita ut, secus ac potestas jurisdictionis, etsi aliquo impedimento ligata, illicite quidem sed valide exerceretur. Refert ex. gr. Theodoretus (hist. eccles. lib. 1. cap. 9.) epistolam concilii Nicæni ad Ecclesias Ægypti, qua Melitio episcopo Thebaidos aufertur jurisdictio, manente tamen in eo non modo potestate ordinis episcopali, quæ amitti nequit; sed etiam dignitate et gradu, seu honore episcopali. Rem confirmat depositio Episcoporum, vel eorum spontanea abdicatio: depositi habiti fuere a Concilio Nicæno (can. 7.) Cathari seu Novatiani; et de abdicatione Eustathii, Episcopi Pamphyliae, sermo est in Conc. Ephesino (Ep. Syn. ad syn. in Pamphylia): hæc profecto ostendunt hodiernam praxim Ecclesiae novam non esse—*b*) Confirmat idipsum praxis Apostolorum ordinandi episcopos, qui, nulli sedi affixi nullaque ordinaria et *sibi propria* jurisdictione instructi, mittebantur huc illuc uti cooperatores Apostolorum et eorundem delegati (Cf. Bolgeni, *L' Episcopato*, p. 1. c. 7. n. 78.). Huc etiam facit praxis ordinandi episcopos solius honoris causa, nullaque ipsis tradita ecclesiae administratione. Sed de his omnibus consuli possunt Canonistæ.

1004. III. Jamvero constat apud omnes potestatem ordinis in Episcopis esse *immediate* a Deo; proinde tota quæstio est de origine potestatis *jurisdictionis*. Sed notandum adhuc est, hanc potestatem jurisdictionis spectari posse veluti *in abstracto*, quatenus respicit generatim ordinem et gradum episcopalem; ita ut quæeratur « num ex immediata Christi institutione debeant esse Episcopi, qui dependenter a S. Pontifice regant Ecclesiam »; et *in concreto*, prout eadem potestas in hoc illove peculiari individuo residet; ita ut quæeratur « num in singulis Episcopis sicut potestas ordinis *immediate* a Deo procedit, ita etiam potestas jurisdictionis »: quod enim *mediate* saltem procedat a Deo rursus ab omnibus conceditur. Potestatem jurisdictionis *in abstracto* consideratam divini juris esse et *immediate* a Deo, dubitat nemo.

Nam ex immediata Christi ordinatione est, ut in sua Ecclesia sint pastores et doctores, ut loquitur Apostolus (Eph. IV. 11.); Petro traditæ sunt a Christo pascendæ oves, et ipsi Apostoli Episcopos constituerunt. Nec certe vel summus Pontifex, vel ulla humana auctoritas potest umquam efficere, ut in Ecclesia ordo episcoporum non sit; vel ut sit quidem, sed non regat Ecclesiam. Tota ergo quæstio reducitur ad potestatem jurisdictionis *in concreto*; ac de ea quæritur « num in Episcopo sit *immediate* a Deo, an mediante S. Pontifice? »

1005. IV. Adverti hic ulterius debet, eandem potestatem jurisdictionis in singulis Episcopis trifariam considerari posse, nempe quoad *exigentiam* seu *aptitudinem*, *actualitatem* et *exercitium*. Certum est—1), eam quoad *exigentiam* seu aptitudinem esse *immediate* a Deo: aptitudo enim ad jurisdictionem episcopalem *immediate* pullulat ex caractere episcopali, eique est per se adnexa; sed character a Deo *immediate* proficiscitur; ergo et exigentia illa—2) Constat tum ex hactenus dictis de vi ac ratione Primatus, tum ex antiqua, universali et constanti praxi, potestatem jurisdictionis in Episcopis, quoad *exercitium*, pendere omnino a S. Pontifice, a quo arctari, amplificari, ac tolli etiam potest; etsi non ita, ut omnes qui Episcopi sunt non *regant*, aut tollatur ipse ordo Episcopalis—3) Hinc agitur solum de eadem potestate quoad *actualitatem* sumpta; et quæritur num eam habeant Episcopi vi ipsius ordinationis, ac proinde *immediate* a Deo, an mediante S. Pontifice?

1006. Hæc autem quæstio paulo aliter etiam proponi solet: dicunt nempe, potestatem jurisdictionis in Episcopis esse vel *completam*, jam ordinatam ad subditos, et proxime expeditam ad valide prodeundum in actum secundum; vel *incompletam*, nondum ad subditos ordinatam, nec ita expeditam, ut aliud non desideret ad validum sui exercitium. *Incompleta*, ajunt, simul cum potestate ordinis, vi consecrationis, Episcopis confertur a Christo tanquam proximo auctore ac immediato: de altera solum est quæstio. Scilicet quæritur an potestas *completa*, ordinata jam ad subditos, et proxime expedita ad valide prodeundum in actum secundum, sit etiam *immediate* a Christo; an vero tantum mediante S. Pontifice, qui ut auctor immediatus, etsi non principa-

lis (nam principalis solus est Christus), sed minus principalis, pro auctoritate sibi propria illam conferat?

1007. Jamvero Conc. Vaticanum hanc quæstionem non attigit; historice autem constat eam magna animorum contentione agitatam fuisse in Conc. Tridentino: a quo tamen res in medio relictæ fuit, agente præsertim Card. a Lotharingia (Cf. Pallavicini, Hist. Conc. Trid. l. 18. cc. 14. 15.; et l. 21. c. 11.). Disputatur ergo quæstio inter Theologos. Jurisdictionem in Episcopis *immediate* a Deo dimanantem, primus omnium præfertur invexisse ac propugnasse Franciscus Victoria, theologus hispanus, qui obiit anno 1549; eique adstipulati sunt Alphonsus de Castro (de just. hæc. punit. cap. 24.); Vasquesius (lib. 2. disp. 152. c. 3. n. 28.); P. Collet (de ordin. p. 2. c. 4. art 3.), aliique non pauci. Verum summi quique theologi et scholarum principes contrarium sensere. Ita D. Thomas (in 4. sent. dist. 19. q. 1. a. 3., quæstioncula 1. ad. 1.; 2. 2. q. 39. a. 3.; etc.); S. Bonaventura (in opusc. *Quare fratres Minores prædicent et confessiones audiant*); Durandus (in 4. dist. 24.); Natalis Herveus (in tract. de potest. Pap.); S. Antoninus (Summ. p. 2. tit. 22. cap. 3. § 3.); Ægydius Columna archiepisc. Burgensis (in lib. de renuntiatio. pap. c. 8. et opusc. contra exempt. c. 2.); Thomas Argentinensis (dist. 25. q. 1. a. 2.); Joannes de Celaia (in 3. sent. dist. 20. q. 7.); Michael Manuclerus (part. 2. de Monarc. lib. 4. cap. 10.); Nicolaus Coeffeteaus (discuss. 5. c. 1. 2. M. Ant. de Dominis); Joannes Puteanus (in 2. 2. q. 1. art. 6. dub. 3. in resp. ad 1. object.); Antonius Charlas (de libertat. eccles. gallic. lib. 8. cap. 10. seqq.); Bellarminus (de Rom. Pont. l. 4. c. 24. seqq.); Suaresius (de legib. l. 4. cap. 4.); Vargas (de jurisdic. opusc.); Fagnanus (in cap. *perniciosa*, de offic. ordin. n. 30. et seqq.); Benedictus XIV. (de syn. diocæces. lib. 1. cap. 4. n. 2.), aliique complures.

1008. Juxta hanc postremam sententiam melius intelligitur disparitas inter originem jurisdictionis in episcopis, et in S. Pontifice. Etenim hic plenitudinem habens Episcopalis jurisdictionis in universam Ecclesiam, in omnes et singulas ejus partes, potest illam in determinata aliqua mensura Episcopis communicare: hi proinde *immediate* accipiunt a R. P. jurisdictionem quæ est divinitus instituta. At contra, præter Rom. Pontificem, nemo est

in Ecclesia qui habeat supremam, universalem, plenam potestatem: unde neque Episcopus consecrator, neque Cardinales electores, neque Ecclesia universalis potest illam novo Rom. Pontifici communicare. Mortuo Rom. Pontifice, potestas illa Christi manibus relinquitur; adeoque novus electus nonnisi a Christo potest claves regni cœlorum accipere.

1009. His itaque prænotatis

§ II.

Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. LX.—*Vi episcopalis consecrationis exurgit quidem in Episcopis exigentia quædam Ecclesiam regendi, non tamen confertur ipsa actualis potestas ad id requisita: hæc enim, licet ex jure divino debeat esse in cœtu Episcopali, secus tamen ac potestas ordinis, nonnisi mediante Rom. Pontifice singulis Episcopis communicatur.*

1010. *Prob. I.* Actualis jurisdictionis potestas in Episcopis vi consecrationis et characteris non habetur. Ergo ab humana causa, adeoque a Rom. Pontifice *immediate* repetenda est—*Prob. conseq.* ex sensu ipso adversariorum. Nam eatenus tantum adversarii contendunt actualem jurisdictionem episcoporum esse *immediate* a Deo, quatenus putant eandem ipsi characteri et gradui episcopali ita esse adnexam ac veluti imbibitam, ut una cum gradu et characterem in consecratione recipiatur: ergo si id falsum ostenditur, ipsimet fatentur non posse hauriri actualem jurisdictionem nisi ex Rom. Pontifice; siquidem nullum medium agnoscunt, nec agnoscere possunt, inter hæc duo, ut *immediate* vel a Deo habeatur, vel a Rom. Pontifice. Igitur

Prob. antec.—1) Posita consecratione non plus possumus, vi ipsius, in episcopo adstruere, quam quod ipsius consecrationis et characteris episcopalis conceptus necessario includit. Atqui conceptus consecrationis et characteris episcopalis necessario non includit nisi solam *exigentiam* ad potestatem obtinendam regendæ Ecclesiæ, nullatenus vero ipsam actualem jurisdictionem. Revera

contradictio in terminis esset, si conciperetur episcopus consecratus, in ipso caractere nullam habens relationem ad regendam Ecclesiam: at posita aliqua relatione ad Ecclesiae regimen, ea, absque ulla conceptuum pugna, potest intelligi vel immediate ad ipsam potestatem qua Ecclesia regitur, vel immediate ad alium, a quo ea potestas accipi debeat. Hinc, uti diximus (n. 1003.), potestas ordinis separabilis est a potestate jurisdictionis.

2) Si illa potestas actualis esset atque existens in episcopo vi consecrationis; sequeretur quod nulla auctoritate humana posset impediri aut minui aut suspendi, ita ut non solum *illicite*, sed etiam *invalide* exerceretur; quod enim jure divino subsistit, nulla humana potestate frustraneum effici potest, ut manifestum est in iis quæ in episcopo pendent a potestate ordinis. Neque dicas, invalidos esse actus jurisdictionis in Episcopo schismatico, suspenso, etc., non quia ipsi deest potestas actualis jurisdictionis, sed quia alligata, et ab habente auctoritatem solvi indiget. Etenim in episcopo schismatico, suspenso etc. potestas etiam ordinis est vinculis adstricta; et tamen *valide* episcopus ille conficit aut ministrat sacramenta, quod pertinet ad potestatem ordinis: si ergo vi consecrationis actualis in eo esset potestas jurisdictionis, sicut potestas ordinis, illius etiam actus essent *validi*, etsi *illiciti*.

1011. II. Potestas jurisdictionis in uno correlativa est subjectioni, quam alter illi debet; adeoque Episcopalis jurisdictio correlativa est subditis: ergo ubi actu non sunt subditi, nequit actualis esse jurisdictio; correlativa enim simul sunt, neque unum absque altero esse aut concipi potest. Si quis ex. gr. actu polleat regia potestate, actu carere nequit subditis, quibus nisi facto jure saltem imperet: quod si nullos subditos habeat, irrisorie tantum dicetur Rex: hinc est quod per jocum dicere soleamus regem sine subditis, ducem sine exercitu, indicando nempe rem irrisoriam aut etiam impossibilem. Atqui Episcopi subditos *immediate* accipiunt non a Christo, sed a Rom. Pontifice. Ergo ab eodem immediate accipiunt ipsam actualem potestatem jurisdictionis.

Minor, quæ liquet ex facto et praxi constanti, confirmari etiam potest, quia si Episcopi vi ipsius consecrationis, et non mediante

Rom. Pontifice haberent subditos, hi vel essent—1) fideles omnes (Ecclesia universa)—vel 2) eorum pars indeterminata—vel 3) eorum pars determinata (aliqua particularis Ecclesia). Atqui primum dici nequit; siquidem in ea hypothese omnes Episcopi, vi consecrationis, obtinerent potestatem universalem, quæ tamen, uti ostendimus, soli Petro, ejusque successoribus collata est. Nec secundum dici potest; siquidem repugnat ut dentur *actuales* subditi alicujus determinati superioris, quin sint et ipsi determinati. Si tertium admittitur, iam patet Episcopos subditos immediate accipere a Summo Pontifice: nam id docet—*a*) antiqua et universalis praxis—*b*) ipsa ratio: quis enim aliquam determinatam partem gregis alteri regendam traderet, nisi ille qui toti gregi praefficitur?

Hinc apposite Suaresius (l. 4. de legib. c. 4. n. 8.): « Superior », inquit, « et subditus correlativa sunt, et ideo non potest unum fieri prius quam aliud, neque unum sine alio. Ergo cum applicatur materia et fiunt subditi, superior accipit novam potestatem et jus, et quasi dominium in illos, quia per talem potestatem formaliter constituitur superior: ergo illa est etiam potestas jurisdictionis; ergo ultra potestatem datam per ordinationem, requiritur potestas jurisdictionis data per homines. » Lainez etiam in concilio Tridentino (apud Pallavicin. hist. l. 18. c. 15. n. 16.) eadem argumentatione utebatur, asserens materiam ipsam episcopalis jurisdictionis competere episcopis ex jure divino, si ex jure divino ipsis competat jurisdictio: cum correlativa sint, et unum sine altero intelligi non possit. Eadem habes apud Bellarm. (de Rom. Pont. l. 4. c. 24.) etc.

1012. III. *Ex Traditione*. Nam 1) solemne est Patribus affirmare, quod soli Petro sint claves traditæ, ut *ex eo et per eum* Episcopis communicarentur. Ita Tertullianus (Scorpiac. c. 10). scribit: « Si adhuc clausum putas cœlum, memento claves ejus hic Dominum Petro, et *per eum* Ecclesiæ reliquisse. »—S. Leo M. (serm. 4. in anniv. assumpt. suæ) ait: « Siquid divina dignatio cum eo [Petro] commune caeteris voluit esse principibus, nunquam nisi *per ipsum* dedit quidquid aliis non negavit »; et paulo ante: « Ut cum multa solus [Petrus] acceperit, nihil in quemquam *sine ipsius participatione* transierit ».—Auctor operis de dignitate sacerdotali (inter oper. S. Ambrosii) inquit: « Claves illas regni

coelorum *in B. Petro* Apostolo cuncti suscipimus sacerdotes». — Stephan. Larissæus (in libel. ad Bonifac. II. Pap.) dicit: « Quia Domino dicente tertio: 'Amas me? Pasce oves meas', tradidit prius vobis mandatum, ostendens, et *per vos* deinde omnibus *per universum mundum* sanctis ecclesiis condonavit ». — Gregorius IV. Pont. Max. (ep. ad univers. episc. 1.) de Ecclesia Romana affirmat: « Quæ sic *vices suas aliis impertivit* ecclesiis, ut in partem sint vocatæ sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis ». — Patres Conc. Rhemensis (an. 800.) sese agere profitentur, « Auctoritate episcopis *per B. Petrum* principem Apostolorum collata ». — Recole alia PP. testimonia (n. 547. 737.) jam data. Ex hac igitur Patrum doctrina, merito D. Thomas (lib. 4. con. Gent. cap. 76.) diserte concludit: « Soli Petro promisit: 'Tibi dabo claves', ut ostenderetur potestas clavium *per eum* ad alios derivanda, ad conservandam Ecclesiæ unitatem ».

2) Quemadmodum Patres Ecclesiæ unitatem ab Episcopatu *uno* passim repetunt, uti ostendunt jam data variis in locis testimonia; ita unitatem Episcopatus ab *una* etiam origine repetunt. Ut vero pressius urgeant hanc ideam, juxta ea quæ leguntur (Jo. XVII.) « rogo.... ut unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint » etc.; et « omnia quæ dedisti mihi abs te sunt », etc., docent, typum unitatis Ecclesiæ esse Dei unitatem in tribus Personis. Ita Symmachus Papa (ep. 1.) inquit: « Ad Trinitatis instar, cujus una est atque individua potestas, unum est per diversos antistites sacerdotium ». Ante Symmachum autem Cyprianus ad explicandum illum « episcopatum unum episcoporum multorum numerositate diffusum, et cujus a singulis in solidum pars tenetur », ad Trinitatis mysterium confugit: « Dicit Dominus », ait, « Ego et Pater unum sumus. Et iterum de Patre et Filio et Spiritu Sancto scriptum est: Et hi tres unum sunt ». Unde etiam (in ep. ad Magn. 66.) addit: « Et idcirco Dominus insinuans nobis unitatem in divina auctoritate venientem ponit et dicit: 'Ego et Pater unum sumus'. Ad quam unitatem redigens Ecclesiam suam denuo dicit: et erit unus grex et unus pastor ».

Jamvero in divinis una eademque essentia, quæ est in tribus Personis, communicatur Filio a Patre, Spiritui Sancto vero a

Patre et Filio tamquam ab unico principio: adeoque Pater, principium imprincipiatum est primus veluti fons a quo Filius et Sp. Sanctus procedunt. Videtur ergo ad mentem PP. unum esse principium, a quo Episcopalis jurisdictio procedit in omnes qui illam participant: illud vero debet esse adspectabile, ut in episcopatu et in regimine Ecclesiæ habeatur unitas visibilis. Atqui principium visibile, a quo in alios potestas derivatur, nullum aliud concipi potest præter caput supremum Ecclesiæ, Rom. Pontificem successorem S. Petri, qui primus omnium fuit a Christo institutus episcopus. Ergo necesse est ut a Rom. Pontifice emanet episcopatus, utque episcopus quilibet ab ipso « proprietates suas ducat tamquam a radice frutex, et a fonte fluvius, et a sole radius, et nihil a radice alienetur », uti loquitur Tertullianus de Trinitate (adv. Prax. c. 8.).

3) Libet hæc omnia confirmare testimonio Sancti Cypriani, quod non semel (ac præsertim n. 887.) exhibuimus, a quo etiam desumptum est C. *Loquitur* (c. 24. q. 1.). *Super unum*, inquit S. Doctor, *ædificat Ecclesiam*, seu uni dat Christus potestatem; et tamen constat plures esse Episcopos, ratione characteris episcopalis, *pari consortio præditi honoris et potestatis*. Sed unde hujusmodi consortium? Ex eo, quod unus ille non sibi soli servat totam potestatem, sed ipse est *origo, exordium* alterius potestatis: *originem ab uno incipientem* Christus *sua auctoritate disposuit*. Quare Episcopi se habent ad Rom. Pontificem sicut *radii ad solem, rivuli ad fontem*; illi suum lumen a sole, hi suas aquas mutuuntur a fonte: ac propterea *a fonte præcide rivum, præcisus arescit*: quod minime esset consequens si aqua in rivum proveniret aliunde quam a fonte. Ita cum proportionem accidit Episcopis; id quod habent auctoritatis in populum mutuuntur a Rom. Pontifice; ab ipso *præcide*, separa Episcopum per excommunicationem, depositionem, suspensionem, *separatus arescit*, nihil jam potest: cum contrarium contingat quoad potestatem ordinis, quam depositus, degradatus retinet, et maligne quidem, sed valide tamen, invito Pontifice exercet, quia non a Pontifice immediate eam accipit, sed a Christo. Notatu autem dignum est, laudatum canonem hæc tradere ratione unitatis Ecclesiæ, quatenus hæc derivatio jurisdictionis Episcopalis proxime a Rom.

Pontifice ad unitatem inducendam et conservandam censetur necessaria: *Ut unitatem manifestaret.* Unitas totius corporis non separatur quia *unum lumen est quod ubique diffunditur*, id est in multos; sed *Unitas servatur in origine*: scilicet non solum in dependentia, sed etiam *in origine*. Tolle proinde hanc *originem*, seu derivationem ab hac origine, aliunde deriva potestatem episcopalem, jam non est una Ecclesia, *una mater*, *fœcunditatis successibus copiosa*, sed multæ et steriles.

1013. SCHOLION.—Difficultates facile ad pauca quædam capita revocantur omnes; atque facile diluuntur ex distinctionibus factis in expositione status quæstionis: sufficit ergo eas breviter indicare. Unde

I. *Ex Scriptura* opponunt loca, in quibus—1) dicitur (uti Act. XX.), Spiritus Sanctus posuisse Episcopos regere Ecclesiam Dei—2) aut Apostoli dicuntur *electi* immediate *a Christo*, (uti ex. gr. Jo. VI.; Galat. I.; et juxta illud « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos », etc.): Episcopi autem, inquiunt, sunt Apostolorum successores.

Respondetur:—1) Antequam *directe* explanemus objecta testimonia, præstat animadvertere, duplici ex capite ostendi posse totum argumentum omni vi carere:—*a) ex ipsa ejus forma.* Et enim quemadmodum Episcopi dicuntur a Deo positi regere Ecclesiam; ita dicitur omnis potestas esse a Deo, per Deum reges regnare, et legum conditores justa decernere. Atqui ex his nemo recte inferret, omnem potestatem a Deo immediate conferri, omnes reges immediate per Deum regnare, justa decerni immediate a Deo. Ergo similiter nequit recte inferri, singulos Episcopos jurisdictionem accipere immediate a Deo—*b) Ex iis quæ sequerentur*, si objectæ sententiæ absque ulla distinctione, rigide et ut sonant sumendæ essent; plus enim evincerent quam ipsis adversariis libet. Etenim, si Spiritus Sanctus « posuit episcopos regere Ecclesiam Dei », idest immediate contulit eis potestatem; ergo etiam subditos immediate Spiritus Sanctus concessit; ipse etiam immediate territorium definivit; certa namque et definita jurisdictio nequit existere absque certis ac definitis subditis ac territorio. Item si ut Apostolis, ita et episcopis dictum est: « Sic-

ut misit me Pater, et ego mitto vos », nulla facta distinctione; ergo non indigent episcopi, ut a quoquam accipiant missionem et canonicam institutionem: poterunt igitur quocumque excurrere, ubi auctoritatem suam exercere, sicut ipsi Apostoli.

2) Liquet ergo distinctionem aliquam necessario adhibendam esse in objectis testimoniis. Sane—*a*) ut Episcopi recte dicantur positi a Sp. Sancto regere Ecclesiam Dei, sufficit ut Deus instituerit ordinem et gradum Episcopalem; ut consecrati Episcopi exigentiam habeant et ordinationem ad regendam Ecclesiam Dei: sed necesse non est, ut singuli potestatem actualem regendi *immediate* accipiant a Sp. Sancto.—*b*) Similiter Episcopi nequeunt simpliciter dici successores Apostolorum, sicut dicuntur Rom. Pontifices successores Petri. Nam, viventibus adhuc Apostolis, extiterunt Episcopi, quos ipsi constituebant; non obtinent Episcopi *æqualem* potestatem cum Apostolis; nulla existit cathedra, præter Romanam, jure divino evectora ad dignitatem episcopalem: quid mirum ergo, si Episcopi ab Apostolis differant etiam quoad *immediatam* originem suæ potestatis? Sed hæc supra (n.880.seqq.) exposita ac demonstrata sunt.

1014. II. *Ex Patribus* ea loca objiciunt, in quibus Patres docent Episcopos divina ordinatione constitui ad regendam Ecclesiam. Ita ex. gr. S. Ignatius M. (in ep. ad Eph.) dicit episcopos « definitos esse per terminos terræ ex Jesu Christi sententia ».— S. Cyprianus (ep. 69.) dicit eos « præpositos fuisse ecclesiis divina ordinatione », etc.

Resp. dist.: Et hæc aliaque Patrum effata referuntur ad jurisdictionem actualem et particularem episcoporum, quasi sit immediate a Deo; *neg.* Et hæc referuntur ad illos respectus immediatæ derivationis episcopalis potestatis a Deo, quos in thesi explicuimus; *conc.* Locutiones ejusmodi Patrum desumptæ sunt ex Scripturarum effatis, et ad eadem alludunt: exponendæ ergo sunt ex iisdem criteriis, quæ jam adhibuimus ad loca ipsa Scripturarum exponenda. Sane hæc Patrum sententiæ explicari optime possunt, etiam semota communicatione potestatis a Deo *immediate* singulis Episcopis facta; ita autem explicari *debent*, juxta testimonia a nobis in prob. thesis allata: secus Patres a seipsis dissentirent.

1015. III. *Ex ratione* objiciunt: 1) Potestas jurisdictionis ad Episcopatus essentiam pertinet—neo valida foret consecratio episcopalis, si jurisdictio non conferretur.—2) Si Episcopi non a Christo sed ab homine jurisdictionem acciperent; tum singulorum episcoporum, tum omnium simul acceptorum, auctoritas foret humana; ipsa ergo œcumenica concilia evaderent congregationes humanæ, omni divinæ auctoritatis robore destitutæ.—Ita Febrinius ex episcopo Segnensi in Conc. Trid.

Respondetur:—1) Potestas jurisdictionis pertinet ad essentiam Episcopatus quoad *exigentiam*, *conc.*; quoad *actualitatem*, *neg.* Quod si dicant invalidam esse Episcopi consecrationem absque assignatione plebis, id jam falsum demonstravimus. Christianus Lupus ex professo ostendit validitatem harum consecrationum ex canone VI. Conc. Chalcedonensis, et ex Barsis Lazari atque Eulogii consecratione, de qua Sozomenus (hist. Eccles. l. 6. c. 34.); Charlas autem (de libert. eccles. gall. l. 8. c. 9.) plene satisfacit contrariis Thomassinii argumentis; ipse Gersonius denique (tract. de statib. eccles. consid. 8. de stat. prælat.) tametsi non probet, validas tamen declarat ejusmodi ordinationes.

2) Quod Rom. Pontifex communicat episcopis, non est aliqua auctoritas ab ipso, vel ab hominibus originem ducens; sed est illa ipsa auctoritas quam Christus in eo deposuit, dum ipsum constituit in quo esset fontem plenitudo totius ecclesiasticæ potestatis: si ergo spectetur in se entitas jurisdictionis, non est potestas humana sed divina. Similiter cum Rom. Pontifex alicui determinato subjecto confert actuale jurisdictionem episcopalem, confert gradum potestatis, quem Christus voluit ut esset in Ecclesia: gradus ergo jurisdictionis, quem obtinet Episcopus, non est humanus sed divinus; eo vel magis, quod character episcopalis ejus *exigentiam* vel ad illam habet *aptitudinem*. Hæc quidem satis ostenderent, insulsam esse illationem de *humana* auctoritate ipsorum conciliorum; sed præterea Concilium œcumenicum necessario includit ipsum Rom. Pontificem; tunc enim verificat in se illud subjectum morale, cui Christus dona sua contulit juxta factas promissiones: adeoque ejus et auctoritas nullo modo potest humana censeri.

ARTICULUS QUINTUS

Præcipua de Conciliis doctrinæ capita attinguntur.

1016. Solutio præcedentis quæstionis, ut ipsius initio monuimus, clarius determinat *singulorum* Pastorum dependentiam a successoribus Petri; at hi, juxta Conc. Vaticani definitionem, superiores etiam sunt Episcopis *simul* sumptis: præstat ergo clarius etiam determinare hanc Rom. Pontificis præeminentiam supra *corpus* Pastorum. Ad id necessarium est doctrinam de Conciliis, quoad præcipua saltem capita, paucis exponere.

1017. Itaque « Concilii nomine, inquit Bellarminus (de Conc. l. 1. c. 3.), idem significatur in Ecclesia, quod nomine comitiorum in regnis; nam quemadmodum cum oritur controversia in Republica, conveniunt in unum principes Regni, vel magistratus, ac statuunt quid facto opus sit: ita in Ecclesia cum oritur controversia aliqua de religione, conveniunt præsules Ecclesiarum, et simul collatis sententiis, statuunt quid bonum videtur ». Unde Concilium generatim describi potest: « Legitimus Prælatorum Ecclesiæ conventus ad judicandum vel statuendum de rebus ecclesiasticis ». Dicitur—1) Prælatorum conventus; quia licet quandoque vox *Concilium* designaverit aliarum etiam personarum adunationem, a pluribus tamen sæculis constanter ad significandum cœtum Prælatorum, maxime Episcoporum—2) Dicitur *Conventus*, ut exprimatur comunis Episcoporum actio ac sententia; si quis enim plurium Prælatorum sententiam singillatim exposceret ac obtineret, ea proprie non esset actio aut sententia conciliaris—3) Dicitur *legitimus*; si enim conventus Episcoporum non haberet omnes condiciones debitas, non *Concilium* sed *latrocinium* dici consuevit: quænam autem sint condiciones ad legitimitatem requisitæ, infra dicemus—4) Dicitur *ad judicandum vel statuendum*; quia si conventus Episcoporum fieret tantummodo ad conferenda consilia, discutiendas sententias, etc. quin auctoritative quidquam statuerent aut judicarent Episcopi; conventus ille in usu ecclesiastico non vocaretur *Concilium*—5) Dicitur denique *de rebus Ecclesiasticis*; quia si ad alium finem,

quam ad pertractanda negotia ecclesiastica convenirent Episcopi, eorum conventus non diceretur *Concilium*: nec enim possunt, ut Episcopi, alia negotia quam Ecclesiastica, sua auctoritate definire.

1018. Concilia sic generatim accepta dividuntur in *generalia* et *particularia*: generale repræsentat Ecclesiam universam; particulare vero partem aliquam Ecclesiæ. Pro ratione autem partis Ecclesiæ, quam repræsentat, Concilium particulare potest esse *Nationale* aut *Provinciale*: nationale est illud, in quo conveniunt Archiepiscopi et Episcopi unius regni vel nationis, quibus præest patriarcha vel primas, aut, his deficientibus, delegatus quidam a Sede Apostolica; provinciale vero est illud, in quo conveniunt tantum Episcopi unius provinciæ ecclesiasticæ, quibus præest Archiepiscopus sive Metropolitanus. Addi his potest Concilium *diæcesanum*, in quo conveniunt presbyteri unius Episcopatus, præsidente Episcopo; sed illud *non Concilium*, sed *Synodus* potius vocatur; uti enim advertit Bellarminus (c. 4.), « vix dici possunt Concilia [diæcesana], cum in eis ordinarie nullus sit qui jurisdictionem habeat [in foro externo], præter unum Episcopum qui præest ». Non desunt tamen Concilia particularia, quibus plures Episcopi ex aliena natione vel provincia interfuerunt: hæc dici solent *mixta*: cf. Bened. XIV. (de Synod. Diæce. l. 1. c. 1.).

1019. Concilium *generale* vocatur etiam *plenarium*, *universale*, *œcumenicum*, etsi quoad hanc postremam appellationem aliqua existat nominis discrepantia inter auctores. Nonnulli enim attendentes ad *vim nominis* non vocant *œcumenicum* Concilium, cui non *interfuerint* ex toto orbe Episcopi; sicut e contra vocant *œcumenicum* illud, cui ex omnibus provinciis Episcopi interfuere, etsi abfuerit Romanus Pontifex. At si rem spectemus, sicut *generale*, ita *œcumenicum* recte dicitur illud Concilium, ad quod omnes Episcopi fuerunt vocati, licet non omnes interfuerint, ut infra explicabimus; quemadmodum *œcumenicum* est, si intersit Rom. Pontifex, licet non omnes Episcopi, convenerint; sicut enim deficiente Capite, deficeret repræsentatio Ecclesiæ universæ; ita hæc repræsentatio, eo præsentate, aliis ex parte absentibus, ut dicemus, haberi posset. Habita ergo ratione rei potius quam nominis, appellatio-

nem *œcumenici* sumimus tamquam synonymam *generalis*; et *œcumenicum* dicimus « Concilium repræsentans universam Ecclesiam, actis assentiente Romano Pontifice ». Dicitur—1) *Concilium*: est genus proximum, jam declaratum—2) *Repræsentans universam Ecclesiam*: est differentia ultima, quæ duo importat: a) quod adsit Rom. Pontifex Ecclesiæ Caput; sicut enim corpus humanum non repræsentatur totum, si desit caput, ita nec Ecclesia tota repræsentatur, si desit Rom. Pontifex: b) quod adsint saltem aliqui ex majori parte provinciarum ecclesiasticarum Episcopi, ut repræsentetur moraliter universa Ecclesia—3) *Actis assentiente Rom. Pontifice*: hujus enim assensu deficiente, omni vi carent decreta, et Concilium ipsum nullius auctoritatis erit. Poterit autem Concilium esse *perfecte* aut *imperfecte œcumenicum* et *generale*, uti statim patebit ex dicendis de *celebratione* et *acceptatione* seu *approbatione* Concilii.

1020. Quoniam hic de Conciliis agimus ut clarius determine-
mus relationes Rom. Pontificis ad illud, et sic melius assequa-
mur vim ac rationem *Primatus*: iis omissis, quæ directe spe-
ctant ad Concilia particularia, quæ ad generale pertinent prose-
quemur; inde enim patebit quomodo Rom. Pontifex sit supra
Corpus Pastorum. Ut vero cum ordine proponamus multa quæ
breviter attingenda sunt, agemus—1) de *convocatione*—2) de *ce-
lebratione*—3) de *confirmatione*—4) ac denique de *necessitate*
Concilii generalis.

1021. I. *Quoad convocationem*, statui imprimis debet « munus
convocandi concilia generalia ad Rom. Pontificem proprie perti-
nere; sic tamen, ut possit etiam alius, Pontifice consentiente,
Concilium indicere; quin etiam satis est, si indictionem factam
ipse postea ratam habeat et confirmet. At si nec ipse indicat
Concilium, nec aliquis alius de ejus mandato vel consensu, nec
ipse saltem approbet indictionem, illud non Concilium, sed con-
ciliabulum fore ». Quod probari potest

1) *Ex jam statutis de natura Primatus Rom. Pontificis*. Nam
ille solus jus habet convocandi Concilium generale, qui potesta-
tem habet in omnes totius Ecclesiæ Episcopos: agitur enim de
convocatione coactiva, cui Episcopi omnes obedire tenentur. At-
qui nonnisi Rom. Pontifex potestatem habet in omnes Episco-

pos—Ad eum solum pertinet jus convocandi Concilium generale, qui supremam habet potestatem in universam Ecclesiam: agitur enim de statuendis ac definiendis iis quæ ad Ecclesiam universalem spectant. Atqui solus Rom. Pontifex habet potestatem supremam in Ecclesiam universam—Supponas quod alii, ex. gr. ipsi Episcopi possint Concilium generale convocare absque consensu Rom. Pontificis; hujus potestas non esset *plena*, nec ipse esset *Monarcha* in Ecclesia. Atqui Rom. Pontifex habet plenitudinem potestatis, et forma regiminis in Ecclesia est monarchica ex Christi institutione.

2) Hinc *semper Ecclesia agnovit hoc jus in Rom. Pontifice*. Sane in Conc. Chalcedonensi, a Legatis Sedis Apostolicæ postulatæ est cur Dioscorum, Patriarcham Alex., exclusum vellent; et responderunt: « quia synodum ausus est facere sine auctoritate Sedis Apostolicæ, quod numquam factum est, nec fieri licet »—Conc. Lateranense V. sub Leone X. pronuntiavit: « Solum Rom. Pontificem, tamquam super omnia Concilia auctoritatem habentem, Conciliorum indicendorum... plenum jus et potestatem habere ».—Gregorius II. synodum 300 episcoporum, a Leone Isauro convocatam ideo reprobavit, quia absque Rom. Pontificis auctoritate celebrata fuerat—Eadem ratione reprobatum fuit a Stephano IV. pseudo-œcumenica synodus a Constantino Copronimo congregata—Hinc Concilia œcumenica occidentalia omnia a Rom. Pontifice, et quidem solo, fuerunt convocata: orientalia vero, etsi convocata dicantur ab Imperatoribus, numquam tamen absque consensu aut ratihabitione Rom. Pontificis. Certe quoad Concilium Constantinopolitanum III. legitur (Act. XVIII. Serm. Prophonetico seu Acclamatorio): « Arius divisor Trinitatis, et partitor surgebat, et continuo Constantinus semper Augustus, et *Sylvester* laudabilis magnam atque insignem in Nicæa Synodum congregabant ». Convocationem Concilii Ephesini a Theodosio Juniore factam, ratam habuit Cœlestinus, scribens (Ep. ad Theodosium): « Huic Synodo, quam esse jussistis, nostram præsentiam in his, quos misimus, exhibemus ». S. Leo, scribens ad Marcianum imper., qui Chalcedonense Concilium convocaverat, ait: « Sanctum clementiæ vestræ studium, quod ad reparationem pacis ecclesiasticæ Synodum haberi voluistis, adeo libenter accepi,

ut etc. ». Conc. Constantinopolitanum IV. convocavit Basilius Imp.; sed Hadrianus II. ad ipsum scribens (Act. I.) ait: « Volumus autem per vestræ pietatis industriam Constantinopoli numerosum celebrari Concilium: cui nostri quoque Legati præsidentes, delictorum hominumque discrimine perspecto, statim cuncta impii conciliabuli (Photiani) exemplaria ab iis qui illa retinent ablata, ignibus cremanda tradant ». Et sic de ceteris.

3) Quare—*a*) si alii quam Rom. Pontifices videntur indixisse Concilia, ii hortando, consulendo ea convocasse dicuntur: quod si auctoritate egisse videantur, id vel de mandato Pontificis, vel uti causa ministerialis, vel consentiente aut ratihabente Pontifice, efficere potuerunt—*b*) Quod si Pontifices in suis litteris plus quam par esset Imperatoribus tribuisse videantur; id non defectui auctoritatis in Pontifice, aut propriæ potestati in Imperatoribus adscribendum est, sed quibusdam rerum adjunctis extrinsecis omnino. Vigebant enim leges antiquæ frequentes hominum conventus, metu seditionum, prohibentes; non poterant Concilia commode celebrari, nisi in aliqua civitate Imperatori subjecta; hæreticorum aut schismaticorum vis, quæ timebatur, Imperatorum armis erat compescenda; ob Ecclesiarum paupertatem, non nisi Imperatorum liberalitate poterant Episcopi ex dissitis regionibus in unum Concilii locum convenire: ob has igitur rationes Pontifices aliquid Imperatoribus permiserunt quoad Conc. convocationem. Cf. Bellarminum (l. 1. c. 12. 13.).

1022. At quinam convocandi sunt ad Concilium? Notetur imprimis cum Bellarmino (l. c. cap. 15.): « In Conciliis, multis de causis, aliquos interesse posse; alii enim intersunt ut iudices, qui dicuntur habere suffragium decisivum; alii ut disputando examinent difficultates, qui dicuntur habere suffragium consultivum; alii ut ministrent, quales sunt notarii, custodes, et alii ut defendant Concilium, et dent operam ut intus et extra omnia sint pacata ». Quæstio igitur est de convocandis *ut iudicibus*, ut ferant suffragium decisivum.

1023. Novatores, negata distinctione ex jure divino inter clericos et laicos, assertaque forma regiminis democratica in Ecclesia, consequenter tenent Imperatores, laicos etc. convocandos esse ad Conc.: unde una ex causis, ob quas restiterunt Conc. Tri-

dentino, ipsis auctoribus, est quia in eo non habuerant suffragium, nisi Cardinales, Episcopi, Abbates et Generales Ordinum Religiosorum, cum debuissent omnes viri docti etiam laici suffragium habere decisivum. Hic error satis superque refutatus in principiis, quibus innititur, non indiget hic iterum confutari. Præstat solum recolere censuram latam a Pio VI. in prop. X. synodi Pistoriensis: « Doctrina, qua parochi aliive Sacerdotes in synodo congregati pronunciantur una cum Episcopo iudices fidei, et simul innuitur iudicium in causis fidei ipsis competere jure proprio et quidem etiam per ordinationem accepto, falsa, temeraria, ordinis hierarchici subversiva, detrahens firmitati definitionum judiciorumve dogmaticorum Ecclesiæ, ad minus erronea ».

1024. Itaque imprimis vocandi sunt ad Concilium *de jure ordinario* Episcopi omnes jurisdictionem habentes. Etenim—1) in Conciliis œcumenicis agitur de dogmatibus definiendis, hæresibus damnandis, legibus disciplinaribus statuendis: hæc vero munera ad eos pertinent, qui a Deo constituti *Pastores et Doctores*, jurisdictionem habent in foro externo, et Ecclesiam docentem ac regentem repræsentant. Sed hi sunt Episcopi, quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei—2) Hinc Episcopi jurisdictionem habentes vocandi sunt *ex jure divino*. Nam ex jure divino debent esse Episcopi, qui Ecclesias particulares regant; Concilium autem nequit esse œcumenicum nisi Patres universam Ecclesiam repræsentent. At Patres simul sumpti nequeunt universam Ecclesiam repræsentare, nisi singuli particulares regendo, eas juridice repræsentent. Cum ergo ex jure divino sint Episcopi particularium Ecclesiarum, ex jure divino eorum cœtus repræsentat Ecclesiam universam—3) Accedit totius antiquitatis testimonium. Eusebius enim (l. 5. c. 23.) ait: « ob quam causam [ob quæstionem Paschatis sub Victore Papa] conventus Episcoporum et concilia per singulas quasque provincias convocantur »; Patres Conc. Chalcedonense (Act. IV.) exclamarunt contra profanos Concilium ingressos: « Mitte foras superfluos: concilium Episcoporum est »; Osius ad Constantinum (apud Athanas. ep. ad solitariam vitam degentes) dixit: « Tibi Deus commisit imperium; nobis Episcopis quæ sunt Ecclesiæ concredidit »; et S. Ambrosius ad Valentinianum (ep. 32.): « Si conferendum de fide, Sacerdotum [Epi-

scoporum] debet esse ista collatio, sicut factum est sub Constantino, qui iudicium dedit Sacerdotibus » idest Episcopis. Cf. Bellarm. (l. c. cap. 15.).

1025. Inter Episcopos autem convocandos ad Concilium, videntur esse etiam Episcopi electi et nondum consecrati; ipsi enim jam habent jurisdictionem; et, uti inquit Canus (de Locis, l. 5. c. 2.) « totum ecclesiastici concilii negotium non ordinis sed jurisdictionis potestate transigitur ». Controvertitur vero, utrum Episcopi i. p. i. seu anulares eodem jure gaudent. Suarez (de Fide, disp. 11. sect. 1. n. 15.) ait: « Episcopi anulares vocari sine dubio possunt ad Concilium, et habere suffragia. Per se vero id minime necessarium est, quia jurisdictione carent Episcopali. Et ita habet usus ». In Conc. Vaticano admissi fuerunt Episcopi hujusmodi, integra tamen manente quæstione juris. Cf. Cecconi (*Storia del Conc. Vaticano*, l. 2. c. 1. art. 1.).

1026. Notari hic debet Episcopos omnes jurisdictionem habentes vocandos quidem esse ad Concilium, « ut, ait S. Leo (ep. 89.), evocatis de cunctis provinciis sacerdotibus *vere* possit esse *universale* Concilium »; at minime necessarium esse ad œcumenicitatem ac legitimitatem Concilii, ut *omnes* conveniant: id enim necessarium non est ad repræsentationem Ecclesiæ universalis, et aliunde unus vel alter facile posset impedire Concilium. Sufficit ergo—1) ut convocatio sit universalis, ita ut præcipuis Ecclesiæ partibus innotescat, et nullus episcopus jurisdictionem habens excludatur—2) Numerus quidam determinatus assignari non potest; nec requiritur ut numerus ille sit insigniter magnus, cum celebrata fuerint concilia nationalia, in quibus major fuerit numerus episcoporum, quam in quibusdam Conciliis œcumenicis—3) Id certe requiritur, ut habeatur repræsentatio moralis totius ecclesiæ: quid autem ad id requiratur et sufficiat, non potest melius cognosci, inquit Bellarminus (l. c. cap. 17.), « quam ex consuetudine Ecclesiæ, et ex iis Conciliis, quæ omnium consensu generalia fuerunt ». Hinc addit, requiri « ut saltem ex majori parte christianarum provinciarum aliqui adveniant; et si quidem Concilium sit in Oriente, semper visum est sufficere, si ex provinciis omnibus Orientis Episcopi conveniant multi; ex toto autem Occidente mittantur aliqui a Summo Pontifice qui suppleant alio-

rum locum: et si celebretur in Occidente, convenient ex omnibus provinciis Occidentis multi, ex Oriente autem pauci aliqui veniant nomine aliorum »: Quod deinde ex historia Conciliorum confirmat.

1027. Præter Episcopos vocandi sunt ad Concilium etiam — 1) Cardinales; at *quo jure*, non constat inter Doctores, et uti advertit Suarez (de Fide, disp. 11. sect. 1. n. 17.), id pendet « ex illa quæstione, an dignitas Cardinalium sit jure humano introducta, ut vult Sotus... vel divino, ut tenet Turrecremata ». Schmalzgrueber (Dissert. præemialis, § 8. n. 326.) ait: « vocari debent Cardinales, etiam non Episcopi. Idque ex privilegio vel consuetudine, ut quidam existimant, vel, ut alii cum Suaresio, etiam ex jure ordinario. Quia actus jurisdictionis qui ad externum Ecclesiae regimen ordinantur, et intrinsece a consecratione episcopali non pendent, communicari possunt quibusvis personis ecclesiasticis capacibus » — 2) Ex eadem ratione vocari debent Generales Praepositi religiosorum ordinum, et Abbates qui jurisdictione *quasi-episcopali* potiantur in populum aliquem et in aliquod territorium — 3) Quoad Abbates exemptos sed habentes jurisdictionem solum in suos monachos, nisi sint Generales, res controvertebatur: Bouix (de Papa, par. 8. c. 1. §. 5. prop. 7.) ante Concilium Vaticanum multis probare studuit, hujusmodi Abbates convocandos esse; at a Conc. Vaticano fuerunt exclusi ob rationes, quas indicat Cecconi (*Storia del Conc. Vaticano*, vol. 1. l. 2. c. 1. art. 1.).

1028. II. *Quoad celebrationem*, debet imprimis statui *jus præsidendi* Concilio œcumenico. « Catholici omnes, ait Bellarminus (l. c. c. 19.), id munus proprium esse docent Summi Pontificis, ut per se vel per Legatos Synodo præsideat, et tamquam supremus judex omnia moderetur ». Agitur ergo non de præsentia honoris tantum, sed jurisdictionis, vi cujus præses *omnia moderetur*: hinc ipsius est determinare objectum de quo sit tractandum, ordinem quo tractari debeat, etc. Jus autem illud spectare ad Rom. Pontificem probatur

1) *Ex supra statutis*. Etenim — a) illius est jus præsidendi Concilio, qui habet supremum Ecclesiae regimen; siquidem hæc præsentia pars est regiminis supremi ac universalis Ecclesiae.

Atqui Rom. Pontifex obtinet supremum ac universale Ecclesiæ regimen—b) Illius est præsidere Concilio, qui superior est omnibus Episcopis. Atqui solus Rom. Pontifex, uti probavimus, superior est omnibus Episcopi etiam simul sumptis. Ergo.

2) *Ex praxi Ecclesiæ*; omnibus enim Conciliis, quæ *celebratione* fuerunt œcumenica, præsedit Rom. Pontifex. Sane res est manifesta, nec ab ullo in dubium vocatur, Conciliis in Occidente habitis præsedisse Rom. Pontifices. Sed quoad Orientales, Nicæno I., teste Gregorio VII. (Apolog. c. 3.) præfuerunt « Osius Cordubensis, Victor et Vincentius Presbyteri Rom. Ecclesiæ, ex parte Sylvestri »: neque aliter intelligi potest quod Osius primus omnium subscripserit. Idipsum testantur Gelasius Cyzicenus (Hist. Conc. Nicæ. l. 2. c. 3.); Adrianus Papa (Epist. can. ad Carol. M. missa); de Osio Athanasius (ep. ad Solitarios de Presbyteris); Socrates (Hist. l. 1. c. 5.); Theodoretus (Hist. l. 2. 7.); Photius (lib. de septem Synodis); etc.—Ephesino, uti constat ex Act. III., præfuerunt nomine Rom. Pontificis, Cyrillus Alex., Arcadius et Projectus Episcopi, Philippus Presbyter, omnes R. P. Legati.—Ad Chalcedonense Conc. scribebat S. Leo: « In his fratribus Paschasino et Lucentio Episcopis, Bonifacio et Basilio presbyteris, qui ab Apostolica Sede directi sunt, me Synodo Fraternitas vestra æstimet præsidere ».—De Const. III. legitur (Act. I.): « Conveniente sacra Synodo, idest Theodoro et Gregorio presbyteris et Joanne diacono, vicem agentibus Agathonis Archiepiscopi antiquæ Romæ » etc.—In Nicæno II. Petrus Archipresbyter Romanus, et Petrus Abbas S. Sabæ locum tenent Sedis Apostolicæ; unde ante Tarasium et reliquos Episcopos ita subscripserunt: « Petrus vires agens Adriani Papæ veteris Romæ definiens subscripsi ».—In Const. IV. Adrianus (ep. ad Basilium Imp.) scribit: « Volumus per vestræ pietatis industriam illic numerosum celebrari Concilium, cui nostri quoque missi præsidentes, nempe Donatus et Stephanus Episcopi, et Marinus diaconus » etc.—Conc. Const. I. non fuit primo celebratione œcumenicum sed tale evasit quando anno mox sequente accessit Damasi confirmatio in Conc. Romano, ad quod tres etiam Orientales Episcopi missi fuerunt: « haud multo post, scribit Photius (Lib. de Septem Synod.) et Damasus Episcopus Romæ eadem confirmans accessit ».—Neque Conc. Const.

II. fuit celebratione œcumenicum; siquidem non modo non interfuit Rom. Pontifex, sed defuit Occidentalium repræsentatio: deinde vero œcumenicum factum est ex confirmatione Vigilii aliorumque Rom. Pontificum. Ceterum Patres hujus Synodi ad Vigilium scripserunt: « petimus ut, præsidente nobis vestra Beatitudine, communi tractatu eadem capitula in medio proponenda et quæri, et consummari, et finem quæstioni imponi ».

3) Quare si objiciant, quibusdam orientalibus Conciliis præsedisse Imperatores; respondendum est: eos præsedisse *loco et honore, conc.*; auctoritate, *vel neg.*, *vel subdist.*: auctoritate ad impediendam vim et ordinem servandum, seu ad protegendum Concilium, *conc.*; ad statuendum vel definiendum quidquam in Conc., *neg.* Veritas hujus responsionis est historice manifesta. Nam Conc. Chalcedonense (ep. 98.) scribit ad Leonem M.: « Quibus [episcopis] tu quidem *sicut membris caput* præeras, in his qui tuas vices gerebant benevolentiam præferens: imperatores vero fideles *ad ornandum* decentissime præsidebant, sicut Zorobabel Jesu (I. Esdr. III. 2.) Ecclesiam tamquam Jerusalem ædificationem renovare circa dogmata invitantes ». In Conc. œcum. VIII. (can. 17.) legitur: « Illud autem tamquam perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod a quibusdam imperitis dicitur, non posse Synodum absque Principali præsentia celebrari; cum nusquam sacri Canones convenire sæculares Principes in Conciliis sanxerint, sed solos Antistites ». Quod agnoverunt ipsi Imperatores. Theodosius Junior et Valentinianus, mittentes Candianum Comitem Conc. Ephesino præfuturum, significant id fieri « ea lege et conditione, ut cum quæstionibus et controversiis quæ circa fidei dogmata incidunt, nihil quidquam commune habeat: verum ut eos submoveat qui aliquod obstaculum afferre possunt » etc. Constantinus Pogo. scripsit ad Gregorium Rom. Pontificem: « Neque enim cum illis [episcopis] tamquam Imperator sedebo aut imperiose loquar, sed tamquam unus ex illis; et prout statuerint Pontifices ego exequar ». Basilius Imp. in Synodo VIII. fatetur « non esse suum, nec ullius Laici misceri Ecclesiasticis judiciis »; unde subscribit post omnes Patriarchas, et quidem non definiens, sed « suscipiens et consentiens » — Cf. Bellarm. (l. c. cap. 19. seq.).

1029. Alterum quod statui debet quoad *celebrationem* Concilii est, quod licet ad Rom. Pontificem spectet ei præsidere, *ceteri tamen Episcopi sunt veri iudices*. Id non negant nisi Novatores, in quorum sententia Concilii est *inquirere*, sed Christus solus et Verbum Dei habet suffragium decisivum. Nos ergo dicimus, ait Bellarminus (l. c. cap. 18.), consessum Episcoporum in Conciliis legitimis esse verum iudicium consessum, et eorum decreta et leges necessario sequendas. Porro ex omnibus Conciliis ex antiqua universalique praxi manifestum est, quod definita atque statuta in Conciliis semper vim obligandi obtinuerunt: unde anathema dicitur iis qui negant definita tamquam de fide; decreta vocantur *canones* seu *leges* Ecclesiæ; contra resistentes actum semper est tamquam contra rebelles, et in Conc. Chalcedonensi ex. gr. (Act. IV.) decem episcopi, qui sententiæ Concilii acquiescere recusabant, pro hæreticis habiti sunt. Sed dici nequit Conciliorum decreta hanc vim obtinere exercente iudicio *solo* Rom. Pontifice; etsi enim ob supremam plenamque potestatem qua pollet solus, possit rem totam *solus* definire; id tamen non præstat quando Concilium convocat, cum eoque definit: secus sententia non esset *conciliaris*, nec Episcopi subscriberent: « Ego N. N. *definiens* subscripsi ». Ergo dicendum est, Episcopos cum Sum. Pontifice definientes vere esse iudices, verumque exercere iudicium — Cf. Bellarm. (l. c.).

1030. Inde tamen pessime aliqui deduxerunt ad definitiones fidei in Conciliis necessariam esse unanimitatem saltem moralem suffragiorum; neque recte alii dixerunt *debere* Rom. Pontificem sequi saltem maiorem partem. Revera etsi minorem partem is sequatur, non iudicat solus; ac proinde sententia vere erit *conciliaris*: novimus ex Christi institutione Episcopos sine Capite nihil posse ultimo statuere ac definire; at certe non probatur, quod ex ipsa divina institutione Caput debeat dirigi a maiori parte membrorum, cum ipsius potius sit omnia dirigere. Num dicitur major Episcoporum pars fundamentum, supra quod ædificatus est ipse Petrus? Num dicitur major ovium pars debere pascere seu regere Pastorem? Quare, uti recte notat Bellarminus (cit. cap. 18.), Summus Pontifex non est simplex præses Concilii, qui talis a rege constituitur; sed vere est rex relate ad illud tribunal: unde sicut Rex posset rescindere sententiam a maiori parte iudicum latam; ita si major pars Episcoporum aliquid de-

ecerneret, posset Rom. Pontifex ab eorum judicio resilire. Ceterum advertit ipse Bellarminus, citra casum violentiæ, ut in Concilio Ariminensi, vel fraudis, ut in Conc. Chalc. quoad decretum a Leone rejectum, numquam contigit, ut major Episcoporum pars erraverit—Cf. quæ de hac re scripsimus in tract. *de Virt. Infusis* (n. 612.).

1031. III. *Quoad confirmationem* Concilii œcumenici, hic supponimus in primis, illud, quando vere œcumenicum est, in rebus fidei et morum errare non posse. Id non exigit demonstrari aliis argumentis, quam iis quibus adstruximus Ecclesiæ infallibilitatem in docendo (n. 787.). Unde Bellarminus, postquam varia S. Scripturæ loca singillatim expenderit, concludit (l. 2. c. 2.): « ex quibus omnibus locis ita possumus ratiocinari: si nos jubemur a Deo audire et sequi Episcopos, ut Praepositos, Pastores, Doctores, Speculatores, Patres; certe vel illi nos fallere non poterunt, vel nos poterimus culpam in Deum rejicere. At sine dubio singuli Episcopi errare possunt, et aliquando errant, et inter se quandoque dissentiunt, ut nesciamus quisnam eorum sequendus sit; ergo saltem omnes simul, præsertim in nomine Domini congregati, quando uno ore nos docent, errare non poterunt »—Cf. argumenta data (n. 796. seqq.).

1032. Verum ut Concilium sit vere œcumenicum, et suprema infallibili auctoritate gaudeat, necessaria omnino est approbatio seu confirmatio Rom. Pontificis. Id probatur

1) *Ex supra statutis*. Nam—*a*) eatenus Concilium est vere œcumenicum, quatenus repræsentat Ecclesiam universam; sed Concilium omnium Episcoporum sine ulla approbatione Rom. Pontificis non repræsentat Ecclesiam universam; siquidem repræsentat corpus absque præcipua ejus parte quæ est Caput—*b*) Infallibilitas, de qua agimus, nequit haberi, nisi per assistentiam Sp. Sancti a Christo promissam; ergo haberi nequit, nisi habeatur subjectum illud, cui Christus hanc prærogativam promisit: sed subjectum hujusmodi non est corpus Episcoporum sine Capite, uti patet ex testimoniis, quæ dedimus ad probandam promissionem infallibilitatis.

2) *Ex testimonio ipsorum Conciliorum*. Sane de Conciliis in Occidente habitis res est manifesta; nam iis omnibus, Tridentino excepto, ipse summus Pontifex interfuit, et præsens consensit:

Patres vero Tridentini in ultima sessione confirmationem a Papa petendam diserte edixerunt: quid factum sit in Concilio Vaticano pro duabus editis Constitutionibus, omnes norunt. Quoad Concilia autem habita in Oriente, de I. legitur (ep. Synod. Rom. an. 484. sub Felice III. scripta): « Trecenti octodecim Patres apud Nicæam congregati, sequentes dominicam vocem, confirmationem rerum in ea gestarum atque auctoritatem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ detulerunt »; de II. scribit Photius: « Quibus haud multo post et Damasus Episcopus eadem confirmans atque sentiens accessit »; de III. dicitur (Act. V.): « Quia autem necesse est, ut omnia quæ consueverunt, sanctitati tuæ significantur, non potuimus non scribere »; de IV. Epistola missa ad Leonem habet: « Rogamus et tuis decretis honora nostrum iudicium. Omnium gestorum vim vobis insinuavimus ad probationem nostræ sinceritatis, et ad eorum, quæ a nobis gesta sunt, firmitatem et consonantiam »; de V. constat legationem missam esse ad Vigilium, et præfatio sententiæ contra tria capitula edicit: « quia contingit Vigilium religiosissimum, in hac regia urbe degentem, omnibus interesse, quæ his tribus capitulis annotata sunt, et tam sine scripto, quam in scripturis, ea sæpius damnasse » etc.; de VI. legitur (ep. ad Agathonem data): « Orthodoxæ fidei splendidam lucem vobiscum clare prædicavimus, quam ut iterum per honorabilia vestra rescripta confirmetis, vestram oramus paternam sanctitatem »; de VII. testem habemus epistolam Tarasii ad Adrianum I., ex qua constat tum Pontificem Legatos suos misisse, tum Patres ad eum scripsisse; De VIII. epistola Synodica ad Adrianum II. habet: « Omnium nostrum conventum, et universalis hujus synodi consensum ad consonantiam recipiendum prædica: eum magis ac magis veluti proprium solidius confirma evangelicis præceptionibus et admonitionibus vestris ».

3) Hinc—*a*) Concilia a Rom. Pontifice reprobata, reprobavit semper Ecclesia: ita Conc. Ariminense, cui interfuerunt 600 Episcopi, rejecit Damasus; Conc. Ephesinum II. reprobavit Leo; etc. —*b*) Alia Concilia partim approbata partim reprobata a Rom. Pontifice, vim auctoritatemque obtinuerunt pro ea solum parte quæ ab eo fuit confirmata: ita Conc. Francofordiense celebratum, ut videtur, an. 794., confirmatum fuit ab Adriano quoad eam par-

tem in qua definitur, Christum non esse filium Dei adoptivum; at reprobatum ab eodem fuit quoad aliam partem, in qua per errorem damnabat VII. Synodum. Similiter Concilii Constantiensis decreta partim a Martino V. approbata recepit Ecclesia universa; alia non item. Sed horum omnium exempla plura invenies apud Bellarm. (de Conc. l. 1. cap. 5-8.).

1033. Conciliorum autem approbatio aut confirmatio per Rom. Pontificem multiplici modo obtineri potest. Nam—1) potest Summus Pontifex interesse ipse Concilio cum ceteris Patribus, ac statim cum ipsis suam sententiam dicere: quo in casu jam habetur illud cum suo Capite corpus cui Christus promisit infallibilitatem, et sic ejus sententia fit irreformabilis—2) Potest Summus Pontifex præesse Concilio per suos Legatos: Legati vero, uti notat Bellarminus (l. 2. c. 11.) aliquando mittuntur « ad Concilium cum instructione Sedis Apostolicæ, sicut legimus factum in Conc. IV. VI. et VII.; aliquando sine instructione, ut factum est in Concilio Tridentino: cujus ratio est, quia in illis primis Conciliis una tantum quæstio tractabatur, et ideo facile poterat Pontifex explicare Legatis, quæ esset sententia sua de illa quæstione; at in concilio Tridentino tot quæstiones et tam variæ tractandæ erant, ut non posset commode ejusmodi institutio haberi ». Hinc Legati tenebantur omnia referre ad Rom. Pontificem. Jamvero in primo casu, Patribus consentientibus cum Rom. Pontificis sententia, formatur decretum a Legatis nomine Pontificis; et statim habetur judicium definitivum et irreformabile: habetur enim consensus Capitis et membrorum, seu totius subjecti, cui Christus promisit infallibilitatem in docendo. Revera Rom. Pontifex mittere solet Legatos instructos de sua sententia cum ea conditione, ut si Patres consentiant, ipsorum et Apostolicæ Sedis judicio, formetur decretum; sin minus, differatur decretum, donec Rom. Pontifex consultus respondeat, uti patet ex Conc. Chalcedonensi (Act. III.). In altero vero casu, sententia Concilii, etiam assentientibus Legatis, non esset ultimum definitivum judicium; sed mittenda est ad Rom. Pontificem, cui integrum est eam approbare vel reprobare: cf. ep. Gelasii ad Episcopos Dardaniæ, ep. Nicolai ad Michælem, Bullam Pii IV. qua confirmat Conc. Tridentinum, etc. A fortiori vero non haberetur judicium definitivum et irreformabile, si Patres de-

finiunt dissentientibus Legatis; aut consentientibus quidem, sed contra mandatum Rom. Pontificis: ita erravit Conc. Ephesinum II. quod definire voluit, repugnantibus Legatis Papæ Leonis; et Conc. Constantinop. sub Nicolao I., cum Legati contra instructionem Nicolai egerint—3) Hinc haberi potest proprie dicta confirmatio, seu impertita Patrum iudicio auctoritas, qua Rom. Pontifex, ut Caput Supremum et totius Ecclesiæ Princeps sententiæ a Patribus latæ tribuit vim obligandi. Cf. Bellarm. (l. c.); et Suarez (de Fide, disp. V. sect. 7.).

1034. IV. *Quoad Conciliorum necessitatem*, præstat imprimis innuere qua lege Concilia existant. Qua in re distinguenda est institutio *substantiæ*, ut ita dicam, Concilii a modo non pertinente ad substantiam et tempore, quo Concilia celebrantur. Si de modo et tempore agatur, neganda omnino est divina institutio; ex Scriptura enim aut ex traditione nihil proferri potest, quod certa quædam tempora determinet ad Conciliorum celebrationem. Si vero agatur de ipsa Conciliorum substantia, « originem Conciliorum, inquit Bellarminus (l. 1. c. 3.), etsi Albertus Pighius contendat esse plane humanam, et naturali ratione excogitatam, probabilius tamen est divinam esse ». Et Suarez (de Fide, disp. XI. n. 1.) ait: « Nec enim placet quod Pighius... sentit, congregationem horum Conciliorum esse ex humana institutione, nisi forte intelligat quantum ad tempus et ordinationem, vel quia non est fortasse simpliciter ex præcepto divino, ut hæc concilia cogerentur ». Sane—1) negari nequit, concilia fuisse semper præcipuum medium gubernandæ Ecclesiæ, post supremum, quod est auctoritas Rom. Pontificis, successoris Petri; « semper enim, ait Bellarminus (l. 1. c. 11.) fuit in Ecclesia Dei ista consuetudo, ut ad res dubias explicandas concilia Episcoporum haberentur. Atqui absolum videtur esse, ut Deus non revelaverit præcipua saltem media Ecclesiæ gubernandæ—2) Quemadmodum Christus Dominus, dicens soli Petro, « quodcumque ligaveris » etc., ipsi contulit supremam in Ecclesiam potestatem, ita, dicens Apostolis ceteris simul cum Petro « quæcumque ligaveritis » etc., videtur Christus instituisse cœtus Episcoporum iudicium in iis quæ ad Ecclesiam pertinent—3) Cum ab omnibus concedatur, Concilium vere œcumenicum esse subjectum infallibilitatis in docendo, non video

quomodo dubitari possit, utrum ipsum sit, quoad substantiam, divinæ institutionis: neque enim infallibilitas potest aliunde peti in Ecclesia, quam ex Christi promissionibus; neque censeri potest Christum infallibilitatem promisisse subjecto humanitus adinvento.

1035. At sunt ne Concilia *necessaria*? Ut breviter expediamus hanc complexam quæstionem, distincte et ex ordine exponemus varia puncta quæ illi respondent. Itaque *primo* dicimus Concilia non esse necessaria *ratione auctoritatis intrinsecæ*, quatenus nempe absque ipsis desit potestas suprema et plena, quæ valeat ultimo dirimere omnes fidei controversias. Etenim—1) juxta Conc. Florentinum, probavimus Romano Pontifici « in Beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universam Ecclesiam a D. N. Jesu Christo plenam potestatem traditam esse ». At potestas Petri non esset plena, neque Petri successor vere esset Caput, Princeps seu Monarcha totius Ecclesiæ, si aliquas controversias non posset ipse absque Concilio ultima ac definitiva sententia dirimere—2) Docet pariter Conc. Florentinum, Rom. Pontificem « omnium christianorum patrem ac doctorem existere ». At id falsum esset, si ipsi non competeret suprema ac plena potestas omnes controversias dirimendi sine Concilio; tunc enim ex parte saltem doceretur potius quam doceret—3) Commissum fuit Petro ejusque successoribus munus *confirmandi fratres*, ut clarius statuemus art. seq.; sed si ipsi deesset auctoritas quæ valeret ad controversias fidei ultimo dirimendas, absque Concilio, quin confirmaret fratres, ab ipsis confirmaretur.

1036. Verum *secundo* Concilium potest quandoque esse non modo utile, sed etiam necessarium ad *efficaciter* obtinendos effectus supremæ sententiæ quæ fertur. Etenim generatim loquendo judicium fertur ad hæreses vel errores extirpandos, ad schismaticos reducendos ad unitatem, ad abusos evellendos atque disciplinaria statuenda. Jamvero etsi Rom. Pontifex plenam, ut diximus, auctoritatem habeat hujusmodi judicium ferendi, et consequenter omnes ei obedire teneantur æque ac si sententia lata esset a Concilio; nihilominus fieri potest ut de facto aliqui non obediant sententiæ a solo Pontifice latæ, Concilii sententiæ obedientiam præstituri. Revera cum Episcopi ex toto orbe convocentur, res

definiendas simul discutiant, difficultates moveant earumque solutionem obtineant, ipsi denique simul cum Capite sententiam dicant; fieri nequit ut non assequantur uberiores intelligentiam dogmatis, ut non deponant, si quæ sunt, nationalia præjudicia, ut non sint promptiores ad divulgandam, explicandam, urgendam ubique terrarum sententiam, quam, rite cognita causa, ipsi cum Pontifice tulerunt. Hæc quidem quoad Episcopos; quoad alios vero, negari nequit, sententiam latam non a solo Rom. Pontifice, sed a toto concilio majorem quamdam solemnitatem et extrinsecam auctoritatem præferre; consensum totius Ecclesiæ per eam sententiam statim manifestari; hanc solemnitatem et hunc consensum magis percellere hæreticorum, schismaticorum, errantium quorumlibet sensus mentesque, eorumque animum ad obedientiam facilius flectere. Si vero agatur de abusibus extinguendis ac disciplina statuenda, informatio de diversis adjunctis in quibus diversi populi versari possunt, facilius ac solemnus accipitur, cum omnium nationum Episcopi simul conveniunt (etsi aliis mediis obtineri ea posset); ideoque minora etiam obstacula opponuntur executioni eorum, quæ in Conciliis statuta sunt. Quisque potest per se hæc evolvere.

1037. Ex his *tertio* verissima ostenditur doctrina Bellarmini (l. l. c. 10.) et aliorum, nempe Concilia œcumenica *non esse absolute et simpliciter necessaria*. Nam — 1) absque illis habetur plena et suprema potestas Rom. Pontificis, eaque Ecclesiam universam regere valet: quod autem hæretici et schismatici de facto revocentur ad veritatem fidei et subjectionis, non est absolute necessarium, ut Ecclesia subsistat et finem suum consequatur, idest præordinatum a Deo electorum numerum ad salutem adducat (n. 667.)—2) « Id mihi facile persuadeo, inquit Bellarminus (l. c.), ex eo quod primis 300. annis caruit Ecclesia Conciliis generalibus, nec tamen periit. Quemadmodum enim annis illis 300. Ecclesia sine conciliis generalibus incolumis mansit, sic etiam potuisset sine dubio aliis 300. et rursus aliis 600. atque aliis mille permanere; nam non defuerunt illo etiam tempore multæ hæreses, multa schismata, multa vitia, atque abusus; quæ tamen omnia Ecclesiam catholicam, tametsi Concilium generalium præsidio destitutam, opprimere non potuerunt ». Addi hic posset quod post

Conc. Tridentinum, Ecclesia rursus per tria sæcula mansit absque Concilio œcumenico, usque nempe ad Vaticanum Conc.

1038. Liceat ex his breviter respondere quibusdam propositionibus, quae efferri solent. *Dicunt*—1) Concilia œcumenica sunt necessaria; *resp. dist.*: sunt necessaria necessitate orta ex defectu plenæ auctoritatis, et per se, *neg.*; necessitate orta ex extrinsecis adiunctis, et per accidens, *conc.* Auctoritas solius Pontificis ita est plena, ut nulla sit ea major; hinc Pontifex solus definiens eandem parit obligationem ac sententia Concilii. At ob vitium humanæ voluntatis obstaculum opponi potest executioni sententiæ Pontificis; quod obstaculum tollitur per sententiam conciliarum. *Dicunt*—2) Concilium aliquid addit definitioni Pontificis; *resp. dist.*: aliquid addit intrinsecæ vis ad obligandum, *neg.*; solemnitatis et extrinsecæ auctoritatis, *conc.* vel *subd.*: et id per se, *neg.*; per accidens, *conc.* Cum auctoritas solius Pontificis plena sit et suprema, nihil roboris intrinseci potest ei addi ex consensu Episcoporum: si major dicitur auctoritas Concilii, major ad summum est *extensive*, quatenus sunt plures judicantes; non vero *intensive*, quatenus est firmitus iudicium (n. 1000.). Totum ergo quod additur extrinsecum est et per accidens, ut diximus. *Dicunt*—3) Concilia sunt ex divino praecepto; *resp. dist.*: quoad certum tempus et modum non afficientem substantiam, *neg.*; quoad substantiam, *subd.*; quod praeceptum oritur ex intima Ecclesiae constitutione, quasi sine Concilio desit auctoritas quae valeat rem ultimo definire, *neg.*; oritur ex adjunctis, ut fini prudenter provideatur, *conc.* Itaque si qua est lex Concilii œcumenici habendi, non alia certo est quam illa, qua obligatur quaelibet auctoritas socialis consulendi conveniente modo bono societatis sibi commissae: quod autem Conc. œcumenicum appareat unicum medium efficax, ut diximus, nonnisi per accidens contingere potest; adeoque nonnisi per accidens lex illa obligaret.

ARTICULUS SEXTUS

Utrum Rom. Pontifici tribuendum sit Infallibile Magisterium.

§ I.

Exponitur Status Quaestionis.

1039. Quæstioni de natura Primatus immediate subnectitur quæstio de ejus dotibus, quæ post hactenus disputata haud prolixa tractatione indiget. Cum enim constet, Rom. Pontificem ratione primatus, quem divinitus obtinet, caput esse universæ Ecclesiæ; consequitur, dotes omnes ac prærogativas, quas Ecclesiæ vindicavimus, eminentiori quodam modo existere debere in Rom. Pontifice: sicut in humano etiam individuo caput eminentiori ratione in se continet quidquid in membris excellentiæ invenitur (n. 419.). Porro vidimus tres præcipue dotes in Ecclesia eminere, nempe *indefectibilitatem* in essendo, *auctoritatem* in regendo, *infallibilitatem* in docendo; eadem igitur Primatui, eminentiori quadam ratione, tribuendæ sunt.

1040. Verum de indefectibilitate nihil hic addendum est, cum meridiana luce clarius sit societatem non posse salvam consistere sine auctoritate, nec Ecclesiam divinitus constitutam posse alia auctoritate regi, nisi ea, quam Christus instituit: ipsa ergo argumenta, quæ ecclesiæ indefectibilitatem probant, adstruunt etiam indefectibilitatem Primatus. Ceterum diserte ostendimus perpetuitatem Primatus. Idem de auctoritate dicendum est: quæ enim de Ecclesiæ auctoritate suo loco disseruimus, intelligenda præcipue sunt de Rom. Pontifice, in quo plenam et supremam potestatem tamquam in subjecto residere demonstravimus. Neque nova demonstratione opus est, ut intelligamus leges a Rom. Pont. latas vim non habere *dependenter ab Ecclesiæ acceptatione*; id enim, non aliud fundamentum haberet, nisi quod auctoritas a Christo immediate Ecclesiæ, et non ipsi Petro collata fuerit: quod

in hac ipsa disputatione pluribus directe refutavimus. Si quis denique assereret, Rom. Pontificis auctoritatem esse ullo modo dependentem a civili potestate; is iis argumentis refutaretur, quibus ostendimus Christum non in laicis sed in clericis instituisse sacrum principatum, atque Ecclesiam perfectam esse societatem ab alia quacumque societate independentem.—Tota igitur quaestio est de Rom. Pontificis *infallibilitate*.

1041. Conc. Vat. (cap. 4. Const. *Pastor Aeternus*) docet —
1) infallibilitatem Rom. Pontificis comprehendi in ejus Primatu. « Ipso autem, » inquit, « Apostolico primatu, quem Romanus Pontifex tamquam Petri principis Apostolorum successor in universam Ecclesiam obtinet, supremam quoque magisterii potestatem comprehendi, hæc Sancta Sedes semper tenuit, perpetuus Ecclesiae usus comprobatur, ipsaque œcumenica Concilia, ea imprimis, in quibus Oriens cum Occidente in fidei charitatisque unionem conveniebant, declaraverunt. »

2) Id deinde confirmat auctoritate Conc. Cpnici IV., Lugdunensis II., et Florentini; ex quibus indicat ipsa testimonia Matth. XVI. et Joan. XXI., quibus Primatus adstruitur, ejus etiam infallibilitatem probare.

3) Hanc insuper veritatem constante et universali Ecclesiae sensu et praxi confirmatam ostendit; ubi etiam—*a*) declarat quod de Ecclesiae infallibilitate adnotavimus: « neque enim Petri successoribus Spiritus Sanctus promissus est, ut eo revelante novam doctrinam patefacerent, sed ut eo assistente traditam per Apostolos revelationem seu fidei depositum sancte custodirent et fideliter exponerent »—*b*) indicat aliud Scripturae testimonium, quo hæc Petri dos nititur, inquiens: « hanc sancti Petri Sedem ab omni semper errore illibatam permanere, secundum Domini Salvatoris nostri divinam pollicitationem discipulorum suorum principi factam: Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. »

4) Declarata *necessitate* hanc Petri prærogativam solemniter asserendi, subdit ipsam formalem definitionem: « Itaque nos traditioni a fidei Christianae exordio perceptae fideliter inhærendo, ad Dei Salvatoris nostri gloriam, religionis Catholicae exaltationem et Christianorum populorum salutem, sacro approbante Con-

cilio, docemus et divinitus revelatum dogma esse definimus: Romanum Pontificem, cum ex Cathedra loquitur, id est, cum omnium Christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens, pro suprema sua Apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in beato Petro promissam ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque ejusmodi Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiæ irreformabiles esse. Si quis autem huic Nostræ definitioni contradicere, quod Deus avertat, præsumpserit; anathema sit.»

1042. Ad vim hujus definitionis assequendam, notemus imprimis nos hic impetere quidem adversarios eos omnes, qui aut jura Primatus impugnant, aut veram ejus indolem pervertunt; sed præsertim *Gallicanos*, qui in celebri illa declaratione (vid. n. 958.), quarto loco asseruerunt: « In fidei quoque quæstionibus præcipuas summi Pontificis esse partes, ejusque decreta ad omnes et singulas ecclesias pertinere; nec tamen irreformabile esse judicium, nisi Ecclesiæ consensus accesserit.» Hæc opinio jam ante Conc. Vat. sæpe fuerat a S. Sede reprobata: satis hic sit verba adducere, quibus Pius VI., in const. *Auctorem Fidei*, synodum Pisto-riensem, quæ illam declarationem adoptaverat, perstrinxit: « Quamobrem quæ acta conventus Gallicani mox ut prodierunt, prædecessor noster ven. Innocentius XI. per litteras in forma brevis die 2. Aprilis anni 1682., post autem expressius Alexander VIII., const. *Inter Multiplices*, die 4. Aug. anni 1690., pro apostolici sui muneris ratione improbarunt, resciderunt, nulla et irrita declararunt, multo fortius exigit a nobis pastoralis sollicitudo recentem horum factam in synodo tot vitiis affectam adoptionem velut temerariam, scandalosam, ac præsertim post prædecessorum nostrorum decreta huic apostolicæ Sedi summopere injuriosam, reprobare ac damnare, prout eam præsentī hac nostra constitutione reprobamus, et damnamus, ac pro reprobata et damnata haberi volumus.» Ipsi vero auctores illius declarationis in epist. data an. 1693. ad Innocentium XII. « Profitemur, » scribunt, « et declaramus nos vehementer quidem, et supra id quod dici potest, ex animo dolere de rebus gestis in comitiis prædictis, quæ San-

ctitati vestræ et suis prædecessoribus displicuerint summopere; ac proinde quidquid in ipsis comitiis circa ecclesiasticam potestatem, et pontificiam auctoritatem decretum censi potuit, pro non decreto habemus et habendum esse declaramus.» Pariterque Ludovicus XIV. retractavit edictum, quo declarationem in publicis scholis et academiis tradi præceperat.

1043. Non defuerunt tamen, qui post hæc adhuc ausi sint negare aut in dubium revocare S. Pontificis infallibilitatem; imo quo tempore Conc. Vat. agebatur eo quorundam arrogantia crevit, ut Conc. censuerit *necessarium omnino* hanc quæstionem definire.

1044. Itaque ut huius definitionis sensus statuatur, hæc ex ordine adnotemus oportet. I. Docet Conc. Vat. «Rom. Pontificem... *ea infallibilitate pollere*, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam *in definienda* doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit.» Quibus verbis asseritur Rom. Pontifici *infallibilitas activa*, de cuius natura nihil addendum superest, post ea quæ supra disputavimus (no. 780. seqq.). Juverit tamen hic duo advertere. *Primo* quidem vix explicabilis est confusio, quam nonnulli fecerunt, *impeccabilitatis cum infallibilitate*; evidenter enim res est diversa omnino quod Papa in docenda Ecclesia errare non possit; et quod, sive in vita privata, sive etiam in officio publico gerendo non possit peccare. Quod clare innotescit ex ipso obvio conceptu *impeccabilitatis et infallibilitatis*; sed confirmari ulterius potest ex vulgata distinctione inter gratiam *gratum facientem* et gratiam *gratis datam*. Etenim *impeccabilitatis* donum pertinet ad prius illud genus gratiæ, quæ Deo nos gratos facit; cum donum *infallibilitatis* pertineat ad alterum, ad gratiam scilicet quæ pro utilitate Ecclesiæ conceditur: hinc sicut alia dona *gratis data* cum peccato in eodem homine conjungi potest. Profecto *inspiratio* gratia est altior, quam Sp. Sancti *assistentia*, quæ docentem Ecclesiam infallibilem reddit. Illa enim vel cum revelatione conjungitur, vel certe ejusmodi est divinus afflatus, ut quæ, eo movente homo eloquitur, vere et proprie sint *verbum Dei*; assistentia vero Ecclesiæ promissa in eo cernitur, quod Spiritus Sanctus hominem in revelatione inquirenda, seu verbo Dei exponendo ita dirigit, ut falli non possit. Si ergo inspiratio, multo magis assistentia a sanctitate disjungi potest. Jam vero Balaam non modo

cum peccator esset, sed eo ipso tempore, quo peccabat gravissime, sublime fudit de populo Dei vaticinium; Caiphas in concilio, quod ad interficiendum Filium Dei coegerat, *prophetavit, cum esset Pontifex anni illius*: non repugnabit igitur in Romano Pontifice, cum universam Ecclesiam docet, Spiritus Sancti assistentiam admittere, etsi sanctus forte non sit. Qui ergo ad doctrinam infallibilitatis impugnandam peccata et vitia commemorant, quibus se Pontifices aliqui maculaverunt, nihil agunt.

1045. Notari *secundo* debet, aliud esse Rom. Pontificem *ex cathedra* loquentem non posse hæresim docere (quod Vat. Conc. defini-
vit); aliud eum non posse in hæresim incidere, seu uti privatam personam, hæreticum fieri. De hac quæstione nihil dixit Concilium; Theologi autem et Canonistæ non conveniunt inter se. Etenim alii, ut Albertus Pighius (de Eccl. hier. l. 4. c. 8.), negant Rom. Pontificem, etiam ut privatam personam, posse incidere in hæresim proprie dictam, nempe scienter et obstinate adhærere errori contra fidem jam damnato. In hanc sententiam magis inclinatur Bel-
larminus (l. 4. c. 6.); *magis piam et probabilior* eam judicat Suarez (de Fide, disp. 10. sect. 6.); eandemque præter alias rationes, corroborare videtur experientia. Fere enim nulla fuit sedes Episcopalis, ait, in qua intra pauca sæcula non plures sederint hæretici, veluti Alexandriæ, Antiochiæ, Constantinopoli, et ita porro; in Romana vero per ingentem tractum sæculorum ne unum quidem reperire est qui, private etiam, fuerit hæreticus. Alii tamen contrarium docuerunt.

1046. In hac autem postrema opinione quæritur, an Rom. Pontifex, in hæresim lapsus, *ipso jure* a Pontificatu excidat, an per sententiam judicariam ab eo sit amovendus; eum enim vel ipso facto dejectum vel saltem dejiciendum esse, nemo ex iis, qui admittunt casus possibilitatem, negat aut in dubium revocat. Porro duæ sunt opiniones, ait Azor (Inst. Mor. p. 2. l. 4. c. 7.); quarum una affirmat Papam factum hæreticum esse quidem ex jure divino, ipso facto, privatum Pontificatu; sed Ecclesiæ sententia postea declarandum esse eum ob crimen hæresis a Pontificia dignitate excidisse: quam sententiam tuentur Paludanus, Turrecremata, August. Anconitatus, Jacobatius, Alph. de Castro, Sylvester, Armilla, etc. Eam vero probare nituntur prædicti auctores

ex illis verbis Christi: « Tu es Petrus, et super hanc Petram », hoc est super te talem fidem habentem, vel super hanc fidem quam confessus es. Deinde, ajunt, Ecclesia est fidelium congregatio; ergo hæreticus est extra Ecclesiam, nec proinde Ecclesiae membrum habetur: quomodo igitur *caput* Ecclesiae potest esse qui membrum Ecclesiae non est? Cf. tamen quæ diximus supra (n. 605.) seqq.): fideles enim dici possunt qui sacramento fidei suscepto fidem adhuc profitentur: quo sensu catechumeni, etsi credant, non dicuntur fideles: ratio scilicet habetur sollemnis ac externæ professionis fidei. Altera opinio negat, Papam factum hæreticum esse ipso facto sua potestate jurisdictionis exutum; sed amovendum esse per sententiam judicariam: quæ sententia est Cajetani, Soti Cordubensis, Cani. Etenim, aiunt, cæteri Episcopi statim atque sunt hæretici ipso jure a pontificio munere et jurisdictione dejecti minime censentur, donec sententia legitima eorum crimen declaretur, et condemnentur: quæ interim agunt ratione muneris publici quo funguntur, vim habent, ut communiter tenent; ergo idem dicendum esset de Rom. Pontifice.

1047. Sed in altera hac sententia, nova exurgit difficultas: cujus ergo auctoritate et sententia, dato casu, amovendus erit Pontifex a suo gradu? Non enim superiorem habet per quem auctoritative amoveatur. Resp. cit. Azor: « Ad objecta vero, Papam in terris superiorem non habere, respondeo, in casu hæresis eo esse Ecclesiam superiorem. At, inquires, hoc unde deducitur? Respondeo, ex ipsa Christi institutione, manifesta et necessaria ratione, deduci posse, Ecclesiam in hac causa de Pontificis crimine sententiam ferre. Nam eo ipso quod est hæreticus pertinax qui corrigi nolit admonitus, nisi Ecclesiae potestati subiceretur magna et multa in Ecclesia incommoda nascerentur. At Christus suam Ecclesiam non destituit. Ergo jus illi et potestatem concessit ut si Papa hæreticus sit, ei pontificatum possit auferre, ne quem debet pastorem, doctorem et ducem habere, habeat ac sentiat lupum, hostem ac corruptorem » Hæc profert auctor ille, et quidem consentanee ad suam doctrinam de possibilitate casus, seu criminis hæresis in Papa. At mira videri potest ratio, quam subdit. Nemo enim non videt ex illo etiam processu quem statuit, *magna et multa in Ecclesia incommoda nascitura; at Christus*

Ecclesiam suam non destituit, ut mox arguebat auctor laudatus; ergo hoc illi concessit ut Papa, nequidem ut privata persona, fiat hæreticus, ne sit deinde cum magno Ecclesiæ discrimine amovendus. Atque huic conclusioni adhæreo.

1048. II. Docet Conc. Vatic. « Rom. Pontificem, *cum ex cathedra* loquitur, id est, cum omnium Christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens, *pro suprema sua Apostolica Auctoritate* doctrinam de fide vel moribus *ab universa Ecclesia* tenendam *definit.* » etc. Quæ ut intelligamus, notemus *primo* verba illa « pro suprema sua Apostolica auctoritate ». Nam potest S. Pontifex duplicem doctoris personam gerere; alteram quam habet communem cum ceteris omnibus privatis doctoribus, ut cum libros vel commentarios theologicos, sicut ceteri theologi, in lucem edit; alteram, quam induit quando uti supremus authenticus doctor universam docet Ecclesiam. Uti privatus Doctor, nulla gaudet pontificia auctoritate, ne dum infallibilitate (cf. Bened. XIV. de Synod. Præfat. ad calcem): quod dici pariter debet de epistolis doctrinalibus, quas uti privatus doctor scriberet, uti est illa Benedicti XIV. (die 5. Dec. 1744.) ad Archiepiscopum S. Dominici data; uti Doctor vero supremus et authenticus habet infallibilitatem. Unde Conc. Vaticanum definiit Papam esse infallibilem cum « omnium Christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens, *pro suprema sua Apostolica auctoritate...* definit. »

1049. Notemus *secundo* Rom. Pontificem esse infallibilem — 1) quando *definit*: cujus vocis explicatio petenda est ex dictis (nn. 794.)—2) *in doctrina de fide vel moribus*: qua in re recolenda sunt quæ supra (nn. 805. seqq.) de objecto infallibilitatis Ecclesiæ diximus; nam, uti declaravit Conc. Vat., idem est objectum infallibilitatis S. Pontificis. Quapropter neque facta subjectiva personalia, neque præcepta, neque rescripta, neque opiniones, quas identidem promunt Rom. Pontifices, neque decreta disciplinae particularia, neque omissiones definitionis, aliaque id genus plurima pertinent ad definitiones, de quibus agimus: etsi hæc omnia pro summa auctoritate, a qua dimanant, magno semper in pretio habenda sint, ac humili mentis obsequio ac veneratione sint excipienda. Cf. Ballerin. (de vi ac ratione primatus, c. 15. § 10.).

1050. Notemus *tertio* S. Pontificem infallibilem dici cum *ex cathedra* loquitur. Qua in re duæ quæstiones distinguantur oportet: 1ma « quid sit ex Cathedra loqui? »—2da « an in hoc vel illo particulari casu S. Pontifex locutus sit ex cathedra? » Quas duas quæstiones confundere videbantur Gallicani, dum assererent non constare quænam conditiones requirantur, ut S. P. loquatur *ex cathedra*. Porro—1) non negamus, dubium quandoque oriri posse, num hoc vel illud documentum Pontificium contineat locutionem ex cathedra, eodem modo ac dubium esse potest num in aliquo decreto Concilii œcumenici hæc vel illa res sit proprie definita: dubitatum est ex. gr. num quæ dicuntur de materia et forma sacramentorum, in Instructione edita a Conc. Florentino pro Armenis, sint definitiones dogmaticæ nec ne. At quemadmodum inde non sequitur, omnia conciliorum decreta esse veluti dubiæ auctoritatis, atque nos generatim ignorare quid sit concilium edere fidei definitiones; ita ex dubio, quod viget circa aliquod Pontificium documentum, non sequitur, omnia hujusmodi documenta esse dubiæ auctoritatis, eo quod nesciamus quid sit loqui *ex cathedra*. Conditiones requisitæ ad locutionem *ex cathedra*, ut statim dicemus, certæ sunt et notæ; dubitatur solum quandoque, utrum in hoc vel illo casu omnes verificentur: in his casibus adhibendæ sunt regulæ, quas tradidimus (n. 385.)—2) Revera manifestum est quid sit loqui ex cathedra; nam secundum ipsius Conc. Vat. declarationem, Pontifex dicitur *loqui ex cathedra*, « cum omnium Christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens, pro suprema sua Apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit. » Neque enim *cathedra apostolica* aliud est, quam supremum authenticum magisterium, cujus definitiva sententia doctrinalis obligat universam Ecclesiam ad consensum. Requiritur quidem intentio *definiendi* doctrinam, seu docendi definitiva sententia et auctoritate, obligante universam Ecclesiam ad consensum; et ea intentio debet esse manifestata et cognoscibilis claris indiciis. Nulla tamen est essentialis forma determinata, quam Pontifex adhibere *debeat* ad hanc suam voluntatem manifestandam. Quamvis enim sint modi aliqui solemnes, qui ex praxi exprimere noscuntur *locutionem ex cathedra*, et quibus proinde Pontifex numquam utitur nisi loquendo ex cathe-

dra, (hujusmodi sunt Bullæ seu Constitutiones dogmaticæ): hæc tamen forma non est essentialis et exclusiva, ita ut sine illa Pontifex non possit, tamquam omnium Christianorum Pastor et Doctor, definire doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam, ei oppositos errores damnare, atque hanc suam voluntatem manifestam reddere.

1051. Igitur, juxta Conc. Vaticanum, hæc requiruntur conditiones ad definitiones *ex cathedra*:—1) *ex parte Pontificis*, ut loquatur ut Doctor et Pastor supremus—2) *ex parte materiæ*, ut doceat in rebus quæ sunt objectum infallibilitatis Ecclesiæ—3) *ex parte formæ*, ut definitivam sententiam ferat cum intentione proinde manifestata obligandi—4) *ex parte termini*, ut ad consensum obliget *universam* Ecclesiam. Nulla, præter has, alia conditio requiritur ad loquutionem *ex cathedra*; ac præsertim *de præcedente inquisitione veritatis* recolenda sunt quæ diximus (nn. 792.). Risu ergo excipiendi sunt qui aliam quærunt definitionem, ut sciant quid sit *loqui ex cathedra*.

1052. Quoad ultimam ex prædictis conditionibus, quæri solet, num Papa alloquens directe et immediate aliquem singularem Episcopum aut particularem Ecclesiam, loquatur *ex cathedra* et sit infallibilis? Supponimus quod adsint primæ tres conditiones: et sane materia potest esse doctrina aliqua tenenda, quam proinde S. Pontifex docet cum intentione obligandi ad illam tenendam; nec ut fungatur munere Doctoris supremi, necesse est ut omnes christianos directe ac immediate alloquatur, sicut Rex supremam suam potestatem exercere potest, gratiam impertiendo reo, capite damnato: difficultas ergo exurgeret ex eo solum, quod directe et immediate non scriberet ad Ecclesiam universam. Qua in re videtur inspiciendum esse non tam *ad quem* Papa dirigit sermonem suum, quam *pro quo* reapse loquitur; et si quidem ex materia quam tradit, ex forma quem adhibet, vel ex aliis adiunctis constet, eum loqui pro omnibus; nihil deesse videtur, quominus dicatur loqui *ex cathedra*. Profecto Innocentius in causa Pelagiana ad solos Africanos misit decretum suum; et tamen S. Augustinus clamabat, causam finitam esse: S. Leo epistolam dabat ad Flavianum, et tamen eam habebat, etiam antequam ab aliis cognosceretur, tamquam normam, qua fidei controversia Constantino-

poli finiretur: Hormisdas direxit professionem fidei ad solos Orientales; etc. Id vero evidentius apparet, quando errores damnatos in documentis, quæ ad universam Ecclesiam non dirigebantur, Papa ipse intimare facit Ecclesiæ universæ; ut contigit de pluribus propositionibus, quæ in Syllabo (8. Dec. 1864.) continentur: tunc enim ipso facto docet universam Ecclesiam, eas propositiones esse rejiciendas (1).

(1) Mirum sane est viros aliquot, paucos tamen, haud mediocri ingenii in dubium revocasse, num *Syllabus* haberi debeat tamquam definitio *ex cathedra*: simplex applicatio conditionum, quæ juxta Conc. Vat., ad hujusmodi Actum requiruntur, evidenter ostendit infallibilitatis characterem ei denegari nullatenus posse.

Novimus *Syllabum* non præferre formas seu formalitates adhiberi solitas in Constitutionibus dogmaticis edendis; at defectus ejusmodi ejus vim ac pretium minnere non valet. Sane formalitates illas jure *divino* necessarias esse, nec probant nec probare possunt; jure autem ecclesiastico aut praxi ideo inductæ sunt, ut constet de intentione definiendi seu obligandi universam Ecclesiam ad consensum. Si id ergo aliunde constet, non obstante defectu formalitatum illarum, *Syllabus* integrum suum valorem retinebit.

Jamvero — 1) quæcumque Syllabus complectitur ad universalis Ecclesiæ bonum, spectatis rebus fidei et morum, omnia pertinent; atque titulus ipse manifestat agi de lege, intellectus submissionem directe præcipiente: siquidem dicitur « Syllabus complectens præcipuos nostræ ætatis errores, » etc.

2) Syllabus non modo tempore, sed etiam auctoritate conjungitur cum Encyclica *Quanta Cura*. In hac legitur: « Pro Apostolici Nostri ministerii officio illustra Prædecessorum Nostrorum vestigia sectantes Nostram extulimus vocem, ac pluribus in vulgus editis encyclicis Epistolis, et Allocutionibus in Consistorio habitis, aliisque Apostolicis Litteris, præcipuos tristissimæ nostræ ætatis errores [en ipse titulus Syllabi] damnavimus, eximiamque vestram episcopalem vigilantiam excitavimus, et *universos catholicæ Ecclesiæ* Nobis carissimos filios etiam atque etiam monuimus et exhortati sumus, ut tam diræ contagia pestis omnino horrent et devitarent. » Et paulo post: « Etsi autem haud omiserimus potissimos hujusmodi errores sæpe proscribere et reprobare, tamen catholicæ Ecclesiæ causa, animarumque salus Nobis divinitus commissa, atque ipsius humanæ societatis bonum omnino postulant, ut iterum pastorem vestram sollicitudinem excitemus ad alias pravas profligandas opiniones, *quæ ex eisdem erroribus, veluti ex fontibus erumpunt*: » scilicet, advertit Schrader, si rivuli damnantur, profecto in illis et cum illis significati eorum fontes habentur potiori jure damnandi, una condemnati, factæque damnationes potissimorum hujusmodi errorum ratæ. Jamvero Encyclicam *Quanta Cura* plenam ac infallibilem auctoritatem habere liquet ex verbis, quibus concluditur: « In tanta igitur depravatarum opinionum perversitate, Nos Apostolici Nostri officii probe memores, ac de sanctissima nostra religione, de san-

1053. III. Docet denique Conc. Vaticanum, Rom. Pontificis definitiones ex cathedra « ex sese, non autem ex consensu Ecclesiæ irreformabiles esse. » Ad quæ etiam verba intelligenda, recolamus oportet portas inferi prævalituras nunquam esse, neque adversus Ecclesiam, neque adversus petram supra quam a Christo ædificata fuit Ecclesia; hinc fieri numquam poterit ut verbis Petri do-

doctrina et animarum salute Nobis divinitus commissa, ac de ipsius humanæ societatis bono maxime solliciti, Apostolicam Nostram vocem iterum extollere existimavimus. Itaque omnes et singulas pravas opiniones ac doctrinas singillatim hisce Litteris commemoratas auctoritate Nostra Apostolica reprobamus, proscribimus atque damnamus, easque *ab omnibus catholicæ Ecclesiæ filiis*, veluti reprobata, proscriptas atque damnatas omnino haberi volumus et mandamus. »

3) Non semel ipse S. Pontifex declaravit sua auctoritate *Syllabum* prodiisse; sed præsertim respondens Episcopis ex omnibus orbis partibus Romæ congregatis (17. Jun. 1867.) dixit illum habendum esse tamquam regulam docendi. (*In your presence I now confirm the Encyclical Quanta Cura, and also the Syllabus; and again place them before you as a rule of teaching*: ita Pontificis verba vertebantur anglie in *Dublin Review*):

4) Em. Card. Antonelli in Epistola qua Syllabum ad Episcopos omnes mittebat, ait: « *Idem Summus Pontifex voluit*, ut eorundem errorum Syllabus *ad omnes universi catholici orbis* Sacrorum Antistites mittendus conficeretur. » Et: « *Mihi vero in mandatis dedit*, ut hunc Syllabum typis editum ad Te, Illme ac Rme Domine, perferendum curarem. . . . *Ejusdem igitur Pontificis jussa* omni certe alacritate et, uti par est, obsequio efficiens, Tibi Illme ac Rme Domine, eundem Syllabum his litteris adjunctum mittere propero. » Declarat etiam *Syllabum* confectum esse « quo iidem Antistites præ oculis habere possint omnes errores, » etc.

5) Sed ipse universalis Episcoporum consensus, ac promulgatio *Syllabi* ab illadem facta doctrinalem ejus valorem patefacit. Equidem scire vellem, num ii qui *Syllabi* valorem minuunt, vere sperent ullam ex propositionibus in eo damnatis, fore tandem approbandam aut saltem in Ecclesia tolerandam.

Frustra autem obtrudunt auctoritatem Ep. Fessler (*The True and False Infallibility*, etc.), qui contrariam opinionem expressit; nec non Breve *approbationis*, ut ipsi ajunt, S. Pontificis ad ipsum datum. Nam — 1) auctoritas Episcopi illius nec intrinsecas datas rationes nec extrinsecam plurium gravium theologorum auctoritatem ullo pacto infirmat. — 2) Non sine æquivocatione vocant illud *Breve approbationis*, quod nec integre exhibetur, nec ad probandum librum expresse datum fuit; sed pars est *Brevis*, in quo de aliis negotiis agebatur. — 3) Verba ipsa quæ exhibentur, laudant quidem Scriptoris (Fessler) propositum retundendi audaciam Prof. Schulte, etc.; at nullam præseferunt approbationem ipsius operis, præsertim omnium et singulorum, quæ in eo continentur. — 4) Secus hujusmodi approbatio non cohæreret cum laudibus ab ipso S. Pontifice tributis P. Schrader

centis non uniatur Episcoporum consensus: nihilominus aliud est hunc consensum revera adesse, aliud est eum requiri tamquam conditionem, unde iudicium Petri confirmetur et plenum robur accipiat. Hoc postremum et adversatur verbis Christi, per quæ Petrus alios confirmare, non autem ipse ab aliis confirmari debet, et januam pandit eorum sophimastibus qui a Rom. Pontifice condemnati, suos tamen errores tueri conantur, ut historia testatur. Quamvis igitur Episcoporum consensus semper adfuturus sit, infallibilitas tamen iudiciorum Summi Pontificis ab eodem non pendet, sed ipsum antecedit. Libet exscribere præclara verba Card. Franzelin (de Tradit. et Scriptura): « Consensus Ecclesiæ *antecedens* potest quidem esse objectivum medium, quo Pontifex perveniat in cognitionem doctrinæ ut definibilis: sed non est per se et ex natura rei unicum et necessarium medium cognitionis; possunt enim doctrinæ de fide vel moribus etiam ex aliis fontibus ac mediis cognosci definibiles, et possunt definiri quæstiones etiam intra fines Ecclesiæ hactenus dubiæ et controversæ [n. 387.]. Nullo autem modo huiusmodi Ecclesiæ seu Episcoporum consensus sive antecedens aut concomitans sive subsequens necessarius est *per modum iudicii authenticæ concurrentis cum iudicio seu definitione Pontificis*. Gallicana sententia hunc consensum Ecclesiæ postulans velut necessarium ad infallibilitatem definitionum Pontificis ita, ut subjectum unicum infallibilitatis esset corpus Ecclesiæ docentis, Pontifex nempe cum Episcopis, jam hæresis est directe et explicite damnata a Concilio Vaticano. Consensus tamen subsequens totius Ecclesiæ semper est *effectus* definitionis Pontificis. »

1054. Atque hic locus est explicandi quasdam *loquendi formas*, quæ scandalo videbantur esse pusillis (contradictoribus definitionis edendæ), cum nec *novæ* nec *falsæ* essent. Ita—1) infal-

propter opus, in quo doctrinam eandem, quam nos tuemur, tradiderat. —5) His investigationibus Romæ factis, approbationem illam evanescere compertum est.

Sed satis hic de hoc argumento. Qui plura cupit, conf. Schrader (de Theologia generatim, pag. 136. seqq.) — *Etudes Religieuses* etc. (Mai, Août, Septembre, 1875; et Mars, Mai, 1876.) — *La Civiltà Cattolica* (1°. Sab. di Ottobre 1875.) — *Dublin Review* (April and July 1875.), sen Ward, D. Ph. (*Essays on the Church's Doctrinal Authority*, pag. 480. seqq.).

libilitas S. Pontificis dicitur privilegium *personale*; non quidem quatenus eidem ut *privatæ personæ* adhæreat; sed quatenus ipse Primatus, ratione cujus R. Pont. est infallibilis, personalis est, quatenus non potest alteri communicari, quatenus quod Sedi aut Cathedræ Romanæ adscribitur, ipsi personæ Pontificis competit, quatenus soli S. Pontifici competit etc. «Concedo», inquit Toletus (in Sum. Enarr. tom 2. p. 62.), «esse illud privilegium *personale* : ob id communicari non potest.» Et Ballerinius (de vi et Rat. prim. cap. 3. propos. 3.) : «Hic præcipuæ jurisdictionis et non meri ordinis primatus S. Petri et Romanorum Pontificum ejus successorum *personalis* est, seu ipsorum personæ alligatus; ac proinde jus quoddam præcipuum ipsorum *personale*, id est, nulli alii commune, in eo primatu contineri debet. . . . Hinc quoque sequitur, quidquid juris ratione primatus Romanæ sedi, cathedræ, vel Ecclesiæ competit, Romanarum Pontificum *personæ* ita esse tribuendum ut nullius adjutorio vel societate ad idem jus exercendum indigeat.»

2) Dicitur etiam infallibilitas R. Pontificis *independens*, non quidem a Christo et Sp. Sancto; sed a quacumque alia auctoritate, a corpore Pastorum, ab acceptatione Ecclesiæ. Similiter dicitur *absoluta*, non quatenus S. Pontifex definire possit quidquid vult; debet enim «traditam per Apostolos revelationem seu fidei depositum sancte custodire et fideliter exponere :» sed quatenus nequit circumscribi ulla conditione ab humana quacumque auctoritate inducta. «Neque in ea Jurisdictione,» inquit Ballerinius (op. citat. cap. 3. sect. 4.), «primatus essentiali Romanus Pontifex *dependere* ab alio quopiam debet aut potest, cum præsertim ipsam a Christo acceptam idem Christus nulla conditione circumscriptam, personalem solius Petri ac successorum esse instituerit, uti primatum jurisdictionis instituit personalem, qui sine personali jurisdictione intelligi nequit.» Et (appendix de infall. prop. 7.): «Unitas cum Romana fide absolute necessaria est, ac proinde infallibilitatis prærogativa *absoluta* illi est tribuenda, et vis coactiva ad fidei unitatem pariter absoluta: sicuti *absoluta* est item infallibilitas et vis coactiva ipsius Ecclesiæ Catholicæ, quæ Romanæ fidei adhærere oportet.»

3) Dicitur R. Pontifex *sejunctim* ab Ecclesia esse infallibilis,

non quatenus deesse possit adhæsiō Pastorum et Ecclesiæ definitioni ab eo editæ, uti modo dicebamus; sed quatenus ea definitio vim non habet a Pastorum consensu aut acceptatione Ecclesiæ; adeoque R. Pontifex, uti ab iis *distinctus*, infallibilis est; infallibilitas enim promittitur Petro *seorsum* ab Ecclesia et ab Apostolis; ergo Petrus etiam *seorsum* ab Ecclesia spectatus est infallibilis.

1055. His itaque declaratis dicimus:

PROP. XLI. Romanus Pontifex cum ex Cathedra loquitur, id est cum omnium Christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens pro suprema sua Apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in beato Petro promissam, ea infallibilitate pollet, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque ejusdem Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiæ irreformabiles sunt.

§ II.

Demonstratur R. Pontificis Infallibilitas ex Scriptura.

1056. Uti paulo ante vidimus, tria Scripturarum testimonia indicavit Conc. Vatic., quibus R. Pontificis infallibilitas nititur. Cum duo priora plene exposita sint ubi de institutione Primatus egimus; quæ ibi fusius disputavimus supponentes, ea solum hic attingimus, quæ ex iisdem testimoniis ad præsentem quæstionem directe faciunt. Tertium vero accuratius hic explicari imprimis debet, ut inde veritatis, de qua agitur, demonstrationem tuto derivemus. Itaque

Prob. I. ex testimonio Matth. XVI. Nam 1) in eo legitur: «Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam». Unde: per hæc verba Petrus eiusque successores designantur *fundamentum* Ecclesiæ, a quo nempe Ecclesia universa *firmitatem* obtinet. Atqui Ecclesia est maxime ædificium quod fide construitur: sicut enim in unoquoque fidelium fides est radix omnis

justitiæ; ita Ecclesia, quæ ad justitiam promovendam proxime ordinatur, maxime nititur fide, qua in unam societatem credentium adunantur ejus membra: unde S. Ambrosius (Offic. l. 3. c. 3.) ait: «Ecclesia est congregatio quæ in unum connexum corpus atque compactum unitate fidei et charitatis adsurgit». Ergo Ecclesia debet maxime obtinere firmitatem in fide per Petrum ejusque successores. Sed hanc firmitatem in fide non posset per Petrum ejusque successores consequi, si Petrus ejusque successores docentes Ecclesiam falli possent; eatenus enim firma in fide consistit Ecclesia ope Petri ejusque successorum, quatenus eos docentes audit, eisque obedit: si ergo veram fidem retineret, non obediendo Petro ejusque successoribus, fidem ipsam ac proinde fidei firmitatem non obtineret per Petrum; sin vero Petro obediret docenti, et hic posset in docendo falli, Ecclesia non firmitatem sed defectibilitatem in fide a Petro acciperet.—Quod clarius adhuc apparebit, si recolamus, sub metaphora *fundamenti* Ecclesiæ Petro promissam esse jurisdictionem supremam ac plenam in ipsam Ecclesiam; hinc si Ecclesia maxime constituitur vera fide, Petro promissa est plena ac suprema potestas docendi veram fidem. Potestati autem docendi respondet officium obediendi: ergo universa Ecclesia tenetur audire Petrum docentem. Si ergo Petrus docens Ecclesiam universam errare posset, totius Ecclesiæ fides deficere posset—Revera cur Gallicani negabant Petro prærogativam de qua agimus? quia dicebant magisterium infallibile esse partem supremæ potestatis regendæ Ecclesiæ; cum vero, juxta ipsos, *suprema* haec potestas non Papæ sed Concilio competeret, huic et non illi tribuebant infallibilitatem. Cum ergo demonstratum sit Petro competere plenam ac supremam potestatem, eumque superiorem esse ipso Concilio; plene consequitur, etiam ex principio Gallicanorum, Petro tribendam esse infallibilitatem in docendo.

2) Idipsum consequitur, si iterum recolamus quod supra demonstravimus, nempe Petrum designari tamquam principium *unitatis* in Ecclesia, eo ipso quod designatur *fundamentum* ejus. Unitas enim Ecclesiæ, imprimis est unitas fidei; si ergo Petrus est principium unitatis Ecclesiæ, imprimis est principium unitatis fidei. At quomodo potest Petrus huiusmodi principium existere? Iam vidimus, agentes de unitate fidei in Ecclesia, principium hujus uni-

tatis esse vivum et authenticum magisterium; et Ecclesiam eatenus esse unam in fide, quatenus fideles omnes per orbem dispersi profitentur credere omnes articulos, quos magisterium illud credendos proponit. Ergo Petrus per suum magisterium est principium unitatis fidei; et Ecclesia eatenus obtinet per Petrum hanc unitatem, quatenus credit omnes veritates, quas Petrus proponit credendas. Atingas, Petrum exercentem suum magisterium falli posse: vel Ecclesia ei semper adhæreret, et sic deficere posset in fide; vel ab eo recederet, et sic non per Petrum maneret una in fide; scilicet Petrus non esset amplius *fundamentum*, seu principium a quo procedit unitas fidei in Ecclesia.

3) Idem confirmatur ex verbis immediate sequentibus: «et portæ inferi non prævalebunt adversus eam». Cum Petrus sit fundamentum, a quo Ecclesia firmitatem ac unitatem accipit, per Petrum fit invincibilis, ita ut hostes nunquam sint prævalituri contra ipsam. At certe si hæreses possent esse in Ecclesia, portæ inferi, fatentibus omnibus cum quibus res hic agitur, prævalerent contra Ecclesiam. Per Petrum ergo debet Ecclesia consequi ut hæreses nunquam sint aut esse possint in Ecclesia. At si Petrus, docens Ecclesiam, posset falli, non valeret certe hæreses ab Ecclesia repellere; sed ipse potius esse posset hæresum causa. Ergo necesse est ut Petri magisterium sit infallibile.

4) Atque ex his ipsis colligitur, sententias latas a Rom. Pontifice successore B. Petri, «ex sese, non autem ex consensu Ecclesiæ irreformabiles esse». Nam fundamentum sustinet domum, non domus fundamentum; ergo si domus ex fide consurgit, Petrus sustinet fidem Ecclesiæ, non Ecclesia fidem Petri: contrarium plane consequeretur, si sententia Petri irreformabilis fieret ex consensu Ecclesiæ. Sane Petrus, qua Ecclesiæ fundamentum, habet magisterium authenticum, cui fideles omnes subjici debent; at si Petri sententia irreformabilis fieret ex consensu Ecclesiæ, huic potius Petrus subjiceretur. Pariterque firma manet Ecclesia in fide, quin portæ inferi contra eam prævalere possint, quia fundata est supra firmam Petram; at si Petri sententia non esset irreformabilis nisi ex consensu Ecclesiæ, Petrus potius firmitatem acciperet ab Ecclesia.

1057. II. Hæc omnia Patrum auctoritate confirmantur. Pauca testi-

monia seligemus — 1) *ex Latinis*. S. Hilarius (de Trinit. l. 6. nn. 37. seqq.) confessionem Petri sic commendat: « Hæc fides ecclesiæ fundamentum est: per hanc fidem infirmes (al. infirmæ) adversus eam sunt portæ inferorum.... Sit sane fides alia, si claves aliæ regni cœlorum sunt. Sit fides alia, si ecclesia alia est futura, adversum quam portæ inferni non prævalebunt. Sit fides alia, si erit alius apostolatus, ligata et soluta per se in terra, ligans et in cœlo atque solvens, » etc. — S. Ambrosius (de Incarn. domin. sacram. cc. 4 5.), postquam Petrum induxit adfirmantem sui esse officii « fidem loqui, pietatem asserere, gratiam prædicare; » postquam illius personam definivit qua « primatum egit: primatum confessionis utique, non honoris; primatum fidei non ordinis; » subdit: « hic est ergo Petrus, qui respondit pro ceteris Apostolis, immo *præ ceteris*; et ideo fundamentum dicitur, quia novit non solum proprium, sed etiam commune servare. » Quæ ulterius explicans, ait: « Fides (Petri) ergo est ecclesiæ fundamentum: non enim de carne Petri, sed de fide dictum est, quia portæ mortis ei (scilicet fidei Petri) non prævalebunt; sed confessio vicit infernum. Et hæc confessio non unam hæresim exclusit; nam cum ecclesia multis tamquam bona navis fluctibus sæpe tundatur, *adversus omnes hæreses debet valere ecclesiæ fundamentum*. » — S. Cyprianus (de unit. Eccles.) deplorat imprimis quod « inimicus rapiat de ipsa Ecclesia homines... qui ambulantes in tenebris habere se lumen existiment... asserentes noctem pro die, ... perfidiam sub prætextu fidei; » deinde vero pergit: « Hoc eo fit, fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem non acceditur, nec caput quæritur, nec magistri cælestis doctrina servatur. Quæ si quis consideret et examinet, tractatu longo atque argumentis opus non est. *Probatio est ad fidem facilis compendio veritatis*. Loquitur Dominus ad Petrum: 'Ego tibi dico,' etc. » — S. Hieronymus (in epist. 15. al. 57. ad Damasum de nom. hypostas.), postquam dixerat: « Super istam petram ædificatam Ecclesiam scio; » subjungit: « Obsecro, ut mihi litteris tuis sive tacendarum sive dicendarum trium hypostascon detur auctoritas. Non timebo tres hypostases dicere, si jubetis. » — S. Augustinus (in ps. cont. part. Donat.) de Sede Petri scribit: « Ipsa est petra, quam non vincunt

superbæ inferorum portæ. Talis si quis ad te veniat plenus catholica fide, » etc. — Cf. Schrader (de unit. Rom. p. 2. a n. 178.).

2) *Ex Graecis*. Origenes (in Matth. XVI.): « Manifestum est, » inquit, « etsi non exprimatur, quod nec adversus Petrum, nec adversus Ecclesiam, portæ prævalere poterunt inferorum: nam si prævalerent adversus petram, in qua Ecclesia fundata erat, contra Ecclesiam etiam prævalerent. » — S. Cyrillus Alexan. (de SS. Trinit. dial. 4.; apud Migne, tom. 75. p. 866.): « Petram, opinor, quasi denominative nihil aliud quam inconcussam et firmissimam discipuli fidem appellans, super quam etiam citra casus periculum firmata est ac fundata Christi ecclesia, et ipsis inferorum portis perpetuo manet inexpugnabilis. » Scilicet docet Cyrillus Simoni convenire rationem petræ, ab ejusdem fide, quae porro inconcussa ac firmissima sit: hinc eadem inniti ecclesiam citra casus periculum, ac proinde etiam inexpugnabilem eam esse vel ipsis inferorum portis: id autem non ad tempus dumtaxat neque Petro tantum vivente, sed perpetuo ac semper. — S. Epiphanius (Ancor. n. 14.; apud Migne, tom. 43. p. 33.): « Ille ipse (Petrus, qui felix prædicari meruit), rursum spiritum sanctum patefecit: sic enim ei, qui inter Apostolos primus esset, consentaneum erat, solidæ, inquam, illi petræ: supra quam est ecclesia Dei fundata, et portæ inferi non prævalebunt illi. Quarum portarum nomine *hæreses et hæreseon conditores* intelliguntur. Omnibus quippe modis in eo *stabilita fides est*, qui cœli clavem accepit, et in terra solvit et ligat in cœlo. In eo siquidem subtiliores quælibet *fidei quæstiones* reperiuntur. » — S. Jo. Chrysost. (in illud « Vidi Dominum » homil. 4. n. 3.) Petrum appellat « basim Ecclesiæ »; (cont. lud. et theat.) « *basim fidei* »; (in illud « hoc scitote ») « chori illius (Apostolici) coryphæum, orbis totius præfectum, fundamentum Ecclesiæ »: et (in Jo. hom. 88.) affirmat « Jacobo quidem Jerosolymorum sedem datam, Petrum vero *totius orbis Doctorem* a Christo esse constitutum. »

3) Eandem interpretationem tradunt *liturgiae*. Secundum vulgatum Leonis magni sacramentarium sic orabat occidentalis Ecclesia: « Omnipotens sempiterne Deus, qui ecclesiam tuam in apostolica soliditate fundatam ab infernarum eruis terrore portarum, ut in tua *veritate* consistens nulla recipiat consortia perfido-

rum. » — In Græcorum liturgia (Flosculum veritatis etc., Romæ, 1862.) legitur: « Super petram *theologiæ tuæ* firmavit Dominus Jesus Ecclesiam immobilem, in qua, Apostole Petre, te glorificamus. Tu animabus fidelium positus es petra fundamentalis, magni pretii Petre *petra fidei*. » — Quo pariter redeunt quæ in Mozarabum (Miss. mixt. ap. Migne, PP. lat. tom. 85. p. 766.) liturgia leguntur: « Fundatam eam (ecclesiam) in solidissimam petram tempestatis procella non subruat. Nihil ei per tartareas *hæreticorum* aversiones portæ prævaleant inferorum. »

4) Hinc in professione Hormisdæ, ab orientalibus subscribenda, asseritur: « Prima salus est *rectæ fidei* regulam custodire, et a Patrum traditione non deviare. *Quia* non potest D. N. J. C. prætermitti sententia dicentis: 'Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.' Hæc, quæ dicta sunt, rerum probantur effectibus, *quia in sede apostolica* inviolabilis semper catholica servatur religio. » Ecclesia Russiaca his inter alios titulis honorat Petrum (in op. *Omaggio Cattolico*, pag. 435. seqq.): *petra fidei, fundamentum fidei, basis immobilis dogmatum, sedes fidei, principium orthodoxiæ*. Ipse Bossuet (Defens. l. 10. al 15. c. 7.), cit. formulam Hormisdæ dicit « in tota Ecclesia fuisse comprobata, omnesque ecclesias, subsignata formula, professas... Sedis Apostolicæ, et Ecclesiæ Romanæ fidem integra et perfecta soliditate constare, ac ne unquam deficiat, certa Domini pollicitatione firmatam. » Unde subdit ipsemet Bossuetus: « Illam igitur propositionem, in sede apostolica inviolabilis semper catholica servatur religio, 'insertam fidei formulæ ubique diffusæ, omnibus sæculis propagatæ, ab œcumenico concilio consecratæ, quis respuat christianus?' Quod si deinde explicat de Romana Sede et non de Romano Pontifice, (mira distinctio, de qua infra recurret sermo), ut cætera prætereamus, id est contra ipsam professionem, in qua recitantur verba « Tu es Petrus, » etc.: hæc enim Petrum ipsum ejusque successores respicere tum supra probavimus, tum ipse Bossuet concedit, dum ex illis R. Pont. primatum jurisdictionis propugnat.

1058. III. Probari potest thesis ex jam exposito testimonio Jo. XXI. Etenim constat per illud, Petrum ejusque successores constitutos fuisse Pastores agnorum et ovium, fidelium nempe et

Pastorum, sive seorsim sive simul sumantur. Ergo officium Petri est pascere seu regere, sicut officium ceterorum omnium in Ecclesia est ei obedire. Sed pascere debet Petrus præsertim pabulo sanæ doctrinæ, qua Ecclesia præsertim pasci indiget. Ergo sicut auctoritas Petri comprehendit *magisterium*, ita omnes tenentur ipsi magistro se subicere. Atqui id intelligi nequit, nisi Petrus ejusque successores sint infallibiles in suo magisterio; tunc enim neque Petrus exigere posset plenum ac firmum assensum, neque agni et oves possent illum præstare; tunc iterum deficere posset fides totius Ecclesiæ, aut pabulum sanæ doctrinæ Ecclesia non acciperet a Petro. Necesse est ergo ut Petrus ejusque successores sint in suo magisterio infallibiles—Pariter infallibiles sint oportet ex sese et non ex consensu Ecclesiæ. » Omnes enim, etiam pastores simul sumpti, debent pasci a Petro; siquidem eorum omnium Pastor est Petrus; at si magisterium Petri non esset infallibile, seu si ejus sententia non esset irreformabilis, nisi ex consensu Episcoporum vel Ecclesiæ, Petrus pasceretur a suis agnis aut ovibus: quod tum absonum est, tum aperte contrarium institutioni Christi.

§. III.

Expenditur Singillatim Testimonium Lucae xxii., 32.

1059. Imminente hora illa, qua Ecclesiam sibi sanguine suo acquisiturus erat, ait Christus Dominus ad Petrum (Luc. XXII. 32.) « Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum; ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. » Unde sic arguimus: Efficax hæc Christi oratio Petrum respicit, et quidem non uti privatam personam, sed uti designatum totius Ecclesiæ Caput, et Apostolorum Principem, adeoque in Petro respicit ejus quoque successores. Atqui petiit Christus ne fides Petri deficeret, ita ut posset fratres in fide confirmare: quod infallibilitatem importat. Ergo Petrus ejusque successores infallibilitatis charismate gaudent — Debet autem Petrus (ejusque successores) fratres confirmare in fide, et non ab eis confirmari: ergo decreta fidei, quæ

a Petro ejusque successoribus eduntur, ex sese et non ex consensu Ecclesiæ sunt irreformabilia.

1060. Ut hoc argumentum totam suam vim obtineat, simulque vindicetur a falsis interpretationibus, quædam generatim adnotanda sunt, antequam confirmetur per partes. Ac primo quidem, *efficacem* fuisse Christi orationem ne deficeret fides Petri, constat — 1) quia forma ejus plane absoluta est, neque ulla in textu vel alibi insinuat conditio — 2) Imo omnes orationes Christi, quæ pro fine habent fidem aut essentielle bonum Ecclesiæ, absolutæ sunt et efficaces (n. 749. 804.): oravit autem Christus ne deficeret fides Petri, ut hic confirmaret fratres, expetitos a Satana, et sic invincibilis maneret Ecclesiæ fides — 3) Hinc probe sciens Christus, orationem suam fuisse exauditam, absolute imposuit Petro munus confirmandi fratres.

1061. Hinc est quod ad vim argumenti enervandam, alias potius vias inivere. Alii enim — 1) negarunt objectum orationis Christi fuisse Petri *indefectibilitatem in fide*, ut deinde fratres *in fide* confirmaret; sed illud fuisse dicunt vel *perseverantiam* Petri in gratia post lapsum, aut *fiducia*, qua dejectos Apostolorum animos ex Christi passione erigeret ac confirmaret. Alii — 2) concedunt quidem objectum orationis Christi fuisse indefectibilitatem in fide; verum dicunt illam non ipsum Petrum, sed Ecclesiam, cujus Petrus personam gerebat, respicere: unde, aiunt, id impetravit Christus, ut fides Ecclesiæ catholicæ numquam deficeret. Alii — 3) denique agnoscunt orasse pro *Petri infallibilitate in fide*: at, dicunt, id *personale* fuit ipsi Petro, ita ut non debuerit ejus successoribus esse commune.

1062. Ut postremum hunc errorem confirment, interpretantur illud « *conversus confirma* » etc. de Petri conversione post triplicem negationem; ac deinde ita ratiocinantur: Illius fides non est defectura, et illi dicitur « *confirma fratres tuos,* » qui erat lapsurus et convertendus; atqui Petrus uti *persona privata* et non ut Caput Ecclesiæ lapsurus erat et convertendus; ergo Petri, uti privatæ personæ, fides indefectibilis futura erat, ac proinde nullum erat privilegium ad successores transmittendum.

1063. Verum hujusmodi effugium dupliciter refutatur. Nam — 1) data etiam interpretatione illius *conversus, neg. conseq.*: quia

lapsus Petri potuit quidem esse *occasio* orationis Christi, sed non *adæquata ratio* aut *adæquatum objectum* orationis ipsius, uti constabit ex argumentis, quibus mox ostendemus orationem Christi respicere Petrum *uti designatum Caput Ecclesiae*. Hinc merito ait Bellarminus (cap. 3.): « Converti a peccato negandi non necessario convenit successoribus Petri, cum necessario tamen conveniat eis confirmare fratres. Nam converti a peccato non convenit hominibus, nisi quatenus privatae personae sunt, et ideo personale donum est: at confirmare fratres convenit homini ut caput est et princeps aliorum; et ideo transit ad successores. »

2) Sed tradita interpretatio illius *conversus* negari potest cum Maldonato, Grotio, Jansenio, Calmet etc. Hoc enim loco voci *conversus* non inest notio quæ reddatur phrasi « postquam a lapsu conversus es; » sed quæ idem sit ac « vices reddens, vice versa seu vicissim: » ita ut hæc Christi Domini sententia prodeat: « Ego oravi pro te, ut fides tua non deficiat; sed tu vicissim confirma fratres tuos: equidem rogavi ne diaboli tentationibus tu succumberes; et tu repende fratribus tuis vices, ut in similibus periculis ac tentationibus per te confortati immobiles consistent. » Id—
a) perfecto prope phrasium parallelismo confirmatur; membra enim membris accurate invicem respondere videntur: Ego feci pro te; tu fac aliquando vicissim pro ceteris: ne tu deficias in fide; ne firmitas desit fratribus tuis—b) Confirmatur etiam ex conditione personarum. Nam credibile non est Christum Dominum id dicere ac mandare, quod neque Petrus neque Apostoli ceteri ibi praesentes intelligere poterant; de casu autem Petri, et de consequente eius conversione nulla mentio occurrerat: quomodo ergo potuissent auditores verba Christi intelligere eo sensu qui obicitur? Certe cum paulo post Christus monuerit Petrum de imminente lapsu, adeo nova Petro contigit hæc admonitio, ut totis viribus magistro affirmanti obniteretur: quod manifestum indicium est, Petrum et Apostolos antea de lapsu minime cogitasse — cf. Schrader (de Unitate Rom. p. 2. a pag. 179.).

1064. His præjactis, quisque videt ad vim argumenti, de quo agimus, tuendam, tria nobis probanda esse: — 1) objectum orationis Christi esse indefectibilitatem in fide — 2) Hanc directe respicere non Ecclesiam aut reliquos Apostolos — 3) Petrum, qui-

dem uti designatum Ecclesiæ Caput, cujus proinde prærogativa ad successores transmitti debet.

1065. Itaque I. *Christus oravit pro indefectibilitate in fide*. Nam — 1) verba Christi sunt: « Rogavi pro te, ut non deficiat *fides tua*: » abs re autem plane diceret: « ut non deficiat *fides tua*, » si aliud quidpiam quam indefectibilitatem in fide voluisset Petro impetrare.

2) Christus opposuit orationem suam odio inimici. Quid autem inimicus, Satan tentavit? « expetivit vos ut cribraret sicut triticum », scilicet voluit vos concutere ac separare; « in cribratione enim, ait Cameron (Myroth. Evang. in h. l.), duo sunt; unum concussio illa atque agitatio, qua omnia sursum deorsum vertuntur; alterum vero segregatio et separatio ». Voluit ergo Satanas id rapere, quo Apostoli uniebantur cum Christo: id autem præcipue est fides, per quam accedimus ad Christum, et quæ principium est unionis ac societatis cum Christo; voluit, tentatione omnium deterrima, id rapere, quo amisso, non fructus solum sed ipsa radix frugiferae arboris amittitur. Christus ergo opponens orationem suam tentationi Satanae, rogavit ut non deficeret *fides* Petri, ut ipse conversus ad fratres, eos confirmaret.

3) Interpretationi de oratione Christi pro Petri *perseverantia*, et non *fide*, obstant — a) ipsa verba; dixit enim Christus: « rogavi pro te, ut non deficiat *fides tua*. » — b) Si considerentur solum verba *fides tua*, certum est Christum orasse pro fidei indefectibilitate in Petro, etsi daretur eum orasse pro *perseverantia*; hæc enim necessario includit fidem. Si vero considerentur simul sequentia verba *confirma fratres tuos*, certum est munus a Christo impositum esse Petro præ ceteris Apostolis; unde aliquid petiit pro Petro, quod non esset commune ceteris: et certe agitur de tentatione communi « Satanas expetivit vos », et tamen Christus orat speciatim pro Petro « rogavi pro te ». Atqui donum perseverantiae, imo confirmationis in gratia commune fuit omnibus Apostolis. Ergo.

4) Interpretationi vero de *fiducia* obstat — a) ipsa ejus novitas et fundamentum. Hæc enim interpretatio ignota fuit ipsis osoribus Pontificiæ infallibilitatis, et primo proposita fuit dum in Concilio Vaticano agitaretur quæstio de huius Petri prærogativæ definitio-

ne: pro fundamento autem habet assertum Protestantium, nempe *fidem* in Script. significare *fiduciam*: quem errorem non semel refutavimus (cf. *de Gratia Christi*, n. 1091.; *de Virt. Infusis*, n. 656. seqq.)—*b*) Obstat constans et universalis PP. interpretatio, uti patebit ex testimoniis paulo infra tradendis—*c*) Fiducia seu spes, si vera sit, fide nititur, adeo ut sine hac nequeat illa consistere: si ergo ex Christi oratione indefectibilis futura erat *fiducia* Petri, indefectibilis etiam erat ejus fides (cf. *de Virt. Infusis*, n. 241)—*d*) Si eadem interpretatio coarctetur ad fiduciam *solum* Apostolorum, tempore passionis Christi, erigendam, excluditur etiam iis omnibus, quibus mox ostendemus orationem Christi respicere Petrum ut *Caput Ecclesiae*.

1066. II. Dicimus, *orationem Christi in recto referri ad personam Petri, et non ad omnes æque Apostolos, aut ad Ecclesiam*, licet firmitas Petri in fide cessura sit in bonum Ecclesiae. Etenim—1) non potuit Christus accuratius Petri designare personam; nam et bis inquit: « Simon, Simon; » et addidit pronomen « pro te »; item, « fides tua, » et « tu.... confirma fratres tuos. »—2) Si voluisset Christus alloqui Ecclesiam, aut omnes æque Apostolos, non dixisset, mutata repente orationis forma « pro te », sed « pro vobis; » sicut immediate antea dixerat « expetivit vos »—3) Pro illo Christus dicit se orasse, qui debeat confirmare *fratres* seu Apostolos. Atqui Ecclesia non debet Apostolos confirmare, sed ab illis confirmari, nec Ecclesia habet *fratres* sed filios—4) Discernit imo Christus Petrum a reliquis Apostolis, sicut confirmantem a confirmandis. Neque obstat quod Apostoli, vi extraordinariae praerogativae, non indigebant confirmari in fide, cum singuli essent infallibiles; nam secundum potestatem ordinariam fallibiles erant singuli, et secundum hanc, ad successores transmittendam, repræsentabant Episcopos, qui indigent confirmari a Petro ejusque successoribus—5) Quaecumque igitur docent, verba Christi referri ad Petrum ut *Primates*, eadem probant non de Ecclesia, aut omnibus æque Apostolis, sed in recto de Petro sermonem esse.

1067. Notetur autem hic, infallibilitatem Petri in fide non importare solum quod fides Petri sit inamissibilis, sed quod omnino Petrus non erret: nam posset quis absque pertinacia, per igno-

rantiam aut errorem, negare aliquid ad fidem pertinens, quin fidem amitteret. Sed indefectibilitas in fide promittitur (promittitur inquam, hic enim nondum confertur) Petro, *ut confirmet fratres suos*, et sic Ecclesia maneat indefectibilis in fide; ergo indefectibilitas fidei in Petro proprie respicit magisterium, quod ipse exercet in Ecclesia, et in eo est infallibilis. Ecclesia autem nec per ignorantiam errare potest in fide; ac proinde Petro promittitur, ut omnino errare non possit in fide.

1068. III. Dicimus verba Christi referri ad Petrum *uti Caput Ecclesiæ, adeoque agi de prærogativa ad Petri successores transmittenda*. Nam—1) Apostolos omnes eadem tentatione satanas adgredi concupivit; uni tamen nominatim Simoni fuis precibus consultum immediate Christus voluit. Hac quidem agendi ratione ratum confirmatumque voluit verbum ac consilium, quo Simonem iecerat omnium *petram* Petrumque vocavit: scilicet cum Petrus designatus esset *petra fidei, fundamentum* Ecclesiæ, principium unitatis ac firmitatis; Petro qua tali (qua futuro Ecclesiæ universæ Primati) iniungitur munus confirmandi fratres in fide.

Quod S. Leo M. (serm. 4. al. 3. 3.) in hunc modum præclare exponit: «Commune erat omnibus Apostolis periculum de tentatione formidinis, et divinæ protectionis auxilio pariter indigebant, quoniam diabolus omnes exagitare, omnes cupiebat elidere; et tamen specialis a Domino Petri cura suscipitur, et pro fide Petri proprie supplicatur, tamquam aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit.» Et Theophylactus (Com. in h. l.): «Quia te habeo,» ait, «ut principem discipulorum, postquam negato me flevit, confirma ceteros: sic enim te decet, qui post me ecclesiæ petra es et fundamentum.» Hinc ipse Bossuet (Medit. die 72.): «Debebat,» inquit, «semper in Ecclesia adesse Petrus, qui suos fratres confirmaret in fide. Id remedium erat opportunum, ut sententiarum unitas servaretur, quam Salvator omnium maxime expetebat; et hæc auctoritas tanto magis erat necessaria sub Apostolorum successoribus, quanto horum fides minus erat firma, quam illa ipsorum Apostolorum.» Quare (in prima pastoralis de prom. Christi fact. Eccl.) de cathedra Petri concludit: «In qua sola, ut utamur SS. Patrum formulis, unitas ab omnibus servata est; cui si adhæreamus

firmiter de Christi promissis tuti erimus. . . . Ipsi enim id curæ datum ut fratres confirmet, ac idcirco evadat petra, supra quam immortale ædificium erit erigendum. »

2) Id confirmatur ex iis quæ præcedunt in contextu. Dicitur enim orta inter discipulos contentio « quis eorum videretur esse major ». Christus fastum et ambitionem excludens, dixit: « Reges gentium dominantur eorum vos autem non sic: sed qui major est in vobis fiat sicut minor ». Sed ex hac humilitatis professione poterant Apostoli animis excidere, ad quos erigendos subjunxit Christus: « Vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis, et bibatis super mensam meam in regno meo; et sedeatis super thronos judicantes duodecim tribus Israel ». At vero ex hac futura sortis æqualitate poterant Apostoli oblivisci designatum fuisse omnium *Caput*, quamdiu in terris degerent: unde Christus ait: « Satan as expetivit vos » et « Ego rogavi pro te; » « Tu . . . confirma fratres tuos. » Quam evidentem interpretationem agnovit ipse Bossuet, qui (Medit. die 70.) scribit: « Quoniam [Christus] in cohibenda suorum Apostolorum ambitione ita erat locutus, ut ab iis qui eius verba non satis ponderassent, credi potuerit nullum primatum fuisse relictum, quin et diminutum fuisse illum, quem Petro tradiderat; hoc loco perinde effatur: ut oppositum plane demonstret. ‘Satanas,’ inquit, ‘expetivit vos, ut cribraret omnes: Ego autem, Petre rogavi pro te,’ pro te in particulari, pro te distincte: non quod alios neglexerit, sed, ut Patres exponunt, quod firmato capite impedire voluit, ne membra nutarent. Ait igitur: ‘rogavi pro te,’ non vero rogavi pro vobis. »

3) Eatenus Christus arcet a Petro lapsum in fide, quatenus debeat fratres confirmare. Atqui non debebat Petrus solo tempore passionis (quod adversarii contendunt), sed semper posthac, et multo magis in posterum fratres confirmare: nam—a) tunc erat solum designatum *Caput* Ecclesiæ, postea *actu* futurus erat *Caput*; Apostoli ipsi, ob extraordinarias prærogativas, minus indigebant confirmari a Petro, quam eorum successores. Num dicemus, Christum dedisse Ecclesiæ hoc medium conservandæ fidei, pro eo tempore, quo medio illo minus ea indigebat; abstulisse vero, quando ejus medii necessitas urgebat? Sane indeter-

minata sunt verba Christi et per se ad omnia tempora extendi possunt: aliunde vero cum fides Petri opponatur tentationi Satanæ, tamdiu durare debet, quamdiu durat Satanæ impugnatio contra Ecclesiam: hæc vero semper a Satana impugnatur. Quemadmodum igitur illud «portæ inferi» apprime respondent illis «Satanas expetivit vos»; ita illud «ne deficiat fides tua... confirma fratres tuos» apprime respondet illis «super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam»—Sane impossibile est, ut Christi oratio referatur ad imminens tentationem; nam oravit nominatim pro Petro, præ ceteris Apostolis; et tamen lapsus est Petrus plusquam ceteri Apostoli: oravit ne deficeret fides Petri; et tamen Petrus negavit se cognoscere magistrum suum; oravit, ut posset Petrus confirmare fratres: at durante tentatione, tempore nempe dispersionis Apostolorum, Petrus maxime indigebat confirmari; tempore vero resurrectionem Christi subsecuto, Christus ipse confirmatoris munus exercuit.

5) Unde ipse Döllinger (*Christi Religio et Ecclesia*, pag. 32. ed. 1.) cum adhuc fidelis Christo et Ecclesiæ permaneret, eandem interpretationem adhibuit; hunc enim ipsum locum commentans, ita scripsit: *Cathedra Petri* (ex mente Jesu Christi) permanere debebat *sedes veritatis* et *stabilis fidei arx*, qua omnes confirmarentur. Verba enim et precatio Domini *non solam personam singularem, et proximum tempus* respexerunt, sed fundamentum posuerunt et ædificarunt, ad Ecclesiam *ante omnia* ejusque *futuras necessitates* spiritu prævisas pertinuerunt. »

1069. Exegeticam hanc textus interpretationem antiqua et constans Patrum traditio confirmat. Cum vero Scriptor quidam tempore Conc. Vaticani, in opusculo, cui titulus *Considerationes* (n. 10.), Launoium (Epist. l. 5. ep. 6.) secutus, non dubitaverit asserere, Agathonem Papam *primum* traxisse verba Christi ad Rom. cathedram Romanosque Pontifices; contenti erimus pauca præcedentium temporum testimonia exhibere.

Ante Agathonem scripsit S. Ambrosius (de Fide, l. 5. c. 1.): «Petro dixit (Jesus): 'Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua.' Eidem autem supra dicenti: 'Tu es Christus Filius Dei vivi,' respondit; 'Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni cælorum.' Ergo cui propria au-

ctoritate regnum dabat, hujus fidem firmare non poterat? quem cum petram dicit, fundamentum Ecclesiae indicavit.» — S. Cyrillus (serm. 4. al 3. n. 4.), ait: «'Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos,' idest firmamentum atque magister esto illorum, qui per fidem ad me accedunt.» S. Leo M. hortatur ut gratias agamus sempiterno Regi Domino Jesu Christo, «quod tantam potentiam dedit ei, quem totius Ecclesiae principem fecit, ut, si quid etiam nostris temporibus recte per Romanos Pontifices agitur recteque disponitur, illius operibus, illius sit gubernaculis deputandum, cui dictum est: 'Et tu conversus confirma fratres tuos:' et cui post resurrectionem . . . dixit: 'Pasce oves meas.'» — S. Gregorius M. (Epist. 1. 4. ep. 4.) ait: «Cunctis Evangelium scientibus liquet, quod voce Dominica sancto et omnium Apostolorum principi Apostolo, totius Ecclesiae cura commissa est. Ipsi quippe dicitur: 'Petre amas me? Pasce oves meas.' Ipsi dicitur: . . . 'Ego pro te rogavi, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.' Ipsi dicitur: 'Tu es Petrus,'» etc. — S. Gelasius Papa (ep. 5. ad Honor.) scripserat, «totius a se ovilis Domini curam agi, quæ beato Petro Salvatoris ipsius nostri voce delegata est: 'Et tu conversus confirma fratres tuos;' et item: 'Pasce oves meas.'» — Pelagius II, monens Istriæ Episcopos, ut sanctæ Sedis sententiæ se subjicerent: «Nostis», inquit «in Evangelio Dominum proclamentem: 'Simon, Simon,' etc. Considerate, carissimi, quia veritas mentiri non potuit, nec fides Petri in æternum quassari poterit vel mutari.» — Stephanus Dorensis in oratione habita in Conc. Later. cum dixisset, ideo per ipsum Orientis Episcopos ad Sanctam Sedem confugere, quod hæc omnibus præposita sit, in confirmationem affert imprimis verba Christi de clavium potestate et de mandato pascendi agnos et oves, deinde vero ita concludit: «Et iterum ipse (Petrus) præcipue ac specialiter firmam præ omnibus habens in Dominum nostrum Jesum Christum et immutabilem fidem, convertere aliquando et 'confirmare exagitatos consortes suos' et spirituales meruit fratres: utpote dispensative *super omnes* ab ipso, qui propter nos est incarnatus Deus, potestatem accipiens et sacerdotalem auctoritatem.»

Uberiorem testimoniorum segetem invenies apud Schrader (de Unit. Rom. p. 2. a pag. 187.). Nobis satis erit adnotare, quod

etiamsi hæc testimonia non extarent, ipsius tamen Agathonis epistola indubium existeret argumentum, nostram interpretationem eo tempore fuisse communiter receptam. Est enim illa ipsa celebris epistola, quæ a Patribus Constantinopolitanis eadem acclamatione, qua Leonis M. a Chalcedonensibus, suscepta est: « Petrus per Agathonem locutus est. »

1070. SCHOLION. Objectiones fere omnes contra data argumenta fieri solitas in ipsa argumentorum expositione præoccupavimus. Javerit solum duas hic breviter subjicere. *Prima* est: Si vera esset tradita expositio textus Luc. XXII., ex ea sequeretur Rom. Pontificem non solum non posse errare dum *ex cathedra* fidem docet, (dum confirmat fratres), sed nec posse fieri hæreticum; siquidem Christus pro Petro rogavit « ut non *deficiat fides tua*, et tu aliquando conversus *confirma*, » etc. Sed hanc illationem negant non pauci Doctores Catholici (n. 1045.). Ergo.

Resp. 1) Ex donis Petro concessis ea solum ad successores transmitti debent, quæ ei promissa et collata fuerunt ratione muneris Pastoris supremi, quæque ad ipsum munus rite obeundum necessaria sunt. Atqui ad munus supremi Doctoris in fide certe necessarium est, ut Petrus ejusque successores dum fidem authentice docent errare non possint, quo fit ut ita fratres confirmant, ut hi teneantur ei subjici, adeoque in unitate contineantur; necesse autem non est ut Petri successores, uti privatæ personæ veram fidem, præsertim internam, semper retineant (n. 792.). Ergo. — 2) Si alicui ex eodem textu videretur recte inferri indefectibilitas in fide etiam interna Rom. Pontificum, etiam uti privatæ personæ sunt; per nos licet huic illationi adhærere: ei certe adhærent non pauci Doctores Catholici, ut vidimus (n. 1045.).

1071. *Altera* objectio est: Ex datis argumentis id solum sequitur, Petrum ejusque successores infallibiles esse, quatenus debent fidei firmitatem unitatemque servare, fratres confirmando. Atqui ad id requiritur et sufficit ut sint infallibiles *in decisis*, ut aiunt, non vero *in dubiis* aut *decidendis*. Ergo.

Resp. 1) *indirecte*: pari ratione ostendi posset Concilium œcumenicum (Gallicanos impetimus) non esse infallibile *in decidendis* sed *in decisis*; atque ita jam nullum esset supremum tribu-

nal in Ecclesia a quo quæstiones circa fidem et mores obortæ definiri infallibiliter possent.

2) Potestas suprema in Ecclesia eadem nunc est ac semper erit, ac illa quam Christus instituit et ab initio extitit. Jamvero in initio habuitne Ecclesia (Papa aut Concilium) potestatem definiendi quæstiones nondum definitas? Si habuit; ergo etiam nunc est in Ecclesia eadem potestas: si vero non habuit, nulla unquam fuit infallibilitas activa in Ecclesia: non *in decidendis* ex adversariorum hypothesis; non *in decisis*, quia ante primum exercitium infallibilitatis nulla erant *decisa*.

3) *Activa* infallibilitas, seu magisterium infallibile institutum est a Christo ad verbum Dei, seu ad integrum christianæ revelationis depositum custodiendum, tuendum, explicandum (« sancte custodire et fideliter exponere » inquit Conc. Vat.). Atqui id necessario exigit infallibilitatem *in decidendis* quæstionibus, quæ circa depositum revelationis suboriuntur, et non sufficit infallibilitas in proponendis decisis. Revera fides non nutat tantummodo, cum immediate et directe deseruntur *decisa*, sed etiam cum circa *decisa*, dubia oriuntur quæ ipsorum firmitati indirecte efficiunt; quæ enim in Scripturis aut Traditione habentur, ad falsa dogmata adstruenda detorqueri possunt; fidei veritatibus errores utcumque admisceri contingit; etc. Nisi ergo hæc omnia removeri possint, præceptum confirmandi fratres non potest impleri. Qui ergo munus illud habet, necesse est ut statuere possit circa *nondum decisa*. Fac, quod sæpe fit, ut aliqua dubitatio oriatur circa *decisa*, quatenus aliqua subtili interpretatione eluduntur, et in alienum sensum detorquentur: quid poterit Rom. Pontifex in eorundem custodiam præstare? Iterum atque iterum proponere quod fuit decise? At hoc nemo ignorat; et non illud est, de quo quæstio movetur: de oborto dubio sententiam dicere? At hoc ipsius vires excedit, cum ex hypothesis in *decisa* vim habeat, non in *decidenda*. Ergo, facta illa hypothesis, ne decisorum quidem Pontifex poterit esse custos, ac multo minus poterit eadem fideliter exponere.

4) Quando dubium est utrum aliqua veritas comprehendatur in deposito revelationis christianæ, aut utrum hic sit aut non sit sensus illius revelationis, nonnisi una ex sibi contradicentibus

opinionibus potest esse *objective* vera. Eatenus autem licet utrive opinioni adhærere, quatenus nondum constat quænam ex illis vera sit. At si non obstante hoc dubio, potest servari unitas in fide, id certo non oritur ex eo, quod si deinde constet quod nunc dubium est, possit adhuc negari; sed potius ex eo, quod omnes sint parati id, quod verum manifestatur, agnoscere. Authentica autem manifestatio habetur per magisterium infallibile; ergo huic parati sunt obedire: ac proinde fatentur illud auctoritatem habere etiam *in decidendis*.

§ IV.

Demonstratur Rom. Pontif. Infallibilitas ex Traditione.

1072. Antiquæ Traditionis monumenta pro Rom. Pontificis Infallibilitate innumera prope sunt, atque a pluribus Auctoribus jam diligenter in unum collecta: præsentī nostro instituto satis erit præcipua capita attingere, fontesque indicare, a quibus quisque, si opus erit, haurire ea poterit.

1073. I. *Ex Conciliis*. Oppugnatores Pontificiæ infallibilitatis non dubitarunt asserere, quod cuncta olim in Ecclesia per Concilia agebantur: sæculis singulis, ajunt, si duo proxime elapsa excipias, unum saltem habitum est. At historice constat, etiam ante Concilium Tridentinum, sex circiter sæcula, tria videlicet ante primum Nicænum, et fere totidem post quartum Constantinopolitanum effluxisse, quibus nullum congregatum est. Ex quo statim exurgit novum argumentum pro re nostra. Si enim Rom. Pontifex non esset infallibilis, Christus ex una parte exegisset ab Ecclesia perpetuam pro omni tempore fidei integritatem unitatemque; ex alia vero parte non providisset medium opportunum, quod semper præsto esset: concilium enim generale non potest semper ad nutum haberi, nec obvium est ipsum congregare. Satis est, ad omne de hac re præjudicium removendum, historiam recolere concilii Tridentini, quod vix annis viginti non sine magnis obstaculis absolvi potuit; omnes autem norunt, tribus prioribus sæculis, concilia generalia propter ethnicorum persecutiones haberi non potuisse. Hæc igitur omnia aperte produnt, in

alio quodam subsidio, quam in generali concilio debuisse Christum reponere medium organicum ad stabilitatem fidei in Ecclesia, et unitatem obtinendam ac conservandam.

1074. Sed præstat *positiva* argumenta, quæ a Conciliis derivari possunt, saltem delibare. Ac—1) huc faciunt quæcumque ex Conciliis ostendimus (n. 979. seqq.).

2) Extant diserta Conciliorum testimonia. Nam Conc. Constantinopolitanum IV. (act. 1.) exhibet libellum ab omnibus Patribus subscriptum, ita loquentem: « Quia non potest prætermitti sententia Christi dicentis: 'Tu es Petrus', etc.: hæc quæ dicta sunt, rerum probantur eventibus: quia in sede Apostolica immaculata est semper reservata catholica religio et sancta celebrata doctrina... sequentes in omnibus Apostolicam sedem, speramus ut in una communione esse mereamur cum illa, in qua est integra et vera Christianæ religionis soliditas ».—In Lugdunensi II. Græcorum fidei professio ab omnibus acceptata, hæc habet: « Sicut Romana Ecclesia præ ceteris tenetur fidei veritatem defendere; sic et si quæ de fide subortæ fuerint quæstiones, suo debent iudicio definiri ».—His similia de Romana Ecclesia referunt Conc. Viennense (in Clementinis de Sum. Trinit.), et Florentinum in decreto unionis cum Græcis (1).—Item in Conc. Ephesino (act. 2.)

(1) Conc. Florentinum in decreto a Conc. Vatio. confirmato proponit « credendum ab omnibus fidelibus. . . . Romanum Pontificem in universum orbem tenere *primatum*. . . . totiusque Ecclesiæ Caput, et omnium Christianorum patrem ac *doctorem* existere: et ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo *plenam* potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis œcumenicorum Conciliorum et in sacris canonibus continetur. » Nota sunt vana Döllinger conamina ad vim hujus decreti evertendam. Scilicet contendebat veram lectionem esse « quemadmodum *et* in gestis œcumenicorum » etc.; ex quo inferebat cum De Marca (Concord. Sacerd. et Imp. 3., 8.) quod hæc verba, « in sincero sensu accepta modum exercitio potestatis pontificiæ imponunt ei similem, quem Ecclesia Gallicana tuetur; » nempe quod irreformabilia sunt decreta S. Pontificis dependenter a consensu tacito vel expresso Episcoporum. Cum, si legatur *etiam*, ipso Döllinger fatente, sensus erit quod acta et canones Conciliorum agnoverunt in Rom. Pontifice prærogativas antea assertas.

Sed enim dupliciter peccat hæc objectio — 1) Si concederetur illa lectio (*et*), falsa esset illatio, quam inde desumunt: verba deor. Florentini juxta hanc lectionem *possent* habere eundem sensum ac in alia lectione (*etiam*), uti legenti patet: *debere* autem eodem sensu sumi facile ostenditur. Est enim evidens et ab omnibus

Philippus Legatus S. Pont. ait: « Nulli dubium, imo sæculis omnibus notum est, S. Petrum Apostolorum principem et caput, *fideique columnam* et Ecclesiæ Catholicæ fundamentum, a Jesu Christo regni cœlestis claves accepisse, nec non *per successores* suos hucusque semper vivere, causas decernere, semperque victurum ». — In Cpño III. (in ep. ad Agathonem) Patres inquiunt: « Itaque tibi ut primæ Sedis Antistiti, universalis Ecclesiæ capiti, quid agendum relinquimus, stanti supra firmam petram, acquiescentes veræ confessionis litteris, per quas, ut a summo Apostolorum vertice divinitus perscriptas, exortam nuper multiplicis erroris hæreticam sectam depulimus ».

3) Erga octo priora Concilia generalia, nemine contradicente, ita sese gessere Rom. Pontifices, ut suam superiorem ac infallibilem auctoritatem aperte asseruerint atque exercuerint. Ipsi enim semper præscripserunt quæ essent definienda. Sane teste Athanasio (ep. ad solit. vit. agent.), Osius Rom. Pontificis legatus, ex auctoritate S. Sylvestri Papæ, ante Synodum Nicænam I. Arium damnavit, ipsique Patres acquieverunt, et juxta symbolum postea dictum Nicænum, ab eo recitatum, canones et decreta efformarunt. — Antequam synodus I. Constantinopolitana, secunda œcumenica, celebraretur, Damasus Papa, concilii judicium prævertens, Sabellii, Macedonii, et Eunomii hæreses damnavit; dato autem libello ad Paulinum episcopum, suam sententiam et censuras per Orientis ecclesias publicari mandavit. — De synodo Ephesina, tertia œcumenica, jure Gennadius (descript. eccl. c. 54.) asserit: « Cælestinum Papam decreta synodi adversus Nestorium dictasse, volumenque descriptum ad Orientis

admissus hermeneuticæ canon, sententiam posteriorem aliquo modo ambiguam non debere ita intelligi, ut contradicat priori claræ et expressæ: sed in prima parte illius decreti clare et expresse asseritur potestatem S. Pontifici a Christo collatam esse *supremam et plenam*, adeoque regiminis formam in Ecclesia proprie esse *monarchicam*; juxta interpretationem *Gallicanam* secundæ partis, eadem potestas esset *dependens, circumscripta*, adeoque forma regiminis in Ecclesia vere esset *aristocratica*. Ergo — 2) Sed lectio illa (*et*) negari debet: nam alia (*etiam*) habetur in tribus codicibus sæculi XV. in bibliotheca Vatio. asservatis; eadem clarissime invenitur in originali, quod extat in Archiv. Basilicæ Vaticanæ; in alio, quod extat in biblioth. Laurentiana Florentiæ etc. — Sed vide *La Civiltà Cattolica* (2º. Sab. di Feb. 1870.).

et Occidentis ecclesias dedisse ». Damnata etiam fuit (sess. 9.) hæresis Pelagiana ex præscripto commentariorum, quæ Romæ Cælestinus conscripserat, uti liquet ex concilii actis, ejusque synodali epistola, apud Cyrillum duodecima. — Cælestini vestigiis insistens S. Leo I., Chalcedonensi synodo terminos præscripsit, intra quos Patres consistere deberent; præscripsit nempe normam definiendorum, edixit non licere congregatis ab ea discedere, et ea tantum accepta conditione consensit ut Chalcedonense Concilium celebraretur—In quinta synodo œcumenica, seu Constantinopolitana II., Vigiliæ judicium, uti decretorium, in omnibus exquisitum fuit et expectatum: nec ibi atque alibi in Africa, Illyrico, Hibernia, etc., conquievit turbæ circa controversiam trium capitulorum, nisi postquam Rom. Pontificis decretum explore innotuit.—Patribus synodi sextæ œcumenicæ, sive Constantinopolitanæ III., vetuerat Agatho Papa, ne a suis definitionibus ad concilium transmissis vel latum unguem discederent; transmittens enim a se latam sententiam de Sergii errore, præcepit, ut « nihil de iis, quæ (in ea sententia) regulariter definita erant, minueretur, nihil mutaretur, vel augeretur, sed eadem verbis et sensibus illibata custodirentur »; mandavit suis Legatis, ut « nihil præsumerent augere vel mutare, sed traditiones hujus Apostolicæ Sedis, ut a prædecessoribus Apost. Pontificibus instituta erant simpliciter enarrare »; ideo autem id postulavit, quia « Romanæ Ecclesiæ auctoritatem, utpote Apostolorum omnium principis, semper omnes catholicæ Ecclesiæ et universales synodi fideliter amplectentes, in cunctis secutæ sunt ». Patres vero (act. 18.) ita Agathonis epistolæ acclamarunt: « Summus nobiscum concertabat Apostolorum princeps: illius enim imitorem et sedis successorem habuimus fautorem. Charta et atramentum videbatur, et per Agathonem Petrus loquebatur ».—Similiter Hadrianus I. Patribus synodi septimæ interdixit (in ep. ad Tharas. Patriarch.) ne circa cultum SS. imaginum limites a Rom. Pontificibus fixos moverent: et Patres responderunt: « Universa sancta synodus sic credit et sic docet »; et iterum: « Sequimur, recipimus, et probamus ».—Denique, non expectata synodi octavæ sententia, Hadrianus II. Photium damnavit, ac damnandum esse a concilio mandavit.

1075. II. *Ex Patribus.* Multiplici ratione prædicarunt Patres doctrinam, de qua agimus. Nam—1) ut vidimus, testimonia Matth. XVI. Jo. XXI. Luc. XXII. eodem modo ac nos intellexerunt; ex iisque plane intulerunt Rom. Pontificis infallibilitatem—2) Romanam Ecclesiam efferunt veluti *germanam traditionis Apostolicæ*, seu apostolicæ fidei *Sedem* (n. 736.)—3) Romanæ Sedis doctrinam exhibent velut *formam veritatis*—4) Romana Sedes disertis verbis et praxi ostenditur esse *præformatrix judiciorum fidei*—5) Romanæ sententiæ *perinde ac Conciliorum judicia* habentur—6) Romanæ doctrinæ *necessitatem* extollunt—7) Romanam Sedem veluti *custodem orthodoxiæ* repræsentant—8) Rom. Pontificem uti *Conciliorum Confirmatorem* semper habuerunt—9) Disertis verbis Rom. Pontificem aut R. Sedem *supremum fidei tribunal* prædicant—10) Romanæ Sedis doctrinam veluti *tesseractam veritatis* proponunt—11) Rom. Sedem dicunt et practice agnoscunt uti *profligatricem hæresum*—12) Rom. Sedis iudicium veluti *controversiarum terminum* admittunt—13) Et Romanæ Sedis sententiam *nullius esse obnoxiam iudicio* tenent—14) Denique disertis verbis R. Pontificem, successorem Petri, *infallibilem* esse docent. De his omnibus capitibus testimonia plura jam dedimus; alia etiam magno eruditionis apparatu et studio in unum collegit apteque disposuit P. Schrader (de unit. Rom. p. 2. præsertim a pag. 223.). Liceat nobis D. Bernardi, qui præcipuum est Ecclesiæ Gallicanæ decus et ornamentum, verba recitare. Scribens (ep. 190.) ad Innocentium II., ait: « Oportet ad vestrum referri apostolatum pericula quæque et scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim quæ *de fide* contingunt. Dignum namque arbitror ibi potissimum *resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum.* Hæc quippe hujus prærogativa Sedis. Cui enim alteri aliquando dictum est: Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua? Ergo quod sequitur, a Petri successoribus exigitur: Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos ».

1076. III. *Ex antiquo et perpetuo usu.* Nam—1) tribus prioribus sæculis damnatæ sunt multæ hæreses a Rom. Pontificibus: ac præsertim hæresis Cerdonis et Valentini an. 155. ab Hygino (ap. Euseb. l. 1. hist. c. 10.); Theodoti an. 196. a Victore (ap.

eumd. l. 5. cap. 27.); Montani an. 215. a Zephyrino (ap. Tertul. l. de jejun. c. 1.); Novatiani an. 254. a Cornelio (ap. Euseb. l. 6. c. 43.); Pauli Samosatani an. 273. a Felice (ap. Cyrillum in apol. pro 12. anathematismis). Jamvero hæreses illæ damnatæ sunt —a) sine Conciliis; ad has enim maxime pertinet Augustini (lib. 4. ad Bonif. c. ult.) dictum: « Hæreses multo ac incomparabiliter plures extra Concilia, quam in illis, fuerunt condemnatæ » —b) Damnatæ fuerunt irreformabiliter; cum nulla illarum condemnationum retractata unquam fuerit —c) Damnatæ fuere irreformabiliter ante consensum Ecclesiæ; nam illo persecutionum tempore ægre poterat consensus innotescere; nec tamen ejus defectus suspendit fidem Catholicorum, qui damnationis Pontificiæ conscii erant.

2) Pontifices Romani tanquam jus sibi proprium vindicarunt, ut causæ omnes fidei quarumlibet provinciarum ad se referrentur: id constat ex. gr. ex Innocentii ep. ad Milevit. et Carthaginenses; ex Zosimi ep. ad priores; ex Gregorio (l. 4. ep. 52.); ipsisque Conc. Africanis. Episcopi autem passim judicarunt, pronuntiatae in his judiciis sententiæ Pontificiæ esse acquiescendum: hujus testes existunt, præter Africanos Patres, Basilius (ep. 52.); Ambrosius (epist. Synodica Conc. Mediolanensis ad Syricium); Sophronius (in allocutione Legati sui apud Conc. Lateran. sub Martino); Ignatius Constantinopolitanus (epist. ad Nicolaum); etc. Ergo utraque pars declaravit, facto et praxi, judicium Pontificis esse infallibile ac irreformabile.

3) Huc facit effatum celebre S. August., quod supra retulimus. Nam (serm. 2. de Verb. Ap. c. 10.) de causa Pelagiana pronuntiavit: « Jam enim de hac causa duo Concilia [erant Conc. particularia] missa sunt ad sedem Apostolicam: inde etiam rescripta venerunt: Causa finita est, utinam aliquando finiatur error! » Ex quibus constat —a) sola Innocentii sententia contra Pelagianos errores lata, rem totam ita fuisse confectam, ut nec in dubium hæc fidei causa vocari amplius posset —b) Irreformabilitatem convenisse sententiæ Pontificiæ ante Ecclesiæ consensum; com a die 27. Januar. an. 417. quo Papa rescripserat, usque ad diem 23. Septemb. ejusdem anni, quo Augustinus sermonem habuit, perferri responsa Romana ad omnes Orbis Ecclesias, et inde Eccle-

suarum consensus sive tacitus sive expressus referri in Africam nullatenus potuerint: imo id eo minus possibile fuit quod nonnisi altero anno Zosimus et non Innocentius, litteras Tractorias de hac causa ad universam Ecclesiam miserit.

1077. IV. Libet denique pauca attingere de sensu antiquæ Ecclesiæ Gallicanæ. Avitus Archiep. Viennensis (ep. ad Hormisdam) scribit: « Jam securus non dicam de Viennensi, sed de totius Galliæ devotione polliceor, omnes Vestram super statu fidei captare sententiam. Orate, ut sic nos prædictorum confessio fucata non fallat, sicut ab unitate, quam regitis, veritas comperta non sepatet ». Præsules Galli, in causa Arnulphi Ep. Parisiensis, ita scribunt ad Joannem XV.: « Adesto, Pater, recenti Ecclesiæ, et sententiam profer in medium: sentiamus in vobis alterum Petrum: ferat Rom. Ecclesia sententiam, ut intelligamus cur inter ceteros Apostolatum vestrum præferre debeamus ». Optimatis Regni (in libello ad Clem. V. dato) ajunt: « nec enim ut Papa *potuit* esse hæreticus... nec unquam aliquis Papa, in quantum Papa, fuit hæreticus »—Conc. Arelatense (an. 455. ep. Synod.) ita scribit ad Leonem: « Apostolatus vestri scripta, *ut symbolum fidei* quisquis redemptionis sacramenta non negligit, tabulis cordis adscribit, et teneri, ut ad confundendos hæreticorum errores paratior sit, memoriæ commendavit ». Conc. Araus. II (an. 529.) hæc habet: « Quod nobis secundum admonitionem et *auctoritatem* Sedis Apostolicæ visum, pauca capitula *ab Apostolica Sede nobis transmissa* ad docendos eos, qui aliter quem oportet sentiunt, ab omnibus observanda proferre, et manibus nostris *subscribere deberemus* ». Conc. Turonense (an. 567.) statuit: « Quis Sacerdotum contra talia decreta, quæ a Sede Apostolica processerunt, agere præsumat? quorum valere potest prædicatio, nisi quos Sedes Apostolica approbavit? Patres nostri hoc semper custodierunt, quod eorum præcipit auctoritas »—Clerus Gallicanus, in suis Comitibus generalibus (an. 1579.) ita pronuntiat: « Clerici et Laici aperta professione eam fidem pronuntient, quam Sancta Rom. Ecclesia, magistra columna et firmamentum veritatis, profitetur et colit: ad hanc enim propter suam principalitatem necessum est convenire omnem Ecclesiam », et (in fin.): « Omnia hæc Sanctæ Rom. Ecclesiæ, cujus ex præceptis populum fidelem institui, et certam

fidei ac morum correctionis regulam constitui oportet, iudicio et auctoritati subijcimus ». Idem Clerus (an. 1626. in monitis ad Archiep. et Ep.) scribit: « Venerabuntur etiam sanctum Patrem nostrum Papam, Ecclesiae universalis caput visibile, Dei in terris Vicarium, Episcopum Episcoporum et Patriarcharum, denique Petri successorem, a quo Episcopatus et Apostolatus sumpserunt exordium, ac super quem Christus fundavit Ecclesiam, cui claves coeli tradens *cum infallibilitate fidei*, quam non sine miraculo immotam in ejus successoribus perseverasse usque in hodiernam diem cernimus »—Tres Episcopi, nempe Ceretius, Salonius et Veranus, scribentes ad Leonem (an. 455.), de ejus ad Flavianum epistola ita loquuntur: « Illa specialis doctrinae vestrae pagina ita per omnia Ecclesiarum conventicula celebratur, ut vere consona omnium sententia declaretur, merito illic principatum Sedis Apostolicae constitutum, unde adhuc Apostolicis Spiritus oracula referuntur ». Hincmarus Rhem. (de Praedest. c. 14.): « Catholicis hoc debet sufficere, quod omnium Ecclesiarum mater docet: oportet hoc sequi, quod illa Rom. Ecclesia credit ». Ivo Carnotensis (ep. 8. ad Richer.): « Huius Sedis iudiciis et constitutionibus obviare, plane est haereticæ pravitatis notam incurrere »—Cf. si lubet. Wirceburgenses (n. 191. et 197. seqq.).

§. V.

Eadem Veritas confirmatur Theologorum Consensu.

1078. I. Constat *ante Concilium Constantiense* auditam minime fuisse in scholis opinionem (nunc haeresim) de S. Pontificis loquentis ex cathedra fallibilitate. Id liquet—1) ex testimonio Ruardi Tapperi facultatis Lovaniensis decani, et in Conc. Trid. Theologi, qui (orat. theol. 3.) scribit: « A tempore enim, concilii Constantiensis et Basileensis doctores quidam apud solum concilium œcumenicum docent esse infallibilis sententiae privilegium. *Veteres vero scriptores*, Petro, totius familiae Christi praeposito, et Romano Pontifici supremo in terris post Petrum vicario, ut qui solus claves domus acceperit, quolibet ligandi ac solvendi, ejusque cathedrae proprium esse hoc privilegium infallibilis sententiae concorditer ex Scripturis tradunt. »

2) Andreas Duval, facultatis Parisiensis decanus, (obiit anno 1638.) hæc habet: « Velint nolint adversarii, liquido constat veteres Ecclesiæ Gallicanæ procures hanc in summis Pontificibus Petri successoribus infallibilitatem semper agnovisse, Christique Domini orationem in Petro non stetisse; eosque qui hanc veritatem impugnare conati sunt, a ducentis aut circiter annis, quibus in Ecclesiam horrenda schismata irruerunt, cœpisse » (apud Zaccariam, Antifebronio, p. 1. dissert. 1. c. 10. n. 8.).

3) Card. de Aguirre (Defen. Cathedræ Petri, disp. 7. sect. 2. n. 12.) de doctrina, quam hic tuemur non dubitat asserere, quod « Illam amplexati sunt... *omnes omnino* theologi quotcumque scripserunt ante Concilium Constantiense, inchoatum anno Christi 1415. Nullus enim eo usque, nisi forte heterodoxus aut schismaticus, invenitur, qui auctoritatem infallibilem negaverit Romano Pontifici, quoties ex cathedra Sedis Apostolicæ definit aliquid, tanquam credendum ab omnibus fidelibus circa fidem aut mores. »

4) Ipse Gersonius hæc fateri cogitur: « Concedit (*adulatio*) insuper quod (*Papa*) super jus est,... et quod nec ab eo appellari neque eum judicialiter evocari, nec obedientiam ab eo subtrahi, præsertim extra casum hæresis, sit aliquatenus possibile. Hic solus symbolum fidei condere, hic solus causas ejusdem fidei et majores cæteras tractare potest: solus, ut jam factum est, definitiones, regulas, leges et canones condit: alioquin quidquid per alios definitur, decernitur, conditur, statuitur, irritum est et inane: nec aliquid ex eis quæ statuerit potest nisi per ipsum quomodolibet cassari vel infringi: ipsum vero aliena qualiscumque constitutio ligat nulla. Fallor si non *ante celebrationem hujus sacrosanctæ Constantiensis synodi sic occupaverat mentes plurimorum literarum magis quam literatorum, ista traditio, ut oppositorum dogmatizator, fuisset de hæretica pravitate vel notatus vel damnatus*. Hujus rei signum accipe: quia post declarationem ex theologiæ principiis luce clariorem, et quod urgentius est, post determinationem et practicationem ejusdem sanctæ synodi, inveniuntur qui talia palam asserere non paveant: tam radicum, et ut cancer serpens tam medullitus imbibitum fuit hoc priscæ adulationis virus lethiferum! » (de Potestate Ecclesiastica, con-

sid. 12. operum ab Ellies Dupin dispositorum, tom. 2. p. 247., edit. Antuerpiæ 1706.).

5) Sed possemus hic recitare verba ipsorum Theologorum, qui ante Conc. Constant. scripsere. Contenti erimus unum vel alterum indicare. Ac primo D. Thom. (2. 2. q. 1. a. 10.) scribit: « Dicendum, quod nova editio symboli necessaria est ad vitandum insurgentes errores. Ad illius ergo auctoritatem pertinet editio symboli, ad cuius auctoritatem pertinet finaliter determinare ea quæ sunt fidei, ut ab omnibus inconcussa fide teneantur; hoc autem pertinet ad auctoritatem summi Pontificis, etc. Et hujus ratio est, quia una fides debet esse totius Ecclesiæ secundum illud 1. Cor. 2. etc. quod servari non posset, nisi quæstio fidei exorta determinaretur per eum qui toti Ecclesiæ præest, ut sic ejus sententia a tota Ecclesia firmiter teneatur. » Eadem habet (ibid. resp. ad 2.; q. 11. a. 2. ad 9.; et de Pot. q. 10. a. 4. ad 13.).

6) Academia Parisiensis, in tractatu theologico oblato Clementi VII., habito tunc in Galliis pro Papa legitimo, ita disserit: « Prima conclusio est, quod ad sanctam sedem Apostolicam pertinet auctoritate judiciali suprema circa ea, quæ sunt fidei judicialiter definire. Et hoc probatur, quia ad illius tamquam supremi judicis auctoritatem pertinet in fide judicialiter definire, cuius fides nunquam deficit, quia de hac sancta sede, in persona Petri in ea præsentis, dictum est: 'Petre, rogavi pro te, ut non deficiat fides tua' (Luc. 22.). Propter quod dicit Cyprianus: Qui cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se non esse demonstrat. Et Hieronymus dicit: Super eum fundata est Ecclesia et quicumque cum Pontifice Rom. non colligit, disperdit. » Et (an. 1387.) in Consistorio apud dictum Clementem per Magistrum Petrum de Alliaco, irreformabile Rom. Pontificis iudicium in causis fidei his verbis professa est: « Hæc est fides, Pater Beatissime, quam in catholica Ecclesia didicimus, in qua si minus perite, aut minus caute forte aliquid positum est, emendari petimus a te; sed firmissime tenemus, et nullatenus dubitavimus, quod sancta sedes apostolica est illa cathedra Petri, supra quam, eodem Hieronymo teste, fundata est Ecclesia, ut habetur » eadem quæst. in cap. Quoniam vetus. « Et sicut Cyprianus (93. distinct. Qui cathedram): « De qua sede in persona Pe-

tri Apostoli in ea sedentis dictum est: 'Petre, rogavi pro te, ut non deficiat fides tua' (Luc. 22.). Hæc est igitur, ad quam determinatio fidei, et approbatio veritatis catholicæ, ac hæreticæ impietatis detestatio, maxime pertinet. »

1079. II. *Tempore autem Concil. Constantiensis* fuerunt quidem aliqui Doctores, qui Sum. Pontificis infallibilitatem inficiarentur; at eorum auctoritas nullius est momenti. Nam—1) pauci admodum fuere præ ceteris contrariam veritatem docentibus—2) Ex ipsis alii in errorem inducti fuere maxime ex præsentis schismatis periculo—3) plures vero docuerunt alios manifestos errores, ita ut mirum non sit in hac etiam re errasse.

Ut hujus postremæ assertionis aliquod exemplum commemoremus—*a*) Petrus Alliaccensis, Gersonis præceptor, negatæ transubstantiationis in Eucharistia accusatus est; astrologiæ judiciaræ fuit perditissime addictus; docuit, tempore schismatis, suffragium decisivum in conciliis tribuendum esse nedum meris presbyteris, sed et laicis principibus, eorumque legatis; denique ut probaret superioritatem concilii supra Pontificem, et jus appellationis a Pontifice ad concilium, documentis manifeste fictitiis uti non erubuit—*b*) Quoad ipsum Gersonium censet Richerius (in vit. Gerson. præfixa edition, an. 1606.) eum apologia indigere, præsertim ob librum ab ipso editum *de auferibilitate Papæ*. Docuit insuper (tom. 2. in regul. moral. tit. de præcept. Decalogi) dari posse multos casus, in quibus cuivis subdito liceat Pontificem interficere. Asseruit denique (de modo uniend. et reform. Eccles. in concil. opp. tom. 2.): « Universalem Ecclesiam posse salvari in minima vetula, et ad salvationem universalis Ecclesiæ posse convocationem concilii fieri per minimam vetulam! »

Mox autem post Conc. Constantiense, opinio negans R. Pontif. infallibilitatem rejecta est. Id etiam multiplici testimonio probari potest: pauca seligamus. S. Joannes de Capistrano (obiit (an. 1456.), qui fuit gestorum in Constantiensi concilio coævus, tractatum edidit, post præfatam synodum Constantiensem, *de Papæ et concilii auctoritate* (extat in collectione, cui titulus, *Tractatus juris universi, in unum congesti*). In eo communi D. Thomæ aliorumque Patrum ac Doctorum sententiæ inhærens, ac synodi Constantiensis novitates flocci faciens, acerrimus defensor

exstitit tum Romani Pontificis infallibilitatis, tum ejusdem supra concilium superioritatis.

Lovaniensis Facultas (an. 1544.) jussu Caroli V. Imperatoris, duos et triginta articulos edidit adversus Lutheri errores: ex illis XXII. ita habet: « Firma fide tenendum est, unam esse in terris veram atque catholicam Christi Ecclesiam, eamque visibilem, quæ ab Apostolis fundata in hanc usque nostram ætatem perdurans retinet et suscipit quicquid de fide et religione tradidit, tradit et traditura est cathedra Petri, supra quam ita a Christo sponso suo est ædificata, ut in his quæ fidei sunt et religionis errare non possit. » Et in art. XXV.: « Certa fide tenenda sunt, non solum quæ scripturis expresse sunt prodita, sed etiam quæ per traditionem Ecclesiæ catholicæ credenda accepimus, et quæ definita sunt super fidei et morum negotiis, *per cathedram Petri, vel per concilia generalia* legitime congregata. »

Mauclerus, doctor Sorbonicus, in celebri opere (*de Monarchia*, t. I. p. 513. et seq., edit Paris. 1622.) quod edidit sub Ludovico XIII., ita docet: « Illud præ nobis in conscientia tanquam verum et catholicum ferre debemus et animo constanti vereque christiano firmiter asserendo testari: Rom. Pontificem aliquid in spectantibus ad fidem, quatenus supremus universalis Ecclesiæ doctor est, definire non posse quod errore sit aliquo commaculatum. Hoc nemo catholicorum inficiari præsumet, cum vertex scholasticorum theologorum (S. Thomas) tam clare perspicueque cum asseveratione dixerit, *auctoritatem res fidei definiendi principaliter in Summo Pontifice residere.* »

S. Antoninus Florentinus Archiepiscopus (obiit an. 1459.), ut probet unicum esse debere supremum principem a quo tota Ecclesia regatur, hac ratione utitur (Sum. p. 3. tit. 22. c. 2. §. 23.): « In tota universitate christiana debet esse conformitas de his quæ pertinent ad veritatem fidei et bonos mores circa necessaria ad salutem. Sed talis conformitas non potest salvari, nisi in ordine ad unum caput seu unum præidentem, ad quem spectat sententiare quid credendum et quid non credendum: ergo ». Et infra (c. 3. § 1.) addit: « Constat autem quod in Ecclesia non possit esse aliquod tale caput, nisi solus Papa. » Contraria quædam occurrunt in operibus S. Antonini, sed ex *manifesta* operum

corruptione : de qua re vide *La Civiltà Cattolica* (5. Feb., 5. Marzo, 19. Marzo 1870.).

His adjicere liceat tres præclaros ex diversis nationibus Theologos. Bellarminus (obiit an. 1621.) de sententia negante Romani Pontificis inerrantiam dicit (de Rom. Pont. l. 4. c. 2.): « *Non est proprie hæretica; nam adhuc videmus ab Ecclesia tolerari: tamen videtur omnino erronea et hæresi proxima.* » Postea vero hunc locum ipsemet emendavit hoc modo: « Ubi dicimus: sententiam illorum qui docent infallibilitatem judicii non esse penes Papam, sed penes concilium generale, non esse *plane hæreticam, sed erroneam et hæresi proximam*: Rectius dicemus: *Nos non audere eam sententiam plane hæreticam judicare; quoniam qui sententiam illam sequuntur, neque ab Ecclesia ipsi damnati, neque libri eorum prohibiti unquam fuerunt; videri tamen nobis ita manifeste erroneam, ut merito possit Ecclesiæ judicio hæretica declarari.* »

Suarez (obiit an. 1617.) quæstionem ita proponit (de Fide, disp. 5. sect. 8. n. 4.): « Utrum, si solus Papa definiat absque generali concilio, eamdem habeat infallibilitatem et sit regula fidei, vel possit errare; » respondet autem: « *Veritas catholica est, Pontificem definientem ex cathedra esse regulam fidei, quæ errare non potest, quando aliquid authentice proponit universæ Ecclesiæ, tanquam de fide divina credendum. Ita docent hoc tempore omnes catholici doctores; et censeo esse rem de fide certam.* »

S. Franciscus Salesius, (obiit an. 1642.) nunc Ecclesiæ Doctor (de Fidei Controversiis, cap. 10.) hæc habet: « *L'Église a toujours besoin d'un confirmateur infaillible auquel on puisse s'adresser, d'un fondement que les portes de l'enfer et principalement l'erreur ne puissent renverser, et que son pasteur ne puisse conduire à l'erreur ses enfants. Les successeurs donc de saint Pierre ont tous ces mêmes privilèges, qui ne suivent pas la personne, mais la dignité et la charge publique.* »

1080. III. Opinio negans R. P. infallibilitatem, tempore Conc. Const. orta et statim rejecta, non revixit proprie nisi in Comitibus Cleri Gallicani an. 1682. habitis. Attamen—1) ea non revixit nisi apud aliquos doctores in Gallia; uti enim testatur Benedictus XIV. (ep. ad Inquisit. general. Hispaniæ), et historice

constat, sententia de R. P. infallibilitate « extra Galliam ubique recepta est. »—2) in ipsa Gallia multi restiterunt innovationi, quæ, uti patet ex novissime editis documentis, nec facultati Parisiensi tribui potest.—3) Ex iisdem documentis constat quanta fraude et vi usi sint ad novam illam opinionem inducendam: ipse D. de Harlay, procurator generalis regius, testatur quod Episcopi, qui declarationi subscripserunt, « contrarium statim ac libenter declarassent, si id ipsis per regem licuisset ». Abstinemus a documentis præfatis recitandis, siquidem nota jam omnibus sunt, et videri possunt apud Bouix (de Papa, p. 2. a cap. 4.)—4) Denique semper post illam declarationem, Episcopi Galli praxi agnoverunt Rom. Pontificis infallibilitatem, sive postulando ejus decretorium judicium, sive ei acquiescendo sincero ac promptissimo animi obsequio, ante omnem aliarum Ecclesiarum consensum, immo notitiam: ita factum est quoad const. *Cum alias* Innocentii XII., *Vineam Domini* Clementis XI., *Unigenitus* ejusdem Clementis etc.

§ VI.

Praecipuis Difficultatibus Satisfit.

1081. Non opus est omnes et singulas *Gallicanorum* difficultates hic prosecui: aliquæ enim tam futes sunt, ut semel auditas quisque facile solvat; plures vero ex hactenus disputatis jam dissipatæ sunt. Requidem vera—1) difficultates, quæ ex male intellecta vel infallibilitatis natura, vel R. Pont. infallibilitate, oriuntur, ex utriusque conceptus expositione jam data diluuntur, —2) Quæ ex facto Ecclesiarum Asiæ cum S. Victore, S. Cypriani cum S. Stephano, etc. petuntur, jam solutæ sunt (nn. 668. seqq.; et 969. seqq.).—3) Item difficultates ex Conc. Constantiensi petitas solvimus (nn. 993. seqq.): hic solum libet quæ ibi diximus auctoritate tum eruditissimi Ep. Hefele, tum testis minime suspecti, Döllinger, confirmare. Primus (Hist. Conc. vol. 8. p. 140.), scribit: « Assertum vero Gallicanorum, a Martino V. etiam priores sessiones (eas scilicet, quæ 41^{am} antecedeat), et consequenter decreta sessionis quintæ approbata esse, certo falsum est. » Alter (Hist. Eccl. vol. 2. pp. 306. seqq.; 325. seqq.; 338-40.) late de-

monstrat, neque Constantiense neque Basileense Concilium, quum decreta, de quibus agitur, edebant, legitima fuisse; negat disertis verbis, hæc decreta unquam a Sancta Sede confirmata, quin etiam ab ipsis Gallicanis Episcopis, qui Synodis interfuere, pro firmis habita esse.

1082. Pariter difficultates contra data argumenta, præsertim ex Scriptura deducta, in ipsorum expositione præoccupatæ sunt: potest solum commemorari mira Gallicanorum fictio ad eorum vim eludendam. Scilicet distinguendum esse dixerunt inter *Sedem* et *Sedentem*: sedens, ajebant, uti distinctus a Sede, est ipse Pontifex actu docens; sedes vero est series Pontificum, aut etiam idem Pontifex prout diu permanent in eadem sententia. *Sedens*, dicebant, errare potest; at *Sedes* est infallibilis et vera regula veritatis: prærogativæ enim omnes Primatus, et hinc ipsa infallibilitas in docendo, proprie afficiunt *Sedem* et non *Sedentem*. At si singuli Sedentes in actu docendi errare possunt, quomodo Sedes manet infallibilis? Id fit, reponebant Gallicani, quia error unius Pontificis ab ejus successore, vel etiam ab ipso corrigitur ac emendatur; ita in ipsa Pontificum serie error numquam radices aget. Hæc quidem Card. de Luzerne (par. 2. c. 2. n. 4.); Bossuet (Defensio, l. 10. al. 15. c. 5.); etc.

Respondetur: multiplex quidem distinctio excogitari potest inter *Sedem* et *Sedentem*: ita *Sedes* metaphorice accepta pro re signata importat auctoritatem, *Sedens* est subjectum illius auctoritatis; *Sedes*, seu auctoritas, saltem in exigentia, semper manet; *Sedens* moritur, et *Sedes* dicitur *vacans* donec successor *Sedens* eligatur; præsertim *Sedes* a *Sedente* distinguitur, quatenus jura *Sedis* non pendent a personalibus meritis vel demeritis *Sedentis* pro tempore: atque hoc sensu intelliguntur verba S. Leonis (ep. 106. n. 5.) « aliud enim sunt sedes, aliud præsidentes », et alia ejusmodi dicta.

Sed his suppositis, falsa est et absurda Gallicanorum distinctio, cum dicunt prærogativas Primatus pertinere ad *Sedem* non ad *Sedentem*; et *Sedem* quidem non posse errare in fide, *Sedentem* vero, dum docet Ecclesiam universam, errare posse. Etenim

1) Primatus, ejusque prærogativæ, pertinere non possunt nisi ad eum, cui a Christo conferuntur: a Christo collatæ primo sunt

personæ Petri; in eo collatæ fuere ejus successoribus; ejus successores sunt *personæ* Rom. Pontificum; *persona* Rom. Pontificis pro quolibet tempore est una, sicut una *persona* fuit Petrus. Ergo ipsi *personæ* Rom. Pontificis pro tempore, et non cœtui successivo Pontificum tribuendus est, tamquam subjecto, Primatus cum omnibus suis prærogativis, adeoque infallibilitas. Unde ex Conc. Flor. et Vat. credendum est, Rom. Pontificem esse successorem B. Petri, ipsique in Petri *persona* traditam esse supremam ac plenam potestatem pascendi ac regendi Ecclesiam.

2) Primatus, ejus prærogativæ omnes, et consequenter infallibilitas, nequeunt adscribi nisi successoribus Petri; ratio enim successoris in eo est, ut ipse obtineat jura omnia omnesque prærogativas ejus dignitatis in qua succedit, quæ decessor possidebat. Atqui successores Petri sunt singuli Rom. Pontifices; ergo quilibet Rom. Pontifex, et non solum cœtus eorum, gaudet Primatu, omnibus ejus prærogativis, et ipsa infallibilitate.

3) Sane cum Patres de auctoritate et infallibilitate loquuntur Romanæ Sedis, supponunt pro Rom. Pontifice, atque pro uno eodemque subjecto *Sedem* et *Sedentem* accipiunt « Ego *beatitudinituæ*, scribit S. Hieronymus ad Damasum, idest *cathedræ Petri* communionem consocior »; et Maximus martyr I. ep. ad Pet. illustr.: « imploret, ait, sanctissimæ Romanorum Ecclesiæ *beatissimum Papam, idest Apostolicam Sedem* »; et Sergius, Cypriensis Episcopus scribit ad Theodorum: « Firmamentum divinitus fixum et immobile tuam *Apostolicam Sedem* constituit Christus. *Tu enim existis Petrus*, et super fundamentum tuum Ecclesiæ columnæ confirmatæ sunt »; hinc passim prædicant Patres de Romana *Sede*, quod sit Petra, quam non vincunt inferorum portæ; cum certo constet ex Christi verbis *Petram* illam esse Petrum ejusque successores; hinc etiam, data occasione, de quolibet Pontifice asserunt, quod sit Petrus, et Petrus in eo vivat ac loquatur.

4) Sed revera totidem sunt huius rei argumenta, quot sunt testimonia exhibita pro Petri ejusque successorum Primatu ac infallibilitate, uti ea recolenti evidens est. Num enim dicitur *Sedes* et non *Sedens* fundamentum Ecclesiæ, pastor Ecclesiæ universalis, confirmator Fratrum? Num *Sedi* et non *Sedenti* tenentur obedire omnes et singuli Pastores et fideles? Hinc infallibili-

tatis elogia *Sedi* quandoque attributa, non *Sedi* per se tribuuntur, sed *Sedi* propter Pontifices, qui in ea sedent et ceteris omnibus præsunt: neque enim, juxta Scripturas et Patres, ideo tribuitur Rom. episcopis Primatus, quia hic Rom. *Sedi* fuerit collatus, sed ideo in Sede Romana primatum agnoscunt, quia collatus sit Petro ejusque successoribus.

1083. His itaque posthabitis, *dices* I.: si Rom. Pontifex solus esset infallibilis, cum Concilium œcumenicum, fatentibus omnibus catholicis, sit etiam infallibile; sequeretur duas esse supremas infallibiles potestates in rebus fidei et morum: quod sane repugnat —2) imo dicendum esset Concilia nedum necessaria, inutilia prorsus esse.

Resp. ad 1um dist.: duo essent subjecta supremæ potestatis infallibilis *adæquate distincta, neg.*; *inadæquate distincta, conc.* (n. 787.). Nulla autem repugnantia in hoc deprehenditur, siquidem nulla unquam pugna esse potest inter Pont. solum, et Conc. œcumenicum aliquid definiens: tum quia utrumque infallibilitatis subjectum a Spir. Sancto, qui sibi contradicere nequit, assistitur; tum quia Conc. sine Papa nihil infallibiliter definire potest.

Ad 2um dist.: Si cogerentur concilia ad intrinsecam pontificiis dogmaticis constitutionibus vim conferendam; *conc.* Si ad auctoritatem extrinsecam adjiciendam, ita poscentibus rerum adjunctis; *neg.* Certe, si de intrinseca auctoritate sermo est, eadem in definitionibus Pont. *ex cathedra* et Conciliorum invenitur; utrobique enim habetur eadem Sp. Sancti assistentia infallibilitatem communicans. At minime inde sequitur Concilia esse inutilia. Multiplex enim est utilitas quæ ex synodorum celebratione redundat; uti liquet ex dictis (n. 1035. seqq.).

1084. II. *Instabis*: Atqui Concilia necessaria sunt ad *intrinsecam* definitionum auctoritatem, eæ enim sine approbatione Concilii non videntur esse irreformabiles. Nam—1) usus Occidentaliū Conciliorum Generalium docet, Pontifices etiam iis præsidentes, non edidisse decreta, nisi *sacro approbante Concilio*. —2) Haud semel de quæstionibus jam a R. Pontificibus definitis iterum actum est in œcumenicis Conciliis. —3) Et quidem hæc, nonnisi accurato examine instituto, definitiones antea a Pontif.

editas confirmaverunt. —4) Id autem sensit ipse S. Leo, qui scribens ad Theodoretum, ait: « quæ nostro prius ministerio defnierat (Deus), universæ fraternitatis irretractabile firmavit assensu » ergo antea illud non erat irretractabile, seu irreformabile; ac subdit: « sic summorum servatur auctoritas, ut in nullo inferiorum putetur imminuta libertas. »

Resp. neg. subsump. — Ad Ium autem dico—1) eam formulam (sacro approbante Concilio) ad summum ostenderet quod definitiones fidei *quando* eduntur a Conciliis exigunt tum Pontificis tum Episcoporum approbationem; sed inde non sequeretur, quod Pontifex non possit etiam *solus* et extra Concilium hujusmodi quæstiones infallibiliter definire. —2) Dico eam formulam recentiorum esse; cœpit enim adhiberi in Lateranensi III.: his autem verbis nihil aliud exprimitur, nisi consensus Concilii, sive sententia iudicio Pontificis conjuncta et subordinata. —3) Hinc patet quam diversa sit *approbatio* seu *confirmatio*, quæ requiritur ex parte Rom. Pontificis. Sane Anatolius, Ep. Constantinopolitanus, ut se excuset de Chalcedonensi canone Nicæno contrario, scribit (ep. ad Leonem): « Cum et sic gestorum vis omnis et confirmatio auctoritati vestræ Beatitudinis fuerit reservata; » de Synodo Ariminensi Damasus (in ep. ad Orientales) ait: « Numerus Episcoporum, qui Arimini congregati fuerant, præjudicii vim habere non debet, quandoquidem factum illud est non consentiente Romanorum Episcopo, cujus ante alios oportebat expectare sententiam; » de Epesino latrocinio pronunciat Gelasius (ep. 13. ad epp. Dardaniæ): « Dioscorum secundæ sedis Præsulem sua auctoritate damnavit Sedes Apostolica, et impiam Synodum non consentiendo submovit. » Porro Rom. Pontificis *confirmatio* dici nequit mera *adhæsiō*, ut aliqui ausi fuerunt dicere: non enim mera adhæsiō intervenit ubi *auctoritas Romanæ Sedis* postulatur; uti testatur de Nicænis Syn. Romana sub Felice III.: ubi Sedes Apostolica consentit et *B. Petri auctoritate confirmat*, uti scribit S. Leo (in ep. ad Synod. sextam): ubi sine missis a Pontifice ad Ecclesiam litteris, *non recipiuntur Concilia*; uti declarat (in ep. Apolog.) Adrianus: ubi edicitur, Synodos « egere Romana Sede, ut firmentur et custodiantur; » uti (ep. 8.) de Leone ostendit Nicolaus. — Sed vide quæ diximus (n. 983. 1032.).

Ad 2um resp. — 1) *indirecte*: Concilia generalia iterum confirmarunt sententias aliorum Conciliorum generalium: ita ex. gr. Concilium Florentinum iterum tractavit quæstiones dissidii inter Græcos et Latinos, a concilio Lugdunensi II. jam tractatas et definitas; tertium Concilium, si illud adire vellent Græci, probabiliter non recusaret tertio easdem pertractare. Sequitur ne ex hoc, quod concilia generalia non sunt infallibilia? — Similiter, Concilia iterum confirmarunt Pontificum definitiones ab Occidente universo et maxima parte Orientis, jam ante Concilia, acceptata: ita ex. gr. Synodus Ephesina Nestorium a Cælestino damnatum iterum condemnavit; Calcedonensis Eutychetem damnatum a Leone; Cpna III. Monothelitas a Martino et Agathone damnatos: post decreta Pontificum et ante ea Concilia, definitiones hujusmodi jam erant ab Ecclesia acceptatæ. Si quid ergo auctoritatis detrahant ejusmodi examina, eam non Pontifici soli, sed Ecclesiæ cum Pontifice conjunctæ detrahunt; contra Catholicorum omnium sententiam. Præ oculis habeatur, nos hic agere contra *Gallicanos*, qui concedebant definitiones Pontificum *ab Ecclesia acceptatas esse irreformabiles*. — 2) *Directe*: Igitur huius agendi rationis causae fuit quod hæretici Pontificis sententiæ nondum acquiescentes, patronos suæ pervicaciæ plures ac potentes nacti erant; contra eorum proterviam Concilia esse utilia, imo necessaria, supra (n. 1036.) statuimus: omnibus, quam uni, resistere est insolentius, cedere autem minus verecundum.

Ad 3. resp. — 1) *indirecte*, ut supra; siquidem etiam definitiones præcedentium Conciliorum, et Pontificum jam ab Ecclesia acceptatæ, novo examini quandoque subjectæ fuerunt. — 2) *Directe dist.*: institutum fuit novum examen *confirmativum, conc.*; *dubitativum*, seu in ordine ad assensum vel dissensum, *neg.* Quæ ut intelligantur, animadvertendum est, vix prolata ac lecta (Act. II.) Conc. Chalcedonensis epistola S. Leonis, Patres universim acclamasse: « Anathema ei, qui ita non credit. Petrus per Leonem ita locutus est » (ap. Harduin. tom. 2. col. 305.). Epistolæ igitur S. Leonis examen, quod in gratiam episcoporum Illyricianorum et Palæstinensium sub finem ejusdem actionis permissum est non fuit, nec potuit esse *dubitativum*, cum libertate nempe assensus

vel dissensus; sed *confirmativum*, « ut qui dubitant docerentur, » ut ibidem (col. 307.) dicitur.—Cf. dicta (n. 983.).

Ad 4um resp.: — 1) illud *irretractabili assensu* S. Leonis certe non afficit pontificiam definitionem, ita ut sensus sit definitionem ipsam non fuisse irreformabilem ante adhæSIONem Episcoporum, et per eorum consensum evasisse deinde irreformabilem. Nam—*a*) quamvis S. Leo indulserit Marciano, ut Chalcedone celebraretur concilium, monuit tamen imperatorem (ep. 82.), ne cujusquam procaci impudentique versutia, « *quasi de incerto* quid sentiendum sit, sineret inquiri; » nec cujusmodi sit fides « tenenda, esse tractandum, sed quorum precibus et qualiter annuendum: » idemque in aliis litteris (epistola 90.) eidem Marciano inculcavit, ne pateretur nempe fidem quasi dubiam in synodo iterum tractari—*b*) Quod confirmatur ex ipsis verbis, quæ obijciuntur; dicit enim S. Leo: « Quæ [Deus] nostro prius ministerio definivit; » alioquin absurde deberemus admittere posse retractari, quæ « *a Deo definita sunt.* »—2) Quinam igitur est sensus sequentium verborum: « Universæ fraternitatis irretractabili firmavit assensu? » Verba hæc afficiunt ipsam Patrum adhæSIONem, ipsisque significavit S. Leo patrum Chalcedonensium assensum « irretractabilem » evasisse, ob illorum adhæSIONem pontificiæ definitioni: tota enim irretractabilis vis decretorum concilii generalis, in his potissimum, quæ ad fidem pertinent, ab unitate pendet cum apostolica Romanæ Sedis seu Rom. Pontificis fide. Sane, si præter Rom. Pontificis auctoritatem definitiones conciliorum generalium irretractabiles essent, frustra patres Chacedonenses efflagitassent pontificiam confirmationem, ut « irretractabilia » fierent eorum decreta, prout eos præstitisse jam vidimus.

1085. III. *Dices*: Episcopi sunt iudices nati controversiarum fidei; sed tales non essent, si Rom. Pontifex solus ex cathedra definiens esset infallibilis. Ergo.

Resp. dist. maj.: sunt iudices *supremi, neg.; subordinati, subd.*, qui semper, aut semper eodem modo, debeant iudicium exercere, *neg.*; qui quandoque iudicare debent, quin tamen eadem semper ratione iudicium exerceant, *conc.*

Respondetur. Ut paucis evolvatur tota hæc difficultas, ejusque solutio clare ac plene proponatur, recolamus—1) Iudicem illum

dici, qui ex publica auctoritate super aliqua controversia fert sententiam, cui parendum sit—2) Veros iudices esse etiam illos, a quorum sententia ad superius tribunal appellari potest—3) singulos Episcopos in sua Ecclesia esse iudices fidei; cum enim vere positi sint a Spiritu Sancto regere Ecclesiam Dei, et pars præcipua hujus regiminis sit magisterium in rebus fidei et morum; potestas in his judicandi nequit Episcopis denegari—4) cum tamen singuli non sint infallibiles, et sint dependentes a successore Petri; eorum iudicium non est irreformabile, et potest ab eorum sententia appellari—5) Nihilominus quamdiu eorum sententia non probatur falsa, juridice præsumendum est eorum doctrinam esse catholicam; tum quia unusquisque in iis quæ cum auctoritate facit, præsumitur jure agere; tum quia pluralitas Episcoporum nequit discedere a doctrina Petri, ac proinde ut censeamus aliquem particularem Episcopum ab ea discessisse, probari id debet.

At vero objectio proprie procedit de officio iudicis, quod Episcopis competit simul adunatis in Concilio; tunc enim videntur non esse *iudices*, eo ipso quod Papa, vel solus, est infallibilis. Quare ut objectio directe solvatur, notemus imprimis, triplici modo posse definitionem fidei edi—1) a solo Pontifice definiente ex cathedra—2) a Concilio, cui tamen S. Pontifex definitionem *a se jam editam* probandam proponit—3) ab eodem Concilio, ita tamen ut *res nondum definita* in examen dubitationis disceptationemque adducatur, et tandem ab eo definiatur.

Jamvero in *primo* casu, Episcopi iudicium non exercent, adeoque verum est, quod diximus, ipsos, licet iudices sint, *non semper* tamen judicare. In hoc autem nullum est inconveniens. Etsi enim Episcopis datum sit, ut non definita (si inter se et cum Romano Pontifice consentiunt) definire possint; non sequitur, ut nihil in Ecclesia definire possit sine ipsis. Cum enim Christus Episcopis eam potestatem in suo regno concesserit, ita tamen ut *regni claves* uni etiam Petro tradiderit: consequens est, ut Episcopi sua potestate sine consensu successorum Petri uti nequeant; non vero, ut vicissim hi sine consensu Episcoporum ligare et solvere non possint. Quapropter ex sententia de suprema sanctæ Sedis auctoritate docendi non potest deduci, in Episcopis non inesse veram potestatem de fide judicandi; sed tantummodo duos esse

modos, quibus hoc iudicium in Ecclesia legitime exerceatur: alium *expeditiorem* per solius Summi Pontificis sententiam, alium *solemnio*rem per universalis Ecclesiae iudicium. Ita scilicet ab aeterna Sapientia dispositum est, ut Ecclesiae necessitati pro temporum varietate omni modo provisum esset.

In *altero* casu, verum est Episcopis non relinqui examen *dubitationis*, sed solum *cognitionis*, *instructionis*, *confirmationis*, quo rationem dogmatis reddere, adversarios refellere, suosque erudire queant; verum est etiam ipsis non relinqui iudicium utrinque indifferens, quo *incerta certa* efficiantur, sed solum iudicium *adhæisionis*: at ex hoc sequitur quidem Episcopos modo ampliorem, modo minus amplam iudicis fidei potestatem exercere, adeoque, ut diximus *non semper eodem modo* iudicare; sed nullo pacto sequitur eos verum iudicium non exercere cum *adhæisionis* iudicium proferunt. Revera Episcoporum assensus, in hoc casu, non est actus *meræ* submissionis, ut in ceteris fidelibus, sed est simul actus auctoritatis; Pontificis enim definitioni assentientes, cum ipso et inter se conjuncti, universalis Ecclesiae iudicium efformant. Revera non semel accidit, ut Concilia œcumenica ea, quæ a præcedentibus Conciliis definita jam erant rursus tractarent, non quidem dubitando sed confirmando, uti patet: nihilominus cum Patres eadem doctrinæ capita novis decretis sancirent eosdemque errores novis anathematismis damnarent, negabit nemo factum ab ipsis esse verum cum potestate iudicium.

Neque obstat, in casu, Episcoporum iudicium non posse in utramve partem ferri; id enim non est *de essentia* iudicii. Vis enim ac ratio iudicii in eo est ut sententia feratur cum cognitione causæ et cum potestate; seu in eo ut veritas aut falsitas alicujus propositionis agnoscat et affirmetur, idque fiat a persona cujus affirmatio non vulgaris et privata sit, sed legitima seu auctoritativa: quæ omnia in iudicio etiam *adhæisionis* verificantur. « Judicare », inquit Fenelonius (Instruc. past. 20. Aprilis 1715.), « post iudicium Pontificis, est suum iudicium cum pontificio conjungere. » Et pergit: « Hac ratione episcopi olim subscripserunt ipsorum conciliorum generalium decretis. Eorum submitio erat iudicium, et eorum iudicium erat submitio. Subscribentes sese submittebant simul et confirmabant decisionem sy-

nodi. » Atque his omnibus consonant conciliorum acta, apud quae hæc aliæque similes subscriptionum formulæ leguntur: « judicans subscripsi—recognoscens consensi—obtemperans sententiæ sanctissimorum et beatissimorum episcoporum consentiens et ego subscripsi—cognoscens discussionem sanctorum patrum, et cum sequi debeam, subscripsi. »—Vide Ballerinium (de potest. Ecclesiast. c. 2. § 1. n. 3.).

In *tertio* casu denique, evidens est Episcopos judicium exercere, et quidem tale, quo res ex incerta fiat certa; licet in hoc etiam casu eorum judicium plenam firmitatem non habeat, nisi accedente consensu R. Pontificis. Ex quo patet ipsos numquam esse *supremos* iudices, sed subordinatos; non enim efficiunt illud subjectum, cui Christus infallibilitatem promisit, nisi conjuncti cum *Capite*.

1086. IV. *Instabis tamen*: nonne, in hoc etiam casu, videretur assistentia Sp. Sancti, et consequenter infallibilitas concedi solum Rom. Pontifici? Episcopi enim nec videntur habere hujusmodi assistentiam *dum* judicium proferunt (dum dicunt ex. gr. *placet*), et *antequam* accedat Rom. Pontificis consensus; nam tunc eorum judicium *reformari* potest—nec *postquam* suum judicium protulerint et *quando* Rom. Pontifex illud confirmat; nam tunc nihil faciunt aut dicunt Episcopi. Ergo.

Responderi posse videtur—1) Assistentia Sp. Sancti et infallibilitas promissa etiam est *Concilio*; sed ut ejus judicium in causa fidei sit infallibile, necesse non est ut Sp. Sanctus immediate assistat unicuique Episcopo consentienti cum Papa, sed sufficit ut ita assistat, ut tandem Concilii sententia non possit esse falsa. Id potest Deus multis modis præstare, ac non desunt qui autumant id præstare mediante S. Pontifice; quatenus subjectum *immediatum* assistentiæ ac infallibilitatis sit solus Papa, quo mediante infallibile fit corpus Episcoporum consentientium cum ipso: si enim S. Pontifex per Sp. Sancti assistentiam infallibilis est dum ipse consentit, cum consensus ille non sit nisi confirmatio judicii Episcoporum, cum quo *unam sententiam* facit, totum judicium fit infallibile.—2) Dici etiam potest, Episcopos, quorum iudicio deinde accedit S. Pontificis consensus, *habuisse* Sp. Sancti assistentiam *dum* suam sententiam proferrent; id tamen non

innotuisse, nisi cum accesserit consensus ille, sine quo decreti necessaria conditio ad verum infallibilitatis subjectam constituendam.

§ VII.

Reliquae Gallicanorum Objectiones Solvuntur.

1087. I. *Dices* : Quidquid de hactenus disputatis autumandum sit, facto constat, multos ex Rom. Pontificibus in errores turpissimos fuisse prolapsos, quorum quidem errorum longus catalogus exhiberi posset.

Respondetur: Initio innumeri errores affingi consueverunt Rom. Pontificibus: in solo S. Petro Magdeburgenses quindecim enumerarunt; tum vero in cæteris Pontificibus, apud Bellarminum (de Rom. Pont. l. 4. c. 8. seqq.) quadraginta recensentur. Verum successu temporis valde imminutus est ab adversariis catalogus ille, donec contractus fuerit ad duos, vel tres tantum errores huiusmodi: videlicet ad Petri lapsum, cum negavit Christum; Liberii; ac demum Honorii.

1088. At vero seponendus est lapsus S. Petri; siquidem nullam tunc edidit Petrus fidei definitionem, neque Ecclesia erat tunc temporis solemniter instituta, nec primatus actu collatus B. Petro, sed tantum promissus. Quod vero attinet ad lapsum Liberii, præterquam quod non agatur ibi de fidei definitione data ad universam Ecclesiam, sed de lapsu ad summum personali per subscriptionem vi fraudeque extortam, et quidem formulæ Sirmiensi, quæ sensum catholicum præseferbat; exploratum nunc est apud criticos, ejusmodi lapsum commentitium esse. Quapropter ipse Bossuetus fassus est: *J'ai rayé de mon traité, de la puissance ecclésiastique, tout ce qui regarde le pape Libère comme ne prouvant pas bien ce qui je voulais établir*, (ap. de Maistre, du Pape, liv. 1. ch. 15.); et Bailly (pag. 255.), scribit: « Quid ipsos [quosdam auctores Gallicanos] juvat varios errores congerere, eosque adscribere nonnullis Pontificibus...? Quid interest referre variarum quæstionum decisiones a Pontificibus latas, quas secum pugnantes arbitrantur; cum nec verum sit, nec probari possit R. Pon-

tiffices auctoritate apostolica, sive ex cathedra definiisse, cum talia locuti sunt. » Ita etiam Tournely, etc. Sed de Liberio, cf. Stillingium (*Acta sanctorum*, tom. 6. die 23. Sept.); Zacchariam de *commentitio Liberii lapsu*: prostat hæc dissert. in *Thesaurο Theologico* (tom. 2. p. 2. l. 1. opusc. 6.). — Restat igitur solus casus Honorii.

1089. II. Jamvero præsentis instituti non est Honorium ab omni culpa vindicare, aut ejus casum prolixa historica disquisitione expolire: id unum satis nobis erit ostendere, Honorii casum nullam difficultatem creare dogmati de R. Pont. infallibilitate. Pro rei tamen claritate juverit ex historia recolere, anno 633. Sergium Patriarcham Constantincpol., insignem Monothelitam, litteras ad Honorium Rom. Pontificem dedisse dolo plenas, quibus ipsi persuadere nitebatur, ad Ecclesiæ bonum maxime conducere, ut nec una nec duplex Christi voluntas et operatio diceretur (extat hæc epistola actione XII. Syn. sextæ: Harduin., 3. 1311.). Rerum itaque circumstantias haud satis perspectas habens, cessit summus Pontifex Sergii consiliis ac sollicitationibus, atque silentium in grave damnum fidei, ut eventus deinde probavit, judicavit esse servandum. Hac autem de re quatuor conscripsit epistolas; unam ad Sergium, quæ celeberrima est, et habetur in eadem actione Concilii sexti [1319.]; alteram ad Cyrum, Patriarcham Alexandrinum [Monothelitam]; tertiam ad Sophronium Jeros. [orthodoxum]; quartam denique, cujus fragmenta dumtaxat supersunt, (ibid. act. XIII.; 1315.) iterum ad Sergium. Ex ista colligitur, Honorium pollicitationem exegisse a legatis, quos Sophronius Jeros. recens episcopus cum synodica epistola ad ipsum miserat, silentii ejusdem per Sophronium observandi; quæ tamen promissa Sophronius, vir studio fidei clarissimus, quin probaret, Stephanum Dorensem Episcopum, suffraganeorum suorum principem, ad Apostolicam Sedem misit, ut Summus Pontifex de fidei periculo certior fieret, atque promptum ei remedium asferret. Ob datas vero ad Sergium litteras, Honorius a sexta Synodo (an. 681.), una cum Theodoro, Sergio, Cyro, aliisque Monothelitarum ducibus (Act. XIII.) condemnatus est. Itaque rei summa in eo est, quod Honorio tribuitur error *Monothelitarum*, qui negabant in Christo duplicem voluntatem et operationem, divinam

et humanam, et unam adstruebant, nempe divinam: hunc autem errorem contineri dicunt in duplici epistola Honorii ad Sergium; ac propterea damnatum eum censent a Synodo VI.

1090. Ad hanc igitur difficultatem diluendum triplicem viam inivere Theologi. Juxta *primam* asseritur, conficta aut interpolata esse quæ contra Honorium proferuntur documenta, præter pronuntiatam a sexta synodo condemnationem; hanc tamen non habere vim *æcumenici* decreti, utpote quæ a Romanis Pontificibus nunquam fuit recepta. Honorius, in hac sententia, nec Monothelismum positive docuit; nec negative deliquit, præscribendo ut omitteretur sive *unius* sive *duplicis* operationis vocabulum; nec denique ullam negligentiam aut pravæ œconomiae culpam contraxit.—Juxta *alteram* statuitur, ex documentis, quæ afferuntur, nullo modo constare, Honorium docuisse Monothelitarum errorem, imo contrarium ostendi.—Juxta *tertiam* asseritur: quidquid dixerit Honorius in suis litteris ad Sergium, certum est eum non docuisse *ex cathedra* errorem Monothelitarum. Licet primæ sententiæ non desint nec graves tum intrinsecæ tum extrinsecæ rationes, nec graves auctoritates, uti videre est apud Baronium, Bellarminum (de Rom. Pont. l. 4. c. 11.) etc.; cum tamen communior non sit, missam eam facimus, ut alias solutionis vias prosequamur.

1091. Unde I. *Honorius non docuit errorem Monothelitarum*. Etenim—1) *diserte profitetur Honorius catholicum dogma de duplici voluntate et operatione in Christo*. Revera in posteriori ep. ad Sergium, hæc habet Honorius: « Sed utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas, cum alterius communionem operantes atque operatrices confiteri debemus: et divinam quidem quæ Dei sunt operantem, et humanam quæ carnis sunt exequentem. » Et paulo post ita prosequitur: « Oportet nos... duas naturas, id est divinitatis et carnis assumptæ... inconfuse, indivise atque inconvertibiliter nobiscum prædicare *propria operantes*. » In priore autem epistola dixerat: « Confitentes Dominum Jesum Christum... operatum divina...; eundemque operatum humana... discrete, inconfuse, atque inconvertibiliter. »

2) *Eodem modo locutus est Honorius ac S. Leo, qui certe catholice docuit*. Nam S. Leo (in ep. ad Flavianum) dixerat: « Agit

enim utraque forma, cum alterius communione, quod proprium est; Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exequente quod carnis est. » Recitatis his Leonis verbis in sexta generali synodo, legati Romanæ Sedis dixerunt: « Ecce *manifeste* duas naturales operationes inconfuse et indivise in Domino nostro Jesu Christo præsens sanctissimus prædicat pater. » Huic autem legatorum dicto assensit synodus, quin ullus contradixerit, præter obcæcatissimum monothelitam Macharium. Porro, ut vidimus, Honorius idem dixerat quod sanctus Leo, nisi quod clarius ac fortius rem expressit.

3) Verum est, Honorium in priori ep. dixisse: « *unam* voluntatem fatemur Domini nostri Jesu Christi: » at recte monuit Card. Orsi, « *unam* voluntatem prædicat Christi Honorius, sed *humanitatis*; voluntatem alteram ab eo arcet, sed *carnis*. » Sergius enim, in sua callida epistola, ut suaderet Honorio silentium de una aut duplici voluntate, inter alias affert hanc rationem, quod si duæ admitterentur in Christo voluntates; eæ essent inter se contrariæ. Honorius vero, ceteris rationibus omissis, expendit quæstionem utrum in Christo sint, sicut in nobis, duæ illæ ab Apostolo memoratæ contrariæ voluntates, quas vocamus *spiritus* et *carnis*; et hanc negat in Christo, cum *unam* in eo asserit voluntatem. Id patet — a) ex contextu; nam ait: « Unde et *unam* voluntatem fatemur Domini nostri Jesu Christi, *quia* profecto a divinitate assumpta est *nostra natura, non culpa*; illa profecto quæ ante peccatum creata est, non quæ post prævaricationem vitiata. » Porro voluntatem divinam admittebant in Christo ipsi Monothelitæ: si autem quæ dicit Honorius de *una* voluntate intelligenda essent de divina voluntate; argumentum ejus ita esset manifeste stultum, ut Honorium non tam Hæreticum quam mente captum proderet. Etenim sensus esset: una tantum voluntas est Christi, eaque divina, *quia* assumpsit naturam humanam, non peccato inquinatam, sed a peccato immunem: quasi in natura humana maculata tantum inveniri possit voluntas humana! — b) Hinc S. Maximus, Auctor coætaneus, scribens ad Marinum presbyterum (ap. Labbe t. 5. col. 1763.), inquit: « Honorium etiam Rom. Papam non diffiteri reor naturaliter in Christo voluntatum dualitatem, in epistola quam scripsit ad Sergium, eo quod

unam dixerit voluntatem, sed potius confiteri, et hanc fortassis etiam stabilire. Nam hoc non in reprobationem dixit *humane* Salvatoris et naturalis *voluntatis*; sed quod nullatenus conceptionem ejus, quæ fuit sine semine, vel incorruptam nativitatem præcesserit voluntas carnis vel cogitatio vitiosa »—*e*) Et Joannes Symponus, qui Honorii epistolam scripserat; testatur (apud Labbe l. c.): « Unam voluntatem Domini diximus, non divinitatis ejus et humanitatis, sed humanitatis solius. Cum enim Sergius scripsisset, quod quidam duas voluntates in Christo contrarias dicerent, diximus Christum, non duas voluntates contrarias habuisse, carnis, inquam, et spiritus, sicut nos habemus post peccatum; sed unam tantum, quæ naturaliter humanitatem ejus denotat. » Idemque docuit Joannes IV. in suis ad Constantinum Imper. literis.

4) Nec obstat, quod Honorius dicat: « Utrum autem propter opera divinitatis et humanitatis, una aut duæ operationes [*ἰεργειαι*] debeant deductæ dici, aut intelligi; hæc ad nos non debent pertinere; sed ea relinquimus grammaticis, aut artium scriptoribus... Hæc nobiscum vestra prædicabit fraternitas.... Vos rogantes, ut introductam appellationem novæ vocis unius aut duarum operationum fugientes, unum nobiscum Dominum Jesum Christum, Filium Dei vivi, Deum verum in duabus naturis operari, quæ sunt divinitatis et humanitatis, orthodoxa fide, et catholica unitate prædicetis. » Hæc, inquam, non obstant: nam — *a*) si in hoc erravit Honorius, error est non definitionis dogmaticæ, sed potius œconomicæ dispensationis. In eo enim error iste consisteret quod prudentius judicaverit controversiam illam grammaticis relinqui, quam Episcopos de ea curare. Unde vero id factum est? Sergius in suis epistolis exposuerat, *Severianos* seu *Acephalos*, aliosque per Ægyptum, Lybiam, finitimasque provincias hæreticos, hæresi præsertim Eutychiana infectos, facile ad unitatem adduci, si omitteretur locutio sive de una sive de duplici operatione in Christo. Honorius ergo in sua responsione duo spectavit, *rem* seu dogmatis substantiam: et hanc expresse docuit, uti paulo ante vidimus; *voces* seu formulam dogma exprimentem: et hanc, falsis Sergii rationibus convictus, putavit silentio præmendam, ne scandala orirentur, neve conversi nuper ab unitate catholica

resilirent — b) Neque hæc ipsa silentii œconomia debet ex præsentibus circumstantiis dijudicari. Cum enim formula de duabus in Christo voluntatibus et operationibus nunc sit authentice ab Ecclesia definita contra Monothelitas; qui illam rejiceret, ipsum dogma inficiari censeretur: at tempore Honorii formulam illam nondum suo iudicio firmaverat Ecclesia; et aliunde non unus erat sensus illius duplicis *ἡσυχίας*. Alii enim hac voce intelligebant *personam*, alii *voluntatem*, alii *operationem*, alii *duplicem operationem humanam*, etc. Unde Honorius dixit: « Non oportet ad dogmata hæc ecclesiastica retorquere, quæ neque synodales apices super hoc examinantes, neque auctoritates canonicæ visæ sunt explanasse; ut unam vel duas energias aliquis præsumat Christi Dei prædicare, quas neque evangelicæ vel apostolicæ litteræ, neque synodalis examinatio super his habita, visæ sunt terminasse. »

1092. II. *Honorius in suis litteris ad Sergium nullam edidit definitionem ex cathedra*. Etenim—1) primam epistolam his verbis concludit: « Hæc nobiscum fraternitas vestra prædicet, sicut et nos ea vobiscum unanimiter prædicamus: *hortantes* vos, ut unius vel geminæ novæ vocis inductum operationis vocabulum aufugientes, unum nobiscum D. J. C. Filium Dei vivi, Deum verissimum, in duabus naturis operatum divinitus atque humanitus, fide orthodoxa, et unitate catholica prædicetis. » Hortatur, non *mandat* neque ullam pœnam intentat.

2) In posteriori autem epistola habet: « Auferentes ergo, sicut diximus, scandalum novellæ adinventionis, *non nos oportet* unam vel duas operationes *definientes* prædicare; sed pro una quam quidam dicunt operatione, oportet nos unum operatorem Christum Dominum in utrisque naturis veridice confiteri: et pro duabus operationibus, ablato geminæ operationis vocabulo, ipsas potius duas naturas, id est, divinitatis et carnis assumptæ in una persona unigeniti Dei Patris, inconfuse, indivise, atque inconvertibiliter nobiscum prædicare propria operantes. » Cum igitur expresse dicat Honorius, « non nos oportet unum vel duas operationes *definientes* prædicare, » hoc ipso apertissime testatur nullam se edere *dogmaticam definitionem*; qui enim dicit, *non*

oportet rem a me definiri æquivalenter dicit, eam definire nolo, et non definio.

3) Sane dummodo unus credatur volens et operans in duabus naturis, an duæ præterea dicantur voluntates vel operationes, auctore Honorio, hæc inutiles sunt minutiae, hæc vocum argutiae grammaticis dimittendæ sunt. Id autem certe non pertinet ad aliquid statuendum de fide, vel definiendum, sed ad suspendendam potius definitionem.

4) Unde in ep. S. Agathonis Papæ ad Constantinum Imp. (ap. Mansi t. II. col. 234) legitur: « Cujus (sancti Petri) annitente præsidio hæc Apostolica ejus Ecclesia nunquam a via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est: cujus auctoritatem, utpote apostolorum omnium principis, semper omnis catholica Christi Ecclesia, et universales synodi amplectentes in cunctis secutæ sunt ». Quomodo potuisset hæc affirmare Agatho, si paulo ante Honorius erroneam definitionem edidisset?

1093. III. At dices: si hæc vera sunt, quomodo damnari potuit Honorius a Syn. VI.? Dicendum omnino est Honorium condemnatum fuisse non quia *hæresim docuit* aut *definivit*; sed quia, supremus Pastor, a Sergio deceptus, definitionem omittendo, *hæresi favit*. Id constat—1) ex epist. VI. synodi confirmatoria, in qua Leo II., Agathonis successor, cæteros a concilio damnatos aperte vocat *novi erroris inventores*; de Honorio autem ita loquitur: « Necnon et Honorium, qui hanc apostolicam Sedem *non conatus est* doctrina apostolicæ traditionis illustrari, sed profana traditione immaculatam maculari *permisit* ».

2) Ex epistola ejusdem Leonis II. ad Hispaniæ præsules; in ea enim, enumeratis cæteris a synodo damnatis, hæc subdit: « Cum Honorio, qui flammam hæretici dogmatis, non ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed *negligendo* confovit ».

3) Idipsum confirmatur ex ejusdem Leonis II. ep. ad Ervigium Hispaniæ regem, in qua postquam recensuerit cæteros a synodo damnatos, subjungit: « Et una cum eis Honorius Romanus, qui immaculatam apostolicæ traditionis regulam, quam a prædecessoribus suis accepit, maculari *permisit* ».

4) Nec obstat, quod in Actis VI. Synodi haud semel Honorius vo-

catur *hæreticus*. Norunt enim omnes, hæreticos vocari non modo qui hæresim profitebantur ac docebant, sed etiam qui eis favebant: in actis autem Concilii, cum nullus locus sit in quo explicite dicatur Honorius docuisse hæresim, non una vice expressis vocibus ut vidimus, ab illis distinguitur qui eam docuerunt. Concedimus ergo a synodo damnatum fuisse Honorium tanquam *hæreticum*, sed eo sensu quod *hæreticorum fautor*, et quidem negative extiterit; non vero quatenus hæresim ipse docuerit.

5) Neque iterum obstant hæc verba Synodi de Honorio: « In omnibus ejus (Sergii) mentem secutus est, et impia dogmata confirmavit. » Etenim Honorius secutus est mentem Sergii *in omnibus quæ ipse Sergius postulabat* in sua epistola; non autem *in omnibus quæ intendebat et sentiebat* hæreticus ille. Postulabat Sergius, ut Honorius rescriberet, omittendam esse sive unius sive duplicis operationis prædicationem, utque Sophronium et alios ad idem adduceret. Et in his quidem *omnibus* Sergii mentem secutus est Honorius: sed quod secutus eum sit quoad monothelismi hæresim, synodus non dicit et falsum omnino est. De voce autem *confirmavit*, non est difficultas; dici enim potest confirmari hæresim ab illo qui ipsi favet, et causa est, saltem negative, cur ea roboretur ac latius propagetur — Qui plura cupit de causa Honorii, cf. *La Civiltà Cattolica* (19. Feb. 5. Mar. 1870.); et Bouix (de R. Pont. par. 2. sect. 5.), ubi omnia documenta, quæ ad eam causam referuntur, simul collecta inveniet.

1094. Dum Conc. Vat. ageretur, dictitarunt aliqui totam doctrinam de Rom. Pontificis infallibilitate ab Isidoriana canonum collectione ductam esse; quod jam de vera notione Primatus Febronius et Launojus, a quibus illi id didicerunt, affirmaverant. Verum nescio utrum in hac assertione malæ fidei magis quam ignorantiae specimen exhibuerint; ex antea enim disputatis patet, doctrinam de Rom. Pontificis infallibilitate ab ipsis Christi verbis atque ab omnibus Traditionis fontibus dimanare. Abs re ergo esset prolixam hic instituere disquisitionem de collectione illa: sed cum plurima ea de re effutiri soleant, nonnihil de ipsa distinctius exponere haud abs re erit; ad id vero præstandum satis erit pauca sed perspicua verba Card. Tarquini (Jur. Eccl. publ. instit. pag. 105. seq.) hic exscribere.

1095. Itaque de ejusmodi collectione hæc sunt animadvertenda—

1) « Ejusmodi collectionem hoc sensu, atque hasce præsertim ob rationes spuris canonibus refertam dici: — a) Quod Romanis Pontificibus ad tria priora secula pertinentibus eos canones tribuit, qui posterioribus seculis IV. præsertim et V. scripti sunt, vel ex sententiis SS. Patrum illius ætatis fuerunt excerpti, quemadmodum docuit vir Calvinianus, Isidorique hostis acerrimus Blondellus, qui etiam in medium protulit ea Patrum loca, unde illi excripti fuisse videntur. — b) quod in genuinis quibusdam sincerisque canonibus, scriptura codicum vetustate forte corrupta, integritatem sententiæ Isidorus ipse per se restituerit; vel etiam adnotationes aliquas antiqua manu factas textui fortasse imprudens inseruerit; ita tamen, ut ejusmodi interpolationes a doctrina ceterorum canonum nullo pacto dissonent. — c) Quod in quibusdam canonibus paris semper doctrinæ neque a ceteris discrepantibus error in notis chronologicis deprehendatur. — d) Quod denique licet auctores diversi esse dicantur, stilus tamen uniformis in omnibus esse videatur ».

2) « Prædictas causas, quod unusquisque facile videt, partim fuit esse, leviorisque momenti, partim Febronianam assertionem potius evertere. Nimirum— a) Evertitur Febroniana assertio, quod canones Isidoriani ex sententiis Patrum IV. et V. seculi excripti dicuntur. Id enim probat, eam doctrinam de Rom. Pont. Primatu, quam Isidorianæ collectioni, id est seculo IX. Febronius tribuit, IV. et V. seculo jam traditam in Ecclesia, ac probatam fuisse — b) Ex argumentis, quæ ducuntur ex interpolationibus, et arbitrariis restitutionibus, licet recte deducatur, eas partes interpolatas atque adjectas adulterinas esse; præpostere tamen deducitur, ab iisdem Primatus doctrinam natam esse, cum doctrina, quæ ibi continetur, a doctrina ceterorum canonum nullo pacto dissonet — c) Exaggerantur ultra sanam criticam argumenta, quæ ab uniformitate stili, et a notis chronologicis perperam designatis eruuntur, quandoquidem errores in notis chronologicis in monumentis etiam genuinis non semel reperiri eruditus quisque probe novit: quod vero pertinet ad uniformitatem stili, licet diversi canonum scriptores esse dicantur, animadvertendum est: 1. Argumentum, quod ex stilo deducitur, infidum per se

atque incertum esse: 2. Plerosque ex antiquis canonibus græce fuisse scriptos; adeoque ex interpretis manu, qui eosdem in latinam linguam verterit, facile induere uniformitatem potuisse. Ceterum satis est, doctrinam genuinis canonibus minime contrariam ibidem tradi, ut Febronii calumnia de Primatus origine ab iis repetenda protinus evanescat ».

1096. Hæc sunt quæ hoc anno, non sine speciali Dei adjutorio, de vera Religione et Ecclesia tradere potuimus. Utinam valeant ad eos, qui foris sunt, adducendos ad unum ovile, atque ad eos qui sunt intus, in vero ejus spiritu et amore confirmandos! « Credamus fratres », inquiebat S. Augustinus (in Jo. tract. 32.), « quantum quisque amat Ecclesiam, tantum habet Spiritum Sanctum ».

INDEX ANALYTICUS

PROŒMIUM..... V

DISPUTATIO I.

DE RELIGIONE GENERATIM.

Art. ^o Primus—Germana Religionis Notio traditur.

Religionis etymon—a relegendo: Tullius; a religendo: S. Aug.; rectius a religando: Lactantius—Religio quoad rem—stricto sensu vinculum dicit hominem Deo conjungens—declaratio—Religio duplices habet actus; *immediatos* ut adoratio; *mediatos*, ut opera misericordiæ—Religio *theoretice* spectata summam veritatum complectitur; *practice* summam officiorum—spectatur *subjective*, in ipso homine; vel *objective*, in semetipsa—Definitur: « Virtus qua vero Deo debitus honor et cultus redditur » D. Thomas—huc redeunt definitiones a S. Augustino, Taparelli etc.—traditæ—Religio dividitur in veram et falsam—in naturalem et supernaturalem—in primævam, judaicam et christianam—quid quævis—Falsæ sententiæ—Pseudomystici religionem collocant in nuda exteriorum operum praxi—Sentimentalistæ in sensu quodam spirituali—materialistæ in instinctu religioso—Pantheistæ in sensu infiniti etc. paucis refelluntur..... 1-7

Art. Secundus—An aliquam religionem admittere necesse sit.

§. I. Declaratur Status Quaestionis.

Quæstiones tractari solitæ, sc. an aliqua religio existat—an sit veluti physice necessaria—an homini utilis—ex argumentis, quibus obligatio

aliquam religionem profitendi evincitur, solutæ manent. Hic proprie quæstio non de religione revelata, sed de aliqua religione in genere— Militat thesis contra Atheos, Pantheistas, Materialistas, Fatalistas— magis directo impetit Indifferentistas absolutos—Endæmonistarum et Macchiavelli sententia iisdem argumentis evertitur..... 8-10

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. I.—1. Ex principiis naturali lumine notis evidenter ostenditur inesse homini moralem necessitatem religionem profitendi— 2. nec absque religione moralis obligatio esse aut concipi potest. A vero ergo aberrant qui humanæ rationis autonomiam ita statuunt, ut ipsam unicam boni et mali arbitrum, ac sibi ipsi legem esse doceant..... 10-17

1^a PARS: p. 10-14—2^a PARS: p. 14-17.

Art. Tertius—An Religio necessaria sit Societati.

§. I. Exponitur Status Quaestionis.

Societatem sine religione consistere posse ac tuto gubernari quinam doceant— Baylius — R. Owen — Erroris origo in *atheismo* philosophico elapsi sæculi—ex neglectu religionis quæ mala profluant—Pius IX— *Encycl. Quanta Cura*..... 17-18

§. II. Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. II. Religio, quæ est unicum juris justitiæque fundamentum, ita civili societati est necessaria, ut hæc sine illa non possit salva consistere. Qui ergo politicum atheismum inducere conantur, veræ justitiæ legitimoque juri materiale vim substituunt; atque sub specie progressus, civilis societatis ruinam vere moliuntur. 19-23

*SCHOLION. Aliquid attingitur de Cultu—Cultus est exercitium Religionis—comprehendit omnes actus hujus virtutis—Dei cultus alterius omnino ac superioris rationis ac cultus Sanctorum et B. V. M.—hinc proprie dicitur *Latria*—triplices complectitur actus: *mentis, cordis, et corporis*—hinc divisio in cultum *internum* et *externum*—qui *privatus* est vel *publicus*—necessitas cultus tum interni, tum externi, tum publici paucis demonstratur—Respondetur cavillationibus Tomasii et Kantii..... 23-28*

Art. Quartus—An Indifferens sit Quamlibet Religionem Profiteri.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Indifferentismus duplex: absolutus alius, antea explosus; alius relativus, hic expendendus—hic autem particularis est vel universalis—Universalis contendit omnes religiones esse æque bonas—particularis

docet quidem unam esse veram religionem, sed inter hanc ejusque sectas nullum essenziale discrimen esse arbitratur—utrumque denuntiat Pius IX—Encycl. *Qui pluribus*—Syllabus—In thesi præcipue agitur de indiff. relativo universali—Idem error sub forma tolerantiae Religiosæ—quæ duplex: *dogmatica* et *civilis*—vel sub forma *libertatis conscientiae*, *libertatis cultuum*, etc.—Libertatis notio paucis declaratur—quid Liberales contendunt—quid Ecclesia dicat de *Liberalismo*—Tolerantia politica admittine potest?—*absolute*, nunquam—*hypothetice*, seu in quibusdam circumstantiis potest—quod tamen Romani Pontificis judicio est relinquendum—Rei declaratio ex Becano, Tarquini et Divo Thoma..... 29-35

§. II. Rejicitur Tolerantia Dogmatica.

PROP. III. Una est vera religio, quam omnes homines amplecti ac profiteri tenentur; adeoque impium et absurdum est systema de tolerantia dogmatica, qua cuique jus tribuitur libere cogitandi et loquendi de religione, eumque Deo cultum exhibendi, quem pro regionum populorumque varietate, aut pro suo quisque lubito meliorem existimet..... 36-41

§. III. Statuitur vera Doctrina de Tolerantia Civili.

PROP. IV. 1. Unitas in vera religione ad verum civilis societatis bonum per se apprime conducit—2. atque suprema auctoritas jus habet et officium illam conservandi ac promovendi—3. si tamen graviora quandoque mala ex illa timeantur, ad ea vitanda poterit pluralitas cultuum tolerari. Civilis ergo seu politica tolerantia non absolute, sed hypothetice tantum admitti potest. 42-47

1^a PARS: p. 42-45 — 2^a PARS: p. 46-47.

§. IV. Difficultatibus Satisfit.

Dicunt tolerantiam politicam debere *absolute* admitti 1. quia auctoritati civili jus nullum est religionis unitatem promovendi aut conservandi, caret quippe infallibilitate. 2. Societas civilis nihil potest in iis, quæ ad religionem spectant—habet finem diversum, et ex fine, jura—3. Secus idem jus heterodoxis quoad falsam religionem competet—4. Nec ullum periculum timendum, quippe veritas errore potior—5. quia libertate gaudemus—pax turbaretur—animi ab Ecclesia alienarentur—His omnibus respondetur..... 47-54

Art. Quintus—An Possibilis sit Divina Revelatio.

§. I. Quaedam de Revelationis Natura Praestituuntur.

Religio necessaria ex dictis—una potest esse vera—quænam—an revelata—tractationis ratio—Constitutio *Dei Filius*—*Revelatio* in sensu universalissimo dicit *manifestationem veritatis*—est humana si ab homine fit—*divina* si a Deo—de hac agitur—hæc alia *naturalis*, alia

supernaturalis—quæ proprie dicitur *Revelatio*—est: «veritatum manifestatio a Deo facta per medium extra vires naturæ positum»—spectato subjecto revelante est *mediata* vel *immediata*—spectato medio est *sensitiva*, *imaginaria*, *intellectualis*—spectari potest *subjective* et *objective*—Revelationis objectum duplex—complectitur etiam *mysteria*, veritates sc. quæ absolute et per se rationis captum excedunt—*declaratio*—Adversarii hæc in re sunt *Naturalistæ* et *Rationalistæ*—illi simpliciter revelationem negant, hi videntur eam admittere sed nomine tenus—utriusque excludunt omnia *mysteria*—aliqui impotunt tantummodo possibilitatem revelationis *mediatæ*..... 54-62

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. V. Divina revelatio, seu manifestatio veritatis per medium naturæ indebitum, sive 1. immediata—2.—sive mediata possibilis dicenda est—3. Imo non modo veritates, ad quas naturalis ratio pertinere potest; sed etiam mysteria, seu veritates absolute et per se rationis captum excedentes, supernaturalis revelationis ambitu contineri posse evidenter ostenditur..... 62-70

1^a PARS: p. 62-65—2^a PARS: p. 65-66—3^a PARS: 66-70.

In fine thesæ quibusdam objectionibus occurritur.

Art. Sextus—An Divina Supernaturalis Revelatio sit Necessaria.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Ecclesiæ documenta—Revelationis objectum duplex: veritates quæ per se imperviæ non sunt humanæ rationi; aliæ quæ rationem humanam absolute superant—Revelatio absolute necessaria supposita elevatione—necessaria etiam quoad veritates ordinis naturalis—de his agitur in hac thesi—agitur de illis verit. ordinis naturalis ad *religionem pertinentibus*—quatenus cognoscendæ sint *ab omnibus hominibus, a toto humano genere*—præsciindimus a modo supernaturali eas cognoscendi, qui modus *absolute* exigeret revelationem—quæstio versatur circa ipsam *substantiam* cognitionis et quidem in *præsenti ordine*—harum veritatum revelatio necessaria est—contra *Rationalistas*—ista porro necessitas non *physica* et *absoluta* est—contra *Traditionalistas*—sed *moralis*—ob moralem, in qua genus humanum versatur, impotentiam eas cognoscendi—quid hæc—in quo a *physica* impotentia differat. 71-77

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. VI. Tantum abest ut omnes religionis veritates ex nativa humanæ rationis vi deriverent, ut, vel si agatur de veritatibus ad naturalem religionem pertinentibus, ea sit moraliter impotens ad eas assequendas: in præsenti enim humani generis conditione, nequeunt illæ ab omnibus expedire, firma certitudine, et nullo admixto errore, absque revelatione cognosci..... 77-86

Art. Septimus—An Omnis religiosae veritatis cognitio
jugi rationis progressui, exclusa revelatione
attribui possit.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Ecclesiæ documenta—Encyclica *Qui pluribus*. Syllabus; Constitutio *Dei Filius*—Duplex error—1. Revelationem rationi subjicientium—rejectus in tract. *de virtutibus*—2. Progressistarum—Progressus quid—ejus natura paucis declaratur—est mutatio in melius—S. Thomas, S. Augustinus—Rationis progressus admittendus—non modo *negativus*, repudiando sc. errores qui veritatibus antea cognitis admiscebantur—sed etiam *positivus*, qui est plenior veritatis assecutio—at non necessario *continuus*—præsertim in Religione—secus docent Rationalistæ et Naturalistæ—istorum systema exponitur—Religiones omnes, etiam prorsus oppositas, veluti *relative* veras atque sua ætate legitimas considerant—quare supponunt theoriam de *veritate relativa* et *mutabili*—quam theoriam *Eclectici* Galliæ et *Pantheistæ* diserte asserunt.

86-92

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. VII. 1. *Divina revelatione rejecta, nequit humanum genus ab ignorantia veritatum circa naturalem legem et religionem, philosophiæ aut philosophorum ope revocari. Neque ad id juverit progressus humanitarius a rationalistis confictus: qui—2. si continuus adstruitur, historiæ ac experienciæ contradicit—3. si insuper ad religionem transfertur, quatenus religiones omnes unius primitivæ religionis diversæ formæ successive perfectiores esse dicuntur, impius est et absurdus—4. si denique eo nomine adstruitur, quod omnis veritas relativa est et mutabilis, non modo absurdus et impius est, sed omnem etiam humanæ cognitionis certitudinem pessumdat.....* 92-102

1^a PARS: p. 92-95; 2^a PARS: p. 95-98; 3^a PARS: p. 98-99;

4^a PARS: p. 99-102.

Art. Octavus—Notarum Revelationis Indoles et
Necessitas Adumbratur.

Media revelationis cognoscendæ dicuntur *notæ*, *criteria*, *motiva credibilitatis*—necessitas cognoscendi, et quidem cum certitudine, factum revelationis facile ab omnibus intelligitur—probatio diserte data in tract. *de Virtutibus*; hic tantum innuitur—inde inferitur *dari posse* aliqua media revelationis *certo* cognoscendæ—immo *dari*, facta hypothesi revelationis—quænam sunt—Rationalistæ qui nomine tenuis revelationem admittunt, censent unicum medium osse « doctrinæ conformitatem cum principiis rationis »—sed perperam—id ostenderet doctri-

nam esse veram, at nullo modo eam esse revelatam—hoc criterio recepto, quælibet doctrina mysteria continens deberet excludi—Plures Protestantes asserunt criterium revelationis esse ipsam revelationem, quatenus vel per *spiritus testimonium*, vel per *quemdam instinctum* immediate unicuique revelatio innotescat—error rejectus in tract. de *Virtutibus*—Vera doctrina—ex criteriis revelationis 1° alia sunt *negativa*—horum præcipuum est conformitas doctrinæ, quæ revelata exhibetur, cum principiis rationis—cum moribus; cum aliis capitibus doctrinæ revelatæ—quod criterium non est *per se* necessario adhibendum—raro cum fructu adhiberi potest—2° alia *positiva*—quorum quædam *intrinsecæ*: perfectio, sublimitas, pulchritudo doctrinæ—quædam et præcipua, *extrinsecæ*: miracula, prophetiæ—de postremis præcipue quæstio 102-109

Art. Nonus—Utrum Miracula sint Possibilia.

§. I. Germanus Conceptus Miraouli Declaratur.

Quæstionis momentum—Miraculi possibilitas definita in Concilio Vaticano—Miraculum a mirando—ut admiratio moveatur requiritur ut causa occulta sit, quoad se et quoad nos—et ut contraria dispositio sit in re—horum declaratio—1° Prima conditio ad miraculum est ut sit præter ordinem naturæ—huius defectu *creatio* et *justificatio* impii, etsi a solo Deo fiant, miracula non sunt—ordo naturæ triplex: particularis, universalis, universalissimus, prout *vel* unum tantum ens, *vel* omnia creata simul, *vel* ipsa ordinatio divina spectatur—effectus aliquis non ideo est miraculum quia est præter ordinem naturæ particularem—debet esse præter universalem ordinem—licet non sit præter universalissimum; nihil quippe fit præter divinam ordinationem—superat omnem naturam creatam—quid natura, quid ordo et cursus naturæ—modi possibili operandi miracula—ea non sunt contra naturam *simpliciter*, sed tantum *secundum quid*: propter potentiam obedientialem—sunt contra ordinem *physicum* non *moralem*—2° Altera conditio: causa occulta—Deus—An etiam Angelus?—hic quæstio de *causa principali efficiente vi sua naturali*—veritas operis a veritate miraculi distinguenda—quoad veritatem operis, quædam angeli facere possunt—per motum localem, vel applicando activa passivis—dependentem tamen a Deo—non quoad veritatem miraculi—ratio—miraculorum partitiones ex S. Thoma 109-129

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. VIII. *Habita ratione tum ordinis in rebus existentis, tum divinorum attributorum, miracula, seu «eventus totius naturæ creatæ facultatem, ordinemque consuetum excedentes» nullam involvere repugnantiam dicenda sunt: imo divinæ virtutis perfectio, etiam prout naturali lumine innotescit, potestatem ea pertrahendi sibi omnino vindicat* 122-123

**Art. Decimus—Utrum miraculis insit vis probandi
id in cujus confirmationem fiunt.**

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Vis probandi *quoad se*—patet ex dictis—*quoad nos*, expenditur—necesse est ut certi simus de objectiva miraculorum veritate—quæ triplex est: *historica, philosophica et relativa*—quid quævis—possunt certo cognosci—adversarii inficiantur 1^{am}, quia testimonium humanum probabilitatem tantum gignit; quia testes fallibiles sunt—Hume—2^{am} quia vires naturæ incompetæ; quia vis diabolica potens—nec proinde licet homini cognoscere quinam sit eorum operum auctor—quid nos contendimus—sufficit ostendere nobis certo constare posse *quorundam* effectum Deum solum esse auctorem—3^{am} quia gratia miraculorum est gratia gratis data—et homo posset uti ea potestate ad falsitatem roborandam—nec Deus eo in casu concurreret ad mendacium 128–133

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PBOP. IX. Miraculis, si in confirmationem divinæ revelationis adhibeantur, invicta vis inest eam probandi 1. non modo quoad se, sed etiam quoad nos: nisi enim de omnibus et singulis, de multis tamen potest nobis cum certitudine constare—tum 2. ea vere sicut narrantur extitisse—tum 3. ea vere esse miracula—tum denique 4. eadem ad revelatam doctrinam confirmandam fuisse patrata..... 134–146

1^a Pars: p. 134–136—2^a Pars: p. 136–139—3^a Pars: p. 139–145.

4^a PARS: p. 145–146.

**Art. Undecimus—Utrum Prophetia sit Possibilis,
et quaenam sit ejus vis Probandi.**

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Prophetiæ nominalis definitio—latissimo sensu propheta interpretator, compositor sacrorum hymnorum, doctor, immo quandoque cantor—sensu proprio et minus stricto prophetia est prædictio rei occultæ—præteritæ, præsentis vel futuræ—strictissimo sensu est « præcognitio et prædictio certa eventus libere futuri »—huc redit definitio Cassiodori—quæ declaratur—Quæstiones tractandæ—1^a prophetiæ possibilitas—quod duo complectitur—*a*) utrum Deus ea quæ libere futura sunt præscire possit—*b*) utrum eadem possit aliis manifestare—hoc alterum constat ex iis quæ dicta fuerunt de revelationis possibilitate—illud primum impugnatur duplici potissimum ratione—*vel* quia illa futura non habeant objectivam veritatem—Voltaire—*vel* quia futurorum actuum cognitio libertatem destrueret—antiqua objectio a Scholasticis soluta, a Rationalistis renovata—Kant, Wegscheider—2^a vis probandi

prophetiæ seu ejus cognoscibilitas—prophetia cum miraculo confertur—
in quo conveniunt, in quo discrepant—quid probandum..... 146-154

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PBOP. X. 1. Recta ratio evidenter ostendit, Deum futura libera cognoscere, eamque scientiam posse aliis communicare: prophetia igitur, quæ est certa eventus libere futuri prædictio, possibilis dicenda est. 2. Cum vero futurorum liberorum certa cognitio Deo soli competat; prophetia in revelatæ doctrinæ confirmationem prolata, divinæ ejus originis ineluctabile suppeditat argumentum.

1^a PARS: p. 155-160—2^a PARS: p. 160-164.

DISPUTATIO II.

DE REVELATIONE CHRISTIANA.

Religio revelata ex dictis possibilis, conveniens, necessaria—per miracula et prophetias certo cognosci potest—gradum facimus ad ejusdem existentiam—investigatio ad *Christianam* revelationem restringitur—ratio..... 165-166

Art. Primus—Utrum Quatuor Evangelia et Actus Apostolorum sint libri Authentici.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Miracula et prophetiæ *polissimum* colliguntur ex libris, qui apud nos *Scripturæ Sacræ* auctoritatem habent—hi ut monumentum historicum hic considerandi—agitur in thesi de *authenticâ historica* quatuor Evangeliorum et actuum Apostolorum—etiam de eorundem *genuinitate* et *integritate*—authenticus liber non idem ac genuinus—integritas libri dicit immunitatem a corruptione—quæ tripliciter contingere potest: interpolatione sc., mutilatione, sensus depravatione—quum ista tria non dantur, integritas est *substantialis*—huic si accedat immunitas a corruptionibus etiam accidentalibus, integritas dicitur *absoluta*—in hac thesi satis erit probare integritatem *substantialem* horum librorum—De quatuor Evangelistis quædam notantur... 166-171

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XI. Quod quatuor Jesu Christi Evangelia 1. genuina—2. substantialiter integra—atque 3. veracia sint, tanta argumentorum

ei demonstratur, ut nemo eorum historicam authenticam inficiari aut solum in dubium revocare possit, quin fidem omnem historicam respuat, ac evidentibus rationis principiis pervicaciter contradicat..... 171

1^a PARS: p. 171-178—2^a PARS: p. 178-183—3^a PARS: p. 183-187.

SCHOLION rejicit quædam, quæ contra genuinitatem, integritatem et veracitatem Evangeliorum adduci solent..... 187-190

Art. Secundus — An Christianae Revelationis Veritas miraculis comprobetur.

PROP. XII. *Miracula in christianæ revelationis confirmationem edita tam multa sunt, tam splendida, ut cujusque mens, nisi sponte cæcutiat, facillime convincatur, religioni Christi divinam omnino originem esse adscribendam.....* 190-204

SCHOLION agit de mythica explicatione Stranss et Renan..... 204-205

Art. Tertius — An Christi Resurrectione Veritas Christianae Religionis Demonstretur.

PROP. XIII. 1 *Quemadmodum certo constat Christum non semel prædixisse se esse resurrecturum—ita 2. nullatenus dubitari potest rem ita contigisse, sicut ab eo fuerat prædicta.—3. Cum autem hæc a mortuis resurrectio divinum opus sit, atque præcipuum fidei nostræ fundamentum; eadem, sive uti prophetia sive uti miraculum spectetur, christianæ religionis veritatis invictum existit argumentum.....* 206-218

1^a PARS: p. 206-208 — 2^a PARS: p. 208-215—3^a PARS: p. 215-218.

SCHOLION. Quibusdam difficultatibus satisfat..... 218-223

Art. Quartus — Utrum Divina christianæ religionis origo ex ejus Propagatione et conservatione rite probetur.

§. I. Quædam Prænotantur.

Propagatio et Conservatio Christianismi duplicem vim probandi habet—

1. uti *miraculum*—non in ordine physico sed in ordine morali—opus omnem humanam industriam ac potentiam superans—quin tamen media humana excludantur—2. uti *prophetia*—quo pacto—Christi Religio licet mente possit distingui, separari tamen nequit a Christi Ecclesia—ita quippe Religionem instituit ut Ecclesia esset—quid inde sequatur..... 223-225

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XIV. *Celerrima et universalis christianæ religionis propagatio, ejusque mirabilis perpetua conservatio 1. non semel clare a Christo prædicta—2. factum est ob omnium oculos positum—*

3. quod nulla humana industria aut creata vi explicari potest, sed specialem postulat Dei protectionem: propterea cum ut prophetia, tum ut miraculum, divinæ ejusdem religionis origini jure et infallibile reddit testimonium..... 225-246

1^a PARS: p. 225-227—2^a PARS: p. 227-233—3^a PARS: p. 233-246.

SCHOLION. Quid datis argumentis opponant Wegscheider et Gibbon.

246-249

Art. Quintus — Utrum revelatio christiana contineatur solum in libris scriptis, an etiam in sine scripto traditionibus.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Quæstionis limites—quæritur, utrum præter verbum Dei scriptum admittendæ sint orales traditiones—1° Traditionis conceptus—latissimo sensu traditio importat quamlibet doctrinam aut institutum quocumque modo ad posteros transmissum—hæc traditio considerari potest *objective, active, complexive*—sensu minus lato traditio restringitur ad id quod transmittitur *sine scripto*—sensu stricto et theologico complectitur id tantum quod ad fidem et mores spectat, viva voce ad nos transmissum—de hac nos hic agimus—2° Traditionis partitiones—*a*) ratione objecti traditio dispescitur in *dogmaticam* et *moralem*—*b*) ratione subjecti, in *universalem* et *particularem*—*c*) ratione durationis, in *perpetuam* et *temporaneam*—*d*) ratione obligationis, in *necessariam* et *liberam*—*e*) ratione auctoris in *divinam*, *apostolicam* et *ecclesiasticam*—et apostolica subdividitur in *simpliciter apostolicam* et *apostolico-divinam*—quid quævis—iis non eadem inest probandi vis—hinc quærent catholici criterium quo simpliciter apostolica a divina traditione discernatur—pro quo inspicienda ipsa traditionis *materia*—a quo ac quomodo proponatur aliqua doctrina vel institutum—suprema regula est Ecclesiæ judicium—3° Quid novatores contendunt quoad traditiones earumdemque probandi vim—quid Ecclesia Catholica—Concilium Tridentinum..... 250-256

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XV. Christiana revelatio non modo continetur in libris scriptis, 1. sed etiam in sine scripto traditionibus, quæ ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante quasi per manus traditæ ad nos usque pervenerunt—2. Imo tanta est christianæ traditionis amplitudo, ut tum dogmata exhibeat in Scripturis contenta, tum aliorum plurium fons unicus existat. Traditio igitur, spectato comprehensionis ordine, latius patet quam Scriptura..... 257-269

1^a PARS: p. 257-264—2^a PARS: p. 264-269.

§. III. Præcipuis Objectionibus Satisfit.

Objectiones *aliæ* ex quibnsdam Scripturæ Sacræ testimoniis — quæ testimonia ad tres classes reduci possunt — quatenus vel Scripturæ docent nihil esse addendum verbo Dei — vel expresse docent Scripturas esse sufficientes—vel aperte damnant traditiones—horum testimoniorum verus sensus indicatur—et ostenditur ea nihil facere contra thesim—objectiones *aliæ* ex dictis Patrum—sed Patres unanimiter ac perspicue, tum theoretice tum practice, divinas traditiones admittunt—Ad recte intelligenda Patrum dicta quoad apparentiam repugnantia, quædam regulæ statuuntur..... 269-276

Art. Sextus—Utrum Scripta SS. Patrum sint media conservandi ac cognoscendi divinas Traditiones.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Monumenta in quibus traditiones reperiuntur, sunt multiplicis generis—hic agimus tantum de SS. Patribus, prout doctores sunt ac testes traditionis—*Pater Ecclesiæ* quid—Patres Ecclesiæ dicuntur viri qui doctrina eminent—qui sanctitate florent—qui antiquitate vigent—qui expressa vel tacita Ecclesiæ designatione gaudent—ad eam autem habendam, Ecclesia postulat dictas tres qualitates—quarum una vel altera deficiente, ceteris manentibus, habentur *Doctores* aut *Scriptores Ecclesiastici*—in his sanctitatis eminentia, in doctoribus antiquitas desideratur—doctoris titulus ampliorem exigit doctrinam quam nomen Patris—In scriptis Patrum duplex doctrinæ genus, *profana* et *sacra*—quoad priorem tanti valet eorum auctoritas, quanti rationes quas adducunt—quæstio est de *doctrina sacra*—de hac quæritur quænam sit PP. auctoritas—Excessus duplex—Novatores flocci faciunt Patrum auctoritatem—Jansenistis autem vel unius Patris auctoritas Ecclesiæ auctoritati præferenda videbatur—vera doctrina..... 277-286

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XVI.—1. *Consensus Patrum moraliter unanimis in rebus fidei et morum, irrefragabile exhibet divinæ traditionis testimonium. Neque necesse est, ut consensus ille directe ac immediate semper demonstretur; sed optime infertur*—2. *ex explorato occidentalium omnium suffragio*—3. *ex testimonio plurium doctrina ac fama insignium, qui diversis ætatibus florere, ceteris non reclamantibus*—4. *imo ex paucorum etiam testimonio, si in iis rerum adjunctis feratur, ut evidens sit, illud communem Ecclesiæ fidem referre*..... 287-296

1^a PARS: p. 287-291—2^a PARS: p. 291-293—3^a PARS: p. 293-294.

4^a PARS: p. 295-296.

Art. Septimus—Utrum Theologorum Consensus ac Fidelium sensus certum exhibeant divinæ Traditionis Testimonium.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Scholæ institutio habita sæc. XII—ipsius munus est doctrinam a Patribus acceptam nova ac pressiori methodo proponere ac docere—id præstiterunt *Scholastici*—quorundam defectus non debent in ipsam *Scholam* transferri—munera Scholasticæ Theologiæ ex Cano—auctoritas quanta—non agitur de doctrina mere humana, sed de doctrina sacra—nec quæstio est quid unus aut alter sentiat, ceteris contradicentibus—quæritur de auctoritate Theologorum quando *unanimes consensu* aliquid docent—uti certam sententiam vel *de fide*, vel *theologice certam*—Quoad communem fidelium sensum et consensum duo notantur—enim manifestari tum explicitis theoreticis sententiis—tum implicite, usibus, ritibus, precibus etc.—quoad quædam doctrinæ capita, doctorum atque sapientum solum expetenda est sententia—vulgus ea implicite profitetur, quatenus illud in his rebus credere ac sentire profitetur, quod Ecclesia credit ac sentit..... 297-300

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XVII.—1. Concors theologorum doctrina de re ad fidem aut mores pertinente, legitimum ac certum criterium est divinæ traditionis—2. Atque idipsum tribuendum est catholico sensui ac consensui totius populi christiani, sive ille explicita professione declaretur, sive implicite factis ac praxi contineatur..... 301-306

1^a Pars: 301-304—2^a Pars: p. 304-306.

SCHOLION. Quid de quibusdam sententiis, quæ dicuntur olim communiter receptæ, et deinde vel falsæ inventæ sunt vel saltem in dubium revocatæ—probatur illas sententias nunquam fuisse vere communes.

306-309

Art. Octavus — Quinam sit usus Scripturæ et Traditionis in Theologia.

Quid proprie veniat nomine Theologiæ supernaturalis—quænam theologiæ munera—theologia habet fontes ex quibus sua argumenta ducit—hi dicuntur *loci theologici*—qui proprie continentur *divina revelatione*—non respuitur tamen humanarum scientiarum adjumentum—argumentum rite desumptum vel ex uno Scripturæ loco, irrefragabile est—locus debet esse ex Scripturis *canonicis*—ex authentica editione—retineri debet sensus quem vel Ecclesia vel unanimis Patrum interpretatio declaravit—Scripturæ sensus alius *litteralis*, alius *spiritualis*—sensus literalis est vel *proprius* vel *figuratus*—sensus spiritualis vel mysticus alius est *allegoricus*; alius *tropologicus*, alius *anagogicus*—quibus addi potest sensus *accomodatitius*—ex sensu

literali semper desumi potest argumentum certum—ex mystico, aliquando—ex accommodatio, nunquam—verba Scripturæ sumenda sensu proprio—nisi ex eo sequeretur aliquid absurdum—Traduntur regulæ quoad usum traditionis—traditio duplicem habet auctoritatem, <i>humanam</i> et <i>divinam</i> —hinc diversa ad probandum vis—monumenta traditionis sunt præcipue Ecclesiæ definitiones—deinde scripta Patrum—quædam adduntur de auctoritate Theologorum—et de communi sensu fidelium.....	309-317
Series Romanorum Pontificum.....	318-324
Concilia Œcumenica.....	325
Elenchus Scriptorum Ecclesiasticorum.....	326-331

DISPUTATIO III.

DE INSTITUTIONE ET CONSTITUTIONE ECCLESIAE.

Christianam religionem veluti in abstracto hactenus consideravimus—nunc quæstio in concreto constituitur—quænam est Christiana religio—quæstionis momentum—tractationis partitio atque methodus.

333-334

Art. Primus—Notiones Præviæ Traduntur.

Ecclesia vi nominis est vocatorum cœtus—translate sumitur pro loco in quo cœtus aguntur—sensu latissimo complectitur fideles omnes viatores, purgantes, comprehensores—etiam Angelos—sensu minus lato dicit *viatores* omnes ab initio ad mundi finem—juxta hanc significationem distingui potest triplex ecclesiæ status, legis naturæ sc., legis scriptæ, legis gratiæ—in priori nullam habebat determinatam formam—in altero forma Ecclesiæ ad tempus determinata quoad populum hebraicum—in tertio ecclesia novam ac perfectam formam accepit—sensu stricto ecclesia complectitur viatores in N. T.—hunc retinemus—Ecclesia *docens* est Pastorum cœtus—Ecclesia discens prout a præpositis distinguitur est populus fidelis—Cœtus ex utraque coalescens dicitur simpliciter Ecclesia—sic accepta, *particularis* alia; alia *universalis*—hæc agitur—Definitio realis Ecclesiæ—cur vera Catholica hic traditur—circa definitiones doctorum *ante* et *post* Concilium Tridentinum traditas quædam adnotantur—vera definitio declaratur, at nondum adstruitur nec propugnatur—præcipue hæreticorum definitiones indicantur.....

334-341

Art. Secundus—Generalis Conceptus de Constitutione Ecclesiae.

In Ecclesia duplex elementum—continet aliquid de se *invisibile*, at aliquid etiam *visibile*—Utriusque ratio—illud *anima*, hoc *corpus* Ecclesiae vocari solitum—hujus fundamentum in Scripturis—in Ecclesia quædam veluti Incarnationis continuatio—quo sensu—ex Scripturis et Patribus confirmatur—quid animam, quid corpus Ecclesiae constituat fusius evolvitur—ex dictis colligitur *a)* Ecclesiam *promissionum* esse Ecclesiam *visibilem*: ratio—*b)* Ecclesiam esse societatem essentialiter supernaturalem—*c)* eam merito dici habitaculum Dei, sponsam Spiritus Sancti, immo Sp. Sanctum esse *cor* Ecclesiae—*d)* perpetuam esse unionem inter Christum, Ecclesiae caput, et Ecclesiam, corpus Christi—*e)* *dona gratis data* non omnibus Ecclesiae membris dari, proindeque ipsam esse societatem inæqualem—*f)* *dona ipsa* quæ ad omnes ordinantur, non omnes eadem mensura, nec semper, nec eadem perfectione possidere, proindeque non omnes eadem ratione esse Ecclesiae membra..... 342-452

Art. Tertius—An Christus sit Immediatus Ecclesiae Auctor, eique verae Societatis formam dederit.

§. I. Exponitur Status Quaestionis.

Duplex veritas hic propugnanda—Rationalistæ mythici Ecclesiam a Christo institutam fuisse negant—docent incēpisse sæc. II.—qua ratione—ex diversis principiis ad eandem conclusionem devenerunt Sociniani—tria sunt vindicanda—1° Christus ipse immediate Ecclesiam instituit—Quænam conditiones ut Christus dicatur et sit Ecclesiae fundator et quidem immediatus—Ecclesia *concepta* ante Christi mortem; *nata* in morte Christi; *promulgata* in die Pentecostes—2° Christus Ecclesiam instituit in formam veræ societatis—argumenta afferenda—Societatis definitio traditur et declaratur—3° Hæc societas distincta est a synagoga—Ecclesia Christi quodammodo extitit ab ipso mundi initio—at quoad genericam rationem—incēpit ab Adam non autem ab Abel, ut aliqui vellent—horum rationes paucis solvuntur—Ecclesia primitiva eo expressior, quo Christi adventus propior—attamen Ecclesia a Christo fundata differt a synagoga *statu* et *forma*—scilicet quoad fidem, efficaciam sanctificandi, regimen, privilegia et prærogativas. 352-360

§. II. Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XVIII. *Etsi aliquo vero sensu Ecclesia christiana a mundi exordio exstiterit; 1. habita tamen ratione præsentis status et formæ, Christum immediatum sui Auctorem habuisse dicenda est.—2. Cum autem Christus, qui Deus est, in formam veræ societatis eam fundaverit ac instituerit, aperte sequitur, Eccle-*

siam, spectata ipsius origine immediata, societatem esse divinam..... 360-366

1^a PARS: p. 360-362 — 2^a PARS: p. 362-366.

SCHOLION. Præcipuis objectionibus satisfiit..... 366-369

Art. Quartus—An ex Christi Institutione Ecclesia sit essentialiter Visibilis.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Visibilitatem Ecclesiæ diversimode Novatores impugnarunt et impugnant ad novitatis notam in suis sectis eludendam—hi ad aliquot classes reduci possunt—alii eam omnino negant—alii dicunt Ecclesiam ex ordinatione divina esse visibilem, at non essentialiter et indefectibiliter—alii duplicem fingunt Ecclesiam, visibilem et invisibilem, et hanc tantum vocant *Ecclesiam promissionum*—alii verbis visibilitatem profitentur, re negant—Vera doctrina: Ecclesia est non modo *materialiter*, quod patet, sed etiam *formaliter* visibilis—uti vera Ecclesia Christi—in ea distingui possunt anima, corpus, proprietates—quoad corpus est visibilis *per se*; quoad animam, *per aliud*; quoad proprietates partim *per se*, partim *per aliud*—declaratio—porro Ecclesia est *essentialiter* visibilis—et quidem *uti factum vere divinum*—*credimus* tamen Ecclesiam esse—sed motivum *propter quod* creditur est aliud ab eo ob quod Ecclesia videtur—quomodo nonnulli theologi quæstionem hanc solverunt..... 369-376

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XIX. Ecclesia christiana ita est formaliter visibilis, seu visibilis uti vera Ecclesia, uti Ecclesia, quam vocant, divinarum promissionum, ut, ex Christi institutione, visibilitas ad ipsam ejus essentiam pertineat: Ecclesia igitur, spectata ipsius natura, non Divina aut humana tantum, sed indivise Divino-humana societas dicenda est..... 376-382

SCHOLION. Difficultatibus satisfiit..... 382-385

Art. Quintus—Quemnam sibi finem præstituerit Christus in Ecclesiæ Institutione.

§. I. Declaratur Status Quæstionis.

Societatis essentia ex fine determinanda—Finis Ecclesiæ perennem facere Christi missionem in terris—Christi missio Dei gloria per hominum salutem procurandam—probatur ex Scripturis—hinc Ecclesia est societas *spiritualis* et *supernaturalis*—hoc tamen non impedit quominus jus habeat ad media etiam *materialia*—conflatnr quippe ex hominibus—est Societas *religiosa*—imo est ipsa religio christiana—unde ut nulla Christi Ecclesia non imbuta Christianismo, sic nullus verus Christianismus extra Christi Ecclesiam..... 386-389

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XX. Finis, quem sibi Christus præstituit in Ecclesia instituenda, fuit, ut in Ecclesia et per Ecclesiam perennem faceret suam visibilem in terris missionem; adeoque ut per eam, æternam hominum salutem procurando, Dei gloriam promoveret. Ecclesia itaque, spectato præsertim ipsius fine, societas est religiosa, spiritalis, et supernaturalis; scilicet est ipsa christiana religio in concreto, a qualibet alia societate plane diversa..... 389-393

Art. Sextus—Utrum Christi Ecclesia Legalis societas sit, atque Ethice necessaria.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Duplex quæstio—1^a Utrum Ecclesia sit societas *legalis*—legalis societas dicitur illa quæ est secundum legem—lex triplex: naturalis, positivo-divina, positivo-humana—Ecclesiam jure positivo-divino institutam negat christianus nemo—est proinde legalis relate ad jus divinum—an habeat etiam vim ex jure naturali—jus naturæ *absolutum* ab hypothetico distinguendum—Ecclesia est positivæ institutionis et præter omnem juris naturæ exigentiam—ex absoluto ergo jure nulla *saltem positiva* determinatio et præscriptio quæ Societatem Ecclesiasticam attingat—secus dicendum si jus naturæ hypotheticum spectetur—hic proprie agitur legalitas relate ad jus positivo-humanum—quæritur an Ecclesia jus habeat seipsam in aliquo regno stabiliendi et propagandi, quin gubernii jura violentur—2^a utrum Ecclesia sit *ethice necessaria*—necessitas porro duplex: medii et præcepti—quid utraque—pertinere ad animam Ecclesiæ necessarium est necessitate medii—pertinere *in re* ad corpus necessitate præcepti—hinc impotentia, ignorantia invincibilis ab ea ineunda excusant—hinc patet quomodo intelligendum illud sit « extra Ecclesiam nulla salus »..... 393-399

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XXI. 1. Quemadmodum Ecclesia, habita etiam ratione sive constitutionis populi Judaici, sive status societatum gentilium, legitime fuit instituta—ita 2. nunc jus habet se propagandi apud omnes gentes—3. imo, ex Christi institutione, ita omnibus incumbit necessitas ei adhærendi, ut scienter extra eam versantibus nulla sit spes salutis. Ecclesia itaque societas est tum legalis, tum etiam ethice necessaria..... 399-408

1^a PARS: p. 399-401—2^a PARS: p. 401-403—3^a PARS: p. 403-408.

Art. Septimus — An ex Christi Institutione Ecclesia sit Societas Inæqualis.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Societas *inæqualis* illa in qua quum jurium exercitium, tum ipsa jura diversa sunt apud diversos—1° Statuitur vera doctrina—Ex Ecclesiæ documentis, quæ efferuntur, constat *a)* Ecclesiæ corpus distinctum esse in *clericos* et *laicos*—*b)* in clericali ordine veram esse *Hierarchiam*—*ordinis* conceptus enucleatur—*c)* tum distinctionem inter clericos et laicos, tum hierarchiam esse *juris divini*—hinc ab Ecclesia removetur forma democratica—ergo populo jus nullum pastores eligendi—aliud est *eligere* pastores; aliud *petere*; aliud de iis *testimonium* reddere—Episcoporum electio per se ad Rom. Pont. pertinet—quod jus potest ab eo ad alios recte deferri—hierarchia definitur et declaratur—2° Errores—*a)* Marsilius Menandrinus in libro *« Defensorium Pacis »* docuit supremam Ecclesiæ potestatem residere in fidelium cœtu—a quo ad Principes sæculares transmissa fuit—eamque vi coactiva esse destitutam—*b)* Novatores omnem distinctionem negant inter clericos et laicos—docent plenitudinem potestatis esse apud populum—hinc necessitas popularis suffragii in electione ministrorum—*c)* Edmundi Richerii error: claves *toti* Ecclesiæ traditæ—potestas per unum *ministerialiter* exercetur—quod systema Van-Espen, Febronius, plus minusve Jansenistæ adoptarunt..... 408–415

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XXII. 1. Ex Christi institutione essentielle viget discrimen Clericos inter et Laicos—2. atque in ordine clericali veri nominis hierarchia, seu sacer principatus fuit institutus, cui non dirigendi solum facultatem sed regendi potestatem Christus tribuit. Ecclesia ergo jure divino est societas inæqualis, atque a democratica regiminis forma penitus aliena..... 415–425

1° PARS: p. 415–418—2° PARS: p. 418–425.

In fine thesis objectionibus occurritur—

Art. Octavus—Quamnam Regiminis formam in Ecclesia instituerit Christus.

§. I. Declaratur Status Quæstionis.

Formæ *simplices* regiminis tres: Aristocratia, Oligarchia, Democratia—ex his formæ *mixtæ* quatuor—Regimen Ecclesiæ ex dictis non est democraticum—constat apud Catholicos veram *monarchiam* fuisse a Christo in Ecclesia institutam—monarchia hæc tamen *nova* est et *singularis*, quia S. Pontifex Christi *Vicarius*, ceterique Episcopi vere *principes*—Monarchia autem Ecclesiæ, juxta multos, est simplex omnino—Gallicani eam aristocratia temperatam dicunt—alii etiam demo-

cratia—Bellarminus—Discrimen inter theologos primæ sententiæ et Bellarminum non est rei sed nominis—constat ex modo quo utrique suam sententiam explicant—Monarchia ab Arist. definitur: « Summum penes unum imperium, sine superioris, aut æqualis, populi vel alterius principis consortio »—hinc tria requiruntur 1. unitas imperii in capite—2. universalitas subjectionis in membris—3. Indivisio summæ potestatis in uno capite residentis — hinc diversæ sententiæ facile componuntur—Zallinger, Devoti..... 425-431

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XXIII. Etsi forma regiminis in Ecclesia non uno ex capite nova est et singularis; si tamen monarchicum regimen ad eum revocetur conceptum, quem communiter philosophi tradiderunt, illud nempe esse « summum penes unum imperium, sine superioris aut æqualis, populi vel alterius principis consortio »; nemini dubium esse potest, in Ecclesia Christi, ex ipsa sui Auctoris institutione, veram et simplicem monarchiam vigere..... 431-438

Art. Nonus — Utrum ex Christi institutione Ecclesia Societas sit Perfecta.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Ecclesiam civili societati subjiciunt 1. qui jus in sacra patrimonium populi esse asserunt—2. Regalistæ Ecclesiam putantes quasi collegium quoddam in civili Societate existens—Horum errorum fontem et causam et consequentias assignavit Pius IX in pluribus allocutionibus—Societas perfecta ea est quæ est in se completa adeoque *media habet sufficientia* ad suum finem obtinendum—non necessario habet ea *media realiter* sed *virtualiter*, quatenus potest ea *jure* ab alia societate repetere..... 438-441

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XXIV. Ecclesia a Christo fundata, habita ratione tum finis ei propositi tum positivæ voluntatis sui divini institutoris, perfectæ societatis formam obtinere censenda est: proinde propriis et constantibus juribus pollens eam sibi vindicat libertatem, ut in suo munere obeundo nulli civili potestati subjaceat..... 441-447

Objectionibus satisfiit post probationem thesis—

Art. Decimus—Quinam sit Habitus Ecclesiæ ad Reliquas Societates.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Mira analogia inter errores circa Christum Redemptorem et errores circa Ecclesiam—Societas omnis *Ecclesiastica* vel *civilis*—Hujus triplex species—1. *Infidelium*—quid quoad istos Ecclesia facere possit,

quid nequeat—2. *Hæreticorum*—hi sunt *Ecclesiæ subditi* licet non sint *membra*—in eos *Ecclesia per se* posset animadvertere—quando uti hoc jure debeat, ipsius *Ecclesiæ* iudicio relinquitur—3. *Catholicorum*—hujus societatis quinam habitus ad *Ecclesiam*—non æqualitatis; nec superioritatis: probatur—ergo inferioritatis—non quidem *directe* sed *indirecte*—quæ indirecta subordinatio requirit tum ut societas civilis nihil agat in *Ecclesiæ* damnum—tum ut auxilia *Ecclesiæ* præstet ad proprium finem necessaria—declaratio—expenditur *Const. Unam Sanctam*—hæc *dogmatica* esse probatur—in ea Bonifacius VIII expresse docet subjectionem civilis potestatis spirituali potestati *Ecclesiæ*—ergo ista doctrina non est *mera opinio*—saltem ad depositum catholicæ doctrinæ certo pertinet..... 447-455

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XXV. Si de habitu quærat Ecclesiam inter et civilem catholicorum societatem, is 1. neque in separatione consistit, qua civilis societas indifferenter se habeat in iis quæ ad religionem pertinent—2. neque in tali subjectione, ut in rebus temporalibus et sub respectu finis temporalis, civilis societas Ecclesiæ subsit.—3. Sed in ea subjectione, qua in rebus vel temporalibus, concurrente ratione seu necessitate finis spiritualis, civilis societas Ecclesiæ cedere debeat. Merito igitur Ecclesia dicitur civili societate superior..... 456-466

1^a PARS: p. 456-459; 2^a PARS: p. 459-460; 3^a PARS: p. 460-466.

Difficultatibus respondetur sub finem thesisi.

Art. Decimus Primus—Quænam sint membra Ecclesiæ.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Inter eos qui sunt de Ecclesia, non omnes eadem perfectione ad eam pertinent—hic quæstio non de membris vivis atque perfectis—sed de iis qui de corpore Ecclesiæ sunt—membrum Ecclesiæ ille qui externa vincula minime abruptit—quæ vincula sunt fides per baptismum suscepta; sacramentorum communio; subjectio legitimæ auctoritati—Hinc 1° *Catechumeni* pertinent perfecte vel imperfecte ad *animam*, minime autem ad *corpus* Ecclesiæ—eruitur ex Conciliis et Patribus—ratio est quia desunt vincula, *baptismus* præsertim—2° *Hæretici* publici non sunt membra Ecclesiæ—ratio, quia subjectio auctoritati et ejusdem fidei professio desiderantur—nec obstat quod ab Ecclesia puniantur—vel quod retineant characterem Sacramentorum—vel quod habeant vera sacramenta—ratio—3° De *hæreticis occultis* variæ sententiæ—*negans* Snaresii, *affirmans* Bellarmini—huic assentimur—quæ sententia communis est apud Patres—communior apud Theologos—conformis statutis principiis—usurpata quandoque ab ipsa Ecclesia—quid de difficultate quæ exurgere videtur ex Bulla *Ineffabilis Deus*—4° *Schismatici*

cos non esse membra Ecclesiæ ex Patrum doctrina constat et ratione evincitur—5° *Excommunicati* excommunicatione majori—alii *tolerati*, alii *vitandi*—illos esse membra Ecclesiæ est fere communis opinio—hos esse affirmat Suarez cum aliis, negat Bellarminus—hujus sententia, cui adhæremus, probatur ex ipsa Ecclesiæ praxi, ex Scripturis et ex Patribus—quid in thesi probandum..... 466-476

§. II. Statuitur Catholica Doctrina de Membris Ecclesiæ.

*PROP. XXVI. Germana Christi Ecclesiæ natura perspecta, comper-
tum omnibus esse debet, eam 1. nec omnibus et solis prædestina-
tis—2. nec solis perfectis—3. aut justis solis tamquam membris coa-
lescere: cum idea enim societatis visibilis, quam omnes, ne pere-
ant, ingredi tenentur, ea omnia componi nullatenus possunt.*

477-483

1° PARS: p. 477-478—2° PARS: p. 478-479—3° PARS: p. 479-483.

SCHOLION. Difficultatibus occurritur..... 483-486

DISPUTATIO IV.

DE ECCLESIAE PROPRIETATIBUS ET DOTIBUS.

Proprietates Ecclesiæ quatuor ex Symb. Cpño.: Unitas, Sanctitas, Ca-
tholicitas, Apostolicitas—spectari possunt in abstracto, uti proprie-
tates—in concreto, uti notæ—Dotes tres: Indefectibilitas, Auctoritas,
Infallibilitas..... 487-488

Art. Primus—Utrum Ecclesia debeat esse Una.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

*Unitas Ecclesiæ multiplex—aliqua ab omnibus admittitur—quaenam pro-
pugnanda—Unitatis conceptus enucleatur—Unitas Ecclesiæ alia suc-
cessiva—postea tractanda—alia simultanea: Ecclesia unica—hic discu-
tienda—Unitas fidei et regiminis—in his unitas communionis, et ritus
includitur—interna vel externa—hæc præcipue agitur—1. Doctrina
Catholica—a) unitas fidei—essentialis—est in eo ut omnes credant
omnes et eosdem articulos quos Ecclesia fidelibus credendos proponit
—non omnes necessario explicite—declaratio—b) unitas regiminis—
non similitudinis: eadem regiminis forma—sed identitatis, qua om-
nes eidem supremo regimini subiiciuntur—essentialis—ab unitate ergo
separant hæresis et schisma—quid hæresis, quid schisma—2. Errores*

—a) unitas fidei 1. vel nulla vel in sola fide Christi—2. in admittendis verit. in Script. contentis—3. in consensu articulorum *fundamentalium*—Jurieu—b) unitas regiminis—universalis nulla—Ecclesiæ particulares *sui juris*—confederatio arbitraria—c) Oxoniensibus 1. unitas fidei essentialis—statuenda ab Eccl. congregata—quæ constat Romano-Catholica—Græca—Anglicana—2. unitas regiminis ad summum ex praecepto—non tamen Ecclesiæ essentialis..... 488-496

§. II. Statuitur Ecclesiæ Unitas in Fide.

PROP. XXVII.—1. *Unica est vera Christi Ecclesia*—2. *quæ eam imprimis sibi vindicat unitatem fidei, qua fideles per orbem diffusi, omnes et eosdem credant articulos, quos Ecclesia ipsis credendos proponit. Quaelibet ergo hæresis ab unitate separat—nec* 3. *ulla ratione admitti potest invecia a Novatoribus inter articulos fundamentales et non fundamentales distinctio, quæ quin adstruat, evertit potius Ecclesiæ unitatem.....* 496-507

1^a Pars: p. 496-497—2^a Pars: p. 497-503—3^a PARS: p. 503-507.

§. III. Statuitur Unitas Regiminis in Ecclesia.

PROP. XXVIII.—1. *Una est etiam Ecclesia unitate regiminis, vi cuius quotquot sunt in orbe fideles uni supremæ auctoritati subiunguntur. Quodlibet ergo schisma, uti nomen ipsum indicat, a vera unitate separat—2. nec ulla umquam ratione licet illud introducere, aut in eodem permanere.....* 508-517

1^a PARS: p. 508-513—2^a PARS: 513-517.

§. IV. Quibusdam Difficultatibus Satisfit.

Principium quoddam generale—separationes hæret. et schism. non ad rem—S. Victor et Ecclesiæ Asiaticæ—S. Cyprianus et S. Stephanus—Concilia Nic. et Florent. reiectane a Gallis—Schisma Occidentale. 517-525

Art. Secundus—Utrum Christi Ecclesia debeat esse Sancta.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Ecclesiæ *Sanctitas* multiplex—quo sensu a Novat. admittatur—quo sensu denegetur—Sanctitas generatim munditia a peccato—acquiritur per infusionem gratiæ sanctif.—societas sancta cuius finis grat. sanctif. procurare—cui media ad illam procur. insunt—quæ membra habet sancta—Sanctitas Eccl. spectari potest *active*: continua Ecclesiæ actio et efficacia—hæc dicenda potius *sanctificatio*—*passive*: gratia interna vigens in membris—num necessario in omnibus—secus—præcipua ratio: reluctantia membrorum—dicitur tamen sancta et est—denominatio a potiori parte et ab eo quod est per se—in sanctis membris triplex sanctitatis gradus—in unoquoque diversi etiam gradus—penitior san-

etatis investigatio—Mochler—ejus manifestatio per superna etiam
charismata—Protestantium errores indicantur..... 526-532

§. II. Solvitur Proposita Quaestio.

*PROP. XXIX.—Ecclesiae Christi, quae in sacris litteris multiplici
ratione sancta praedicatur, praecipue tribuenda est sanctitas tum
1. activa, qua hominum sanctificationi efficacissimis mediis jugi-
ter adlaborat—tum 2. passiva, qua in ejus sinu numquam san-
cta membra desunt—3. Utraque autem tam excellens est, ut non
modo fidei professione bonorumque operum exercitio, verum etiam
mirabili fecunditate, miraculis, ceterisque supernis charismati-
bus, tamquam corpus supernaturali vita vivens, conspicuam omni-
bus reddat..... 532-539*

1^a PARS: p. 532-533—2^a PARS: p. 533-536—3^a PARS: p. 536-539.

Art. Tertius—Utrum Vera Christi Ecclesia debeat esse Catholica.

§. I. Exponitur Status Quaestionis.

Catholicitas—antiquum et notum nomen—S. Ign. M.—S. Polyc.—ca-
tholicitas ratione loci, personarum, doctrinae, temporis—hic de duabus
prioribus—generatim describuntur—cathol. *materialis* alia, alia *for-
malis*—haec agitur—est «lata per orbem diffusio cum magna et con-
spicua membrorum multitudine, servata identit. fidei, commun. et re-
giminis»—alia est *juris*: de hac nulla controv.—alia *facti*: actualis
lata diffusio—haec *physica* vel *moralis*—utraque *simultanea* vel *suc-
cessiva*—quænam Ecclesiae vindicanda—non *physica-simultanea*—de-
claratio—Catholic. *moralis* propria Ecclesiae—successivane an simul-
tanea—successiva, si Eccl. exordium; simultanea, si spectetur conti-
nuatio vitae Ecclesiae—hanc certo habuit saltem sæc. V.—constans ad
nostra tempora—immo aucta—cathol. *moralis facti absoluta* certo
competit Eccl.—an etiam *relativa*—affirmandum quoad sectas hæreti-
cas *distributive* sumptas—quoad easdem *collective* non est necessa-
ria—licet *de facto* extet—negandum quoad sectas infidelium—Suarez.
540-546

§. II. Solvitur Proposita Quaestio.

*PROP. XXX.—Ecclesia, accepta a suo Divino Auctore missione et
virtute sese ubique propagandi—1. actu etiam diffundi debuit, et
late diffusa est per universum orbem; non quidem universalitate
physica, sed morali—2. quæ tamen non modo successiva sit, sed
etiam simultanea. Ecclesia igitur societas est jure et facto ca-
tholica..... 547-553*

1^a PARS: p. 547-551—2^a PARS: p. 551-553.

SCHOLIUM. Difficultates aliquæ jam solutæ—aliæ alibi solvendæ—Ecclesia *pusillus grex*—quandoque Ecclesia non fuit catholica—præsertim tempore hæresis Arianæ—nec semper catholica futura est—Respondetur..... 553-556

Art. Quartus—Utrum vera Christi Ecclesia debeat esse Apostolica.

§. I. Exponitur Status Quaestionis.

Apostolicitas aliqua ab omnibus admittitur—quænam propugnanda—sub generali acceptione apostolica Ecclesia illa est quæ identitatem servat cum Eccl. apostolorum—in primitiva Ecclesia tria Institutorum genera sunt distinguenda—*divina; apostolico-divina; simpliciter apostolica*—identitas quoad duo priora omnino necessaria ad apostolicitatem—Sic intellecta apostolicitas non est quid distinctum ab Eccl. constitutivis et proprietatibus simul sumptis—*Proprie* apostolica dicitur Ecclesia 1. *origine*, quatenus ab apostolis fundata—2. *doctrina*, quatenus fidem retinet ab apostolis prædicatam—3. *successione* seu *missione*, quatenus sinu suo complectitur qui in ordine hierarchico legitime ab apostolis descendunt—hæc tertia statuta recte duæ illæ inferuntur—hæc ergo declaranda—est « publica, legitima, nunquam interrupta personarum in locum apostolorum ad regendam et pascendam Ecclesiam successio »—exponitur definitio—continet ergo *consecrationem* et *missionem*—quibus respondet duplex potestas—consecratio supponitur si de missione constet—ipsa missio supponitur aut suppletur per adhæSIONem centro unitatis—ad hanc *adhæSIONem* reducitur quæstio—auctoritate Tertul. confirmatur—novatorum errores indicantur—error proprius hujus loci *extraordinaria missio*. 556-563

§. II. Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXXI.—1. *Ecclesia Christi in Apostolis fundata, Apostolica semper perseverare debet, tum origine et doctrina, tum publica et perenni successione, qua numquam interpolata pastorum serie ab Apostolis profecta cum iisdem semper conjungitur*—2. *quin injecta a Novatoribus extraordinariæ missionis hypothesis, juxta Christi institutionem et promissa, admitti ullo modo possit.*—B. *Quemadmodum vero sola Apostolica successio satis ostendit Apostolicitatem originis et doctrinæ*—4. *ita solius centri unitatis legitima successio veram Apostolicam Ecclesiam manifestat.* 563-571

1^a PARS: p. 563-565—2^a et 3^a PARS: p. 565-567—4^a PARS: p. 567-571.

Art. Quintus—Utrum vera Christi Eccl. sit Indefectibilis.

§. I. Exponitur Status Quaestionis.

Indefectibilitas Ecclesiæ in quo cum perpetuitate convenit, in quo ab ea differt—adæquate sumpta respicit *quæ* essentialia constitutiva,

proprietates essentielles reliquasque dotes, *tum* omnia tempora existentiae Eccl. usque ad mundi finem—hinc ab apostolicitate generali acceptione sumpta differt—est a perpetua Ecclesiae permanentia in eadem essentia et statu (propriet. et dotibus) quae Christus ei contulit—est propria Eccl. *universalis*—particularis quævis, excepto centro unitatis, deficere potest—nec tamen cessat catholicitas; aliorum defectio aliorum aggregatione compensatur — Novatores omnes contra veram Ecclesiae indefectibilitatem errant—diverso tamen gradu—eam alii absolute negant—alii minime essentialem dicunt—alii ad visibilitatem coarctant—alii ad Ecclesiam invisibilem etc.—circa argumenta afferenda quædam notantur..... 572-575

§. II. Solvitur Proposita Quaestio.

PROP. XXXII.—Christus ita Ecclesiam instituit, ut ea esset ultima salutis æconomia, non modo quoad essentialia, sed etiam quoad statum, ut ajunt, indesinenter et perpetuo duratura: vera proinde gaudet indefectibilitate, ei cujus in ipsa interna et externa constitutione, in iisdem proprietatibus ac dotibus, cum quibus existere cæpit, usque ad mundi exitum perseveret..... 576-580

SCHOLION. Cur hic abstinendum a quibusdam difficultatibus—plures quæ ex Synagoga petuntur expositæ hic—deinde solutæ..... 581-583

Art. Sextus—An et qualis Auctoritas Christi Ecclesiae sit tribuenda.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Potestas spiritualis adæquate dividitur in potestatem *ordinis* et potestatem *jurisdictionis*—quorundam divisionem in potestatem *ministerii*, *magisterii* et *imperii* cur non admittimus—D. Thomas, Tarquini—potestas jurisdictionis duplex habet munus, *docendi* sc. et *regendi*—de hoc altero agendum—potestas jurisdictionis dividitur in *legiferam*, *judiciariam* et *coactivam*—legiferam heterodoxi *vel* omnino negant, *vel* a potestate civili acceptam dicunt—judiciariam iidem consequenter inficiantur—coactivam aliqui denegant Ecclesiae—alii ad pœnas spirituales coarctant—alii ad temporales pœnas extendunt quidem, sed per civiles magistratus necessario dicunt exercendam—vera doctrina verbis Suaresii exponitur—coactiva potestas Ecclesiae extenditurne etiam ad *jus gladii*—respondetur ex Tarquini..... 583-588

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XXXIII.—1. Ecclesiae, utpote societati, ex Christi institutione, perfectæ, nativo jure et non principum concessione, suprema et independens competit tum legifera tum judiciaria potestas—2. Leges autem suas ita sancire potest, ut earum violatores pœnis non modo spiritualibus, sed etiam temporalibus coerceat. 589-596

1° PARS: p. 589-591—2° PARS: p. 592-596.

SCHOLION. Quoniam difficultates hic recolendæ—libertas per Christum ab Apostolo prædicata—libertas fidei, et in prosecutione finis Ecclesiæ—dicta PP. quæ videntur contraria—Respondetur..... 596-598

Art. Septimus — An vera Christi Ecclesia debeat esse Infallibilis.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Infallibilitas proprie ipsam errandi *possibilitatem* excludit—alia *essentialis*: propria Dei—alia *participata*—hæc est *naturalis* vel *supernaturalis*—Infallibilitas Ecclesiæ est participata et supernaturalis—duplex est—1. *passiva* seu infallib. *in credendo*—2. *activa* seu *in docendo*—illius subjectum est ipsamet Ecclesia universalis, docens sc. et discens—fidelium fides a fide Eccl. docentis numquam diversa esse potest—passivæ infallib. existentia directe probari non indiget—colligitur ex dictis—eam adversarii concedere videntur—est effectus infallibilitat. activæ—de hac ergo quæstio—tria expendenda: ejus *existentia*, *objectum*, *subjectum*—de his duobus postea—quædam tamen indicantur—infall. activæ subjectum duplex, licet non adæquate distinctum: Summus Pontifex; corpus Pastorum simul cum illo—singulos pastores, Sum. Pont. excepto, infallibiles dicit nemo—corpus Pastorum seorsum a capite infallibile non est—cum eo conjunctum sive in concilio adunatum, sive extra Conc. per orbem dispersum, infallibilitate gaudet—declaratio—infalibilitatis activæ natura declaratur—1º est supernaturalis Sp. Sancti *assistentia*—quia non requiritur nova revelatio; quia humana industria non excluditur—industria necessaria non est ut Ecclesia omnino definiat; sed ut licite definiat—si industria necessaria supponitur ad infall. definiendum, eam, quum aliquid definitur, fuisse adhibitam eadem fide credendum est—2º in doctrina fidei et morum sine errore *definienda*—explicatur quando Ecclesia aliquid *definire* dicitur—Ecclesia non est infallibilis nisi *in ipsa definitione*—obiter vel incidenter dicta non censentur definita—gravem tamen auctoritatem habent..... 599-606

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XXXIV.—Constituit Christus in Ecclesia visibile, authenticum et perpetuum Magisterium, cui promisit et contulit speciale infallibilitatis charisma, quo, per Spiritus Sancti assistentiam, in doctrina de fide et moribus definienda, numquam possit a veritate deflectere: quemadmodum ergo ipsum jus habet doctrinam Christi cum auctoritate docendi, ita ex parte omnium fidelium eidem debetur consensus et obedientia fidei..... 606-612

SCHOLION. Plures objectiones præoccupatæ, aliis alibi satisfactum—Unus est Magister vester—Apostoli singuli infallibiles—consummatio sæculorum denotat excidium Jerosolimæ—promissiones *conditionatæ*—Respondetur..... 612-614

Art. Octavus — Quodnam sit Infallibilitatis objectum.**§. I. Exponitur Status Quæstionis.**

Objectum infallibilitatis activæ ex Conc. Vat. est « doctrina de fide vel moribus » — hoc declarandum — depositum christianæ fidei duplex — 1. *strictè sumptum* — complectitur veritates quæ certo sunt divinitus revelatæ — has esse infallibilitatis objectum (*directum*, ut ajunt) constat ex dictis — 2. *late sumptum* (objectum infallib. *indirectum*) — complectitur eas omnes veritates sine quibus objectum fidei strictè sumptum requirit integre custodiri, explicari atque defendi — de his quæstio — duplex — a) sunt ne veritates istæ objectum infallibilitatis Ecclesiæ — affirmandum — contrariam sententiam plures hæreticam dicunt — b) posito quod sint et ab Eccl. definiantur debentne credi *fide divina* vel *fide Ecclesiastica* seu *mediate divina* — utraque sententia suos habet patronos — eorum argumenta indicantur remissive — hic tantum inquirimus utrum verit. illæ sint infall. objectum — de his *generaliter* sumptis nulla est inter theologos controversia — omnes affirmant — aliqui dissentiunt circa hoc vel illud *particulare* objectum — ut est canonizatio Sanctorum; approbatio Religiosorum ordinum — quid de utraque sentiendum — particularibus hic quæstionibus omissis quaerimus utrum infallibilis sit Eccl. in aliis objectis præter certo revelata — præsertim — a) in damnandis proposit. cum nota inferiori *hæresi* — quinam hoc inficiantur — et b) *in factis dogmaticis* — utrum v. g. Ecclesia sit infallibilis in declarando orthodoxiam vet heterodoxiam alienius propositionis in sensu auctoris — non quidem *subjectivo* sed *objectivo* — declaratio — Jansenistarum systema paucis indicatur.

615-622

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XXXV. — 1. *Objectum infallibilitatis Ecclesiæ non debet ad eas veritates coarctari, quæ certo sunt divinitus revelatæ; sed ad illas quoque protenditur, quæ ita cum certe revelatis sunt connexæ, ut sine illis depositum fidei christianæ nequeat integre custodiri, explicari atque defendi. Falluntur ergo qui fallibile putant iudicium Ecclesiæ, sive falsi nominis scientiam proscrinentis, aut doctrinas nota infra hæresim damnantis* — 2. *sive propositionum orthodoxiam vel heterodoxiam in sensu Auctoris objectivo declarantis*..... 622-632

1^a PARS: p. 622-629 — 2^a PARS: p. 629-632.**Art. Nonus — Quænam sit Vera Ecclesia Christi.****§. I. Exponitur Status Quæstionis.**

Quæritur hic quænam in concreto sit vera Christi Ecclesia — ea certo dignosci potest — hinc debent esse notæ, quibus dignoscatur — descriptio notarum, ejusque expositio — munus proprium notarum: agitur hic de

discernenda vera Ecclesia a falsis Ecclesiis—quænam communionēs comparandæ—quo sensu Ecclesia vera dicitur hic Romana—vis probandi notarum *negativa, positiva*—Notæ a Protestantibus assignatæ rejiciuntur—simul cum eorum difficultatibus—Veræ notæ quænam sint—verus Catholicorum consensus, non obstante apparente dissensu.

633-638

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XXXVI. 1. Unitas, Sanctitas, Catholicitas, Apostolicitas sunt veræ Ecclesiæ notæ—2. iisque rite adhibitis, quemadmodum certo constat Ecclesiam Romanam esse unicam veram Christi Ecclesiam; ita reliqui omnes cætus qui extra communionem ipsius, christianum nomen sibi vindicant, veram Christi Ecclesiam minime constituere convincuntur..... 638-647

DISPUTATIO V.

DE VISIBILI ECCLESIAE CAPITE

Quanti momenti sit hæc investigatio—ex Bellarm., Conc. Vat. et ipsis protestantibus—Tractationis partitio..... 649-650

Art. Primus—An Christus in B. Petro Primum Instituerit in Universam Ecclesiam.

§. I. Exponitur Status Quaestionis.

Conc. Vat.—proponit doctrinam—indicat argumenta ad *primatum* probandum—exponit errores—veritatem hanc expresse definit—*Primatus* duplex—*honoris* alter: præeminentia sine auctoritate—alter *jurisdictionis*: veram potestatem in sibi subditos importans—Primatum jurisdictionis, in quo primatus honoris continetur, inficiantur 1. qui vel nullam distinctionem clericos inter et laicos agnoscunt; vel veri nominis hierarchiam in ordine clericali institutam negant—2. Jansenistæ quidam Paulum Petro omnino æqualem asserentes—3. non pauci pseudo-catholici, qui, duce Richerio, tenent eum *immediate* Ecclesiæ fuisse collatum—a qua translatus veluti fuit in Petrum—Richerii systema paucis exponitur—sæpe ab Eccl. damnatum fuit—statuitur vera doctrina..... 650-653

PROP. XXXVII. — Quemadmodum ex Christi verbis (Matth. xvi.) constat Primatum jurisdictionis in universam Ecclesiam B. Petro fuisse promissum—2. ita ex ejusdem Christi verbis (Joan. xxi.) eruitur eum fuisse Petro immediate et directe collatum. Manifestæ ergo Scripturarum doctrinæ aperte opponuntur qui—3. negant solum Petrum præ cæteris Apostolis, sive seorsum singulis sive omnibus simul vero proprioque jurisdictionis primatu a Christo fuisse instructum—4. aut qui affirmant eundem primatum non immediate, ac directe, ipsi B. Petro, sed Ecclesiæ, et per hanc illi ut ipsius Ecclesiæ ministro delatum fuisse..... 654

§. II. Demonstratur Primatus Petri ex verbis Matth. xvi.

Verba promissionis recitantur—generale argumentum conficitur—Christus dixit « Tu es *Kepha* et super hoc *Kepha* etc. — Persona Petri directe ac clarissime ubique designata—quæstio de illo inciso « super hanc petram » etc.—1° promissio respicit *immediate et directe* Petrum—2° continet *primatum jurisdictionis*—*Probatur primum.* Totus hic sermo ad Petrum dirigitur: Ergo etiam verba *hanc petram* in medio sermone posita—Christus idem verbum « *Kepha* » in utroque inciso adhibuit—pronomen « *hanc* » nequit ad aliud quam ad petram proxime nominatam, quæ est Petrus, referri—idem eruitur ex verbis quæ præcedunt « *Beatus es* » etc.—ea verba rationem revelant cur antea nomen *Cepha* fuerit Petro impositum—*illi* ea verba diriguntur, cui dicitur « *Tibi dabo claves* »—qui certe est Petrus—verba illa exprimunt *mercedem* Petro promissam ob factam fidei professionem—Idemum fere omnes interpretes protestantes concedunt—ridicula quorundam exceptio—*Probatur alterum* 1. Id Petrus in Ecclesia quod fundamentum in ædificio—fundamenti proprium est ut in eo et per id firmitas, et unitas ædificii constitutur et conservetur—id præstare Petrus nequit in Eccl. sine primatu jurisdictionis—probatur—2. Petro commissum munus Ecclesiam invincibiliter tuendi contra omnia pericula omnesque hostes—id autem requirit primatum jurisdictionis—3. Petro dantur claves regni cælorum—hoc summam potestatem continet—confirmatur ex verbis « *quodcumque ligaveris* » etc. quæ potestatem nullis limitibus coarctatam important—exhibita totius textus interpretatio consensu PP. confirmatur..... 654-664

§. III. Difficultatibus contra allatum argumentum satisfi.

Paulus (1. ad Cor. 3.) docet Christum unicum esse Ecclesiæ fundamentum—inter Patres variæ sunt interpretationes illius *petræ*—affertur præsertim S. Aug. auctoritas—potestas *ligandi* atque *solvendi* Petro promissa ad potest. remittendi peccata est coarctanda—apostoli ipsi non intellexerunt verba Christi de Petri Primatu, disputabant quippe quis esset major—*ligare et solvere* significat *declarare* licitum et illicitum—respondetur..... 665-670

§. IV. Demonstratur Primatus Petri ex Joan. xxi.

Verba Evangelica referuntur—generale ex illis argumentum—duo probanda—1° *Pascondi* munus Petrum solum respicere—ad *eum* enim verbum *Pasce* dirigitur *qui* vocatur Simon Joannis—a quo trina amoris professio exigitur—*qui* tertio interrogatus contristatur—*cui* prædicatur crucifixio etc.—quæ omnia uni Petro competunt—2° hoc *pascendi* munus esse—a) *primatum jurisdictionis*—patet ex verbo *pascere*—ille pascit qui procurat ac providet alteri cibum, etc.—*pascere* idem ac *regere* tum ex communi usu loquendi, tum ex usu loquendi Script.—citantur exempla—constat ex ipsa voce *παισις*, quæ sonat *regere cum imperio*—b) *in universam Ecclesiam*—eruitur ex verbis *agnos meos, oves meas*, quæ indicant *totum* ovile Christi—idem patet ex verbo *meas* etc.—Exegetica textus interpretatio Patrum traditione confirmatur..... 671-677

§. V. Diserte ostenditur Petrum Primatum obtinuisse supra ipsos Apostolos.

Constat 1. ex dictis—Petrus quippe *totius* Ecclesiæ fundamentum fuit institutus—Petro *totum* Christi ovile regendum committitur ad quod ipsi apostoli pertinent—2. In quatuor syllabis nominum apostolorum Petrus semper *primo loco* nominatur—qui ordo quoad alios apostolos minime servatur—immo Petrus apud Matth. (10. 2.) *Primatus* titulo angetur—quod quatuor in locis Petrus non nominetur primus, id argumenti vim minime infringit—Post D. N. ascensionem Petrus statim se ut Primatem gessit—3. Patres unanimiter affirmant Petri præ cæteris Apostolis præminentiam—quam *bono unitatis* a D. N. Institutam dicunt—varias insuper rationes reddunt cur Primatus ille Petro potius quam alteri fuerit collatus—Hæc eadem argumenta Paulum Petro æqualem non fuisse conficiunt—quod ipsum disertis PP. testimoniis aliisque rationibus confirmatur..... 677-683

§. VI. Quibusdam contra proxime statuta difficultatibus satisfi.

Falsum omnino est cæteros apostolos id omne quod Petrus a Christo accepisse—tria expenduntur—a) quid apostoli habuerint cum Petro commune, quid hic præ illis habuerit—b) quid ab apostolis acceperint apostolorum successores, quid Petri successores a Petro—c) quodnam exercitium potestatis Petri ejusque successorum quoad apostolos eorumque successores—quo pacto Petrus cujusdam excursionis rationem reddidisse aut ad aliquod opus peragendum missus dicitur—cur Paulus (1. Cor. 12., 28.) apostolos primo loco recenseat—cur idem per antonomasiam *Apostolus* vocetur—cur se Petro æquiparet—aut se *ne mini* inferiorem dicat—Difficultates speciales ex ep. ad Galat.—qua ratione Summi Pontif. definiunt « in auctoritate B. Petri et Pauli »—et in sigillis utriusque effigies exprimitur..... 684-695

§. VII. Primatus immediate et non mediante Ecclesia Petro promissus fuit atque collatus.

In Script. testimoniis jam allatis nihil est quod Richerio faveat—singula quippe incisa Petrum in propria persona acceptum respiciunt—immo omnia Richerianæ interpretationi aperto obstant—si *petra* Ecclesiam significaret, non autem Petrum, Ecclesia super semetipsam fundanda esset—cateuus inferi portæ non prævalerent contra Eccles., quatenus super seipsam ædificata et fundata consisteret—grex Dominicus (Ecclesia) ab ipso grege dominico (ab Ecclesia) juberetur pasci—quibus absurdus nihil—nulla insuper fuisset ratio cur D. N. postquam Ecclesiam nominasset statim Petro dixisset « Tibi dabo claves », etc.—testimonia Patrum ad thesim confirmandam—quo sensu PP. dicant potestatem ligandi atque solvendi ipsi Ecclesiæ fuisse traditam—vel Petrum personam Ecclesiæ gessisse—vel Ecclesiam ipsam dimittere peccata etc..... 695-701

Art. Secundus—An Primatus Petri, ex Christi institutione, debeat esse perpetuus et in quo ille resideat.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Doctrina Catholica ex Conc. Vat.—adversarii—tres quæstiones distinguendæ—1. utrum Petri Primatus debeat esse perpetuus—2. utrum perseveret in Rom. Pontificibus Petri successoribus—3. utrum Rom. Pontifex Petrus successor habeat primatum de jure divino—hoc tertium declaratione indiget—tripliciter accipi potest—1° Rom. Pontif. Petri successor habet primatum *qui primatus est de jure divino*, seu perpetuitas primatus est de jure divino—prop. *de fide*—ex Conc. Vat.—2. Rom. Pontifex *habet de jure divino* primatum qui est de jure divino, et illum habet de jure divino *quatenus* est Petri successor—prop. *de fide*—nec obstat *electionem* esse factum humanum—illa electio non est institutio sed mera conditio—alia respons. ex Bellarm.—3° Rom. Pontifex habet de jure divino primatum quem Christus instituit, et illum *habet de jure divino* etiam *quatenus* est Romæ Episcopus—sc. connexio Primatus cum Romana Sede est ex Christi institutione—hoc non est definitum—thesis historica de adventu Petri Romam ejusdemque ibidem sessione, quamvis certissima, necessaria non est ad Primatum Rom. Pont. ostendendum—quidam veteres putarunt annexionem Primatus ad Sedem Rom. a sola Petri auctoritate fuisse constitutam—qui si alibi quam Rom. Sedem fixisset, alius quam Episc. Rom. ei succederet—communissima tamen sententia, quam nostram facimus, contrarium tenet—status quæstionis declaratur—Sedes, residentia, titulus—plures dignitates in Rom. Pontifice—qui eligitur Rom. Episcopus, eo ipso obtinet Primatum..... 702-709

PROP. XXXVIII.—1. Primatus, quem in B. Petro, in perenne Ecclesiæ bonum instituit Christus, eodem auctore in Petri successoribus jugiter durare necesse est. 2. Cum autem constet Romanos Episcopos Petri esse successores, ipsi in universum orbem Primatum jure divino tenent. 3. Imo ipsa Primatus cum Rom. Sede connexio juris divini esse videtur: adeoque sicut nulla humana auctoritate fieri potest ut Petri successor non sit totius Ecclesiæ Primas; ita nulla, nec suprema Ecclesiæ auctoritate, potest Primatus ab Romano Episcopo atque urbe ad alium Episcopum aliamque civitatem transferri..... 709

§. II. Primatus perpetuitas juxta Christi institutionem adstruitur.

1. Primatus Petri a Christo unice institutus fuit et ordinatus ad totius Eccl. bonum—Ergo perpetuus ut ipsa Ecclesia esse debet—antec. declaratur et probatur—*quia* suprema potestas (qualis est Primat.) in omni societate ad ipsius soc. bonum instituitur et ordinatur—*quia* Ecclesia debet semper *eadem* permanere in eodem statu et forma—ergo semper cum eadem potestate a Christo instituta—*quia* secus primatus institutus fuisset pro illo tempore quo minus necessarius extitit—extingueretur quum omnino esset necessarius—*quia* perpetuitas primatus evidenter eruitur ex Matth. 16. et ex Joan. 21—2. Primatus Petri a D. N. institutus fuit ad unitatem Eccl. instruendam et conservandam—Ergo ut unitas est essentialis et perpetua, sic et Primatus—antec. constat ex eo quod hoc sit summæ auctoritatis munus in omni societate—Christus voluit ut per Petrum et in Petro ædificium Ecclesiæ non modo formaretur sed etiam sustentaretur—ædificium sustentatur ipsius impediendo dissolutionem—dissolutioni opponitur unitas—ergo Ecclesia sustentatur conservando unitatem—id ipsum patet ex verbo *pasce*—confirmatur ex PP.—ex ipsis Pontificiæ potestatis osoribus—etc. 710–715

§. III. Ostenditur Romanos Pontifices esse Petri successores, et, uti tales, Primatum divino jure obtinere.

Duo hic probanda—1° Successor Petri, quicumque ille sit, Primatum obtinet *jure divino*—breviter colligitur ex dictis—confirmatur—2° successor Petri est Romanus Pontifex—probatur 1. ex *constanti traditione* quæ Rom. Pontifici adscribit ipsam primatus dignitatem—Petri successionem et hæreditatem—Petri actionem et auctoritatem—curam universæ Ecclesiæ—superiorum magistratuum ordinationem—majorum causarum, sive ratione objecti sive ratione personarum, judicium—2. Voluit Christus ut Primatus Petro collatus perpetuus esset in ejus successoribus—successor autem Petri quovis tempore una tantum persona esse potest—eo quippe modo conservari primatus debet quo fuit institutus, sc. in uno—atqui nonnisi Romanus Pontifex habetur aut haberi potest uti Petri successor—3. Ex dictis in primo argumento sæc. V. omnes credebant Rom. Pontificem jure divino Petro succedere—

si eadem ab initio non fuisset fides, mutatio et quidem maximi momenti fuisset—huius porro mutationis nullum vestigium—immo nec ullius reclamationis vestigium..... 715-722

§. IV. Quibusdam Difficultatibus Satisfit.

Objicitur can. 28. Conc. Chalced.—sed hic nullius est auctoritatis—exaratus fuit absentibus legatis pontificiis—rejectus a S. Leone M.—in illo insuper agitur de jure *patriarchali*—nec can. 6. Conc. Cpni probatus fuit a S. Pont.—potest præterea recte exponi—in can. 4. Conc. Nic. agitur de Rom. Pont. ut *Metropolita* Episcop. Italiæ—vel ut *Patriarcha* totius Occidentis—paraphrasis Rufini nullam habet auctoritatem—Romanæ Sedis præeminentia nequit adscribi Synodo Sardicensi, quippe hac anterior—synodus illa habita fuit opera et jussu Rom. Pontificis—aperte supponit Primatum—quo sensu quidam Patres dicunt Episcopis convenire curam Eccl. universæ; legum potestatem; magistratum institutionem—Perperam Palmer Primatum Rom. Pontif. causis mere humanis refert—Successio in Primatu jure divino non infert defectibilitatem aut invisibilitatem Ecclesiæ..... 723-731

§. V. Adstruitur sententia affirmans Primatum esse Romanæ Sedi jure divino adnexum.

Circa argumenta afferenda quædam notantur. Probatur assertum 1. De facto constat Petrum evexisse ipsum Rom. Episc. ad Supremum Pontificatum—exinde, jus primatus quod antea personale erat privilegium, locale evasit, proindeque fixum et immutabile—multiplex rei explicatio—2. Videtur rationi consonum Christum designasse rationem ipsius successionis—ratio successionis in snpr. Pontificatu definita erat in V. T.—finis propter quem Primatus fuit institutus (ad dissensiones et schismata præcavenda) hoc postulare videtur—si ratio successionis determinata est, electio Pontificis facilius habetur—traditio securius servatur—gubernandi praxis facilius addiscitur—3. Multæ extiterunt causæ cur *Sedes* in aliam civitatem transferretur—ne unus quidem fuit qui eam alio transferri posse speraret—hoc certissimam evincit persuasionem in qua erant, connexionem sc. Primatus cum Rom. Sede esse ex divina institutione—4. tum Patres tum Concilia non secus loquuntur de Rom. Sede ac de ipso Primatu—testimonia citantur.. 731-738

SCHOLION 1. Quid fieret si urbs Roma penitus destrueretur?—2 an Rom. Ecclesia, quatenus Eccl. partic. possit errare in fide? Respondetur 738-739

Art. Tertius—Quænam sit Vis ac Ratio Primatus Rom. Pontificis.

§. I. Exponitur Status Quaestionis.

Doctrina Catholica ex Conc. Vat.—adversarii indicantur—Conc. Vat. declarat 1. Primatum esse jurisdictionis potestatem quæ vere *episco-*

palis est—ergo Rom. Pontif. non est *merus inspector*, aut *director* ut Tamburini alique volebant, sed *verus superior*—2. hanc potestatem esse *immediatam* in omnes et singulos Pastores ac fideles—hoc non tollitur regimen episcopale quod est juris divini—sed excluditur error Bailly aliorumque qui volebant Papam non posse invitis Episcopis in diœcesibus munera Episcoporum consueta exercere—3. hanc potestatem esse *ordinariam*—quatenus sc. opponitur non tantum *delegatæ*, quod definitum fuit in cap. 1. ejusdem Const.; sed etiam *extraordinariæ*—contra eos qui hanc summam potestatem agnoscebant in quibusdam tantum specialibus circumstantiis—4. esse potestatem qua Rom. Pont. est superior *ipso Concilio*—non quidem concilio, cui S. Pont. per se vel per legatos præsidet—quod quærere et definire esset supervacaneum—sed concilio seorsum a Papa, non quidem dubio sed certo—quid si Papa fieret contumax?—respondetur..... 740-748

PROP. XXXIX. Ratio Primatus, quem Romani Pontifices uti Petri successores jure divino obtinent, proprie consistit in jurisdictionis potestate episcopali, quæ plena sit et suprema, imo immediata et ordinaria in omnes et singulos tum fideles tum Pastores—sive hi seorsum singuli, sive omnes simul spectentur: adeoque Rom. Pontifex superior est ipso Episcoporum cœtu, seu Episcopis omnibus in synodo œcumenica congregatis..... 748

§. II. Ostenditur rationem Primatus in eo esse, ut sit suprema
Episo. jurisdictionis potestas immediata et ordinaria.

1. Ratio Primatus consistit in jurisdictione *Episcopali*—Primatus est principium unitatis et firmitatis Ecclesiæ, exhibetur enim sub metaphora *fundamenti* (Matth. 16.); ergo est potestas suprema regendi; ergo episcopalis; episcopos quippe posuit Deus *regere Ecclesiam suam*—confirmatur ex verbis « tibi dabo *claves* »—item ex verbis « quodcumque ligaveris », etc.—Idem conficitur ex testimonio Jo. 21.: « Pasce agnos meos, pasce oves meas » quibus effertur primatus—quæ important potestatem jurisdictionis in universam Eccl.—hæc autem potestas est potestas episcopalis—confirmatur usu biblico et ecclesiastico, juxta quem potestas episcopalis exprimitur verbo *Pasce*—idipsum eruitur ex conciliis et Patribus—2º Potestas primatus est *immediata et ordinaria*—potestas quippe episcoporum in suas particulares Ecclesias est immediata et ordinaria; ergo talis esse debet potestas primatus, quæ *episcopalis* est in universam Ecclesiam—3. Potestas primatus est *plena et suprema*—constat ex dictis—speciali argumento confirmatur..... 748-753

§. III. Quibusdam difficultatibus contra proxime statuta satisfi.

Verba S. Cypriani « Episcopatus unus est » etc. thesim non impetunt—nec ipsius agendi modus erga S. Stephanum (si ipsorum documentorum genuinitas debet admitti)—nec verba quæ protulit in Conc. Car-

thag. VIII.—nec iudicium ab eodem latum in causa Episc. Basilidis—contrarium evincunt—quo sensu S. Gregorius M. nomen *Episcopi universalis* respuerit—quo sensu S. Hieronymus episcopos ejusdem meriti ejusdemque sacerdotii esse dixerit—quid ad illud quod duo immediati pastores super unum eundemque gregem esse nequeant.

753-761

§. IV. Ostenditur Rom. Pontificem superiorem esse Episcopis collective sumptis.

1. *Ex Scriptura*—Primatus exhibetur sub metaphora fundamenti—hujus proprium est varias ædificii partes prout simul congregantur sustentare—Illius Ecclesiæ est Petrus superior contra quam portæ inferi non prævalebunt—quam Christus simpliciter vocavit suam—quæ dicitur regnum cælorum—hæc autem est Ecclesia universa seu *collective* sumpta—alia argumenta ex Scriptura—2. *Ex Traditione*, quæ docet Pontificem a nemine judicari—Pontificis causas solius Dei iudicio reservari—Pontificem emendare posse et emendasse conciliorum decreta—hæc omnia confirmantur ex rationibus quæ a PP. et a Conc. afferuntur—distinctio inter Ecclesiam *collective* et *distributive* sumptam ignota fuit toti antiquitati—3. assumptum rationibus theologicis confirmatur..... 761-769

SCHOLION. Conc. Vaticanum ex statuta vera indole Primatus, corollaria quadam infert—cur de iis breviter tractandum—1. S. Pontifex jus habet libere communicandi cum Pastoribus et singulis de grege—2. hæc libera communicatio a nemine impediri potest—3. appellatio ad S. Pontificem—4. nulla ab ejus sententia appellatio—5. Juxta Gallicanos potestas Rom. Pontifices ligatur per canones—de quibus canonibus potest esse sermo—agitur de vi canonum *coactiva*—statuitur veritas contra Gallicanos..... 769-772

§. V. Gallicanorum Difficultatibus Satisfit.

Decreta Conc. Constant. (sess. 4. et 5.) quæ obijciuntur nullam habent auctoritatem—a S. Pontif. approbata non fuere—Martini V. approbatio non spectat nisi decreta *in materiis fidei* (talis non habebatur ab illis quæstio præsens) et quæ erant *conciliariter* facta—Eugenius IV. minime approbavit declarationes Basileenses—quas impias declaravit Florentina Synodus—Cæterum decreta objecta casum Pontif. *dubii* respiciunt—quod constat ex testibus; ex ipsis verbis; ex scopo etc.—Verba Matt. (18. 15.) perperam obijciuntur—an et quo sensu Rom. Pontifices fassi sint se subjici canonibus Conc. generalium—cur causas Bonosi, S. Chrys., et Philippi Augusti Conciliis commiserint S. Pontifices—Germanus sensus verborum S. Aug. circa iudicium latum a Melchiade Pontif. contra Donatistas—quo pacto S. Pont. est Eccl. membrum..... 772-782

Art. Quartus—Utrum Episcoporum jurisdictio procedat a Deo immediate, an mediante Rom. Pontifice.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Episcoporum *creatio* seu *institutio* ad S. Pont. pertinet—probatur—hic agitur de ipsa potestate—hæc duplex est: *ordinis* et *jurisdictionis*—una ab altera separabilis est—potestas ordinis in Episcopis est *immediate* a Deo—an etiam potestas *jurisdictionis*—hæc spectari potest in *abstracto* et in *concreto*—priori sensu est *immediate* a Deo—quæstio est de potestate jurisdictionis in concreto spectata, prout se. residet in hoc vel illo peculiari individuo—sic sumpta tripliciter considerari potest—*a)* quoad *exigentiam*—est *immediate* a Deo—*b)* quoad *exercitium*—constat omnino pendere a S. Pontifice—*c)* quoad *actualitatem*—summi quique theologi docent eam Episcopos habere *immediate* a S. Pont., *mediate* a Deo—quinam contrarium senserint—discrimen inter originem jurisdictionis in S. Pontifice et in Episcopis.. 782–787

§. II. Solvitur Proposita Quæstio.

PROP. XL.—Vi episcopalis consecrationis exurgit quidem in Episcopis exigentia quædam Ecclesiam regendi, non tamen confertur ipsa actualis potestas ad id requisita: hæc enim, licet jure divino debeat esse in cætu Episcopali, secus tamen ac potestas ordinis, non nisi mediante Rom. Pontifice singulis Episcopis communicatur.
..... 787–92

SCHOLION. Difficultates ad pauca quædam capita revocari possunt—Episcopi positi sunt a Sp. Sancto regere Ecclesiam—Apostoli acceperunt missionem immediate a Christo—Patres docent Episcopos constitui divina ordinatione ad regendam Ecclesiam—jurisdictio pertinet ad essentiam Episcopatus—Conc. œcumenica essent congregationes humanæ—Respondetur..... 792–794

Art. Quintus—Præcipua de Conciliis doctrinae capita attinguntur.

Cur hic agitur de Conciliis—Conciliorum definitio, eiusque expositio—concilia generalia et particularia—hæc nationalia aut provincialia — Synodus Diœcesana proprie non dicitur Concilium—Quid sit Concil. œcumenicum—ejus descriptio exponitur—hic agendum de solo Conc. œcumenico—de quo quatuor quaeruntur—1° Quid sit *convocatio* — ea pertinet jure proprio ad solum Rom. Pontificem—probatur—quo sensu alii, præter Rom. P. dicuntur indixisse Concilium—enr in primis Conc. plus tributum Imperatoribus—quinam vocandi ad Concilium cum jure suffragii definitivi—error Novatorum—quo iure vocandi Episcopi—num vocandi Episcopi solum electi, et non consecrati—num Episcopi anulares—num necessarium ut omnes intersint—quo jure vocandi Cardinales—Gene-

rales ordinum religiosor.—Abbates, habentes jurisdictionem quasi episcopalem—num vocandi Abbates exempti, non generales nec habentes jurisdictionem in extraneos—2° *Celebratio Concilii*—Ad Rom. Pontificem pertinet jus præsidendi cum auctoritate—probatnr—quomodo dicuntur præsedisse quandoque Imperatores—in concilio Episcopi sunt veri iudices—in definitionibus tamen non requiritur moralis unanimitas—imo nec tenetur Papa majori parti accedere—3° Decreta Concilii œcumenici infallibilia, remissive—sed requiritur *approbatio* Rom. Pontificis: probatur—quotuplici modo dari potest hæc approbatio—4° Conciliorum *necessitas*—Concilia sunt juris divini *quoad substantiam*—Concilia minime necessaria ratione auctoritatis intrinsecæ—per accidens necessaria ratione solemnitatis et extrinsecæ auctoritatis—numquam *absolute* necessaria—num necessaria ex divino præcepto.

795-812

Art. Sextus—Utrum Rom. Pont. tribuendum sit infallibile Magisterium.

§. I. Exponitur Status Quæstionis.

Circa dotes primatus quædam adnotantur—hic unice de Rom. Pontif. *infallibilitate* agendum—doctrina catholica in Conc. Vat. declarata et definita—adversarii—Infallibilitas cum *impeccabilitate* non confundenda—Summus Pontifex *ex cathedra* loquens non potest hæresim docere—de fide ex Conc. Vat.—an ut privata persona possit fieri hæreticus—duplex sententia—alii negant: Bellar. probabilior hanc sententiam dicit—alii affirmant—in hac altera opinione quæritur, an Rom. Pont in hæresim lapsus ipso jure a Pontificatu cadat vel an sententia judiciaria sit ab eo amovendus—theologi in duas partes scinduntur—animadversiones quædam—ad definitionem ex *cathedra* quatuor ex Conc. Vat. conditiones requiruntur—*a*) ut Pontifex loquatur ut doctor et Pastor Supremus—*b*) ut doceat in rebus de fide vel moribus—*c*) ut definitivam sententiam ferat cum intentione manifestata obligandi—*d*) ut ad consensum obliget universam Ecclesiam—quid si S. Pontifex doceat particularem Episcopum aut particularem Eccles.—Definitiones ex *cathedra* & ex sese non autem ex consensu Eccles. irreformabiles & esse docet Conc. Vat.—explicantur quædam loquendi formæ—num infallibilitas Rom. Pont. sit personalis, independens, absoluta—num seorsum ab Ep. sit Rom. Pont. infallibilis—NOTA—(p. 822-825) Syllabus haberi debet ut definitio ex cathedra..... 813-826

PROP. XLI. Romanus Pontifex cum ex Cathedra loquitur, id est cum omnium Christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens pro suprema sua Apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in beato Petro promissam, ea infallibilitate pollet, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de

fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque ejusmodi Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiæ irreformabiles sunt..... 813-826

§. II. Demonstratur Rom. Pont. Infallibilitas ex Scripturis.

Conc. Vat. tria Scripturarum testimonia indicat quibus Rom. Pont. infallibilitas nititur—hic duo priora expenduntur: Matth. 16., Joan. 21.—Petrus fundamentum Eccl. esse nequit, aut fidei unitatem tueri atque servare nisi sit infallibilitate præditus—argumentum evolvitur—si insuper portæ inferi prævalere nequeunt adversus Eccl. multo minus prævalere possunt adversus Eccl. fundamentum—hinc patet definitiones Pontificum *ex sese* irreformabiles esse: secus Ecclesia Petrum, non autem Petrus Ecclesiam sustentaret—Hanc ipsam interpretationem tradunt tum Patres Latini et Græci—tum liturgiæ—Eadem veritas ex Joan. 21. probatur..... 826-832

§. III. Exponitur singillatim testimonium Luc. xxii., 33.

Quædam præmittuntur—constat orationem Christi ne deficeret fides Petri fuisse efficacem—adversarii ad arg. infirmandum objectum orationis Christi aliud fuisse contendunt—alii assignant Petri *perseverantiam* post lapsum—alii *Ecclesiæ* infallibilitatem—alii Petri infallibilitatem, sed quatenus ea fuit *personale* privilegium, Petri successoribus minime transmittendum—hoc confirmant ex voce « conversus »—effugium præcluditur—germanus istius verbi sensus exponitur—ex Lucæ testimonio tria probantur—1. objectum orationis Christi esse indefectibilitatem in fide—2. hanc directe Petrum non autem Ecclesiam respicere—3. et quidem Petrum uti designatum Eccl. caput, cujus prærogativa ad successores transmitti debet—hermeneutica textus interpretatio antiqua et constanti Patrum traditione confirmatur..... 832-841

SCHOLION. Objectiones contra hoc argumentum fere omnes præoccupatæ—videretur ex eo sequi Rom. Pontificem, etiam uti personam privatam, non posse incidere in hæresim—ex argumento videtur sequi infallibilitas in *decisis*, non vero in *decidendis*—Respondetur..... 841-843

§. IV. Demonstratur Rom. Pont. Infallibilitas ex Traditione.

Præcipua traditionis monumenta pro Rom. Pont. infallib. breviter attinguntur—1. *Concilia*—quædam directa testimonia citantur—Frustra Döllinger vim decreti Conc. Flor. infirmare conatur (v. notam p. 844-845)—modus agendi Rom. Pont. erga concilia—2. *Patres*—horum testimonia ad quasdam classes reducuntur—3. *antiquus et perpetuus usus*—multis quippe sæculis hæreses a Rom. Pont. sine conciliis damnatæ fuere—et quidem irreformabiliter—hoc jus Rom. Pontifices ut sibi proprium semper vindicarunt—celebre S. Augustini effatum expenditur..... 843-850

§. V. Eadem veritas confirmatur Theologorum consensu.

Ante Conc. Const. opinio de Rom. Pont. ex *Cathedra* loquentis falli-
bilitate prorsus inaudita—Constat. disertis testimoniis Ruard. Tapperi,
A. Duval, Card. de Aguirre, ipsiusque Gersonii—Item ex verbis D. Tho-
mæ aliorumque—nec non ex doctrina Universitatis Parisiensis—*Tem-
pore Conc. Const.* quidam inficiati sunt Rom. Pont. infallibilitatem—
sed pauci fuere—sed alios manifestos docuerunt errores—Statim post
Conc. Const. opinio negans infall. Rom. Pont. rejecta fuit—citantur
S. Joan. Capistranus—Lovan. Facultas—Cleri Gallicani conventus
an. 1579—Mauclerus—S. Antoninus etc.—affertur auctoritas Bellarm.,
Suaresii, S. Franc. Sales.—Hæc opinio revixit quidem in comitiis Cleri
Gallicani an 1682—sed paucos habuit patronos—vi et fraude inducta
quin unquam vere fuerit sententia Ecclesiæ Galliæ..... 850-856

§. VI. Præcipuis Difficultatibus Satisfit.

Difficultates multæ ex dictis jam solutæ sunt—distinctio inter *Sedem*
et *Sedentem* prout a Gallicanis proponitur inutilis est et prorsus reji-
cienda—Infallibilitas Conciliorum *inutilis* dici nequit posita R. Pont.
infallibilitate—ratio multiplex—Istæ duæ infallibilitates non sunt
adæquate distinctæ—Concilia necessaria non sunt ad dandam vim
Pontificiis definitionibus—documenta quæ opponuntur contrarium non
evineunt—quo pacto Episcopi dicuntur iudices nati controversiarum
fidei—non sunt *supremi* sed *subordinati*—nec semper aut semper eo-
dem modo debent iudicium exercere—triplex casus—declaratio. 856-866

§. VII. Reliquæ Gallicanorum objectiones solvuntur.

Lapsus S. Petri non est ad rem—Liberii lapsum commentitium esse nunc
apud criticos exploratum est—confirmatur verbis ipsius Bossuet—atque
Bailly—quid de lapsu Honorii—multiplex modus questionem solvendi—
cæteris omissis dicimus 1. Honorium non docuisse errorem Monotheli-
tarum—2. nullam edidisse definitionem *ex cathedra*—quomodo ergo
damnari potuit a Syn. VI.? respondetur.—Quid de canonum collectione
quæ Isidoro mercatori tribuitur..... 866-874

563

8812

W